

VIOREL MIHAI CIOBANU

TRAIAN CORNEL BRICIU

CLAUDIU CONSTANTIN DINU

347
C51

DREPT PROCESUAL CIVIL

Ediția a II-a

revăzută și adăugită de
Tr. C. Briciu și C. C. Dinu

III 180.037.

editur
N **NATIONAL**

III 180 037

BCU IASI

VIOREL MIHAI CIOBANU

TRAIAN CORNEL BRICIU

CLAUDIU CONSTANTIN DINU

DREPT PROCESUAL CIVIL

CURS DE BAZĂ PENTRU LICENȚĂ, SEMINARE ȘI EXAMENE

Ediția a II-a,
revizuită și adăugită de
Prof. univ. dr. Traian C. Briciu și Conf. univ. dr. Claudiu C. Dinu

editura
NAȚIONAL

București, 2018

© 2018

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate.

Această carte nu poate fi reprodusă parțial sau total, prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice alt mijloc, fără permisiunea în scris a EDITURII NAȚIONAL.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIOBANU, VIOREL MIHAI; BRICIU, TRAIAN CORNEL; DINU, CLAUDIU CONSTANTIN

Drept procesual civil

Viorel Mihai Ciobanu, Traian Cornel Briciu,
Claudiu Constantin Dinu

Editura Național, 2018

792 p.; 17x24 cm

ISBN 978-973-659-336-9

Redactor-șef: Violeta Borzea

Redactor: Roxana Nacu

Tehnoredactare: Mihaela Gavriloiu

Contact și difuzare:

www.editura-national.ro

office@editura-national.ro

tel: 021/5271918; 021/5271919

ISBN 978-973-659-336-9

347

C 51

Prof. univ. dr. **VIOREL MIHAI CIOBANU**

Prof. univ. dr. **TRAIAN CORNEL BRICIU**

Conf. univ. dr. **CLAUDIU CONSTANTIN DINU**

795 796

Cuvânt înainte

DREPT PROCESUAL CIVIL

CURS DE BAZĂ PENTRU LICENȚĂ, SEMINARE ȘI EXAMENE

Ediția a II-a,

revizuită și adăugită de

Prof. univ. dr. Traian C. Briciu și Conf. univ. dr. Claudiu C. Dinu

Reglementare legală

Întrebări

Grile

Spețe

0 000010 81061

BCUIASI

editura
NAȚIONAL

București, 2018

DREPT PROCESUAL CIVIL

CURS DE BAZA PENTRU LICENȚA, SEMINARE ȘI EXAMENE

La elaborarea cursului au fost avute în vedere actele normative
publicate până la 1 ianuarie 2018.

Cuvânt înainte

la ediția I

Dreptul procesual civil reprezintă o disciplină fundamentală în pregătirea studenților de la orice facultate de drept și a masteranzilor care doresc să se perfecționeze în domeniul carierei judiciare, dar, în același timp, și o disciplină la care trebuie să recurgă toți cei care doresc să susțină examenul de intrare în oricare din profesiile juridice, iar după aceea, aproape zilnic, orice profesionist al dreptului, fie că este judecător, arbitru, avocat, consilier juridic, notar public, executor judecătoresc sau chiar procuror dacă participă la judecata cauzelor civile.

Tocmai pentru a răspunde necesității unei pregătiri cât mai adecvate, în ultimii ani din Dreptul procesual civil s-au desprins unele instituții care au devenit discipline de sine stătătoare, ce se studiază fie în anul IV, fie la masterat ca discipline de specializare. Este vorba de Drept execuțional civil, Arbitraj și Drept notarial.

În condițiile în care a fost elaborat și a intrat în vigoare Noul Cod de procedură civilă, fiind perfecționate și reglementările privind executarea silită și activitatea executorilor judecătorești, arbitrajul și activitatea notarială, este evident că și materialul didactic trebuie reevaluat. Au apărut deja noi tratate, coduri comentate și chiar cursuri, dar, în ce ne privește, am socotit că, în primul rând, trebuie să oferim studenților un curs de bază care să le permită să-și însușească aspectele esențiale din toate domeniile la care ne-am referit, dar în același timp să-i pună în situația de a răspunde la întrebări ce se pot ridica în doctrină și în activitatea practică, de a rezolva teste tip grilă și spețe și de a lua contact încă din facultate cu modele de cereri și alte acte de procedură cu care se vor întâlni în activitatea lor viitoare. Socotim că în acest fel seminarele vor fi mai eficiente și mai atractive, iar pregătirea pentru examenele de an, examenul de licență și concursurile/examenele de intrare în profesie va fi mai apropiată de necesități. Pentru a permite studenților/masteranzilor să își și verifice modul în care s-au pregătit și au însușit materia, vom oferi la sfârșitul fiecărui capitol și răspunsurile la grile. Iar pentru a afla răspunsurile la întrebări și spețe este nevoie de un efort propriu mai mare, respectiv o lectură atentă a cursului sau a codului ori a altor acte normative aplicabile în materie. Este și aceasta o provocare.

Și fiindcă și astăzi întâlnim juriști care nu acordă suficientă atenție procedurii civile, vom încheia cu gândurile Profesorului George Tocilescu, valabile pentru unii și în prezent, deși au fost exprimate în anul 1887: „Mulți au considerat și consideră astăzi chiar, studiul procedurii ca arid, ca o simplă chestie de memorie și de obicei, ca o colecțiune de articole, de formule și de termene arbitrare, care se învață pe de rost, prin simpla practică de toate zilele, aproape ca un drum pe care-l parcurgi în fiecare zi, fără a mai fi nevoie a merge la școală spre a asculta vreun curs de procedură, sau de a intra în discuțiuni teoretice. (...)”

A zice că procedura nu este decât o artă, care se învață prin simplu exercițiu și obicei, fără a fi nevoie de vreo prealabilă meditațiune sau cunoaștere a motivelor, a scopului, a efectelor și a utilității fiecărui act de procedură, este după noi a susține o absurditate tot atât de mare, ca și aceia care consistă în a zice: că înainte de a scrie nu este trebuință de a cugeta.

Fiindcă mulți juriști au neglijat studiul procedurii civile, putem afirma că au fost și sunt pedepsiți, atât prin pierderea multor din cauzele drepte încredințate lor, cât și prin necesitatea de a recurge la luminile altora, spre a suplini cunoștințele teoretice ce le lipsesc.”

Sigur, acest curs elementar este un început în pregătire. Lucrări aprofundate, care sunt în curs de elaborare și de către noi, vor completa aspectele esențiale propuse astăzi. Cităm la începutul cursului unele lucrări fundamentale, consacrate vechiului cod înainte și după 1948, precum și Noului Cod de procedură civilă, care permit observarea și cunoașterea evoluției reglementării, aspect necesar îndeosebi pentru înțelegerea instituțiilor și în elaborarea lucrărilor de diplomă și a disertațiilor la masterat. Pe de altă parte, lucrările din doctrină sau soluțiile din jurisprudență indicate în notele de subsol îngăduie verificarea și adâncirea unor aspecte în legătură cu tematica cercetată.

Autorii

Cuvânt înainte la ediția a II-a

Elaborarea primei ediții a cursului a avut loc imediat după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă. Am dorit atunci să punem la dispoziția studenților un instrument de lucru util în vederea pregătirii examenelor de an, de licență și pentru primirea în profesiile juridice, chiar dacă jurisprudența și doctrina nu conturaseră încă traseul aplicării noii reglementări.

Acum, după câțiva ani de aplicare a noului Cod de procedură civilă, există o jurisprudență și o doctrină constituită pe această reglementare.

Înalta Curte de Casație și Justiție a jucat rolul rezervat de Constituția României în privința asigurării unei practici unitare și a pronunțat hotărâri edificatoare în acest sens, utilizând recursul în interesul legii, existent și în reglementarea anterioară, dar și dezlegarea prealabilă a unor chestiuni de drept, instrument introdus prin noua reglementare. Din păcate, unele dintre deciziile Curții Constituționale au știrbit din armonia codului. Amintim aici soluțiile prin care s-au declarat neconstituționale prevederile relative la obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs, regretabile atât prin îndepărtarea de la constanțele legislațiilor europene în materie, cât și prin efectele produse asupra funcționării instituției recursului și a instanței supreme. Desigur, pe de altă parte, tot Curtea Constituțională are meritul de a fi reafirmat teza conform căreia judecarea recursurilor la instanța supremă face parte din mecanismul constituțional de asigurare a unității de jurisprudență.

Legiuitorul, pe de o parte, a intervenit prea repede în unele aspecte, neavând o fundamentare corespunzătoare pentru măsurile adoptate (așa cum s-a întâmplat la adoptarea Legii nr. 138/2014), iar pe de altă parte, a amânat intrarea în vigoare a unor dispoziții din noul Cod, lăsând ineficiente unele dintre mecanismele prevăzute de acesta pentru accelerarea și simplificarea judecăților.

Totuși, așa cum remarcam cu altă ocazie, practica judiciară a primit, în general, bine noul Cod de procedură civilă, iar unele dintre obiectivele sale, chiar dacă nu s-au realizat, au început să se contureze: procesele se derulează în timp mai scurt, iar mecanismele de unificare a jurisprudenței funcționează mai bine.

Am apreciat că este momentul să revenim cu o nouă ediție revăzută și adăugită. Am dorit să păstrăm linia specifică unui curs de bază, dar, spre deosebi-

re de prima ediție, am adăugat, în special în notele de subsol, principalele soluții dezvoltate în practica instanțelor și în doctrină cu privire la unele dintre dispozițiile noului Cod. De asemenea, am adăugat grilele noi pentru testarea cunoștințelor studenților noștri.

Nu am dorit să facem o analiză extinsă a problematicii procedurii civile, deoarece ne-am fi îndepărtat de obiectul principal de a oferi un instrument de lucru pentru cunoștințele de bază specifice anului IV de studiu, dar informațiile pot fi completate cu alte lucrări în elaborarea cărora am fost implicați, cum ar fi Noul Cod de procedură civilă, coordonat de V. M. Ciobanu și M. Nicolae, Ed. Universul Juridic, vol. I și II (2016).

Revizuirea și completările din această ediție sunt realizate de Tr. C. Briciu și C. C. Dinu după dureroasa trecere în veșnicie a marelui profesor Viorel Mihai Ciobanu, însă multe dintre soluțiile avansate sunt rodul discuțiilor, analizelor sau studiilor elaborate în comun cu profesorul nostru.

Tr. C. Briciu

C. C. Dinu

Bibliografie generală selectivă

I. Lucrări elaborate pe baza vechiului cod de la apariție și până în anul 1948

1. G. Tocilescu, **Curs de procedură civilă**, vol. I – 1887, vol. II – 1889, Iași, Tipografia Națională, vol. III – 1892 și vol. IV – 1895, București, Tipografia Gutenberg;

2. E. Herovanu, **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**. Institutul Național de Arte Grafice Viața Românească, 1926; **Principiile procedurii judiciare**, București, Institutul de Arte Grafice „Lupta” N. Stroilă, 1932; **Legea pentru accelerarea judecăților din 11 iulie 1929 comentată și adnotată**, Ed. Cultura Poporului, București, 1937; **Teoria execuțiunii silite**, Ed. Cioflec, București, 1942;

3. V. G. Cădere, **Tratat de procedură civilă**, ediția a VI-a, Tipografiile Române Unite S. A., București, 1935;

4. P. Vasilescu, **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**, vol. I – 1939, vol. II – 1940, Iași, Institutul de Arte Grafice „Alexandru A. Țerek”, vol. III – 1943, vol. IV – 1943, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”;

5. I. Stoenescu, Gh. D. Păduraru, G. V. Protopopescu, **Accelerarea judecăților** (Legea nr. 394/1943), Ed. Tiparul Românesc, București, 1947;

6. Em. Dan, **Codul de procedură civilă adnotat**, ediția a III-a, Editura Librăriei Socec, 1921.

II. Lucrări elaborate pe baza vechiului cod în perioada 1948-2011

1. A. Hilsenrad, I. Stoenescu, **Procesul civil în R. P. R.**, Ed. Șt., București, 1957;

2. I. Stoenescu, Gr. Porumb, **Drept procesual civil român**, E.D.P., București, 1966;

3. V. Negru, D. Radu, **Drept procesual civil**, E.D.P., București, 1972;

4. I. Stoenescu, S. Zilberstein, **Drept procesual civil. Teoria generală**, ediția a II-a, E.D.P., București, 1983; **Drept procesual civil. Căile de atac. Procedurile**

speciale, E. D. P., București, 1981, **Executarea silită în procesul civil**, Ed. Șt. și Enc., București, 1983;

5. V. M. Ciobanu, **Drept procesual civil**, vol. I – 1986, vol. II – 1988, Tipografia Universității din București; **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**, vol. I – 1996, vol. II – 1997, Ed. Național, București;

6. V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, **Drept procesual civil. Curs selectiv**, ediția a V-a, Ed. C. H. Beck, 2011;

7. S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, **Tratat de executare silită**, Ed. Lumina Lex, București, 2001;

8. M. Tăbărcă, **Drept procesual civil**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2007;

9. I. Deleanu, **Tratat de procedură civilă**, vol. I și II, Ed. C. H. Beck, București, 2007;

10. I. Leș, **Tratat de drept procesual civil**, Ed. C. H. Beck, București, 2008; **Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole**, Ed. C. H. Beck, București, 2007;

11. M. Fodor, **Drept procesual civil**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2006 și 2007; **Drept procesual civil. Procedura necontencioasă. Arbitrajul. Executarea silită. Proceduri speciale**, Ed. Universul Juridic, București, 2010;

12. E. Oprina, **Instituții de drept procesual civil**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2010; **Executarea silită în procesul civil**, ediția a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2011;

13. Gr. Porumb, **Codul de procedură civilă comentat și adnotat**, vol. I – 1960, vol. II – 1962, Ed. Șt., București;

14. G. Boroi, D. Rădescu, **Codul de procedură civilă comentat și adnotat**, ediția a II-a, Ed. All, București, 1995;

15. G. Boroi, **Codul de procedură civilă comentat și adnotat**, vol. I, Ed. All Beck, București, 2001;

16. M. Tăbărcă, Gh. Buta, **Codul de procedură civilă comentat și adnotat**, ediția a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2008;

17. G. Boroi, O. Spineanu-Matei, **Codul de procedură civilă adnotat**, Ed. Hamangiu, București, 2011.

III. Lucrări elaborate pe baza Noului Cod de procedură civilă

1. I. Deleanu, **Tratat de procedură civilă**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2013;

2. I. Deleanu, V. Mitea, S. Deleanu, **Tratat de procedură civilă**, vol. III, Ed. Universul Juridic, București, 2013;

3. M. Tăbărcă, **Drept procesual civil**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2013;

4. E. Oprina, I. Gârbuleț, **Tratat teoretic și practic de executare silită**, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2013;

5. Gh. Piperea ș.a., **Noul Cod de procedură civilă. Note. Corelații. Explicații**, Ed. C. H. Beck, București, 2012;

6. L.-Al. Viorel, G. Viorel, **Noul Cod de procedură civilă**, vol. I, art. 1-248. **Comentarii și explicații**, Ed. C. H. Beck, București, 2012;
7. G. Boroș (coordonator), **Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole**, vol. I și II, Ed. Hamangiu, București, 2013;
8. I. Deleanu, **Noul Cod de procedură civilă. Comentarii pe articole**, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
9. I. Deleanu, V. Mitea, S. Deleanu, **Noul Cod de procedură civilă. Comentarii pe articole**, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
10. I. Leș, **Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole**, Ed. C. H. Beck, București, 2013;
11. V. M. Ciobanu, M. Nicolae (coordonatori), **Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat**, vol. I și II, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
12. G. C. Frențiu, D.-L. Băldean, **Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat**, Ed. Hamangiu, București, 2013.
13. G. Boroș, M. Stancu, **Drept procesual civil**, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, 2017;
14. M. Tăbărcă, **Drept procesual civil**, ed. a 2-a, Ed. Solomon, București, 2017;
15. Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, P. Pop, **Instituții judiciare**, ed. a 2-a, Ed. C. H. Beck, București, 2016.

Abrevieri

R.R.D.R.	– Revista Română de Drept Privat
P.R.	– Pandectele române
C.J.	– Curierul Judiciar
R.R.D.Muncii	– Revista Română de Dreptul Muncii
R.R.D.J.	– Revista Română de Jurisprudență
R.R.E.S.	– Revista Română de Executare Silită
R.R.D.	– Revista română de drept
R.D.C.	– Revista de drept comercial, serie nouă
R.D.P.	– Revista de drept public
S.C.J.	– Studii și cercetări juridice
A.U.B.	– Analele Universității din București, seria Drept
R.U.D.H.	– Revue universelle des droits de l'homme, Edition N. P. Engel, Kehl, Strasbourg
J.N.	– Justiția nouă
L.P.	– Legalitatea populară
C.D.	– Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem sau ale Curții Supreme de Justiție
C.D.H.	– Culegere de decizii și hotărâri ale Curții Constituționale
CEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
C.C.	– Curtea Constituțională
Plen. Trib. Supr.	– Plenul Tribunalului Suprem
Trib. Supr., completul de jud.	– Tribunalul Suprem, în componerea prevăzută de art. 39 alin. 2-3 din Legea pentru organizarea judecătorească nr. 58/1968
C.S.J.	– Curtea Supremă de Justiție
Trib. Supr.	– Tribunalul Suprem
Cas	– Curtea de Casație
ÎCCJ	– Înalta Curte de Casație și Justiție

ICCJ, s. u.	- Înalta Curte de Casație și Justiție, secțiuni unite
ICCJ, 25 jud.	- Înalta Curte de Casație și Justiție, completul de recurs în interesul legii
ICCJ, 13/9	- Înalta Curte de Casație și Justiție, completul de judecată a sesizării prevăzute de art. 519 NCPC
sec. civ.	- secția civilă
sec. com.	- secția comercială
sec. cont. ad.	- secția de contencios administrativ și fiscal
sec. pen.	- secția penală
col. civ.	- colegiul civil
C.A.	- Curtea de Apel
Trib. jud.	- Tribunalul județean
Trib. reg.	- Tribunalul regional
Trib.	- Tribunalul
Jud.	- Judecătoria
Trib. pop. rai.	- Tribunalul popular al raionului
dec.	- decizia
dec. civ.	- decizia civilă
sent. civ.	- sentința civilă
NCC	- Noul Cod civil
NCPC	- Noul Cod de procedură civilă
Codul 1944	- Codul de procedură civilă și Legea Judecătoriilor de ocoale, lucrare întocmită sub îngrijirea Ministerului Justiției, Inst. de Arte Grafice „Tiparul Românesc”, București, 1944
C. proc. civ.	- Codul de procedură civilă de la 1865
C. civ.	- Codul civil de la 1864
C. f.	- Codul familiei
C. m.	- Codul muncii
C. pen.	- Codul penal
C. proc. pen.	- Codul de procedură penală
E.D.P.	- Editura Didactică și Pedagogică
Ed. Șt.	- Editura Științifică
Ed. Șt. și Enc.	- Editura Științifică și Enciclopedică
T.U.B.	- Tipografia Universității din București
Ed., Edit.	- Editura
op. cit.	- opera citată
loc. cit.	- revista/volumul în care a apărut lucrarea citată
O.U.G.	- Ordonanță de urgență
O.G.	- Ordonanță Guvernului

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Bibliografie generală selectivă.....	9
Abrevieri	13
Capitolul I.	
Considerații generale privind procesul civil și Dreptul procesual civil	29
Secțiunea 1. Procesul civil – mijloc de înlăptuire a justiției	29
1.1. Forma, materia și metoda procesului	29
1.1.1. <i>Forma procesului</i>	29
1.1.2. <i>Materia procesului</i>	31
1.1.3. <i>Metoda procesului</i>	33
1.2. Defnirea procesului civil. Fazele și etapele pe care le parcurge	38
1.3. Exigențele stabilite de CEDO pentru desfășurarea unui proces civil echitabil	40
Secțiunea a 2-a. Dreptul procesual civil – ramură distinctă a sistemului de drept	57
2.1. Defnirea Dreptului procesual civil și caracterele sale. Felul normelor	57
2.2. Izvoarele Dreptului procesual civil.....	61
2.3. Aplicarea normelor de procedură civilă în timp, în spațiu și asupra persoanelor	70
Întrebări	73
Grile și spețe.....	74
Capitolul II.	
Principii fundamentale ale procesului civil	77
Secțiunea 1. Noțiune și reglementare	77
Secțiunea a 2-a. Instanțele judecătorești sunt stabilite prin lege.....	78
Secțiunea a 3-a. Accesul liber la justiție. Principiul dublului grad de jurisdicție.....	79
Secțiunea a 4-a. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă și imparțială	81
Secțiunea a 5-a. Principiul legalității	88
Secțiunea a 6-a. Îndatoriri privind primirea și soluționarea cererilor	91
Secțiunea a 7-a. Principiul contradictorialității	93

Secțiunea a 8-a. Principiul dreptului de apărare	94
Secțiunea a 9-a. Rolul judecătorului în aflarea adevărului.....	95
Secțiunea a 10-a. Principiul disponibilității.....	98
Secțiunea a 11-a. Principiul egalității.....	99
Secțiunea a 12-a. Principiul publicității.....	100
Secțiunea a 13-a. Principiul oralității.....	100
Secțiunea a 14-a. Obligațiile părților și terților în desfășurarea procesului.....	101
Secțiunea a 15-a. Principiul repartizării aleatorii și al continuității	102
Secțiunea a 16-a. Principiul nemijlocirii.....	105
Secțiunea a 17-a. Medierea și încercarea de împăcare a părților.....	105
Secțiunea a 18-a. Limba desfășurării procesului.....	107
Secțiunea a 19-a. Respectul cuvenit justiției.....	109
Întrebări	110
Grile și spețe.....	111
 Capitolul III. Acțiunea civilă	115
Secțiunea 1. Considerații generale	115
1.1. Definirea acțiunii civile	115
1.2. Dreptul la acțiune	116
1.3. Elementele acțiunii civile	117
1.4. Caracterele acțiunii civile	119
Secțiunea a 2-a. Condiții de exercitare a acțiunii civile	120
2.1. Afirmarea unui drept.....	121
2.2. Interesul.....	123
2.3. Capacitatea procesuală	124
2.4. Calitatea procesuală.....	128
Secțiunea a 3-a. Clasificarea acțiunilor civile	133
3.1. Considerații preliminare.....	133
3.2. Acțiuni în realizare, în constatare și în constituire.....	133
3.3. Acțiuni personale, reale și mixte.....	135
3.4. Acțiuni principale, adiționale, accesorii și incidentale	136
Întrebări	137
Grile și spețe.....	138
 Capitolul IV. Participanții la procesul civil.....	143
Secțiunea 1. Considerații preliminare	143
Secțiunea a 2-a. Instanța judecătorească	143
2.1. Noțiunea de instanță. Sinteză privind organizarea judiciară și judecătorii	143
2.2. Rolul și poziția instanței în proces.....	153
2.3. Compunerea instanței	154
2.4. Constituirea instanței.....	155
2.5. Incompatibilitatea	157
Secțiunea a 3-a. Părțile	163
3.1. Precizări preliminare. Poziția procesuală a părților	163
3.2. Coparticiparea procesuală.....	164

3.3. Drepturile și îndatoririle procesuale ale părților.	
Exercitarea abuzivă a drepturilor	166
3.4. Participarea terților în procesul civil	167
3.4.1. <i>Intervenția voluntară</i>	167
3.4.2. <i>Intervenția forțată</i>	172
3.4.2.1. <i>Chemarea în judecată a altei persoane</i>	172
3.4.2.2. <i>Chemarea în garanție</i>	173
3.4.2.3. <i>Arătarea titularului dreptului</i>	176
3.4.2.4. <i>Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane</i>	177
3.5. Reprezentarea părților în judecată	179
3.5.1. <i>Reguli din Noul Cod</i>	179
3.5.2. <i>Sinteză privind organizarea și exercitarea avocaturii</i>	183
3.6. Asistența judiciară în procesul civil	192
Secțiunea a 4-a. Participarea procurorului în procesul civil	196
4.1. <i>Sinteză privind organizarea Ministerului Public</i>	196
4.2. <i>Poziția procurorului în proces</i>	197
4.3. <i>Modalitățile de participare</i>	199
Întrebări	200
Grile și spețe	202
Capitolul V. Competența	211
Secțiunea 1. Noțiune și clasificare	211
Secțiunea a 2-a. Competența internă	212
2.1. Competența materială	212
2.1.1. <i>Noțiune și factori de determinare</i>	212
2.1.2. <i>Competența materială a judecătorei</i>	214
2.1.3. <i>Competența materială a tribunalului</i>	218
2.1.4. <i>Competența materială a curții de apel</i>	219
2.1.5. <i>Competența materială a Înaltei Curți de Casație și Justiție</i>	219
2.1.6. <i>Determinarea competenței după valoarea obiectului cererii</i>	220
2.2. Competența teritorială	223
2.2.1. <i>Noțiune și factori de determinare</i>	223
2.2.2. <i>Competența teritorială de drept comun</i>	225
2.2.3. <i>Competența teritorială alternativă (facultativă)</i>	226
2.2.4. <i>Competența teritorială exclusivă (excepțională)</i>	228
2.3. Reguli speciale privind stabilirea competenței	231
2.3.1. <i>Competența în cazul cererilor accesorii, adiționale și incidentale</i>	231
2.3.2. <i>Competența în cazul apărărilor și incidentelor procedurale</i>	231
2.3.3. <i>Competența facultativă</i>	232
2.4. Incidente procedurale privitoare la competența instanței	233
2.4.1. <i>Excepția de necompetență</i>	233
2.4.2. <i>Conflictele de competență</i>	235
2.4.3. <i>Litispendența</i>	237
2.4.4. <i>Conexitatea</i>	238
2.4.5. <i>Delegarea instanței</i>	238
2.4.6. <i>Strămutarea procesului</i>	239
2.5. Prorogarea de competență	240
2.5.1. <i>Noțiune și feluri</i>	240
2.5.2. <i>Prorogarea legală. Enumerare</i>	241

2.5.3. Prorogarea judecătorească. Enumerare	242
2.5.4. Prorogarea convențională (voluntară). Cazuri și condiții.....	243
Secțiunea a 3-a. Competența internațională	244
3.1. Reguli aplicabile în absența unui tratat	244
3.2. Existența unui tratat internațional	248
Întrebări	248
Grile și spețe.....	249
Capitolul VI. Actele de procedură și termenele procedurale	259
Secțiunea 1. Actele de procedură.....	259
1.1. Noțiune și clasificare	259
1.2. Condițiile pentru îndeplinirea actelor de procedură.....	261
1.3. Dispoziții generale și comune privind forma cererilor	262
1.3.1. Cerințe intrinseci și extrinseci	262
1.3.2. Numărul de exemplare.....	264
1.3.3. Cererea greșit denumită.....	264
Secțiunea a 2-a. Termenele procedurale.....	265
2.1. Definirea și stabilirea termenelor	265
2.2. Clasificarea termenelor.....	265
2.3. Calculul termenelor.....	266
2.4. Durata termenelor.....	267
Secțiunea a 3-a. Sancțiuni pentru nerespectarea cerințelor referitoare la actele de procedură și la termenele procedurale.....	269
3.1. Nulitatea actelor de procedură	270
3.2. Decăderea și repunerea în termen	273
3.3. Amenzi judiciare și despăgubiri.....	277
Întrebări	279
Grile și spețe.....	279
Capitolul VII. Judecata în primă instanță	285
Secțiunea 1. Etapa scrisă.....	285
1.1. Dreptul de a sesiza instanța.....	285
1.2. Proceduri prealabile sesizării instanței.....	286
1.3. Cererea de chemare în judecată	288
1.3.1. Cuprinsul cererii de chemare în judecată	288
1.3.2. Timbrarea cererii de chemare în judecată	289
1.3.3. Înregistrarea cererii și constituirea dosarului. Registre ale instanței.....	290
1.3.4. Efectele cererii de chemare în judecată	291
1.3.5. Verificarea și regularizarea cererii. Reprezentarea judiciară în caz de coparticipare procesuală	292
1.3.6. Fixarea primului termen de judecată	294
1.3.7. Măsuri pentru pregătirea judecății.....	295
1.3.8. Modificarea cererii de chemare în judecată.....	295
1.4. Întâmpinarea	296
1.5. Cererea reconvențională	297
1.6. Măsurile asigurătorii și provizorii	299
1.6.1. Sechestrul asigurător	299
1.6.2. Poprirea asiguratorie.....	302

1.6.3. Sechestrul judiciar.....	302
1.6.4. Măsuri provizorii în materia dreptului de proprietate intelectuală	304
1.7. Citarea și comunicarea actelor de procedură.....	306
1.7.1. Reguli generale. Termenul în cunoștință. Preschimbarea termenului.....	306
1.7.2. Cuprinsul citației	307
1.7.3. Organe competente pentru comunicare și modalitățile de comunicare.....	308
1.7.4. Locul citării. Obligația alegerii locului citării. Schimbarea locului citării	309
1.7.5. Termenul pentru înmânarea citației. Invocarea și înlăturarea neregularităților	311
1.7.6. Înmânarea citațiilor și a altor acte de procedură.....	312
1.7.7. Procedura de comunicare. Dovada comunicării	313
1.7.8. Citarea prin publicitate. Afșarea	316
1.7.9. Reguli pentru comunicare în alte țări	318
Secțiunea a 2-a. Etapa cercetării și a dezbaterilor.....	318
2.1. Ședința de judecată.....	318
2.1.1. Activitatea premergătoare ședinței.....	319
2.1.2. Conducerea și poliția ședinței	319
2.1.3. Principalele momente în desfășurarea ședinței	320
2.1.4. Primul termen la care părțile sunt legal citate.....	324
2.1.5. Activitatea ulterioară ședinței. Încheierile de ședință	325
2.2. Cercetarea procesului	327
2.3. Excepțiile procesuale	329
2.3.1. Apărări și excepții. Definirea excepțiilor procesuale.....	329
2.3.2. Clasificarea excepțiilor procesuale	331
2.3.3. Reguli privind soluționarea excepțiilor	333
2.3.4. Caracteristicile excepțiilor procesuale.....	334
2.4. Probele în procesul civil.....	335
2.4.1. Considerații generale privind probele.....	335
2.4.1.1. Noțiuni și clasificare	336
2.4.1.2. Sediul materiei.....	337
2.4.1.3. Enumerare. Convenții asupra probelor	337
2.4.1.4. Sarcina probei, obiectul probei și subiectul probei.....	337
2.4.1.5. Reguli comune privind admisibilitatea, administrarea și aprecierea probelor	340
2.4.1.6. Asigurarea probelor	344
2.4.2. Proba prin înscrisuri.....	346
2.4.2.1. Noțiuni și clasificare	346
2.4.2.2. Înscrisurile autentice	347
2.4.2.3. Înscrisurile sub semnătură privată	348
2.4.2.4. Înscrisurile pe suport informatic	351
2.4.2.5. Înscrisurile în formă electronică	351
2.4.2.6. Registrele profesioniștilor	352
2.4.2.7. Regimul altor înscrisuri.....	352
2.4.2.8. Administrarea probei cu înscrisuri.....	353
2.4.2.9. Verificarea înscrisurilor	355
2.4.3. Proba cu martori	359
2.4.3.1. Admisibilitatea probei cu martori	359
2.4.3.2. Cine poate fi martor în procesul civil.....	360
2.4.3.3. Administrarea probei cu martori	361
2.4.3.4. Aprecierea probei cu martori	363

2.4.4. Prezumțiile	364
2.4.4.1. Noțiune și clasificare	364
2.4.4.2. Prezumțiile legale	365
2.4.4.3. Prezumțiile judiciare	367
2.4.5. Expertiza	368
2.4.5.1. Noțiune. Propunerea, admisibilitatea și încuviințarea expertizei	368
2.4.5.2. Numirea expertului.....	370
2.4.5.3. Administrarea expertizei	371
2.4.5.4. Raportul de expertiză și forța lui probantă	372
2.4.6. Mijloacele materiale de probă	373
2.4.7. Cercetarea la fața locului	375
2.4.8. Mărturisirea	376
2.4.8.1. Noțiune. Felurile mărturisirii. Admisibilitate	376
2.4.8.2. Interogatoriul	377
2.4.9. Administrarea probelor de către avocați/consilieri juridici ..	378
2.5. Dezbateră în fond a procesului	382
2.6. Alte incidente procedurale ce pot apărea în cursul judecății	382
2.6.1. Suspendarea procesului	382
2.6.1.1. Noțiune și feluri	382
2.6.1.2. Suspendarea voluntară	383
2.6.1.3. Suspendarea de drept	384
2.6.1.3.1. Cazuri prevăzute de art. 412	384
2.6.1.3.2. Alte cazuri de suspendare de drept	386
2.6.1.4. Suspendarea facultativă	387
2.6.1.4.1. Cazuri prevăzute de art. 413	387
2.6.1.4.2. Alte cazuri de suspendare facultativă	388
2.6.1.5. Procedura și efectele suspendării	389
2.6.2. Perimarea cererii	390
2.6.2.1. Noțiune și natură juridică	390
2.6.2.2. Domeniul de aplicare	391
2.6.2.3. Termenul de perimare	392
2.6.2.4. Constatarea perimării	393
2.6.2.5. Efectele perimării	394
2.6.3. Actele procesuale de dispoziție ale părților	395
2.6.3.1. Justificare și enumerare	395
2.6.3.2. Renunțarea	395
2.6.3.2.1. Renunțarea la judecată	395
2.6.3.2.2. Renunțarea la dreptul subiectiv pretins	397
2.6.3.3. Achiesarea	398
2.6.3.3.1. Achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului ..	398
2.6.3.3.2. Achiesarea la hotărârea pronunțată	399
2.6.3.4. Tranzacția	400
Secțiunea a 3-a. Etapa deliberării și pronunțării hotărârii	402
3.1. Deliberarea și pronunțarea	402
3.2. Hotărârea judecătorească	404
3.2.1. Noțiune	404
3.2.2. Clasificarea hotărârilor	405
3.2.3. Redactarea, semnarea și comunicarea hotărârilor	407
3.2.4. Termenul de grație	410
3.2.5. Cheltuielile de judecată	411

3.2.6. Efectele hotărârii judecătorești	415
3.2.7. Executarea provizorie a hotărârii de primă instanță	419
3.2.8. Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii	422
Întrebări	424
Grile și spețe	426
Capitolul VIII. Căile de atac	447
Secțiunea 1. Considerații generale	447
1.1. Importanța și rolul căilor de atac	447
1.2. Clasificarea căilor de atac	448
1.3. Reguli generale și comune privind căile de atac	450
Secțiunea a 2-a. Apelul	453
2.1. Caracterizare. Sediul materiei	453
2.2. Obiectul apelului	453
2.3. Felurile apelului	454
2.4. Subiectele apelului	455
2.5. Sesizarea instanței de apel	458
2.5.1. Instanța competentă	458
2.5.2. Termenul de apel	458
2.5.3. Cererea de apel	460
2.5.3.1. Cuprinsul cererii de apel. Timbrarea apelului	460
2.5.3.2. Efectele cererii de apel	462
2.5.3.3. Depunerea cererii de apel și pregătirea dosarului de apel	468
2.6. Procedura prealabilă la instanța de apel	470
2.7. Judecarea apelului	470
2.8. Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de apel	471
2.9. Principiul <i>non reformatio in peius</i>	472
Secțiunea a 3-a. Recursul	473
3.1. Sediul materiei. Caracterizare. Instanța competentă	473
3.2. Obiectul recursului. Felurile recursului	474
3.3. Subiectele recursului	476
3.4. Termenul de recurs	477
3.5. Cererea de recurs și efectele ei. Motivarea recursului	477
3.6. Depunerea recursului și pregătirea dosarului de recurs	481
3.7. Motivele de casare	482
3.8. Procedura de filtrare a recursurilor la Înalta Curte de Casație și Justiție	485
3.9. Judecarea recursului	486
3.10. Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de recurs	487
3.11. Efectele casării și judecata în fond după casare. Aplicarea principiului <i>non reformatio in peius</i>	488
Secțiunea a 4-a. Contestația în anulare	489
4.1. Sediul materiei. Caracterizare. Feluri	489
4.2. Contestația în anulare obișnuită	490
4.3. Contestația în anulare specială	491
4.4. Sesizarea instanței competente	495
4.5. Reguli privind judecata	495

Secțiunea a 5-a. Revizuirea	496
5.1. Caracterizare. Sediul materiei. Obiect	496
5.2. Motivele de revizuire	498
5.3. Sesizarea instanței competente	504
5.4. Reguli privind judecata	507
Întrebări	510
Grile și spețe	511
 Capitolul IX. Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare	 523
Secțiunea 1. Considerații preliminare	523
Secțiunea a 2-a. Recursul în interesul legii	523
2.1. Caracterizare și rolul său	523
2.2. Caracteristicile recursului în interesul legii	524
Secțiunea a 3-a. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept	 525
3.1. Situații în care se poate face	525
3.2. Particularitățile procedurii	526
Întrebări	527
Grile	527
 Capitolul X. Proceduri speciale	 529
Secțiunea 1. Considerații preliminare	529
Secțiunea a 2-a. Procedura necontencioasă judiciară	530
2.1. Sediul materiei și domeniul de aplicare	530
2.2. Reguli privind soluționarea cererii	530
Secțiunea a 3-a. Procedura divorțului	532
3.1. Condițiile în care se poate cere desfacerea căsătoriei prin divorț. Sediul materiei	 532
3.2. Sesizarea instanței de divorț. Cererea reconvențională. Cereri accesorii	 533
3.3. Dispoziții comune privind procedura divorțului	537
3.4. Particularități în cazul unor categorii de divorțuri	539
3.5. Divorțul prin acordul soților pe cale administrativă sau prin procedură notarială	 541
Secțiunea a 4-a. Procedura punerii sub interdicție judecătorească ..	544
4.1. Sediul materiei. Persoanele care pot fi puse sub interdicție. Legitimare activă	 544
4.2. Instanța competentă și sesizarea ei. Măsurile prealabile	544
4.3. Reguli privind judecata	546
Secțiunea a 5-a. Procedura de declarare a morții	549
5.1. Sediul materiei. Cazul general și cazuri speciale. Calitatea procesuală activă	 549
5.2. Sesizarea instanței competente. Măsurile aplicabile	550
5.3. Reguli privind judecata	551
5.4. Nulitatea hotărârii și rectificarea datei morții	553

Secțiunea a 6-a. Procedura partajului judiciar	553
6.1. Sediul materiei. Cazurile în care se recurge la partajul judiciar	553
6.2. Sesizarea instanței competente	555
6.3. Procedura propriu-zisă	559
6.4. Hotărârea de partaj	562
Secțiunea a 7-a. Procedura ordonanței președințiale	563
7.1. Sediul materiei. Condiții de admisibilitate	563
7.2. Reguli privind judecata și hotărârea pronunțată	569
7.3. Aplicații ale procedurii	574
Secțiunea a 8-a. Cererile posesorii	575
8.1. Sediul materiei. Justificarea lor	575
8.2. Legitimare procesuală activă și pasivă	576
8.3. Condiții pentru exercitarea acțiunilor posesorii. Termenul de exercitare și reguli privind judecata	576
8.4. Măsuri pentru conservarea bunului posedat	577
Secțiunea a 9-a. Procedura ofertei de plată și consemnațiuni	578
9.1. Sediul materiei. Noțiuni. Condiții de valabilitate	578
9.2. Procedura ofertei de plată și efectele ei	579
Secțiunea a 10-a. Procedura ordonanței de plată	581
10.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Sómarea debitorului	581
10.2. Instanța competentă și sesizarea ei	583
10.3. Reguli privind judecata. Durata procedurii	584
10.4. Cererea în anulare. Titlul executoriu	585
Secțiunea a 11-a. Procedura cu privire la cererile de valoare redusă	586
11.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Caracterul alternativ	586
11.2. Instanța competentă și declanșarea procedurii	587
11.3. Desfășurarea procedurii	587
11.4. Soluționarea cererii. Căile de atac	588
Secțiunea a 12-a. Evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept	588
12.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Caracterul facultativ	588
12.2. Reguli privind competența și citarea	591
12.3. Notificarea locatarului și ocupantului. Evacuarea voluntară	592
12.4. Reguli privind procedura de evacuare judiciară	594
12.5. Dispoziții speciale privind evacuarea	599
Secțiunea a 13-a. Procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii	600
13.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare	600
13.2. Sesizarea instanței competente	602
13.3. Reguli privind judecata și căile de atac	604
13.4. Înscrierea în cartea funciară a dreptului uzucapat	606
Secțiunea a 14-a. Procedura refacerii înscrisurilor și hotărârilor dispărute	606
14.1. Sediul materiei. Distincții	606
14.2. Refacerea dosarelor sau înscrisurilor în cauzele în curs de soluționare	607
14.3. Refacerea hotărârilor dispărute	608

Secțiunea a 15-a. Cauțiunea judiciară	609
15.1. Stabilirea cauțiunii și depunerea ei	609
15.2. Procedura de stabilire a cauțiunii. Restituirea acesteia	610
Întrebări	611
Grile și spețe	612
 Capitolul XI. Drept execuțional civil	619
Secțiunea 1. Considerații generale privind executarea silită	619
1.1. Definirea executării silite. Sediul materiei	619
1.2. Participanții la executarea silită	621
1.3. Sinteză privind organizarea și exercitarea profesiei de executor judecătoresc	626
1.3.1. Rolul executorilor judecătorești. Condiții necesare pentru a fi executor. Biroul executorului judecătoresc	626
1.3.2. Competența executorilor judecătorești. Conexarea executărilor	627
1.3.3. Recuzarea executorilor	628
1.3.4. Încetarea calității de executor. Suspendarea exercitării funcției	629
1.3.5. Drepturile și îndatoririle executorilor	629
1.3.6. Reguli privind răspunderea disciplinară	630
1.3.7. Structurile organizatorice și de conducere ale profesiei	631
1.4. Modalitățile de executare și obiectul executării	633
1.5. Pornirea și încetarea executării silite. Incidente în cursul executării	636
1.6. Contestația la executare	644
1.7. Depunerea cu afecțiune specială	651
1.8. Întoarcerea executării	651
Secțiunea a 2-a. Executarea silită directă	653
2.1. Noțiune. Dispoziții generale	653
2.2. Predarea silită a bunurilor mobile	654
2.3. Predarea silită a bunurilor imobile	657
2.4. Executarea silită a altor obligații de a face sau de a nu face. Dispoziții comune	659
2.5. Executarea hotărârilor referitoare la minori sau la măsuri privitoare la minori	661
Secțiunea a 3-a. Executarea silită indirectă	663
3.1. Urmărirea silită mobilă	663
3.1.1. Sediul materiei. Noțiune	663
3.1.2. Identificarea și sechestrarea bunurilor	663
3.1.3. Valorificarea bunurilor	664
3.1.4. Remiterea sau distribuirea sumei	666
3.2. Poprirea	668
3.2.1. Sediul materiei. Noțiune. Subiectele popririi	668
3.2.2. Înființarea popririi. Obligațiile terțului poprit	669
3.2.3. Validarea popririi	671
3.2.4. Desființarea popririi	673
3.3. Urmărirea fructelor neculese și a fructelor prinse de rădăcini	673
3.3.1. Sediul materiei. Condiții	673
3.3.2. Vânzarea bunurilor	674

3.4. Urmărirea veniturilor generale ale imobilelor	674
3.4.1. Sediul materiei. Noțiune	674
3.4.2. Reguli privind cererea de urmărire și încuviințare a executării	674
3.4.3. Predarea bunurilor administratorului-sechestrului. Atribuțiile acestuia	675
3.4.4. Încetarea urmăririi	675
3.5. Urmărirea silită imobiliară	676
3.5.1. Sediul materiei. Noțiune	676
3.5.2. Cererea de urmărire și încuviințarea acesteia	676
3.5.3. Valorificarea bunurilor	677
3.5.4. Actul de adjudecare	679
3.5.5. Particularitățile vânzării	680
3.5.6. Remiterea sau distribuirea sumei	680
Întrebări	680
Grile și spețe	681
 Capitolul XII. Arbitrajul	 687
Secțiunea 1. Considerații generale privind arbitrajul	687
1.1. Sediul materiei	687
1.2. Domeniul de aplicare	688
1.3. Caracteristici	689
Secțiunea a 2-a. Convenția arbitrală	690
2.1. Forma scrisă. Felurile convenției	690
2.2. Clauza compromisorie	691
2.3. Compromisul	692
2.4. Efectele convenției	692
Secțiunea a 3-a. Arbitrii. Constituirea tribunalului arbitral	693
3.1. Cine poate fi arbitru. Numărul arbitrilor	693
3.2. Numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor. Recuzarea	694
3.3. Răspunderea arbitrilor	695
Secțiunea a 4-a. Sesizarea tribunalului arbitral. Acte de procedură.	
Locul arbitrajului	696
4.1. Cererea de arbitrare	696
4.2. Întâmpinarea și cererea reconvențională	696
4.3. Comunicarea actelor de procedură	697
4.4. Locul arbitrajului	697
Secțiunea a 5-a. Procedura arbitrală	697
5.1. Fixarea termenului și regulile după care se face judecata	697
5.2. Limba în care se desfășoară litigiul	698
5.3. Reprezentarea și asistarea	698
5.4. Probele în litigiile arbitrale	698
5.5. Excepții	699
5.6. Măsuri asigurătorii și provizorii	699
5.7. Încheierile de ședință	700
Secțiunea a 6-a. Termenul arbitrajului. Hotărârea arbitrală	700
6.1. Termenul arbitrajului	700
6.2. Deliberarea	701
6.3. Hotărârea arbitrală și comunicarea ei	701

6.4. Cheltuielile arbitrale	702
6.5. Lămurirea, completarea și îndreptarea hotărârii arbitrale	703
6.6. Păstrarea dosarului	703
Secțiunea a 7-a. Desființarea hotărârii arbitrale	704
7.1. Acțiunea în anulare. Motive	704
7.2. Termen de exercitare și competență de soluționare	705
Secțiunea a 8-a. Reguli generale privind arbitrajul instituționalizat	705
Secțiunea a 9-a. Arbitrajul internațional	706
9.1. Când arbitrajul este internațional. Dispoziții aplicabile	706
9.2. Reguli privind convenția arbitrală și arbitrii. Dreptul aplicabil	707
9.3. Particularități privind procedura	708
Secțiunea a 10-a. Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine	709
10.1. Sediul materiei	709
10.2. Solicitarea recunoașterii și executării. Suspendarea cererii	709
10.3. Cazuri în care se poate respinge cererea de recunoaștere și executare	710
10.4. Particularități privind judecata	710
Întrebări	710
Grile și spețe	711
Capitolul XIII. Drept notarial	715
Secțiunea 1. Considerații generale privind instituția notariatului	715
1.1. Justificarea activității notariale	715
1.2. Nașterea și evoluția instituției notariatului. Sediul materiei	717
1.3. Organele care îndeplinesc activitatea notarială și competența lor	718
1.3.1. Competența notarului public	719
1.3.2. Competența altor instituții	721
Secțiunea a 2-a. Organizarea activității notarilor publici	722
2.1. Organizarea și funcționarea birourilor notarilor publici și a societății profesionale notariale. Arhiva și evidența activității	722
2.2. Numirea ca notar. Încetarea calității. Suspendarea din exercițiul funcției	724
2.2.1. Numirea ca notar public. Incompatibilități	724
2.2.2. Notarul stagiar	726
2.2.3. Încetarea și suspendarea calității de notar public	727
2.3. Organele reprezentative ale notarilor publici	728
2.3.1. Camera Notarilor Publici	728
2.3.2. Uniunea Națională a Notarilor Publici	731
2.4. Statutul notarilor publici	738
2.4.1. Poziția notarului public	738
2.4.2. Drepturile notarilor publici	740
2.4.3. Îndatoririle notarilor publici. Răspunderea civilă. Reguli deontologice	741
2.4.4. Răspunderea disciplinară a notarilor publici	743
2.4.5. Procedura medierii și arbitrajului pentru soluționarea litigiilor interprofesionale	746

Secțiunea a 3-a. Procedura actelor notariale	747
3.1. Reguli comune tuturor actelor notariale	747
3.1.1. Constatarea identității, domiciliului și capacității părților	747
3.1.2. Redactarea înscrisurilor și îndeplinirea actelor notariale	748
3.1.3. Încheierea de constatare a actului notarial sau de respingere. Îndreptarea și completarea lui	750
3.2. Autentificarea actelor	751
3.2.1. Precizări privind actele autentice notariale	751
3.2.2. Identificarea părților și luarea consimțământului	752
3.2.3. Autentificarea testamentelor	753
3.2.4. Întocmirea actului autentic și efectele sale	755
3.3. Procedura succesorală	756
3.3.1. Deschiderea procedurii. Competența. Efectuarea inventarului.	756
3.3.2. Înregistrarea cauzei succesoriale și citarea părților	758
3.3.3. Atribuțiile notarului	758
3.3.4. Suspendarea procedurii succesoriale notariale	759
3.3.5. Încheierile întocmite de notar	759
3.3.6. Certificatele eliberate de notar	761
3.3.7. Procedura lichidării pasivului succesoral	762
3.4. Procedura apostilei și supralegalizării actelor notariale	764
3.5. Legalizarea semnăturilor și a sigiliilor	764
3.6. Dare de dată certă înscrisurilor	765
3.7. Certificarea unor fapte	765
3.8. Legalizarea copiilor de pe înscrisuri	765
3.9. Alte proceduri	766
A. Efectuarea și legalizarea traducerilor	766
B. Primirea în depozit de înscrisuri și documente	767
C. Acte de protest al cambiilor, cecurilor și al altor titluri la ordin	767
D. Eliberarea de duplicate ale înscrisurilor notariale	767
E. Reconstituirea actelor originale	767
3.10. Respingerea unui act sau a unei proceduri notariale	768
3.11. Controlul activității notariale	768
Întrebări	769
Grile și spețe	770
 ANEXĂ – Ordonanța de Urgență privind taxele judiciare de timbru	 773

Capitolul I. Considerații generale privind procesul civil și Dreptul procesual civil

Secțiunea 1. Procesul civil – mijloc de înfăptuire a justiției

1.1. Forma, materia și metoda procesului

În măsura în care conflictele apărute în circuitul civil nu se rezolvă pe căi prejurisdicționale, este nevoie ca cel interesat să se adreseze organelor justiției. Modalitatea specifică prin care justiția se înfăptuiește este procesul civil, iar modul de organizare și desfășurare a procesului civil va forma obiectul cercetării noastre în cadrul acestui curs. Socotim însă necesar și util ca în acest capitol introductiv să oferim o imagine de ansamblu asupra procesului, pentru ca apoi, cu ajutorul elementelor care se desprind din această prezentare, să și definim procesul civil. Pentru scopul urmărit ni s-a părut foarte sugestiv modul de abordare al lui Raymond Martin din monografia sa consacrată Teoriei generale a procesului, în care analizează comparativ procesul civil, procesul penal și procesul administrativ¹, astfel că îl vom urma, racordându-l desigur la dispozițiile procesual-civile din legislația românească.

1.1.1. Forma procesului

Din punct de vedere etimologic, prin proces se înțelege mers, evoluție, dezvoltare, desfășurare a unui fenomen, a unui eveniment etc.² Nu se îndepărtează prea mult de acest înțeles obișnuit nici noțiunea de proces în înțeles tehnic, juridic, deoarece și aceasta presupune o evoluție de la sesizarea instanței și până

¹ R. Martin, *Théorie générale du proces (Droit processuel)*, E. J. T., Semur-en-Auxois, 1983, p. 4-11. A se vedea pentru o tratare în doctrina românească, M. Condoiu, *Procesul civil. Forma, materia și metoda*, Ed. C. H. Beck, București, 2009.

² F. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, Ed. Academiei, București, 1978, p. 870.

la actul final al judecății, care este hotărârea. Între cele două puncte extreme se situează dezbaterile. O atare desfășurare evoluează cu ajutorul și pe baza unor acte de procedură, care sunt astfel ordonate de lege, încât să asigure finalitatea procesului, care constă în pronunțarea unei hotărâri. Așa fiind, vorbind de forma procesului trebuie să avem în vedere trei momente: sesizarea instanței, dezbaterile și hotărârea.

A. Sesizarea instanței

Două vechi adagii – *Iudex ne procedat ex officio* și *Nemo iudex sine actore* – sunt de natură să reflecte foarte sugestiv regula care guvernează activitatea instanțelor, și anume că judecătorul nu se poate sesiza singur, nu se poate autoînvesti cu soluționarea unui proces civil. Dovadă poate a măreției sale, se spune că judecătorul așteaptă procesul, nu îl provoacă. Așa fiind, procesul trebuie deschis de acea persoană care pretinde că i s-a încălcat sau nesocotit dreptul subiectiv civil ori care nu-și poate realiza interesul decât pe calea justiției. Această persoană poartă denumirea de reclamant, iar faptul că are rolul de a declanșa procesul produce și alte consecințe procedurale, cu privire la alegerea instanței competente, fixarea cadrului în care se va desfășura procesul, sarcina probei etc.

În mod excepțional, instanța poate acționa și din oficiu, dar pentru aceasta este nevoie de o prevedere legală expresă, cum se întâmplă, în cazul punerii sub interdicție (art. 165 și 111 NCC), în cazul divorțului, când instanța trebuie să se pronunțe din oficiu cu privire la exercițiul autorității părintești asupra copiilor minori, asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț (art. 919 NCPC), precum și în cazul exercitării din oficiu a acțiunii civile în procesul penal, dacă este vorba de persoane fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă (art. 19 alin. 3 NCPC). Se spune că în asemenea cazuri judecătorul pierde ceva din măreția sa, deoarece coboară din jilțul specific, transformându-se în administrator, în participant la îndatoririle executive ale statului.

Pe de altă parte, este de reținut de la început că în cazurile anume prevăzute de lege procesul civil poate fi pornit și de alte persoane sau organe decât cel care se pretinde titularul dreptului sau al interesului care se poate realiza numai pe calea justiției. Este suficient deocamdată să ne referim, cu titlu de exemplu, la procuror care, potrivit art. 92 alin. 1 NCPC, poate porni acțiunea civilă ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

B. Dezbaterile

Sesizarea instanței de către reclamant este necesară pentru declanșarea procesului, dar nu și suficientă, deoarece în procesul contencios în care se dispută un drept, judecătorul nu poate rezolva litigiul numai pe baza cererii reclamantului, ci trebuie să cheme în față sa și persoana despre care se pretinde că ar fi

încălcătorul dreptului și care se numește pârât. La un loc, reclamantul și pârâtul poartă denumirea de părți, iar dezbaterile le oferă posibilitatea să-și susțină și să dovedească pretențiile, respectiv apărările.

Dezbaterile dintre părți este condusă și controlată de judecătorul sub ochii cărui se desfășoară, care este însă ținut și el de respectarea unor principii fundamentale pe care le vom examina în capitolul următor.

C. Hotărârea

Hotărârea este actul prin care se finalizează procesul, reprezintă deci scopul urmărit, ce imprimă întregului – procesul civil – rațiunea de a fi³. Ea reprezintă opera judecătorului, o operă deosebit de complexă, după cum vom vedea. Așa fiind, hotărârea este un comandament izvorât din *imperium*, acea parte din puterea statală al cărei deținător este judecătorul – puterea de executare silită, exprimată în formula executorie, înscrisă în încheierea de încuviințare a executării silite –, care se îmbină cu forța publică, pentru a asigura executarea silită a hotărârii, în cazul în care cel care a pierdut procesul nu o execută de bunăvoie. Această putere deosebește pe judecător de arbitru.

Dar, hotărârea nu este numai un comandament, ci și un raționament care se obține printr-o dezbateră. Mai exact, comandamentul urmează raționamentului, pentru a-l încorona și a-i imprima forța executorie. Altfel spus, deși ordonă, dispune în legătură cu litigiul adus în fața sa, judecătorul nu face acest lucru în mod discreționar. El dispune în conformitate cu legea, astfel că puterea sa nu este voință pură, ci exprimă dreptul și îl impune. Deci, conținutul hotărârii este rodul raționamentului prin care judecătorul supune o speță determinată regulii generale, regulii de drept⁴. Evoluția acestui raționament reprezintă motivarea hotărârii. Câștig al Revoluției franceze începută la 1789, motivarea hotărârii este necesară pentru a o face înțeleasă și acceptată de părți, dar și pentru a permite, când este cazul, instanțelor superioare să verifice dacă nu există lacune sau contradicții în raționamentul judecătorului. Cu toate acestea, există uneori tendința de a renunța la motivarea hotărârii, pentru a se spori operativitatea judecătorilor și a se asigura o mai rapidă punere în executare a hotărârilor, dacă împotriva lor nu se exercită căile de atac. A existat și la noi o astfel de încercare prin O.G. nr. 13/1998, care a fost abrogată însă prin O.U.G. nr. 290/2000 și, deci, în prezent există obligativitatea motivării hotărârilor (art. 425 alin. 1 lit. b NCPC).

1.1.2. Materia procesului

De regulă, procesul civil se ocupă de un conflict între doi adversari: reclamant și pârât. Deci, materia, substanța procesului este obiectul unui atare conflict,

³ R. Martin, op. cit., p. 4.

⁴ Nerespectarea hotărârii judecătorești constituie infracțiune – vezi pentru o aplicație C. A. Craiova, dec. pen. nr. 1377/2001 cu nota (I) A. V. Popa și nota (II) V. Pătulea, Dreptul nr. 12/2002, p. 225-237.

o opoziție de interese anterioară formulării sale juridice, corespunzând concep-
tului de litigiu⁵. Judecătorul este chemat să intervină în acest litigiu, în care se
confruntă două pretenții, venind de la doi subiecți egali, și să îl stingă. Triunghiula-
ritatea procesului conferă legitimitate judecătorului: îndepărtarea, oricât de mică,
ușoara deosebire pe care o introduce între voință și înfăptuirea ei; „medierea” pe
care o face judecătorul constrânge părțile în proces să-și „spună” situația, să-și
justifice, în limbaj obișnuit, dar și într-o formă juridică, comportarea și „drepta-
tea proprie”⁶. După cum am precizat, însă, judecătorul nu decide la întâmplare,
ci, pentru a stabili adevăratul raport între subiecții aflați în conflict, acționează în
conformitate cu legea.

Legea stabilește un raport între creditor și debitor, între proprietar și ceilalți,
între soț și soție, între părinte și copil, între consumator și producător, între patron
și salariat etc. Ea fixează ce datorezi celui alt și ce îți datorează el. Așadar, raportul
civil stabilit de lege este în esența sa conflictual, include un conflict real, imanent,
substituindu-se raportului de forță sau înșelătoriei. Deci, „litigiul” nu constituie un
accident al societății civile, dar, de regulă, el nu ajunge în fața judecătorului, pentru
că se soluționează în formă prejudicială, fie printr-un compromis tacit, care uneori
nici nu este formulat, nu este conștient, fie prin mediere sau printr-un compromis
care îmbracă forma tranzacției când, prin concesi reciprocă, se evită procesul.

Recurgerea la judecător, așadar, este și rămâne încă un „*ultimum refugium*”⁷.
În măsura în care totuși se ajunge la sesizarea judecătorului, legea procesuală or-
ganizează cadrul în care se va desfășura lupta dintre părți și anume procesul. În
acest fel, procesul civil constituie expresia pură, desăvârșită a litigiului, deoarece
contradictorialitatea se află atât la nivelul formei (dezbaterea), cât și la nivelul ma-
teriei (litigiul) și, deci, în cazul procesului civil materia își regăsește forma.

Pentru a fi înțeleasă mai bine această caracterizare, o să ne referim pe scurt
la procesul penal, care nu este atât de perfect din acest punct de vedere, deoare-
ce el nu aduce față în față două părți între care să existe o neînțelegere cu privire
la un drept subiectiv și, deci, contradictorialitatea există numai la nivelul formei
(dezbaterea)⁸. Între acuzator și acuzat nu există un raport social anterior, între ei
nu există niciun litigiu material, ci doar la nivelul procedurii penale, relația lor este
pur procesuală. Confruntarea dintre acuzator și acuzat este regizată după o pro-
cedură contradictorie, în vederea creării posibilității de dezbatere, dar litigiul, spre
deosebire de procesul civil, apare ca un artificiu. Dar, acest artificiu este necesar
pentru ca inculpatul să nu depindă de bunul plac al procurorului sau judecătoru-
lui, ci să dispună de mijloace de apărare, în condiții de contradictorialitate⁹.

⁵ R. Martin, *op. cit.*, p. 5-7.

⁶ F. Ost, *Jupiter, Hercule, Hermes: trois modèles du juge*, în vol. *La force du droit. Panorama de débats contemporaines* (coord. P. Bouretz), Ed. Esprit, Paris, 1991, p. 267.

⁷ M. Storne, (ed), *Rapprochement du Droit judiciaire de l'Union Européenne*, Ed. Kluwer, 1994, p. 3.

⁸ R. Martin, *op. cit.*, p. 7.

⁹ Prezentând această concepție pentru a înțelege mai bine specificul procesului civil, nu
trebuie uitat că în doctrina românească penală actuală se face distincția între raporturile
juridice de conformare, creație a legii penale, în care, pe de o parte subiectul principal

Revenind la procesul civil, este necesar să precizăm că și în această materie există situații în care calea justiției este obligatorie, deși nu există conflict, cum ar fi procedura necontencioasă sau asigurarea probelor pe cale principală.

1.1.3. Metoda procesului

După cum am arătat, procesul se finalizează printr-o hotărâre. Aceasta trebuie să exprime adevărul, deoarece ea dobândește autoritate de lucru judecat și nu mai poate fi contestată. Mai exact spus, hotărârea este prezumată a exprima adevărul, această ficțiune fiind necesară pentru securitatea circuitului civil și funcționarea aparatului judiciar. Dar, cum se ajunge la acest adevăr?¹⁰ De regulă, activitatea judecătorului este prezentată ca un silogism categoric, în care premisa minoră o constituie faptele, premisa majoră – legea, iar concluzia – hotărârea. Deci, pronunțarea hotărârii nu este rezultatul capriciilor judecătorului sau al unei tresăriri morale a conștiinței sale, care îl conduce la echitate, ci este rezultatul aplicării legii, stabilite de judecător, la situația de fapt, pe care de asemenea o determină judecătorul, pe bază de probe. Aceste căutări ale judecătorului, operații raționale, sunt totuși parțial aleatorii, deoarece el este pus să aleagă între mai multe posibilități, și de aceea în literatură se spune că judecătorul stabilește adevărul judiciar, care nu este un adevăr logic absolut, ci reprezintă cea mai probabilă soluție dintr-o serie de soluții posibile. În orice caz, silogismul nu este suficient pentru a explica activitatea complexă a judecătorului, deoarece el intervine numai în momentul deliberării, or, așa cum vom arăta îndată, mai întâi trebuie puse premisele.

În sistemul nostru procesual, art. 22 alin. 2 NCPC prevede că judecătorii sunt datori să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a descoperi adevărul și pentru a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor. În acest scop, legea stabilește pentru judecător un rol activ, în cadrul căruia are datoria de a pune în discuția părților orice împrejurări de fapt sau de drept care să ducă la dezlegarea pricinii și de a ordona probele pe care le va găsi de cuviință, chiar dacă părțile se împotrivesc. Pe de altă parte, administrarea probelor se face conform principiului nemijlocirii, deci între judecător și faptele ce urmează să fie stabilite nu există intermediari. În sfârșit, toate probele administrate se apreciază în mod liber, potrivit intimei convingeri a judecătorului.

În ceea ce privește metoda pentru obținerea adevărului, se dă uneori preferință metodei deductive¹¹, iar alteori metodei dialectice în descrierea lui Aristotel,

este statul, iar subiect adiacent persoana fizică sau juridică titulară a valorii sociale ocrotite, iar pe de altă parte, subiect este persoana fizică nedeterminată, căreia norma de drept penal i se adresează cu obligația de a avea conduita pe care o prescrie, și între raporturile juridice de conflict, care se nasc în momentul săvârșirii infracțiunii – a se vedea C. Bulai, **Dreptul penal român. Partea generală**, Vol. I, Casa de edit. și presă „Șansa”, București, 1992, p. 45-50; C-tin Mitrache, **Drept penal român. Partea generală**, Casa de edit. și presă „Șansa”, București, 1995, p. 35-40; C-tin Mitrache, C. Mitrache, **Drept penal român. Partea generală**, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 57.

¹⁰ R. Martin, *op. cit.*, p. 9-11 și 43-52.

¹¹ M. P. Fabreguettes, *La logique judiciaire et l'art de juger*, L.G.D.J., Paris, 1926, p. 485.

deci raționamente referitoare la o serie de soluții posibile¹². Metoda dialectică nu exclude însă nici ea silogismul¹³. Pentru a se evidenția mai bine metoda procesului vom reveni pe scurt asupra apariției și desfășurării procesului, luând ipoteza în care partea nu se adresează personal judecătorului, ci printr-un alt specialist – avocatul.

Când litigiul nu poate fi rezolvat pe cale amiabilă, cel interesat va lua inițiativa procesului. În primul rând, se va adresa unui avocat care cunoaște limbajul dreptului și poate dialoga cu judecătorul. El îi va relata evenimentul care îl determină să recurgă la calea justiției, iar avocatul va selecta numai elementele pertinente din punct de vedere juridic, transformând evenimentul în caz, într-o speță la care va raporta regulile de drept adecvate realizării pretențiilor, deci un model juridic. Dar, cazul se construiește și el din perspectiva modelului juridic presupus a se aplica. Teoretic, în raționamentul pe care-l face avocatul se pot distinge faza construcției cazului și a modelului juridic, însă în practică aceste două etape sunt simultane și complementare, adecvându-se una alteia. Pe baza acestei construcții, care îmbracă forma cererii de chemare în judecată, reclamantului, prin apărătorul său, va declanșa procesul.

Cel chemat în judecată se va adresa la rândul lui unui avocat, care, pe baza aceluiași eveniment, va construi un alt caz și va aplica la el regulile de drept care să ducă la un rezultat, cel puțin în parte, diferit, adică va propune modelul juridic al apărării, printr-un act de procedură care poartă denumirea de întâmpinare.

Deci, atât în cazul reclamantului, cât și al pârâtului, suntem în prezența unor raționamente juridice, avocații părților fiind adevărați judecători ai acestora, deoarece pe baza declarațiilor lor stabilesc situația de fapt, la care aplică regulile de drept corespunzătoare. Desigur, însă, că raționamentul lor este lipsit de autoritatea care se atașează deciziei judecătorului, singurul care spune dreptul. Pe de altă parte, raționamentul avocaților este mult mai liber decât cel al judecătorului, acesta fiind obligat să respecte restricțiile pe care regulile procesuale le impun în căutarea soluției, îndeosebi contradictorialitatea, dreptul de apărare și disponibilitatea. De aceea, în doctrină raționamentul judecătorului este calificat ca judiciar¹⁴.

În momentul începerii procesului, judecătorul este în fața unor calificări care i se propun. El va stabili dacă modelul juridic propus este adecvat speței, deci regula probabilă pornind, dacă este cazul, de la general la particular: regula aparține dreptului public sau dreptului privat; dacă aparține dreptului privat poate fi dreptul civil, dreptul familiei, dreptul muncii etc.; dacă este vorba de drept civil, de exemplu, sunt aplicabile dispozițiile referitoare la drepturile reale, obligații, contracte speciale, succesiuni etc.¹⁵ În prezent, în condițiile integrării în Uniunea Euro-

¹² R. Martin, *op. cit.*, p. 10.

¹³ J. L. Bergel, *Théorie générale du droit*, Dalloz, Paris, 1988, p. 268.

¹⁴ F. Rigaux, *La nature du contrôle de la Cour de Cassation*, în J. van Compernelle, *Théorie et pratique de la fonction de juger. Schema du cours et notes de lecture* (citată în continuare *Notes de lecture*), p. 114.

¹⁵ H. Motulsky, *Principes d'une réalisation méthodique du droit privé*, în J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 93-94.

peană, misiunea judecătorului este și mai complexă, deoarece în stabilirea regulii probabile trebuie să țină seama nu numai de Constituție și legislația națională, ci și de tratatele internaționale și regulile comunitare obligatorii, judecătorul național fiind și un judecător comunitar de drept comun¹⁶. În întreaga această activitate el va fi ajutat de instinct, de intuiție, de experiență, de cultura juridică – rezultat al cunoașterii dreptului, precum și de cunoașterea precedentelor existente, a jurisprudenței¹⁷. De asemenea, în stabilirea regulii posibile, judecătorul este ajutat și de dezbaterile dialectice, contradictorii ale părților care își vor critica reciproc construcțiile propuse.

După cum am precizat deja, în această dezbatere poate interveni și judecătorul, introducând elemente noi, neinvocate de părți, fie factice (elemente pertinente cazului), fie de drept, deci ce țin de modelul juridic. Desigur însă, că propunerile sale sunt supuse dezbaterii contradictorii a părților, deoarece în această etapă judecătorul este doar un actor al procesului, nu decide, ci propune alternative posibile ca și părțile, participă la dialectică¹⁸.

În același timp, cu alegerea regulii probabile, în cadrul dezbaterilor judecătorul urmărește și stabilirea situației de fapt, administrând probele propuse de părți sau ordonate din oficiu. Deci, și în cazul judecătorului, la fel ca în cel al avocaților, construirea cazului și fixarea modelului juridic se corelează, se întrepătrund.

După administrarea tuturor probelor considerate necesare, părțile pun concluzii, iar apoi dezbaterile se închid și judecătorul se retrage pentru deliberare, trebuind să decidă care este calificarea cea mai corespunzătoare, pornind de la probele administrate și dezbaterile care au avut loc în fața sa și la care, eventual, și-a adus chiar contribuția. Perspectiva judecătorului este diferită însă de cea a avocaților, deoarece el nu are în vedere finalizarea unui interes, triumful unei pretenții, ci obținerea adevărului. Esențial în funcția de a judeca este ca judecătorul să fie complet „străin” de litigiu, singura lui relație cu pricina respectivă fiind aceea că el o judecă. De aceea, independența și imparțialitatea pe care trebuie să le manifeste nu sunt niște simple garanții ale unei bune justiții, ci sunt de esență însăși a funcției de a judeca¹⁹. Deci, va stabili situația de fapt, iar pe baza analizei acesteia și a dispozițiilor regulii posibile, judecătorul va compara rezultatele și dacă ipoteza se verifică, înseamnă că a stabilit regula aplicabilă și poate pronunța hotărârea²⁰. Raționamentele pe care le face judecătorul combină dialectica și logica formală, care este în serviciul dialecticii pentru a asigura raționamentului precizie, rigoare, certitudine și obiectivitatea necesară. El va recurge, după caz, la diferite tipuri de argumente: argumentele de autoritate, argumentele *a pari*, *a fortiori* și *a contrario*,

¹⁶ Ph. Blondel, *Le juge et le droit*, în vol. *Le nouveau Code de procédure civile: vingt ans après*, La documentation française, Paris, 1998, p. 108.

¹⁷ P. Bellet, *Servitudes et libertés du juge*, în J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 197.

¹⁸ R. Martin, *op. cit.*, p. 52.

¹⁹ G. Wiederkehr, *Qu'est-ce qu'un juge?*, în vol. *Nouveau juge, nouveaux pouvoirs? Melangés en l'honneur de Roger Perrot*, Dalloz, Paris, 1996, p. 582.

²⁰ H. Motulsky, *loc. cit.*, p. 99.

argumentul teleologic, psihologic, istoric sau sistematic etc.²¹ Aceasta, pentru că în mod necesar, înainte de a fi aplicată, norma juridică trebuie interpretată și regula de drept nu se adaptează fără rezistență faptului din speța concretă²².

Este locul să precizăm, în primul rând, poziția judecătorului față de lege. Se prevede în art. 16 alin. 2 din Constituție că nimeni nu este mai presus de lege, iar art. 124 alin. 1 dispune că justiția se înfăptuiește în numele legii. Să însemne asta că judecătorul este chemat să aplice automat legea, fără niciun drept de apreciere? O atare concepție este, în general, abandonată, deoarece judecătorul este chemat să interpreteze norma juridică, să desprindă sensul exact al textului legal și să determine aria sa de aplicare sub aspectul validității în raport cu alte norme juridice, ca și aplicarea sa în timp, spațiu și cu privire la persoane. Deci, între autorul normei juridice și destinatarul ei, intervine judecătorul care interpretează norma, finalizează opera legiuitorului, în considerarea situației dintr-o speță concretă, „creează” legea în vederea aplicării sale²³. Vom dezvolta ideea în capitolul următor, când vom examina principiul legalității.

Revenind la rolul judecătorului în etapa deliberării, să reținem că uneori situația este mai simplă, deoarece alegerea regulii de drept nu prezintă dificultăți.

Alteori însă judecătorul este pus și în situația de a aprecia anumite standarde – instrument de măsură al comportamentelor și situațiilor în termeni de normalitate –, cum ar fi: „ordine publică și bunele moravuri” (art. 1, 11 și 14 NCC); bună-credință (art. 14 NCC și art. 22 alin. 7 NCPC); dacă partea s-a comportat ca „un bun proprietar” (art. 713 NCC – uzufruct; art. 803 NCC – administrarea bunului altuia) sau dacă bunul a fost folosit cu prudență și diligență (art. 1796 NCC – locațiune; art. 2148 – NCC – comodat; art. 2140 și art. 2107 NCC – sechestrul convențional și depozit); dacă este vorba de „cruzimi sau injurii grave” (art. 1023 NCC – revocarea donației) sau de „purtare abuzivă” ori „neglijență gravă” sau „atingere gravă a interesului superior al copilului” (art. 508 NCC – decăderea din exercițiul drepturilor părintești); dacă măsura care urmează a se lua este în „interesul superior al copilului” (art. 396 – divorț și art. 452 NCC – adopție). Aceste noțiuni suple, din punct de vedere substanțial, permit aprecierea faptelor cu dreptul pozitiv fie direct, fie corijând intervenția altor principii. Funcțional, ele joacă, față de noțiunile rigide, rolul unei articulații de dilatare sau a unui teren de azil pentru situații de fapt noi. Ele îl ajută pe judecător să nu rețină decât faptele corespunzând calificării care comandă aplicarea unei reguli determinate²⁴. În doctrină²⁵ se sub-

²¹ J. L. Bergel, *op. cit.*, p. 272-275. A se vedea și N. Popa, M. C. Eremia, S. Cristea, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 254-260.

²² Marie-Claire Ponthoreau, *La reconnaissance de droits non-écrits par les cours constitutionnelles italienne et française. Essai sur le pouvoir créateur du juge constitutionnel*, Economica, Paris, 1994, p. 17.

²³ M. Constantinescu, I. Vida, *Metode de interpretare în contenciosul constituțional*, Dreptul nr. 11/2002, p. 61.

²⁴ J. L. Bergel, *op. cit.*, p. 296.

²⁵ J. van Compernelle, *Vers une nouvelle définition de la fonction de juge: du syllogisme à la pondération des intérêts*, în vol. *Nouveau itinéraires en droit. Hommage à François Rigaux*, Ed. Bruylant, Bruxelles, 1983, p. 498-499.

liniază că tendința este netă în legislația contemporană de a multiplica, mai ales în materie economică și socială, criteriile de acest gen, care prezintă avantajul de a fi, prin nedeterminarea lor, noțiuni evolutive pe care judecătorul trebuie să le actualizeze. Desigur, calificarea, dată de judecător și nu de lege, devine în aceste cazuri o operație mai complexă. În aprecierea unor asemenea standarde, judecătorul este ținut uneori să recurgă și la norme extrajuridice – uzanțe profesionale, norme tehnice, reguli deontologice, norme de bună practică, reguli morale, convenții colective etc.

Pe de altă parte, judecătorul face o operă personală nu numai în cazul standardelor, ci și atunci când constată o lacună a legii și este nevoit să recurgă la analogia dreptului sau analogia legii, precum și atunci când legea lasă măsura ce urmează a fi luată la aprecierea judecătorului (stabilirea sau acordarea unui termen, a unei sancțiuni, a unei despăgubiri etc.).²⁶

Datorită faptului că în asemenea cazuri activitatea judecătorului nu se reduce la aplicarea mecanică a legii, se vorbește de „puterea discreționară” sau „puterea suverană” ori „puterea creatoare” a judecătorului. În doctrina occidentală problema este amplu discutată²⁷, ea se regăsește și în literatura românească mai veche, chiar dacă nu este exprimată atât de direct²⁸, iar relativ recent, a fost pusă în mod tranșant, în corelație chiar cu exigențele statului de drept²⁹. Prin puterea discreționară a judecătorului s-ar înțelege facultatea, oferită de lege, de a alege, după aprecierea sa, între mai multe soluții posibile, aplicabile la speța concretă. Această posibilitate a judecătorului este consecința fie a faptului că, astfel cum am arătat mai sus, legea folosește în ipoteza sau dispoziția normei noțiuni suple, elastice, fie a faptului că lipsește ipoteza sau aceasta are un caracter incomplet. Uneori însă, teza puterii discreționare a judecătorului nu este acceptată, deoarece se apreciază că ea nu se conciliază nici cu principiul supremației legii și nici cu exigența aplicării sale egale tuturor, care rămân proprii regulii de drept³⁰. Este însă imposibil să se neglijeze această teză care exprimă realitatea, din moment ce și în sistemul nostru de drept legea materială sau procesuală lasă uneori la alegerea judecătorului pronunțarea unei soluții sau a alteia.

Astfel, în materia dreptului civil: art. 1495 alin. 2 NCC dispune că instanța, judecătorul poate stabili un termen de plată atunci când natura prestației sau lo-

²⁶ P. Orianne, *Les standards et les pouvoirs du juge*, în J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 176-191. Vezi și I. Urs, *Criterii de apreciere a prejudiciilor morale și a despăgubirilor bănești pentru repararea daunelor morale*, *Dreptul* nr. 4/1998, p. 24-35.

²⁷ A se vedea pentru o sinteză a doctrinei și jurisprudenței franceze, T. Barthouil, *Essai sur la notion de pouvoir discrétionnaire des juges du fond en droit privé*, în *Revue de la Recherche Juridique, Droit prospectif* nr. 2/1992, p. 1-53 și nr. 3/1992, p. 620-651.

²⁸ De exemplu, E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, București, 1932, p. 95-96 și 344-346 (citată în continuare *Principiile*).

²⁹ T. Drăganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 186-201. A se vedea și D. Apostol Tofan, *Puterea discreționară și excesul de putere al autorităților publice*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 32-36 și 347-373.

³⁰ P. Orianne, *op. cit.*, p. 189.

cul unde urmează să se facă plata o impune; art. 1541 NCC stabilește în ce cazuri judecătorul poate reduce cuantumul penalității.

Să vedem câteva exemple și în materia dreptului procesual: art. 143 – completul de judecată poate ordona suspendarea judecătii în cazul strămutării; art. 66 și art. 74 alin. 4 NCPC – instanța poate dispune disjungerea cererii de intervenție principală sau a cererii de chemare în garanție; art. 139 alin. 2 – conexarea poate fi făcută de judecător, chiar dacă părțile nu au cerut-o; art. 293 alin. 1 – când una dintre părți învederează că partea potrivnică deține un înscris privitor la pricină, instanța poate ordona înfățișarea lui; art. 413 – instanța poate suspenda judecata în cele două ipoteze stabilite de text. Sigur că în încheiere sau în hotărâre se va motiva poziția adoptată de judecător.

Aceste scurte considerații ne îngăduie să observăm că, deși din punct de vedere didactic este utilă prezentarea activității judecătorului în etapa deliberării ca un silogism judiciar, în realitate, de cele mai multe ori, activitatea judecătorului este mult mai complexă și nu se rezumă la aplicarea automată a legii la situația de fapt stabilită pe bază de probe.

În sfârșit, pentru a încheia această problemă să mai facem o precizare. În alegerea pe care o face judecătorul pentru pronunțarea soluției trebuie să fie condus de maximalizarea raționalității. Dar, după cum am mai arătat, adecvarea cazului la modelul juridic, a situației de fapt la regula de drept reprezintă totuși o operațiune parțial aleatorie. Aici se strecoară convingerea, retorica. Convingerea nu izează numai de rațiune, ci și de sentiment, emoție, cultură, ideologie. Se face presiune asupra sufletului și spiritului judecătorului într-un moment în care el trebuie să aleagă între două construcții propuse, uneori – cel puțin aparent – la fel de posibile. Retorica nu poate lipsi din proces, dar ea nu trebuie să fie situată în centrul procesului, ci marginalizată, astfel încât să intervină doar în zonele de incertitudine ale dialecticii³¹. Pentru aceasta este necesar și ca spiritul judecătorului să nu cunoască nici interesul, nici amorul propriu și nici pasiunea. El trebuie să fie, astfel cum am subliniat de mai multe ori, lipsit de prejudecăți și imparțial³².

1.2. Definirea procesului civil. Fazele și etapele pe care le parcurge

După ce am evocat în linii esențiale modul de desfășurare a procesului civil, ne putem opri la o definiție a acestuia. *Deci, procesul civil ar fi activitatea desfășurată de către instanță, părți, organe de executare și alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile deduse judecătii și executării silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege.*

³¹ R. Martin, *op. cit.*, p. 52.

³² M. P. Fabreguettes, *op. cit.*, p. 437-444.

Astfel cum rezultă din definiția procesului civil, acesta parcurge două faze: judecata (*cognitio*) și executarea silită (*executio*)³³.

Prima fază este declanșată prin cererea de chemare în judecată care învestește instanța competentă și sfârșește prin rămânerea definitivă a hotărârii pronunțate asupra litigiului. Faza judecătii care se desfășoară între aceste două mari momente cunoaște mai multe etape, fiecare dintre ele având obiective proprii³⁴. Prima etapă este cea scrisă, în cadrul căreia părțile se încunoștințează reciproc – prin intermediul cererii de chemare în judecată, respectiv a întâmpinării sau a cererii reconvenționale și a răspunsului la întâmpinare – asupra pretențiilor și apărărilor, precum și în legătură cu probele ce urmează a fi administrate în vederea dovedirii lor. Etapa următoare este cea a cercetării procesului, care în fața primei instanțe ar trebui să se desfășoare în camera de consiliu. Dar, prin Legea nr. 2/2013 (art. XII), astfel cum a fost modificată ulterior, s-a stabilit ca art. 240 alin. 1 NCPC să se aplice numai de la 1 ianuarie 2019, urmând ca până atunci cercetarea procesului să se facă în ședință publică, dacă legea nu prevede altfel. Urmează etapa dezbaterilor în fond a procesului, care are loc, de regulă, în ședința de judecată. Ambele aceste etape sunt complexe și se desfășoară, de regulă, la mai multe termene de judecată, dând posibilitatea părților să-și susțină în mod real și contradictoriu pretențiile și apărările, să administreze probe, să le analizeze și să pună concluzii. După închiderea dezbaterilor, urmează etapa deliberării judecătorilor și pronunțării hotărârii. Prin epuizarea acestor etape s-a finalizat judecata în primă instanță, de fond, dar partea nemulțumită poate declanșa etapa apelului, cale ordinară de atac care provoacă, de regulă, o nouă judecată în fond, iar după ce hotărârea devine executorie este posibil să intervină etapa recursului, cale extraordinară de reformare. În sfârșit, poate exista și o etapă a căilor extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea), care vizează, în condițiile legii, hotărâri executorii sau definitive.

Faza executării intervine în cazul hotărârilor susceptibile de a fi puse în executare cu ajutorul forței de constrângere a statului sau a altor titluri executorii, în măsura în care debitorul nu-și execută de bunăvoie obligația.

Trebuie însă precizat că nu este obligatoriu ca procesul civil să parcurgă ambele faze. Astfel, dacă debitorul execută de bunăvoie obligația consemnată în

³³ În mod surprinzător, Curtea Constituțională a statuat, la un moment, în sensul că executarea hotărârilor judecătorești nu reprezintă o activitate de îndeplinire a justiției (de soluționare a litigiilor) – Decizia nr. 155/2000, P.R. nr. 1/2001, p. 21. Hotărârea fără executare ar rămâne o simplă părere a judecătorilor și ideea de justiție nu s-ar realiza pe deplin. De altfel și jurisprudența CEDO este în acest sens – executarea unei hotărâri judecătorești trebuie considerată ca făcând parte integrantă din proces, deoarece dreptul la o instanță ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică a unui stat parte la convenție ar permite ca o hotărâre definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în detrimentul unei părți – vezi, de ex., Hotărârea din 6 septembrie 2005, Cauza Socoleanu/c/România, cu comentariul C. L. Popescu, C.J. nr. 11/2005, p. 28-31.

³⁴ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil. Teoria generală*, E.D.P. București, 1983, p. 34-35. Autorii precizează că totalitatea fazelor și etapelor pe care le parcurge procesul civil formează sistemul procesului civil – a se vedea și V. Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, E.D.P. București, 1972, p. 5.

titlul executoriu faza executării va lipsi. Se poate întâmpla însă să existe numai faza executării, atunci când creditorul pune în executare un alt titlu executoriu decât o hotărâre judecătorească, de exemplu, un înscris autentic notarial. Pe de altă parte, este posibil ca faza judecătii să nu parcurgă toate etapele: fie că nu are loc dezbaterea, deoarece reclamantul renunță la judecată sau lasă cererea în nelucrare și se perimă, fie că nu are loc deliberarea propriu-zisă, întrucât părțile sting litigiul printr-o tranzacție, fie că hotărârea pronunțată nu este atacată prin intermediul căilor de atac ordinare sau extraordinare.

1.3. Exigențele stabilite de CEDO pentru desfășurarea unui proces civil echitabil

Potrivit art. 6 § 1 din Convenția europeană a drepturilor omului: „Orice persoană are dreptul să-i fie examinată cauza sa în fond echitabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va decide asupra drepturilor și obligațiilor sale civile sau asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului în timpul întregului sau a unei părți din proces în interesul moralității, ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o cer, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, când datorită unor împrejurări speciale publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”³⁵.

După cum se observă, textul consacră diverse garanții destinate să asigure, atât în materie civilă, cât și în materie penală, administrarea corectă a justiției, dreptul tuturor justițiabililor la un proces echitabil³⁶. Dar, noi ne vom ocupa în continuare de aceste garanții numai în legătură cu procesul civil³⁷. Înainte însă de

³⁵ Convenția a fost ratificată prin Legea nr. 30/1994, astfel încât dacă evenimentele invocate sunt anterioare acestui moment, Curtea nu este competentă *ratione temporis* să examineze cererea – Hotărârea din 15 martie 2005, Cauza Manoiilescu și Dobrescu/c/României și Rusiei, în Themis nr. 3/2005, p. 109. Vezi pentru dezvoltări substanțiale cu privire la garanțiile prevăzute de art. 6 §1, C. Bîrsan, **Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole**, ed. 2, Ed. C. H. Beck, București, 2010, p. 424-531; S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, **Droit processuel. Droit commun du procès**, Dalloz, Paris, 2001, p. 279-593; a se vedea și V. Pătulea, **Sinteză teoretică și de practică a CEDO în legătură cu prevederile art. 6 din Convenție**, Dreptul nr. 5/2006, p. 243-261, nr. 6/2006, p. 221-230, nr. 7/2006, p. 232-247 și nr. 8/2006, p. 189-202.

³⁶ J. van Compernelle, **Incidence des traités internationaux sur l'aménagement de la fonction judiciaire**, în *Notes de lecture*, p. 74. Garanțiile prevăzute la art. 6 § 1 sunt garanții generale, aplicabile atât în cazul proceselor civile, cât și a celor penale, în timp ce art. 6 § 3 consacră garanții speciale numai pentru procesele penale – C. L. Popescu, **comentariu la Hotărârea din 20 decembrie 2001, Cauza P. S. /c/ Germania**, P.R. nr. 2/2002, p. 208.

³⁷ Cu privire la aplicarea directă a Convenției de către judecătorul național, vezi și M. Voicu, **Organizarea Curții Europene a Drepturilor Omului și procedura în fața acesteia**, Dreptul nr. 8/2001, p. 28-29. Pe de altă parte, Curtea a decis că atunci când dreptul revendicat este un drept civil, art. 6 § 1 constituie o *lex specialis* în raport cu art. 13 din Convenție (dreptul

a le analiza, socotim util să învederăm, foarte pe scurt, aprecierile din literatura de specialitate, bazate pe practica Comisiei și Curții europene a drepturilor omului, în legătură cu *câmpul de aplicare al art. 6 § 1*³⁸.

În primul rând, *din punct de vedere material*, se pune problema de a stabili ce se înțelege prin „drepturi și obligații cu caracter civil”. Trebuie reținut că prin decizia din 18 ianuarie 1989, pronunțată în cauza *Lorenus/c/Suedia*, Comisia a subliniat că art. 6 § 1 are în vedere existența unui drept recunoscut de legislația națională³⁹, iar contestația asupra dreptului trebuie să fie reală și serioasă⁴⁰. Curtea sau Comisia nu au definit de o manieră generală și abstractă noțiunea de „contestație asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil”, dar s-a decis că, contestația poate purta fie asupra însuși existenței dreptului, fie asupra întinderii sale sau a modalităților sale de exercițiu (*Hotărârea Benthem* din 23 octombrie 1985 și *Hotărârea Skärby* din 28 iunie 1990)⁴¹. Și în orice caz este vorba de o noți-

la un recurs efectiv în fața instanțelor naționale), ale cărui garanții se găsesc abolite de aceasta, astfel că dacă examinarea de către Curte se plasează pe terenul art. 6 § 1 nu mai este necesar ca aceasta să cerceteze plângerea și în legătură cu art. 13 – *Hotărârea* din 2 iulie 2002 cu *comentariul* C. L. Popescu, *Cauza Budescu și Petrescu/c/România*, C. J. nr. 7/2002, p. 133. Totuși, Curtea a decis că în cazul în care se invocă lipsa unui recurs efectiv intern pentru denunțarea duratei excesive a unei proceduri să examineze încălcarea art. 13 invocată în mod separat, indiferent de constatarea sa asupra violării art. 6 § 1 pentru nerespectarea obligației de rezolvare a cauzelor într-un termen rezonabil – *Hotărârea* din 26 octombrie 2000, *Cazul Kudla/c/Polonia*, în V. Berger, *op. cit.*, p. 36.

³⁸ A. Kohl, *Implications de l'article 6, alinéa 1er, de la Convention européenne des droits de l'homme, en procédure civile*, în *Journal de Tribunaux*, Bruxelles, 1987, nr. 5439, p. 637-638; P. Wachsmann, *Les droits de l'homme*, Dalloz, Paris, 1995, p. 73; A. Grotrian, *Article 6 of the European Convention on Human Rights – the Right to a Fair Trial*, Council of Europe, H(92), 3, Strasbourg, January 1992, p. 2-9; M. Selegean, *Dreptul de acces la o instanță reglementat de art. 6 § 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale*, în *Themis* nr.1/2005, p. 19-21; M. Selegean, *Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil*, în *Jurisprudența CEDO. Studii și comentarii*, I.N.M., 2005, p. 121-128; M. Voicu, *Dreptul la un proces echitabil și la un tribunal imparțial*, R.D.C. nr. 9/2001, p. 43-45.

³⁹ Curtea a decis totuși că posibilitatea unei persoane de a introduce o plângere care să intre în domeniul de aplicare a art. 6 § 1 poate depinde nu numai de conținutul substanțial al dreptului civil în cauză, așa cum este el definit de dreptul național, ci și de existența unor obstacole procedurale care împiedică sau limitează exercitarea unor acțiuni în justiție, cazuri în care art. 6 § 1 este aplicabil – *Hotărârea* din 17 decembrie 2002, *Cauza A./c/Regatul Unit*, C.J. nr. 1/2003, p. 46.

⁴⁰ Conseil de l'Europe, *Commission européenne des droits de l'homme. Décisions et rapports*, 59, Strasbourg, mars 1989, p. 184.

⁴¹ *Vezi și Hotărârea* din 27 iunie 2000, *Cauza Srydlender/c/Franța*, și *comentariul* I. Olteanu, *Juridica* nr. 10/2000, p. 399-401 (problema naturii normelor de drept privat sau public aplicabile funcționarilor contractuali sau celor titulari în dreptul național nu poate fi hotărâtoare prin ea însăși pe planul incidenței art. 6 § 1, pentru că ar însemna un tratament inegal față de persoane aflate în serviciul statului care exercită funcții echivalente); *Hotărârea* din 10 octombrie 2002, *Cauza D.P. și J.C./c/Regatul Unit*, în C. L. Popescu, *Drepturile de procedură în jurisprudența CEDO (2001-2002)*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 228; *Hotărârea* din 23 ianuarie 2003 și *comentariul* C. L. Popescu, *Cauza Kienast/c/Austria*, P.R. nr. 2/2003, p. 154-156 (exemplu de litigiu care nu viza existența, întinderea sau modalitățile de exercitare ale dreptului de proprietate); *Hotărârea* din 13 februarie 2003 și *comentariul* C. Bîrsan, *Cauza Chevrol/c/Franța*, R.D.P. nr. 1/2003, p. 93-95;

une autonomă a Convenției, care nu poate fi interpretată prin simpla referință la dreptul intern al statului. Cu toate acestea, pentru a determina caracterul civil al dreptului în cauză, Curtea se referă la legislația statului, dar dreptul în cauză este considerat a avea sau nu caracter civil în funcție nu de calificarea juridică, ci de conținutul material și efectele pe care i le conferă dreptul intern al statului (Hotărârea König din 28 iunie 1978)⁴². Pe de altă parte, rezultă din întreaga jurisprudență că în domeniul civil intră și disputele din materia fostului drept comercial și a dreptului familiei, dreptului muncii⁴³, dreptului mediului etc.⁴⁴. Și desigur sunt avute în vedere atât drepturile civile patrimoniale, cât și cele civile personal-nepatrimoniale⁴⁵.

Trecând peste diferite controverse sau soluții divergente din practica Comisiei și Curții, datorate îndeosebi delimitării dintre dreptul privat și dreptul public, s-a impus interpretarea potrivit căreia toate drepturile cu privire la libertățile individuale în domeniul activităților profesionale sau economice ori în materie de proprietate trebuie considerate ca drepturi civile, chiar dacă pentru motive de interes public statul exercită un control asupra acestor activități și le supune eliberării de autorizații ori de licențe. În toate cazurile în care este limitată puterea de apreciere a autorității, art. 6 § 1 trebuie să se aplice pentru a se vedea dacă nu s-au comis abuzuri în exercitarea acestei puteri. De exemplu, s-a decis că nu afectează cu nimic natura privată a activității, faptul că profesia de medic și

Hotărârea din 27 aprilie 2004, Cauza Gorraiz Lizarraga și alții/c/Spania, Revista Română de Drept al Mediului nr. 1/2005, p. 82-83.

⁴² A se vedea pe larg, Tribunalul federal elvețian, Lausanne, 1 P.178/1991, Hotărârea primei Curți de drept public din 30 octombrie 1991, R.U.D.H. nr. 8-9/1992, p. 350-352.

⁴³ Marea Cameră a decis că, în principiu, nu se va putea deroga de la garanțiile art. 6 § 1 în cursul litigiilor obișnuite din domeniul dreptului muncii (privind agenți publici, în cauză polițiști) cum ar fi cele privind salariul, indemnizațiile sau alte avantaje, din cauza legăturii speciale dintre funcționar și statul respectiv. Pentru a justifica excluderea de la garanțiile oferite de art. 6, statul pârât va trebuie să demonstreze mai întâi că în dreptul intern reclamantul-funcționar nu are acces la un tribunal, iar apoi că excluderea este justificată cu privire la acel funcționar. Altfel spus, nu este suficient ca statul să demonstreze că respectivul funcționar participă la exercitarea puterii publice sau că există „o legătură specială de încredere și loialitate” între funcționar și stat – angajatorul său, ci el trebuie să mai demonstreze că obiectul litigiului se referă la exercitarea puterii publice sau că pune în cauză această legătură specială – Hotărârea din 19 aprilie 2007, Cauza Viho Eskelinen și alții/c/Finlanda, C.J. nr. 6/2007, p. 51-53.

⁴⁴ Vezi și M. Salegean, *op. cit.*, Themis nr. 1/2005, p. 20. Cererea de acordare a unei despăgubiri pentru prejudiciul moral, precum și de rambursare a cheltuielilor judiciare are desigur caracter civil în sensul art. 6 § 1 (Hotărârea Rotaru/c/România) – C. L. Popescu, *Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului în cauzele privind România în perioada 1998-2000*, Dreptul nr. 8/2001, p. 40. În cazul în care într-o țară parte la Convenție se cere executarea unei hotărâri pronunțate într-un stat în care nu se aplică Convenția, instanța națională de *exequatur* este datoare să verifice dacă procedura de obținere a hotărârii a cărei executare se cere a fost pronunțată cu garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 și numai în caz afirmativ să o investească cu formulă executorie – Hotărârea din 20 iulie 2001, Cauza Pellegrini/c/Italia, cu comentariul J. P. Costa, P.R. nr. 2/2002, p. 209-219.

⁴⁵ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 366. Autorul examinează (p. 365-371) și jurisprudența Curții în legătură cu aplicabilitatea art. 6 § 1 în cazul în care dreptul la despăgubiri se exercită în cadrul acțiunii civile alăturate celei penale.

exploatarea unei clinici sunt subordonate unei autorizații, astfel că retragerea ei vizează drepturi de natură civilă (Hotărârea König din 28 iunie 1978 și Hotărârea Albert – Le Compte din 10 februarie 1983); într-o altă speță (Hotărârea Benthem din 23 octombrie 1985), care viza refuzul eliberării autorizației de exploatare a unei instalații de livrare de gaz lichefiat s-a decis că art. 6 § 1 este aplicabil deoarece autorizația are o conexiune intimă cu dreptul de a uza de proprietate⁴⁶. De asemenea, prin hotărârea pronunțată în cauza Traktörer/c/Suedia la 7 iulie 1989, s-a considerat că a fost violat art. 6 § 1 prin retragerea licenței de a servi băuturi alcoolice într-un restaurant⁴⁷. Curtea a mai decis că litigiile relative la suspendarea sau încetarea contractului de muncă au un caracter civil⁴⁸, precum și cele privind reînscrierea în tabloul avocaților sau de înscriere în lista avocaților stagiaři⁴⁹ ori în tabloul medicilor⁵⁰.

Dimpotrivă, dacă autoritatea dispune de o putere suverană de apreciere pentru eliberarea autorizației cerute, nu mai există drept individual și nu se poate aplica textul pe care-l analizăm. Totuși, Curtea a decis că doar existența unui element discreționar în textul unei dispoziții legale nu exclude în sine existența unui drept cu caracter civil⁵¹.

De asemenea, s-a decis că art. 6 § 1 nu se poate aplica în procedurile intenționate de un particular nu în calitatea sa de persoană privată, ci în aceea de cetățean, care se mișcă în orbita dreptului public, precum litigiile în materie fiscală⁵², de asigurări sociale, de alegeri, drept al străinilor⁵³ de serviciu militar ori civil⁵⁴ sau de drepturi de natură politică⁵⁵.

⁴⁶ A se vedea în V. Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, I.R.D.O., București, 2003, p. 161, 192 și 276.

⁴⁷ R.U.D.H., vol. 1, 1989, Ed. N. P. Engel, p. 169-173. În același sens, cu privire la contestarea în justiție a unui permis de stocare a deșeurilor, a se vedea Hotărârea din 25 noiembrie 1993, Lenhart și Zander/c/Suedia, R.U.D.H. nr. 11-12/1993, p. 397.

⁴⁸ Cauza Obermeier/c/Austria, Hotărârea din 28 iunie 1990, în V. Berger, *op. cit.*, p. 166. Cu privire la pensii, a se vedea Hotărârea din 24 august 1993, Cauza Massa/c/Italia, R.U.D.H. nr. 11-12/1993, p. 412.

⁴⁹ Cauza H./c/Belgia, Hotărârea din 30 noiembrie 1987, în V. Berger, *op. cit.*, p. 226 și Cauza Demoor/c/Belgia, Hotărârea din 23 iunie 1994, R.U.D.H. nr. 11/1994, p. 401. Și Comisia a decis că dreptul de a continua exercitarea profesiei de avocat este un drept cu caracter civil – Decizia din 18 ianuarie 1989, Cauza Versteede/c/Belgia, în *Décisions et rapports*, 59, 1989, p. 113.

⁵⁰ Hotărârea din 13 februarie 2003, Cauza Chevrol/c/Franța, *cit. supra*, p. 94-95.

⁵¹ Hotărârea din 2 august 2000, Cauza Lambourdière/c/Franța, *Juridica* nr. 1/2001, p. 35.

⁵² Hotărârile din 23 iunie 2002, Cauzele Jasosevic/c/Suedia și V.T.A. și Vulic/c/Suedia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 196; Hotărârea din 23 noiembrie 2006, Marea Cameră, Cauza Jussila /c/Finlanda, C.J. nr. 1/2007, p. 12 (litigiile privitoare la impozite și taxe nu se includ în categoria „drepturilor și obligațiilor cu caracter civil” în ciuda efectului pecuniar pe care îl produc în mod evident asupra contribuabilului; interesant este că în cauză, impunerea unor suprataxe a fost socotită o „acuză în materie penală”). Vezi și Hotărârea din 3 august 2006, Cauza Stângaciu și Tudor/c/România, C.J. nr. 10/2006, p. 41.

⁵³ În sensul că art. 6 § 1 nu se aplică procedurii de extradare, vezi Hotărârea din 4 februarie 2005, Cauza Mamatkulov și Askarov/c/Turcia, *Themis* nr. 2/2005, p. 142.

⁵⁴ A. Kohl, *op. cit.*, p. 637-638.

⁵⁵ Hotărârea din 10 decembrie 2002, Cauza D.E.P./c/Turcia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 266-267.

La fel s-a decis că art. 6 § 1 nu-și găsește aplicare în procedura privind naționalitatea unui individ⁵⁶ ori atunci când se invocă greșeala unui judecător de a nu fi studiat în mod aprofundat dosarul⁵⁷.

Trebuie însă să observăm și o evoluție în practica Comisiei și a Curții, deoarece în materie de securitate socială se consideră în prezent aplicabil art. 6 § 1⁵⁸.

Să mai reținem de asemenea că s-a decis că art. 6 § 1 poate fi invocat indiferent dacă garanțiile prevăzute de el nu au fost respectate de o jurisdicție administrativă⁵⁹, constituțională⁶⁰, financiară, cum ar fi Curtea de Conturi⁶¹ sau disciplinară⁶².

*Din punct de vedere personal*⁶³, se apreciază că garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 vizează atât persoanele fizice – cetățeni ai statului în care se pune problema respectării art. 6 § 1, cetățeni ai altui stat parte la convenție sau apatrizi care au un litigiu în acel stat – cât și pe cele juridice (morale) – cu precizările ce le vom face mai jos – indiferent de rolul lor în procesul civil: reclamant, pârât, intervenient, parte civilă în procesul penal⁶⁴. Ele nu joacă însă contra sau în favoarea statului atunci când este parte în proces⁶⁵, deoarece dreptul de recurs individual este recunoscut de art. 34 din Convenție persoanelor fizice⁶⁶, organizațiilor neguvernamentale sau

⁵⁶ Decizia din 15 decembrie 1988, Cauza S/c/Elveția, în *Décisions et rapports*, 59, 1989, p. 256.

⁵⁷ Cauza Kraska/c/Elveția, Hotărârea din 19 aprilie 1993, R.U.D.H. nr. 7-8/1993, p. 266.

⁵⁸ Raportul adoptat de Comisie la 15 octombrie 1987 în Cauza Minniti/c/Italia, în *Décisions et rapports*, 59, 1989, p. 5. S-a considerat că în cauză predomină aspectele de drept privat, astfel cum a motivat și Curtea – Hotărârea din 29 mai 1986, Feldbrugge/c/Olanda, în V. Berger, *op. cit.*, p. 223; Hotărârea din 24 iunie 1993, Cauza Schuler-Zraggen/c/Elveția, în *Journal du Droit international* nr. 3/1994, p. 804; vezi în același sens, C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 375-381.

⁵⁹ P. Wachsmann, *op. cit.*, p. 73; O. Dugrip, *L'applicabilité de l'article 6 de la CEDN aux juridictions administratives*, R.U.D.H. nr. 7-9/1991, p. 336-351.

⁶⁰ A se vedea Hotărârea din 23 iunie 1993, Ruizmateos/c/Spania și M. Verdusen, *Le juge constitutionnel face à l'article 6, § 1er, de la convention européenne des droits de l'homme*, în *Revue belge de Droit constitutionnel*, nr. 1-2/1994, p. 123-146. Curtea precizează însă că s-a pronunțat la speță, și nu în abstract asupra aplicabilității art. 6 § 1 curților constituționale în general sau celor din Germania, Portugalia ori Spania (p. 128, nr. 57). A se vedea și G. Malinverni, *Droit à un procès équitable et cours constitutionnelles*, R.U.D.H. nr. 11/1994, p. 281-395, precum și B. Selejan-Guțan, *Procedura de soluționare în România a excepției de neconstituționalitate și cerințele articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului privind dreptul la un proces echitabil*, Dreptul nr. 3/2005, p. 69-72. Este important de reținut precizarea Curții, în sensul că art. 6 este aplicabil în cazul jurisdicțiilor constituționale doar atunci când acestea exercită controlul la sesizarea particularilor, pentru apărarea drepturilor lor fundamentale, fie pe calea recursului direct (care în România nu este reglementat), fie pe calea excepției de neconstituționalitate (p. 70).

⁶¹ Hotărârea din 24 august 1993, Massa/c/Italia, R.U.D.H. nr. 11-12/1993, p. 412.

⁶² J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 17.

⁶³ Pentru dezvoltări, a se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 1, 362-409.

⁶⁴ Hotărârea din 7 iulie 1989, Cauza Bricmont/c/Belgia, R.U.D.H. vol. 1, 1989, p. 127.

⁶⁵ Totuși art. 33 din Convenție prevede „recursul interstatal”, prin care orice stat semnatar al Convenției ce consideră că un alt stat semnatar comite încălcările Convenției sau ale protocolului adițional are posibilitatea să sesizeze Curtea cu o cerere prin care solicită constatarea existenței încălcării și obligarea statului în culpă la adoptarea tuturor măsurilor necesare pentru înlăturarea lor și a consecințelor produse – vezi C. Bîrsan, *Condițiile în care se pot adresa plângeri Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg*, C.J. nr. 1/2002, p. 2-8.

⁶⁶ Nulul proprietar, devenit proprietar exclusiv în urma decesului uzufructuarului, nu are calitate procesuală activă în procedura europeană întemeiată pe o plângere introdusă de

grupurilor de particulari⁶⁷. Acestea sunt deci singurele care au calitatea de „victimă”⁶⁸. De asemenea, s-a decis că martorii⁶⁹, experții și apărătorii nu pot invoca articolul 6⁷⁰.

Analiza art. 6 § 1 permite să se desprindă cu ușurință *exigențele pe care le consacră*: accesul la justiție; cauza să fie examinată în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil; examinarea cauzei să se facă de un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege; hotărârea să fie pronunțată în public⁷¹.

a) *Cu privire la primul element – accesul la justiție* –, Curtea a apreciat că, deși art. 6 § 1 vizează în principal derularea unei proceduri aflate deja în curs în fața unei instanțe, el cuprinde și un drept material, respectiv dreptul de acces la o instanță sau dreptul la un tribunal⁷², deoarece altfel un stat parte la Convenție ar putea, fără să încalce textul, să suprima anumite jurisdicții sau să le restrângă competența, iar dacă nu există procesul, accesul la judecător, este inutil să vorbești de calitate, publicitatea și celeritatea procesului⁷³.

Este foarte important de reținut, mai ales față de decizia Curții Constituționale la care ne-am referit atunci când am arătat fazele procesului civil, că în mod

uzufructuar, relativă la violarea unor drepturi ale sale în legătură cu respectivul bun. Calitatea unei persoane de a continua o procedură europeană începută de un reclamant decedat ulterior este apreciată exclusiv de Curte și potrivit propriilor criterii, în particular calitatea de victimă – Hotărârea din 6 noiembrie 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza D.L./c/Italia, P.R. nr. 6/2003, p. 153-156.

⁶⁷ Asociațiile care au avut calitate procesuală activă în procedurile naționale pot invoca în fața Curții inechitatea acestora în temeiul art. 6 § 1, dar nu au calitate procesuală în invocarea art. 1 din Protocolul nr. 1, dacă asociațiile nu invocă încălcarea vreunui drept propriu, ci încălcarea dreptului de proprietate ce aparține fiecărui membru al asociației. Dimpotrivă, grupul de particulari care nu au luat parte la procedurile naționale nu pot invoca încălcarea art. 6 § 1, dar au calitate procesuală pentru a invoca încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1 – Decizia CEDO din 10 iulie 2001 și comentariul C. Bîrsan, P.R. nr. 4/2001, p. 192-205.

⁶⁸ A se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, C.J. nr. 1/2002, p. 8-16. În jurisprudența CEDO, noțiunea de victimă în sensul art. 34 desemnează persoana direct afectată de acțiunea sau inacțiunea litigioasă a autorităților statale, astfel că o decizie sau o măsură favorabilă unui reclamant nu este suficientă, în principiu, să-i înlăture calitatea de victimă, decât dacă autoritățile naționale au recunoscut explicit sau în substanță, iar apoi au reparat integral încălcarea dreptului prevăzut de Convenție – Hotărârea din 13 februarie 2003 și comentariul C. Bîrsan, Cauza Chevrol/c/Franța, R.D.P. nr. 1/2003, p. 92-93.

⁶⁹ Martorul nu are calitate de victimă, dar lipsa de cooperare a guvernului pârât pentru audierea, de către Curte, a unui martor important, semnifică neîndeplinirea de către stat a obligațiilor care îi revin potrivit art. 38 § 1 lit. a din Convenție, de a furniza Curții facilitățile necesare îndeplinirii rolului său de stabilire a faptelor – Hotărârea din 17 februarie 2004 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Ipek/c/Turcia, P.R. nr. 2/2004, p. 134-136.

⁷⁰ A. Kohl, *loc. cit.*, p. 638.

⁷¹ A se vedea și F. Moderne, *Le juge administratif français et les règles du procès équitable*, R.U.D.H. nr. 7-9/1991, p. 352-368.

⁷² A se vedea și V. Pătulea, *op. cit.*, Dreptul nr. 10/2006, p. 233-248 și nr. 11/2006, p. 252-264. Curtea a decis că organele decizionale ale unei fundații nu pot fi considerate „tribunale” în sensul art. 6, iar excluderea oricărui control jurisdicțional asupra hotărârilor organelor de decizie ar fi incompatibilă cu preeminența dreptului într-o societate democratică și cu privire la principiul fundamental care asigură accesul la un judecător – Hotărârea din 8 iunie 2006, Cauza Woś /c/ Polonia, C.J. nr. 7-8/2006, p. 40-41.

⁷³ Vezi și M. Selegean, *op. cit.*, Themis nr. 1/2005, p. 19; vezi și Hotărârea din 21 februarie 1975, Cauza Golder/c/Regatul Unit, în V. Berger, *op. cit.*, p. 156.

constant Curtea a decis că dreptul la un tribunal semnifică nu numai posibilitatea juridică efectivă de a te adresa unui tribunal, pentru soluționarea unei „conestații” în materie civilă, ci și dreptul de a obține executarea silită a hotărârii pronunțate⁷⁴. Dreptul la instanță ar fi iluzoriu dacă sistemul juridic intern al unui stat parte la Convenție, care respectă preeminența dreptului, ar permite în final ca o hotărâre judecătorească obligatorie⁷⁵ să rămână ineficientă, în detrimentul uneia dintre părți și ar fi de neconceput ca art. 6 § 1 să descrie în detaliu garanțiile procedurale acordate părților, fără a proteja executarea hotărârilor judecătorești⁷⁶. Deci, executarea nu poate fi împiedicată, întârziată sau invalidată nejustificat⁷⁷ și aceasta cu atât mai mult atunci când debitorul este statul și administrația publică⁷⁸.

Totuși, s-a subliniat în jurisprudența Curții că dreptul la acces la o instanță nu este un drept absolut, el putând fi supus unor restricții legitime, spre exemplu unor termene de prescripție, garanții materiale, reglementări privind minorii și incapacității. Dacă dreptul individului este limitat prin măsuri fie de fapt, fie de drept, Curtea examinează dacă limitarea impusă atinge însăși esența dreptului și, în special, dacă ea urmărește un scop legitim și există o legătură de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul legitim care se dorește a fi atins⁷⁹.

⁷⁴ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 455; a se vedea pe larg și D. Bogdan, *Executarea unor obligații de plată stabilite prin hotărâri judecătorești definitive și irevocabile în sarcina statului – dreptul intern și jurisprudența CEDO*, în *Jurisprudența INM*, cit. *supra*, p. 169-181.

⁷⁵ Dreptul recunoscut printr-o hotărâre obligatorie constituie bun în sensul Convenției, cu toate consecințele ce decurg de aici – vezi pentru dezvoltări, R. Rizoiu, *Articolul 1 din Protocolul nr. 1 – Noțiunea de „bun” în sensul Convenției Europene a Drepturilor Omului*, în *Jurisprudența INM*, cit. *supra*, p. 339-367.

⁷⁶ Hotărârea din 7 mai 2002, Cauza Burdov/c/Rusia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 158; a se vedea și Hotărârea din 17 iunie 2003 și comentariul C. L. Popescu, C.J. nr. 8/2003, p. 60; Hotărârile din 29 iunie 2004, Cauzele Piven/c/Ucraina și Zhovner/c/Ucraina, C.J. nr. 7-8/2004, p. 104; Hotărârea din 18 noiembrie 2004, Cauza Qufoj Co. S.H.P.K/c/Albania, C.J. nr. 1/2005, p. 79-80; Hotărârea din 17 februarie 2005, Cauza Fociac/c/România, Themis nr. 2/2005, p. 145; Hotărârile din 24 februarie 2005, Cauzele Garan/c/Rusia și Koltsov și Petrushko/c/Rusia, Themis nr. 2/2005, p. 149; Hotărârea din 24 martie 2005, Cauza Șandor/c/România, Themis nr. 3/2005, p. 111; Hotărârea din 7 aprilie 2005, Cauza Dragne și alții/c/România, Themis nr. 3/2005, p. 112; Hotărârea din 9 iunie 2005, Cauza Castren-Niniou/c/Grecia, C.J. nr. 7-8/2005, p. 80; Hotărârea din 6 septembrie 2005, Cauza Săcăleanu/c/România, C.J. nr. 11/2005, p. 28; Hotărârea din 23 iunie 2005, Cauza Ghibuși/c/România, Hotărârea din 28 iunie 2005, Cauza Ionescu/c/România, Hotărârea din 13 septembrie 2005, Cauza H.N./c/Polonia și Hotărârea Baiborac/c/Moldova, Themis nr. 4/2005, p. 39, 98-99 și 107.

⁷⁷ Hotărârea din 11 ianuarie 2001, Cauza Lunari/c/Italia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 4. În cazul în care hotărârea, chiar a unei autorități administrative competente, nu a fost pusă în executare deoarece statele se bucură de imunitate diplomatică și în ceea ce privește executarea silită pe teritoriul altui stat, Curtea a decis că neexecutarea deciziei nu poate fi considerată ca fiind o limitare nejustificată a dreptului prevăzut de art. 6 § 1 – Hotărârea din 15 martie 2005, Cauza Manoilescu și Dobrescu/c/România și Rusia, Themis nr. 3/2005, p. 109-111.

⁷⁸ D. Bogdan, *loc. cit.*, p. 181.

⁷⁹ A se vedea în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003: Hotărârea din 12 iulie 2001, Cauza Prințul Hans-Adam II de Lichtenstein/c/Germania (p. 59); Hotărârea din 19 martie 2002, Cauza Devenney/c/Regatul Unit (p. 144); Hotărârea din 10 octombrie 2002, Cauza D.P. și J.C./c/Regatul Unit (p. 228); Hotărârea din 17 decembrie 2002, Cauza A./c/Regatul Unit (p. 272).

Pe de altă parte, s-a decis că dreptul de acces la o instanță nu trebuie să fie teoretic și iluzoriu, ci concret și efectiv, astfel că s-a constatat violarea dispozițiilor art. 6 § 1 în situația în care cheltuielile de procedură sau imposibilitatea obținerii unei asistențe juridice gratuite efective împiedică accesul la un tribunal⁸⁰ și cu atât mai mult, în cazul în care nu există cale judiciară⁸¹. Dar, așa cum am arătat mai devreme, accesul liber poate fi barat, fie de un obstacol de fapt, fie de un obstacol juridic, cum ar fi cauțiunea, autorizarea, amenda civilă ori termenele fixate de lege⁸². Nu întotdeauna aceste limitări constituie violări ale dispozițiilor art. 6 § 1 din Convenție. S-a decis astfel, că este compatibilă cu Convenția amenda civilă aplicată pentru exercitarea abuzivă a dreptului, atunci când hotărârea de condamnare este suficient motivată⁸³.

În literatură⁸⁴, se precizează că fiecare stat, membru al Consiliului Europei, este liber să determine maniera în care își execută obligația de a garanta accesul liber la justiție, recunoscându-se că îndeplinirea acestei îndatoriri nu împiedică obligația generală de a asigura asistența judiciară în procesele relative la drepturi și obligații cu caracter civil. O asemenea îndatorire este prevăzută de art. 6 § 3 din Convenție numai pentru procesele penale. În materie civilă, printre măsurile care să asigure accesul liber la justiție pot figura scutirea de plata taxelor de timbru, asistența juridică gratuită, simplificarea procedurii, conceperea unor formulare tipizate de sesizare a instanțelor care să se găsească la dispoziția celor interesați, la sediul instanțelor și a consiliilor locale etc. Însă, chiar dacă statele dispun de o anumită marjă de apreciere, Curtea este cea care apreciază, în ultimă instanță, dacă au fost respectate exigențele Convenției.

Pe de altă parte, spre deosebire de procesul penal în legătură cu care art. 2 din Protocolul nr. 7, ce instituie, ca principiu, dublul grad de jurisdicție, în materie civilă dreptul de acces la o instanță nu presupune și accesul la o instanță superioară, prin intermediul căilor de atac. Dar, dacă acestea sunt reglementate de legislația națională, garanțiile instituite de art. 6 § 1 trebuie respectate⁸⁵. Curtea, considerând

⁸⁰ Hotărârea din 9 octombrie 1979, Cauza Airey/c/Irlanda, în V. Berger, *op. cit.*, p. 158; Hotărârea din 13 mai 1980, Cauza Artico/c/Italia și Hotărârea din 25 aprilie 1983, Cauza Pakelli/c/Germania, citate de Régis de Gouttes, *La convention européenne des droits de l'homme*, în lucrarea „L'Europe et le juge français en 1992”, Cour d'appel de Paris, p. 24; vezi și Hotărârea din 19 iunie 2001 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Kreuz/c/Polonia, P.R. nr. 5/2002, p. 127-134 (taxe judiciare excesive și refuz de scutire de taxe).

⁸¹ Hotărârea din 21 februarie 1990, Cauza Häkansson și Sturesson/c/Suedia, R.U.D.H. nr. 2/1990, p. 113 și Hotărârea din 27 august 1991, Cauza Philis/c/Grecia, R.U.D.H. nr. 11/1991, p. 487; vezi și Hotărârea din 1 martie 2005, Cauza Linnekogel/c/Elveția, Themis nr. 2/2005, p. 149 (cererea a fost examinată numai de către autorități administrative).

⁸² A se vedea și P. Lemmens, *Les effets de la CEDH dans certains domaines du droit civil*, R.U.D.H. nr. 10-11/1992, p. 453.

⁸³ A se vedea, de exemplu, decizia Comisiei din 2 iulie 1991, Cauza Rio/c/Franța, în Régis de Gouttes, *loc. cit.*, p. 24.

⁸⁴ A. Kohl, *loc. cit.*, p. 638.

⁸⁵ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 431. Autorul precizează (p. 432) jurisprudența Curții în sensul că rolul unei instanțe supreme, care este limitat, de regulă, numai la probleme de drept, poate conduce, spre exemplu, la stabilirea unor condiții mai riguroase pentru admisibilitatea unui recurs în casație decât pentru admisibilitatea unui apel.

că normele referitoare la formele ce trebuie respectate pentru introducerea unui recurs vizează asigurarea bunei administrări a justiției, a statuat în sensul că totuși, aceste norme și aplicarea lor nu trebuie să-i împiedice pe justițiabili să se prevaleze de căile de atac disponibile. Chiar dacă dreptul de acces la o instanță nu este absolut, ci este susceptibil la limitări admise în mod implicit, în special, în ceea ce privește condițiile de admisibilitate ale unei căi de atac, aceste limitări nu pot restrânge, nici în cazul căilor de atac, accesul deschis unui justițiabil de o asemenea manieră sau până la un asemenea punct încât dreptul la o instanță să fie atins în însăși substanța lui, iar limitările trebuie să urmărească un scop legitim și să fie proporționale⁸⁶.

În sfârșit, este foarte important de reținut că în jurisprudența Curții se consideră că dreptul de acces la un tribunal presupune, printre altele, respectarea principiului securității juridice, care impune și ca soluția dată în mod definitiv de către tribunale unui litigiu să nu fie repusă în discuție⁸⁷. Problema s-a pus în numeroase cauze împotriva României⁸⁸, deoarece prin exercitarea recursului în anulare (cale extraordinară de atac reintrodusă în cod prin Legea nr. 59/1993 și înlăturată din cod, ca urmare a abrogării art. 330-330⁴ din vechiul cod prin O.U.G. nr. 58/2003) de către procurorul general al României au fost desființate numeroase hotărâri definitive și irevocabile. Relativ recent însă, Curtea, tot într-un caz împotriva României, a reafirmat că posibilitatea anulării repetate a unor hotărâri judecătorești definitive nu este compatibilă cu principiul securității raporturilor juridice și a decis că prin redeschiderea unei proceduri finalizate printr-o hotărâre definitivă, ca urmare a admiterii unei cereri de revizuire formulate tardiv (de către procurorul general, în speță) și anularea hotărârii definitive favorabilă reclamantilor, a fost încălcat art. 6 § 1 din Convenție⁸⁹.

Fără a contesta importanța principiului securității juridice, socotim că această hotărâre a Curții ridică cel puțin două probleme. În speță, este vorba de o cerere de revizuire întemeiată pe motivul prevăzut de fostul art. 322 pct. 6 C. proc. civ. (statul și alte persoane juridice de drept public sau de utilitate publică... nu au fost apărați deloc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să-i apere), introdusă de procuror. Revizuirea este o cale extraordinară de atac, la fel cu recursul și contestația în anulare, care se poate exercita de către partea interesată sau de procuror și viza la acel moment hotărâri definitive sau hotărâri irevocabile prin care se evoca fondul. Cele trei căi de atac sunt reglementate, în forme apropiate, și în legislațiile altor țări europene și este indiscutabilă utilitatea lor pentru apărarea drepturilor părților. Din formularea generală a Curții, în sensul că soluția definitivă să nu mai poată fi repusă în discuție, ar rezulta că nu sunt conforme Convenției căile extraordinare de atac, chiar dacă sunt și la îndemâna părților, or o asemenea soluție ar fi inacceptabilă⁹⁰.

⁸⁶ Hotărârea din 9 noiembrie 2004, Cauza Saez Maeso/c/Spania, C.J. nr. 1/2005, p. 77.

⁸⁷ C. Birsan, *op. cit.*, p. 443; vezi și M. De Salvia, *Locul noțiunii de securitate juridică în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, P.R. nr. 5/2002, p. 183-191.

⁸⁸ A se vedea pentru o sinteză, C. L. Popescu, *op. cit.*, Dreptul nr. 8/2001, p. 30-42.

⁸⁹ Hotărârea din 22 decembrie 2004 și nota C. Turianu, Cauza Androne/c/România, Dreptul nr. 1/2006, p. 269-276.

⁹⁰ Vezi și C. Turianu, *loc. cit.*, p. 274-275.

Pe de altă parte, Curtea subscrie la teza reclamanților în privința caracterului tardiv al cererii de revizuire. Potrivit fostului art. 324 pct. 5, pentru motivul 6, incident în speță, termenul de exercitare era de o lună și curgea de la comunicarea hotărârii definitive făcute statului ori celorlalte persoane de drept public sau de utilitate publică. În lipsă de prevedere expresă contrară, termenul de revizuire era același și pentru procuror, dar hotărârea i se comunica numai dacă a participat la judecarea acelui proces. În stabilirea tardivității, Curtea a apreciat însă că începând de la data de 10 decembrie 1997, când primarul municipiului București a dispus (în baza unei sentințe din 25 septembrie 1997, rămasă definitivă) prin decizie administrativă restituirea imobilului către reclamanți, statul sau instituțiile publice la care se referea art. 332 alin. 6 ar fi trebuit să aibă cunoștință de hotărârea definitivă și că de la această dată ar fi trebuit să curgă termenul de revizuire, or calea de atac a fost exercitată de procuror de-abia la 27 martie 2000. Ceea ce ni se pare periculos este procedeul Curții de a nu ține seama de prevederea legală expresă care stabilește momentul de la care curge termenul de revizuire și înlocuirea lui cu alt moment, câtă vreme principiul echivalenței (echivalarea comunicării cu un alt moment) se aplică numai în cazurile anume prevăzute de lege. Pericolul este înveredat și de faptul că imediat în doctrina românească s-a tras concluzia că este perfect valabilă substituirea „comunicării hotărârii judecătorești” cu orice alt act oficial (cert) din care rezultă că cei interesați au luat act de hotărârea judecătorească definitivă pronunțată cu încălcarea unui drept al lor, fiind din acest motiv ilegală⁹¹. Dimpotrivă, socotim că o atare concluzie nu este admisibilă, iar decizia Curții nu poate fi considerată de principiu, ci una de conjunctură, ținând probabil seama și de faptul că cererea de revizuire a fost introdusă de procuror.

b) Al doilea element – cauza să fie examinată în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil – presupune și el unele sublinieri.

În legătură cu prima cerință, cauza să fie examinată în mod echitabil, este de observat că termenul nu este definit de Convenție și nici suficient de clar. Desigur însă că această cerință nu poate fi interpretată, în sensul că ar impune judecătorului să soluționeze cauza civilă în echitate, ca un „*amiable compositeur*”. Așa fiind, cerința trebuie interpretată în sensul de a se asigura respectarea unor principii fundamentale, precum contradictorialitatea⁹², dreptul de apărare⁹³, egalitatea, cu toate conse-

⁹¹ C. Turianu, *loc. cit.*, p. 276.

⁹² Vezi și V. Păulea, *op. cit.*, Dreptul nr. 4/2007, p. 254-264. Primirea citației după termenul de judecată și judecarea cauzei fără ca instanța să verifice regularitatea procedurii de citare constituie o violare a dreptului la un proces echitabil – Hotărârea din 15 martie 2005, Cauza Yacovlev/c/Rusia, C.J. nr. 5/2005, p. 37 și Hotărârea din 20 octombrie 2005, Cauza Grachev/c/Rusia, C.J. nr. 12/2005, p. 61. Curtea a constatat o violare a art. 6 § 1 în cazul unei decizii a instanței supreme române, care, în mod inexplicabil pentru noi, a refuzat să-l citeze pe reclamant, pe motivul că dezbaterile care vor urma vor demonstra inutilitatea citării lui – Hotărârea din 9 aprilie 2002, Cauza Anghelescu/c/România, cu comentariul C. L. Popescu, P.R. nr. 3/2002, p. 157 și 160.

⁹³ Absența unei asistențe juridice va fi examinată în lumina unor criterii precum gravitatea procesului pentru reclamant, complexitatea problemelor de drept și a procedurilor desfășurate, precum și posibilitatea reclamantului de a se apăra singur. Chiar și atunci când în anumite momente ale procedurii partea a primit asistență gratuită se poate aprecia că

cințele ce decurg din ele⁹⁴. Astfel, în doctrină⁹⁵ se precizează că, pentru a fi echitabil procesul trebuie să se desfășoare după o procedură contradictorie, cu respectarea dreptului de apărare și a egalității armelor⁹⁶ sau că elementul fundamental al dreptului la un proces echitabil este exigența ca fiecare dintre părți să dispună de posibilități suficiente, echivalente și adecvate pentru a-și susține poziția asupra problemelor de drept și de fapt, și ca niciuna din părți să nu fie defavorizată în raport cu cealaltă⁹⁷. În practica Comisiei și Curții s-a decis că problema respectării dreptului la un proces echitabil se examinează în funcție de ansamblul procesului și ținând seama de principiile proprii de organizare a fiecărei proceduri, dar, pot fi apreciate izolat și numai anumite aspecte importante ale procedurii, înainte de terminarea procesului⁹⁸.

Cea de-a doua cerință – examinarea să fie publică –, înscrisă și în art. 10 din Declarația universală a drepturilor omului, este considerată ca o garanție fundamentală a administrării justiției, ca un mijloc de protecție împotriva abuzurilor unei

absența unei asistențe juridice competente și continue i-a privat pe reclamânți de o apărare efectivă, mai ales în procedurile complexe și în care reclamânții nu posedă cunoștințe juridice – Hotărârea din 15 februarie 2005, Cauza Morris și Steel/c/Regatul Unit, Themis nr. 2/2005, p. 144 și C.J. nr. 4/2005, p. 52. Pe de altă parte, Curtea a statuat că o conduită eventual greșită sau eronată a avocatului din oficiu nu poate angaja răspunderea statului; dar, în anumite împrejurări, nerespectarea din neglijență a unei condiții de pură formă nu poate fi asimilată unei conduite eronate sau unei simple scăpări în argumentare – Hotărârea din 10 octombrie 2002, Cauza Czeccalla/c/Portugalia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 222.

⁹⁴ De exemplu, Curtea a constatat că exigențele unui proces echitabil nu au fost respectate, deoarece instanța de recurs s-a limitat la o reluare a argumentelor instanțelor de fond și de apel, fără a justifica achiesarea la anumite argumente de drept ce au determinat respingerea recursului – Hotărârea din 28 aprilie 2005, Cauza Albina/c/România, Themis nr. 3/2005, p. 113. Cu privire la jurisprudența CEDO în legătură cu necesitatea motivării hotărârilor, vezi și V. Pătulea, *op. cit.*, Dreptul nr. 5/2007, p. 264-267; Hotărârea din 15 februarie 2007, Cauza Boldea/c/România, C.J. nr. 4/2007, p. 40. În sensul că motivarea hotărârii judecătorești constituie un element al unui proces echitabil, conform art. 6 §1, vezi și C. A. Constanța, sec. civ., vol. nr. 19/2007, B. C. Ap. nr. 2/2007, p. 15.

⁹⁵ J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 20; P. Lemmens, *loc. cit.*, p. 454.

⁹⁶ A se vedea V. Pătulea, *op. cit.*, Dreptul nr. 3/2007, p. 204-213; J. Bozeșan, *comentariu* la dec. civ. nr. 1994/R/2006 a C.A. Cluj, C.J. nr. 1/2007, p. 6-8. Curtea a decis că impunerea în sarcina reclamantei a unei sarcini nerezonabile este contrară principiului egalității armelor – Hotărârea din 24 aprilie 2007, Cauza Matyjek/c/Polonia, C.J. nr. 6/2007, p. 51.

⁹⁷ A. Kohl, *loc. cit.*, p. 641; P. Wachsmann, *op. cit.*, p. 76. A se vedea și Hotărârea din 27 aprilie 2004, *cit. supra*, p. 85.

⁹⁸ A se vedea cu privire la probe, Hotărârea din 27 octombrie 1993, Cauza Dombo Beheer B.V./c/Olanda, R.U.D.H. nr. 11-12/1993, p. 426; vezi și Hotărârea din 2 iunie 2005, Cauza Cottin/c/Belgia (cu privire la expertiză), Themis nr. 3/2005, p. 117, Hotărârea din 28 iunie 2005, Cauza Ionescu/c/România (cu privire la expertiză), Themis nr. 4/2005, p. 89-90 și Hotărârea din 13 octombrie 2005, Cauza Bracci/c/Italia (refuzul de a dispune efectuarea unui test ADN), C.J. nr. 12/2005, p. 60. Aceleași criterii sunt avute în vedere și în aplicarea art. 14 pct. 1 din Pact – a se vedea Comitetul drepturilor omului, Decizia din 28 iulie 1989, Cauza Morael/C/Franța, R.U.D.H., vol. 1, 1989, p. 64. Vezi cu privire la probe și Î.C.C.J., sec. civ., dec. nr. 842/2006, Dreptul nr. 1/2007, p. 254-255. După cum s-a apreciat în doctrină Curtea trage consecințe din eroarea de fapt sau de drept în legătură cu desfășurarea procesului în fața instanțelor naționale numai în măsura în care eroarea aduce atingere preeminenței dreptului și, prin aceasta, însuși dreptului la un proces echitabil – vezi pe larg, M. De Salvia, *Eroarea judiciară în procesul civil: Studiu asupra jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*, P.R. nr. 3/2002, p. 238-242.

justiții secrete și de întărire a încrederii în instanțele judecătorești⁹⁹. Curtea apreciază că prin transparența pe care o dă administrării justiției, publicitatea ajută la atingerea scopului art. 6 § 1 și anume procesul echitabil¹⁰⁰. Instanțele pot dispune ședință cu ușile închise în condițiile în care dispoziția legală pe care se întemeiază se înscrie între excepțiile prevăzute de art. 6 § 1, fraza a doua, care exclude publicitatea care ar constitui mai mult „desert”, decât să servească justiției și justițiabililor¹⁰¹. În măsura în care însă judecata are loc fără publicitate, deși nu este vorba de o excepție dintre cele avute în vedere de text, Curtea a reținut violarea art. 6 § 1¹⁰².

Semnălm, în legătură cu acest aspect, faptul că nici în Convenție și nici în legislația noastră nu este suficient precizat înțelesul noțiunii de publicitate. Dacă în mod obișnuit prin publicitate se înțelege posibilitatea oricărei persoane de a asista la dezbateri, în condițiile de astăzi în care procedeele moderne de reproducere și difuzare permit să se depășească pretoriul instanței, să se informeze publicul la domiciliu în legătură cu ceea ce se întâmplă în sala tribunalului, se pune întrebarea dacă o astfel de publicitate trebuie permisă fără limite sau este necesară totuși o reglementare restrictivă. Preocuparea de a asigura decența și respectul justițiabililor a dus, de exemplu, legiuitorul francez la interzicerea utilizării în sala de ședință a aparatelor ce permit înregistrarea, fixarea sau transmiterea cuvântului ori a imaginii. Poate fi autorizată, în anumite condiții, doar luarea unor imagini înainte de începerea dezbaterilor. De asemenea, legea din 29 iulie 1881 referitoare la presă interzice relatarea dezbaterilor și publicarea actelor de procedură în anumite procese civile (de exemplu, în materie de filiație, divorț, anularea căsătoriei). Ele pot fi reproduse numai în revistele de specialitate, cu condiția respectării anonimatului părților¹⁰³. Există însă chiar în literatura franceză autori¹⁰⁴ care consideră că această interdicție privează justiția de cel mai puternic mijloc de publicitate, televiziunea, precum și că unele justificări ale soluției – tulburarea liniștii dezbaterilor și accentuarea aspectelor spectaculoase ale proceselor – nu sunt determinante.

Poate ar mai fi necesar să se examineze și un alt aspect în legătură cu publicitatea. În condițiile actuale, în care actele teroriste s-au amplificat în multe țări și

⁹⁹ Vezi și M. Selegeanu, *op. cit.*, în Jurisprudența INM, *cit. supra*, p. 145-146; v. Pătulea, *op. cit.*, Dreptul nr. 1/2007, p. 234-242; Hotărârea din 21 septembrie 2006, Cauza Moser/c/ Austria, C.J. nr. 12/2006, p. 12 (audierile legate de încredințarea minorului nu au fost publice, iar hotărârile nu au fost pronunțate în public).

¹⁰⁰ Hotărârea din 12 iulie 2001, Cauza Malbous/c/Cehia și comentariul C. Birsan, P.R. nr. 3/2001, p. 191. Curtea a mai statuat în sensul că dreptul la o „audiere publică”, potrivit art. 6 § 1, implică în mod obligatoriu o „audiere orală”. Totuși, este posibil să nu se organizeze o audiere dacă partea renunță expres sau tacit, dar neechivoc la dreptul său și nu există nicio chestiune de interes public care să facă necesară o audiere – Hotărârile din 12 noiembrie 2002 și comentariul C. L. Popescu, Cauzele Döry/c/Suedia, Lundevall/c/Suedia și Solomonsson/c/Suedia, R.R.D.Muncii nr. 1/2003, p.136. Pe de altă parte, Curtea a arătat că în anumite categorii de litigii o procedură scrisă poate adesea să se dovedească mai eficace decât o procedură orală – Marea Cameră, Hotărârea din 23 noiembrie 2006, Cauza Jussila/c/Finlanda, C.J. nr. 1/2007, p. 13.

¹⁰¹ P. Lemmens, *loc. cit.*, p. 454; J. van Compernelle, *Notes de lecture*, p. 75.

¹⁰² A se vedea Hotărârea din 23 iunie 1981, în Cauza Le Compte, Van Leuven și Meyere/c/Belgia, Hotărârea din 10 februarie 1983, Cauza Albert și Le Compte/c/Belgia, Hotărârea din 30 noiembrie 1987, Cauza H/C/Belgia, în V. Berger, *op. cit.*, p. 190, 194, 229; Hotărârea din 21 februarie 1990, Cauza Häkansson și Stureson/c/Sedia, R.U.D.H. nr. 3/1990, p. 113.

¹⁰³ A se vedea R. Perrot, *Institutions Judiciaires*, 4e ed., Ed Montchretien, Paris, 1992, p. 512-513.

¹⁰⁴ R. Martin, *op. cit.*, p. 153.

în mod corespunzător au sporit măsurile de securitate, regulile de control instituite pentru accesul persoanelor în sediile organelor de jurisdicție pot fi considerate că ating principiul publicității? În ce ne privește, considerăm că nu.

În legătură cu a treia cerință – cauza să fie examinată într-un termen rezonabil –, este de observat că în Convenție nu se definește această cerință. Dar, ideea că justiția nu trebuie realizată cu întârzieri de natură să-i compromită eficacitatea și credibilitatea este de mult exprimată și plastic redată prin două adagii frecvent utilizate: *Justice delayed, justice denied* (o justiție întârziată, o justiție negată) și *Justice rétive, justice fautive* (o justiție lentă, o justiție greșită)¹⁰⁵. Pe de altă parte, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei a considerat că „lentoarea excesivă a justiției reprezintă un pericol important, în special pentru statul de drept”¹⁰⁶. Tocmai de aceea în jurisprudența Curții se subliniază că revine statelor părți la Convenție obligația să-și organizeze sistemul juridic de o asemenea manieră încât instanțele să poată garanta dreptul oricărei persoane de a obține o hotărâre judecătorească în materie civilă într-un termen rezonabil¹⁰⁷. Sunt mai multe țări care s-au conformat acestei cerințe, instituind un sistem de remedii interne pentru durata excesivă a procedurilor judiciare¹⁰⁸, mai ales că din anul 2000 Curtea a înăsprit exigențele în raport cu această cerință, decizând că printr-o durată excesivă a procedurilor se încalcă art. 6 § 1, iar ca urmare a faptului că reclamații nu au avut la dispoziție o cale de recurs intern eficient, se încalcă și art. 13 din Convenție¹⁰⁹. Noul Cod de procedură civilă din România a reglementat în art. 522-526 o procedură de contestare a tergiversării procesului. Ne vom ocupa mai târziu de ea.

Revenind la cerința înscrisă în art. 6 § 1, de a examina cauza într-un termen rezonabil, în literatură și în practica Comisiei și Curții¹¹⁰ se apreciază că această cerință nu poate fi analizată în abstract, ci trebuie să se raporteze la fiecare caz, ținându-se seama de durata procedurii, natura pretențiilor, miza litigiului pentru părți¹¹¹,

¹⁰⁵ A se vedea pe larg, R. Chiriță, *Celeritatea procedurii – misiune imposibilă?*, P.R. nr. 6/2005, p. 164-171; vezi și M. Selegean, *op. cit.*, în jurisprudența INM, *cit. supra*, p. 146-150; M. Voicu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Durata procedurilor judiciare*, R.D.C. nr. 7-8/2001, p. 63-80; V. Pătulea, *op. cit.*, *Dreptul* nr. 2/2007, p. 201-207.

¹⁰⁶ Rezoluția DH (37) 336 din 11 iulie 1997 – Durata procedurilor civile în Italia: măsuri suplimentare cu caracter general; vezi și Hotărârea din 28 iulie 1999, Cauza Botazzi/c/Italia, în V. Berger, *op. cit.*, p. 287; M. Voicu, *loc. cit.*, p. 77-80.

¹⁰⁷ Vezi, de exemplu, Hotărârea din 7 februarie 2002, Cauza Mikulic/c/Croația, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 119.

¹⁰⁸ R. Chiriță, *op. cit.*, P.R. nr. 6/2005, p. 172-175. Pentru situația din Italia, pe care o considerăm semnificativă deoarece s-au redus cazurile de condamnare, pe acest aspect după adoptarea Legii Pinto, vezi pe larg I. Ilie, *Aspecte privind durata rezonabilă a procedurii în dreptul italian prin prisma jurisprudenței CEDO*, Themis nr. 2/2005, p. 9-13.

¹⁰⁹ Hotărârea din 26 octombrie 2000, Cauza Kudla/c/Polonia, la care ne-am referit deja, comentată de R. Chiriță, *op. cit.*, p. 172-173. Vezi și Hotărârile din 2 iunie 2005, Cauzele Nefriatis/c/Grecia și Nikolopoulos/c/Grecia, Themis nr. 3/2005, p. 118.

¹¹⁰ A se vedea C. Birsan, *op. cit.*, p. 523-527; A. Kohl, *loc. cit.*, p. 642-643; P. Wachsmann, *op. cit.*, p. 75; P. Lemmens, *loc. cit.*, p. 454; vezi și C. Turianu, *Contribuții jurisprudențiale la clarificarea conținutului procedurii art. 6 § 1 fraza 1 din Convenție referitoare la cerința soluționării litigiilor într-un termen rezonabil*, *Dreptul* nr. 9/2000, p. 150-160. Hotărârea din 29 martie 1989, Cauza Bock/c/Germania, R.U.D.H., vol. 1, 1988, p. 144 și Hotărârea din 23 iunie 1993, Cauza Ruiz-Mateos/c/Spania, *loc. cit.*, p. 125-128.

¹¹¹ Hotărârea din 8 aprilie 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Mocie/c/Franța, R.R.D.Muncii nr. 2/2003, p. 114 (proceduri de 14 ani și 10 luni).

complexitatea procesului, comportamentul autorităților competente care, în unele cauze, cum ar fi cele privind starea și capacitatea persoanelor ori litigiile de muncă și securitate socială¹¹² sunt obligate la o atenție sporită, precum și al părților care, în materie civilă, trebuie să manifeste o diligență particulară, dificultatea dezbaterilor, aglomerarea rolului instanței, exercitarea căilor de atac etc.

De regulă, termenul începe să curgă de la data sesizării instanței, dar dacă acest act este supus unei proceduri prealabile termenul se calculează de la data declanșării acestei proceduri. În cazul în care s-a apelat la jurisdicția constituțională, se ia în calcul și termenul pentru rezolvarea excepției de neconstituționalitate¹¹³. Punctul de împlinire este acela al pronunțării unei decizii definitive, în cauză luându-se în calcul și procedurile de executare¹¹⁴.

Ca regulă generală, numai întârzierea imputabilă organelor judiciare sau statului – inclusiv datorită modificărilor legislative produse în timpul unui proces – este considerată o violare a duratei rezonabile¹¹⁵. În cazul în care se constată culpa părților în prelungirea nejustificată a procesului, desigur condamnarea nu intervine¹¹⁶. Uneori condamnarea nu intervine însă pentru că statul ajunge la o înțelegere cu cel care a făcut sesizarea¹¹⁷.

Este important de reținut și faptul că obligația impusă statelor de a respecta caracterul rezonabil al duratei procedurilor este calificată ca o obligație de rezultat, statele neputând invoca suprasolicitarea instanțelor sau incapacitatea judecătorilor pentru a motiva depășiri ale termenelor rezonabile care îi sunt imputabile¹¹⁸.

¹¹² Hotărârile din 26 noiembrie 1992, Cauzele Francesco Lombardo/c/Italia și Giancarlo Lombardo/c/Italia (11 ani și jumătate, respectiv 8 ani și 4 luni), în V. Berger, *op. cit.*, p. 279; Hotărârea din 27 iunie 2000, Cauza Frydlender/c/Franța, *Juridica* nr. 10/2000, p. 400, pct. II.3; Hotărârea din 27 mai 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Sanglier/c/Franța, R.R.D.Muncii nr. 3/2003, p. 125 (Curtea estimează că durata globală de peste 5 ani și 10 luni a procedurii, pentru două grade de jurisdicție, este în sine, *a priori* excesivă); Hotărârea din 21 iulie 2005, Cauza Străin și alții/c/România (litigiul nu prezenta o complexitate particulară și cauza s-a amânat de mai multe ori pentru lipsă de procedură care nu poate fi imputată reclamantilor) și Hotărârea din 6 septembrie 2005, Cauza Siemionowski/c/Polonia (4 ani și 5 luni – drept vizită minor), *Themis* nr. 4/2005, p. 90 și 98.

¹¹³ A se vedea pentru evoluția soluției, S. Tănăsescu, *Practică CEDO cu privire la publicitatea dezbaterilor în fața jurisdicțiilor constituționale*, R.D.P. nr. 2/1995, p. 151.

¹¹⁴ C. Bîrsan, *op. cit.*, vol. I, p. 535-536; M. Selegean, *op. cit.*, în *Jurisprudența INM*, *cit. supra*, p. 147-148; M. Voicu, *op. cit.*, R.D.C. nr. 7-8/2001, p. 64-66.

¹¹⁵ Régis de Gouttes, *loc. cit.*, p. 28; Raportul Comisiei din 15 octombrie 1987, în afacerea Minniti/C/Italia, în *Décisions et rapports*, 59, 1988, p. 6. Pentru câteva exemple de condamnare a se vedea Cauza Obermaier/c/Austria (litigiu de muncă, 9 ani), R.U.D.H. nr. 10/1990, p. 376; Cauza Neves și Silva/c/Portugalia (jurisdicție administrativă, aproape 7 ani) și Cauza Sanders A./c/Espania (recuperarea unei creanțe, mai mult de 5 ani), R.U.D.H., vol. I, 1989, p. 182 și 186; Cauza Brigandi/c/Italia (proces civil care a depășit 17 ani), R.U.D.H. nr. 4/1991, p. 128; Hotărârea din 6 aprilie 2000, Cauza Comingersall S.A./c/Portugalia (17 ani și 6 luni pentru recuperarea unei creanțe), în V. Berger, *op. cit.*, p. 292-234; Hotărârea din 2 august 2000, Cauza Lambourdière/c/Franța, *Juridica* nr. 1/2001, p. 35 (12 ani și 2 luni în fața instanțelor administrative). Există însă și cazuri în care Curtea nu a putut imputa întârziere în proceduri – vezi, de ex., Hotărârea din 10 iulie 2001, P.R. nr. 4/2001, p. 197 (în doi ani cauza a fost examinată în fața a trei instanțe române).

¹¹⁶ Hotărârea din 27 octombrie 1993, Cauza Monnet/C/Franța, R.U.D.H. nr. 11-12/1993, p. 414.

¹¹⁷ De exemplu, Cauza Clerc/c/Franța la care se referă Régis de Gouttes, *loc. cit.*, p. 29.

¹¹⁸ R. Chiriță, *op. cit.*, P.R. nr. 6/2005, p. 172.

Constituția revizuită în anul 2003 prevede la art. 21 alin. 3 că părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, evident un progres față de forma inițială. Dar, dispoziția constituțională nu era suficientă pentru a și asigura transpunerea în practică a principiului, iar singura „concretizare” a textului constituțional era în Legea nr. 304/2004, care însă în art. 10 nu făcea decât să consacre și ea principiul, în condițiile în care, pe de o parte, așa cum am menționat, jurisprudența Curții se reconsiderase în anul 2000 și pretindea fiecărui stat să stabilească prin reglementări interne „un recurs efectiv” pentru cei care apreciau că procedura a depășit un termen rezonabil, iar pe de altă parte, exista și există în preocupările Consiliului Europei dorința de a înlocui cerința termenului rezonabil cu aceea a judecării fiecărei cauze într-un „termen optim și previzibil”, termenul rezonabil fiind apreciat ca o „bază limită”, care separă încălcarea convenției de neîncălcarea acesteia și care nu poate fi considerat ca un rezultat suficient dacă este atins¹¹⁹. De aceea, prin Noul Cod de procedură civilă s-a prevăzut în art. 6 că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil și în termen optim și previzibil, dispoziție care se aplică și în faza executării silite. Cât privește judecata, cerința a fost concretizată prin alte dispoziții din cod (vezi, de ex., art. 237-244). S-a realizat în acest fel un progres remarcabil față de dispozițiile din Convenție și din Constituție.

c) *Cel de-al treilea element presupune ca examinarea cauzei să se facă de un tribunal independent, imparțial, stabilit prin lege*¹²⁰. În practica Comisiei și Curții se subliniază că *sunt calificate tribunale* nu numai jurisdicțiile ordinare ale statelor membre, ci și toate organele jurisdicționale independente și imparțiale, care statuează, pe baza unei proceduri organizate și care cuprinde garanțiile necesare, în drept sau în echitate, asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil¹²¹. Pe de altă parte, s-a subliniat că pentru a fi vorba de o instanță în sensul art. 6 § 1, este necesar ca aceasta să se bucure de plenitudine de jurisdicție, atât cu privire la fapte, cât și sub aspectul dreptului aplicabil¹²². Este vorba desigur de instanțele de fond – prima instanță și instanța de apel –, deoarece în recurs, după cum constant se subliniază și în jurisprudența Curții, se examinează doar aspectele de drept. În măsura în care cererea s-a adresat și a fost soluționată de o autoritate administrativă care nu poate fi calificată ca „tribunal” este necesar să se recunoască celui in-

¹¹⁹ Strasbourg, 11 iunie 2004, Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ), Un nou obiectiv pentru sistemele juridice: judecarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil.

¹²⁰ A se vedea V. Pătulea, *op. cit.*, p. 216-233.

¹²¹ A. Kohl, *loc. cit.*, p. 639; C. Birsan, *op. cit.*, p. 469-471.

¹²² A se vedea, de ex., Hotărârea din 22 mai 1998, Cauza Vasilescu/c/România, Dreptul nr. 12/1998, p. 140; Hotărârea din 13 februarie 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Chevrol/c/Franța, P.R. nr. 2/2003, p. 120. Pe de altă parte, s-a subliniat că decizia unei instanțe motivată pe incompetența absolută a jurisdicțiilor de a tranșa litigii civile, cum ar fi acțiunea în revendicare, este contrară dreptului de acces la un tribunal, garantat de art. 6 § 1 – vezi pentru condamnări ale României, C. L. Popescu, *op. cit.*, Dreptul nr. 8/2001, p. 37-41.

terestat posibilitatea de a recurge ulterior la controlul unui organ judiciar de plină jurisdicție¹²³.

Cât privește independența, s-a decis că aceasta poate fi apreciată după următoarele criterii: independența față de executiv¹²⁴ și față de părți, modul de desemnare al judecătorilor, durata mandatului, existența inamovibilității, garanții contra presiunilor, aparența de independență¹²⁵.

Cu referire la imparțialitate, Curtea a decis că ea se apreciază în funcție de criterii subiective – imparțialitatea subiectivă a judecătorului, care se prezumă până la proba contrară – și criterii obiective – necesitatea ca tribunalul să aibă toate aparențele de garanție pentru a nu exista nicio îndoială în spiritul public¹²⁶. Deci, stabilirea prin lege a unor cazuri de incompatibilitate a judecătorilor, a instanțelor nu este suficientă pentru a avea garanția imparțialității¹²⁷.

d) Ultimul element la care se referă art. 6 § 1 are în vedere ca hotărârea să fie pronunțată în public. Deși Curtea se referă în deciziile sale și la acest element, este de semnalat că în unele situații a decis că lipsa de pronunțare nu înfrânge textul.

¹²³ Hotărârea din 16 aprilie 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Glod/c/România, C. J. nr. 10/2003, p. 20.

¹²⁴ În Cauza Erdei și Wolf/c/România, Curtea a reținut că declarațiile Președintelui României, fără îndoială critice la adresa puterii judecătorești, se adresau în primul rând administrației însărcinate să execute hotărârile judecătorești, iar nu instanțelor judecătorești și nimic nu permite Curții să tragă concluzia că în cauză aceste declarații ar fi influențat judecătorii instanței supreme – Hotărârea din 15 iulie 2003 și comentariul C. L. Popescu, C. J. nr. 9/2003, p. 49.

¹²⁵ A se vedea și Decizia din 9 decembrie 1988, Cauza Mc Shane/c/Irlanda, în *Décisions et rapports*, 59, 1989, p. 292; P. Wachsmann, *op. cit.*, p. 74; C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 471-474; M. Selegean, *op. cit.*, în Jurisprudența INM, *cit. supra*, p. 151-153. Pentru situații în care s-a decis că tribunalul nu este independent, a se vedea, de exemplu, Cauza Obermeier/c/Austria, R.U.D.H. nr. 10/1990, p. 377 și Cauza Van de Hurk/c/Olanda, R.U.D.H. nr. 7-8/1994, p. 273; Hotărârea din 22 mai 2001 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Altay/c/Turcia, P.R. nr. 3/2001, p. 224; Hotărârea din 13 februarie 2003 și comentariul C. Bîrsan, Cauza Chevrol/c/Franța, R.D.P. nr. 1/2003, p. 97; Hotărârea din 3 februarie 2005, Cauza Thaler/c/Austria, C.J. nr. 4/2005, p. 51.

¹²⁶ Decizia din 14 decembrie 1988, Cauza K/c/Elveția, în *Décisions et rapports*, 59, 1989, p. 259; Hotărârea din 17 iunie 2003 și comentariul C. L. Popescu, Cauza Pescador Xalero/c/Espania, R.R.D.Muncii nr. 3/2003, p. 127-128 (judecătorul era și angajat al Universității care eliberase din funcție pe reclamant); Hotărârea din 3 martie 2005, Cauza Brudricka și alții/c/Polonia, Themis nr. 2/2005, p. 151 (președintele și vicepreședinții secțiilor maritime erau numiți de ministrul justiției cu acordul ministrului afacerilor maritime); Hotărârea din 7 iunie 2005, Cauza Chmelir/c/Cehia, Themis nr. 3/2005, p. 120 (judecătorearea, care fusese și recuzată, i-a aplicat reclamantului o amendă. Deși Curtea recunoaște posibilitatea instanțelor naționale de a aplica justițiabililor sancțiuni disciplinare, în speță la originea sancțiunii nu se găsește comportamentul reclamantului, ci aprecierea că acesta a ultragiât instanța. Or, comportamentul a fost apreciat tocmai de judecătorul vizat, prin raportare la propriile sentimente și simț al demnității); Hotărârea din 15 iulie 2005, Cauza Mežnarič/c/Croația, C.J. nr. 9/2005, p. 80 (recursul constituțional a fost soluționat de un complet din care făcea parte ca judecător fostul avocat al adversarului părții, înlocuit ulterior ca avocat de fiica sa). A se vedea și Régis de Gouttes, *loc. cit.*, p. 25-26; C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 475-486 și M. Selegean, *op. cit.*, în Jurisprudența INM, p. 153-155.

¹²⁷ A se vedea pe larg, A. Gentimir, *Imparțialitatea instanțelor judecătorești în lumina Convenției Europene a Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale*, Dreptul nr. 11/2004, p. 142-151.

Este vorba de o cale de atac respinsă de instanța supremă dintr-o țară, care nu a modificat situația părții și s-a apreciat că orice persoană putea să consulte hotărârea ori să-și procure o copie de la grefă¹²⁸.

*

Înainte de a încheia această scurtă sinteză, să precizăm, pe de o parte, faptul că în raport cu dispozițiile art. 11 alin. 2 din Constituție, prevederile Convenției, făcând parte din dreptul intern, sunt de aplicare directă în fața organelor jurisdicționale¹²⁹, iar potrivit art. 20 alin. 2 din Constituție, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale¹³⁰. Pe de altă parte, trebuie reținut că mecanismul de control organizat de Convenție poate fi declanșat, pe calea recursului individual, cu respectarea condițiilor de fond și de formă, numai după epuizarea căilor interne de recurs, în termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive¹³¹. Fără a intra în amănunte, deoarece depășește obiectul de preocupare a acestei discipline, dorim să subliniem totuși că acest control al Curții este subordonat principiului subsidiarității¹³², care se află la baza protecției judiciare a drepturilor omului garantate de Convenție și, în același timp, a repartizării competenței între nivelul național și cel internațional. Este esențial pentru mecanismul de protecție stabilit de Convenție, ca în primul rând legislațiile naționale să reglementeze modul de reparare a încălcărilor comise, iar Curtea să exercite doar un control. De aceea principiul subsidiarității este strâns legat de existența unui recurs efectiv la o instanță națională (art. 13)¹³³ și de epuizarea prealabilă a căilor de atac interne (art. 35)¹³⁴.

¹²⁸ Hotărârea din 9 decembrie 1983, Cauza Pretto și alții/c/Italia, în V. Berger, *op. cit.*, p. 265.

¹²⁹ A se vedea și R. Abraham, *L'applicabilité directe de la Convention devant la juridiction administrative*, R.U.D.H. nr. 7-9/1991, p. 275-280.

¹³⁰ Curtea Constituțională a decis că un text al Convenției este obligatoriu, astfel cum este interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului – decizia nr. 81/1994, M.Of., p. I, nr. 14 din 25 ianuarie 1995.

¹³¹ A se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, C.J. nr. 1/2002, p. 16-32; V. Stoica, I. Stoica, *Convenția Europeană și impactul acesteia asupra sistemului juridic românesc*, Dreptul nr. 10-11/1994, p. 10 și, ca exemplu, Hotărârea din 19 martie 1991, Cauza Cardot/c/Franța, R.U.D.H. nr. 5/1991, p. 180. Curtea a statuat în sensul că nu ar putea admite că art. 6 protejează nu numai punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești definitive și obligatorii, ci și a acelor hotărâri care pot fi supuse controlului instanțelor superioare și, eventual, infirmate – Hotărârea din 18 aprilie 2002, Cauza Ouzounin și alții/c/Grecia, în C. L. Popescu, *op. cit.*, 2003, p. 155.

¹³² Vezi C. L. Popescu, *Comentariu la dec. C.C. nr. 124/2007*, C.J. nr. 5/2007, p. 22-25.

¹³³ Într-o speță, în ceea ce privește nepunerea în executare a unei hotărâri, Curtea observă că, deși serviciul de executări silite a făcut demersuri repetate pentru punerea în executare, acestea nu au dus la niciun rezultat. Prin urmare, cu toate că aceste autorități nu și-au încălcat obligațiile, rezultă că imposibilitatea punerii în executare a unei hotărâri judecătorești ține de o problemă mai generală vizând absența unui mecanism efectiv care să garanteze executarea hotărârilor judecătorești definitive – Hotărârea din 27 februarie 2007, Cauza Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova și alții/c/Moldova, C.J. nr. 4/2007, p. 41.

¹³⁴ Cu privire la analiza art. 13 și a art. 35, precum și a corelațiilor cu art. 6, vezi pe larg C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 921-947 și 1223-1387. Vezi și V. Jumugă, *Articolul 13 – Dreptul la un recurs efectiv*, în *Jurisprudența INM*, cit. supra, p. 327-337; M. Iordache, *Evoluția jurisprudenței Convenției (europene) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în materia dreptului la un recurs efectiv*, Dreptul nr. 3/2007, p. 214-221.

Secțiunea a 2-a. Dreptul procesual civil – ramură distinctă a sistemului de drept

2.1. Definirea Dreptului procesual civil și caracterele sale. Felul normelor

*Dreptul procesual civil reprezintă ansamblul normelor juridice care reglementează modul de judecată de către instanțele judecătorești a pricinilor privitoare la drepturi civile sau politice ori la interese legitime care se pot realiza numai pe calea justiției, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii*¹³⁵.

Este necesar să subliniem, în primul rând, că referindu-ne la drepturi subiective civile avem în vedere nu numai drepturile recunoscute de legislația civilă *stricto sensu*, ci și pe cele care intră în conținutul raporturilor de drept comercial, de drept al familiei, de drept al muncii etc.

Am inclus în definiție și drepturile politice deoarece Procedura civilă constituie dreptul comun și pentru rezolvarea proceselor referitoare la astfel de drepturi. Ne referim aici cu titlu de exemplu numai la dreptul de a alege și dreptul de a fi ales.

Pe de altă parte, avem în vedere nu numai situațiile în care se încearcă valorificarea unui drept subiectiv, ci și acele situații, prevăzute de lege, în care se urmărește pe calea justiției realizarea sau apărarea unui interes. De exemplu, posesia ca stare de fapt este apărată prin acțiunile posesorii (art.1003-1005 NCPC); luarea unei măsuri vremelnice în caz de urgență pe calea ordonanței președințiale nu presupune stabilirea existenței dreptului (art. 997-1002 NCPC); cererile din materie necontencioasă presupun intervenția instanței fără să se urmărească stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană (art. 527 NCPC).

În sfârșit, în legătură cu executarea silită dorim să precizăm că ea se poate realiza nu numai pe baza hotărârilor instanțelor judecătorești, care rămân totuși principalele titluri executorii, ci și pe baza altor titluri executorii, care nu provin de la organe de justiție precum: înscrisurile autentificate de notarul public atunci când constată creanțe certe și lichide, în momentul în care acestea au devenit exigibile; contractul de leasing; cambia, biletul la ordin și cecul etc.

Rezultă că această ramură distinctă a sistemului de drept garantează eficacitatea dispozițiilor de drept material care consacră drepturi subiective pentru persoanele fizice ori juridice și care ar rămâne altfel literă moartă. De aceea se spune că Dreptul procesual civil are caracter sancționator.

Din punct de vedere al obiectului de reglementare, normele de procedură pot fi clasificate în trei categorii: normele de organizare judecătorească, normele de competență și normele de procedură propriu-zisă¹³⁶.

¹³⁵ V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Ed. Național, București 1996, vol. I, p. 158 și urm.

¹³⁶ A se vedea pentru dezvoltări, C. C. Dinu, *Normele de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p. 26-110.

Normele de organizare judecătorească reglementează alcătuirea instanțelor judecătorești, numirea și avansarea judecătorilor, statutul lor, compunerea completelor de judecată (numărul de judecători care soluționează procesele) și în legătură cu aceasta, incompatibilitatea judecătorilor, abținerea și recuzarea lor. Sediul principal al acestor norme îl constituie Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii.

Normele de competență reglementează atribuțiile instanțelor judecătorești față de atribuțiile altor organe de stat (competența generală), precum și repartizarea pricinilor civile de competența instanțelor între instanțe de grad diferit, pe linie verticală (competența materială) și între instanțe de același grad, pe linie orizontală (competența teritorială). Sediul principal al normelor de competență îl reprezintă Cartea I, Titlul III din Codul de procedură civilă.

Normele de procedură propriu-zisă reglementează modul de judecată al pricinilor civile și de executare silită a titlurilor executorii, sediul principal fiind în cazul lor Codul de procedură civilă. Aceste norme pot fi clasificate la rândul lor în: a) norme de procedură contencioasă, care cuprind regulile de urmat în vederea soluționării unui litigiu, când dreptul părții este contestat sau încălcat (cartea a II-a din Cod); b) norme de procedură necontencioasă judiciară (grațioasă, voluntară), care reglementează activitatea instanțelor în cazul unor cereri pentru soluționarea cărora este nevoie de intervenția instanței fără însă să se urmărească stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană (cartea a III-a din Cod); c) normele de executare silită, ce stabilesc regulile prin care creditorul, cu ajutorul organelor de executare, își poate realiza drepturile constatate printr-un titlu executoriu, atunci când debitorul nu-și execută de bunăvoie obligațiile (cartea a V-a din Cod).

Procedura civilă are un caracter formalist, deoarece el consacră reguli pentru organizarea instanțelor și competența acestora, pentru pornirea procesului, administrarea probelor și desfășurarea dezbaterilor, pentru pronunțarea hotărârilor și exercitarea căilor de atac, pentru executarea silită. Actele de procedură trebuie îndeplinite în condițiile, în ordinea și termenele stabilite de lege. Aceste forme judiciare au rolul să ordoneze activitatea judecătorilor și a organelor auxiliare justiției, precum și să disciplineze activitatea părților din proces. Prin aceste forme de procedură constituie o importantă garanție a drepturilor și libertăților cetățenilor.

Datorită importanței materiei pe care o reglementează, Procedura civilă are caracter reglementar, fiind o ramură de drept în care câmpul deschis voinței părților și celei a judecătorului este limitat de dispoziții constituționale și legale care, în general, sunt de ordine publică. Aceasta înseamnă că normele de procedură sunt, de regulă, imperative, de ordine publică și deci impun judecătorilor, părților și altor participanți la proces o anumită conduită. În consecință: a) părțile nu pot conveni, nici chiar cu autorizarea instanței, să se abată de la normele legale și nici nu pot acoperi prin voința lor viciile unui act de procedură îndeplinit cu încălcarea normelor imperative; b) încălcarea regulilor poate fi invocată de oricare din părți, de procuror sau din oficiu, de regulă în orice stadiu al procesului, dacă legea nu

prevede altfel; c) nerespectarea normelor imperative atrage sancțiuni procedurale grave, precum nulitatea absolută, decăderea, perimarea.

Chiar dacă aceasta este regula, Procedura civilă cuprinde și norme dispozitive (supletive), care permit părților să-și exercite dreptul de dispoziție, derogând de la regulile pe care legea le stabilește. S-ar putea obiecta că normele dispozitive ar trebui să constituie regula, din moment ce Procedura civilă asigură, în principiu, protecția drepturilor private, dar, în realitate, fiind vorba de activitatea unui serviciu public este firesc să nu se lase la aprecierea părților organizarea procesului civil. Așa fiind, se consideră constant că au caracter imperativ normele de organizare judecătorească, normele de competență generală, materială și teritorială, dar în acest ultim caz numai în materie de stare și capacitate a persoanelor, de acțiuni reale imobiliare, succesiuni, societăți, insolvență sau concordat preventiv și cererile împotriva unui consumator (art. 117-121 și art. 126 NCPC), precum și normele de procedură propriu-zisă care, în finalitatea lor, depășesc interesul personal al părților, urmărind asigurarea unui interes general și anume buna administrare a justiției. Desigur este dificil de făcut o astfel de distincție între interesul de ordin public și interesul privat, dar s-a decis, de exemplu, că au caracter imperativ regulile care stabilesc contradictorialitatea, publicitatea, dreptul de apărare, obligativitatea îndeplinirii, în cazurile prevăzute de lege, unei proceduri prealabile sesizării instanței, ordinea în care au loc dezbaterile, puterea probantă a înscrisurilor autentice, obligativitatea pronunțării hotărârii în ședință publică, termenele pentru exercitarea căilor de atac. Dimpotrivă, au caracter dispozitiv normele care stabilesc facilități pentru ambele părți sau pentru una din ele, precum cele care permit exercitarea drepturilor procedurale personal sau prin mandatar (art. 80 NCPC), formularea cererii reconvenționale (art. 209 NCPC), admisibilitatea probei cu martori (art. 309 și art. 315 pct. 1-2 NCPC), încunoștințarea debitorului, prin somație despre începerea executării silite (art. 667 NCPC). De asemenea, au caracter dispozitiv normele de competență teritorială, în celelalte cazuri decât acelea pe care le-am identificat ca fiind de natură imperativă.

Dreptul procesual civil are caracter de drept comun. Normele cuprinse în Codul de Procedură civilă constituie dreptul comun al procedurii și se aplică oricărui litigiu care nu are o procedură distinctă, cum este procesul penal. Mai mult, dispozițiile Codului sunt aplicabile ca drept comun și în cazul unor materii care nu țin de dreptul civil *lato sensu*, de dreptul privat, ci de alte ramuri de Drept, precum Dreptul administrativ sau fiscal. Instanțele judecă toate procesele privind raporturile juridice civile, de muncă, de familie, administrative, penale, precum și orice alte cauze pentru care legea nu stabilește o altă competență. Rezultă deci că în România nu există o „justiție administrativă”, un sistem organizat de tribunale sau curți administrative, contenciosul administrativ fiind de competența instanțelor de drept comun, existând doar secții sau complete specializate. Așa fiind, nu există o procedură administrativă constituită în același mod ca procedura civilă sau procedura penală, iar procesele privind raporturile juridice administrative se soluționează după regulile procedurii civile. Desigur că pot exista în actele normative care reglementează controlul legalității actelor administrative și unele norme

speciale de procedură, dar nu se poate susține că formează o procedură administrativă, deoarece ele introduc numai unele reguli derogatorii, care se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă. Astfel, de exemplu, art. 26 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ prevede în mod expres această soluție, sub rezerva ca dispozițiile din Codul de procedură civilă să nu fie incompatibile cu specificul raporturilor de putere dintre autoritățile publice și persoanele vătămate. Compatibilitatea o stabilește instanța.

Pe de altă parte, deși instanțele judecătorești nu dețin monopolul funcției de a judeca în materie civilă, administrativă, de muncă sau de familie, deoarece există și alte organe speciale de jurisdicție, create prin lege, cum ar fi Comisia de reexaminare din cadrul Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci, nici în cazul acestor jurisdicții speciale nu există o procedură complet distinctă care să poată fi calificată ca o procedură administrativă, ci unele norme speciale, care se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă.

Dar chiar și în legătură cu normele de procedură penală s-a decis că în măsura în care nu reglementează se completează cu normele de procedură civilă din cod, care sunt cele mai apropiate norme la care se poate recurge și deci într-o asemenea ipoteză Codul constituie de asemenea drept comun, materia civilă fiind regula și cea penală, excepția¹³⁷.

Norme de procedură civilă se găsesc și în alte acte normative, precum Codul civil, Codul muncii, Codul de procedură fiscală etc., astfel încât se poate vorbi, pe de o parte, de norme generale, care se aplică în toate cazurile și în orice materie, dacă legea nu prevede în mod expres altfel, și care se găsesc, de regulă, în codul de procedură civilă, iar, pe de altă parte, de norme speciale care sunt cuprinse într-o anumită materie, expres stabilită, fiind deci de strictă interpretare.

Coexistența a două categorii de norme – generale și speciale – care guvernează aceeași materie și au putere de aplicare în același timp, creează situația denumită concurs de norme (legi) ce se rezolvă după următoarele reguli: norma specială se aplică cu prioritate ori de câte ori se găsește în fața unui caz care intră în prevederile sale; norma specială, în măsura în care tace, se completează cu norma generală.

Deși Dreptul procesual civil și Dreptul procesual penal sunt ramuri distincte, pot fi stabilite unele asemănări între cele două proceduri, deoarece ambele urmăresc apărarea unor norme de drept substanțial. Astfel, aspectele ce le apropie sunt: a) aceleași instanțe judecătorești soluționează atât cauzele civile, cât și cele penale; b) judecătorii sunt selecționați în același mod și pot soluționa, chiar în aceeași ședință la instanțele mai mici, atât procese civile, cât și procese penale; c) procesul civil și cel penal se desfășoară după aceleași principii, precum independența judecătorilor, egalitatea, publicitatea și oralitatea dezbaterilor, colegialitatea, asigurarea dreptului de apărare și a dublului grad de jurisdicție, gratuitatea justiției; d) atât procesul civil, cât și cel penal parcurg etape asemănătoare,

¹³⁷ A se vedea V. M. Ciobanu, în *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat* (coordonatori V. M. Ciobanu, M. Nicolae), ed. a II-a, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 5-7; ÎCCJ, S.U. dec. nr. XXXIV din 6 noiembrie 2006, în M. Of.p. I, nr. 368 din 30 mai 2007.

precum sesizarea, administrarea de probe, dezbateră, deliberarea și pronunțarea hotărârii; e) căile de atac ce se pot folosi sunt aceleași (apelul, recursul, contestația în anulare, revizuirea), diferind doar unele condiții de exercitare. Deoarece cele două proceduri ocrotesc norme de drept substanțial diferite, civile – *lato sensu* – și, respectiv penale, între ele există și importante deosebiri, ceea ce și justifică existența lor distinctă: a) procedura civilă, fiind legată mai mult de interesul privat al părților, este guvernată de principiul disponibilității, adică de dreptul părților de a dispune de obiectul procesului și de mijloacele procesuale acordate de lege, în timp ce procedura penală este caracterizată de oficialitate, mecanismele procesuale fiind declanșate din oficiu; b) modul de pornire a procesului este ca regulă diferit – în procesul civil este nevoie de sesizarea părții interesate, iar procesul penal pornește la sesizarea unui organ al statului; c) contradictorialitatea în procesul civil se manifestă prin participarea la proces a celor două părți cu interese contrarii din raportul litigios dedus judecății, în timp ce în procesul penal se bazează pe existența unor organe diferite pentru acuzare și decizie, la care se adaugă și poziția contradictorie dintre acuzator și acuzat; d) prima fază a procesului penal, urmărirea penală (instrucția) constituie o activitate judiciară unipersonală, care nu este publică și are caracter preponderent scris; e) măsurile de constrângere ordonate de instanță sunt diferite – pedeapsa penală (închisoare sau amendă) în procesele penale, iar în cele civile restabilirea dreptului subiectiv încălcat; f) spre deosebire de hotărârea civilă care produce, de regulă, numai efecte relative, *inter partes*, hotărârea penală produce efecte *erga omnes*; hotărârea penală are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile cu privire la existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o, în timp ce hotărârea definitivă civilă nu are autoritate de lucru judecat în privința acestor elemente și a vinovăției în fața organului de urmărire penală și a instanței care soluționează procesul penal (art. 28 NCPP). Astfel, instanța civilă nu este ținută de hotărârea penală de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește prejudiciul ori vinovăția autorului forței ilicite (art. 1365 NCC).

2.2. Izvoarele Dreptului procesual civil

Având în vedere ierarhia normelor juridice, desigur pe primul loc trebuie situată Constituția, care cuprinde unele principii privind organizarea judecătorească și desfășurarea procesului, precum: principiul neretroactivității legilor (art. 15 alin. 2), principiul egalității (art. 16 alin. 1 și 2), accesul liber la justiție (art. 21), dreptul de apărare (art. 24), exercitarea cu bună-credință a drepturilor și libertăților constituționale (art. 57), inamovibilitatea judecătorilor (art. 125), necesitatea înființării instanțelor judecătorești prin lege (art. 125 alin. 1), principiul publicității (art. 127), posibilitatea exercitării căilor de atac (art. 129).

Referitor la Constituție trebuie semnalat și faptul că, potrivit art. 11 alin. 2, tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, iar în art. 20 alin. 1 se prevede că „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Uni-

versală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte”, pentru ca în alin. 2 să se precizeze că dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale. Așa fiind, constituie, de exemplu, surse ale Procedurii civile Convenția privind procedura civilă, încheiată la Haga la 1 martie 1954, la care România a aderat prin Decretul nr. 81/1971, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, ratificat de România prin Decretul nr. 212/1974 și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată, împreună cu protocoalele adiționale, prin Legea nr. 30/1994.

Pe de altă parte, integrarea României în Uniunea Europeană a făcut ca sursele procedurii civile să se îmbogățească, judecătorul național fiind un judecător comunitar de drept comun chemat să aplice normele obligatorii ale dreptului european, cu prioritate față de legea internă. În acest context, cităm cu titlu de exemplu, ca surse ale Procedurii civile Regulamentul (CE) nr. 1215/2012, Regulamentul (CE) nr. 1206/2001, Regulamentul (CE) nr. 2201/2003, Regulamentul (CE) nr. 805/2004 și Regulamentul (CE) nr. 1393/2007. Unele din procedurile acestor regulamente, care sunt de aplicare directă, au fost totuși transpuse în plan intern, inclusiv prin dispoziții cuprinse în Noul Cod de procedură civilă (de ex., procedura cu privire la cererile de valoare redusă).

Constituie de asemenea surse ale Procedurii civile legile organice sau ordinare, decretele, ordonanțele ori hotărârile guvernului care cuprind norme de procedură civilă. Dintre acestea se detașează desigur Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și Codul de procedură civilă.

Înainte însă de a vorbi pe scurt despre noul cod, reamintim câteva aspecte legate de vechiul cod, care s-a aplicat aproape 150 de ani. Elaborat în anul 1865 după modelul Codului Cantonului Geneva din 1819 și al Codului de procedură civilă francez din 1806, constituind un progres față de reglementările locale existente, comisia de redactare a urmărit să asigure procedurii trei calități esențiale, care caracterizează o bună procedură: simplitatea, rapiditatea și eficacitatea. Cu toate acestea, Codul nu a fost scutit de critici și nici de modificări, care au intervenit chiar în secolul al XIX-lea (la 9 martie 1879), și apoi în secolul al XX-lea (reforma lui Dissescu de la 1900, legile de accelerare a judecăților din 1925, 1929 și 1943). Ele au continuat și în perioada comunistă (de exemplu în anii 1949, 1950, 1952, 1957, 1969, 1972, 1976 și 1985), dar din fericire au rămas aproape intacte marile instituții, îndeosebi judecata în primă instanță și executarea silită. După decembrie 1989, principalele modificări ale Codului au fost aduse prin Legea nr. 59/1993, O.U.G. nr. 138/2000, Legea nr. 219/2005, Legea nr. 459/2006 și Legea nr. 202/2010.

Așa cum am arătat în Prefața la Noul Cod, publicat de Editura C. H. Beck, de foarte mulți ani s-a vorbit însă de necesitatea unui nou Cod, care să asigure o reglementare unitară, modernă, și care să răspundă așteptărilor justițiabililor, dar și judecătorilor și partenerilor lor în înfăptuirea actului de justiție: procurori, avocați, consilieri juridici, executori judecătorești. Problema a devenit stringentă mai ales după ce România a dobândit o nouă Constituție în anul 1991, revizuită în anul

2003, care a impus noi exigențe chiar pe plan procesual și după aderarea României, în anul 1994, la Convenția europeană a drepturilor omului. Dezideratele de la 1865 pentru o bună procedură – simplitate, rapiditate, eficacitate – au rămas, dar ele au căpătat și alte nuanțe, principala preocupare fiind aceea de creștere a calității actului de justiție.

Comisia de redactare a proiectului a avut în vedere evoluția legislației, pe cea existentă în țara noastră și numeroase acte normative similare Codului de procedură civilă francez și legislația aferentă executării silite, Codul judiciar belgian, Codul de procedură civilă german, Codul de procedură civilă italian, Codul de procedură civilă elvețian, Codul de procedură civilă al provinciei Quebec, Codul de procedură civilă spaniol, Codul de procedură civilă portughez, Codul de procedură civilă olandez, Codul de procedură civilă finlandez, Codul de procedură civilă model pentru America de Sud, elaborat sub egida Institutului ibero-american de Drept procesual, Regulile Transnaționale de procedură civilă și Proiectul european de armonizare a procedurii civile. În elaborarea textelor s-a ținut seama și de jurisprudența Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului și a instanțelor Uniunii Europene.

S-au făcut deja auzite voci în sensul că nu ar fi un Cod nou sau că unele soluții nu sunt cele mai potrivite. Sigur că părerile pot fi diferite, dar ceea ce este important în analiza unui act normativ nou este să observi cu bună-credință care sunt tendințele pe plan european și internațional și care este până la urmă finalitatea reglementării alese. Desigur, nu au fost schimbate complet toate instituțiile, nu au fost preluate integral reglementările din alte țări, ci pentru a păstra specificul național, au fost menținute acele reguli care și-au dovedit eficacitatea. Se întreba un reputat confrate ce „specific național” s-a păstrat? Adică poate Codul avea și un specific național? Să fie exprimarea prea pretențioasă, dar ce altceva poate fi atunci când, de exemplu, dintre modalitățile diferite de sesizare a instanței, ai păstrat sesizarea prin cererea de chemare în judecată sau, dintre diferitele sisteme cu privire la motivele de recurs, ai preferat ca în locul unei formulări generale – „nelegalitatea hotărârii” – să păstrezi o enumerare a motivelor, un tipar care să servească și justițiabililor, dar și judecătorilor? Și exemplele pot continua. Pe de altă parte, sunt și modificări substanțiale atât în ceea ce privește structura, cât și conținutul reglementării. Să vedem, pe scurt, care sunt principalele noutăți!

Din punctul de vedere al structurii, Codul debutează cu un **titlu preliminar** (art. 1-28) în care se stabilesc domeniul de reglementare, principiile fundamentale și regulile de aplicare a legii de procedură civilă. Este pentru prima oară în legislația procesuală civilă din România când sunt grupate în chiar debutul Codului principiile directoare ale procesului civil, unele care erau consacrate dispart ori indirect și în vechiul Cod (de exemplu, dreptul de dispoziție al părților, obligațiile părților, buna-credință, contradictorialitatea, publicitatea, oralitatea, nemijlocirea) și altele noi, evocate în alte acte normative sau doar în doctrină și jurisprudență (de exemplu, legalitatea, egalitatea, obligațiile terților în desfășurarea procesului, limba desfășurării procesului, continuitatea, încercarea de împăcare a părților, respectul cuvenit justiției). În legătură cu această ultimă categorie facem o mențiune spe-

cială pentru dreptul la un proces echitabil și rezolvarea lui într-un termen optim și previzibil. De ce „termen optim și previzibil”, în condițiile în care Constituția, în art. 21, și Convenția europeană a drepturilor omului, în art. 6 vorbesc de „termen rezonabil”? Deoarece Consiliul Europei, prin Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției, a stabilit, încă din iunie 2004, că termenul rezonabil este baza limită care separă încălcarea Convenției de neîncălcarea acesteia și care nu poate fi considerat ca un rezultat suficient dacă este atins, stabilind ca obiectiv pentru sistemul juridic judecarea fiecărei cauze într-un termen optim și previzibil. O subliniere aparte am dori să facem și în legătură cu prevederile art. 22, care consacră rolul judecătorului în aflarea adevărului. Este vorba, într-o abordare mai nuanțată însă, de cunoscutul și controversatul principiu al „rolului activ al judecătorului”. Concepția care aprecia, imediat după decembrie 1989, că este un principiu comunist, nu a putut fi reținută, deoarece progrese în direcția procesului inchizitorial s-au făcut simțite încă de la începutul secolului XX, iar o atare concepție nu ține seama nici de evoluția care a avut loc în alte țări europene, unde, ca și la noi, judecătorului-arbitru sau judecătorului-spectator, i s-au substituit judecătorul-antrenor, judecătorul-director, judecătorul activ care nu poate lăsa desfășurarea procesului civil la capriciile părților.

Pe de altă parte, tot ca o noutate apare și soluția din art. 24 care stabilește regula aplicării în timp a normelor de procedură civilă, în sensul că dispozițiile legii noi se aplică numai proceselor și executărilor silită începute după intrarea ei în vigoare. În raport cu această regulă nouă s-a stabilit și legea aplicabilă proceselor în curs; mijloacelor de probă și hotărârilor pronunțate (art. 25-27). S-a optat pentru această reglementare în încercarea de a evita declinările de la o instanță la altă, existența proceselor în care se aplică reguli procedurale diferite, derutând în același fel pe judecători, dar și pe justițiabili, și conducând, până la urmă, la întârzierea judecății.

După titlul preliminar urmează, ca și în prezent, șapte cărți, dar parțial modificate în ceea ce privește obiectul de reglementare și substanțial modificate în privința conținutului: Cartea I – Dispoziții generale (în prezent competența), Cartea a II-a – Procedura contencioasă, Cartea a III-a – Procedura necontencioasă judiciară, Cartea a IV-a – Despre arbitraj, Cartea a V-a – Despre executarea silită, Cartea a VI-a – Proceduri speciale și Cartea a VII-a – Procesul civil internațional (în prezent Dispoziții finale).

În cadrul Cărtii I (art. 29-191) s-au reglementat aspectele ce țin de instituțiile generale ale procesului civil: acțiunea civilă, participanții la procesul civil, competența instanțelor judecătorești, actele de procedură, termenele procedurale, amenzile judiciare și despăgubirile. Semnalăm ca aspecte noi: definirea acțiunii civile, stabilirea deosebirii ei față de cerere și a condițiilor de exercițiu (art. 29-32); stabilirea cazurilor de incompatibilitate (art. 41-42) pentru a asigura în grad cât mai înalt imparțialitatea judecătorului, abținerea și recuzarea fiind doar mijloacele prin care se invocă incompatibilitatea de către judecător, respectiv de către partea interesată; introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane, în condițiile legii (art. 78); stabilirea tribunalului ca primă instanță cu plenitudine de compe-

tență în judecata în primă instanță (art. 95); stabilirea regulilor pentru determinarea competenței după valoare (art. 98-106); competența pentru soluționarea cererii accesorii, adiționale și incidentale, precum și în cazul apărării și cererilor incidentale (art. 123-124); aplicarea dispozițiilor privind excepția de necompetență și a conflictelor de competență și în cazul secțiilor sau completelor specializate (art. 136); rezolvarea cererii de strămutare pe motiv de bănuială legitimă a fost dată în competența instanței ierarhic superioare (art. 142); citarea și comunicarea altor acte de procedură se va face, pentru a păstra confidențialitatea, în plic închis, după regulile stabilite (art. 154-173); definirea nulității și a termenelor procedurale (art. 174-186).

Cartea a II-a, cea mai amplă, reglementează în peste 300 de articole (art. 192-526) modul de judecată în primă instanță, în apel și în căile extraordinare de atac. Cât privește judecata în primă instanță, principala noutate pe care dorim să o evocăm se referă la faptul că ea va cunoaște două etape, cercetarea procesului și dezbaterea fondului. În prima etapă, care se desfășoară în camera de consiliu, fără publicitate (art. 213), se îndeplinesc în condițiile legii actele de procedură la cererea părților sau din oficiu, pentru pregătirea dezbaterii în fond a procesului, dacă va fi cazul. În acest scop, instanța va rezolva excepțiile, va examina cererile de intervenție, precum și fiecare pretenție și apărare în parte, va dispune măsuri asigurătorii, va încuviința și administra probe. La primul termen de judecată, la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil. Pentru motive temeinice, ascultând părțile, judecătorul va putea reconsidera această durată. În vederea cercetării procesului, judecătorul fixează termene scurte, chiar de la o zi la alta. Când judecătorul se socotește lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată și fixează termen pentru dezbaterea fondului în ședință publică (237-244). În principiu, în această a doua etapă, dacă părțile nu mai au cereri de formulat ori nu există alte incidente procedurale, președintele dă cuvântul părților pe fond, pentru a-și susține cererile și apărărilor formulate în proces, iar când se consideră lămurit, închide dezbaterile (art. 389-394). Tot ca o noutate apare faptul că în Codul de procedură civilă se reglementează și admisibilitatea probelor, care în trecut se afla în Codul civil, asigurându-se o reglementare unitară. În sfârșit, pentru prima oară, sunt reglementate efectele hotărârii judecătorești (art. 428-435).

În legătură cu reglementarea căilor de atac, este de observat că s-a introdus un capitol care cuprinde dispoziții generale și comune privind exercitarea lor (legalitatea căii de atac, subiecte, ordinea exercitării căilor de atac, înțelegerea părților în căile de atac, achiesarea la hotărâre). În cadrul acestui capitol s-a rezolvat și controversa privind partea din hotărâre care poate fi atacată (art. 461).

Trecând peste perfecționările aduse textelor care reglementează apelul, semnalăm ca o soluție nouă pregătirea dosarului pentru judecarea apelului de către instanța a cărei hotărâre se atacă: președintele instanței dispune comunicarea cererii de apel, respectiv a motivelor de apel, împreună cu înscrisurile noi și

punându-i în vedere intimatului obligația de a depune întâmpinarea în termen de cel mult 15 zile de la data comunicării; aceeași instanță comunică întâmpinarea apelantului, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar răspunsul la întâmpinare în termen de cel mult 10 zile de la data comunicării întâmpinării. Intimatul va lua cunoștință de acest act de la dosar; președintele, după împlinirea termenului de apel pentru toate părțile, precum și a termenelor la care ne-am referit, va înainta dosarul instanței de apel, împreună cu apelurile făcute (apelul principal și, dacă este cazul, apelul incident sau apelul provocat), întâmpinarea, răspunsul la întâmpinare și dovezile de comunicare a acestor acte. Dacă s-a formulat atât apel, cât și cereri de îndreptare, lămurire sau completare a hotărârii, dosarul nu va fi trimis instanței de apel decât după împlinirea termenului de apel privind hotărârile date asupra acestor din urmă cereri (art. 471-474).

Cât privește recursul, competența soluționării acestuia revine, în principiu, Înaltei Curți de Casație și Justiție, care urmează să examineze conformitatea hotărârii cu regulile de drept aplicabile, asigurându-se în acest fel o practică judiciară unitară la nivelul întregii țări. Din păcate, datorită unor motive ce țin de baza materială și umană, sunt prevăzute prea multe categorii de hotărâri care nu ajung în fața instanței de recurs, ci se opresc la nivelul curților de apel (art. 483). S-a introdus recursul incident și recursul provocat, iar pregătirea dosarului pentru judecata în recurs se face, cu adaptările corespunzătoare, ca și în cazul apelului. S-a reintrodus la Înalta Curte de Casație și Justiție procedura de filtrare a recursurilor, substanțial îmbunătățită față de încercarea realizată prin OUG nr. 58/2003. În sfârșit, să menționăm că s-a eliminat posibilitatea modificării hotărârii în caz de admitere a recursului, revenindu-se la soluția din 1993 și păstrându-se numai soluția casării.

O noutate la recurs asupra căreia este necesar să insistăm se referă la formularea, exercitarea și susținerea recursului, ea fiind anunțată din chiar titlul preliminar. Într-adevăr, art. 13 alin. 2 teza a doua stabilește că „în recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț sau rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept.” Dispoziția este explicitată apoi la instituția reprezentării convenționale (art. 83 și 84) și la recurs (art. 484, 486, 490, 493). Soluția era necesară pentru că recursul vizează numai aspecte de legalitate și deci presupune un „dialog” între specialiști juriști și urmărește, pe de o parte, să evite exercitarea unor recursuri informale sau vădit nefondate, iar, pe de altă parte, sporirea calității actului de justiție. Chiar Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin mai multe decizii ale sale, a statuat în sensul că obligația asistenței avocațiale în fața unei instanțe superioare nu este incompatibilă cu art. 6 para. 1 din Convenție privind dreptul la un proces echitabil. Din păcate, Curtea Constituțională a admis două excepții de neconstituționalitate referitoare la aceste dispoziții [*decizia nr. 462/2014 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 13 alin. (2) teza a doua, art. 83 alin. (3) și art. 486 alin. (3) din Codul de procedură civilă*, publicată în M.Of. al României nr. 775 din 24 octombrie 2014 și *decizia nr. 485 din 23 iunie 2015 referitoare la excepția*

de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 13 alin. (2) teza a doua, art. 84 alin. (2) și art. 486 alin. (3) din Codul de procedură civilă, publicată în M.Of. al României nr. 539 din 20 iulie 2015]. Motivarea Curții este total neconvingătoare. Curtea a reținut că obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs ar reprezenta o îngrădire a accesului la această cale de atac și că nu ar exista un raport de proporționalitate între scopul urmărit de legiuitor prin norma legală și gradul de afectare a drepturilor fundamentale. Totuși, din motivarea deciziei transpare faptul că ceea ce ar afecta cu adevărat posibilitatea de a exercita calea de atac a recursului ar fi caracterul restrictiv al condițiilor în care se poate accesa ajutorul public judiciar în forma asistenței juridice gratuite. În realitate, așa cum s-a arătat în doctrină obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs urmărește protecția părților care nu au pregătire juridică și – ceea ce este un deziderat al întregii societăți – sporirea calității actului de justiție și creșterea eficienței sistemului judiciar prin evitarea supraaglomerării instanței supreme în condițiile în care art. 483 alin. (7) noul Cod de procedură civilă dispune că „recursul urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție examinarea sa, în condițiile legii, a conformității hotărârii alocate cu reguli de drept aplicabile”. S-a arătat cu deplin temei că soluția noului Cod de procedură civilă este în consonanță cu practica majorității țărilor din Europa și apreciată de Curtea de la Strasbourg ca fiind în concordanță cu drepturile fundamentale consacrate de CEDO¹³⁸. În pofida, argumentelor aduse în doctrină, a faptului că reprezintă o practică legislativă existentă în majoritatea țărilor europene și a faptului că este apreciată ca fiind concordantă cu drepturile consacrate prin CEDO, Curtea Constituțională a declarat neconstituționalitatea textelor care consacră obligativitatea reprezentării prin avocat în cazul persoanelor fizice precum și a persoanelor juridice.

Cât privește contestația în anulare, a suferit modificări privind motivele (art. 503) și termenul de exercitare (art. 506), după cum au fost reglementate și unele soluții din doctrină și jurisprudență privind procedura de judecată.

Și în privința revizuirii s-au făcut modificări în legătură cu motivele, unele fiind înlăturate, altele adăugate, iar unele mai bine conturate (art. 509). Precizări s-au adus și în legătură cu termenul de exercitare (art. 511) și procedura de judecată (art. 513).

Cartea a II-a se încheie cu două titluri care urmăresc asigurarea unei practici judiciare unitare (recursul în interesul legii și sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept) și evitarea tergiversării procesului.

¹³⁸ În *Cauza Gillow/c/Regatul Unit*, prin Hotărârea din 24 noiembrie 1986, s-a decis că obligația de a formula cereri prin avocat în fața instanței supreme nu încalcă dreptul de acces la un tribunal. Despre caracterul constituțional și convențional al obligativității reprezentării sau asistării prin avocat în cadrul recursului, a se vedea Fl. A. Baias, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, Cl. C. Dinu, Gh. L. Zidaru, *Punctul de vedere al Facultății de Drept a Universității din București cu privire la neconstituționalitatea dispozițiilor NCPC privind obligativitatea asistenței juridice în recurs*, disponibil pe (www.juridice.ro), publicat în data de 27 iunie 2014 și în RRDP nr. 3/2014. Pentru o amplă justificare a soluției cuprinse în noul Cod de procedură civilă, a se vedea și V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 40-48.

În legătură cu recursul în interesul legii s-au adus unele modificări menite să sporească eficacitatea acestui mijloc procesual de asigurare a unei practici judiciare unitare, prin interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești; a dobândit calitate procesuală activă și Avocatul Poporului; judecata nu se mai face în Secții unite, ci de un complet format din președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președinții de secții, paisprezece judecători din secția în a cărei competență intră chestiunea de drept care a fost soluționată diferit și câte doi judecători din cadrul celorlalte secții, toți judecătorii fiind desemnați aleatoriu; președintele va desemna trei judecători care vor întocmi un raport și proiectul soluției ce se propune a fi dată recursului în interesul legii; decizia se motivează în cel mult treizeci de zile de la pronunțare și se publică în cel mult 15 zile de la motivare în Monitorul Oficial al României (art. 514-518).

Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept se poate face dacă în cursul judecății un complet al instanței supreme, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constată că o problemă de drept de care depinde soluționarea cauzei respective nu a fost soluționată unitar în practica instanțelor.

În sfârșit, tot ca o noutate a fost reglementată contestația privind tergiversarea procesului (art. 522-526). Până în prezent nu aveam o reglementare care să permită invocarea în fața instanțelor naționale a încălcării dreptului la soluționarea procesului într-un termen optim și previzibil (rezonabil), înainte de sesizarea CEDO.

Reglementările din **Cărțile a-III-a** (art. 527-540) și **a-IV-a** (541-621), procedura necontencioasă judiciară și respectiv arbitrajul, au fost perfecționate ca urmare a semnalelor din doctrină și jurisprudență.

Cartea a-V-a, despre executarea silită (art. 622-914), a fost substanțial modificată pentru a asigura o mai mare celeritate în desfășurarea acestei faze a procesului civil, în condiții care să asigure ocrotirea drepturilor creditorului, dar și ale debitorului. De semnalat că, potrivit Codului, executarea silită a tuturor titlurilor executorii cu excepția celor care au ca obiect venituri datorate bugetului general consolidat sau bugetului Uniunii Europene și bugetului Comunității Europene a Energiei Atomice, trebuie să se facă numai de către executorul judecătoresc, chiar dacă prin legi speciale se dispune altfel (art. 623). În acest fel s-a căutat să fie reduse substanțial cauzele în care executarea se face chiar de către creditori, prin executori proprii. Este de semnalat că s-a renunțat la distincția dintre hotărâri definitive și hotărâri irevocabile, care nu se regăsea pe plan european și crea confuzii chiar la nivelul CEDO și în prezent se face distincție între hotărâri executorii (art. 633) și hotărâri definitive (art. 634). Ca noutate putem semnală și reglementarea executării hotărârilor judecătorești referitoare la minori (art. 910-914).

În **Cartea a-VI-a** (art. 915-1064) alături de proceduri speciale reglementate și în vechiul cod (divorț, ordonanță președințială, acțiuni posesorii, oferta reală, partajul judiciar etc.), și-au găsit locul și alte proceduri: punerea sub

interdicție judecătorească, declararea morții, procedura ordonanței de plată, evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept, procedura referitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii, cautiunea judiciară, procedura cu privire la cererile cu valoare redusă. În legătură cu măsurile asigurătorii, este de semnalat ca noutate faptul că în art. 960-969 au fost înscrise dispoziții speciale privind sechestrul asigurător al navelor civile, iar în art. 977-978, dispoziții privind măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală.

Cartea a-VII-a (art. 1015-1133) referitoare la procesul civil internațional, și care este cu totul nouă față de vechiul Cod, se aplică proceselor de drept privat cu elemente de extraneitate în măsura în care prin tratatele internaționale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel.

În încheierea acestor sumare considerații privind sursele Procedurii civile, socotim utile unele precizări privind practica judiciară. Potrivit art. 5

NCPC, este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce-i sunt supuse judecării, iar art. 124 alin. 3 din Constituție prevede că „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”. În același sens, art. 2 alin. 3 din Legea nr. 303/2004 prevede că judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali. Rezultă deci că judecătorul are numai misiunea de a interpreta și aplica legea la situația de fapt stabilită pe bază de probe, în cazuri concrete, fără să fie legat de soluții pronunțate anterior și deci s-ar putea spune că practica judiciară nu constituie izvor de drept.

Pe de altă parte însă, art. 480 alin. 3 NCPC dispune în cazul apelului și art. 501 alin. 1 NCPC în cazul apelului și recursului prevăd că hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate sunt obligatorii pentru judecătorii fondului. Este o soluție care urmărește asigurarea unei jurisprudențe unitare, dar totuși aceste hotărâri nu pot fi socotite adevărate surse ale Procedurii civile, deoarece ele rămân lipsite de valoare normativă. Aceasta nu înseamnă că trebuie negată valoarea practicii judiciare, ea jucând rolul unei autorități de fapt. Este îndeobște cunoscut că în activitatea practică a judecătorului, acesta urmărește nu numai stabilirea legii aplicabile la speță, ci și cunoașterea soluțiilor pronunțate în litigii asemănătoare, îndeosebi cele ale instanței supreme. Tocmai de aceea se spune uneori că practica judiciară constituie și pentru Procedura civilă o sursă secundară.

Există însă și situații în care problema este mai complicată. Astfel, art. 517 alin. 4 NCPC prevede, în cazul recursului în interesul legii, că dezlegarea dată chestiunilor de drept judecat este obligatorie pentru instanțe. În al doilea rând, art. 147 alin. 4 din Constituție menționează că deciziile Curții Constituționale sunt general obligatorii. Deci, în măsura în care Curtea Constituțională ar decide că o dispoziție procedurală în vigoare ar fi neconstituțională, ea nu ar mai putea fi aplicată de instanțele judecătorești pe viitor. De asemenea, în condițiile prevăzute de Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, instanțele judecătorești

pot anula un act administrativ cu caracter normativ. În aceste cazuri, deciziile organelor jurisdicționale se apropie mai mult de caracterul general și abstract al actelor normative și desigur se poate susține cu mai multă tărie că ele reprezintă o sursă a Procedurii civile.

2.3. Aplicarea normelor de procedură civilă în timp, în spațiu și asupra persoanelor

Referitor la aplicarea normelor în timp¹³⁹, (art. 15 alin. 2 din Constituție prevede că „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”, iar art. 6 alin. 1 din NCC stabilește că legea civilă nu are putere retroactivă.

Noul Cod de procedură civilă stabilește în art. 24 că dispozițiile sale se aplică numai proceselor și executărilor silite începute după intrarea acestuia în vigoare.

Procesele în curs de judecată și executările silite începute sub legea veche rămân supuse acelei legi, iar în cazul schimbării competenței instanțelor legal investite procesele vor continua să fie judecate de acele instanțe, potrivit legii sub care au început. Chiar și în caz de trimitere spre rejudecare, dispozițiile legale privitoare la competență, în vigoare la data când a început procesul, rămân aplicabile. Dacă însă instanța investită este desființată prin legea nouă, dosarele vor fi trimise din oficiu instanței competente potrivit legii noi, dar vor fi judecate sub imperiul legii sub care au început (art. 25).

În privința probelor, art. 26 alin. 1 stabilește că, condițiile de admisibilitate și puterea doveditoare a probelor preconstituite și a prezumțiilor legale sunt guvernate de legea în vigoare la data producerii faptelor juridice care fac obiectul probațiunii. Textul nu acoperă problema admisibilității și puterii doveditoare a probelor nepreconstituite și a prezumțiilor judiciare. Prin urmare, acestea vor fi guvernate de legea sub care a început procesul, conform regulii generale prevăzute la art. 25 alin. 1¹⁴⁰.

Administrarea probelor se face potrivit legii în vigoare la data administrării lor (art. 26 alin. 2). Prin urmare, chiar dacă procesului i se aplică legea în vigoare la data începerii sale, în măsura în care pe parcurs se modifică procedura de administrare a probelor, devine aplicabilă legea nouă. Contrar unor opinii exprimate în doctrină, această soluție nu este aplicabilă și pentru procesele în curs la data

¹³⁹ Pentru modul în care timpul și spațiul se reflectă în normele de procedură civilă, vezi V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 182-184, 184-195; C. C. Dinu, *op. cit.*, p. 161 și 281. A se vedea pentru dezvoltări, M. Nicolae, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 107-140, iar pentru o cercetare monografică în materie civilă, M. Nicolae, *Contribuții la studiul conflictului de legi în timp (în lumina Noului Cod civil)*, Ed. Universul Juridic, București 2013.

¹⁴⁰ A se vedea și G. Boroș, M. Stancu, *Curs de drept procesual civil*, ed. a IV-a, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 9; M. Nicolae, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 139.

intrării în vigoare a NCPC¹⁴¹. Normele tranzitorii cu caracter general, cuprinse în NCPC sunt menite să reglementeze orice succesiune viitoare de norme de procedură civilă, ivită după intrarea în vigoare a Noului Cod (art. 26 și urm. NCPC). Aceste articole nu reglementează chiar conflictele de legi rezultate din intrarea în vigoare a NCPC. Pentru aceasta există o lege specială, care conține norme tranzitorii speciale (art. 3 din Legea nr. 76/2012). Această din urmă normă este cea menită să reglementeze legea aplicabilă proceselor și executărilor silită în curs la data intrării în vigoare a Noului Cod de procedură civilă, iar nu dispozițiile cuprinse în chiar cuprinsul acestuia, care au un câmp de acțiune temporală ulterior. De vreme ce acestea din urmă sunt norme speciale, urmează a fi singurele aplicabile, atunci când căutăm răspuns la întrebarea ce lege aplicăm unui proces civil în curs la data intrării în vigoare a NCPC. Ca urmare, dispozițiile art. 26 alin. 2 NCPC nu sunt aplicabile. Textul de lege relevant este art. 3 alin. 1 din Legea nr. 76/2012, potrivit căruia toate procesele începute sub imperiul legii vechi rămân supuse în întregime legii vechi, așadar inclusiv sub aspectul administrării probelor, cu privire la care Legea nr. 76/2012 nu instituie nicio derogare, în sensul aplicării imediate a legii noi¹⁴².

În sfârșit, în ce privește căile de atac, art. 27 stabilește că hotărârile rămân supuse căilor de atac, motivelor și termenelor prevăzute de legea sub care a început procesul.

Aplicarea normelor de procedură civilă în spațiu, sub aspect intern nu prezintă, în principiu, dificultăți deoarece România este un stat unitar, în care s-a realizat unificarea legislativă și deci nu pot apare conflicte interprovinciale. Potrivit art. 28 alin. 1 NCPC, dacă prin lege nu se dispune altfel, dispozițiile legii de procedură se aplică proceselor de pe întreg teritoriul țării.

Sub aspect internațional, problema este mai complexă, dar excede Procedura civilă, studiindu-se la Drept internațional privat și la Drept comunitar. Așa fiind, nu ne vom ocupa de dispozițiile comunitare, ci ne vom opri doar asupra câtorva reguli stabilite prin Cartea a VII-a din Noul Cod de procedură civilă, intitulată „Procesul civil internațional”. Potrivit art. 1065, dispozițiile acestei cărți se aplică proceselor de drept privat cu elemente de extraneitate în măsura în care prin tratatele internaționale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel.

Cu privire la competența internațională a instanțelor române, Codul cuprinde dispoziții generale (art. 1066-1078) și dispoziții speciale, pe categorii de procese (art. 1079-1082), iar apoi dispoziții privind legea aplicabilă în legătură cu capacitatea și drepturile părților în proces (art. 1083-1087) și legea aplicabi-

¹⁴¹ În acest sens, G. Viorel, L. A. Viorel, *Noul Cod de procedură civilă. Fundamentele. art. 1-248. Comentarii și explicații*, Ed. C. H. Beck, București, 2012, pp. 100-101; A. P. Dimitriu, în *Noul Cod de procedură civilă. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, pp. 25-26. Pentru soluția corectă, a se vedea M. Nicolae, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 140.

¹⁴² A se vedea Tr. C. Briciu, Gh. L. Zidaru, *Observații privind unele dispoziții de drept tranzitoriu și de punere în aplicare a NCPC*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 19 februarie 2013.

lă în materie procedurală (art. 1088-1093). Titlul III este consacrat eficacității hotărârilor străine, respectiv recunoașterii și executării acestora (art. 1094-1110), iar titlul IV arbitrajului internațional și efectelor hotărârilor arbitrale străine (art. 1111-1133).

Deoarece de dispozițiile referitoare la competență ne vom ocupa în capitolul respectiv, iar titlurile III și IV le vom trata în finalul lucrării, în capitolele referitoare la executarea silită și arbitraj, în continuare vom enumera doar regulile privind legea aplicabilă:

– **Capacitatea procesuală** a fiecăreia dintre părțile în proces este guvernată de legea sa națională, iar capacitatea procesuală a apatridului este guvernată de legea română (art. 1083); în situațiile în care reprezentarea ori asistarea străinului lipsit de capacitate sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nu a fost asigurată conform legii sale naționale, iar din această cauză judecata procesului întârzie, instanța îi va putea numi în mod provizoriu un curator special (art. 1086);

– **Legea forului.** În procesul civil internațional instanța aplică legea procesuală română, sub rezerva unor dispoziții exprese contrare (art. 1088); calificarea unei probleme ca fiind de drept procesual sau de drept substanțial se face conform legii române, sub rezerva instituțiilor juridice fără corespondent în dreptul român (art. 1089);

– **Calitatea procesuală și calificarea pretenției.** Calitatea procesuală a părților, obiectul și cauza acțiunii în procesul civil internațional se stabilesc conform legii care guvernează fondul raportului juridic dedus judecății (art. 1090);

– **Probele** pentru dovedirea unui act juridic și forța probantă a înscrisului constatat sunt cele prevăzute de legea convenită de părți, când legea locului încheierii actului juridic le acordă această libertate. În lipsa acestei libertăți sau când părțile n-au uzat de ea, se aplică legea locului încheierii actului juridic. Probațiunea faptelor este supusă legii locului unde ele s-au produs ori au fost săvârșite. Cu toate acestea, legea română este aplicabilă, dacă ea admite și alte mijloace de probă decât cele prevăzute de legile stabilite conform prevederilor alin. (1) și (2). Legea română se aplică și în cazul în care ea acceptă proba cu martori și cu prezumții ale judecătorului, chiar și în situațiile în care aceste mijloace de probă n-ar fi admisibile conform legii străine declarate aplicabile. Proba stării civile și puterea doveditoare a actelor de stare civilă sunt guvernate de legea locului unde a fost întocmit înscrisul invocat. Administrarea probelor în procesul civil internațional este guvernată de legea română (art. 1091);

– **Formalități de publicitate.** Formalitățile de înregistrare și publicitate, efectele lor și autoritățile abilitate să instrumenteze sunt cele prevăzute de dreptul țării unde operațiunea a avut loc. În materie imobiliară se aplică legea locului unde este situat imobilul (art. 1092);

– **Acte oficiale publice.** Actele publice întocmite sau legalizate de o autoritate străină sau de un agent public străin pot fi produse în fața instanțelor române numai dacă sunt supralegalizate, pe cale administrativă ierarhică în statul de origine și apoi de misiunea diplomatică sau oficiul consular român, pentru certificare a autenticității semnăturilor și sigiliului aplicate pe acestea. Supralegalizarea pe cale

administrativă este supusă procedurii stabilite de statul de origine al actului, urmată de supralegalizarea efectuată, fie de către misiunea diplomatică română sau oficiul consular român din acest stat, fie de către misiunea diplomatică sau oficiul consular în România ale statului de origine și, în continuare, în oricare dintre cele două situații, de către Ministerul Afacerilor Externe. Scutirea de supralegalizare este permisă în temeiul legii, al unui tratat internațional la care România este parte sau pe bază de reciprocitate. Supralegalizarea actelor întocmite sau legalizate de instanțele române se face, din partea autorităților române, de către Ministerul Justiției și Ministerul Afacerilor Externe, în această ordine (art. 1093).

Aplicarea normelor de procedură asupra persoanelor se face sub imperiul principiului egalității, înscris atât în Constituție (art. 16), cât și în Legea privind organizarea judiciară nr. 304/2004 (art. 2 și 7) și în art. 6 din Noul Cod de procedură civilă. În legătură cu străinii, persoane fizice și persoane juridice, art. 1084 alin. 1 NCPC stabilește că aceștia au, în condițiile legii, în fața instanțelor române, aceleași drepturi și aceleași obligații procedurale ca și persoanele fizice de cetățenie română, respectiv persoanele juridice române. Cât privește scutirile sau reducerile de taxe și alte cheltuieli de procedură, precum și asistența juridică gratuită, cetățenii străini beneficiază de ele în fața instanțelor române, în procesele privind raporturile de drept internațional privat, în aceeași măsură și în aceleași condiții ca și cetățenii români, sub condiția reciprocității cu statul de cetățenie sau de domiciliu al solicitanților. Sub aceeași condiție a reciprocității, reclamantul de cetățenie străină nu poate fi obligat să depună cauciune sau vreo altă garanție, pentru motivul că este străin sau că nu are domiciliul sau sediul în România (art. 1084 alin. 2 și art. 1085 NCPC). Potrivit art. 1087, aceleași dispoziții se aplică în mod corespunzător și apatrizilor, fără a fi cerută condiția reciprocității.

*

Întrebări

1. Ce alte persoane sau organe, decât procurorul, pot porni procesul civil?
2. De ce raționamentul judecătorului este calificat ca judiciar?
3. Cum se definesc standardele aplicate de judecător? Dați și alte exemple decât cele din curs.
4. Examinând dispozițiile din NCPC, dați 5 exemple în care măsura dispusă rămâne la aprecierea judecătorului.
5. În ce cazuri nu se aplică art. 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului?
6. Care sunt exigențele pe care le consacră art. 6 § 1 din Convenție pentru a putea vorbi de un proces civil echitabil?
7. Ce principiu presupune dreptul de recurs la un tribunal a decis CEDO și care este justificarea?
8. Cum se apreciază dacă o cauză a fost soluționată într-un termen rezonabil?
9. Ce înseamnă că Dreptul procesual civil are caracter reglementar?
10. Ce soluții noi prevede NCPC în privința aplicării normelor de procedură civilă în timp?
11. Care sunt regulile de aplicare în timp a legii în ce privește competența instanțelor?

12. În cazul în care titlul executoriu este emis anterior legii sub imperiul căreia a început executarea silită, care este legea ce va guverna procedura executării silite?
13. Care este legea ce guvernează soluționarea unei contestații la executare formulată sub imperiul legii noi, dar cu privire la o executare începută anterior intrării în vigoare a acesteia?
14. Care este legea aplicabilă în privința admisibilității și puterii doveditoare a probelor preconstruite?
15. Care este legea aplicabilă în privința administrării probelor?
16. Care este legea aplicabilă hotărârilor judecătorești?
17. Care lege este aplicabilă în procesul civil internațional, pentru calificarea unei probleme ca fiind procesuală sau de drept substanțial?
18. Care este legea aplicabilă în procesul civil internațional, pentru determinarea calității părților și calificării pretențiilor?
19. Care este legea aplicabilă în procesul civil internațional, în ce privește mijloacele de probă?

Grile și spețe

1. În privința obligației judecătorilor de a soluționa o cerere de chemare în judecată:
 - a) este obligatorie această soluționare numai dacă există reglementare legală expresă cu privire la litigiul dedus judecății;
 - b) soluționarea poate fi refuzată pe motiv că legea este incompletă;
 - c) soluționarea este obligatorie chiar dacă legea este neclară;
 - d) dacă pricina nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, nici în baza dispozițiilor legale asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului și ținând seama de cerințele echității.
2. Exigențele stabilite de art. 6 pct. 1 CEDO pentru desfășurarea procesului civil, reglementate ca atare în Codul de procedură civilă, sunt:
 - a) cauza să fie examinată în mod echitabil și într-un termen optim și previzibil;
 - b) judecata să se facă de o instanță imparțială;
 - c) examinarea cauzei să se facă de o instanță independentă;
 - d) judecata să se facă de o instanță stabilită de lege.
3. Dacă un proces civil este în derulare, iar legea procesual civilă se schimbă:
 - a) dispozițiile legii noi de procedură se aplică și proceselor civile începute înainte de intrarea acesteia în vigoare;
 - b) dispozițiile legii noi de procedură se aplică și executărilor silite începute înainte de intrarea acesteia în vigoare;
 - c) dispozițiile legii noi de procedură se aplică numai proceselor civile și executărilor silite începute după intrarea acesteia în vigoare;
 - d) este incident principiul aplicării imediate a legii noi de procedură.
4. Dacă pe parcursul derulării procesului civil se schimbă legea de procedură civilă în materie de competență:
 - a) procesele în curs de judecată la data schimbării competenței instanțelor legal învestite vor continua să fie judecate de acele instanțe;

- b) procesele în curs de judecată la data schimbării competenței instanțelor legal învestite vor continua să fie judecate de instanțele competente potrivit legii noi;
- c) în caz de trimitere spre rejudecare, legea privitoare la competență, în vigoare la data când a început procesul, rămâne aplicabilă;
- d) în caz de trimitere spre rejudecare, legea nouă privitoare la competență este pe deplin aplicabilă.

5. În ceea ce privește legea aplicabilă mijloacelor de probă și hotărârii judecătorești:

- a) admisibilitatea probelor preconstituite se raportează la legea în vigoare la data săvârșirii sau producerii faptelor juridice ce fac obiectul probei;
- b) puterea doveditoare a probelor preconstituite este dată de legea în vigoare la data sesizării instanței de judecată;
- c) hotărârea judecătorească este supusă căilor de atac prevăzute de legea în vigoare de la data pronunțării;
- d) hotărârea judecătorească este supusă căilor de atac prevăzute de legea sub care a început procesul.

6. În ceea ce privește aplicarea dispozițiilor noului Cod de procedură civilă:

- a) acest cod reprezintă procedura de drept comun în materie civilă;
- b) acest cod se aplică și în procesele de contencios administrativ, dacă legea care reglementează această materie nu cuprinde dispoziții contrare;
- c) dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, reglementările internaționale au prioritate în toate cazurile;
- d) dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai defavorabile.

7. În ceea ce privește teritorialitatea noului Cod de procedură civilă:

- a) calificarea unei probleme ca fiind de drept procesual sau de drept substanțial se face, în toate cazurile, conform legii române;
- b) calitatea procesuală a părților se stabilește conform legii forului;
- c) scutirile sau reducerile privind taxele judiciare de timbru, acordate în cadrul ajutorului public judiciar, sunt prevăzute numai pentru cetățenii români, fiind suportate de stat;
- d) forța probantă a înscrisului constatator este prevăzută de legea convenită de părți, iar în lipsa unei convenții, de legea țării în care se judecă procesul.

8. Normele de organizare judecătorească:

- a) reglementează, printre altele, atribuțiile instanțelor judecătorești față de atribuțiile altor organe de stat;
- b) reglementează, printre altele, incompatibilitatea, abținerea și recuzarea judecătorilor;
- c) sunt, în principiu, de ordine publică;
- d) reglementează, printre altele, avansarea judecătorilor.

9. Cu referire la cerința examinării cauzei de către un tribunal independent și imparțial, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că:

- a) stabilirea prin lege a unor cazuri de incompatibilitate a judecătorilor este suficientă pentru a avea garanția imparțialității;

- b) necesitatea ca tribunalul să aibă toate aparențele de garanție pentru a nu exista nicio îndoială în spiritul public;
 - c) sunt calificate „tribunale” și organele jurisdicționale independente și imparțiale;
 - d) reprezintă o încălcare a drepturilor fundamentale judecarea cauzei de către un complet din care face parte, ca judecător, fostul avocat al adversarului părții.
10. Potrivit jurisprudenței CESO, reprezintă criteriile pentru aprecierea termenului rezonabil al procedurii:
- a) natura pretențiilor;
 - b) comportamentul autorităților;
 - c) miza litigiului pentru părți;
 - d) culpa părților în prelungirea nejustificată a procesului.

Răspuns grile:

1 cd, 2 abcd, 3 c, 4 ac, 5 ad, 6 ab, 7 –, 8 bcd, 9 bcd, 10 abcd

1. La data de 10 ianuarie 2013, Curtea de Apel București a soluționat recursul exercitat în dosarul nr. X, în sensul respingerii acestuia ca neîntemeiat. Prin aceeași decizie (nr. y/2013), instanța de recurs a admis cererea intimatului B.B. de acordare a cheltuielilor de judecată ocazionate de prezentul proces, sens în care a obligat pe recurent A.A. la plata sumei de 3500 lei, reprezentând taxă judiciară de timbru și onorariu de avocat.

La data de 15 martie 2013, creditorul B.B. (intimatul) a formulat o cerere de declanșare a executării silit, potrivit art. 664 NCPC, împotriva debitorului A.A. (recurentul) pentru executarea silită a plății sumei de 3500 lei cuprinsă în titlul executoriu (decizia irevocabilă nr. y/2013). Cererea a fost depusă la BEJ CC, fiind anexată și o copie legalizată de pe decizia irevocabilă nr. y/2013.

La aceeași dată, respectiv 15 martie 2013, executorul judecătoresc a emis o încheiere prin care a refuzat să declanșeze executarea silită, motivat de faptul că decizia irevocabilă nr. y/2013 nu este investită cu formulă executorie, cerință impusă de vechiul cod de procedură civilă, aplicabil în virtutea art. 25 alin. 1 NCPC. Această încheiere a fost comunicată creditorului sub semnătură de primire.

Împotriva încheierii, creditorul a formulat contestație la executare potrivit art. 712 alin. 1 teza a II-a NCPC.

Ce va decide instanța de executare și cu ce motivare?

Capitolul II. Principii fundamentale ale procesului civil

Secțiunea 1. Noțiune și reglementare

După cum am mai arătat atunci când ne-am ocupat de sursele Procedurii civile, Constituția României consacră o serie de principii fundamentale, precum egalitatea (art. 16 alin. 1), accesul liber la justiție, dreptul la un proces echitabil și soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil (art. 21), dreptul de apărare (art. 24), legalitatea (art. 1 alin. 5, art. 16 alin. 2 și art. 124 alin. 1), independența judecătorilor (art. 124 alin. 3), inamovibilitatea judecătorilor (art. 125), stabilirea instanțelor prin lege (art. 125), publicitatea (art. 127), folosirea limbii materne în justiție (art. 128), posibilitatea folosirii căilor de atac (art. 129). Unele din aceste principii se regăsesc și în Noul Cod de procedură civilă (dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil – art. 6, legalitatea – art. 7, egalitatea – art. 8, buna-credință – art. 12, dreptul de apărare – art. 13, publicitatea – art. 17, limba desfășurării procesului – art. 18), dar și în Legea privind organizarea judiciară nr. 303/2004 (principiul stabilirii instanțelor judecătorești prin lege – art. 2, accesul la justiție – art. 6, egalitatea – art. 7, dreptul la un proces echitabil și într-un termen rezonabil – art. 10, publicitatea – art. 12, dreptul de apărare – art. 15) și în Legea privind statutul judecătorilor și procurorilor nr. 303/2004 (inamovibilitatea, independența și imparțialitatea – art. 2, legalitatea – art. 4)¹.

Pe de altă parte, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, și Convenția europeană a drepturilor omului, ambele ratificate de România, consacră următoarele garanții: accesul liber la justiție; cauza să fie examinată în mod echitabil, public și într-un timp rezonabil; examinarea cauzei să se facă de un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege; hotărârea să fie pronunțată în public.

După cum se poate observa, dispozițiile Constituției ca și ale celorlalte acte normative sunt în concordanță cu cerințele tratatelor internaționale, constituindu-se

¹ A se vedea pentru dezvoltări, V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 10-97.

în adevărate garanții pentru asigurarea unui proces civil echitabil. Înainte însă de a le analiza pe scurt, dorim să mai facem două precizări. În primul rând, să reamintim că, potrivit art. 20 alin. 2 din Constituția României, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale. În al doilea rând, remarcăm că, potrivit art. 152 alin. 1 din Constituție, nu poate forma obiectul revizuirii dispoziția constituțională care prevede independența justiției, iar în art. 152 alin. 2 se dispune că nicio revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

Noul Cod prevede în art. 20 că judecătorul are îndatorirea să asigure respectarea și să respecte el însuși principiile fundamentale ale procesului civil, sub sancțiunile prevăzute de lege.

Secțiunea a 2-a. Instanțele judecătorești sunt stabilite prin lege

Stabilirea instanțelor care soluționează cauze civile se face prin lege. Potrivit art. 126 alin. 1 din Constituție „justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”, iar art. 2 alin. 2 din Legea nr. 304/2004 stabilește că instanțele judecătorești sunt Înalta Curte de Casație și Justiție, curțile de apel, tribunalele, tribunalele specializate, instanțele militare și judecătoriile.

Deoarece justiția constituie monopol de stat, nicio altă autoritate decât organele specializate abilitate de stat nu o poate realiza prin intermediul unor hotărâri care să se bucure de autoritate de lucru judecat și de forță executorie, iar pentru a fi investite cu toată autoritatea necesară îndeplinirii misiunii, aceste organe specializate trebuie înființate prin lege. De asemenea, competența și procedura de judecată sunt stabilite de lege (art. 126 alin. 2 din Constituție). Instanțele judecătorești sunt permanente, în sensul că activitatea lor se desfășoară în mod continuu, fără alte întreruperi decât cele provocate de zilele nelucrătoare. Vacanța judecătorească nu are semnificația întreruperii activității judiciare, ci numai a diminuării ei. Instanțele sunt și sedentare, în sensul că au un sediu determinat, la care se depun cererile părților și unde se desfășoară activitatea de judecată. Această caracteristică nu împiedică însă judecătorul să efectueze o cercetare locală sau să se deplaseze pentru audierea unui martor care nu se poate prezenta în instanță.

După cum se observă, art. 126 alin. 1 din Constituție se referă numai la instanțele judecătorești. Aceasta nu înseamnă însă că ele vor rezolva toate litigiile civile, altfel spus, că nu pot exista și alte organe de jurisdicție. Ca și în alte țări, puterea judecătorească nu are monopolul funcției de a judeca, unele litigii fiind încredințate prin lege altor jurisdicții. Existența unor litigii specializate, cu un pronunțat caracter tehnic – cum ar fi în materia invențiilor – ori dorința de a

descongestiona activitatea instanțelor judecătorești de cauze mai simple impun existența unor astfel de jurisdicții speciale. Important este însă ca ele să fie stabilite prin lege în cazuri bine justificate, să fie independente și imparțiale. Această interpretare este conformă cu practica Comisiei și Curții Europene, care subliniază că sunt calificate tribunale nu numai jurisdicțiile ordinare, ci și toate jurisdicțiile independente și imparțiale, care statuează, pe baza unei proceduri organizate și care cuprinde garanțiile necesare, în drept sau în echitate, asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil². În acest moment însă în România tendința este de a da prioritate instanțelor judecătorești, fiind desființate unele jurisdicții speciale care existau în trecut și noi apreciem pozitiv această tendință, considerând că pot fi mai bine observate garanțiile fundamentale care asigură un proces echitabil. Pe de altă parte, în sistemul din România, trebuie observat că pentru a se considera realizat accesul liber la justiție, este necesar să fie asigurată, după epuizarea căilor în fața altor organe de jurisdicție, posibilitatea de a sesiza și instanțele judecătorești³. În sfârșit, este de reținut că, potrivit art. 21 alin. 4 din Constituție, jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

În legătură cu acest principiu este de remarcat și faptul că art. 126 alin. 5 din Constituție interzice înființarea de instanțe extraordinare. Excluderea unor asemenea instanțe, care pot constitui arme de presiune politică, de ură și de răzbu-nare în mâinile celor puternici este consecința faptului că art. 16 din Constituție consacră principiul egalității în fața legii și a justiției.

Secțiunea a 3-a. Accesul liber la justiție. Principiul dublului grad de jurisdicție

Accesul liber la justiție este consacrat de Constituție. După ce în art. 21 alin. 1 se stabilește că „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime”, alin. 2 precizează că „nicio lege nu poate îngădi exercitarea acestui drept”. De asemenea, potrivit art. 52 alin. 1, „persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal al unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei”, în condițiile stabilite prin lege organică⁴. Ideea se regăsește și în Codul de procedură civilă, art. 56 alin. 1 dispunând că „poate fi parte în judecată orice persoană care are folosința drepturilor civile”.

² A se vedea C. Bîrsan, *op. cit.* p. 425 și urm.

³ Plenul Curții Constituționale, decizia nr. 1 din 8 februarie 1994 privind liberul acces la justiție al persoanelor în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime, în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 69 din 16 martie 1994.

⁴ A se vedea pe larg V. M. Ciobanu, *Accesul liber la justiție – principiu constituțional*, în volumul *Liber amicorum Ioan Muraru, Despre Constituție și Constituționalism*, Ed. Hamangiu, București, 2006, pp. 56-66.

Acest drept care asigură accesul liber la justiție, ca și celelalte drepturi și libertăți constituționale, trebuie exercitat de cetățenii români sau străini ori de către apatrizi cu bună-credință, fără să se încalce drepturile și libertățile celorlalți (art. 57 din Constituție).

Fiecare stat este liber să stabilească modul în care își îndeplinește obligația de a asigura accesul liber la justiție, fie prin asigurarea asistenței juridice, fie prin scutirea de taxe, fie prin simplificarea procedurii sau punerea la dispoziția celor interesați a unor formulare tipizate de sesizare a instanțelor care să se găsească la sediul acestora și al consiliilor locale.

În România, de mult timp justiția este gratuită, în sensul că judecătorii, procurorii, grefierii sunt funcționari ai statului și remunerați de acesta, astfel încât părțile nu trebuie să-i plătească. Dar, procesul civil implică alte cheltuieli care cad în sarcina părților: taxe de timbru, onorarii de avocați, cheltuieli cu administrarea probelor, astfel încât deși sunt proclamate atât egalitatea, cât și accesul liber la justiție, trebuie reglementate și mijloacele care să asigure în fapt un astfel de acces. Legislația actuală din țara noastră reglementează în acest scop ajutorul public judiciar în materie civilă (O.U.G. nr. 51/2008), scutirea de plata taxelor de timbru (O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru) și asistența judiciară acordată de avocați în condițiile legii (art. 71-75 din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat).

Faptul însă că uneori legea condiționează sesizarea instanței de îndeplinirea unei proceduri prealabile ori stabilește reguli de a porni procesul pentru cei care nu au capacitatea procesuală de exercițiu sau prevede daune-interese pentru cei care-și exercită abuziv drepturile, nu poate fi calificat ca o îngrădire a accesului la justiție. Aceste cerințe, ca și altele de același gen, sunt impuse fie din necesitatea de a asigura protecția incapacabililor, fie pentru a evita exercițiul abuziv al drepturilor. De altfel și Curtea Europeană a decis că dreptul accesului liber la justiție comportă anumite restricții inerente naturii sale și organele Convenției pot controla numai abuzurile⁵.

Este de remarcat, în legătură cu această garanție fundamentală, că prin două decizii ale Curții Constituționale au fost constatate ca neconstituționale și, fiind anterioare Constituției, abrogate, două texte care prevedeau numai o cale administrativ-jurisdicțională de control și împiedicau astfel accesul la instanțele judecătorești.

În sistemul procesual român este consacrat, încă de la adoptarea codului din 1865, principiul dublului grad de jurisdicție, potrivit căruia o cauză soluționată de o instanță va fi judecată din nou de o altă instanță superioară.

În expunerea de motive la Legea de organizare judecătorească nr. 92/1992, se vorbea însă de sistemul triplului grad de jurisdicție, datorită reintroducerii curților de apel. În această concepție, primul grad îl reprezintă judecata de fond, în primă instanță; împotriva hotărârii pronunțate în fond se putea exercita apel la

⁵ CC, dec. nr. 34 din 24 iunie 1993 și nr. 35 din 1 iulie 1993, în CDH pe anii 1992-1993, Regia Monitorul Oficial, București, p. 56-62 și 215-220.

instanța ierarhic superioară, care pronunța o hotărâre definitivă (gradul 2); hotărârile date în apel puteau fi atacate cu recurs la instanța ierarhic superioară, care pronunța o hotărâre irevocabilă (gradul 3).

Pentru a se ajunge la această soluție recursul a fost reglementat în Codul de procedură civilă în titlul referitor la căile ordinare de atac, alături de apel. Această soluție a fost criticată în doctrină și prin O.U. G. nr. 138/2000, recursul a fost calificat și de cod ca o cale extraordinară de atac, iar soluția s-a păstrat și în Noul Cod de procedură civilă.

În cadrul actualei concepții, așa cum era firesc, principiul dublului grad de jurisdicție se asigură printr-o primă judecată de fond la tribunal și, în mod excepțional, la judecătorie, și o nouă judecată de fond în apel. Apelul este singura cale ordinară de atac și reprezintă calea obișnuită, recursul fiind o cale extraordinară de atac prin care, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, se verifică exclusiv aplicarea legii⁶.

Secțiunea a 4-a. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă și imparțială

În Noul Cod de procedură civilă se precizează că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege (art. 6). Deci, cerința ca tribunalul să fie independent și imparțial, care, am văzut, se regăsește și în art. 6 § 1 din Convenția europeană a drepturilor omului, este consacrată și în legislația română.

Potrivit art. 124 alin. 3 din Constituție, „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”. Important este însă că există și garanțiile esențiale pentru asigurarea independenței: instanțele judecătorești sunt stabilite prin lege (art. 126 alin. 1 din Constituție); judecătorii sunt inamovibili (art. 125 alin. 1 din Constituție și art. 2 alin. 1 din Legea nr. 303/2004); judecătorii sunt numiți de Președintele României numai la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, iar promovarea, transferarea și sancționarea judecătorilor pot fi dispuse numai de acest consiliu (art. 125 alin. 2 din Constituție și art. 2 alin. 2 din Legea nr. 303/2004); avansarea sau transferarea judecătorilor se poate face numai cu consimțământul acestora (art. 2 alin. 2 din Legea nr. 303/2004); președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și ministrul justiției nu au drept de vot în cazurile în care Secția pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor (art. 134 alin. 2 din Constituție și art. 28 alin. 2 din Legea nr. 317/2004).

⁶ Totuși se vorbește în continuare de triplul grad de jurisdicție – a se vedea pentru critica acestei poziții, V. M. Ciobanu, **Premierului, cu bună-credință: trei probleme juridice care trebuie lămurite**, disponibil pe www.juridice.ro, 8 aprilie 2013.

În Raportul Singhvi către Comisia Drepturilor Omului a O.N.U. din anul 1987, se aprecia că „analiza istorică și profilul contemporan al funcțiilor judiciare și a mecanismului justiției dovedesc recunoașterea mondială a rolului distinct al justiției”. Mai rămâne să i se asigure și independența, deoarece în același raport se precizează că „principiile independenței și imparțialității sunt pietrele de fundament ale motivării și legitimității funcției judiciare în orice stat” (pct. 75). Din principiile fundamentale referitoare la independența magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 și confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în același an, rezultă că independența magistraturii trebuie garantată de stat și enunțată în Constituție sau în altă lege națională, iar toate instituțiile, guvernamentale sau altele, trebuie să o respecte (pct. 1).

Problema independenței este veche și totuși actuală, fiindcă această cerință preocupă în continuare, astfel cum am arătat deja, diferite organe și organisme internaționale. Deși este consacrată în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Convenția O.N.U. cu privire la drepturile civile și politice și în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, cerința independenței face în continuare obiectul unor recomandări în documente precum: Proiectul de principii privind independența judiciarului, adoptat la Siracusa – Italia, în 1981; Principiile fundamentale privind independența justiției, elaborat în formă finală în 1987 de Dr. Singhvi; Principiile de la Tokyo privind independența judiciarului în regiunea juridică asiatică (1981); Codul Asociației Internaționale a Avocaților privind standardele minime de independență a judiciarului și a profesiei de avocat (1986); Recomandarea Consiliului Europei nr. R (94) 12 din 13.10.1994⁷.

Dificultatea constă însă în a „măsura” independența, ea trebuind să se refere pe de o parte la instanța judecătorească ca întreg, iar pe de altă parte la fiecare judecător⁸. Au fost propuse criterii obiective, dar și subiective ori s-a insistat pe criteriul calitativ, identificându-se factorii de natură să indice progresul spre o „justiție responsabilă, eficientă și independentă” (30 de factori, precum calificarea și pregătirea judecătorilor, proceduri de numire/selecție, pregătirea continuă a judecătorilor, controlul judiciar al legislației, supravegherea judecătorească a activității organelor administrative, influența asupra bugetului justiției, salarizarea adecvată a judecătorilor, clădirile instanțelor de judecată, protecția judecătorilor, garantarea perioadei de încadrare în muncă, criterii obiective de promovare, imunitatea judecătorului pentru acțiunile sale în calitate oficială, eliberarea din funcție a judecătorilor și sancțiunile disciplinare, repartizarea dosarelor, asociații ale magistraților, dotări cu aparatură informatică și de birou, distribuția și indexarea legislației curente etc.⁹

⁷ A se vedea și C. Turianu, Documente adoptate în cadrul Organizației Națiunilor Unite referitoare la principiile privind independența magistraturii, Dreptul nr. 5/2006, p. 82-89.

⁸ Vezi C. L. Popescu, Diminuarea garanțiilor Constituționale privind independența și imparțialitatea instanțelor judecătorești în urma revizuirii Constituției, în P.R. nr. 6/2003, p. 193.

⁹ A se vedea pe larg, ABA/CEELI, Indicatorii reformei în justiție pentru România, mai 2002, p. 1-43 (evaluarea calitativă pe baza acestor factori se face prin acordarea uneia din

În doctrină¹⁰ s-a propus chiar „Legea celor XII table ale independenței judecătorului”, care privește poziția pe care judecătorul trebuie să o dețină în procedura de aplicare a dreptului obiectiv la raporturile interpersonale concrete:

I. În administrarea justiției, judecătorul este independent în raport cu orice altă putere, cu excepția legii legitime;

II. Judecătorul pronunță decizii imparțiale conform procedurii prevăzute de lege, pe baza aprecierii faptelor și a „inteligenței” legii în sensul realizării justiției comutative și a justiției distributive;

III. Judecătorul aplică atât dispozițiile privind drepturile omului stabilite prin acorduri internaționale, ratificate și publicate, cât și standarde internaționale universal admise care fac parte integrantă din ordinea juridică internă a oricărei comunități instruite;

IV. Judecătorul este o persoană ce se bucură de încrederea publică;

V. Activitatea judecătorului se bazează pe un înalt grad de cultură juridică și de cultură generală, el trebuind să dispună de posibilitatea de a se perfecționa în permanență;

VI. Ca toți ceilalți cetățeni, judecătorul se bucură de libertatea de opinie, libertatea cuvântului, libertatea de a-și exprima convingerile, libertatea de asociere profesională, libertatea de a se întruni și a se deplasa, fiind de la sine înțeles că el trebuie să vegheze cu orice ocazie la demnitatea sa profesională ca și la imparțialitatea și independența justiției;

VII. Exercitarea funcției de judecător nu trebuie să facă obiectul influențelor, incitărilor și presiunilor nedemne, amenințărilor sau intervențiilor, directe sau indirecte, din partea oricui și pentru orice motiv;

VIII. Fiecare este ținut, în limitele unor reglementări restrictive, a ordinii publice și a moralității să respecte independența judecătorului și să se abțină de la orice act de influență nedemn. Orice persoană care va amenința sau va înfrânge independența judecătorului printr-un act de influență nedemn va fi pedepsită conform legii;

IX. Statul garantează independența judecătorului aplicând strict principiul domniei legii și cel al separației puterilor în legislativă, executivă și judiciară, în baza căruia puterea judiciară aparține judecătorului;

X. Judecătorul nu trebuie să răspundă pentru opinia sau votul acordat în exercitarea atribuțiilor sale de judecător. Imunitatea judecătorului este definită prin lege;

XI. Judecătorul nu poate exercita activități profesionale extrajudiciare susceptibile de a-i compromite independența sau demnitatea sa de judecător;

XII. Judecătorul trebuie să fie recuzat de fiecare dată când, într-o anumită cauză, există motive de natură să-i pună în discuție imparțialitatea și atunci când el riscă să apară într-un conflict de interese incompatibil cu exercitarea funcției sale și a independenței de judecător.

trei valori, respectiv pozitiv, neutru și negativ. Pentru România s-au acordat la acea dată un calificativ pozitiv, 16 calificative neutru și 13 calificative negativ).

¹⁰ S. Perović, *Independence of the judiciary/L'indépendance du juge*, Institut de Droit Comparé de Belgrade, Belgrad, 1998, p. 32-33.

Chiar în concepția autorului ei, această lege nu este suficientă pentru a asigura independența judecătorului, ci se completează cu dispozițiile relative la independența statutului judecătorului [permanența (judecătorul nu poate fi lipsit de funcția sa și de postul său prin voința sau arbitrariul cuiva) și inamovibilitatea (judecătorul nu poate fi mutat la un alt tribunal împotriva voinței sale)] și cu garanțiile acestei independențe (modul de recrutare, situația materială a judecătorului, limitele emanând din natura funcției de judecător, modul de avansare, calitatea motivării hotărârilor pronunțate, organizarea internă a instanțelor, repartizarea dosarelor, condițiile de muncă, perfecționarea permanentă etc.)¹¹.

În general însă, problema independenței se analizează sub două aspecte: funcțională și personală.

Independența funcțională presupune, pe de o parte, ca organele care judecă să fie adecvate acestei funcții, adică să nu aparțină executivului sau legislativului, iar pe de altă parte instanțele judecătorești să fie independente în exercitarea funcțiilor lor, deci să nu fie supuse – astfel cum s-a statuat și prin Hotărârea Ringeisen din 16 iulie 1971 a Curții europene – ingerințelor din partea puterii legislative, puterii executive sau părților¹². În art. 2 din Principiile fundamentale adoptate în 1985 se precizează că justiția trebuie să hotărască cauzele aduse în fața ei pe baza faptelor și în conformitate cu legea, fără restricții, fără influențe nedorite, amăgiri, presiuni, amenințări ori amestecuri, directe sau indirecte, ale nimănui, indiferent de motiv. În același sens sunt și cerințele stabilite de Raportul Singhvi (pct. 76). Așadar, independența nu este o noțiune divizibilă și este indispensabil pentru o bună justiție ca magistratul să fie independent atât față de celelalte puteri, cât și față de colegii săi și de justițiabili¹³. Aceste cerințe se regăsesc și în legislația noastră.

Garanția de independență pe care judecătorul nu o poate afla complet în dispozițiile care supun activitatea sa numai legii poate fi întărită prin statutul său, care-i pune cariera la adăpost de capriciile celorlalte puteri, îndeosebi de puterea executivă. Altfel spus, independența funcțională nu este suficientă, fiind necesar să se asigure și o *independență personală*. Curtea Europeană, așa cum am precizat deja, menționează, în afară de cerința existenței aparențelor exterioare de independență, și alte criterii de apreciere a independenței: modul de numire a judecătorilor, durata numirii, existența de garanții contra influențelor exterioare. Recomandările internaționale sau literatura de specialitate vorbesc și de alte criterii, care vizează: modul de recrutare al judecătorilor; durata numirii; inamovibilitatea; colegialitatea; fixarea salariului judecătorilor prin lege; libertatea de expresie a judecătorilor și a dreptului lor de a forma organizații menite să apere interesele lor profesionale; incompatibilitățile și interdicțiile; pregătirea continuă¹⁴.

¹¹ A se vedea pe larg, S. Perović, *op. cit.*, p. 37-48.

¹² A se vedea în A. Kohl, *loc. cit.*, p. 639.

¹³ T. Renoux, *Le Conseil Constitutionnel et l'autorité judiciaire*, Economica, Paris, 1984, p. 166.

¹⁴ A se vedea și Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor.

Independența judecătorilor este în același timp și o condiție pentru imparțialitate, care este și ea asigurată în procesul civil prin dispoziții constituționale sau cuprinse în Codul de procedură civilă ori în Legea privind organizarea judiciară:

– art. 40 alin. 3 din Constituție stabilește că magistrații nu pot face parte din partidele politice și de aceea nu pot fi aleși (art. 37 alin. 1), iar art. 125 alin. 3 dispune că „funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior”. În art. 5 alin. 2 din Legea nr. 303/2004 se dispune că judecătorii sunt obligați să se abțină de la orice activitate legată de actul de justiție în cazuri care presupun existența unui conflict între interesul lor și interesul public de înfăptuire a justiției sau de apărare a intereselor generale ale societății, cu excepția cazurilor în care conflictul de interese a fost adus la cunoștință, în scris, colegiului de conducere al instanței și s-a considerat că existența conflictului de interese nu afectează îndeplinirea imparțială a atribuțiilor de serviciu. Pe de altă parte, art. 8 din aceeași lege stabilește că le este interzis judecătorilor să desfășoare, direct sau prin persoane interpose, activități comerciale; să aibă calitatea de asociat sau de membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, comerciale (inclusiv bănci sau alte instituții de credit), de asigurare ori financiare, companii naționale, societăți naționale sau regii autonome; să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic; să desfășoare activități de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură. Sunt dispoziții care urmăresc ca judecătorul să nu fie sustras de la activitatea sa, dar, indirect, contribuie și la asigurarea imparțialității, deoarece îi ferește pe judecători de orice dependență sau influență;

– art. 41-42 NCPC prevăd cazurile în care judecătorul este incompatibil și nu poate lua parte la judecată;

– art. 140-141 NCPC permite părții interesate ori procurorului să solicite strămutarea procesului la o altă instanță de același grad dacă există motive de bănuială legitimă sau de siguranță publică;

– Legea nr. 304/2004 prevede regula colegialității în soluționarea cauzelor civile în apel și în recurs (art. 31, art. 54 alin. 2) ceea ce constituie o garanție a imparțialității, deoarece prin controlul reciproc al judecătorilor pasiunile, prejudecățile, ideologiile individuale se estompează.

Curtea Europeană a subliniat, cu mai mulți ani în urmă¹⁵, că dacă în mod normal imparțialitatea se definește prin absența prejudecăților sau a părerilor preconcepute a judecătorilor, ea poate, mai ales în baza art. 6 § 1 din Convenție, să fie apreciată în diferite moduri. Se poate distinge astfel între un demers subiectiv încercând să se determine ce gândea un anumit judecător în forul său interior într-o asemenea împrejurare și un demers obiectiv care încearcă să stabilească dacă el oferea garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă. Curtea a mai avut numeroase ocazii de a se pronunța asupra acestei probleme, astfel că în jurisprudența sa și în doctrină se vorbește de o imparțialitate subiectivă și de o imparțialitate obiectivă, fiecare urmând a fi examinată la cazul concret¹⁶.

¹⁵ Cazul Piexsick/c/Belgiei, Hotărârea din 1 octombrie 1982, în V. Berger, *op. cit.*, p. 196.

¹⁶ Vezi pentru dezvoltări și numeroase aplicații jurisprudențiale – S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, p. 460-512.

Imparțialitatea obiectivă presupune determinarea faptului dacă, independent de conduita personală a membrilor tribunalului, unele împrejurări sau fapte ce se pot verifica autorizează punerea în discuție a imparțialității lor. Într-un asemenea cadru, Curtea a decis că în aprecierea imparțialității obiective aparențele au un rol deosebit, deoarece într-o societate democratică tribunalele trebuie să inspire justițiabililor deplină încredere. Ideea este în concordanță cu o altă subliniere din jurisprudența Curții, în sensul că o interpretare restrictivă a dispozițiilor art. 6 § 1 din Convenție, în special cu privire la respectarea principiului fundamental al imparțialității judecătorului, nu ar fi conformă cu obiectul și scopul acestor prevederi, dat fiind locul primordial pe care îl ocupă dreptul la un proces echitabil într-o societate democratică.

Imparțialitatea subiectivă este, așa cum am arătat, legată de forul interior al judecătorului și de aceea Curtea Europeană a statuat că ea se prezumă până la proba contrarie. Deci, pentru a răsturna această prezumție, trebuie dovedit că în forul său interior judecătorul a favorizat sau defavorizat o anumită parte, probă dificil de făcut mai ales că de această dată aparențele nu sunt suficiente pentru a constata parțialitatea judecătorului. După cum s-a subliniat în doctrină, este necesar ca prejudecata judecătorului să se exteriorizeze pentru ca parțialitatea să fie reținută împotriva sa și sancționată, deoarece proba parțialității subiective nu se poate face decât prin elemente obiective. Tocmai din cauza acestor dificultăți, se observă că în unele hotărâri mai recente ale Curții Europene se preferă să nu se vorbească de „imparțialitate subiectivă” și „imparțialitate obiectivă”, ci de „convingeri personale”, „atitudini personale”, „imparțialitate personală”, „rațiuni legitime de a se teme de lipsă de imparțialitate” sau de „temeri obiectiv justificate”¹⁷. Rămâne deci ca imparțialitatea să fie apreciată de la speță la speță. Întrucât, așa cum am mai arătat, într-o societate democratică tribunalele trebuie să inspire justițiabililor deplină încredere, orice judecător despre care se poate crede că nu ar fi pe deplin imparțial cu privire la judecarea cauzei care i-a fost repartizată este obligat să se abțină să o examineze. Pe de altă parte, Curtea a subliniat și faptul că instanțelor și judecătorilor li se impune o mare discreție atunci când sunt chemate să judece cauzele cu care au fost învestite, pentru a garanta astfel imaginea lor de judecători imparțiali. Această discuție impune să nu fie utilizată presa, chiar și pentru a răspunde la anumite provocări, în numele imperativelor superioare și ale grandorii funcției judiciare¹⁸. În acest spirit a fost reglementată în NCPC instituția incompatibilității și mijloacele prin care se poate invoca, adică abținerea și recuzarea. O concepție cu totul nouă.

Subliniem în final că, în România, lumea trebuie să înțeleagă că pentru a asigura independența și imparțialitatea judecătorilor este necesar să se stabilească pentru ei și un salariu corespunzător. După decembrie 1989 s-au făcut numeroși pași în vederea îmbunătățirii situației magistraților, dar considerăm

¹⁷ S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, p. 461-462. Autorii analizează imparțialitatea făcând distincția între „imparțialitatea funcțională” și „imparțialitatea personală” (p. 462-512).

¹⁸ C. Birsan, *op. cit.*, p. 475-483.

că este numai un început, deoarece incompatibilitățile foarte întinse, care sunt garanții pentru independență și imparțialitate, trebuie însoțite de un venit îndestulător.

Pentru a încheia această analiză, asupra căreia am insistat mai mult datorită realităților supărătoare din țara noastră în ultimii ani, ani care erau de mari speranțe, nu am găsit mai potrivite decât tot cuvintele profesorului Eugen Herovanu, rostite în urmă cu peste 80 de ani: „Este de presupus că odată intrat în ordinul judecătoresc, magistratul a acceptat toate datoriile necesare misiunii sale, nu numai pe cele care privesc sarcinile serviciului și relațiile în sânul ordinului, ci înseși normele generale de conduită, atât în viața publică și în relațiile sociale, cât și în viața privată. Așa fiind, magistratul datorește funcției sale timpul, energia, cunoștințele și experiența sa, dar și toată independența pe care o asigură legea și care trebuie să fie nu numai mândria, ci și forța sa, după cum trebuie să fie obiectiv, îngăduitor și imparțial. El trebuie, totodată, să fie modelul omului datoriei, deoarece în activitatea sa este chemat să constate dacă cei care vin în fața sa și-au făcut sau nu datoria. Iar în viața publică și privată, magistrații sunt ținuti nu numai de regulile de conduită cerute oricărei persoane, ci sunt ținuti să observe cea mai strânsă disciplină morală, astfel încât să se găsească la adăpost de tot ce ar putea știrbi autoritatea de care au nevoie”¹⁹.

Cerința de a se examina cauza în mod echitabil este înscrisă în tratatele internaționale, în Constituția României (art. 21 alin. 3), în Legea nr. 303/2004 (art. 6 și 10) și în Noul Cod de procedură civilă (art. 6), dar ea nu este definită. Desigur însă această cerință nu poate fi interpretată în sensul că ar impune judecătorului să soluționeze cauza civilă în echitate, ca un „*amiable compositeur*”. Constituția României stabilește în art. 124 că justiția se înfăptuiește în numele legii și că judecătorii se supun numai legii, în art. 16 alin. 2 – prevede că nimeni nu este mai presus de lege –, iar în art. 1 alin. 5 se statuează că respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie. Pe de altă parte, art. 2 alin. 1 din Legea nr. 304/2004 dispune că justiția se înfăptuiește în numele legii, iar în art. 7 NCPC se prevede că procesul civil se desfășoară în conformitate cu dispozițiile legii. Judecătorul are îndatorirea de a asigura respectarea dispozițiilor legii privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces. Este consacrat deci principiul legalității, care vizează respectarea atât a legilor de drept material, substanțiale, cât și a legilor de procedură.

Așa fiind, socotim că cerința trebuie interpretată în sensul de a se asigura respectarea unor principii fundamentale, precum contradictorialitatea, egalitatea și dreptul de apărare, principii reglementate de legislația română.

Cerința de a se examina cauza într-un termen rezonabil este înscrisă în tratatele internaționale, dar și în Constituția României (art. 21 alin. 3) și în Legea nr. 304/2004 (art. 10). Noul Cod de procedură civilă prevede în art. 6 alin. 1 că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale într-un termen optim și previzibil, iar din alin. 2 rezultă că această cerință se impune și în faza executării silite.

¹⁹ Principiile, p. 393-394.

Am explicat, atunci când am prezentat în paragraful privind izvoarele procedurii civile Noul Cod de procedură civilă, de ce legiuitorul a preferat să înlocuiască termenul rezonabil cu „*termenul optim și previzibil*” și nu este cazul să revenim.

Este însă de menționat că în art. 238 NCPC se prevede că în fața primei instanțe, mai exact la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil, durata estimată fiind consemnată în încheiere. Pentru motive temeinice, ascultând părțile, judecătorul va putea reconsidera această durată (art. 233 alin. 2). Există însă și alte dispoziții legale care urmăresc acest obiectiv, cum ar fi: amânarea judecății, în temeiul înțelegerii părților, se poate încuviința o singură dată (art. 221 alin. 1 NCPC); amânarea judecății pentru lipsă de apărare poate fi dispusă numai în mod excepțional pentru motive temeinice (art. 222 alin. 1 NCPC); partea care a fost prezentă o dată în ședință nu va mai fi citată, fiind presupusă că cunoaște termenele următoare și deci ele pot fi mai scurte (art. 229 NCPC); dacă există mai multe cereri și numai unele sunt în stare de judecată, se poate dispune disjungerea (art. 66, art. 74, art. 139, art. 210 NCPC); dacă partea interesată nu stăruie, din culpa sa, pentru soluționarea cauzei un timp mai îndelungat – șase luni –, intervine perimarea, care are ca efect stingerea procesului (art. 416-422 NCPC); pronunțarea hotărârii se poate amâna pentru un termen care nu poate fi mai mare de 15 zile, iar redactarea ei trebuie să se facă în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare (art. 396 alin. 1 și art. 426 alin. 5 NCPC).

Desigur însă că analiza acestei cerințe nu se poate face în abstract, ci trebuie făcută la speță, luându-se în considerare complexitatea procesului, dificultatea dezbaterilor, atitudinea părților, căile de atac ce se pot exercita etc.

Pe de altă parte, este de reținut că prin Noul Cod de procedură civilă (art. 522-526) s-a reglementat pentru prima oară în legislația procesuală din România contestația privind tergiversarea procesului. Potrivit art. 522 alin. 1, ori-care dintre părți, precum și procurorul care participă la judecată pot face contestație, prin care, invocând încălcarea dreptului la soluționarea procesului într-un termen optim și previzibil, să solicite luarea măsurilor legale pentru ca această situație să fie înlăturată. Contestația se soluționează de completul investit în judecarea cauzei, iar împotriva soluției respingerii se poate face plângere la instanța ierarhic superioară. Când procesul se judecă la Înalta Curte de Casație și Justiție, plângerea se soluționează de un alt complet al aceleiași secții²⁰.

Secțiunea a 5-a. Principiul legalității

Potrivit art. 124 alin. 1 din Constituție, justiția se înfăptuiește în numele legii, iar în alin. 3 se precizează că judecătorii sunt independenți și se supun numai

²⁰ Pentru dezbateri cu privire la această reglementare, vezi V. Belegante în Noul Cod ... (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1487-1505.

legii. În art. 4 alin. 1 din Legea nr. 303/2004, se dispune că și judecătorii, ca și procurorii, sunt obligați ca, prin întreaga lor activitate, să asigure supremația legii, iar art. 7 NCPC prevede că procesul civil se desfășoară în conformitate cu dispozițiile legii. În alin. 2 se arată că judecătorul are îndatorirea de a asigura respectarea dispozițiilor legii privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces, deci legalitatea îl privește nu numai pe judecător, ci și părțile, care trebuie să-și exercite drepturile și să-și îndeplinească obligațiile în conformitate cu legea.

Este vorba, în aceeași măsură, de legea civilă de drept material și de legea procesuală civilă. În materia executării silite mai există un text referitor la legalitate, art. 625 alin. 1 care dispune că executarea silită se face cu respectarea dispozițiilor legii, a drepturilor părților și ale altor persoane interesate, iar în alin. 2 se precizează că este interzisă efectuarea de acte de executare de către alte persoane sau organe decât cele prevăzute la art. 623.

Aplicarea principiului legalității este însă mult mai complexă²¹. Fără discuții, funcția judecătorului este aceea de a rezolva litigiul dintre părți aplicând legea, și astfel spunând dreptul în cauza respectivă. Dar, așa cum se precizează în doctrină²², a spune dreptul înseamnă altceva decât a aplica automat legea. Desigur, judecătorul are misiunea de a aplica legea, dar el trebuie să o și interpreteze, să determine semnificația regulii care duce la soluționarea corectă a cauzei, la tranșarea litigiului, să determine aria sa de aplicare sub aspectul validității în raport cu alte norme juridice, ca și aplicarea sa în timp, în spațiu și cu privire la persoane. Deci, între autorul normei juridice și destinatarul ei, intervine judecătorul care interpretează norma, finalizează opera legiuitorului în considerarea situației dintr-o speță concretă, „creează” legea în scopul aplicării sale²³. Puterea judecătorului implică nu numai identificarea normei aplicabile și analiza conținutului său, ci și o necesară adaptare a acesteia la faptele juridice pe care le-a stabilit, astfel încât legiuitorul, aflat în imposibilitate de a prevedea toate situațiile juridice, lasă obligatoriu judecătorului, investit cu puterea de a „spune oficial dreptul”, o parte din inițiativă²⁴.

În activitatea sa de interpretare a legii, judecătorul trebuie să realizeze un echilibru între spiritul și litera legii, între exigențele literare și implicațiile scopului

²¹ A se vedea pentru dezvoltări V. M. Ciobanu, *Independența judecătorului și principiul legalității în procesul civil*, în R. R. D. P. nr. 1/2010, p. 46-53.

²² V. G. Wierderkehr, *op. cit.*, p. 557 și 581.

²³ V. M. Constantinescu, I. Vida, *op. cit.*, în Dreptul nr. 11/2001, p. 61.

²⁴ A se vedea T. Renoux, *op. cit.*, p. 29. În termeni apropiați s-a pronunțat și Curtea Constituțională, care a subliniat că organul legislativ, emitent de norme juridice, poate să fie mai restrictiv, obligându-l pe judecător să fie mai apropiat de lege, dar același legiuitor poate prefera, ținând seama de diversitatea și complexitatea relațiilor sociale, o redactare generală a legii, fără a intra în detalii, impunându-i judecătorului să determine semnificația concretă a normei legale, în raport cu datele speței pe care o soluționează (dec. nr. 337/2004, în C. jud. nr. 11-12/2004, p. 91 și dec. nr. 599/2006, C. Jud. nr. 11/2006, p. 5). În același sens, mai recent, Curtea Constituțională a reținut că, datorită caracterului de generalitate a legilor, redactarea acestora nu poate avea o precizie absolută, una din tehnicile de reglementare constând în recurgerea la categorii generale și nu la liste exhaustive, în scopul evitării rigidității excesive și al adaptării la noile situații. Interpretarea și aplicarea unor asemenea dispoziții depind de practica instanțelor judecătorești (dec. nr. 1575 din 19 noiembrie 2009, în M. Of., P. 1, nr. 841 din 7 decembrie 2009).

urmărit de legiuitor²⁵. Dacă judecătorului nu i s-ar permite acest lucru, independența sa în procedura de aplicare a legii s-ar transforma în contrariul său, el devenind dependent de forța normativă a unei dogme, contrară opiniei generale și convingerii sale²⁶.

Acest rol al judecătorului îl pune în situația, mult mai complexă decât aceea de aplicare automată a legii, de a înfăptui justiția asigurând o relație între necesitatea de stabilitate a ordinii juridice normative, care este garantul securității juridice, și dinamica mișcării economice și sociale, urmărind însă cu neadormită grijă să mențină echilibrul balanței între tendința de conservatorism și cea de arbitrar și autoritarism²⁷.

Tocmai datorită acestor schimbări, se subliniază pe bună dreptate în doctrină că, sub aspect material, legalitatea nu se mai înfățișează ca un principiu unic și unificator, abstract și nediferențiat, ci dimpotrivă, ca având particularități de ordin substanțial, care evoluează de la un moment la altul²⁸.

Problema este de a găsi un echilibru între independența judecătorului și activitatea de aplicare/interpretare a legii care, așa cum am arătat, este uneori deosebit de complexă, pentru a nu rupe echilibrul dintre puterea legislativă/executivă și puterea judecătorească. După cum se precizează în doctrina franceză²⁹, pericolul epocii noastre este tendința judecătorului de a se plasa deasupra legii, să stabilească „legea” lui, și atunci există riscul ca „legea judecătorului” să fie

²⁵ J. van Compernelle, *op. cit.*, 1993, p. 499. În afară de situația în care judecătorul interpretează legea, el face o operă personală și atunci când constată o lacună a legii și este nevoit să recurgă la analogia legii sau la analogia dreptului, în cazul în care este chemat să aplice, într-o anumită cauză determinată, un anumit standard („bun proprietar”, „interesul superior al copilului”, „neglijență gravă”, „ Purtare abuzivă” etc.), precum și atunci când lasă măsura ce urmează a fi luată, precum stabilirea sau acordarea unui termen, ori a unei sancțiuni sau a unei despăgubiri, suspendarea judecării, conexarea și disjungerea etc. la aprecierea judecătorului – v. V. M. Ciobanu, *op. cit.*, în R. R. D. P. nr. 1/2010, p. 49-50.

²⁶ A se vedea S. Perović, *op. cit.*, p. 310; pentru o analiză a opiniilor din doctrina franceză, v. V. Pătulea, *Rolul și poziția magistratului în societatea pluralistă modernă*, în *Dreptul* nr. 11/2006, p. 1-15.

²⁷ A se vedea V. Pătulea, *Tendințe de flexibilizare a principiului legalității*, în *Dreptul* nr. 11/2005, p. 64-71. Și în doctrina belgiană (J. van Compernelle, *op. cit.*, 1993, p. 504-506) se subliniază că judecătorul trebuie să caute un echilibru între interesele în conflict, să recurgă la metoda ponderării intereselor normative sau abstracte, cu cele ale părților, în lumina interesului general.

²⁸ M. Constantinescu, *Supremația legii – principiu fundamental de drept*, în R.D.P. nr. 1-2/1996, p. 37-42. Autorul arată că, după intrarea în vigoare a Constituției în anul 1991, în temeiul principiului legalității, s-a constatat, între altele, o prioritate a reglementărilor privind drepturile omului datorită dublei preeminențe a reglementărilor internaționale privind aceste drepturi, pe de o parte, ca urmare a priorității reglementării internaționale în conflict cu norma internă (art. 20 alin. 1) și, pe de altă parte, ca urmare a priorității reglementării internaționale în conflict cu norma internă (art. 20 alin. 2). Mergând pe aceeași linie de gândire, se poate observa că, după integrarea României în Uniunea Europeană, conținutul principiului legalității s-a modificat din nou și impune supremația normelor obligatorii ale dreptului Uniunii Europene asupra celui intern, ceea ce conferă judecătorului național un nou mod de a cenzura incident și negativ legea internă.

²⁹ A se vedea J. D. Bredin, *Déontologie et responsabilité du juge*, în vol. „Le service public de la justice”, Ed. Odile Jacob, Paris, 1998, p. 169.

superioară dreptului sau ca judecătorul să decidă că dreptul îi aparține, adică să se ajungă la judecătorul-rege. În stabilirea acestui echilibru, judecătorii nu trebuie să abuzeze de puterea ce le-a fost conferită, să nu se substituie Parlamentului, deoarece atunci obstrucționarea justiției ar porni chiar de la ei, care sunt chemați să o înlătuie. Pentru a evita astfel de situații, este necesar ca, în afara eforturilor judecătorilor, puterea legislativă și puterea executivă să ia măsuri adecvate. În orice caz excesul de reglementare (inflația legislativă), modificarea repetată a aceleiași legi prin altă lege, ordonanță sau ordonanță de urgență, necorelarea și nesistematizarea legislației, paralelismele legislative, ca și încălcarea normelor de tehnică legislativă sunt de natură să afecteze calitatea actului de justiție, judecătorul fiind împiedicat în activitatea de cunoaștere și aplicare/interpretare a legii.

Secțiunea a 6-a. Îndatoriri privind primirea și soluționarea cererilor

În legătură cu acest principiu, art. 5 NCPC stabilește că: 1. judecătorii au îndatorirea să primească și să soluționeze orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii; 2. niciun judecător nu poate refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă; 3. în cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității; 4. este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce îi sunt supuse judecării.

Să reținem, în primul rând, că judecătorul are îndatorirea de a primi și soluționa orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii. Această dispoziție este o aplicație a dreptului fundamental înscris în Constituție al accesului liber la justiție. Potrivit art. 21 alin. 1 și 2 din Constituție, orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, iar nicio lege nu poate îngreuna exercitarea unui drept³⁰. Pe de altă parte, art. 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care consacră exigențele unui proces echitabil, de care ne-am ocupat deja, pune pe primul plan accesul la justiție, ori accesul la o instanță sau dreptul la un tribunal³¹.

Pentru o interpretare corectă a dispozițiilor cuprinse în art. 21 alin. 1 și 2 din Constituție, ca și a celor din Convenție, socotim că trebuie avute în vedere câteva aspecte: art. 21 alin. 1 permite accesul la justiție pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime, deci în cererea adresată justiției trebuie

³⁰ A se vedea pe larg T. Drăganu, **Liberul acces la justiție**, Ed. Lumina Lex, București 2003, V. M. Ciobanu, **Accesul liber la justiție – principiu constituțional**, cit. supra, p. 56-66. Și art. 6 alin. 2 din Legea nr. 304/2004 stabilește că accesul la justiție nu poate fi îngreunat.

³¹ A se vedea pentru analiza jurisprudenței, C. Birsan, **op. cit.**, 2010, p. 425-486.

justificată opțiunea de a sesiza instanța judecătorească; existența dreptului de acces la justiție nu duce în mod automat la declanșarea procedurii judiciare, deoarece, în materie civilă, regula este că persoana trebuie să-și manifeste voința în acest sens; accesul „liber” nu înseamnă nicidecum faptul că instanța judecătorească poate fi sesizată oricum și oricând. Legea, de drept civil material sau de drept procesual civil, stabilește competența instanțelor de judecată, existența unor proceduri prealabile sesizării instanței, condiții de exercitare, reguli de timbrare, termene de prescripție sau decădere, procedura de judecată și de executare, căile de atac care se pot folosi etc., fără ca prin acesta să se încalce dispozițiile art. 21 alin. 2, adică fără să fie socotite *de plano*, automat, „îngrădiri” ale accesului liber la justiție. Deci în concret trebuie constatat dacă o soluție a legiuitorului este o îngădire de fapt sau de drept a accesului la justiție.

Dacă i s-ar prezenta o cerere care nu este de competența instanțelor judecătorești, judecătorul ar putea refuza primirea ei, arătând petentului care este organul competent sau autoritatea publică care ar fi competentă să-i rezolve cererea, dar dacă petentul insistă totuși ca cererea să-i fie primită la instanța judecătorească, judecătorul căruia i se prezintă cererea nu poate refuza primirea ei. Va dispune înregistrarea ei și constituirea dosarului, urmând ca decizia să o ia, prin hotărâre, completul căruia îi va fi repartizată cauza.

Pe de altă parte, judecătorii nu pot refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă. O dispoziție asemănătoare exista în Codul civil de la 1864 care, în art. 3, prevedea, într-un limbaj arhaic, dar sugestiv, că „judecătorul care va refuza de a judeca, sub cuvânt că legea nu prevede sau că este întunecată sau neîndestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate”. Iar o dispoziție identică cu cea din noul cod regăsim în art. 4 alin. 2 din Legea nr. 304/2004.

O asemenea regulă, se arată în doctrină³², este dictată de interesele ordinii publice și de autoritatea justiției. În situațiile în care legea nu prevede ori este incompletă sau neclară, judecătorul nu poate să refuze să judece, ci va căuta soluția în alte norme de drept asemănătoare sau în principiile generale ale dreptului, deci va recurge la analogia legii (*analogia legis*) sau la analogia dreptului (*analogia iuris*).

În cazul în care legea nu prevede, nu există uzanțe și nici dispoziții legale asemănătoare, judecătorul va judeca în baza principiilor generale ale dreptului, ținând seama, pe de o parte, de circumstanțele cauzei, iar, pe de altă parte, de cerințele echității. De altfel, și art. 1 alin. 1 NCC stabilește că sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului, pentru ca în alin. 2-6 să se aducă precizări cu privire la analogie și uzanțe.

În doctrină³³ se subliniază că judecătorul în procedura aplicării dreptului se găsește între lege și justiție, calitate universală a dreptului natural. În raport cu acesta, dreptul pozitiv se poate afla într-un triplu raport: exemplar, subsidiar și corectiv. Multe din soluțiile dreptului pozitiv sunt fondate pe principiile dreptului

³² N. Popa, M. C. Eremia, S. Cristea, *op. cit.*, p. 259.

³³ A se vedea S. Perović, *op. cit.*, p. 36-37.

natural în sensul că acestea constituie în același timp elemente ale dreptului pozitiv, consacrat în norme juridice concrete. Astfel de norme au viața lor proprie și se aplică la fel ca orice altă normă, ceea ce reprezintă pentru judecător situația cea mai simplă (*raport exemplar*). În cazul unei lacune legislative, dacă nu are posibilitatea să recurgă la analogie, judecătorul aplică direct justiția și echitatea, în sensul că dreptul natural devine sursă directă pentru hotărâre (*raport subsidiar*). În sfârșit, în situațiile în care legiuitorul îngăduie judecătorului să aplice anumite criterii metajuridice (de ex. echitate, bune moravuri, indemnizație justă etc.) sau în care judecătorul aplică legea, dar recurge la diverse metode de interpretare, independența judecătorului se manifestă plenar, mai ales atunci când este vorba de interpretarea soluțiilor legal intolerabil injuste (*raport corectiv*).

Dar, este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cazurile ce îi sunt supuse judecătii³⁴. Deci judecătorul este obligat să primească și să soluționeze cererea de competență instanțelor judecătorești, chiar dacă legea nu prevede, este neclară sau incompletă, dar cu toate acestea el nu poate decide decât la speță și nu poate stabili dispoziții general obligatorii. În acest fel contribuie și el la asigurarea principiului separației puterilor în stat, depășirea atribuțiilor puterii judecătorești constituind motiv de casare a hotărârii (art. 482 alin. 1 pct. 4 NCPC). Totuși, uneori deciziile judecătorilor sunt obligatorii. Avem în vedere îndeosebi dispozițiile art. 517 alin. 4 și cele ale art. 521 alin. 3, potrivit cărora deciziile pronunțate în recursul în interesul legii, respectiv în cazul în care Înalta Curte de Casație și Justiție s-a pronunțat printr-o hotărâre prealabilă pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, sunt obligatorii pentru instanțele judecătorești.

Secțiunea a 7-a. Principiul contradictorialității

Procedura civilă română este guvernată de principiul contradictorialității, care permite fiecărei părți în litigiu să discute și să combată pretențiile, susținerile, argumentele și probele adversarului, precum și să-și expună punctul de vedere asupra problemelor puse în discuție de către judecător.

Până la adoptarea Noului Cod de procedură civilă, contradictorialitatea nu era exprimată în legislația procesuală într-o formă directă, însă principiul era dedus din numeroase dispoziții legale și recunoscut ca atare în doctrină și jurisprudență³⁵.

În prezent, potrivit art. 14 NCPC:

- instanța nu poate hotărî asupra unei cereri decât după citarea sau înfățișarea părților, dacă legea nu prevede altfel;
- părțile trebuie să își facă cunoscute reciproc și în timp util, direct sau prin intermediul instanței, după caz, motivele de fapt și de drept pe care își întemeiază pretențiile și apărările, precum și mijloacele de probă de care înțeleg să se folosească;

³⁴ Potrivit art. 4 C. Civ. 1864 „este oprit judecătorului de a se pronunța, în hotărârile ce dă, prin cale de dispoziții generale și reglementare asupra cazurilor ce-i sunt supuse”.

³⁵ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, Vol. I, p. 125-127.

– părțile au obligația de a expune situația de fapt la care se referă pretențiile și apărările lor în mod corect și complet, fără a denatura sau omite faptele care le sunt cunoscute, precum și obligația de a expune un punct de vedere propriu față de afirmațiile părții adverse cu privire la împrejurările de fapt relevante în cauză;

– părțile au dreptul de a discuta și argumenta orice chestiune de fapt sau de drept invocată în cursul procesului de către orice participant la proces, inclusiv de către instanța din oficiu;

– instanța este obligată, în orice proces, de orice natură, adică de drept privat sau de drept public, să supună discuției părților toate cererile, excepțiile și împrejurările de fapt sau de drept invocate;

– instanța își va întemeia hotărârea numai pe motive de fapt și de drept, pe explicații sau pe mijloace de probă care au fost supuse, în prealabil, dezbaterii contradictorii.

Contradictorialitatea se manifestă chiar de la începutul procesului, iar apoi pe tot parcursul lui, inclusiv în căile de atac și în faza executării silite.

După cum se observă, judecătorul trebuie să vegheze la asigurarea contradictorialității între părți, dar, în același timp, și el este ținut de respectarea acestui principiu, deoarece nu poate invoca în hotărârea sa probleme de fapt sau de drept ori probe care nu au fost puse în discuția părților.

Există totuși și unele situații excepționale, justificate îndeosebi de urgență sau de eficiența măsurilor procesuale, când legea îngăduie ca, provizoriu, contradictorialitatea să fie înlăturată: conservarea probelor în cazul în care există pericol de dispariție; luarea unor măsuri urgente cu caracter vremelnic pe calea ordonanței președințiale; soluționarea cererilor în materie necontencioasă judiciară (grațioasă). În toate aceste cazuri însă este permisă folosirea apelului, care se judecă cu citirea părților și deci contradictorialitatea este restabilită.

Nerespectarea acestui principiu, care asigură aflarea adevărului și dreptul de apărare, atrage nulitatea hotărârii judecătorești.

Secțiunea a 8-a. Principiul dreptului de apărare

Principiul dreptului de apărare este și el consacrat în Constituție. După ce art. 24 alin. 1 precizează că „dreptul de apărare este garantat”, în alin. 2 se stabilește că „în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu”. Pe de altă parte, art. 13 alin. 1 NCPC și art. 15 din Legea nr. 304/2004 dispun că dreptul de apărare este garantat.

Dreptul de apărare are în literatura română două sensuri: unul material, mai larg și unul formal, mai restrâns³⁶.

În sens material, dreptul de apărare cuprinde întregul complex de drepturi și garanții procesuale care asigură părților posibilitatea de a-și apăra interesele,

³⁶ A se vedea Gh. Florea, *Apărarea în procesul civil. Garanții procesuale*, Ed. Universul Juridic, București, 2006.

precum dreptul de a face cereri, de a lua cunoștință de actele de la dosar, de a propune probe, de a recuza pe judecători, procuror sau grefier, de a participa la dezbateri și a pune concluzii cu privire la toate problemele de fapt și de drept ce se ridică în fața instanței, de a exercita căile de atac. În acest sens, art. 13 alin. 3 NCPC stabilește că părților li se asigură posibilitatea de a participa la toate fazele de desfășurare a procesului. Ele pot să ia cunoștință de cuprinsul dosarului, să propună probe, să își facă apărări, să își prezinte susținerile în scris și oral și să exercite căile legale de atac, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege. Dispoziția este aplicabilă în orice proces, de drept privat sau de drept public. Altfel spus, pentru părți nu poate exista un proces secret în care să nu poată lua cunoștință de piesele de la dosar și să nu cunoască toate probele, să discute în contradictoriu orice împrejurare de fapt sau de drept. Nu întâmplător Constituția, astfel cum am arătat, garantează dreptul de apărare.

În sens formal, dreptul de apărare are în vedere posibilitatea părților de a-și angaja un apărător. Potrivit art. 15, teza a doua din Legea nr. 304/2004, în tot cursul procesului părțile au dreptul să fie reprezentate sau, după caz, asistate de apărător, ales sau numit din oficiu, potrivit legii. Adică de un avocat sau, în cazul contenciosului statului, de un consilier juridic. Și Noul Cod de procedură civilă se preocupă de această problemă, stabilind în art. 13 alin. 2 teza întâi că părțile au dreptul, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate sau, după caz, asistate în condițiile legii. Dacă sub imperiul Vechiului Cod nu existau cazuri în care în procesul civil apărarea prin avocat să fie obligatorie, în prezent art. 13 alin. 2 teza a doua precizează că în recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept. Prin art. XI din Legea nr. 2/2013, s-a prevăzut că instanțele judecătorești/parchetele pot formula și susține recursul președintele instanței/conducătorul parchetului ori un judecător/procuror desemnat în acest scop sau un consilier juridic. Este o soluție firească, care se regăsește și în alte țări, din moment ce recursul vizează numai probleme de drept și se soluționează, ca regulă, de către Înalta Curte de Casație și Justiție. Cu toate acestea, așa cum am mai arătat, Curtea Constituțională a admis două excepții de neconstituționalitate referitoare la aceste dispoziții³⁷.

Chiar dacă părțile sunt reprezentate de avocat, instanța poate dispune înfățișarea personală a părților (art. 13 alin. 4).

Secțiunea a 9-a. Rolul judecătorului în aflarea adevărului

Funcția esențială a judecătorului este desigur aceea de a rezolva, pe baza regulilor de drept, conflictul dintre părți. Dar până să ajungă la acest moment este

³⁷ Vezi supra, p. 67.

important de stabilit – pentru a caracteriza un sistem procedural – care este rolul judecătorului, în raport cu părțile, în desfășurarea procesului civil.

Codul de procedură civilă de la 1865 era de inspirație acuzatorială, astfel încât procedura era lăsată la conducerea părților, care singure provocau măsurile pe care le credeau utile, tribunalul având doar sarcina de a veghea ca legea să fie respectată. Cu alte cuvinte, judecătorul avea un rol pasiv, neutru, era un arbitru care aștepta ca părțile să-i aducă elementele necesare pentru formarea convingerii sale și pronunțarea hotărârii în litigiul dintre ele.

Elemente ale sistemului inchizitorial, în care judecătorului i se recunoștea dreptul de a interveni în desfășurarea procesului, și-au făcut însă simțită prezența chiar de la începutul secolului XX, fiind dezvoltate prin legile de accelerare a judecăților din anii 1925, 1929 și 1943. S-a considerat că schimbarea poziției judecătorului este dictată de un interes social, el nefiind numai protectorul intereselor private, ci și păzitorul legii³⁸. Tendința aceasta a continuat și după integrarea forțată a României în sistemul țărilor socialiste, astfel că modificarea Codului de procedură civilă în anul 1948 a fost prezentată și ca o abandonare a rolului pasiv al judecătorului, principiul neintervenției sale în proces fiind înlocuit cu principiul rolului activ al judecătorului, consacrat îndeosebi de art. 129 și art. 130 C.P.C.³⁹, dar preluând în realitate dispoziții din fostul art. 95.

Pe baza acestor texte, ca și a dispozițiilor din Noul Cod de procedură civilă, în principal, art. 22, rolul judecătorului se concretizează, în procesul civil, în următoarele aspecte principale:

a) va stăruî, în toate fazele procesuale, pentru soluționarea amiabilă a cauzei, dând părților sfaturi de împăcare ori îndemnându-i la mediere;

b) dă calificarea exactă cererii, în raport de conținutul ei și nu după denumirea dată de parte (art. 152 NCPC). De asemenea, potrivit art. 22 alin. 4 NCPC, judecătorul dă sau restabilește calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire, dar în prealabil este obligat să pună în discuția părților calificarea juridică exactă. Totuși, în alin. 5 se precizează că judecătorul nu poate schimba denumirea sau temeiul juridic în cazul în care părțile, fiind vorba de drepturi de care pot dispune, au stabilit în mod expres calificarea juridică și motivele de drept asupra cărora au înțeles să limiteze debaterile;

c) conduce debaterile, putând să ia orice măsuri legale pentru buna desfășurare a procesului (prezentarea de înscrisuri, conexare, disjungere, suspendare etc.). În condițiile legii, judecătorul poate dispune introducerea în cauză a altor persoane. Acestea, după ce au fost introduse în proces, au posibilitatea, după caz, să renunțe la judecată sau la dreptul pretins, să achiezeze (recunoască) pretențiile reclamantului ori să stingă procesul printr-o tranzacție (art. 22 alin. 3 NCPC);

d) rezolvă litigiul conform regulilor de drept care-i sunt aplicabile, sau invocă și din oficiu încălcarea normelor imperative, de ordine publică, fie că privesc

³⁸ E. Herovanu, *Principiile*, p. 346.

³⁹ Gr. Porumb, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Vol. I, Ed. Științifică, București, 1960, p. 298.

dreptul material ori organizarea judecătorească, competența sau procedura propriu-zisă;

e) are posibilitatea de a pune întrebări părților, precum și de a pune în discuția lor orice împrejurare de fapt sau de drept, care duc la soluționarea cauzei, chiar dacă nu sunt cuprinse în cererea de chemare în judecată sau întâmpinare;

f) are facultatea de a ordona probe din oficiu, chiar peste voința părților, dacă proba este legală și a fost pusă în discuția contradictorie a părților. Cu toate acestea, părțile nu pot invoca în căile de atac omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe pe care ele nu le-au propus și administrat în condițiile legii (art. 254 alin. 6 NCPC);

g) are obligația de a folosi toate mijloacele legale pentru a preveni orice greșeală în cunoașterea faptelor și în vederea descoperirii adevărului, pentru a pronunța o hotărâre legală și temeinică;

h) necesitatea de a da părților ajutor activ în ocrotirea drepturilor și intereselor lor.

Trebuie avut în vedere însă că aceste atribuții sunt, ca regulă, supuse contradictorialității, pentru a nu se afecta dreptul de apărare al părților și deci judecătorul trebuie să pună în discuția lor aspectele pe care le invocă din oficiu.

Pe de altă parte, intervenția judecătorului în proces este limitată de faptul că disponibilitatea rămâne în continuare principiul care caracterizează procesul civil și deci partea poate să dispună de obiectul procesului (disponibilitate în sens material) sau de mijloacele procesuale pe care i le acordă legea (disponibilitate în sens procesual). Ne vom ocupa în paragraful următor de acest principiu.

După cum se poate observa, nici în procedura română nu s-a produs o ruptură totală între sistemul acuzatorial și cel inchizitorial, ci există doar tendința de dezvoltare a acestuia din urmă.

Chiar dacă în anul 1948 și apoi în perioada dictaturii comuniste se poate aprecia că s-a exacerbat rolul activ al judecătorului, trebuie să constatăm că, în prezent, în toate țările, legislația, doctrina și jurisprudența acordă un alt rol judecătorului decât acela de simplu spectator la duelul judiciar dintre părți. Specific timpului de astăzi este justiția dialogului, judecătorul-antrenor, activ se substituie judecătorului-arbitru, se caută eficacitatea intervenției judiciare, rapiditatea și suplețea apreciindu-se că legitimitatea judecătorului rezultă tocmai din interpunerea pe care o operează în chiar nucleul unui raport de forță⁴⁰.

În aceste condiții se explică de ce legiuitorul român, cu ocazia modificării Codului de procedură civilă în 1993 și a adoptării Noului Cod de procedură, nu a abrogat acele dispoziții care consacră rolul judecătorului în aflarea adevărului. Desigur că în aplicarea lor practică este necesar să fie îndepărtate toate excesele și exagerările, căutându-se cel mai bun echilibru între garanțiile oferite de sistemul acuzatorial și puterile conferite judecătorului de sistemul inchizitorial. În asigurarea acestui echilibru este necesar ca judecătorul să mențină egalitatea părților, fără a

⁴⁰ A se vedea pe larg C. E. Alexe, *Judecătorul în procesul civil, între rol activ și arbitrar*, vol. I și II, Ed. C. H. Beck, București, 2008; A. A. Chiș, Gh. L. Zidaru, *Rolul judecătorului în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2015.

lua, sub nicio formă, apărarea uneia din ele; să facă să triumfe adevărul, exclusiv, pe baza probelor administrate; să armonizeze interesul particular cu interesul public, reprezentat de justiție, temperând cât mai mult dezacordul constant și fatal dintre individ și societate; să exercite un control riguros asupra desfășurării întregului proces civil, fără a anihila însă libertatea de acțiune și interesul legitim al părților.

Secțiunea a 10-a. Principiul disponibilității

În conținutul său, principiul disponibilității cuprinde următoarele drepturi:

a) dreptul persoanei interesate de a porni sau nu procesul civil. Adagiile „*iudex ne procedat ex officio*” și „*nemo iudex sine actore*” ilustrează foarte sugestiv regula potrivit căreia judecătorul acționează în urma sesizării lui de către reclamant, prin cererea de chemare în judecată. Deci, judecătorul nu pornește din oficiu procesul civil, ci, potrivit art. 9 alin. 1 NCPC, așteaptă să fie investit de către cel ce se pretinde titular al dreptului sau de o altă persoană ori de un organ al statului, cărora legea le recunoaște legitimare procesuală activă (de ex. Ministerul Public, în condițiile prevăzute de art. 92 alin. 1 NCPC). Totuși, în mod excepțional, instanța poate acționa și fără sesizare: acțiunea civilă în procesul penal se pornește și se exercită din oficiu, potrivit art. 17 CPP când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă (minorii între 14-18 ani); instanța de divorț se pronunță din oficiu cu privire la locuința copiilor minori și stabilirea contribuției părinților la cheltuielile de creștere, educare, învățătură și pregătire profesională a acestora (art. 400 și 402 NCC); punerea sub interdicție a alienațiilor și debililor mintali sau ridicarea acestei măsuri se poate face și din inițiativa instanței (art. 111, art. 155 și art. 177 NCC); instituirea curatelei (art. 111 și art. 182 NCC).

b) dreptul de a determina limitele cererii de chemare în judecată sau ale apărării (art. 9 alin. 2 NCPC).

Limitele cererii sunt determinate de reclamant, el fiind cel care stabilește cadrul procesual, persoanele care sunt chemate în judecată și obiectul, adică ceea ce se pretinde prin cerere. Instanța poate introduce din oficiu o altă persoană în proces numai în condițiile art. 78-79 NCPC și este ținută să se pronunțe „*omnia petita*” adică să rezolve toate pretențiile. Dacă instanța se pronunță „*minus petita*” (omite să soluționeze vreun capăt de cerere), sau „*plus petita*” (dă mai mult decât s-a cerut), ori „*extra petita*” (dă altceva decât s-a cerut), partea poate cere completarea hotărârii sau exercita căile de atac în condițiile legii. Instanța nu este ținută însă de temeiul juridic al cererii, având posibilitatea ca, după punerea în discuția părților, să schimbe calificarea juridică pe care reclamantul a dat-o cererii sale.

Limitele apărării sunt determinate de pârât, el fiind singurul îndreptățit să stabilească condițiile și mijloacele prin care va răspunde cererii reclamantului.

c) dreptul de a renunța la judecată sau la dreptul subiectiv pretins, dreptul de a achiesa la pretențiile reclamantului sau la hotărârea de primă instanță și dreptul de a stinge litigiul printr-o tranzacție (art. 9 alin. 3 NCPC).

Pornind de la ideea că litigiul este o problemă privată a părților, legea procesuală reglementează aceste drepturi de a dispune de soarta procesului și singura problemă care se pune este aceea dacă judecătorul este îndreptățit să controleze aceste acte de dispoziție. Înainte de decembrie 1989, practica era în sensul că judecătorul trebuia să verifice, în virtutea rolului său activ, dacă aceste acte nu urmăreau un scop ilicit, fiind potrivnice legilor, intereselor statului sau ale terților, ori nu sunt rezultatul unui viciu de consimțământ. În condițiile de astăzi ni se pare că judecătorul are a veghea numai asupra faptului dacă ele se fac în conformitate cu legea, având în vedere că el este ținut să observe din oficiu aplicarea normelor de ordine publică.

d) dreptul de a ataca sau nu hotărârea și de a stărui sau nu în calea de atac exercitată.

Dacă procesul civil poate fi pornit în mod cu totul excepțional și de către instanță, aceasta nu poate exercita din oficiu căile de atac, dreptul de apreciere aparținând părților. Totuși uneori dreptul de dispoziție este limitat, deoarece legea recunoaște legitimarea procesuală activă pentru exercitarea căilor de atac și altor organe, de exemplu Ministerului Public (art. 92 alin. 4 NCPC).

e) dreptul de a cere sau nu executarea hotărârilor judecătorești.

Partea care a câștigat procesul decide dacă va executa sau nu hotărârea, dar și în acest caz dreptul de dispoziție este ușor limitat, deoarece, în condițiile legii, procurorul poate să ceară punerea în executare a hotărârii (art. 92 alin. 4 NCPC).

Secțiunea a 11-a. Principiul egalității

Constituția prevede în art. 16 alin. 1 că „cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”, iar art. 7 alin. 2 din Legea nr. 314/2004 stabilește că „justiția se îndeplinește în mod egal pentru toți, fără deosebire de rasă, de naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientarea sexuală, opinie, apartenență politică, avere, origine ori condiție socială sau de orice alte criterii discriminatorii”. În sfârșit, art. 8 NCPC dispune că în procesul civil părților le este garantată exercitarea drepturilor procedurale, în mod egal și fără discriminări.

Egalitatea în fața justiției se concretizează în următoarele reguli:

a) toți cetățenii sunt judecați de aceleași instanțe, fără a exista pentru vreuna din părți privilegii de jurisdicție. Faptul că există unele jurisdicții speciale se justifică prin specificul anumitor litigii și nu constituie o încălcare a regulii anunțate, deoarece aceste jurisdicții, în limitele competenței lor, soluționează toate litigiile de acel gen;

b) judecata se face după aceleași norme de procedură civilă pentru toate părțile din proces, fie norme de drept comun, fie norme speciale, în cazul în care este vorba de o procedură derogatorie de la dreptul comun;

c) instanța este datoră să asigure aceleași drepturi procesuale părților, iar dacă există un dezechilibru procesual, datorat situației economice sau sociale a

unei părți, să facă uz de dispozițiile legale care, fără a duce la părtinirea acelei părți, asigură restabilirea echilibrului procesual, adică la asigurarea egalității armelor (de ex., judecătorul va face demersuri pentru a se acorda acelei părți ajutor public judiciar).

Secțiunea a 12-a. Principiul publicității

Principiul publicității este consacrat atât în Constituție (art. 127), cât și în Codul de procedură civilă (art. 17) și în Legea nr. 304/2004 (art. 12). Soluția este firească din moment ce publicitatea reprezintă o garanție fundamentală a administrării justiției, un mijloc de protecție împotriva abuzurilor unei justiții secrete.

În sistemul procesual român regula o constituie deci publicitatea ședințelor de judecată. Dar, art. 213 alin. 1 NCPC dispune că în fața primei instanțe, prima etapă a judecării, adică cercetarea procesului se desfășoară în camera de consiliu⁴¹. Cu privire la dezbaterea fondului în ședință publică, se prevede în alin. 2 că instanța poate dispune, la cerere sau din oficiu, ca acesta să se desfășoare în întregime sau în parte fără prezența publicului, în cazurile în care se aduce atingerea moralității, ordinii publice, intereselor minorilor, vieții private ori intereselor justiției. Această excepție este prevăzută, de exemplu, în mod expres de Noul Cod de procedură civilă în materia strămutării (art. 144), în cazul procedurilor necontencioase judiciare (art. 532) ori a sechestrului asigurător (art. 954).

Excepțiile se încadrează între cele unanim admise, chiar și de tratatele internaționale, deoarece vizează în general buna administrare a justiției, protecția vieții private a părților sau interesele minorilor.

Pronunțarea hotărârii se face însă, de regulă, astfel cum prevede art. 402 NCPC, în ședință publică, deci chiar și în acele cazuri în care, potrivit legii, judecata se face în ședință secretă (în camera de consiliu), fără publicitate. Textul permite ca, în cazul în care pronunțarea a fost amânată, președintele, odată cu anunțarea termenului la care a fost amânată pronunțarea, să stabilească și că pronunțarea hotărârii se va face prin punerea soluției la dispoziția părților prin mijlocirea grefei instanței (art. 396 alin. 2). Este o soluție care este în concordanță și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Secțiunea a 13-a. Principiul oralității

Îmbinarea care există între sistemul acuzatorial și cel inchizitorial în legătură cu poziția judecătorului și a părților în proces se regăsește și în privința modului de desfășurare a procesului civil.

⁴¹ Potrivit Legii nr. 2/2013, astfel cum a fost modificată, dispozițiile privind cercetarea procesului și, după caz, dezbaterea fondului, în camera de consiliu și a celor privitoare la pregătirea dosarului de apel sau, după caz, de recurs de către instanța a cărei hotărâre se atacă, care se vor aplica de la data de 1 ianuarie 2019.

Codul de procedură civilă consacră în art. 15 principiul oralității – specific sistemului acuzatorial –, la el făcând referire și alte numeroase texte din cod (art. 47 alin. 1, art. 85 alin. 2, art. 148 alin. 4, art. 216, art. 224, art. 311 etc.). În temeiul acestui principiu judecătorul, sub sancțiunea nulității hotărârii, are obligația de a da cuvântul părților pentru a-și susține oral pretențiile, a discuta regularitatea actelor de procedură, a propune probe și a formula concluzii. Oralitatea prezintă serioase avantaje, deoarece asigură publicitatea reală, contradictorialitatea efectivă a dezbaterilor și exercitarea în condiții optime a dreptului de apărare, dând posibilitatea părților de a-și expune și susține toate cererile, iar judecătorului posibilitatea de a-și manifesta rolul activ.

Un sistem pur oral are însă și dezavantaje, deoarece nu s-ar putea verifica susținerile părților, depozițiile martorilor, mersul procedurii, ceea ce ar face aproape imposibil controlul exercitat de instanța superioară. De aceea, și în legislația noastră se prevede ca unele acte procedurale să se redacteze în scris (de ex. cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, cererea reconvențională, raportul de expertiză, hotărârea), iar unele acte care se fac oral, cum sunt susținerile părților, depozițiile de martori și răspunsurile la interogatoriu, se consemnează apoi în scris.

După cum am precizat deja, sistemul procesual român consacră oralitatea (art. 15 NCPC) dar, în realitate, ea se combină cu procedura scrisă. Dar, din art. 223 alin. 3 și din art. 411 pct. 2 NCPC rezultă că poate exista și o procedură exclusiv scrisă, atunci când niciuna dintre părți, deși legal citate, nu se prezintă la judecată, dar cel puțin una dintre ele a solicitat judecarea în lipsă. În acest caz judecătorul se va pronunța numai pe baza actelor de la dosar. În același mod se procedează în soluționarea unor cauze – chiar dacă nu privesc fondul dreptului –, când legea prevede că părțile nu se citează, cum este cazul rezolvării conflictelor de competență.

Secțiunea a 14-a. Obligațiile părților și terților în desfășurarea procesului

Legea prevede și anumite îndatoriri pentru părți, ele fiind obligate să îndeplinească actele de procedură în condițiile, ordinea și termenele stabilite de lege sau de judecător sub sancțiunea nulității, perimării, decăderii etc., să își probeze pretențiile și apărările, să contribuie la desfășurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia (art. 10 alin. 1 NCPC). Noul Cod stabilește și ca regulă generală, în alin. 2, că dacă o parte deține un mijloc de probă, judecătorul poate, la cererea celeilalte părți sau din oficiu, să dispună înfățișarea acestuia. De o deosebită importanță sunt și dispozițiile art. 12 alin. 1 NCPC care prevăd că drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credință, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege și fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părți. Să mai menționăm că în prezent art. 57 din Constituție a consacrat, astfel cum am mai arătat, principiul exercitării cu bună-credință a drepturilor și

libertăților constituționale – între care figurează și accesul liber la justiție prevăzut de art. 21 –, fără să se încalce drepturile și libertățile celorlalți.

În doctrină și jurisprudență se citează ca exemple de abuz introducerea cu rea-credință a unei cereri vădit nefondate, numai în scopul de a-l șicana pe pârât, de a-l discredita etc.; rezistența cu rea-credință a pârâtului în fața unei cereri a cărei temeinicie este vădită; introducerea unei cereri fără punerea în întârziere a debitorului, dacă acesta recunoaște la prima zi de înfățișare pretențiile reclaman-tului; procedeul părții care, deși a fost prezentă la pronunțare, nu a exercitat calea de atac mai mulți ani, profitând de faptul că nu s-a comunicat hotărârea⁴².

Potrivit art. 12 alin. 2 NCPC, partea care folosește drepturile procedurale în chip abuziv răspunde pentru prejudiciile materiale și morale cauzate. În afară de despăgubiri, consecințele pot fi respingerea acțiunii, amenda civilă, neacordarea cheltuielilor de judecată etc. În orice caz, exercitarea abuzivă, vexatorie trebuie stabilită de către instanță, deoarece simpla respingere a cererii nu duce la această concluzie. De menționat că și partea care nu își îndeplinește cu bună-credință obligațiile procesuale răspunde în același mod (art. 13 alin. 3 NCPC).

Pe de altă parte, art. 11 NCPC stabilește că orice persoană este obligată, în condițiile legii, să sprijine realizarea justiției. Cel care, fără motiv legitim, se sustrage acestei obligații poate fi constrâns să o execute sub sancțiunea plății unei amenzi judiciare și, dacă este cazul, a unor daune-interese. În aplicarea acestei dispoziții de principiu, art. 297-299 NCPC reglementează obligația terțului fie că este persoană fizică, autoritate sau instituție publică, de a prezenta înscrisurile pe care le deține, iar art. 660 cuprinde prevederi privind îndatorirea terților de a da informații în faza executării silite. Este de reținut și faptul că art. 187-189 sancționează cu amendă judiciară și, dacă este cazul, despăgubiri fapta unei persoane de a împiedica efec-tuarea expertizei, de a nu prezenta un înscris sau un bun pe care îl deține etc.

Secțiunea a 15-a. Principiul repartizării aleatorii și al continuității

Potrivit art. 11 din Legea nr. 304/2004, text introdus prin Legea nr. 247/2005, activitatea de judecată se desfășoară cu respectarea principiilor distribuirii alea-torii a dosarelor și continuității, cu excepția situațiilor în care judecătorul nu poate participa la judecată din motive obiective. În același sens, art. 53 din lege stabi-lește că repartizarea cauzelor pe complete de judecată se face în mod aleatoriu, în sistem informatizat, iar cauzele repartizate unui complet nu pot fi trecute altui complet decât în condițiile prevăzute de lege. În vederea asigurării continuită-ții completului de judecată, compunerea fiecăruia se stabilește de către colegi-ile de conducere ale instanțelor la începutul anului, iar schimbarea membrilor completelor se face în mod excepțional, pe baza criteriilor obiective stabilite cu

⁴² A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Drept procesual civil. Curs selectiv*, ed. a V-a, Ed. C. H. Beck, București, 2011, p. 49-53.

Regulamentul de ordine interioară a instanțelor judecătorești (art. 52 alin. 1 din Legea nr. 304/2004). Consacrarea acestor principii, pe care le examinăm împreună, urmărește să ofere garanții suplimentare pentru asigurarea independenței și imparțialității judecătorului, diminuându-se influența conducătorilor instanței care puteau fi bănuți că repartizează dosarele, sub diferite presiuni, și în funcție de alte criterii decât buna desfășurare a judecății.

Dispozițiile legale sunt concretizate prin Regulamentul de ordine interioară a instanțelor judecătorești, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 1375/2015 (art. 101 – art. 113)⁴³. Datorită importanței lor, ne vom opri la câteva exemple:

- pentru aplicarea criteriului aleatoriu, completele se vor constitui la începutul fiecărui an, iar modificarea numărului completelor de judecată sau schimbarea judecătorilor care le compun se va putea realiza doar pentru motive obiective, în condițiile legii⁴⁴;

- în același scop, dosarele se înregistrează în ordinea sosirii la instanță și se repartizează în ordine, în funcție de numărul de înregistrare, de persoana sau persoanele desemnate anual de președintele instanței, cu avizul colegiului de conducere. Aceleași persoane i se transmit dosarele nou formate în vederea repartizării pe complete;

- repartizarea cauzelor se va efectua în sistem informatic prin programul ECRIS, iar dacă acest sistem nu poate fi aplicat se va face repartizarea dosarelor prin metoda sistemului ciclic, potrivit căreia fiecare complet primește un număr, cu începere de la completul 1, fiind cuprinse în numerotare și completele specializate. Dosarele, în ordinea înregistrării, vor fi preluate de persoane anume stabilite, care vor repartiza câte un dosar, în ordine, completelor de judecată. Regula se aplică și la repartizarea cauzelor către completele specializate;

- după repartizarea pe complete a cauzelor, doar completul de judecată poate să dispună asupra măsurilor ce se impun pentru desfășurarea procesului potrivit legii. Dosarele repartizate vor fi preluate de președintele sau unul dintre judecătorii completului, care va lua măsurile necesare în scopul pregătirii judecății, astfel încât să se asigure soluționarea cu celeritate a cauzelor înregistrate;

- incidentele procedurale referitoare la incompatibilitatea, recuzarea sau abținerea tuturor membrilor completului de judecată, se vor soluționa de completul cu numărul imediat următor, care judecă în aceeași materie. Dacă în materia respectivă nu mai există decât un singur complet de judecată, incidentele procedurale referitoare la toți membrii completului se vor soluționa de acesta. Dacă nu mai există un complet care judecă în acea materie, incidentele vor fi soluționate de completul din materia și după regulile stabilite de colegiul de conducere al instanței. Dacă în urma soluționării acestor incidente procedurale se constată că, din motive prevăzute de lege, completul căruia i-a fost repartizată aleatoriu cauza

⁴³ Aproximativ în aceeași termeni se pune problema și în cazul instanței supreme, potrivit Regulamentului Înaltei Curți de Casație și Justiție.

⁴⁴ Pe perioada vacanței judecătorești se pot forma complete separate, pentru a se asigura soluționarea cauzelor urgente, precum și a celor în care a intervenit un acord de mediere, indiferent de obiectul cauzei (art. 113 din Regulament).

nu este în măsură să judece, dosarul se repartizează aleatoriu. Dacă mai există un singur complet care judecă în acea materie, cauza se repartizează acestuia. În situația în care incidentele procedurale se referă la o parte din membrii completului de judecată, soluționarea acestora se va face de către un complet constituit prin includerea judecătorului sau a judecătorilor stabiliți prin planificarea de permanență, pe materii, realizată cel puțin trimestrial. În cazul în care după soluționarea incidentelor procedurale se constată incompatibilitatea unuia sau unora dintre membrii completului de judecată, întregirea completului se realizează prin participarea judecătorului sau judecătorilor înscriși în lista de permanență după judecătorul sau judecătorii care au participat la soluționarea incidentului procedural;

- în caz de absență, compunerea completului se va realiza prin participarea judecătorilor din planificarea de permanență, întocmindu-se în acest sens un proces-verbal;

- în caz de disjungere, dosarul nou-format se repartizează aceluiași complet pentru respectarea principiului continuității;

- repunerea pe rol a cauzei după suspendare, pentru continuarea judecății, pentru perimare sau pentru pronunțarea hotărârii ca urmare a încheierii acordului de mediere, se va realiza de completul inițial investit cu soluționarea cauzei, chiar dacă între timp și-a schimbat compunerea;

- toate modificările aduse componenței completului sau repartizării dosarelor după regulile examinate vor fi evidențiate prin încheieri și procesele-verbale;

- neluarea măsurilor necesare aplicării normelor criteriului aleatoriu de repartizare a cauzelor sau încălcarea acestor norme atrage răspunderea disciplinară a persoanelor vinovate, în condițiile legii. Pentru judecători, art. 99 lit. o din Legea nr. 303/2004 stabilește de asemenea că nerespectarea în mod grav sau repetat a dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor constituie abatere disciplinară.

În legătură cu continuitatea, art. 19 și art. 214 NCPC dispun că judecătorul investit cu soluționarea cauzei nu poate fi înlocuit pe perioada procesului decât pentru motive temeinice, în condițiile legii. Încă prin Legea nr. 304/2004, iar acum și prin NCPC, s-a consacrat continuitatea în deplinul său înțeles, adică întreg procesul să se desfășoare în fața aceluiași/acelorași judecător/judecători. Vechiul cod se limita, în art. 304 pct. 2, la cerința ca hotărârea să fie pronunțată de aceiași judecători care au judecat fondul pricinii. Dacă potrivit legii, un judecător este împiedicat să participe la soluționarea cauzei, acesta va fi înlocuit în condițiile stabilite de regulament pentru perioada de imposibilitate, urmând ca după aceea judecătorul inițial să revină în complet, desigur dacă în legătură cu el nu s-a invocat și admis o cerere de abținere sau recuzare. În cazul în care însă înlocuirea s-a făcut după ce s-a dat cuvântul în fond părților, cauza se repune pe rol (art. 214 alin. 2 NCPC). Aceste reguli se aplică și la Înalta Curte de Casație și Justiție, chiar și în legătură cu completele de 5 judecători, deoarece nici Legea nr. 304/2004, nici codul și nici regulamentele nu stabilesc vreo derogare, iar acestea din urmă nici nu ar putea să prevadă o astfel de derogare.

Potrivit noului cod (art. 488 alin. 1 pct. 2), se poate cere casarea hotărârii dacă alegerea judecătorului nu s-a făcut în mod aleatoriu, dacă judecătorul stabilit

aleatoriu pentru soluționarea cauzei a fost schimbat, cu încălcarea normelor aplicabile, pe parcursul judecării ori dacă hotărârea a fost pronunțată de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterile pe fond a procesului.

Secțiunea a 16-a. Principiul nemijlocirii

În sistemul român, procesul civil se desfășoară în ședința de judecată, dar, așa cum am precizat deja, în două etape: cercetarea procesului, care are loc, de regulă, după 1 ianuarie 2016, în camera de consiliu și dezbaterile procesului, care, în principiu, se desfășoară în ședință publică. Așa fiind, toată activitatea are loc în contradictoriu și cu respectarea principiului nemijlocirii, ceea ce presupune următoarele: actele, probele și susținerile fiecărei părți sunt supuse aprecierii adversarului; problemele de fapt sau de drept invocate de judecător din oficiu trebuie puse în discuția părților; probele se administrează în fața întregului complet de judecată și cu citarea părților, chiar dacă este vorba de o cercetare locală sau de verificarea unui înscris ori de audierea unui martor în alt loc decât la sediul instanței; judecătorul nu poate folosi în pronunțarea și motivarea hotărârii fapte care nu se sprijină pe probe legal administrate, ci sunt cunoscute numai de el; nu pot fi luate în considerare înscrisuri care nu au fost aduse la cunoștința adversarului și instanței în ședință, ci au fost depuse după închiderea dezbaterilor; judecătorul și avocatul nu au dreptul să comunice în afara ședinței de judecată în legătură cu aspecte ale procesului; rolul judecătorului de a media împăcarea părților se poate realiza numai în ședința de judecată (art. 14, 16, 21).

Totuși, uneori, când completul este colegial, legea îngăduie ca cercetarea unei probe să se facă de un judecător delegat: cercetarea unor înscrisuri care nu pot fi trimise instanței (art. 299 alin. 2); verificarea mijloacelor materiale de probă (art. 343 alin. 2); cercetarea la fața locului (art. 346 alin. 1).

Pe de altă parte, legea, din necesități practice, prevede și excepții: administrarea probelor prin comisie rogatorie (art. 261); administrarea probelor de către avocați/consilieri juridici (art. 366-187); probele administrate de o instanță incompetentă sau într-o cerere perimată rămân câștigate judecării și nu se va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice (art. 137 și art. 422); conservarea probelor prin procedura asigurării dovezilor pe cale principală, când competența poate fi diferită (art. 359 și art. 360).

Secțiunea a 17-a. Medierea și încercarea de împăcare a părților

Noul Cod dă o atenție mai mare încercării de soluționare amiabilă a litigiului. Dacă la o atare soluție nu se ajunge înainte de sesizarea instanței, judecătorul are îndatorirea să îndrume părțile să rezolve litigiul prin mediere, în condițiile

Legii nr. 192/2006 privind medierea. După cum rezultă din art. 21 alin. 1 NCPC, judecătorul nu poate obliga părțile să recurgă la mediere, dar le poate explica avantajele medierii. Pe de altă parte, prin art. 227 alin. 2 se stabilește că în litigiile în care, potrivit legii, pot face obiectul procedurii de mediere, judecătorul poate invita părțile să participe la o ședință de informare cu privire la avantajele folosirii acestei proceduri.

Practic însă aceste dispoziții au fost modificate, fără a se prevedea în mod expres acest lucru, prin legea specială nr. 192/2006, completată recent prin Legea nr. 115/2012 și O.U.G. nr. 90/2012 și care în prezent este mult mai energică. În art. 601 prevede litigiile în care ședința de informare cu privire la mediere este obligatorie, respectiv în domeniul protecției consumatorilor, în materia dreptului familiei, în domeniul litigiilor privind posesia, grănițuirea, strămutarea de hotare, raporturi de vecinătate, în domeniul răspunderii profesionale, în litigiile de muncă individuale și în litigiile a căror valoare este sub 50.000 lei. Această obligativitate există de la data intrării în vigoare a Noului Cod de Procedură Civilă, respectiv 15 februarie 2013 (art. VIII lit. a din O.U.G. nr. 4/2013). Legea nr. 192/2006 a fost însă din nou modificată prin Legea nr. 214 din 28 iunie 2013 de aprobare a O.U.G. nr. 4/2013 și s-a prevăzut că efectuarea procedurii de informare asupra avantajelor medierii poate fi realizată de către judecător, procuror, consilier juridic, avocat, notar, caz în care aceasta se atestă în scris. Serviciile prestate pentru informare, inclusiv de mediator, sunt gratuite, neputându-se percepe onorariu, taxe sau orice alte sume, indiferent de titlul cu care s-ar solicita (art. 2 alin. 1³ și 1⁴).

Dacă reclamantul nu poate face dovada respectării procedurii de informare privind medierea anterior introducerii acțiunii sau până la termenul fixat de judecător în acest scop, acțiunea va fi respinsă ca inadmisibilă, dar această sancțiune se aplică numai proceselor începute după 1 august 2013 (art. 2 alin. 1² din O.U.G. nr. 90/2012, art. VI și VII din O.U.G. nr. 4/2013). Desigur, cererea va putea fi introdusă din nou, cu respectarea procedurii de informare, înăuntrul termenului de prescripție. Dispozițiile legale menționate, care garantau aplicarea regulii obligativității procedurii de informare asupra medierii în anumite materii, nu mai sunt aplicabile deoarece Curtea Constituțională a României a admis o excepție de constituționalitate și a stabilit că prevederile art. 2 alin. (1) și (12) din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator („Dacă legea nu prevede altfel, părțile, persoane fizice sau persoane juridice, sunt obligate să participe la ședința de informare privind avantajele medierii, inclusiv, dacă este cazul, după declanșarea unui proces în fața instanțelor competente, în vederea soluționării pe această cale a conflictelor în materie civilă, de familie, precum și în alte materii, în condițiile prevăzute de lege.”) sunt neconstituționale⁴⁵. Curtea a considerat că regulile privind obligativitatea ședinței de informare asupra medierii înainte de

⁴⁵ Decizia nr. 266/2014, referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 200 din Codul de procedură civilă, precum și celor ale art. 2 alin. (1) și (12) și art. 601 din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 464 din 26 iunie 2014.

înregistrarea cererii de chemare în judecată este contrară principiului constituțional al accesului liber la justiție.

În cazul în care litigiul a fost soluționat pe calea medierii, instanța va pronunța, la cererea părților, cu respectarea cerințelor legale, o hotărâre care să consfințească învoiala lor, dispozițiile art. 432-434 NCPC referitoare la tranzacție fiind aplicabile în mod corespunzător. Potrivit art. 63 din Legea nr. 192/2006, odată cu pronunțarea hotărârii, instanța va dispune, la cererea părții interesate, restituirea taxei judiciare de timbru, plătită pentru sesizarea acesteia, cu excepția cazurilor în care conflictul soluționat de mediere este legat de transferul dreptului de proprietate, constituirea altui drept real asupra unui bun imobil și cauze succesoriale pentru care nu s-a eliberat certificat de moștenitor. Dacă notarul întocmește un act prin care autentifică înțelegerea din acordul de mediere, actul respectiv are putere de titlu executoriu (art. 59 alin. 3 introdus prin Legea nr. 214/2013).

Pe de altă parte, dacă părțile nu recurg la mediere sau aceasta nu a dat rezultate, judecătorul va încerca, potrivit art. 21 alin. 2 NCPC, în tot cursul procesului, împăcarea părților, dându-le îndrumările necesare, potrivit legii. În acest scop instanța poate dispune ca părțile să se întâlnească personal, chiar dacă sunt reprezentate (art. 13 alin. 4 și art. 227 alin. 1 NCPC). Desigur, judecătorul nu se confundă și nu se transformă în mediator, dar, în condițiile legii, trebuie să facă și el eforturi pentru soluționarea amiabilă a litigiului.

Secțiunea a 18-a. Limba desfășurării procesului

Potrivit art. 13 din Constituție, în România, limba oficială este limba română și, în corelare cu acest text, art. 128 alin. 1 din legea fundamentală prevede că procedura judiciară se desfășoară în limba română. La fel dispune și art. 14 alin. 1 din Legea nr. 304/2004 și art. 12 alin. 1 NCPC. Este o soluție firească din moment ce art. 1 alin. 1 din Constituție califică România ca un stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. O atare regulă face active principii judiciare, precum publicitatea, contradictorialitatea, dreptul de apărare etc. și asigură efectivitatea controlului judiciar exercitat de către instanțele superioare.

Totuși, Constituția din anul 2003 a consacrat cetățenilor români aparținând minorităților naționale dreptul de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice. Modalitățile de exercitare a acestui drept, inclusiv prin folosirea de interpreți sau traduceri se vor stabili astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați (art. 128 alin. 2 și 3). Aceste dispoziții se regăsesc și în art. 18 alin. 2 NCPC, potrivit căruia cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii. După cum am arătat și cu un alt prilej⁴⁶, reglementarea din țara noastră

⁴⁶ V. M. Ciobanu, în *Constituția României, Comentariu pe articole* (coord. I. Muraru, E. S. Tănăsescu), Ed. C. H. Beck, București, 2008, p. 1244-1245.

este excesivă față de cele europene. După știința noastră, nicio lege fundamentală nu cuprinde o astfel de soluție, iar Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice și Convenția europeană a drepturilor omului nu conțin dispoziții cu privire la limba utilizată în fața tribunalului, ci pretind, mai ales în penal, să se asigure gratuit, atunci când este cazul, un interpret. Este și firesc din moment ce este vorba de un cetățean al unei țări, iar cunoașterea limbii oficiale a acelei țări este o obligație elementară. Această obligație nu se contrapune cu nimic dreptului la identitate lingvistică a minorităților, garantată, între altele, de art. 6 din Constituție. Dar fără îndoială, art. 128 alin. 2, ca și art. 120 alin. 2 din Constituție sunt de natură să încurajeze neînvățarea limbii oficiale, limba română, fapt fără măcar un precedent în alte țări care, potrivit legii lor fundamentale, au o singură limbă oficială⁴⁷.

Revenind la reglementarea din țara noastră, este de reținut că Legea nr. 304/2004 aduce, în art. 14 alin. 3-7, următoarele precizări:

- în cazul în care una sau mai multe părți solicită să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure, în mod gratuit, în orice fel de proces, fie civil, fie penal, folosirea unui interpret sau a unui traducător autorizat;

- în cazul în care toate părțile solicită sau sunt de acord să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure exercitarea acestui drept, precum și buna administrare a justiției, cu respectarea principiilor contradictorialității, oralității și publicității;

- cererile și actele de procedură se întocmesc numai în limba română. Dispoziția se regăsește și în art. 18 alin. 4 NCPC;

- dezbaterile purtate de părți în limba maternă se înregistrează, consemnându-se în limba română; obiecțiunile formulate de cei interesați cu privire la traduceri și la consemnarea acestora se rezolvă de către instanța de judecată până la închiderea dezbaterilor din acel dosar, consemnându-se în încheierea de ședință;

- interpretul sau traducătorul va semna pe toate actele întocmite, pentru conformitate, atunci când acestea au fost redactate sau consemnarea s-a făcut în baza traducerii sale.

Dacă este vorba de cetățeni străini sau apatrizi care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română, art. 18 alin. 3 NCPC prevede că au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin traducător autorizat. Dispoziția constituțională (art. 128 alin. 4) stabilește că

⁴⁷ De ex., Comitetul drepturilor omului a statuat că obligația de a utiliza franceza în justiție, și nu bretona, nu încalcă eficacitatea recursurilor interne (CDH/ONU, dec. din 8 decembrie 1989, în R.U.D.H. nr. 5/1991, p. 167). Sau s-a decis în jurisprudența CEDO că pârâțul într-un proces civil nu poate pretinde nerecunoașterea dreptului la un proces civil echitabil dacă el a fost asistat de un avocat care cunoștea limba în care se desfășura procedura și dacă natura procesului nu făcea indispensabilă participarea sa personală. Ori, într-o altă speță, s-a decis că o parte într-un proces civil nu poate invoca dreptul de a se exprima într-o altă limbă decât cea oficială dacă trăiește de mai mult de 20 de ani în țara unde se află jurisdicția și dacă, în plus, soțul său vorbea această limbă și a fost autorizat să-i servească drept interpret (v. pt ambele exemple: S. Guinchard, M. Bandrac, X. Lagarde, M. Douchy, *op. cit.*, p. 514-516). Vezi pentru propuneri corespunzătoare, V. M. Ciobanu, *Propuneri tehnice de revizuire a Constituției*, disponibil pe www.juridice.ro, 7 martie 2013.

acest drept la un interpret este asigurat gratuit numai în procesul penal, astfel că în procesul civil el se asigură pe cheltuiala părții. Deși din texte nu rezultă, aceeași trebuie să fie soluția și în cazul în care aceste categorii de persoane participă la un proces care se desfășoară în limba unei minorități naționale. Și de această dată, cererile și actele procedurale se întocmesc numai în limba română.

Potrivit art. 225 alin. 1, când una dintre părți sau dintre persoanele care urmează să fie ascultate nu cunoaște limba română, instanța va folosi un traducător autorizat. Dacă părțile sunt de acord, judecătorul sau grefierul poate face oficiul de traducător. În situația în care nu poate fi asigurată prezența unui traducător autorizat, se vor aplica prevederile art. 150 alin. 4, adică se va recurge la persoane de încredere cunoscătoare ale respectivei limbi.

Secțiunea a 19-a. Respectul cuvenit justiției

Potrivit art. 23 alin. 1, cei prezenți la ședința de judecată sunt datori să manifeste respectul cuvenit față de instanță și să nu tulbure buna desfășurare a ședinței de judecată. Președintele veghează ca ordinea și solemnitatea ședinței să fie respectate, putând lua în acest scop orice măsură prevăzută de lege (alin. 2). Este un principiu nou înscris în cod prin care se dorește să se evidențieze faptul că justiția, ca una din puterile statului, trebuie să se bucure de respect din partea tuturor celor care participă la judecată.

Dispoziția din art. 23 alin. 1 se adresează nu numai părților, ci tuturor participanților la soluționarea procesului, fie că este vorba de cercetarea lui în camera de consiliu, când pot participa persoanele prevăzute de art. 213 alin. 3, fie că este vorba de ședință publică, când are acces orice persoană care dorește să asiste.

Prin ce se manifestă respectul față de instanță? În primul rând, atunci când se anunță intrarea completului de judecată, publicul trebuie să se ridice în picioare și să rămână în această poziție până președintele îl invită să ia loc; persoanele care participă la ședință trebuie să aibă o purtare și o ținută cuviincioase; cel care se adresează în ședință publică instanței trebuie să stea în picioare și numai președintele poate încuviința excepția de la această îndatorire⁴⁸; publicul se ridică în picioare atunci când completul părăsește sala de ședință, fie pentru că ședința s-a suspendat, fie pentru că dezbaterile s-au încheiat și ședința s-a ridicat pentru ziua respectivă etc.

Președintele completului de judecată exercită poliția ședinței și de aceea art. 23 alin. 2 dispune că el veghează ca ordinea și solemnitatea ședinței să fie respectate, putând lua în acest scop orice măsură prevăzută de lege. Care ar fi aceste măsuri rezultă din art. 217-218 NCPC: poate cere celor care vin mai târziu sau care depășesc numărul locurilor existente să părăsească sala; poate cere părților sau altor persoane să respecte ordinea și buna-cuviință, sub sancțiunea

⁴⁸ În etapa cercetării procesului, părțile și cei care se adresează instanței în sala de consiliu nu trebuie să se ridice în picioare. Nu este lipsă de respect față de judecător, ci o modalitate cu formalismul atenuat astfel încât cercetarea să se îndeplinească în mai bune condiții.

de a fi îndepărtate din sală; poate îndepărta din sală pe cei care au o ținută necuviincioasă; poate constata săvârșirea unei infracțiuni în cursul ședinței, poate identifica pe făptuitor și dispune reținerea acestuia etc.

*

Întrebări

1. Ce înseamnă accesul liber la justiție și cum se concretizează el?
2. Care este semnificația principiului dublului grad de jurisdicție?
3. Care este corelația dintre „termenul rezonabil” și „termenul optim și previzibil”?
4. Cum vedeți poziția și rolul judecătorului în raport cu legea? Argumentați.
5. Ce se întâmplă în cazul în care legea nu prevede și nu se poate recurge nici la analogie?
6. Care este corelația între contradictorialitate și dreptul de apărare?
7. Enumerați aspectele în legătură cu care judecătorul trebuie să aibă un rol activ.
8. Prin ce se caracterizează principiul disponibilității?
9. Care sunt excepțiile de la principiul publicității, oralității și nemijlocirii?
10. Ce propuneri s-au făcut în legătură cu limba judecării procesului în perspectiva revizuirii Constituției?
11. Care sunt organele care înfăptuiesc justiția?
12. Care sunt instanțele judecătorești?
13. Ce semnificație are regula potrivit căreia justiția este gratuită?
14. Existența unei proceduri prealabile afectează, în principiu, dreptul de acces la justiție?
15. Indicați trei dispoziții legale care urmăresc obiectivul respectării termenului optim și previzibil.
16. Cerința examinării cauzei într-un termen optim și previzibil se impune și în faza executării silite?
17. Care este mijlocul procesual reglementat de lege pentru a sancționa nerespectarea termenului optim și previzibil?
18. Care este sancțiunea nerespectării principiului contradictorialității?
19. Dați trei exemple de situații în care legea îngăduie, în mod provizoriu, înlăturarea principiului contradictorialității.
20. Care este particularitatea dreptului la apărare în faza recursului?
21. Dați trei exemple de dispoziții legale care concretizează principiul rolului activ al judecătorului.
22. Dați trei exemple de situații în care instanța poate acționa fără sesizare.
23. Principiul egalității în fața legii se aplică numai cetățenilor români sau și apatrizilor?
24. Existența unor jurisdicții speciale, precum cele de contencios administrativ sau pentru litigii de muncă și asigurări sociale, afectează principiul egalității? Argumentați.
25. Indicați trei exemple de situații în care este înlăturat principiul publicității.
26. Indicați o situație în care pronunțarea nu se va face în ședință publică.
27. Dați trei exemple de abuz de drept.
28. Care sunt mijloacele de asigurare a principiului distribuirii aleatorii a cauzelor?

29. În ce condiții se poate modifica compunerea completului de judecată desemnat în mod aleatoriu?
30. Care este sancțiunea care intervine în cazul în care reclamantul nu a inițiat procedura de informare privind medierea, în cazul litigiilor pentru care legea prevede această obligație?
31. În litigiile în care legea prevede obligativitatea procedurii de informare asupra medierii, aceasta poate fi inițiată și în cursul procesului?

Grile și spețe

1. În ceea ce privește dreptul la apărare:
 - a) acesta este garantat numai în etapa judecătii, nu și în faza executării silite;
 - b) părțile au dreptul, dar și obligația, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate ori asistate în condițiile legii;
 - c) părțile pot să conducă procesul personal, în orice fază a acestuia, fără să fie sancționate dacă nu sunt reprezentate/asistate de către avocat;
 - d) instanța poate să dispună înfățișarea personală a părților, chiar atunci când acestea sunt reprezentate.
2. Pe parcursul procesului civil:
 - a) părțile pot să expună situația de fapt la care se referă pretențiile și apărările lor în mod corect și complet;
 - b) părțile pot să își expună un punct de vedere propriu față de afirmațiile părții adverse, cu privire la împrejurări relevante în cauză;
 - c) părțile au dreptul de a discuta și argumenta orice chestiune de fapt invocată în cursul procesului;
 - d) instanța este obligată să supună discuției părților toate cererile, excepțiile și împrejurările de fapt sau de drept invocate.
3. În ceea ce privește limba de desfășurare a procesului civil:
 - a) ca regulă, procesul civil se desfășoară în limba română sau în limba maternă în cazul cetățenilor români aparținând minorităților naționale;
 - b) cetățenii români aparținând minorităților naționale pot întocmi cererile și actele de procedură și în limba maternă;
 - c) cetățenii străini, în orice situație, au dreptul de a vorbi în instanță prin traducător autorizat, dacă legea nu dispune altfel;
 - d) actele de procedură se îndeplinesc după caz, în limba română sau în limba maternă a cetățenilor români aparținând minorităților naționale.
4. Rolul activ al judecătorului în cadrul procesului civil constă în:
 - a) obligația de a stăru, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză;
 - b) dreptul judecătorului de a cere părților să prezinte explicații cu privire la situația de fapt sau motivarea în drept invocate de către acestea;
 - c) posibilitatea judecătorului de a nu se pronunța pe capetele de cerere care nu sunt dovedite prin mijloace de probe admise de lege;
 - d) dreptul judecătorului de a dispune introducerea în proces, din oficiu, a unor terțe persoane, în condițiile legii.

5. În privința drepturilor procedurale:
 - a) acestea trebuie exercitate cu bună-credință;
 - b) acestea trebuie exercitate potrivit scopului pentru care au fost recunoscute;
 - c) acestea trebuie exercitate fără a se încălca drepturile procedurale ale altei părți;
 - d) exercitarea abuzivă a acestora poate determina angajarea unei răspunderi pentru prejudicii materiale sau morale.
6. În conformitate cu principiul contradictorialității:
 - a) părțile trebuie să își facă cunoscute reciproc și în timp util, direct sau prin intermediul instanței, după caz, motivele de fapt și de drept pe care își întemeiază pretențiile și apărările;
 - b) părțile trebuie să își facă cunoscute reciproc și în timp util, direct sau prin intermediul instanței, mijloacele de probă de care înțeleg să se folosească, astfel încât fiecare dintre ele să își poată organiza apărarea;
 - c) se aplică numai părților, iar nu și în cazul în care instanța invocă din oficiu excepții sau împrejurări de drept sau de fapt;
 - d) acesta este înlăturat, în totalitate, în cazul luării unor măsuri urgente cu caracter vremelnic, pe calea ordonanței președințiale.
7. În ceea ce privește principiul continuității instanței:
 - a) în lipsa unor motive temeinice care să justifice înlocuirea, membrii completului care judecă procesul trebuie să rămână aceiași în tot cursul judecății;
 - b) un membru al completului care judecă procesul poate fi schimbat, în cursul judecății, numai dacă se constată existența unor împrejurări mai presus de voința judecătorului;
 - c) nerespectarea acestuia nu atrage nulitatea hotărârii judecătorești, intervenind numai sancțiuni disciplinare asupra celor ce se fac vinovați;
 - d) judecătorul care soluționează un proces civil poate fi schimbat pe parcursul judecății cauzei, cu excepția termenului când părțile pun concluzii pe fondul cauzei.
8. Principiului rolului activ al judecătorului în aflarea adevărului presupune:
 - a) judecătorul este în drept să ceară părților să prezinte explicații, oral sau în scris, să pună în dezbateră acestora orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare;
 - b) judecătorul este în drept să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum și alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc;
 - c) judecătorul nu poate dispune introducerea în cauză a altor persoane;
 - d) partea care a pierdut procesul poate invoca în apel omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe care ar fi fost hotărâtoare pentru aflarea adevărului.
9. În ceea ce privește dreptul la apărare:
 - a) acesta este garantat, în mod expres, atât de Constituție, cât și de Codul de procedură civilă;
 - b) în căile de atac, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept;

- c) în recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al patrulea inclusiv, este licențiată în drept;
 - d) părțile au dreptul, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate sau, după caz, asistate în condițiile legii.
10. În ce privește medierea:
- a) este obligatorie în materia dreptului familiei;
 - b) efectuarea procedurii de informare asupra avantajelor medierii poate fi realizată numai de un mediator;
 - c) dacă reclamantul nu face dovada respectării procedurii de informare privind medierea, în cauzele în care această informare este obligatorie, intervine sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată;
 - d) stingerea litigiului pe această cale presupune, în toate cazurile, restituirea taxei judiciare de timbru achitată pentru sesizarea instanței.

Răspuns grile:

1 d, 2 cd, 3 –, 4 abd, 5 abcd, 6 ab, 7 a, 8 ab, 9 ad, 10 –

1. Prin sentința civilă nr. X/2013, Judecătoria Zalău a admis acțiunea formulată de reclamantul DZ împotriva pârâtului CS, a dispus anularea contractului de vânzare având ca obiect imobilul situat în orașul Zalău, str. T și a dispus repunerea părților în situația anterioară încheierii contractului prin restituirea prestațiilor reciproce.

Împotriva hotărârii a declarat apel pârâtul CS. Acesta a criticat hotărârea pentru motivul că instanța a dispus repunerea părților în situația anterioară încheierii contractului, cu toate că reclamantul a solicitat numai anularea contractului de vânzare.

Intimatul-reclamant, DZ, a solicitat respingerea apelului arătând că repunerea părților în situația anterioară este un efect obligatoriu al anulării contractului astfel încât nu se poate spune că aceasta ar reprezenta o problemă juridică distinctă de cea a anulării.

Ce va decide instanța de apel?

2. AB a formulat apel împotriva sentinței nr. X/2013 pronunțată de Judecătoria Zalău. În motivarea apelului, AB a arătat că pârâtul, BI, nu a fost legal citat pentru ziua când a avut loc judecata și nici nu avea termen în cunoștință. Apelantul a arătat că, potrivit art. 153 alin. 2 NCPC, instanța este obligată să amâne judecarea pricinii ori de câte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege sub pedeapsa nulității.

Ce va decide instanța de apel?

3. BT a formulat apel împotriva sentinței pronunțate de Judecătoria Iași prin care această instanță a admis cererea de declarare a nulității absolute a contractului de vânzare încheiat între el și AT cu privire la un imobil situat în municipiul Iași.

Apelantul a arătat că soluția este greșită deoarece reclamantul TT nu a înțeles să formuleze acțiunea și în contradictoriu cu AT care a fost parte în contractul de vânzare a cărui nulitate s-a solicitat.

În replică, intimatul-reclamant, TT, a arătat că aspectul învederat de apelant nu afectează valabilitatea hotărârii, chemarea în judecată a lui AT fiind un aspect ce ține de principii de disponibilității.

TT a susținut că nu intenționează să solicite lui AT să dea, să facă sau să nu facă ceva în legătură cu obiectul contractului.

Ce va decide instanța de apel?

4. Prima instanță a respins ca nefondată acțiunea formulată de CD prin care acesta solicita obligarea lui DF la plata sumei de 20.000 lei cu titlu de împrumut nerestituit.

În motivarea sentinței s-a reținut că pretinsul împrumut nu a fost dovedit.

În cauză au fost administrate proba cu martori, cu acordul ambelor părți, și un act calificat drept început de dovadă scrisă. Instanța a înlăturat depozițiile martorilor propuși de reclamant, considerând că acestea nu inspiră destulă încredere deoarece provin de la prieteni ai reclamantului.

Împotriva sentinței a declarat apel reclamantul, care a criticat faptul că prima instanță a refuzat completarea probatoriului cu depozițiile altor martori.

Intimatul DF a solicitat respingerea apelului, arătând că fiecare parte a avut posibilitatea să audieze câte doi martori.

Ce va decide instanța de apel?

5. Prin cererea de chemare în judecată formulată de CD, acesta a solicitat declararea nulității absolute a contractului de vânzare a unui autoturism marca AUDI.

În motivarea acțiunii, reclamantul a arătat că a cumpărat autoturismul fiind încredințat de către părât că acesta este fabricat în anul 2002 și a înregistrat un parcurs de 80.000 km. În urma unor verificări complexe, a descoperit că anul de fabricație este 2001 și autoturismul a parcurs 130.000 km.

Instanța a admis acțiunea și a dispus anularea contractului.

În considerentele sentinței se arată că, deși reclamantul a solicitat nulitatea absolută a contractului, din temeiurile prezentate și din probele administrate rezultă că în realitate este vorba de o eroare *in substantiam*, ceea ce constituie un motiv de anulare a contractului, instanța urmând a se pronunța în acest sens.

Împotriva sentinței a declarat apel DI. În motivarea apelului acesta a arătat că instanța nu putea schimba temeiul cererii reclamantului.

Ce va decide instanța de apel?

Capitolul III. Acțiunea civilă

Secțiunea 1. Considerații generale

1.1. Definirea acțiunii civile

Acțiunea nu poate fi concepută decât în legătură cu protecția drepturilor subiective civile – de care însă este distinctă –, precum și a unor interese protejate de lege care nu se pot realiza decât pe calea justiției (de ex., apărarea posesiei). Ea cuprinde totalitatea mijloacelor procesuale organizate de lege pentru protecția dreptului subiectiv civil sau a altor interese ce se pot realiza numai pe calea justiției și este uniformă, una și aceeași, adică cuprinde aceleași mijloace procesuale – cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, mijloacele de apărare, măsurile asigurătorii, căile de atac, executarea silită etc. – indiferent de dreptul ce se valorifică, dar în momentul în care ea se exercită este influențată de dreptul subiectiv, dobândind din natura și caracteristicile acestuia (de ex., se vorbește de acțiune personală mobilă sau imobilă și de acțiune reală mobilă sau imobilă). În momentul în care acțiunea se pune în mișcare, ea se individualizează, devine proces¹.

În raport cu aceste precizări, am definit acțiunea ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil ori a unor situații juridice ocrotite de lege². Noul Cod de procedură civilă definește chiar el acțiunea civilă în art. 29, ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecția dreptului subiectiv pretins de către una din părți sau a unei alte situații juridice, precum și pentru asigurarea apărării părților în proces. Reținem faptul că legislația românească reține pentru prima dată definiția acțiunii civile, opțiunea legiuitorului fiind modelul codului de procedură civilă francez³, opțiunea legislativă care aduce

¹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 249-250, iar pentru dezvoltări V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 150-154.

² V. M. Ciobanu, *Considerații privind acțiunea civilă și dreptul la acțiune*, S.C.J. nr. 4/1985, p. 330.

³ I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, Ed. C. H. Beck, București, 2013, p. 43.

un plus de precizie în ceea ce privește conceptul definit și care poate pune capăt, cel puțin parțial, multiplelor controverse, pe această temă, din doctrina de specialitate.

Pornindu-se de la această definiție legală a acțiunii civile, s-a concluzionat⁴ că acțiunea civilă prezintă mai multe trăsături specifice: legătura cu protecția judiciară a drepturilor subiective, apărarea în proces și altor situații juridice protejate de lege, ansamblul de mijloace procesuale pentru atingerea scopului reglementat de lege, caracterul uniform, individualizarea acesteia când se apelează la proces.

Rezultă de aici că acțiunea civilă nu se poate confunda, pe de o parte, cu dreptul subiectiv, iar, pe de altă parte, nu se confundă nici cu cererea de chemare în judecată, chiar dacă în practică sau uneori în doctrină, cele două noțiuni sunt folosite ca sinonime. Dreptul subiectiv și acțiunea există mai înainte de cerere, iar acțiunea – ca un ansamblu de mijloace procesuale organizate de lege – există chiar dacă nu sunt sesizate organele de justiție.

1.2. Dreptul la acțiune

Legătura dintre dreptul subiectiv și acțiune se realizează prin intermediul „dreptului la acțiune”, adică acel element al dreptului subiectiv civil care îngăduie titularului său să recurgă, la nevoie, la forța de constrângere a statului⁵.

După cum se preciza și în doctrina franceză⁶, dreptul subiectiv reprezintă dreptul de a revendica dreptul obiectiv, adică dreptul la drept. Așa fiind, subiectul care are dreptul la ordinea juridică își poate impune acest drept pe calea acțiunii civile și, de aceea, dreptul la acțiune apare în primul rând ca o modalitate de exercitare a acțiunii civile.

În cazul în care legea permite ca acțiunea să fie pornită de o altă persoană sau organ (de ex. Ministerul Public) decât titularul dreptului, dreptul la acțiune rezultă din lege.

Dreptul la acțiune cuprinde la rândul său o serie de drepturi – dreptul de a sesiza instanța, dreptul de a solicita probe, dreptul de a obține condamnarea pârâtului, dreptul de a exercita căile de atac, dreptul de a obține executarea silită etc. –, pe care titularul le exercită parțial sau în totalitate, după cum recurge la o parte sau la toate mijloacele procesuale care alcătuiesc acțiunea și în funcție de faptul dacă exercită dreptul la acțiune în limitele impuse de lege. Astfel, în cazul „dreptului subiectiv prescriptibil”, dreptul la acțiune va putea fi exercitat numai înăuntrul termenului de prescripție în ce privește unele din componentele sale: dreptul de a obține condamnarea pârâtului și dreptul de a obține executarea silită. Dimpotrivă, alte drepturi componente, cum ar fi dreptul de a sesiza instanța, dreptul de a invoca excepții, dreptul de a exercita căile de atac vor putea

⁴ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 33.

⁵ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 251-252 și trimiterile făcute acolo.

⁶ R. Martin, *op. cit.*, p. 78.

fi invocate chiar dacă a expirat termenul de prescripție, deoarece nu se poate interzice titularului „dreptului subiectiv prescrist” să sesizeze instanța, să solicite probe pentru a dovedi suspendarea sau întreruperea termenului de prescripție ori să exercite căile de atac împotriva hotărârii prin care cererea sa a fost respinsă ca prescristă. Prescripția afectează numai dreptul de a obține concursul forței de constrângere a statului pentru condamnarea pârâtului (admiterea cererii) ori pentru executarea silită a unei hotărâri.

Uneori, în doctrină și jurisprudență se face distincție între dreptul procesual la acțiune (dreptul de a intenta acțiunea, ca un aspect particular al dreptului de petiționare sau al accesului liber la justiție) și dreptul material la acțiune, dreptul la admiterea acțiunii, arătându-se că prescripția afectează numai dreptul material la acțiune⁷. Noul Cod civil a îmbrățișat acest punct de vedere, arătându-se în art. 2500 că prin prescripție se stinge dreptul material la acțiune, prin care se înțelege dreptul de a constrânge o persoană, cu ajutorul forței publice, să execute o anumită prestație, să respecte o anumită situație juridică sau să suporte orice altă sancțiune civilă, după caz.

Dreptul la acțiune se naște în momentul în care este încălcat dreptul subiectiv, dar pentru a se pune în mișcare formele procedurale care alcătuiesc acțiunea, la interesul de a acționa, trebuie să se adauge și voința de a acționa a celui care se pretinde titularul dreptului, ori a altei persoane căreia legea îi recunoaște dreptul de a porni procesul civil. După exercitarea dreptului la acțiune, aceasta se individualizează, urmând ca toate celelalte aspecte privitoare la acțiune să se realizeze în ordinea, forma și termenele prevăzute de lege⁸.

În fine, menționăm faptul că, pe de o parte, acțiunea civilă presupune diferite mijloace procesuale cu trăsături și condiții specifice, iar pe de altă parte are și elemente proprii, dar comune (părți, obiect, cauză)⁹.

1.3. Elementele acțiunii civile

Acțiunea – ca ansamblu de mijloace procesuale – are unele elemente comune, care apoi se concretizează în funcție de mijlocul procesual la care se recurge. Ele sunt: părțile, obiectul și cauza.

Deoarece acțiunea este legată de dreptul subiectiv, ea nu poate fi concepută fără existența cel puțin a unei persoane care să fie interesată în protecția dreptului subiectiv. Această persoană este, de regulă, titularul dreptului, care poate recurge la acțiune. Și în acest moment intervine o a doua persoană, aceea care a tulburat exercițiul normal al dreptului subiectiv civil. Deci, în momentul în care se exercită acțiunea civilă este nevoie de cel puțin două persoane: una care pretinde și alta care se opune, contestă această pretenție. Ele poartă denumirea generică

⁷ M. Nicolae, *Tratat de prescripție extintivă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 175-216.

⁸ M. Fodor, *Drept procesual civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 133.

⁹ V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 153.

de părți, iar în diferitele forme procedurale au denumiri particulare: reclamant și pârât la judecata de fond în primă instanță, apelant și intimat în calea de atac a apelului, creditor și debitor în faza executării silite etc. Din punct de vedere terminologic, legiuitorul, în art. 55 NCPC, aduce clarificări. În acest sens, sunt părți reclamantul, pârâtul și terțele persoane care intervin voluntar sau forțat în proces. Pe lângă aceste părți, mai trebuie adăugate și acele persoane sau organe cărora, deși nu fac parte din raportul litigios, legea le recunoaște expres posibilitatea de a exercita acțiunea civilă (procuror, organizații patronale, sindicale etc.)¹⁰.

În mod corect s-a susținut că acțiunea civilă, pentru a exista, presupune existența cel puțin a unei persoane (fizice sau juridice) care să apeleze la acest concept și mijloc procesual, persoană care se pretinde titular al unui drept subiectiv sau interes legitim protejat prin lege, iar după exercitarea acțiunii civile apare o a doua persoană (pârât – cel care contestă pretenția reclamantului¹¹). În principiu, suntem de acord cu această concluzie, cu excepția faptului că în procedurile necontencioase (asupra cărora vom reveni pe parcursul prezentului material), exercitarea acțiunii civile implică numai o singură persoană, respectiv petentul, neexistând și un pârât¹². În plus, art. 56 NCPC prevede că pot sta în judecată și asociațiile, societățile sau alte entități fără personalitate juridică, dacă sunt constituite potrivit legii.

Determinarea noțiunii de „parte” prezintă interes practic în planul stabilirii drepturilor și obligațiilor participanților la proces, efectelor hotărârilor judecătorești pronunțate, soluționarea unor excepții de procedură, exercitarea căilor de atac, executarea hotărârilor judecătorești¹³.

Noțiunea de parte, în sens restrâns, a fost tranșată și de practica judiciară, stabilindu-se că prin parte se înțelege persoana care a acționat în justiție și cea împotriva căreia s-a acționat, precum și succesorii lor în drepturi¹⁴.

Obiectul acțiunii civile îl constituie protecția dreptului subiectiv civil sau a unui interes ce se poate realiza numai pe calea justiției. El se concretizează în raport cu mijlocul procesual folosit: la cererea de chemare în judecată, reprezintă pretenția concretă a reclamantului; la căile de atac, desființarea hotărârii atacate, indisponibilizarea sau conservarea unor bunuri în cazul măsurilor asigurătorii, nerespectarea unor norme de organizare, competență sau procedură în cazul excepțiilor procesuale, bunurile debitorului pentru realizarea creanței creditorului în cazul executării silite etc. Așadar, când se apelează la acțiune, aceasta se individualizează (devine proces civil), iar obiectul procesului devine pretenția dedusă judecății (ceea ce părțile înțeleg să supună judecății).

Stabilirea cu exactitate a obiectului acțiunii civile determină soluții diferite la aspecte privitoare la: competență (generală, materială și teritorială), mijloace

¹⁰ Acestea sunt părți în sens larg deoarece, chiar dacă exercită acțiunea civilă, efectele hotărârii se produc față de titularii drepturilor subiective protejate.

¹¹ M. Fodor, *op. cit.*, p. 134.

¹² În ceea ce ne privește, acțiunea civilă, așa cum este definită de noul cod de procedură civilă este un concept deplin aplicabil atât în procedurile contencioase, cât și în cele necontencioase.

¹³ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 89.

¹⁴ Tr. Suprem, decizia 94/1978, RRD nr. 4/1979, p. 54.

de probă, timbrare acțiune, limitele investiției, existența unei căi de atac, posibilitatea punerii în executare a hotărârii pronunțate.

Cu privire la configurarea obiectului acțiunii civile, art. 9 alin. 2 NCPC prevede că acesta se stabilește de către parte, prin cererea formulată și apărările înveredate instanței de judecată, aspect care ține și de principiul disponibilității – principiu fundamental și specific procesului civil. În interpretarea art. 9 alin. 2 NCPC trebuie înțeles faptul că limitele cererii sunt determinate de către reclamant¹⁵, acesta stabilind persoanele ce urmează a fi chemate în judecată, obiectul și cauza cererii de chemare în judecată. Totodată, cu privire la obiectul cererii, instanța, ca regulă, este ținută de limitele trasate de către reclamant, această obligație constituind o garanție a aplicării principiului disponibilității.

În fine obiectul, element al acțiunii civile, trebuie să fie licit, posibil și determinat, nerespectarea acestor trăsături putând atrage sancțiuni în plan procesual cum ar fi respingerea cererii ca neîntemeiată/nefondată, suspendarea judecării cauzei sau anularea cererii de chemare în judecată.

Cauza acțiunii reprezintă scopul către care se îndreaptă voința celui ce reclamă sau se apără, ce trebuie căutat în complexul de circumstanțe care determină și întrețin voința părții interesate de a reclama sau de a se apăra și de a stăruia în ceea ce reclamă ori în ceea ce contestă¹⁶. Cauza acțiunii (*causa petendi*) nu trebuie confundată cu cauza dreptului (*causa debendi*), care constituie cauza cererii de chemare în judecată, temeiul ei juridic. Astfel, de exemplu, în cazul în care se revendică un bun de la o persoană, cauza acțiunii o constituie deținerea abuzivă a bunului de către acea persoană și voința de a face ca această deținere să înceteze, stabilindu-se o stare corespunzătoare a dreptului pretins, iar cauza cererii de chemare în judecată poate fi contractul, succesiunea etc. Și celelalte mijloace procesuale ce intră în competența acțiunii au o cauză specifică. Cauza trebuie să existe, să fie reală, să fie licită și morală.

Cu privire la existența cauzei, s-a susținut că este greu de conceput ca o persoană să se adreseze justiției fără un scop, deci să poarte o acțiune lipsită de cauză¹⁷.

De asemenea, cauza acțiunii trebuie să fie reală, adică inițierea acțiunii civile să fie determinată de scopul pe care titularul dreptului urmărește să-l obțină prin hotărârea judecătorească. Nerespectarea acestei condiții determină o cauză falsă.

Nu în ultimul rând, cauza acțiunii civile trebuie să fie conformă cu legea și cu regulile de conviețuire socială, adică să fie licită și morală.

1.4. Caracterele acțiunii civile

Acțiunea este în principiu liberă, exercițiul ei nefiind supus, ca regulă, unor garanții sau autorizări prealabile. Unele măsuri de precauție pe care legea le ia

¹⁵ În concret reclamantul stabilește obiectul prin cererea de chemare în judecată, eventual modificată în condițiile art. 204 NCPC.

¹⁶ E. Herovanu, *Principiile*, p. 195-201.

¹⁷ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 264.

uneori – ca de ex., autorizarea ce se cere în cazul actelor procesuale de dispoziție făcute de persoane fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate restrânsă sau cauțiunea la care poate fi obligat cel ce solicită o măsură asigurătorie ori suspendarea executării unei hotărâri¹⁸ – sunt impuse pentru protecția unor persoane sau evitarea exercitării abuzive a acțiunii. Pe de altă parte, acțiunea este liberă și pentru că cel care o exercită nu poate fi tras la răspundere pentru faptul că pretențiile sale nu au fost justificate, sub rezerva de a nu fi exercitat abuziv dreptul său. Și desigur, la cererea celui interesat, va suporta cheltuielile de judecată, în conformitate cu dispozițiile art. 453 alin. 2 NCPC („partea care pierde procesul va fi obligată, la cererea părții care a câștigat, să îi plătească acesteia cheltuieli de judecată”).

Totodată, reținem faptul că drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credință¹⁹, nerespectarea acestei obligații fiind sancționată cu acoperirea prejudiciilor materiale și morale cauzate, cât și cu plata unei amenzi judiciare²⁰ (art. 12 alin. 2 NCPC).

Dar, caracterul liber al acțiunii nu este suficient, pentru că ea este și facultativă, deci nimeni nu poate fi constrâns să exercite acțiunea contra voinței sale. Situațiile de excepție, când legea permite exercitarea acțiunii altor persoane sau organe decât titularul dreptului, urmăresc de asemenea protejarea unor persoane (de ex. Ministerul Public, pentru apărarea drepturilor și intereselor minorilor).

În consecință, pentru a pune în mișcare acțiunea civilă este nevoie, în prealabil, de voința de a acționa, iar ulterior de îndeplinirea condițiilor de exercițiu ale acțiunii civile (afirmarea unui drept, interes, capacitate procesuală și calitate procesuală).

Secțiunea a 2-a. Condiții de exercitare a acțiunii civile

Pentru a pune în mișcare acțiunea este, după cum am arătat, nevoie de voința de a acționa, iar dacă aceasta există, trebuie îndeplinite anumite condiții de exercițiu. Este vorba de condiții de exercițiu ale acțiunii civile în ansamblul său, dar ele se regăsesc și în legătură cu diferitele mijloace procesuale ce alcătuiesc acțiunea – cererea de chemare în judecată, invocarea unei excepții, exercitarea unei căi de atac –, numai că în cazul acestora se pot adăuga și anumite condiții particulare, cum ar fi regularitatea actului sau termenul necesar pentru a acționa. Chiar în legătură însă cu condițiile de exercițiu ale acțiunii civile nu există un punct de vedere unitar²¹. Fără a intra în controverse, în cele ce urmează vom examina

¹⁸ A se vedea, de exemplu, art. 450 NCPC – suspendarea executării provizorii sau art. 953 NCPC – sechestrul asigurător.

¹⁹ Potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege și fără a încălca drepturile procesuale ale altei părți.

²⁰ Pentru sancțiunea amenzii judiciare (de la 100 de lei la 1000 de lei) aplicabile în cazul exercitării abuzive a unui drept procesual, a se vedea art. 187 alin. 1 pct. 1 lit. a-e) NCPC.

²¹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 266-267, E. Roșu, *Acțiunea civilă. Condiții de exercitare. Abuzul de drept*, Ed. C. H. Beck, București, 2010, p. 23-41.

pe scurt condițiile ce apreciem noi că trebuie îndeplinite: afirmarea unui drept; interesul; capacitatea procesuală; calitatea procesuală. Concepția noastră a fost confirmată și de Noul Cod de procedură civilă, care în art. 32 alin. 1 stabilește că orice cerere poate fi formulată și susținută numai dacă autorul acesteia: a) are capacitate procesuală, în condițiile legii; b) are calitate procesuală; c) formulează o pretenție; d) justifică un interes. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul apărărilor (alin. 2).

Cu privire la aceste condiții de exercițiu ale acțiunii civile, codul de procedură civilă le detaliază în art. 33-40. Din lecturarea acestor texte legale se poate observa că legiuitorul nu a înțeles să reglementeze în Titlul I (Acțiunea civilă) condiția privitoare la capacitatea procesuală, ci în Titlul II (Participantii la procesul civil), respectiv art. 56-58 NCPC, soluție de tehnică legislativă de altfel firească.

Cu privire la intervalul temporar în care trebuie îndeplinite condițiile de exercițiu ale acțiunii civile, art. 32 alin. 1 NCPC prevede că orice cerere poate fi „formulată și susținută” dacă sunt respectate dispozițiile de la literele a-d) ale art. 32 NCPC, adică nu numai la declanșarea acțiunii civile prin sesizarea instanței cu cererea de chemare în judecată, ci pentru punerea în mișcare a oricăreia dintre formele procesuale ce intră în conținutul acțiunii²².

În fine, precizăm că îndeplinirea condițiilor de exercițiu ale acțiunii civile mai sus-precizate trebuie verificată și în cazul apărărilor (art. 32 alin. 2 NCPC), apărări de fond sau procesuale (art. 31 NCPC).

2.1. Afirmarea unui drept

Afirmarea unui drept subiectiv civil (formularea unei pretenții) o socotim printre condițiile exercitării acțiunii, deoarece, după cum am arătat la definirea acțiunii, ea este legată de protecția unui drept subiectiv civil. În doctrină²³ s-a afirmat în mod corect că obiectul activității judiciare sau pretenția formulată prin actul de sesizare urmărește protejarea unor drepturi subiective. Chiar dacă există și situații în care pe calea acțiunii nu se protejează drepturi subiective, ci interese care se pot realiza numai pe calea justiției²⁴, condiția ni se pare că trebuie reținută, deoarece în stabilirea unui principiu trebuie avută în vedere regula, adică faptul că drepturile subiective – drepturile de creanță – sunt nelimitate ca număr, iar nu excepția. Pe de altă parte, am subliniat că este vorba de afirmarea unui drept, pentru a nu se crede – astfel cum s-a întâmplat uneori – că verificarea existenței sau inexistenței dreptului trebuie făcută înainte de judecată. Acesta este tocmai scopul procesului, hotărârea ce se va pronunța în final clarificând incertitudinea provocată prin susținerile contradictorii ale părților în litigiu. Desigur, dacă se constată că dreptul nu există, cererea va fi respinsă ca nefondată. Astfel, se poate observa că acțiunea civilă se poate folosi pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept.

²² V. M. Ciobanu, în Noul Cod ... (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 158.

²³ I. Leș, *op. cit.*, p. 59.

²⁴ De exemplu, în cazul acțiunilor posesorii sau în cazul ordonanței președințiale.

Dreptul subiectiv afirmat, pentru a putea fi valorificat, trebuie să îndeplinească anumite condiții: a) să fie recunoscut și ocrotit de lege, adică să nu intre în conținutul unui raport juridic ilegal; b) să fie exercitat în limitele sale externe de ordin material și juridic și interne, deci potrivit scopului economic și social pentru care a fost recunoscut de lege; c) să fie exercitat cu bună-credință²⁵; d) să fie actual, adică să nu fie supus unui termen sau unei condiții suspensive. Dreptul care nu este actual va duce la respingerea cererii ca prematură, dar nu este cu totul lipsit de protecție juridică, deoarece se pot cere anumite măsuri de conservare ori se poate proceda la asigurarea dovezilor. Uneori legea, de ex. art. 34 NCCP, permite chiar introducerea unor acțiuni preventive, care nu prejudiciază pe debitor deoarece hotărârea nu se poate executa înainte de împlinirea termenului: 1. cererea pentru predarea unui bun la împlinirea termenului contractual poate fi făcută chiar înainte de împlinirea acestui termen; 2. se poate cere, înainte de termen, executarea la termen a obligației de întreținere sau a altei prestații periodice; 3. pot fi încuviințate, înainte de îndeplinirea termenului, și alte cereri pentru executarea la termen a unor obligații, ori de câte ori se pot constata că acestea pot preîntâmpina o pagubă însemnată pe care reclamantul ar încerca-o dacă ar aștepta împlinirea termenului.

Achiesăm la soluția din doctrină²⁶ exprimată în sensul că pentru îndeplinirea acestei condiții este suficient ca persoana în cauză să creadă numai în existența dreptului pe care îl afirmă și în încălcarea ce i s-a adus fără a fi ținută, în vederea posibilității de a sesiza instanța, să facă dovada afirmațiilor sale „deoarece scopul practic al oricărei acțiuni civile este de a aduce înaintea judecății verificarea de fapt a dreptului pretins și de a clarifica prin hotărâre incertitudinea determinată de afirmațiile contradictorii ale părților în litigiu”.

În cazul în care se constată că reclamantul nu justifică un drept subiectiv, cererea reclamantului – formă de manifestare a acțiunii – se va respinge²⁷ ca nefondată/neîntemeiată. La fel și dacă nu sunt îndeplinite cerințele pe care trebuie să le îndeplinească dreptul subiectiv. Soluția se pronunță, de regulă, după dezbatere contradictorii, la sfârșitul judecății. Dacă însă se invocă și se admite că dreptul nu este actual (ca urmare a invocării excepției de prematuritate – excepție procesuală de fond), cererea se va repinge ca prematură, fără a se mai intra în cercetarea fondului și va putea fi reiterată în momentul în care s-a împlinit termenul sau condiția.

Cu privire la prematuritatea dreptului invocat, practica judiciară a stabilit²⁸ că dacă la inițierea acțiunii civile, obligația nu devenise exigibilă, pârâțul poate invoca prematuritatea ei și obține, pe cale de consecință, respingerea ei ca

²⁵ Condiție ce rezultă din art. 14 alin. 1 NCC care prevede că orice persoană fizică sau juridică trebuie să-și exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri; buna-credință se prezumă până la proba contrară. Totodată, art. 15 NCC statuează că niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul și într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe.

²⁶ M. Fodor, *op. cit.*, p. 143, cu referințele doctrinare menționate.

²⁷ A se vedea și CSJ, secț. cont. adm., dec. nr. 399/1994, în CD 1994, pp. 505-506.

²⁸ CSJ, secț. cont. adm., dec. nr. 408/2002, în Dreptul nr. 2/2003, p. 251.

prematură, chiar dacă termenul ar fi foarte apropiat sau condiția ar fi pe punctul de a se îndeplini. Totuși, dacă în momentul în care se soluționează problema prematurității obligația a devenit exigibilă, cererea reclamantului nu ar mai putea fi respinsă ca prematură.

2.2. Interesul

Interesul reprezintă folosul practic pe care-l urmărește o parte prin folosirea mijloacelor procesuale ce alcătuiesc acțiunea, respectiv oricare dintre formele procedurale ce intră în conținutul acesteia. Cerința este sugestiv exprimată prin două vechi adagii: „*Pas d'intérêt pas d'action*” (Nu este interes, nu este acțiune) și „*l'intérêt est la mesure d'action*” (Interesul este măsura acțiunilor). Este firesc, altfel spus, ca procedura judiciară să nu fie pusă în mișcare dacă nu aduce părții niciun avantaj legal, ci urmărește șicanarea adversarului sau prelungirea procesului. Astfel, de exemplu, au fost considerate lipsite de interes cererea prin care creditorul urmărește aducerea unor valori în patrimoniul debitorului, deși acesta este solvabil; excepția prin care se invocă o nulitate care nu vatămă partea care a invocat-o; calea de atac exercitată de cel care a obținut integral satisfacerea pretențiilor sale. Sancțiunea va fi respingerea cererii (sau după caz, a altui mijloc procedural ce intră în conținutul acțiunii civile) ca lipsită de interes, ca urmare a invocării excepției lipsei de interes – excepție de fond, absolută și peremptorie (art. 40 NCPC).

Interesul trebuie justificat de către reclamant în momentul promovării acțiunii civile, iar ulterior, în funcție de evoluția procesului civil, de către reclamant, pârât, intervenient, apelant, recurent etc., adică de cel care recurge la mijlocul procesual²⁹.

Interesul poate fi material³⁰ sau moral³¹ și trebuie să îndeplinească anumite cerințe, stabilite în prezent prin art. 33 NCPC: a) să fie determinat; b) să fie legitim, adică să nu vină în conflict cu legea; c) să fie personal și deci folosul practic să vizeze pe cel care recurge la forma procedurală ori pe titularul dreptului, dacă acțiunea se exercită de o altă persoană sau organ, de ex. Ministerul Public; d) să fie născut și actual. Textul legal precizează că, chiar dacă interesul nu este născut și actual, se poate formula o cerere cu scopul de a preveni încălcarea unui drept subiectiv amenințat sau pentru a preîntâmpina producerea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara.

Interesul este determinat atunci când apelarea la acțiunea civilă este determinată de un avantaj, de un folos practic concret care se apreciază la speță, nu de un interes de principiu. În cazul în care lipsește caracterul concret, determinat al interesului, nu va exista în realitate interesul însuși.

²⁹ M. Fodor, *op. cit.*, p. 140.

³⁰ Când se urmărește de exemplu obținerea unei sume de bani, predarea unui bun.

³¹ Când se urmărește de exemplu instituirea interdicției judecătorești; suntem de acord cu opinia exprimată în doctrină conform căreia interesul moral nu trebuie confundat nici cu prejudiciul moral, nici cu reparația materială a daunelor morale – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 36.

Interesul este legitim atunci când nu intră în contradicție cu legea sau cu bunele moravuri. În acest context, autorii care nu rețin printre condiții afirmarea unui drept arată totuși că interesul trebuie să fie juridic, adică să fie fondat pe un drept și să tindă la protecția aceluia drept.

Interesul trebuie să fie personal, ceea ce semnifică faptul că folosul practic trebuie să-l vizeze pe cel care recurge la forma procedurală. De la această regulă există și cazul de excepție în care nu ne mai aflăm în ipoteza unui interes personal, ci în cazul unui interes colectiv care ar putea fi valorificat în justiție numai de către entitățile expres prevăzute de lege sau în cazul în care legea recunoaște un interes altor organe (de exemplu procurorul, Avocatul Poporului – entități cărora legea le recunoaște legitimare procesuală activă).

Interesul trebuie să fie născut și actual, ceea ce impune să existe în momentul declanșării acțiunii civile (partea s-ar expune la un prejudiciu numai dacă nu ar recurge în acel moment la acțiune). Existența interesului trebuie verificată și pe parcursul derulării procesului civil, în legătură cu toate formele procedurale ce intră în conținutul acțiunii civile. Această condiție se verifică și în cazul acțiunilor preventive³² (art. 34 NCPC), acțiunilor în constatare (art. 35 NCPC) sau în cazul asigurării de dovezi (art. 359 NCPC)³³. De asemenea, condiția interesului este cerută și în cazul apărărilor, exercitarea căilor de atac, executării silite.

2.3. Capacitatea procesuală

Capacitatea procesuală (*legitimatio ad processum*) presupune o delimitare între capacitatea procesuală de folosință și capacitatea procesuală de exercițiu. Capacitatea procesuală nu este decât o aplicare, în plan procesual, a capacității civile³⁴ (de folosință sau de exercițiu) definită drept aptitudinea de a avea drepturi și obligații civile, respectiv de a exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice³⁵. Deși cele două concepte (capacitate civilă și capacitate procesuală) sunt asemănătoare, nu trebuie confundate, conținutul acestora fiind diferit.

Capacitatea procesuală de folosință constă în aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații pe plan procesual. Potrivit art. 56 alin. 1 NCPC, poate fi parte în judecată orice persoană care are folosința drepturilor civile. În alin. 2 se precizează că pot sta în judecată asociațiile, societățile sau alte entități fără personalitate juridică, dacă sunt constituite potrivit legii.

În cazul persoanelor fizice, capacitatea de folosință începe la naștere și încheie la moarte (art. 35 NCC)³⁶, nefiind admisă nicio discriminare și nici lipsirea totală de această capacitate, decât în cazurile și condițiile expres prevăzute de

³² În acest caz dreptul nu este actual, dar interesul este născut și actual.

³³ În același sens, G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 36.

³⁴ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 273.

³⁵ G. Beleiu, *Drept civil român*, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 319 și p. 355.

³⁶ Totuși, conform art. 36 NCC drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu – aplicarea principiului *infans conceptus pro nato habetur quoties de ejus commodis agitur*.

lege, după cum nimeni nu poate renunța, în tot sau în parte, la capacitatea de folosință (art. 29 NCC). În cazurile și condițiile expres prevăzute de lege este posibilă îngrădirea capacității de folosință (de ex., decăderea din drepturile părintești) și în aceste limite persoana fizică nu va putea să dobândească drepturi și să-și asume obligații pe plan procesual.

În cazul persoanelor juridice, capacitatea de folosință se dobândește în mod diferit după cum sunt sau nu supuse înregistrării. Astfel, în conformitate cu art. 205 NCC, persoanele juridice supuse înregistrării au capacitatea de a avea drepturi și obligații de la data înregistrării lor³⁷, iar dacă nu sunt supuse înregistrării, capacitatea de folosință se naște de la data actului de înființare, de la data autorizării constituirii lor sau de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege. Încetarea capacității procesuale de folosință are loc la data încetării persoanei juridice însăși, în cazurile și formele prevăzute de lege sau de actele constitutive.

În ceea ce privește conținutul capacității de folosință, spre deosebire de capacitatea persoanelor fizice care în mod egal și fără nicio deosebire, are un conținut identic pentru toate aceste persoane, capacitatea persoanelor juridice s-a consacrat principiul specialității capacității de folosință³⁸. În doctrina recentă s-a reținut, însă, că noul Cod civil a eliminat principiul specialității capacității de folosință, care limita capacitatea persoanei juridice prin circumstanțierea exclusiv la obiectul său de activitate. Noua reglementare a păstrat regula specialității capacității de folosință doar în privința persoanelor juridice fără scop lucrativ deoarece acestea pot avea numai drepturile și obligațiile civile care sunt necesare pentru realizarea scopului stabilit prin lege, actul de înființare sau statut. Persoana juridică cu scop lucrativ are o capacitate de folosință neîngrădită în domeniul patrimonial³⁹.

Lipsa capacității procesuale de folosință poate fi invocată în orice stare a procesului, atât în primă instanță, cât și direct în apel, atât ca motiv de apel, cât și ca excepție (în recurs lipsa capacității procesuale de folosință poate fi invocată în conformitate cu art. 488 alin. 2 NCPC raportat la art. 247 alin. 1 NCPC⁴⁰). Mijlocul procesual prin care se invocă această lipsă este excepția lipsei capacității procesuale de folosință – excepție de fond (privește una din condițiile de exercițiu ale acțiunii civile), absolută (normele care reglementează capacitatea procesuală de folosință au caracter imperativ) și peremptorie (prin admiterea ei se tinde la

³⁷ Prin derogare, persoanele juridice supuse înregistrării pot chiar și de la data actului de înființare să dobândească drepturi și să își asume obligații, însă numai în măsura necesară ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil – art. 205 alin. 3 NCC.

³⁸ C. Stătescu, *Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, E.D.P., București, 1970, p. 421.

³⁹ A se vedea R. Rizoiu, în *Drept civil. Persoanele* (coord. M. Nicolae), Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 363 și urm.

⁴⁰ Pentru recurs mai trebuie verificată cerința suplimentară ca pentru soluționarea problemei capacității procesuale de folosință să nu fie necesare administrarea altor dovezi în afara înscrisurilor noi – M. Tăbărcă, *Noul Cod de procedură civilă, comentat și adnotat*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 288.

respingerea acțiunii). Actele de procedură îndeplinite de cel care nu are capacitatea de folosință sunt lovite de nulitate absolută (art. 56 alin. 3 NCPC). Această soluție de nulitate absolută decurge din art. 40 alin. 1 NCPC⁴¹ coroborat cu art. 56 alin. 3 NCPC, nulitate procesuală necondiționată de existența unei vătămări (art. 176 pct. 1 NCPC).

Capacitatea procesuală de exercițiu se definește ca aptitudinea unei persoane care are folosința unui drept, de a valorifica singură acest drept în justiție, exercitând personal drepturile procesuale și îndeplinind tot astfel obligațiile procesuale. Altfel spus, reprezintă capacitatea de a angaja și conduce personal procesul, capacitatea de a sta în judecată (art. 57 alin. 1 NCPC).

Capacitatea de exercițiu este consecința capacității de folosință, astfel încât cine nu are capacitate de folosință nu o are nici pe cea de exercițiu. Este însă posibil ca o persoană să aibă capacitate de folosință, dar să nu aibă capacitate de exercițiu.

În cazul persoanelor fizice, capacitatea deplină de exercițiu se dobândește la vârsta majoratului, adică la 18 ani, cu excepția minorului care se căsătorește și o are, ca efect al căsătoriei, de la 16 ani. Potrivit art. 40 NCC, pentru motive temeinice, instanța de tutelă poate recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu, cu ascultarea părinților sau a tutorei minorului, luându-se, când este cazul, și avizul consiliului de familie. În acest caz va exista și capacitate procesuală de exercițiu. Capacitatea de exercițiu încetează, după caz, definitiv sau temporar, în următoarele moduri și situații: pe data morții; prin punerea sub interdicție judecătorească, în cazul anulării căsătoriei care intervine înainte ca soțul să împlinească 18 ani, dacă a fost de rea-credință la încheierea căsătoriei.

În cazul persoanelor juridice capacitatea de exercițiu (civilă și procesuală) se realizează prin intermediul organelor sale de administrare, în conformitate cu legea sau cu actul constitutiv. În conformitate cu art. 58 alin. 1 NCPC, în cazul în care o persoană juridică ori o entitate din cele prevăzute la art. 56 alin. 2 NCPC este chemată să stea în judecată și nu are reprezentant, instanța de judecată va numi un curator special dintre avocații anume desemnați de barou pentru fiecare instanță judecătorească.

Persoanele fără capacitate de exercițiu sunt minorii sub 14 ani și alienații sau debilizii mintali puși sub interdicție judecătorească. Aceștia nu stau personal în proces, ci prin reprezentanții lor legali care pot fi pentru minori părinții sau, în lipsa acestora, tutorele, iar în cazul interzișilor, tutorele. Dacă cel lipsit de capacitate nu are reprezentant legal și există urgență în soluționarea procesului, la cererea părții interesate se poate numi un curator special. Numirea unui asemenea curator se impune și în cazul în care între reprezentat și reprezentant există contrarietate de interese. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă. Numirea acestor curatori se face de instanța

⁴¹ Cererile făcute de o persoană care nu are capacitate procesuală sunt nule sau, după caz, anulabile.

care judecă procesul în condițiile stabilite de art. 58 alin. 3-4 NCPC, dintre avocații anume desemnați de barou în acest scop. Avansarea remunerației curatorului special numit în condițiile art. 58 (dar și ale art. 167) este în sarcina persoanei ale cărei interese sunt ocrotite prin numirea curatorului, dar instanța poate stabili, prin încheierea la care se referă alin. 4, și ca avansarea să se facă de cealaltă parte, dacă măsura este în interesul continuării procesului. În orice situație sumele avansate se includ în cheltuielile de judecată și vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul. În mod excepțional, în cazuri urgente, care nu suferă amânare și nici nu sunt îndeplinite condițiile de a urmări prin titlu executoriu aceste sume, instanța va încuviința avansarea remunerației din bugetul statului, ele constituind cheltuieli judiciare, care vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul. Obligația de plată a cheltuielilor judiciare către stat constituie creanță fiscală, iar dispozitivul hotărârii prin care s-au acordat constituie titlu executoriu și se comunică de îndată organelor competente, respectiv celor stabilite prin art. 46 din O.U.G. nr 80/2013 (organele de executare din subordinea ANAF în a căror rază teritorială își are domiciliul fiscal debitorul). Dacă partea ocrotită prin numirea curatorului a pierdut procesul și este lipsită de venituri sau face parte dintr-o categorie pentru care legea prevede acordarea asistenței juridice gratuite, sumele avansate din buget rămân în sarcina statului (art. 48 și 49 din O.U.G. nr. 80/2013).

Minorii între 14-18 ani au capacitate de exercițiu restrânsă, ceea ce pe plan procesual înseamnă că vor fi citați și vor sta personal în proces, dar asistați de părinți sau, în lipsa acestora, de tutore, care vor fi citați și vor semna toate actele alături de minor. Dacă minorul împlinește 14 ani în cursul procesului, reprezentarea legală se transformă în asistare și minorul va trebui citat personal. În conformitate cu art. 42 NCC minorul poate să încheie acte juridice privind munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa, cu încuviințarea părinților sau a tutorelului și cu respectarea dispozițiilor legii speciale. Menționăm în acest sens art. 13 C. mun. care prevede că persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani, iar aceasta poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională.

Atât în cazul celor fără capacitate de exercițiu, ca și al celor cu capacitate restrânsă, pentru actele procesuale de dispoziție, precum renunțarea la judecată sau la dreptul subiectiv, renunțarea la o cale de atac, încheierea unei tranzacții, este nevoie de autorizarea specială a organului competent.

Actele de procedură îndeplinite de cel ce nu are exercițiul drepturilor procedurale sunt anulabile (art. 57 alin. 4 NCPC), dar nulitatea nu intervine în mod automat, ci va acorda un termen pentru acoperirea lipsurilor (art. 57 alin. 5 NCPC), actele putând fi ratificate, total sau parțial, de părinți sau tutore.

Lipsa capacității de exercițiu a drepturilor procedurale poate fi invocată în orice stare a pricinii (art. 57 alin. 3 NCPC), chiar și de către adversar, mijlocul procesual fiind excepția lipsei capacității procesuale de exercițiu – excepție de fond,

absolută și mixtă (începe prin a avea un efect dilatoriu și se poate finaliza printr-un efect peremptoriu).

2.4. Calitatea procesuală

Calitatea procesuală (*legitimitas ad causam*) presupune existența unei identități între persoana reclamantului și cel care se pretinde titular al dreptului subiectiv în raportul juridic dedus judecătii (calitate sau legitimare procesuală activă) și, pe de altă parte, între persoana pârâtului și cel obligat în același raport juridic (calitate sau legitimare procesuală pasivă). Această concepție pe care am exprimat-o de multă vreme⁴² a fost consacrată și de Noul Cod de procedură civilă, care în art. 36 precizează că această calitate procesuală rezultă din identitatea dintre părți și subiectele raportului juridic litigios, astfel cum acesta este dedus judecătii. Existența drepturilor și obligațiilor afirmate constituie o chestiune de fond. Spre deosebire de capacitatea procesuală care se apreciază în abstract, arătând dacă poți să stai sau nu în orice proces civil, calitatea procesuală presupune îndreptățirea de a sta într-un anumit proces. În cazurile în care prin acțiune nu se valorifică un drept subiectiv, ci un interes care se poate realiza numai pe calea justiției, precum și atunci când acțiunea se valorifică de altă persoană decât titularul dreptului, calitatea procesuală rezultă în mod expres din lege. Prin art. 37 NCPC se precizează că în cazurile și condițiile prevăzute exclusiv prin lege, se pot introduce cereri sau se pot formula apărări și de persoane, organizații, instituții sau autorități, care, fără să justifice un interes personal, acționează pentru apărarea drepturilor și intereselor unor persoane aflate în situații speciale sau, după caz, în scopul ocrotirii unui interes de grup mai general. Aici se încadrează deci și așa-numitele acțiuni colective⁴³.

Deocamdată există puține situații în care se recunoaște legitimare procesuală activă unor grupuri. Astfel, art. 28 alin. 2 din Legea dialogului social nr. 62/2011 prevede că, în exercitarea atribuțiilor lor, organizațiile sindicale au dreptul de a întreprinde orice acțiune prevăzută de lege, inclusiv de a formula acțiune în justiție în numele membrilor lor, în baza unor împuterniciri scrise din partea acestora. Acțiunea nu va putea fi introdusă sau continuată de organizația sindicală dacă cel în cauză se opune sau renunță la judecată în mod expres. Pe de altă parte, asociațiile de consumatori au dreptul de a introduce acțiuni în justiție pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale consumatorilor (art. 37 lit. h din O.G. nr. 21/1992, cu modificările și completările ulterioare). Și ca să încheiem seria exemplelor să precizăm că, potrivit art. 28 din O.G. nr. 137/2000, republicată, organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului sau care au interes legitim în combaterea discriminării au calitate procesuală activă în cazul în care

⁴² A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, pp. 280-282. Într-o altă concepție (I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. C. H. Beck, București, 2008, p. 113) s-a susținut că legitimarea procesuală nu se raportează cu necesitate la raportul juridic dedus judecătii, ci la dreptul de a reclama în justiție și la obligația de a răspunde pretențiilor formulate prin cererea de chemare în judecată.

⁴³ A se vedea pentru dezvoltări E. Roșu, *op. cit.*, pp. 150-176.

discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane. Ele au, de asemenea, calitate procesuală activă și în cazul în care discriminarea aduce atingere unei persoane fizice, dar numai la cererea acesteia. O acțiune colectivă care apropie într-o anumită măsură tipologia *class-action*⁴⁴ o regăsim în Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, care în art. 12 alin. 3 prevede că asociațiile pentru protecția consumatorului îl pot chema în judecată pe profesionistul care utilizează contracte de adeziune care conțin clauze abuzive, pentru ca aceasta să dispună încetarea folosirii acestora, precum și modificarea contractelor aflate în curs de executare, prin eliminarea clauzelor abuzive⁴⁵. Se observă că această acțiune prezintă particularitatea că admiterea ei produce efecte față de o serie de persoane nedeterminate, respectiv toți consumatorii cu care profesionistul în cauză a încheiat contracte de adeziune ce cuprind clauza apreciată ca fiind abuzivă⁴⁶.

Reclamantul fiind cel care pornește procesul, prin cererea de chemare în judecată, va trebui să justifice atât calitatea sa procesuală, cât și calitatea procesuală a pârâtului și va face acest lucru indicând în cerere atât pretenția, cât și motivarea în fapt și în drept, adică îndreptățirea sa de a introduce cererea împotriva pârâtului⁴⁷. În concret, acest aspect este relevat și de art. 194 lit. d NCPC care impune reclamantului să motiveze în fapt și în drept cererea. Dacă în ceea ce privește justificarea calității procesuale, aceasta incumbă reclamantului care o concretizează prin cererea de chemare în judecată, însă după sesizarea instanței, aceasta trebuie să verifice atât calitatea procesuală activă, cât și calitatea procesuală pasivă. Achi-esăm la soluția promovată în doctrină⁴⁸ că verificarea calității procesuale de către

⁴⁴ Sub numele de *class-action* sunt cunoscute procedurile care permit unei persoane, căreia judecătorul iar nu legea îi recunoaște reprezentativitate într-un anumit domeniu să acționeze în scopul obținerii unei hotărâri în profitul unui grup de persoane neidentificate care aparțin unei categorii sociale sau economice. Nu există nici reprezentare între cel care acționează și beneficiarii demersului judiciar. A se vedea, M. Bandrac, în *Droit et pratique de la procédure civile* (direction S. Guinchard), ed. a V-a, Dalloz, 2006, p. 14. După cum se poate observa, acțiunea reglementată în legea privind clauzele abuzive se apropie într-o câțiva de ceea ce înțelegem prin *class-action*, dar nu se identifică complet în această noțiune juridică deoarece caracterul reprezentativ al reclamantului nu este stabilit de judecător, ci printr-o dispoziție expresă a legii. Această particularitate este concordantă cu specificul procedurii noastre, deoarece și art. 36 NCPC se referă la „condiții prevăzute expres de lege” atunci când vorbește de legitimarea procesuală a altor persoane.

⁴⁵ Aceste dispoziții referitoare la legitimarea procesuală extraordinară a organizațiilor pentru protecția consumatorului nu aduc atingere dreptului consumatorului căruia i se opune un contract de adeziune ce conține clauze abuzive de a invoca nulitatea clauzei pe cale de acțiune ori pe cale de excepție, în condițiile legii.

⁴⁶ Pentru amănunte, a se vedea L. Bercea, *Acțiunile colective în eliminarea clauzelor abuzive din contractele standard de consum. Cui prodest?*, în RRDP nr. 3/2013, pp. 24-36.

⁴⁷ A se vedea pentru dezvoltări în legătură cu calitatea procesuală, potrivit NCC, în materia filiației, a coproprietății, a încălcării drepturilor nepatrimoniale, a administrării bunurilor altuia, a contractului de comision și a contractului de donație, V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, *Impactul Noului Cod civil asupra unor instituții de drept procesual civil*, RRDP nr. 1/2012, pp. 90-97.

⁴⁸ G. Boroș, M. Stancu, op. cit., p. 41.

instanță nu presupune verificarea a însuși dreptului sau a înseși obligației ce intră în raportul juridic litigios, aspect subliniat și de art. 36 teza finală NCPC – existența sau inexistența drepturilor și a obligațiilor afirmate constituie o chestiune de fond. Această verificare de către instanță trebuie făcută nu numai în cererile prin care se tinde la realizarea dreptului, ci și în cererile prin care se cere constatarea existenței sau inexistenței dreptului⁴⁹.

În concret, verificarea calității procesuale se poate realiza prin trimitere la lege (atunci când aceasta precizează expres cine are calitate procesuală activă sau pasivă – procedura divorțului, stabilirea filiației, tăgăduire sau stabilire paternitate etc.) sau la raportul juridic obligațional litigios (în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță). În cazul acțiunilor reale, pentru a se stabili calitatea procesuală activă poate fi necesar să se administreze aceleași probe ca și pentru dovedirea cererii, ceea ce poate implica unirea excepției lipsei calității procesuale active cu administrarea probelor, respectiv cu fondul cauzei (art. 248 alin. 4 NCPC).

Menționăm faptul că uneori legea stabilește cine ar putea avea calitate procesuală în anumite litigii, sub diferite forme⁵⁰:

- Limitarea titularilor dreptului la acțiune; în acest caz numai anumite persoane pot introduce valabil cererea de chemare în judecată: cazul soților pentru cererea de divorț; tăgăduirea paternității de soțul mamei, mamă, tatăl biologic, copil, procuror; copilul și moștenitorii acestuia în cazul stabilirii filiației față de mamă etc.).

- Atribuirea de calitate procesuală unor entități care nu ar avea un interes personal: cazul acțiunii oblice (art. 1560 NCC), sesizarea instanței de tutelă potrivit art. 111 NCC, persoanele care pot cere punerea sub interdicție (art. 165 NCC), asociațiile de consumatori (OG nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor⁵¹), organizații sindicale (Legea nr. 62/2011 a dialogului social⁵²), organizații neguvernamentale (OG nr. 137/2000 privind discriminarea⁵³) etc. În doctrină se precizează că în această ipoteză putem vorbi de o legitimare procesuală extraordinară⁵⁴.

- Recunoașterea posibilității de pornire a procesului civil de către procuror, în condițiile limitative prevăzute de art. 92 alin. 1 NCPC.

Calitatea procesuală poate fi transmisă fie pe cale legală (de exemplu o dispoziție expresă a legii⁵⁵, succesiunea în cazul persoanelor fizice și reorganizarea în cazul celor juridice prin fuziune, divizare sau transformare), fie pe cale

⁴⁹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 286 cu referințele jurisprudențiale aferente.

⁵⁰ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, pp. 44-45.

⁵¹ M. Of. nr. 208 din 28.03.2007.

⁵² M. Of. nr. 625 din 31.08.2012. Prin decizia nr. 1/2013, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 118 din 1 martie 2013, pronunțată în soluționarea unui recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit că organizațiile sindicale au calitate procesuală activă în acțiunile promovate în numele membrilor de sindicat.

⁵³ M. Of. nr. 166 din 7.03.2014.

⁵⁴ I. Leș, *op. cit.*, p. 64.

⁵⁵ Avem în vedere continuarea procesului de divorț de către moștenitori în conformitate cu art. 926 NCPC.

convențională (de ex. prin cesiunea contractului, al cesiunii de creanță, preluarea datoriei cu consimțământul creditorului, vânzarea sau donarea bunului litigios).

Din punct de vedere al întinderii, transmisiunea poate fi universală⁵⁶, cu titlu universal⁵⁷ sau cu titlu particular⁵⁸. Noul Cod de procedură civilă se ocupă în art. 39 de situația procesuală a înstrăinătorului dreptului litigios și a succesorilor săi, legea făcând distincție după cum transmiterea se face prin acte între vii cu titlu particular sau acte cu titlu particular pentru cauză de moarte. Dacă în cursul procesului dreptul litigios este transmis prin acte între vii cu titlu particular, judecata va continua între părțile inițiale, fără ca transmisiunea să producă imediat și în mod automat modificări cu privire la părțile între care se desfășoară procesul. Dacă însă intervine o transmisiune între vii cu titlu universal, cum este cazul fiduciei (art. 773 și urm. NCC), judecata va continua nu cu constituitorul, ci cu fiduciarul.

În cazul în care dreptul litigios este transmis prin acte cu titlu universal pentru cauză de moarte, adică prin legate, procesul va continua cu succesorul universal sau cu titlu universal al autorului, după caz.

Dacă este vorba de persoane juridice, distincția „acte între vii cu titlu particular” și „acte pentru cauză de moarte cu titlu particular” nu se poate face, astfel că în cazul lor calitatea se transmite prin acte între vii cu titlu particular și se pune numai problema continuării procesului între părțile inițiale și, după caz, între partea originară și succesorul particular al celeilalte părți.

Succesorul cu titlu particular este obligat să intervină în cauză dacă are cunoștință de existența procesului, dar poate fi introdus în cauză și la cererea părții interesate sau din oficiu, în condițiile art. 78-79 NCPC.

Introducerea în cauză a succesorului cu titlu particular nu se identifică cu niciuna din formele de intervenție a terților în proces. Ea reprezintă o instituție juridică aparte, reprezentând mijlocul procesual prin care se pune în discuție transmiterea calității procesuale active sau pasive a înstrăinătorului. Din aceasta decurg următoarele consecințe: instanța nu se pronunță asupra admisibilității în principiu a cererii, ci citează numai pe cel indicat drept succesor cu titlu particular; introducerea în cauză poate interveni în orice moment al procesului, inclusiv în căile de atac, deoarece nu presupune modificarea cererii de chemare în judecată; dobânditorul cu titlu particular, introdus în cauză, nu datorează o taxă judiciară de timbru distinctă de înstrăinător, obiectul procesului rămânând neschimbat; nici partea care a formulat cerere de introducere în cauză a dobânditorului cu titlu particular nu datorează taxă judiciară de timbru pentru această cerere, deoarece din perspectiva acesteia, cererea nu reprezintă decât un incident procedural care pune în discuție cadrul procesual sub aspectul părților, fără implicații în ce privește obiectul procesului⁵⁹.

⁵⁶ Ipoteza moștenitorului legal unic, a legatarului universal, fuziune prin absorbție sau contopire, transformarea persoanei juridice.

⁵⁷ Cazul moștenitorilor legali, legatarului cu titlu universal, divizarea totală sau parțială a persoanei juridice.

⁵⁸ Avem în vedere legatarul cu titlu particular, transmisiunea convențională.

⁵⁹ A se vedea, V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, *Câteva reflecții cu privire la soluțiile din doctrină și jurisprudență privind unele probleme ivite în aplicarea NCPC*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 5 iunie 2014 și în RRDP nr. 4/2014, pp. 93 și urm.

Instanța va decide, după împrejurări, dacă înstrăinătorul sau succesorul universal ori cu titlu universal va rămâne sau, după caz, va fi scos din proces, astfel că și soluția din art. 39 alin. 1 este provizorie, până la momentul deciziei instanței⁶⁰. În orice caz, în privința efectelor hotărârii pronunțate în situațiile menționate de art. 39 NCPC, hotărârea pronunțată contra înstrăinătorului/succesorului universal ori cu titlu universal va produce de drept efecte și contra succesorului cu titlu particular și va fi opozabilă întotdeauna acestuia din urmă⁶¹. De la această regulă specială cu privire la opozabilitatea hotărârii judecătorești, art. 39 alin. 3 exceptează cazurile în care succesorul cu titlu particular a dobândit dreptul cu bună-credință și nu mai poate fi evins, potrivit legii, de către adevăratul proprietar [de ex., succesorul cu titlu particular (cumpărător, adjudecător etc.) a dobândit un drept tabular cu bună-credință prin act juridic cu titlu oneros în condițiile art. 901 NCC (principiul publicității materiale), or în cazul bunurilor mobile corporale sunt incidente dispozițiile art. 937 NCC (*en fait de meubles la possession vaut titre*)].

Este util, mai ales în planul aplicării textului legal, să se facă distincția între calitatea procesuală și calitatea de reprezentant în proces⁶². Calitatea procesuală activă și pasivă trebuie justificată, așa cum am menționat, de către reclamant, obligație care rezultă și din dispozițiile art. 194 lit. a, b și d NCPC, iar nedovedirea acestei calități procesuale duce la respingerea cererii potrivit art. 40 NCPC. Calitatea de reprezentant al unei părți în proces se probează de partea reprezentată în conformitate cu art. 151 NCPC, iar neprobarea acestei calități va conduce la anularea cererii în conformitate cu art. 82 NCPC. În consecință, dacă partea are calitate procesuală, dar mandatarul care o reprezintă în proces nu face dovada calității de reprezentant, instanța va anula cererea. De asemenea, opinăm că dacă se invocă excepția dovezii calității de reprezentant și excepția lipsei calității procesuale, în conformitate cu art. 248 alin. 1 NCPC prima excepție va avea prioritate în soluționare (fiind o excepție de procedură), ulterior urmând să fie soluționată cea de-a doua excepție (fiind o excepție de fond).

În cazul în care instanța constată lipsa calității procesuale, ea va respinge cererea sau apărarea formulată ca fiind făcută de o persoană sau împotriva unei persoane fără calitate (art. 40 NCPC), mijlocul procesual de invocare fiind excepția lipsei calității procesuale active sau pasive, după caz, excepție de fond absolută și peremptorie.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Este vorba nu numai de opozabilitatea hotărârii, care presupune numai opunerea situației juridice consacrate prin hotărârea judecătorească și care este aplicabilă în raporturile cu orice terț, ci chiar de efectele obligativității și executorialității hotărârii, astfel cum sunt acestea consacrate în art. 433 și 435 alin. (1) NCPC. Aceasta înseamnă că, atunci când este cazul, hotărârea judecătorească ar putea fi pusă în executare față de succesorul cu titlu particular, chiar dacă acesta nu a figurat în proces, fără a fi nevoie de alte formalități decât cele necesare pentru executarea silită, în general. Pentru argumentarea soluției potrivit căreia succesorii cu titlu particular, indiferent de introducerea lor în cauză, suportă efectele hotărârii pronunțate în legătură cu dreptul ce a făcut obiectul transmiterii, a se vedea A. Nicolae, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 1214-1215.

⁶² În același sens, M. Fodor, op. cit., pp. 147-148.

Lipsa calității procesuale poate fi invocată de partea interesată, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice stare a procesului⁶³.

Dacă pentru a stabili existența sau inexistența calității procesuale, excepția a fost unită cu administrarea probelor sau cu fondul cauzei, în condițiile art. 248 alin. 4 NCPC, iar instanța stabilește că dreptul există, dar acțiunea a fost pornită de o persoană fără calitate, nu va respinge acțiunea ca nefondată, ci ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală activă (ipoteză în care procesul ar putea fi repornit de o persoană care ar justifica această calitate). Dacă instanța constată lipsa calității procesuale pasive și respinge cererea de chemare în judecată pe acest considerent, procesul se poate declanșa din nou împotriva adevăratului pârât.

Secțiunea a 3-a. Clasificarea acțiunilor civile

3.1. Considerații preliminare

În literatură și practică se vorbește de clasificarea acțiunilor, dar, în realitate, noțiunea de acțiune este folosită în acest caz ca fiind sinonimă cu cererea de chemare în judecată, deoarece, astfel cum am arătat, în înțelesul ei obișnuit acțiunea cuprinde un ansamblu de mijloace procesuale, care include și cererea de chemare în judecată. Cererile de chemare în judecată se clasifică în funcție de mai multe criterii: scopul material urmărit de reclamant; natura dreptului ce se valorifică; calea procedurală aleasă de parte pentru apărarea dreptului ei⁶⁴.

Criteriile după care se clasifică acțiunile (cereri) în justiție sunt:

- scopul material urmărit (de a obține executarea obligației sau recunoașterea unui drept);
- natura dreptului subiectiv ce urmează a se valorifica;
- calea procedurală aleasă de parte.

3.2. Acțiuni în realizare, în constatare și în constituire

În funcție de scopul material, cererile se clasifică în cereri în realizarea dreptului, cereri în constatare și cereri în constituire de drepturi.

Cererile în realizarea dreptului (numite și în adjuđecare, în condamnare sau în executare) sunt acelea prin care reclamantul, ce se pretinde titularul unui drept subiectiv, solicită instanței să-l oblige pe pârât la respectarea dreptului, iar dacă acest lucru nu mai este posibil, la despăgubiri, pentru prejudiciul suferit. Ele reprezintă regula, hotărârea care se pronunță putând să fie executată silit, dacă debitorul nu-și execută de bunăvoie obligația. Din punct de vedere practic, aceste cereri sunt cele mai frecvente: cereri în revendicare, cereri care au ca obiect plata

⁶³ Trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 247 alin. 3 NCPC.

⁶⁴ V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, Curs selectiv, 2011, pp. 13-20.

unor sume de bani, executarea unor obligații contractuale, anularea unor acte juridice etc.

Cererile în constatare (numite și în recunoașterea dreptului sau în confirmare) sunt acelea prin care reclamantul solicită instanței să constate numai existența unui drept al său sau inexistența unui drept al pârâtului, deci dacă există sau nu un raport juridic și au fost reglementate pentru prima oară de Legea nr. 394/1943 pentru accelerarea judecăților (art. 2), iar apoi preluate în Codul din 1948 (art. 111). Potrivit art. 35 NCPC, cererea în constatare are un caracter subsidiar, în sensul că ea nu poate fi folosită atâta timp cât partea poate cere realizarea dreptului, pe orice altă cale prevăzută de lege, legiuitorul preferând să se înlăture definitiv neînțelegerile apărute în circuitul civil în legătură cu un drept subiectiv, iar nu numai să se constate. Datorită obiectivului limitat al acestor cereri – constatarea existenței sau inexistenței unui drept – hotărârile care se pronunță în cadrul lor nu pot fi puse în executare silită în ceea ce privește soluția dată capătului principal de cerere.

Acțiunile în constatare pot fi, în funcție de obiect, pozitive și negative, dar se vorbește și de alte trei categorii de acțiuni⁶⁵:

- acțiuni declaratorii, adică cele prin care se cere instanței să constate existența sau inexistența unui raport juridic;

- acțiuni interogatorii sunt acelea prin care titularul dreptului, în mod preventiv, cheamă în judecată o persoană care ar putea eventual să-i conteste dreptul, pentru a răspunde și a se lua act dacă recunoaște sau nu dreptul;

- acțiuni provocatorii sunt acelea prin care titularul unui drept cheamă în judecată pe cel care, prin atitudinea sau actele sale, îi cauzează o tulburare serioasă în exercițiul dreptului său.

Așa cum rezultă din art. 35 NCPC și din practica judecătorească, spre deosebire de cererile în realizare, cererile în constatare au următoarele caracteristici:

- printr-o cerere în constatare se urmărește constatarea existenței sau inexistenței unui drept;

- reclamantul nu urmărește condamnarea pârâtului, sens în care hotărârile pronunțate în cererile în constatare nu pot fi titluri executorii, nefiind susceptibile de executare silită⁶⁶ (se are în vedere capătul principal de cerere, dar dacă au fost acordate și cheltuieli de judecată, acestea pot fi puse în executare silită);

- cererea în constatare are un caracter subsidiar față de cererea în realizare (se va respinge ca inadmisibilă dacă partea poate cere realizarea dreptului pe orice altă cale prevăzută de lege⁶⁷).

Menționăm faptul că în doctrină⁶⁸ s-a subliniat că din împrejurarea că hotărârea pronunțată într-o cerere în constatare nu constituie titlu executoriu nu

⁶⁵ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, pp. 296-297.

⁶⁶ CSJ, s. civ., dec. nr. 3107/1994, în B.J. 1994, pag. 85 preluată în G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 51.

⁶⁷ Sunt avute în vedere toate mijloacele de realizare a dreptului, inclusiv contestația la executare.

⁶⁸ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 293.

trebuie concluzionat în sensul că judecata cererii în constatare s-ar realiza după procedura necontencioasă, iar nu după cea contencioasă.

Cererea în constatare nu trebuie confundată cu cererea privind constatarea unei situații de fapt reglementate de art. 364 NCPC și nici cu procedura notarială de constatare a unor fapte prevăzute de lege (art. 148-149 din Legea nr. 36/1995). Ceea ce face distincția între aceste situații este sfera de aplicare. Dacă pentru prima situație se urmărește constatarea existenței/inexistenței unui drept, în ultimele două ipoteze, procedurile vizează constatarea unei stări de fapt, fără a se pune în discuție dreptul. Ori de câte ori se va apela la o cerere în constatare vizându-se o stare de fapt, cererea în constatare urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

Sub aspectul competenței, art. 127 NCPC prevede că în cererile pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept, competența instanței se determină după regulile prevăzute pentru cererile având ca obiect realizarea dreptului.

Faptul că legiuitorul a instituit o serie de condiții speciale de admisibilitate ale acțiunii în constatare, nu trebuie să conducă la ignorarea faptului că art. 35 NCPC prevede în mod expres cerința unei condiții generale, comune tuturor acțiunilor civile, respectiv interesul⁶⁹.

Cererile în constituire de drepturi (numite și în transformare) sunt acelea care urmăresc schimbarea sau desființarea unor raporturi juridice vechi și crearea unor raporturi juridice noi între părți ori prin care reclamantul solicită aplicarea legii la anumite fapte și date pe care le invocă, pentru a se deduce consecințele ce se impun (de ex., cererea de divorț, cererea de desfacere a adopției, cererea de punere sub interdicție). De regulă, hotărârile pronunțate în aceste cereri produc efecte *ex nunc*, numai pentru viitor, dar sunt și cazuri în care, deși se creează o situație juridică nouă, hotărârea produce efecte *ex tunc*, retroactiv (de ex., în materie de stabilire a filiației, nulitatea căsătoriei, declararea judecătorească a morții).

3.3. Acțiuni personale, reale și mixte

Potrivit naturii dreptului ce se valorifică, cererile sunt: personale, când se valorifică un drept personal, de creanță; reale, când se valorifică un drept real (acțiunea în revendicare, acțiunea confesorie, acțiunea negatorie, acțiunea posesorie, acțiunea în grănițuire, acțiunea de partaj etc.); mixte, când se valorifică în același timp un drept de creanță și un drept real, fie pentru că drepturile invocate au aceeași cauză generatoare, fie datorită conexiunii în care se află (cererile care urmăresc executarea unui act juridic ce a creat sau transferat un drept real asupra unui bun individual determinat, dând naștere totodată unor obligații personale; cererile în anulare, în rezoluțiunea, revocarea unui act juridic prin care s-a transmis sau s-a constituit un drept real). Dacă ne raportăm și la obiectul dreptului subiectiv apărut, putem vorbi de cereri personale mobiliare, cereri personale imobiliare, cereri reale mobiliare și cereri reale imobiliare.

⁶⁹ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 295 cu referințele jurisprudențiale aferente.

În doctrină se menționează și o treia categorie de cereri, respectiv cele mixte – prin care se urmărește valorificarea în același timp a unui drept real și a unui drept de creanță care au aceeași cauză sau se găsesc într-un raport de conexitate⁷⁰:

- cereri prin care se urmărește executarea unui act juridic care a creat sau transferat un drept real asupra unui bun individual determinat, dând naștere unei obligații personale⁷¹;

- cererile în anulare, rezoluțiunea, rezilierea unui act juridic prin care s-a transmis sau s-a constituit un drept real.

De asemenea, în conformitate cu același criteriu, cererile se clasifică în:

- cereri patrimoniale – cele care vizează drepturi subiective cu conținut economic;

- cereri nepatrimoniale – care au ca obiect drepturi subiective legate de persoana titularului lor, fără a avea conținut economic (de exemplu cererea de divorț, de anulare a căsătoriei, stabilirea paternității, tăgăduirea paternității).

Această clasificare a cererilor poate prezenta importanță, sub mai multe aspecte:

- în planul competenței teritoriale, fiind competente instanțe diferite în funcție de temeiurile de drept aplicabile: art. 107 NCPC – cereri personale imobiliare sau cereri reale imobiliare, art. 117 NCPC – cereri reale imobiliare, art. 113 – cereri personale imobiliare și pentru cererile mixte;

- în ceea ce privește calitatea procesuală care poate diferi în funcție de caracterul personal sau real al cererilor;

- în ceea ce privește prescripția – cererile prin care se valorifică drepturi reale principale și cererile nepatrimoniale sunt imprescriptibile, cererile personale sunt prescriptibile.

Această clasificare nu acoperă însă toate cererile, rămânând în afara ei, de exemplu, cererile privind starea și capacitatea persoanelor. Ea prezintă totuși importanță practică, mai ales cât privește cererile personale și reale, sub raportul calității procesuale, al competenței teritoriale și al prescripției: în cazul cererilor personale, titularul dreptului poate chema în judecată numai subiectul pasiv din raportul obligațional, competentă este instanța de drept comun, de la domiciliului pârâtului, iar dreptul la acțiune (dreptul de a obține condamnarea pârâtului) se prescrie în 3 ani, dacă legea nu prevede un alt termen; în cazul cererilor reale, reclamantul va putea chema în judecată deținătorul bunului, oricare ar fi acesta și, de regulă, oricând în timp, sau în orice caz, în termenul de 10 ani prevăzut de art. 2518 pct. 1 NCC, iar instanța competentă – dacă este vorba de un imobil – este cea în raza căreia se află imobilul. În cazul acțiunilor mixte, competența teritorială poate fi alternativă.

3.4. Acțiuni principale, adiționale, accesorii și incidentale

În raport cu calea procedurală aleasă de parte pentru apărarea dreptului, cererile se împart în principale, accesorii, adiționale și incidentale. Pentru a vorbi

⁷⁰ A se vedea M. Fodor, *op. cit.*, pag. 163 cu referințele doctrinare menționate.

⁷¹ Cererea în predarea unui bun imobil în temeiul unui contract de vânzare-cumpărare.

de această clasificare este necesar să existe un proces în curs, pornit prin cererea de chemare în judecată, care are un capăt principal (cererea principală), iar raportat la aceasta se pot formula cereri a căror rezolvare depinde de soluția din cererea principală (cereri accesorii⁷²) sau cereri ce au legătură cu cererea principală și care ar putea avea și o existență de sine stătătoare, dar fiind formulate într-un proces început se numesc incidentale⁷³. Cererea principală este cererea introductivă de instanță, avându-se în vedere atât cererea de chemare în judecată care se adresează primei instanțe, dar și cererea de apel, recurs, contestație în anulare, revizuire (cereri de sesizare a instanțelor care judecă căile de atac). Cererile adiționale sunt acelea prin care o parte modifică pretențiile sale anterioare⁷⁴. Clasificarea prezintă interes practic îndeosebi în legătură cu competența, deoarece, după cum am precizat deja, art. 123 NCPC dispune că cererile accesorii, adiționale și incidentale sunt în căderea instanței competente să judece cererea principală. La fel, art. 460 alin. 2-5 are în vedere exercitarea căilor de atac și asupra soluțiilor date cererilor accesorii și incidentale, în raport cu calea de atac îndreptată împotriva hotărârii date în cererea principală.

Există cereri care se pot formula numai pe cale principală (cererea în tăgăduirea paternității), cereri care se pot introduce numai pe cale accesorie (purtarea numelui după desfacerea căsătoriei). Totodată, unele cereri accesorii sau incidentale trebuie soluționate din oficiu de către instanța care judecă cererea principală (art. 919 alin. 2 și 3 NCPC).

*

Întrebări

1. Care este raportul dintre acțiunea civilă și cererea de chemare în judecată?
2. Explicați mecanismul prescripției dreptului de a obține condamnarea pârâtului.
3. Cum se concretizează obiectul acțiunii civile?
4. Există vreo deosebire între cauza acțiunii civile și cauza cererii de chemare în judecată?
5. Ce sunt acțiunile preventive și care este avantajul lor?
6. În ce cazuri este necesară numirea unui curator special?
7. Ce noutăți aduce Codul civil în privința calității procesuale?
8. Cine justifică calitatea procesuală și prin ce elemente?
9. În ce condiții se poate transmite calitatea procesuală?
10. Dați trei exemple de cereri lipsite de interes.

⁷² Cum ar fi cererea de cheltuieli de judecată, cereri de acordare a unui termen de grație, cererea de acordare a dobânzilor, cerere de împărțire a bunurilor comune.

⁷³ Menționăm în acest sens cererea reconvențională, cererile de intervenție principală și de intervenție forțată.

⁷⁴ De exemplu, cererea adițională este cea formulată de reclamant în conformitate cu art. 204 NCPC – text care se aplică și în cazul altor cereri în măsura în care nu există norme speciale care să prevadă condițiile în care să se facă modificarea sau completarea cererii, cum ar fi cazul apelului și recursului – art. 471 NCPC și art. 490 alin. 2 NCPC – a se vedea V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 156.

11. Prin ce se caracterizează acțiunile mixte?
12. Care sunt caracteristicile acțiunilor preventive?
13. Dați trei exemple de acțiuni preventive.
14. Indicați trei cazuri în care capacitatea procesuală de exercițiu încetează, definitiv sau temporar.
15. Când intervine și ce presupune instituția asistării?
16. Care este sancțiunea ce intervine în cazul lipsei capacității de exercițiu? Până la ce moment procesual poate fi invocată lipsa capacității de exercițiu?
17. Identificați trei situații în care calitatea procesuală nu poate fi transmisă pe cale convențională.
18. În ce condiții hotărârea pronunțată în contradictoriu cu înstrăinătorul va produce efecte contra succesoriului cu titlu particular al acestuia?
19. Care sunt caracteristicile acțiunilor (cererilor) în constatare?
20. Care este caracteristica acțiunilor (cererilor) în constituire de drepturi?
21. Dați trei exemple de acțiuni (cereri) în constituire de drepturi.
22. Care este relevanța practică a clasificării acțiunilor (cererilor) potrivit cu natura drepturilor ce se valorifică?
23. Care este relevanța practică a clasificării acțiunilor (cererilor) în raport cu calea procedurală aleasă de părți?

Grile și spețe

1. Condițiile ce trebuie îndeplinite de dreptul subiectiv civil afirmat sunt:
 - a) să fie recunoscut și ocrotit de lege;
 - b) să fie exercitat în limitele sale externe (de ordin material și de ordin juridic) și în limitele sale interne (potrivit cu scopul economic și social pentru care a fost recunoscut de lege);
 - c) să fie exercitat cu bună-credință;
 - d) să fie actual.
2. Calitatea procesuală se justifică:
 - a) de către reclamant în ceea ce privește calitatea procesuală activă și de către pârât în ceea ce privește calitatea procesuală pasivă;
 - b) prin cererea de chemare în judecată, respectiv prin întâmpinare;
 - c) numai de către reclamant, atât pentru calitatea procesuală activă, cât și pentru cea pasivă;
 - d) prin obiectul, motivarea în fapt și în drept a cererii de chemare în judecată.
3. Cerințele interesului sunt:
 - a) să fie determinat și legitim;
 - b) să fie moral, chiar dacă nu este juridic, direct și personal;
 - c) să fie personal;
 - d) să fie născut și actual.
4. Sancțiunea lipsei capacității procesuale este:
 - a) nulitatea relativă și parțială;
 - b) după caz, nulitatea absolută sau nulitatea relativă;

- c) nulitatea absolută și totală;
 - d) niciuna din variantele anterioare nu este corectă.
5. În cazul transmisiunii, în condițiile legii, a calității procesuale:
- a) dacă dreptul litigios este transmis prin acte între vii cu titlu particular, judecata va continua numai între partea care nu a înstrăinat dreptul și partea care a preluat dreptul;
 - b) dacă dreptul litigios este transmis prin acte între vii cu titlu particular, judecata va continua între părțile inițiale;
 - c) în toate cazurile succesorul cu titlu particular este obligat să intervină în cauză dacă are cunoștință de existența procesului;
 - d) în principiu, hotărârea pronunțată contra înstrăinătorului sau succesorului universal ori cu titlu universal al acestuia va produce de drept efecte și contra succesorului cu titlu particular.
6. Acțiunea în constatare:
- a) are ca obiect constatarea existenței sau inexistenței unui drept;
 - b) are caracter subsidiar;
 - c) hotărârea pronunțată nu constituie titlu executoriu cu privire la capătul principal de cerere;
 - d) se soluționează după regulile procedurii necontencioase.
7. Sunt admisibile următoarele acțiuni în constatare:
- a) unul dintre moștenitori solicită instanței să constate calitatea lui de moștenitor și compunerea masei succesoriale, dacă între moștenitori există neînțelegeri cu privire la aceste aspecte;
 - b) unul dintre soți solicită instanței să constate că un bun dobândit în timpul căsătoriei este bun comun și nu bun propriu al celui alt soț;
 - c) reclamantul solicită instanței să constate că nu are nicio datorie față de părați;
 - d) debitorul solicită instanței să constate că a intervenit prescripția dreptului de a cere executarea silită, dacă executarea a fost declanșată.
8. Transmiterea calității procesuale active în cursul unui litigiu nu este posibilă în următoarele cazuri:
- a) acțiunea în tăgada paternității;
 - b) acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine;
 - c) acțiunea în revocarea donației pentru neexecutarea sarcinii;
 - d) acțiunea pentru restabilirea dreptului nepatrimonial încălcat.
9. Reprezintă acțiuni (cereri) în constituire de drepturi:
- a) acțiunea în anularea unui contract de vânzare;
 - b) cererea de divorț;
 - c) cererea de declarare judecătorească a morții;
 - d) cererea de revendicare imobiliară.
10. Clasificarea cererilor patrimoniale după natura dreptului ce se valorifică prezintă interes din punctul de vedere al:
- a) competenței teritoriale, calității procesuale și prescripției extinctive;
 - b) numai al competenței teritoriale și prescripției extinctive;
 - c) competenței teritoriale, materiale și a prescripției extinctive;

d) competenței teritoriale, calității procesuale, prescripției extinctive și capacității procesuale.

11. Dacă unul dintre pârâții persoane fizice chemați în judecată era decedat la data introducerii cererii de chemare în judecată:

- a) instanța va dispune introducerea în cauză a moștenitorilor, la solicitarea reclamantului;
- b) reclamantul poate, până la primul termen de judecată, să modifice cererea de chemare în judecată sub aspectul pârâtului, solicitând ca în locul acestuia să fie chemați în judecată moștenitorii alături de ceilalți pârâți indicați;
- c) instanța, urmare a admiterii excepției lipsei capacității procesuale de folosință a respectivului pârât, poate dispune respingerea acțiunii în contradictoriu cu acesta ca fiind formulată împotriva unei persoane fără capacitate procesuală de folosință;
- d) instanța, urmare a admiterii excepției lipsei capacității procesuale de folosință a celui decedat, va pune în discuție necompetența teritorială și, după ascultarea părților, își va declina competența sub aspect teritorial, în cazul în care aceasta era determinată de domiciliul respectivului pârât.

12. În cazul în care, în cursul procesului, una dintre părți înstrăinează (transmitere cu titlu particular) dreptul dedus judecății:

- a) instanța va dispune, chiar și din oficiu, introducerea în cauză a dobânditorului;
- b) hotărârea va produce efecte față de dobânditor chiar dacă acesta nu participă la proces, în afara cazurilor expres prevăzute de lege;
- c) dobânditorul va interveni în proces prin formularea unei cereri de intervenție principale;
- d) introducerea în proces a terțului se va putea face numai până la încheierea ceretării procesului în fața primei instanțe.

13. Cererea în constatare este inadmisibilă dacă:

- a) are ca obiect constatarea unui drept de creanță al constructorului de bună-credință asupra proprietarului terenului pe care s-a edificat construcția;
- b) moștenitorii legali cheamă în judecată o persoană care se pretinde legatar universal, solicitând acesteia să exhibe testamentul;
- c) se solicită să se constate starea unui bun vândut, reclamantul intenționând ca ulterior să solicite daune pentru viciile acestuia;
- d) se solicită să se constate că între părți a intervenit o convenție privind vânzarea unui teren.

14. Actele întocmite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale:

- a) sunt anulabile;
- b) sunt nule absolut;
- c) pot fi confirmate de reprezentantul legal;
- d) presupun o nulitate ce poate fi invocată și de instanță, din oficiu.

15. Acțiunea în constatare prin care unul dintre soți solicită instanței să constate că un bun imobil dobândit în timpul căsătoriei este bun comun:

- a) este inadmisibilă;
- b) este de competența materială a judecătorei, indiferent de valoarea bunului;

- c) este de competența teritorială exclusivă a instanței locului unde se află imobilul;
d) este admisibilă, dar hotărârea nu are forță executorie în privința capătului principal de cerere.

Răspuns grile:

1 abcd, 2 cd, 3 acd, 4 b, 5 bcd, 6 abc, 7 ab, 8 -, 9 bc, 10 a, 11 bc, 12 ab, 13 cd, 14 acd, 15 bcd

1. AG a chemat în judecată pe BD solicitând instanței să constate că părțile dețin cote de câte 1/2 din dreptul de proprietate asupra bunurilor dobândite în timpul căsătoriei.

În motivarea acțiunii, reclamanta a arătat că printr-o hotărâre judecătorească anterioară pronunțată de Judecătoria Sectorului 3 București, s-a dispus desfacerea căsătoriei încheiate cu pârâtul. Reclamanta a arătat că în timpul căsătoriei au fost dobândite prin eforturi comune o serie de bunuri mobile și un imobil situat în București, str. J, sector 5.

Prin întâmpinare, pârâtul BD, a solicitat respingerea acțiunii ca inadmisibilă deoarece acțiunea în constatare are un caracter subsidiar și nu poate fi primită dacă partea poate cere realizarea dreptului.

Care este instanța competentă să judece cererea?

Ce va decide instanța cu privire la inadmisibilitatea cererii formulate de AG?

2. Reclamanta, S.C. „T” S.A., a solicitat ca în contradictoriu cu BT să se constate că, fiind de bună-credință, a construit o clădire pe terenul proprietatea pârâtului.

În motivarea acțiunii, reclamanta a arătat că la data la care a început construcția a considerat că este proprietara terenului conform certificatului de atestare a dreptului de proprietate emis în favoarea sa de către Ministerul Industriilor și Comerțului. Ulterior finalizării construcției, BT a solicitat și a obținut anularea certificatului de atestare a dreptului de proprietate, dovadă dreptul său de proprietate asupra terenului în cauză.

Reclamanta a arătat că nu avea cum să prevadă la momentul edificării construcției situația juridică a bunului, care a rezultat în urma anulării certificatului de atestare a dreptului de proprietate.

Pârâtul, BT, a invocat inadmisibilitatea acțiunii. Pârâtul a arătat că atât calitatea de constructor, cât și buna-credință sunt situații de fapt.

Ce va decide instanța cu privire la excepția invocată de pârât?

3. Prin sentința nr. X/2013 Tribunalul București a respins cererea formulată de S.C. „D” S.R.L. împotriva S.C. „Z” S.R.L. ca fiind formulată de o persoană fără calitate procesuală activă. În considerentele sentinței s-a reținut faptul că societatea reclamantă a fost dizolvată.

Instanța de apel a admis apelul și a trimis cauza spre rejudecare cu motivarea că reclamanta are calitate procesuală activă, deoarece la data sesizării instanței prin cererea de chemare în judecată nu fusese încă dizolvată.

Analizați legalitatea celor două hotărâri judecătorești.

4. Prin sentința civilă nr. X/2013 Judecătoria Buftea a admis cererea formulată de reclamantul SI și a dispus evacuarea pârâtului CL din imobilul situat în comuna 1 Decembrie 1918, șos. Giurgiului, județul Ilfov.

Instanța a reținut că între părți a existat un contract de închiriere în care reclamantul SI avea calitate de locator, iar pârâtul calitate de locatar, că acest contract a expirat și că tacita relocațiune nu a operat deoarece cu 30 de zile înainte de împlinirea termenului contractual reclamantul l-a notificat pe pârât despre decizia de a nu prelungi contractul și i-a solicitat predarea imobilului la expirarea termenului contractual.

Împotriva sentinței a declarat apel pârâtul CC. În motivarea apelului s-a arătat că în mod greșit prima instanță a respins excepția lipsei calității procesuale active a reclamantului, SI, deoarece acesta nu a depus la dosar originalul titlului de proprietate, respectiv contractul de vânzare încheiat cu numitul DG. Apelantul a arătat că sancțiunea neprezentării originalului unui înscris doveditor administrat ca probă este neluarea în seamă a respectivului înscris. Apelantul a mai arătat că, în pofida faptului că SI nu a prezentat originalul titlului de proprietate, instanța nu a amânat judecata pentru prezentarea acestuia, a acordat cuvântul părților cu privire la fondul cauzei și a admis acțiunea formulată de SI.

Ce va decide instanța de apel?

Capitolul IV. Participanții la procesul civil

Secțiunea 1. Considerații preliminare

Din definiția dată procesului civil rezultă că la activitatea de judecată și de executare civilă participă instanța, părțile, organul de executare, alte persoane sau organe. Toate aceste organe și persoane poartă denumirea de participanți la procesul civil¹. Dintre acești participanți, unii influențează în mod hotărâtor existența și desfășurarea procesului civil, astfel încât sunt numiți subiecți ai procesului civil. În această calitate, instanța judecătorească, părțile, inclusiv procurorul în condițiile legii, și organul de executare. Pentru a vorbi de proces contencios este nevoie să existe părțile și instanța judecătorească. În afară de subiecții procesului civil, există însă și alți participanți care, prin activitatea lor, își aduc o contribuție specifică la buna desfășurare a procesului civil: avocați, experți, interpreți, traducători, martori, agenți de procedură etc.

Legea stabilește rolul și atribuțiile fiecărui participant la proces. În capitolul de față tratăm unele probleme referitoare la instanță, părți, avocați și procuror.

Secțiunea a 2-a. Instanța judecătorească

2.1. Noțiunea de instanță. Sinteză privind organizarea judiciară și judecătorii²

Noțiunea de instanță are mai multe înțelesuri³.

În primul rând, prin instanță se înțelege organul împuternicit prin lege să soluționeze un litigiu intervenit între părți. În acest sens, noțiunea de instanță include toate organele de jurisdicție reglementate prin lege.

¹ A se vedea cu privire la participanți, sub imperiul vechii reglementări, E. Oprina, *Participanții la procesul civil*, Ed. Rosetti, București, 2005, iar pentru noua reglementare, M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 198-313.

² Pentru dezvoltări privind organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești, a Ministerului Justiției și a Consiliului Superior al Magistraturii, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, ed. a II-a, Ed. C. H. Beck, București, 2016, p. 1-333.

³ Pentru sensurile noțiunii de instanță, a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 304-306.

Într-un sens mai restrâns, dar apropiat, prin noțiunea de instanță se înțelege numai instanțele judecătorești. Acesta este înțelesul folosit în Constituția României, atunci când se statuează că justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite prin lege (art. 126 alin. 1)⁴, precum și în Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară dezvoltă, atunci când stabilește că justiția se realizează prin următoarele instanțe judecătorești: a) Înalta Curte de Casație și Justiție; b) curți de apel; c) tribunale; d) tribunale specializate; e) instanțe militare; f) judecătoria. În acest înțeles, noțiunea de instanță este în directă legătură cu principiul accesului liber la justiție, consacrat de Constituția României (art. 21 alin. 1).

În alt sens, prin instanță se înțelege un anumit grad de jurisdicție – judecătoria, tribunal, curte de apel, Înalta Curte de Casație și Justiție. Acest sens este utilizat în legătură cu competența instanțelor, dar și atunci când se desemnează etapa procesuală în care se află litigiul – prima instanță, instanța de apel, instanța de recurs. Cu înțeles asemănător se mai utilizează și termenii – instanța de fond sau instanța de recurs – pentru a desemna dacă procedura ce se urmează într-o anumită etapă a procesului permite o analiză a tuturor aspectelor de fapt sau de drept ori presupune numai o analiză în legalitate. În acest sens se arată că excepția de litispendență poate fi invocată în orice stare a procesului în fața instanțelor de fond – primă instanță și apel (art. 138 alin. 2).

Într-un alt sens, mai restrâns, dar utilizat foarte des, prin instanță se înțelege completul de judecată, judecătorul (ex: „instanța hotărăște de îndată, în camera de consiliu” – art. 51 alin. 1; „instanța, la cererea părții interesate, va denumi un curator special” – art. 58 alin. 1; „instanța va comunica părților cererea de intervenție” – art. 64 alin. 1).

Este important a deosebi între diferitele înțelesuri ale noțiunii de instanță deoarece uneori corecta înțelegere a acestora conduce la calificarea normelor de drept aplicabile. Astfel, atunci când noțiunea de instanță este utilizată în sensul de grad de jurisdicție, normele în discuție sunt relative la competență, în timp ce atunci când această noțiune desemnează compunerea completului de judecată suntem în câmpul normelor de organizare judecătorească.

După cum am precizat deja, în România instanțele judecătorești sunt judecătoriile, tribunalele, tribunalele specializate, curțile de apel și Înalta Curte de Casație și Justiție. Dintre acestea, numai Înalta Curte de Casație și Justiție este nominalizată de Constituție, restul instanțelor fiind stabilite prin art. 2 din Legea privind organizarea judiciară nr. 304/2004.

Judecătoriile funcționează în fiecare județ și în municipiul București, circumscripțiile lor fiind stabilite prin hotărâre a Guvernului, la propunerea ministrului justiției. Numărul și localitățile de reședință ale judecătoriilor sunt prevăzute într-o anexă a legii de organizare judecătorească.

În fiecare județ funcționează un *tribunal*, cu sediul în localitatea de reședință a județului și întrucât un asemenea tribunal funcționează și în capitala țării, municipiul București, numărul lor este de 42.

⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, în *Constituția României*, p. 1233 și urm.

Potrivit art. 37 din Legea nr. 304/2004, pot fi înființate pentru anumite domenii tribunalele specializate, care funcționează la nivelul județelor și al municipiului București și au, de regulă, sediul în municipiul reședință de județ. Ele nu au personalitate juridică și preiau cauzele de competența tribunalului în domeniile în care se înființează.

Curțile de apel, în număr de 15, cu sediul stabilit de lege în localitatea de reședință a unui județ sau a municipiului București, își exercită competența într-o circumscripție cuprinzând mai multe tribunale, stabilită de asemenea prin legea de organizare judecătorească. Rămâne de văzut ce se va întâmpla dacă se trece la regiuni.

Fiecare dintre aceste instanțe se încadrează cu numărul necesar de judecători, fiind conduse de câte un președinte. În cazul tribunalelor, tribunalelor specializate și curților de apel, președinții sunt ajutați de 1-2 vicepreședinți, (la București 1-3), iar la judecătorii, de un vicepreședinte.

Judecătoriile, tribunalele și curțile de apel pot avea mai multe secții, în funcție de natura proceselor, ele fiind înființate prin hotărâre a Consiliului Superior al Magistraturii, la propunerea colegiilor de conducere ale instanțelor. În materia ce ne interesează pot exista secții civile, maritime și fluviale, de contencios administrativ și fiscal, de muncă și asigurări sociale. Dacă există o singură secție, aceasta este mixtă, soluționând toate cauzele, indiferent de natura lor. Aceste secții sunt conduse de câte un președinte de secție. Repartizarea judecătorilor pe secții se face de către colegiul de conducere al instanței.

În aceleași condiții și în aceleași materii pot fi înființate și complete specializate. Potrivit art. 226 din Legea nr. 71/2011, pentru punerea în aplicare a Codului civil, la propunerea colegiului de conducere al instanței, prin hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, în cadrul secțiilor civile se pot înființa complete specializate pentru soluționarea cererilor în materie de insolvență, concordat preventiv și mandat ad-hoc, cererilor în materia societăților comerciale și a altor societăți cu sau fără personalitate juridică și în materia registrului comerțului, cererilor care privesc restrângerea, împiedicarea ori denaturarea concurenței, cererilor privind titlurile de valoare și alte instrumente financiare. Soluția s-a impus deoarece nu mai există un Cod comercial distinct, dispozițiile sale fiind preluate în Noul Cod Civil și în consecință tribunalele și secțiile comerciale s-au transformat în secții civile.⁵

În sfârșit, este de menționat și faptul că Noul Cod civil a stabilit existența unor instanțe de tutelă și de familie, urmând ca ele să fie organizate prin modificarea Legii nr. 304/2004. Deocamdată pricinile de competența lor sunt rezolvate,

⁵ Totuși, prin Hotărârea CSM nr. 654/2011, s-a dispus reorganizarea secțiilor comerciale/mixte cu atribuții în materie comercială, de unde s-a dedus că acestea ar fi păstrat „competența” anterioară pentru „litigii cu profesioniști”. În opinia noastră, Hotărârea nr. 654/2011 nu creează norme de competență, iar repartizarea pe secții trebuie să urmeze criteriile legale prevăzute în art. 226 din Legea nr. 71/2011. De altfel, aceasta este și viziunea ce transpare din dec. nr. 18/2016, publicată în M. Of., Partea I, nr. 237 din 6 aprilie 2017, dată de Înalta Curte de Casație și Justiție, în interesul legii.

dacă legea nu prevede în mod expres altfel, de către judecătoria (art. 94 pct. 1 lit. a NCPC).⁶

Înalta Curte de Casație și Justiție este unică și are sediul în capitala României. Potrivit art. 19 alin. 1 din Legea nr. 304/2004, Înalta Curte de Casație și Justiție se compune din președinte, vicepreședinte, 4 președinți de secții și judecători. Curtea este organizată în 4 secții – secția I civilă, secția a II-a civilă, secția penală și secția de contencios administrativ și fiscal – 4 complete de 5 judecători și secțiile unite, fiecare având competență proprie.

Instanțele judecătorești sunt independente în activitatea de judecată. La fel și judecătorii care le compun, ei supunându-se numai legii. Dar justiția reprezintă un serviciu public al statului, iar judecătorii sunt funcționari cu atribuții specifice astfel încât, cu tot specificul pe care-l prezintă activitatea de jurisdicție, nu se poate ca organismele care o desfășoară să nu fie incluse într-o ramură a administrației statului. Vorbind deci de administrarea instanțelor, avem în vedere numai activitatea de organizare a instanțelor judecătorești și de asigurare a bunei lor funcționări desfășurată de organele și serviciile prevăzute de lege: Ministerul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, inspecția judiciară, președinții instanțelor, colegiile de conducere, adunările generale ale judecătorilor și serviciile auxiliare ale acestora.

În fruntea serviciului public al justiției se află *Ministerul Justiției*, organizat în prezent prin Hotărârea Guvernului nr. 652/2009, cu modificările ulterioare. Potrivit art. 1 alin. 1, Ministerul Justiției este organul de specialitate al administrației publice centrale în subordinea Guvernului și are rolul de a contribui la buna funcționare a sistemului judiciar și la asigurarea condițiilor îndeplinirii justiției ca serviciu public, apărarea ordinii de drept și a drepturilor și libertăților cetățenești (art. 2).

În vederea realizării scopurilor sale fundamentale, Ministerul Justiției are o serie de atribuții (art. 6), dintre care reținem, cu titlul de exemplu, unele care au o legătură mai strânsă cu procedura civilă și desfășurarea procesului civil: organizează sistemul judiciar și asigură buna funcționare a justiției ca serviciu public, potrivit competențelor legale; elaborează proiecte de reglementări în sfera sa de competență și participă la susținerea lor în Parlament; constituie comisii de elaborare a proiectelor de coduri și alte acte normative complexe ce interesează domeniul justiției; formulează propuneri de exercitare a recursului în interesul legii; editează buletine informative, culegeri de acte normative și de practică judiciară; coordonează, din punct de vedere administrativ și metodologic, activitatea de expertiză tehnică judiciară; participă, în condițiile legii, la negocieri în vederea încheierii de convenții internaționale, interesând domeniul justiției; exercită competențele de autoritate centrală în domeniul cooperării judiciare internaționale; participă la Consiliul Justiției și Afaceri Interne și la alte misiuni internaționale în domeniul de competență etc.

⁶ Prin art. 229 alin. 3 din Legea nr. 71/2011 s-a stabilit că până la reglementarea prin lege a instanței de tutelă, atribuțiile instanței de tutelă referitoare la exercitarea tutelei cu privire la bunurile minorului sau interzisului judecătoresc ori, după caz, cu privire la supravegherea modului în care tutorele administrează bunurile revin autorității tutelare.

În structura Ministerului Justiției funcționează direcții, servicii și birouri, atribuțiile și modul de funcționare fiind stabilite de un regulament, aprobat prin ordin al ministrului.

Conducerea Ministerului Justiției este asigurată de ministrul justiției, care are atribuțiile prevăzute în special de legile în domeniu: Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară; Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor; Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii; Legea nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate.

Pentru a asigura independența judecătorilor și prin aceasta a instanțelor judecătorești, Constituția din 1991 a interpus între puterea executivă, reprezentată de ministrul justiției și autoritatea judecătorească, *Consiliul Superior al Magistraturii*, care a mai existat în România începând cu anul 1909, până la instaurarea dictaturii comuniste. Ne referim aici la acest organism deoarece are importante atribuții în legătură cu buna desfășurare a activității instanțelor.

Potrivit art. 133 din Constituție și art. 3 din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, în prezent, acesta este alcătuit din 19 membri din care: 9 judecători și 5 procurori aleși, pentru o durată de 6 ani în adunările generale ale magistraților și validați de Senat, după cum urmează:

- 2 judecători de la Înalta Curte de Casație și Justiție; 1 procuror de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau de la Direcția Națională Anticorupție; 3 judecători de la curțile de apel; 1 procuror de la parchetul de pe lângă curțile de apel; 2 judecători de la tribunale; 2 procurori de la parchetele de pe lângă tribunale; 2 judecători de la judecătorii; 1 procuror de la parchetele de pe lângă judecătorii. Procedura de alegere de către adunările generale ale judecătorilor sau, după caz, ale procurorilor este stabilită de art. 6-21 din Legea nr. 317/2004;

- 2 reprezentanți ai societății civile, specialiști în domeniul dreptului, care se bucură de înaltă reputație profesională și morală, aleși de Senat; aceștia participă numai la lucrările în plen;

- ministrul justiției, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J.

Consiliul Superior al Magistraturii lucrează în plen și în 2 secții, una pentru judecători și una pentru procurori. El este condus de un președinte, ajutat de un vicepreședinte, aleși dintre judecători și procurori, astfel încât să facă parte din secții diferite pentru un mandat de un an, ce nu poate fi reînnoit. Lucrările Plenumului C.S.M. la care participă președintele României sunt prezidate de către acesta, fără drept de vot (art. 22-29 din Legea nr. 317/2004)⁷.

Potrivit art. 134 din Constituție și a art. 30-50 din Legea nr. 317/2004, Plenul și Secțiile C.S.M. au atribuții în legătură cu cariera judecătorilor și procurorilor,

⁷ Pentru critica soluției actuale, vezi V. M. Ciobanu, în *Constituția României* (coord. I. Muraru, E. S. Tănăsescu), p. 1262-1271, iar pentru propunerea de a se organiza două consilii diferite, pentru judecători și pentru procurori, vezi V. M. Ciobanu, *Propuneri tehnice de revizuire a Constituției*, disponibil pe www.juridice.ro, 7 martie 2013. A se vedea și I. Popa, *Consiliul Superior al Magistraturii din România – de la succes instituțional la eșec funcțional*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.

admiterea în magistratură, evaluarea, formarea și examenele judecătorilor și procurorilor, organizarea și funcționarea instanțelor și parchetelor, adoptarea Codului deontologic al judecătorilor și procurorilor și avizarea actelor normative ce privesc activitatea autorității judecătorești, răspunderea disciplinară a judecătorilor și procurorilor.

Cu titlu de exemplu reținem dintre atribuții:

a) propune Președintelui României numirea în funcție și eliberarea din funcție a judecătorilor și procurorilor, cu excepția celor stagiați (în cazul în care un procuror devine judecător sau un judecător devine procuror, este nevoie de un nou decret de numire din partea Președintelui României și deci este necesară și o nouă propunere a CSM în acest sens); b) numește și dispune eliberarea din funcție a judecătorilor și procurorilor stagiați; c) dispune cu privire la promovarea, transferarea judecătorilor și procurorilor și la suspendarea lor din funcție. (Plenul CSM din 20 august 2013 și-a însușit punctul de vedere al Direcției legislație, documentare și contencios cu privire la interpretarea art. 134 alin. 1 din Constituție, disponibil pe Juridice.ro, 23 august 2013, în sensul că promovarea în funcții de execuție și numirea în funcții de conducere nu impun implicarea Președintelui României decât în cazurile prevăzute de art. 53 și 54 din Legea nr. 303/2004); d) îndeplinește rolul de instanță de judecată în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor; e) organizează examenul de admitere la Institutul Național al Magistraturii, organizează și validează examenul de capacitate al Judecătorilor și procurorilor, concursurile pentru numirea în funcții în comunicare etc.

Consiliul Superior al Magistraturii își desfășoară lucrările în plen în prezența a cel puțin 15 membri, iar în secții în prezența majorității membrilor acestora și adoptă hotărâri cu majoritatea voturilor membrilor prezenți. El are și un regulament propriu de funcționare.

În cadrul Consiliul Superior al Magistraturii funcționează *Inspekția judiciară*, structură cu personalitate juridică, cu o secție pentru judecători și o secție pentru procurori (art. 65-79 din Legea nr. 317/2004). Potrivit art. 74 din lege, inspectorii judiciari au, de exemplu, ca atribuții: dispunerea și efectuarea cercetării disciplinare, efectuează verificări la instanțele de judecată cu privire la respectarea normelor procedurale privind primirea cererilor, repartizarea aleatorie a dosarelor, stabilirea termenelor, continuitatea completului de judecată, pronunțarea, redactarea și comunicarea hotărârilor, punerea în executare a hotărârilor judecătorești, verifică eficiența managerială; verifică sesizările în legătură cu activitatea sau conduita necorespunzătoare a judecătorilor și magistraților-asistenți de la Î.C.C.J. și încălcarea obligațiilor profesionale în raporturile cu justițiabilii etc.

Președinții exercită atribuțiile manageriale în scopul organizării eficiente a activității, cei de la curți de apel și tribunale exercită și atribuții de coordonare și control, iar cei de la judecătorii și tribunale specializate, și atribuții de administrare a instanței. Potrivit art. 46 din Legea nr. 304/2004, președinții și vicepreședinții instanțelor de judecată iau măsuri pentru organizarea și buna funcționare a instanțelor pe care le conduc și, după caz, a instanțelor din circumscriptiile acestora, asigură și verifică respectarea obligațiilor statutare și a regulamentelor de către

judecători și personalul auxiliar de specialitate. Verificările efectuate de inspectori judiciari sau de judecători anume desemnați trebuie să respecte principiile independenței judecătorilor și supunerii lor numai legii, precum și autoritatea de lucru judecat. Președinții desemnează și judecătorii care, potrivit legii, urmează să îndeplinească și alte atribuții decât cele privind activitatea de judecată (de ex., judecătorii, judecători cu atribuții la oficiul registrului comerțului etc.). La Î.C.C.J. președintele reprezintă instanța în relațiile interne și internaționale.

În cadrul fiecărei instanțe judecătorești, cu excepția judecătorilor și tribunalelor specializate la care numărul judecătorilor este mai mic de 3, funcționează un *colegiu de conducere*, care hotărăște cu privire la problemele generale de conducere ale instanței și îndeplinește atribuțiile prevăzute de lege și anume, propune înființarea de secții și complete specializate și stabilește componența secțiilor și completelor specializate, dezbat probleme economico-financiare și administrative. La instanțele la care nu se organizează colegiu de conducere, atribuțiile acestuia se îndeplinesc de către președintele instanței.

La Î.C.C.J., colegiul de conducere are ca atribuții și aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare administrativă, statele de funcții și de personal ale Î.C.C.J.; propune C.S.M. judecătorii care să facă parte din Comisiile de concurs pentru promovarea în funcția de judecător la ÎCCJ, precum și numirea, promovarea, transferul, suspendarea și încetarea din funcție a magistraților asistenți, propune proiectul de buget al Î.C.C.J. etc.

Adunările generale ale judecătorilor, organizate, de regulă, anual, dezbat activitatea desfășurată de instanțe, dezbat probleme de drept, aleg membrii C.S.M., analizează proiecte și acte normative și formulează puncte de vedere la solicitarea ministrului justiției și a C.S.M.; aleg și revocă membrii colegiilor de conducere etc.

La Î.C.C.J., adunarea generală aprobă raportul anual de activitate, care se dă publicității, aprobă bugetul Î.C.C.J., cu avizul consultativ al Ministerului Finanțelor, alege reprezentanții instanței supreme în C.S.M.

În vederea asigurării condițiilor necesare activității instanțelor, la fiecare dintre acestea există câte o grefă, o registratură, o arhivă, o bibliotecă și un birou de informare și relații publice. La curțile de apel și tribunale există și câte un departament economico-financiar și administrativ, iar la curțile de apel și câte un compartiment de documentare și un compartiment de informatică juridică. Acest din urmă compartiment se poate regăsi și în structura celorlalte instanțe. *Serviciile auxiliare* au atribuțiile prevăzute de Legea nr. 304/2004 (art. 117-119) și dezvoltate prin regulament, aprobat prin hotărâre a C.S.M.

La Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează magistrați asistenți, iar în structura sa cuprinde Cancelaria, Direcția legislație, studii, documentare și informatică juridică, Departamentul economico-financiar și administrativ, Biroul de relații și informații publice, Biroul relații internaționale, Compartimentul de audit public și Compartimentul de protecție a muncii.

Constituția, ca și Legea nr. 303/2004 stabilesc anumite activități care nu pot fi exercitate simultan cu funcția de judecător și procuror, astfel încât dacă o persoană care este judecător sau procuror dorește să îndeplinească o astfel de

activitate trebuie să renunțe la cariera de magistrat. Legea stabilește aceste *incompatibilități* pentru ca magistrații să nu fie sustrași de la activitatea lor firească de alte preocupări, care uneori nici nu ar fi compatibile cu demnitatea funcției, dar și pentru a evita politizarea justiției și a asigura independența și imparțialitatea judecătorilor, prin sustragerea lor de la posibilele influențe exterioare⁸.

În Constituție se precizează că funcția de judecător, ca și cea de procuror sunt incompatibile cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior (art. 125 alin. 3 și art. 132 alin. 2). Judecătorii, procurorii, magistrații asistenți, personalul de specialitate asimilat acestora nu pot fi lucrători operativi, inclusiv acoperiți, sau colaboratori ai serviciilor de informații (art. 7 din Legea nr. 303/2004).

O primă categorie de incompatibilități vizează activitatea politică. Magistrații nu pot face parte din partide politice și din această cauză nu au nici dreptul de a fi aleși (art. 37 alin. 1 și art. 40 alin. 3 din Constituție). Prin legea pentru organizarea judiciară se interzice magistraților să desfășoare sau să participe la activități cu caracter politic sau să-și exprime convingerile politice în cadrul exercitării atribuțiilor (art. 9).

A doua categorie de incompatibilități are în vedere îndeplinirea altor activități profesionale. Prin art. 8 din Legea nr. 303/2004 se interzice judecătorilor și procurorilor să exercite, direct sau prin persoane interpușe, activități de comerț și participarea la administrația sau conducerea unor societăți, ori să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic. De asemenea ei nu pot să desfășoare activități de arbitraj în litigii civile sau de altă natură. Se interzice magistraților, să dea consultații scrise sau verbale în probleme litigioase, chiar dacă procesele respective sunt pe rolul altor instanțe decât cele la care își exercită funcția, precum și să-și exprime public părerea asupra unor procese aflate în curs de desfășurare (art. 10). De altfel, magistrații sunt datori să se abțină de la orice acte sau fapte de natură să compromită demnitatea lor în funcție și în societate.

În afară de ocuparea unei funcții didactice în învățământul superior, judecătorii și procurorii mai pot colabora la publicații de specialitate, cu caracter literar, științific sau social, ori emisiuni audiovizuale, cu excepția celor cu caracter politic. Ei pot de asemenea face parte din comisiile de studii sau de întocmire a proiectelor de legi, regulamente, tratate sau convenții internaționale și pot fi membri ai societăților științifice sau academice, precum și ai oricăror persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial (art. 11).

Potrivit art. 65 din Legea nr. 303/2004, *judecătorii și procurorii sunt eliberați din funcție* în următoarele cazuri:

- a) demisie. Dacă prezența magistratului la post este considerată necesară, poate stabili un termen de cel mult 30 de zile la care demisia să devină efectivă;
- b) pensionare, potrivit legii (art. 82-83¹);
- c) transfer într-o altă funcție, în condițiile legii (art. 60-61);

⁸ A se vedea și I. Popa, *Tratat privind profesia de magistrat în România*, Ed. Universul Juridic, București, p. 323-339.

d) incapacitate profesională;
e) ca sancțiune disciplinară;
f) condamnarea definitivă a judecătorului sau procurorului pentru o infracțiune;

g) încălcarea dispozițiilor art. 7 din Legea nr. 303/2004, adică dacă sunt și lucrători operativi, inclusiv acoperiți, sau colaboratori ai serviciilor de informații;

h) nepromovarea examenului prevăzut de art. 33 alin. 14 din Legea nr. 303/2004. Textul inițial și la care se făcea trimitere avea în vedere un examen susținut de cei care având o vechime juridică de cel puțin 5 ani erau admiși la concursul de intrare în magistratură după ce urmau un curs de 6 luni de formare profesională. În prezent textul nu mai prevede acest examen și deci dispozițiile art. 65 lit. h au devenit inaplicabile;

i) neîndeplinirea condițiilor prevăzute pentru primirea în magistratură la art. 14 alin. 2 lit. a, c și e (nu mai au cetățenie română, domiciliul în România și capacitate deplină de exercițiu; antecedente penale și cazier fiscal, nu este apt din punct de vedere medical și psihologic).

În cazul judecătorilor și procurorilor stagiari, pierderea calității de magistrat intervine și pentru neprezentarea nejustificată la examenul de capacitate, la prima sesiune după încheierea stagiului, precum și în cazul respingerii candidatului la două sesiuni. Eliberarea din funcție se face de C.S.M.

În toate cazurile în care încetează calitatea de judecător sau procuror, cu excepția stăgiarilor, propunerea se va comunica, de către C.S.M., Președintelui României în vederea emiterii decretului de eliberare din funcție.

Distinct de încetarea funcției, legea reglementează și *suspendarea din funcția de judecător sau procuror*, când a fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva sau prin ordonanță sau rechizitoriu și când suferă de o boală psihică, care îl împiedică să-și exercite funcția în mod corespunzător. Suspendarea se dispune de C.S.M. (art. 62-64 din Legea nr. 303/2004).

Judecătorii și procurorii răspund disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu, precum și pentru faptele care afectează prestigiul justiției. Sunt abateri disciplinare, potrivit art. 99 din Legea nr. 303/2004:

a) manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției, săvârșite în exercitarea sau în afara exercitării atribuțiilor de serviciu;

b) încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții privind judecătorii și procurorii;

c) atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu față de colegi, celălalt personal al instanței sau al parchetului în care funcționează, inspecți judiciari, avocați, experți, martori, justițiabili ori reprezentanții altor instituții;

d) desfășurarea de activități publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

e) refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părțile în proces;

f) refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu;

g) nerespectarea de către procuror a dispozițiilor procurorului ierarhic superior, date în scris și în conformitate cu legea;

h) nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile;

i) nerespectarea îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul sau procurorul știe că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de cereri repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea judecății;

j) nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum și a altor informații de aceeași natură de care a luat cunoștință în exercitarea funcției, cu excepția celor de interes public, în condițiile legii;

k) absențe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanței ori a parchetului;

l) imixtiunea în activitatea altui judecător sau procuror;

m) nerespectarea în mod nejustificat a dispozițiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanței sau al parchetului ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente;

n) folosirea funcției deținute pentru a obține un tratament favorabil din partea autorităților sau intervențiile pentru soluționarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toți cetățenii;

o) nerespectarea în mod grav sau repetat a dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor;

p) obstrucționarea activității de inspecție a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace;

q) participarea directă sau prin persoane interpuase la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiții pentru care nu este asigurată transparența fondurilor;

r) lipsa totală a motivării hotărârilor judecătorești sau a actelor judiciare ale procurorului, în condițiile legii;

s) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătorești sau al actelor judiciare ale procurorului ori motivarea în mod vădit contrară raționamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiției sau demnitatea funcției de magistrat;

ș) nerespectarea deciziilor Curții Constituționale ori a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii;

t) exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență. Prin art. 99¹ se precizează că există *rea-credință* atunci când judecătorul sau procurorul încalcă cu știință normele de drept material ori procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane, iar *gravă neglijență* este atunci când judecătorul sau procurorul nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic și indiscutabil, normele de drept material ori procesual.

Acțiunea disciplinară se exercită, în cazul abaterilor săvârșite de un judecător sau procuror, de Inspekția judiciară prin inspektorul judiciar, de ministrul justiției sau de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, care, în cazul procurorilor, este înlocuit de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. În cadrul magistraților asistenți de la Î.C.C.J., acțiunea se exercită de președintele instanței sau de inspektorul judiciar.

În vederea exercitării acțiunii disciplinare, este obligatorie efectuarea cercetării prealabile, care se efectuează de către inspektori din cadrul Inspekției judiciare. În cadrul cercetării prealabile se vor stabili faptele și urmările acestora, împrejurările în care au fost săvârșite, existența sau inexistența vinovăției, precum și orice alte date concludente. Ascultarea celui în cauză și verificarea apărărilor magistratului cercetat sunt obligatorii. Refuzul acestuia de a face declarații sau de a se prezenta la cercetări se constată prin proces-verbal și nu împiedică finalizarea cercetării. Magistratul cercetat are dreptul să cunoască toate actele cercetării și să solicite probe în apărare (art. 44-45¹ din Legea nr. 317/2004).

2.2. Rolul și poziția instanței în proces

Instanța are rolul de a înfăptui justiția prin aplicarea legii la o anumită situație de fapt, punând capăt, în acest fel, litigiului existent în circuitul civil. Instanța investită cu soluționarea unei cauze este obligată să o soluționeze, dacă este de competența instanțelor judecătorești. Nu se poate refuza soluționarea unei cauze pe motiv că nu există o lege aplicabilă în speță, că legea este neclară sau incompletă (art. 5 alin. 2 NCPC).

S-a arătat că activitatea instanței presupune două funcții procesuale: *cercetarea cauzei*, care presupune stabilirea situației de fapt în baza probelor administrate și *soluționarea cauzei*, care presupune soluționarea litigiului prin aplicarea legii la situația de fapt stabilită⁹.

Aparent, rolul și poziția instanței s-ar putea reduce la adagiul latin *da mihi factum, tibi dabo ius*. Deși sugestiv pentru activitatea judecătorului, conținutul adagiului nu poate fi absolutizat deoarece, după cum vom arăta, instanța nu are un drept nelimitat în privința calificării în drept, după cum nici părțile nu sunt singurele în măsură să stabilească faptele. Fără îndoială, instanța are dreptul de a judeca litigiul conform regulilor de drept aplicabile, indiferent de calificarea pe care părțile înțeleg să o dea diferitelor instituții sau reguli incidente în cauză (art. 22 alin. 1 NCPC). În acest sens, se prevede dreptul instanței de a da sau restabili calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire (art. 22 alin. 4 NCPC). Desigur acest lucru se face cu respectarea principiului contradictorialității, judecătorul fiind obligat să pună în prealabil în discuția părților calificarea juridică exactă. Acest drept al judecătorului nu este absolut. El nu va putea schimba denumirea sau temeiul juridic în cazul în care calificarea juridică și motivele de drept asupra cărora părțile au înțeles să limiteze

⁹ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 306.

dezbaterile au fost stabilite de acestea în virtutea unui acord expres privind drepturi de care, potrivit legii, puteau dispune, dacă astfel nu se încalcă drepturile sau interesele legitime ale altora. De asemenea, judecătorul nu poate aplica din oficiu o regulă de drept pe care o apreciază incidentă situației de fapt existentă în cauză dacă aceasta ar conduce la acordarea unui alt lucru decât cel solicitat de reclamant, deoarece, în acest caz, s-ar înfrânge principiul disponibilității¹⁰. Pe de altă parte, în ce privește situația de fapt, este evident că părțile joacă un rol primordial, deoarece ele supun judecății instanței anumite fapte, stabilind implicit și limitele dezvăluirii acestora. Totuși, în baza rolului activ, instanța are obligația de a stăruie în aflarea adevăratei situații de fapt, iar în realizarea acestui deziderat poate să pună în discuția părților împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă acestea nu sunt cuprinse în cererea de chemare în judecată sau în întâmpinare și poate solicita părților explicații cu privire la aspect de fapt și de drept. În scopul stabilirii unei situații de fapt care să corespundă adevărului, instanța poate să dispună administrarea unor probe chiar dacă părțile se împotrivesc (art. 22 alin. 2 NCPC). Iată, deci, că și în privința stabilirii situației de fapt judecătorul are un rol important. Este adevărat că părțile nu pot critica hotărârea judecătorească pe motiv că instanța a omis să ordone din oficiu probe pe care ele nu le-au solicitat și administrat în condițiile legii (art. 254 alin. 6 NCPC), dar aceasta nu scade importanța rolului pe care îl joacă judecătorul în stabilirea situației de fapt. Trebuie să distingem între dreptul judecătorului de a interveni în stabilirea faptelor, care este incontestabil, și sistemul de sancționare a eventualei omisiuni a instanței, care trebuie în mod necesar corelat și cu atitudinea părților, care nu pot fi încurajate a profita de propria pasivitate pentru a ataca hotărârea judecătorească.¹¹ În sfârșit, trebuie menționat că în stabilirea situației de fapt judecătorul de fond este suveran, în recurs fiind cercetată hotărârea judecătorească numai sub aspectul legalității, iar nu și a temeiniciei.

O caracteristică a activității instanței o reprezintă aceea că ea se pronunță asupra unor situații concrete cu care a fost investită de părți, fiind interzisă stabilirea în cadrul hotărârilor judecătorești a unor dispoziții general obligatorii¹².

Activitatea instanței se concretizează în acte procedurale precum rezoluții, încheieri, procese-verbale, sentințe, decizii etc.¹³

2.3. Compunerea instanței

Atât judecătorii, cât și tribunalele, și curțile de apel judecă cauzele de competența lor în primă instanță, în complete formate dintr-un judecător, cu excepția cererilor privind conflictele de muncă și de asigurări sociale, care se constituie dintr-un judecător și 2 asistenți judiciari, apelurile se judecă în complet format din

¹⁰ Heron, *Droit judiciaire privé*, 3-e éd., Montchrestien, 2006, p. 212.

¹¹ În legătură cu prerogativele instanței referitoare la stabilirea corectă a calificării juridice, a se vedea A. A. Chiș, Gh. L. Zidaru, *op. cit.*, p. 47-120.

¹² Cu privire la interdicția pronunțării pe calea hotărârilor judecătorești a unor dispoziții cu caracter general obligatoriu, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, ed. a II-a, p. 30-37.

¹³ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 307.

2 judecători, iar recursurile în complet de 3 judecători. La toate instanțele complete de judecată se stabilesc, la începutul anului, de către colegiile de conducere, iar repartizarea cauzelor pe complete se face în mod aleatoriu, în sistem informatizat. Completul de judecată este prezidat, prin rotație, de unul dintre membrii acestuia.

La Înalta Curte de Casație și Justiție activitatea de jurisdicție se desfășoară în complete de judecată, constituite, de regulă, cu 3 judecători din aceeași secție, ori, dacă nu este posibil și cu judecători de la alte secții, desemnați de către președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți. La începutul fiecărui an, Colegiul de conducere a Înaltei Curți stabilește completele de 5 judecători (2 în materie penală și 2 în alte materii), iar potrivit Noului Cod de procedură civilă se formează în cadrul recursului în interesul legii și un complet de 25 judecători (art. 516), iar în cazul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept un complet de 13 judecători (art. 520).¹⁴ Dacă Înalta Curte judecă în Secții Unite, vor trebui să ia parte la judecată cel puțin 2/3 din numărul judecătorilor în funcție. Președintele sau, în lipsa acestuia, vicepreședintele prezidează Curtea în Secții Unite, Completul de 25 judecători, Completul de 13 judecători sau Completul de 5 judecători, iar la secții, orice complet, când participă la judecată. Completele de judecată pot fi prezidate de președinții de secții, sau, când aceștia nu fac parte din complet, de ceilalți judecători, prin rotație.

Ca reguli speciale de compunere a completului, putem cita art. 525 alin. 1 NCPC, care stabilește că plângerea împotriva încheierii prin care s-a respins contestația privind tergiversarea judecării se judecă de un complet format din 3 judecători și art. 1024 alin. 4 NCPC, ce prevede că cererea în anulare a ordonanței de plată se soluționează în complet format din 2 judecători.

Greșita compunere a instanței atrage nulitatea absolută, în joc fiind norme de organizare judecătorească, de ordine publică.

2.4. Constituirea instanței

Conceptul de constituire a instanței are în vedere alcătuirea mai complexă a acesteia, prin participarea, pe lângă judecători, și a altor persoane sau organe prevăzute de lege. Se are în vedere participarea la ședința de judecată a grefierului, magistratului-asistent la Înalta Curte de Casație și Justiție, precum și a procurorului¹⁵.

¹⁴ Dispozițiile art. 520 NCPC referitoare la compunerea completului sunt aplicabile sesizărilor formulate în procesele pornite începând cu data de 1 ianuarie 2019. Până la acel moment, completul este format din 9 judecători, respectiv președintele secției corespunzătoare a ÎCCJ sau judecătorul desemnat de acesta și 8 judecători din cadrul secției respective (art. 19 din Legea nr. 2/2013).

¹⁵ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, p. 35. Într-o opinie exprimată în literatura juridică se consideră că și participarea asistenților judiciari la judecarea cauzelor în primă instanță în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale trebuie inclusă în noțiunea de *constituire* a instanței, iar nu în cea de *compunere* a acesteia. Argumentele ce stau la baza acestei opinii pornesc de la faptul că asistenții judiciari nu fac parte din corpul magistraților și nu au un rol deliberativ în cadrul completului.

Grefierul de ședință participă la ședințele de judecată și consemnează operațiunile înfăptuite în cadrul activităților judiciare, întocmește concepte pentru citarea părților din proces, întocmește actele de procedură dispuse de completul de judecată, completează condica ședințelor de judecată în care se trec dosarele din ședința respectivă, cu indicarea motivului amânării cauzei sau soluția pronunțată, comunică hotărârile judecătorești, tehnoredactează hotărârile judecătorești și alte lucrări repartizate de conducerea instanței, transcrie înregistrările audio sau stenogramele ședințelor de judecată, în condițiile legii. Activitatea acestuia, precum și a întregului compartiment auxiliar al grefei instanței, este reglementată în cadrul regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești¹⁶.

Magistrații-asistenți participă la ședințele de judecată ale secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție și în această calitate redactează încheierile, participă cu vot consultativ la deliberări și redactează hotărâri, aduc la îndeplinire orice alte sarcini încredințate de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, vicepreședintele sau de președintele secției. Magistrații-asistenți șefi participă la ședințele de judecată ale secțiilor și Completului de 5 judecători, repartizează magistrații-asistenți care participă la ședințele de judecată și asigură ținerea în bune condiții a evidențelor secțiilor și realizarea la timp a lucrărilor.

Participarea procurorului la procesul civil este reglementată în art. 92 NCPC, dar și în diferite legi speciale. Așa cum vom arăta în partea rezervată implicării Ministerului Public în cauzele civile, uneori participarea procurorului la procesul civil este obligatorie, absența concluziilor sale atrăgând nulitatea hotărârii judecătorești pronunțate în aceste condiții. Numai în aceste din urmă cauze s-ar putea aprecia că procurorul intră în ceea ce numim constituirea instanței.

Distincția ce trebuie făcută între noțiunea de compunere și cea de constituire a instanței prezintă relevanță practică deoarece anumite instituții sau

Autoarea apreciază că sistemul actual al formării completelor în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale ce implică participarea asistenților judiciari la deliberare, chiar dacă numai cu rol consultativ, precum și dreptul ca în caz de opinie separată aceasta să fie menționată în hotărâre, nu răspunde cerințelor de independență. Se apreciază că prin modul în care sunt numiți (desemnare de către Consiliul Economic și Social) asistenții judiciari nu prezintă garanții de independență și imparțialitate, iar participarea acestora la deliberări încalcă secretul deliberării de care sunt ținuti judecătorii și opinia lor, chiar și cu caracter consultativ, poate fi apreciată drept o influență și intervenție directă asupra judecătorului, în sensul Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Recomandării Consiliului Europei nr. R/94/12 despre eficacitatea, independența și rolul judecătorilor – E. Oprina, *Participanții la procesul civil*, p. 58-59. Soluția este argumentată, dar prea radicală. În sistemul judiciar al unor state existența completelor mixte, formate din judecători de carieră și persoane din afara corpului profesional al magistraților, este acceptată. Uneori participarea persoanelor din afara corpului magistraților nu este una consultativă, ci are caracter deliberativ (e.g. consiliile *prud'hommes*, din sistemul francez, care judecă litigii de muncă și în care decizia este luată, în principal, de persoane ce nu au calitatea de judecători). A se vedea, Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, p. 130.

¹⁶ H.C.S.M. nr. 1375/2015 pentru aprobarea Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești, publicată în M.Of. din 28.12.2015, cu modificările ulterioare. Pentru analiza activității compartimentelor auxiliare ale instanțelor judecătorești, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, p. 152-171.

prevederile le vizează deopotrivă (e.g. cazurile de incompatibilitatea prevăzute la art. 42, mai puțin cel de la pct.1; prezența întregului complet la cercetarea la fața locului – art. 346 alin. 2; semnarea hotărârii judecătorești de către judecători și grefier – art. 426 alin. 3; motivul de recurs prevăzut la art. 488 alin. 1 pct. 1 NCPC – „când instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale” – care include și participarea procurorului, atunci când aceasta este obligatorie; motivul de contestație în anulare prevăzut la art. 503 alin. 2 pct. 1), în timp ce altele au în vedere numai conceptul de compunere a instanței (e.g. cazurile de incompatibilitate absolută, prevăzute de art. 41, cât și cel de incompatibilitate prevăzut la art. 42 alin. 1 pct.1 NCPC; după închiderea dezbaterilor, completul de judecată deliberează în secret asupra hotărârii ce urmează să se pronunțe – art. 395 alin. 1 și 2; hotărârea trebuie să fie rezultatul acordului membrilor completului de judecată – art. 398 alin. 1). În mod normal însă, procurorul ar trebui să aibă poziția egală cu a celorlalte părți și să nu figureze în constituirea completului de judecată.

Normele privind constituirea instanței sunt de organizare judecătorească și de ordine publică, nerespectarea lor atrăgând nulitatea absolută.

2.5. Incompatibilitatea

Atunci când am examinat statutul judecătorilor ne-am referit la incompatibilități, în înțelesul de activități politice sau profesionale care sunt interzise magistraților. De această dată, instituția incompatibilității, reglementată de art. 41-54 NCPC, urmărește nu să interzică exercitarea profesiei de judecător sau procuror, magistrat-asistent, asistent judiciar sau grefier, ci participarea la un anumit proces, în situațiile expres și limitativ prevăzute de lege. Spre deosebire de reglementarea anterioară, când, în legătură cu compunerea completului de judecată existau două incidente distincte, respectiv incompatibilitatea judecătorilor și abținerea și recuzarea, care privea și alți participanți, în Noul Cod de procedură civilă se reglementează incompatibilitatea ca instituție menită să asigure independența și imparțialitatea, iar abținerea și recuzarea sunt mijloacele tehnice, procesuale prin care se invocă incompatibilitatea.

Cazurile de incompatibilitate sunt prevăzute de art. 41-42 NCPC. Acestea se divid în:

- cazuri de *incompatibilitate absolută*¹⁷;
- judecătorul care a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre prin care s-a soluționat cauza nu poate judeca aceeași pricină în apel, recurs, contestație în anulare sau revizuire și nici după trimiterea spre rejudecare¹⁸;

¹⁷ Sunt guvernate de norme de ordine publică. Incompatibilitatea va putea fi invocată în tot cursul procesului, cu respectarea dispozițiilor NCPC.

¹⁸ În realitate, aici sunt două cazuri de incompatibilitate absolută: *controlul exercitat asupra propriei încheieri/hotărâri și judecarea cauzei după trimiterea spre rejudecare de către același judecător a cărei hotărâre a fost anulată/casată*. Primul caz poate interveni prin avansarea judecătorului care a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre la o instanță superioară, care va judeca apelul sau recursul declarat împotriva acestora. Este firesc ca judecătorul să nu își

– nu poate lua parte la judecată cel care a fost martor¹⁹, expert, arbitru, procuror, avocat, asistent judiciar, magistrat-asistent sau mediator în aceeași cauză²⁰;

• cazuri de *incompatibilitate relativă*²¹:

– când judecătorul și-a exprimat anterior părerea cu privire la soluție în cauza pe care a fost desemnat să o judece; punerea în discuția părților, din oficiu, a

controleze propria hotărâre, imparțialitatea acestuia fiind afectată. Noul Cod de procedură civilă, spre deosebire de cel vechi, a extins cazul de incompatibilitate și pentru căile de atac de retractare, respectiv contestația și revizuirea, apreciind că deși, în principiu, acestea se bazează pe erori de ordin material, omisiuni involutare sau chiar probe necunoscute la data pronunțării, totuși, în mod rezonabil, credința părților în imparțialitatea judecătorului care a pronunțat respectiva hotărâre ar fi afectată. *Al doilea caz* are în vedere asigurarea imparțialității la reluarea judecării după trimiterea spre rejudecare, care poate interveni în cazul anulării sau casării hotărârii ca urmare a admiterii apelului ori recursului. Se consideră că imparțialitatea judecătorului ar fi știrbită de pornirea pe care acesta ar putea să o aibă în sensul păstrării soluției sale inițiale cuprinse în hotărârea anulată/casată, din dorința de a demonstra că a avut dreptate, motiv pentru care îndepărtarea lui de la judecarea cauzei este necesară. Cazurile enunțate sunt de strictă interpretare. Nu reprezintă cazuri de incompatibilitate absolută alte ipoteze precum judecarea cauzei după casarea cu reținere de către judecătorii care au admis recursul; judecarea unui nou recurs după ce în prealabil a mai judecat un recurs împotriva aceleiași hotărâri ori împotriva hotărârii pronunțate după casarea cu trimitere în urma celui dintâi recurs; atunci când judecătorul a pronunțat numai încheieri preparatorii; judecarea unei contestații la executare atunci când titlul executoriu este o hotărâre pronunțată de respectivul judecător; judecarea fondului de către judecătorul care a soluționat în prealabil o ordonanță președințială sau o măsură asiguratorie; atunci când un judecător este sesizat cu o nouă cerere de chemare în judecată după ce a fost respinsă o altă cerere având identitate de părți, obiect și cauză, existând, prin urmare, autoritate de lucru judecat. În plus, în logica vechiului Cod de procedură civilă, s-a reținut chiar și după intrarea în vigoare a noului Cod că nu reprezintă caz de incompatibilitate situația în care judecătorul a respins cererea de chemare în judecată în baza unei excepții peremptorii, iar instanța de control judiciar a anulat sau a casat hotărârea și a trimis cauza spre rejudecare, dacă la instanța care rejudecă cauza nu mai trebuie discutată excepția respectivă, întrucât hotărârea instanței superioare este obligatorie – a se vedea M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 199 și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 71. În acest sens s-a pronunțat și instanța supremă, într-o decizie de speță, ÎCCJ, secția a II-a civ., dec. nr. 724 din 13 aprilie 2017, disponibilă pe www.scj.ro și www.juridice.ro la data de 14 noiembrie 2014. Soluția, deși corespunzătoare concepțiilor vechiului Cod, este totuși discutabilă, având în vedere că noul Cod a dorit să asigure o imparțialitate incontestabilă, tendință materializată în includerea încheierilor interlocutorii, dar și a căilor de retractare în sfera actelor cu relevanță în ceea ce privește incompatibilitatea absolută. În acest sens, V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 199, nota nr. 1. Desigur, chiar în ipoteza în care situația descrisă nu ar fi considerată caz de incompatibilitate absolută, s-ar putea încadra la art. 42 alin. 1 pct. 13 NCPC, ca și incompatibilitate relativă.

¹⁹ Nu este suficient ca judecătorul să fi fost citat ca martor, ci trebuie să fi fost audiat în procesul în care trebuie să se pronunțe.

²⁰ În cazul expertului, arbitrului, procurorului, avocatului, asistentului judiciar, magistratului-asistent sau mediatorului imparțialitatea derurge din împrejurarea că aceștia au cunoscut anterior litigiul din altă perspectivă decât cea de judecător, ceea ce îi poate lipsi de obiectivitate.

²¹ Suntem în fața unor norme cu o configurație aparte: abținerea este obligatorie, dar absența acesteia nu afectează actul de procedură, ci poate cel mult să atragă răspunderea disciplinară a magistratului, în timp ce recuzarea este lăsată la aprecierea părții interesate, fiind guvernată de norme dispozitive. Ceea ce pentru parte constituie o facultate, pentru judecător reprezintă o obligație – I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 221.

unor chestiuni de fapt sau de drept, potrivit art. 14 alin. 4 și 5, nu îl face pe judecător incompatibil²²;

- când există împrejurări care fac justificată temerea că judecătorul, soțul său, ascendenții ori descendenții lor sau afinii lor, după caz, au un interes în legătură cu pricina care se judecă;

- când este soț, rudă sau afin până la gradul al patrulea inclusiv cu avocatul ori reprezentantul unei părți sau dacă este căsătorit cu fratele ori cu sora soțului uneia dintre persoane;

- când soțul sau fostul său soț este rudă ori afin până la gradul al patrulea inclusiv cu vreuna dintre părți;

- dacă el, soțul sau rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv ori afinii lor, după caz, sunt părți într-un proces care se judecă la instanța la care una dintre părți este judecător²³;

- dacă între el, soțul său ori rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv sau afinii lor, după caz, și una dintre părți a existat un proces penal cu cel mult 5 ani înainte de a fi desemnat să judece pricina. În cazul plângerilor penale formulate de părți în cursul procesului, judecătorul devine incompatibil numai în situația punerii în mișcare a acțiunii penale împotriva sa;

- dacă este tutore sau curator al uneia dintre părți;

- dacă el, soțul său, ascendenții ori descendenții lor au primit daruri ori promisiuni de daruri ori alte avantaje de la una dintre părți;

- dacă el, soțul său ori una dintre rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv sau afinii lor, după caz, se află în relații de dușmănie cu una dintre părți, soțul ori rudele acestora până la gradul al patrulea inclusiv;

- dacă, atunci când este investit cu soluționarea unei căi de atac, soțul sau o rudă a sa până la gradul al patrulea inclusiv a participat, ca judecător sau procuror, la judecarea aceleiași pricini înaintea altei instanțe²⁴;

- dacă este soț sau rudă până la gradul al patrulea inclusiv sau afin, după caz, cu un alt membru al completului de judecată;

- dacă soțul, o rudă ori un afin al său până la gradul al patrulea inclusiv a reprezentat sau asistat partea în aceeași pricină înaintea altei instanțe;

²² Nu este caz de incompatibilitate situația în care judecătorul a mai soluționat o cauză identică (ICCJ, secț. I civ., dec. nr. 546 din 11 martie 2016, pe www.scj.ro) sau atunci când și-a exprimat opinia asupra problemei de drept incidente în cauză în cadrul unui studiu, unui articol, a unei conferințe ori în alte împrejurări similare. De asemenea, nu reprezintă caz de incompatibilitate atunci când judecătorul se pronunță asupra unor probe sau excepții, chiar dacă din modul în care a soluționat aceste aspecte se poate deduce o anumită concepție asupra fondului. Judecătorul nu devine incompatibil atunci când pune în discuția părților aspecte de fapt sau de drept ori când invocă din oficiu o excepție, pe care, conform principiului contradictorialității, trebuie să o explice. A se vedea și M. Tăbârcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 203 și urm.

²³ Dacă judecătorul este reclamant sau pârât la instanța la care funcționează, devin aplicabile dispozițiile art. 127 NCPC privind competența teritorială facultativă.

²⁴ S-a arătat că este caz de incompatibilitate numai atunci când soțul sau ruda a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre finală într-o etapă procesuală anterioară – M. Tăbârcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 206.

– atunci când există alte elemente care nasc în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitatea sa²⁵.

Trebuie semnalat și faptul că dispozițiile din art. 42 alin. 1 referitoare la soț se aplică și în cazul concubinilor.

Mijloacele procedurale de invocare a incompatibilității sunt abținerea și recuzarea.

Referitor la abținere, art. 43 alin. 1 precizează că înainte de primul termen de judecată grefierul de ședință va verifica, pe baza dosarului cauzei, dacă judecătorul acesteia se află în vreunul dintre cazurile de incompatibilitate absolută prevăzute la art. 41, adică primele două din enumerarea noastră și, când este cazul, va întocmi un referat corespunzător. În orice caz, judecătorul care știe că există un motiv de incompatibilitate în privința sa este obligat să se abțină de la judecarea pricinii.

Declarația de abținere se face în scris de îndată ce judecătorul a cunoscut existența cazului de incompatibilitate sau verbal în ședință, fiind consemnată în încheiere (art. 43). Dacă judecătorul a aflat de existența unui asemenea motiv după închiderea dezbaterilor, cauza trebuie repusă pe rol și soluționată declarația de abținere. În niciun caz abținerea nu se poate face și soluționa în etapa deliberării, iar dacă se respinge, să se continue deliberarea și să se pronunțe hotărârea pe fond, fiindcă legea prevede expres care este activitatea ce se desfășoară cu prilejul deliberării. Și desigur, abținerea nu s-ar putea face pe motiv că, într-un complet colegial, judecătorii nu cad de acord asupra soluției.

Dimpotrivă, cererea/exceptia de recuzare provine de la parte. Judecătorul aflat într-o situație de incompatibilitate poate fi recuzat de oricare dintre părți înainte de începerea oricărei dezbateri. Când motivul s-a ivit și a fost cunoscut ca parte doar după începerea dezbaterilor, aceasta trebuie să solicite recuzarea de îndată ce motivul îi este cunoscut²⁶. Judecătorul care a fost recuzat poate declara că se abține și declarația de abținere se soluționează cu prioritate²⁷. Dacă

²⁵ Un caz de incompatibilitate care să prezinte elasticitate și să permită aprecierea în concret a nepărtinirii instanței era necesar deoarece enumerarea limitativă a cauzelor de incompatibilitate relativă, specifică vechiului Cod, avea dezavantajul de a împiedica receptarea tendințelor exprimate în jurisprudența CEDO, constituită în jurul exigenței unui tribunal imparțial – a se vedea Tr. C. Briciu, *Aspecte teoretice și practice privind imparțialitatea instanței în procesul civil*, în RRDP nr. 6/2008, pp. 21-36. Noua reglementare permite instanței să aprecieze în concret dacă nepărtinirea judecătorului este afectată de împrejurări precum prietenia notorie dintre parte și judecător, existența unor raporturi precum cel de naș-fin între judecător și una dintre părți sau rudele apropiate ale acesteia, faptul că judecătorul, soțul acestuia sau una din rudele apropiate ale acestuia au fost avocați ai uneia dintre părți în alt dosar sau au îndeplinit alte activități, precum cea de notar, în folosul uneia dintre părți. A se vedea M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 207.

²⁶ Recuzarea poate fi formulată și dacă motivul a fost cunoscut după închiderea dezbaterilor și până la data pronunțării – în acest sens M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 210. Autoarea arată că, pentru a nu se ajunge la abuz, partea trebuie să dovedească nu numai cazurile de incompatibilitate, dar și împrejurările în care a aflat despre acestea, astfel încât să se poată determina momentul de la care curge termenul pentru formularea cererii de recuzare.

²⁷ Judecătorul care formulează declarația de abținere este dator să dovedească existența cazului de incompatibilitate deoarece în caz contrar s-ar putea ajunge foarte ușor la

declarația de abținere se admite, cererea de recuzare, indiferent de motivul acesteia, va fi respinsă prin aceeași încheiere, ca rămasă fără obiect. În schimb, dacă declarația de abținere se respinge, prin aceeași încheiere instanța se va pronunța și asupra cererii de recuzare (art. 44 și 48).

Pentru motivele de incompatibilitate prevăzute de art. 41, adică primele două în enumerarea noastră, când, așa cum am mai arătat, incompatibilitatea este absolută, judecătorul nu poate participa la judecată, chiar dacă nu s-a abținut sau nu a fost recuzat, fiind de neconceput ca el să-și controleze propria soluție sau să participe în același proces în mai multe calități. Neregularitatea poate fi invocată de aceea în orice stare a pricinii (art. 45).

Revenind la recuzare, cererea se poate face verbal în ședință sau în scris pentru fiecare judecător în parte, arătându-se cazul de incompatibilitate și probele de care partea înțelege să se folosească²⁸. Cererea de recuzare prin care se invocă alte motive de incompatibilitate decât cele prevăzute de art. 41 și 42 sau prin care se recuză alți judecători decât cei care fac parte din completul de judecată căruia pricina i-a fost repartizată spre soluționare ori cea prin care se invocă același motiv de incompatibilitate împotriva aceluiași judecător sunt inadmisibile și această inadmisibilitate se constată chiar de completul în fața căruia s-a formulat cererea de recuzare, cu participarea judecătorului recuzat (art. 46 și 47).

Până la soluționarea declarației de abținere nu se va face niciun act de procedură în cauză, dar formularea unei cereri de recuzare nu determină suspendarea judecății. Totuși, pronunțarea soluției în cauză nu poate avea loc decât după soluționarea cauzei de recuzare. În acest ultim caz, se poate recurge la amânarea pronunțării, dar dacă cererea de recuzare se admite, judecata va trebui repusă pe rol și reluate dezbaterile în fața completului în noua alcătuire.

Abținerea sau recuzarea se soluționează de un alt complet al instanței respective, în compunerea căruia nu poate intra judecătorul care a fost recuzat sau cel care a declarat că se abține²⁹. Această regulă nu se aplică însă în cazurile în care cererea de recuzare este inadmisibilă potrivit art. 47, când, așa cum am arătat, se pronunță chiar completul în fața căruia s-a formulat cererea, cu participarea

abțineri arbitrare – M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 209.

²⁸ Taxa judiciară de timbru aferentă cererii de recuzare este de 100 de lei pentru fiecare participant la proces pentru care se solicită recuzarea [art. 9 lit. a) din O.U.G. nr. 80/2013].

²⁹ Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești (aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 1375/2015) detaliază regulile conform cărora se formează completul care judecă cererile de abținere sau recuzare distingând după cum: a) dacă incidentele vizează toți membrii completului de judecată, acestea se vor soluționa de completul cu numărul imediat următor, care judecă în aceeași materie; dacă în materia respectivă nu mai există decât un singur complet de judecată, incidentele procedurale referitoare la toți membrii completului se vor soluționa de acesta; dacă nu mai există un complet care judecă în acea materie, incidentele vor fi soluționate de completul din materia și după regulile stabilite de colegiul de conducere al instanței; b) în situația în care incidente procedurale se referă la o parte din membrii completului de judecată, soluționarea acestora se va face de către un complet constituit prin includerea judecătorului sau a judecătorilor stabiliți prin planificarea de permanență, pe materii, realizată cel puțin trimestrial.

judecătorului recuzat. Când, din pricina abținerii sau recuzării, la instanța sesizată nu se poate alcătui completul de judecată, cererea se judecă de instanța ierarhic superioară (art. 48)³⁰.

Referitor la procedura de soluționare a abținerii sau recuzării, art. 51 spune că instanța hotărăște de îndată, prin încheiere, în camera de consiliu, fără prezența părților și ascultându-l pe judecătorul în cauză numai dacă apreciază că este necesar. În aceleași condiții, instanța poate asculta și părțile. Dacă la același termen s-au formulat cereri de recuzare și de abținere pentru motive diferite, ele vor fi judecate împreună. Nu se admite interogatoriul ca mijloc de dovadă a motivelor de recuzare.

În cazul admiterii abținerii sau recuzării întemeiate pe art. 42 pct. 10, adică atunci când judecătorul este soț sau rudă până la gradul al patrulea inclusiv sau afin, după caz, cu un alt membru al completului de judecată, instanța va stabili care dintre judecători nu va lua parte la judecarea pricinii. În celelalte cazuri, în caz de admitere, judecătorul care s-a abținut sau a fost recuzat se va retrage de la judecarea pricinii, în încheiere arătându-se în ce măsură actele îndeplinite de judecător urmează să fie păstrate³¹. Întotdeauna încheierea se pronunță în ședință publică.

În condițiile în care cererea de abținere sau recuzare a fost soluționată de instanța ierarhic superioară și a fost admisă, dosarul va fi trimis la o altă instanță de același grad din circumscripția sa, iar dacă a fost respinsă dosarul se înapoiază instanței inferioare (art. 52).

În privința căilor de atac ce se pot exercita împotriva încheierii, art. 53 face următoarele distincții:

– încheierea prin care s-a respins³² recuzarea poate fi atacată numai de părți, odată cu hotărârea prin care s-a soluționat cauza. Dacă această hotărâre este susceptibilă de apel, iar instanța de apel constată că recuzarea a fost în mod greșit respinsă, reface toate actele de procedură și, dacă apreciază că este necesar, dovezile administrate la prima instanță. În schimb, dacă hotărârea asupra fondului este

³⁰ În acest caz, compunerea completului va fi specifică instanței care judecă pricina în fața căreia a apărut incidentul procedural legat de constituirea completului. Recent instanța supremă a stabilit că dispozițiile privind imposibilitatea alcătuirii completului de judecată la instanța la care s-a formulat declarația de abținere sau cererea de recuzare nu sunt incidente atunci când la instanța respectivă lipsesc asistenți judiciari, dar completul poate fi alcătuit numai din judecători. (ÎCCJ, secț. I civ., dec. nr. 1207 din 13 decembrie 2017, în SJ nr. 40/2017, p.6). Soluția are un caracter imediat deoarece în alte decizii anterioare instanța supremă lăsase să se înțeleagă că în cazul abținerii unui asistent judiciar, judecarea declarației se face de către un complet a cărui alcătuire păstrează algoritmul de un judecător și doi asistenți judiciari (ÎCCJ, secț. I civ., dec. nr. 1454 din 2016; www.scj.ro).

³¹ Aceasta înseamnă că dacă în încheierea de admitere a declarației de abținere sau a cererii de recuzare nu se prevede nimic referitor la soarta actelor efectuate, acestea sunt desfășurate, urmând a fi refăcute. Numai în măsura în care se prevede expres, aceste acte vor fi păstrate în limitele mențiunilor cuprinse în încheiere. În acest sens, a se vedea și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 77.

³² Se arată pe bună dreptate că aceeași soluție se impune și în cazul anulării cererii de recuzare ca netimbrată – M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 223.

definitivă, încheierea va putea fi atacată cu recurs³³, la instanța ierarhic superioară³⁴, în termen de 5 zile de la comunicarea acestei hotărâri³⁵. În cazul în care instanța de recurs constată că recuzarea a fost greșit respinsă, ea va casa hotărârea, dispunând trimiterea cauzei spre rejudecare la instanța de apel, sau, atunci când calea de atac a apelului este suprimată, la prima instanță (alin. 1 și 3). Dacă cererea de recuzare a fost respinsă greșit de instanța superioară (art. 50. alin. 2), găsind cererea întemeiată, instanța de recurs va casa cu trimitere instanța de apel sau dacă calea de atac a apelului este suprimată, la o instanță din circumscripția sa, de același grad cu cea la care nu s-a putut alcătui completul de judecată;

– încheierea prin care s-a admis sau s-a respins abținerea, cea prin care s-a admis recuzarea, ca și încheierea prin care s-a respins recuzarea ca rămasă fără obiect, deoarece s-a admis cererea de abținere (art. 48 alin. 3) nu sunt supuse niciunei căi de atac (alin. 7).

Dispozițiile pe care le-am examinat referitoare la abținere și recuzare se aplică, în mod corespunzător³⁶, și procurorilor, magistraților-asistenți, asistenților judiciari și greferilor (art. 54).

Dacă cererea de recuzare a fost făcută cu rea-credință, instanța va condamna partea în cauză la amendă și la despăgubirea părții vătămate.

Secțiunea a 3-a. Părțile

3.1. Precizări preliminare. Poziția procesuală a părților

Părțile sunt subiecți fără de care procesul nu ar fi de conceput deoarece înfăptuirea justiției se face prin raportare la drepturile și obligațiile acestora³⁷.

În principal, părțile poartă denumirea de reclamant și pârât, corespunzătoare poziției ofensive sau defensive pe care o au în cadrul procesului civil. În funcție de mijlocul procesual de care uzează, părțile pot avea și alte denumiri: apelant și

³³ Textul este aplicabil pentru situația în care recuzarea este formulată în fața unei instanțe de recurs, dar și în situația în care pentru hotărârea finală legea prevede calea de atac a recursului, singura condiție de aplicabilitate fiind ca aceasta să fie definitivă.

³⁴ Dacă incidentul s-a ivit la Înalta Curte de Casație și Justiție, soluționarea recursului va reveni completului de 5 judecători al acestei instanțe.

³⁵ Calea de atac nu poate fi exercitată înainte de pronunțarea hotărârii finale, pentru a nu se ajunge la tergiversarea cauzei, dar ar putea fi exercitată imediat după pronunțarea acesteia și înainte de comunicarea hotărârii – M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 225 și nota coord. V. M. Ciobanu.

³⁶ Procurorul sau grefierul nu pot fi incompatibili pentru motivele de la art. 41 alin. 1 sau cel de la art. 42 alin. 1 pct. 1 NCPC pentru că nu se pronunță în cauză. Asistenților judiciari și chiar magistraților-asistenți (chiar dacă aceștia fac parte numai din constituirea instanței) li se pot aplica textele menționate anterior pentru că participă, este drept cu vot consultativ, la deliberări.

³⁷ A se vedea, cu adaptările corespunzătoare NCPC, I. Leș, *Participarea părților în procesul civil*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982; L. N. Pârvu, *Părțile în procesul civil*, Ed. All Beck, București, 2002.

intimat în apel, recurent și intimat în recurs, contestator și intimat în contestația în anulare, revizuent și intimat în revizuire, creditor și debitor în faza executării silită. Poziția ofensivă pe care reclamantul o are la începutul procesului se poate transforma în cursul acestuia. Dacă reclamantul a câștigat procesul și pârâțul formulează apel, reclamantul va fi intimat și va adopta o poziție defensivă. În mod asemănător, dacă în primă instanță pârâțul formulează o cerere reconvențională, prin care solicită pretenții proprii față de reclamant, el va dobândi deopotrivă și o poziție ofensivă, în cererea reconvențională comportându-se ca un veritabil reclamant. Chiar și atunci când invocă o excepție pârâțul adoptă o poziție ofensivă, limitată la excepția ridicată. În privința acesteia, va lua primul cuvântul și îi va reveni sarcina probei a ceea ce afirmă, conform principiului *in excipiendo reus fit actor*.

3.2. Coparticiparea procesuală

În mod obișnuit, un proces de natură contencioasă pune față în față un reclamant și un pârât. Totuși, complexitatea raporturilor civile ce sunt deduse judecății fac ca uneori cadrul procesual să fie mai complex, existând mai mulți reclamanți sau mai mulți pârâți. art. 59 alin. 1 NCPC permite participarea la proces a mai multor reclamanți sau pârâți *dacă obiectul pricinii este un drept sau o obligație comună, dacă drepturile sau obligațiile lor au aceeași cauză ori dacă între ele există o strânsă legătură*. Aceste situații sunt cunoscute sub denumirea de *coparticipare procesuală* sau *litisconsorțiu procesual*.

Coparticiparea poate fi activă, atunci când sunt mai mulți reclamanți, pasivă, atunci când sunt mai mulți pârâți sau mixtă, atunci când sunt mai mulți reclamanți și pârâți. În procedura de executare silită, coparticiparea poate fi numai activă din pricina faptului că executarea poate viza numai un singur patrimoniu, iar acesta nu poate avea mai mulți titulari.

Coparticiparea procesuală mai poate fi definită ca subiectivă sau obiectivă, după cum decurge din existența mai multor părți cu interese comune sau reunirea mai multor cereri între aceleași părți sau împreună cu altele, dacă între aceste cereri există o strânsă legătură³⁸.

Una dintre cele mai importante clasificări împarte coparticiparea în *facultativă* și *obligatorie*, după cum părțile au sau nu alegerea în formarea litisconsorțiului procesual. În principiu, coparticiparea este facultativă, aspect ce rezultă și din formularea art. 59 alin. 1 NCPC. Totuși, anumite dispoziții legale conduc la concluzia că coparticiparea poate fi și obligatorie (necesară). Spre exemplu, conform dispozițiilor art. 684 NCC, partajul făcut fără participarea tuturor coproprietarilor este lovit de nulitate absolută, ceea ce denotă că ne aflăm într-un caz în care coparticiparea nu mai reprezintă o simplă facultate, ci o obligație legală³⁹. În cazurile în care

³⁸ Pentru deosebirea dintre coparticipare obiectivă și conexitate a se vedea, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 55 și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 97.

³⁹ La fel stau lucrurile atunci când se solicită anularea unui contract. Întrucât actul nu poate fi nul pentru unele părți și valabil pentru altele, după cum acestea au participat sau nu

anumite dispoziții legale impun coparticiparea, iar reclamantul nu a chemat în judecată aceste persoane, cadrul procesual poate fi complinit conform procedurii prevăzute la art. 78 alin. 2-5 NCP. În anumite cazuri legea prevede în mod expres dreptul judecătorului de a introduce, din oficiu, în proces anumite persoane, în vederea completării cadrului procesual⁴⁰. În aceste cazuri devin aplicabile dispozițiile art. 78 alin. 1 NCP. Atunci când există un litisconsorțiu necesar, dar legea nu prevede dreptul judecătorului de a introduce din oficiu terțe părți în proces⁴¹, acesta va pune în discuția părților necesitatea introducerii în cauză a altor persoane, iar dacă niciuna dintre părți nu solicită introducerea în cauză în termenele și condițiile prevăzute de art. 78 alin. 2, va respinge cererea, fără a se pronunța în fond.

În ce privește raporturile dintre coparticipanți, regula o reprezintă aplicarea principiului independenței procesuale. Potrivit art. 60 alin. 1 NCP, actele de procedură, apărările și concluziile unuia dintre reclamanți sau pârâți nu pot folosi și nici păgubi celorlalți. Spre exemplu, dacă sunt mai mulți reclamanți care și-au întemeiat cererea împotriva pârâtului pe raporturi juridice distincte și numai unul dintre ei formulează apel contra hotărârii de primă instanță prin care s-a respins cererea ca neîntemeiată, eventuala admitere a apelului va produce efecte numai în favoarea apelantului, pentru ceilalți hotărârea de primă instanță rămânând definitivă. Totuși, dacă prin natura raportului dedus judecătii sau în temeiul unei dispoziții a legii, efectele hotărârii se întind asupra tuturor reclamanților sau pârâților, actele de procedură îndeplinite numai de unii din ei sau termenele încuviințate numai unora din ei pentru îndeplinirea actelor de procedură folosesc și celorlalți⁴². Textul legal trebuie înțeles în sensul că numai actele favorabile își extind efecte asupra coparticipanților. În cazul în care aceștia fac acte de procedură potrivnice, se va ține seama de actele cele mai favorabile⁴³. Reclamanții sau pârâții care nu

la proces și ar urma să li se aplice sau nu efectul de relativitate al hotărârii judecătorești, se impune chemarea în judecată a tuturor părților contractului. A se vedea M. Fodor, *Spre procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 186.

⁴⁰ Potrivit art. 436 NCC, în acțiunile referitoare la filiație, părinții și copiii vor fi citați chiar și atunci când nu au calitatea de reclamant sau pârât.

⁴¹ Spre exemplu, în cazul art. 684 NCC participarea la procesul de partaj a tuturor coproprietarilor este obligatorie deoarece în caz contrar hotărârea judecătorească este nulă, dar nu se prevede dreptul judecătorului de a introduce din oficiu în proces pe coproprietarii care nu au fost indicați în cererea de chemare în judecată și pe care părțile nu înțeleg să îi introducă în cauză.

⁴² Potrivit art. 634 NCC, hotărârile judecătorești pronunțate în folosul coproprietății profită tuturor coproprietarilor. Prin urmare, dacă numai unul dintre aceștia ar formula apel, efectele benefice ale eventualei admiteri a acestuia se extind și asupra celorlalți. În acest sens, s-a decis că atunci când reclamantul nu s-a prevalat de titluri diferite în raport cu fiecare dintre pârâții chemați în judecată, nu poate pretinde că prin neatacarea sentinței de către unii dintre pârâți situația dreptului său de proprietate ar fi fost definitivată, fără a mai putea fi pusă în discuție în apel (ICCJ sect. I civ., dec. nr. 43 din 20 ianuarie 2016), în SJ nr. 43-44/2016. În mod asemănător s-a stabilit ca în autoritatea de lucru judecat rezultată dintr-o hotărâre definitivă obținută de un debitor contra creditorului comun poate fi invocată de oricare din debitorii solidari, chiar dacă nu au participat la procesul respectiv (Trib. Supr. col. civ. dec. nr. 1094/1963, în JN nr. 3/1964, p. 134).

⁴³ Spre exemplu, participanții care nu au exercitat calea de atac a apelului nu vor răspunde pentru cheltuielile de judecată generate de cererea de apel formulată în cauză, chiar dacă eventuala admitere a acesteia și-ar fi extins efectele benefice și asupra lor.

s-au înfățișat sau nu au făcut un act de procedură în termen vor continua totuși să fie citați, dacă nu au termen în cunoștință (art. 60 alin. 2 NCPC).

Potrivit art. 419 NCPC, în cazul coparticipării procesuale, cererea de perimare ori actul de procedură întrerupător de perimare al unuia dintre coparticipanți folosește și celorlalți. Cercetând natura perimării, putem trage concluzia că, din pricina faptului că ea operează în bloc iar nu numai în privința unora dintre părți, în acest caz special, efectele actelor amintite se extind asupra coparticipanților indiferent de natura raporturilor dintre aceștia.

3.3. Drepturile și îndatoririle procesuale ale părților.

Exercitarea abuzivă a drepturilor

Pentru a garanta exercițiul liber al acțiunii civile legea procesuală acordă părților o serie de drepturi procesuale, dintre care cităm cu titlu de exemplu: dreptul fiecărei părți de a adresa cereri instanței; dreptul de a participa la judecată, ceea ce presupune dreptul de citare; dreptul de apărare, care implică dreptul de a răspunde celeilalte părți și de a discuta toate problemele ridicate în proces, dreptul de a administra probe, dreptul de a cunoaște toate piesele dosarului, dreptul de a fi asistat de avocat, dreptul de a recurge la interpret; dreptul de a exercita căile de atac.

Legea prevede însă și anumite îndatoriri pentru părți, ele fiind obligate să îndeplinească actele de procedură în condițiile; ordinea și termenele stabilite de lege sau de judecător sub sancțiunea nulității, perimării, decăderii etc., să își probeze pretențiile și apărările, să contribuie la desfășurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia (art. 10 alin. 1 NCPC). De o deosebită importanță în acest sens sunt dispozițiile art. 11 alin. 1 NCPC care, astfel cum am mai arătat, prevăd că drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credință, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege și fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părți.

Cel care deturnează dreptul procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut și îl exercită cu rea-credință săvârșește un abuz de drept procesual. Acesta presupune deci un element subiectiv, exercitarea cu rea-credință, în scop de șicană, și un element obiectiv care constă în deturnarea dreptului de la finalitatea sa legală. Pentru a caracteriza un act de procedură ca abuziv, este necesar ca autorul actului⁴⁴:

- să fie titularul dreptului procedural în cauză și să fie capabil să-l exercite (se poate comite un abuz de drept numai dacă dreptul există);
- să uzeze de dreptul său în limitele externe fixate de lege, adică să respecte dispozițiile legale privitoare la exercițiul dreptului, condițiile de valabilitate ale actului legate de forma și termenul în care trebuie efectuat (nu se confundă actul abuziv cu actul ilegal, care depășește limitele externe);

⁴⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 321-323 și trimiterile făcute.

– să dirijeze dreptul procedural spre realizarea unui alt scop decât acela pentru care a fost recunoscut;

– să exercite cu rea-credință dreptul procedural respectiv.

După cum am mai arătat, constituie exemple de abuz introducerea cu rea-credință a unei cereri vădit nefondate, numai în scopul de a-l șicana pe pârât, de a-l discredita etc.; rezistența cu rea-credință a pârâtului în fața unei cereri a cărei temeinicie este vădită; introducerea unei cereri fără punerea în întârziere a debitorului, dacă acesta recunoaște la prima zi de înfățișare pretențiile reclamantului; procedeul părții care, deși a fost prezentă la pronunțare, nu a exercitat calea de atac mai mulți ani, profitând de faptul că nu s-a comunicat hotărârea.

Potrivit art. 11 alin. 2 NCPC, așa cum am precizat deja, partea care folosește drepturile procedurale în chip abuziv răspunde pentru prejudiciile materiale și morale cauzate. În afară de despăgubiri, consecințele pot fi respingerea acțiunii, amenda civilă, neacordarea cheltuielilor de judecată etc. În orice caz exercitarea abuzivă, vexatorie trebuie stabilită de către instanță, deoarece simpla respingere a cererii nu duce la această concluzie. De menționat că și partea care nu își îndeplinește cu bună-credință obligațiile procesuale răspunde în același mod (art. 11 alin. 3 NCPC).

3.4. Participarea terților în procesul civil

3.4.1. *Intervenția voluntară*

Intervenția voluntară, reglementată de art. 61-67 NCPC, poate fi definită ca fiind cererea unui terț prin care solicită instanței introducerea într-un proces pornit de alte persoane, pentru a-și apăra un drept propriu sau pentru a apăra dreptul unei părți din proces. Rezultă că există două feluri de intervenție voluntară, una principală, când terțul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, dreptul dedus judecății sau un drept strâns legat de acesta (de ex., pretinde că bunul ce formează obiectul litigiului este proprietatea sa)⁴⁵ și una accesorie, când terțul nu invocă un drept propriu, ci urmărește să sprijine numai apărarea uneia dintre părți (de ex., terțul vânzător cere să fie introdus în proces pentru a-l apăra pe pârâtul care a cumpărat bunul de la el, iar apoi a fost chemat în judecată de reclamant care revendică acel bun). În ambele feluri de intervenție însă, interesul este propriu, al intervenientului, deoarece altfel nu ar putea participa la proces. Ceea ce diferă este faptul că în cazul intervenției accesorii sau secundare terțul nu trebuie să formuleze o pretenție, adică să deducă judecății un drept propriu⁴⁶.

⁴⁵ Nu este necesar ca dreptul invocat de terțul intervenient principal să fie același cu cel disputat de părțile inițiale, ci numai să fie strâns legat de acesta din urmă.

⁴⁶ În Codul de procedură civilă de la 1865 intervenția principală purta denumirea de intervenție în interes propriu în timp ce intervenția accesorie purta denumirea de intervenție în interesul altuia. Denumirea legală nu era însă corespunzătoare conținutului instituțiilor deoarece așa cum se arăta în doctrina scrisă sub această reglementare, în ambele cazuri

Intervenția principală se face sub forma cererii de chemare în judecată și se timbrează la fel ca ea, fiind îndreptată împotriva ambelor părți din proces. Totuși, dat fiind ca este o cerere incidentală, aceasta nu va urma procedura regularizării prevăzută de art. 200 NCPC.

Fiind o cerere de chemare în judecată, intervenția principală se poate face numai în fața primei instanțe, înainte de închiderea dezbaterilor care preced hotărârea finală a procesului. Totuși, cu acordul expres al părților, ea se poate face și în instanța de apel (art. 62 NCPC). Prin aceasta se derogă de regula dublului grad de jurisdicție în ceea ce privește judecata asupra cererii de intervenție și implicit de la dispozițiile art. 478 alin. 3 NCPC potrivit cărora în apel nu se poate schimba calitatea părților, cauza sau obiectul cererii de chemare în judecată și nici nu se pot invoca pretenții noi.

Intervenția accesorie va fi făcută în scris și va cuprinde elementele prevăzute la art. 148 alin. 1. Ea este supusă unei taxe judiciare de timbru în sumă fixă, ca o cerere neevaluabilă în bani, conform art. 27 din O.U.G. nr. 80/2013⁴⁷. Fiind o simplă apărare, se poate face în tot cursul judecării, nu numai în fața primei instanțe ori a instanței de apel, ci, așa cum prevede art. 63 NCPC, chiar și în căile extraordinare de atac.

Indiferent de felul intervenției, fiind cereri incidentale, competența de a se pronunța asupra lor aparține instanței sesizată cu cererea principală (art. 123 NCPC). Instanța va comunica părților cererea de intervenție și copii de pe înscrisurile care o însoțesc, iar după ascultarea părților și a intervenientului se va pronunța asupra admisibilității în principiu a intervenției printr-o încheiere, motivată. Încheierea are caracter interlocutoriu, instanța neputând reveni asupra ei. În legătură cu admisibilitatea cererii de intervenție, este de observat că ea nu se limitează la anumite materii.⁴⁸ S-a admis și faptul că în litigiile individuale de muncă nu se poate formula cerere de intervenție principală deoarece o altă persoană nu poate stabili drepturi ce decurg dintr-un raport de muncă în care figurează altă persoană, soluția fiind întemeiată pe caracterul personal al contractului individual de muncă⁴⁹. În materia contenciosului administrativ, de principiu, este admisibilă

interesul era propriu al intervenientului, diferența fiind făcută de invocarea sau neinvocarea unui drept propriu – V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 325.

⁴⁷ În același sens și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 124. În sensul că cererea de intervenție accesorie este scutită de taxa judiciară de timbru deoarece nu reprezintă decât un mijloc de apărare, a se vedea, D. N. Theohari, *Acțiunile civile și taxele judiciare de timbru*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 344.

⁴⁸ Majoritatea autorilor sunt de acord că cele două forme de intervenție nu pot fi folosite în acțiunile cu caracter strict personal, cum ar fi divorțul, (în ceea ce privește capătul principal, desfacerea căsătoriei, dar este admisibilă o cerere de intervenție în legătură cu cererile accesorii, cum ar fi partajul), nulitatea căsătoriei, tăgăduirea paternității – P. Vasilescu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Institutul de arte grafice Eminescu, București, 1943, vol. III, p. 296-310; V. M. Ciobanu, *notă la sent. civ. nr. 6583/1987 a Jud. Brașov*, în R.R.D. nr. 12/1988, p. 65-69.

⁴⁹ A se vedea, inclusiv nuanțări în ceea ce privește litigiile colective de muncă, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, p. 64. În schimb, s-a decis că intervenția accesorie nu este inadmisibilă, *de plano*, în raporturile specifice de dreptul muncii, urmând a se stabili în concret dacă un terț justifică un interes personal și actual pentru a interveni în

atât intervenția principală cât și cea accesorie⁵⁰, cu mențiunea că specificul acestor litigii impune în unele cazuri, cum ar fi cazul contenciosului obiectiv⁵¹, pretențiile terțului intervenient principal să se îndrepte numai împotriva uneia dintre părți iar nu a ambelor⁵². S-a reținut în mod corect că intervenția principală nu ar fi admisibilă în cazul acțiunilor posesorii, deoarece prin faptul că terțul intervenient trebuie să justifice un drept, s-ar transforma posesoriul în petitoriu⁵³. În litigiile arbitrale, art. 581 alin. 1 NCPC prevede că terții pot participa la proces arbitral, dar numai cu acordul lor și al tuturor părților. Intervenția accesorie este admisibilă fără îndeplinirea acestei condiții.

Încheierea de admitere în principiu a cererii de intervenție nu poate fi atacată decât odată cu hotărârea asupra fondului.

Încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție poate fi atacată în termen de 5 zile, care curge de la pronunțare pentru partea prezentă, respectiv de la comunicare pentru partea lipsă⁵⁴. Calea de atac este numai apelul dacă încheierea a fost dată în primă instanță, respectiv numai recursul la instanța ierarhic superioară în cazul în care încheierea a fost pronunțată în apel⁵⁵. Dosarul

litigiul dintre salariat și angajator (CA Timișoara, sect. Litigii de muncă și asig. Sociale, dec. nr. 902 din 6 iulie 2016, SJ nr. 3/2017).

⁵⁰ Pentru admisibilitatea cererii de intervenție principală în litigiile de contencios administrativ, a se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, **Curs selectiv**, p. 66.

⁵¹ Pentru noțiunea de contencios administrativ obiectiv a se vedea, I. Rîciu, **Procedura contenciosului administrativ**, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 117 și urm.

⁵² Chiar și în cazul contenciosului subiectiv poate exista această particularitate. Spre exemplu, atunci când un terț vătămat de eliberarea unei autorizații de construire decide să intervină într-un proces declanșat de altă persoană vătămată prin aceeași autorizație, invocând un drept propriu, nu s-ar putea spune că pretențiile sale se îndreaptă împotriva ambelor atât a reclamantului cât și a pârâților, deoarece dreptul înfățișat de terț deși propriu, nu se opune cu nimic celui invocat de reclamant, fiind diferit, dar de cele mai multe ori convergent cu acesta.

⁵³ V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, **Curs selectiv**, p. 65.

⁵⁴ Textul se referă la respingerea ca inadmisibilă a cererii de intervenție. *A contrario*, s-ar putea trage concluzia că în cazul anulării acesteia pentru neplata taxei judiciare de timbru sau pentru alte aspecte ce țin de forma acesteia încheierea de respingere se atacă numai odată cu fondul. Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate, trebuie interpretat că și încheierea de anulare a cererii de intervenție pentru motive de formă sau extrinseci forme și care se verifică la data admisibilității în principiu urmează regimul juridic prevăzut la art. 64 alin. 4 NCPC, chiar dacă dispozițiile legale fac trimitere la respingerea ca inadmisibilă (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 115; D. N. Theohari, **Noul cod de procedură civilă** (coord. G. Boroș), vol. I, Ed. Hamangiu, ed. a 2-a, București, 2016, p. 209).

⁵⁵ Apreciem că este deschisă calea de atac a apelului/recursului și în acele cazuri în care hotărârea este definitivă. Această situație poate să intervină în cazul cererii de intervenție accesorie deoarece poate fi făcută în orice fază a procesului, dar și în cazul cererii de intervenție principală, atunci când se formulează în apel, cu acordul expres al părților, dar instanța o respinge ca inadmisibilă. Aceasta pentru că este vizibil faptul că verificarea legalității respingerii ca inadmisibilă a cererii nu reprezintă un recurs la recurs sau un recurs acolo unde legea a suprimat această cale de atac, deoarece incidentul s-a ivit abia în fața ultimei instanțe, astfel că nu sunt aplicabile rațiunile pentru care legiuitorul a stabilit caracterul definitiv al hotărârii finale. În același sens, a se vedea V. M. Ciobanu, în **Noul Cod ...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 251 (nota coord. V. M. C.). În același sens, A. Tabacu, **Drept procesual civil**, Ed. Universul Juridic, București, 2015,

se înaintează, în copie certificată pentru conformitate cu originalul, instanței competente să soluționeze calea de atac în 24 de ore de la expirarea termenului. Întâmpinarea nu este obligatorie. Apelul sau, după caz, recursul se judecă în termen de cel mult 10 zile de la înregistrare. Judecata cererii principale se suspendă până la soluționarea căii de atac existente împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție (art. 64 alin. 4). Din formularea textului legal rezultă că suntem în fața unui caz de suspendare legală de drept a judecății.

Dacă intervenția este admisă în principiu, ea va fi comunicată părților pentru a-și pregăti apărarea. În cazul intervenției principale, după admiterea în principiu, instanța va acorda un termen în care trebuie depusă întâmpinarea atât de către reclamant cât și de către pârât deoarece în raport cu intervenientul ambii au poziția procesuală specifică pârâtului. În cazul intervenției accesorii, nu este obligatorie depunerea unei întâmpinări, dar partea potrivnică celei în folosul căreia s-a formulat cererea de intervenție poate arăta poziția față de apărările formulate de intervenientul accesoriu pe calea unei întâmpinări⁵⁶. Acest lucru nu numai că este admisibil, dar ni se pare și recomandabil pentru asigurarea unei depline transparențe a apărărilor și echilibrului care trebuie să guverneze procesul civil.

Prin efectul admiterii în principiu a cererii de intervenție, terțul devine parte în proces⁵⁷. El va lua procedura în starea în care se află în momentul admiterii cererii sale, însă va putea solicita administrarea de probe prin cererea de intervenție, sau cel mai târziu până la primul termen de judecată ulterior admiterii cererii de intervenție, iar pentru viitor toate actele de procedură se vor îndeplini și față de el. Deși calitatea de parte o dobândește atât intervenientul principal, cât și cel accesoriu, ei au o poziție diferită în proces. Intervenientul principal are o poziție independentă, atât față de reclamant, cât și față de pârât, în timp ce intervenientul

p. 97. În sens contrar, respectiv că atunci când hotărârea este definitivă nu există deschisă calea recursului împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 117.

⁵⁶ În același sens, M. Tăbârcă, *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 254. Pentru aceeași soluție, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 126. În plus, autorii arată că și partea în folosul căreia s-a intervenit poate face întâmpinare, în măsura în care cererea de intervenție accesorie este potrivnică intereselor ei.

⁵⁷ Terțul intervenient principal are poziție procesuală de reclamant. Aceasta înseamnă că, în această calitate, el va putea formula cerere de chemare în judecată a altor persoane care ar putea pretinde aceleași drepturi cu cele pretinse de el ori cerere de chemare în garanție a unei terțe persoane împotriva căreia s-ar putea îndrepta cu o cerere de despăgubiri în ipoteza în care ar pierde procesul. Aceste cereri pot fi formulate de terțul intervenient principal până cel mai târziu la terminarea cercetării procesului în fața primei instanțe (art. 68 alin. 2 și art. 73 alin. 2 NCPC). Ele nu pot fi făcute direct în apel, chiar dacă cererea de intervenție principală a fost admisă în principiu. Dacă dreptul invocat de către intervenientul principal este diferit de cel dedus judecății prin cererea de chemare în judecată, numai în legătură cu dreptul invocat în cererea de intervenție se deschide posibilitatea părților inițiale să formuleze cerere de atragere forțată a terților în proces până la termenul acordat de instanță în vederea depunerii întâmpinării față de cererea de intervenție principală. De asemenea, după admiterea în principiu a cererii de intervenție principală, oricare dintre părțile inițiale pot formula cerere reconvențională împotriva intervenientului, aceasta urmând a se depune în termenul stabilit de instanță pentru depunerea întâmpinării.

accesoriu este subordonat părții în favoarea căreia a intervenit, astfel că poate să săvârșească numai actele de procedură care nu contravin interesului părții în favoarea căreia a intervenit⁵⁸. După admiterea în principiu, intervenientul accesoriu poate renunța la judecată doar cu acordul părții pentru care a intervenit. Calea de atac exercitată de intervenientul accesoriu se socotește neavenită dacă partea pentru care a intervenit nu a exercitat calea de atac, a renunțat la calea de atac exercitată ori acesta a fost anulat, perimat sau respinsă fără a fi cercetată în fond (art. 67).

Cererea de intervenție se judecă odată cu cererea principală, dar în timp ce în cazul intervenției principale se poate dispune disjungerea și judecarea separată⁵⁹, intervenția accesorie, fiind o apărare, trebuie soluționată întotdeauna împreună cu cererea principală. În caz de disjungere, instanța rămâne în toate cazurile competentă să rezolve cererea de intervenție. Totuși, nici în cazul intervenției principale disjungerea nu este posibilă în cazul în care intervenientul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, însuși dreptul dedus judecării sau atunci când judecarea cererii de intervenție ar fi întârziată de cererea principală. Pe de altă parte, judecata intervenției principale nu este influențată de renunțarea la judecată sau la dreptul subiectiv, de achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului ori de încheierea unei tranzacții între reclamant și pârât, în timp ce în aceste cazuri intervenția accesorie rămâne fără obiect (art. 66).

În ceea ce privește soluțiile pe care le poate pronunța instanța de judecată, s-a arătat că în cazul intervenției accesorii soluția depinde de rezolvarea dată cererii principale: dacă cererea de intervenție este făcută în favoarea reclamantului și cererea acestuia se respinge, se va respinge și cererea de intervenție, iar dacă cererea principală se va admite urmează să se admită și cererea de intervenție⁶⁰. În mod corespunzător se pune problema și în cazul în care cererea de intervenție este făcută în favoarea pârâtului. Cu privire la cererea de intervenție principală s-a arătat că instanța nu poate admite în totalitate atât cererea reclamantului cât și cererea terțului intervenient atunci când acestea au același obiect, deoarece se exclud una pe cealaltă, dar că ambele pot fi admise în parte sau respinse ca neîntemeiate⁶¹. Aceste soluții, corect reținute în doctrină, nu sunt însă absolute. Există cazuri în care particularitatea speței dublată de împrejurarea că între dreptul intervenientului și cel dedus judecării prin cererea de chemare în judecată nu există identitate, ci numai o legătură de conexitate, determină admiterea atât a cererii principale, cât și a cererii de intervenție principală⁶². În ceea ce privește cheltuielile

⁵⁸ Prin act potrivit intereselor părții în favoarea căreia a intervenit se înțelege orice act care ar sprijini poziția celeilalte părți și ar duce la pierderea procesului de către partea în favoarea căreia s-a intervenit (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 126).

⁵⁹ S-a decis că măsura disjungerii judecării cererii de intervenție, fiind luată pentru o mai bună administrare a justiției, nu poate fi atacată cu recurs (Trib. reg. București, s.a. III-a civ. dec. nr. 4280/1955, în M. Tăbărcă, Gh. Buta, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 256).

⁶⁰ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 330.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, p. 72.

de judecată; în mod corect s-a reținut că în principiu, intervenientul accesoriu nu poate fi obligat la plata lor față de partea care a câștigat procesul, acestea fiind suportate de partea principală. Totuși, dacă prin apărările pe care le-a formulat, intervenientul accesoriu a generat cheltuieli suplimentare adversarului, poate fi obligat la plata acestora.⁶³

3.4.2. *Intervenția forțată*

În cazul intervenției forțate, cererea de introducere a terțului în proces provine de la reclamant sau pârât ori de la instanță. Codul reglementează intervenția forțată sub patru forme: chemarea în judecată a altei persoane, chemarea în garanție, arătarea titularului dreptului și introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane.

3.4.2.1. *Chemarea în judecată a altei persoane*

Această formă de intervenție forțată, reglementată de art. 68-71 NCPC, permite oricăreia dintre părți să cheme în judecată o altă persoană care ar putea pretinde, pe calea unei cereri separate, aceleași drepturi ca și reclamantul. Legea pune o condiție restrictivă și anume ca terțul să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul (de ex., debitorul care are mai mulți creditori și este chemat în judecată numai de unul din ei, dacă are motive să refuze plata, va chema în judecată și pe ceilalți creditori pentru ca hotărârea să le fie opozabilă); debitorul cedat, căruia creditorul cesionar îi notificase cesiunea, dacă este chemat în judecată de creditorul cedent are interes, pentru a face o plată valabilă, să ceară introducerea în cauză a creditorului cesionar⁶⁴).

Cererea poate fi făcută de pârât în termenul prevăzut pentru depunerea întâmpinării sau dacă aceasta nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată, iar de reclamant sau de intervenientul principal se va depune cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe. Nedepunerea cererii în aceste termene atrage decăderea și respingerea acesteia ca tardivă⁶⁵. Ea se motivează și, împreună cu înscrisurile ce o însoțesc, se comunică atât părții adverse, cât și celui chemat, căruia i se comunică și copii de pe cererea de chemare

⁶³ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 129.

⁶⁴ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I., p. 330. Se subliniază că în niciun caz această procedură nu trebuie folosită pentru introducerea în cauză a unui al doilea pârât și nici pentru a introduce în cauză pe cei cărora li s-a transmis calitatea procesuală pasivă prin cumpărarea de către aceștia a dreptului litigios.

⁶⁵ Norma care instituie termenul de depunere a cererii de chemare în judecată a altei persoane este dispozitivă. Prin urmare, cu acordul părții adverse, cererea poate fi formulată și peste acest termen fără a interveni decăderea. Totuși, chiar și în prezența acordului părților, cererea nu poate fi formulată direct în apel, deoarece s-ar deroga de la normele imperative care instituie limitele efectului devolutiv al apelului, respectiv regula *tantum devolutum quantum iudicatum*, care impune printre altele și ca în apel să nu se facă cereri noi (art. 478 alin. 3 NCPC).

în judecată, întâmpinare și înscrisurile de la dosar⁶⁶. Dispozițiile art. 64-65, de la intervenția voluntară, privind admiterea în principiu, se aplică în mod corespunzător.

Terțul dobândește poziția procesuală de reclamant și hotărârea care se va pronunța își va produce efectele și în privința sa⁶⁷. Apreciem că dat fiind faptul că există identitate între dreptul din cererea de chemare în judecată și cel din cererea de chemare în judecată a altei persoane, disjungerea și judecarea separată a acestora nu este posibilă.

În art. 74 NCPC se reglementează două ipoteze speciale: când pârâtul chemat în judecată pentru o datorie bănească recunoaște datoria și declară că dorește să o execute față de cel care își va stabili judecătorește dreptul, el va fi scos din judecată dacă va consemna la dispoziția instanței, suma datorată. Tot astfel, pârâtul, chemat la judecată pentru predarea unui bun sau a folosinței acestuia, va fi scos din proces dacă declară că va preda bunul celui al cărui drept va fi stabilit prin hotărâre judecătorească. Bunul în litigiu va fi pus sub sechestru judiciar de către instanța investită cu judecarea cauzei, dispozițiile art. 972 și urm. fiind aplicabile. În aceste cazuri, judecata va continua numai între reclamant și terțul chemat în judecată. Hotărârea se va comunica și pârâtului, căruia îi este opozabilă.

În ceea ce privește soluțiile pe care le poate pronunța instanța, împărtășim punctul de vedere conform căruia se vor aplica regulile de la cererea de intervenție principală.⁶⁸

3.4.2.2. Chemarea în garanție

Reglementată de art. 72-74 NCPC, această formă permite părții din proces să cheme în garanție o altă persoană împotriva căreia ar putea să se îndrepte, în cazul în care ar pierde procesul, cu o cerere în garanție sau în despăgubiri.

Cererea de chemare în garanție este admisibilă în cazul drepturilor garantate legal (de ex., în materie de vânzare, schimb, mandat, partaj succesoral)⁶⁹ sau

⁶⁶ Fiind o cerere incidentală, nu îi sunt aplicabile dispozițiile art. 200 NCPC privind regularizarea cererii de chemare în judecată. Apreciem că cererea este supusă unei taxe judiciare de timbru în sumă fixă, respective 20 lei, deoarece prin intermediul acesteia nu se formulează pretenții. Pentru opinia contrară, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 139.

⁶⁷ Renunțarea la cererea de chemare în judecată de către partea care a formulat cererea de chemare în judecată a altei persoane nu are ca efect rămânerea fără obiect a acestei cereri deoarece terțul are deja calitate de reclamant și o poziție independentă – V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 332. Cel chemat în judecată poate formula la rândul lui, cerere de chemare în judecată a unui terț sau cerere de chemare în garanție a unui terț. A se vedea V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 260, nota 1. Terțul chemat în judecată va putea renunța la drept, dar nu va putea renunța la judecată pentru că este introdus forțat în proces.

⁶⁸ A se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 143; M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, ed. a II-a, Ed. Solomon, vol. I, București 2017, p. 420.

⁶⁹ Comitentul chemat în judecată de către victimă pentru fapta culpabilă a prepusului său îl poate chema în garanție pe acesta din urmă; potrivit art. 16 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, cererile în justiție prevăzute de această lege pot fi formulate și personal împotriva persoanei care a contribuit la elaborarea, emiterea sau încheierea actului ori, după caz, care se face vinovată de refuzul de a rezolva cererea referitoare la un drept

convențional, precum și ori de câte ori partea care ar pierde procesul s-ar putea întoarce împotriva altei persoane cu o cerere în despăgubire. Ea se face sub forma cererii de chemare în judecată. Cererea se poate face de către reclamant sau de către pârât, dar la momente diferite. Cererea pârâtului se poate face în termenul prevăzut pentru depunerea întâmpinării sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu până la terminarea cercetării în fața primei instanțe, iar cea a reclamantului sau intervenientului principal până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe. Formularea cererii de chemare în garanție în afara termenelor prevăzute de lege atrage sancțiunea decăderii, cererea fiind respinsă ca tardivă⁷⁰. Desigur, fiind în discuție norme de ordine privată, partea interesată să invoce decăderea poate renunța la invocarea acesteia, dar numai dacă cererea de chemare în garanție a fost formulată în fața primei instanțe.

Instanța competentă, fiind vorba de o cerere incidentală, este cea sesizată cu cererea principală.

Cererea de chemare în garanție și copii de pe înscrisurile ce o însoțesc, precum și copii de pe cererea de chemare în judecată, întâmpinare și de pe înscrisurile de la dosar va fi comunicată terțului, acordându-i-se termen pentru a depune întâmpinare și a-și pregăti apărarea. Chematul în garanție devine parte în proces cu o poziție independentă și va putea la rândul său, în termenul stabilit pentru depunerea întâmpinării, să cheme în garanție o altă persoană, șirul chemărilor în garanție fiind limitat la două.

Formularea cererii de chemare în garanție dă posibilitatea celui chemat în proces să-și administreze toate probele și să facă toate apărările în sprijinul părții pe care o garantează, iar dacă totuși aceasta pierde procesul, se rezolvă toate raporturile prin aceeași hotărâre, evitându-se un proces ulterior. Uneori, dacă nu ar formula cererea de chemare în garanție, cel garantat ar putea pierde dreptul la despăgubiri. Astfel, potrivit art. 1705 alin. 1 NCC, cumpărătorul chemat în judecată de un terț care pretinde că are drepturi asupra bunului vândut trebuie să îl cheme în cauză pe vânzător, deoarece dacă nu a făcut-o și a fost condamnat prin hotărâre intrată în autoritatea de lucru judecat, pierde dreptul de garanție dacă vânzătorul dovedește că existau motive suficiente pentru a se respinge cererea. Altfel spus, îi poate opune excepția procesului rău condus (*exceptio mali processus*).

Dispozițiile art. 64 și art. 65 alin. 1 și 2, de la intervenția voluntară, privind admiterea în principiu, se aplică în mod corespunzător.

Potrivit art. 74 alin. 4 NCPC, cererea de chemare în garanție se judecă odată cu cererea principală, deoarece soluționarea ei depinde de soluția din cererea principală. Dacă totuși judecata cererii principale ar fi întârziată prin chemarea în garanție, instanța poate să dispună disjungerea, pentru a o judeca separat. În acest caz, pentru a se evita soluții contradictorii, judecata cererii de chemare în garanție se va suspenda până la soluționarea cererii principale. Instanța care judecă cererea principală

subiectiv sau la un interes legitim, dacă se solicită plata unor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat ori pentru întârziere. Persoana acționată astfel în justiție îl poate chema în garanție pe superiorul său ierarhic, de la care a primit ordin scris să elaboreze sau să nu elaboreze actul. În vechiul Cod de procedură civilă sancțiunea nedepunerii în termen a cererii de chemare în garanție era judecata separată a acesteia, mai puțin atunci când părțile erau de acord ca acestea să se judece împreună. A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 333.

va rămâne în continuare competentă să judece și cererea de chemare în garanție disjunctă, deoarece prorogarea de competență a operat și are caracter ireversibil.

În ceea ce privește soluțiile care se pot pronunța în privința cererii de chemare în garanție, acestea sunt corelate cu soluțiile date asupra cererii principale. Atunci când este formulată de către pârât iar cererea de chemare în judecată este admisă, se va admite și cererea de chemare în garanție, dacă este întemeiată. Dimpotrivă, dacă cererea de chemare în judecată se respinge, se va respinge și cererea de chemare în garanție ca rămasă fără interes sau obiect. Aceste reguli se aplică în mod corespunzător și în cazul cererii de chemare în garanție formulată de reclamant. Este de reținut că chematul în garanție poate fi obligat numai față de partea care l-a chemat în proces deoarece între acesta și cealaltă parte nu există niciun raport de drept⁷¹.

Corelarea soluțiilor pronunțate în cererea de chemare în garanție cu cele din cererea de chemare în judecată produce consecințe și în ceea ce privește căile de atac. Atunci când cererea de chemare în garanție a fost admisă ca întemeiată, cel care a formulat această cerere va putea ataca hotărârea numai sub aspectul modului în care a fost rezolvată cererea principală, deoarece el, prin ipoteză, a pierdut procesul în privința acesteia din urmă. În schimb, chematul în garanție ar putea ataca hotărârea atât în privința soluției date asupra cererii principale, cât și asupra soluției date în privința cererii de chemare în garanție. Atunci când cererea de chemare în garanție a fost respinsă ca lipsită de interes sau obiect ca urmare a câștigării procesului în partea privitoare la cererea principală de către autorul cererii de chemare în garanție, hotărârea va putea fi atacată de cel care a pierdut procesul în partea referitoare la cererea principală. În acest apel vor figura în mod cert părțile inițiale, dar va putea fi formulat și contra celui chemat în garanție în cazul în care soluția în ceea ce privește cererea principală s-a întemeiat pe mijloacele de apărare formulate chiar de acesta.⁷² Partea care a formulat cererea de chemare în garanție nu are niciun interes să atace soluția, chiar și în privința respingerii acesteia ca rămasă fără obiect sau interes, deoarece a câștigat procesul în privința cererii principale, iar acest aspect este determinat. Totuși, în cazul în care partea potrivnică va formula apel în privința soluției date asupra cererii principale, autorul cererii de chemare în garanție va putea formula un apel provocat în condițiile art. 473 NCPC. Prin intermediul acestuia tinde să obțină schimbarea soluției în ceea ce privește cererea de chemare în garanție în cazul admiterii apelului formulat de adversarul său în privința cererii principale⁷³.

⁷¹ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 335.

⁷² Potrivit altei opinii, în acest caz, cel care a pierdut procesul nu poate formula apel împotriva chematului în garanție deoarece nu are interes. A se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 153. Opiniile nu sunt diametral opuse deoarece nici noi nu susținem că în acest caz apelantul ar putea solicita schimbarea soluției din cererea de chemare în garanție, nefiind titularul acesteia. Noi am apreciat numai că, în situația în care apărările chematului în garanție au determinat soluția primei instanțe, apelantul este în drept să formuleze apelul și împotriva celui chemat în garanție pentru a combate în contradictoriu cu acesta respectivele apărări.

⁷³ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs seletiv*, p. 90-92. Autorii semnalează faptul că legislația noastră nu oferă o soluție pentru situația în care, în urma respingerii

3.4.2.3. Arătarea titularului dreptului

Această formă de intervenție forțată, reglementată de art. 75-77 NCPC, poate fi folosită numai de pârât în termenul prevăzut de lege pentru depunerea întâmpinării⁷⁴ sau, dacă aceasta nu este obligatorie, cel mai târziu până la primul termen de judecată. În situația în care pârâtul deține un lucru pentru altul sau exercită în numele altuia un drept asupra unui lucru și este chemat în judecată de o persoană care pretinde un drept real asupra lucrului, el va putea arăta pe cel în numele căruia deține lucrul sau exercită dreptul, deci adevăratul titular al dreptului. Rezultă că forma aceasta se poate folosi numai în cererile reale (art. 551 NCC), dacă între pârât și terț arătat ca titular al dreptului există un raport juridic cu privire la lucrul determinat ce formează obiectul cererii (între cei doi este încheiat un contract de locațiune, închiriere, arendă, comodat etc.)⁷⁵.

Cererea pârâtului, împreună cu înscrisul care o însoțește și o copie de pe cererea de chemare în judecată se comunică, odată cu citația, terțului arătat ca titular al dreptului. Dispozițiile art. 64 și art. 65 de la intervenția voluntară, privind admiterea în principiu, se aplică în mod corespunzător.

Dacă terțul se înfățișează și recunoaște susținerile pârâtului⁷⁶, iar reclamantul este de acord, el va lua locul pârâtului, care va fi scos din proces (art. 77 alin. 3 NCPC).

În cazurile în care reclamantul nu este de acord cu înlocuirea sau când terțul, deși legal citat, nu se prezintă sau deși se prezintă, nu recunoaște susținerile pârâtului, art. 77 alin. 4 prevede că va rămâne și el în proces în poziție de intervenient principal, dispozițiile art. 62 și art. 64-66 aplicându-se în mod corespunzător.

unei cereri de chemare în garanție ca rămasă fără inters sau obiect, cel care a pierdut procesul în cererea principală formulează apel numai împotriva adversarului său direct iar nu și împotriva chematului în garanție, iar cel care a formulat cererea de chemare în garanție nu înțelege să formuleze apel provocat (art. 473) împotriva chematului în garanție. În acest caz, chematul în garanție nu poate formula apel incident (art. 472 NCPC) sau apel provocat (art. 473 NCPC), deoarece nu are calitatea de intimat în apelul principal, dar consecințele admiterii acestuia ar putea să îl influențeze, deoarece cel care l-a chemat în garanție ar putea să declanșeze un proces distinct împotriva terțului. Autorii indică ca un posibil remediu formularea de către terț a unei cereri de intervenție voluntară accesorie pentru a susține apărarea celui care l-a chemat inițial în garanție, în scopul păstrării soluției pronunțate la prima instanță. Aceeași soluție este preluată și în G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 155.

⁷⁴ Dacă reclamantul își modifică cererea de chemare în judecată, pârâtul ar putea formula cererea de arătare a titularului dreptului cel mai târziu cu 10 zile înainte de termenul acordat de instanță, conform art. 204 alin. 1 NCPC – M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 277.

⁷⁵ Sunt cazuri în care prin prevederi exprese ale legii i se indică celui aflat într-un astfel de raport obligația de înștiințare sau chiar de introducere în cauză a titularului dreptului – *titularii drepturilor corespunzătoare proprietății publice sunt obligați... să îl introducă în proces pe titularul dreptului de proprietate publică în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă* (art. 865 alin. 2 NCC).

⁷⁶ Se arată că nu este necesar ca cel arătat ca titular al dreptului să vină în fața instanței, fiind suficient ca recunoașterea sa să fie cuprinsă într-o cerere transmisă instanței – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 142.

3.4.2.4. Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane

Reglementată de art. 78-79 NCPC, această formă de intervenție forțată nu se regăsea în vechea reglementare, dar s-a impus din necesități practice. Potrivit art. 78 alin. 1, în cazurile expres prevăzute de lege (art. 22 alin. 1 din Legea nr. 132/2017 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru prejudicii produse terțelor persoane prin accidente de vehicule și de tramvaie⁷⁷; art. 33 din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor⁷⁸; art. 436 NCC⁷⁹)⁸⁰, precum și în procedura necontencioasă, judecătorul va dispune din oficiu introducerea în cauză a altor persoane, chiar dacă părțile se împotrivesc. Pe de altă parte, în materie contencioasă, când raportul juridic dedus judecății o impune, judecătorul va pune în discuția părților necesitatea introducerii în cauză a altor persoane⁸¹. Dacă niciuna dintre părți nu solicită introducerea în cauză a terțului, iar judecătorul apreciază că pricina nu poate fi soluționată fără participarea terțului, va respinge cererea, fără a se pronunța în fond. Această hotărâre este supusă numai apelului (alin. 2 și 5).

Introducerea în cauză va fi dispusă, prin încheiere, până la terminarea cercetării procesului în fața primei instanțe. Dacă necesitatea introducerii în cauză a altor persoane se constată doar cu ocazia deliberării, instanța va repune cauza

⁷⁷ „Despăgubirea se stabilește și se efectuează în conformitate cu prevederile art. 14, iar în cazul stabilirii despăgubirii prin hotărâre judecătorească, drepturile persoanelor prejudiciate prin accidente produse de vehicule aflate în proprietatea persoanelor asigurate în România se exercită împotriva asigurătorului RCA, în limitele obligației acestuia cu citarea obligatorie a persoanei/persoanelor răspunzătoare de producerea accidentului în calitate de intervenienți forțați.”; A se vedea și ICCJ, dec. nr. 1/2016, pronunțată în interesul legii, publicată în M. Of. nr. 258/6.04.2016 – „în cazul asigurării de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă și are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contactul de asigurare și prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă”.

⁷⁸ „(1) Judecătorul va fixa termen de judecată, care nu va depăși 30 de zile, și va dispune citarea contravenientului sau, după caz, a persoanei care a făcut plângerea, a organului care a aplicat sancțiunea, a martorilor indicați în procesul-verbal sau în plângere, precum și a oricăror alte persoane în măsură să contribuie la rezolvarea temeinică a cauzei.

(2) În cazul în care fapta a avut ca urmare producerea unui accident de circulație, judecătorul va cita și societatea de asigurări menționată în procesul-verbal de constatare a contravenției.”

⁷⁹ „Părinții și copilul vor fi citați în toate cazurile referitoare la filiație, chiar și atunci când nu au calitate de reclamant sau pârât.”

⁸⁰ A se vedea și M. Tăbărcă, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicoale), vol. I, p. 281.

⁸¹ Reprezintă astfel de situații: procesele de partaj, care impun sub sancțiunea nulității, participarea la proces a tuturor coproprietarilor; instanța de contencios administrativ poate introduce în cauză, la cerere, organisme sociale interesate sau poate pune în discuție, din oficiu, necesitatea introducerii în cauză a acestora, precum și a altor subiecte de drept (art. 16 ind. 1 din Legea nr. 554/2004); acțiunea în anularea sau declararea nulității unui act încheiat între mai multe persoane impune participarea la proces acestora deoarece actul nu poate fi nul față de unii și valabil față de alții, după cum au participat sau nu la judecarea cauzei; orice situație în care se identifică un caz de coparticipare procesuală obligatorie iar legea nu prevede dreptul instanței de a complini absența unei părți prin introducerea forțată în cauză, din oficiu.

pe rol, dispunând citarea părților. Introducerea forțată în cauză, în ambele situații prevăzute la art. 78 NCPC, se poate face numai în fața primei instanțe⁸².

Acest caz de atragere forțată în proces a terților nu presupune o procedură de admitere în principiu.

Cel introdus în cauză va fi citat, odată cu citația comunicându-i-se, în copie, încheierea de încuviințare, cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, precum și înscrisurile anexate acestora. Prin citație i se va comunica și termenul până la care ar putea să arate excepțiile, dovezile și celelalte mijloace de apărare de care înțelege să se folosească.

Terțul ia procedura în starea în care se află în momentul introducerii în proces, dar instanța, la cererea lui, va putea dispune readministrarea probelor sau administrarea de noi probe⁸³. Actele de procedură ulterioare vor fi îndeplinite și față de acesta.

Codul nu prevede în mod expres care este poziția procesuală a terțului introdus în cauză în baza art. 78. Pornind însă de la natura și scopurile acestei forme de introducere în cauză, putem deduce că terțul dobândește calitatea procesuală corespunzătoare poziției sale în raportul juridic dedus judecății, respectiv reclamant sau pârât. Există și situații în care terțul figurează în proces exclusiv pentru ca hotărârea să producă efecte și cu privire la acesta, așa cum se întâmplă în cazul citării părinților și copilului în procesele relative la filiație (art. 436 NCC) sau în cazul citării asiguratorului în procesul privind plângerea contravențională împotriva procesului-verbal de contravenție, în cazul în care fapta a avut urmare un accident de circulație [art. 33 alin. (2) din OG nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor].

Calitatea procesuală pe care terțul introdus în cauză o dobândește în cadrul procesului determină o serie de consecințe⁸⁴:

– în cazul în care terțul ar fi trebuit să aibă calitatea de pârât, acesta ar putea fi obligat față de reclamant, întrucât, în acest caz, instituția introducerii în cauză a terților nu reprezintă altceva decât acceptarea unei veritabile modificări tardive a cererii de chemare în judecată, din rațiuni ce țin de opțiunea legiuitorului pentru salvagardarea acțiunii aflate în curs, în măsura în care părțile sunt receptive la indicațiile instanței; evitarea pe cât posibil a unei soluții de respingere a cererii fără analiza în fond, reprezintă o opțiune logică din partea legiuitorului, știut fiind că în asemenea situație reclamantul ar putea relua procedura prin formularea unei noi

⁸² În cazul în care introducerea în cauză a terțului nu a avut loc la prima instanță, părțile pot invoca aceasta în calea de atac. Având în vedere că toate cazurile prevăzute la art. 78 NCPC au la baza existența unor litisconsorții procesuale obligatorii, diferențele între ipoteza de la alin. 1 și cea de la alin. 2 existând numai în ceea ce privește derogarea de la principiul disponibilității, credem că instanța investită cu calea de atac va putea invoca din oficiu neintroducerea în cauză a terțului la prima instanță. Pentru o opinie în parte similară, dar ușor nuanțată, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 160; M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, ed. 2, vol. I, p. 454.

⁸³ Se arată că și celelalte părți pot solicita administrarea de probe față de terțul introdus în cauză – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 146.

⁸⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, *Câteva reflecții în legătură cu soluțiile din doctrină și jurisprudență privind unele probleme ivite în aplicarea noului Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 4/2014, p. 94-96.

cereri de chemare în judecată, sistemul judiciar nefiind „descărcat” cu adevărat de cazul respectiv;

- sunt și situații în care terțul ar putea să primească ceva, în sensul de stabilire a unor drepturi în favoarea sa, prin hotărârea finală, așa cum se întâmplă în cazul partajului judiciar, când terțul este unul dintre coproprietari, omis inițial din acțiunea introductivă de instanță⁸⁵;

- în funcție de poziția pe care o are în raportul de drept dedus judecății, terțul ar putea să formuleze cereri de atragere în proces a unor terțe persoane;

- în toate cazurile, în ce privește drepturile și obligațiile sale, terțul introdus în cauză are independența procesuală, având posibilitatea de a face acte procesuale de dispoziție, de a ataca hotărârea judecătorească⁸⁶;

- în cazul în care terțul este introdus în proces fără a avea calitate în raportul juridic dedus judecății, legiuitorul dorind numai să asigure față de acesta și efectul de relativitate al hotărârii judecătorești, iar nu o simplă opozabilitate, hotărârea se va pronunța și față de terțul introdus în cauză;

- nefiind vorba de o modificare a obiectului cererii, apreciem că atunci când introducerea în cauză a terțului este solicitată de una dintre părți, după ce instanța a pus în discuție această problemă, nu se datorează taxa judiciară de timbru.

3.5. Reprezentarea părților în judecată

3.5.1. Reguli din Noul Cod

Pe întreg parcursul procesului civil, în primă instanță și în apel, legea română îngăduie părților să-și conducă personal procesul, indiferent de etapa în care el se găsește sau de gradul instanței care este competentă să judece, deoarece potrivit art. 80 alin. 1 NCPC, părțile pot să exercite drepturile procedurale personal sau prin

⁸⁵ Într-o opinie, pe care nu o împărtășim, se susține ca terțului introdus în cauză în temeiul art. 78 NCPC nu i se vor putea stabili drepturi, decât în măsura în care el înțelege să formuleze o cerere de intervenție principală în contradictoriu cu părțile inițiale, după cum nici nu va putea fi obligat la ceva față de celelalte părți, în afară de cazul în care reclamantul nu înțelege să își modifice cererea (evident acest lucru neputându-se întâmpla decât la primul termen de judecată – nn). Potrivit acestei opinii, singurul efect al introducerii în cauză a terțului este că hotărârea îi este opozabilă. A se vedea D. N. Theohari, *Noul Cod ...* (coord. G. Boroi), vol. I, p. 231. Într-o altă opinie, care corespunde cu a noastră, se arată că terțul introdus în cauză are calitate de „parte” în proces. I. Deleanu, *Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane. Disecția prevederilor art. 78-79 C. pr. civ.*, în RRDJ nr. 1/2014, p. 19. Într-adevăr, pentru a fi opozabilă hotărârea nu era necesar ca terțul să fie introdus în cauză, deoarece art. 435 alin. (2) NCPC recunoaște efectul opozabilității hotărârii și față de terțele persoane, cât timp acestea din urmă nu fac, în condițiile legii, dovada contrară. Este evident că legiuitorul a dorit ca introducând în proces terțul respectiv, hotărârea să producă față de acesta toate efectele sale: obligativitate, autoritate de lucru judecat și forță executorie.

⁸⁶ În acest sens, a se vedea și M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, ed. 2, vol. I, p. 455; I. Deleanu, *Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane. Disecția prevederilor art. 78-79 C. pr. civ.*, p. 20; G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 161.

reprezentat. Reprezentarea poate fi legală, convențională sau judiciară. Persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu vor sta în judecată prin reprezentant legal. Părțile pot să stea în judecată printr-un reprezentant ales, în condițiile legii, cu excepția cazului în care legea impune prezența lor personală în fața instanței (de ex., art. 921, în materia divorțului). Părțile sunt deci libere să opteze și pentru soluția reprezentării convenționale, care, de regulă, se realizează prin avocat. Legea permite și reprezentarea printr-un mandatar neavocat, dar el nu poate pune concluzii în fața instanței asupra excepțiilor procesuale și asupra fondului decât prin avocat, atât în etapa cercetării procesului, cât și în etapa dezbaterilor. Sunt exceptați de la această regulă licențiații în drept când sunt mandatarii în cauzele soțului sau rudelor până la gradul 2 inclusiv, care pot pune concluzii în fața oricăror instanțe. De asemenea, asistarea de către un avocat nu este obligatorie, când dreptul de reprezentare rezultă din lege sau dintr-o hotărâre judecătorească⁸⁷ (art. 80 și art. 83).

Avocatul își justifică calitatea de reprezentant printr-o împuternicire avocațială, iar mandatarul neavocat prin împuternicire dovedită prin înscris autentic ori prin declarație verbală, făcută în instanță și consemnată în încheierea de ședință, cu arătarea limitelor și a duratei reprezentării. Din punct de vedere al conținutului, trebuie să fie o procură *ad litem*, adică o procură pentru exercițiul dreptului de chemare în judecată sau de reprezentare în judecată. Rezultă că mandatarul cu procură generală poate să reprezinte în judecată numai dacă acest drept i-a fost dat expres. Totuși, dacă cel care a dat procură nu are nici domiciliul și nici reședința în România, sau dacă procura este dată unui prepus, dreptul de reprezentare în proces este presupus (art. 86 NCPC).

Mandatul este presupus dat pentru toate actele judecătorești, chiar dacă nu cuprinde nicio mențiune în acest sens, dar el poate fi restrâns numai la anumite acte sau numai pentru o anumită instanță (art. 87 alin. 1 NCPC)⁸⁸. În alin. 2 se precizează că avocatul care a reprezentat sau asistat partea la judecarea procesului poate face, chiar fără mandat, orice acte pentru păstrarea drepturilor supuse unui termen și care s-ar pierde prin neexercitarea lor la timp și poate, de asemenea, să introducă orice cale de atac împotriva hotărârii pronunțate⁸⁹. În aceste cazuri, toate actele de procedură se vor îndeplini numai față de parte. Desigur, pentru susținerea căii de atac este necesară o nouă împuternicire.

Pentru actele procesuale de dispoziție – renunțare, recunoaștere, tranzacție – atât avocatul, în concepția unora, cât și mandatarul neavocat au nevoie de

⁸⁷ Cu autorizarea prealabilă a instanței care l-a numit, administratorul-sechestrului desemnat în materia sechestrului judiciar va putea sta în judecată în numele părților cu privire la bunul pus sub sechestr, conform art. 976 NCPC. Pentru atribuțiile administratorului-sechestrului a se vedea, Tr. C. Briciu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1336.

⁸⁸ În mod corect s-a menționat că mandatul judiciar este presupus a fi dat pentru o etapă procesuală, astfel că în absența unor mențiuni, el nu cuprinde dreptul de a declara și susține calea de atac sau de a reprezenta în fața executării silite – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 164.

⁸⁹ Actele făcute de avocat în virtutea acestui drept conferit în mod expres de lege nu trebuie ratificate de parte, fiind legale. Este drept, dacă partea nu este de acord cu demersul mandatarului avocat, va putea retrage calea de atac. Din această perspectivă este necesar ca mandatarul să comunice de îndată părții faptul că a exercitat calea de atac.

un mandat special ori de încuviințarea prealabilă a instanței sau a autorității administrative competente (art. 81). În ce ne privește, am exprimat încă din anul 1996⁹⁰ părerea că avocatul nu are nevoie de un mandat special, dacă în contractul de asistență juridică încheiat între avocat și client se menționează expres că avocatul poate să facă orice act procesual de dispoziție ori un anumit act, iar această posibilitate este înscrisă în împuternicire. Opinia noastră a fost confirmată de faptul că art. 13 alin. 3 din Statutul profesiei de avocat arată, în prezent, că pentru activitățile prevăzute expres în cuprinsul obiectului contractului de asistență juridică, acesta reprezintă un mandat special, în puterea căruia avocatul poate săvârși inclusiv acte de dispoziție procesuală.

Pe de altă parte, este de reținut că actele procedurale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ori persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane (art. 81 alin. 2).

Persoanele juridice pot fi reprezentate convențional în fața instanțelor judecătorești numai prin consilier juridic sau avocat, în condițiile legii⁹¹.

Inițial noul Cod de procedură civilă a prevăzut că la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și la exercitarea recursului, persoanele fizice vor fi asistate și, după caz, reprezentate, sub sancțiunea nulității, numai de către un avocat, iar în cazul persoanelor juridice de către un consilier juridic sau un avocat. Aceeași era soluția și pentru contestația în anulare și revizuire dacă vizează hotărâri ale instanțelor de recurs (art. 83 și 84)⁹². În cazul persoanelor fizice, art. 13 alin. 2 institua totuși o excepție, în sensul că cererile și concluziile puteau fi formulate/susținute în recurs personal de parte sau de mandatarul soț sau rudă până la gradul doi inclusiv, dacă sunt licențiați în drept. În aplicarea art. 13 alin. 2, prin art. XI din Legea nr. 2/2013 s-a stabilit, așa cum am mai arătat, că în cazul instanțelor judecătorești și a parchetelor, în recurs, cererile și concluziile pot fi formulate și susținute de către președintele instanței sau de către conducătorul parchetului, de către consilierul juridic ori de judecătorul sau procurorul desemnat, în acest caz, de președintele instanței ori de conducătorul parchetului. Însă, așa cum am mai arătat, Curtea Constituțională a admis două excepții de neconstituționalitate referitoare la aceste dispoziții⁹³. În realitate, așa cum s-a reținut în doctrină, obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs urmărește protecția părților care nu

⁹⁰ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 340.

⁹¹ Înalta Curte de Casație și Justiție a decis că „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 84 alin. (1) din Codul de procedură civilă, cererea de chemare în judecată și reprezentarea convențională a persoanei juridice în fața instanțelor de judecată nu se pot face prin mandatar persoană juridică, nici prin consilierul juridic sau avocatul acesteia din urmă” (dec. nr. 9/2016 publicată în M.Of. al României nr. 400 din 26 mai 2016). A fortiori reprezentarea persoanelor juridice nu se va putea face nici prin mandatar persoană fizică.

⁹² A se vedea totuși pentru o altă soluție, în sensul că reprezentarea prin avocat este necesară în cazul contestației în anulare și al revizuirii întotdeauna, indiferent de felul hotărârii atacate chiar dacă nu provine de la o instanță de recurs, Tr. C. Briciu, *Aspecte ale revizuirii în procesul civil, determinate de Noul Cod de procedură civilă*, în R.R.D.P. nr. 1/2013, p. 76-77.

⁹³ Vezi supra, p. 67.

au pregătire juridică și – ceea ce este un deziderat al întregii societăți – sporirea calității actului de justiție și creșterea eficienței sistemului judiciar prin evitarea supraaglomerării instanței supreme în condițiile în care art. 483 alin. (7) noul Cod de procedură civilă dispune că „recursul urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție examinarea sa, în condițiile legii, a conformității hotărârii alocate cu reguli de drept aplicabile”. Soluția noului Cod de procedură civilă era în consonanță cu practica majorității țărilor din Europa și apreciată de Curtea de la Strasbourg ca fiind în concordanță cu drepturile fundamentale consacrate de CEDO⁹⁴. În pofida argumentelor aduse în doctrină⁹⁵, a faptului că reprezintă o practică legislativă existentă în majoritatea țărilor europene și a faptului că este apreciată ca fiind concordanță cu drepturile consacrate prin CEDO⁹⁶, Curtea Constituțională

⁹⁴ În *Cauza Gillow/c/Regatul Unit*, prin Hotărârea din 24 noiembrie 1986, s-a decis că obligația de a formula cereri prin avocat în fața instanței supreme nu încalcă dreptul de acces la un tribunal. Despre caracterul constituțional și convențional al obligativității reprezentării sau asistării prin avocat în cadrul recursului, a se vedea Fl. A. Baias, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, Cl. C. Dinu, Gh. L. Zidaru, **Punctul de vedere al Facultății de Drept a Universității din București cu privire la neconstituționalitatea dispozițiilor NCPC privind obligativitatea asistenței juridice în recurs**. Pentru o amplă justificare a soluției cuprinse în noul Cod de procedură civilă, a se vedea și V. M. Ciobanu, în *Noul Cod ...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 40-48.

⁹⁵ A se vedea, Fl. A. Baias, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, Cl. C. Dinu, Gh. L. Zidaru, **Punctul de vedere al Facultății de Drept a Universității din București cu privire la neconstituționalitatea dispozițiilor NCPC privind obligativitatea asistenței juridice în recurs** – „nu numai că dispozițiile din noul Cod de procedură civilă care stabilesc obligativitatea exercitării recursului prin avocat/consilier juridic sunt constituționale, ci și în deplină concordanță cu jurisprudența Curții Europene a Dreptului Omului și cu soluțiile din alte state ale Uniunii Europene cu democrație consolidată și justiție eficientă, ce pot fi de natură ca și în România să sporească calitatea actului de justiție, care nu implică numai instanțele judecătorești ce înfăptuiesc justiție, ci și partenerii acestora, procurori, avocați ori consilieri juridici”. Este de reținut că noul Cod de procedură civilă, în tradiția procedurii române, a reglementat recursul ca o adevărată cale extraordinară de atac, cu un pronunțat caracter tehnic, în care nu se urmărește rejudecarea fondului cauzei, ci numai verificarea în ce măsură hotărârea pronunțată în ultimul grad de jurisdicție în fond este conformă cu regulile de drept aplicabile. Așa fiind, în condițiile în care recursul poate fi formulat numai pentru motivele de nelegalitate expres și limitativ prevăzute de lege, și care implică dezbateri asupra unor chestiuni juridice de drept material și de drept procesual, nu poate fi exercitat în condiții rezonabile și cu șanse reale de recurs, decât printr-o persoană cu pregătire juridică. Obligativitatea reprezentării/asistării de către avocat/consilier juridic în recurs era prevăzută nu ca o limitare a accesului la justiție, ci tocmai pentru a conferi acestui drept un caracter efectiv și concret.

⁹⁶ În Germania, art. 78 ZPO (Codul de procedură civilă), în fața tribunalelor, curților de apel și a Curții federale de Justiție, părțile trebuie să fie asistate de avocați cu dreptul de a pleda în fața instanțelor respective. Mai mult, chiar și în fața judecătoriilor, asistența avocațională este obligatorie în majoritatea cauzelor de dreptul familiei. În Franța, formularea recursului nu poate fi făcută, de regulă, decât de către un avocat admis să pledeze în fața Curții de Casație și Justiție și a Consiliului de Stat, organul suprem al justiției administrative. Potrivit art. 975 Codul de procedură civilă francez, declarația de recurs cuprinde, sub pedeapsa de nulitate, numele și semnătura avocatului admis să pledeze în fața instanței supreme. În Belgia, asistența avocațională este obligatorie din nevoia de a asigura buna funcționare a Curții de Casație și interesul justițiabililor înșiși. Asistența avocațională este obligatorie, într-o formă apropiată celei din Noul Cod de procedură civilă [art. 284 alin. (2) Cod de procedură civilă bulgar], dar și în Spania, în

a declarat neconstituționalitatea textelor care consacră obligativitatea reprezentării prin avocat în cazul persoanelor fizice precum și a persoanelor juridice.

Când instanța constată lipsa dovezii calității de reprezentant a celui care a acționat în numele părții, va da un termen scurt pentru acoperirea lipsurilor și, dacă acestea nu se acoperă, cererea va fi anulată. Excepția lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac (art. 82). În afară de acest text, în cazul avocaților trebuie avute în vedere și prevederile legii organice, respectiv Legea nr. 51/1995. Astfel, art. 26 alin. 2 stabilește că instanțele sunt obligate să verifice și să se pronunțe asupra calității de reprezentant al unei persoane care se prezintă ca avocat, exercitând acte specifice profesiei și folosind însemnele de avocat. Asemenea acte efectuate în mod public de o persoană care nu a dobândit calitatea de avocat în condițiile Legii nr. 51/1995 sunt nule, sancțiunea nefiind condiționată de vreo vătămare (art. 26 alin. 3).

Noul Cod prevede și unele dispoziții în legătură cu încetarea sau revocarea mandatului ori cu renunțarea la mandat. Potrivit art. 88, mandatul nu încetează prin moartea celui care l-a dat și nici dacă acesta a devenit incapabil, ci dăinuiește până la retragerea lui de către moștenitori sau de către reprezentantul legal al incapabilului. Pe de altă parte, renunțarea la mandat sau revocarea acestuia nu poate fi opusă celeilalte părți decât de la comunicare, afară de cazul în care a fost făcută în ședință și în prezența ei. Mandatarul care renunță la împuternicire este ținut să înștiințeze atât pe cel care i-a dat mandatul, cât și instanța, cu cel puțin 15 zile înainte de termenul imediat următor renunțării. Dar, mandatarul nu poate renunța la mandat în cursul termenului de exercitare a căilor de atac (art. 89).

3.5.2. Sinteza privind organizarea și exercitarea avocaturii

Potrivit art. 1 alin. 1 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, această profesie este liberă și independentă, cu organizare și funcționare autonome, în condițiile legii și ale statutului profesiei⁹⁷. Profesia de avocat se exercită numai de avocații înscrși în tabloul baroului din care fac parte, barou component al Uniunii Barourilor din România. Constituirea și funcționarea

toate cauzele a căror valoare depășește 900 euro, în Italia, în toate cauzele, cu excepția celor cu valoare mică (până la 600 euro), în Grecia, în toate cauzele, cu excepția celor de valoare mică și a litigiilor de muncă la judecata în primă instanță, în Luxemburg și în Slovenia. În Ungaria, asistența este facultativă în prima instanță, dar obligatorie în fața instanțelor de apel și la recurs. În Austria asistența este facultativă numai în fața judecătoriilor și tribunalelor, dar în cel din urmă caz, numai dacă valoarea obiectului cererii nu depășește 4000 euro. În Portugalia, asistența este obligatorie în fața primei instanțe dacă valoarea cererii este mai mare de 3740 euro și întotdeauna în căile de atac. În Olanda asistența avocatului este facultativă numai în fața judecătorului de pace. A se vedea, vedea Fl. A. Baias, V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, Cl. C. Dinu, Gh. L. Zidaru, **Punctul de vedere al Facultății de Drept a Universității din București cu privire la neconstituționalitatea dispozițiilor NCPC privind obligativitatea asistenței juridice în recurs.**

⁹⁷ Pentru dezvoltări, a se vedea Tr. C. Briciu, *Instituții judiciare*, cit. supra, p. 334-444.

de barouri în afara acestei Uniuni sunt interzise, actele de constituire și înregistrare fiind nule de drept. Formele de exercitare a profesiei de avocat sunt în cabinete individuale, cabinete asociate, societăți civile profesionale sau societăți profesionale cu răspundere limitată (art. 1 alin. 2 și art. 5 alin. 1).

Poate fi membru al barourilor din România cel care îndeplinește condițiile stabilite de art. 12 și anume: a) are exercițiul drepturilor civile și politice; b) este licențiat al unei facultăți de drept cu durată stabilită de lege; c) nu se găsește în vreunul din cazurile de nedemnitate prevăzute de lege. Într-adevăr art. 14 stabilește că este nedemn de a fi avocat: cel condamnat definitiv prin hotărâre judecătorească cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni intenționate⁹⁸; cel care a săvârșit abuzuri prin care au fost încălcate drepturi și libertăți fundamentale ale omului, stabilite prin hotărâre judecătorească sau a săvârșit abateri disciplinare grave, sancționate cu excluderea din profesie, ca sancțiune disciplinară; cel căruia i s-a aplicat pedeapsa interdicției de a exercita profesia, pe durată stabilită prin hotărâre judecătorească sau disciplinară; cel în sarcina căruia s-a reținut, în baza unei hotărâri judecătorești definitive sau prin acte ale organelor profesiei de avocat, fapta de a fi exercitat sau sprijinit, sub orice formă, exercitarea fără drept de către o persoană a profesiei de avocat; d) este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei.

Legea stabilește în art. 15 că *exercitarea profesiei de avocat este incompatibilă* cu: a) activitatea salarizată în cadrul altor profesii decât cea de avocat; b) ocupațiile care lezează demnitatea și independența profesiei de avocat sau bunele moravuri; c) exercitarea nemijlocită de fapte materiale de comerț. Exercițarea profesiei de avocat este însă compatibilă cu: a) calitatea de deputat sau senator, consilier în consiliile locale sau județene. Totuși, art. 82¹ din Legea nr. 161/2003 stabilește că senatorul sau deputatul avocat nu poate să pledeze la anumite instanțe (judecătoria și tribunale) și în anumite categorii de procese; b) activități și funcții în învățământul juridic superior; c) activitatea literară și publicistică; d) funcția de arbitru, mediator sau conciliator, consilier fiscal, consilier în proprietate intelectuală, consilier în proprietate industrială, traducător autorizat, administrator sau lichidator în cadrul procedurilor de reorganizare și lichidare judiciară, în condițiile legii (art. 18); alte cazuri prevăzute de lege. *Membrul unui barou din altă țară* poate exercita profesia de avocat din România, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de lege, la alegere, în cadrul uneia din formele de organizare a profesiei prevăzute de art. 5, cu următoarele precizări: pentru a acorda consultanță juridică privind dreptul românesc, avocatul străin are obligația de a susține un examen de verificare a cunoștințelor de drept românesc și de limbă română, organizat de U.N.B.R.; avocatul străin nu poate pune concluzii orale sau scrise în fața instanțelor judecătorești și a celorlalte organe jurisdicționale și judiciare, cu excepția celor de arbitraj internațional; onorariile convenite avocatului străin se vor înregistra și se vor

⁹⁸ Textul inițial se referea numai la acele infracțiuni care sunt de natură să aducă atingere prestigiului profesiei. Prin dec. nr. 225 din 4 aprilie 2017, publicată în M. Of. nr. 468 din 22. 06. 2017, Curtea Constituțională a constatat că sintagma de natură să aducă atingere profesiei este neconstituțională.

plăti integral în România; avocatul străin care exercită profesia în România trebuie să se înscrie în tabloul special ținut de fiecare barou și se supune legii, statutului profesiei și codului deontologic (art. 13).

Dreptul de primire în profesie se obține pe baza unui examen, organizat de U.N.B.R., cel puțin anual și la nivel național, potrivit legii și statutului. Examenul de primire în profesie se susține în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților (I.N.P.P.A.). Pot fi primiți în profesie cu scutire de examen: judecătorii Î.C.C.J. în condițiile art. 102 alin. 2 din Legea nr. 303/2004 și judecătorii de la instanțele internaționale (art. 17 alin. 5).

La înscrierea în barou avocatul depune în fața Consiliului baroului, într-un cadru solemn, jurământul care are următoarea formulă: „Jur să respect și să apăr Constituția și celelalte legi ale țării, drepturile și libertățile omului și să exercit profesia de avocat cu cinste și demnitate. Așa să-mi ajute Dumnezeu” (art. 22).

La începutul exercitării profesiei, avocatul efectuează în mod obligatoriu un stagiul de pregătire profesională cu durata de 2 ani, timp în care are calitatea de avocat stagiar și pune concluzii numai la judecătoria. După efectuarea stagiului, avocatul stagiar va susține examenul de definitivare, iar dacă a fost respins de trei ori la acest examen va fi exclus din profesie (art. 18 și art. 29 alin. 1). Legea prevede și situații în care nu este necesară susținerea examenului de definitivare (art. 20 alin. 5-7).

Baroul are obligația să întocmească anual *tabloul avocaților* definitivi și stagiați în ordine alfabetică, cu menționarea numelui, prenumelui, titlului științific, datei înscrierii în barou, sediului profesional, formei de exercitare a profesiei și a instanțelor la care are dreptul să pună concluzii. A doua parte a tabloului va cuprinde cabinetele asociate, societățile civile profesionale și societățile profesionale cu răspundere limitată, cu indicarea sediului și avocaților componenți. Consiliul baroului emite decizii de trecere pe tabloul avocaților incompatibili la cerere sau din oficiu, iar reînscriserea pe tabloul avocaților cu drept de exercitare a profesiei se face numai la cerere, după încetarea stării de incompatibilitate. Exercițarea oricărei activități de asistență juridică specifică profesiei de avocat, de către persoana care nu este înscrisă în tabloul avocaților, constituie infracțiune și se sancționează potrivit legii penale (art. 24-26).

Legea stabilește și cazurile în care calitatea de avocat este suspendată sau încetează.

Calitatea de avocat este suspendată: a) în caz de incompatibilitate, pe durata existenței acestei stări; b) pe perioada interdicției de a profesa, dispusă prin hotărâre judecătorească sau disciplinară; c) în caz de neplată totală sau parțială a taxelor și contribuțiilor profesionale timp de 3 luni de la scadența acestora până la lichidarea lor integrală (art. 28).

Încetarea calității de avocat are loc, potrivit art. 27 din lege, în următoarele cazuri: a) prin renunțare scrisă la exercițiul profesiei; b) prin deces; c) dacă împotriva avocatului s-a luat măsura excluderii din profesie ca sancțiune disciplinară; d) dacă avocatul a fost condamnat definitiv pentru o faptă prevăzută de legea penală și care-l face nedemn de fi avocat, conform legii.

Potrivit art. 2 alin. I din lege, în exercitarea profesiei avocatul este independent și se supune numai legii, statutului și codului deontologic.

Drepturile avocaților sunt înscrise în art. 29-33 din lege și ele ar putea fi sintetizate astfel:

a) dreptul de a asista și reprezenta orice persoană fizică sau juridică, în temeiul unui contract încheiat în formă scrisă, care dobândește dată certă prin înregistrarea în registrul special de evidență. Atât avocatul, cât și clientul au dreptul să renunțe la contractul de asistență juridică, în condițiile prevăzute în statut. Dar contractul dintre avocat și clientul său nu poate fi stânjenit sau controlat, direct sau indirect, de niciun organ al statului;

b) dreptul de a alege și a fi ales în organele de conducere ale profesiei, în condițiile prevăzute de lege și statut;

c) dreptul la onorariu pentru activitatea profesională și la acoperirea tuturor cheltuielilor făcute în interesul clientului său. Renunțarea unilaterală a clientului nu constituie cauză de exonerare pentru plata onorariului cuvenit, pentru serviciile avocațiale prestate, precum și pentru acoperirea cheltuielilor efectuate de avocat în interesul procesual al clientului; contractul de asistență juridică, legal încheiat, constituie titlu executoriu;

d) dreptul la asigurare socială în condițiile prevăzute de legea și de Statutul Casei de Asigurări a Avocaților;

e) dreptul la asigurarea secretului profesional. În acest scop, actele și lucrările cu caracter profesional aflate asupra avocatului sau în cabinetul acestuia sunt inviolabile. Percheziționarea avocatului, a domiciliului ori a cabinetului său sau ridicarea de bunuri și înscrisuri nu poate fi făcută decât de procuror, în baza unui mandat emis în condițiile legii. Nu vor putea fi ascultate și înregistrate, cu niciun fel de mijloace tehnice, convorbirile telefonice ale avocatului și nici nu va putea fi interceptată și înregistrată corespondența sa cu caracter profesional, decât în condițiile și cu procedura prevăzută de lege; în scopul protejării secretului profesional, sunt exceptate de la măsura ridicării de înscrisuri și de la măsura confiscării: înscrisurile care conțin comunicări între avocat și clientul său, precum și înscrisurile care conțin consemnări efectuate de avocat cu privire la aspecte referitoare la apărarea unui client.

f) dreptul la sediu profesional în circumscripția baroului în care sunt înscrși și la sedii secundare, în alt barou din țară sau străinătate unde sunt luați în evidență;

g) dreptul la ocrotirea de către lege în exercitarea profesiei. Avocații nu pot fi asimilați funcționarului public sau altui salariat, cu excepția situațiilor în care atestă identitatea părților, a conținutului sau datei unui act. Ei nu răspund penal pentru susținerile făcute, oral sau scris, în fața instanței de judecată sau a altor organe, dacă respectă solemnitatea ședinței de judecată și nu folosesc cuvinte jignitoare față de instanță sau participanții la proces. Susținerile trebuie să aibă legătură cu consultațiile acordate sau cu formularea apărării.⁹⁹

⁹⁹ Pentru amănunte, a se vedea Tr. C. Briciu, *Principalele modificări aduse Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat*, pe www.juridice.ro, la data de 31.03.2017.

Principalele îndatoriri ale avocaților sunt înscrise în art. 40-48 din lege:

a) avocatul este dator să studieze temeinic cauzele care i-au fost încredințate, angajate sau din oficiu, să se prezinte la fiecare termen la instanțele de judecată sau la organele de urmărire penală ori alte instituții, conform mandatului încredințat, să manifeste conștiinciozitate și probitate profesională, să pledeze cu demnitate față de judecători și de părțile din proces, să depună concluzii scrise sau note de ședință ori de câte ori natura sau dificultatea cauzei cere aceasta sau instanța dispune în acest sens.

b) avocatul este obligat să acorde asistență juridică în cauzele în care a fost desemnat din oficiu sau gratuit de barou;

c) avocatul este obligat să se asigure pentru răspunderea profesională, în condițiile stabilite prin statut;

d) avocatul este obligat să participe la toate ședințele convocate de Consiliul baroului, la activitățile profesionale și la ședințele organelor de conducere din care face parte;

e) avocatul este obligat să țină evidențele cerute de lege și de statut cu privire la cauzele în care s-a angajat și să achite cu regularitate taxele și contribuțiile stabilite pentru formarea bugetului baroului, bugetului Uniunii și Casei de Asigurări a Avocaților;

f) avocatul este obligat să restituie actele ce i-au fost încredințate, persoanei de la care le-a primit;

g) avocatul nu poate asista sau reprezenta părți cu interese contrare în aceeași cauză sau în cauze conexe și nu poate pleda împotriva părții care l-a consultat mai înainte în legătură cu aspectele litigioase concrete ale cauzei. El nu poate îndeplini funcția de expert sau de traducător în cauza în care este angajat. Avocatul nu poate fi ascultat ca martor și nu poate furniza relații niciunei autorități sau persoane cu privire la cauza care i-a fost încredințată, decât dacă are dezlegarea prealabilă, expresă și scrisă din partea tuturor clienților săi interesați în cauză. Calitatea de martor are întâietate față de calitatea de avocat cu privire la faptele și împrejurările pe care acesta le-a cunoscut înainte de a deveni apărător sau reprezentant al vreunei părți în cauză. Dacă a fost ascultat ca martor, avocatul nu mai poate desfășura nicio activitate profesională în acea cauză;

h) avocatul este obligat să poarte robă în fața instanțelor judecătorești;

i) avocatul este dator să nu folosească, în mod nemijlocit sau prin persoane interpuse, procedee incompatibile cu demnitatea profesiei în scopul dobândirii clientelei și nici mijloace de reclamă sau de publicitate în același scop.

Potrivit art. 11, avocatul este obligat să păstreze secretul profesional privitor la orice aspect al cauzei care i-a fost încredințată, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege.

În art. 39 alin. 2 se dispune că avocatul este obligat să respecte solemnitatea ședințelor de judecată și să nu folosească expresii jignitoare față de completul de judecată, față de ceilalți avocați sau față de părțile din proces.

În sfârșit, să reținem că, în exercitarea dreptului de apărare, avocatul are dreptul și obligația de a stărui pentru realizarea liberului acces la justiție și pentru un proces echitabil și într-un termen rezonabil (art. 2 alin. 5).

Potrivit art. 86 alin. I din lege, *avocatul răspunde disciplinar* pentru nerespectarea prevederilor legii sau statutului, pentru nerespectarea deciziilor obligatorii adoptate de organele de conducere ale baroului sau ale Uniunii, precum și pentru orice fapte săvârșite în legătură cu profesia sau în afara acesteia, care sunt de natură a prejudicia onoarea și prestigiul profesiei sau ale instituției.

Avocatul care conduce asistența judiciară de pe lângă fiecare instanță este obligat să sesizeze în scris Consiliul baroului în legătură cu faptele comise de orice avocat care sunt de natură să atragă răspunderea disciplinară, iar instanțele judecătorești și parchetele Ministerului Public sunt obligate să înainteze aceluiași consiliu orice plângere făcută împotriva unui avocat și să-l înștiințeze despre orice acțiune de urmărire penală sau de judecată pornită împotriva unui avocat. Dar anchetarea abaterii și exercitarea acțiunii disciplinare sunt de competența Consiliului baroului, afară de cazul când este vorba de membrii organelor de conducere ale Uniunii și de decanii barourilor, când competența aparține comisiei permanente a Uniunii. În toate cazurile, acțiunea disciplinară poate fi exercitată în termen de cel mult un an de la data luării la cunoștință, de către consiliul baroului, despre săvârșirea abaterii, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârșirii acesteia.

În cadrul fiecărui barou se organizează și funcționează o comisie de disciplină care judecă, în primă instanță și în complet de 3 membri, abaterile disciplinare săvârșite de avocați din acel barou. În cadrul Uniunii Naționale a Barourilor din România funcționează Comisia Superioară de Disciplină, independentă de conducerea Uniunii, care judecă: a) ca instanță de fond, în complet de 3 membri, abaterile membrilor organelor de conducere ale Uniunii și ale decanilor barourilor; b) în contestație, în complet de 5 membri. Recursul declarat împotriva deciziei disciplinare a Comisiei Superioare de Disciplină se soluționează de Consiliul Uniunii, constituit ca instanță disciplinară în plenul său, mai puțin cel în cauză. Contestația împotriva hotărârilor pronunțate de Comisie sau de Consiliu se judecă de secția de contencios administrativ și fiscal a Curții de Apel București, care este definitivă (art. 88).

Procedura judecării abaterilor este prevăzută în statut și se completează cu prevederile Codului de procedură civilă. În caz de abatere evidentă și gravă, instanța disciplinară poate lua măsura suspendării avocatului din exercițiul profesiei până la judecarea definitivă a cauzei. Încheierea prin care s-a luat această măsură poate fi atacată cu recurs în termen de 5 zile de la comunicare, recursul fiind suspensiv de executare. El trebuie soluționat de urgență.

Sanțiunile disciplinare sunt stabilite de art. 89: a) mustrarea; b) avertismentul; c) amenda de la 500 lei la 5000 lei, care se face venit la bugetul baroului. Plata amenzii trebuie făcută în termen de 30 de zile de la data rămânării definitive a hotărârii disciplinare, deoarece altfel avocatul în cauză este suspendat de drept din exercițiul profesiei până la achitarea sumei; d) interdicția de a exercita profesia pe o perioadă de la o lună la un an. În perioada interdicției, avocatul nu poate presta sub nicio formă asistență juridică, nu poate face uz de calitatea de avocat și nu poate participa la activitatea organelor profesiei; e) excluderea din profesie.

Împotriva deciziei disciplinare pot declara recurs persoana interesată, decanul baroului și președintele Uniunii în termen de 15 zile de la comunicare.

Profesia de avocat este organizată și funcționează în baza principiului autonomiei profesiei, în limitele competențelor stabilite prin lege. În cadrul organizării potrivit legii nr. 51/1995 sunt de semnalat dispozițiile privind baroul și Uniunea Națională a Barourilor din România (U.N.B.R.).

Baroul este constituit din toți avocații dintr-un județ sau din municipiul București și el are personalitate juridică, patrimoniu și buget propriu. Sediul baroului este în orașul de reședință al județului, respectiv în municipiul București. Organele de conducere ale baroului sunt adunarea generală, consiliul și decanul.

Adunarea generală este formată din toți avocații înscrși în tabloul baroului cu drept de exercitare a profesiei și are următoarele competențe: a) stabilește măsuri pentru exercitarea profesiei în baroul respectiv, în limitele legii și ale statutului; b) alege și revocă decanul, membrii consiliului, membrii comisiei de cenzori și pe cei ai comisiei de disciplină. Decanul este ales pentru un mandat de 4 ani și poate fi reales o singură dată. Decanul se alege dintre avocații cu o vechime de minimum 10 ani în profesie; c) alege delegații baroului la Congresul avocaților; d) aprobă proiectul de buget al baroului și dă descărcare consiliului cu privire la activitatea și gestiunea sa. Adunarea generală ordinară se întrunește anual, în primul trimestru, la convocarea Consiliului baroului. Condițiile de convocare și modul în care se iau hotărârile sunt stabilite prin art. 53-55 din lege.

Consiliul baroului este format din 5 până la 15 membri aleși pe o perioadă de 4 ani și care au o vechime continuă în profesie de minimum 8 ani. Decanul și prodecanul se includ în acest număr. Consiliul are următoarele competențe: a) adoptă măsuri pentru aplicarea și respectarea prevederilor legii de organizare și funcționare a avocaturii și ale statului de către toți membrii biroului; b) aduce la îndeplinire hotărârile Congresului Avocaților, consiliului U.N.B.R., Comisiei Permanente a U.N.B.R. și ale adunării generale a baroului; c) întocmește, modifică și dă publicității tabloul anual al avocaților, comunicându-l celor în drept împreună cu modificările intervenite în cursul anului; d) organizează controlul deontologic, disciplinar și profesional; e) verifică și constată îndeplinirea condițiilor legale ale cererilor de primire în profesie și aprobă primirea în profesie cu examen sau scutire de examen; f) hotărăște asupra stării de incompatibilitate și asupra ridicării acesteia; g) soluționează cererile de transfer în conformitate cu legea și statutul; h) verifică și constată dacă actele privind constituirea, modificarea și schimbarea formelor de exercitare a profesiei, precum și convențiile de grupare sau de conlucrare profesională îndeplinesc condițiile prevăzute de lege și statut, organizează și ține evidența acestora; h)¹ identifică și sesizează organelor judiciare exercitarea actelor specifice profesiei de avocat de către persoane care nu au această calitate. i) coordonează activitatea filialelor sau sucursalelor Casei de Asigurări a Avocaților din raza de activitate; i)¹ coordonează activitatea filialei sau sucursalei C.A.A.; j) organizează conferințele de stagiu, cercurile de studii și editează publicațiile baroului; k) organizează activitatea de asistență juridică în cazurile prevăzute de lege și statut; l) sesizează comisia de disciplină cu judecarea abaterilor avocaților; m) suspendă din exercitarea profesiei, pe durata neplății taxelor, pe avocatul care nu plătește taxele și contribuțiile prevăzute de lege și de statut timp de 6 luni de

la scadența acestora, dacă i s-a dat avertisment pentru neplata acestora și nu s-a conformat; n) soluționează contestațiile și reclamațiile privind onorariile; o) stabilește cota de contribuție a avocaților la bugetul baroului; p) acceptă donațiile și legatele făcute baroului; q) aprobă statul de funcții și angajează personalul baroului; r) întocmește proiectul de buget anual, pe care îl supune adunării generale și administrează patrimoniul baroului; s) prezintă anual adunării generale, spre aprobare, raportul de activitate a consiliului și a decanului, de gestiune curentă și de gestionare a patrimoniului baroului; t) alege prodecanul baroului; u) soluționează plângerile și contestațiile împotriva deciziilor decanului; v) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege sau hotărâte de Consiliul U.N.B.R. ori de biroul executiv al U.N.B.R. Consiliul baroului lucrează legal în prezența a două treimi din numărul membrilor săi și ia hotărâri valabile cu votul majorității membrilor prezenți (art. 56-57).

Potrivit art. 58 din lege, *decanul baroului* are următoarele competențe: a) reprezintă baroul în raporturile acestuia cu persoanele fizice și juridice din țară și străinătate; b) prezidează ședințele Consiliului baroului; c) aprobă cererile de asistență juridică gratuită; d) exercită căile de atac împotriva hotărârilor comisiei de disciplină și împotriva deciziilor Consiliului baroului pentru care sunt prevăzute căi de atac; e) ordonă cheltuielile baroului; f) ia măsuri privind conducerea baroului care nu sunt de competența adunării generale sau a consiliului; g) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege sau hotărâte de organele de conducere ale U.N.B.R. și date în competența sa. Prodecanul este înlocuitorul de drept al decanului. Dacă decanul și prodecanul sunt în imposibilitate temporară de a-și exercita funcțiile, Consiliul poate delega un consilier pentru a îndeplini, parțial sau în totalitate, atribuțiile decanului.

Uniunea Națională a Barourilor din România (U.N.B.R.) este formată din toți avocații înscrși în barouri și are sediul în municipiul București.

Uniunea are personalitate juridică, patrimoniu și buget propriu. Bugetul Uniunii se formează din contribuția barourilor în cote stabilite de Consiliul Uniunii. Patrimoniul Uniunii poate fi folosit în activități producătoare de venituri, în condițiile legii. Niciun barou nu poate funcționa în afara Uniunii. U.N.B.R. este succesoarea de drept a Uniunii Avocaților din România. Organele de conducere ale acesteia sunt: Congresul avocaților, consiliul, comisia permanentă și președintele (art. 60-61).

În lege se precizează că folosirea fără drept a denumirilor „Barou”, „Uniunea Națională a Barourilor din România”, „U.N.B.R.” ori „Uniunea Avocaților din România” sau a denumirilor specifice formelor de exercitare a profesiei de avocat de către orice persoană fizică sau juridică, indiferent de obiectul activității desfășurate de acesta, precum și folosirea însemnelor specifice profesiei ori purtarea robei în alte condiții decât cele prevăzute de lege constituie infracțiune și se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă (art. 60 alin. 6).

Congresul Avocaților este constituit din delegați ai fiecărui barou, potrivit normei de reprezentare stabilite de statut, și din membrii Consiliului U.N.B.R. Congresul ordinar se întrunește anual, la convocarea Consiliului Uniunii. El are,

potrivit art. 64, următoarele competențe: a) analizează și aprobă raportul anual al Consiliului Uniunii; a)¹ alege și revocă membrii Consiliului U.N.B.R., conform legii; b) alege și revocă Comisia centrală de cenzori; c) face propuneri autorităților cu drept de inițiativă legislativă cu privire la profesia de avocat; d) adoptă și modifică statutul profesiei de avocat și statutul Casei de Asigurări a Avocaților; e) adoptă hotărâri privitoare la relațiile dintre barouri, perfecționarea pregătirii profesionale și respectarea regulilor deontologice ale profesiei; f) alege și revocă membrii Comisiei Centrale de Disciplină, fiecare barou având dreptul la câte un reprezentant. Competența și procedura de judecată se stabilesc prin statut; g) aprobă bugetul Uniunii și al Casei de Asigurări a Avocaților și stabilește cotele de contribuții ale barourilor. Hotărârile Congresului sunt definitive și obligatorii pentru toate organele profesiei.

Consiliul Uniunii este format din decanii barourilor și reprezentanții barourilor. Membrii Consiliului Uniunii sunt aleși pe timp de 4 ani. Consiliul se întrunește, de regulă, trimestrial, având următoarele atribuții: a) este organul reprezentativ și deliberativ al barourilor din România și asigură activitatea permanentă a U.N.B.R.; b) aduce la îndeplinire hotărârile Congresului Avocaților; c) rezolvă orice probleme privind profesia între sesiunile Congresului; d) exercită controlul asupra activității și asupra hotărârilor Comisiei permanente a U.N.B.R.; e) organizează examenul de verificare a cunoștințelor de drept românesc și de limba română ale avocaților străini; f) organizează și conduce activitatea Institutului Național de Pregătire și Perfecționare a Avocaților (I.N.P.P.A.); f)¹ aprobă folosirea patrimoniului U.N.B.R. și C.A.A. în activități producătoare de venituri, potrivit legii; g) adoptă hotărâri în toate problemele privind pregătirea și perfecționarea profesională a avocaților, precum și recomandări privind relațiile dintre barouri; h) organizează examenul de primire și de definitivare în profesie; i) organizează și supraveghează serviciul statistic al U.N.B.R.; j) organizează și editează publicațiile U.N.B.R. și sprijină publicațiile barourilor; k) alege și revocă președintele Uniunii, vicepreședinții și membrii comisiei permanente, dintre avocații, membrii comisiei, cu o vechime mai mare de 10 ani în profesie, pentru un mandat de 4 ani; l) întocmește proiectul de buget al Uniunii și îl supune spre aprobarea Congresului, precum și execuția bugetară anuală; m) întocmește raportul anual de activitate și de gestiune al patrimoniului U.N.B.R. și le supune spre aprobare Congresului; n) verifică legalitatea și temeinicia deciziilor de primire în profesie, date de către consiliile barourilor, la cererea persoanelor interesate; o) anulează, pentru cauze de nelegalitate, hotărârile barourilor pentru cauza de nelegalitate și rezolvă plângerile și contestațiile făcute împotriva hotărârilor consiliilor barourilor, în cazurile prevăzute de lege și statut; p) înființează Casa Centrală de Credit și Ajutor a Avocaților și controlează activitatea acesteia; q) alege și revocă membrii consiliului de administrație al C.A.A. și coordonează activitatea acesteia; r) îndeplinește alte activități prevăzute de lege; s) acordă, la propunerea Comisiei permanente, titlul de membru de onoare, respectiv de președinte de onoare al U.N.B.R.; ș) emite hotărâri cu caracter interpretativ pentru aplicarea unitară a statutului profesiei de avocat, statutului C.A.A. și altor acte emise în baza acestora; t) aprobă bugetul anual al I.N.P.P.A. și

execuția bugetară anuală a acestuia; x) adoptă cu caracter de recomandare tabloul onorariilor minimale.

Comisia permanentă se compune din 15 membri, dintre care 5 din Baroul București și 10 din celelalte barouri din țară și are următoarele atribuții: a) este organul executiv al Consiliului U.N.B.R., cu activitate permanentă și de legătură cu barourile; b) duce la îndeplinirea hotărârilor Congresului și ale Consiliului și supraveghează executarea acestor hotărâri de către barouri; c) organizează serviciile Consiliului și serviciile proprii și angajează personalul necesar; c)¹ aprobă organigramele și statele de funcții ale U.N.B.R., C.A.A. și I.N.P.P.A.; d) asigură execuția bugetară și urmărește realizarea resurselor bugetului U.N.B.R.; d)¹ exercită atribuțiile prevăzute de lege cu privire la adunările generale ale acționarilor societăților înființate pentru folosirea patrimoniului U.N.B.R.; e) acceptă donațiile și legatele făcute U.N.B.R.; f) emite decizii executorii în realizarea atribuțiilor; g) aprobă propunerile barourilor de desemnare a comisiilor teritoriale necesare pentru susținerea examenelor de intrare și definitivare în profesie (art. 68); h) are obligația să apere reputația profesională a avocatului, la cererea acestuia.

Președintele Uniunii are, potrivit art. 69, următoarele atribuții: a) reprezintă Uniunea în relațiile cu persoane fizice și juridice din țară și străinătate; b) încheie convenții, acorduri și contracte în numele Uniunii, cu autorizarea Consiliului; c) convoacă și conduce ședințele Consiliului Uniunii și ale comisiei permanente; d) ordonânțează cheltuielile bugetare ale Uniunii; e) semnează actele consiliului și ale comisiei permanente; f) supraveghează relațiile dintre structurile centrale ale profesiei și barouri, precum și relațiile dintre barouri; g) acordă sprijin și ajutor barourilor în relațiile lor cu autoritățile centrale și locale; h) veghează la asigurarea condițiilor corespunzătoare de desfășurare a activității avocaților la instanțele judecătorești și la organele de urmărire penală.

3.6. Asistența judiciară în procesul civil

După cum am precizat deja, art. 21 din Constituție consacră accesul liber la justiție. Pe de altă parte, am arătat că justiția este gratuită în înțelesul că judecătoria, procurorii și ceilalți auxiliari care își desfășoară activitatea la instanțele judecătorești nu trebuie plătiți de părți, fiind salariații statului. Sunt însă alte cheltuieli precum taxele de timbru, onorariile pentru avocați și experți, despăgubiri pentru martori etc. Rezultă că accesul liber la justiție nu înseamnă și gratuitatea completă a acesteia. De aceea au fost luate unele măsuri ca accesul liber să nu rămână o frumoasă declarație constituțională, ci să se asigure în fapt posibilitatea pentru orice persoană interesată de a sesiza instanțele judecătorești.

Potrivit art. 90 alin. 1 NCPC, cel care nu este în stare să facă față cheltuielilor pe care le presupune declanșarea și susținerea unui proces civil, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale, poate beneficia de asistență judiciară, în condițiile legii speciale privind ajutorul public judiciar. Asistența judiciară cuprinde: a) acordarea de scutiri, reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare prevăzute de lege; b) apărarea și asistența gratuită printr-un avocat

desemnat de barou; c) orice alte modalități prevăzute de lege. Asistența judiciară poate fi acordată oricând în cursul procesului, în tot sau numai în parte.

Persoanele juridice pot beneficia de facilități sub formă de reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești în condițiile legii speciale (art. 90 alin. 4).

Ajutorul public judiciar, reglementat prin O.U.G. nr. 51/2008, aprobată prin Legea nr. 193/2008 [care transpune prevederile Directivei (CE) nr. 8/2003] reprezintă acea formă de asistență acordată de stat care are ca scop asigurarea dreptului la un proces echitabil și garantarea accesului legal la actul de justiție, pentru realizarea unor drepturi sau interese legitime pe cale judiciară, inclusiv pentru executarea silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii.

Reglementarea specială este aplicabilă în toate situațiile în care se solicită ajutor public judiciar în fața organelor de justiție române de către orice persoană fizică având domiciliul sau reședința obișnuită în România sau într-un alt stat membru al Uniunii Europene, precum și în cazul altor persoane juridice, în măsura în care între România și statul al cărui cetățean este solicitantul sau pe al cărui teritoriu își are domiciliul există o legătură convențională care conține dispoziții referitoare la accesul internațional la justiție. Pentru statele cu care România nu are legături convenționale, accesul internațional la justiție poate fi acordat în baza curtoaziei internaționale, sub rezerva principiului reciprocității (art. 2 și 2¹).

Ajutorul public judiciar se acordă în cauze civile, administrative, de muncă și asigurări sociale, precum și în alte cauze, cu excepția celor penale, fie că este vorba de susținerea procesului, fie de obținerea unei consultări juridice în vederea apărării unui drept sau interes legitim în justiție, dacă persoana fizică se află în situațiile la care se referă art. 90 alin. 1 (art. 3 și 4 din O.U.G. nr. 51/2008).

Potrivit art. 6 din ordonanță, ajutorul public judiciar se poate acorda în următoarele forme:

a) plata onorariului pentru asigurarea reprezentării, asistenței juridice și, după caz, a apărării, printr-un avocat numit sau ales, pentru realizarea sau ocrotirea unui drept ori interes legitim în justiție sau pentru prevenirea unui litigiu;

b) plata expertului, traducătorului sau interpretului folosit în cazul procesului, cu încuviințarea organului de jurisdicție, dacă această plată incumbă, potrivit legii, celui ce solicită ajutorul public judiciar;

c) plata onorariului executorului judecătoresc;

d) scutiri, reduceri, eşalonări de la plata taxelor judiciare prevăzute de lege, inclusiv a celor datorate în faza executării silite.

Ajutorul public judiciar se poate acorda, separat sau cumulativ, în oricare dintre formele prevăzute la art. 6, în funcție de distincțiile pe care le face legea, într-un anumit maxim sau proporțional cu veniturile familiei ori uneori integral (art. 7-8¹)¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Plafoanele pentru a accede la ajutorul public judiciar sunt foarte joase. Potrivit ordonanței, beneficiază de ajutor public judiciar persoanele al căror venit mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare formulării cererii, se situează sub nivelul de 300 lei, caz în care sumele care constituie ajutor public judiciar se avansează în întregime de către stat. Dacă venitul mediu net lunar pe membru de familie, în ultimele două luni anterioare

Competența și procedura de acordare sunt reglementate de art. 11-34 și în funcție de forma de ajutor public judiciar¹⁰¹. Deoarece Noul Cod de procedură civilă a prevăzut reprezentarea obligatorie prin avocat în cazul exercitării/susținerii recursului, prin Legea nr. 76/2012 a fost modificat art. 13 și s-a introdus art. 13¹, pentru a nu se afecta dreptul părții de a exercita calea de atac în condițiile acordării ajutorului public judiciar¹⁰².

formulării cererii, se situează sub nivelul de 600 lei, sumele de bani care constituie ajutor public judiciar se avansează de către stat în proporție de 50%. Aceste plafoane fac greu accesibil ajutorul public judiciar de către cei care nu se încadrează în acestea, dar nici nu pot face față cheltuielilor pe care le implică procesul. În practică, instanțele dau curs adesea dispozițiilor de excepție prevăzute la art. 8 alin. 3 conform cărora „*ajutorul public judiciar se poate acorda și în alte situații, proporțional cu nevoile solicitantului, în cazul în care costurile certe sau estimate ale procesului sunt de natură să îi limiteze accesul efectiv la justiție, inclusiv din cauza diferențelor de cost al vieții dintre statul membru în care acesta își are domiciliul sau reședința obișnuită și cel din România*”. De asemenea, criteriile stabilite în raport de veniturile solicitantului nu sunt aplicabile, iar ajutorul public judiciar se acordă independent de starea materială a solicitantului dacă prin lege specială se prevede dreptul la asistență judiciară ca măsură de protecție în considerarea unor situații speciale precum minoritatea, hândicapul, un anumit statut sau alte asemenea (ex. Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor prevede asigurarea asistenței gratuite pentru persoanele ce se încadrează în ipotezele prevăzute de art. 14 și următoarele din acest act normativ). S-a reținut în practică că instanța poate refuza acordarea ajutorului public judiciar chiar și atunci când petentul îndeplinește plafoanele de venit stabilite prin lege dacă se constată că exercițiul dreptului este abuziv, trecând peste limitele normale ale accesului la justiție (în speță, reclamanții nu puteau face față plății onorariilor de avocat, dar au procedat la introducerea a șase cereri de chemare în judecată la instanțe din orașe diferite). A se vedea L. Băldean, G. Cr. Frențiu, *Ajutorul public judiciar în materie civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 287.

¹⁰¹ Competența de soluționare a cererii de acordare a ajutorului public judiciar revine instanțelor judecătorești. În cazul în care se solicită ajutorul public judiciar anterior declanșării unui litigiu, competența revine instanței competente să soluționeze cauza în care se solicită ajutorul. Dacă ajutorul este solicitat în legătură cu executarea silită, atunci competența de soluționare revine instanței de executare. În cazul în care ajutorul este solicitat într-un proces în curs, competența revine completului de judecată investit cu judecarea cererii principale. Cererea de acordare a ajutorului public judiciar este scutită de plata taxelor judiciare de timbru, se soluționează fără citarea părților, prin încheiere motivată dată în camera de consiliu. Poate fi atacată cu reexaminare în termen de 5 zile de la comunicare numai încheierea de respingere a cererii de acordare a ajutorului public judiciar. Cererea de reexaminare se soluționează de către un alt complet al aceleiași instanțe prin încheiere irevocabilă. Partea adversă solicitantului nu poate ataca încheierea prin care s-a oferit ajutorul. Aceasta, ca de altfel orice persoană interesată, va putea sesiza oricând instanța care a încuviințat ajutorul public judiciar, prezentând dovezi cu privire la situația reală a celui căruia i s-a încuviințat cererea, iar dacă instanța constată că cererea de ajutor public judiciar a fost făcută cu rea-credință, prin ascunderea adevărului, va obliga, prin încheiere, pe cel care a beneficiat nejustificat de ajutor public judiciar la restituirea cu titlu de despăgubire a sumelor de care a fost scutit, precum și la o amendă în cuantum de până la 5 ori suma pentru care a obținut nejustificat scutirea. A se vedea, Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, p. 55-59.

Sumele reprezentând ajutorul public judiciar vor rămâne în sarcina statului în cazul în care partea ce a beneficiat de acest serviciu cade în pretenții, însă vor fi imputate ca și cheltuieli de judecată părții adverse în măsura în care beneficiarul ajutorului va câștiga procesul.

¹⁰² „(1) Dacă hotărârea pronunțată în cauza pentru care s-a încuviințat ajutorul public judiciar este supusă recursului, ajutorul public judiciar acordat în etapa procesuală imediat anterioară în forma

În sfârșit, fără a intra în amănunte, dorim să precizăm că există dispoziții speciale (art. 41-49) privind acordarea ajutorului public judiciar cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene sau altor persoane care au domiciliul sau reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru și formularea unei cereri de asistență judiciară către un alt stat membru al Uniunii Europene.

Potrivit art. 41, în privința cetățenilor străini, cererea de acordare a ajutorului public judiciar se depune însoțită de documente justificative: a) fie prin intermediul autorității centrale a statului membru de domiciliu sau de reședință a solicitantului; b) fie prin intermediul autorității centrale române (Ministerul Justiției); c) fie direct la instanța română competentă potrivit art. 11, iar dacă nu se poate determina, la Tribunalul București.

Instanța acordă persoanelor juridice, la cerere, facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în următoarele situații prevăzute de art. 42 din O.U.G. nr. 80/2013, care a abrogat Legea nr. 146/1997:

a) cuantumul taxei reprezintă mai mult de 10 % din media venitului net pe ultimele 3 luni de activitate;

b) plata integrală a taxei nu este posibilă deoarece persoana juridică se află în curs de lichidare sau dizolvare ori bunurile acesteia sunt, în condițiile legii, indisponibilizate.

În mod excepțional, instanța poate acorda persoanelor juridice reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, în alte cazuri în care apreciază, față de datele referitoare la situația economico-financiară a persoanei juridice, că plata taxei de timbru, la valoarea datorată, ar fi de natură să afecteze semnificativ activitatea curentă a persoanei juridice. Reducerea taxei de timbru poate fi acordată separat, sau, după caz, împreună cu eșalonarea sau amânarea plății.

Potrivit art. 91 NCPC, dispozițiile cuprinse în legi speciale privind scutirea de taxe, tarife, comisioane sau cauțiuni pentru cererile, acțiunile și orice alte măsuri luate în vederea administrării creanțelor fiscale rămân aplicabile.

prevăzută la art. 6 lit. a) se extinde de drept pentru redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și pentru exercitarea și susținerea acestuia.

(2) Hotărârea pronunțată cu drept de recurs, însoțită de copia încheierii de încuviințare a ajutorului public judiciar se comunică de îndată baroului de avocați, în vederea verificării și confirmării sau, dacă este cazul, desemnării unui avocat cu drept de a pleda în fața instanței de recurs. Pentru recurs avocatul are dreptul la onorariu distinct, stabilit, potrivit legii, de instanța de recurs.

(3) Dacă partea nu a beneficiat de ajutor public judiciar în etapa procesuală anterioară recursului, solicitarea ajutorului public judiciar se face potrivit art. 13.

(4) De la data desemnării sau confirmării avocatului potrivit alin. (2) începe să curgă un nou termen pentru exercitarea căii de atac a recursului. Dispozițiile art. 13 alin. (4) teza finală sunt aplicabile în mod corespunzător.

(5) Instanța de recurs verifică dacă se mențin condițiile pentru ajutorul public judiciar acordat conform alin. (1). Dacă instanța constată că nu mai sunt îndeplinite condițiile, dispune, prin încheiere, încetarea acestuia și obligarea părții la restituirea, în tot sau în parte, a cheltuielilor avansate de stat sub formă de onorariu de avocat, potrivit alin. (2). Dispozițiile art. 21 sunt aplicabile." Trebuie observat însă că rațiunile acestei dispoziții nu se mai susțin după declararea ca neconstituțională a dispozițiilor privind obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs art. 13 alin. 2, art. 83 alin. 3 și 4 din noul Cod de procedură civilă.

Secțiunea a 4-a. Participarea procurorului în procesul civil

4.1. Sintează privind organizarea Ministerului Public

Constituția României cuprinde în capitolul referitor la „Autoritatea judecătorească” și dispoziții referitoare la „Ministerul Public” (art. 131-132). Ele sunt dezvoltate prin Legea privind organizarea judiciară 304/2004 (art. 70-102).

Potrivit art. 131 alin. 1 din Constituție, „în activitatea judiciară Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor”. În vederea realizării acestor obiective, art. 63 din Legea nr. 304/2004 stabilește atribuțiile „Ministerului Public”. Ca și în alte țări, principalele atribuții vizează procesul penal, iar în legătură cu procesul civil ele se referă, în principal, la: exercitarea acțiunii civile în cazurile prevăzute de lege; participarea, în condițiile legii, la ședințele de judecată; exercitarea căilor de atac, împotriva hotărârilor judecătorești, în condițiile prevăzute de lege; apărarea drepturilor și intereselor minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție, ale dispăruților și ale altor persoane, în condițiile legii.

Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, care funcționează pe lângă fiecare instanță judecătorească, dar sunt independente față de acestea. De asemenea, Ministerul Public este independent în relațiile cu celelalte autorități publice și își exercită atribuțiile numai în temeiul legii și pentru asigurarea respectării acesteia.

Parchetele de pe lângă judecătorii și tribunale sunt conduse de către prim-procurori, parchetele de pe lângă curțile de apel, de către procurori generali, în toate cazurile fiind ajutați de 1-2 adjuncți, iar Parchetul General, care funcționează pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, este condus de procurorul general, ajutat de un prim-adjunct și un adjunct. Acest parchet are în structură direcții, secții, servicii, departamente și birouri, iar parchetele de pe lângă tribunale și curțile de apel au secție, departamente și birouri, toate fiind conduse de procurori șefi.

Procurorul general exercită controlul asupra tuturor parchetelor, iar prim-procurorii parchetelor de pe lângă curțile de apel și tribunale, asupra parchetelor din circumscripția lor.

Procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și al controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției. Procurorii din fiecare parchet sunt subordonați conducătorului acelui parchet, care, la rândul său, se subordonează conducătorului parchetului ierarhic superior din aceeași circumscripție teritorială. Dispozițiile procurorului ierarhic superior, date în scris și în conformitate cu legea, sunt obligatorii pentru procurorii în subordine, dar în instanță procurorul este liber să prezinte concluziile pe care le consideră întemeiate potrivit legii, ținând seama de probele administrate în cauză. Există încă din

anul 1992 și în legislația noastră regula tradițională: „*La plume est serve, la parole est libre*” (art. 67 alin. 2 din Legea nr. 304/2004).

Parchetele au și servicii auxiliare similar celor care funcționează la instanțele judecătorești, personalul necesar fiind numit de procurorul general pentru Parchetul General și de procurorii generali ai curților de apel pentru parchetele din subordinea lor.

Despre numirea și statutul procurorilor am vorbit atunci când am examinat situația judecătorilor și nu mai revenim.

4.2. Poziția procurorului în proces

Instituția Ministerului Public este de origine franceză, fiind situată în secolul al XIII-lea¹⁰³. În dreptul românesc Ministerul Public a fost organizat încă din timpul regulamentelor organice, exceptând perioada 1948-1992, când a fost înlocuit de sistemul, parțial diferit, al organelor procuraturii. Constituțiile din 1866, 1923 și 1938 nu cuprindeau reglementări privind această instituție, Constituțiile din

1948 și 1952, aveau dispoziții referitoare la parchet și, respectiv, la procuratură, în titlu comun cu organele judecătorești sau într-un capitol comun cu instanțele judecătorești, Constituția din 1965 rezerva organelor procuraturii un titlu distinct, pentru ca, în sfârșit, Constituția din 1991 să trateze Ministerul Public, într-o secțiune distinctă a capitolului privind Autoritatea judecătorească¹⁰⁴.

Pentru perioada anterioară anului 1948, poziția Ministerului Public a fost definită astfel: „Puterea executivă, care reprezintă interesele societății în mod permanent și continuu, întreține raporturi cu puterea judecătorească prin intermediul unei instituții numită Ministerul Public. Ministerul Public face parte și din organizarea administrativă, și din cea judecătorească; el are o oarecare independență necesară pentru îndeplinirea funcțiunii, dar are și o suficientă dependență față de puterea executivă, care poate să-i dea ordine. Membrii Ministerului Public, procurorii, sunt supuși ierarhiei ca și funcționarii administrativi, ministrul de justiție fiind șeful ierarhiei; acțiunea lor e continuă, ei caută să descopere infracțiunile la legea penală, pentru a cere tribunalelor aplicarea legilor față de cei vinovați; ei nu au nevoie de a fi sesizați, căci acțiunea lor e spontană ca și a administratorilor. Ca reprezentanți ai Societății, procurorii se preocupă ca și interesele incapacabililor (minori, interziși) să nu fie prejudiciate prin actele făcute de reprezentanții acestora; se ocupă și de persoana acestor incapacabili, luând măsuri, în caz de trebuință; ei se preocupă și de creditul public, interesându-se de formarea societăților, fie că au scop lucrativ, fie că nu au un asemenea scop, supraveghind activitatea lor”¹⁰⁵.

¹⁰³ E. Herovanu, *Principiile*, p. 421-422. Denumirea s-a păstrat pentru că este sugestivă în privința misiunii sale, care nu este de a apăra interesele particulare ale uneia sau alteia din părți, ci pe acelea ale colectivității în întregul ei, precum și legea – R. Perrot, *op. cit.*, p. 262-263.

¹⁰⁴ A se vedea I. Muraru, Gh. Iancu, M. L. Pucleanu, C. L. Popescu, *Constituțiile române*, Regia autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1993.

¹⁰⁵ P. Negulescu, G. Alexianu, *Tratat de drept public*, vol. II, Casa Școalelor, 1943, p. 12. A se vedea și G. Tocilescu, *Curs de procedură civilă*, Tipografia națională, Iași, 1887, vol. I,

În ce privește perioada în care au funcționat organele procuraturii – care îndeplineau, ca formă fundamentală de realizare a puterii de stat, supravegherea respectării legilor – se aprecia că ele se subordonau, prin Procurorul General, organelor supreme ale puterii de stat, fiind independente de toate celelalte organe ale statului¹⁰⁶.

În temeiul Constituției din 1991, s-a apreciat că procurorii, prin apartenența la Ministerul Public, sunt incluși în puterea executivă. Poziția de agent al puterii executive este explicată prin atribuțiile procurorului de a fi un apărător al intereselor generale ale societății, al ordinii de drept, al drepturilor și libertăților cetățenilor¹⁰⁷. Pe de altă parte, subliniindu-se că Ministerul Public nu înfăptuiește puterea judecătorească și nu realizează nici puterea legislativă, înseamnă că el este un organ al puterii executive, dar fără a face parte din sistemul organelor administrației publice aflate în subordinea Guvernului. Organ al activității executive, Ministerul Public constituie, el însuși, un veritabil sistem de organe, bazat pe o strictă subordonare în cadrul propriului sistem și independență în relațiile cu celelalte autorități publice¹⁰⁸.

A fost exprimată și opinia că procurorii fac parte din puterea judecătorească, considerându-se că „autoritatea ministrului justiției” asupra acestora nu semnifică un raport de subordonare, deoarece reprezentantul puterii executive nu are niciun mijloc legal pentru a opri sau a influența în vreun fel exercitarea de către aceștia a atribuțiilor lor stabilite prin lege. Concluzia acestei opinii este că „autoritatea” ministrului justiției asupra procurorilor de pe lângă instanțele judecătorești exprimă un raport administrativ de aceeași natură cu raportul dintre ministrul justiției și judecători¹⁰⁹.

În sfârșit, alături de aceste poziții extreme, a fost exprimată și opinia, potrivit căreia Ministerul Public reprezintă o instituție de putere *sui-generis*, cu dublă natură: executivă și judecătorească¹¹⁰. Într-adevăr, această calificare care, astfel cum am văzut, a fost dată și înainte de 1948, ni se pare cea mai exactă. Ea rezultă și din

p. 161; P. Vasilescu, *Tratat*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „Al. A. Țerek”, Iași, 1939, p. 268; E. Herovanu, *Principiile*, p. 422-423.

¹⁰⁶ M. Lepădătescu, *Sistemul organelor statului în R. S. România*, Ed. Șt., București, 1966, p. 369-373.

¹⁰⁷ I. Vida, în *Constituția României – comentată și adnotată*, de M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu și I. Vida, Regia autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 289.

¹⁰⁸ D. Brezoianu, *Locul Ministerului Public în sistemul organelor statului*, Dreptul nr. 6/1997, p. 4.

¹⁰⁹ N. Cochinescu, *Exercitarea Ministerului Public pe lângă jurisdicția financiară*, Dreptul nr. 4/1994, p. 5; a se vedea și N. Cochinescu, *Tratat despre Ministerul Public*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 93; V. Pop, *Despre relația de autoritate a ministrului justiției cu Ministerul Public*, S.D.R. nr. 4/1994, p. 355-361. Curtea Constituțională a precizat însă că susținerea în sensul că autoritatea ministrului justiției ar fi numai de natură administrativă este contrară textului constituțional, ca urmare a acceptării de către Adunarea Constituantă a unui amendament ce viza eliminarea restricției din proiectul de Constituție, care limita autoritatea ministrului justiției numai la aspectul administrativ – Decizia nr. 339/1997, cit. supra.

¹¹⁰ N. Ruja, *Natura juridică a Ministerului Public*, Dreptul nr. 4/1995, p. 45-47. Pentru critica acestei opinii, vezi H. Diaconescu, *Din nou despre natura juridică a Ministerului Public*, Dreptul nr. 4/1996, p. 19-26.

statutul procurorilor, care este parțial diferit de cel al judecătorilor¹¹¹. În sensul acestei opinii sau apropiată de ea sunt și alte soluții din doctrină¹¹².

Să mai precizăm că această calificare nu este infamantă pentru procurori, ci exprimă poziția și rolul pe care îl au. Legea tratează pe același plan judecătorii și procurorii sub multe aspecte, dar rolul lor diferit în activitatea judiciară impune și diferențieri. Tocmai de aceea ni se pare exagerat și neconform cu dispozițiile Constituției să se spună că procurorii înfăptuiesc justiția. În realitate, ei participă, prin o serie din atribuțiile lor și într-un mod specific, mai ales în procesul civil, la înfăptuirea justiției de către instanțele judecătorești¹¹³. Și aceasta nu trebuie să deranjeze pe nimeni, deoarece în niciun caz nu constituie o desconsiderare a procurorilor. Din acest punct de vedere, ni se pare îmbucurător faptul că în ședința sa din 20 august 2013 Plenul CSM și-a însușit punctul de vedere al Direcției legislație, documentare și contencios referitor la interpretarea art. 134 alin. 1 din Constituție, în cadrul căruia (Juridice.ro, 23 august 2013, p. 6) se face referire la Recomandarea (2000) 19 privind rolul procurorului în cadrul justiției penale, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei care stabilește în art. 11 că „parchetele vor da periodic și public socoteală pentru activitățile lor și, în mod special, pentru cum au îndeplinit prioritățile”, iar în articolul 13 se recunoaște posibilitatea ca procurorii „să facă parte din executiv sau să fie subordonați executivului” și se cer anumite garanții cum ar fi garantarea prin lege a puterilor executivului asupra procurorilor, transparență în exercitarea puterilor executivului asupra procurorilor, respectarea tratatelor internaționale și a principiilor generale de drept etc.

4.3. Modalitățile de participare

Participarea „ministerului public” la procesul civil se poate realiza prin pornirea procesului civil, punerea de concluzii (participarea la judecată), exercitarea căilor de atac și cererea de punere în executare a titlurilor executorii.

Potrivit art. 92 alin. 1, procurorul poate porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege (de ex., în materia contenciosului administrativ – art. 1 alin. 5 din

¹¹¹ Judecătorii nu se află sub autoritatea ministrului justiției, în timp ce procurorii da; judecătorii se bucură de inamovibilitate, în timp ce procurorii de stabilitate; judecătorii nu sunt supuși controlului ierarhic (doar hotărârile lor prin căile de atac, în condițiile legii), în timp ce procurorii se subordonează conducătorului parchetului respectiv etc.

¹¹² P. Pantea, *Ministerul Public. Natura juridică și atribuțiile sale în procesul civil*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 25-28; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Servo-Sat, Arad, 2000, p. 68-70.

¹¹³ A se vedea și V. M. Ciobanu, *Câteva reflecții cu privire la reforma justiției civile în România*, în *Dreptul* nr. 2/2006, p. 33-36; în *Constituția României*, cit. supra, p. 1234-1236, 1253-1255, 1262; *Din nou despre obstrucționarea justiției, intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură civilă, atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii și rolul Curții Constituționale*, în *R.R.D.P.* nr. 3/2012, p. 25-30. A se vedea și A. Dima, S. Tănăsescu, *Puterea judecătorească*, în *R.D.P.* nr. 1/2013, p. 125-128.

Legea 554/ 2004, în materia încetării activității partidelor politice – art. 26 alin. 1, sau a dizolvării partidelor – art. 46 alin. 2 din Legea nr. 14/2003). În aceste cazuri, titularul dreptului va fi introdus în proces și își va putea manifesta dreptul de dispoziție prin renunțarea la judecată sau la drept ori prin încheierea unei tranzacții (însă, astfel cum precizează art. 81 alin. 2 și am arătat deja, sub cenzura instanței). Dacă procurorul își retrage cererea va putea cere continuarea judecării sau a executării silite (art. 93).

A doua modalitate are în vedere participarea sa la procesul pornit de titularul dreptului sau de altă persoană care are calitate procesuală activă, situație în care pune concluzii, își exprimă opinia în legătură cu soluția ce ar trebui pronunțată de judecător. Deci, se comportă ca o parte, dar vorbește după reclamant și pârât, cu excepția situației în care a pornit procesul, când va vorbi primul, apoi titularul dreptului și la sfârșit pârâtul. Spre deosebire de prima formă, procurorul poate să pună concluzii în orice proces civil, în oricare fază a acestuia, dacă apreciază că este necesar pentru apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor cetățenilor. În cazurile anume prevăzute de lege, participarea și punerea concluziilor sunt obligatorii, sub sancțiunea nulității absolute a hotărârii (art. 92 alin. 2 și 3). În momentul actual legea prevede, de exemplu, obligativitatea concluziilor procurorului la soluționarea următoarelor categorii de procese și cereri: punerea sub interdicție și ridicarea interdicției (art. 940 și 943 NCPC); declararea judecătorească a morții, precum și anularea hotărârii de declarare a morții (art. 946 și 950 NCPC); cererea de decădere din drepturile părintești (art. 508 alin. 2 NCC)¹¹⁴. Ca și în cazul părților, judecătorul nu este legat de opinia „ministerului public” și fie că o primește, fie că o respinge, trebuie să o facă motivat.

În alin. 4 al art. 92 se prevede că procurorul poate să exercite căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate în cazurile arătate la alin. 1, deci când poate porni acțiunea civilă (nu este necesar să fi pornit procesul), precum și atunci când a participat la judecată în condițiile legii. Spre deosebire de reglementarea anterioară, când putea exercita oricând calea de atac, se observă deci o limitare a acestei posibilități la ipotezele avute în vedere în text.

În sfârșit, o ultimă modalitate se referă la faptul că procurorul poate să ceară punerea în executare a oricăror titluri executorii emise în favoarea persoanelor prevăzute la alin. 1 (minori, persoane puse sub interdicție, dispăruți).

În toate cazurile, Ministerul Public nu datorează taxa de timbru și cauțiune (art. 92 alin. 6).

*

Întrebări

1. Cine înfăptuiește justiția? Care este temeiul? Există și dispoziții cu un înțeles mai larg?
2. În condițiile actualei reglementări, este posibilă răspunderea judecătorilor și procurorilor? Ce fel de răspundere?
3. Ce deosebire există între compunerea și constituirea instanței? Se justifică distincția? Care este rolul procurorului în această ecuație?

¹¹⁴ Pentru o enumerare a cazurilor în care participarea procurorului la procesul civil este obligatorie, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 172 și urm.

4. Este necesară vreo distincție în cazul incompatibilității?
5. Ce deosebiri esențiale există între intervenția principală și intervenția accesorie?
6. Ce asemănări și deosebiri există între chemarea în judecată a altei persoane și chemarea în garanție?
7. În ce acțiuni se poate folosi arătarea titularului dreptului și ce particularitate prezintă față de celelalte forme de intervenție forțată accesibile părților?
8. Ce distincție trebuie făcută în legătură cu justificarea calității de reprezentant în cazul avocatului?
9. Este posibilă și justificată cererea instanțelor de a asigura substituie în cazul în care avocatul angajat nu se poate prezenta?
10. Dați 3 exemple în care concluziile procurorului sunt obligatorii.
11. Care este structura Consiliului Superior al Magistraturii?
12. Indicați trei dintre atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii.
13. Indicați trei dintre activitățile incompatibile cu calitatea de judecător sau procuror.
14. Cu ce activități este compatibilă calitatea de judecător sau procuror?
15. Indicați cinci fapte apreciate de lege ca abateri disciplinare pentru judecători și procurori.
16. Care este deosebirea între noțiunile de compunere și constituire a instanței?
17. Care sunt cazurile de incompatibilitate absolută?
18. Până la ce moment procesual se poate formula cererea de recuzare?
19. Indicați cazurile în care legea prevede că o cerere de recuzare este inadmisibilă.
20. Ce efecte produce formularea unei cereri de recuzare în privința derulării procesului?
21. Care sunt căile de atac ce pot fi exercitate împotriva încheierilor prin care instanța s-a pronunțat asupra cererii de recuzare sau de abținere?
22. Indicați trei exemple de coparticipare procesuală obligatorie.
23. Care este efectul formulării unor acte procesuale potrivnice de către părți aflate în raporturi de solidaritate?
24. Indicați trei exemple de situații în care partea a exercitat drepturile procesuale în mod abuziv.
25. Care este regimul căilor de atac în privința încheierii prin care instanța se pronunță asupra cererii de admitere în principiu a cererii de intervenție?
26. Care sunt drepturile procesuale ale intervenientului accesoriu?
27. În cazul formulării unei cereri de chemare în judecată a altei persoane, care sunt condițiile prevăzute de lege pentru ca pârâul să fie scos din proces?
28. Care este termenul până la care se poate formula o cerere de chemare în garanție și care este sancțiunea nerespectării acesteia?
29. Care sunt condițiile de admisibilitate ale unei cereri de arătare a titularului dreptului?
30. Indicați trei exemple în care legea prevede în mod expres posibilitatea introducerii în cauză, din oficiu, a unor persoane.
31. Care sunt drepturile procesuale ale terțului introdus forțat în cauză, din oficiu?
32. Care sunt particularitățile reprezentării în recurs?
33. Care sunt condițiile de fond și de formă pe care trebuie să le îndeplinească procura în cazul reprezentării judiciare de către mandatar neavocat?
34. Care este regimul excepției lipsei dovezii calității de reprezentant?
35. Care sunt formele în care se poate acorda ajutorul public judiciar?
36. Care sunt drepturile procesuale ale părții atunci când acțiunea a fost declanșată de procuror, pentru protejarea drepturilor acesteia?

Grile și spețe

1. Judecătorul este incompatibil când:
 - a) a fost avocat, asistent judiciar ori magistrat-asistent în aceeași pricină;
 - b) dacă este tutore sau curator al uneia dintre părți;
 - c) a fost sesizat cu o contestație în anulare împotriva hotărârii pe care a pronunțat-o;
 - d) când și-a exprimat anterior părerea cu privire la soluția în cauza în care a fost desemnat să o judece.
2. Cererea de abținere:
 - a) se poate formula de judecător sau de partea interesată;
 - b) se soluționează în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - c) ca regulă, este de competența instanței ierarhic superioare instanței din care face parte judecătorul care a înaintat cererea de abținere;
 - d) se soluționează printr-o încheiere care poate fi atacată numai odată cu fondul.
3. Încheierea prin care s-a soluționat cererea de recuzare:
 - a) este susceptibilă numai de recurs;
 - b) nu este susceptibilă de nicio cale de atac;
 - c) este susceptibilă numai de apel;
 - d) este susceptibilă de atac numai în caz de respingere.
4. În materia coparticipării procesuale:
 - a) regula o constituie coparticiparea facultativă;
 - b) se aplică, în toate cazurile, principiul independenței procesuale;
 - c) în caz de pierdere a procesului, cheltuielile de judecată se suportă, după caz, în mod egal, proporțional sau solidar;
 - d) reclamantul sau pârâții care nu s-au înfățișat ori nu au îndeplinit un act de procedură în termen vor continua să fie citați dacă nu au termen în cunoștință.
5. Instanța va pronunța o încheiere cu privire la admisibilitate în principiu în cazul:
 - a) intervenției principale;
 - b) intervenției accesorii;
 - c) chemării în garanție și chemării în judecată a altor persoane;
 - d) arătării titularului dreptului.
6. În ceea ce privește încheierea cu privire la admisibilitatea în principiu, în cazul intervenției voluntare:
 - a) aceasta se atacă, în toate cazurile, numai odată cu fondul;
 - b) aceasta se atacă numai cu apel, dacă s-a respins cererea de intervenție ca inadmisibilă;
 - c) aceasta se atacă numai odată cu fondul, dacă s-a admis în principiu cererea de intervenție;
 - d) dacă s-a respins cererea de intervenție ca inadmisibilă, aceasta se atacă numai cu apel dacă încheierea a fost dată în primă instanță, respectiv numai cu recurs la instanța ierarhic superioară, dacă încheierea a fost pronunțată în apel.

7. Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane:
- a) se va realiza de judecător în mod obligatoriu în cazurile expres prevăzute de lege, precum și în procedura contencioasă, chiar dacă părțile se împotrivesc;
 - b) este lăsată la aprecierea judecătorului în cazul procedurii necontencioase;
 - c) se dispune prin încheiere până la închiderea dezbaterilor în fața primei instanțe;
 - d) se poate face și direct în apel.
8. Mandatarul neavocat poate pune concluzii fără avocat:
- a) când are o procură generală;
 - b) când reprezintă interesele soțului sau ale unei rude până la gradul doi inclusiv, indiferent de nivelul instanței;
 - c) când dreptul de reprezentare izvorăște dintr-o hotărâre judecătorească;
 - d) când este licențiat în drept și reprezintă în instanță interesele soțului.
9. Mandatul judiciar:
- a) nu încetează prin moartea celui care l-a dat;
 - b) încetează dacă cel care l-a dat a devenit incapabil;
 - c) își încetează efectele de la data retragerii lui de către moștenitori sau de către reprezentantul legal al incapabilului;
 - d) trebuie să fie dat sub forma unui înscris autentic, dacă mandatarul nu are calitatea de avocat.
10. În cazul în care se dispune disjungerea:
- a) cererea de chemare în garanție va fi soluționată de instanța competentă din punct de vedere material și teritorial, potrivit regulilor de drept comun;
 - b) cererea de chemare în garanție va fi judecată de instanța care judecă cererea principală, operând o prorogare legală de competență;
 - c) va fi soluționată de instanța competentă din punct de vedere material și teritorial potrivit regulilor de drept comun, dacă reclamantul renunță la judecarea cererii principale;
 - d) niciuna din variantele enumerate nu este corectă.
11. Procurorul poate porni procesul civil:
- a) cu privire la orice acțiuni, cu excepția celor strict personale;
 - b) atunci când este necesar pentru apărarea intereselor legitime ale minorilor, ale dispăruților și ale persoanelor puse sub interdicție;
 - c) numai în acțiunile personale;
 - d) în acțiunile în care parte este statul.
12. Fidejutorul chemat în judecată pentru plata datoriei debitorului principal are la dispoziție:
- a) formularea unei cereri de chemare în garanție;
 - b) formularea unei cereri de chemare în judecată a altei persoane (debitorul principal);
 - c) formularea unei cereri de arătare a titularului dreptului;
 - d) invocarea excepției lipsei calității procesuale pasive, deoarece ar fi trebuit urmărit mai întâi debitorul principal.

13. Dacă se revendică un bun, iar pârâtul indică un terț ca fiind proprietarul acelui bun:
- a) reclamantul poate formula o cerere de arătare a titularului dreptului;
 - b) reclamantul poate formula o cerere de chemare în judecată a altei persoane (în speță terțul) până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe;
 - c) reclamantul poate formula cerere de chemare în judecată a altei persoane până la primul termen de judecată;
 - d) instanța va putea dispune din oficiu introducerea în cauză a terțului.
14. Intervenția voluntară accesorie:
- a) nu este admisibilă în litigiile individuale de muncă;
 - b) nu este admisibilă în litigiile de contencios administrativ;
 - c) se judecă întotdeauna cu cererea introductivă de instanță;
 - d) poate fi făcută și de un terț care justifică un interes eventual deoarece el poate suferi un prejudiciu numai în ipoteza pierderii procesului de către partea pentru care intervine.
15. După admiterea în principiu a unei cereri de intervenție principală, intervenientul are următoarele drepturi procesuale:
- a) de a formula o cerere de chemare în judecată a altor persoane în conformitate cu dispozițiile art. 68 NCPC;
 - b) de a i se comunica de către părțile inițiale din dosar copii de pe cererea de chemare în judecată, întâmpinarea formulată de pârât față de cererea principală și înscrisurile depuse de părți în dosar până la data admiterii în principiu a cererii de intervenție;
 - c) de a formula o cerere de arătare a titularului dreptului;
 - d) de a formula cerere de chemare în garanție.
16. Dacă una dintre părți recuză judecătorul arătând că între acesta și ea (partea) există un proces penal în curs, fiind formulată împotriva judecătorului o plângere penală pentru infracțiunea de abuz în serviciu, aflată în curs de cercetare penală:
- a) cererea de recuzare trebuie făcută, sub sancțiunea decăderii, până la închiderea dezbaterilor;
 - b) și judecătorul respectiv se abține, se va judeca cu prioritate cererea de abținere, care va fi admisă, iar încheierea nu este supusă niciunei căi de atac;
 - c) cererea de recuzare se va judeca în camera de consiliu, fără citarea părților;
 - d) cererea de recuzare nu determină suspendarea cauzei, iar hotărârea pronunțată înainte de soluționarea acesteia este nulă în măsura în care cererea de recuzare nu va fi admisă.
17. Introducerea forțată în cauză, în oficiu, a altor persoane:
- a) este lăsată la aprecierea judecătorului, în cauzele necontencioase;
 - b) se dispune prin încheiere până la închiderea dezbaterilor în fața primei instanțe;
 - c) se va realiza de judecător în mod obligatoriu în cazurile expres prevăzute de lege, precum și în procedura necontencioasă, chiar dacă părțile se împotrivesc;
 - d) se aplică, chiar dacă părțile se împotrivesc și într-o cerere de partaj, atunci când reclamantul nu a chemat în judecată toți coproprietarii.

18. Mandatul judiciar:

- a) trebuie să fie dat în formă autentică, dacă nu este dat unui avocat;
- b) presupune că, de principiu, mandatarul neavocat nu poate pune concluzii asupra excepțiilor și fondului, decât prin avocat;
- c) încetează prin moartea mandantului sau dacă acesta a devenit incapabil;
- d) nu poate fi denunțat de mandant în cursul termenului de exercitare a căilor de atac.

19. Dacă unul dintre judecătorii investiți cu judecarea unui apel este soțul judecătorului care a judecat cauza în prima instanță:

- a) acesta este obligat să se abțină, chiar dacă niciuna dintre părți nu formulează cerere de recuzare;
- b) declarația de abținere formulată după închiderea dezbaterilor se judecă în etapa deliberării, iar cauza este repusă pe rol numai dacă cererea de abținere se admite;
- c) și se formulează atât cerere de abținere cât și de recuzare, cererea de abținere se judecă cu prioritate;
- d) grefierul de ședință va verifica, pe baza dosarului cauzei, dacă judecătorul se află în caz de incompatibilitate și va întocmi un referat corespunzător.

20. Mandatul judiciar:

- a) dat soțului sau unei rude de gradul 2, licențiată în drept, dă dreptul acesteia să pună concluzii asupra excepțiilor și fondului, fără avocat;
- b) dat unui avocat pentru reprezentarea în fața primei instanțe, implică și dreptul de a formula și susține calea de atac împotriva hotărârii ce s-ar pronunța, dacă aceasta ar fi defavorabilă mandantului;
- c) nu încetează prin moartea mandantului sau dacă acesta a devenit incapabil;
- d) poate fi denunțat de mandant chiar și în cursul termenului de exercitare a căilor de atac.

21. Cererea de chemare în judecată a altei persoane:

- a) dacă a fost admisă în principiu, se judecă chiar dacă în privința cererii principale litigiul s-a stins prin renunțarea de către reclamant la judecata cererii de chemare în judecată;
- b) se va comunica numai chematului în judecată, iar nu și părții potrivnice;
- c) poate fi formulată și de intervenientul principal, până la terminarea cercetării procesului în primă instanță;
- d) presupune că pârâtul va fi scos din proces numai dacă declară în scris, cel mai târziu până la primul termen după admiterea în principiu, că recunoaște datoria și că vrea să o execute față de cel care își va stabili dreptul pe cale judecătorească, consemnând totodată la dispoziția instanței suma datorată.

22. În cazul lipsei dovezii calității de reprezentant:

- a) instanța va putea invoca nulitatea, din oficiu, în tot cursul procesului în fața instanțelor de fond;
- b) instanța nu va putea invoca nulitatea din oficiu, fiind o nulitate relativă;
- c) instanța este obligată să acorde un termen pentru acoperirea lipsurilor, iar dacă acestea nu se acoperă, va anula cererea;
- d) aceasta nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac.

23. Faptul că un judecător din compunerea completului de apel a pronunțat la prima instanță o încheiere prin care a respins excepția prescripției dreptului la acțiune:
- reprezintă un caz în care judecătorul este obligat să se abțină, dar dacă nu face declarație de abținere iar partea interesată nu formulează recuzare, hotărârea este valabilă;
 - dacă se formulează cerere de recuzare, iar instanța respinge cererea, se poate formula recurs la instanța superioară;
 - dacă se formulează cerere de recuzare, aceasta suspendă judecata, deoarece este vorba de un caz de incompatibilitate absolută;
 - abținerea sau recuzarea se vor soluționa de un alt complet al instanței respective, în camera de consiliu, dar încheierea se va pronunța în ședință publică.
24. În ceea ce privește reprezentarea:
- convențională a persoanelor fizice prin mandatar neavocat, procura trebuie să îmbrace forma autentică;
 - legală a persoanei fizice, reprezentantul va putea pune concluzii asupra fondului numai dacă este licențiat în drept;
 - convențională a persoanei juridice, poate fi realizată prin avocat, consilier juridic sau o persoană juridică desemnată de conducerea celui reprezentat;
 - lipsa dovezii calității de reprezentant poate fi invocată numai de partea care are interes, în fața primei instanțe.
25. Coparticiparea procesuală produce următoarele efecte:
- actul întrerupător de perimare al unuia dintre coparticipanți folosește și celorlalți, indiferent de natura raporturilor dintre aceștia;
 - cererea prin care se solicită plata unei sume de bani de la debitor cât și de la fidejutorul acestuia, este de competența teritorială a domiciliului oricăruia dintre părți;
 - autoritatea de lucru judecat rezultată dintr-o hotărâre definitivă obținută de un debitor contra creditorului comun poate fi invocată de oricare dintre debitorii solidari, chiar dacă aceștia nu au formulat apel împotriva sentinței prin care a fost admisă acțiunea creditorului;
 - dacă coparticipanții au un reprezentat comun, vor suporta cheltuielile de judecată în solidar.
26. Înregistrarea la tribunal a unei cereri de chemare în judecată de către un reclamant care are calitatea de judecător la curtea de apel ierarhic superioară:
- dă posibilitatea invocării din oficiu a excepției de necompetență teritorială, cel mai târziu la primul termen de judecată;
 - reprezintă un caz de incompatibilitate pentru completele aflate la respectivul tribunal;
 - se poate invoca de către părât, odată cu întâmpinarea sau, până la primul termen de judecată, atunci când întâmpinarea nu este obligatorie, trimiterea la un alt tribunal din raza unei curți de apel învecinate;
 - iar unul dintre judecătorii completului căruia i s-a repartizat pricina a fost parte într-un proces câștigat în mod definitiv la curtea de apel, anterior înregistrării prezentei cauze, este un caz de incompatibilitate relativă.
27. Curatorul special:
- a) se desemnează numai pentru reprezentarea persoanelor fizice, fiind impropriu persoanelor juridice;

- b) se desemnează și atunci când reclamantul care locuiește în străinătate refuză să indice un domiciliu în țară, unde să i se comunice actele procesului;
- c) desemnat în cazul citării prin publicitate, este plătit numai din fondurile statului;
- d) este un avocat desemnat de instanță, care are toate drepturile și obligațiile prevăzute de lege pentru reprezentantul convențional.

28. Cererea de intervenție voluntară:

- a) principală, este admisibilă și în litigiile de contencios administrativ;
- b) poate fi formulată în fața primei instanțe până la închiderea dezbaterilor, chiar și după casarea cu trimitere la această instanță;
- c) formulată după primul termen de judecată, presupune că cel care intervine ia procedura în starea în care se află și nu va putea invoca necompetența materială a instanței;
- d) rămâne fără obiect dacă înainte de a fi admisă în principiu, reclamantul renunță la judecată în condițiile legii.

Răspuns grile:

1 abcd, 2 -, 3 d, 4 acd, 5 abcd, 6 cd, 7 -, 8 cd, 9 acd, 10 b, 11 b, 12 a, 13 b, 14 cd, 15 ad, 16 c, 17 c, 18 ab, 19 ac, 20 acd, 21 ac, 22 cd, 23 bd, 24 a, 25 ac, 26 -, 27-, 28 abcd

1. Prin cererea de chemare în judecată înregistrată la Judecătoria sectorului 1

București, A.D. și A.B. au solicitat obligarea pârâtului, C.L., să le lase în deplină proprietate și liniștită posesie imobilul situat în București sectorul 1.

Prin întâmpinare, pârâtul a invocat excepția inadmisibilității acțiunii, motivat de faptul că din actele depuse la dosar rezultă că reclamantii invocă pretense drepturi în calitate de succesori ai lui D.O., iar conform certificatului de moștenitor eliberat în urma dezbaterii succesoriale intervenite după moartea acestuia, aceleași drepturi le are și fratele reclamantilor, A.Gh.

Reclamantii au arătat că fratele lor, A.Gh., nu a dorit să formuleze acțiunea în revendicare, iar ei au fost obligați să întreprindă demersul judiciar ca un act de conservare necesar pentru a întrerupe eventualul curs al prescripției achizitive ce ar afecta substanța dreptului.

Ce va decide instanța în privința excepției invocate de pârât?

2. Judecătoria Sectorului 1 București a admis cererea de recuzare a judecătorului T.P., formulată de pârâul T.G.

La termenul următor, pârâtul a solicitat instanței să readministreze probele prin depozițiile martorilor și să reia dezbaterile asupra excepției prescripției acțiunii care fusese respinsă de judecătorul recuzat.

În replică, reclamantul, S.D., a solicitat respingerea cererilor pârâtului față de împrejurarea că acestea conduc la o tergiversare a judecății și față de faptul că încheierea prin care s-a admis cererea de recuzare nu menționează nimic cu privire la soarta actelor efectuate de judecătorul recuzat.

Ce va decide instanța cu privire la cererile pârâtului?

3. A.B., A.C. și A.S. au chemat în judecată pe D.C. pentru a fi obligat să lase în deplină proprietate și posesie imobilul situat în București, sectorul 1.

Prima instanță a respins acțiunea ca neîntemeiată. Împotriva sentinței a declarat apel reclamantul, A.B.

În fața instanței de apel intimatul-pârât, D.C., a invocat inadmisibilitatea apelului exercitat numai de către unul dintre coparticipanți. D.C. a arătat că apelul trebuia exercitat de toți coproprietarii, deoarece apelul declarat în cauză de unul dintre reclamânți nu poate profita și nici păgubi pe ceilalți, fapt ce presupune că, în eventualitatea admiterii lui, dreptul de proprietate asupra imobilului va fi recunoscut numai în favoarea unuia dintre coproprietari.

Instanța a respins excepția invocată de D.C.

Analizați legalitatea soluției adoptate de instanță asupra excepției invocate de D.C.

4. A.L. a chemat în judecată pe B.A. și R.Z., solicitând constatarea nulității absolute a contractului de vânzare cu privire la imobilul proprietatea reclamantului.

În cursul judecății în primă instanță, D.F. a formulat cerere de intervenție accesorie, arătând că înțelege să susțină apărarea pârâtului B.A., cumpărătorul imobilului.

În motivarea cererii, D.F. a susținut că este proprietarul apartamentului vecin celui în litigiu, situația juridică a celor două locuințe fiind similară, iar prin hotărâre judecătorească definitivă s-a respins o cerere a aceluiași reclamant, cu obiect similar, formulată împotriva sa.

Cum va proceda instanța? Argumentați.

5. D.R. a chemat în judecată Municipiul București, reprezentat de Primarul General al Municipiului București, pentru a fi obligat să îi lase în deplină proprietate și posesie imobilul situat în București, str. G., sector 1.

În cursul judecății în fața primei instanțe a formulat cerere de intervenție principală B.T. Intervenientul a arătat că are calitatea de chiriaș în imobilul revendicat și că potrivit legii are dreptul să cumpere locuința pe care o folosește în baza contractului de închiriere.

Instanța a admis în principiu cererea de intervenție formulată de B.T.

La termenul următor, D.R. a invocat în fața instanței că dreptul înfățișat de B.T. în cererea de intervenție nu este identic cu cel pretins de reclamant și a solicitat instanței să revină asupra deciziei de admitere în principiu a cererii de intervenție.

Instanța a respins cererea reclamantului, D.R.

La termenul următor, instanța, apreciind că cererea principală se află în stare de judecată, iar în cererea de intervenție probatoriul încuviințat nu a fost încă administrat, a dispus disjungerea cererii de intervenție.

Împotriva încheierii de disjungere a formulat apel intervenientul, B.T.

Analizați legalitatea măsurilor dispuse de instanță.

Ce soluție ar trebui pronunțată în apelul formulat de intervenientul, B.T.?

6. Prin cererea înregistrată la 18 februarie 2013 pe rolul Tribunalului Constanța, creditoarea S.C. SNM S.A. Mangalia a solicitat în contradictoriu cu debitoarea DG ADR Constanța, autorizarea vânzării navei „C”, proprietatea debitoarei, în vederea realizării creanței de 61.253 de dolari SUA, creanță pe care creditoarea o are împotriva debitoarei în temeiul deciziei nr. 3/2012 a Curții de Apel Constanța.

Tribunalul Constanța – secția maritimă și fluvială a admis cererea reclamantei. Împotriva sentinței a declarat apel pârâta. Aceasta a susținut că nava nu a fost corect evaluată atunci când s-a dispus autorizarea vânzării ei. Totodată, apelanta a solicitat introducerea în cauză a Ministerului Finanțelor Publice, în calitate de titular al dreptului de proprietate asupra navei.

Ce va decide instanța de apel cu privire la cererea de introducere în cauză a Ministerului Finanțelor Publice?

7. Prin cererea înregistrată la Judecătoria Sectorului 2 București, A.I. a chemat în judecată pe B.G., cu domiciliul în București, sector 2, solicitând rezoluțiunea contractului de vânzare încheiat cu pârâtul.

În motivarea acțiunii, reclamantul a arătat că a încheiat cu pârâtul un contract de vânzare având ca obiect imobilul situat în București, str. P., sector 1.

Reclamantul a mai arătat că pârâtul nu a plătit prețul stipulat la termenul fixat în cuprinsul contractului.

În cadrul probelor solicitate, pârâtul B.G. a depus la dosar un contract de vânzare prin care înstrăina imobilul în cauză lui S.D.

La termenul următor, reclamantul a formulat o cerere de chemare în judecată a altei persoane, întemeiată pe dispozițiile art. 68 NCPC, prin care a solicitat introducerea în cauză a lui S.D. și anularea contractului de vânzare încheiat între acesta și B.G. Reclamantul a motivat în sensul că S.D., prin faptul că a cumpărat imobilul de la B.G., este o persoană care poate pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul, adică dreptul de proprietate asupra imobilului în cauză.

Instanța a dispus citarea în cauză a lui S.D.

La termenul următor, B.G. a solicitat instanței să respingă cererea de chemare în judecată a altor persoane formulată de reclamant, deoarece aceasta nu întrunește condițiile prevăzute de art. 68 NCPC.

Analizați dacă cererea formulată de reclamant întrunește condițiile prevăzute pentru chemarea în judecată a altei persoane.

8. A.O. și A.C., soți, au formulat o cerere în rezoluțiunea contractului de întreținere încheiat cu C.I., susținând neexecutarea obligațiilor de întreținere asumate de acesta prin contract.

Cererea de chemare în judecată a fost semnată de A.C., pentru sine și în numele soției A.O., fără a depune procură judiciară.

Prin întâmpinare, C.I. a invocat excepția lipsei dovezii calității de reprezentant al lui A.C., în ceea ce o privește pe reclamanta A.O.

Cum va proceda instanța? Argumentați.

9. AS a chemat în judecată pe UG.

Judecata cauzei a fost suspendată pentru că a intervenit decesul reclamantului. Cauza a fost repusă pe rol la cererea formulată de avocatul F.L., care îl reprezentase pe reclamant, care a indicat și numele moștenitorilor lui A.S., pentru a fi introduși în proces.

La termenul fixat după repunerea pe rol a cauzei, s-au prezentat pârâtul U.G. și moștenitorii lui A.S., asistați de avocatul F.L.

Pârâtul a invocat lipsa calității de reprezentant avocatului F.L. față de moștenitorii lui A.S. Pârâtul a arătat că mandatul acordat de A.S. a încetat la moartea acestuia conform art. 88 NCPC, iar un contract de asistență judiciară nu a mai fost încheiat între moștenitorii lui A.S. și avocatul F.L.

Ce va decide instanța cu privire la excepția invocată de pârât?

10. Prin cererea de chemare în judecată Parchetul de pe lângă Judecătoria sectorului 3 București a solicitat instanței civile să desființeze înscrisul denumit „testament”.

În motivarea cererii s-a arătat că Parchetul a fost sesizat de către A.D. cu o plângere prin care se arăta că numitul, G.N., folosindu-se de un înscris fals, pretinde că este legatar universal al defunctului, A.P., formulând mai multe cereri în justiție în această calitate. În urma cercetărilor efectuate a rezultat că înscrisul denumit „testament” de care s-a prevalat G.N. era un fals, dar nu a fost posibilă trimiterea în judecată a lui G.N. deoarece a intervenit decesul acestuia. Reclamantul a arătat că, deși acțiunea publică s-a stins, falsul se poate cerceta de instanța civilă, prin orice mijloace de probă.

Instanța a respins acțiunea ca fiind formulată de o persoană fără calitate procesuală activă.

Care este termenul de exercitare a apelului de către reclamant? Analizați legalitatea hotărârii instanței.

Capitolul V. Competența¹

Secțiunea 1. Noțiune și clasificare

Competența este definită ca fiind aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești sau unui alt organ cu activitate jurisdicțională de a judeca anumite litigii². Prin urmare, atunci când vorbim despre competență avem în vedere noțiunea de instanță ca organ de jurisdicție, iar nu cea de judecător din cadrul unei anumite instanțe.

Clasificarea normelor de competență prezintă importanță practică sub aspectul indentificării corecte a regimului de ordine publică sau privată aplicabil în cazul încălcării acestora.

O primă clasificare distinge între normele de *competență generală*³, care delimitează atribuțiile instanțelor judecătorești de cele ale altor organe ale statului, cu sau fără activitate jurisdicțională și cele de *competență jurisdicțională*, care delimitează atribuțiile diferitelor instanțe judecătorești în funcție de gradul sau teritorialitatea acestora.

În cadrul *competenței jurisdicționale* distingem între *competența materială* și *competența teritorială*, după cum ne raportăm la instanțe de grad diferit (pe verticală) sau instanțe de același grad, dar cu delimitate prin raza lor teritorială (pe orizontală).

Competența materială este funcțională, atunci când se stabilește felul atribuțiilor jurisdicționale ce revin fiecărei categorii de instanțe (ex. judecata în primă instanță; judecata în apel; judecata în recurs)⁴ sau procesuală, atunci când se stabilește după obiectul, valoarea sau natura litigiului.

¹ A se vedea pentru dezvoltări Gh. L. Zidaru, *Comentarii la art. 94-147 NCPC*, în *Noul cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 254-441.

² I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 136-137; V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 371.

³ Pentru o detaliată prezentare a normelor de competență generală, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 181-218.

⁴ În practică, noțiunea de competență funcțională este utilizată adeseori pentru a desemna repartizarea cauzelor pe secții sau complete specializate. În raport cu conceptele doctrinare, în aceste cazuri, este vorba de o competență materială procesuală, iar nu funcțională. Aceeași este situația și în ceea ce privește competența care revine unor instanțe specializate.

În cadrul competenței teritoriale se distinge între *competența teritorială de drept comun*, atunci când reclamantul formulează cererea la instanța domiciliului/sediului pârâtului, *competența teritorială alternativă*, atunci când reclamantul are posibilitatea de a alege între mai multe instanțe de același grad, deopotrivă competențe și *competență teritorială exclusivă (excepțională)*, atunci când cererea trebuie introdusă la o anumită instanță.

Normele de competență generală sunt imperative sau de ordine publică, nerespectarea acestora fiind sancționată cu nulitatea absolută. *Normele de competență materială și teritorială exclusivă* sunt, de asemenea, imperative, dar, așa cum vom vedea, în acest caz, regimul de invocare a nulității absolute este unul diferit, fiind posibilă numai la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe. În fine, *normele de competență teritorială de drept comun sau alternativă* sunt dispozitive sau de ordine privată, încălcarea acestora putând fi invocată numai de către pârât, prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe.

Într-o altă clasificare distingem între *competența internă și internațională*, după aptitudinea instanțelor unui stat de a soluționa un litigiu cu element de extraneitate. În cadrul acestei clasificări, un regim special îl are *competența europeană*, atunci când cel chemat în judecată are domiciliul/sediul într-un stat membru al Uniunii Europene. Normele de competență internațională formează obiectul disciplinelor Drept internațional privat sau Dreptul Uniunii Europene. Aici ne vom limita a arăta că normele de competență internațională sunt de ordine publică, putând fi invocate de orice parte, instanța din oficiu, în orice stare a litigiului, în condițiile legii.

Secțiunea a 2-a. Competența internă

2.1. Competența materială

După cum am arătat deja, instanțele judecătorești din România sunt: judecătoria, tribunalele, curțile de apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

Noul Cod de procedură civilă a reevaluat stabilirea competenței materiale, aliniindu-se soluțiilor care există și în alte țări ale Uniunii Europene și anume: judecătoria, prima verigă a sistemului judiciar, este instanță de excepție în ce privește judecata în primă instanță, iar tribunalul este instanță de drept comun în această privință, ceea ce conduce, în mod firesc, la soluția că instanță de apel de drept comun este curtea de apel, iar instanță de recurs de drept comun este Înalta Curte de Casație și Justiție.

2.1.1. Noțiune și factori de determinare

Competența materială (*ratione materie*) presupune o delimitare pe linie ierarhică, între instanțe de grad diferit sau între instanțe speciale. Normele de compe-

tență materială sunt cuprinse în Legea nr. 304/2004 și în Codul de procedură civilă, dar ele pot fi întâlnite și în alte acte normative, cu caracter special. În toate cazurile competența materială este absolută, fiind reglementată de norme imperative.

În stabilirea competenței materiale sunt avuți în vedere mai mulți factori, între care natura raportului dedus judecății, obiectul cererii de chemare în judecată și valoarea cauzei.

Natura raportului dedus judecății poate să ducă singură la stabilirea competenței materiale sau împreună și cu alte criterii. Să ilustrăm prin câteva exemple: tribunalele judecă în primă instanță cererile evaluabile în bani în valoare mai mare de 200.000 lei, indiferent de calitatea părților, profesioniști sau neprofesioniști, deci se are în vedere criteriul valorii; procesele și cererile în materie de proprietate intelectuală, precum și cele în materie de expropriere au fost date în competența tribunalelor; în cazul succesiunilor, dacă între moștenitori nu există neînțelegeri, procedura succesorală se rezolvă de către notarul public, dar când ele apar, competența revine instanțelor judecătorești, acționând alături de natura cauzei și caracterul contencios sau necontencios al cererii; în sfârșit, în materia contenciosului administrativ și fiscal, competența este împărțită, ca regulă, între tribunale și curți de apel în funcție de organul de la care emană actul administrativ ori fiscal atacat ca nelegal, potrivit legii speciale.

Obiectul cererii de chemare în judecată este și el folosit de legiuitorul român ca factor pentru stabilirea competenței materiale. Astfel, datorită sensibilității sau complexității problemelor, au fost date în competența tribunalelor, unde funcționează judecători cu mai multă experiență, cererile care au ca obiect repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare ori recunoașterea sau încuviințarea silită a hotărârilor și a altor titluri executorii.

Valoarea litigiului determină uneori, după cum am arătat deja, repartizarea pricinilor între tribunale și judecătorii. Momentul care interesează în fixarea valorii obiectului litigiului este acela al sesizării instanței, reclamantul fiind cel care, potrivit art. 194 lit. c NCPC, stabilește prin cererea de chemare în judecată obiectul acesteia și valoarea lui. În principiu, influență asupra competenței produce numai valoarea capătului principal de cerere, deoarece, în general valoarea capetelor accesorii (dobânzi, fructe etc.) depind de durata procesului și nu se pot calcula la începutul acesteia, iar luarea lor în calcul pe parcurs ar face nesigură competența instanței. Noul Cod de procedură civilă stabilește prin art. 98-106 și alte reguli pentru determinarea competenței după valoarea obiectului cererii introductive de instanță, iar pentru a se evita tergiversarea judecății în art. 106 alin. 1 se prevede că instanța legal investită potrivit dispozițiilor referitoare la competența după valoarea obiectului cererii rămâne competentă să judece chiar dacă, ulterior investiției, intervin modificări în ceea ce privește cuantumul valorii aceluiași obiect.

Este important de semnalat că, potrivit art. 122, după intrarea în vigoare a Noului cod, în materie civilă nu pot fi stabilite prin legi speciale reguli noi de competență, ci numai prin modificarea normelor cuprinse în cod.

2.1.2. Competența materială a judecătoriei

Judecătoriile judecă, potrivit art. 94 NCPC:

1) în primă instanță, următoarele cereri al căror obiect este evaluabil sau, după caz, neevaluabil în bani:

a) cererile date de Codul civil⁵ în competența instanței de tutelă și de familie, în afară de cazurile în care prin lege se prevede în mod expres altfel⁶.

b) cererile referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă, potrivit legii⁷;

c) cererile având ca obiect administrarea clădirilor cu mai multe etaje, apartamente sau spații aflate în proprietatea exclusivă a unor persoane diferite, precum și cele privind raporturile juridice stabilite de asociațiile de proprietari cu alte persoane fizice sau persoane juridice, după caz⁸;

⁵ Potrivit art. 107 alin. 1 NCC, procedurile prevăzute de Cod privind ocrotirea persoanei fizice sunt de competența instanței de tutelă, iar art. 265 NCC precizează că toate măsurile date prin Cartea a II-a Despre familie în competența instanțelor judecătorești, toate litigiile privind aplicarea dispozițiilor acestei cărți precum și măsurile de ocrotire a copilului prevăzute de legi speciale sunt de competența instanței de tutelă – a se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, *op. cit.*, R.R.D.P. nr. 1/2012, p. 82-86.

⁶ Potrivit art. 76 din Legea nr. 76/2012, până la organizarea instanțelor de tutelă judecătoriale, sau după caz, tribunalele ori tribunalele specializate pentru minori și familie, vor îndeplini rolul de instanță de tutelă, având competența stabilită potrivit NCC, NCPC, Legii nr. 76/2012, precum și reglementărilor speciale în vigoare. Aceasta în măsura în care legea nu stabilește în mod expres că unele atribuții ale instanței de tutelă revin, până la înființarea lor, autorității tutelare (art. 229 alin. 3 din Legea nr. 71/2011, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 214/2013). Prin legi speciale s-a stabilit o competență diferită, respectiv a tribunalului, pentru măsurile luate în vederea protecției și promovării drepturilor copilului (Legea nr. 272/2004) și procedura adopției (Legea nr. 273/2004). Este de reținut că în mod corect în doctrina recentă s-a apreciat că dispozițiile relative la competența instanței de tutelă nu se aplică și acțiunii în anularea actului juridic încheiat fără respectarea cerințelor abilitării prealabile, precum cea a instanței de tutelă. Deși interpretarea *ad literam* a art. 107 NCPC ar pleda pentru aplicarea competenței instanțelor de tutelă și în cazul acestor acte, o interpretare în spiritul reglementării conduce la concluzia că numai măsurile de ocrotire sunt vizate de competența specială, iar nu și acțiunile ce decurg din nerespectarea dispozițiilor privind măsurile de ocrotire a persoanei fizice. Dacă am admite că anularea actelor încheiate fără autorizarea instanței de tutelă revine în competența acesteia, s-ar ajunge ca procese privind acte al căror obiect are o valoare de peste 200.000 lei să fie soluționate de judecătoria, ceea ce ar fi împotriva ideilor generale ce au stat la baza stabilirii competenței în funcție de valoarea obiectului litigiului. În acest sens, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 325 și urm.; G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 220.

⁷ Față de formularea cuprinzătoare a textului legal rezultă că acesta se referă nu numai la refuzul de a se efectua o înregistrare în actele de stare civilă (art. 9 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă), ci și cererile referitoare la anularea, modificarea sau completarea unei înregistrări de stare civilă, după cum și cele referitoare la rectificarea actelor de stare civilă. În acest sens, Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 328.

⁸ Sunt vizate atât litigiile dintre asociația de proprietari și proprietari pentru neîndeplinirea obligațiilor ce revin acestora în legătură cu imobilul, precum cele referitoare la obligațiile

d) cererile de evacuare⁹;

e) cererile referitoare la zidurile și șanțurile comune, distanța construcțiilor și plantațiilor, dreptul de trecere, precum și la orice servituți sau alte limitări ale dreptului de proprietate prevăzute de lege, stabilite de părți ori instituite pe cale judecătorească¹⁰;

de plată a cheltuielilor de întreținere, cât și cererile proprietarilor împotriva asociației, precum cele prin care se contestă obligațiile de plată menționate în listele de întreținere. Întrucât înființarea asociației de proprietari este facultativă, textul este aplicabil și litigiilor dintre proprietarii unui condominiu, dacă au legătură cu administrarea și folosința spațiilor comune. De asemenea, cad în sfera acestor norme de competență și litigiile dintre asociația de proprietari și terțe persoane, cum ar fi cele care asigură serviciile de utilități ale imobilului. Pe bună dreptate, s-a reținut în doctrină, că nu intră în sfera de aplicare a acestei dispoziții atributive de competență litigiile dintre asociația de proprietari și autoritatea publică locală sau altă instituție publică, acestea fiind de competență instanțelor de contencios administrativ și nici litigiile ce decurg din contractele de muncă încheiate de asociație cu angajații acesteia, acestea din urmă fiind de competența tribunalului [Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 330].

⁹ Textul vizează atât cererile de evacuare întemeiate pe dispozițiile speciale din Titlul XI Cartea a VI-a privind „*evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept*”, dar și cererile în evacuare formulate pe calea dreptului comun. În acest caz, nu contează care este valoarea imobilului sau a folosinței acestuia, competența revenind judecătoriei în toate cazurile. Evident, instanța trebuie să delimiteze acțiunile de evacuare, întemeiate pe un raport ce implică detenția precară a imobilului, de acțiunile în revendicare. Acestea din urmă sunt de competența judecătoriei sau a tribunalului după criteriul valorii obiectului. A se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 332.

¹⁰ În literatura de specialitate s-a susținut că dispozițiile art. 94 lit. e) NCPC se referă și la acțiunile care decurg din încălcarea unei clauze de inalienabilitate, deoarece și aceasta reprezintă o formă convențională de limitare a dreptului de proprietate, așa cum rezultă din art. 626-629 NCC. Potrivit acestei opinii, acțiunea în rezoluțiunea unui contract încheiat cu nesocotirea clauzei de inalienabilitate instituite pe cale convențională este de competența judecătoriei indiferent de valoarea obiectului respectivului proces [M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, vol. I, p. 524-525; Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 333]. Suntem de părere, alături de alți autori (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 223), că aceste acțiuni nu intră în câmpul de aplicare al dispozițiilor art. 94 lit. e) NCPC, pentru stabilirea competenței, în cazul lor fiind determinată valoarea obiectului litigiului. În opinia noastră, voința legiuitorului a fost aceea de a se referi numai la limitările legale precum și la cele convenționale raportate la aspecte de vecinătate pe care le implică acțiunile precum dreptul de trecere, vederea asupra proprietății vecine, coproprietatea asupra despărțiturilor comune, distanța între construcții etc. De asemenea, textul are în vedere servituțile propriu-zise, care sunt dezmembrăminte ale dreptului de proprietate (art. 755 și urm. NCC). Rațiunea competenței judecătoriei pentru aceste acțiuni constă în faptul că în mod tradițional litigiile legate de raporturile de vecinătate au fost apreciate ca litigii mai simple, rezolvarea lor constând în cele mai multe ori în aprecierea situației de fapt. De altfel, apreciem că expresia „alte limitări ale dreptului de proprietate...” trebuie interpretată în sensul că se referă la limitări de genul servituților și celor expres prevăzute în șirul enumerării. Or, în cazul unei acțiuni ce are ca obiect rezoluțiunea pentru încheierea unui contract cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate convenită de părți, rațiunile indicate anterior în privința acțiunilor ce implică raporturi de vecinătate nu se mai regăsesc. Așa cum s-a arătat în literatură, ar fi contrar spiritului reglementării ca în privința acțiunii în rezoluțiunea unui contract să existe două reguli de competență materială diferite, în funcție de motivele de rezoluțiune invocate – nerespectarea clauzei de inalienabilitate sau alt motiv.

- f) cererile privitoare la strămutarea de hotare și cererile de grănițuire¹¹;
- g) cererile posesorii¹²;
- h) cererile privind obligațiile de a face sau de a nu face neevaluabile în bani, indiferent de izvorul lor contractual sau extracontractual, cu excepția celor date de lege în competența altor instanțe;¹³
- i) cererile de declarare judecătorească a morții unei persoane;
- j) cererile de împărțeală judiciară, indiferent de valoare¹⁴;

¹¹ Acțiunea în grănițuire are ca obiect numai stabilirea limitelor de hotar, fără a implica și rezolvarea eventualelor diferende rezultate din contestarea întinderii drepturilor pârâtului. În măsura în care reclamantul contestă dreptul pârâtului sub aspectul existenței sau întinderii ne aflăm în fața unei cereri în revendicare, competența revenind judecătoriei sau tribunalului în funcție de criteriul valorii obiectului litigiului.

¹² Cererile posesorii sunt reglementate în cadrul procedurilor speciale, în art. 1003-1005 NCP.

¹³ În pofida formulării cuprinzătoare a textului, nu trebuie uitat faptul că judecătoria este o instanță de excepție. Prin urmare, lit. b) trebuie să primească o interpretare restrictivă. Nu sunt avute în vedere cereri privind obligații de a face sau a nu face reevaluările în bani, dacă acestea decurg din raporturi a căror soluționare este rezervată tribunalului: în materia contenciosului administrativ; în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale; în materia proprietății intelectuale. Rămân însă judecătoriei litigiile ce au ca obiect obligații de a face sau a nu face solicitare în apărarea drepturilor nepatrimoniale [art. 253 lit. a)-c) NCC] sau adaptarea măsurilor provizorii (art. 255 NCC). În schimb, dacă se solicită plata unei sume de bani cu titlu de prejudiciu, competența se stabilește după criteriul valoric.

¹⁴ Conținutul textului ridică probleme de interpretare, întrucât art. 94 pct. 1 lit. j) NCP [judecătoriile judecă (...) j) cererile de împărțeală judiciară, indiferent de valoare] nu a preluat în totalitate formularea art. 2 pct 1 lit. b) C.proc.civ. Acestea din urmă prevedeau că partajul judiciar intră în competența materială a judecătoriei, indiferent de valoarea bunurilor și indiferent de cauza indiviziunii, inclusiv în cazul partajelor succesoriale. În cazul în care cererea de partaj nu este asociată unor probleme succesoriale, indiscutabil competența aparține judecătoriei, conform art. 94 pct. 1 lit. j) NCP. Dacă însă ne aflăm în fața unei cereri de partaj care solicită rezolvarea unor probleme succesoriale (stabilirea calității părților și a masei succesoriale, reducățiunea liberalităților, anulare testament sau certificat de moștenitor), cele mai multe evaluabile în bani, textul ne-ar conduce către aplicarea regulii determinării competenței în funcție de valoare între judecătoria și tribunal. Prin urmare, potrivit unei opinii, atunci când partajul depinde de soluționarea prealabilă a unor probleme de moștenire (succesoriale), precum reducățiunea liberalităților, anularea certificatului de moștenitor, anularea testamentului etc., competența se determină după valoare, între judecătoria și tribunal. La această soluție pare să conducă și dispozițiile art. 105 NCP, care pune problema modului de stabilire a competenței după valoare în cazul cererilor succesoriale. În ceea ce ne privește, ne menținem poziția inițial exprimată (Tr. C. Briciu, **Competența instanțelor judecătorești; Procedura partajului judiciar**, în **Conferințele Noul Cod de procedură civilă**, Broșura disponibilă la www.inm.ro, p. 25, 101), potrivit căreia cererile enumerate anterior (reducățiunea liberalităților, anularea certificatului de moștenitor, anularea testamentului, raportul donațiilor) **nu** reprezintă cereri principale, ci sunt, de fapt, cereri accesorii, în condițiile în care cererea principală, cea care determină scopul demersului judiciar (răspunsul la întrebarea „care este principalul scop pentru care reclamantul s-a adresat instanței?”) este aceea că s-a dorit împărțirea bunurilor într-un anumit mod, iar nu pentru că a dorit, în sine, raportul donațiilor, anularea certificatului de moștenitor, a testamentului ori reducățiunea liberalităților). Partajul reprezintă capătul principal al acțiunii (el reprezintă scopul demersului judiciar), iar celelalte cereri sunt, în realitate, capete de cerere-„mijloc”. Prin natura lor, capetele de cerere-„mijloc” nu pot fi capete principale. În acest sens, a se vedea și Gh. L. Zidaru, în **Noul Cod...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 338-340. În același sens, a se

k) orice alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 200.000 lei inclusiv, indiferent de calitatea părților, profesioniști sau neprofesioniști¹⁵;

2) dispoziția potrivit căreia judecătoriile judecă în primă și ultimă instanță, cererile privind creanțe având ca obiect plata unei sume de bani de până la 2 000 lei inclusiv a fost abrogată prin art. V din OUG nr. 4/2013, ca urmare a faptului că prin Decizia nr. 967/2012 Curtea Constituțională a declarat neconstituțional un text identic din vechiul Cod;

3) căile de atac împotriva hotărârilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege. Judecătoriile sunt instanțe de control judecătoresc asupra hotărârilor unor organe de jurisdicție din afara sistemului instanțelor judecătorești, cum va fi plângerea împotriva procesului-verbal de contravenție (art. 32 din O.G. nr. 2/2001). În acest caz ele pronunță, de regulă, hotărâri definitive. Acest control nu poate interveni însă decât dacă legea prevede în mod expres posibilitatea exercitării lui;

vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 607. Pentru o poziție nuanțată care propune analiza fiecărui caz în parte, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 226.

¹⁵ Este relevantă în determinarea sferei noțiunii de „cereri evaluabile în bani” poziția exprimată de Înalta Curte de Casație și Justiție în sensul că „... ori de câte ori pe calea acțiunii în justiție se ține a se proteja un drept patrimonial, evaluarea obiectului litigiului este posibilă și necesară. În aceste condiții trebuie considerate acțiuni patrimoniale, în care valoarea obiectului cererii determină competența materială sau căile de atac, între altele, acțiunea prin care reclamantul solicită obligarea pârâtului să-i întocmească act de vânzare-cumpărare, cererea de raport, acțiunea în reducere testamentară, acțiunile în constatarea existenței sau inexistenței unui drept, în măsura în care se referă la bunuri evaluabile în bani, acțiunile în constatarea simulației unui contract de vânzare-cumpărare a unui bun imobil sau mobil, acțiunile în regres și în revocare. În cazul acțiunii în nulitatea (anularea) actului juridic, dreptul subiectiv are conținut patrimonial atunci când el poate fi exprimat ca atare, având în vedere natura contractului a cărui desființare se urmărește. Atunci când este vorba despre desființarea unui contract de vânzare-cumpărare, de locațiune, donație etc., contracte ce au dat naștere unor drepturi patrimoniale, este evident că și lipsirea de efecte a unor astfel de acte juridice are tot consecințe patrimoniale și, ca atare, acțiunea prin care se valorifică un asemenea drept este patrimonială. A susține că acțiunea în desființarea unui act juridic producător de consecințe patrimoniale nu are caracter evaluabil în bani înseamnă a ignora natura însăși a dreptului pe care se fundamentează acțiunea, drept care este personal și cu conținut economic. Un drept are caracter personal, fără conținut economic și, prin urmare, neevaluabil în bani, atunci când este strâns legat de persoană, servind la individualizarea acesteia în cadrul societății sau al familiei: dreptul la viață, la sănătate și integritate fizică și morală, la libertate, la onoare, cinste, reputație, dreptul la nume și la domiciliu etc. ... A susține că există acțiuni patrimoniale neevaluabile în bani înseamnă a susține o contradicție juridică, a spune de fapt că există drepturi patrimoniale neevaluabile în bani, ceea ce contravine naturii intrinseci a acestor drepturi, cea care le deosebește de drepturile personale nepatrimoniale.” (decizia nr. 32/2008 privind recursul în interesul legii referitor la câteva aspecte legate de stabilirea competenței materiale în ceea ce privește litigiile evaluabile în bani, publicată în M. Of., Partea I, nr. 830 din 10 decembrie 2008). Apreciem că nu intră în sfera de aplicare a lit. k) litigiile specializate precum cele în materia proprietății intelectuale. Faptul că legiuitorul a dorit să sublinieze plenitudinea de competență a tribunalului printr-un text integrator precum art. 95, pct. 1 nu trebuie să conducă la ideea că au fost lăsate în afara competenței tribunalului litigiile privind proprietatea intelectuală dacă valoarea ar fi până la 200.000 lei. În acest sens, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 356, dar și G. Boroș, N. Stancu, *op. cit.*, p. 277, M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 629.

4) orice alte cereri date prin lege în competența lor. În Cod sau anumite legi speciale se stabilește competența judecătoreiei în soluționarea unor cereri, cum ar fi soluționarea contestațiilor (foste opoziții) în materia cambiilor, biletelor la ordin și cecurilor (Legea nr. 58/1934 și Legea nr. 59/1934). De asemenea judecătoriile soluționează și căile extraordinare de retractare – contestația în anulare și revizuirea – îndreptate împotriva propriilor hotărâri și contestația la executare propriu-zisă.

2.1.3. Competența materială a tribunalului

Tribunalele judecă, potrivit art. 95 NCPC:

1) în primă instanță, toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe¹⁶;

2) ca instanțe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătoria în primă instanță;

3) ca instanțe de recurs, în cazurile anume prevăzute de lege;

4) orice alte cereri date prin lege în competența lor. Ne referim, cu titlu de exemplu, la atribuțiile în materie electorală [Legea nr. 115/2015 privind alegerea autorităților administrației publice locale și Legea nr. 208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente, Legea nr. 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European, cele în legătură cu înscrierea unei federații constituită din două sau mai multe asociații sau fundații (O.G. nr. 26/2000)], cele relative la procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență (Legea nr. 85/2014), cele relative la conflictele colective sau individuale de muncă (Legea nr. 62/2011 privind dialogul social), precum și a cererilor întemeiate pe dispozițiile Legii nr. 31/1990 privind societățile; cereri în materie de expropriere (Legea nr. 33/1994); repunerea daunelor materiale și morale în caz de eroare judiciară sau priver nelegală de libertate.¹⁷ Desigur, judecă și căile extraordinare de atac sau contestațiile la titlu privind propriile hotărâri.

¹⁶ Prin aceasta tribunalul este instanța cu plenitudine de competență în judecarea cauzelor civile în primă instanță. În opinia noastră faptul că legiuitorul a ales să marcheze caracterul general al competenței tribunalelor prin formularea „toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe” nu poate conduce la interpretarea potrivit căreia prin aceasta s-ar fi renunțat la competența exclusivă a acestei instanțe în materiile enumerate în forma inițială a noului Cod de procedură civilă: cauzele în materie de proprietate intelectuală, cauzele în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale, cauzele în materie de expropriere, contenciosul administrativ, repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare. În cazul acestora, nu va fi determinant criteriul patrimonial/nepatrimonial sau cel al valorii obiectului litigiului pentru a stabili între competența judecătoreiei și cea a tribunalului. O interpretare bazată pe metoda istorico-teleologică conduce la concluzia că aceste materii au fost date în competența tribunalului tocmai în rațiunea caracterului general al acesteia, ele neintrând în competența excepțională a judecătoreiei. În acest sens, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae); vol. I, p. 355-362.

¹⁷ Pentru o enumerare completă a cauzelor care sunt date în competența materială a tribunalului prin diferite legi speciale, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 233 și urm.

Tribunalul București are competență specială în ceea ce privește anumite cereri precum: contestația formulată împotriva Comisiei de reexaminare de la O.S.I.M. (Legea nr. 64/1991 privind brevetele de invenție); contestația formulată împotriva hotărârii Comisiei de contestații din cadrul O.S.I.M. privind înregistrarea mărcilor și a indicațiilor geografice (Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice; cererea de decădere din dreptul de marcă și anularea înregistrării acesteia și a unei indicații geografice¹⁸. O competență specială în materie maritimă și fluvială o au Tribunalul Constanța și Tribunalul Galați.

2.1.4. Competența materială a curții de apel

Curțile de apel judecă, potrivit art. 96 NCPC:

1) în primă instanță, cererile în materie de contencios administrativ și fiscal, potrivit legii speciale¹⁹;

2) ca instanțe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în primă instanță;

3) ca instanțe în recurs, în cazurile anume prevăzute de lege;

4) orice alte cereri date prin lege în competența lor. Cu titlu de exemplu, ne referim la căile de atac de retractare îndreptate împotriva propriilor hotărâri, conflictele de competență dintre două tribunale din raza sa teritorială²⁰.

2.1.5. Competența materială a Înaltei Curți de Casație și Justiție

Înalta Curte de Casație și Justiție judecă, potrivit art. 97 NCPC: 1) recursurile declarate împotriva hotărârilor curților de apel, precum și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege; 2) recursurile în interesul legii; 3) cererile în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept; 4) orice alte cereri date prin lege în competența sa. Cu titlu de exemplu, ne referim la conflictele de competență între două curți de apel, la cererile de delegare a instanței (art. 147 NCPC), la cererile de strămutare pe motiv de bănuială legitimă de la o curte de apel la alta (art. 142 NCPC). În conformitate cu art. 21 din Legea nr. 304/2004, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 71/2011, recursurile se repartizează între secția I civilă, secția a II-a civilă și secția de contencios

¹⁸ Pentru alte cauze, a se vedea G. Boroș, N. Stancu, *op. cit.*, p. 237.

¹⁹ Potrivit art. 10 alin. 1 teza a doua din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora mai mari de 1.000.000 lei se soluționează în fond de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, dacă prin lege organică specială nu se prevede altfel. În alin. 1¹, introdus prin Legea nr. 76/2012 se precizează că toate cererile privind actele emise de autoritățile publice centrale care au ca obiect sume reprezentând finanțarea nerambursabilă din parte Uniunii Europene, indiferent de valoare, se soluționează în fond de aceleași secții.

²⁰ Pentru o enumerare completă a cauzelor care sunt date în competența materială a curților de apel prin diferite legi speciale, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 218 și urm.

administrativ și fiscal. În raport cu competența fiecăreia secțiile soluționează și cererile de strămutare, conflictele de competență și orice alte cereri prevăzute de lege. La instanța supremă, în materie civilă *lato sensu*, funcționează și două complete de 5 judecători care judecă cauzele date prin lege în competența lor (de ex. art. 136 din NCPC – conflictul de competență între două secții ale Înaltei Curți; soluționarea unor recursuri – art. 410, art. 421 alin. 2). În Secțiuni Unite (la cele 3 secții menționate, adăugându-se secția penală) se judecă sesizările privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curții de Casație și Justiție și sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare.

Din formularea art. 97 NCPC și coroborarea lui cu art. 96 și art. 483 alin. 3 NCPC, rezultă că Înalta Curte de Casație și Justiție este instanță cu plenitudine de competență în ceea ce privește judecarea recursurilor.

2.1.6. *Determinarea competenței după valoarea obiectului cererii*

Valoarea obiectului cererii reprezintă un criteriu de delimitare a competenței între judecătoria și tribunal atunci când criteriul naturii juridice a raportului dedus judecății se dovedește a fi insuficient.

Vechiul Cod de procedură civilă, deși opera cu acest criteriu de stabilire a competenței, nu conținea reguli exacte pentru determinarea valorii obiectului cererii. Cu toate acestea, doctrina și jurisprudența au sintetizat o serie de reguli care, în mare, au fost preluate în Noul Cod de procedură civilă, devenind drept pozitiv²¹. Alături de acestea, noul cod răspunde și unor situații, în care, poate datorită și caracterului particular al problemelor, jurisprudența anterioară s-a dovedit ezitantă (art. 101 NCPC).

Prima regulă în determinarea valorii obiectului cererii o reprezintă aceea că aceasta se stabilește de reclamant, prin cererea de chemare în judecată. În unele cazuri, legea impune și un anumit criteriu pe care reclamantul este obligat să îl aibă în vedere la stabilirea valorii obiectului cererii:

- în cazul cererilor ce au ca obiect executarea unui contract sau altui act juridic, se va avea în vedere valoarea obiectului sau părții din obiectul dedus judecății²²;

- în cazul cererilor ce au ca obiect constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui act juridic, se va avea în vedere valoarea obiectului actului respectiv, indiferent dacă se solicită sau nu și repunerea în situația anterioară²³; aceeași este soluția și în cererile prin care se solicită constatarea

²¹ A se vedea, V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 409-411; V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 140-143.

²² Spre exemplu, atunci când se solicită anularea unei clauze contractuale se va avea în vedere valoarea prestației ce ar urma să aibă loc în temeiul respectivei clauze. Pentru analiza diferitelor situații generate de cererea în anulare a unor clauze incluse în contractele de credit bancar, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 401.

²³ Textul corespunde soluției date de Înalta Curte de Casație și Justiție prin dec. nr. 32/2008, publicată în M. Of. nr. 830 din 10 decembrie 2008.

existenței sau inexistenței unui drept; atunci când obiectul cererii îl formează nulitatea absolută, anularea, rezilierea unui contract de locațiune sau leasing, precum și în cererile privind predarea sau restituirea unui bun închiriat sau arendat, la stabilirea valorii obiectului se are în vedere valoarea anuală a chiriei sau arende;

– când obiectul acțiunii îl formează plata unei părți dintr-o creanță, valoarea cererii în vederea determinării competenței se raportează după partea din creanța pretinsă de reclamant ca exigibilă²⁴;

– în cazul cererilor care au ca obiect un drept de proprietate sau alt drept real asupra unui imobil, în principal, valoarea se determină în funcție de valoare impozabilă, stabilită potrivit legislației fiscale și numai dacă acest criteriu nu este operant, reclamantul va putea să apeleze la alte modalități de determinare a valorii obiectului cererii²⁵;

– în cazul cererilor privind prestații succesive, dacă durata existenței dreptului este nedeterminată (e.g. plata rentei viagere), valoarea cererii se stabilește după valoarea prestației anuale datorate²⁶;

– în materie de moștenire, stabilirea valorii obiectului se face prin raportare la masa succesorală, fără scăderea sarcinilor și datoriilor²⁷.

²⁴ Textul împiedică eludarea normelor imperative privind competența materială a instanțelor prin folosirea principiului disponibilității în sensul fracturării pretențiilor și solicitării acestora în cadrul unor cereri distincte. Spre exemplu, dintr-o creanță de 300.000 lei, care conform înscrisurilor prezentate de reclamant este scadentă în totalitate, reclamantul alege să deducă judecătii numai 200.000 lei pentru a atrage artificial competența judecătoriei. Evident, el va putea formula și o altă cerere pentru restul de 100.000 lei. În acest fel, va avea două procese care se vor judeca la judecătorie. Desigur, el nu poate fi obligat să solicite întreaga sumă devenită scadentă pentru că ar fi contrar principiului disponibilității, dar legiuitorul a prevăzut metoda prin care regula de competență să nu fie înfrântă, stabilind că în acest caz pragul valoric se va raporta la suma scadentă (care ar fi putut fi cerută), iar nu la cea efectiv solicitată.

²⁵ Valoarea impozabilă se dovedește cu certificatul fiscal. Acest criteriu urmărește stabilirea rapidă și obiectivă a valorii în raport cu care se stabilește competența. Dacă valoarea indicată corespunde celei impozabile, ea nu poate fi contestată de partea adversă sau de instanță. Sunt însă situații în care nu este determinată valoarea impozabilă, așa cum se întâmplă în cazul terenurilor (a se vedea, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 251). În aceste cazuri valoarea obiectului cererii se va determina de către reclamant prin raportare la valoarea de circulație a imobilului.

²⁶ Intervenția legiuitorului care a stabilit criteriul valorii anuale vine să pună capăt unei jurisprudențe instabilă, determinate de dificultatea de a evalua un drept al cărui conținut este variabil în funcție de elemente nedeterminabile la data formulării cererii (e.g. durata vieții).

²⁷ Noul Cod de procedură civilă a urmărit ca regulile de competență să fie predictibile și ușor determinabile, fără ca aceasta să implice un probatoriu amplu. Din acest punct de vedere, regula ca în materie de moștenire valoarea obiectului litigiului să se raporteze numai la activul iar nu și la pasivul succesiunii, este lesne de înțeles. Determinarea sarcinilor reprezintă o operațiune adeseori dificilă și care necesită administrarea de probe. În plus, dacă s-ar lua în seamă și sarcinile, s-ar putea să ne aflăm într-o situație inechitabilă. Cauze privind valori foarte mari ar putea fi judecate la judecătoria din cauza faptului că ponderea sarcinilor ar putea reduce foarte mult valoarea în ansamblu a masei partajabile.

Pârâtul poate contesta valoarea indicată de reclamant²⁸. În acest caz, pentru a nu pricinui amânarea procesului pentru o problemă incidentală, intervenită într-o fază de început a acestuia, se prevede că valoarea reală se stabilește pe baza înscrisurilor prezentate de părți și a explicațiilor oferite de acestea. Prin urmare, legiuitorul nu a agreeat ca pentru rezolvarea acestui incident procedural să se apeleze la probe precum expertiză, a căror administrare presupune o temporizare excesivă a procesului. De altfel, voința legiuitorului în acest sens se desprinde în mod neechivoc atunci când prevede ca în situația în care pentru stabilirea competenței sunt necesare lămuriri ori probe suplimentare, se va acorda un singur termen în acest scop (art. 131 alin. 2 NCPC). Și instanța poate avea obiecții cu privire la valoarea indicată de reclamant, deoarece în funcție de aceasta se verifică competența materială, care este guvernată de norme de ordine publică.

O altă regulă o reprezintă aceea că momentul care interesează în stabilirea valorii obiectului litigiului este cel al sesizării instanței, dacă ulterior acestui moment intervin modificări în ceea ce privește cuantumul valorii aceluiași obiect (art. 106 alin. 1 NCPC). Astfel, dacă ulterior sesizării instanței reclamantul renunță la o parte din pretenții, deoarece pârâtul a înțeles să execute parțial obligația sau dacă valoarea de circulație a obiectului crește sau scade ca urmare a influențelor cererii și ofertei ori a altor evenimente ce influențează piața, acestea nu pot genera modificări în planul competenței, deoarece instanța a fost corect sesizată. În schimb, dacă reclamantul modifică cererea de chemare în judecată, adăugând noi pretenții, în funcție de natura acestora, se poate ajunge la o reapreciere a competenței după valoare²⁹. Desigur, dacă modificarea/completarea reprezintă o cerere adițională, adică are o legătură strânsă cu cererea inițială, atunci devin aplicabile dispozițiile art. 123 NCPC conform cărora instanța competentă pentru judecarea cererii principale rămâne competentă.

O serie de reguli vizează ipoteza mai multor capete de cerere sau situația coparticipării procesuale:

- la stabilirea competenței nu se ia în calcul valoarea prestațiilor care au ajuns la scadență în cursul judecății, deoarece prin ipoteză acestea nu sunt determinabile la momentul sesizării instanței, iar determinarea lor ulterioară, dacă ar fi avută în vedere, ar genera o instabilitate în privința competenței instanței;

- în cazul în care sunt mai multe capete de cerere, iar unele dintre acestea au caracter accesoriu (dobânzi, penalități, fructe, cheltuieli etc.), competența se stabilește în funcție de valoarea capătului de cerere principal. Este reținut că

²⁸ Valoarea care este avută în vedere pentru stabilirea competenței nu poate să difere de cea stabilită pentru calcularea taxei judiciare de timbru. În pofida rațiunilor diferite care stau la baza celor două norme, de competență și de timbraj, raportarea la valoarea obiectului litigiului are același sens, respectiv a determina gradul de dificultate al cauzei după criteriul (este drept, discutabil) importanței economice pentru părți. Prin urmare, contestarea valorii obiectului litigiului, chiar dacă se invocă numai în interesul determinării competenței materiale, va produce efecte și asupra timbrajului în cazul acelor cereri care sunt supuse unei taxe judiciare de timbru calculate ca un procent din valoarea obiectului litigiului. Pentru o opinie ușor diferită a se vedea G. Boroș, M. Stancu, op. cit., p. 250.

²⁹ Precizarea constând în mărirea sau reducerea cuantumulului obiectului cererii, formulată în temeiul art. 204 alin. 2 lit. b) NCPC, nu conduce la schimbarea competenței.

soluția este valabilă și pentru situația în care aceste accesorii sunt solicitate pentru perioada anterioară introducerii cererii de chemare în judecată;

– atunci când capetele de cerere diferite sunt deopotrivă principale și sunt întemeiate pe fapte sau cauze diferite, valoarea acestora nu se va cumula, competența fiind stabilită în raport cu valoarea fiecărei pretenții în parte. Dacă, urmând această regulă, se constată că un capăt de cerere este de competența altei instanțe, instanța sesizată va dispune disjungerea și își va declina competența în privința respectivului capăt de cerere;

– atunci când cererea de chemare în judecată cuprinde mai multe capete deopotrivă principale, dar acestea sunt întemeiate pe un titlu comun sau au aceeași cauză ori, chiar având cauze diferite, dar aflate într-o strânsă legătură, competența de judecată pentru întreaga cerere se determină ținând seama de pretenția care atrage competența unei instanțe de grad mai înalt³⁰;

– în cazul coparticipării procesuale, când mai mulți reclamânți, prin aceeași cerere de chemare în judecată, formulează pretenții proprii împotriva aceluiași pârât, invocând raporturi juridice distincte și care nu se află într-o legătură care să facă necesară judecarea lor împreună, valoarea acestea nu se va cumula, stabilirea competenței urmând a se face în raport cu fiecare pretenție în parte. S-ar putea deduce că *a contrario*, dacă pretențiile împotriva diferiților pârâți se întemeiază pe același raport juridic sau se află într-o legătură care face necesară judecarea lor împreună, competența se determină prin cumularea valorii diferitelor pretenții. Totuși, credem că pentru identitate de rațiune trebuie aplicate regulile de la art. 99 alin. 2 NCPC, în sensul că instanța competentă să soluționeze toate pretențiile se determină ținându-se seama de acea pretenție care atrage competența unei instanțe de grad mai înalt³¹. Aceleași reguli sunt aplicabile și în cazul în care unul sau mai mulți reclamânți formulează, printr-o singură cerere de chemare în judecată, împotriva mai multor pârâți.

2.2. Competența teritorială

2.2.1. Noțiune și factori de determinare

Competența teritorială (*ratione personae vel loci*) presupune o delimitare pe linie orizontală, între instanțele judecătorești de același grad. Practic deci, trebuie

³⁰ Instanța supremă a stabilit, într-o decizie de speță, că regula înscrisă în art. 99, alin. 2 NCPC operează numai atunci când competența diferită este dată de natura cererii. Aceasta înseamnă că prorogarea de competență prevăzută de art. 99 alin. 2 nu operează nici în cazul secțiilor sau completelor specializate din cadrul aceleiași instanțe (ÎCCJ, sec. I civ., dec. nr. 552 din 14 februarie 2014, disponibilă pe www.scj.ro). În ceea ce ne privește, apreciem că limitarea prorogării de competență în privința naturii cererii nu se justifică, dar instanța va trebui să verifice foarte serios strânsa legătură dintre cereri pentru a nu se ajunge la eludarea regulilor privind competența, în raport cu natura cererii.

³¹ A se vedea și Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 398. Pentru o opinie ușor nuanțată a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 247. Autorii apreciază că soluția diferă după cum cererile se întemeiază pe același raport obligațional, caz în care competența se va determina prin raportare la valoarea cumulată a cererilor ori se întemeiază pe raporturi obligaționale diferite, caz în care se aplică art. 99 alin. 2 NCPC.

stabilit care judecătorie sau care tribunal ori care curte de apel este competentă să soluționeze o cauză civilă. Problema nu se pune în cazul Înaltei Curți de Casație și Justiție, care este unică și are sediul în capitala țării, municipiul București.

În stabilirea competenței teritoriale legea a luat în considerare un complex de factori la care ne vom referi pe scurt.

Un prim factor îl constituie domiciliul (sediul) pârâtului, pe considerentul că până la soluționarea procesului pârâtul beneficiază, în acțiunile personale, de prezumția că nu datorează nimic, iar în cazul acțiunilor reale (cu excepția celor imobiliare) de prezumția că aparențele sunt conforme cu realitatea, până la proba contrarie. Din moment ce reclamantul este cel care trebuie să se deplaseze la domiciliul (sediul) pârâtului, se apreciază că în acest fel se evită și introducerea unor cereri numai în scop de șicană.

Dacă cererea este îndreptată împotriva mai multor pârâți, competența aparține oricăreia dintre instanțele de domiciliu ale pârâților (art. 112 NCPC).

Uneori legea alături de instanța de la domiciliul (sediul) pârâtului stabilește și una sau mai multe instanțe care sunt la fel de competente, factorii luați în considerare fiind: locul de executare a contractului, locul de plată, locul de plecare sau de sosire, locul în care s-a săvârșit un fapt ilicit, domiciliul reclamantului etc. (art. 113 NCPC).

În alte cazuri, competența teritorială se stabilește în funcție de locul situării bunului imobil (la acțiunile imobiliare), ultimul domiciliu al defunctului (în materie de moștenire), sediul principal al societății (în materie de societăți), sediul debitorului (în caz de insolvență sau concordat preventiv), ultima locuință comună a soților (în cazul divorțului).

Dacă normele de competență teritorială nu sunt de ordine publică, părțile se pot înțelege să aleagă o altă instanță decât cea prevăzută de lege, dacă sunt respectate următoarele condiții: părțile să aibă capacitate procesuală de exercițiu, iar consimțământul lor să fie liber și neviciat; convenția părților – scrisă sau verbală – să fie expresă, prin convenție să se determine exact instanța aleasă; această instanță să nu fie necompetentă absolut (art. 126 NCPC).

Ca și în cazul competenței materiale, instanța competentă din punct de vedere teritorial să soluționeze cererea principală devine competentă să rezolve și cererile accesorii, adiționale și incidentale (art. 123 NCPC). Astfel, de exemplu, dacă într-un proces de divorț se cere și împărțirea bunurilor dobândite de soți în timpul căsătoriei, între care se află și un imobil situat în raza altei instanțe decât cea sesizată în cererea de divorț, instanța competentă să judece divorțul, care reprezintă cererea principală, este competentă să judece și această cerere, care poate fi accesorie, dacă este formulată de reclamant sau incidentală, dacă este formulată de pârât pe calea cererii reconvenționale.

Să mai menționăm că în cazul în care cererea se formulează împotriva mai multor pârâți, iar printre ei sunt și obligați accesorii, cererea se poate introduce la instanța competentă pentru oricare dintre debitorii principali (art. 112 NCPC).

Competența teritorială este în principiu relativă, fiind reglementată de norme dispozitive. Face excepție competența teritorială exclusivă, care este reglementată de norme imperative și deci are caracter absolut.

2.2.2. Competența teritorială de drept comun

Competența teritorială de drept comun este stabilită de art. 107 NCPC, în sensul că cererea se face la instanța domiciliului/sediului pârâtului (*actor sequitur forum rei*), dacă legea nu prevede altfel. Soluția legislativă este clasică și își are rațiunile în principiul prezumției de nevinovăție a celui chemat în fața instanței. În cazul în care domiciliul/sediul pârâtului nu este cunoscut, cererea se introduce la instanța reședinței/reprezentanței sale, iar dacă nu are reședință/reprezentanță cunoscută, la instanța domiciliului sau reședinței, sediului sau reprezentanței reclamantului (art. 108 NCPC). Instanța rămâne competentă în caz de schimbare a domiciliului pârâtului. În ceea ce privește noțiunea de domiciliu, în virtutea unei practici constante însușită și de instanța supremă, în domeniul procesual aceasta are un sens mai larg decât în legislația care are ca obiect identificarea persoanei. Trebuie avută în vedere adresa unde pârâtul locuiește efectiv, în mod statornic, chiar dacă față de dispozițiile legale, el nu poate fi socotit că are domiciliul aici³².

32

A se vedea, V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 423. Apreciem că această jurisprudență își menține valoarea și în prezent, după intrarea în vigoare a noului Cod civil. Este drept că acesta instituie sancțiunea inopozabilității domiciliului real atunci când acesta nu corespunde mențiunilor cuprinse în cartea de identitate, dar această regulă aplicabilă în raporturile cu alte persoane nu înlătură garanțiile legate de efectivitatea dreptului la apărare care stau la baza concepției tradiționale în procedura civilă asupra domiciliului – acela pe care o persoană l-a stabilit în fapt în localitatea în care trăiește și își desfășoară activitatea indiferent de mențiunile din actul de identitate. Oricum, numai terții de bună-credință ar putea să se prevaleze de mențiunile din cartea de identitate, în cazul în care acestea nu sunt conforme stării de fapt [a se vedea și G. Al. Ilie, în *Drept civil. Persoanele* (coord. M. Nicolae), Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 108]. Aceste considerații sunt valabile și pentru noțiunea de sediu, aplicabilă persoanelor juridice. Reglementarea regimului opozabilității sediului persoanei juridice din Noul Cod civil nu este nici nouă și nu poate atrage schimbarea concepțiilor în materie procesual civilă. Este inexactă prezentarea dispozițiilor art. 229 NCC privind inopozabilitatea schimbării sediului unei persoane juridice în absența mențiunii corespunzătoare în registrele de publicitate sau de evidență prevăzute de lege drept o noutate legislativă aptă să determine reevaluarea prevederilor procedurale în materia citării prin publicitate a persoanelor juridice. Nu suntem în fața unei veritabile noutăți. Regula conform căreia actele sau faptele pentru care legea prevede obligativitatea înregistrării într-un registru de publicitate sau evidență nu sunt opozabile terților în absența respectivei înscrisuri a existat și anterior Noului Cod civil, acesta din urmă consacrand cu caracter general ceea ce preexistă în reglementări cu caracter special. În acest sens, evocăm dispoziții anterioare Noului Cod civil: „Actele sau faptele, pentru care nu s-a efectuat publicitatea prevăzută de lege, nu pot fi opuse terților, în afară de cazul în care societatea face dovada că aceștia le cunoscteau” (art. 50 Legea nr. 31/1990 privind societățile) sau „Înmatricularea și mențiunile sunt opozabile terților de la data efectuării lor în registrul comerțului ori de la publicarea lor în Monitorul Oficial al României, Partea a IV-a, sau în altă publicație, acolo unde legea dispune astfel. Persoana care are obligația de a cere o înregistrare nu poate opune terților actele ori faptele neînregistrate, în afară de cazul în care face dovada că ele erau cunoscute de aceștia” (art. 5 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului). Condiționarea opozabilității schimbării sediului de existența unei înregistrări în Registrul național al persoanelor juridice se reținea și în privința asociațiilor, fundațiilor și altor persoane juridice fără scop patrimonial, și în acest caz temeiul fiind preexistent Noului Cod civil: art. 73 alin. (1) din O.G. nr. 26/2000 definea scopul Registrului ca fiind evidența centralizată a persoanelor juridice

Cererea de chemare la judecată împotriva unei persoane juridice de drept privat se poate face și la instanța locului unde ea are un dezmembrământ fără personalitate juridică, pentru obligațiile ce urmează a fi executate în acel loc sau care izvorăsc din acte încheiate prin reprezentantul dezmembrământului ori din fapte săvârșite de acesta (art. 109 NCPC).

În cazul în care cererea de chemare în judecată se îndreaptă împotriva unei asociații, societăți sau altă entitate fără personalitate juridică, constituită potrivit legii, ea se poate introduce potrivit art. 110 NCPC, la instanța competentă pentru persoana căreia, potrivit înțelegerii dintre membri, i s-a încredințat conducerea sau administrarea acesteia. Dacă nu există o astfel de persoană, cererea se va putea introduce la instanța competentă pentru oricare dintre membrii entității respective.

2.2.3. Competența teritorială alternativă (facultativă)

Competența teritorială alternativă (facultativă) permite reclamantului să aleagă între instanța de la domiciliul pârâtului și una sau mai multe instanțe prevăzute de lege, care sunt la fel de competente. Odată ce alegerea a fost făcută prin introducerea cererii de chemare în judecată, instanța respectivă nu-și mai poate declina competența.³³ Dintre cazurile prevăzute de lege, reținem, cu titlu de exemplu, următoarele:

A) cererile îndreptate împotriva statului, autorităților și instituțiilor centrale, sau locale precum și a altor persoane de drept public se pot face la instanța de la domiciliul sau sediul reclamantului ori la instanța de la sediul pârâtului (art. 111 NCPC)³⁴.

fără scop patrimonial, iar art. 33 alin. (3) prevede că „despre schimbarea sediului se va face mențiune, dacă este cazul, atât în Registrul asociațiilor și fundațiilor aflat la grefa judecătoriei vechiului sediu, cât și în cel aflat la grefa judecătoriei noului sediu. În acest scop, o copie a încheierii prin care s-a dispus schimbarea sediului va fi comunicată din oficiu judecătoriei în circumscripția căreia asociația urmează să-și aibă noul sediu”. Este evident că potrivit acestor prevederi legale, absența înscrierii schimbării sediului era tot inopozabilitatea acestui act. Or, sub imperiul acestor reglementări cu nimic diferite, în esență, de dispozițiile actualului Cod civil, instanțele judecătorești au aplicat fără ezitare textele relative la citarea prin publicitate în cazul fostelor societăți comerciale. Apariția unor noi reglementări fundamentale precum codurile nu este de natură să genereze, *per se*, în absența unor intenții novatoare ale legiuitorului, o reevaluare a întregii jurisprudențe asupra interpretării unor probleme de drept. Noile coduri au și dimensiunea continuității, iar nu numai pe aceea a schimbării (V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, *Câteva reflecții în legătură cu soluțiile din doctrină și jurisprudență privind unele probleme ivite în aplicarea noului Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 4/2014, p. 96 și urm.). Noțiunea de domiciliu/sediu prezintă importanță și în ceea ce privește citarea părților.

³³ Nici reclamantul nu mai poate reveni asupra opțiunii făcute în favoarea uneia dintre instanțele competente alternativ (ÎCCJ, sec. I civ., dec. nr. 1125 din 19 mai 2016, disponibilă pe www.scj.ro).

³⁴ Textul este unul general. El nu înlătură norme speciale prin care se conferă competență teritorială exclusivă în privința anumitor cereri, precum cele legate de soluționarea plângerilor contravenționale, care sunt date în competența judecătoriei în circumscripția căreia a fost săvârșită contravenția (art. 32 alin. 1 din O.G. nr. 2/2001).

B) potrivit art. 113 NCPC, în afară de instanțele prevăzute la art. 107-112 mai sunt competente următoarele instanțe: 1) instanța domiciliului reclamantului, în cererile privitoare la stabilirea filiației; 2) instanța în a cărei circumscripție domiciliază creditorul reclamant, în cererile referitoare la obligația de întreținere, inclusiv cele privind alocațiile de stat pentru copii³⁵; 3) instanța locului prevăzut în contract pentru executarea, fie chiar în parte, a obligației³⁶, în cazul cererilor privind executarea, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui contract³⁷; 4) instanța locului unde se află imobilul, pentru cererile ce izvorăsc dintr-un raport de locațiune a imobilului; 5) instanța locului unde se află imobilul, pentru cererile în prestație tabulară, în justificare tabulară sau în rectificare tabulară; 6) instanța locului de plecare sau de sosire, pentru cererile ce izvorăsc dintr-un contract de transport; 7) instanța locului de plată, în cererile privitoare la obligațiile ce izvorăsc dintr-o cambie, cec, bilet la ordin sau dintr-un alt titlu de valoare; 8) instanța domiciliului consumatorului, în cererile având ca obiect executarea, constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea, rezilierea sau denunțarea unilaterală a contractului încheiat cu un profesionist sau în cererile având ca obiect repararea pagubelor produse consumatorilor³⁸; 9) instanța în a cărei circumscripție s-a săvârșit fapta ilicită sau s-a produs prejudiciul, pentru cererile privind obligațiile izvorâte dintr-o asemenea faptă.

Pe de altă parte, în art. 113 alin. 2, se precizează că atunci când pârâtul exercită în mod statornic, în afara domiciliului său, o activitate profesională ori o activitate agricolă, comercială, industrială sau altele asemenea, cererea de chemare în judecată se poate introduce și la instanța în circumscripția căreia se află locul activității respective, pentru obligațiile patrimoniale născute sau care urmează să se execute în acel loc.

³⁵ S-a reținut, în mod just, că textul este aplicabil numai atunci când cererea privind obligația de întreținere este formulată pe cale principală, iar nu și atunci când este accesorie unei cereri de stabilire a paternității ori uneia de desfacere a căsătoriei, în aceste cazuri devenind aplicabile dispozițiile art. 123 alin. 1 NCPC (TS, dec. nr. 31/1962, în CD 1962, p. 292). De asemenea, competența este alternativă și în cazul cererilor prin care se cere majorarea cuantumului obligației de întreținere, dar nu și sistarea acesteia ori reducerea cuantumului, deoarece aceste din urmă cereri sunt formulate de debitorul obligației de întreținere. Dispoziția legală se aplică pentru identitate de rațiune și în cazul cererilor privind restituirea alocației de către părintele care a încasat-o pe nedrept (TS, dec. de îndrumare nr. 4/1971, în S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Îndreptar de practică judiciară*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980, p. 54). Este de reținut că textul se aplică numai obligațiilor legale de întreținere. În cazul obligațiilor contractuale, născute în baza contractului de întreținere pot fi aplicabile dispozițiile art. 113 alin. 1 pct. 3 NCPC.

³⁶ În sensul că textul se referă la obligația litigioasă, a cărei executare se pretinde, iar nu la orice obligație din contract, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 439.

³⁷ Dispozițiile legale vizează numai situația în care există menționat expres în contract locul executării, iar nu și atunci când în tăcerea acestuia, locul executării se determină prin aplicarea dispozițiilor legale, precum cele de la art. 1494 NCC.

³⁸ Textul este aplicabil și în cazul în care consumatorul își întemeiază cererea pe dreptul comun, iar nu numai atunci când acesta invocă dispozițiile speciale aplicabile în materia protecției consumatorului [Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 443].

C) cererile privind ocrotirea persoanei fizice date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie se soluționează, dacă legea nu prevede altfel, de instanța în a cărei circumscripție își are domiciliul sau reședința persoana ocrotită³⁹. În cazurile prevăzute de art. 114 alin. 2, este competentă și instanța în a cărei rază teritorială este situat imobilul (autorizarea unor acte juridice care privesc un imobil);

D) în materie de asigurare – dar nu asigurări maritime, fluviale și aeriene – cererea privitoare la despăgubiri se va putea face și la instanța în circumscripția căreia se află: domiciliul sau sediul asiguratului; bunurile asigurate; locul unde s-a produs riscul asigurat. În materia asigurării obligatorii de răspundere civilă, terțul prejudiciat poate introduce acțiune directă și la instanța domiciliului sau, după caz, a sediului său. Alegerea competenței prin convenție este considerată ca nescrisă dacă a fost făcută înainte de a se naște dreptul la despăgubire (art. 115 NCPC).

2.2.4. Competența teritorială exclusivă (excepțională)

Competența teritorială exclusivă (excepțională) se întâlnește în acele cazuri în care numai o anumită instanță, expres determinată de lege, este competentă. Din prevederile art. 126 NCPC rezultă acest fel de competență în materie de stare și capacitate a persoanelor (cum ar fi, de exemplu, divorțul) și în cazurile prevăzute de art. 117-121 NCPC. Unele norme de competență exclusivă se găsesc și în acte normative cu caracter special. Ne referim în cele ce urmează la cazurile reglementate în cod:

A) în materie de divorț, competență este judecătoria în circumscripția căreia se află cea din urmă locuință a soților, cu condiția că cel puțin unul dintre soți să mai locuiască în circumscripția acestei instanțe. Dacă soții nu au avut locuință comună sau niciunul dintre ei nu mai locuiește în circumscripția judecătoriei în care se află cea din urmă locuință comună, competența aparține judecătoriei în a cărei circumscripție își are locuința pârâtul, iar când pârâtul nu are locuință în țară și instanțele române sunt competente internațional, este competentă judecătoria în circumscripția căreia își are locuința reclamantul. Dacă nici reclamantul și nici pârâtul nu au locuință în țară, părțile pot conveni și introduce cererea de divorț la orice judecătorie din România. În lipsa unui asemenea acord, cererea de divorț este de competența judecătoriei sectorului 5 din București (art. 915 NCPC);

B) art. 117 alin. 1 NCPC prevede că cererile privitoare la drepturi reale imobiliare se fac numai la instanța în circumscripția căreia se află imobilele (*forum rei sitae*)⁴⁰. Dacă imobilul este situat în circumscripțiile mai multor instanțe, cererea

³⁹ S-a stabilit că textul vizează nu numai măsurile de ocrotire a persoanei fizice la care face referire art. 107 NCC, ci și cele privind exercitarea autorității părintești din Cartea a II-a „Despre familie” la care se referă art. 265 NCC, precum și cele referitoare la măsurile de ocrotire a copilului prevăzute în legi speciale [ICCJ, sec. I civ, dec. nr. 3416/2.12.2014, citată de Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 448]. Dispozițiile art. 114 NCPC indică o competență teritorială de la care părțile nu pot deroga (exclusivă), deoarece au un obiect nepatrimonial.

⁴⁰ Deși art. 13 C. pr. civ. 1865 se referea la „cereri privitoare la bunuri imobile”, doctrina și jurisprudența era constantă în sensul că aceasta avea în vedere numai cererile reale

se va face la instanța domiciliului sau reședinței pârâtului, dacă acesta se află în circumscripțiile în care este situat imobilul, iar în caz contrar la oricare din aceste instanțe⁴¹. Dispozițiile alin. 1 și 2 se aplică, prin asemănare, și în cazul acțiunilor posesorii, acțiunilor în grănițuire, acțiunilor privitoare la îngrădirile dreptului de proprietate imobiliară, precum și în cazul celor de împărțeală judiciară a unui imobil, când indiviziunea nu rezultă din succesiune⁴²;

C) în materie de moștenire, până la ieșirea din indiviziune⁴³, sunt de competența instanței celui din urmă domiciliu al defunctului: cererile privitoare la validitatea sau executarea dispozițiilor testamentare; cererile privitoare la moștenire și la sarcinile acesteia, precum și cele privitoare la pretențiile pe care moștenitorii le-ar avea unul împotriva altuia, cererile legatarilor sau ale creditorilor defunctului împotriva vreunuia dintre moștenitori ori împotriva executorului testamentar⁴⁴. Cererile care privesc mai multe moșteniri deschise succesiv sunt de competența exclusivă a instanței ultimului domiciliu al oricăruia dintre defuncți (art. 118 NCPC). S-a decis că se aplică această dispoziție chiar dacă în masa succesorală se găsesc și bunuri imobile situate în circumscripția altor instanțe decât cea de la ultimul domiciliu al defunctului⁴⁵. Deci, în concursul dintre art. 117 și art. 118 se dă prioritate acestui din urmă text;⁴⁶

imobiliare. În acest sens, s-a decis că cererile prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de act autentic de vânzare atunci când promitentul vânzător refuză să își îndeplinească obligația de a încheia contractul de vânzare, nu sunt cereri reale, iar dispozițiile art. 13 C. pr. civ. 1865 nu sunt aplicabile în privința acestora (ICCJ, dec. nr. 8/10.06.2013, pronunțată în recurs în interesul legii, publicată în M.Of nr. 581/12.09.2013).

⁴¹ Textul este aplicabil (*aedem ratio*) și în cazul în care obiectul procesului este format din mai multe imobile aflate în circumscripții diferite, în cazul cererilor de partaj ce au ca obiect mai multe bunuri imobile. Totuși, dacă indiviziunea provine dintr-o succesiune, sunt aplicabile dispozițiile art. 118 NCPC.

⁴² A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, p. 153.

⁴³ Rațiunile pentru care s-a instituit competența teritorială exclusivă subzistă numai până la efectuarea partajului, deoarece după acest moment nu mai există o masă partajabilă (V. M. Ciobanu, G. Boroi, *Curs selectiv*, p. 156).

⁴⁴ Sunt incluse cereri care au ca obiect: anularea sau constatarea valabilității unui testament, executarea unui testament (art. 118 alin. 1 pct. 1); anularea certificatului de moștenitor, reducțiunea liberalităților excesive, anularea sau rezoluțiunea vânzării drepturilor succesoriale, petiția în ereditate, partajul, pretențiile dintre moștenitori care au legătură cu moștenirea, inclusiv cele legate de suportarea cheltuielilor de înmormântare a defunctului (art. 118 alin. 1 pct. 2); predarea legatului cu titlu particular, pretențiile ridicate de creditorii personali ai defunctului care decurg din actele sau faptele încheiate sau săvârșite de acesta, dar și pretențiile creditorilor născute ulterior deschiderii succesiunii în măsura în care au legătură cu administrarea sau conservarea bunurilor succesoriale (art. 118 alin. 1 pct. 3). Nu intră în câmpul de aplicare al acestei reguli de competență cererile formulate de moștenitori împotriva terților întemeiate pe drepturile dobândite prin moștenire și nici cererile prin care terții străini de succesiune revendică anumite bunuri care se aflau în posesia defunctului, deoarece textul legal are în vedere pe „creditorii defunctului”, fiind excluse acțiunile reale. A se vedea, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, p. 155 și urm.

⁴⁵ Sc. Șerbănescu, *nota critică* la dec. civ. nr. 2338/1959, T. reg. Suceava, L.P. nr. 12/1959, p. 94-95.

⁴⁶ S-a decis că dispozițiile art. 118 NCPC sunt aplicabile și atunci când titlul de proprietate, eliberat conform Legii nr. 18/1991, a fost emis direct pe numele moștenitorilor, câtă vreme imobilele au aparținut autorului comun și se solicită partajarea acestora (ÎCCJ, sec. I civ., dec. nr. 237/ 2016, disponibilă pe www.scj.ro).

D) art. 119 NCPC prevede că cererile în materie de societate⁴⁷, până la sfârșitul lichidării în fapt, sau, după caz, până la radierea societății, sunt de competența instanței locului unde societatea își are sediul principal. Textul are în vedere litigiile dintre societari sau dintre ei și societate⁴⁸, în privința litigiilor dintre societari ori societate și terțe persoane aplicându-se regulile de drept comun;

E) în materie de insolvență sau concordat preventiv, cererile sunt de competența tribunalului în a cărui circumscripție își are sediul debitorul (art. 120 NCPC)⁴⁹. Textul nu se aplică procedurilor privind insolvența persoanei fizice⁵⁰;

F) potrivit art. 121 NCPC, cererile formulate de un profesionist împotriva unui consumator pot fi introduse numai la instanța domiciliului consumatorului. Aceasta reprezintă o normă de protecție a consumatorului, considerat mai vulnerabil din punct de vedere al logisticii procesuale în raport cu profesionistul. Textul trebuie însă coroborat cu art. 126 alin. 2 NCPC care permite convențiile asupra competenței teritoriale cu condiția ca acestea să intervină după nașterea dreptului la despăgubire. Prin urmare, considerăm corecte aprecierile conform cărora, dacă după invocarea din oficiu a nerespectării regulii de competență teritorială exclusivă, consumatorul declară că solicită judecarea cauzei de către instanța sesizată cu încălcarea art. 121 NCPC, instanța nu poate declina competența⁵¹. O interpretare contrară ar conduce la întoarcerea textului legal de la rațiunile sale.

⁴⁷ Textul este aplicabil atât societăților prevăzute în noul Cod civil, cu sau fără personalitate juridică, cât și celor reglementate de Legea 31/1990.

⁴⁸ Sunt avute în vedere acțiuni precum cele referitoare la anularea actului constitutiv, anularea hotărârilor adunării generale a asociațiilor, repararea daunelor aduse societății de un asociat, excluderea asociatului, retragerea asociatului, dizolvarea societății etc.

⁴⁹ Textul trebuie corelat cu dispozițiile art. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență. Potrivit art. 41 din această lege „(1) Toate procedurile prevăzute de prezentul capitol, cu excepția apelului, sunt de competența tribunalului sau, dacă este cazul, a tribunalului specializat în a cărui circumscripție debitorul și-a avut sediul social/profesional cel puțin 6 luni anterior datei sesizării instanței. Dacă în cadrul tribunalului a fost creată o secție specială de insolvență, acestea îi aparține competența pentru derularea procedurilor prevăzute de prezenta lege.

(2) Sediul social/profesional al debitorului este cel cu care figurează acesta în registrul comerțului, respectiv în registrul societăților agricole sau în registrul asociațiilor și fundațiilor. În cazul în care sediul a fost schimbat cu mai puțin de 6 luni anterior depunerii cererii de deschidere a procedurii insolvenței, sediul social/profesional al debitorului este cel cu care acesta figura la registrul comerțului, respectiv în registrul societăților agricole sau în registrul asociațiilor și fundațiilor înainte de schimbare.”

⁵⁰ Potrivit art. 10 alin. 1 din Legea nr. 151/2015 „Cererile/Acțiunile din procedura judiciară de insolvență prin lichidare de active, contestațiile împotriva deciziilor comisiei de insolvență prevăzute de prezenta lege și cererile de eliberare de datorii sunt de competența judecătorei în a cărei circumscripție și-a avut domiciliul, reședința sau reședința obișnuită debitorul cel puțin 6 luni anterior datei sesizării instanței.”

⁵¹ A se vedea, Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 467.

2.3. Reguli speciale privind stabilirea competenței

2.3.1. Competența în cazul cererilor accesorii, adiționale și incidentale

Potrivit art. 123 NCPC, instanța competentă să judece cererea principală este competentă să judece și cererile accesorii, adiționale și incidentale. În acest caz, instanța care judecă cererea principală își întinde competența și asupra unor cereri care în mod normal nu intră în competența ei, fie pentru a evita litigii ulterioare care ar decurge din soluționarea cererii principale, fie pentru a asigura o judecată unitară și completă asupra tuturor aspectelor litigioase.

Este vorba, în primul rând, de cererile accesorii, a căror soluționare depinde de soluția dată cererii principale. De exemplu: cererea de recuperare a cheltuielilor de judecată de către cel care câștigă procesul; cererea pentru acordarea întreținerii formulată în cadrul cererii de stabilire a paternității din afara căsătoriei; cererea de despăgubiri formulată în cadrul cererii de revendicare a unui imobil.

În al doilea rând, sunt avute în vedere cererile adiționale, adică acele cereri prin care o parte modifică pretențiile sale anterioare.

În sfârșit, sunt avute în vedere, în al treilea rând, cererile incidentale, adică cereri formulate în cursul unui proces care deja a fost pornit și se află pe rolul instanței: cererea reconvențională a pârâtului, cererea pentru luarea unor măsuri asigurătorii, cererile de intervenție voluntară și forțată a terților în proces.

Prorogarea competenței în privința cererilor accesorii și incidentale se menține și în caz de disjungere pentru motivul că ar întârzia judecarea cererii principale.

Pentru a se înlătura controversese existente în doctrină și jurisprudență, art. 123 alin. 1 precizează în mod expres că instanța sesizată cu cererea principală este competentă să judece cererile accesorii, adiționale și incidentale chiar dacă acestea ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor prevăzute la art. 120 (cererile privitoare la insolvență sau la concordatul preventiv). În alin. 2 al art. 123 se precizează că dispozițiile alin. 1 se aplică și atunci când competența de soluționare a cererii principale este stabilită de lege în favoarea unei secții specializate sau a unui complet specializat. Prin urmare, acest tip de prorogare de competență operează și în cazurile în care competența diferă după natura litigiului sau în temeiul unei legi speciale, precum cea privind contenciosul administrativ sau cea care reglementează competența în materia litigiilor de muncă și asigurări sociale.

2.3.2. Competența în cazul apărărilor și incidentelor procedurale

În același scop al unei judecăți unitare, ca și pentru evitarea unor soluții contradictorii, în doctrină și jurisprudență s-a consacrat regula „judecătorul acțiunii este judecătorul excepției” în sensul că instanța sesizată de reclamant și competentă să rezolve cererea sa se va pronunța și asupra mijloacelor de apărare ale

pârâtului – sub raportul legăturii lor cu cererea reclamantului –, chiar dacă aceste mijloace ar cere soluționarea unei chestiuni prealabile care în mod obișnuit nu ar intra în competența sa. De exemplu, instanța sesizată de reclamant cu o cerere pentru executarea contractului devine competentă să rezolve și apărarea pârâtului care invocă pe cale de excepție nulitatea acelui contract. Această soluție a fost consacrată în mod expres în art. 124 alin. 1 NCPC. Mai nou, conform art. 4 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, excepția de nelegalitate a actului administrativ cu caracter individual va fi analizată de instanța care judecă fondul, iar nu de instanța de contencios administrativ, așa cum era în trecut. În schimb, nelegalitatea actelor administrative cu caracter normativ nu poate fi invocată pe cale de excepție, ci numai pe cale principală la instanța de contencios administrativ.

Regula nu se aplică însă în cazul chestiunilor prejudiciale, adică a acelor probleme care – chiar dacă sunt invocate ca mijloace de apărare – trebuie rezolvate în mod prealabil și în mod definitiv, urmând să fie invocate cu autoritate de lucru judecat în orice proces⁵². De aceea instanța va suspenda judecata până la rezolvarea, prin hotărâre definitivă, a chestiunii prejudiciale. De exemplu, în aplicarea art. 27 alin. 7 NCPP care consacră regula „penalul ține în loc civilul”, după punerea în mișcare a acțiunii penale, instanța civilă este obligată să suspende judecata până la rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, dar nu mai mult de un an. Reprezintă chestiuni prejudiciale și: excepția de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe, competența revenind numai Curții Constituționale⁵³; întrebarea preliminară adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la interpretarea tratatelor sau validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii⁵⁴; sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept (art. 519 și urm. NCPC)⁵⁵.

2.3.3. Competența facultativă

Ca o noutate, art. 127 reglementează și două cazuri de competență facultativă: – dacă un judecător are calitatea de reclamant într-o cerere de competență instanței la care își desfășoară activitatea⁵⁶, va sesiza una dintre instanțele

⁵² În doctrină, chestiunea prejudicială a fost definită drept o apărare făcută de pârât sau un mijloc de susținere al acțiunii invocate de reclamant în cursul procesului, care trebuie judecată înainte de a se da hotărârea, de altă instanță competentă, hotărârea având autoritate de lucru judecat în toate împrejurările – P. Vasilescu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Institutul de Arte Grafice „Alexandru A. Terek”, Iași, 1941, vol. II, p. 426.

⁵³ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 280.

⁵⁴ Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 485.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Sintagma „instanța la care își desfășoară activitatea” din cuprinsul art. 127 alin. (1) din Codul de procedură civilă trebuie interpretată restrictiv, în sensul că se referă la situația în care judecătorul își desfășoară efectiv activitatea în cadrul instanței competente să se pronunțe asupra cererii de chemare în judecată în primă instanță (ICCJ, dec. nr. 7/16.05.2016 pronunțată în recurs în interesul legii, publicată în M.Of. nr. 461 din 22 iunie 2016). Instanța supremă a înlăturat opinia potrivit căreia noțiunea de „instanță la care își

judecătorești de același grad aflate în circumscripția căreia se află instanța la care își desfășoară activitatea;

– în cazul în care cererea se introduce împotriva unui judecător care își desfășoară activitatea la instanța competentă să judece cauza, reclamantul poate sesiza una dintre instanțele judecătorești de același grad aflate în circumscripția oricăreia dintre curțile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripție se află instanța care ar fi fost competentă, potrivit legii.

Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul procurorilor, asistenților judiciari și grefierilor⁵⁷.

Dispozițiile citate sunt de ordine publică deoarece urmăresc păstrarea prestigiului justiției și încrederii în actul de justiție⁵⁸. Încălcarea acestora poate fi invocată de oricare dintre părți, instanță din oficiu sau procuror, urmând regimul necompetenței teritoriale exclusive⁵⁹.

În acest fel se poate evita introducerea unor cereri de recuzare sau chiar de strămutare.

2.4. Incidente procedurale privitoare la competența instanței

2.4.1. Excepția de necompetență

Competența instanței sesizate de către reclamant poate fi contestată și mijlocul procedural prin care se poate invoca acest lucru este excepția de necompetență. Ea se invocă în mod diferit, după cum necompetența este de ordine publică (dar chiar în cadrul ei se face, după cum vom arăta, o diferențiere) sau de ordine

desfășoară activitatea” trebuie interpretată în sens larg, cu privire la toate ciclurile procesuale ale judecății, calitatea de judecător/procuror/asistent judiciar/grefier a reclamantului atrăgând aplicarea dispozițiilor art. 127 alin. 1 NCPC, indiferent de instanța/parchetul la care își desfășoară activitatea, în măsura în care acestea aparțin circumscripției curții de apel din a cărei rază teritorială face parte și instanța căreia i-ar reveni, în mod obișnuit, competența soluționării cererii.

⁵⁷ Art. 127 alin. (1) și (3) din Codul de procedură civilă trebuie interpretat, sub aspectul noțiunii de „grefier”, în sensul că este aplicabil și în cazul reclamantilor care fac parte din personalul auxiliar de specialitate (grefier) la parchetele de pe lângă instanțele judecătorești (ICCJ, dec. nr. 7/16.05.2016 pronunțată în recurs în interesul legii, publicată în M.Of. nr. 461 din 22 iunie 2016).

⁵⁸ Într-o opinie, numai ipoteza avută în vedere de art. 127 alin. 1 este de ordine publică, în timp ce prevederile alin. 2 reprezintă norme dispozitive, acest caracter fiind dat de expresia „poate sesiza” (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 266).

⁵⁹ ICCJ, sec. I civ., dec. nr. 2091/27.06.2014, citată de Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 505 și urm. Decizia se referă numai la regula prevăzută la art. 127 alin. 1 NCPC. Pe de altă parte, s-a reținut că art. 127 alin. 1 reprezintă o normă de ordine publică numai în ceea ce privește obligația reclamantului de a sesiza altă instanță egală în grad cu cea la care își desfășoară activitatea. În cazul în care acesta sesizează o instanță din circumscripția unei curți de apel care nu este învecinată, norma are un caracter de ordine privată, putând fi invocată numai prin întâmpinare.

privată. Potrivit art. 129 NCPC, necompetența este de ordine publică: 1) în cazul încălcării competenței generale, când procesul nu este de competența instanțelor judecătorești; 2) în cazul încălcării competenței materiale, când procesul este de competența unei instanțe de alt grad; 3) în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, când procesul este de competența unei instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura. În toate celelalte cazuri, necompetența este de ordine privată.

Necompetența generală a instanțelor judecătorești poate fi invocată de părți ori de către judecător în orice stare a pricinii, în timp ce necompetența materială și teritorială de ordine publică trebuie invocată de părți ori de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe (art. 130 alin. 1 și 2 NCPC).

Necompetența de ordine privată poate fi invocată, potrivit art. 130 alin. 3, numai de către pârât prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe.

La primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, judecătorul este obligat, din oficiu, să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial⁶⁰ să judece pricina, consemnând în încheierea de ședință temeiurile de drept pentru care constată competența instanței sesizate. Această încheiere are caracter interlocutoriu. În mod excepțional, în cazul în care pentru stabilirea competenței sunt necesare lămuriri ori probe suplimentare, judecătorul va pune această chestiune în discuția părților și va acorda un singur termen în acest scop (art. 131 NCPC).

Când în fața instanței se pune în discuție competența acesteia, din oficiu sau la cererea părților, ea este obligată să stabilească instanța judecătorească competentă și, dacă este cazul, un alt organ cu activitate jurisdicțională competent⁶¹. Dacă instanța se declară competentă, va trece la judecarea pricinii. Încheierea poate fi atacată numai odată cu hotărârea pronunțată în cauză. În schimb, dacă instanța se declară necompetentă, hotărârea nu este supusă niciunei căi de atac, dosarul fiind trimis de îndată instanței judecătorești competente sau, după caz, altui organ cu activitate jurisdicțională competent. Dacă însă instanța se declară necompetentă și respinge cererea ca inadmisibilă întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române, hotărârea este supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară (art. 132 NCPC).

Hotărârea de declinare a competenței produce efectul de dezinvestire a instanței care a fost sesizată și de investire a instanței care a fost considerată

⁶⁰ Textul legal are în vedere competența teritorială exclusivă, adică cea reglementată prin norme de ordine publică, iar nu și competența de drept comun și cea alternativă, care sunt reglementate prin norme de ordine privată.

⁶¹ În cazul în care excepția de necompetență a fost admisă ca urmare a invocării existenței unei convenții arbitrale, soluția diferă după cum este vorba despre un arbitraj instituționalizat, caz în care se va declina competența la instituția organizatoare ori despre un arbitraj ad-hoc, caz în care cererea va fi respinsă ca nefiind de competența instanței judecătorești – a se vedea, M. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 148.

competență și căreia i se trimite dosarul. Hotărârea nu este însă obligatorie pentru această instanță, ea poate să-și verifice competența și se poate declara la rândul ei incompetentă.

În cazul declarării necompetenței, actele de procedură efectuate la instanța necompetentă sunt lovite de nulitate, conform art. 179 alin. 1 NCPC. Cu toate acestea, dovezile administrate în fața instanței necompetente rămân câștigate judecătii și instanța competentă cu soluționarea cauzei nu va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice. De asemenea, nu se va relua procedura de regularizare a cererii de chemare în judecată prevăzută de art. 200 NCPC la instanța declarată ca fiind competentă.

Printr-o modificare a Codului de procedură civilă s-a prevăzut că în ceea ce privește greșita repartizare între secțiile unei instanțe sau între completele specializate ale acesteia, încă din faza regularizării cererii de chemare în judecată (art. 200 NCPC), instanța, din oficiu, va putea trimite cauza secției sau completului corespunzător. Desigur, aici nu este vorba despre competența instanțelor, dar legea stabilește că incidentele legate de repartizarea pe secții sau complete specializate se rezolvă prin aplicarea asemănătoare a normelor privitoare la incidentele procedurale referitoare la competența instanțelor. Prin urmare, atunci când, în procedura de regularizare, instanța va aprecia că cererea a fost îndreptată greșit la secția sau completul respectiv, va trimite cauza la secția sau completul specializat corespunzător. Instanța va rezolva acest incident în camera de consiliu, fără citarea părților, printr-o încheiere. Această încheiere nu este supusă căilor de atac. Este adevărat că încheierea nu este obligatorie pentru secția sau completul care primește cauza în acest mod, judecătorul astfel investit putând trimite cauza la aceeași secție sau complet. În acest caz, normele referitoare la rezolvarea conflictului negativ de competență se aplică prin asemănare. Trebuie reținut că indiferent ce se va stabili în procedura de regularizare cu privire la secția sau completul investit cu judecarea cauzei, măsurile adoptate în această fază procesuală nu se bucură de autoritate de lucru judecat. Prin urmare, la primul termen de judecată la care părțile sunt citate, acestea pot invoca orice aspect legat de legalitatea repartizării cauzei la secția sau completul respectiv, iar deciziile adoptate anterior, în procedura de regularizare, nu pot împiedica, după dezbateră în contradictoriu a incidentului, ca instanța să adopte măsurile pe care le consideră legale. O interpretare contrară ar conduce la o afectare gravă a contradictorialității și a dreptului la apărare, cu atât mai mult cu cât repartizarea pe secții sau complete specializate prezintă o deosebită importanță nu numai în ceea ce privește specializarea judecătorului, dar mai ales în ceea ce privește normele procedurale și de drept material aplicabile cauzei.

2.4.2. Conflictele de competență

Dacă instanța care a primit dosarul prin hotărârea de declinare a competenței constată că este necompetentă și apreciază că este competentă instanța care i-a trimis dosarul, declinându-și la rândul ei competența în favoarea acesteia, apare situația denumită conflict de competență. Mai exact, este un conflict negativ

de competență, deoarece ambele instanțe s-au declarat incompetente. Pentru a fi în prezența unui asemenea conflict este necesar ca declinările între ele să fie reciproce⁶². Există un conflict negativ și în cazul declinărilor succesive, dacă ultima instanță investită își declină la rândul său competența în favoarea uneia dintre instanțele care anterior s-au declarat incompetente. Pentru a fi în prezența unui asemenea conflict, este necesar ca hotărârile celor două instanțe să fie definitive și declinările între ele să fie reciproce. Datorită faptului că există norme de competență alternativă și deci mai multe instanțe sunt deopotrivă de competente, poate apărea și un conflict pozitiv de competență, dacă cel puțin două instanțe s-au declarat competente să rezolve aceeași cerere (art. 133 NCPC)⁶³. Dacă în cazul conflictului negativ, el trebuie soluționat pentru că interesul reclamantului de a obține o hotărâre trebuie satisfăcut, în cazul conflictului pozitiv scopul rezolvării îl constituie evitarea pronunțării unor hotărâri contradictorii.

Rezolvarea conflictelor de competență, pozitive sau negative, se va face de instanța superioară și comună instanțelor aflate în conflict, după cum urmează: tribunalul, dacă conflictul este între două judecătoria din circumscripția sa; curtea de apel, dacă conflictul este între două judecătoria ce nu țin de același tribunal, între o judecătoria și un tribunal sau între două tribunale; Înalta Curte de Casație și Justiție, în cazul în care cele două instanțe în conflict nu se găsesc în circumscripția aceleiași curți de apel, ori între două curți de apel. Nu se poate crea conflict de competență cu Î. C. C. J. Hotărârea de declinare a competenței sau de stabilire a competenței pronunțată de această instanță este obligatorie pentru instanța de trimitere (art. 135 NCPC).

Instanța în fața căreia s-a ivit conflictul de competență va suspenda din oficiu judecata și va înainta dosarul instanței competente să rezolve conflictul. Părțile nu pot sesiza instanța care joacă rolul de regulator de competență. Soluționarea conflictului se face în camera de consiliu, fără citarea părților și fără publicitate. Hotărârea este definitivă (art. 134 și 135).

Pe durata rezolvării conflictului de competență cauza este suspendată. Este un caz de suspendare legală de drept (art. 134 NCPC).

Conflictele de competență pot să apară și între instanțe judecătorești și alte organe de jurisdicție, ele rezolvându-se, după aceleași reguli, de către instanța judecătorească ierarhic superioară instanței în conflict (art. 135 alin. 3 NCPC).

Pe de altă parte, este de reținut că, potrivit art. 136 NCPC, dispozițiile referitoare la excepția de incompetență și la conflictul de competență se aplică prin asemănare și în cazul secțiilor/completelor specializate ale aceleiași instanțe judecătorești. Conflictul se va soluționa de secția/completul stabilite potrivit art. 136 corespunzătoare secției/completului înaintea căruia s-a ivit conflictul. În cazul Înaltei Curți de Casație și Justiție, conflictul dintre două secții/complete de judecată se soluționează de completul de 5 judecători.

⁶² S-a reținut că este îndeplinită condiția reciprocității și atunci când instanța la care a fost trimis dosar retrimite instanței inițial investite, chiar dacă indică o altă secție sau complet specializat al acesteia [Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 552].

⁶³ În acest caz, conflictul de competență apare ca urmare a respingerii greșite a excepției de litispendență, deoarece în mod logic mai întâi se va încerca reunirea pricinilor prin intermediul acesteia.

2.4.3. Litispendența

Potrivit art. 138 alin. 1, nimeni nu poate fi chemat în judecată, pentru aceeași cauză, același obiect și de aceeași parte, înaintea mai multor instanțe competente sau chiar înaintea aceleiași instanțe, prin cereri distincte. Problema se poate ivi datorită existenței normelor de competență teritorială alternativă, când sunt deopotrivă competente mai multe instanțe sau pentru că reclamantul a sesizat o singură instanță, dar de mai multe ori cu același litigiu, prin cereri distincte. Pericolul constă în pronunțarea unor hotărâri contradictorii și el trebuie înlăturat.

Pentru a exista litispendență se impune întrunirea cumulativă a următoarelor condiții:

a) să existe cel puțin două cereri care să prezinte tripla identitate de părți, obiect și cauză⁶⁴;

b) cererile să se afle pe rolul aceleiași instanțe sau al unor instanțe deopotrivă competente⁶⁵;

c) cererile să se afle în fața instanțelor de fond (primă instanță sau apel)⁶⁶.

Excepția de litispendență este absolută și dilatorie. Ea poate fi invocată de părți sau de instanță din oficiu în orice stare a procesului în fața instanțelor în fond (prima instanță și instanța de apel):

– dacă instanțele sunt de același grad, excepția se invocă înaintea instanței sesizate ulterior, iar dacă excepția se admite, dosarul va fi trimis de îndată primei instanțe investite. Încheierea prin care se rezolvă excepția poate fi atacată numai odată cu fondul. Aceste reguli se aplică și atunci când procesele identice se află pe rolul aceleiași instanțe (alin. 2, 3, 5 și 7).

– dacă instanțele sunt de grad diferit, excepția se invocă înaintea instanței de grad inferior și, în caz de admitere, dosarul va fi trimis de îndată instanței de fond mai înaltă în grad. Și de această dată încheierea de rezolvare a excepției poate fi atacată numai odată cu fondul (alin. 4 și 5).

⁶⁴ Identitatea nu trebuie să fie totală. În doctrină s-a arătat că există litispendență și atunci când obiectul uneia dintre cereri este subînțeles în cealaltă sau când unul sau mai multe capete de cerere dintr-un proces formează obiectul altui proces (litispendență parțială). Totuși nu este litispendență între o cerere înaintată pe cale de ordonanță președințială și alta formulată potrivit dreptului comun. A se vedea P. Vasilescu, *Tratat*, vol. II, p. 228. Pentru interpretarea identității de obiect și cauză în jurisprudența CJUE, a se vedea, Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 568; Gh. L. Zidaru, *Competența în materie civilă potrivit regulamentului Bruxelles I bis (nr. 1215/2012)*, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 500-528.

⁶⁵ Dacă una dintre cereri se află în fața unei instanțe necompetente, atunci se va invoca excepția de necompetență a respectivei instanțe. De asemenea, nu este caz de litispendență dacă se renunță la judecata uneia dintre cereri sau a intervenit perimarea acesteia (P. Vasilescu, *Tratat*, vol. II, p. 228).

⁶⁶ Nu este necesar ca ambele pricini să fie în aceeași etapă procesuală. Prin urmare, în caz de litispendență este posibilă reunirea unei pricini care se află în fața primei instanțe cu alta care se află la judecata în apel. Acest lucru se explică prin faptul că, în realitate, vorbim despre aceeași cauză dedusă judecării prin două cereri distincte.

Dacă unul dintre procese a ajuns deja la instanța de recurs, iar celălalt se află înaintea instanțelor în fond, acestea din urmă sunt obligate să suspende judecata până la soluționarea recursului (alin. 6).

2.4.4. Conexitatea

În art. 139 alin. 1 se precizează că, pentru asigurarea unei bune judecăți, în primă instanță este posibilă conexarea mai multor procese în care sunt aceleași părți sau chiar împreună cu alte părți și al căror obiect și cauză au între ele o strânsă legătură.

Excepția conexității are caracter absolut, dar invocarea ei este limitată în timp. Ea poate fi invocată de părți sau din oficiu cel mai târziu la primul termen de judecată înaintea instanței ulterior sesizate care, prin încheiere, se va pronunța asupra excepției. Încheierea poate fi atacată numai odată cu fondul (alin. 2).

Se poate observa că, spre deosebire de litispendență, în cazul conexității este vorba de cereri diferite în care punctul comun se poate referi cel mult la părți, între obiect și cauză trebuind să existe doar o strânsă legătură. Fiecare dintre instanțe este competentă să judece cererea cu care a fost sesizată, dar datorită legăturii de obiect sau cauză se procedează la judecarea lor împreună fie pentru a nu se pronunța hotărâri contradictorii, fie pentru a evita părților cheltuieli inutile și pierdere de timp, fie pentru o mai bună și mai rapidă administrare a justiției. Conexarea se face la instanța mai întâi sesizată, afară de cazul în care ambele părți solicită trimiterea dosarului la una din celelalte instanțe. Dacă un proces este în competența absolută a unei instanțe, conexarea se va putea face numai la acea instanță (alin. 3 și 4). Cu toate acestea, este permisă conexarea unor cauze care se află în fața unor instanțe de grad diferit, cu condiția ca ambele cauze să se afle la judecata în fața primei instanțe. Acest lucru se desprinde din art. 139 alin. 3 teza II NCPC, potrivit căruia „*dacă instanțele sunt de grad diferit, conexarea dosarelor se va face la instanța superioară în grad*”⁶⁷. A fortiori este permisă conexarea și în cazul în care instanțele sunt de același grad, dar competența fiecăreia dintre acestea este determinată de norme imperative (competență teritorială exclusivă).

În orice stare a judecății, dacă instanța apreciază că numai unul din procese este în stare de judecată, poate dispune disjungerea (alin. 5), dar instanța devenită competentă prin conexare își va păstra competența și după disjungere.

2.4.5. Delegarea instanței

Potrivit art. 147 NCPC, când din cauza unor împrejurări excepționale, instanța competentă este împiedicată un timp mai îndelungat să funcționeze, Înalta Curte de Casație și Justiție, la cererea părții interesate, va desemna o altă instanță de același grad care să judece procesul.

⁶⁷ În acest caz, excepția de conexitate se va invoca tot în fața instanței ulterior sesizate, chiar dacă aceasta ar fi instanța mai înaltă în grad. Admiterea excepției conexității în această ipoteză prezintă particularitatea că instanța va solicita trimiterea dosarului de la instanța de grad inferior. În acest sens, Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 574.

Textul a fost introdus în cod în anul 1948 și până în prezent nu a fost cazul să se recurgă la această instituție.

2.4.6. Strămutarea procesului

Această instituție, reglementată de art. 140-146 NCPC, permite trecerea procesului de la instanța competentă la o altă instanță de același grad, pentru următoarele motive: a) pentru bănuiala legitimă, adică ori de câte ori se presupune că imparțialitatea judecătorilor ar putea fi știrbită datorită circumstanțelor procesului, calității părților ori unor relații conflictuale locale; b) pentru siguranța publică, adică atunci când există împrejurări excepționale care presupun că judecata procesului la instanța competentă ar putea conduce la tulburarea ordinii publice.

Strămutarea se poate cere în orice fază a procesului; cererea pe motiv de bănuială legitimă o poate face partea interesată, iar cea pentru siguranță publică, numai procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Cererea de strămutare pe motiv de bănuială legitimă este de competența curții de apel, dacă instanța de la care se cere strămutarea este o judecătorie sau un tribunal din circumscripția acesteia⁶⁸. Dacă strămutarea se cere de la curtea de apel, competența de soluționare revine Î.C.C.J. Cererea de strămutare pentru acest motiv se depune la instanța competentă să o soluționeze, care va înștiința de îndată instanța de la care s-a cerut strămutarea despre formularea cererii de strămutare.

Dacă cererea de strămutare se întemeiază pe motive de siguranță publică, competența aparține întotdeauna Î.C.C.J., care va înștiința, de îndată, despre depunerea cererii instanța de la care se cere strămutarea.

La primirea cererii de strămutare, instanța competentă să o judece va putea să solicite dosarul cauzei.

Completul de judecată poate, la solicitarea celui interesat, să ordone, dacă este cazul, suspendarea judecății până la soluționarea cererii de strămutare, cu darea unei cauțiuni în cuantum de 1.000 lei. Încheierea asupra suspendării nu se motivează și nu este supusă niciunei căi de atac. Măsura suspendării se comunică de urgență instanței sesizate pe fond.

Soluționarea cererii se face de urgență în camera de consiliu, fără publicitate, dar cu citarea părților. Hotărârea asupra strămutării se dă fără motivare și este definitivă. Deci, spre deosebire de reglementarea anterioară care prevedea

⁶⁸ Curtea Constituțională a decis că dispozițiile art. 142 alin. 1 teza I și art. 145 alin. 1 teza I NCPC sunt constituționale în măsura în care motivul de bănuială legitimă nu se raportează la calitatea de judecător la curtea de apel a uneia dintre părți (dec. nr. 558/16 octombrie 2014, publicată în M.Of. nr. 897 din 10 decembrie 2014). În speța în care s-a ridicat excepția de neconstituționalitate una dintre părți era judecător la Curtea de Apel Suceava, instanță care ar fi urmat să judece cererea de strămutare. Tot Curtea Constituțională a decis că dispozițiile art. 142 alin. 1 teza I și art. 145 alin. 1 teza I NCPC sunt constituționale în măsura în care motivul de bănuială legitimă nu se raportează la calitatea de parte a curții de apel în raza căreia funcționează instanța investită cu judecarea litigiului (dec. nr. 169/24 martie 2016, publicată în M.Of. nr. 353 din 9 mai 2016):

că hotărârea nu este supusă niciunei căi de atac, în prezent împotriva ei se pot exercita căile extraordinare de atac de retractare – contestația în anulare și revizuirea –, desigur, dacă sunt îndeplinite condițiile stabilite pentru exercitarea acelor căi de atac. Instanța de la care s-a cerut strămutarea va fi încunoștințată, de îndată, despre admiterea sau respingerea cererii de strămutare. În caz de admitere, curtea de apel trimite procesul spre judecată unei alte instanțe de același grad din circumscripția sa⁶⁹. Î.C.C.J. va strămuta judecarea cauzei la una dintre instanțele judecătorești de același grad aflate în circumscripția oricăreia dintre curțile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripție se află instanța de la care s-a cerut strămutarea. Hotărârea de strămutare va arăta în ce măsură actele îndeplinite de instanță înainte de strămutare urmează să fie păstrate⁷⁰. În cazul în care instanța de la care s-a depus strămutarea a procedat între timp la judecarea procesului, hotărârea pronunțată este desființată de drept prin efectul admiterii cererii de strămutare.

În legătură cu formularea unei noi cereri de strămutare, art. 146 stabilește că strămutarea procesului nu poate fi cerută din nou, în afară de cazul în care noua cerere se întemeiază pe împrejurări necunoscute la data soluționării cererii anterioare sau ivite după soluționarea acesteia, iar când, totuși, se face, este inadmisibilă dacă pricina se află pe rolul aceleiași instanțe.

2.5. Prorogarea de competență

2.5.1. Noțiune și feluri

Prorogarea intervine în cazul în care o instanță, competentă să soluționeze cererea cu care a fost investită de către reclamant, devine competentă, în temeiul legii, a unei hotărâri judecătorești pronunțată de o instanță superioară sau a unei convenții a părților, să rezolve și cereri care, în mod obișnuit, nu intră în competența sa⁷¹.

Având în vedere temeiul în baza căruia intervine, prorogarea de competență poate fi legală, judecătorească și convențională (voluntară).

⁶⁹ Atunci când motivele de bănuială legitimă se întemeiază pe calitatea de judecător la curtea de apel a uneia dintre părți sau atunci când se raportează chiar la calitatea de parte a curții de apel în raza căreia funcționează instanța investită cu judecarea litigiului strămutarea la altă instanță judecătorească din circumscripția aceleiași curți de apel nu este în toate cauzele suficientă pentru a înlătura motivele de bănuială legitimă care au stat la baza măsurii strămutării, ceea ce înseamnă că ele vor exista la orice instanță judecătorească din circumscripția aceleiași curți de apel. În aceste cazuri, în doctrină s-a avansat ideea că cea mai potrivită instanță pentru judecarea cererii de strămutare este Înalta Curte de Casație și Justiție [Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 579)].

⁷⁰ În cazul în care nu se prevede nimic cu privire la soarta actelor efectuate, acestea sunt considerate nule. În sens contrar, a se vedea Gh. L. Zidaru, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 583.

⁷¹ A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *Procesul civil în R. P. R.*, Ed. Șt., București, 1957, p. 125.

2.5.2. Prorogarea legală. Enumerare

Această formă de prorogare intervine în cazurile expres prevăzute de lege și anume:

– art. 112 alin. 1 NCPC reia dispozițiile fostului art. 9 și prevede că cererea de chemare în judecată a mai multor pârâți poate fi introdusă la instanța competentă pentru oricare dintre aceștia și deci pentru pârâții care nu au domiciliul/reședința/sediul în acel loc se prelungește competența instanței aleasă și sesizată de către reclamant. Dacă printre pârâți sunt și obligați accesorii, cererea se introduce la instanța competentă pentru oricare dintre debitorii principali;

– art. 123 NCPC dispune în alin. 1 că cererile accesorii, adiționale și incidentale se judecă de instanța competentă pentru cererea principală, chiar dacă ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor privitoare la insolvență sau concordatul preventiv (art. 120). Prin alin. 2 se precizează că această regulă se aplică și atunci când competența de soluționare a cererii principale este stabilită de lege în favoarea unei secții specializate sau a unui complet specializat.⁷² În acest fel s-au înlăturat controversele existente sub imperiul vechii reglementări (art. 17), care nu era atât de clară. În sfârșit, textul precizează în alin. 3 că atunci când instanța este exclusiv competentă pentru una dintre părți, ea va fi exclusiv competentă pentru toate părțile;

– art. 139 NCPC reglementează conexitatea, instituție potrivit căreia, pentru asigurarea unei bune judecăți, este posibilă în primă instanță reunirea mai multor procese în care sunt aceleași părți sau chiar împreună cu alte părți și al căror obiect și cauză au între ele o strânsă legătură. Conexitatea poate fi invocată de părți sau din oficiu cel târziu la primul termen de judecată înaintea instanței ulterior sesizate, care se va pronunța printr-o încheiere ce nu poate fi atacată decât odată cu fondul. Dacă s-a admis excepția de conexitate, dosarul va fi trimis instanței mai întâi investite, în afară de cazul în care părțile cer trimiterea lui la una dintre celelalte instanțe. Dar dacă una dintre cereri este în competența exclusivă a unei instanțe, conexarea se va putea face numai la acea instanță.⁷³ Ar părea că atunci când ambele cereri sunt în competența teritorială exclusivă a unor instanțe diferite, conexarea nu poate opera. Totuși, apreciem că voința legiuitorului nu a fost să împiedice conexarea în acest caz, ci numai să stabilească o prioritate în situația în care numai una dintre cereri revine în competența teritorială exclusivă a altei instanțe. Spre deosebire de vechiul Cod, în prezent este permisă conexarea cererilor aflate la instanțe de grad diferit. În acest caz, conexarea se va face la instanța mai înaltă în grad, potrivit principiului de la art. 99 alin. 2. Și în acest caz excepția de conexitate se va invoca tot la instanța ulterior sesizată. Deși s-a dispus

⁷² O interpretare *a contrario* ar conduce la concluzia potrivit căreia prorogarea nu operează în favoarea secției de drept comun și atunci când cererea accesorie ar fi dată în competența unei secții specializate sau a unui complet specializat. Pentru o opinie diferită, a se vedea G. Boroi, N. Stancu, *op. cit.*, p. 285.

⁷³ În sens contrar, a se vedea G. Boroi, N. Stancu, *op. cit.*, p. 287.

conexarea, dacă numai unul dintre procese este în stare de judecată, instanța, în orice stare a judecării, poate dispune disjungerea și judecarea separată de către aceeași instanță.

Ca și în vechea reglementare, spre deosebire de conexitate, litispendența nu constituie un caz de prerogare legală de competență, deoarece în cazul ei este vorba de același litigiu – între aceleași părți, cu același obiect și cu aceeași cauză – cu care au fost sesizate mai multe instanțe deopotrivă de competente (în cazul competenței teritoriale alternative) sau chiar aceeași instanță și deci nu are loc nicio prelungire de competență, care este specifică prorogării. Pentru a opera litispendența trebuie întrunite cumulativ următoarele condiții: să existe cel puțin două cereri care să prezinte triplă identitate de părți, obiect și cauză (cauza debendi) (i); să fie pe rolul aceleiași instanțe sau a unor instanțe diferite, dar deopotrivă competente (ii); cauzele să fie în fața instanțelor de fond, adică în primă instanță sau în apel (iii).

Excepția de litispendență se poate invoca de părți sau de instanță, din oficiu. Atunci când instanțele sunt de același grad, instanțele se invocă la instanța ulterior sesizată, iar când sunt de grad diferit, la instanța de grad inferior.

Admițând excepția, instanța va trimite dosarul la instanța mai întâi investită sau la instanța mai înaltă în grad.

Încheierea prin care s-a soluționat excepția de litispendență poate fi atacată odată cu fondul.

Dacă una dintre cereri se află deja în recurs, nu se va invoca litispendența, ci instanța de fond va suspenda judecata până la soluționarea recursului. Ne aflăm în fața unei suspendări legale de drept.

2.5.3. Prorogarea judecătorească. Enumerare

Prorogarea judecătorească intervine în temeiul unei hotărâri judecătorești, însă desigur la baza hotărârii există un text legal care îndreptățește instanța să pronunțe hotărârea care să stabilească instanța care să judece și care, în mod obișnuit, nu ar fi competentă. Deoarece de aceste cazuri ne-am ocupat sau ne vom ocupa în capitolele viitoare, nu intrăm aici în dezvoltări, ci enumerăm numai situațiile în care intervine prorogarea judecătorească de competență:

- abținerea și recuzarea, atunci când nu se mai poate alcătui completul de judecată (art. 50 alin. 2 și art. 52 alin. 1);
- strămutarea proceselor (art. 140-146);
- delegarea instanței (art. 147);
- admiterea apelului și casarea cu trimitere la altă instanță egală în grad cu prima instanță, care a pronunțat hotărârea, dacă părțile au solicitat în mod expres luarea acestei măsuri (art. 480 alin. 3 teza a doua);
- admiterea recursului și casarea cu trimitere la o altă instanță decât cea care a pronunțat hotărârea casată, dar egală în grad (art. 497 teza a doua și art. 418 alin. 2 teza a doua);

– o prorogare parțială, numai cu privire la administrarea unor probe, se produce atunci când această administrare nu se face de către instanța care judecă, ci de către o altă instanță, prin comisie rogatorie (art. 261 alin. 2-5).

2.5.4. Prorogarea convențională (voluntară). Cazuri și condiții

Prorogarea convențională sau voluntară a competenței are la bază o înțelegere a părților, în acele situații în care legea le permite să deroge de la regulile de competență pe care le stabilește, deci practic numai în cazul competenței teritoriale reglementate de norme de ordine privată. Astfel, potrivit art. 126 alin. 1 NCP, părțile pot conveni în scris sau, în cazul litigiilor născute, și prin declarația verbală în fața instanței ca procesele privitoare la bunuri și la alte drepturi de care acestea pot să dispună să fie judecate de alte instanțe decât acelea care, potrivit legii, ar fi competente teritorial să le judece, în afară de cazul când această competență este exclusivă. În alin. 2 se precizează că în litigiile din materia protecției drepturilor consumatorilor, precum și în alte cazuri prevăzute de lege (de ex. art. 115, în materie de asigurări), părțile pot conveni alegerea instanței competente numai după nașterea dreptului la despăgubire. Orice convenție contrară este considerată ca nescrisă.

Rezultă că înțelegerea scrisă a părților poate fi o clauză atributivă de competență inserată în contract sau o convenție distinctă care să aibă drept obiect alegerea de competență. Dacă litigiul este deja născut, alegerea se poate face și verbal în fața instanței, urmând să se ia act de ea în încheierea de ședință. O aplicație în practică a unei asemenea înțelegeri este așa-zisa „alegere de domiciliu”, care poate fi în interesul reclamantului, al pârâtului sau al ambelor părți, când părțile stabilesc competența în favoarea instanței de la domiciliul ales. În prima situație, reclamantul poate sesiza fie instanța de la domiciliul ales, fie cea competentă potrivit legii (competență teritorială alternativă), în vreme ce în celelalte două ipoteze reclamantul trebuie să introducă cererea la instanța de la domiciliul ales⁷⁴.

Pentru a interveni prorogarea convențională este necesar să fie îndeplinite și următoarele condiții:

- părțile să aibă capacitate deplină de exercițiu, iar dacă nu, să fie, după caz, reprezentate sau asistate în condițiile legii;

- consimțământul părților să fie liber și neviciat;

- în convenție să se determine instanța competentă sau să se arate criteriile pe baza cărora se determină instanța competentă;

- convenția părților să fie expresă. Neinvocarea excepției de necompetență relativă în termen atrage decăderea părții de a o invoca și nu reprezintă nicidecum o prorogare tacită de competență; soluția, pe care o dădeam și sub imperiul vechii reglementări, este în concordanță și cu prevederile art. 1203 NCC, potrivit căruia, între altele, clauzele standard prin care se derogă de la normele privind competența instanțelor judecătorești nu produc efecte decât dacă sunt acceptate, în mod expres, în scris, de cealaltă parte.

⁷⁴ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 437.

Secțiunea a 3-a. Competența internațională

3.1. Reguli aplicabile în absența unui tratat

După cum am mai arătat, problema este tratată pe larg la disciplina Drept internațional privat și la Drept comunitar, astfel încât, în cele ce urmează, vom prezenta doar o sinteză. Mai întâi trebuie stabilită competența internațională sau generală, adică dacă sunt competente instanțele române, apoi se fixează competența internă sau specială, după regulile de competență materială și teritorială pe care le-am examinat mai sus.

Instanțele judecătorești române sunt competente, în condițiile prevăzute de Cartea a VII-a din Noul Cod de procedură civilă, în măsura în care prin tratatele internaționale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel (art. 1064)⁷⁵.

În legătură cu competența internațională a instanțelor române, art. 1065-1077 NCPC cuprind anumite dispoziții generale:

a) Competența întemeiată pe domiciliul sau sediul pârâtului. (1) Sub rezerva în care legea dispune altfel, instanțele române sunt competente dacă pârâtul are domiciliul, iar în lipsa domiciliului, reședința obișnuită, respectiv sediul principal, iar în lipsa sediului principal, un sediu secundar sau fondul de comerț pe teritoriul României la data introducerii cererii. (2) Când există mai mulți pârâți, instanțele române sunt competente dacă unul dintre aceștia se află în situația prevăzută la alin. 1, în afară de cazul când cererea a fost făcută numai cu scopul de a-l sustrage pe un pârât de la jurisdicția domiciliului ori reședinței obișnuite sau, după caz, a sediului principal ori secundar situat în străinătate. (3) Instanțele române sunt de asemenea competente pentru a judeca orice cerere privind activitatea la sediul secundar al unei persoane juridice neavând sediul principal în România, când acest sediu secundar este situat în România la data introducerii cererii (art. 1065);

b) Prorogarea voluntară de competență în favoarea instanței române. (1) Când, în materii având ca obiect drepturi de care ele dispun liber conform legii române, părțile au convenit valabil competența instanțelor române de a judeca litigii actuale sau eventuale privind asemenea drepturi, instanțele române sunt singurele competente. (2) Cu excepția cazurilor în care prin lege se dispune altfel, instanța română în fața căreia pârâtul este chemat rămâne competentă de a judeca cererea, dacă pârâtul se prezintă în fața instanței și formulează apărări în fond, fără a invoca excepția de necompetență, cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului în fața primei instanțe. (3) În situațiile prevăzute la alin. 1 și 2, instanța română sesizată poate respinge cererea, când din ansamblul circumstanțelor rezultă că litigiul nu prezintă nicio legătură semnificativă cu România (art. 1066);

c) Alegerea forului. (1) În materie patrimonială, părțile pot conveni asupra instanței competente să judece un litigiu actual sau eventual izvorând dintr-un

⁷⁵ Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat a fost abrogată prin art. 83 lit. e din Legea nr. 76/2012.

raport cu elemente de extraneitate. Convenția poate fi încheiată prin înscris, telegramă, telex, telecopiator sau orice alt mijloc de comunicare ce permite a-i stabili proba printr-un text. În lipsă de stipulație contrară, competența forului ales este exclusivă. (2) Alegerea instanței este fără efect dacă ea conduce la lipsirea în mod abuziv a uneia dintre părți de protecția pe care i-o asigură o instanță prevăzută de legea română. De asemenea, alegerea este fără efect când instanța aleasă este străină, iar litigiul este de competență exclusivă a instanțelor române, precum și când instanța aleasă este română, iar litigiul este de competență exclusivă a unei instanțe străine. (3) Instanța aleasă nu se poate declara incompetentă dacă: a) una dintre părți are domiciliul/reședința obișnuită, respectiv un sediu secundar în circumscripția acestei instanțe; b) dreptul aplicabil litigiului conform dreptului internațional privat român este legea română (art. 1067);

d) Excepția de arbitraj. Dacă părțile au încheiat o convenție de arbitraj vizând un litigiu arbitrabil conform legii române, instanța română sesizată își va declina competența, cu excepția situațiilor în care: a) pârâtul nu a invocat excepția de arbitraj până la primul termen la care a fost legal citat; b) instanța constată că respectiva convenție de arbitraj este caducă sau inoperantă; c) tribunalul arbitral nu poate fi constituit sau arbitrul unic nu poate fi desemnat din motive vădit imputabile pârâtului (art. 1068);

e) For de necesitate. (1) Instanța română de la locul cu care cauza prezintă o legătură suficientă devine competentă să soluționeze cauza, deși legea nu prevede competența instanțelor române, dacă se dovedește că nu este posibilă introducerea unei cereri în străinătate sau că nu se poate pretinde în mod rezonabil ca ea să fie introdusă în străinătate. (2) În situațiile prevăzute la alin. 1, dacă cererea este formulată de un cetățean român sau apatrid domiciliat în România ori de către o persoană juridică de naționalitate română, competența instanței române este obligatorie (art. 1069);

f) Verificarea competenței internaționale. (1) Instanța sesizată verifică din oficiu competența sa internațională, procedând conform regulilor interne privind competența, iar dacă stabilește că nu este competentă nici ea, nicio altă instanță română, respinge cererea ca nefind de competența jurisdicției române, sub rezerva aplicării prevederilor art. 1069. Hotărârea instanței este supusă recursului la instanța ierarhic superioară. (2) Necompetența internațională a instanței române poate fi invocată în orice stare a procesului, chiar și direct în căile de atac. Dispozițiile art. 1066 rămân aplicabile (art. 1070);

g) Competența internă. (1) Când instanțele române sunt competente potrivit dispozițiilor cărții de față, competența se determină conform regulilor din prezentul cod și, după caz, a celor prevăzute în legi speciale. (2) Dacă, în aplicarea prevederilor alin. 1, nu se poate identifica instanța competentă să judece cauza, cererea va fi îndreptată, urmând regulile de competență materială, la Judecătoria sectorului 1 a municipiului București, respectiv la Tribunalul București (art. 1071);

h) Chestiuni preliminare. Instanța română sesizată judecă pe cale incidentală chestiunile care nu intră în competența sa, dar a căror soluționare este necesară pentru a decide asupra cererii principale (art. 1072);

i) Cereri incidentale. Instanța competentă să judece cererea originală este, de asemenea, competentă să judece: a) cererile de intervenție, cu excepția cazurilor când asemenea cereri ar fi fost formulate numai pentru a-l sustrage pe intervenient de la jurisdicția normal competentă; b) cererea reconvențională (art. 1073);

j) Măsurii provizorii, conservatorii și de executare. În situații de urgență, instanța română este, de asemenea, competentă să dispună măsuri provizorii, conservatorii și de executare privind persoane sau bunuri aflate în România la data introducerii cererii, chiar dacă, potrivit dispozițiilor cărții de față, ea nu ar fi competentă să judece fondul (art. 1074);

k) Litispendența internațională. (1) Când o cerere este pendinte în fața unei instanțe străine și este previzibil că hotărârea străină va fi susceptibilă de recunoaștere sau executare în România, instanța română sesizată ulterior cu o cerere între aceleași părți, având același obiect și aceeași cauză, poate suspenda judecata până la pronunțarea hotărârii de către jurisdicția străină. Instanța română va respinge cererea când hotărârea străină pronunțată este susceptibilă de a fi recunoscută conform dispozițiilor prezentei cărți. (2) În cazul suspendării prevăzut la alin. 1, dacă jurisdicția străină se declară incompetentă sau dacă hotărârea străină pronunțată nu este susceptibilă de a fi recunoscută în România, instanța română repune procesul pe rol la cererea părții interesate. (3) Faptul că o cauză este sau nu pendinte în fața jurisdicției străine se determină conform legii statului în care are loc procesul (art. 1075);

l) Conexitatea internațională. Când instanța română este sesizată cu judecarea unei cereri, aceasta este competentă să judece și cererea care este legată de cea dintâi printr-un raport atât de strâns, încât există interesul pentru cercetarea și judecarea acestora în același timp, cu scopul de a evita soluții care nu ar putea fi conciliate dacă cererile ar fi judecate separat (art. 1076);

m) Termene. Când o persoană aflată în străinătate trebuie să respecte un termen procedural în fața autorităților judiciare sau administrative române, este suficient ca cererea sa să parvină în ultima zi a termenului la o reprezentanță diplomatică sau consulară română (art. 1077).

Noul Cod de procedură civilă stabilește și anumite *dispoziții speciale de competență internațională a instanțelor române*.

Astfel, în ce privește competența personală exclusivă, art. 1078 prevede că instanțele române sunt exclusiv competente să judece litigii cu elemente de extraneitate din sfera statului personal referitoare la:

1. acte de stare civilă întocmite în România privind persoane domiciliat în România și care sunt cetățeni români sau apatrizi;
2. încuviințarea adopției, dacă cel ce urmează a fi adoptat domiciliază în România și este cetățean român sau apatrid;
3. tutela și curatela pentru protecția unei persoane cu domiciliul în România, care este cetățean român sau apatrid;
4. punerea sub interdicție judecătorească a unei persoane cu domiciliul în România;

5. desfacerea, nulitatea sau anularea căsătoriei, precum și alte litigii între soți, cu excepția celor referitoare la imobile situate în străinătate, dacă la data introducerii cererii ambii soți domiciliază în România și unul dintre ei este cetățean român sau apatrid.

În legătură cu competența exclusivă în materia unor acțiuni patrimoniale, art. 1079 NCPC stabilește că instanțele române sunt exclusiv competente să judece litigii cu elemente de extraneitate referitoare la: 1. imobile situate pe teritoriul României; 2. bunuri lăsate în România de defunctul cu ultimul domiciliu în România; 3. contracte încheiate cu consumatori având domiciliul sau reședința obișnuită în România, pentru prestații de consum curent destinate uzului personal sau familial al consumatorului și fără legătură cu activitatea profesională sau comercială a acestuia, dacă: a) furnizorul a primit comanda în România; b) încheierea contractului a fost precedată în România de o ofertă sau o publicitate și consumatorul a îndeplinit actele necesare încheierii contractului.

Pentru situațiile prevăzute la art. 1078 și 1079, convenția de alegere a forului, altul decât instanța română, este inoperantă (art. 1081).

Prin art. 1080 NCPC se stabilește competența preferențială a instanțelor române, care vor judeca și în litigiile în care:

1. reclamantul din cererea privind obligația de întreținere are domiciliul în România;

2. locul unde a luat naștere sau trebuia executată, fie și numai în parte, o obligație contractuală se află în România;

3. locul unde a intervenit un fapt juridic din care decurg obligații extracontractuale sau se produc efectele acestuia se află în România;

4. stația feroviară sau rutieră ori portul sau aeroportul de îmbarcare/încărcare sau debarcare/descărcare a pasagerilor sau a mărfii transportate se află în România;

5. bunul asigurat sau locul producerii evenimentului asigurat se află în România;

6. ultimul domiciliu al defunctului se află în România, rezervată fiind competența exclusivă pentru imobilele lăsate de acesta în străinătate;

Instanțele judecătorești române sunt, de asemenea, competente să judece:

1. procese referitoare la ocrotirea minorului sau a persoanei puse sub interdicție judecătorească, cetățean român cu domiciliul în străinătate;

2. cererile de divorț, dacă la data introducerii cererii reclamantul domiciliază pe teritoriul României de cel puțin un an;

3. declararea judecătorească a morții unui cetățean român, chiar dacă acesta se afla în străinătate la data când a intervenit dispariția. Până la luarea unor măsuri provizorii de către instanța română, rămân valabile măsurile provizorii dispuse de instanța străină;

4. procese între persoane cu domiciliul în străinătate, referitoare la acte sau la fapte de stare civilă înregistrate în România, dacă cel puțin una dintre părți este cetățean român;

5. procese referitoare la ocrotirea în străinătate a proprietății intelectuale a unei persoane domiciliate în România, cetățean român sau apatrid, rezervată fiind o convenție de alegere a forului;

6. procese între străini, dacă aceștia au convenit expres astfel, iar raporturile juridice privesc drepturi de care ei pot dispune, în legătură cu bunuri sau interese ale persoanelor din România;

7. procese referitoare la abordajul navelor sau la coliziunea aeronavelor, precum și cele referitoare la asistența sau salvarea unor persoane sau bunuri în marea liberă ori într-un spațiu nesupus suveranității vreunui stat, dacă:

a) nava sau aeronava arborează pavilionul român sau, după caz, este înmatriculată în România;

b) locul de destinație sau primul port ori aeroport unde nava sau aeronava a ajuns se găsește pe teritoriul României;

c) nava sau aeronava a fost sechestrată în România;

d) pârâțul are domiciliul sau reședința obișnuită în România;

8. procese privind răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate de produse originare din România, indiferent de cetățenia victimei, de locul survenirii accidentului sau de locul producerii.

3.2. Existența unui tratat internațional

Deoarece Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 se aplică numai statelor membre ale Uniunii Europene⁷⁶, ne vom referi în cele ce urmează la unele convenții ale României încheiate cu alte state.

De regulă, aceste convenții de asistență juridică în materie civilă și comercială, în materie civilă, familială și penală, în materie civilă și penală sau, în sfârșit, în materia dreptului civil și de familie prevăd, în formulări asemănătoare, că fiecare dintre cele două state asigură, pe teritoriul său, cetățenilor celuilalt stat, protecția juridică a drepturilor și intereselor lor personale sau patrimoniale, în aceleași condiții ca și propriilor cetățeni. În consecință, cetățenii fiecăruia dintre cele două state au pe teritoriul celuilalt acces liber și nestânjenit pe lângă autoritățile judiciare, în aceleași condiții ca și cetățenii acestui alt stat, pentru urmărirea și apărarea drepturilor și a intereselor lor. În unele convenții (de ex. cu Siria) se mai precizează că dispozițiile referitoare la cetățeni se aplică, în mod corespunzător, și persoanelor juridice înființate în conformitate cu legile părții contractante pe teritoriul căreia își au sediul sau persoanelor juridice care au naționalitatea uneia dintre părțile contractante în conformitate cu legile și regulamentele sale (convenția cu Turcia).

*

Întrebări

1. Care este instanța de drept comun în ce privește judecata în primă instanță?
2. Ce litigii intră în competența instanței de tutelă?
3. Care sunt criteriile după care se stabilește competența în materia contenciosului administrativ? Există derogări?

⁷⁶ Pentru aplicarea regulilor de competență potrivit Regulamentului Bruxelles I bis (nr. 1215/2012), a se vedea Gh. L. Zidaru, *op. cit.*, p. 109-464.

4. Care sunt regulile generale în stabilirea competenței după valoare?
5. Care sunt factorii de determinare a competenței teritoriale?
6. Dați 5 exemple de cauze ce sunt de competența instanței celui din urmă domiciliu al defunctului.
7. În ce condiții operează prorogarea de competență în cazul cererilor accesorii, adiționale și incidentale?
8. Ce incidente procedurale se rezolvă de către altă instanță decât cea sesizată cu cererea principală?
9. Care sunt particularitățile în cazul excepției de necompetență?
10. Care ar fi mijloacele procesuale prin care s-ar putea evita un conflict pozitiv de competență?
11. Ce deosebiri există între litispendență și conexitate?
12. Care sunt particularitățile hotărârii de strămutare?

Grile și spețe

1. Judecătoria judecă în primă instanță:
 - a) cereri referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă;
 - b) cereri de evacuare;
 - c) cereri evaluabile în bani în valoare de până la 500.000 de lei inclusiv;
 - d) litigiile în materie de dreptul muncii.
2. Tribunalele judecă în primă instanță:
 - a) cererile privitoare la strămutarea de hotare;
 - b) cererile privind obligații de a face sau a nu face neevaluabile în bani;
 - c) cererile de partaj judiciar, dacă valoarea totală a bunurilor partajate depășește 200.000 de lei;
 - d) cererile de divorț, dacă există copii minori.
3. Valoarea cererii de chemare în judecată se va stabili după următoarele reguli:
 - a) în cererile care au ca obiect un drept la prestații succesive, întotdeauna valoarea se va calcula după valoarea prestației anuale datorate;
 - b) când prin cerere se solicită plata unei părți dintr-o creanță, valoarea cererii se socotește numai după pretenția formulată de reclamant;
 - c) în cererea având ca obiect un drept real asupra unui imobil, valoarea se va determina întotdeauna după valoarea imobilului;
 - d) în cererile în materie de moștenire, valoarea se va stabili fără scăderea sarcinilor sau datoriei moștenirii.
4. Cererea privitoare la un imobil care se află în circumscripțiile mai multor instanțe:
 - a) se va introduce întotdeauna la instanța domiciliului sau reședinței pârâtului;
 - b) se va introduce întotdeauna la oricare dintre instanțele unde se află imobilul;
 - c) se va introduce la instanța de la domiciliul reclamantului;
 - d) se va introduce la instanța de la domiciliul sau reședința pârâtului, dacă aceasta se află într-una dintre aceste circumscripții.

5. În ceea ce privește excepția de necompetență:
 - a) dacă necompetența este de ordine publică, aceasta se poate invoca de către părți ori de către judecător în orice stare a pricinii;
 - b) dacă aceasta vizează necompetența generală a instanțelor judecătorești, excepția se poate invoca de către instanță ori de către părți până la închiderea dezbaterilor în primă instanță;
 - c) dacă aceasta vizează necompetența materială sau teritorială exclusivă, excepția trebuie invocată de către părți ori de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, în fața primei instanțe;
 - d) dacă aceasta vizează necompetența de ordine privată, excepția poate fi invocată de către părți cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe.
6. În cazul conflictului de competență:
 - a) acesta va fi soluționat în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - b) hotărârea dată cu privire la soluționarea conflictului este definitivă;
 - c) sesizarea instanței competente să soluționeze conflictul poate fi făcută și de către partea interesată;
 - d) judecarea cauzei va putea fi suspendată la cererea părții interesate.
7. Hotărârea de strămutare se caracterizează prin:
 - a) se dă în ședință publică, fără citarea părților;
 - b) se dă fără motivare;
 - c) se poate ataca numai prin recurs;
 - d) este definitivă.
8. Instanța competentă să judece o cerere de strămutare este:
 - a) Înalta Curte de Casație și Justiție, în cazul motivului de bănuială legitimă ori de siguranță publică;
 - b) Tribunalul, în cazul motivului de bănuială legitimă, dacă se cere strămutarea cauzei de la o judecătoria din circumscripția acestuia;
 - c) Curtea de apel, în cazul de bănuială legitimă, dacă se cere strămutarea cauzei de la o judecătoria sau de la un tribunal din circumscripția acesteia;
 - d) Înalta Curte de Casație și Justiție în cazul de bănuială legitimă dacă se cere strămutarea cauzei de la curtea de apel.
9. Judecătoriile judecă în primă instanță:
 - a) cererile de evacuare;
 - b) orice cerere evaluabilă în bani;
 - c) cererile posesorii;
 - d) cereri privind obligațiile de a nu face, neevaluabile în bani, numai dacă izvorul acestora are natură contractuală.
10. În materie de competență materială:
 - a) judecătoria este instanța cu plenitudine de competență în privința judecării în primă instanță în materie civilă;
 - b) tribunalul judecă, în primă instanță, cereri evaluabile în bani de peste 100.000 lei;

- c) curtea de apel nu judecă niciodată, în primă instanță, în materie civilă;
 - d) normele legale care reglementează această competență sunt de ordine privată.
11. În ceea ce privește criteriul valoric în stabilirea competenței materiale:
- a) competența se stabilește după valoarea obiectului cererii, arătată în capătul principal de cerere și în eventualele capete accesorii;
 - b) pentru stabilirea valorii cererii nu vor fi avute în vedere accesoriile pretenției principale;
 - c) pentru stabilirea valorii cererii nu vor fi avute în vedere prestațiile periodice ajunse la scadență în cursul judecății;
 - d) atunci când se contestă valoarea obiectului cererii de chemare în judecată, instanța va putea administra proba cu o expertiză evaluatoare.
12. În cazul în care o cerere de chemare în judecată cuprinde mai multe capete de cerere principale evaluabile în bani:
- a) competența materială în funcție de valoare se stabilește întotdeauna prin cumularea valorii tuturor capetelor principale de cerere;
 - b) atunci când capetele de cerere principale sunt întemeiate pe cauze diferite, competența materială se stabilește în raport cu valoarea fiecărei pretenții în parte;
 - c) în cazul în care capetele de cerere principale sunt întemeiate pe un titlu comun, competența materială în funcție de valoare se stabilește prin cumularea valorii tuturor capetelor principale de cerere;
 - d) instanța este obligată, în toate cazurile, să disjungă aceste capete principale de cerere și să stabilească ulterior competența potrivit dispozițiilor legale în materie.
13. Valoarea cererii de chemare în judecată se va stabili:
- a) în cazul cererii privind executarea unui contract, se va lua în considerare valoarea obiectului acestui contract, indiferent de pretenția concretă dedusă judecății;
 - b) în cazul unei cereri privind constatarea nulității absolute a unui act juridic, se va lua în considerare valoarea obiectului actului juridic, respectiv numai dacă părțile au cerut și repunerea părților în situația anterioară;
 - c) în cazul unei cereri privitoare la un contract de locațiune, valoarea se stabilește după chiria solicitată efectiv prin cerere;
 - d) în cazul unei cereri privitoare la un contract de arendă, valoarea cererii se calculează după arenda anuală.
14. Pe lângă instanța de la domiciliul pârâtului, mai sunt competente (competență teritorială alternativă):
- a) instanța domiciliului reclamantului într-o cerere privitoare la stabilirea filiației;
 - b) instanța domiciliului creditorului-reclamant în cazul unei cereri referitoare la obligația de întreținere;
 - c) instanța domiciliului consumatorului într-o cerere având ca obiect constatarea nulității absolute a contractului încheiat cu un profesionist;
 - d) instanța locului unde se află imobilul într-o cerere de rectificare tabulară.
15. În ceea ce privește conexarea pricinilor:
- a) aceasta este posibilă numai între două sau mai multe pricini în care sunt aceleași părți, au aceeași cauză, respectiv același obiect;

- b) excepția de conexare poate fi invocată numai de către părți cel mai târziu la primul termen de judecată înaintea instanței ulterior sesizate;
 - c) instanța se va pronunța prin încheiere;
 - d) încheierea prin care instanța conexează două pricini nu poate fi atacată în niciun fel, fiind o măsură de bună administrare a justiției.
16. În cazul formulării unei cereri de strămutare a procesului:
- a) completul care judecă cererea de strămutare poate să dispună din oficiu suspendarea judecării procesului a cărui strămutare se cere, părțile fiind obligate, în caz de admitere a suspendării la plata unei cauțiuni de 1.000 de lei;
 - b) încheierea cu privire la suspendarea procesului a cărui strămutare se solicită nu se motivează și nu este supusă niciunei căi de atac;
 - c) măsura suspendării procesului a cărui strămutare se solicită se comunică de urgență instanței de la care s-a cerut strămutarea;
 - d) nu se poate dispune suspendarea procesului a cărei strămutare se cere.
17. Este de competența exclusivă a instanței ultimului domiciliu al defunctului:
- a) cererea de anulare sau rezoluțiune a vânzării de drepturi succesoriale;
 - b) cererea reală imobiliară introdusă de un terț împotriva moștenitorilor;
 - c) cererea pentru predarea unui legat;
 - d) cererea prin care moștenitorii solicită să se constate prescripția dreptului de a cere și obține executarea silită a unui debit al defunctului față de un terț creditor.
18. Între A., în calitate de promitent-vânzător și B., în calitate de promitent-cumpărător a intervenit o promisiune bilaterală de vânzare a unui imobil. Intervine decesul lui A. În urma acestuia rămân moștenitori A.I. și A.L. Având în vedere că B nu și-a îndeplinit obligația de plată a prețului în termenul stipulat în convenția ce constată promisiunea bilaterală de vânzare, moștenitorii lui A. intenționează să rezoluționeze antecontractul încheiat de defunct cu B. Cererea de chemare în judecată se va introduce la:
- a) instanța locului unde își are domiciliul B., în temeiul art. 107 NCPC;
 - b) instanța locului situării imobilului, în temeiul art. 117 alin. (1) NCPC;
 - c) instanța locului ultimului domiciliu al defunctului A., în temeiul art. 118 alin. (1) pct. 2 NCPC, având în vedere că promisiunea bilaterală de vânzare a fost încheiată cu defunctul A.;
 - d) alternativ, instanța locului situării imobilului și instanța locului domiciliului părâtului, deoarece este vorba de o acțiune mixtă.
19. În cazul în care una din părți formulează cerere de strămutare:
- a) dacă aceasta se va admite, actele de procedură efectuate anterior strămutării se vor păstra dacă hotărârea prin care s-a dispus strămutarea nu face nicio mențiune cu privire la ele;
 - b) asupra acesteia se va pronunța, în toate cazurile, Înalta Curte de Casație și Justiție, printr-o hotărâre care nu este supusă niciunei căi de atac;
 - c) aceasta se va judeca în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - d) dacă aceasta se va admite, hotărârea pronunțată după introducerea cererii de strămutare este desființată de drept.
20. Litispendența:
- a) spre deosebire de conexitate, poate fi invocată în orice fază a pricinii;
 - b) presupune ca pricinile să fie pe rolul unor instanțe deopotrivă competente;

- c) presupune în toate cazurile trimiterea dosarului la instanța mai întâi investită;
 - d) nu reprezintă un caz de prorogare de competență.
21. În privința cererilor implicând raporturile dintre un profesionist și un consumator:
- a) competența teritorială este alternativă, atunci când cererea formulată de consumator împotriva profesionistului are ca obiect nulitatea absolută a unei clauze contractuale;
 - b) competența este exclusivă, respectiv cea de la domiciliul consumatorului, dacă cererea este formulată de profesionist împotriva consumatorului;
 - c) iar cererea este formulată de profesionist, nu este posibilă încheierea unei convenții privind alegerea de competență nici înainte și nici după începerea procesului;
 - d) competența este facultativă, dacă consumatorul are calitatea de grefier la instanța care este competentă să judece cauza.
22. Cererea de autorizare de către instanța de tutelă a vânzării unui imobil aparținând minorului este de competența:
- a) materială, a judecătoriei, indiferent de valoarea obiectului respectivului act juridic;
 - b) teritorială exclusivă, a instanței unde își are domiciliul sau reședința minorul;
 - c) teritorială exclusivă, a instanței locului unde se află imobilul;
 - d) teritorială alternativă, a instanței locului unde își are domiciliul sau reședința minorul și a locului unde se află imobilul.
23. În ceea ce privește conexitatea și litispendența:
- a) conexitatea este posibilă numai dacă ambele pricini se află în fața primei instanțe;
 - b) conexitatea reprezintă un caz de prorogare legală de competență care operează și atunci când instanțele sunt de grad diferit;
 - c) conexitatea, spre deosebire de litispendență, poate fi invocată numai de către părți, până cel mai târziu la primul termen de judecată în fața instanței ulterior sesizate;
 - d) litispendența, spre deosebire de conexitate implică identitate de părți, obiect și cauză, nu reprezintă un caz de prorogare de competență și poate fi invocată cât timp ambele pricini se află în fața instanțelor de fond.
24. Reprezintă chestiuni prejudiciale:
- a) invocarea excepției de neexecutare a contractului;
 - b) sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept;
 - c) excepția de nelegalitate a unui act administrativ cu caracter individual de care depinde soluționarea cauzei civile, instanța investită cu soluționarea acesteia din urmă, devine competentă să se pronunțe și asupra nelegalității actului administrativ;
 - d) invocarea excepției de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe.
25. Reclamantul A. a chemat în judecată pe B. solicitând obligarea acestuia să îi lase în deplină proprietate și posesie un imobil a cărui valoare este de 200.000 lei. Prin cerere de intervenție voluntară principală, C. solicită obligarea predării imobilului către el, pretinzând că este proprietar. După admiterea în principiu a cererii de intervenție, C. formulează cerere de chemare în garanție a lui D., de la

care a cumpărat imobilul în cauză, solicitând obligarea acestuia la plata sumei de 200.000 lei (prețul plătit) și 40.000 lei, cu titlu de daune. Față de acestea:

- a) intervenientul C. putea face cerere de chemare în garanție față de cererea de intervenție până la terminarea cercetării procesului în fața primei instanțe;
- b) cererea de intervenție formulată de C. se poate disjunge, dacă judecarea cererii principale ar fi întârziată prin cererea de intervenție, caz în care instanța investită rămâne competentă să soluționeze cererea de intervenție;
- c) încheierea prin care se respinge ca inadmisibilă cererea de chemare în garanție se poate ataca numai cu apel, în termen de 5 zile de la pronunțare;
- d) înainte de admiterea în principiu a cererii de chemare în garanție instanța comunică lui D. cererea de chemare în garanție și copii de pe înscrisurile ce o însoțesc, precum și copii de pe cererea de chemare în judecată, întâmpinare și de pe înscrisurile de la dosar.

26. O cauză care are ca obiect rezilierea contractului de închiriere, încheiat pe perioadă nedeterminată, pentru neplata chiriei în cuantum de 20.000 lei pe lună pentru două luni consecutive și evacuarea pârâtului din spațiu, este de competența:

- a) materială a tribunalului, pentru ambele capete de cerere;
- b) a tribunalului pentru primul capăt de cerere și a judecătoriei pentru al doilea, instanța urmând a disjunge cele două capete de cerere;
- c) teritorială alternativă a domiciliului/sediului pârâtului sau locului unde se află imobilul;
- d) materială a judecătoriei, pentru ambele capete de cerere și teritorială.

27. În ceea ce privește conflictul de competență:

- a) în cazul celui negativ, sesizarea regulatorului de competență revine în mod exclusiv instanței în fața căreia se ivește conflictul, în timp ce în cazul celui pozitiv, sesizarea o poate face și partea interesată;
- b) nu se poate crea conflict de competență cu Înalta Curte de Casație și Justiție;
- c) instanța competentă să judece conflictul va hotărî, în camera de consiliu, fără citarea părților, prin hotărâre definitivă;
- d) ivit între două secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție se soluționează de completul de 5 judecători.

28. Revin în competența instanței de la ultimul domiciliu al defunctului:

- a) cererea de predare a unui legat cu titlu particular având ca obiect un imobil situat în circumscripția altei instanțe;
- b) cererile prin care moștenitorii cheamă în judecată pe debitorii defunctului pentru realizarea creanțelor dobândite în temeiul moștenirii;
- c) cererile prin care creditorii personali ai moștenitorilor cer partajul în numele debitorului lor;
- d) cererile prin care un terț cheamă în judecată moștenitorii pentru revendicarea unui bun imobil aflat în masa succesorală.

29. În ceea ce privește cererea de strămutare:

- a) cererea se judecă de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părților;
- b) dacă prin hotărârea de admitere nu s-a dispus nimic cu privire la actele îndeplinite de instanță înainte de strămutare, trebuie refăcute numai actele de procedură și probele îndeplinite sau administrate după formularea cererii de strămutare;

- c) pentru bănuială legitimă, aceasta se poate cere de către partea interesată în orice fază a procesului;
 - d) hotărârea se dă fără motivare și este definitivă.
30. Regula „judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției” se aplică în următoarele situații:
- a) în cazul în care o cauză are ca obiect un partaj succesoral, iar în cuprinsul masei partajabile se află și un imobil, competența va reveni instanței ultimului domiciliu al defunctului;
 - b) judecătorul investit cu cererea de chemare în judecată va judeca și cererea reconvențională, chiar dacă aceasta, formulată separat, ar atrage o altă competență materială;
 - c) dacă se invocă excepția de nelegalitate a unui act administrativ de care depinde soluționarea cauzei civile, instanța investită cu soluționarea acesteia din urmă, devine competentă să se pronunțe și asupra nelegalității actului administrativ;
 - d) dacă creditorul defunctului cheamă în judecată pe moștenitor pentru plata unei obligații transmise prin moștenire, această cerere fiind de competența ultimului domiciliu al defunctului, iar moștenitorul se apară invocând compensația legală cu o creanță pe care el o are asupra creditorului defunctului.

Răspuns grile:

1 ab, 2 -, 3 d, 4 d, 5 c, 6 b, 7 bd, 8 cd, 9 ac, 10 -, 11 bc, 12 b, 13 d, 14 abcd, 15 c, 16 bc, 17 ac, 18 a, 19 cd, 20 bd, 21 abd, 22 ad, 23 abd, 24 abd, 25 ad, 26 ac, 27 bcd, 28 ac, 29 acd, 30 cd

1. Prin cererea înregistrată la Judecătoria Sectorului 3 București, T.A. a chemat în judecată pe R.T., cu domiciliul în București, sector 3, solicitând despăgubiri de 100.000 lei, reprezentând contravaloarea prejudiciului produs reclamantului prin fapta ilicită a pârâtului.

În cursul judecății, după efectuarea expertizei contabile pentru evaluarea prejudiciului produs prin fapta ilicită, reclamantul și-a majorat pretențiile la 330.000 lei, în raport de concluziile raportului de expertiză.

La același termen pârâtul, R.T., a invocat excepția necompetenței materiale a judecătorei, în considerarea valorii reale a pretențiilor lui T.A.

Ce va decide instanța asupra excepției invocate de R.T.? Argumentați.

2. A.E., în numele și pentru minora A.I., a chemat în judecată pe B.T. solicitând instanței să stabilească paternitatea pârâtului față de minora A.I. și să îl oblige pe pârât să plătească acesteia pensia alimentară.

Prin întâmpinarea formulată în termen, B.T. a invocat excepția de necompetență teritorială a instanței. În susținerea excepției, B.T. a arătat că în mod greșit acțiunea a fost introdusă la instanța Suceava, în raza căreia domiciliază reclamanta. Pârâtul a cerut declinarea competenței în favoarea instanței din Craiova, în raza teritorială a căreia se află domiciliul său.

Ce va decide instanța cu privire la excepția de necompetență teritorială?

3. T.G. a chemat în judecată pe C.I., pentru a fi obligat să îi predea locuința situată în imobilul din București, str. F, sector 2.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că, deși contractul de închiriere încheiat cu pârâtul a expirat, acesta din urma refuză să-i predea locuința, continuând să o folosească fără titlu.

C.I. a formulat cerere reconvențională în care a solicitat obligarea lui T.G. la plata sumei de 600.000 lei, cu titlu de despăgubire pentru îmbunătățirile pe care le-a adus apartamentului în perioada în care l-a folosit.

Reclamantul-pârât, T.G., a invocat excepția de necompetență materială a Judecătoriei Sectorului 2 București, în privința judecării cererii reconvenționale. T.G. a susținut că obiectul cererii reconvenționale are o valoare mai mare de 200.000 lei, competența materială revenind Tribunalului București, iar normele ce stabilesc această competență sunt de ordine publică, neputând fi ignorate de către părți sau de către instanță.

Instanța a respins excepția invocată de reclamantul-pârât, T.G.

Care este calea procedurală pe care o are la dispoziție T.G. pentru a ataca soluția instanței cu privire la excepția de necompetență materială?

Analizați legalitatea soluției pronunțate de instanță asupra excepției de necompetență materială.

4. Prin cererea de chemare în judecată introdusă la Tribunalul Maramureș, reclamantii C.Gh. și C.I. au solicitat obligarea pârâtei S.C. ORZA S.R.L. să predea în deplină proprietate și posesie terenul în suprafață de 540 mp situat în comuna Strâmtura.

Tribunalul Maramureș s-a declarat incompetent și a trimis cauza spre soluționare Judecătoriei Sighetu Marmăției, cu motivarea că este o acțiune civilă în revendicare ce se soluționează, potrivit art. 117 NCPC, de către instanța în circumscripția căreia se află imobilul, respectiv Judecătoria Sighetu Marmăției.

Judecătoria Sighetu Marmăției și-a declinat competența în favoarea Judecătoriei Dragomirești, județul Maramureș, cu motivarea că, potrivit Hotărârii Guvernului nr. 337/1993, comuna Strâmtura se află situată în circumscripția Judecătoriei Dragomirești.

Judecătoria Dragomirești a trimis dosarul la Curtea de Apel Cluj pentru rezolvarea conflictului de competență.

Ce a decis Curtea de Apel Cluj?

5. A.A. a chemat în judecată, la Judecătoria Sinaia, prin aceeași cerere de chemare în judecată, pe pârâții B.B., C.C. și D.D., solicitând instanței să-i oblige, să lase în deplină proprietate și pașnică posesie imobilele situate în Sinaia M1 (care este deținut de B.B.; aflat la parterul imobilului X), M2 (care este deținut de C.C., aflat la etajul 1 al imobilului X), M3 (care este deținut de D.D., aflat la etajul 2 al imobilului X).

În motivarea acțiunii, reclamantul a invocat că înțelege să-și dovedească dreptul de proprietate invocat cu titlul – contractul de vânzare nr. z/data, prin care defunctul său tată a cumpărat întregul imobil (bloc cu parter și două etaje) ce face obiectul prezentei cereri. De asemenea, reclamantul a menționat că, anterior sesizării instanței de judecată, i-a notificat pe

pârâți, prin executor judecătoresc, să lase în deplină proprietate și pașnică posesie imobilele M1, M2 și M3, dar aceștia nu s-au conformat acestei obligații.

Reclamantul a evaluat, în funcție de valoarea impozabilă, cele trei imobile la următoarele sume: imobilul M1 la suma de 130.000 lei, imobilul M2 la suma de 250.000 lei și imobilul M3 la suma de 285.000 lei.

La primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate, pârâțul M1 a invocat excepția necompetenței materiale a Judecătoriei Sinaia, motivând faptul că prezentul litigiu este de competența Tribunalului Ploiești, având în vedere că valoarea cumulată a cererii de chemare în judecată depășește pragul valoric de 200.000 lei impus de art. 95 NCPC.

Ce va decide instanța de judecată cu privire la excepția de necompetență materială și cu ce motivare?

Secțiunea 1. Actele de procedură

1.1. Napiune și citare

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul VI. Actele de procedură și termenele procedurale

Secțiunea 1. Actele de procedură

1.1. Noțiuni și clasificare

Activitatea care reprezintă procesul civil se concretizează în anumite acte pe care le fac toți participanții la proces. Legiuitorul nu lasă însă la latitudinea lor stabilirea conținutului și modului de îndeplinire a acestor acte, numite acte de procedură, pe care le reglementează în mod amănunțit. Se spune că legea stabilește în mod necesar reguli privind organizarea și competența instanțelor judecătorești, dar și pentru pornirea procesului civil, chemarea părților și a altor participanți în fața instanței, administrarea probelor, organizarea dezbaterilor, pronunțarea hotărârii, exercitarea căilor de atac și executarea silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii¹.

Toate aceste reguli poartă denumirea de forme procedurale și, luate în ansamblul lor, au rolul de a asigura desfășurarea procesului civil și pronunțarea unei hotărâri corecte, legale și temeinice. Luate în parte, diversele forme (reguli) procedurale urmăresc scopuri specifice, subordonate finalității procesului civil în ansamblul său. De exemplu, formele procedurale privind citarea urmăresc asigurarea contradictorialității și a dreptului de apărare.

Formele care reprezintă condițiile prescrise de lege pentru constituirea actelor de procedură nu trebuie confundate cu formalitățile, care reprezintă diferitele elemente de detaliu ale acestuia. Iar formalitățile excesive, inutile trebuie evitate. Stabilindu-se o corelație între forma procedurală și actul de procedură, s-a spus că forma este ceea ce legea prescrie, iar actul de procedură ar fi forma adusă la îndeplinire². Astfel, art. 148-152 și 194-197 ar constitui forma

¹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 453-455, inclusiv trimiterile bibliografice, iar în funcție de noua reglementare, vezi Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 442-452.

² E. Herovanu, *Principiile*, II, p. 76-77 și 176.

procedurală a chemării în judecată, iar cererea de chemare în judecată, ca înscris, ar reprezenta actul de procedură. Uneori însă noțiunile de „formă” și „act de procedură” se folosesc împreună în expresia „forma actelor de procedură”, dorindu-se să se exprime existența unor condiții extrinseci pentru valabilitatea unor acte de procedură.

Spre deosebire de dreptul civil material, unde în materia actelor juridice se deosebește între operațiunea juridică (*negotium*) și înscrisul care probează existența operațiunii (*instrumentum*), în materia dreptului procesual civil, prin act de procedură se înțelege nu numai „operațiunea juridică” în sine, ci și actul care o constată atunci când este cazul, act scris socotit el însuși o altă operațiune juridică. Astfel, așa cum am arătat, cererea de chemare în judecată este un act de procedură, dar introducerea cererii, care se face după reguli proprii, este un alt act de procedură. Sau depoziția orală a martorului este un act de procedură ce se face după unele reguli, iar depoziția scrisă a martorului, consemnată de grefier, după alte reguli, este un alt act de procedură.

Față de aceste precizări, am definit actul de procedură ca fiind orice act (operațiune juridică sau înscris) făcut pentru declanșarea procesului civil, în cursul și în cadrul procesului civil de către instanța judecătorească, părți și ceilalți participanți la proces, legat de activitatea procesuală a acestora³.

Fără să intrăm în amănunte, să precizăm că în doctrină⁴ actele de procedură se clasifică după mai multe criterii:

- în funcție de organele/persoanele care le întocmesc ori de la care emană: actele părților (cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, cererea reconvențională, cererea de apel etc.); actele instanței (încheieri, sentințe, decizii etc.); actele organelor auxiliare justiției (dovezi de comunicare a actelor de procedură, procese-verbale etc.); actele altor participanți (depoziția de martor, raportul de expertiză, cererea de reexaminare etc.);

- în funcție de conținut: acte care conțin o manifestare de voință (cererea de chemare în judecată, achiesarea, tranzacția etc.); acte care constată o operație procedurală (citația, procesul-verbal de sechestru etc.);

- în funcție de natura lor: acte judiciare, care se îndeplinesc în fața instanței (interogatoriul părții, depoziția de martor etc.); acte extrajudiciare, ce se fac în cadrul procesului, dar în afara instanței (raportul de expertiză, actele de executare etc.);

- în funcție de modul de efectuare: acte scrise (cererea reconvențională, încheierea, hotărârea); acte orale (depoziția martorului, răspunsul la interogatoriu, citirea minutei etc.). Desigur, actele orale se consemnează în scris, dar atunci, așa cum am mai arătat, suntem în prezența altor acte de procedură.

³ A se vedea și I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 410; a se vedea și I. Leș, *op. cit.*, p. 245, în care se reține aceeași definiție, cu completarea că această manifestare de voință este făcută în vederea producerii unor efecte juridice determinate.

⁴ E. Herovanu, *Tratat*, p. 149 și *Principiile*, II, p. 79; V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 455-456.

1.2. Condițiile pentru îndeplinirea actelor de procedură

Legea arată în ce condiții și în ce termene trebuie efectuate diferitele acte de procedură, fie că emană de la instanță, părți sau alți participanți la proces⁵. Ele vor fi examinate în diferitele capitole ale cursului. În doctrină se vorbește însă și de anumite condiții generale pentru îndeplinirea actelor de procedură⁶:

a) actele de procedură trebuie să îmbrace forma scrisă. Noul cod stabilește această cerință, fie că este vorba de cereri adresate instanțelor judecătorești (art. 148 alin. 1), fie că este vorba de încheieri de ședință (art. 232 și 233), hotărâri judecătorești (art. 425 și 426) sau încheierile ori procesele-verbale întocmite de executorii judecătorești (art. 656). Această cerință este necesară pentru conservarea actelor de procedură și, eventual, dovedirea lor. Desigur, în condițiile tehnologiei de astăzi, dacă legea prevede, actele de procedură pot să fie și în formă electronică, fie că este vorba de cereri (art. 148 alin. 2 și 3), de citații (art. 154 alin. 6) sau de înregistrări probatorii pe suport informatic (art. 282-284).

Pe de altă parte, această condiție cunoaște și excepții, când legea îngăduie ca actul de procedură să se poată face și oral, cum ar fi cererile (art. 148 alin. 4), dreptul de reprezentare (art. 85 alin. 2), ascultarea martorului (art. 321), ascultarea expertului (art. 334), luarea interogatoriului persoanelor fizice (art. 352), renunțarea la calea de atac în fața primei instanțe (art. 404) și renunțarea la judecată (art. 406 alin. 1). Însă trebuie reținut că ulterior asemenea acte îmbracă forma scrisă, deoarece sunt consemnate în încheieri, procese-verbale, depoziii etc., fiind însă în prezența altor acte de procedură, care se fac după alte reguli. Nu trebuie uitat niciun moment, așa cum am mai arătat, că în materia dreptului procesual civil prin act de procedură se înțelege atât „operațiunea juridică”, cât și „actul scris” care o constată, când este cazul, act scris socotit el însuși o operațiune juridică⁷. De exemplu, cererea de chemare în judecată este un act de procedură, iar introducerea cererii de chemare în judecată un alt act de procedură, fiecare corespunzând unor forme (reguli) procedurale proprii; în cazul citării întâlnim trei acte de procedură: citația propriu-zisă, comunicarea citației și dovada de înmănare (procesul-verbal); în cazul martorului, există două acte de procedură: depozitia orală, care se face după unele reguli; depozitia scrisă, care se completează după alte reguli (nu este stenogramă, ci se consemnează după dictarea președintelui);

b) actul de procedură trebuie să relateze în chiar conținutul său faptul că au fost îndeplinite cerințele legii. Altfel spus, cuprinsul actului nu poate fi completat cu probe extrinseci actului, indiferent de felul probei⁸. Sigur, nu avem în vedere înregistrările anexate actului și care fac dovada mențiunilor din act. De exemplu, dacă cererea se introduce prin reprezentant, în cuprinsul ei se menționează acest

⁵ A se vedea și P. Pop, *Câteva considerații despre actele de procedură în procesul civil*, în RRDP nr. 6/2014, pp. 142-154.

⁶ A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*, p. 261; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 410-412; V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 456-458.

⁷ E. Herovanu, *Principiile*, vol. II, p. 78-79; V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 454-455.

⁸ Trib. Supr., col. civ., dec. nr. 141/1953, J. N. nr. 1/1953, p. 117.

lucru, indicându-se numele și prenumele, domiciliul/reședința, dar se alătură și dovada, înscrisul doveditor al calității sale (art. 148, art. 150 și art. 151). Pe de altă parte, în cazurile expres prevăzute de lege, în aplicarea principiului echipolenței (echivalenței) o mențiune expresă care ar lipsi poate fi înlocuită cu o altă mențiune făcută în actul respectiv;

c) actele de procedură trebuie îndeplinite în scris în limba română. Chiar dacă Constituția, Legea nr. 304/2004 și Noul Cod îngăduie ca procedura orală să se desfășoare în limba maternă sau, în cazul cetățenilor străini ori apatrizilor, prin traducător, cererile și actele de procedură se întocmesc numai în limba română (art. 18 alin. 4 NCPC).

1.3. Dispoziții generale și comune privind forma cererilor

1.3.1. Cerințe intrinseci și extrinseci

Potrivit art. 148 alin. 1 NCPC, orice cerere adresată instanțelor judecătorești trebuie să fie formulată în scris și să cuprindă indicarea instanței căreia îi este adresată, numele, prenumele, domiciliul sau reședința părților ori, după caz, denumirea și sediul lor, numele și prenumele, domiciliul sau reședința reprezentanților lor, dacă este cazul, obiectul, valoarea pretenției, dacă este cazul, motivele cererii, precum și semnătura. De asemenea, cererea va cuprinde, când este cazul, și adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de părți, precum și numărul de telefon, numărul de fax ori altele asemenea.

Cererile adresate, personal sau prin reprezentant, instanțelor judecătorești pot fi formulate și prin înscris în formă electronică, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege. Aceste dispoziții sunt aplicabile în mod corespunzător și în cazul în care codul prevede condiția formei scrise a susținerilor, apărărilor sau a concluziilor părților ori a altor acte de procedură adresate instanțelor judecătorești.

În cazurile anume prevăzute de lege, cererile făcute în ședință, la orice instanță, se pot formula și oral, făcându-se mențiune despre aceasta în încheiere.

Dacă, din orice motive, cererea nu poate fi semnată la termenul când a fost depusă sau, după caz, la primul termen ce urmează, judecătorul va stabili identitatea părții prin unul dintre mijloacele prevăzute de lege, îi va citi conținutul cererii și îi va lua consimțământul cu privire la aceasta. Despre toate acestea se va face mențiune în încheiere.

Ca o cerință extrinsecă, cererile adresate instanțelor judecătorești se timbrează, dacă legea nu prevede altfel (alin. 2-6).

Tot ca o cerință extrinsecă, la fiecare exemplar al cererii se vor alătura copii de pe înscrisurile de care partea înțelege a se folosi în proces. Referitor la numărul exemplarelor de pe copii se aplică dispozițiile art. 149 pe care le vom examina mai jos. Copiile vor fi certificate de parte pentru conformitate cu originalul. Părțile vor putea depune în copie numai pasaje din înscris referitoare la proces, urmând ca

instanța să ordone, dacă va fi nevoie, înfățișarea înscrisului în întregime. Când înscrisurile sunt redactate într-o limbă străină, ele se depun în copie certificată, însoțite de traducerea legalizată efectuată de un traducător autorizat. În cazul în care nu există un traducător autorizat pentru limba în care sunt redactate înscrisurile în cauză, se pot folosi traduceri realizate de persoane de încredere cunoscătoare ale respectivei limbi, în condițiile legii speciale.

În sfârșit, când cererea este făcută prin mandat, se va alătura procura în original sau în copie legalizată. Avocatul și consilierul juridic vor depune împuternicirea lor, potrivit legii, iar reprezentantul legal va alătura o copie legalizată de pe înscrisul doveditor al calității sale.

Reprezentanții persoanelor juridice de drept privat vor depune, în copie, un extras din registrul public în care este menționată împuternicirea lor. Organul de conducere, sau, după caz, reprezentantul desemnat al unei asociații, societăți ori altei entități fără personalitate juridică, înființată potrivit legii, va anexa, în copie legalizată, extrasul din actul care atestă dreptul său de reprezentare în justiție (art. 151).

Potrivit reglementărilor incidente cu privire la forma cererilor se pot trage mai multe concluzii:

- forma scrisă a cererilor reprezintă o condiție esențială a acestora; de la această regulă pot exista și excepții atunci când cererea se face oral (art. 15 NCPC consacrand chiar principiul oralității), dar și în aceste cazuri declarația verbală a părții urmează a se consemna în scris, respectiv în încheierea de ședință sau în hotărârea finală;

- art. 148 NCPC consacră o serie de elemente care trebuie să fie inserate în cererile adresate instanțelor judecătorești; reținem faptul că art. 148 NCPC constituie dreptul comun în materie, Codul de procedură civilă reglementând ipoteze distincte în care cererile trebuie să cuprindă anumite elemente (de ex. art. 194 – cererea de chemare în judecată, art. 360 alin. 2 – cererea de asigurare de dovezi, art. 470 – cererea de apel, art. 486 – cererea de recurs, art. 916 – cererea de divorț, art. 937 – cererea de punere sub interdicție judecătorească, art. 981 – partajul judiciar, art. 1017 – cererea de ordonanță de plată, art. 1029 – formularul privind cererile cu valoare redusă, art. 1051 – cererea de uzucapiune). În aceste cazuri opinăm că urmează a se aplica normele de procedură specială, acestea urmând a se completa eventual cu art. 148 NCPC – ca normă de drept comun.

- în lumina noului Cod de procedură civilă, legiuitorul a permis ca cererile să fie adresate instanțelor judecătorești și în formă electronică, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege;

- înscrisurile doveditoare anexate de parte la cererile adresate instanței judecătorești trebuie depuse în copie certificată pentru conformitate cu originalul, certificare care poate fi realizată de parte sau de mandatul acesteia (dacă acest drept i-a fost dat) pe propria răspundere, sub sancțiunea aplicării legii penale în caz de fals sau uz de fals⁹. Dacă înscrisul este redactat într-o limbă străină, acesta

⁹ I. Leș, op. cit., p. 251.

trebuie depus în copie certificată, însoțit de traducerea legalizată efectuată de un traducător autorizat;

– noul Cod de procedură civilă reglementează detaliat și modalitatea în care se justifică calitatea de reprezentant: de la caz la caz, procură în original, împuternicire, copie legalizată de pe înscrisul doveditor, copie de pe extrasul din registrul public.

1.3.2. Numărul de exemplare

Când cererea urmează a fi comunicată, ea se va face în atâtea exemplare câte sunt necesare pentru comunicare, în afară de cazurile în care părțile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calități juridice, când se va face într-un singur exemplar. În toate cazurile este necesar și un exemplar pentru instanță. Aceste dispoziții sunt aplicabile în mod corespunzător și în cazul cererilor, care potrivit art. 148 alin. 4, se pot face oral în ședință, grefierul de ședință fiind ținut să întocmească din oficiu copiile de încheiere necesare pentru comunicare.

Dacă obligația de a depune cererea în numărul de exemplare stabilit de art. 149 alin. 1 nu este îndeplinită, instanța va putea îndeplini din oficiu sau va putea pune în sarcina oricăreia dintre părți îndeplinirea acestei obligații, pe cheltuiala părții care avea această obligație. În cazul în care cererea a fost comunicată, potrivit legii, prin fax sau prin poștă electronică, grefierul de ședință este ținut să întocmească din oficiu copii de pe cerere, pe cheltuiala părții care avea această obligație. Dispozițiile art. 154 alin. 6 privind comunicarea prin astfel de mijloace și dovada comunicării rămân aplicabile (art. 149 alin. 3-4).

1.3.3. Cererea greșit denumită

Ca și fostul art. 84, art. 152 NCPC prevede, în aceiași termeni, că cererea de chemare în judecată sau pentru exercitarea unei căi de atac este valabil făcută chiar dacă poartă o denumire greșită. Deci, judecătorului nu îi este îngăduit să califice o cerere care i se adresează doar după denumirea dată de parte, ci să o interpreteze în funcție de conținut și să îi dea calificarea corespunzătoare, soluționând-o ca atare. Aceste îndrumări pot fi date părții chiar la depunerea cererii, dar dacă aceasta nu este prezentă sau insistă în calificarea dată inițial, problema va fi soluționată de completul căruia i se repartizează aleatoriu cauza, fie în cadrul procedurii de regularizare a cererii, fie, dacă nu este cazul, în etapa judecătii, după dezbateri contradictorii.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină în sensul că, deși art. 152 NCPC se referă numai la cererea de chemare în judecată, reglementarea este valabilă pentru toate actele de procedură¹⁰.

¹⁰ Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 596.

În cazul în care obiectul cererii nu este clar precizat, suntem de acord cu opinia exprimată în sensul că judecătorul va pune în vedere părții să facă precizările necesare pentru a putea stabili conținutul și finalitatea cererii respective¹¹.

Secțiunea a 2-a. Termenele procedurale

2.1. Definirea și stabilirea termenelor

Legea stabilește nu numai cum trebuie făcut actul de procedură, ci determină și când trebuie făcut, adică stabilește anumite termene ce se impun a fi respectate. Prin termen de procedură se poate înțelege și o zi fixă (de ex., termenul de judecată sau termenul de audiere a martorului), dar de regulă el desemnează un interval de timp înăuntrul căruia trebuie îndeplinite anumite acte de procedură sau, dimpotrivă, este oprită îndeplinirea altor acte de procedură (art. 180, alin. 1 și 2 NCPC). În cazurile în care legea nu stabilește ea însăși termenele pentru îndeplinirea unor acte de procedură, fixarea acestora se face de către instanță. La fixarea termenului, acesta va ține seama și de natura urgentă a procesului (art. 180, alin. 3)¹².

În materia dreptului procesual civil termenul de procedură a fost definit ca fiind un interval de timp în care trebuie îndeplinit un act de procedură sau este oprită îndeplinirea altor acte de procedură. Termenul procedural este, în realitate, o condiție extrinsecă pentru validitatea actelor de procedură, fiind o „formă de procedură”.

Noțiunea de „termen” implică și ideea de amânare care trebuie să se armonizeze cu principiul soluționării cauzei într-un termen optim și previzibil.

Așadar, termenele procedurale au, pe de o parte, funcția de a disciplina procesul civil, iar, pe de altă parte, de a garanta, direct sau indirect, respectarea tuturor principiilor procesului civil.

2.2. Clasificarea termenelor

Termenele de procedură se clasifică după mai multe criterii: a) după modul de stabilire, termenele sunt legale [de ex., termenul de apel – art. 468, de recurs – art. 485, de contestație în anulare – art. 506 sau de revizuire – art. 511], judecătorești [așa cum este cazul termenelor stabilite de judecătorul cauzei în conformitate cu art. 241 alin. (1) – „judecătorul fixează termene scurte, chiar de la o zi la alta” ori alin. (2) al aceluiași text – „dacă există motive temeinice, se pot acorda și termene mai îndelungate decât cele prevăzute la alin. (1)] și convenționale (de ex., termenul arbitrajului). Termenele legale sunt în principiu fixe, neputând să fie prelungite sau scurtate decât în cazurile expres prevăzute de lege, și continue, adică între punctul de plecare și punctul de împlinire curg continuu, fără posibilitatea, de regulă, de a fi întrerupte

¹¹ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 310.

¹² A se vedea și C. C. Dinu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 512-527.

sau suspendate. Totuși, uneori legea permite expres scurtarea sau prelungirea unui termen legal și de aceea ele sunt numite termene legale imperfecte. De exemplu, art. 159 teza a doua permite judecătorului să scurteze termenul pentru înmânarea citației sau a altui act de procedură, iar în cazul apelului, art. 471 alin. (3) teza a treia îngăduie președintelui (înlocuitorului) care primește cererea de apel să acorde un termen scurt, de cel mult 5 zile de la expirarea termenului de apel, dacă cererea nu îndeplinește cerințele legii și intervalul rămas până la expirarea termenului de apel nu este suficient pentru a completa sau modifica cererea; b) în funcție de caracterul lor, termenele sunt imperative (peremptorii, active), impunând îndeplinirea actului înăuntrul lor, sub sancțiunea decăderii (de ex., termenul de 30 de zile de la comunicarea hotărârii pentru exercitarea apelului) și prohibitive (dilatorii, de inhibiție), care interzic ca înăuntrul lor să se îndeplinească vreun act de procedură (de ex., în cazul urmăririi silite imobiliare, după primirea încheierii de încuviințare a executării debitorului i se lasă 15 zile pentru a plăti de bunăvoie). Actul de procedură îndeplinit după împlinirea termenului imperativ este tardiv. În cazul termenelor prohibitive, actul făcut înaintea împlinirii termenului poate fi anulat la cererea celui interesat (art. 185 alin. 2); c) după cum nerespectarea termenului afectează sau nu validitatea actului de procedură, termenele sunt absolute (de ex., termenele pentru exercitarea căilor de atac) sau relative (de ex., redactarea hotărârii trebuie făcută în 30 de zile de la pronunțare, dar dacă nu s-a respectat termenul, hotărârea este totuși valabilă). În cazul nerespectării termenelor absolute se afectează validitatea actelor de procedură, iar în caz de nerespectare a termenelor relative nu se afectează validitatea actelor de procedură, ci atrage, de la caz la caz, sancțiuni în plan disciplinar sau pecuniar [de exemplu, termenul de maximum 15 zile în care poate fi amânată pronunțarea hotărârii – art. 396 alin. (1) sau termenul de maximum 30 de zile calculat de la pronunțarea hotărârii, pentru motivarea acesteia – art. 426 alin. (5)]; d) după durata lor, termenele pot fi pe ore, zile, săptămâni, luni și ani.

2.3. Calculul termenelor

Modul de calcul al termenelor, care este stabilit de art. 181 NCC: termenul pe ore începe să curgă de la ora zero a zilei următoare¹³; termenul pe zile se calculează după sistemul exclusiv, adică pe zile libere, neintrând în calcul nici ziua în care el începe să curgă (*dies a quo*) și nici ziua în care se împlinește (*dies ad quem*); termenele pe săptămâni, luni și ani se sfârșesc în ziua săptămânii, a lunii sau a anului corespunzătoare zilei de plecare. Dacă ultima lună nu are zi corespunzătoare celei în care termenul a început să curgă, termenul se îndeplinește în ultima zi a acestei luni¹⁴. Termenul care se sfârșește într-o zi nelucrătoare se va prelungi până la sfârșitul primei zile de lucru următoare. Potrivit art. 182, termenul care se socotește pe zile, săptămâni, luni

¹³ În materia dreptului civil, art. 2555 NCC prevede că, dacă termenul se stabilește pe ore, nu se iau în calcul prima și ultima oră a termenului.

¹⁴ Potrivit art. 2552 alin. 3 și 4 NCC, mijlocul lunii se socotește a cincisprezecea zi, iar dacă termenul este stabilit pe o lună și jumătate sau pe mai multe luni și jumătate, cele 15 zile se vor socoti la sfârșitul termenului.

sau ore se împlinește la ora 24,00 a ultimei zile în care se poate îndeplini actul de procedură. Cu toate acestea, dacă este vorba de un act ce trebuie depus la instanță sau într-un alt loc, termenul se va îndeplini la ora la care activitatea încetează în acel loc în mod legal, dispozițiile art. 183 fiind aplicabile¹⁵. Este important de reținut că, potrivit acestui text, actul de procedură depus, înăuntrul termenului prevăzut de lege, prin scrisoare recomandată la oficiul poștal¹⁶ sau depus la un serviciu de curierat rapid ori la un serviciu specializat de comunicare, este socotit a fi făcut în termen, chiar dacă ajunge la instanță după ce termenul s-a împlinit. Și actul depus de partea interesată, înăuntrul termenului, la unitatea militară sau la administrația locului de deținere unde se află această parte, este considerat ca făcut în termen.

Modalitatea de calcul a termenelor procedurale, fiind oferită chiar prin textul legii, capătă caracter legal, iar părțile sau instanța nu pot deroga de la aceste reguli stabilite prin art. 181¹⁷.

În cazul în care termenul se finalizează într-o zi nelucrătoare, termenul se prelungește până în prima zi lucrătoare care urmează. Aceeași soluție o prevede și art. 2.554 NCC. Cu privire la art. 181 alin. (2), mai trebuie făcute două precizări: (1) întrucât textul nu distinge, acesta se aplică oricărui termen, indiferent dacă este unul pe ore, zile, săptămâni sau ani; (2) zilele nelucrătoare din interiorul termenului se iau în calcul la stabilirea acestuia, textul legal mai sus invocat având aplicabilitate numai în ipoteza în care termenul se finalizează într-o zi nelucrătoare¹⁸.

2.4. Durata termenelor

După cum am văzut, termenul poate fi stabilit de lege, judecător sau părți, dar, ca regulă, are o durată înăuntrul căreia se poate săvârși, sau dimpotrivă, este interzisă îndeplinirea unui act de procedură. Deci, fiecare termen are un punct de plecare și un punct de împlinire, între care se situează durata¹⁹.

¹⁵ În interpretarea acestui text legal, instanța supremă a decis că actul de procedură transmis prin fax sau poștă electronică, în ultima zi a termenului care se socotește pe zile, după ora la care activitatea instanței încetează la instanță, nu este socotit a fi depus în termen (ICCJ, dec. nr. 34/2017, în dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în M. OF., Partea I, nr. 803/11.10.2017). Practic, în aceste cazuri, data depunerii va fi determinată de înregistrarea actului la registratura instanței, care se face a doua zi. Pentru ca partea să aibă beneficiu întregii zile, va putea însă utiliza serviciu de poștă sau curierat rapid, conform art. 183.

¹⁶ Inițial, art. 2556 NCC prevedea, în mod surprinzător, că actele de orice fel (desigur, de drept civil material) se socotesc făcute în termen dacă înscrisurile care le constată au fost predate oficiului poștal sau telegrafic, deci fără vreo formalitate suplimentară, în ultima zi a termenului, până la ora când încetează în mod obișnuit activitatea la acel oficiu. Prin art. 2052, introdus de Legea nr. 60/2012, în legea de aplicare, s-a prevăzut însă că dispozițiile art. 2556 se aplică în cazuri în care înscrisurile au fost predate prin scrisoare recomandată la oficiul poștal sau telegrafic ori la un serviciu de curierat rapid sau la un serviciu specializat de comunicare, înființate potrivit legii.

¹⁷ A se vedea și C. C. Dinu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 663.

¹⁸ Cu privire la modul de calcul al termenelor procedurale – a se vedea și P. Pop, *Despre termenele procedurale în Noul Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 1/2015, pp. 222-226.

¹⁹ Gr. Porumb, op. cit., vol. I, p. 214-215.

În legătură cu punctul de plecare, art. 184 alin. 1 NCPC stabilește că termenele încep să curgă de la data comunicării actelor de procedură, dacă legea nu dispune altfel. Uneori însă legiuitorul prevede în mod expres cazuri în care, în temeiul principiului *echipolenței*, actul care este stabilit ca punct de plecare al termenului să fie înlocuit de alte acte echivalente. Codul de procedură civilă reglementează patru cazuri de echipolență (echivalență), două fiind aplicabile oricărui termen procedural, iar două fiind specifice termenelor de apel și de recurs. Astfel, cu titlu general, art. 184 alin. 2 stabilește că se consideră că actul a fost comunicat părții și în cazul în care aceasta a primit sub semnătură copie de pe act, precum și în cazul în care ea a cerut comunicarea actului unei alte părți. De asemenea, în conformitate cu art. 169 NCPC, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile se pot comunica direct între aceștia, iar partea care primește cererea va atesta primirea pe însuși exemplarul transmis²⁰. În materia termenului de apel și a celui de recurs (art. 468 alin. 2 și 3 și art. 485) sunt prevăzute două cazuri specifice: termenul de apel/recurs curge de la comunicarea hotărârii, chiar și atunci când comunicarea s-a făcut nu în vederea exercitării căii de atac, ci odată cu încheierea de încuviințare a executării silite; dacă o parte face apel/recurs înainte de comunicarea hotărârii, aceasta se socotește comunicată la data depunerii cererii de apel/recurs și din acest moment va curge termenul pentru exercitarea căii de atac.

Prin derogare de la regula înscrisă în art. 184 alin.1, există și situații în care termenele încep să curgă de la alte momente decât comunicarea, cum ar fi pronunțarea (art. 64 alin. 4, art. 361 alin. 2, art. 421 alin. 2), înregistrarea (art. 64 alin. 4), data la care a fost luată măsura (art. 191 alin.2), încuviințarea (art. 311 alin. 2), afișarea (art. 761 alin. 1).

Punctul de împlinire este acela în care efectul termenului se realizează, încetând posibilitatea de a mai efectua actul în vederea căruia termenul a fost acordat (în cazul termenelor imperative), sau dimpotrivă, născându-se dreptul de a îndeplini un anumit act de procedură (în cazul termenelor prohibitive)²¹.

Deci, în cazul termenelor imperative, actul făcut între punctul de plecare și punctul de împlinire este un act făcut în termen. Reamintim că actele depuse la poștă, servicii specializate de curierat, unități militare sau locuri de deținere în condițiile stabilite de art. 183 NCPC sunt acte făcute în termen, chiar dacă ajung la instanță după împlinirea termenului.

În cazul termenelor prohibitive, dacă actul este făcut înainte de împlinirea termenului este un act prematur și, ca atare, este lovit de nulitate, la cererea celui interesat (art. 185 alin. 2). Actul va putea fi refăcut după împlinirea termenului.

În intervalul cuprins între punctul de plecare și punctul de împlinire termenele curg continuu, fără posibilitatea, de regulă, de a putea fi întrerupte sau suspendate. Totuși art. 184 alin. 3 stabilește, cu titlu general, că termenul de procedură nu începe să curgă, iar dacă a început să curgă mai înainte, se întrerupe

²⁰ În consecință actul se va considera comunicat părții când partea reprezentată de avocat sau consilier juridic a primit, în forma prevăzută de lege, o copie a actului de procedură.

²¹ E. Herovanu, *Tratat*, vol. I, p. 205.

față de cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, cât timp nu a fost desemnată o persoană care, după caz, să îl reprezinte sau să îl asiste. De asemenea, cu același titlu general, alin. 4 stabilește că termenul se întrerupe și un nou termen începe să curgă de la data noii comunicări în următoarele două cazuri: a) când a intervenit moartea uneia din părți; în acest caz se face o nouă comunicare la ultimul domiciliu al părții decedate, pe numele moștenirii, fără să se arate numele și calitatea fiecărui moștenitor; b) când a intervenit moartea reprezentantului părții; în acest caz, se face din nou o singură comunicare părții. Aceste două cazuri le întâlnim și drept cazuri de întrerupere a termenului de apel/recurs (art. 469 și art. 485). Un caz special de întrerupere întâlnim și în cazul perimării (art. 417), iar în aceeași materie NCPC prevede și cazuri de suspendare a cursului perimării (art. 418). Dacă în cazul întreruperii, începe să curgă un nou termen, în cazul suspendării, cursul termenului va continua de la punctul la care s-a oprit, incluzându-se deci și timpul scurs înaintea suspendării termenului.

Secțiunea a 3-a. Sancțiuni pentru nerespectarea cerințelor referitoare la actele de procedură și termenele procedurale

Problema organizării și desfășurării procesului civil fiind de interes general, legea nu lasă la latitudinea părților, judecătorului sau organelor auxiliare stabilirea conținutului și modului de îndeplinire a actelor de procedură, ci le reglementează în mod amănunțit. Aceste cerințe formale sunt de natură să asigure drepturile părților și desfășurarea în bune condiții a procesului civil. Acestea însă ar fi ineficiente dacă legea nu ar prevedea și sancțiunile pentru nerespectarea lor. Sancțiunile vizează toate actele de procedură, deci atât actele instanței, cât și cele ale părților sau ale altor participanți la proces, dar ele diferă după însemnătatea formei procedurale pe care o protejează și după interesul care impune respectul acelei forme²². Astfel, poate interveni amenda civilă judiciară [dacă de ex. reclamantul declară cu rea-credință că nu cunoaște domiciliul pârâtului și obține citarea prin publicitate sau dacă martorul, legal citat, nu se prezintă în fața instanței (art. 187 alin. 1, pct. 1 lit. c și pct. 2 lit. a)], obligația de a despăgubi partea vătămată prin încălcarea formelor procedurale (de ex., în cazul în care din culpa agentului de procedură nu au fost comunicate actele de procedură, ceea ce a dus la amânarea judecății), obligația de a completa sau de a reface actul îndeplinit fără respectarea dispozițiilor legale sau chiar nulitatea actului de procedură.

În cele ce urmează, ne vom ocupa pe scurt de nulitate, decădere, amenzi judiciare și despăgubiri, urmând ca de alte sancțiuni să ne ocupăm în viitoarele capitole ale cursului.

²² Pentru o cercetare detaliată – a se vedea și P. Pop, *Sancțiuni procedurale în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2016.

3.1. Nulitatea actelor de procedură

Nulitatea este sancțiunea procedurală care intervine în cazul actului de procedură ce nu îndeplinește condițiile, de fond sau de formă, prevăzute de lege pentru validitatea lui, lipsindu-l în tot sau în parte de efectele sale firești (art. 174 alin. 1 NCPC).

În ceea ce privește sfera de aplicare, legiuitorul nu limitează aplicarea acestei sancțiuni, nulitatea actelor de procedură vizând actele părților, actele instanței, actele participanților la proces, actele partenerilor instanțelor de judecată, ale organelor auxiliare, actele judiciare sau extrajudiciare, actele scrise sau verbale²³.

Nulitățile pot să fie clasificate după mai multe criterii²⁴: a) după cum sunt sau nu sunt prevăzute de lege, se face deosebire între nulități exprese și nulități virtuale. În reglementarea actuală, nulitățile exprese sunt mai reduse ca număr și semnificația lor este stabilită de art. 175 alin. 2 NCPC, în sensul că vătămarea suferită prin nerespectarea cerinței formale este prezumată până la proba contrarie și deci nu trebuie dovedită de cel care invocă nulitatea; b) după cum privesc condițiile proprii actului de procedură sau condiții exterioare, nulitățile sunt intrinseci și extrinseci. Deci, nulitatea poate interveni în cazul neîndeplinirii oricăra dintre condiții (de ex., un act de procedură întocmit cu respectarea formelor legale proprii va fi totuși declarat nul dacă a fost făcut de o instanță incompetentă, competența fiind o condiție exterioară actului); c) după cum actul are sau nu o existență independentă, nulitățile pot fi proprii sau derivate. În cazul în care actul cu nerespectarea dispozițiilor legale are o existență de sine stătătoare, nulitatea este proprie și nu va afecta actele precedente sau ulterioare (de ex. nulitatea raportului de expertiză nu atrage și nulitatea depoziției martorului). Dacă însă actul infectat de nulitate stă la baza altor acte de procedură, și acestea vor fi lovite de nulitate derivată (de ex. nulitatea citării atrage nulitatea tuturor actelor de procedură care s-au făcut, deși partea nu era legal citată); d) după caracterul normelor încălcate, nulitățile pot fi, potrivit art. 174 alin. 2 și 3, absolute (în cazul normelor care ocrotesc un interes public) și relative (în cazul normelor care ocrotesc un interes privat); e) în funcție de întinderea efectelor, nulitățile se împart în nulități totale (sancțiunea vizează întregul act de procedură) și nulități parțiale (sancțiunea afectează numai o parte a actului de procedură). În doctrină²⁵ mai este menționată o clasificare a nulităților în nulități de drept (cele care operează în temeiul legii, fără a mai fi necesară o hotărâre a efectelor produse) și nulități judiciare (cele care afectează actul de procedură doar dacă intervine o hotărâre judecătorească care să pronunțe sancțiunea). Similar autorului citat, opinăm că în contextul legislativ actual nu se poate reține o asemenea clasificare deoarece în toate cazurile, indiferent de tipul nulității, este necesară o hotărâre judecătorească care să constate intervenția acestei sancțiuni.

²³ Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 638.

²⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 177-180, iar pentru dezvoltări privind reglementarea actuală, vezi Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 636-659.

²⁵ I. Leș, *op. cit.*, p. 281.

Noul Cod de procedură civilă face distincție între nulitatea condiționată ca vătămare, care reprezintă regula, și nulitatea necondiționată.

Astfel, potrivit art. 175 alin. 1, actul de procedură este lovit de nulitate dacă prin nerespectarea cerinței legale s-a adus părții o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin desființarea acestuia²⁶. După cum am arătat deja, în alin. 2 se precizează că, în cazul nulităților exprese, vătămarea se prezumă până la dovada contrară.

Rezultă din text că pentru a interveni *nulitatea condiționată* este necesară îndeplinirea cumulativă a mai multor condiții: a) existența unui act de procedură întocmit cu neobservarea cerințelor legale²⁷; b) actul de procedură să fi produs părții care invocă nulitatea o vătămare²⁸ care poate consta, de exemplu, într-un prejudiciu patrimonial ori în împiedicarea părții de a-și pregăti apărarea din cauza unei citări nelegale, necomunicării unui act de procedură, nedepunerii raportului de expertiză în termenul prevăzut de lege sau în pierderea procesului; în această materie, prin vătămare trebuie înțeles orice prejudiciu de natură procesuală care poate îmbrăca forma unui prejudiciu material sau procesual (amânarea procesului, împiedicarea apărării etc.)²⁹; c) vătămarea să nu poată fi înlăturată decât prin anularea actului. Deci, pentru a invoca nulitatea, interesul – condiție generală ce trebuie regăsită la orice cerere adresată instanței – și vătămarea – condiție specială, prevăzută de art. 175 alin. 1 NCPC nu sunt suficiente, deoarece legea pretinde și ca vătămarea să nu poată fi înlăturată altfel. Rezultă că nulitatea, astfel condiționată, este o sancțiune extremă, care intervine numai atunci când alte remedii nu sunt posibile. În același spirit, art. 177 NCPC permite judecătorului să dispună îndreptarea neregularităților săvârșite cu privire la actele de procedură. După ce în alin. 1 se precizează că ori de câte ori este posibilă înlăturarea vătămării fără anularea actului, judecătorul va dispune îndreptarea neregularităților actului de procedură, în alin. 2 se dispune că totuși nulitatea nu poate fi acoperită dacă a intervenit decăderea ori o altă sancțiune procedurală sau dacă se produce ori subzistă o vătămare. În sfârșit, în alin. 3 se prevede că actul de procedură nu va fi anulat dacă, până la momentul pronunțării asupra excepției de nulitate, a dispărut cauza acesteia.³⁰

Nulitatea necondiționată este reglementată de art. 176, textul precizând că ea nu este condiționată de vătămarea în cazul încălcării dispozițiilor legale

²⁶ Nulitățile consacrate de art. 175 NCPC reprezintă dreptul comun în materia nulității actelor de procedură.

²⁷ Condiția vizează faptul că actul de procedură a fost întocmit cu nerespectarea cerințelor legale, altele decât condițiile extrinseci pentru care va fi aplicabil art. 176 NCPC.

²⁸ Constatarea existenței vătămării este lăsată la aprecierea judecătorului care va avea în vedere specificul cauzei judecate și finalitatea formei procedurale nerespectate, desigur prin raportare și la dovezile administrate de partea interesată.

²⁹ Partea care invocă vătămarea trebuie să justifice un interes, condiție generală de exercitare a acțiunii civile, interes care nu trebuie confundat cu vătămarea însăși – vezi Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 643, cu referințele doctrinare aferente.

³⁰ Apreciez că textul trebuie interpretat în sensul că evitarea nulității are loc numai atunci când actul care a înlăturat nulitatea a fost efectuat în interiorul termenului legal imperativ, dacă se prevede un astfel de termen. Această interpretare este în consonanță și cu textul care a servit drept sursă de inspirație, respectiv art. 115 C. pr. civ. fr – Code de procédure civil, adnotat de L. Cadet, Ed. 2017, NexisNexis, p. 138 (notă Tr. C. B.).

referitoare la: capacitatea procesuală (sanctiunea fiind nulitatea absolută sau relativă potrivit art. 56-57 NCPC); reprezentarea procesuală (nulitatea intervine în condițiile art. 82 NCPC); competența instanței (nulitatea poate fi absolută sau relativă în funcție de caracterul normei de competență încălcate); compunerea sau constituirea instanței (sunt avute în vedere aspectele referitoare la numărul de judecători ce trebuie să intre în complet, incompatibilități, participarea procurorului atunci când aceasta era obligatorie); publicitatea ședinței de judecată (principiul publicității fiind consacrat de art. 17 NCPC); alte cerințe legale extrinseci actului de procedură, dacă legea nu dispune altfel (pot fi avute în vedere netimbrarea sau insuficienta timbrare, nerespectarea termenelor prohibitive, depunerea cererii de apel sau recurs direct la instanța de control judiciar etc.).

În cazul nulităților necondiționate, legiuitorul a considerat că vătămarea este atât de gravă încât legea nu mai impune nicio condiție suplimentară în afară de determinarea cazului de nulitate. Așadar, s-a concluzionat că în cazul nulității condiționate vătămarea nu mai este o condiție de incidență a vătămării³¹.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină potrivit căreia nu în toate cazurile sfera nulităților relative se suprapune cu sfera nulităților condiționate de vătămare și nici domeniul nulităților absolute nu se suprapune cu sfera nulităților necondiționate de vătămare³².

Nulitatea lipsește actul de procedură de efectele pe care i le dă legea în ce privește funcția sa procedurală. Dacă însă actul cuprinde manifestări de voință, declarații sau constatări de fapt, ele pot fi folosite. De ex., o cerere de chemare în judecată lovită de nulitate poate fi folosită ca o mărturisire extrajudiciară sau ca un început de probă scrisă (vezi art. 179 NCPC). Sanctiunea se invocă pe calea excepției cât timp nu a intervenit o hotărâre, deci procesul se află pe rolul instanței, iar după ce s-a pronunțat o hotărâre, prin intermediul căilor de atac. Nulitatea absolută poate fi invocată de oricare dintre părți, de procuror și de instanță din oficiu, în orice fază a procesului, dacă legea nu prevede altfel, în timp ce nulitatea relativă se poate invoca numai de partea vătămată, într-un anumit termen și numai dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă (art. 178 alin. 2 NCPC). Cu privire la termen, în art. 178 alin. 3 se precizează că nulitatea relativă, dacă legea nu prevede altfel, trebuie invocată: a) pentru neregularitățile săvârșite până la începerea judecății, prin întâmpinare sau, dacă aceasta nu este obligatorie, la primul termen de judecată; b) pentru neregularitățile săvârșite în timpul judecății, la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond. Partea interesată poate renunța, expres sau tacit, la dreptul de a se invoca nulitatea relativă.

În conformitate cu art. 178 alin. 5 NCPC, toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată, sub sanctiunea decăderii

³¹ I. Leș, *op. cit.*, p. 285; în ce ne privește, pentru acuratețea interpretării, precizăm că în caz de nulitate necondiționată, vătămarea nici măcar nu se prezumă deoarece nu este o condiție cu privire la existența sancțiunii.

³² Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 647.

părții din dreptul de a le mai invoca. Având în vedere că textul legal nu distinge, considerăm că sunt vizate atât nulitățile absolute, cât și nulitățile relative³³.

Din punct de vedere procedural, soluționarea excepției prin care se invocă nulitatea se realizează prin încheiere, dacă instanța rămâne în continuare investită sau prin hotărâre, dacă se finalizează procesul. În cazul în care se respinge excepția, se pronunță o încheiere premergătoare care poate fi atacată odată cu fondul, dacă legea nu dispune altfel.

În sistemul nostru procesual nulitatea nu operează de drept, ci trebuie constatată sau pronunțată de către instanța judecătorească și, în măsura în care acest lucru nu a intervenit, actul de procedură rămâne valabil și își produce efectele sale firești, iar dacă toate căile care puteau duce la anularea lui nu mai pot fi folosite, nulitatea rămâne definitiv acoperită.

Efectele nulității sunt reglementate de art. 179 NCPC și se circumscriu adagiului *quod nullum est, nullum producit effectum*, sens în care trebuie reținute următoarele aspecte:

- judecătorul, ca urmare a aplicării sancțiunii nulității, poate desființa în tot sau în parte actul anulabil sau nul;

- legiuitorul dă prioritate salvării actului de procedură ori de câte ori aceasta este posibilă, acesta putând fi refăcut cu respectarea tuturor condițiilor de validitate;

- nulitatea actului de procedură are un efect retroactiv, de la data împlinirii actului atacat pe motiv de nulitate;

- nulitatea actului de procedură atrage și nulitatea actelor de procedură subsecvente dacă nu pot avea o existență de sine-stătătoare și care depind de actul inițial anulat;

- nulitatea actelor de procedură fiind o sancțiune procesuală, este firesc să afecteze funcția procedurală a actelor, acestea, deși nule sau anulate, putând să producă alte efecte juridice decât cele care decurg din natura lor proprie.

Trebuie reținut că nulitatea procedurală, indiferent de natura ei (absolută sau relativă) nu va mai produce niciun efect după rămânerea definitivă a hotărârii, cu excepția situației în care ar mai putea fi exercitate, în condițiile legii, căile de atac extraordinare de retractare³⁴.

3.2. Decăderea și repunerea în termen

Decăderea este o sancțiune care intervine în cazurile în care nu s-au respectat termenele legale imperative absolute³⁵, deci atunci când legea stabilește un

³³ Vezi Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 656 – autorul citat opinează că această regulă legală trebuie înțeleasă prin raportare la instituirea etapei scrise care precede primul termen de judecată (art. 201 alin. 3 NCPC), în cadrul căreia părțile își comunică reciproc pretențiile și apărările formulate prin cererea introductivă, întâmpinare și răspuns la întâmpinare; în sens contrar, în sensul că art. 178 alin. 5 NCPC se referă numai la nulități relative – a se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 290.

³⁴ În același sens a se vedea și G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 347.

³⁵ În cazul termenelor legale relative, sancțiunea poate fi doar disciplinară sau bănească.

termen fix pentru exercitarea unei căi de atac sau pentru îndeplinirea unui alt act procedural, iar partea a lăsat să expire acel termen fără a beneficia de el (de ex., nerespectarea termenului de apel sau de recurs ori nedepunerea listei de martori în termen de 5 zile de la încuviințarea probei) sau atunci când legea prevede că dreptul trebuie exercitat ori actul de procedură trebuie îndeplinit într-un anumit moment al procesului ori într-o anumită ordine (de ex., dacă probele nu au fost cerute prin cererea de chemare în judecată sau întâmpinare sau dacă excepția de nulitate relativă nu a fost invocată în condițiile art. 178 alin. 3). Socotim că decăderea intervine numai în cazul termenelor legale, deși art. 185 alin. 1 nu mai prevede în mod expres această cerință, în cazul nerespectării termenelor judecătorești sancțiunea constând și în prezent în neacordarea unui nou termen, dacă legea nu prevede ea în mod expres sancțiunea. Soluția rezultă și din alin. 2, care se referă la termene legale. De altfel, încă din perioada interbelică, când fostul art. 733 se referea la termene legale, s-a decis că judecătorii nu pot acorda termene sub sancțiunea decăderii, deoarece ar pronunța o hotărâre asupra unor elemente de fapt viitoare, ce nu pot fi întotdeauna previzibile. Pentru a interveni însă decăderea, nu este suficientă nerespectarea unui termen legal, ci, așa cum prevede art. 185 alin. 1 NCPC, mai trebuie să nu existe o derogare expresă, în sensul că legea dispune altfel, adică o altă sancțiune sau posibilitatea acoperirii decăderii (de ex., în cazul regularizării cererii de chemare în judecată, art. 200 alin. 3, în materie de probe, art. 262 alin. 3 și 4 și art. 311 alin. 4 NCPC). Desigur că, dacă este vorba de termene reglementate de norme de ordine privată, partea cu capacitate de exercițiu deplină poate renunța în mod expres, după ce termenul a expirat, la invocarea decăderii. De asemenea, sancțiunea nu intervine dacă decăderea privește pe una dintre părțile legate printr-un raport de solidaritate sau indivizibilitate, iar cel puțin una dintre celelalte părți a efectuat actul de procedură în termen³⁶, dacă nu a fost constatată de instanță (în sistemul procesual civil românesc nu există decăderi care să opereze de drept), dacă partea a fost împiedicată să îndeplinească actul de procedură în termen datorită unor motive temeinic justificate potrivit art. 186 alin. (1) NCPC.

Pe de altă parte, subliniem faptul că nerespectarea termenelor judecătorești atrage sancțiuni procesuale³⁷ [de ex., dacă nu este respectat termenul judecătoresc fixat în vederea aducerii martorului, după emiterea mandatului de aducere,

³⁶ V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 192.

³⁷ A se vedea în sens contrar G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 355 – autorii consideră că de lege lata sancțiunea decăderii intervine și în cazul nerespectării termenelor judecătorești. În același sens, a se vedea și M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, p. 938. În ceea ce ne privește, rămânem la opinia exprimată anterior [a se vedea și V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 671, nota 2] potrivit căreia art. 183 alin. 1 trebuie interpretat corelat cu alin. 2, care se referă tot la termenele legale, dar prohibitive iar în plus, ar însemna că dacă instanța ar dori să nu aplice o sancțiune pentru nerespectarea propriului ei termen, ar fi nevoie de o repunere în termen. Nerespectarea termenelor judecătorești are drept consecință neacordarea unui nou termen pentru efectuarea actului respectiv și eventual, trecerea la judecarea cauzei, dacă legea nu prevede expres o altă sancțiune (nota Tr. C. B.).

judecătorul poate, în virtutea art. 313 alin. (3) NCPC, să procedeze la judecarea cauzei]. În fine, nerespectarea termenelor prohibitive atrage sancțiunea anulării actului la cererea celui interesat conform art. 185 alin. (2) NCPC.

În doctrină³⁸ sunt enumerate mai multe funcții ale sancțiunii decăderii: garantează celeritatea procedurii judiciare și contribuția la apărarea intereselor legitime ale părților, funcții realizate prin caracterul preventiv și sancționator al decăderii.

În privința regimului juridic de invocare a decăderii, menționăm faptul că dacă s-a încălcat o normă imperativă, decăderea poate fi invocată de oricare din părți, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice fază a procesului, dacă legea nu limitează faza procesuală în care se poate invoca. În ipoteza în care norma încălcată are caracter dispozitiv, decăderea va putea fi invocată numai de partea interesată și numai la primul termen de judecată care are loc după cunoașterea motivului decăderii, dacă legea nu prevede expres un alt moment.

Referitor la mijlocul de invocare a decăderii, trebuie făcută distincția dacă procesul se află în curs sau s-a pronunțat o hotărâre judecătorească. Astfel:

- dacă procesul este în derulare (în primă instanță sau în căile de atac), decăderea poate fi invocată pe cale de excepție³⁹, în mod diferit, în funcție de caracterul normei încălcate (absolute sau relative);

- dacă s-a pronunțat o hotărâre de primă instanță, decăderea va putea fi invocată prin intermediul apelului (în conformitate cu art. 466 raportat la art. 456 teza întâi NCPC). Așa cum am menționat, este relevant caracterul normei încălcate. Dacă norma are caracter dispozitiv, decăderea va putea fi invocată pe calea apelului numai dacă a fost invocată în termen în fața primei instanțe și instanța de fond ori a omis să se pronunțe, ori a respins-o. În ipoteza în care norma are caracter imperativ, decăderea va putea fi invocată și direct, prin cererea de apel. În cazul unei hotărâri pronunțate în apel sau în cazul unei hotărâri de primă instanță date fără drept de apel, decăderea va fi valorificată pe calea recursului, în aceleași condiții ca cele menționate la apel, dacă legea nu prevede altfel⁴⁰.

Decăderea are ca efect pierderea dreptului procesual care nu a fost exercitat în termenul legal, astfel încât calea de atac neexercitată în termen nu mai poate fi introdusă, iar dacă este vorba de un alt act procedural ce nu a fost îndeplinit în termen, el nu mai poate fi refăcut⁴¹. Dacă totuși un act se face peste termen, el este

³⁸ I. Leș, *op. cit.*, p. 303.

³⁹ Avem în vedere excepția de tardivitate.

⁴⁰ C. C. Dinu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 672-673; în recurs decăderea va putea fi invocată doar cu respectarea dispozițiilor art. 488 alin. 2 NCPC conform cărora motivele de casare nu pot fi primite decât dacă nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să se pronunțe asupra lor.

⁴¹ Decăderea, ca sancțiune procedurală, nu trebuie confundată cu decăderea de drept civil (art. 2545-2550). Potrivit art. 2545 alin.1 NCC, prin lege sau prin voința părților se pot stabili termene de decădere pentru exercitarea unui drept sau săvârșirea unor acte unilaterale. Neexercitarea dreptului subiectiv înăuntrul termenului stabilit de lege atrage pierderea lui, iar în cazul actelor unilaterale, împiedicarea, în condițiile legii, a săvârșirii lor (alin. 2). Decăderea poate fi opusă numai în primă instanță, prin întâmpinare sau, în lipsa invocării, cel mai târziu la primul termen la care părțile sunt

lovit de nulitate (art. 185 alin. 1). Decăderea procesuală nu atinge dreptul subiectiv civil, dar poate duce indirect la pierderea dreptului de a obține condamnarea pârâtului (de ex. dacă cererea a fost respinsă de prima instanță, iar reclamantul nu face apel în termen, va fi decăzut din dreptul de a mai ataca pe această cale hotărârea și nu mai poate exercita nici recurs). Ca și în cazul nulității, decăderea lipsește de efecte actul de procedură în ce privește funcția sa procedurală. Dacă însă actul cuprinde manifestări de voință, declarații etc., acestea își vor produce efectele.

În cazul în care însă partea dovedește că a fost împiedicată, din cauza unor motive temeinic justificate⁴², să exercite o cale de atac sau să îndeplinească orice alt act de procedură în termenul legal, actul de procedură se va îndeplini în termen de 15 zile de la încetarea împiedicării, în același termen arătându-se și motivele împiedicării⁴³. În cazul exercitării căilor de atac, această durată este aceeași ca cea prevăzută pentru exercitarea căii de atac (art. 186 alin. 2 NCPC). Considerăm că cele două termene de formulare a cererii de repunere în termen sunt termene legale imperative care, în caz de nerespectare, atrag sancțiunea decăderii din dreptul de a mai solicita repunerea în termen.

Din punct de vedere procedural, în termenul de 15 zile sau în același termen cu cel de exercitare a căii de atac, termene menționate la art. 186 alin. (2) NCPC, partea interesată trebuie să formuleze atât cererea de repunere în termen, cât și să efectueze actul de procedură sau să exercite calea de atac pentru care a pierdut termenul. Precizăm că repunerea în termenul de efectuare a unui act de procedură, cât și de exercitare a unei căi de atac trebuie solicitată de partea interesată, neputând fi acordată, din oficiu, de către instanța de judecată.

Cererea de repunere în termen va fi rezolvată de instanța competentă să soluționeze cererea privitoare la dreptul neexercitat în termen.

În ceea ce privește soluțiile posibile la cererea de repunere în termen, instanța se va pronunța prin încheiere sau hotărâre. Instanța va da o încheiere în situația în care s-a cerut repunerea în termen cu privire la îndeplinirea unui act de procedură ce trebuia realizat în cursul judecării (până la pronunțarea hotărârii), indiferent dacă este admisă sau respinsă, și în cazul în care cererea privește exercitarea unei căi de atac, iar repunerea în termen a fost admisă. În ambele situații, aceste încheieri fiind premergătoare, vor putea fi atacate numai odată cu hotărârea dată asupra fondului. Instanța se va pronunța prin hotărâre în cazul în care s-a formulat cerere de repunere în termen pentru exercitarea unei căi de atac și cererea a fost respinsă. Prin aceeași hotărâre, instanța va respinge cererea de repunere

legal citate. Organul de jurisdicție este obligat să invoce și să aplice din oficiu termenul de decădere, indiferent dacă cel interesat îl pune sau nu în discuție, cu excepția cazului în care acesta privește un drept de care părțile pot dispune liber (art. 2550 și art. 2513 NCC) – pentru dezvoltări și exemple, a se vedea G. Boroi, în vol. G. Boroi, L. Stănciulescu, *Instituții de Drept civil în reglementarea Noului Cod Civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 323-327.

⁴² În consecință trebuie făcută dovada unei împrejurări care exclude culpa părții, situație care să se fi produs înăuntrul termenului legal preemptoriu în care trebuia exercitat dreptul procedural.

⁴³ A se vedea și P. Pop, *Decăderea în procesul civil. Scurte considerații critice din perspectiva Noului Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 4/2014, pp. 173-177.

în termen ca nefondată ori tardivă și calea de atac ca tardivă (o urmare firească a respingerii cererii de repunere în termen.) Această hotărâre poate fi atacată diferit în funcție de obiectul acesteia:

- dacă s-a cerut repunerea în termenul de apel, decizia poate fi atacată cu recurs, dacă legea prevede această posibilitate sau este definitivă, nefiind posibilă exercitarea recursului, dacă ne aflăm în ipoteza unei hotărâri de fond care este supusă numai apelului;

- dacă s-a cerut repunerea în termenul de recurs, hotărârea prin care se soluționează cererea este definitivă;

- dacă s-a cerut repunerea în termenul de exercitare a unei contestații în anulare sau a unei revizuirii, decizia va fi supusă aceleiași căi de atac ce ar fi putut să se exercite împotriva hotărârii ce ar fi trebuit să se pronunțe în contestația în anulare sau revizuire.

3.3. Amenzi judiciare și despăgubiri

Sancțiunile pecuniare pot fi aplicate părților, dar și altor participanți la proces. Părțile sunt obligate să își exercite drepturile procesuale cu bună-credință. Exercițiul abuziv al acestora atrage plata de amenzi judiciare și despăgubiri față de partea prejudiciată (art. 12 NCPC). Și terțele persoane care participă la proces, dar fără a avea drepturi proprii, sunt obligate să sprijine realizarea justiției. Sustragerea de la această obligație atrage plata de amenzi judiciare și daune interese.

În doctrină⁴⁴ s-a menționat că amenzile judiciare au mai multe trăsături specifice: se aplică pentru abateri săvârșite de părți sau terți în cursul judecății, de către instanța judecătorească, se aplică numai în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege, au o funcție preventivă și sancționatorie.

Părțile pot fi sancționate cu o amendă cuprinsă între 100 lei și 1000 lei pentru următoarele fapte:

- a) introducerea, cu rea-credință, a unor cereri principale, accesorii, adiționale sau incidentale, precum și pentru exercitarea unei căi de atac, vădit netemeinice;
- b) formularea, cu rea-credință, a unei cereri de recuzare sau de strămutare;
- c) obținerea, cu rea-credință, a citării prin publicitate a oricărei părți;
- d) obținerea, cu rea-credință, de către reclamantul căruia i s-a respins cererea a unor măsuri asigurătorii prin care pârâtul a fost păgubit;
- e) contestarea, cu rea-credință, de către autorul ei a scrierii sau semnăturii unui înscris ori a autenticității unei înregistrări audio sau video;
- f) refuzul părții de a se prezenta la ședința de informare cu privire la avantajele medierii, în situațiile în care a acceptat, potrivit legii.

Sancțiunea amenzii judiciare în cuantum de 70 lei până la 500 lei poate fi aplicată și altor participanți la proces pentru neîndeplinirea obligațiilor ce le revin în legătură cu procesul, dacă nu există motive temeinice care să le fi împiedicat în aducerea la îndeplinire a acestora:

⁴⁴ A se vedea și A. Ștefănescu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 678-694.

a) neprezentarea martorului legal citat sau refuzul acestuia de a depune mărturie când este prezent în instanță, în afară de cazul în care acesta este minor;

b) neaducerea, la termenul fixat de instanță, a martorului încuviințat, de către partea care, din motive imputabile, nu și-a îndeplinit această obligație;

c) neprezentarea avocatului, care nu și-a asigurat substituirea sa de către un alt avocat, a reprezentantului sau a celui care asistă partea ori nerespectarea de către aceștia a îndatoririlor stabilite de lege sau de către instanță, dacă în acest mod s-a cauzat amânarea judecării procesului;

d) refuzul expertului de a primi lucrarea sau nedepunerea lucrării în mod nejustificat la termenul fixat ori refuzul de a da lămuririle cerute;

e) neluarea de către conducătorul unității în cadrul căreia urmează a se efectua o expertiză a măsurilor necesare pentru efectuarea acesteia sau pentru efectuarea la timp a expertizei, precum și împiedicarea de către orice persoană a efectuării expertizei în condițiile legii;

f) neprezentarea unui înscris sau a unui bun de către cel care îl deține, la termenul fixat în acest scop de instanță;

g) refuzul sau omisiunea unei autorități ori a altei persoane de a comunica, din motive imputabile ei, la cererea instanței și la termenul fixat în acest scop, datele care rezultă din actele și evidențele ei;

h) cauzarea amânării judecării sau executării silite de către cel însărcinat cu îndeplinirea actelor de procedură;

i) împiedicarea în orice mod a exercitării, în legătură cu procesul, a atribuțiilor ce revin judecătorilor, experților desemnați de instanță în condițiile legii, agenților procedurali, precum și altor salariați ai instanței.

Distinct de cazurile enunțate mai sus, orice parte sau altă persoană care participă la proces poate fi ținută să plătească amenda judiciară de la 100 lei până la 1.000 lei, în caz de nerespectare a măsurilor dispuse de instanța pentru asigurarea ordinii și solemnității ședinței de judecată. Acestea își găsesc temeiul în obligația de respect față de justiție, ce incumbă tuturor participanților la proces și care reprezintă un principiu al procesului civil (art. 23 NCPC).

Sanctiunea amenzii intervine și pentru nerespectarea de către orice persoană a dispozițiilor privind desfășurarea normală a executării silite deoarece și faza executării silite face parte din procesul civil. În acest caz, amenda (între 100 lei și 1000 lei) se aplică la cererea executorului judecătoresc, de către președintele instanței de executare.

Pe lângă plata unei amenzi judiciare, participantul care, cu intenție sau din culpă, a provocat amânarea judecării sau a executării silite prin faptele prevăzute la art. 187 și 188 NCPC, la cererea părții interesate, va putea fi obligat și la plata unei despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral provocat prin amănare.

În ceea ce privește procedura de obligare la plata amenzii sau a despăgubirilor, acestea se aplică de către instanța în fața căreia s-a săvârșit fapta ori, în cazul executării silite, de președintele instanței de executare. Instanța sau, după caz, președintele instanței de executare se pronunță printr-o încheiere executorie. Încheierea se comunică celui obligat la plata amenzii sau despăgubirii, dacă a fost luată în lipsă. Cel care a fost obligat poate face cerere de reexaminare împotriva încheierii,

în termen de 15 zile de la data luării măsurii sau de la data comunicării acesteia, după cum a fost luată, cu sau fără prezența acestuia. Pe calea reexaminării se poate solicita revenirea asupra măsurii sau reducerea cuantumului acesteia. Competența de soluționare a cererii de reexaminare revine aceleiași instanțe care a pronunțat încheierea, dar judecata se face de către un alt complet decât cel care a adoptat măsura. Judecata cererii de reexaminare se face, în toate cazurile, cu citarea părților, în camera de consiliu. Hotărârea pronunțată în cererea de reexaminare este definitivă.

*

Întrebări

1. Care este corelația dintre forma de procedură și actul de procedură?
2. Ce înțelesuri se dau noțiunii de „act de procedură”?
3. Există acte de procedură care se îndeplinesc verbal?
4. Prin ce se caracterizează termenele relative?
5. Cum se numește intervalul cuprins între punctul de plecare și punctul de împlinire al termenului și cum curg, de regulă, termenele pe acest interval?
6. Ce înseamnă principiul echipolenței și ce cazuri cunoașteți?
7. Cum intervine nulitatea în cazul în care legea prevede că judecata se face în camera de consiliu și totuși s-a făcut în ședință publică, cu respectarea principiului publicității?
8. Ce adagiu caracterizează efectele nulității?
9. Cum operează nulitatea și care sunt mijloacele procesuale de invocare?
10. În ce cazuri este înlăturată decăderea?
11. Când se poate cere repunerea în termen și care este instanța competentă?
12. Care este calea de atac în cazul amenzilor judiciare?

Grile și spețe

1. Repunerea în termen de a îndeplini un act de procedură poate fi solicitată dacă:
 - a) partea nu a făcut actul în termen din motive temeinic justificate;
 - b) nu s-a respectat un termen prohibitiv;
 - c) nu s-a respectat termenul acordat părților pentru încheierea unei tranzacții;
 - d) nu au trecut mai mult de 15 zile de la încetarea împiedicării.
2. În privința termenelor procedurale:
 - a) ca regulă, acestea încep să curgă de la data comunicării actelor de procedură;
 - b) acestea nu pot fi întrerupte;
 - c) se întrerup față de cel lipsit de capacitate de exercițiu cât timp nu a fost desemnată o persoană care să îl reprezinte;
 - d) acestea sunt reglementate numai de norme de ordine privată.
3. Nulitatea necondiționată de existența unei vătămări intervine în cazul încălcării dispozițiilor legale referitoare la:
 - a) capacitatea procesuală;
 - b) reprezentarea procesuală;

- c) publicitatea ședinței de judecată;
 - d) constituirea instanței de judecată.
4. Nulitatea actului de procedură poate fi invocată:
- a) de orice parte în proces, de judecător sau de procuror în orice stare a cauzei;
 - b) numai de partea interesată și numai dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă, în cazul nulității relative;
 - c) dacă partea interesată nu a renunțat expres sau tacit la dreptul de a invoca nulitatea relativă sau absolută;
 - d) numai dacă nu s-a pronunțat o hotărâre judecătorească în cauza respectivă.
5. Decăderea are ca efect:
- a) pierderea dreptului subiectiv civil;
 - b) anularea actelor de procedură îndeplinite cu nerespectarea termenului imperativ;
 - c) pierderea dreptului procesual de a îndeplini un act de procedură;
 - d) pierderea în mod indirect a unei componente a dreptului la acțiune.
6. În ceea ce privește decăderea:
- a) intervine în cazul nerespectării termenelor legale imperative;
 - b) intervine dacă nu există o derogare expresă de la sancțiunea decăderii;
 - c) aceasta nu își produce efectele dacă nu a intervenit o constatare a instanței în acest sens;
 - d) nu își produce efectele dacă partea interesată dovedește că a fost împiedicată de motive temeinic justificate.
7. Încheierea prin care s-a stabilit o amendă judiciară:
- a) are caracter executoriu după epuizarea căilor de atac prevăzute de lege;
 - b) se comunică în toate cazurile celui obligat la plata amenzii;
 - c) se poate ataca numai cu cerere de reexaminare la instanța superioară celei care a aplicat amenda;
 - d) nu se motivează.
8. În privința cererilor adresate instanțelor judecătorești:
- a) acestea se adresează întotdeauna în scris;
 - b) pot fi formulate și prin înscris în formă electronică, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege;
 - c) trebuie să cuprindă în mod obligatoriu, pe lângă domiciliul sau reședința părților, și adresa electronică a acestora;
 - d) acestea trebuie timbrate, dacă legea nu prevede altfel.
9. Atunci când o cerere este adresată instanței de judecată, prin intermediul unui reprezentant, dovada calității de reprezentant se va face:
- a) întotdeauna prin procură autentică, anexată în copie certificată, în cazul mandatarului neavocat;
 - b) prin împuternicire avocațială în cazul mandatarului avocat;
 - c) copie legalizată de pe înscrisul doveditor în cazul reprezentantului legal;
 - d) prin copie a unui extras din registrul public în care este menționată împuternicirea lor în cazul reprezentanților persoanelor juridice de drept privat.

10. În cazul nulității actelor de procedură este adevărat că:
- a) în cazul nulităților expres prevăzute de lege, vătămarea este prezumată în mod absolut;
 - b) nulitatea relativă poate fi invocată de către părți sau instanță din oficiu la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea;
 - c) partea interesată poate renunța expres la dreptul de a invoca nulitatea absolută;
 - d) actul de procedură nu va fi anulat dacă, până la momentul pronunțării asupra excepției de nulitate, a dispărut cauza acesteia.
11. În privința termenelor procedurale:
- a) ca regulă, acestea curg de la data comunicării actelor de procedură, dacă legea nu dispune altfel;
 - b) nerespectarea unui termen procedural atrage întotdeauna sancțiunea decăderii;
 - c) acestea se întrerup atunci când a intervenit moartea reprezentantului părții;
 - d) acestea se calculează întotdeauna prin neincluderea zilei în care începe să curgă și nici a zilei când acesta se împlinește.
12. Decăderea nu intervine în cazul în care:
- a) se încalcă un termen prohibitiv;
 - b) cererea de chemare în judecată a altei persoane nu a fost formulată de pârât până la primul termen de judecată;
 - c) cererea de strămutare întemeiată pe bănuială legitimă a fost formulată după terminarea cercetării procesului;
 - d) s-a încălcat un termen judecătoresc.
13. Actele întocmite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale:
- a) sunt anulabile;
 - b) sunt nule absolute;
 - c) pot fi confirmate de reprezentantul legal;
 - d) pot fi anulate chiar și la cererea adversarului celui lipsit de capacitate.
14. Nulitatea necondiționată intervine în următoarele cazuri:
- a) netimbrarea cererilor în conformitate cu dispozițiile legale;
 - b) compunerea sau constituirea nelegală a completului de judecată;
 - c) încălcarea normelor de competență teritorială de drept comun, prevăzute în art. 107 NCPC;
 - d) nerespectarea termenelor prohibitive.
15. Pentru a interveni nulitatea actului de procedură în condițiile art. 175 NCPC este, între altele, necesar ca:
- a) actul să fi fost întocmit cu nerespectarea unei cerințe legale;
 - b) nulitatea să fie virtuală;
 - c) neregularitatea să fi produs neapărat un prejudiciu material;
 - d) vătămarea să nu poată fi înlăturată decât prin desființarea actului.
16. Reprezintă cazuri de nulități necondiționate de vătămare:
- a) necompetența teritorială de drept comun;
 - b) judecarea unei cereri fără respectarea cerinței publicității;

- c) lipsa obiectului cererii de chemare în judecată;
- d) formularea cererii de către o persoană fără capacitate procesuală de exercițiu sau de către o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă fără ca actul să fie semnat și de către cel care îl asistă.

17. Reprezintă cazuri de echipolență:

- a) formularea apelului înainte de comunicarea hotărârii;
- b) solicitarea părții de a se comunica actul de procedură;
- c) orice împrejurare care este de natură a face cert faptul că partea a cunoscut actul de procedură pe care dorește să îl conteste;
- d) curgerea termenului de la data pronunțării, atunci când legea prevede în mod expres aceasta.

18. Termenele procedurale nu încep să curgă:

- a) împotriva celui lipsit de capacitate de exercițiu, dacă nu are desemnată o persoană care să îl reprezinte;
- b) împotriva celui care a solicitat comunicarea actului unei alte părți;
- c) împotriva celui care a luat cunoștință de actul de procedură ca urmare a prezentării acestuia de către partea adversă;
- d) împotriva părții care a formulat apel, înainte de comunicarea hotărârii.

19. Decăderea nu intervine în cazul în care:

- a) se încalcă un termen legal prohibitiv;
- b) cererea de chemare în garanție a fost depusă de pârât după primul termen de judecată;
- c) cererea de strămutare întemeiată pe bănuială legitimă a fost formulată după primul termen de judecată;
- d) actul a fost făcut în termen de către un coparticipant la proces, cu care partea se află în raporturi de solidaritate.

20. În cazul lipsei dovezii calității de reprezentant:

- a) instanța va putea invoca nulitatea, din oficiu, în tot cursul procesului în fața instanțelor de fond;
- b) instanța nu va putea invoca nulitatea din oficiu, fiind o nulitate relativă;
- c) instanța este obligată să acorde un termen pentru acoperirea lipsurilor, iar dacă acestea nu se acoperă, va anula cererea;
- d) aceasta nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac.

Răspunsurile:

1 ad, 2 ac, 3 abcd, 4 b, 5 cd, 6 abcd, 7 -, 8 bd, 9 bcd, 10 d, 11 ac, 12 acd, 13 acd, 14 abcd, 15 ad, 16 abd, 17 a, 18 ac, 19 acd, 20 cd

1. La data de 15.10.2013, N.M. a formulat apel împotriva sentinței pronunțate de Judecătoria Sectorului 6, București.

La primul termen la care părțile erau legal citate în apel, intimatul, G.P., a invocat excepția tardivității declarării apelului. În motivarea excepției, intimatul a arătat că la data de

10.09.2013, N.M. a înregistrat la registratura Judecătoria Sectorului 6, București o cerere prin care a solicitat să i se comunice hotărârea judecătorească pronunțată în cauză. G.P. a mai arătat că, potrivit dispozițiilor art. 184 alin. (2) NCPR, termenele încep să curgă și împotriva părții care a cerut comunicarea, de la data când a cerut-o.

N.M. a solicitat respingerea excepției, arătând că hotărârea pronunțată de prima instanță i-a fost comunicată abia la 1.10.2013, așa cum rezultă din procesul-verbal de înmănare a comunicării existent la dosar.

Instanța a respins excepția invocată de G.P.

Analizați legalitatea soluției adoptate de instanța de apel asupra excepției invocate de G.P.

2. Prin apelul formulat împotriva sentinței pronunțate de Judecătoria Sectorului 2 București, A.S. a invocat faptul că raportul de expertiză pe care s-a întemeiat hotărârea primei instanțe a fost efectuat cu încălcarea dispozițiilor art. 335 NCPC, fără citarea părților prin scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire.

Intimatul, R.T., a arătat că A.S. avea posibilitatea să invoce necitarea părților la efectuarea raportului de expertiză în fața primei instanțe, la termenul ce a urmat depunerii raportului de expertiză, fiind tardivă invocarea acestui aspect direct în apel.

Analizând actele dosarului, instanța de apel a constatat că susținerile apelantului relative la necitarea părților de către expertul desemnat să efectueze raportul de expertiză la prima instanță sunt reale.

Ce va decide instanța asupra apelului formulat de A.S.?

3. La data de 5.10.2013, A.L. a formulat apel împotriva sentinței pronunțate de Judecătoria Sectorului 4 București.

La primul termen de judecată în apel, cu procedura de citare îndeplinită, intimatul P.O. a invocat excepția tardivității declarării apelului. În motivarea excepției, intimatul a arătat că la data de 20.08.2013, A.L. a luat cunoștință de conținutul sentinței pronunțate de prima instanță, aspect ce rezultă din eliberarea acestuia a unei copii legalizate de pe sentința de grefă a instanței. Intimatul a mai arătat că de la data la care cu certitudine A.L. a luat cunoștință de conținutul sentinței s-au scurs mai mult de 30 de zile, apelul fiind tardiv formulat.

În replică, A.L. a arătat că recunoaște faptul că la data de 20.08.2013 a luat cunoștință de conținutul hotărârii prin eliberarea unei copii legalizate de pe aceasta, dar comunicarea hotărârii s-a realizat abia la data de 8.09.2013.

Ce va decide instanța de apel?

Capitolul VII. Judecata în primă instanță

Secțiunea 1. Etapa scrisă¹

1.1. Dreptul de a sesiza instanța

Dreptul de a sesiza instanța de judecată revine oricărei persoane care pretinde apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. În virtutea principiului disponibilității, sesizarea instanței se face de titularul dreptului sau al interesului legitim a cărui protecție o solicită. Totuși, așa cum am mai arătat, sunt situații în care legea recunoaște și altor organe sau persoane dreptul de a sesiza instanța de judecată: procurorul, în condițiile art. 92 alin. 1 NCPD sau cele prevăzute în legi speciale (ex: art. 1 alin. 4 și 5 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ), persoanele indicate în art. 111 NCC, obligate să înștiințeze instanța de tutelă îndată ce află despre existența unui minor lipsit de îngrijire părintească etc.

Sesizarea instanței se face prin intermediul unei cereri de chemare în judecată, aceasta fiind regula. În anumite cazuri, acest act de procedură poate primi și alte denumiri, precum cea de plângere, specifică materiei contravenționale, dar și altor materii speciale. În mod excepțional, instanța civilă se poate sesiza și din oficiu, în cazurile anume prevăzute de lege (de ex. în cazul procedurii divorțului în ceea ce privește anumite capete accesorii de cerere²).

Indiferent de denumirea primită, înregistrarea cererii la instanță marchează începutul procesului. Acesta prezintă importanță deosebită deoarece reprezintă reperul în raport cu care se stabilește legea de procedură aplicabilă cauzei (art. 24 și art. 25 alin. 1 NCPD). În acest sens reținem faptul că art. 192 alin. 2 NCPD prevede că procesul începe prin înregistrarea cererii la instanță, în condițiile legii.

¹ A se vedea pentru dezvoltări, Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 442-511.

² Art. 919 alin. 2 și 3 NCPD – când soții au copii minori, născuți înaintea sau în timpul căsătoriei ori adoptați, instanța se va pronunța asupra exercitării autorității părintești, precum și asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, chiar dacă acest lucru nu a fost solicitat prin cererea de divorț.

(3) De asemenea, instanța se va pronunța din oficiu și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț, potrivit prevederilor Codului civil.

Procesul civil parcurge, de regulă, două faze: faza judecătii și faza executării silite. Menționăm că terminologia de „fază” a procesului civil este consacrată expres de Codul de procedură civilă pentru a delimita derularea procesului (de ex. art. 6 NCPC prevede că principiul dreptului la un proces echitabil se aplică și în faza executării silite sau art. 670 alin. 3 pct. 3 NCPC care include printre cheltuielile de judecată onorariul avocatului în faza executării silite). Nu este obligatoriu ca, în toate situațiile, să coexiste cele două faze. Astfel, poate lipsi faza executării silite dacă după faza judecătii și obținerii titlului executoriu (hotărârea judecătorească), debitorul execută de bunăvoie obligația din titlu (art. 622 alin. 1 NCPC³) sau poate lipsi faza judecătii dacă executarea silită se derulează în baza unui titlu executoriu, altul decât o hotărâre judecătorească (art. 632 alin. 2 NCPC⁴).

În ceea ce privește faza judecătii, aceasta poate cuprinde: judecata în fond sau în căile de atac (ordinare sau extraordinare, de reformare sau de retractare). Totodată, indiferent de momentul judecătii în fond sau în căile de atac, procesul civil poate parcurge etapa regularizării cererii, etapa scrisă, etapa cercetării procesului, etapa dezbaterilor în fond, etapa deliberării, etapa pronunțării hotărârii, etapa motivării și comunicării hotărârii judecătorești.

1.2. Proceduri prealabile sesizării instanței

Uneori, sesizarea instanței prin cererea de chemare în judecată este condiționată de îndeplinirea unei proceduri prealabile, dacă legea prevede în mod expres aceasta. Dovada îndeplinirii procedurii prealabile se va anexa la cererea de chemare în judecată. Neîmplinirea procedurii prealabile nu poate fi invocată decât de către pârât prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii (art. 193 NCPC).

Asemenea proceduri pot fi prevăzute fie în Cod, fie în acte normative cu caracter special. Cu titlu de exemplu, ne referim la următoarele situații:

– la sesizarea instanței cu dezbateri procedurii succesorală, reclamantul va depune o încheiere emisă de notarul public cu privire la verificarea evidențelor succesorală prevăzute de Codul civil. Nu este vorba, deci, dacă există de la început neînțelegeri între moștenitori, de sesizarea notarului pentru a desfășura procedura succesorală ori el să constate existența neînțelegerilor și să îndrume moștenitorii la proces, ci doar de obținerea și depunerea unei încheieri de verificare a evidențelor succesorală. În acest caz, neîndeplinirea procedurii prealabile va fi invocată de către instanță, din oficiu, sau de către pârât (art. 113 alin. 3).⁵

³ Art. 622 alin. 1 NCPC – obligația stabilită prin hotărârea unei instanțe sau printr-un alt titlu executoriu se aduce la îndeplinire de bunăvoie.

⁴ Art. 632 alin. 2 NCPC – constituie titluri executorii hotărârile executorii prevăzute la art. 633, hotărârile cu executare provizorie, hotărârile definitive, precum și orice alte hotărârri sau înscrisuri care, potrivit legii, pot fi puse în executare.

⁵ Apreciem că în ceea ce privește termenul de invocare, pârâtul poate ridica problema prin întâmpinare, iar instanța în tot cursul judecătii în fața primei instanțe (G. Boroș, M. Stancu, op. cit. p. 378). Pentru opinia conform căreia atât pârâtul, cât și instanța pot invoca excepția chiar și în recurs, a se vedea M. Tăbărcă, op. cit., vol. II, p. 22.

– în legătură cu procedura ordonanței de plată (art. 1014-1025 NCPC), art. 1015 îl obligă pe creditor, înainte de sesizarea instanței, să-i comunice debitorului o somație prin care să-i pună în vedere să plătească suma datorată în termen de 15 zile de la primirea acesteia. Această somație întrerupe prescripția extincțivă potrivit dispozițiilor Codului civil, dovada comunicării somației prevăzute de art. 1015 NCPC se va anexa la cererea de chemare în judecată sub sancțiunea respingerii acesteia ca neîntemeiată (art. 1017 alin. 2 NCPC);

– spre deosebire de art. 40 din O.G. nr. 31/2002 privind serviciile poștale, care stabilea ferm că utilizatorul care se consideră prejudiciat prin prestarea necorespunzătoare a serviciului de către furnizorul de servicii poștale va trebui, înainte de a se adresa instanței, să adreseze o reclamație prealabilă furnizorului, O.U.G. nr. 13 din 6 martie 2013 privind serviciile poștale, aprobată prin Legea nr. 187/25 martie 2013, care a abrogat art. 40 la care ne-am referit, prevede în art. 38 alin. 2 că utilizatorul poate adresa furnizorului o reclamație prealabilă, iar art. 39 alin. 1 dispune că dacă reclamația nu a fost soluționată în mod satisfăcător sau nu s-a răspuns la aceasta în termen de 3 luni de la data introducerii, utilizatorul poate înainta o plângere autorității de reglementare. În toate cazurile, termenul pentru înaintarea plângerii sau pentru introducerea cererii de chemare în judecată este de un an de la data depunerii trimiterii poștale (art. 40). Rezultă că rămâne la dispoziția reclamantului să parcurgă sau nu procedura prealabilă;

– potrivit art. 7 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, înainte de a se adresa instanței de contencios administrativ competente, persoana care se consideră vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim printr-un act administrativ individual trebuie să solicite autorității publice emitente sau autorității ierarhice superioare, dacă aceasta există, în termen de 30 de zile de la comunicarea actului, revocarea în tot sau în parte a acestuia. În cazul actului administrativ normativ, plângerea prealabilă poate fi formulată oricând. Această procedură prealabilă este obligatorie și în cazul în care, pentru rezolvarea cererii, legea specială prevede o procedură administrativ-jurisdicțională, dar partea nu a optat pentru aceasta;

În doctrină s-a precizat că prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului s-a statuat în sensul că durata procedurilor administrative prealabile este inclusă în durata termenului rezonabil, astfel cum este impus de art. 6 din CEDO și art. 6 NCPC⁶.

Opinăm că neîndeplinirea procedurii prealabile nu poate atrage sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată în condițiile art. 174 alin. 1 NCPC deoarece acest text legal sancționează întocmirea actului de procedură, nu nerespectarea condițiilor de fond și formă, condiții care sunt în strânsă legătură cu actul vizat de nulitate (în cazul de față, cererea de chemare în judecată). Procedura prealabilă este separată de cererea de chemare în judecată, nefiind nici o condiție de formă, nici de fond a actului de sesizare a instanței.

⁶ Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 704.

Așa cum am mai arătat, dacă reclamantul nu poate face dovada derulării procedurii prealabile, cererea de chemare în judecată va fi respinsă ca inadmisibilă ca urmare a invocării excepției inadmisibilității/lipsei procedurii prealabile. Cu privire la această excepție care vizează neparcurgerea procedurii prealabile, trebuie avute în vedere dispozițiile art. 193 NCPC⁷. Astfel, dovada îndeplinirii procedurii prealabile se va anexa la cererea de chemare în judecată, iar neîndeplinirea acesteia nu poate fi invocată decât de către pârât prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii. În consecință, ca regulă. Excepția inadmisibilității/lipsei procedurii prealabile este o excepție de fond, de ordine privată și peremptorie. Totuși, legea prevede și un caz special în sensul că la sesizarea instanței cu dezbaterea procedurii succesoriale, reclamantul va depune o încheiere emisă de notarul public cu privire la verificarea evidențelor succesoriale prevăzute de Codul civil, iar în acest caz, neîndeplinirea procedurii prealabile va fi invocată de către instanță, din oficiu, sau de către pârât, context în care excepția inadmisibilității/lipsei procedurii prealabile devine o excepție de fond, de ordine publică (sub aspectul că poate fi invocată și de către instanță, deoarece opinăm că pârâtul trebuie să o invoce în condițiile art. 193 alin. 2 NCPC) și peremptorie.

1.3. Cererea de chemare în judecată

1.3.1. Cuprinsul cererii de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată este actul de procedură care provine de la reclamant și are rolul de a învesti instanța cu soluționarea unui proces civil.

În doctrină s-a reținut că cererea de chemare în judecată este actul de procedură prin care reclamantul se adresează instanței pentru a aplica legea la un caz determinat, punându-se în mișcare acțiunea civilă⁸.

Potrivit art. 194 NCPC, cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă: a) numele și prenumele, domiciliul ori, pentru persoane juridice, denumirea și sediul lor. De asemenea, cererea va cuprinde și codul numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare ori codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înregistrare în registrul persoanelor juridice și contul bancar al reclamantului, precum și ale pârâtului, dacă părțile posedă ori li s-au atribuit aceste elemente de identificare potrivit legii, în măsura în care acestea sunt cunoscute de reclamant. Cererea va cuprinde, dacă este cazul, și adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate de pârât în scopul înștiințării, precum numărul de telefon, de fax sau alte asemenea. Dacă reclamantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul; b) numele, prenumele și calitatea

⁷ Achiesăm la soluția din doctrină în sensul că art. 193 NCPC nu se referă la procedura administrativ-jurisdicțională prevăzută de art. 21 alin. 4 din Constituție, ci la procedurile prealabile nejurisdicționale – M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 17.

⁸ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 365.

celui care reprezintă partea în proces, iar în cazul reprezentării prin avocat, numele, prenumele acestuia și sediul profesional, precum și coordonatele de înștiințare la care ne-am referit mai sus. La cerere se va alătura și dovada calității de reprezentant, în condițiile art. 151 NCPC. În caz de coparticipare procesuală, reprezentarea juridică a părților se poate face în condițiile art. 202 NCPC; c) obiectul cererii, adică pretenția concretă a reclamantului și valoarea, atunci când acesta este evaluabil în bani, precum și modul de calcul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori, cu indicarea înscrisurilor corespunzătoare. Pentru imobile, textul precizează cum se identifică; d) arătarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea; e) arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere. Când dovada se face prin înscrisuri, se vor alătura copii certificate de parte în condițiile art. 150 NCPC, iar dacă reclamantul solicită interrogatoriul părâtului, va cere înfățișarea acestuia în persoană sau, după caz, va atașa întrebările atunci când părâtul, potrivit legii, răspunde în scris. Dacă se cere dovada cu martori, se vor arăta numele, prenumele și adresa martorilor; f) semnătura.

Cererea de chemare în judecată care nu va cuprinde numele și prenumele sau, după caz, denumirea oricăreia dintre părți, obiectul cererii, motivele de fapt ale acesteia ori semnătura părții sau a reprezentantului acestuia este nulă, dispozițiile art. 200 NCPC fiind aplicabile. Semnificația menționării sancțiunii nulității pentru aceste patru elemente ale cererii de chemare în judecată este aceea că în cazul lor vătămarea se prezumă. Și pentru celelalte elemente obligatorii ale cererii va interveni tot nulitatea, în absența unei derogări, dar nulitatea virtuală impune proba vătămării. În art. 196 alin. 2 și 3 se stabilește modul în care se poate îndrepta lipsa semnăturii ori altă neregularitate în legătură cu semnarea cererii. Astfel, lipsa semnăturii sau altă neregularitate privind semnătura se poate acoperi în tot cursul judecății în fața primei instanțe. Dacă se invocă lipsa de semnătură, reclamantul care lipsește la acel termen va trebui să semneze cel mai târziu la primul termen următor, fiind înștiințat prin citație. În cazul în care el este prezent în instanță, el va semna chiar în ședința în care a fost invocată nulitatea.

În ceea ce privește cuprinsul cererii de chemare în judecată, menționăm că art. 194 NCPC reprezintă normă specială, urmând a se completa cu normele generale în materie de cereri adresate instanțelor judecătorești, respectiv art. 148-152 NCPC. Pe de altă parte, sunt cereri de chemare în judecată pentru care sunt impuse condiții de formă speciale (ex.: cererea de divorț va cuprinde și numele copiilor minori ai celor 2 soți ori adoptați de aceștia).

1.3.2. Timbrarea cererii de chemare în judecată

Ca o condiție extrinsecă, legea prevede obligativitatea timbrării cererii de chemare în judecată (art. 197 NCPC), O.U.G. nr. 80/2013 făcând distincția după cum cererea este evaluabilă în bani, când taxa este, ca regulă, proporțională și progresivă sau este neevaluabilă în bani, când taxa este reprezentată de o sumă fixă. Există însă și cereri, cum ar fi cele pentru protecția minorilor sau a incapacabililor, în materia adopției, a protecției drepturilor consumatorilor, în stabilirea și

plata pensiilor, stabilirea și plata ajutorului de șomaj, exercitarea drepturilor electorale etc., care sunt scutite prin lege de plata taxelor juridice de timbru (art. 29 alin. 1) sau această scutire poate fi acordată de autoritățile judiciare, în funcție de situația materială a reclamantului (art. 42). Pe de altă parte, sunt scutite de taxa judiciară de timbru cererile, acțiunile și căile de atac formulate de către anume autorități, precum Senat, Camera Deputaților, Președinție, Guvern, Curtea Constituțională etc. (art. 29 alin. 2 și 3, art. 30).

Determinarea cuantumului taxelor judiciare de timbru pentru acțiunile și cererile introduse la instanță se stabilesc de către instanța de judecată, după regulile prevăzute la art. 31 alin. 2-4. Taxele judiciare se plătesc anticipat, cu excepțiile prevăzute de lege. Dacă cererea de chemare în judecată este netimbrată sau insuficient timbrată, reclamantului i se pune în vedere, în condițiile art. 200 alin. 2, teza întâi NCPC, obligația de a timbra în cuantumul fixat de instanță și de a transmite dovada achitării taxei, în cel mult 10 zile de la primirea comunicării. Totodată, prin același act, i se comunică reclamantului posibilitatea de a formula, în condițiile legii, cerere de acordare a facilităților la plata taxei, în termen de 5 zile de la primirea comunicării. Dispozițiile art. 200 alin. 2, teza întâi NCPC, la care ne vom referi curând, rămân aplicabile în ceea ce privește complinirea celorlalte lipsuri ale cererii. Instanța însă nu va proceda la comunicarea cererii către pârât, potrivit art. 201 alin. 1, decât după soluționarea cererii de acordare a facilităților la plata taxei (art. 33 din O.U.G. nr. 13/2013).

Împotriva modului de stabilire a taxei, reclamantul poate face cerere de reexaminare, la aceeași instanță, în termen de 3 zile de la data comunicării taxei datorate, cerere care este scutită de taxă. Ea se soluționează în camera de consiliu de către un alt complet, fără citarea părților, prin încheiere definitivă.⁹ Complinirea celorlalte lipsuri ale cererii se face în condițiile prevăzute de art. 200, dar, și în acest caz, cererea nu se comunică pârâtului decât după soluționarea cererii de reexaminare. Dacă se admite, instanța va dispune restituirea taxei total ori, după caz, proporțional cu reducerea sumei contestate (art. 39).

Pentru a avea o imagine clară și completă asupra reglementării am reprodus, în anexă, la sfârșitul cursului, O.U.G. nr. 80/2013.

1.3.3. Înregistrarea cererii și constituirea dosarului.

Registre ale instanței

Cererea de chemare în judecată se depune de către reclamant la instanța competentă, fie personal, fie prin alte mijloace. Potrivit legii, la cererea de chemare în judecată se vor alătura atâtea copii de pe cerere câți pârâți sunt, cu excepția situației în care mai mulți pârâți au un singur reprezentant sau a celei în care

⁹ Dacă reclamantul nu a formulat cerere de reexaminare sau dacă aceasta a fost respinsă, nu mai poate critica în căile de atac modalitatea în care s-a stabilit și calculat taxa judiciară de timbru, deoarece reexaminarea reprezintă o cale specială în această materie (în acest sens, ÎCCJ, dec. nr. 7/2014, pronunțată în interesul legii, publicată în M. Of., Partea I, nr. 137/24.02.2015).

pârâtul are mai multe calități juridice, când este suficientă o singură copie (art. 195 și art. 149 alin. 1).

Ea va trebui însoțită, când este cazul, de anumite anexe precum dovada îndeplinirii procedurii prealabile, chitanța de plată a taxei de timbru, înscrisurile pe care reclamantul înțelege să le folosească ca probe. În cazul înscrisurilor, art. 194 lit. e și art. 150 NCPC prevăd că se vor alătura la cerere copii certificate de reclamant că sunt conforme cu originalul, în atâtea exemplare câți pârâți sunt – afară de situațiile prevăzute de art. 149 NCPC, la care ne-am referit mai sus –, plus unul pentru instanță.

Cererea de chemare în judecată, depusă personal sau prin reprezentant, soșită prin poștă, curier, fax sau scanată și transmisă prin poștă electronică ori prin înscris în formă electronică, se înregistrează și se primește dată certă prin aplicarea ștampilei de intrare. După înregistrare, cererea și înscrisurile care o însoțesc, la care sunt atașate, când este cazul, dovezile privind modul în care au fost transmise către instanță, se predau președintelui instanței sau persoanei desemnate de acesta, care va lua de îndată măsuri în vederea stabilirii în mod aleatoriu a completului de judecată, potrivit legii (art. 199).

După ce judecătorul stabilit aleatoriu a luat, prin rezoluție, măsurile la care ne-am referit înainte, cererea de chemare în judecată se predă serviciului arhivă și registratură unde se formează și se păstrează dosarul, cererea fiind înscrisă în registrul general de dosare, numărul primit fiind și numărul dosarului. După aceea dosarul se înscrie și în opusul alfabetic, pentru a putea fi identificat și după numele părților, în registrul informativ, care va reflecta în orice moment situația dosarului, în registrul de termene al arhivei în care se trec toate dosarele pe termenele de judecată fixate și în condica ședințelor de judecată, în care se trec, separat, pe complete de judecată, arătându-se și numele membrilor completului, toate dosarele dintr-o ședință. Potrivit regulamentului instanțelor, aprobat prin Hotărârea CSM nr. 1375/2015 la instanțele la care funcționează secții se țin câte o condică pentru fiecare secție. La instanțele unde nu există secții, condicile se țin pe materii. La tribunalele și curțile de apel se țin condici separate pentru activitatea de primă instanță, de apel și de recurs. Regulamentul mai prevede că se vor țin condici separate pentru ședințele de judecată în camera de consiliu, precum și pentru cauze care presupun confidențialitate.

1.3.4. Efectele cererii de chemare în judecată

Odată înregistrată, cererea de chemare în judecată produce anumite efecte care-i sunt specifice: a) investește instanța cu soluționarea litigiului la care se referă; b) determină cadrul procesual în care se va desfășura judecata, din punctul de vedere al părților (reclamant și pârât)¹⁰ și al obiectului cererii (pretenția concretă) și al cauzei; c) în cazul competenței teritoriale alternative, exprimă alegerea

¹⁰ Lărgirea cadrului procesual, ca regulă, se poate face de către părțile inițiale (prin intermediul cererilor de intervenție forțată – art. 68-77 NCPC), de către terți interesați

reclamantului, care nu mai poate reveni (art. 116 NCPC); d) operează punerea în întârziere a pârâtului¹¹, dacă nu a fost pus în întârziere prin notificare sau nu era de drept în întârziere (art. 1522 NCC), ceea ce face ca el să fie considerat posesor de rea-credință și, în cazul acțiunilor reale imobiliare sau a celor mixte, să dătureze fructele din momentul sesizării instanței, să suporte riscurile pieirii bunului, în cazul cererii care are ca obiect predarea unui bun determinat ori să curgă dobânzile, în cazul cererii prin care se pretinde o sumă de bani, care nu era purtătoare de dobânzi; e) dreptul valorificat prin cerere devine un drept litigios¹², f) întrerupe prescripția dreptului la acțiune (a dreptului de a obține condamnarea pârâtului), chiar dacă a fost introdusă la o instanță incompetentă, sau chiar dacă este nulă pentru lipsă de formă, cu condiția ca cererea să nu fie respinsă, anulată, perimată printr-o hotărâre definitivă ori să nu fi renunțat la ea (art. 2539 NCC). Cu toate acestea, dacă reclamantul, în termen de 6 luni de la data când hotărârea de respingere sau de anulare ori prin care s-a luat act de renunțarea la judecată sau s-a constatat perimarea a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă. Inițial art. 2539 alin. 2 NCC se referea numai la o hotărâre de respingere sau de anulare, dar prin art. 2051 din Legea nr. 60/2012 s-au introdus și celelalte două ipoteze. Prescripția nu este întreruptă nici dacă hotărârea judecătorească și-a pierdut puterea executorie prin împlinirea termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită. În acest caz însă, dacă dreptul de a obține obligarea pârâtului este imprescriptibil sau nu s-a prescis încă, se va putea face o nouă cerere de chemare în judecată, fără a se putea spune excepția autorității de lucru judecat. Dispozițiile art. 2539 NCC se aplică, în mod corespunzător, și atunci când prescripția a fost întreruptă, prin invocarea, pe cale de excepție, a dreptului a cărui acțiune se prescrie (alin. 4), g) încetarea bunei-credințe a posesorului unui bun, efect care se produce în cazul acțiunilor reale imobiliare și mixte¹³.

1.3.5. Verificarea și regularizarea cererii.

Reprezentarea judiciară în caz de coparticipare procesuală

Completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza verifică, de îndată, dacă cererea este de competența sa și dacă îndeplinește cerințele prevăzute la art. 194-197. Când aceste cerințe (prevăzute de art. 194-197 NCPC) nu sunt îndeplinite, reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile, cu mențiunea că, în termen de cel

(prin cereri de intervenție voluntară – art. 61-67 NCPC) sau de către instanța de judecată (prin introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane – art. 78-79 NCPC).

¹¹ A se vedea cu privire la acest aspect, V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, *op. cit.*, RRDP nr. 1/2012, p. 87-88.

¹² Art. 1653 NCC prevede că dreptul este litigios dacă există un proces început și neterminat cu privire la existența sau întinderea sa.

¹³ În doctrină, s-a reținut că dispozițiile art. 2539 alin. 2 NCC își găsesc aplicarea numai în cazul în care nulitatea nu a intervenit pentru vicii de formă, deoarece în acest caz se aplică dispozițiile art. 2539 alin. 1 NCC, potrivit cărora cererea nulă pentru vicii de formă produce efect întreruptiv de prescripție (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.* p. 398).

mult 10 zile de la primirea comunicării, trebuie să facă completările sau modificările dispuse, sub sancțiunea anulării cererii, cu excepția neîndeplinirii obligației de a desemna un reprezentant comun când se aplică art. 202 alin. 3, adică se va numi un curator special. Dacă nu au fost îndeplinite obligațiile de completare sau modificare în termenul stabilit, anularea cererii se dispune prin încheiere, dată în camera de consiliu fără citarea reclamantului. Împotriva încheierii, reclamantul poate face numai cerere de reexaminare în termen de 15 zile de la comunicarea încheierii, solicitând motivat să se revină asupra anulării. Cererea se rezolvă tot în camera de consiliu, cu citarea reclamantului, prin încheierea definitivă, de către un alt complet al instanței respective, desemnat aleatoriu. Se poate reveni asupra măsurii anulării, dacă aceasta a fost dispusă eronat sau dacă neregularitățile au fost înlăturate în termenul acordat și în acest caz cererea se retrimite completului inițial investit (art. 200).¹⁴ Mai devreme am arătat cum se face regularizarea dacă nu s-a plătit taxa judiciară de timbru și s-au solicitat facilități ori s-a făcut cerere de reexaminare a taxei¹⁵.

Nulitatea instituită de art. 200 NCPC va putea interveni atât pentru nerespectarea cerințelor intrinseci cererii de chemare în judecată, cât și pentru cerințele extrinseci ale acestui act de procedură. Suntem în prezența unei nulități absolute și exprese, necondiționate de vătămare. Valoarea protejată este chiar principiul soluționării cauzelor în termen rezonabil, optim și previzibil. Acesta este motivul pentru care nu suntem în acord cu opiniile exprimate în doctrină, preluate parțial și în jurisprudență, conform cărora nulitatea intervine numai în cazul nerespectării elementelor esențiale ale cererii, identificate în art. 196 alin. 1 NCPC sau numai în cazul în care se apreciază că lipsa altor elemente ar afecta buna desfășurare a procesului.¹⁶ Nu intervine nulitatea în cazul în care prin dispoziții speciale au fost instituite alte sancțiuni: lipsa procedurii prealabile, care atrage inadmisibilitatea cererii și nedesemnarea unui mandatar comun în caz de neparticipare, atunci când instanța va numi un curator special.

Cu privire la verificarea competenței menționată în art. 200 NCPC, dacă completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza constată că respectiva pricină nu

¹⁴ Ne menținem opinia exprimată în trecut (a se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, *Câteva reflecții cu privire la soluțiile din doctrină și jurisprudență privind unele probleme ivite în aplicarea NCPC*, în RRDP nr. 4/2014, pp. 99-104), potrivit căreia sancțiunea nulității poate fi evitată numai prin înlăturarea viciului de 10 zile de la comunicarea adresei de regularizare, iar nu și ulterior acestuia. Dispozițiile art. 177 alin. 3 NCPC trebuie interpretate în sensul că nulitatea poate fi evitată prin dispariția cauzei acesteia, dar numai dacă actul rectificator prin care s-a înlăturat respectiva cauză a fost efectuat cu respectarea termenelor prevăzute de lege. În același sens, M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 64. Pentru opinia contrară, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.* p. 390.

¹⁵ Pentru detalieri a se vedea Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 735-748, M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, pp. 53-61.

¹⁶ A se vedea, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.* p. 385 și urm. Pentru o poziție asemănătoare cu cea indicată de noi, a se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 63, nota 3. Soluția reținută este conformă jurisprudenței CEDO, care a confirmat că sancțiunea anulării cererii pentru neindicarea probelor, deși reprezintă o ingerință în ceea ce privește dreptul de acces la instanță, respectă cerințele de a fi prevăzută de lege și de a urmări un scop legitim, respectiv în buna administrare a justiției (cauza Lefter împotriva României).

este de competența sa, va dispune, prin încheiere dată fără citarea părților, trimiterea dosarului completului specializat sau secției specializate competente din cadrul instanței sesizate. Cu privire la această declinare, art. 200 alin. 2 NCPC prevede că dispozițiile privitoare la necompetență și conflictele de competență se aplică prin asemănare. Din economia textului se deduce ideea că verificarea competenței completului sau a secției este prioritară față de verificarea îndeplinirii condițiilor de la art. 194-197 NCPC.

În privința interpretării și aplicării art. 200 NCPC, achiesăm la soluția din doctrină în sensul că textul legal are în vedere respectarea normelor privind repartizarea cauzelor între complete sau secții specializate din cadrul aceleiași instanțe, nefiind vizată competența instanței ca organ din cadrul sistemului judiciar¹⁷.

În caz de coparticipare procesuală, ținând cont de numărul foarte mare al reclamanților sau pârâților, de necesitatea de a se asigura desfășurarea normală a activității de judecată, cu respectarea drepturilor și a intereselor legitime ale părților, judecătorul va putea dispune, prin rezoluție, reprezentarea lor prin mandatar și îndeplinirea procedurii de comunicare a actelor de procedură numai pe numele mandatului, la domiciliul sau la sediul acestuia. Reprezentarea se va face, după caz, prin unul sau mai mulți mandatar, persoane fizice ori juridice, cu respectarea dispozițiilor privind reprezentarea judiciară. Dovada mandatului va fi depusă de către reclamanți în termenul prevăzut de art. 200 alin. 2, iar de către pârâți, odată cu întâmpinarea. Dacă părțile nu își aleg un mandatar sau nu cad de acord asupra persoanei acestuia, judecătorul va numi, prin încheiere, un curator special în condițiile art. 58 alin. 3 NCPC, care va asigura reprezentarea, comunicându-i-se actele de procedură. Măsura numirii curatorului se comunică părților, care vor suporta cheltuielile privind remunerarea lui.

Procedura de regularizare nu se aplică cererilor incidentale (cererea neconvențională, intervenția principală etc.) și nici procedurilor care nu sunt compatibile cu aceste dispoziții.

1.3.6. Fixarea primului termen de judecată

Judecătorul, de îndată ce constată că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, dispune, prin rezoluție, comunicarea acesteia către pârât. Acesta este obligat să depună întâmpinare în termen de 25 de zile de la comunicarea cererii de chemare în judecată. Întâmpinarea se comunică de îndată reclamantului, care este obligat să răspundă la întâmpinare în termen de 10 zile de la comunicare. Pârâtul va lua cunoștință de acest răspuns de la dosarul cauzei. La data depunerii răspunsului la întâmpinare judecătorul fixează, prin rezoluție, primul termen de judecată, care va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției, dispunând citarea părților. Dacă nu s-a depus întâmpinarea sau răspunsul la întâmpinare în termenele stabilite de lege, la expirarea acestora va fi fixat, în aceleași condiții, primul termen de judecată. Toate aceste termene pot fi

¹⁷ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p 393.

reduse, în procesele urgente, sau prelungite, dacă pârâtul domiciliază în străinătate, de către judecător (art. 201).

1.3.7. Măsurile pentru pregătirea judecății

Dacă s-a solicitat prin cerere citarea pârâtului la interogator – mijlocul procesual ce urmărește obținerea mărturisirii (recunoașterii) părții adverse –, prin rezoluție se poate dispune acest lucru, sub rezerva dezbaterii la primul termen de admisibilității. Sub aceeași rezervă se pot lua și orice alte măsuri, pentru administrarea probelor, precum și orice alte măsuri necesare pentru desfășurarea procesului potrivit legii. Prin încheiere executorie se vor putea încuviința, în condițiile legii, măsuri asigurătorii și măsuri pentru asigurarea probelor (art. 203 NCPC).

1.3.8. Modificarea cererii de chemare în judecată

Potrivit art. 204, reclamantul poate să își modifice cererea și să propună noi dovezi,¹⁸ sub sancțiunea decăderii, numai până la primul termen la care acesta este legal citat. Se înțelege că modificarea poate fi formulată inclusiv la acest termen. În acest caz, instanța dispune amânarea cauzei și comunicarea cererii modificate pârâtului, în vederea formulării întâmpinării, care, sub sancțiunea decăderii, va fi depusă cu cel puțin 10 zile înaintea termenului fixat, urmând a fi consultată de reclamant la dosarul cauzei. Modificarea peste acest termen este totuși posibilă dacă există acordul expres al tuturor părților.

Textul prevede că nu se va da termen, ci se vor trece în încheierea de ședință declarațiile verbale făcute în instanță când: se îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii; reclamantul mărește sau micșorează quantumul obiectului cererii; se solicită contravaloarea obiectului cererii, pierdut sau pierit în cursul procesului; se înlocuiește o cerere în constatare printr-o cerere în realizarea dreptului sau invers, atunci când cererea în constatare este admisibilă, față de caracterul său subsidiar prevăzut de art. 35 NCPC. Deci, aceste „modificări” se pot face și după primul termen la care reclamantul este legal citat, fără a fi nevoie de acordul celorlalte părți.¹⁹

Prin modificarea cererii de chemare în judecată trebuie înțeleasă modificarea unui element din cuprinsul cererii de chemare în judecată (părți, obiect, motive)²⁰, însă opinăm că instituția modificării cererii de chemare în judecată nu trebuie înțeleasă în sensul că îi este permis reclamantului să „înlocuiască” cererea inițială cu o altă cerere de chemare în judecată. A accepta interpretarea contrară

¹⁸ Prin probe noi, înțelegem numai acele probe care sunt impuse de modificarea cererii de chemare în judecată. Nu ar fi de acceptat ca reclamantul să invoce abia la primul termen de judecată probele de care înțelege să se folosească.

¹⁹ Deși textul actual nu prevede un termen, modificările cuprinse în art. 204 alin. 2 pot fi formulate în tot cursul judecății în prima instanță, iar în măsura în care nu ar reprezenta cereri noi și nu ar schimba cauza, obiectul sau părțile, pot fi formulate și direct în apel.

²⁰ Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 754.

în sensul că potrivit art. 204 NCPC reclamantul ar putea să-și modifice cererea de chemare în judecată, în sensul schimbării în totalitate cu o altă cerere (de ex. dacă inițial a fost introdusă o cerere de restituire a unui împrumut, iar ulterior se modifică în sensul că se revendică un bun imobil de la același pârât sau inițial se invocă o răspundere delictuală, iar la primul termen se schimbă într-o cerere întemeiată pe răspunderea contractuală etc.) ar însemna să încurajăm o eventuală exercitare abuzivă a drepturilor procesuale. În mod corect s-a susținut în doctrină că reclamantul poate aprecia dacă se impune modificarea cererii de chemare în judecată după comunicarea întâmpinării de către pârât, deci eventual, determinată de susținerile din întâmpinare.

Totodată, o interpretare radicală, în sensul posibilității schimbării cererii inițiale ar putea conduce și la o eventuală încălcare a dreptului la apărare a pârâtului deoarece acesta, potrivit art. 204 alin. 1 teza finală NCPC, ar avea un termen de 10 zile pentru depunerea întâmpinării și nu 25 de zile așa cum prevede, ca regulă, art. 201 NCPC. În același context, s-ar putea eluda și normele referitoare la competență (deoarece cererile adiționale s-ar judeca de instanța investită cu cererea principală) și la regularizarea cererii (fiind în ipoteza unei cereri adiționale)²¹.

În fine, considerăm că dovezile noi la care se referă art. 204 alin. 1 NCPC vizează cererea modificatoare și nu cererea inițială. Cu alte cuvinte, îi va fi permis reclamantului să propună dovezi noi, în conformitate cu art. 204 NCPC, numai dacă formulează și o cerere de modificare, iar dovezile să fie necesare prin raportare la această cerere adițională.

1.4. Întâmpinarea

Întâmpinarea este actul de procedură prin care pârâtul răspunde la cererea de chemare în judecată, urmărind să se apere față de pretențiile reclamantului. În art. 205 alin. 2 NCPC se arată că întâmpinarea trebuie să cuprindă: a) numele și prenumele/denumirea pârâtului, domiciliul sau reședința/sediul, alte elemente de identificare, ca și la cererea de chemare în judecată, dacă nu le-a menționat reclamantul. Dacă pârâtul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să se facă toate comunicările privind procesul; b) excepțiile procesuale pe care pârâtul le invocă față de cererea reclamantului; c) răspunsul la toate pretențiile și motivele de fapt și de drept ale cererii; d) dovezile cu care se apără împotriva fiecărui capăt de cerere; e) semnătura. Ea nu este supusă taxei de timbru. În sistemul Noului Cod de procedură civilă întâmpinarea scrisă este obligatorie, în afară de cazurile în care legea prevede în mod expres altfel (de ex., art. 360 alin. 3 NCPC în materie de asigurare a probelor). Nedepunerea

²¹ În ceea ce ne privește, din punct de vedere practic, dacă reclamantul, la primul termen de judecată la care este legal citat, „schimbă” cererea de chemare în judecată cu o altă cerere care nu are nicio legătură cu prima, instanța ar urma să nu aplice art. 204 NCPC, ci s-ar impune considerarea celei de-a doua cereri ca o cerere distinctă, context în care s-ar impune disjungerea acestora și formarea unui dosar separat.

întâmpinării în termenul prevăzut de lege atrage decăderea pârâtului din dreptul de a mai propune probe²² și de a invoca excepții, în afara celor de ordine publică, dacă legea nu prevede altfel (art. 208). În mod excepțional, neformularea întâmpinării poate fi sancționată și într-un alt mod, respectiv instanța, față de împrejurările cauzei, poate considera aceasta ca o recunoaștere a pretențiilor creditorului – ipoteză reglementată expres însă în procedura ordonanței de plată (art. 1019 NCPC).

Întâmpinarea are caracter facultativ numai în cazurile anume prevăzute de lege cum ar fi în procedura ordonanței președințiale (art. 999 NCPC), în procedura evacuării din imobilele folosite sau ocupate fără drept (art. 1042 NCPC), în procedura de asigurare de dovezi (art. 360 NCPC).

Similar precizărilor pe care le-am făcut cu privire la cuprinsul cererii de chemare în judecată, art. 205 NCPC reprezintă norma specială în materie de întâmpinare, text legal care urmează a se completa cu regulile aplicabile cererilor adresate instanțelor judecătorești prevăzute de art. 148-151 NCPC.

Întâmpinarea trebuie depusă, ca regulă, în termen de 25 de zile de la comunicarea cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 165 NCPC, dar există și derogări în acest sens: (1) în procesele urgente, termenul de 25 de zile poate fi redus de judecător în funcție de circumstanțele cauzei (art. 201 alin. 5 NCPC); (2) în cazul în care pârâtul domiciliază în străinătate, judecătorul va fixa un termen mai îndelungat, rezonabil, în raport cu împrejurările cauzei (art. 201 alin. 6 NCPC). În materia ordonanței de plată, întâmpinarea se depune cu cel puțin 3 zile înaintea termenului de judecată. Sunt și situații în care legea lasă la aprecierea instanței termenul în care trebuie formulată întâmpinarea (ex. art. 65 alin. 3).

Întâmpinarea se comunică reclamantului, dacă legea nu prevede, iar la aceasta se va alătura același număr de copii certificate de pe înscrisurile pe care se sprijină, precum și un rând de copii pentru instanță (art. 206 NCPC). Legiuitorul a prevăzut expres cazuri în care întâmpinarea nu se comunică: (1) întâmpinarea la cererea modificatoare formulată în condițiile art. 204 NCPC nu se comunică reclamantului, acesta urmând să ia la cunoștință de aceasta de la dosarul cauzei; (2) în materia ordonanței de plată, întâmpinarea nu se comunică reclamantului, care va lua cunoștință de cuprinsul acesteia de la dosarul cauzei (art. 1019 NCPC).

1.5. Cererea reconvențională

Cererea reconvențională reprezintă actul de procedură care provine de asemenea de la pârât²³, dar atunci când el are pretenții în legătură cu cererea reclamantului, derivând din același raport juridic sau strâns legate de acesta, fiind o cerere incidentală. În cazul în care pretențiile formulate prin cererea reconvențională privesc și alte persoane decât reclamantul, acestea vor putea fi chemate în judecată ca pârâți (art. 209 NCPC). Prin cererea reconvențională pârâtul poate

²² Cu excepția situațiilor prevăzute de art. 254 alin. 2 NCPC.

²³ Poate formula cerere reconvențională și reclamantul față de o cerere de intervenție principală.

urmări neutralizarea obligației invocate de reclamant prin cererea de chemare în judecată, atenuarea obligației pârâtului față de reclamant, obținerea unei obligări la plată a reclamantului. Concluzionând, reținem opinia din doctrină potrivit cu care dacă pârâtul dorește să obțină un alt avantaj decât simpla respingere a pretențiilor reclamantului, atunci el trebuie să formuleze cerere reconvențională²⁴. Pârâtul nu este, în principiu, obligat la formularea cererii reconvenționale, deoarece unele obiective (de ex. reducerea pretențiilor formulate de reclamant) le poate obține pe cale de apărare, iar, pe de altă parte, el poate să-și valorifice pretențiile printr-o cerere separată. Dar, în lipsa cererii reconvenționale, reclamantul nu poate fi obligat față de pârât. Cererea reconvențională are același conținut ca și cererea de chemare în judecată, se timbrează la fel și trebuie depusă, sub sancțiunea decăderii, odată cu întâmpinarea sau, dacă aceasta nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată.²⁵ Cererea reconvențională nu poate fi formulată direct în apel sau recurs deoarece am fi în ipoteza unei cereri noi, încălcându-se astfel dispozițiile art. 478 alin. 3 NCPC, respectiv art. 494 NCPC²⁶.

În concluzie, prin cererea reconvențională pârâtul poate să pretindă tot ceea ce ar solicita și printr-o cerere de chemare în judecată, formulată pe cale principală²⁷.

În cazul în care pârâtul nu pretinde prin cererea reconvențională pretenții în legătură cu cererea reclamantului, derivând din același raport juridic sau strâns legate de acesta, cererea reconvențională ar trebui respinsă ca inadmisibilă, o eventuală disjungere nefiind posibilă prin raportare la art. 210 alin. 2 NCPC²⁸.

Potrivit art. 209 alin. 7 NCPC, reclamantul nu poate formula cerere reconvențională la cererea reconvențională a pârâtului inițial, dar are posibilitatea să își modifice cererea de chemare în judecată, în condițiile art. 204 alin. 1.

Cererea reconvențională, așa cum am menționat, are caracter facultativ, însă există și cazuri exprese prevăzute de lege prin care pârâtul este obligat să-și valorifice pretențiile prin această cerere incidentală, cum ar fi în procedura divorțului (art. 917 NCPC). Pe de altă parte, cererea reconvențională este admisibilă în orice materie, dar sunt ipoteze în care legiuitorul nu a permis formularea unei asemenea cereri raportat la specificul și scopul anumitor proceduri²⁹: în procedura evacuării din imobilele folosite sau ocupate fără drept (art. 1043 NCPC), respectiv în procedura acțiunilor posesorii (art. art. 1004 NCPC).

Cererea reconvențională se judecă odată cu cererea principală, dar dacă numai aceasta din urmă este în stare de judecată, instanța poate dispune disjun-

²⁴ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 403, cu referințele jurisprudențiale aferente.

²⁵ Termenul este unul de ordine privată, astfel că părțile pot conveni să nu intervină decăderea.

²⁶ Prin excepție, în materia divorțului, art. 917 alin. 3 NCPC prevede că în cazul în care motivele divorțului s-au ivit după începerea dezbaterilor asupra fondului la prima instanță și în timp ce judecata primei cereri se află în apel, cererea pârâtului va putea fi făcută direct la instanța investită cu judecarea apelului.

²⁷ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 402.

²⁸ M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 114.

²⁹ În asemenea cazuri, cererea reconvențională este inadmisibilă.

gera și judecarea separată a cererii reconvenționale de către aceeași instanță în fața căreia s-a formulat. Cu toate acestea, disjungerea nu poate fi dispusă în cazurile expres prevăzute de lege (de ex. art. 917 NCPC, în materia divorțului) sau dacă judecarea ambelor cereri se impune pentru soluționarea unitară a procesului (art. 210). Cererea reconvențională se comunică reclamantului și, după caz, persoanelor prevăzute la art. 209 alin. 2 NCPC, dispozițiile art. 201 NCPC aplicându-se în mod corespunzător. Fiind o cerere incidentală, nu îi sunt aplicabile dispozițiile art. 200 privind regularizarea cererii de chemare în judecată.³⁰

Având natura unei veritabile cereri de chemare în judecată, cererea reconvențională trebuie soluționată chiar dacă reclamantul a renunțat la judecată sau la dreptul pretins sau atunci când cererea de chemare în judecată a fost respinsă ca prescrisă, anulată, perimată.

1.6. Măsurile asigurătorii și provizorii

Printre mijloacele procesuale care contribuie la protecția drepturilor subiective civile și care alcătuiesc acțiunea civilă se află și măsurile asigurătorii, iar dreptul la acțiune presupune deci și dreptul de a solicita luarea unor astfel de măsuri. Ele au o poziție specifică deoarece se iau, de regulă, în cursul judecării, dar pentru a se asigura executarea silită. Ne vom ocupa în cele ce urmează de sechestrul asigurător, de poprirea asigurătorie și sechestrul judiciar³¹. Apoi ne vom ocupa și de măsurile provizorii.

1.6.1. Sechestrul asigurător

Această măsură asigurătorie este reglementată de art. 952-969 NCPC. Potrivit art. 952, sechestrul asigurător constă în indisponibilizarea bunurilor mobile sau/și imobile urmăribile ale debitorului aflate în posesia acestuia sau a unui terț, în scopul valorificării lor în momentul în care creditorul unei sume de bani va obține un titlu executoriu.

Cu privire la condițiile de înființare, art. 953 distinge trei situații:

- creditorul care nu are titlu executoriu, dar a cărui creanță este constatată în scris și este exigibilă, poate solicita înființarea măsurii, dacă dovedește că a intentat cerere de chemare în judecată pe fond. El poate fi obligat la plata unei cauțiuni în quantumul fixat de către instanță;

- creditorul, a cărui creanță nu este constatată în scris, poate solicita înființarea măsurii, dacă dovedește că a intentat acțiune pe fond și depune, odată cu cererea de sechestrul, o cauțiune de jumătate din valoarea reclamată;

³⁰ Pentru opinia contrară, a se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 119.

³¹ A se vedea pentru dezvoltări, Tr. C. Briciu, *Măsurile asigurătorii în procesul civil*, Ed. C. H. Beck, București, 2008; a se vedea și C. C. Dinu, *Proceduri speciale în Noul Cod de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 87-134; Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1244-1341.

– creditorul a cărui creanță este constatată în scris, dar nu este exigibilă, poate cere înființarea măsurii, dacă dovedește că a intentat acțiune pe fond și depune o cauțiune, al cărei quantum va fi fixat de către instanță, dar numai în cazurile în care debitorul a micșorat prin fapta sa asigurările date creditorului sau nu a dat asigurările promise ori atunci când este pericol ca debitorul să se sustragă de la urmărire sau să își ascundă ori să își risipească averea.

Cererea de sechestrul asigurător se adresează instanței care este competentă să judece procesul în prima instanță. Creditorul nu este dator să individualizeze în cerere bunurile asupra cărora solicită să se înființeze sechestrul.

Instanța va decide de urgență în camera de consiliu, fără citarea părților, prin încheiere executorie, stabilind suma până la care se încuviințează sechestrul, fixând totodată, dacă este cazul, quantumul cauțiunii și termenul înăuntrul căruia urmează să fie depusă aceasta. Pronunțarea încheierii se poate amâna cu cel mult 24 de ore, iar redactarea încheierii trebuie să se facă în cel mult 48 de ore de la pronunțare. Nedepunerea cauțiunii în acest termen atrage desființarea de drept a sechestrului asigurător, ceea ce se constată prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților.

Măsura sechestrului asigurător se aduce la îndeplinire de către executorul judecătoresc, potrivit regulilor de la executarea silită, care se aplică în mod corespunzător, fără a mai cere vreo autorizare sau încuviințare în acest sens. În cazul bunurilor mobile, executorul va aplica sechestrul asupra bunurilor urmăribile numai în măsura necesară realizării creanței. În toate cazurile, sechestrul asigurător se va aplica fără somație ori înștiințare prealabilă a debitorului. Dacă se sechestrează un bun supus unor formalități de publicitate, se va înscrie de îndată în cartea funciară, în registrul comerțului, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare sau în alte registre publice, după caz. Înscrierea face opozabil sechestrul tuturor acelorora care, după înscriere, vor dobândi vreun drept asupra imobilului respectiv. Împotri-va modului de aducere la îndeplinire a măsurii sechestrului, cel interesat va putea face contestație la executare. Valorificarea bunurilor sechestrate nu se va putea face decât după ce creditorul a obținut titlul executoriu (art. 955 și art. 958).

Ridicarea sechestrului asigurător poate avea loc în mai multe situații:

– dacă debitorul va da, în toate cazurile, o garanție îndestulătoare, instanța, la cererea debitorului, va putea ridica sechestrul asigurător. Cererea se soluționează în camera de consiliu, de urgență și cu citarea în termen scurt a părților, prin încheiere;

– în cazul în care cererea principală, în temeiul căreia a fost încuviințată măsura asiguratorie, a fost anulată, respinsă sau perimată prin hotărâre definitivă ori dacă cel care a făcut-o a renunțat la judecarea acesteia, debitorul poate cere ridicarea măsurii. Asupra cererii instanța se pronunță prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților. Măsura se aduce la îndeplinire de către executorul judecătoresc.

Noul Cod de procedură civilă reglementează în art. 960-969 și unele *reguli speciale privind sechestrul asigurător al navelor civile*:

– în cazuri urgente, cererea de înființare se poate face chiar și înaintea introducerii acțiunii de fond, dar în termen de cel mult 20 de zile de la data încuviințării

măsurii, creditorul este obligat să introducă acțiunea de fond la instanța competentă sau să inițieze demersurile necesare pentru constituirea tribunalului arbitral, altfel măsura sechestrului se desființează de drept, ceea ce se constată prin încheiere definitivă, dată cu citarea părților;

- cererea de sechestrul se face la tribunalul locului unde se află nava, indiferent de instanța la care s-a introdus sau urmează a fi introdusă acțiunea de fond și se judecă de urgență în camera de consiliu, cu citarea părților și se pronunță o încheiere executorie, supusă numai apelului în termen de 5 zile de la pronunțare;

- nava gata de plecare nu poate fi pusă sub sechestrul asigurător (art. 963 alin. 1);

- după încuviințarea sechestrului asigurător, la cererea creditorului care are un privilegiu asupra unei nave, a unui coproprietar al navei sau chiar a debitorului, instanța care a dispus măsura poate ordona ca nava să întreprindă una sau mai multe călătorii, în condițiile stabilite de art. 964;

- pentru motive temeinic justificate, la cererea debitorului sau, după caz, a creditorului, instanța care a încuviințat sechestrul poate să schimbe nava sechestrată cu alta (art. 965);

- creditorul posesorului legitim al conosamentului poate proceda la sechestrarea mărfurilor aflate la bordul unei nave și, dacă nu solicită și sechestrarea navei, va trebui să ceară și descărcarea mărfii (art. 965);

- măsura sechestrului asigurător se aduce la îndeplinire prin imobilizarea navei de către căpitănia portului unde aceasta se află și împotriva modului de aducere la îndeplinire se poate face contestație la executare la tribunalul locului unde se află nava. Pe durata imobilizării navei, pentru asigurarea traficului portuar și a siguranței civile, același tribunal va putea dispune, pe calea ordonanței președințiale, măsuri urgente (art. 967-968);

- oprirea temporară a plecării navei, în absența unei hotărâri judecătorești, se poate dispune de căpitănia portului în condițiile legii speciale (art. 969).

Sechestrul asigurător și poprirea asigurătorie fiind măsuri care se iau după regulile procedurii necontencioase, înseamnă că li se aplică dispozițiile generale care reglementează această procedură, în măsura în care nu sunt dispoziții speciale în textele care le reglementează și pe care le-am examinat deja. Deci vom evoca doar căile de atac ce se pot exercita în cazul celor două măsuri asigurătorii, soluțiile fiind aceleași.

Încheierea prin care instanța se pronunță asupra cererii de sechestrul asigurător sau de poprire asigurătorie este supusă numai apelului, în termen de 5 zile de la comunicare, la instanța ierarhic superioară. Apelul se judecă de urgență și cu precădere, cu citarea în termen scurt a părților. Ca și la prima instanță, în apel pronunțarea se poate amâna cu cel mult 24 de ore, iar redactarea hotărârii trebuie să se facă în cel mult 48 de ore de la pronunțare. Dacă competența de primă instanță aparține curții de apel, calea de atac este recursul, regulile pe care le-am examinat aplicându-se în mod corespunzător (art. 954 alin. 2-3, art. 959 și art. 971).

Și încheierea prin care instanța s-a pronunțat asupra ridicării măsurii sechestrului asigurător sau a popririi asigurătorii pe motiv că debitorul a dat garanții

îndestulătoare este supusă de asemenea numai apelului, dar în termen de 5 zile de la pronunțare (fiindcă părțile se citează), la instanța ierarhic superioară. Și de această dată se aplică dispozițiile privind amânarea pronunțării și redactarea încheierii, iar dacă instanța care a înființat măsura este curtea de apel, calea de atac este recursul (art. 957 alin. 1, art. 959 și art. 971).

1.6.2. Poprirea asigurătorie

Poprirea este reglementată de art. 970-971 NCPC. Potrivit art. 970, poprirea asigurătorie se poate înființa asupra sumelor de bani, a titlurilor de valoare sau altor bunuri mobile incorporale urmăribile datorate debitorului de o a treia persoană, numită terț, sau pe care aceasta i le va datora în viitor în temeiul unor raporturi juridice existente, în condițiile stabilite la art. 952, din materia sechestrului asigurător. Deci, și în cazul popririi asigurătorii trebuie făcută distincția după cum creditorul are creanța constatată prin act scris, care nu constituie însă titlu executoriu, și este exigibilă, creditorul nu are act scris și creanța creditorului nu este exigibilă.

În ce privește soluționarea cererii, executarea măsurii, desființarea și ridicarea popririi, art. 970 arată că ele se vor efectua potrivit dispozițiilor art. 953-958 din materia sechestrului asigurător, care se aplică în mod corespunzător. Așa fiind, nu mai este cazul să examinăm aceste dispoziții, ci facem trimitere la analiza făcută anterior cu privire la sechestrul asigurător.

1.6.3. Sechestrul judiciar

Noul Cod civil reglementează sechestrul convențional (art. 2138-2143), iar în privința sechestrului judiciar face trimitere la Codul de procedură civilă, dar prevede și că instanța poate să facă, după caz, și aplicarea dispozițiilor din Codul civil. În Noul Cod de procedură civilă, sechestrul judiciar este reglementat de art. 972-977.

Potrivit art. 2138 NCC, sechestrul convențional este depozitul prin care două sau mai multe persoane încredințează unui terț, denumit administrator-sechestr, unul sau mai multe bunuri mobile ori imobile în privința cărora există o contestație sau incertitudine juridică, cu obligația pentru acesta de a le păstra și a le restitui celui recunoscut ca titular al dreptului, iar art. 972 NCPC prevede că sechestrul judiciar constă în indisponibilizarea bunurilor ce formează obiectul litigiului sau, în condițiile legii, a altor bunuri, prin încredințarea pazei acestora unui administrator-sechestr.

În art. 973 se arată că, ori de câte ori există un proces asupra proprietății sau altui drept real principal, asupra posesiei unui bun mobil sau imobil ori asupra folosinței sau administrării unui bun proprietate comună, instanța de judecată va putea să încuviințeze, la cererea celui interesat, punerea sub sechestr judiciar a bunului, dacă această măsură este necesară pentru conservarea dreptului

respectiv. Măsura poate privi toate bunurile ce formează obiectul litigiului sau numai o parte din ele, dar simpla existență a unui proces în legătură cu bunuri nu justifică prin ea însăși luarea măsurii, ci trebuie să se dovedească necesitatea înființării sechestrului judiciar.

Măsura sechestrului judiciar se poate încuviința chiar fără a exista proces: a) asupra unui bun pe care debitorul îl oferă pentru liberarea sa; b) asupra unui bun cu privire la care cel interesat are motive temeinice să se teamă că va fi sustras, distrus ori alterat de posesorul său actual; c) asupra unor bunuri mobile care alcătuiesc garanția creditorului, când acesta învederează insolvabilitatea debitorului său ori când are motive temeinice de bănuială că debitorul se va sustrage de la eventuala urmărire silită ori să se teamă de sustrageri sau deteriorări (art. 973 alin. 2). În aceste cazuri, partea care a obținut instituirea sechestrului judiciar este obligată să introducă acțiunea la instanța competentă, să inițieze demersurile pentru constituirea tribunalului arbitral sau să solicite punerea în executare a titlului executoriu, într-un termen de cel mult 20 de zile de la data încuviințării măsurii asigurătorii. Nerespectarea acestei cerințe atrage desființarea de drept a sechestrului judiciar, prin încheiere definitivă dată fără citarea părților (art. 973 alin. 3 și 4).

Dacă există urgență, instanța va putea numi, prin încheiere definitivă dată fără citarea părților, un administrator provizoriu până la soluționarea cererii de sechestr judiciar (art. 977).

Măsura sechestrului judiciar se poate lua numai la cererea părții interesate, care se adresează la instanța de fond sesizată cu cererea principală, chiar dacă procesul se află într-o cale de atac, în cazul prevăzut la art. 973 alin. 1, respectiv instanței în circumscripția căreia se află bunurile, în cazurile prevăzute la art. 973 alin. 2. Judecata se face de urgență, cu citarea părților. Instanța, în caz de admitere a cererii, poate obliga pe reclamant la darea unei cauțiuni, fixată de ea. Nedepunerea cauțiunii în termenul fixat de instanță atrage desființarea de drept a sechestrului judiciar, fapt care se constată prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților.

Instanța se pronunță printr-o încheiere, care este supusă numai apelului, în termen de 5 zile de la pronunțare, la instanța ierarhic superioară. Dacă competența de primă instanță aparține curții de apel, calea de atac este recursul. Și în primă instanță, și în calea de atac, pronunțarea se poate amâna cu cel mult 24 de ore, iar motivarea se face în cel mult 48 de ore de la pronunțare (art. 975). Hotărârea pronunțată în această materie are autoritate de lucru judecat relativă, astfel încât, dacă s-au schimbat împrejurările, o primă cerere care a fost respinsă poate fi reiterate sau instanța poate reveni asupra măsurii.

În cazul în care s-a admis cererea, instanța încredințează bunul sechestrat unei persoane, numită administrator-sechestr. Această persoană poate fi deținătorul bunului sau un terț, străin de proces, numit de judecător, dacă părțile nu se înțeleg între ele. Executorul judecătoresc, sesizat de partea interesată, se va deplasa la locul situării bunului ce urmează a fi pus sub sechestr și îl va da în primire, pe bază de proces-verbal, administratorului-sechestr, un exemplar fiind înaintat și instanței.

Administratorul-sechestrului va putea face toate actele de conservare și administrare, va încasa orice venituri și sume datorate și va putea plăti datoriile cu caracter curent sau constatate prin titlu executoriu. De asemenea, cu o prealabilă autorizare a instanței care l-a numit, va putea sta în judecată în numele părților litigante cu privire la bunul pus sub sechestrul (art. 976 alin. 2 NCCP). Potrivit art. 2140 NCC, cu autorizarea instanței judecătorești, administratorul-sechestrului poate să înstrăineze bunul, în cazul în care acesta nu poate fi conservat sau dacă, pentru un alt motiv, măsura înstrăinării este vădit necesară.

Dacă administratorul-sechestrului a fost numită o altă persoană decât deținătorul, instanța va fixa, pentru activitatea prestată, o sumă drept remunerație, stabilind totodată și modalitățile de plată (art. 976 alin. 3).

Măsura ia sfârșit, de regulă, odată cu soluționarea definitivă a procesului asupra fondului, când bunul conservat este predat părții care a câștigat procesul. Dar sechestrul judiciar poate lua sfârșit și în cursul procesului, prin demisia sau înlocuirea persoanei căreia i s-a încredințat bunul ori prin desființarea măsurii de către instanță.

1.6.4. Măsuri provizorii în materia dreptului de proprietate intelectuală³²

Codul de procedură civilă mai reglementează și alte măsuri cu caracter conservator pe care le denumește generic măsuri provizorii, în materia protecției drepturilor de proprietate intelectuală. Acestea au fost incluse în Noul Cod de procedură civilă în încercarea legiuitorului de a unifica procedura aplicabilă diferitelor drepturi de proprietate intelectuală, reglementate prin legi speciale.

Pentru a se putea solicita înființarea unei măsuri provizorii de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală este necesară întrunirea cumulativă a două condiții: *dovada credibilă că drepturile de proprietate intelectuală fac obiectul unei acțiuni ilicite, actuale sau iminente și pericolul unui prejudiciu greu de reparat*³³.

Noțiunea de măsuri provizorii are o largă cuprindere. Este evident că legiuitorul a operat cu o enumerare exemplificativă atunci când a indicat două posibile măsuri provizorii: *interzicerea încălcării sau încetarea ei provizorie și luarea măsurilor necesare pentru a asigura conservarea probelor*. Natura exemplificativă a enumerării se relevă în folosirea expresiei „*în special*”, de natură să indice existența și a altor măsuri provizorii ce pot fi adoptate de instanță. Prin urmare, pe lângă

³² A se vedea pe larg, în S. Florea, *Proceduri civile în materia drepturilor de proprietate intelectuală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013; Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, pp. 1341-1349.

³³ Acestea sunt inspirate din prevederile Directivei nr. 2004/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 cu privire la implementarea drepturilor de proprietate intelectuală, conform cărora autoritățile judecătorești sunt autorizate, cu privire la măsurile provizorii și asigurătorii, să solicite reclamantului să prezinte orice dovadă disponibilă în mod rezonabil, pentru a dobândi cu suficientă certitudine convingerea că acesta este titularul dreptului și că dreptul acestuia a fost încălcat sau că această încălcare este iminentă (art. 9 alin. 3).

măsurile prevăzute în mod expres la lit. a) și b) ale alin. 2 al art. 979 NCPC, instanța va putea institui și alte măsuri precum: măsuri asigurătorii (sechestrul asigurător, judiciar sau poprire asigurătorie) sau orice măsuri de natură să conducă la protecția provizorie a dreptului de proprietate intelectuală pretins a fi încălcat.

În cazul prejudiciilor aduse prin mijloacele presei scrise sau audiovizuale, măsurile de protecție provizorie se adoptă în condiții pe care legiuitorul le-a gândit ca fiind mai restrictive, motivația putând fi aceea de a nu se afecta libertatea de exprimare prin asemenea mijloace de comunicare. Adoptarea unei măsuri provizorii în aceste cazuri implică existența cumulativă a următoarelor condiții:

– *petentul face dovada credibilă că drepturile sale de proprietate intelectuală fac obiectul unei acțiuni ilicite, actuale;*

– *prejudiciile cauzate reclamantului sunt grave;*

– *acțiunea nu este în mod evident justificată, potrivit art. 75 NCC, conform căruia nu constituie o încălcare a drepturilor atingerile care sunt permise de lege sau de convențiile și pactele internaționale privitoare la drepturile omului la care România este parte și exercitarea drepturilor și libertăților constituționale cu bună-credință și cu respectarea pactelor și convențiilor la care România este parte nu se poate constitui într-o încălcare a drepturilor;*

– *măsura solicitată instanței să nu apară ca fiind disproporționată în raport cu prejudiciile cauzate.*

Măsurile provizorii în materia prejudiciilor aduse prin mijloacele presei scrise sau audiovizuale nu pot avea ca obiect interzicerea săvârșirii faptei ilicite, chiar dacă aceasta are caracter iminent, ci numai eventuala încetare a săvârșirii faptei sau interzicerea ei pe viitor, dacă aceasta persistă.

Măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală pot fi dispuse chiar și înaintea introducerii unei acțiuni de fond. În acest caz, există o limitare în timp a duratei măsurii adoptate, pentru a evita situația în care beneficiarul acesteia ar avea ulterior o atitudine pasivă, la adăpostul confortului oferit de măsura provizorie. În acest caz, judecătorul va stabili prin chiar hotărârea de admitere a cererii și termenul în care trebuie introdusă acțiunea de fond. Termenul nu poate fi mai lung de 30 de zile de la luarea măsurilor provizorii. În cazul în care instanța nu a dispus un anume termen, se aplică termenul legal de 30 de zile prevăzut la art. 979 alin. 6. La expirarea termenului fixat de instanță sau de lege pentru introducerea acțiunii de fond, dacă reclamantul nu a făcut acest demers, măsura provizorie încetează de drept.

Pentru judecarea cererilor de luare a unor măsuri provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală, se utilizează procedura ordonanței președințiale, care se aplică în mod corespunzător. Apreciem că nu mai este necesar ca instanța să verifice urgența, deoarece legiuitorul a stabilit *ab initio* că urgența este justificată prin natura materiei la care se raportează cererea, adică protecția proprietății intelectuale. Instanța va avea în vedere însă ca măsura să aibă caracter provizoriu și să nu prejudicie fondul, condiții care sunt impuse și de denumirea capitolului care reglementează materia. Instanța are dreptul de a aprecia dacă va judeca cererea cu sau fără citarea părților. Singura cale de atac este apelul, care se

exercită în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților, și de la comunicare, dacă s-a dat fără citarea părților.

În cazul în care acțiunea de fond este respinsă ca neîntemeiată, partea interesată se poate îndrepta împotriva reclamantului, care este ținut să repare prejudiciul cauzat prin măsurile provizorii adoptate. Totuși, instanța are dreptul ca, în raport cu circumstanțele concrete – *reclamantul nu a fost în culpă și reclamantul a avut o culpă ușoară* – să adopte două soluții: fie să refuze obligarea la despăgubiri a celui care a solicitat măsura provizorie, fie să dispună reducerea despăgubirilor solicitate de cel afectat de luarea respectivelor măsuri³⁴.

1.7. Citarea și comunicarea actelor de procedură³⁵

1.7.1. Reguli generale. Termenul în cunoștință.

Preschimbarea termenului

Pârâtul este încunoștințat despre existența procesului și a termenului de judecată prin intermediul citației. În sistemul nostru procesual, judecata se face, de regulă, cu citarea părților, art. 153 alin. 1 NCPC dispunând că instanța nu poate hotărî asupra unei cereri decât după citarea sau înfățișarea părților, cu excepția situației în care legea prevede altfel. În cazul în care instanța constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege, este obligată să amâne judecata și să fixeze un alt termen (art. 153 alin. 2 NCPC).

Cu privire la procedura citării și comunicării actelor de procedură s-a afirmat³⁶ că sunt incidente următoarele principii: (1) ca regulă, în procesul civil, nu există obligativitatea prezentării părților la termenele de judecată însă este obligatoriu ca acestea să fie citate legal, (2) litigiul civil se judecă, ca regulă, cu citarea părților, legea prevăzând expres cu titlu de excepție cazurile în care procesul se soluționează fără citarea părților.³⁷

Pentru a simplifica procedura, legea a prevăzut că partea care a depus cererea personal sau prin mandatar și a luat termenul în cunoștință, precum și partea care a fost prezentă la un termen de judecată, personal sau printr-un reprezentant legal sau convențional, chiar neîmputernicit cu dreptul de a cunoaște termenul, nu va mai fi citată în tot cursul procesului, considerându-se că ea cunoaște

³⁴ Pentru distincții legate de dreptul de despăgubire al persoanei afectate de adoptarea măsurii provizorii și procedura urmată în aceste cazuri, a se vedea Tr. C. Briciu, *Aspecte de noutate în materia măsurilor asigurătorii și provizorii în Noul Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 6/2012, p. 75-81.

³⁵ Pentru dezvoltări, a se vedea Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 592-636.

³⁶ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 311.

³⁷ Sunt cazuri în care legea prevede că procesul se judecă fără citarea părților, derogând astfel de la principiul contradictorialității, cel puțin pentru o etapă a judecății; de regulă, chiar și în aceste cazuri, căile de atac se judecă cu citarea părților (ordonanța președințială oct. 999-1000; incidente privind compunerea sau constituirea – abținerea și recuzarea; încuviințarea executării silite – art. 666; sechestrul asigurător și oprirea asigurătorie etc.).

termenele de judecată ulterioare. Aceste dispoziții îi sunt aplicabile și părții căreia, personal sau prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței, i s-a înmănat citația pentru un termen de judecată, considerându-se că, în acest caz, ea cunoaște și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost înmănată. Tocmai de aceea în citație este obligatoriu să se facă această mențiune, regulă exprimată în practică prin expresia „are termenul în cunoștință”. Dar legea prevede și situații în care această regulă nu se aplică: în cazul reluării judecării după ce a fost suspendată; în cazul fixării unui termen pentru chemarea la interogatoriu, în afară de cazul în care partea a fost prezentă la încuviințarea lui, când s-a stabilit și termenul pentru luarea acestuia; în situația în care procesul se pune pe rol; când, pentru motive temeinice, instanța a hotărât ca partea să fie citată la fiecare termen; în cazul în care instanța de apel sau de recurs fixează termen pentru rejudecarea fondului după anularea hotărârii primei instanțe sau după casarea cu reținere; în cazul militarilor încazarmați; în cazul deținuților (art. 229, alin. 2-4 NCPC).

Pe lângă aceste cazuri de neaplicare a termenului în cunoștință, mai trebuie amintită și ipoteza reglementată în Codul de procedură civilă la procedura înscrierii în fals cu privire la înscrisuri, prevăzută de art. 304 alin. 2, care prevede că dacă partea care folosește înscrisul nu este prezentă, instanța va ordona ca aceasta să se prezinte personal pentru a lua cunoștință de denunțarea înscrisului ca fals, să depună originalul și să dea explicațiile necesare (ceea ce practic implică citarea respectivei părți, chiar dacă avea „termen în cunoștință”).

Termenul de judecată nu poate fi preschimbat decât pentru motive temeinice, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți. Completul investit cu judecarea cauzei hotărăște în camera de consiliu, fără citarea părților. Părțile vor fi citate de îndată pentru termenul nou fixat (art. 230). Pentru asigurarea celerității se prevede că aducerea la cunoștință a noului termen se poate face prin mijloace rapide, precum telefon, telegraf, fax, poștă electronică sau alte mijloace care asigură transmiterea textului și confirmarea primirii (art. 241 alin. 3).

1.7.2. Cuprinsul citației

Citația este actul de procedură al instanței, care potrivit art. 157 NCPC, trebuie să cuprindă: a) denumirea instanței, sediul ei și, când este cazul, alt loc decât sediul instanței unde urmează să se desfășoare judecarea procesului; b) data emiterii citației; c) numărul dosarului; d) anul, luna, ziua și ora înfățișării; e) numele și prenumele sau denumirea, după caz, ale/a celui citat, precum și locul unde se citează; f) calitatea celui citat; g) numele și prenumele sau denumirea, după caz, ale/a părții potrivnice și obiectul cererii; h) indicarea, dacă este cazul, a taxei judiciare de timbru și a timbrului judiciar datorate de cel citat; i) mențiunea că, prin înmânarea citației, sub semnătură de primire, personal ori prin reprezentant legal sau convențional, ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței pentru un termen de judecată, cel citat este considerat că are în cunoștință și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost

înmănată; j) alte mențiuni prevăzute de lege sau stabilite de instanță; k) ștampila instanței și semnătura grefierului. Mențiunile de la literele a, c, d, e și k sunt prevăzute sub sancțiunea nulității și deci cel care o invocă nu trebuie să mai dovedească vătămarea suferită, ea prezumându-se (art. 157 alin. 3 și art. 175 alin. 2). Lipsa celorlalte mențiuni atrage nulitatea în măsura în care cel care o invocă dovedește vătămarea.

În citație se menționează, când este cazul, orice date necesare pentru stabilirea adresei celui citat, precum și dacă citarea se face cu chemarea la interogatoriu sau dacă cel citat este obligat să prezinte anumite înscrisuri ori dacă i se comunică odată cu citația alte acte de procedură.

1.7.3. Organe competente pentru comunicare și modalitățile de comunicare

Comunicarea citațiilor și a tuturor actelor de procedură se face, din oficiu, prin agenți procedurali ai instanței sau prin orice alt salariat al acesteia, precum și prin agenți ori salariați ai altor instanțe, în ale căror circumscripții se află cel căruia i-a comunicat actul. Dacă nu se poate face comunicarea în acest mod, aceasta se va face prin poștă, cu scrisoare recomandată, cu conținut declarat sau, la cererea părții interesate și pe cheltuiala sa, prin executori judecătorești sau prin servicii de curierat rapid. Comunicarea se face în plic închis care va purta mențiunea „PENTRU JUSTIȚIE. A SE ÎNMÂNĂ CU PRIORITATE”, la care se alătură dovada de înmănare/procesul-verbal și înștiințarea prevăzute la art. 163 NCPC.

Comunicarea citațiilor și a altor acte de procedură se poate face de grefa instanței și prin telefon, poștă electronică sau prin alte mijloace care asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia, comunicând, în vederea confirmării, și un formular care va fi returnat instanței, în condițiile art. 154 alin. 6.

În sistemul procesual român, comunicarea actelor de procedură prin care părțile se încunoștințează reciproc despre pretențiile și apărările lor – cererea de chemare în judecată și întâmpinarea, însoțite de înscrisurile doveditoare – se face ca regulă prin intermediul instanței judecătorești. Deci, părțile nu-și comunică direct între ele actele de procedură și înscrisurile doveditoare, și nici pledoariile. Totuși, Noul Cod de procedură civilă prevede în art. 169 că, după sesizarea instanței, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile, întâmpinările ori alte acte se pot comunica direct între aceștia. În acest caz, cel care primește cererea va atesta primirea pe însuși exemplarul care urmează să fie depus la instanță sau, după caz, prin orice alte mijloace care asigură îndeplinirea acestei proceduri.

Instanța va verifica efectuarea procedurilor de citare și comunicare dispuse pentru fiecare termen și, când este cazul, va lua măsuri de refacere a acestora, precum și pentru folosirea altor mijloace de înștiințare. În acest scop, instanțele au drept de acces direct la bazele de date electronice sau la alte sisteme de informare deținute de autorități și instituții publice (art. 154). Înmânarea lor se face, de regulă, ori la locul ales de acesta sau, în lipsă, la locul cunoscut unde își desfășoară

permanent activitatea curentă, personal, celui citat, la domiciliul sau reședința lui, proba făcându-se numai prin dovada de primire sau procesul-verbal întocmit de agentul de procedură, care se restituie instanței (art. 164-165). Legea prevede și unele reguli speciale de înmânare a citației și a actelor de procedură (art. 155, 158, 161, 169 NCPC), stabilind de asemenea că această operațiune nu se poate îndeplini decât în zilele lucrătoare între orele 7,00-20,00, iar în zilele de sărbătoare legală, numai în cazuri urgente, după încuviințarea președintelui instanței (art. 171 NCPC). Procedura de comunicare este amplu reglementată în art. 163 NCPC. În orice caz, potrivit art. 170 NCPC, partea prezentă în instanță, personal sau prin mandatar, nu poate refuza primirea actelor de procedură și a înscrisurilor care i se comunică în ședință. Desigur că în acest caz, partea va putea solicita amânarea judecării pentru a putea studia înscrisurile comunicate, instanța putând acorda termen scurt, conform art. 241 alin. 1. Dacă se refuză primirea, ele se consideră comunicare prin depunerea la dosar.

1.7.4. Locul citării. Obligația alegerii locului citării. Schimbarea locului citării

Codul de procedură civilă conține dispoziții detaliate privind locul unde trebuie citate persoanele, ținând cont de particularitățile pe care le presupun calitatea persoanelor respective sau situațiile în care acestea se află.

Statul este citat, prin Ministerul Finanțelor Publice³⁸ sau alte organe anume desemnate în acest scop de lege, la sediul acestora.

Unitățile administrativ-teritoriale și celelalte persoane juridice de drept public sunt citate prin cei însărcinați să le reprezinte în justiție, la sediul acestora³⁹.

Persoanele juridice de drept privat sunt citate prin reprezentanții lor, la sediul principal sau, atunci când este cazul, la sediul dezmembrământului lor.

Asociațiile, societățile și alte entități fără personalitate juridică constituite potrivit legii sunt citate prin reprezentantul desemnat, la sediul sau domiciliul acestuia.

Cei supuși procedurii insolvenței, precum și creditorii acestora sunt citați la domiciliul sau, după caz, la sediul acestora. După deschiderea procedurii, citarea se efectuează potrivit legii speciale⁴⁰.

³⁸ Potrivit art. 223 NCC, în procesele civile în care se prezintă nemijlocit, în nume propriu, ca titular de drepturi și obligații, statul participă prin Ministerul Finanțelor Publice, afară de cazul în care legea stabilește un alt organ în acest sens.

³⁹ Potrivit art. 21 alin. 2 din Legea nr. 215/2001 privind administrația publică locală, în justiție, unitățile administrativ-teritoriale sunt reprezentate, după caz, de primar sau de președintele consiliului județean.

⁴⁰ Potrivit art. 41 alin. 5 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, după deschiderea procedurii citarea debitorului se va face la sediul acestuia și la sediul administratorului judiciar/lichidatorului judiciar. Citarea părților și comunicarea actelor de procedură se efectuează de regulă prin BPI, cu excepțiile prevăzute la art. 42 din Legea nr. 85/2014. Pentru o analiză detaliată a citării în procedură, a se vedea M. Tăbărcă, op. cit., vol. II, pp. 144-146.

Persoanele fizice sunt citate la domiciliul lor. În cazul în care nu locuiesc la domiciliu, citarea se va face la reședința cunoscută ori la locul ales de ele. În lipsa acestora, citarea poate fi făcută la locul cunoscut unde își desfășoară permanent activitatea curentă.

Incapabilii sau cei cu capacitate de exercițiu restrânsă sunt citați prin reprezentanții sau ocrotitorii lor legali, la domiciliul ori sediul acestora; după caz sau în caz de numire a unui curator special, potrivit art. 58 NCPC, citarea se face prin acest curator, la sediul său profesional.

Bolnavii internați în unități sanitare sunt citați la administrația acestora. Militarii încazarmați sunt citați la unitatea din care fac parte, prin comandamentul acesteia.

Cei care fac parte din echipajul unei nave maritime sau fluviale, alta decât militară, dacă nu au domiciliul cunoscut, sunt citați la căpitănia portului unde este înregistrată nava.

Deținuții sunt citați la administrația locului de deținere.

Potrivit art. 155 pct. 12 NCPC, personalul misiunilor diplomatice, al oficiilor consulare și cetățenii români trimiși să lucreze în cadrul personalului organizațiilor internaționale, precum și membrii de familie care locuiesc cu ei, cât timp se află în străinătate, sunt citați prin Ministerul Afacerilor Externe. Alți cetățeni români, aflați în străinătate în interes de serviciu, inclusiv membrii familiilor care îi însoțesc, vor primi citația prin organele centrale care i-au trimis sau în subordinea cărora se află unitatea care i-a trimis în străinătate.

În cazul celor care se află în străinătate, având domiciliul sau reședința cunoscută, alții decât cei menționați mai sus, citația se comunică printr-o scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire, recipisa de predare a scrisorii în cuprinsul căreia se va menționa ce acte se expediază, ținând loc de dovadă – afară de cazul în care prin tratate sau convenții internaționale la care România este parte sau prin legi speciale nu se prevede o altă procedură (art. 155 pct. 13 NCPC). Dacă domiciliul sau reședința celor aflați în străinătate nu se cunoaște, citarea se va face prin publicitate. Dimpotrivă, dacă cei aflați în străinătate au mandatar cunoscut în țară, va fi citat numai acesta.

În orice caz, persoanele care se află în străinătate, citate potrivit art. 155 alin. 1 pct. 12 și 13, pentru primul termen de judecată, vor fi înștiințate prin citație că au obligația de a-și alege un domiciliu în România, unde urmează să li se facă comunicările privind procesul. În cazul în care acestea nu se conformează, comunicările li se vor face prin scrisoare recomandată, recipisă de predare la poșta română a scrisorii, în cuprinsul căruia vor fi menționate actele ce se expediază, ținând loc de dovadă de îndeplinire a procedurii (art. 156).

Persoanele cu domiciliul sau reședința necunoscută sunt citate prin publicitate, în condițiile prevăzute de art. 167 NCPC.

Moștenitorii, până la intervenirea lor în proces, sunt citați printr-un curator special numit de instanță, la domiciliul acestuia.

Părțile își pot alege domiciliul sau, după caz, sediul în vederea citării și comunicării actelor în cadrul unui anumit proces. În cazul celor aflați în străinătate,

asa cum am văzut, alegerea domiciliului în țară este o obligație. Alegerea de domiciliu/sediu produce efecte numai dacă partea a indicat și persoana care este însărcinată cu primirea actelor de procedură⁴¹. Dacă partea nu face această mențiune, comunicările se vor face în mod valabil la domiciliul părții sau, după caz, la locurile prevăzute la art. 155 NCPC. Chiar și în caz de alegere de domiciliu, partea trebuie să indice și domiciliul ei, deoarece acest lucru este important în cazul în care s-ar pune problema în cazuri precum cel de la art. 469 alin. 4.

Părțile pot alege ca actele de procedură să le fie comunicate la căsuța poștală.

Dacă în cursul procesului o parte își schimbă locul unde a fost citată, ea este obligată să încunoștințeze instanța, precum și partea adversă prin scrisoare recomandată. Recipisa de predare se va depune la dosar odată cu cererea prin care se înștiințează instanța despre schimbarea locului citării. În acest caz, partea trebuie să indice locul unde vă fi citată la termenele următoare. În cazul în care partea nu face această încunoștințare, procedura de citare pentru aceeași instanță este considerată valabil îndeplinită la vechiul loc de citare (art. 172 NCPC). Regula se aplică și în ce privește curgerea termenului pentru exercițiul căii de atac împotriva hotărârii pronunțate de această instanță. Regula, însă, nu este aplicabilă decât în fața instanței respective. În căile de atac, ordinare sau extraordinare, partea care și-a schimbat domiciliul va trebui citată la domiciliul nou, fără a i se putea opune faptul că nu a sesizat instanța sau partea adversă cu privire la schimbarea domiciliului.

1.7.5. Termenul pentru înmânarea citației. Invocarea și înlăturarea neregularităților

Sub pedeapsa nulității, citația și celelalte acte de procedură trebuie înmânate părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată, cu excepția cauzelor urgente sau atunci când legea prevede în mod expres, când termenul poate fi și mai scurt, după aprecierea instanței, care va face mențiune despre aceasta în citație, sau în actul de procedură (art. 159). Dacă partea nu a fost citată sau a fost citată cu nerespectarea cerințelor legii, ori există o altă cauză de nulitate privind citația sau procedura de înmânare a acesteia, procesul se amână, la cererea părții interesate. Orice neregularitate nu va mai fi luată în considerare în cazul în care nu s-a cerut amânarea, precum și în cazul în care partea lipsă la termenul la care s-a produs neregularitatea nu a invocat-o la termenul următor producerii ei, dacă la acest termen ea a fost prezentă sau legal citată. În lipsa părții nelegal

⁴¹ În cazul în care partea își alege domiciliul/sediul profesional la avocatul care o reprezintă, situație frecvent întâlnită în practică, apreciem că este suficientă indicarea cabinetului sau a societății de avocați, nefiind necesară indicarea numelui avocatului care prestează efectiv serviciul avocațial în cauză, deoarece în acest caz devin aplicabile dispozițiile art. 162 NCPC, citația sau comunicarea fiind valabil primită de funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței în cadrul respectivei forme de exercitare a profesiei.

citare, neregularitatea privind procedura de citare a acesteia poate fi invocată și de celelalte părți ori din oficiu, însă numai la termenul la care ea s-a produs (art. 160).

Cu privire la neregularitățile privind procedura de citare menționăm faptul că acestea pot fi invocate și ca motive în căile de atac (apel, recurs și contestație în anulare), dar în formele și condițiile impuse de lege pentru aceste căi de atac.

1.7.6. Înmânarea citațiilor și a altor acte de procedură

În cazul persoanei fizice, citația se înmânează la locul unde se face citarea, adică la domiciliul acesteia sau în locurile indicate în art. 155 pct. 6 NCPC. Cu toate acestea, înmânarea citației se poate face oriunde se află persoana citată, dacă agentul procedural poate să îi înmâneze citația (art. 162 alin. 2 NCPC).

Sunt stabilite reguli speciale privind înmânarea citației în cazul persoanelor aflate în situații ce prezintă particularități: a) cei care locuiesc în hotel sau cămin – în lipsa lor, citația se predă administratorului hotelului ori așezământului, iar, în lipsa acestuia, portarului ori celui care în mod obișnuit îl înlocuiește; b) în cazul celor care se găsesc sub arme, citația se înmânează la unitatea din care fac parte; c) în cazul celor care alcătuiesc echipajul unei nave maritime sau fluviale, în lipsa unui domiciliu cunoscut, înmânarea se face la căpitănia portului unde se găsește înregistrată nava; d) în cazul deținuților, înmânarea citației se face la administrația închisorii; e) în cazul bolnavilor aflați în spitale, sanatorii sau alte asemenea așezăminte de asistență medicală ori socială, înmânarea citației se face la administrația acestora. Pentru situațiile de la lit. b)-e) unitatea unde se află cel citat îi va înmâna de îndată acestuia citația ori, după caz, actul de procedură comunicat sub luare de dovadă, certificându-i semnătura sau arătând motivul pentru care nu s-a putut obține semnătura lui. Dovada se va preda agentului ori va fi trimisă direct instanței, dacă înmânarea citației nu s-a putut face de îndată.

În cazul citării statului, a unităților administrativ-teritoriale, a persoanelor juridice, asociațiilor, a societăților sau entităților fără personalitate juridică, a celor aflați în procedura insolvenței, personalului misiunilor diplomatice, al oficiilor consulare și cetățenilor români trimiși să lucreze în cadrul personalului organizațiilor internaționale, precum și a membrilor de familie care locuiesc cu ei, precum și atunci când comunicarea se face unui avocat, notar public sau executor judecătoresc, înmânarea citației și a celorlalte acte de procedură se poate face funcționarului sau persoanei însărcinate cu primirea corespondenței, care va semna dovada. În lipsa acestora, înmânarea citației sau a actelor de procedură se va face administratorului clădirii, iar, în lipsă, paznicului sau agentului de pază, care va semna procesul-verbal întocmit în acest scop de către agent, după ce acesta din urmă a certificat în prealabil identitatea și calitatea sa.

Dispozițiile referitoare la citarea părților și comunicarea actelor de procedură se aplică în mod corespunzător și martorilor, experților, interpreților și altor participanți în proces (art. 173 NCPC).

1.7.7. Procedura de comunicare. Dovada comunicării

În sistemul procesual român, comunicarea actelor de procedură prin care părțile se încunoștințează reciproc despre pretențiile și apărările lor – cererea de chemare în judecată și întâmpinarea, însoțite de înscrisurile doveditoare – se face ca regulă prin intermediul instanței judecătorești. Deci, părțile nu-și comunică direct între ele actele de procedură și înscrisurile doveditoare, și nici pledoariile. Totuși, așa cum am mai arătat, Noul Cod de procedură civilă prevede în art. 169 că, după sesizarea instanței, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile, întâmpinările ori alte acte se pot comunica direct între aceștia. În acest caz, cel care primește cererea va atesta primirea pe însuși exemplarul care urmează să fie depus la instanță sau, după caz, prin orice alte mijloace care asigură îndeplinirea acestei proceduri.

Comunicarea citației sau a altor acte de procedură se face persoanei în drept să o primească (destinatarului). Dacă destinatarul nu este găsit la domiciliu ori reședință sau, după caz, la sediu, agentul înmânează citația unei persoane majore din familie sau, în lipsă, oricărei alte persoane majore care locuiește cu destinatarul ori care, în mod obișnuit, îi primește corespondența. Când destinatarul locuiește într-un hotel sau într-o clădire compusă din mai multe apartamente și nu este găsit la această locuință, agentul comunică citația administratorului, portarului sau celui care, în mod obișnuit, îl înlocuiește.

În toate cazurile, persoana care primește citația va semna dovada de primire, identitatea și semnătura fiind certificate de agent, care încheie un proces-verbal cu privire la aceste împrejurări.

În cazul în care destinatarul sau una din persoanele enumerate anterior, după caz, refuză să semneze de primire ori nu poate să semneze, din motive întemeiate, agentul întocmește un proces-verbal în care arată aceste împrejurări.

În cazul în care se refuză primirea citației sau dacă niciuna din persoanele care ar putea primi citația nu este găsită, agentul depune citația în cutia poștală și încheie un proces-verbal în care face mențiune despre această împrejurare. Dacă destinatarul nu are cutie poștală, agentul întocmește un proces-verbal în care menționează acest fapt și afișează pe ușa locuinței acestuia o înștiințare cu următoarele mențiuni: a) anul, luna, ziua și ora când depunerea⁴² sau, după caz,

⁴² S-a arătat că referirea pe care art. 163 alin. 3 lit. a, b, h NCPC o face la „depunerea înștiințării” reprezintă o necorelare cu dispozițiile aceluiași articol, deoarece ipoteza depunerii înștiințării la cutia poștală prevăzută în forma inițială a NCPC nu a mai fost păstrată în legea de punere în aplicare a codului. Singurul caz în care se lasă „înștiințarea” este cel al inexistenței cutiei postale, situație în care are loc o „afișare”, iar nu o „depunere” – D. N. Teohari, în lucrarea coordonată de G. Boroi, **Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole**, Ed. Hamangiu, 2013, vol. I, p. 398. Este de reținut că, în pofida faptului că legea română apreciază „citarea prin afișare” ca fiind un mijloc procedural suficient, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că citarea în instanță exclusiv prin afișare pe parcursul judecății de fond reprezintă o aplicare prea formalistă a legii care nu asigură participarea efectivă la proces. În opinia Curții, instanțele nu au dat dovadă de suficientă diligență în privința asigurării informării părților cu privire la proces, în special prin amânarea ședințelor și repetarea procedurii de comunicare (cauza S.C. Raisa Shipping S.R.L. împotriva României; cauza Timar și alții împotriva României).

afișarea a fost făcută; b) numele și prenumele celui care a făcut depunere sau, după caz, afișarea și funcția acestuia; c) numele, prenumele și domiciliul sau, după caz, reședința, respectiv sediul celui înștiințat; d) numărul dosarului în legătură cu care se face înștiințarea și denumirea instanței pe rolul căreia se află dosarul, cu indicarea sediului acesteia; e) arătarea actelor de procedură despre a căror comunicare este vorba; f) mențiunea că după o zi, dar nu mai târziu de 7 zile de la afișarea înștiințării ori, când există urgență, nu mai târziu de 3 zile, destinatarul este în drept să se prezinte la sediul instanței de judecată pentru a i se comunica citația. Când domiciliul sau reședința ori, după caz, sediul acestuia nu se află în localitatea unde instanța de judecată își are sediul, înștiințarea cuprinde mențiunea că pentru a i se comunica citația destinatarul este în drept să se prezinte la sediul primăriei în a cărei rază teritorială locuiește sau își are sediul; g) mențiunea că, în cazul în care, fără motive temeinice, destinatarul nu se prezintă pentru comunicarea citației în interiorul termenului de 7 zile sau, după caz, al termenului de 3 zile, citația se consideră comunicată la împlinirea acestui termen; h) semnătura celui care a depus sau a afișat înștiințarea. De reținut este faptul că termenele indicate în această înștiințare curg zi cu zi (*zile calendaristice*), iar nu conform regulii de drept comun (*pe zile libere*). După cum se poate observa în cazurile în care citația se face prin afișare pe ușa locuinței, legiuitorul a încercat să asigure garanții suplimentare pentru cel citat. Este de reținut că ceea ce se afișează nu este citația și actele atașate acesteia, ci numai o înștiințare. În aceste cazuri, agentul are obligația ca, în termen de cel mult 24 de ore de la afișarea înștiințării, să depună citația, precum și procesul-verbal întocmit cu ocazia afișării, la sediul instanței de judecată care a emis citația. Atunci când domiciliul, reședința, sediul destinatarului nu se află în localitatea unde instanța de judecată își are sediul, acestea se depun la sediul primăriei în raza căreia destinatarul locuiește sau își are sediul. Partea citată are obligația ca, personal sau prin reprezentant, să se prezinte la instanță sau la primărie în termenul fixat în înștiințare și să primească citația. Dacă nu se prezintă, în lipsa unor motive temeinice, citația se consideră comunicată la expirarea termenului fixat în înștiințare (după caz, 7 sau 3 zile). În caz de înmânare a citației de către funcționarul primăriei desemnat pentru această activitate, în 24 de ore de la înmânare, acesta trebuie să trimită la instanță atât dovada de înmânare a citației, cât și procesul-verbal încheiat de agent cu ocazia înștiințării. Dacă termenul fixat în înștiințare s-a împlinit fără ca partea sau un reprezentant al ei să se prezinte la primărie pentru a i se înmâna citația, funcționarul anume însărcinat din cadrul primăriei înaintează instanței de judecată, de îndată, citația ce trebuia comunicată, precum și procesul-verbal încheiat de agent cu ocazia înștiințării.

Dovada de înmânare a citației sau a altui act de procedură ori, după caz, procesul-verbal va cuprinde următoarele mențiuni, prevăzute în art. 164 NCPC: a) anul, luna, ziua și ora când dovada a fost luată sau procesul-verbal a fost întocmit; b) numele, prenumele și funcția agentului, precum și, dacă este cazul, ale funcționarului de la primărie; c) numele și prenumele sau denumirea, după caz, și domiciliul ori sediul destinatarului, cu arătarea numărului etajului, apartamentului sau camerei, dacă cel citat locuiește într-o clădire cu mai multe etaje ori apartamente sau

în hotel, precum și dacă actul de procedură a fost înmănat la locuința sa, depus în cutia poștală ori afișat pe ușa locuinței. Dacă actul de procedură a fost înmănat în alt loc, se va face mențiune despre aceasta; d) numele, prenumele și calitatea celui căruia i s-a făcut înmânarea, în cazul în care actul de procedură a fost înmănat altei persoane decât destinatarului; e) denumirea instanței de la care emană citația ori alt act de procedură și numărul dosarului; f) semnătura celui care a primit citația sau alt act de procedură, precum și semnătura agentului sau, după caz, funcționarului de la primărie care o certifică, iar în cazul în care se întocmește proces-verbal, semnătura agentului, respectiv a funcționarului primăriei. Mențiunile de la lit. a), c), d), e) și f) sunt prevăzute sub sancțiunea nulității exprese, vătămarea fiind prezumată. În cazul celorlalte mențiuni intervine nulitatea numai dacă partea care o invocă face dovada vătămării. Spre deosebire de dovada de înmânare a citației, procesul-verbal cuprinde și motivul pentru care a fost încheiat.

În ceea ce privește forța probantă a procesului-verbal, se prevede că mențiunile cuprinse în acesta, privitoare la faptele constatate personal de cel care l-a întocmit, nu pot fi combătute decât prin procedura înscrierii în fals.

Cu referire la data la care procedura se consideră îndeplinită, art. 165 NCPC stabilește trei momente, în funcție de modalitatea în care s-a realizat comunicarea: a) la data semnării dovezii de înmânare ori, după caz, a încheierii procesului-verbal, indiferent dacă partea a primit sau nu citația ori alt act de procedură personal; b) în cazul citării ori comunicării altui act de procedură efectuate prin poștă sau curierat rapid, procedura se socotește îndeplinită la data semnării de către parte a confirmării de primire ori a consemnării, de către funcționarul poștal sau de către curier a refuzului acesteia de a primi corespondența; c) în cazul citării sau comunicării altui act de procedură efectuate prin mijloace moderne (art. 154 alin. 6 NCPC), procedura se socotește îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea.

Când comunicarea actelor de procedură nu se poate face deoarece imobilul a fost demolat, a devenit nelocuibil sau de neîntrebuințat ori destinatarul actual nu mai locuiește în imobilul respectiv sau atunci când comunicarea nu poate fi făcută din alte motive asemănătoare, agentul raportează cazul grefei instanței pentru a înștiința din timp partea care a cerut comunicarea despre această împrejurare și a-i pune în vedere să facă demersuri pentru a obține noua adresă unde urmează a se face comunicarea (art. 166 NCPC). În cazul în care, în pofida demersurilor efectuate, partea nu reușește să identifice noua adresă a destinatarului, se va recurge la citarea prin publicitate.

Urmărind reducerea formalităților legate de citare, Noul Cod de procedură civilă a prevăzut, astfel cum am mai arătat, și posibilitatea comunicării actelor de procedură, direct, între părți, stabilind că după sesizarea instanței, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile, întâmpinările sau alte acte se pot comunica direct între aceștia. În acest caz, cel care primește actul va atesta primirea și va consemna data primirii pe însuși exemplarul care se va depune la instanță, de îndată, sub sancțiunea neluării în seamă. Dovada comunicării actelor poate fi făcută și prin orice alt înscris depus la dosarul cauzei prin care se atestă, sub semnătură,

primirea fiecărui act de procedură care a fost comunicat. Este de reținut că această procedură reprezintă o modalitate alternativă și voluntară⁴³. În privința sferei de aplicare a procedurii comunicării directe, textul legal arată că se pot comunica: „cereri, întâmpinări sau alte acte...”. Apreciem că părțile pot comunica direct și reciproc actele de procedură care se află în „posesia” lor, atestând primirea prin semnare. Rațiunea textului poate privi numai aceste acte (cereri, întâmpinări, înscrisuri etc.) și nu hotărârile judecătorești, care emană de la instanța de judecată.

Partea prezentă în instanță personal, prin avocat sau prin alt reprezentant este obligată să primească actele de procedură și orice înscris folosit în proces care i se comunică în ședință. Dacă se refuză primirea, actele și înscrisurile se consideră comunicate prin depunerea lor la dosar, de unde, la cerere, partea le poate primi sub semnătură. Chiar și în acest caz, partea are dreptul ca, între termene, să ridice actele și înscrisurile a căror primire a refuzat-o în ședință, semnând de primire (art. 170 NCPC).

În ceea ce privește intervalul orar în care se face comunicarea actelor, se prevede ca atunci când aceasta se face prin agenți procedurali, ei nu vor putea instrumenta decât în zilele lucrătoare între orele 7,00-20,00, iar în cazuri urgente, și în zilele nelucrătoare sau de sărbători legale, dar numai cu încuviințarea președintelui instanței.

1.7.8. Citarea prin publicitate. Afișarea

Dacă reclamantul învederează motivat că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a putut să afle domiciliul pârâtului sau un alt loc unde va putea fi citat, se va dispune citarea acestuia prin publicitate, citația fiind afișată la ușa instanței, pe portalul instanței competente și la ultimul domiciliu cunoscut, iar dacă se apreciază că este necesar, instanța va dispune și publica în Monitorul Oficial sau într-un ziar mai răspândit. Odată cu încuviințarea citării prin publicitate, instanța va numi un curator dintre avocații baroului, potrivit art. 57 NCPC, care va fi citat la dezbateri pentru reprezentarea intereselor pârâtului.⁴⁴ Procedura se socotește îndeplinită în a 15-a zi de la publicarea citației (art. 162).

Când legea sau instanța dispune ca citarea părților sau comunicarea anumitor acte de procedură să se facă prin afișare, această afișare se face la instanță de către grefier, iar în afara instanței, de agenții însărcinați cu comunicarea actelor de procedură, încheindu-se un proces-verbal, potrivit art. 164 NCPC, ce se depune la dosar.

⁴³ Pentru amănunte, a se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, *Reforma sistemului judiciar. Modificările Codului de procedură civilă și a legislației conexe aduse prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor*, în RRDP nr. 6/2010, p. 32-34.

⁴⁴ Așa cum am mai arătat, instanța va putea dispune citarea prin publicitate la primul termen de judecată, la care va fi citat și reclamantul, iar nu în cadrul procedurii de regularizare a cererii de chemare în judecată (Tr. C. Briciu, V. M. Ciobanu, *Câteva reflecții...*, în RRDP nr. 4/2014, p. 98). În sensul admisibilității de a dispune asupra citării prin publicitate, inclusiv numirea curatorului judiciar, în cadrul procedurii de regularizare, a se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 162 și urm.

Pentru a se decide citarea prin publicitate nu este suficientă simpla afirmație că reclamantul nu recunoaște domiciliul pârâtului, ci trebuie să dovedească împrejurări concrete din care să rezulte imposibilitatea de a afla domiciliul părții adverse⁴⁵. Dacă cel citat se înfățișează și dovedește că a fost citat prin publicitate cu rea-credință, toate actele de procedură ce au urmat încuviințării acestei citări vor fi anulate, iar reclamantul care a cerut citarea prin publicitate va fi sancționat potrivit dispozițiilor art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. c), respectiv cu amendă judiciară de la 100 lei la 1.000 lei.

O problemă importantă care se dezbate atât în practică, cât și în doctrină⁴⁶ vizează faptul dacă citarea prin publicitate se poate aplica și persoanelor juridice. În ceea ce ne privește, considerăm că răspunsul este pozitiv, în anumite ipoteze, citarea prin publicitate fiind aplicabilă și persoanelor juridice, pentru următoarele argumente: (1) nu poate fi reținut argumentul de text de la art. 167. alin. 1 NCPC care ar face trimitere la domiciliul pârâtului și care nu face mențiune de sediul persoanei juridice deoarece textul legal menționat are o a doua ipoteză, respectiv „un alt loc unde ar putea fi citat”. Această a doua ipoteză poate suplini, în ceea ce ne privește, lipsa indicării termenului de „sediul”; (2) art. 187 alin. 1 pct. 1 lit. c) NCPC care face trimitere expresă art. 167 alin. 5 NCPC prevede cazul citării prin publicitate cu rea-credință a „oricărei părți” – având în vedere că citarea prin publicitate se aplică numai pârâtului, este clar că legiuitorul nu a făcut și nu a dorit să facă distincție între partea-persoană fizică și partea-persoană juridică; (3) este adevărat că persoanele juridice au, de regulă, un sediu declarat înscris într-un registru public, opozabil terților prin înscriere, dar totuși pot exista situații speciale în care nu se poate invoca această opozabilitate, ceea ce poate conduce la citarea prin publicitate – avem în vedere cazurile în care comunicarea actelor de procedură nu este posibilă deoarece imobilul a fost demolat, a devenit nelocuibil sau alte asemenea ipoteze, precum aceea că nu s-a înregistrat schimbarea sediului la registrul public. Este adevărat că art. 229 NCC menționează că în raporturile cu terții, dovada sediului persoanei juridice se face cu mențiunile înscrise în registrele de publicitate, iar în lipsa acestor mențiuni stabilirea sau schimbarea sediului nu va putea fi opusă altor persoane. Aparent, acest text legal ar putea conduce la concluzia că art. 167 NCPC nu ar fi aplicabil persoanelor juridice, dar în ceea ce ne privește, apreciem că soluția citării prin publicitate rămâne valabilă dacă avem în vedere următoarele: (1) art. 229 este un text de drept substanțial care are titulatura marginală de „dovada denumirii și sediului” și reglementează o problemă de probațiune a unora dintre elementele de identificare a persoanei juridice

⁴⁵ Trib. Suprem, s. civ., dec. 912/1979, C.S.J., s. civ., dec. 519/1994 în B.J. 1994, p. 86, preluate și în G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 319.

⁴⁶ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 320, deși autorii citați concluzionează că citarea prin publicitate nu este aplicabilă persoanelor juridice, admit totuși că în anumite situații restrictive art. 167 NCPC este aplicabil și persoanelor juridice; în sensul tezei inadmisibilității citării prin publicitate a persoanei juridice menționăm M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 160; în sensul admisibilității citării prin publicitate a persoanelor publice, Tr. C. Briciu, V. M. Ciobanu, *Câteva reflecții...*, în RKDP nr. 4/2014, p. 96-98. Gh. Florea, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 630.

(denumire și sediu), nereglementând aspecte privitoare la locul citării; (2) această dovadă prin înscriere în registrul public se face în raporturile cu terți – terți printre care nu ar trebui să reținem și instanța de judecată care are obligația citării părților în procesul civil; (3) art. 229 alin. 2 NCC prevede că în lipsa acestor mențiuni stabilirea sau schimbarea sediului nu va putea fi opusă altor „persoane” – termen care nu ar trebui interpretat în sensul că ar viza și instanța de judecată. Noțiunea de „terți”, respectiv de „persoane” vizează alte persoane fizice sau juridice – participante la circuitul civil și nu instanța de judecată – participant la judecată.

1.7.9. Reguli pentru comunicare în alte țări

În prezent, pentru comunicarea în statele membre ale Uniunii Europene a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială se aplică Regulamentul (C.E.) nr. 1393/2007 al Parlamentului European și al Consiliului.

În cazul altor state, nemembre ale Uniunii Europene, precum Albania, Argentina, Bosnia Herțegovina, Canada, R. P. Chineză, Coreea de Sud, Egipt, Elveția, India, Israel, Japonia, SUA etc. își găsește aplicare Convenția privind notificarea și comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială, Haga 15 noiembrie 1965, la care România a aderat prin Legea nr. 124/2003.

În sfârșit, alteori se aplică tratate/convenții bilaterale. Cu titlu de exemplu, ne vom referi la Tratatul între România și Republica Moldova privind asistența juridică în materie civilă și penală, ratificat prin Legea nr. 177/1997, care prin art. 15-19 stabilește conținutul cererii de asistență juridică, modul de rezolvare a cererii, înmânarea actelor și dovada înmânării, atribuțiile misiunilor diplomatice și ale oficiilor consulare privind transmiterea și înmânarea actelor judiciare și extrajudiciare cetățenilor proprii. Cheltuielile legate de acordarea asistenței juridice se suportă de către fiecare parte contractantă pe teritoriul ei.

Secțiunea a 2-a. Etapa cercetării și a dezbaterilor⁴⁷

2.1. Ședința de judecată⁴⁸

În lumina noului Cod de procedură civilă, faza judecătii în primă instanță a fost regândită pentru reducerea duratei procesului civil, desigur cu păstrarea garanțiilor procesuale. Astfel, după etapa scrisă, a fost inserată etapa cercetării procesului (în care se îndeplinesc acte de procedură, se soluționează excepții și se

⁴⁷ A se vedea cu privire la dispozițiile generale în legătură cu judecata, M. Tăbărcă, în *Noul cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 767-808, iar cu privire la cercetare și dezbaterile în fond, I. Gilcă, în *Noul cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 808-823 și 1087-1091.

⁴⁸ A se vedea și C. Popescu, *Ședința de judecată în procesul civil*, Ed. C. H. Beck, București, 2010.

administrează probele încuviințate) și, ulterior, etapa dezbaterii în fond a procesului (unde părțile au posibilitatea să dezbată în contradictoriu situația de fapt și de drept dedusă judecății).

În ceea ce privește locul soluționării cauzei, art. 212 NCPC prevede că judecarea procesului are loc la sediul instanței, dacă prin lege nu se dispune altfel. Cu privire la această regulă există și excepții cum ar fi: verificarea mijloacelor materiale de probă la fața locului (art. 343 NCPC), cercetarea la fața locului (art. 346 NCPC), administrarea probelor prin comisie rogatorie, administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici.

2.1.1. Activitatea premergătoare ședinței

Măsurile pregătitoare sunt luate de instanță⁴⁹: ea dispune citarea părților și a altor participanți (martori, experți, interpreți etc.), precum și comunicarea actelor de procedură; grefierul de ședință, pentru fiecare termen, preia dosarele de la arhivă, cu cel puțin două zile înaintea ședinței, verifică dacă au sosit la instanță și s-au atașat la dosare dovezile de înmânare ori de comunicare a citațiilor și a celorlalte acte procedurale, precum și relațiile și actele solicitate de instanță, informând pe președintele completului despre deficiențele constatate; pentru fiecare termen de judecată grefierul de ședință întocmește lista de procese, în care se vor trece mai întâi cauzele declarate de lege urgente, cele rămase în divergență și cele amânate din lipsă de timp, listă care se afișează cu o zi înaintea termenului de judecată sau cel mai târziu cu o oră înainte de începerea ședinței, la instanțele în care activitatea se desfășoară în 2-3 timpi, la ușa sălii în care va avea loc judecata; după luarea acestor măsuri, grefierul de ședință predă toate dosarele de la termenul respectiv completului de judecată. Președintele instanței trebuie să asigure părților și celorlalte persoane prevăzute de lege, precum și procurorului posibilitatea consultării din timp a dosarelor.

De asemenea, grefierul completează condica de ședințe având în vedere mențiunile prevăzute de art. 53 alin. 1 lit e) din Regulament și întocmește lista proceselor ce urmează a fi dezbătute la termenul de judecată.

2.1.2. Conducerea și poliția ședinței

Procesul se soluționează în ședință de judecată, în fața judecătorului unic sau a completului de judecată. Dacă este vorba de un complet, la Înalta Curte de Casație și Justiție el este prezidat de președintele ori de vicepreședintele instanței ori de președintele secției, atunci când aceștia participă la judecată sau, în celelalte cazuri, se prezidează prin rotație. Această ultimă regulă se aplică și la curțile de apel, tribunale și judecătoria (art. 33 și art. 52 din Legea nr. 304/2004).

⁴⁹ Regulile sunt prevăzute la nivelul Codului de procedură civilă și Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești.

Președintele completului de judecată deschide, suspendă și ridică ședința, iar prin intermediul lui ceilalți judecători pun întrebări părților, martorilor sau experților, dacă președintele nu le-a încuviințat să pună întrebări direct. La fel procedează și părțile. Tot președintele are dreptul de a exercita poliția ședinței, adică să ia măsurile necesare pentru păstrarea ordinii și buneii-cuviințe, inclusiv evacuarea din sală dacă este nevoie, adică exercită poliția ședinței de judecată (art. 216-217).

În cazul în care una din părți tulbură desfășurarea ședințelor de judecată, președintele completului poate dispune îndepărtarea sa din sală, dar înainte de închiderea dezbaterilor, aceasta va fi chemată în sală, sub sancțiunea nulității, și i se vor pune în vedere faptele esențiale petrecute în lipsa sa, precum și declarațiile celor ascultați. Acest lucru nu este însă necesar dacă partea îndepărtată din ședință a fost asistată de un avocat, care a rămas mai departe în sală. Când cel care tulbură liniștea ședinței este însuși apărătorul părții, președintele îl va chema la ordine și, dacă, din cauza atitudinii lui, continuarea dezbaterilor nu mai este cu putință, procesul se va amâna, aplicându-se amenda judiciară prevăzută de lege (art. 187 alin. 1 pct. 2 NCPC), iar cheltuielile ocazionate de amânare vor fi trecute în sarcina sa, prin încheiere executorie (art. 217 alin. 8 și 9). Persoanele care iau parte la ședința de judecată mai trebuie să respecte următoarele reguli: nimeni nu poate fi lăsat să intre cu arme în sala de ședință, cu excepția cazului în care le poartă în exercitarea serviciului pe care îl îndeplinește în fața instanței (art. 217 alin. 3 NCPC), persoanele care iau parte la ședință sunt obligate să aibă o purtare și o ținută cuviincioase (art. 217 alin. 4 NCPC) și cei care se adresează instanței în ședință publică trebuie să stea în picioare, însă președintele poate încuviința, atunci când apreciază că este necesar, excepții de la această îndatorire (art. 217 alin. 5 NCPC).

Dacă în cursul ședinței se săvârșește o infracțiune, președintele o constată și îl identifică pe făptuitor, iar procesul-verbal⁵⁰ întocmit în acest scop se trimite procurorului. Instanța civilă poate, în condițiile legii penale, să dispună și reținerea făptuitorului (art. 218 NCPC).

2.1.3. Principalele momente în desfășurarea ședinței

Cauzele stabilite pentru aceeași ședință de judecată se examinează în ordinea stabilită prin lista de procese, dar este posibilă și judecata peste rând, dacă cei dinaintea nu se împotrivesc și nu se afectează dreptul de apărare sau lăsarea mai la urmă, fixându-se o anumită oră.

Desfășurarea fiecărui proces cunoaște, în principal, următoarele momente:

a) grefierul face apelul în cauză, după care va referi pe scurt asupra obiectului pricinii, stadiului în care se află procesul, modului de îndeplinire a procedurii

⁵⁰ De constatare a infracțiunii de audiență (faptă prevăzută de legea penală în cursul ședinței de judecată – art. 360 NCP); suntem de acord cu opinia exprimată în doctrină în sensul că, în procesul civil, în această ipoteză, este aplicabil art. 360 alin. 2 NCPP astfel încât atunci când procurorul participă la ședința de judecată poate declara că începe urmărirea penală, pune în mișcare acțiunea penală și îl poate reține pe suspect sau pe inculpat – G. Boroș, M. Stancu, op. cit., pp. 427.

de citare și, eventual, al măsurilor dispuse de instanță, după care predă dosarul președintelui completului. Acesta verifică personal dacă citarea este legală și, când este cazul, dacă s-au îndeplinit cerințele legale referitoare la taxa de timbru. Dacă citarea părților nu este legală, se va amâna judecata pentru un nou termen, dispunându-se o nouă citare. În cazul în care, deși părțile au fost legal citate, nu se prezintă și nici nu s-a cerut judecata în lipsă, dosarul va fi lăsat la sfârșitul ședinței, când după un nou apel, dacă situația este aceeași, judecata se suspendă. În sfârșit, dacă nu există niciun impediment se trece la cercetarea cauzei, în raport de stadiul în care se află;

b) în tot cursul procesului, judecătorul va încerca împăcarea părților, dându-le îndrumările necesare și chiar dacă părțile sunt reprezentate, poate solicita înfățișarea personală a părților. În litigiile care, potrivit legii, pot face obiectul medierii, judecătorul poate recomanda medierea și să invite părțile să participe la o ședință de informare privind avantajele medierii. Medierea nu este însă obligatorie pentru părți. Dacă părțile se împacă, în fața instanței sau a mediatorului, judecătorul va constata învoiala lor în cuprinsul hotărârii (art. 227);

c) instanța se pronunță mai întâi asupra excepțiilor de procedură și a celor de fond care fac inutilă, total sau parțial, administrarea de probe ori, după caz, cercetarea în fond a cauzei (art. 248 alin. 1);

d) după rezolvarea acestor aspecte preliminare, se intră în realizarea cercetării cauzei. Se vor administra probele propuse de fiecare parte și încuviințate de instanță sau ordonate de aceasta din oficiu;

e) în etapa dezbaterilor, după ce președintele va constata că nu mai sunt probe de administrat, va da cuvântul părților în fond, pentru a pune concluzii. Președintele va da cuvântul mai întâi reclamantului, iar apoi pârâtului. Fiecare dintre părți va analiza întreg materialul probator și va propune instanței concluzia care consideră că se impune. Dacă este necesar, președintele poate da cuvântul de mai multe ori, putându-l limita în timp de fiecare dată. În cazul în care în proces au intervenit terți, li se dă și lor cuvântul, în funcție de poziția lor procesuală. Procurorul, dacă participă la proces, vorbește cel din urmă, în afară de cazul când a pornit acțiunea. Altor persoane sau organe care participă la proces li se dă cuvântul în limita drepturilor pe care le au în proces (art. 216);

f) când instanța se va socoti lămurită, președintele va declara dezbaterile închise și completul se retrage pentru deliberare. Părțile pot, după închiderea dezbaterilor, din proprie inițiativă sau la cererea instanței, să depună completări la notele scrise sau rezumate scrise ale susținerilor lor verbale. Dacă instanța a refuzat amânarea judecății pentru lipsa de apărare invocată de parte, se va amâna, la cererea părții interesate, pronunțarea hotărârii, în vederea depunerii de concluzii scrise (art. 222 alin. 2).

Grefierul de ședință consemnează, în cursul ședinței de judecată, în caietul de note numărul dosarului, susținerile orale ale părților și, dacă este cazul, ale procurorului, măsurile dispuse de instanță, precum și toate celelalte aspecte rezultând din desfășurarea procesului.

Dacă procesul nu se termină la un singur termen, astfel cum se întâmplă de regulă, nu se va parcurge desigur integral această schemă în fiecare ședință de judecată, ci se va proceda în raport de stadiul în care se află procesul.

Amânarea judecății de la un termen la altul se face prin încheiere. Ea poate interveni nu numai atunci când procedura de citare a părților nu a fost legal îndeplinită, ci și atunci când această procedură a fost incorect îndeplinită pentru martori sau experți, în cazul în care ambele părți o solicită de comun acord, când se invocă lipsa de apărare, dacă nu s-a achitat taxa judiciară de timbru prevăzută de lege, în situația în care nu s-a depus raportul de expertiză ori nu se poate administra o altă probă etc. Uneori, ca în cazul amânării prin convenția părților, legea prevede că amânarea se poate acorda o singură dată, iar în cazul lipsei de apărare, numai în mod excepțional, pentru motive temeinice și care nu sunt imputabile părții sau reprezentantului ei (art. 221 și art. 222 alin. 1 NCPC). În orice caz, art. 189 NCPC prevede că partea care în orice chip a pricinuit amânarea judecății va fi obligată, la cererea părții potrivnice, să-i plătească despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral cauzat prin amânare.

Principiul contradictorialității este esențial în desfășurarea procesului civil, astfel încât legiuitorul român a stabilit prin art. 14 alin. 1, iar apoi prin art. 153, regula după care judecata nu poate avea loc decât dacă părțile sunt legal citate, sau se prezintă în instanță personal ori prin reprezentant, în afară de cazurile în care prin lege se dispune altfel. Excepțiile trebuie să fie expres prevăzute de lege și ele se întâlnesc rar, în situații impuse de urgență (ca în cazul ordonanței președințiale) sau de eficacitatea măsurii care se ia (de ex., la sechestrul asigurător sau la poprirea asigurătorie) ori de împrejurarea că cererea nu are caracter contencios. Și în aceste cazuri însă contradictorialitatea este înlăturată numai temporar, deoarece judecata căilor de atac se face întotdeauna cu citare.

Din aceleași texte rezultă însă că important este ca citarea să fie legală pentru a se desfășura judecata și nu neapărat ca părțile să fie prezente în instanță, fie personal, fie prin mandatar. Altfel spus, judecata poate avea loc, de regulă, și în lipsa părților, dacă ele au fost legal citate. Interpretarea pe care o dăm se sprijină și pe alte texte:

a) art. 223 alin. 2 NCPC stabilește că, dacă la orice termen fixat pentru judecată, se prezintă numai una din părți, instanța, după ce va cerceta toate lucrările din dosar și va asculta susținerile părții prezente, se va pronunța pe baza probelor administrate, putând primi excepțiile și apărările părții care lipsește. După cum se poate observa, legea nu face deosebire după cum lipsește reclamantul sau pârâtul, astfel că în oricare din cazuri judecata poate avea loc. Există desigur și excepții. Astfel, în materie de divorț, art. 922 NCPC prevede că, dacă la termenul de judecată, în primă instanță, reclamantul lipsește nejustificat și se înfățișează numai pârâtul, cererea va fi respinsă ca nesusținută, iar art. 927 prevede aceeași soluție pentru ipoteza în care la apelul declarat de reclamant împotriva hotărârii prin care s-a respins cererea de divorț se prezintă numai pârâtul;

b) din art. 411 pct. 2 NCPC, care prevede că judecata se suspendă dacă niciuna din părți, deși legal citate, nu se înfățișează la strigarea pricinii, cu excepția

situației în care reclamantul sau pârâtul au cerut în scris judecarea în lipsă, rezultă că soluționarea procesului civil este posibilă chiar dacă lipsesc ambele părți, ce au fost legal citate, cu condiția ca cel puțin una dintre ele să fi solicitat judecarea în lipsă. În acest caz judecata se va face pe baza actelor de la dosar;

c) în cazul coparticipării procesuale, actele de procedură, apărările și concluziile unuia dintre reclamanți sau pârâți nu pot folosi, nici păgubi celorlalți, deci fiecare se bucură de independență procesuală. Dacă totuși prin natura raportului juridic sau în temeiul unei dispoziții a legii, efectele hotărârii se întind asupra tuturor reclamanților sau pârâților, actele de procedură îndeplinite numai de unii din ei sau termenele încuviințate numai unora din ei pentru îndeplinirea actelor de procedură folosesc și celorlalți, iar dacă actele au fost făcute de mai mulți coparticipanți, se va ține seama de actele cele mai favorabile. Reclamanții sau pârâții care nu s-au înfățișat sau nu au îndeplinit un act de procedură în termen vor continua să fie citați, dacă, potrivit legii, nu au termenul în cunoștință (art. 60 NCPC).

Deci, de regulă, judecata se poate face și în lipsa unei părți sau a ambelor părți fără a interveni vreo sancțiune. Partea care a lipsit poate să exercite împotriiva hotărârii căile de atac prevăzute de lege. În cazul hotărârilor pronunțate asupra fondului sau care evocă fondul, art. 509 pct. 9 NCPC prevede chiar un motiv de revizuire care are în vedere situația în care partea a fost legal citată, dar a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre acesta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa. Și în legislația română, la fel ca în alte țări, a existat o cale de atac specială, opoziția, ce putea fi folosită de partea legal citată, dar care nu a fost prezentă la judecată, însă exercitarea ei a fost restrânsă prin modificările vechiului cod din anii 1900, 1907, 1925 și 1929, iar apoi înlăturată definitiv în anul 1943, considerându-se că era un mijloc de șicană, care ducea la întârzierea judecății.

Când judecătorul se socotește lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată și fixează termen pentru dezbaterea fondului în ședință publică⁵¹ (art. 244 alin. 1 NCPC), dezbateri care vor continua la același termen sau într-o altă zi, pentru motive temeinice (părțile pot fi de acord ca dezbaterea fondului să urmeze în camera de consiliu⁵², în aceeași zi sau la un alt termen). Pentru dezbateri fondului, judecătorul pune în vedere părților să redacteze note privind susținerile lor și să le depună la dosar cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru dezbateri, fără a aduce atingere dreptului acestora de a formula concluzii orale.

Când consideră că au fost lămurite toate împrejurările de fapt și temeiurile de drept ale cauzei, președintele închide dezbaterile, iar dacă va considera necesar, instanța poate cere părților, la închiderea dezbaterilor, să depună completări la notele întocmite potrivit art. 244 NCPC. Părțile pot depune aceste completări și în cazul în care acestea nu au fost cerute de instanță, însă după închiderea

⁵¹ Cererea de judecată în lipsă presupune că partea care a formulat-o a fost de acord și ca dezbaterea fondului să aibă loc în camera de consiliu, în afară de cazul în care partea a solicitat expres ca aceasta să aibă loc în ședință publică – art. 244 alin. 4 NCPC.

⁵² Dispozițiile privind dezbaterea în camera de consiliu sunt amânate până la 1 ianuarie 2019.

dezbaterilor, părțile nu mai pot depune niciun înscris la dosarul cauzei, sub sancțiunea de a nu fi luat în seamă.

2.1.4. Primul termen la care părțile sunt legal citate

Procesul civil presupune, de regulă, mai multe termene de judecată, deoarece numai în cazuri foarte simple ori clare hotărârea se poate pronunța la primul termen, care se stabilește în condițiile pe care le-am arătat deja. Termenul la care are loc judecata propriu-zisă, când părțile pun concluzii, se stabilește de către instanță, în momentul în care ea apreciază că s-au administrat toate probele necesare și procesul este în stare de judecată.

Deoarece, astfel cum arătam, procesul se desfășoară de obicei la mai multe termene, este cazul că ne oprim pe scurt asupra unui moment cu importante consecințe pe planul desfășurării procesului civil, și anume primul termen la care părțile sunt legal citate, moment care înlocuiește „prima zi de înfățișare” la care se referea vechea reglementare. Primul termen de judecată prezintă relevanță atât prin prisma faptului că reclamantul și pârâțul pot îndeplini anumite acte de procedură, cât și din perspectiva instanței de judecată care are anumite îndatoriri ce trebuie realizate la acest moment procesual.

Pentru a evidenția importanța practică a primului termen la care părțile sunt legal citate, ne vom opri asupra unor dispoziții legale:

- pârâțul, la acest moment, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, poate lărgi cadrul subiectiv al procesului formulând cerere de chemare în judecată a altei persoane (art. 68 alin. 3), cerere de chemare în garanție (art. 73 alin. 3) sau cerere de arătare a titularului dreptului (art. 76); de asemenea, în aceeași ipoteză, pârâțul va putea invoca nulități relative care rezultă din neregularități săvârșite până la începerea judecării (art. 178 alin. 3 NCPC) sau pârâțul va pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele de care înțelege să se folosească, sub sancțiunea decăderii (art. 157 alin. 2 NCPC);

- incompetența materială și teritorială de ordine publică trebuie invocată de părți, de către judecător sau procuror la primul termen la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe (art. 130 alin. 2);

- la primul termen la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, judecătorul este obligat, din oficiu, să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial să judece pricina (art. 131 alin. 1);

- dacă legea nu prevede altfel, nulitatea relativă pentru neregularitățile săvârșite până la începerea judecării trebuie invocată, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, la primul termen de judecată (art. 178 alin. 3 lit. a);

- reclamantul poate să își modifice cererea și să propună noi dovezi, sub sancțiunea decăderii, numai până la primul termen la care acesta este legal citat (art. 204 alin. 1);⁵³ textul legal are caracter de ordine privată, modificarea

⁵³

Suntem de acord cu opinia exprimată în sensul că această modificare a cererii de chemare în judecată poate avea loc numai în fața primei instanțe – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 433.

putându-se face și după acest termen numai cu acordul expres al tuturor părților (art. 204 alin. 3 NCPC).

- cererea reconvențională a pârâtului, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, se depune cel mai târziu la primul termen de judecată (art. 209 alin. 4);

- la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând seama de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil. La același termen, judecătorul pune în vedere părților, dacă sunt reprezentate sau asistate de avocat ori de consilier juridic, că pot conveni ca probele să fie administrate de către avocații/consilierii lor (art. 238, art. 239, art. 388).

2.1.5. Activitatea ulterioară ședinței. Încheierile de ședință

După terminarea ședinței de judecată, grefierul care a participat la aceasta va întocmi încheierea de ședință pe baza notelor luate în timpul dezbaterilor și, dacă este cazul, a înregistrărilor efectuate. Reținem definiția încheierii judecătorești exprimată în doctrină în sensul că aceasta este un proces-verbal al celor petrecute în ședință, o oglindă scrisă a dezbaterii orale, ea permițând, prin faptul că este întocmită la fiecare termen, să se urmărească evoluția procesului⁵⁴. Redactarea încheierii se face în termen de 3 zile de la data ședinței de judecată. Datorită faptului că sunt anterioare hotărârii finale, aceste încheieri se numesc *premergătoare*.

În conformitate cu art. 231 NCPC, grefierul care participă la ședință este obligat să ia note în legătură cu desfășurarea procesului, care vor fi vizate de către președinte. Pentru conformitate, părțile pot cere citirea notelor și, dacă este cazul, corectarea lor. După terminarea ședinței de judecată, participanții la proces primesc, la cerere, câte o copie de pe notele grefierului, iar acestea pot fi contestate cel mai târziu la termenul următor.

Din punct de vedere tehnic, se vor înregistra ședințele de judecată. În caz de contestare de către participanții la proces a notelor grefierului, acestea vor fi verificate și, eventual, completate ori rectificate pe baza înregistrărilor din ședința de judecată. La cerere, părțile, pe cheltuiala acestora, pot obține o copie electronică a înregistrării ședinței de judecată în ceea ce privește cauza lor⁵⁵.

Încheierea trebuie să arate cum s-a desfășurat ședința, permițând urmărirea evoluției procesului. Încheierile de judecată se întocmesc pentru fiecare termen, afară de cazul în care instanța a rămas în pronunțare, caz în care mențiunile ce ar trebui făcute în încheiere vor fi trecute în partea introductivă a hotărârii judecătorești. Totuși, dacă instanța amână pronunțarea, pentru termenul la care au avut loc dezbaterile se redactează o încheiere (încheiere de dezbateri), iar partea

⁵⁴ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 112.

⁵⁵ Înregistrările din ședința de judecată vor putea fi solicitate și de către instanțele de control judiciar – art. 231 alin. 6 NCPC.

introdactivă a hotărârii va cuprinde numai denumirea instanței, numărul dosarului, data, numele, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, numele și prenumele grefierului, numele și prenumele procurorului, dacă a participat la judecată, precum și mențiunea că celelalte date sunt arătate în încheiere (art. 425 NCPC).

Încheierea de ședință trebuie să cuprindă următoarele mențiuni:

- a) denumirea instanței și numărul dosarului;
- b) data ședinței de judecată;
- c) numele, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, precum și numele și prenumele grefierului;
- d) numele și prenumele sau, după caz, denumirea părților, numele și prenumele persoanelor care le reprezintă sau le asistă, ale apărătorilor și celorlalte persoane chemate la proces, cu arătarea calității lor, precum și dacă au fost prezente ori au lipsit;
- e) numele, prenumele procurorului și parchetul de care aparține, dacă a participat la ședință;
- f) dacă procedura de citare a fost legal îndeplinită;
- g) obiectul procesului;
- h) probele care au fost administrate;
- i) cererile, declarațiile și prezentarea pe scurt a susținerilor părților, precum și a concluziilor procurorului, dacă acesta a participat la ședință;
- j) soluția dată și măsurile luate de instanță, cu arătarea motivelor, în fapt și în drept;
- k) calea de atac și termenul de exercitare a acesteia, atunci când, potrivit legii, încheierea poate fi atacată separat;
- l) dacă judecarea a avut loc în ședință publică, fără prezența publicului ori în camera de consiliu;
- m) semnătura membrilor completului și a grefierului.

Dispozițiile privitoare la deliberare, opinie separată, precum și orice alte dispoziții referitoare la hotărârile prin care instanța se dezinvestește de judecarea fondului cererii se aplică în mod corespunzător și încheierilor.

Sub aspectul căilor de atac este de principiu că încheierile premergătoare se atacă odată cu fondul. Totuși, sunt și cazuri în care legea permite atacarea unor încheieri pe cale separată, cu titlu de exemplu indicând: încheierea prin care s-a respins ca inadmisibilă cererea de intervenție voluntară sau o cerere de introducere forțată terților în proces, care poate fi atacată la instanța ierarhic superioară, numai cu apel sau recurs, după cum încheierea a fost dată în prima instanță sau în apel (art. 64 alin. 3 NCPC); încheierile pronunțate asupra cererii de suspendare a procesului, care poate fi atacată cu recurs la instanța superioară, în afară de cazul în care este pronunțată de I.C.C.J., când încheierea este definitivă (art. 413 alin. 3 NCPC); încheierile de scoatere la vânzare a bunurilor prin buna învoială sau prin executor judecătoresc, pronunțate în cadrul procedurii partajului judiciar (art. 991 NCPC). În cazul în care încheierile pronunțate de instanță pe parcursul judecării sunt supuse apelului sau, după caz, recursului separat de hotărârea de fond,

dosarul se înaintează instanței superioare în copie certificată de grefa instanței a cărei încheiere se atacă. Prin urmare, dosarul se trimite instanței ierarhic superioare numai atunci când legea prevede că încheierea este susceptibilă de atacare pe cale separată, iar nu și atunci când partea exercită calea de atac în mod separat cu toate că legea nu prevede această posibilitate. Totuși, legiuitorul a dorit să protejeze partea în acele situații în care problema admisibilității atacării pe cale separată a încheierii reprezintă o chestiune litigioasă, adică este ea însăși discutabilă. În acest caz, mai întâi se înaintează instanței superioare numai cererea de exercitare a căii de atac împreună cu o copie de pe încheierea atacată, certificată de grefa instanței. Dacă instanța de control judiciar constată admisibilitatea căii de atac, la cererea acesteia, instanța care a pronunțat încheierea atacată înaintează dosarul cauzei (art. 234 NCPC). Există și încheieri care nu sunt susceptibile de nicio cale de atac, precum cele privind încuviințarea cererii de recuzare sau de încuviințare sau respingere a cererii de abținere (art. 53 NCPC); prin care instanța investită cu o cerere de strămutare dispune cu privire la suspendarea cauzei (143 NCPC).

Încheierile premergătoare sunt de două feluri, după cum instanța poate sau nu să revină asupra celor dispuse prin acestea. De regulă, instanța poate reveni asupra măsurilor dispuse prin încheiere, nefiind legată de soluțiile adoptate (e.g. încheierea de încuviințare a probelor, din moment ce instanța poate reveni asupra unor probe, dacă apreciază că, după administrarea unor probe, administrarea vreuneia nu mai este necesară – art. 259 NCPC; de remarcat că în acest caz caracterul încheierii se referă numai la aprecierea utilității probelor, nu și la legalitatea încuviințării acestora). Aceste încheieri se numesc *preparatorii*. Spre deosebire de acestea, încheierile *interlocutorii* leagă instanța cu privire la soluțiile adoptate, aceasta nemaiputând reveni asupra lor în cursul judecății în acea fază procesuală. Încheierile interlocutorii sunt cele prin care, fără a se hotări în totul asupra procesului, se soluționează excepții procesuale, incidente procedurale ori alte chestiuni litigioase (e.g. încheierea de admitere în principiu a cererii de intervenție voluntară sau forțată a terților în proces, încheierea prin care s-a respins excepția de necompetență ori instanța s-a pronunțat asupra excepției prescripției, autorității de lucru judecat, calității procesuale, încheierea de admitere în principiu a cererii de partaj judiciar etc.).

2.2. Cercetarea procesului

Ca o noutate, Codul de procedură civilă organizează în prezent judecata în primă instanță în două etape: cercetarea procesului și dezbaterile procesului (art. 211).

În etapa de cercetare a procesului se îndeplinesc, în condițiile legii, actele de procedură la cererea părților ori din oficiu pentru pregătirea dezbaterii în final a procesului, dacă este cazul. În acest scop, instanța: 1) va rezolva excepțiile ce se invocă ori pe care le poate ridica din oficiu; 2) va examina cererile de intervenție formulate de părți sau de terțe persoane, în condițiile legii; 3) va examina fiecare

pretenție și apărare în parte, pe baza cererii de chemare în judecată, a întâmpinării, a răspunsului la întâmpinare și a explicațiilor părților, dacă este cazul; 4) va constata care dintre pretenții sunt recunoscute și care sunt contestate; 5) la cerere, va dispune, în condițiile legii, măsuri asigurătorii, măsuri pentru asigurarea dovezilor ori pentru constatarea unei situații de fapt, în cazul în care aceste măsuri au fost luate, în tot sau în parte, potrivit art. 203; 6) va lua act de renunțarea reclamanțului, de achiesarea pârâtului sau de tranzacția părților; 7) va încuviința probele solicitate de părți, pe care le găsește concludente, precum și pe cele pe care, din oficiu, le consideră necesare pentru judecarea procesului și le va administra în condițiile legii; 8) va decide în legătură cu orice alte cereri care se pot formula la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate; 9) va dispune ca părțile să prezinte dovada efectuării verificărilor în registrele de evidență ori publicitate prevăzute de Codul civil sau de legi speciale; 10) va îndeplini orice alt act de procedură necesar soluționării cauzei, inclusiv verificări în registrele prevăzute de legi speciale (art. 237, alin. 2 NCPC).

Cercetarea procesului are loc în fața judecătorului, în camera de consiliu ori, în căile de atac, dacă este necesară această etapă, în ședință publică, cu citarea părților. Prin art. XII Legea nr. 2/2013 s-a stabilit că dispozițiile din noul Cod privind cercetarea procesului și, după caz, dezbaterrea fondului în camera de consiliu se aplică proceselor pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016. În procesele pornite în perioada 15 februarie 2013-31 decembrie 2015 cercetarea și dezbaterrea fondului se desfășoară în ședință publică, dacă legea nu prevede altfel. Ulterior, prin voința legiuitorului, aceste termene au fost prorogate până la 1 ianuarie 2019.

Sunt și cazuri în care, în virtutea unei dispoziții legale, atât cercetarea procesului cât și dezbaterile se desfășoară fără prezența publicului. În aceste cazuri nu sunt aplicabile prevederile art. XII din Legea nr. 2/2013 privind prorogarea termenului. Sunt astfel de cazuri cele prevăzute la art. 213 alin. 2, respectiv cele în care dezbaterrea fondului în ședință publică ar aduce atingere moralității, ordinii publice, intereselor minorilor, vieții private a părților. În aceste cazuri instanța poate dispune, la cererea părților sau din oficiu, judecarea fără prezența publicului. Pe lângă cazurile prevăzute generic la art. 213 alin. 2, mai sunt alte prevederi speciale care indică judecarea în camera de consiliu (ex. sechestrul asigurător, asigurarea dovezilor, procedura necontencioasă).⁵⁶ La primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil. Durata va fi consemnată în încheiere, dar, judecătorul, pentru motive temeinice și ascultând părțile, va putea reconsidera această durată. În cazul în care judecătorul cauzei nu va respecta estimarea duratei soluționării procesului stabilită potrivit art. 238 NCPC și nici nu va revizui această durată, partea interesată poate apela la

⁵⁶

Pentru o analiză monografică asupra cazurilor în care judecata are loc în camera de consiliu, în regimul noului cod, a se vedea N. Jebelean, *Camera de consiliu în dreptul procesual civil român*, ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 124-319.

instituția contestației privind tergiversarea procesului (art. 522-526 NCPC), fiind incident motivul prevăzut de art. 522 alin. 2 pct. 4 NCPC.⁵⁷

La același termen, judecătorul, în cazul părților reprezentate/asistate de avocat/consilier juridic, le va pune în vedere că pot administra probele potrivit dreptului comun sau pot conveni ca probele să fie administrate de către avocații/consilierii lor, în condițiile art. 366-388 NCPC.

Pentru cercetarea procesului, judecătorul fixează termene scurte, chiar de la o zi la alta, dar dacă există motive temeinice poate acorda și termene mai îndelungate. Judecătorul poate stabili pentru părți sau alți participanți la proces îndatoriri în ceea ce privește prezentarea probelor, asistarea și concursul la efectuarea în termen a expertizelor, precum și orice alte demersuri necesare soluționării cauzei (art. 241).

În cazul în care, în cursul cercetării procesului, reclamantul renunță la judecarea cererii ori la dreptul pretins, intervine învoiala părților sau sunt admise cereri ori excepții care pun capăt în întregime procesului, fără a mai fi necesară dezbaterea asupra fondului, judecătorul se va pronunța asupra cauzei prin hotărâre (art. 243).

În caz contrar, când judecătorul se socotește lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului închisă și fixează termen pentru dezbaterea fondului în ședință publică, dacă părțile nu sunt de acord ca această dezbateră să se facă în camera de consiliu, în aceeași zi sau la un alt termen. Atunci când una dintre părți a formulat cerere de judecare în lipsă, se presupune că este de acord ca dezbateră fondului să aibă loc în camera de consiliu, mai puțin în cazul în care partea a solicitat expres ca aceasta să aibă loc în ședință publică.

Pentru dezbateră fondului, dacă se acordă termen, judecătorul pune în vedere părților să redacteze note privind susținerile lor și să le depună la dosar cu cel puțin 5 zile înainte de termenul fixat pentru dezbateră. Aceasta nu aduce atingere dreptului părților ca la dezbateră să formuleze concluzii orale.

2.3. Excepțiile procesuale⁵⁸

2.3.1. Apărări și excepții. Definirea excepțiilor procesuale

Prin *apărări lato sensu* se înțelege totalitatea mijloacelor procesuale folosite pentru respingerea pretențiilor reclamantului. Între acestea distingem apărările

⁵⁷ Când instanța și-a nesocotit obligația de a soluționa cauza într-un termen optim și previzibil prin neluarea măsurilor stabilite de lege sau prin neîndeplinirea din oficiu, atunci când legea o impune, a unui act de procedură necesar soluționării cauzei, deși timpul scurs de la ultimul său act de procedură ar fi fost suficient pentru luarea măsurii sau îndeplinirea actului.

⁵⁸ A se vedea pentru dezvoltări, M. Tăbărcă, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 823-839, iar pentru cercetări monografice, Al. Bacaci, *Excepțiile de procedură în procesul civil*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, M. Tăbărcă, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2006; A. C. Ciurea, *Excepțiile procesuale în materie civilă*, Ed. Wolters Kluwer, 2009; Al. Suci, *Excepțiile procesuale în Noul Cod de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București 2012.

de fond și excepțiile. Primele reprezintă răspunsul pe care pârâtul îl oferă pretențiilor reclamantului și tind la respingerea cererii ca neîntemeiată sau nefondată. Acestea sunt la rândul lor împărțite în apărări în fapt, atunci când obiecțiunile făcute de pârât sunt cu privire la împrejurări de fapt, și apărări în drept, atunci când pârâtul invocă aplicarea altor reguli de drept decât cele indicate de reclamant sau propune o altă variantă de interpretare a normelor incidente în cauză. Excepțiile sunt mijloace de apărare care privesc încălcarea normelor de procedură sau de organizare și tind la amânarea cauzei sau la respingerea pretențiilor reclamantului, fără o examinare în fond a acestora, excepția procesuală fiind un element al acțiunii civile⁵⁹.

Prin urmare, principala deosebire dintre apărărilor de fond și excepțiile procesuale se referă la faptul că excepțiile procesuale – chiar atunci când tind la respingerea sau la anularea cererii – nu pun în discuție fondul dreptului, în timp ce apărărilor de fond presupun abordarea acestuia, în fapt și în drept. În unele cazuri, deși este vorba de veritabile apărări de fond, se folosește impropriu denumirea de excepție: excepția de neexecutare a contractului (art. 1556 C. civ.), excepția procesului rău condus (*exceptio mali processus*) – art. 1705 alin. 2 C. civ., excepția de nelegalitate a actului administrativ (art. 4 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ).

Codul de procedură civilă definește excepția *drept mijlocul prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța invocă, fără să pună în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte ori anularea, respingerea sau perimarea cererii* (art. 245)⁶⁰.

În definirea conceptului analizat, s-a reținut că termenul de „excepție” are și sensul general de abatere de la regula generală⁶¹, semnificație uzitată și în dreptul roman spre a defini mijlocul prin care pârâtul urmărea să evite condamnarea sa ori numai să obțină o întârziere a judecării⁶².

În doctrină, în mod corect s-a susținut că acest concept procedural de „excepție” este legat de partea formală a judecării, excepțiile procesuale fiind mijloace prin care, de regulă, pârâtul urmărește, fără a nega existența dreptului subiectiv, întârzierea judecării sau respingerea acțiunii ca inadmisibilă⁶³.

Sub aspectul efectelor pe care le produc, este util a face distincția între apărări de fond și apărări procedurale, fiecare concept având trăsăturile și regimul său juridic propriu. Cele două concepte invocate sunt consacrate legislativ expres

⁵⁹ M. Tăbărcă, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 824.

⁶⁰ Definiția legală corespunde definițiilor date de doctrină și sub imperiul vechiului cod de procedură civilă – V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 116; V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 237.

⁶¹ Substantivul latin *exceptio* care înseamnă „a lua din”, „a împruțina”, „a anihila”.

⁶² I. Leș, *op. cit.*, p. 384.

⁶³ S. Spinei, *Dicționar de procedură civilă*, p. 402, citat în I. Leș, *op. cit.*, p. 384.

în art. 31 NCPC care prevede că apărările formulate în justiție sunt de fond sau procedurale.

Apărările de fond au fost definite ca fiind mijloace prin care pârâtul invocă obiecțiuni împotriva pretenției reclamantului, urmărind, după caz, respingerea cererii acestuia ca neîntemeiată ori ca nefondată după examinarea fondului pretenției respective⁶⁴. În ceea ce privește excepțiile procesuale, acestea sunt apărări procedurale pentru că pun în discuție încălcarea unor norme de procedură și nu urmăresc antamarea fondului pretenției. Menționăm faptul că terminologia de excepție este folosită și în cazul apărărilor de fond sub titulatura de „excepții de fond” care nu trebuie confundate cu „excepțiile procesuale de fond” care sunt apanajul dreptului procesual civil (ex.: excepția de nulitate a actului juridic civil opus în cadrul unui proces – art. 1247 NCC).

2.3.2. Clasificarea excepțiilor procesuale

În funcție de obiectul lor, excepțiile se clasifică în excepții de procedură și excepții de fond. Primele urmăresc aplicarea unor norme de organizare judecătorească, de competență și de procedură propriu-zisă, punând în discuție anumite neregularități procedurale cum ar fi, de exemplu, excepția de incompatibilitate, de necompetență, de conexitate, de litispendență, de perimare, privind greșita sau nelegala compunere sau constituire a instanței de judecată, privind lipsa citării sau citării nelegale, privind nulitatea cererii de chemare în judecată, privind tardivitatea, privind netimbrarea sau insuficienta timbrare, privind conexitatea sau litispendența, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant, excepția de perimare. Excepțiile de fond privesc lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune și deci intră în această categorie excepția lipsei de interes, de calitate procesuală, de capacitate procesuală, excepția prematurității, în cazul în care dreptul nu este actual, autoritatea de lucru judecat, excepția privind caracterul subsidiar al acțiunii în constatare, excepția lipsei procedurii prealabile, prescripția etc. Acestea se aseamănă, pe planul efectelor, mai mult cu apărările de fond, deoarece în caz de admitere duc la anularea sau respingerea cererii. Cu toate acestea însă, ele nu pot fi scoase din sfera excepțiilor datorită terenului pe care se plasează dezbaterile, întrucât cel care invocă excepția nu contrazice dreptul ce formează obiectul judecății, dar nici nu îl recunoaște, deci nu pune în discuție fondul dreptului. Tocmai de aceea, când se admite o astfel de excepție, cererea nu se respinge ca nefondată, ci ca prescrisă, inadmisibilă, prematură etc.

După efectul pe care tind să-l realizeze, excepțiile se împart în dilatorii și peremptorii (dirimante). Excepțiile dilatorii au ca efect general întârzierea judecății, iar ca efecte speciale declinarea competenței, amânarea judecății pentru lipsă de citare, refacerea unor acte lovite de nulitate etc. În cazul excepțiilor peremptorii (dirimante), efectul general constă în împiedicarea judecății, prin respingerea sau anularea cererii, în funcție de excepția invocată, diferind efectul

⁶⁴ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 446.

special (de ex., respinsă ca prescrisă ori inadmisibilă, anulată pentru netimbrare sau pentru lipsa capacității de exercițiu etc.). Există și excepții peremptorii care la început au un efect dilatoriu. De exemplu, dacă se constată lipsa dovezii calității de reprezentant a celui care a acționat în numele părții, instanța va da un termen scurt pentru acoperirea lipsurilor și numai dacă acesta nu se acoperă, cererea va fi anulată (art. 82 NCPC). În doctrină s-a reținut și categoria excepțiilor declinatorii ca fiind acelea care determină trimiterea cauzei la o altă instanță judecătorească competentă, declinarea fiind principalul scop al acestei categorii de excepții⁶⁵. În ceea ce ne privește considerăm că nu se impune această categorie distinctă deoarece excepțiile procesuale al căror efect este declinarea cauzei sunt în realitate excepții dilatorii.

În raport cu caracterul normei invocate, excepțiile sunt absolute și relative. Excepțiile absolute vizează normele de ordine publică și pot fi invocate de orice parte interesată, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice moment al procesului, dacă legea nu prevede în mod expres altfel, în timp ce excepțiile relative vizează normele care ocrotesc cu precădere interesele părților și pot fi invocate numai de partea interesată, într-un anumit termen (art. 246-247 NCPC). Această clasificare este constatată expres de Noul Cod de procedură civilă, în art. 246 NCPC, prezentând importanță în planul regimului procedural de invocare a acestora.

În conformitate cu art. 247 alin. 1 NCPC, excepțiile absolute pot fi invocate de parte⁶⁶ sau de instanță în orice stare a procesului⁶⁷, dacă prin lege nu se prevede altfel. Trebuie reținut faptul că art. 247 alin. 1 NCPC consacră regula, dar sunt prevăzute și excepții de la aceasta, în sensul că în cazul anumitor excepții procesuale de ordine publică, conform legii, regimul de invocare diferă față de regulă. Putem să menționăm în acest sens:

- conform art. 129 alin. 2 pct. 2 și 3 NCPC, necompetența este de ordine publică în cazul încălcării competenței materiale și în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, iar potrivit art. 130 alin. 2 NCPC necompetența materială și teritorială de ordine publică trebuie invocată de părți ori de către judecător la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe;
- excepția litispendenței poate fi invocată de părți sau de instanță din oficiu în orice stare a procesului în fața instanțelor de fond (art. 138 alin. 2 NCPC);
- excepția lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac (art. 82 NCPC) etc.

În fine, având în vedere cadrul procesual specific al recursului, sub aspect probator, art. 247 alin. 1 NCPC mai prevede o limitare în sensul că excepțiile procesuale absolute pot fi ridicate înaintea instanței de recurs numai dacă, pentru soluționare, nu este necesară administrarea altor dovezi în afara înscrisurilor noi.

⁶⁵ A se vedea referințele menționate în I. Leș, *op. cit.*, p. 387.

⁶⁶ Aceste excepții pot fi invocate și de către procuror, dacă acestea participă la procesul civil.

⁶⁷ Deci și în căile de atac, cu nuanțările pe care le vom analiza în cuprinsul capitolului rezervat căilor de atac.

Excepțiile relative pot fi invocate de partea care justifică un interes, cel mai târziu la primul termen de judecată după săvârșirea neregularității procedurale, în etapa cercetării procesului și înainte de a se pune concluzii în fond (art. 247 alin. 2 NCPC).

De asemenea, reclamantul nu poate invoca excepții procesuale relative în legătură cu cererea de chemare în judecată datorită art. 178 alin. 2 NCPC care prevede că nulitatea relativă poate fi invocată numai de către partea interesată și numai dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă.

Totodată, părțile sunt obligate să invoce toate mijloacele de apărare și toate excepțiile procesuale de îndată ce le sunt cunoscute (inclusiv cele de ordine publică), în caz contrar, părțile urmând a răspunde pentru pagubele pricinuite părții adverse, dispozițiile art. 189-191 NCPC fiind aplicabile. Achiesăm la opinia exprimată că rațiunea acestui text legal vizează asigurarea unei discipline procesuale a părților determinate de respectarea principiului exercitării cu bună-credință a drepturilor procedurale⁶⁸. Nerespectarea acestei reguli de bună desfășurare a procesului civil nu este sancționată cu decăderea părții din dreptul de a mai invoca excepția, ci poate fi sancționată în plan civil, partea culpabilă fiind pasibilă a fi obligată la despăgubiri de către partea adversă.

2.3.3. Reguli privind soluționarea excepțiilor

În legătură cu deosebirea dintre apărările de fond și excepțiile procesuale este de semnalat și faptul că, potrivit art. 248 alin. 1 NCPC, instanța este obligată să se pronunțe înainte de a intra în fondul dezbaterilor, asupra excepțiilor de procedură, precum și a celor de fond care fac inutilă, în tot sau în parte, administrarea de probe ori, după caz, cercetarea în fond a cauzei. Or, asupra apărărilor de fond instanța se pronunță după ce dezbaterile au avut loc, cu ocazia deliberării. În mod excepțional, art. 248 alin. 4 NCPC permite unirea excepției cu administrarea probelor, respectiv cu fondul cauzei numai dacă pentru judecarea lor este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului sau, după caz, pentru soluționarea fondului chiar și atunci când excepția este unită cu fondul cauzei, instanța este obligată să se pronunțe asupra acesteia, putând face aceasta chiar și prin dispozitivul hotărârii.

Noul Cod de procedură civilă a rezolvat și problema de a ști cum trebuie să procedeze instanța în cazul în care s-au invocat simultan mai multe excepții procesuale, art. 248 alin. 2 stabilind că instanța va determina ordinea de soluționare în funcție de efectele pe care excepțiile le produc. Prin urmare, legiuitorul nu a dorit să reglementeze o ordine de soluționare a excepțiilor (așa cum o făcea art. 111 bis din Codul anterior anului 1948⁶⁹), ci a optat pentru un sistem mai suplu care

⁶⁸ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 452.

⁶⁹ „Toate apărările enumerate în articolele de mai sus se vor propune, sub pedeapsă de a nu mai putea fi ținute în seamă, în următoarea ordine:
a) nulitatea actelor de procedură;
b) incompetența;

permite judecătorului să deducă această ordine din efectele pe care le produc diferitele excepții într-o cauză concretă⁷⁰. Astfel, vor fi soluționate în următoarea ordine: excepțiile referitoare la învestirea instanței, excepția privind compunerea sau constituirea instanței, excepția de necompetență, autoritatea de lucru judecat, prescripția.⁷¹

Dacă instanța nu se poate pronunța de îndată asupra excepției invocate, va amâna judecata și va stabili un termen scurt în vederea soluționării excepției.

Cu privire la soluțiile ce urmează a le pronunța instanța în cazul excepțiilor procesuale, urmează a avea în vedere următoarele reguli:

- excepțiile procesuale trebuie soluționate înainte de analizarea fondului cauzei, indiferent de soluția ce urmează a se da cu privire la excepții;

- dacă excepția procesuală este întemeiată, instanța o va admite pronunțând după caz: (1) o încheiere cu caracter interlocutoriu când decide amânarea judecării și (2) o hotărâre, atunci când se dezinvestește;

- dacă excepția procesuală este neîntemeiată, instanța o va respinge printr-o încheiere interlocutorie și va continua soluționarea cauzei pe fond, aceasta având același regim juridic ca și hotărârea ce ar fi urmat să se pronunțe pe fond;

- în conformitate cu art. 248 alin. 5 NCPC, încheierea prin care s-a respins excepția, precum și cea prin care, după admiterea excepției, instanța a rămas în continuare învestită pot fi atacate numai odată cu fondul, dacă legea nu dispune altfel⁷².

2.3.4. Caracteristicile excepțiilor procesuale

Din definirea și regulile privind soluționarea excepțiilor procesuale, am desprins cu mai mulți ani în urmă⁷³ câteva caracteristici ale acestora, care au fost acceptate și preluate în doctrină:

- a) excepția procesuală, ca una din formele de manifestare a acțiunii civile, presupune existența unui proces civil în curs;

- b) excepția procesuală este, prin natura sa, un mijloc de apărare, astfel încât, de regulă, se folosește de către pârât. Excepțiile absolute pot fi însă invocate și de către reclamant, intervenienții din proces (cu rezerva necesară ce rezultă din cod în cazul intervenientului accesoriu), procuror și instanța din oficiu;

- c) excepția procesuală este un mijloc tehnic prin care se invocă, după caz, încălcări ale normelor de drept procesual sau de drept material, substanțial. Esențial este că ele nu pun în discuție fondul dreptului și, de regulă, trebuie

c) *litispendența*;

d) *conexitatea*."

(C. Hamangiu, *Codul de audiență*, Ed. Viața românească, ed. a III a, p. 7).

⁷⁰ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 127.

⁷¹ Pentru mai multe exemple de invocare concomitentă a unor excepții, a se vedea M. Tăbârcă, *op. cit.*, vol II, p. 325-347.

⁷² A se vedea ipotezele de la art. 132 alin. 3 NCPC, art. 132 alin. 4 NCPC, art. 421 alin. 2 NCPC.

⁷³ S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Precizări privind instituția excepțiilor în dreptul procesual civil*, S.C.J. nr. 1/1983, p. 45.

valorificate și rezolvate mai înainte de dezbateră fondului. Faptul că art. 248 alin. 4 NCPC permite unirea excepției cu fondul în condițiile arătate de text și că excepțiile absolute pot fi invocate în orice etapă a procesului, dacă legea nu prevede expres altfel, nu schimbă situația, deoarece chiar dacă excepția se invocă după ce s-a intrat în dezbateră fondului, nici în acest moment ea nu pune în discuție acest aspect;

d) admiterea excepției procesuale constituie, în cazul excepțiilor dilatorii, un obstacol temporar în soluționarea cererii principale, ducând la schimbarea competenței, la refacerea unor acte sau la amânarea judecării, iar în cazul excepțiilor peremptorii, un obstacol dirimant, determinând stingerea procesului, respingerea sau anularea cererii⁷⁴. În acest caz, cererea nu se respinge ca nefondată, ci ca inadmisibilă, prematură, prescrisă etc. tocmai pentru că în rezolvarea excepției nu se examinează fondul dreptului;

e) admiterea excepției procesuale nu afectează, în principiu, dreptul reclamantului, iar hotărârea pronunțată ca urmare a admiterii unei excepții nu are autoritate de lucru judecat cât privește fondul dreptului, însă are autoritate de lucru judecat cu privire la neregularitatea de lucru judecat tranșată și care persistă și în al doilea proces.

2.4. Probele în procesul civil⁷⁵

2.4.1. Considerații generale privind probele⁷⁶

Judecătorul nu poate rezolva litigiul pe baza afirmațiilor părților, adesea contradictorii, și nici exclusiv pe baza legii, deoarece aceasta din urmă trebuie aplicată la o situație de fapt stabilită. Judecătorul va pronunța hotărârea după stabilirea faptelor în baza probelor pe care părțile le produc.

Revine, în principal, celui care afirmă ceva în justiție să dovedească faptele pretinse. Deși este evident că părțile sunt cele care au rolul primordial în stabilirea situației de fapt, deoarece ele cunosc adevărata stare a lucrurilor, judecătorul nu

⁷⁴ Este important de reținut că uneori aceeași excepție produce efecte diferite, în raport cu ceea ce se invocă prin intermediul ei. Astfel, excepția de necompetență este calificată, de regulă, ca o excepție dilatorie (declinatorie) deoarece, în caz de admitere, duce la declinarea competenței și deci la amânarea judecării. Dar acest efect se produce numai atunci când s-a invocat faptul că este competentă o altă instanță, fie instanță judecătorească, fie alt organ cu activitate jurisdicțională. Dimpotrivă, dacă se invocă faptul că cererea este de competența unui organ al statului fără activitate jurisdicțională ori a unei instanțe din altă țară, admitând excepția de necompetență, instanța respinge cererea ca inadmisibilă, respectiv ca nefiind de competența instanțelor române (V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 120). Vezi și art. 132 NCPC.

⁷⁵ Pentru o cercetare monografică a vechii reglementări, care trebuie actualizată potrivit NCPC, a se vedea M. Fodor, *Probele în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2006.

⁷⁶ Pentru analiza dispozițiilor generale din Noul Cod referitoare la probe, a se vedea M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 839-889.

este lipsit de mijloace în această privință. El nu este un factor neutru, supus în tot voinței sau abilității părților de a produce probe utile dovedirii adevărului. Judecătorul modern are un rol activ. El are îndatorirea să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărâri temeinice și legale. În acest scop, poate pune în discuția părților împrejurări de fapt, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare, și poate să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc. Aceasta deoarece, în pofida faptului că procesul civil reprezintă expresia unor interese private, există și un aspect de ordine publică – stabilirea adevărului.

2.4.1.1. Noțiune și clasificare

Noțiunea de probă are mai multe înțelesuri. În sens larg, prin probă se înțelege acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui anumit fapt (*actus probandi*). În sens restrâns, prin probă se înțelege mijlocul legal pentru dovedirea unui fapt, adică mijlocul cu care se probează și efectul probațiunii. Se distinge între fapte principale (*facta probanda*), adică faptele ce trebuie dovedite, și fapte probatorii (*facta probantia*) care, fără a constitui raportul juridic litigios, conduc la dovedirea existenței sau inexistenței acestuia. Prin noțiunea de probă, în limbajul uzual folosit în practică, se înțelege cel mai adesea mijlocul de probă: înscrisuri, martori, mărturisiri, prezumții, expertize etc.

Probele sunt clasificate astfel:

a) judiciare sau extrajudiciare, după cum sunt administrate în fața instanței, în cadrul procesului sau în afara acesteia;

b) după criteriul naturii lor, probele sunt personale și materiale. Probele personale sunt fapte ale omului (depoziții, mărturisiri, prezumții, înscrisuri etc). Probele materiale sunt lucrurile, care prin starea lor contribuie la dovedirea raportului juridic;

c) directe și indirecte, după cum dovedesc prin ele însele raportul juridic dedus judecății (ex: înscrisul constatator al unui act juridic ce formează obiectul litigiului) sau dovedesc numai un fapt vecin și conex din care se trage concluzia existenței faptului ce trebuie dovedit (ex: prezumțiile, mijloacele materiale de probă);

d) primare (nemijlocite) și secundare (mijlocite), după cum au un caracter original (ex: depoziția unui martor care a luat cunoștință de anumite fapte prin propriile simțuri, un înscris original) sau provin de la altă sursă, fiind probe derivate (ex: martorul relatează ce a auzit de la alte persoane, acestea din urmă fiind cele care au luat cunoștință personal de faptele despre care relatează; copia unui înscris etc.);

e) după modul în care judecătorul percepe faptele, probele se împart între cele pe care judecătorul le percepe în mod personal și direct (ex: cercetarea la fața locului) și cele pe care le cunoaște prin intermediul altor persoane (ex: depoziția martorului);

f) probe simple și preconstituite, după cum sunt spontane sau pregătite înainte de a se ivi litigiul, la data nașterii raportului juridic, cu scopul de a se face dovada existenței acestuia. Această clasificare are importanță deosebită în stabilirea regulilor privind legea aplicabilă, deoarece, potrivit art. 26 alin. 1 NCPC, legea care guvernează condițiile de admisibilitate și puterea doveditoare a probelor preconstituite și a prezumțiilor legale este cea în vigoare la data producerii ori, după caz, a săvârșirii faptelor juridice care fac obiectul probațiunii.

2.4.1.2. Sediul materiei

În noua legislație română, spre deosebire de trecut, materia probelor este tratată în mod unitar, în Codul de procedură civilă, care reglementează atât regulile de fond privind admisibilitatea probelor și forța lor probantă, cât și regulile după care se administrează și se apreciază probele în fața instanțelor. Este vorba de art. 249-388.

2.4.1.3. Enumerare. Convenții asupra probelor

Potrivit art. 250 NCPC, dovada unui act juridic sau a unui fapt juridic se poate face prin înscrisuri, martori, prezumții, mărturisirea uneia din părți, făcută din proprie inițiativă sau obținută la interogatoriu, prin expertiză, prin mijloacele materiale de probe, prin cercetarea la fața locului sau prin orice alte mijloace prevăzute de lege. Noul Cod de procedură civilă recunoaște că sunt valabile convențiile asupra admisibilității, obiectului sau sarcinii probelor, cu excepția celor care privesc dreptul de care părțile nu pot dispune, a celor care fac imposibilă ori dificilă dovada actelor sau faptelor juridice ori, după caz, contravin ordinii publice sau bunelor moravuri (art. 256).⁷⁷

2.4.1.4. Sarcina probei, obiectul probei și subiectul probei

Regula stabilită în art. 249 NCPC este în sensul că *sarcina probei* revine celui care face o susținere înaintea judecății, în afară de cazurile anume prevăzute de lege. Ea este foarte sugestiv exprimată prin adagiul *probatio incumbit ei qui dicit, non ei qui negat*. Cum procesul civil începe prin cererea de chemare în judecată introdusă de reclamant, este firesc ca el să-și dovedească mai întâi pretențiile (*onus probandi incumbit actori*). În aplicarea acestei reguli, ori de câte ori pârâțul dobândește și calitatea de reclamant, are el mai întâi sarcina probei. Astfel se întâmplă în cazul în care pârâțul are pretenții proprii împotriva reclamantului și introduce în procesul pornit de acesta o cerere reconvențională sau atunci când invocă o excepție (*in excipiendo reus fit actor*).

⁷⁷ S-a arătat că sunt admisibile și convențiile asupra forței probante, dar numai dacă prin acestea s-ar mări forța probantă și dacă nu ar contraveni unor norme de ordine publică (G. Boroi, N. Stancu, op. cit., p. 473).

După ce reclamantul a făcut proba, pârâtul este nevoit să iasă din pasivitate și să se apere, dovedind netemeinicia pretențiilor reclamantului. Așa fiind, putem spune că sarcina probei este împărțită între reclamant și pârât, ordinea fiind însă cea menționată. În sistemul procesual român, trebuie reținut și faptul că potrivit art. 22 alin. 2 NCPC, judecătorul poate ordona probele pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc. Cu deplin temei s-a subliniat în doctrină⁷⁸ că dacă reclamantul nu este solitar în efortul de a proba, el rămâne singurul sancționat în caz de eșec, deoarece dacă nu administrează probele care să convingă pe judecător, cu toată eventuala colaborare a adversarului și în pofida rolului activ al judecătorului, el va pierde procesul, iar adversarul va triumfa.

De la regula enunțată mai sus, există și anumite excepții, când pârâtul, în această calitate procesuală, are el primul sarcina probei. Se spune că în aceste situații *sarcina probei este răsturnată*. Astfel se întâmplă în cazul prezumțiilor legale relative, când cel care o invocă nu trebuie să probeze decât faptul vecin și conex pe care se întemeiază prezumția, de obicei mult mai ușor de probat sau chiar evident, de necontestat, în timp ce proba faptului generator de drepturi revine adversarului său. De asemenea, dacă recunoașterea unui părinte că un copil este al său este contestată de celălalt părinte, de copilul recunoscut sau de descendenții acestuia ca nefiind conformă cu adevărul, proba paternității este în sarcina autorului recunoașterii sau a moștenitorilor săi (art. 420 NCC). Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați prevede, după republicarea din 5 iunie 2013, în art. 35 alin. 1 că sarcina probei revine persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea/reclamația sau, după caz, cererea de chemare în judecată, pentru fapte care permit a se prezuma existența sau inexistența unei discriminări directe ori indirecte, care trebuie să dovedească neîncălcarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați.⁷⁹ Dispoziții similare se regăsesc în privința litigiilor dintre consumatori și profesioniști sub aspectul sarcinii probei în îndeplinirea obligațiilor de informare⁸⁰, în privința litigiilor având ca obiect clauzele abuzive din contractele încheiate de consumatori⁸¹. În sfârșit, în conflictele de muncă, sarcina probei revine, potrivit

⁷⁸ F. Terré, *Introduction générale au droit*, Dalloz, Paris, 1991, p. 410.

⁷⁹ Cu caracter mai larg, dar tot referitor la fapte de discriminare, art. 27 alin. 4 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare prevede că „Persoana interesată va prezenta fapte pe baza cărora poate fi prezumată existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că nu a avut loc o încălcare a principiului egalității de tratament. În fața instanței se poate invoca orice mijloc de probă, respectând regimul constituțional al drepturilor fundamentale, inclusiv înregistrări audio și video sau date statistice.”

⁸⁰ „Sarcina probei în ceea ce privește îndeplinirea cerințelor în materie de informare stabilite în prezentul capitol revine profesionistului.” (art. 5 din O.U.G. nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative).

⁸¹ „Dacă un profesionist pretinde că o clauză standard preformată a fost negociată direct cu consumatorul, este de datoria lui să prezinte probe în acest sens.” (art. 4 alin. 3 teza II din Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori).

art. 272 din Codul muncii, angajatorului, acesta fiind obligat să depună probele în apărarea sa.

În toate aceste situații, *obiect al probei* sunt faptele juridice în înțeles larg, deci și actele juridice, care au creat, modificat sau stins raportul juridic dedus judecății ori faptele care au determinat ineficacitatea acestuia și au dat dreptul de a cere constatarea nulității actului juridic, anularea, rezoluțiunea, rezilierea acestuia etc. Faptele care trebuie dovedite pot fi materiale sau psihologice (dolul, reaua-credință etc. care se exteriorizează prin rezultatul lor), pozitive ori negative. Judecătorul nu poate pronunța hotărârea pe baza faptelor pe care le cunoaște personal, trebuind să fie administrate probe pentru dovedirea lor. Anumite fapte nu trebuie însă dovedite, fie pentru că sunt cunoscute de un cerc larg de persoane (faptele notorii), fie pentru că legea le consideră existente (faptele constante, prezumtive). În aceeași categorie pot fi incluse și faptele necontestate de părți, dar dacă judecătorul are îndoieli, în sensul că înțelegerea părților este făcută în fraudă legii, poate cere părților să administreze probe sau să le ordone din oficiu.

Obiceiurile, uzurile, uzanțele, regulile deontologice, regulamentele și reglementările locale nu trebuie dovedite decât în cazul în care instanța sau una dintre părți nu le cunoaște. La cererea instanței, autoritățile competente sunt obligate să îi comunice, în termenul stabilit, toate informațiile, înscrisurile ori reglementările solicitate (art. 255 alin. 2-4). Potrivit art. 251 NCPC, nimeni nu este ținut în a proba ceea ce instanța este ținută să ia cunoștință din oficiu, iar în art. 252 alin. 1 se stabilește că instanța de judecată trebuie să ia cunoștință din oficiu de dreptul în vigoare în România.

Cu toate acestea, textele care nu sunt publicate în Monitorul Oficial al României sau într-o altă modalitate prevăzută de lege, convențiile, tratatele și acordurile internaționale aplicabile în România, care nu sunt integrate într-un text de lege, precum și dreptul internațional cutumiar trebuie dovedite de partea interesată (art. 252 alin. 2). Pe de altă parte, în art. 253 se precizează că instanța de judecată poate lua cunoștință din oficiu de dreptul unui stat străin, cu condiția ca acesta să fie invocat. Proba legii străine se face conform Codului civil referitoare la conținutul legii străine. Astfel, potrivit art. 2562, conținutul legii străine se stabilește de instanța judecătorească prin atestări obținute de la organele statului care au edictat-o, prin avizul unui expert sau printr-un alt mod adecvat. Partea care invocă o lege străină poate fi obligată să facă dovada conținutului ei. În cazul imposibilității de a stabili, într-un termen rezonabil, conținutul legii străine, se aplică legea română.

Probele se administrează în proces pentru a convinge pe judecător, deci el este *subiectul probei*. Se spune uneori că administrarea probei este sinonimă cu formarea convingerii judecătorului asupra existenței faptului dovedit, proba reprezentând un fenomen subiectiv, o credință. Dar o credință care nu poate fi arbitrară, ci ea trebuie să se sprijine pe indicii exterioare pe baza cărora se construiește un raționament de tip dialectic deoarece orice probă se discută în contradictoriu de către părți în fața judecătorului⁸².

⁸² R. Martin, op. cit., p. 177.

2.4.1.5. Reguli comune privind admisibilitatea, administrarea și aprecierea probelor

a) Admisibilitatea.

Pentru ca o probă propusă de părți să fie admisă de instanță, trebuie să fie legală și să fie concludentă (art. 255 alin. 1).

Această primă condiție presupune ca ea să nu fie oprită de lege, fie de legea de drept material, substanțial⁸³, fie de legea de drept procesual⁸⁴.

Nu este suficient ca o probă să fie legală pentru ca instanța să o admită în proces, după cum nu ajunge ca proba să fie pertinentă, adică să aibă legătură cu procesul, ci trebuie să fie concludentă, deci să fie de natură să ducă la rezolvarea procesului respectiv. Astfel, de exemplu, într-o cerere care are ca obiect repararea prejudiciului cauzat printr-o faptă ilicită, proba testimonială solicitată de către pârât pentru a dovedi că nu a săvârșit singur fapta ilicită este legală și pertinentă, dar nu concludentă, deoarece, în materia delictuală, art. 1382 NCC prevede că răspunderea este solidară și deci poate fi chemat în judecată pentru întregul prejudiciu. Dacă însă pârâtul solicită proba pentru a dovedi culpa concurentă a victimei, ea este și concludentă, deoarece în asemenea caz răspunderea se împarte între autorul faptului ilicit și victimă.

Instanța este obligată să examineze concludența probei în momentul în care este propusă de părți, deoarece art. 255 alin. 1 și art. 258 alin. 1 NCPC o obligă să admită numai acele probe care pot duce la soluționarea procesului. Altfel, dosarul s-ar încărca cu probe inutile. Pentru a se putea pronunța asupra concludenței, instanța va cere părților să arate împrejurările ce urmează a fi dovedite cu ajutorul fiecărei probe.

b) Administrarea

În legătură cu administrarea probelor se examinează trei aspecte: propunerea probelor, încuviințarea acestora și administrarea propriu-zisă.

Potrivit art. 254 alin. 1, probele se propun, sub sancțiunea decăderii, de către reclamant prin cererea de chemare în judecată, iar de către pârât prin întâmpinare, dacă legea nu dispune altfel⁸⁵. Ele pot fi propuse și oral, în cazurile anume

⁸³ Potrivit art. 421 NCC, în caz de contestare a filiației, aceasta se dovedește prin certificatul medical constatator al nașterii, prin expertiza medico-legală de stabilire a filiației sau, în lipsa certificatului ori în cazul imposibilității efectuării expertizei, prin orice mijloc de probă, inclusiv prin posesia de stat. Potrivit art. 2200 NCC, proba contractului de asigurare se face numai prin înscris, neputând fi probate cu martori chiar dacă există un început de dovadă scrisă.

⁸⁴ Potrivit art. 51 alin. 3 NCPC, nu se admite interogatoriul ca mijloc de dovadă a motivelor de recuzare.

⁸⁵ Există dispoziții referitoare la momentul procesual la care pot propune probe terți intervenienți: intervenientul voluntar principal sau accesoriu poate propune probe prin cererea de intervenție sau cel mai târziu la primul termen după admiterea în principiu a cererii (art. 65 alin. 2). Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător în cazul celui chemat în judecată, chematului în garanție, precum și celui arătat ca titular al dreptului. În cazul celui introdus în proces în temeiul dispozițiilor art. 78 NCPC, instanța stabilește termenul în interiorul căruia acesta să arate dovezile și celelalte mijloace de apărare de

prevăzute de lege⁸⁶. Dovezile care nu au fost propuse în aceste condiții nu vor mai putea fi cerute și încuviințate în cursul procesului, în afară de cazurile în care:

- 1) necesitatea probei rezultă din modificarea cererii⁸⁷;
- 2) nevoia administrării probei rezultă din cercetarea judecătorească și partea nu o putea prevedea;
- 3) partea învederează instanței că, din motive temeinic justificate, nu a putut propune în termen probele cerute⁸⁸;
- 4) administrarea probei nu duce la amânarea judecății;
- 5) există acordul expres al tuturor părților⁸⁹.

În toate aceste situații, partea adversă are dreptul la proba contrară numai asupra aceluiași aspect pentru care s-a încuviințat proba invocată.

Dacă în aceste situații a fost nevoie să se amâne judecata, art. 254 alin. 4 stabilește pentru parte, sub sancțiunea decăderii, o serie de obligații⁹⁰.

În cazurile prevăzute de art. 254 alin. 2, partea care a lipsit la încuviințarea dovezii este obligată să ceară proba contrară la ședința următoare, iar în caz de împiedicare, la primul termen când se înfățișează.

care înțelege să se folosească, cu mențiunea că acest termen nu va putea fi mai lung decât termenul de judecată acordat în cauză (art. 79 alin. 1 teza II).

⁸⁶ Atunci când întâmpinarea nu este obligatorie, pârâtul va putea propune probe la primul termen de judecată la care este legal citat, putând face acest lucru chiar și oral, fiind consemnat în încheierea de ședință de la acel termen (art. 157 alin. 2).

⁸⁷ În caz de modificare a cererii de chemare în judecată, reclamantul are dreptul de a solicita și dovezi în susținerea aspectelor care au format obiectul modificării. Cererea modificată se va comunica pârâtului, acesta având obligația de a depune întâmpinare în cadrul căreia poate propune dovezi în combaterea celor din cererea modificată. Întâmpinarea se depune, sub sancțiunea decăderii, cu cel puțin 10 zile înaintea termenului fixat (art. 204 alin. 1).

⁸⁸ Acest caz reprezintă o aplicație particulară a regulilor privind repunerea în termen – M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 857.

⁸⁹ Acest text indică faptul că normele care stabilesc termenul în care trebuie propuse probele au natură dispozitivă. Cu toate acestea, din rațiuni ce țin de imperativul soluționării cauzei într-un termen rezonabil, legiuitorul a optat pentru ca simpla tăcere a părții adverse în legătură cu solicitarea unor probe peste termen să nu fie suficientă, solicitând un acord expres. Prin urmare, dacă una dintre părți solicită o probă în afara termenelor legale, iar partea adversă nu este prezentă sau fiind prezentă, nu își exprimă o poziție neechivocă în sensul acceptării depășirii termenului, instanța va respinge proba ca fiind tardiv solicitată, în afara cazurilor în care situația s-ar încadra în dispozițiile art. 254 alin. 1-4 NCPC. Sub acest aspect, nu mai este de actualitate soluția conform căreia instanța nu poate respinge ca tardivă o probă, din oficiu, dacă partea adversă nu s-a opus la administrarea ei (TS, col. civ., dec. nr. 236/1956, în CD 1956, vol. I, 128).

⁹⁰ „În cazul amânării, pentru motivele prevăzute la alin. (2), partea este obligată, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a administra proba încuviințată:

- a) să depună lista martorilor în termen de 5 zile de la încuviințarea probei, când se cere proba cu martori;
- b) să depună copii certificate de pe înscrisurile invocate cu cel puțin 5 zile înainte de termenul fixat pentru judecată, dacă s-a încuviințat proba cu înscrisuri;
- c) să depună interogatoriul în termen de 5 zile de la încuviințarea acestei probe, în cazurile în care interogatoriul trebuie comunicat, potrivit legii;
- d) să depună dovada plății cheltuielilor necesare efectuării expertizei, în termen de 5 zile de la numirea expertului sau în termenul stabilit de instanță potrivit dispozițiilor art. 331 alin. (2), dacă s-a încuviințat proba expertizei.”

Dacă probele propuse nu sunt îndestulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului, instanța va dispune ca părțile să completeze probele sau poate, din oficiu, să pună în discuția părților necesitatea administrării altor probe, pe care le poate ordona chiar dacă părțile se împotrivesc. Cu toate acestea, părțile nu pot invoca în căile de atac omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe pe care ele nu le-au propus și administrat în condițiile legii (art. 254 alin. 5 și 6).

Pe de altă parte, art. 257 dispune că atunci când o parte renunță la probele propuse, cealaltă parte poate să și le însușească sau instanța poate dispune administrarea din oficiu a probei la care s-a renunțat. Textul are în vedere renunțarea la probă înainte de a fi încuviințată. După încuviințarea acesteia instanța poate reveni asupra probelor în condițiile art. 259 NCPC⁹¹.

Asupra probelor propuse de părți, instanța se pronunță printr-o încheiere motivată, atât în caz de admitere, cât și în caz de respingere. Încheierea prin care se încuviințează probele va arăta faptele ce vor trebui dovedite, mijloacele de probă încuviințate, precum și obligațiile ce revin părților în legătură cu administrarea acestora (art. 258 alin. 2 NCPC). Această încheiere are caracter preparatoriu; nu leagă instanța și deci aceasta poate reveni asupra unei probe încuviințate, dar are obligația să pună această împrejurare în discuția părților și să arate de ce administrarea probei a devenit inutilă (art. 259)⁹².

În cazul în care s-a încuviințat proba testimonială, o expertiză sau o cercetare locală, ori o altă probă a cărei administrare necesită cheltuieli, partea care a propus proba este obligată, sub sancțiunea decăderii din probă, ca, de îndată sau în termenul fixat de instanță, să depună suma stabilită de către instanță pentru acoperirea cheltuielilor. Depunerea sumei se va putea face însă și după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata (art. 262 NCPC) și deci decăderea va fi înlăturată. Partea decăzută din probă – dar nu numai pentru că nu a depus suma la care m-am referit mai sus, ci și pentru că nu a fost propusă în termen – va putea totuși să se apere, discutând în fapt și în drept temeinicia susținerilor și a probelor adversarului (art. 263 NCPC). În cazurile în care proba a fost dispusă din oficiu sau la cererea procurorului în procesul pornit de acesta, instanța va stabili, prin încheiere, cheltuielile de administrare a probei și partea care trebuie să plătească, putându-le pune și în sarcina ambelor părți (art. 262 alin. 2)⁹³.

⁹¹ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 469.

⁹² Natura preparatorie a încheierii vizează exclusiv aspectele legate de utilitatea probei. Instanța nu poate reveni asupra deciziei sale privind legalitatea unei probe.

⁹³ În cazul în care partea/părțile nu avansează cheltuielile privind administrarea probei dispuse în acest mod, nu poate interveni decăderea, ci o imposibilitate de administrare a probei. Instanța va judeca pricina fără administrarea acestor probe, părțile asumându-și riscul ce decurge din neclarificarea situației de fapt în legătură cu care s-a dispus proba respectivă. Deși suntem în acord cu această soluție susținută și de alți autori [V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul cod*, vol. I, ed. 2, p. 677-678; G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 470, M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 884], nu vedem incorectă nici soluția ca, în cazurile în care proba dispusă din oficiu este esențială în aflarea adevărului și sub aspectul legalității hotărârii, față de împrejurarea că indiferent de riscurile pe care și le asumă părțile cu privire la clarificarea situației de fapt și de drept, instanța are responsabilitatea pronunțării unei hotărâri temeinice și legale, instanța să

Administrarea probelor se face în fața instanței, adică a întregului complet de judecată, în camera de consiliu, dacă legea nu dispune altfel (art. 261 alin. 1 NCPC). S-a dorit ca în acest fel să se consacre principiul nemijlocirii, adică să se înlăture verigile intermediare între judecătorii care soluționează procesul și probe (art. 16). Obiectivul s-a realizat în Noul Cod de procedură civilă integral, deoarece judecătorii, în principiu, nu se pot schimba pe parcursul judecății, legea consacrand principiul continuității (art. 19).

Există totuși, după cum am mai arătat, și excepții de la principiul nemijlocirii, când judecătorii care soluționează cauza sunt chemați să aprecieze probe administrate de alți judecători: administrarea probelor în altă localitate se face prin comisie rogatorie, de o instanță de același grad sau, în lipsă, de un grad mai mic (art. 261 alin. 2-5 NCPC); probele administrate de o instanță incompetentă sau într-o cerere a cărei judecată s-a stins prin perimare rămân câștigate judecății și nu se va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice (art. 137 și art. 422 alin. 2 NCPC); dacă există pericol ca proba să dispară sau să fie greu de administrat în viitor, oricine are interes poate să ceară, în cadrul procedurii asigurării probelor (*ancheta in futurum*), chiar înainte de existența vreunui proces, asigurarea probei, adică să se constate mărturia unei persoane, părerea unui expert, starea unor bunuri mobile sau imobile, ori să se obțină recunoașterea unui înscris, a unui fapt ori a unui drept. Cererea se poate face și dacă nu există urgență, dacă pârâtul din cererea de asigurare a probelor este de acord sau chiar dacă procesul s-a pornit, dar nu s-a ajuns la etapa administrării probelor. Probele administrate în acest mod pot fi folosite și de partea care nu a cerut conservarea lor (art. 359-365 NCPC). În sfârșit, o altă excepție de la principiul nemijlocirii se referă la administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici, procedură reglementată de art. 366-388. Aceste dispoziții sunt aplicabile tuturor litigiilor, cu excepția celor care privesc starea civilă și capacitatea persoanelor, relațiile de familie și orice alte drepturi asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție. Avocații/consilierii juridici ai părților vor alcătui pentru fiecare parte câte un dosar și unul pentru instanță, în care vor depune câte un exemplar al tuturor înscrisurilor prin care, potrivit legii, se constată administrarea fiecărei probe la expirarea termenului stabilit de instanță pentru administrarea probelor. Potrivit art. 385, avocații/consilierii vor prezenta împreună instanței dosarul cauzei, iar instanța va fixa termenul de judecată, dar în cunoștința părților, care nu va putea fi mai lung de 15 zile de la data primirii dosarului. Vom reveni cu amănunte într-un paragraf viitor.

Probele se administrează în ordinea stabilită de către instanță, chiar în ședința în care au fost încuviințate, dacă este posibil. Pentru administrarea celorlalte probe se va fixa termen. Instanța va urmări însă ca dovada și dovada contrarie să fie administrate în aceeași ședință, pentru a nu crea un dezechilibru între părți. În orice caz, administrarea probelor trebuie să se facă înainte de începerea dezbatărilor asupra fondului. Dacă s-a dispus o cercetare locală, aceasta se va efectua,

dispună suspendarea judecății în temeiul art. 242 NCPC. Desigur, această soluție este posibilă numai în cazul în care avansarea cheltuielilor a fost în prealabil pusă în sarcina reclamantului.

când este cazul, mai înainte de administrarea celorlalte probe (art. 260). Probele încuviințate și asupra cărora nu s-a revenit trebuie administrate de instanță, chiar în lipsa părții care le-a propus.

Referitor la aprecierea probelor, art. 264 alin. 1 dispune că instanța va examina probele administrate, pe fiecare în parte și pe toate în ansamblul lor. În vederea stabilirii existenței sau inexistenței faptelor pentru a căror dovedire probele nu sunt încuviințate, judecătorul le apreciază în mod liber, potrivit convingerii sale, în afară de cazul când legea stabilește puterea lor doveditoare (alin. 2). Prin urmare, nu există un sistem general de ierarhizare a probelor sub aspectul puterii lor doveditoare. Judecătorul poate aprecia liber probele și va da prevalență unora sau altora potrivit convingerii sale, fiind obligat să motiveze și să explice conexiunile logice care le-au condus la rezultatul final, precum și motivul pentru care a înlăturat anumite probe. În realitate, în multe cazuri în care legiuitorul a apreciat asupra prevalenței unor probe, a avut grijă să evidențieze această superioritate în planul admisibilității acestora (precum este cazul inadmisibilității probei cu martori pentru dovedirea unor acte juridice cu valoare mai mare de 250 lei)⁹⁴, nemaifiind pusă în discuție problema aprecierii probelor.

2.4.1.6. Asigurarea probelor⁹⁵

Potrivit art. 359 NCPC, oricine are interes să constate de urgență mărturia unei persoane, părerea unui expert, starea unor bunuri, mobile sau imobile ori să obțină recunoașterea unui înscris, a unui fapt sau a unui drept, dacă este pericol ca proba să dispară ori să fie greu de administrat în viitor, va putea cere, atât înainte, cât și în timpul procesului, administrarea acestor probe. Cererea poate fi făcută chiar și în absența urgenței, dacă partea adversă din cererea de asigurare își dă acordul la asigurarea dovezilor. Acordul părâtului⁹⁶ nu poate fi dedus din tăcerea acestuia, ci trebuie dat în mod expres, personal sau prin mandatar cu procură specială.

În cerere, partea va indica probele a căror administrare o pretinde, faptele pe care vrea să le dovedească, precum și motivele care fac necesară asigurarea acestora. În cazul în care nu există urgență în asigurarea dovezilor, în cerere se va face referire și la acordul părții adverse.

Cererea de asigurare a dovezilor se poate face pe cale principală, înainte de existența unui proces sau pe cale incidentală, atunci când există un proces, dar acesta nu a ajuns la momentul administrării probelor.

⁹⁴ Un alt exemplu îl oferă art. 421 NCC care stabilește că, în caz de contestare a filiației, aceasta se dovedește prin certificatul medical constatator al nașterii, prin expertiză medico-legală, iar numai în situația în care nu este posibilă această probă se poate recurge la orice alt mijloc de probă.

⁹⁵ A se vedea și A. Rădoi, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1061-1066.

⁹⁶ Prin pârât se înțelege cel împotriva căruia se urmărește asigurarea dovezii. Este posibil însă ca în procesul de fond acesta din urmă să aibă calitatea de reclamant.

Atunci când cererea se formulează pe cale principală, competența revine judecătoriei în circumscripția căreia se află obiectul probei, adică martorul sau obiectul constatării. Cererea formulată pe cale incidentală, în timpul judecății, este de competența instanței care judecă procesul în primă instanță.

Cererea se judecă, în principiu, cu citarea părților, în camera de consiliu. Întâmpinarea nu este obligatorie. În caz de pericol în întârziere, instanța, apreciind împrejurările, va putea încuviința cererea și fără citarea părților⁹⁷.

Instanța se pronunță asupra cererii prin încheiere⁹⁸.

Încheierea de admitere a cererii de asigurare este executorie și nu este supusă niciunei căi de atac. Încheierea de respingere poate fi atacată separat numai cu apel⁹⁹ în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților, și de la comunicare, dacă s-a dat fără citarea lor.

Administrarea probei ce trebuie asigurată (ex: depoziția unui martor; luarea interogatoriului) poate fi făcută de îndată, la termenul la care s-a încuviințat cererea sau la un alt termen fixat în acest scop (ex: efectuarea unei expertize).

Administrarea probelor asigurate se constată de instanță, printr-o încheiere, care nu este supusă niciunei căi de atac.

Codul de procedură civilă reglementează și o procedură de constatare a faptelor. La cererea oricărei persoane care are interesul să constate de urgență o anumită stare de fapt care ar putea să înceteze ori să se schimbe până la administrarea probelor, executorul judecătoresc în circumscripția căruia urmează să se facă constatarea va putea constata la fața locului această stare de fapt¹⁰⁰. În cazul în care efectuarea constatării necesită concursul părții adverse sau al unei alte persoane, constatarea nu poate fi făcută decât cu acordul acesteia. În lipsa acordului, partea interesată poate cere instanței să încuviințeze efectuarea constatării. Instanța poate soluționa

⁹⁷ În acest caz, lipsa citării are loc numai la încuviințarea probei. În ceea ce privește însă administrarea probei, apreciem că este necesară citarea părților.

⁹⁸ La încuviințarea administrării probei *in futurum* instanța nu va verifica condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 255 NCPC, respectiv legalitatea și utilitatea, ci numai urgența care impune conservarea probei. De altfel, în multe cazuri nici nu s-ar putea aprecia asupra admisibilității deoarece în absența unei cereri de chemare în judecată nici nu ar exista elementele în raport cu care să se verifice legalitatea și utilitatea probei. Acest aspect rezultă din formularea art. 258 alin. 1 NCPC, care exceptează de la verificarea condițiilor generale de admisibilitate a probelor cazul în care ar exista pericol ca probele să se piardă prin întârziere. În plus, art. 363 alin. 1 NCPC reține fără echivoc faptul că aprecierea asupra admisibilității și concludenței probelor asigurate revine numai instanței care judecă fondul. Pentru opinia potrivit căreia instanța va analiza dovezile din perspectiva îndeplinirii condițiilor generale de admisibilitate, respectiv legalitatea, verosimilitatea, pertinența, concludența, a se vedea A. Rădoi, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1063.

⁹⁹ Chiar dacă nu se prevede expres acest lucru, atunci când încheierea este dată de curtea de apel, calea de atac va fi recursul la instanța supremă, deoarece aceasta din urmă nu are în competența funcțională judecarea apelurilor. În sensul că în acest caz nu există cale de atac, a se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 533.

¹⁰⁰ Potrivit art. 9 alin. 2 din Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătorești, competența teritorială revine executorului judecătoresc din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială urmează să se facă constatarea. Nu este necesară încuviințarea prealabilă din partea instanței judecătorești, nefiind vorba despre o executare silită.

cererea fără citarea celuiia împotriva căruia se cere, dispozițiile art. 360-363 NCPC aplicându-se în mod corespunzător. Prin urmare, constatarea faptelor nu implică, în principiu, intervenția instanței, partea interesată putând să se adreseze direct executorului judecătoresc. Intervenția instanței este condiționată de opoziția părții adverse în efectuarea constatării. În acest caz, competența și procedura de judecată se stabilesc conform regulilor aplicabile procedurii de asigurare a dovezilor, care se aplică în mod corespunzător. Executorul judecătoresc întocmește un proces-verbal de constatare, care va fi comunicat în copie celui împotriva căruia s-a făcut constatarea, dacă nu a fost de față. Procesul-verbal are puterea doveditoare a înscrisului autentic, evident, cu privire la aspectele pe care executorul judecătoresc le-a perceput pe baza propriilor simțuri. Nu intră sub puterea acestei reguli acele constatări care au la bază aprecieri subiective ale executorului, cele care nu rezultă din simpla percepere a lucrurilor sau care presupun o anume calificare. Împotriva acestora se poate face dovada contrară prin orice mijloc de probă.

În ce privește puterea doveditoare a probelor asigurate, se prevede că acestea vor fi cercetate de instanță, la judecarea procesului, sub raportul admisibilității și concludenței lor. În cazul în care găsește necesar, instanța va proceda, dacă este cu putință, la o nouă administrare a probelor asigurate. Probele asigurate pot să fie folosite și de partea care nu a cerut administrarea lor. Cheltuielile făcute cu administrarea probelor intră în sfera cheltuielilor de judecată; asupra acestora urmând a decide instanța care judecă pricina în fond.

Un aspect comun îl reprezintă faptul că, în caz de pericol în întârziere; asigurarea dovezii și constatarea unei stări de fapt se vor putea face și în zilele nelucrătoare și chiar în afara orelor legale, însă numai cu încuviințarea expresă a instanței.

2.4.2. Proba prin înscrisuri¹⁰¹

2.4.2.1. Noțiune și clasificare

Potrivit art. 265 NCPC, înscrisul este orice scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei material ori de modalitatea de conservare și stocare.

Înscrisurile se clasifică în înscrisuri *preconstituite* (acelea care au fost întocmite cu intenția de a fi folosite ca mijloc de probă în cazul ivirii unui eventual litigiu) și înscrisuri *nepreconstituite* (care nu s-au întocmit în scopul de a fi folosite ca mijloc de probă într-un litigiu, dar care, în mod accidental, sunt totuși utilizate pentru dovedirea raportului juridic litigios).

După scopul pentru care au fost întocmite, precum și după efectul lor, înscrisurile preconstituite se împart în originare sau primordiale (sunt întocmite în vederea constatării încheierii, modificării sau stingerii unui raport juridic), cognitive sau reînnoitoare (sunt întocmite în scopul recunoașterii existenței unui înscris

¹⁰¹ Pentru dezvoltări, a se vedea M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 889-966.

original pierdut, pentru a-l înlocui sau a-l reînnoi) și confirmative (sunt întocmite pentru a confirma un act juridic lovit de nulitate relativă).

În funcție de modul lor de întocmire, înscrisurile preconstituite (și semnate) se clasifică în înscrisuri autentice și înscrisuri sub semnătură privată.

După raportul dintre ele, înscrisurile se împart în originale, copii și duplicate. Duplicatele de pe înscrisurile notariale sau alte înscrisuri autentice, eliberate în condițiile prevăzute de lege, înlocuiesc originalul și au aceeași putere doveditoare ca și acesta (art. 285 NCPC). Copiile, chiar legalizate, de pe orice înscris autentic sau sub semnătură privată nu pot face dovadă decât despre ceea ce este cuprins în înscrisul original. Părțile pot să ceară confruntarea copiei cu originalul, instanța putând ordona prezentarea originalului. Dacă partea care folosește copia legalizată nu poate aduce originalul sau duplicatul înscrisului autentic ori originalul înscrisului sub semnătura privată, copia legalizată de pe acestea are valoarea unui început de dovadă scrisă. Copiile de pe copii nu au nicio putere doveditoare (art. 286 NCPC).

După suportul pe care sunt conservate sau stocate, înscrisurile sunt pe hârtie, pe suport informatic sau în formă electronică.

2.4.2.2. Înscrisurile autentice

Proba prin înscrisuri este reglementată de art. 265-308 NCPC și în legătură cu admisibilitatea ei reținem următoarele reguli: înscrisul autentic – care emană de la un funcționar public competent să funcționeze în locul unde actul s-a făcut, cu respectarea solemnităților cerute de lege – se bucură de o prezumție de validitate astfel că proba contrară revine celui care-l contestă, iar în ce privește data și faptele petrecute înaintea funcționarului public și constatate de el, *proprii sensibus*, nu pot fi combătute decât prin înscrierea în fals.

Înscrisul autentic prezintă certe avantaje sub aspect probator:

- a) se bucură de prezumția de valabilitate, astfel că acela care îl folosește este scutit de orice dovadă, proba contrară revenind celui care îl contestă;
- b) în privința datei, face dovada până la înscrierea în fals atât în raporturile dintre părți, cât și față de terți;
- c) face deplină dovadă, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii. Sub acest aspect, art. 269 alin. 2 NCPC prevede că autenticitatea înscrisului se referă la stabilirea identității părților, exprimarea consimțământului acestora cu privire la conținut¹⁰², semnătura acestora și data înscrisului. În mod similar, art. 99 din Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială delimitează ca fiind constatări personale ale notarului, făcute prin propriile

¹⁰² Este vorba numai de împrejurarea că părțile au exprimat acordul la încheierea actului. Valabilitatea consimțământului reprezintă un aspect care este face dovadă până la proba contrară, deoarece agentul instrumentator nu are aptitudinile de a certifica că exteriorizarea consimțământului corespunde realității (TS, s. civ., dec. nr. 2431/1980, în RRD nr. 7/1981, p. 57). Prin urmare, în cazul atacării actului pentru eventuale vicii de consimțământ, în dovedirea acestora este permis orice mijloc de probă.

simțuri: *faptul prezentării părților și a tuturor persoanelor participante la procedura de autentificare, precum și identificarea acestora, locul și data încheierii actului, exteriorizarea consimțământului*. Declarațiile părților cuprinse în înscrisul autentic¹⁰³, precum și mențiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părților, fără a constitui obiectul principal al actului, fac dovadă, până la proba contrară, atât între părți, cât și față de oricare alte persoane. Celelalte mențiuni constituie, între părți, un început de dovadă scrisă¹⁰⁴;

d) înscrisul autentificat de notarul public care constată o creanță certă și lichidă are putere de titlu executoriu la data exigibilității acesteia. În lipsa înscrisului original, poate constitui titlu executoriu duplicatul sau copia legalizată de pe exemplarul din arhiva notarului public (art. 100 din Legea nr. 36/1995, dar și art. 639 NCPC).

Potrivit art. 271 NCPC, actul, privit în sensul de *instrument probator*, care nu poate fi autentic deoarece a fost întocmit fără respectarea formelor prevăzute pentru încheierea sa valabilă ori de o persoană incompatibilă, necompetentă sau cu depășirea competenței, deși nul absolut ca act înscris autentic, face însă deplină dovadă ca înscris sub semnătură privată, dacă este semnat de părți¹⁰⁵. Dacă nu are semnătura părților, actul constituie, între acestea, doar un început de dovadă scrisă. Această regulă, care este cunoscută sub denumirea de *conversiunea înscrisului autentic*, se aplică numai în cazul în care forma autentică este solicitată *ad probationem*. În cazul în care forma autentică este cerută *ad validitatem*, actul juridic fiind lovit de nulitate absolută, nu mai prezintă nicio relevanță salvarea parțială a forței probante a înscrisului.

2.4.2.3. Înscrisurile sub semnătură privată

Înscrisul sub semnătură privată este cel întocmit de părți, fără intervenția vreunui organ al statului. Pentru a valora ca probă, legea impune condiția ca el să fie semnat de părți¹⁰⁶, cu excepția acelor situații în care legea nu cere și condiții speciale (pluralitatea de exemplare și formula „bun și aprobat”). Astfel, actele sub semnătură privată care constată convenții sinalagmatice nu sunt valabile dacă nu s-au făcut în atâtea exemplare câte părți cu interese contrarii sunt și dacă pe fiecare exemplar nu se face mențiune despre numărul originalelor care s-au făcut. Totuși, lipsa mențiunii nu poate fi invocată de cel care a executat obligația

¹⁰³ Spre exemplu, mențiunea conform căreia prețul a fost achitat anterior semnării actului.

¹⁰⁴ Spre exemplu, descrirea de către una dintre părți a modului în care a dobândit bunul ce face obiectul contractului – M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 905.

¹⁰⁵ Totuși, potrivit art. 102 NCC actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea tuturor prevederilor legale, sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea calitate, în afară de cazul în care beneficiarii acestor acte au cunoscut, în momentul întocmirii lor, lipsa acestei calități.

¹⁰⁶ În ceea ce privește rolul semnăturii, art. 268 NCPC prevede că semnătura unui înscris face deplină credință, până la proba contrarie, despre existența consimțământului părții care l-a semnat cu privire la conținutul acestuia.

constatată prin respectivul înscris. De asemenea, părțile nu pot invoca neîndeplinirea acestei condiții atunci când înscrisul a fost redactat într-un singur exemplar, care a fost lăsat în păstrarea unui terț (art. 274 NCPC)¹⁰⁷. Pe de altă parte, actele sub semnătură privată prin care o parte se obligă către alta să-i plătească o sumă de bani sau o cantitate determinată de bunuri fungibile trebuie să fie scrise în întregime de acela care s-a obligat sau cel puțin acesta, înainte de a semna, să adauge la sfârșitul actului cuvintele „bun și aprobat pentru ...”, arătând în cifre și litere suma de bani sau cantitatea de bunuri (art. 275 NCPC)¹⁰⁸. Atunci când există neconcordanță între suma trecută în cuprinsul înscrisului și cea trecută în cadrul formulei din finalul actului, se va considera că obligația se referă la suma mai mică, dacă nu se dovedește contrariul¹⁰⁹.

Aceste condiții speciale nu se aplică în raporturile dintre profesioniști (art. 277 alin. 1).

În cazul în care înscrisul nu este semnat sau nu îndeplinește condițiile speciale, atunci când acestea sunt cerute, el nu are forță probatorie. Aceasta nu afectează, în sine, valabilitatea convenției părților, ci numai posibilitatea de dovedire a acesteia. În cazul neîndeplinirii condițiilor speciale (multiplu exemplar și bun și aprobat), înscrisul ar putea constitui un început de dovadă scrisă, putând fi completat cu alte probe în vederea dovedirii actului juridic ce leagă părțile¹¹⁰. Acest aspect prezintă relevanță numai în cazul în care forma scrisă este solicitată *ad probationem*. În cazul în care aceasta este solicitată *ad validitatem*, nu se mai pune problema probei deoarece chiar operațiunea juridică nu mai există.

În ce privește forța probantă a înscrisului sub semnătură privată, acesta este supus condiției recunoașterii lui de către cel căruia i se opune. Înscrisul recunoscut

¹⁰⁷ În literatura și practica apărute sub imperiul vechiului cod civil (art. 1179), s-au reținut și alte situații în care regula multiplului exemplar nu se aplică: în cazul în care convenția sinalagmatică a fost constatată prin hotărâre judecătorească; când actul nu este valabil ca înscris autentic, dar prin conversiune este valabil ca înscris sub semnătură privată; atunci când convenția s-a încheiat prin corespondență; lipsa mențiunii multiplului exemplar se acoperă dacă toate exemplarele se aduc în instanță – a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 168. Apreciem că soluțiile își păstrează actualitatea. De asemenea, în mod corect s-a reținut că neîndeplinirea formalității multiplului exemplar poate fi invocată numai de către părți, iar nu și de către terți, deoarece această condiție este stabilită în interesul și protecția părților – M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 914.

¹⁰⁸ În aplicarea art. 1180 din vechiul cod civil, s-a reținut că formula bun și aprobat nu este aplicabilă în situații precum: când obligația unilaterală are ca obiect predarea unui bun cert determinat ori o prestație de a face sau a nu face; atunci când obligația debitorului nu este determinată; în cazul chitanțelor liberatorii, deoarece nu ar fi vorba de nașterea unei obligații; în cazul înscrisului nul ca act autentic, dar valabil ca act sub semnătură privată; când obligația unilaterală este constatată printr-o hotărâre judecătorească – a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 169. Soluțiile sunt valabile și astăzi.

¹⁰⁹ În materia cambiei, cecului și biletului la ordin se acordă prioritate sumei înscrise în litere; dacă totuși suma de plată este scrisă de mai multe ori, fie în litere, fie în cifre, în caz de deosebire, suma de plată este suma cea mai mică (art. 6 din Legea nr. 58/1934 și art. 9 din Legea nr. 59/1934).

¹¹⁰ TS, s. civ., dec. 2561/1987, în RRD nr. 7/1988, p. 55.

face dovada între părți până la proba contrarie atât în ce privește conținutul, cât și data acestuia. Mențiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părților fac, de asemenea, dovadă până la proba contrară, iar celelalte mențiuni, străine de cuprinsul acestui raport, pot servi doar ca început de dovadă scrisă. În ceea ce îi privește pe terți (creditori chirografari, care acționează pe calea acțiunii pauliene, dobânditorii cu titlu particular)¹¹¹, data înscrisului sub semnătură privată nu le este opozabilă decât dacă înscrisul prezintă data certă. Potrivit art. 278 NCPC, data certă se dobândește:

1. din ziua în care au fost prezentate spre a se conferi dată certă de către notarul public, executorul judecătoresc sau alt funcționar competent în această privință;

2. din ziua când au fost înfățișate la o autoritate sau instituție publică, făcându-se despre aceasta mențiune pe înscrisuri;

3. din ziua când au fost înregistrate într-un registru sau alt document public;

4. din ziua morții ori din ziua când a survenit neputința fizică de a scrie a celui care l-a întocmit sau a unuia dintre cei care l-au subscris, după caz;

5. din ziua în care cuprinsul lor este reprodus, chiar și pe scurt, în înscrisuri autentice întocmite în condițiile art. 269, precum încheieri, procese-verbale pentru punerea de sigilii sau pentru facere de inventar;

6. din ziua în care s-a petrecut un alt fapt de aceeași natură care dovedește în chip neîndoielnic anterioritatea înscrisului.

La aceste prevederi se adăugă și cele ale art.3 alin.1 lit. c) din Legea nr. 51/1995 potrivit cărora avocații pot atesta data actelor care le sunt prezentate¹¹².

În cazul chitanțelor liberatorii, instanța, în funcție de împrejurări, poate înălțura aplicarea regulilor privind data certă, mai puțin în cazul în care există dispoziții contrare¹¹³.

Data certă nu este necesară în cazul înscrisurilor sub semnătură privată întocmite în exercițiul unei întreprinderi. În acest caz, data consemnată în înscris este prezumată ca reală, dar poate fi combătută prin orice mijloc de probă (art. 277 alin. 3 NCPC).

Terții nu se pot prevala de lipsa datei certe dacă au recunoscut realitatea datei din înscris sau atunci când au participat la menționarea datei incorecte în înscris¹¹⁴.

¹¹¹ Nu sunt terți creditorii chirografari care acționează pe calea unei acțiuni oblice, deoarece exercită drepturile debitorilor lor. De asemenea, nu sunt terți succesorii universali și cei cu titlu universal, cu excepția moștenitorilor rezervatari, atunci când este atinsă rezerva prin acte cu titlu gratuit.

¹¹² A se vedea, Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, ed. 2, p. 360.

¹¹³ Spre exemplu, în vederea protecției drepturilor creditorilor urmăritori, dar și a eventualului adjudecatar al imobilului scos la vânzare în procedura urmăririi silite, se prevede că plățile de chirii sau arenze efectuate debitorului urmărit înainte de scadență nu pot fi opuse creditorilor urmăritori și adjudecatarului decât dacă sunt notate în cartea funciară (anterior notării urmăririi – nn.TCB) – art. 828 alin. 3 NCPC.

¹¹⁴ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 493; M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 921.

2.4.2.4. Înscrierile pe suport informatic

În legătură cu înscrierile pe suport informatic, art. 282 NCPC stabilește că atunci când datele unui act juridic sunt redactate pe un suport informatic, documentul care reproduce aceste date constituie instrument probator al actului, dacă este inteligibil și prezintă garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în privința conținutului acestuia și a identității persoanei de la care acesta emană.

Înscrierea datelor unui act juridic pe suport informatic este prezumată a prezenta garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în cazul în care ea este făcută în mod sistematic și fără lacune și când datele înscrise sunt protejate contra alterărilor și contrafacerilor astfel încât integritatea documentului este pe deplin asigurată. O astfel de prezumție există și în favoarea terților din simplu fapt că înscrierea este efectuată de către un profesionist (art. 283).

În ceea ce privește puterea doveditoare a înscrierilor pe suport informatic, dacă prin lege nu se prevede altfel, documentul care reproduce datele unui act, înscrise pe un suport informatic, face deplină dovadă între părți, până la proba contrară. Dacă suportul sau tehnologia utilizată pentru redactare nu garantează integritatea documentului, acesta poate servi, după circumstanțe, ca mijloc material de probă sau ca început de dovadă scrisă (art. 284).

2.4.2.5. Înscrierile în formă electronică

Este recunoscută valoarea probatorie a înscrierilor în formă electronică, dar în ceea ce privește condițiile și puterea doveditoare trebuie avute în vedere dispozițiile speciale cuprinse în Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică.

Potrivit definiției legale, *înscrișul în formă electronică* reprezintă o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar (art. 4 pct. 2 din Legea nr. 455/2001).

Înscrișul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat nesuspendat sau nerevocat la momentul respectiv și generată cu ajutorul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii electronice, este asimilat, în ceea ce privește condițiile și efectele sale, cu *înscrișul sub semnătură privată*.

Înscrișul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică, recunoscut de către cel căruia i se opune, are același efect ca *actul autentic* între cei care l-au subscris și între cei care le reprezintă drepturile.

În ceea ce privește sarcina probei, dispozițiile speciale menționează că cel care invocă înaintea instanței o semnătură electronică, un certificat calificat sau un mecanism securizat de creare a semnăturii trebuie să dovedească faptul că acestea îndeplinesc condițiile legii. În acest sens, legea instituie o serie de prezumții:

- semnătura electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat eliberat de un furnizor de servicii de certificare acreditat, este prezumată a îndeplini condițiile legale;
- furnizorul de servicii de certificare acreditat este prezumat a îndeplini condițiile legale;
- dispozitivul securizat de generare a semnăturii, omologat, este prezumat a îndeplini condițiile legale.

În cazul în care una dintre părți nu recunoaște înscrisul sau semnătura, instanța va dispune întotdeauna ca verificarea să se facă prin expertiză tehnică de specialitate. În acest scop, expertul sau specialistul este dator să solicite certificate calificate, precum și orice alte documente necesare, potrivit legii, pentru identificarea autorului înscrisului, a semnatarului ori a titularului de certificat.

Semnătura electronică este utilizată în cadrul contractelor care se încheie prin mijloace electronice conform Legii nr. 365/2002 privind comerțul electronic. De asemenea, potrivit Legii nr. 589/2004 privind regimul juridic al activității electronice notariale, pot fi îndeplinite în formă electronică: *a)* legalizarea copiilor electronice de pe documentele originale; *b)* darea de dată certă prin marcarea temporală a documentelor ce îndeplinesc condițiile prevăzute de lege și atestarea locului unde s-au încheiat acestea; *c)* primirea și păstrarea în arhiva electronică a documentelor ce îndeplinesc condițiile prevăzute de lege; *d)* legalizarea traducerilor în formă electronică; *e)* eliberarea de duplicate; *f)* alte operațiuni prevăzute de lege.

2.4.2.6. *Registrele profesioniștilor*

Noul Cod de procedură civilă reia prevederile art. 50 și urm. din Codul de comerț referitoare la forța probantă a registrelor comercianților¹¹⁵.

Registrele profesioniștilor, întocmite și ținute cu respectarea dispozițiilor legale, pot face între aceștia deplină dovadă în justiție, pentru faptele și chestiunile legate de activitatea lor profesională.

Registrele, chiar neținute cu respectarea dispozițiilor legale, fac dovadă contra celor care le-au ținut. Cu toate acestea, partea care se prevalează de ele nu poate scinda conținutul lor.

În toate cazurile, instanța este în drept a aprecia dacă se poate atribui conținutului registrelor unui profesionist o altă putere doveditoare, dacă trebuie să se renunțe la această probă în cazul în care registrele părților nu concordă sau dacă trebuie să atribuie o credibilitate mai mare registrelor uneia dintre părți.

2.4.2.7. *Regimul altor înscrisuri*

Codul de procedură civilă asimilează înscrisurilor sub semnătură privată următoarele categorii de înscrisuri:

- a) contractele încheiate pe formulare tipizate sau standardizate ori încorporând condiții generale tip. Acestea sunt considerate înscrisuri sub

¹¹⁵ Noțiunea de comerciant are astăzi drept corespondent pe cea de profesionist.

semnătură privată dacă sunt semnate și dacă legea nu stabilește un alt regim juridic;

b) biletele, tichetele și alte documente asemănătoare, utilizate cu ocazia încheierii unor acte juridice sau care încorporează dreptul la anumite prestații. Acestea au forța probantă a înscrisurilor sub semnătură privată chiar dacă nu sunt semnate, dacă legea nu prevede altfel¹¹⁶;

c) telexul sau telegrama, ale căror originale au fost semnate de expeditor și depuse la oficiul poștal, fac dovada ca și înscrisul sub semnătură privată¹¹⁷.

d) În ce privește planurile, schițele, hărțile, fotografiile și orice alte documente anexate unui înscris, acestea au aceeași putere doveditoare ca și înscrisurile la care sunt atașate. Ele trebuie să aibă legătură cu înscrisul la care sunt alăturate și să poarte semnătura părții sau a persoanei competente care a întocmit înscrisul.

e) Mențiunile făcute de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu care a rămas neîntrerupt în posesia sa face dovada, cu toate că nu este nici semnată, nici datată de el, când tinde a stabili liberațiunea debitorului. Aceeași putere doveditoare o are mențiunea făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul duplicatului unui înscris sau al unei chitanțe, dacă duplicatul sau chitanța este în mâinile debitorului.

f) Registrele și hărțile domestice nu fac dovadă pentru cel care le-a scris, în schimb fac dovadă împotriva acestuia: i) în toate cazurile în care atestă neîndoielnic o plată primită; ii) când cuprind mențiunea expresă că însemnarea a fost făcută în folosul celui arătat drept creditor, pentru a ține loc de titlu.

Rezultă că însemnările din aceste registre sau hărțile domestice pot fi ne semnate sau nedatate.

S-a reținut că, în cazul în care se dovedește existența lor, instanța poate dispune înfățișarea registrelor și hărților domestice de către partea care le deține (art. 293-295 NCPC)¹¹⁸.

g) Modificările înscrisului autentic sub semnătură privată. Ștersăturile, radierile, corecturile și orice alte modificări, mențiuni sau adăugiri, făcute într-un înscris, nu vor fi luate în considerare decât dacă au fost constatate sub semnătură de cel competent să îl întocmească sau de partea de la care emană înscrisul, după caz.

2.4.2.8. Administrarea probei cu înscrisuri

În cazul în care partea are înscrisurile cu care dorește să facă proba, nu există nicio dificultate, le depune în copii certificate odată cu cererea de chemare în

¹¹⁶ Unul dintre cele mai întâlnite mijloace de probă este factura fiscală. În regimul Codului de comerț, deși art. 46 se referea numai la facturi acceptate, se făcea următoarea distincție: factura acceptată face dovadă atât în favoarea emitentului cât și împotriva acestuia; factura neacceptată face dovadă numai împotriva celui care a emis-o (a se vedea, V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 175).

¹¹⁷ Noul Cod de procedură civilă a lărgit sistemul probator deoarece anterior, în art. 47-48 din Codul de comerț, acestea aveau numai calitatea de *început de dovadă scrisă*.

¹¹⁸ M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 922.

judecată sau cu întâmpinarea, ori în condițiile stabilite de art. 254 alin. 4. Partea care a depus copie certificată de pe un înscris trebuie să aibă în ședință originalul sau să-l depună înainte la grefa instanței în păstrare, sub sancțiunea de a nu se ține seama de înscris. Dacă înscrisurile sunt în limbă străină trebuie însoțite de traduceri legalizate. Înscrisurile depuse de părți rămân dobândite judecătii și nu se mai pot retrage fără acordul adversarului (art. 292 NCPC).

Dacă însă înscrisul pe care dorește să-l folosească o parte se găsește la adversar, la cererea celui interesat, instanța poate ordona înfățișarea lui. Cererea nu poate fi respinsă dacă înscrisul este comun părților sau dacă adversarul s-a referit în proces la el ori dacă, potrivit legii, ea este obligată să prezinte înscrisul (art. 293 NCPC). Totuși, cererea de prezentare a înscrisului poate fi respinsă, potrivit art. 294, în întregime sau în parte, în cazul în care cuprinsul înscrisului privește chestiuni cu totul personale, ori dacă înfățișarea înscrisului ar încălca obligația de a păstra secretul sau când prezentarea lui ar atrage urmărirea penală împotriva părții sau a unei alte persoane (soț sau o rudă ori afin până la gradul al treilea inclusiv), ori ar expune-o disprețului public. Dacă legea nu dispune altfel, incidența vreunui din aceste cazuri va fi verificată de judecător, prin cercetarea conținutului înscrisului, făcându-se în încheiere o mențiune corespunzătoare. Cazurile de respingere a depunerii la dosar a înscrisurilor sunt de strictă interpretare, neputând fi extinse pe cale de analogie.

Partea care solicită înfățișarea unor înscrisuri de către cealaltă parte trebuie să dovedească faptul deținerii înscrisurilor de către aceasta din urmă. În situațiile în care partea care se pretinde că are înscrisul refuză să răspundă la interogatoriul ce s-a propus în dovedirea deținerii sau existenței înscrisului, sau dacă reiese din dovezile administrate că l-a ascuns sau l-a distrus, ori dacă, după ce s-a dovedit deținerea înscrisului, nu-l prezintă la cererea instanței, aceasta va putea considera ca dovedite afirmațiile părții care a cerut prezentarea înscrisului, cu privire la cuprinsul acelui înscris (art. 295 NCPC).

Unele aplicații particulare ale regulilor prezentate se regăsesc în legi speciale, precum O.U.G. nr. 100/2005 privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate industrială¹¹⁹ și Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ¹²⁰.

Este posibil ca înscrisul pe care dorește să-l folosească una din părți să se găsească la o terță persoană și în această situație ea va fi citată ca martor,

¹¹⁹ Potrivit art. 5 „la solicitarea unei părți care a prezentat elemente de probă, în mod rezonabil accesibile și suficiente în susținerea afirmațiilor sale și dacă aceste elemente se află sub controlul părții adverse, instanța judecătorească competentă poate să ordone ca aceste elemente de probă să fie produse de partea adversă, sub rezerva asigurării protecției informațiilor confidențiale. În cazul încălcărilor drepturilor de proprietate industrială protejate, săvârșite la scară comercială, instanțele judecătorești competente pot, la cererea unei părți, să ordone comunicarea documentelor bancare, financiare sau comerciale, care se găsesc sub controlul părții adverse, sub rezerva ca protecția informațiilor confidențiale să fie asigurată.”

¹²⁰ Potrivit art. 13 alin. 1 „la primirea cererii, instanța dispune citarea părților și poate cere autorității al cărei act este atacat să îi comunice de urgență acel act, împreună cu întreaga documentație care a stat la baza emiterii lui, precum și orice alte lucrări necesare pentru soluționarea cauzei.”

punându-i-se în vedere să aducă înscrisul în instanță (în cazul persoanei juridice, reprezentanții ei vor fi citați ca martori). Terțul poate refuza aducerea înscrisului numai în cazurile prevăzute de art. 294 NCPC, la care ne-am referit mai sus.

În sfârșit, dacă înscrisul se găsește în păstrarea unei autorități, instanța va dispune, la cererea uneia din părți sau din oficiu, aducerea lui, punând în vedere conducătorului sau instituției publice, autorității sau instituției măsurile care se pot dispune pentru neconformare.

Autoritatea sau instituția publică este în drept să refuze trimiterea înscrisului când acesta se referă la apărarea națională, siguranța publică sau relațiile diplomatice. Extrase parțiale vor putea fi trimise dacă niciunul dintre aceste motive nu se opune. Dispozițiile normative cuprinse în documente clasificate pot fi dovedite și consultate numai în condițiile prevăzute de lege (art. 298 și art. 252 alin. 3).

Pe de altă parte, art. 299 stabilește că instanța nu va putea cere trimiterea în original a cărților funciare și a planurilor, a registrelor autorităților sau instituțiilor publice, a testamentelor depuse la instanțe, notari publici sau avocați, precum și a altor înscrisuri originale aflate în arhivele acestora. Se vor putea cere doar copii certificate ale acestora. Totuși, dacă procedura verificării înscrisurilor o împune, instanța va putea ordona prezentarea testamentelor originale sau a altor însemnuri originale pentru efectuarea expertizei grafologice în laboratoarele de specialitate dacă expertiza actului nu se poate efectua la sediul arhivei (art. 299).

În privința registrelor profesioniștilor, art. 300 alin. 1 dispune că instanța va putea ordona înfățișarea sau comunicarea lor, la cererea uneia dintre părți sau din oficiu.

Dacă înscrisul se găsește la una din părți și nu poate fi prezentat în instanță și nu este suficientă prezentarea unor extrase sau copii ori în cazul înscrisurilor la care se referă art. 299 ce nu pot fi aduse în instanță sau se găsesc în altă localitate sau, în sfârșit, în cazul înscrisurilor ori registrelor profesioniștilor aflate în altă localitate se poate recurge, după caz, la cercetarea înscrisurilor de către un judecător delegat, cu citarea părților, sau la comisia rogatorie (art. 296, art. 299 alin. 2, art. 300 alin. 2).

2.4.2.9. Verificarea înscrisurilor

Înscrisurile aduse ca mijloace de probă de una din părți pot fi contestate de adversar. Dacă este vorba de un înscris sub semnătură privată, cel căruia i se opune, trebuie fie să-l recunoască, fie să-l conteste, deoarece o atitudine neutră, în sensul de a declara că nu cunosc scrisul sau semnătura, este permisă numai moștenitorilor sau succesorilor în drepturi și aceuia de la care se pretinde că emana înscrisul (art. 301 NCPC). Mai mult, partea căreia i se opune un înscris, fie că este înscris autentic sau înscris sub semnătură privată, poate declara că înscrisul respectiv este fals. În ambele ipoteze, instanța trebuie să procedeze la verificarea înscrisului.

Contestarea scrierii sau semnăturii ori defăimarea ca fals a unui înscris trebuie să fie invocată, sub sancțiunea decăderii, la primul termen după depunerea înscrisului¹²¹.

În caz de contestare sau defăimare ca fals a unui înscris, se procedează la verificarea de scripte sau la procedura falsului. Acestea pot fi angajate și pe cale principală, înainte de existența unui proces de fond, pe calea *procedurii de asigurare a dovezilor*, cu respectarea condițiilor acestei proceduri.

a) Verificarea de scripte

Procedura verificării de scripte se aplică înscrisurilor sub semnătură privată¹²².

Dacă partea declară că nu recunoaște scrisul sau semnătura, președintele completului o va pune să scrie sub dictarea sa părți din înscris sau să semneze, refuzul acesteia putând fi considerat ca o recunoaștere a scrisului ori a semnăturii. În cazul în care această verificare nu este concludentă pentru instanță, aceasta va dispune efectuarea unei expertize, scop în care părțile sunt obligate să depună înscrisul folosit în proces, iar ca piese de comparație înscrisuri autentice, înscrisuri sub semnătură privată, necontestate de părți, părți recunoscute din înscrisul contestat și cele scrise în fața instanței (art. 301-302 NCP).

În funcție și de concluziile expertului, sau și de alte probe admise de lege, instanța va decide dacă înscrisul rămâne sau nu în proces.

b) Procedura falsului

Procedura falsului este obligatorie atunci când se dorește combaterea unui înscris autentic sub aspectul mențiunilor ce au la bază constatările făcute personal de către cel care a autentificat actul. Ea poate fi utilizată și în cazul înscrisurilor sub semnătură privată.

Este de menționat că procedura falsului este riscantă și trebuie utilizată cu mare responsabilitate deoarece în cazul în care nu se dovedește falsul, există posibilitatea ca partea care a declanșat procedura să fie la rândul ei urmărită pentru inducerea în eroare a organelor judiciare (art. 268 NCP). În plus, procedura falsului reprezintă un incident care conține un potențial tergiversator care poate afecta soluționarea cauzei într-un termen rezonabil. În baza acestor rațiuni legiuitorul a reglementat extrem de amănunțit etapele procedurii falsului, fiind vădită intenția de a da curs acestei proceduri numai atunci când ambele părți se plasează pe poziții ferme și neechivoce în ceea ce privește defăimarea, respectiv utilizarea înscrisului.

În situația în care cel mai târziu la primul termen după prezentarea unui înscris folosit în proces una din părți declară că acesta este fals prin falsificarea scrierii sau semnăturii¹²³, ea este obligată să arate motivele pe care se sprijină.

¹²¹ Procedura verificării de scripte precum și cea a falsului reprezintă incidente cu privire la administrarea probei prin înscrisuri care pot interveni și în căile de atac, inclusiv în recurs, în cazul în care înscrisurile respective sunt depuse direct în aceste căi de atac. În acest sens, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 504.

¹²² Se aplică pentru identitate de rațiune și scrisorilor, registrelor, altor înscrisuri ori începutului de dovadă scrisă. În acest sens, G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 459, M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 949.

¹²³ În principiu, procedura falsului este aplicabilă indiferent că este vorba de fals material sau intelectual (art. 321 NCP). În literatură s-a reținut că defăimarea unui înscris sub

Dacă adversarul care a adus înscrisul nu este prezent, instanța va dispune înfățișarea părților personal sau, dacă sunt împiedicate de motive temeinice, prin mandatar cu procură specială, la alt termen, când cel care folosește înscrisul va lua cunoștință de defăimarea înscrisului ca fals, va depune originalul și va da explicațiile necesare. Judecătorul poate ordona prezentarea părților chiar și înainte de primul termen de judecată, dacă partea declară, prin întâmpinare, că scrierea sau semnătura sa este falsificată (art. 304).

Președintele va constata, prin proces-verbal, starea materială a înscrisului defăimat, dacă există pe el ștersături, adăugiri, sau corecturi, apoi îl va semna pentru a nu fi schimbat, împreună cu părțile și grefierul de ședință, după care va fi depus la grefă. Dacă, la termenul fixat de instanță, partea care a depus înscrisul lipsește, nu voiește să răspundă sau declară că nu se mai folosește de înscris, acesta va fi înlăturat din proces. Dimpotrivă, înscrisul va fi considerat ca recunoscut, dacă cel care a defăimat înscrisul ca fals lipsește, nu voiește să răspundă sau nu stăruie în declarație (art. 306). Prin urmare, pozițiile echivoce ale părților, deduse din absența lor la termen reprezintă prezumții legale de renunțarea fie la procedura falsului, fie la utilizarea înscrisului.

Dacă părțile însă se prezintă și își mențin pozițiile inițiale, instanța va înainta procesul-verbal și înscrisul defăimat procurorului deoarece falsul constituie o infracțiune ce intră în competența acestuia de cercetare, putând să suspende și judecata procesului civil dacă s-a arătat autorul sau complicele falsului (art. 307). Suspendarea este facultativă, fiind lăsată la aprecierea judecătorului în funcție de circumstanțele cauzei. În cazul în care judecătorul nu suspendă procesul iar în urma derulării procedurii penale se stabilește că înscrisul era fals, partea interesată are la dispoziție calea de atac extraordinară a revizuirii, în temeiul art. 509 alin. 1 pct. 3 NCPP.

În situația în care nu este cazul unei judecăți penale, deoarece nu poate fi pornită ori nu poate continua¹²⁴, falsul se va cerceta, pe cale incidentală, de către

semnătură privată pentru fals intelectual nu este posibilă deoarece s-ar ajunge la contestarea existenței actului juridic constat și la eludarea regulilor referitoare la probe, prin acceptarea combaterii unui înscris sub semnătură privată prin orice mijloc de probă (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 506).

¹²⁴ Potrivit art.16 alin.1 NCPP:

„Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă:

- a) fapta nu există;*
- b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege;*
- c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea;*
- d) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate;*
- e) lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale;*
- f) a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică;*
- g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii;*
- h) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege;*
- i) există autoritate de lucru judecat;*
- j) a intervenit un transfer de proceduri cu un alt stat, potrivit legii.”*

instanța civilă, prin orice mijloace de probă (art. 308). Soluția este corectă deoarece ceea ce contează în sfera civilului nu este tragerea la răspundere penală a autorului, ci dacă actul corespunde realității. Dacă tragerea la răspundere penală nu mai este posibilă din motive precum moartea autorului, prescripția etc., există interesul clarificării asupra caracterului adevărat sau fals al înscrisului exclusiv din perspectiva efectelor pe care le produce în sfera raporturilor civile. Aceste dispoziții, care au o tradiție în legislația noastră, astăzi trebuie însă corelate cu cele ale art. 315 alin. 2 lit. d) NCPP, potrivit căreia ordonanța de clasare cuprinde printre altele mențiuni și sesizarea judecătorului de cameră preliminară cu propunerea de desființare totală sau parțială a unui înscris. Prin urmare, atunci când nu poate fi angajată răspunderea penală, există o procedură specială pentru înlăturarea efectelor juridice ale înscrisurilor false. Această procedură este prevăzută în art. 549 ind. 1 NCPP și revine în competența judecătorului de cameră preliminară de la instanța căreia i-ar reveni, potrivit legii, competența să judece cauza în primă instanță. Acesta va fi sesizat procuror. Atunci când admite cererea, judecătorul dispune desființarea înscrisului¹²⁵. Așa cum se poate observa, prevederile speciale și derogatorii existente în procedura penală reduc substanțial din câmpul de aplicare al art. 308 NCPC¹²⁶.

Analizarea procedurii falsului pe cale incidentală nu înseamnă că acesta nu s-ar putea promova și pe calea unei cereri principale, inclusiv în temeiul art. 35 NCPC¹²⁷.

¹²⁵ În ceea ce privește modalitatea în care se execută această soluție, art. 580 NCPP prevede că: „(1) Dispoziția hotărârii penale care declară un înscris ca fiind fals în totul sau în parte se execută sau se pune în executare de către judecătorul delegat cu executarea.

(2) Când înscrisul declarat fals a fost anulat în totalitatea lui, se face mențiune despre aceasta pe fiecare pagină, iar în caz de anulare parțială, numai pe paginile care conțin falsul.

(3) Înscrisul declarat fals rămâne la dosarul cauzei.

(4) În cazul în care este necesar ca despre înscrisul declarat fals să se facă mențiune în scriptele unei instituții publice, i se trimite acestuia o copie de pe hotărâre.

(5) În situația în care, din orice motive, înscrisul falsificat nu se află, în original, la dosar, instanța va trimite o copie de pe hotărâre instituțiilor publice care dețin o copie a acestuia sau care dețin înregistrarea unor mențiuni cu privire la acesta.

(6) Instanța poate dispune, când constată existența unui interes legitim, eliberarea unei copii, cu mențiunile arătate la alin. (2), de pe înscrisul sub semnătură privată falsificat. În aceleași condiții, instanța poate dispune restituirea înscrisului oficial parțial falsificat.”

¹²⁶ Cu toate acestea, nu trebuie trasă concluzia ineficienței acestuia din urmă. Sunt situații în care procurorul nu sesizează judecătorul de cameră preliminară, după cum în practica judiciară au fost identificate situații în care judecătorul de cameră preliminară nu a soluționat pe cererea procurorului de desființare a înscrisului, apreciind că materialul probator existent la dosar nu permite o concluzie cu privire la caracterul real sau fals al înscrisului [C.A. Craiova, încheiere din 24 mai 2014, în M. Udriou, *Procedură penală. Partea specială*, Ed. C. H. Beck, București, 2014, p. 79-81, *apud* M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 964]. În speță, clasarea cauzei a avut loc ca urmare a faptului că a intervenit prescripția, iar procurorul nu a administrat probe din care să rezulte caracterul fals al înscrisului. Judecătorul de cameră preliminară a apreciat că în absența oricăror probe, ar fi contrar specificului judecății în camera preliminară să administreze un probatoriu atât de complex, una dintre soluții fiind chiar cea a folosirii art. 308 NCPC.

¹²⁷ În doctrină s-a reținut că în măsura în care sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate ale art. 111 C. pr. civ. de la 1865 (art. 35 NCPC), se poate recurge la o acțiune în constatare

2.4.3. Proba cu martori¹²⁸

2.4.3.1. Admisibilitatea probei cu martori

Proba testimonială este reglementată de art. 309-326 NCPC.

Potrivit art. 309 alin. 1, proba cu martori este admisibilă în toate cazurile în care legea nu dispune altfel. Se precizează apoi că niciun act juridic nu poate fi dovedit cu martori, dacă valoarea obiectului său este mai mare de 250 lei. Cu toate acestea, se poate face dovada cu martori, contra unui profesionist, a oricărui act juridic, indiferent de valoarea lui, dacă a fost făcut de acesta în exercițiul activității sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere formă scrisă. În cazul în care legea cere forma scrisă pentru validitatea unui act juridic (*ad validitatem*), acesta nu poate fi dovedit cu martori. Proba cu martori este inadmisibilă și dacă legea cere forma scrisă pentru dovedirea unui act juridic (*ad probationem*)¹²⁹, în afară de cazurile în care:

- 1) partea s-a aflat în imposibilitate materială sau morală¹³⁰ de a-și întocmi un înscris pentru dovedirea actului juridic;
- 2) există un început de dovadă scrisă, potrivit prevederilor art. 310;
- 3) partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz fortuit sau de forță majoră¹³¹;
- 4) părțile convin, fie și tacit, să folosească această probă, însă numai privitor la drepturile în care pot să dispună;
- 5) actul juridic este atacat pentru fraudă, eroare, dol, violență ori este lovit de nulitate absolută pentru cauză ilicită sau imorală, după caz;
- 6) se cere lămurirea clauzelor actului juridic.

În ceea ce privește *începutul de dovadă scrisă*, acesta reprezintă orice scriere, chiar nesemnată și nedată, care provine de la o persoană căreia acea scriere i se opune ori de la cel al cărui succesor în drepturi este acea persoană, dacă scrierea face credibil faptul pretins. Constituie început de dovadă scrisă și înscrisul, chiar

pentru stabilirea caracterului fals al unui înscris [V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 272].

¹²⁸ A se vedea pentru dezvoltări M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 967-1004.

¹²⁹ A se vedea art. 1884 alin. 1, art. 1950 art. 2044 alin. 2, art. 2055, art. 2272 NCC.

¹³⁰ S-a apreciat ca fiind imposibilitate morală de preconstituire a unui înscris constatator al unui împrumut faptul că reclamanta era subordonată părâtului la unitatea unde ambii erau încadrați (TS, s. civ., dec. nr. 1113/1988, în RRD nr. 3/1989, p. 72).

¹³¹ Spre deosebire de celelalte excepții care se aplică numai în cazul în care înscrisul era solicitat *ad probationem*, cea de la art. 309 alin. 4 pct. 3 se aplică și în cazul celor solicitate *ad validitatem*. În acest caz, cel care solicită proba cu martori va trebui să dovedească că înscrisul a existat în forma prevăzută de lege și apoi cazul fortuit sau de forță majoră. A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 175. De altfel, în aplicarea acestei reguli, Art. 1037 NCC prevede că „dacă testamentul a dispărut printr-un caz fortuit sau de forță majoră ori prin fapta unui terț, fie după moartea testatorului, fie în timpul vieții sale, însă fără ca acesta să îi fi cunoscut dispariția, valabilitatea formei și cuprinsul testamentului vor putea fi dovedite prin orice mijloc de probă.”

nesemnat de persoana căreia acesta i se opune, dacă a fost întocmit în fața unui funcționar competent care atestă că declarațiile cuprinse în înscris sunt conforme celor făcute de acea persoană. Prin urmare, pentru a constitui început de dovadă scrisă trebuie îndeplinite trei condiții: *să existe o scriere*¹³², chiar și un înscris nesemnat (ex: un înscris nul ca înscris autentic și care nu conține semnătura părților; un înscris sub semnătura privată căruia îi lipsește formula *multiplului exemplar sau bun și aprobat*, declarații extrajudiciare, note, însemnări etc.); *scrierea să provină de la cel căruia îi este opusă* sau de la autorul acestuia ori făcută de altă persoană și semnată de parte, dar dacă înscrisul a fost întocmit în fața unui funcționar competent care atestă că declarațiile cuprinse în înscris sunt conforme celor făcute de acea persoană, semnătura nu mai este necesară; *scrierea să fie aptă a face credibil faptul pretins*¹³³. Este de reținut că, potrivit art. 358 NCPC, refuzul de a răspunde la interogatoriu sau neînfrățirea la acesta, în lipsa unor motive temeinice care să justifice o astfel de atitudine, poate fi considerată de instanță un început de dovadă scrisă în folosul celui care a propus interogatoriul.

Începutul de dovadă scrisă face dovada între părți numai dacă este completat cu alte mijloace de probă, inclusiv martori ori prezumții.

În sfârșit, proba cu martori nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris și nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv, cu excepția celor șase cazuri la care ne-am referit mai sus. Această regulă este aplicabilă numai înscrisurilor preconstituite. De asemenea, ea nu se aplică terților¹³⁴ și nici atunci când se tinde la dovedirea unor acte sau fapte distincte de actul constatat, precum executarea obligațiilor cuprinse în acesta sau modalități de stingere a obligațiilor, dacă acestea pot fi probate prin martori.

Rezultă că proba testimonială este admisibilă pentru părți fără restricții la dovedirea faptelor materiale, fie ele fapte naturale, fie fapte ale omului. Totuși, există și unele fapte naturale (nașterea, moartea) care, în principiu, nu pot fi dovedite prin această probă, ci prin acte de stare civilă.

2.4.3.2. Cine poate fi martor în procesul civil

După ce s-a stabilit că proba testimonială este admisibilă, trebuie observate și dispozițiile care stabilesc cine nu poate fi martor în procesul civil sau cine este scutit să depună mărturie. În principiu, poate fi martor orice persoană fizică,

¹³² Adeverințele și chitanțele emise de pârâtă odată cu încasarea chiriei constituie un început de dovadă scrisă, care, coroborate cu declarațiile de martori, cu prezumțiile rezultate din faptul că reclamantul ocupă efectiv spațiul, fac dovada raporturilor locative între părți (CA București, dec. nr. 2918/2001, apud. M. Fodor, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I., p. 981).

¹³³ S-a reținut că pentru a face credibil faptul pretins, atunci când se tinde a se dovedi contra sau peste conținutul unui înscris, începutul de dovadă scrisă trebuie să fie ulterior datei actului respectiv (TS, s. civ., dec. nr. 1391/1969, în CD 1969, p. 99).

¹³⁴ TS, col. civ. dec. 901/1956, în CD 1956, p. 251.

evident, ce are cunoștință de faptele ce formează obiectul procesului; art. 315 NCPC prevăzând în mod expres că nu pot fi ascultați ca martori: rudele și afinii până la gradul trei inclusiv; soțul și fostul soț, logodnicul ori concubinul; cei aflați în dușmănie sau aflați în legături de interese cu vreuna dintre părți; cei puși sub interdicție judecătorească; cei condamnați pentru mărturie mincinoasă. Dacă în privința ultimelor două categorii interdicția este absolută, pentru primele trei categorii norma are caracter dispozitiv și părțile pot conveni, expres sau tacit, să propună martori și dintre acele persoane. În orice caz, în procesele privitoare la filiație, divorț și alte raporturi de familie, chiar legea permite ascultarea rudelor și afinelor, cu excepția descendenților (art. 316 NCPC).

Pe de altă parte, art. 317 NCPC, prevede că sunt scutiți de a fi martori: cei ținuți de secretul profesional sau de serviciu (de ex., preoții, medicii, farmaciștii, avocații¹³⁵, notarii publici, executorii judecătorești, mediatorii, moașele și asistenții medicali), cu privire la faptele încredințate lor în exercițiul profesiei ori în cadrul serviciului, chiar și după încetarea activității lor; judecătorii, procurorii și funcționarii publici, chiar și după încetarea funcțiilor, asupra împrejurărilor secrete de care au avut cunoștință în această calitate; cei care, prin răspunsurile lor, s-ar expune pe ei înșiși sau ar expune rudele și afinii până la gradul trei ori soțul sau fostul soț la o pedeapsă penală sau la disprețul public. Toate persoanele din primele două categorii, cu excepția preoților, vor putea să depună ca martori, dacă au fost eliberate de obligația păstrării secretului profesional sau de serviciu.

2.4.3.3. Administrarea probei cu martori

Dacă instanța a încuviințat proba cu martori, ea va dispune ascultarea acelor care au fost propuși prin cererea de chemare în judecată și întâmpinare sau în condițiile art. 254 alin. 2. Înlocuirea martorilor nu se va încuviința decât în caz de moarte, dispariție sau motive bine întemeiate, caz în care lista se va depune, sub sancțiunea decăderii, în termen de 5 zile de la încuviințare. Fiecare parte va putea să se împotrivescă la ascultarea unui martor care nu este înscris în listă sau nu este identificat în mod lămurit. Dacă martorul nu se poate deplasa în instanță, se poate încuviința ascultarea la locul unde se află, cu citarea părților (art. 311 și art. 314 NCPC).

Martorii pot fi ascultați chiar la termenul la care proba a fost încuviințată. Dacă nu sunt prezenți la termenul fixat pentru administrarea probei, partea va putea aduce martorii fără citație. Dacă partea s-a obligat în acest sens, însă din motive imputabile acestora nu-și îndeplinește obligația, instanța va dispune citarea sau aducerea cu mandat a martorului pentru un nou termen.

Dacă partea nu și-a asumat o astfel de obligație, martorul este încunoștințat despre necesitatea prezentării sale în instanță prin citație. În cazul în care

¹³⁵

În cazul avocaților sunt aplicabile și norme speciale – art. 46 alin. 2 din Legea nr. 51/1995 – „avocatul nu poate fi ascultat ca martor și nu poate furniza relații niciunei autorități sau persoane cu privire la cauza care i-a fost încredințată, decât dacă are dezlegarea prealabilă, expresă și scrisă din partea tuturor clienților săi interesați în cauză”.

mărtorul lipsește la prima citare, instanța va emite mandat de aducere și îi poate aplica prin încheiere executorie și o amendă. În cazurile urgente se poate dispune aducerea mărtorilor cu mandat chiar de la primul termen. Dacă nici după mandatul cu aducere mărtorul nu se prezintă, instanța va putea proceda la judecată (art. 312). Această măsură, venită în logica celerității, trebuie însă adoptată de instanță astfel încât să nu pună în pericol aflarea adevărului. Instanța trebuie să analizeze aplicarea acestei măsuri luând în calcul și ce alte probe servesc cercetării procesului.

Fiecare martor va fi audiat separat, cei neaudiați neputând fi de față, în ordinea stabilită de președinte, care va ține seama și de cererea părților. Această regulă este instituită pentru a împiedica ca mărtorii să se influențeze unul pe altul. Deși art. 321 alin. 2 NCPC prevede că ordinea ascultării mărtorilor va fi fixată de președinte, ținând seama și de cererea părților, practica formată sub împériul vechiului cod este continuată și astăzi, astfel că, de principiu, se audiază mai întâi mărtorii reclamantului, iar apoi mărtorii pârâtului. În principiu, mărtorii se audiază în cadrul aceleiași ședințe de judecată (art. 260 alin. 4) dar această bună regulă, care eficientizează administrarea probei, nu este una absolută.

Președintele completului, după ce va identifica mărtorul, îi va cere să arate dacă este rudă sau afin cu vreuna din părți și în ce grad, dacă este în serviciul uneia din părți sau este în judecată, în dușmănie sau în legături de interes cu vreuna din părți. Aceste elemente interesează fie pentru a stabili dacă persoana respectivă nu este oprită de lege să depună mărturie, fie în aprecierea sincerității mărtorului. Președintele va pune apoi în vederea mărtorului îndatorirea de a jura și semnificația jurământului¹³⁶. Urmează apoi depunerea jurământului, care, de regulă, are următoarea formulă: „Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu”. Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă în funcție de credința religioasă a mărtorului. Pe timpul depunerii jurământului mărtorii, cu excepția celor de altă religie decât cea creștină, vor ține mâna pe cruce sau pe biblie. Mărtorii care declară că nu au confesiune vor depune un alt jurământ și anume: „Jur pe onoare și conștiință că voi spune adevărul și nu voi ascunde nimic din ceea ce știu”, iar mărtorii care din motive de conștiință sau confesiune nu depun jurământul vor rosti în fața instanței următoarea formulă: „Mă oblig că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu”. Persoanele mute și surdo-mute știutoare de carte vor depune jurământul transcriind formula acestuia și semnând-o, iar persoanele hipoacuzice vor rosti jurământul și cele care nu știu să scrie vor jura prin semne cu ajutorul unui interpret. Se atrage atenția apoi mărtorului că dacă nu spune adevărul, săvârșește infracțiunea de mărturie mincinoasă. Minorul sub 14 ani și cel lipsit de discernământ în momentul

¹³⁶ Nedepunerea jurământului sau a formulei echivalente acestuia, după circumstanțele existente, atrage nulitatea procesului-verbal de constatare a depoziției mărtorului. Nulitatea este relativă și trebuie invocată de partea interesată la termenul când s-a produs, iar dacă nu este prezentă, cel mai târziu la primul termen la care este legal citată (art. 178 alin. 3 lit. b).

audierii, fără a fi pus sub interdicție nu depun jurământ, dar li se atrage atenția să spună adevărul și instanța va ține seama, la aprecierea depozițiilor, de situația lor specială (art. 318-320 NCPC).

După depunerea jurământului, martorul va fi audiat. El va arăta împrejurările pe care le cunoaște și va răspunde la întrebările președintelui, ale părții care l-a propus, ale părții adverse și, eventual, ale procurorului. Martorul nu are voie să citească un răspuns scris de mai înainte, dar, cu încuviințarea președintelui, se poate folosi de însemnări cu privire la cifre sau denumiri. Dacă președintele găsește că întrebarea pusă martorului nu este concludentă, este jignitoare sau tinde la probarea unui fapt a cărui dovedire e oprită de lege, o va respinge, dar la cererea părților se va trece în încheierea de ședință atât întrebarea, cât și motivul pentru care s-a respins. Mărturia se depune oral, dar ea se consemnează în scris de către grefier, după dictarea președintelui, și va fi semnată pe fiecare pagină și la sfârșitul ei de președinte, grefier și martor, după ce acesta a luat cunoștință de cuprins. Dacă martorul nu poate sau refuză să semneze se face mențiunea despre aceasta. În cazul în care martorul, fără motiv întemeiat, refuză să depună mărturie, va fi sancționat, prin încheiere executorie, cu amendă și poate fi obligat și la despăgubiri față de partea vătămată.

Martorii ascultați rămân în sala de ședință până la sfârșitul cercetării, dacă instanța nu hotărăște altfel. Prin această măsură se împiedică comunicarea lor cu cei încă neaudiați, dar se asigură și posibilitatea de a fi întrebați din nou, dacă instanța apreciază că este necesar. Dacă depozițiile martorilor se contrazic, ei pot fi confrunțați. Dacă instanța are bănueli puternice că martorul a depus mincinos sau a fost mituit, încheie proces-verbal și sesizează organul de urmărire penală competent (art. 321-323 și 325).

Martorii pot cere să li se plătească cheltuielile de transport, cazare și masă dacă sunt din altă localitate, precum și dreptul la despăgubiri. Încheierea instanței este executorie (art. 326 NCPC).

2.4.3.4. Aprecierea probei cu martori

Potrivit art. 324, în aprecierea declarațiilor martorilor, instanța va ține seama de sinceritatea acestora și de împrejurările în care au luat cunoștință de faptele ce fac obiectul declarației respective. Sinceritatea martorului se poate desluși prin analizarea aspectelor asupra cărora judecătorul interoghează martorul înainte de luarea depoziției: dacă este rudă sau afin cu una din părți, dacă se află în serviciul uneia dintre părți, în raport de izvorul informațiilor martorului (direct sau indirect) etc. În cazul în care judecătorul apreciază că mărturia nu este sinceră, o poate înlătura motivat din proces. Aprecierea mărturiei are în vedere nu numai sinceritatea, ci și reflectarea fidelă a realității faptice. În această privință judecătorul trebuie să analizeze împrejurările în care martorul a luat cunoștință despre cele relatate, dacă a luat în mod direct cunoștință de ele sau i-au fost prezentate de alte persoane, vârsta martorului, ocupația acestuia gradul de cultură pe care îl

are martorul, timpul scurs între luarea la cunoștință și relatarea faptelor etc. Toate acestea contribuie la aprecierea valorii pe care depoziția o poate avea în formarea convingerii judecătorului.

2.4.4. *Prezumțiile*¹³⁷

2.4.4.1. *Noțiune și clasificare*

Potrivit art. 327 NCPC, prezumțiile sunt consecințele pe care legea sau judecătorul le trage dintr-un fapt cunoscut pentru a stabili un fapt necunoscut¹³⁸. Din text rezultă că prezumțiile sunt de două feluri: legale și judiciare (judecătorești, simple). În ambele cazuri însă prezumțiile sunt rezultatul a două raționamente: întâi, din cunoașterea probelor directe (înscrieri, mărturii etc.) judecătorul induce existența în trecut a unui fapt vecin și conex cu faptul generator de drepturi, iar apoi, din cunoașterea faptului vecin și conex deduce existența faptului generator de drepturi, datorită legăturii dintre cele două fapte. În cazul prezumțiilor legale, acest al doilea raționament nu este opera judecătorului, ci este impus acestuia de către lege. De exemplu, potrivit art. 414 NCC, copilul născut sau conceput în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei. Legea stabilește deci legătura de vecinătate și conexitate între faptul nașterii copilului în timpul căsătoriei și faptul că soțul mamei este tatăl copilului, impunând părților și judecătorului concluzia paternității soțului mamei, ce se desprinde din dovedirea faptului vecin și conex al nașterii copilului în timpul căsătoriei.

Chiar dacă în literatură se afirmă uneori că prezumțiile nu sunt mijloace de probă sau alteori că numai prezumțiile legale sunt probe indirecte, socotim că ele trebuie amintite atunci când se analizează sistemul probator, deoarece sunt elemente importante ale acestuia, permițând să se stabilească indirect, pe bază de inducție și deducție, situații de fapt a căror dovadă directă ar fi greu de realizat.

În legătură cu prezumțiile, reglementate de art. 327-329 NCPC, precizăm aici doar faptul că ele sunt admisibile ori de câte ori legea le prevede, iar în cazul în care nu sunt stabilite de lege, numai dacă este admisibilă și proba testimonială și au greutate și putere de a naște probabilitatea.

¹³⁷ A se vedea și Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1005-1014.

¹³⁸ *Noul Cod de procedură civilă* a preluat definiția din vechiul Cod civil, conform căreia prezumțiile erau considerate drept consecințele ce legea sau magistratul le trag din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut. În doctrină s-a oferit și definiția conform căreia prezumția este un procedeu rațional de simplificare a probațiunii, îngăduind legiuitorului sau judecătorului ca, pornind de la un element factual cunoscut, să inducă existența unui fapt nefectiv, ținând seama de o probabilitate statistică – I. Deleanu, *Considerații cu privire la prezumțiile juridice*, în lucrarea *Prolegomene juridice*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 196. Deși calificarea prezumțiilor ca mijloc de probă ridică semne de întrebare, toți autorii au recunoscut valoarea practică a acestora în economia procesului civil, mai ales atunci când probatoriul este restrâns.

2.4.4.2. Prezumțiile legale

Aceste prezumții sunt prevăzute în mod expres, limitativ de către lege, în-deosebi în Codul civil, dar și în alte acte normative. Cu titlu de exemplu, ne referim la câteva: art. 14 alin. 2 NCC (presumția bunei-credințe); art. 21 NCC (dacă un drept, act sau fapt a fost înscris într-un registru public, se prezumă că el există cât timp nu a fost radiat sau modificat în condițiile legii; în cazul în care un drept, act sau fapt a fost radiat, se prezumă că el nu există); art. 93 NCC (cel dispărut este socotit în viață dacă nu a intervenit hotărârea declarativă de moarte rămasă definitivă); art. 339 NCC (bunurile dobândite în timpul regimului comunității legale de oricare dintre soți sunt, de la data dobândirii lor, bunuri comune în devălmășie ale soților); art. 426 NCC (paternitatea se prezumă dacă se dovedește că pretinsul tată a conviețuit cu mama copilului în perioada timpului legal al concepțiunii); art. 579 NCC (orice lucrare este prezumată a fi făcută de proprietarul imobilului, cu cheltuiala sa și că este a lui, până la proba contrară).

Presumția legală – arată art. 328 alin. 1 NCPC – scutește de orice dovadă pe acela în favoarea căruia este stabilită în tot ceea ce privește faptele considerate de lege ca fiind dovedite. Cu toate acestea, partea căreia îi profită prezumția trebuie să dovedească faptul cunoscut, vecin și conex, pe care se întemeiază aceasta, ceea ce desigur este mult mai ușor.

În alin. 2 se precizează că prezumția legală poate fi înlăturată prin proba contrară, dacă legea nu dispune altfel. Deci ele pot fi relative (*iuris tantum*), atunci când se poate face dovada contrară, și absolute (*iuris et de iure*), dacă o asemenea dovadă nu poate fi primită¹³⁹.

În ceea ce privește prezumțiile absolute, noul Cod de procedură civilă nu a mai reținut dispozițiile existente în art. 1202 alin. (2) C. civ., conform căreia *nicio dovadă nu este primită împotriva prezumției legale, când legea, în puterea unei asemenea prezumții, anulează un act oarecare, sau nu dă drept de a se reclama în judecată, afară numai de cazurile când legea a permis dovada contrarie și afară de aceea ce se va zice în privința jurământului și mărturisirii ce ar face o parte în judecată*. Ar părea că noțiunea de prezumție absolută irefragabilă nu mai are acoperire în legislația actuală. Pe bună dreptate, referirile la incapacitățile legale care ar conduce la anularea unui act juridic nu se înscriau în sfera sistemului probator, fiind mai curând reguli de drept edictate de legiuitor. Probabilitatea, specifică prezumției, exista și în cazul acestora, dar ea nu era operantă în spațiul probațiunii, ci al rațiunii ce a stat la baza deciziei legiuitorului, atunci când a instituit o *regulă de drept*¹⁴⁰. La fel, în cazul autorității de lucru judecat, pe care astăzi nu o mai

¹³⁹ Pentru clasificarea prezumțiilor, a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 215.

¹⁴⁰ În privința prezumțiilor ce conduc la anularea unui act și care se înscriu în sfera probațiunii, dispozițiile Noului Cod civil permit dovada contrară. Astfel, art. 812 C. civ. stabilea în mod ferm că „dispozițiile în favoarea unui incapabil sunt nule, fie ele deghețate sub forma unui contract oneros, fie făcute în numele unor persoane interpușe, iar tatăl și mama, copiii și descendenții și soțul persoanei incapabile sunt reputate ca persoane interpușe”. Astăzi, art. 992 alin. (2) NCC prevede, în mod mult mai conciliant, că „sunt

regăsim în sfera prezumțiilor legale absolute (irefragabile), ci ca un efect al hotărârii judecătorești (art. 430 NCCP). Nu probabilitatea de adevăr, pe care ar trebui să îl conțină o hotărâre judecătorească, era cea care a creat în trecut această prezumție. Cunoscutul adagiu *res iudicata pro veritate accipitur* rămâne o conveniență. Ar fi fost o contradicție majoră din partea legiuitorului. Acesta nu putea considera drept absolut un adevăr exprimat într-o hotărâre judecătorească, din moment ce chiar el recunoaște că hotărârile pot fi greșite, reglementând în acest sens sistemul căilor de atac. Desigur că probabilitatea ca o hotărâre judecătorească trecută printr-un control judiciar să exprime un neadevăr este mai mică, dar tot nu putem vorbi de un adevăr în sens absolut. În realitate, resortul fostei prezumții a autorității lucrului judecat era imutabilitatea actului jurisdicțional¹⁴¹ și nevoia statului de a nu rămâne deschise conflicte juridice, adică mai puțin o deducție logică, ci mai mult o voință a legiuitorului.

În anumite cazuri, legea nu permite dovada contrară sau pretinde ca proba contrară să fie făcută numai cu anumite mijloace de probă, numai de anumite persoane sau numai în anumite situații. Aceste prezumții au fost denumite mixte și se regăsesc încă în Noul Cod civil. Cu caracter exemplificativ indicăm câteva:

- în cazul prezumției timpului legal al concepției (art. 412 NCC) se acceptă proba contrară, dar numai prin „mijloace de probă științifice”. Este de remarcat că în Noul Cod civil este permisă dovada concepțiunii chiar în afara intervalului de timp prezumat legal ca fiind cel al concepțiunii [art. 412 alin. (2) NCC];

- prezumția de filiație față de mamă, rezultată din conformitatea posesiei de stat cu mențiunile din actul de naștere, poate fi combătută prin orice mijloace de probă, dar numai dacă printr-o hotărâre judecătorească s-a stabilit că a avut loc o substituie de copil ori dacă a fost înregistrată ca mamă a unui copil o altă femeie decât cea care l-a născut¹⁴²;

- prezumția de proprietate comună a despărțiturilor (art. 660 NCC) poate fi răsturnată numai dacă contrariul rezultă din titlul de proprietate, dintr-un semn de necomunitate ori dacă proprietatea comună a devenit proprietate exclusivă prin uzucapiune;

- prezumția existenței sau inexistenței unui drept tabular (art. 900 NCC) poate fi combătută numai în cazul în care se pretinde existența unor drepturi care se dobândesc fără înscriere în cartea funciară¹⁴³ sau pe calea acțiunii în rectificare;

- remiterea voluntară a înscrisului original constatator al creanței, făcută de creditor către debitor, unul din debitori sau fidejutor, prezumă stingerea obligației prin plată [art. 1.503 alin. (1) NCC]. Din teza a doua a aceluiași alineat rezultă că singura probă admisă contra acestei prezumții poate fi făcută de către cel interesat

prezumată până la proba contrară ca fiind persoane interpușe ascendenții, descendenții și soțul persoanei incapabile de a primi liberalități, precum și ascendenții și descendenții soțului acestei persoane”.

¹⁴¹ În acest sens, a se vedea I. Deleanu, *Prolegomene*, p. 189.

¹⁴² A se vedea T. Bodoască, *Acțiunea în contestarea filiației în reglementarea Codului civil (Legea nr. 287/2009)*, în *Dreptul* nr. 1/2013, pp. 11-22.

¹⁴³ Potrivit art. 887 alin. (1) NCC, drepturile reale se dobândesc fără înscriere în cartea funciară când provin din moștenire, accesiune naturală, vânzare silită, exproprierie pentru cauză de utilitate publică, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

să arate că stingerea obligației s-a făcut pe altă cale. Rezultă că nu se admite proba contrară prezumției, în sensul că obligația nu este stinsă. Aceasta prin opoziție cu alin. (2) al aceluiași articol, în care se arată că remiterea unui înscris constatator al creanței constând într-un înscris întocmit în formă autentică permite creditorului să probeze că remiterea s-a făcut pentru un alt motiv decât stingerea obligației. Această soluție corespunde tezei existente și sub imperiul vechiului Cod civil (art. 1.138), conform căreia prezumția de stingere a plății în cazul remiterii voluntare a titlului constatator al creanței constând într-un înscris sub semnătură privată permite combaterea numai prin mărturisire judiciară¹⁴⁴. În prezent, deși textul legal este diferit de cel anterior, soluția nu este mult diferită, deoarece se prevede că proba contrară prezumției vine din partea celui interesat să dovedească stingerea obligației pe altă cale, iar nu din partea celui care ar fi interesat să dovedească că datoria nu este stinsă.

2.4.4.3. Presumțiile judiciare

Potrivit art. 329 NCPC, în cazul prezumțiilor lăsate la luminile și înțelepciunea judecătorului, acesta se poate întemeia pe ele numai dacă au greutatea și puterea de a naște probabilitatea faptului pretins; ele însă pot fi primite numai în cazurile în care legea admite dovada cu martori. Practic, aceste prezumții sunt nelimitate, deoarece legea îngăduie judecătorului să folosească experiența sa proprie, să facă uz de puterea sa de înțelegere și de judecată. Această prezumție se poate întemeia pe probe directe, pe un început de probă scrisă ori pe o anume situație, permițând judecătorului să tragă concluzia existenței sau inexistenței faptului generator de drepturi. Totuși, după cum am arătat, legea pune judecătorului două condiții: prezumția folosită să aibă greutate și putere de a naște probabilitatea, adică să fie temeinică¹⁴⁵; folosirea prezumțiilor simple este posibilă numai în măsura în care este admisibilă și proba testimonială¹⁴⁶. Noul Cod de procedură civilă nu a mai reținut prevederea existentă în art. 1203 C. civ., conform căreia prezumțiile simple sunt permise *dacă un act este atacat că s-a făcut prin fraudă, dol sau violență*. Această precizare era inutilă, deoarece fraudă, dolul sau violența sunt situații de fapt, care pot fi dovedite prin depozițiile martorilor pe baza dispozițiilor art. 309 alin. (4) pct. 5 NCPC, fără ca pentru aceasta să existe o prevedere expresă în materia prezumțiilor¹⁴⁷.

¹⁴⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 215.

¹⁴⁵ S-a arătat că indiciile constitutive de prezumții judiciare trebuie delimitate de simplele alegații (a se vedea I. Deleanu, *Prolegomene*, p. 183). De asemenea, s-a arătat că indiciile aduse de părți nu trebuie să fi fost obținute prin mijloace ilicite sau neloiale, cum ar fi violarea corespondenței sau interceptarea convorbirilor telefonice, ori prin ignorarea respectului datorat vieții private.

¹⁴⁶ Această condiție este impusă pentru a nu se eluda dispozițiile relative la admisibilitatea probei prin depozițiile martorilor, cuprinse în art. 309 NCPC (a se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 301).

¹⁴⁷ Inutilitatea prevederilor referitoare la admisibilitatea prezumțiilor simple în caz de fraudă, dol sau violență a fost remarcată și sub imperiul vechiului Cod civil (a se vedea: V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 301; I. Deleanu, *Prolegomene*, pp. 180-181).

Prezumția simplă folosită de judecător este supusă controlului instanței superioare, astfel că o hotărâre care se bazează pe o prezumție inadmisibilă sau neconvingătoare va fi desființată¹⁴⁸.

2.4.5. Expertiza¹⁴⁹

2.4.5.1. Noțiune. Propunerea, admisibilitatea și încuviințarea expertizei

Expertiza este reglementată în art. 330-340. Se poate recurge la acest mijloc de probă ori de câte ori, pentru lămurirea unor împrejurări de fapt, este necesar să se cunoască opinia unor specialiști. Uneori însă legea stabilește obligativitatea expertizei, sub sancțiunea anulării hotărârii: expertiza medico-legală pentru stabilirea vârstei, în cazul înregistrării tardive a nașterii (după ce a trecut mai mult de un an de la naștere); avizul medical în cazul punerii sub interdicție, expertiza pentru stabilirea aportului în natură în cazul înființării unei societăți cu răspundere limitată cu un singur asociat, prin mijloace de probă științifice se poate face dovada concepțiunii copilului într-o anumită perioadă din intervalul de timp prevăzut la art. 412 alin. (1) NCC sau chiar în afara acestui interval, în cazul excluderii coproprietarului, în condițiile art. 691 NCC după rămânerea definitivă a încheierii de admitere în principiu, în absența înțelegerii părților, se va stabili prețul vânzării silit pe bază de expertiză, în privința obligațiilor geratului în vederea garantării cheltuielilor necesare, gerantul are dreptul de a cere instanței, în urma unei expertize dispuse de aceasta cu procedura prevăzută de lege pentru ordonanța președințială, înscrierea în cartea funciară a unei ipoteci legale, expertiza pentru stabilirea despăgubirilor în caz de expropriere (art. 25 Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică) etc.

Trebuie reținut faptul că legea oferă judecătorului posibilitatea de a încuviința efectuarea unei expertize, aceasta fiind obligatorie numai în cazurile expres prevăzute de lege. Indiferent de caracterul facultativ sau obligatoriu al expertizei, acest mijloc de probă nu are o valoare probatorie prestabilită, judecătorul urmând a analiza întreg materialul probatoriu, coroborând toate mijloacele de probă încuviințate și administrate în cauză.

În doctrină¹⁵⁰ s-a definit expertiza ca fiind activitatea de cercetare a unor situații de fapt, deduse judecății ce impun cunoștințe de specialitate,

¹⁴⁸ Instanța de apel poate aprecia în mod nelimitat îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege pentru folosirea prezumției simple la prima instanță. În schimb, în recurs s-ar putea censura, cel mult, condiția legată de admisibilitatea dovezii cu martori, care prezintă un aspect de legalitate ce ar putea fi încadrat în art. 488 pct. 5 NCPC. În ce privește condiția ca prezumția să aibă greutate și puterea de a naște probabilitatea faptului pretins, fiind o problemă de temeinicie, nu poate intra în câmpul de analiză rezervat instanței de recurs.

¹⁴⁹ A se vedea și M. Ursuța, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1014-1035.

¹⁵⁰ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 527.

activitatea derulată de către un specialist (expert) care este desemnat de instanța de judecată.

Din punct de vedere terminologic, „expertiza” este termenul folosit de legiuitor pentru consacrarea legislativă a acestui mijloc de probă (de altfel în acest mod este definit și capitolul referitor la acest mijloc de probă (art. 330-340 NCPC), însă constatările și concluziile expertului se vor regăsi într-un raport de expertiză (art. 336 NCPC). Din punct de vedere tehnico-juridic, mijlocul de probă este raportul de expertiză, iar expertiza reprezintă activitatea concretă de cercetare a expertului.

Expertiza este reglementată în Codul de procedură civilă (art. 330-340), dar dispoziții referitoare la această probă găsim și în actele normative care reglementează diferitele feluri de expertiză, tehnică și contabilă, medico-legală, sanitaro-veterinară etc. Fără a intra în amănunte, precizăm că expertizele pot fi efectuate exclusiv de persoane care au dobândit calitatea de experți și, de regulă, numai prin birourile locale pentru expertize. Când este necesar, instanța va solicita efectuarea expertizei unui laborator sau institut de specialitate. În domeniile strict specializate, în care nu există experți autorizați, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți, judecătorul poate solicita punctul de vedere al uneia sau mai multor personalități ori specialiști din domeniul respectiv. La efectuarea expertizei de către experți sau în laboratoare/instituții de specialitate, pot participa și experți aleși de părți și încuviințați de instanță, având calitatea de consilieri ai părților, dacă prin lege nu se dispune altfel. În acest caz, ei pot să dea relații, să formuleze întrebări și observații și, dacă este cazul, să întocmească un raport cu privire la obiectivele expertizei (art. 330).

Achiesăm la soluția expusă în doctrină în sensul că expertiza nu poate avea ca obiect lămurirea unor probleme de drept¹⁵¹ deoarece acestea sunt de competența judecătorului cauzei¹⁵², iar pe de altă parte art. 330 NCPC menționează expres „împrejurări de fapt”.

Deci expertiza poate fi solicitată de părți sau de procuror, dacă participă la judecată, ori se poate dispune din oficiu de către instanță. Asupra încuviințării ori respingerii probei instanța se pronunță prin încheiere, motivat. Ca regulă, expertiza se administrează de instanța care judecă procesul, fiind aplicabil principiul nemijlocirii, cu excepțiile anume prevăzute de lege: procedura asigurării de dovezi (art. 359-art. 365 NCPC), administrarea probei prin comisie rogatorie (art. 262 alin. 2-5 NCPC), în cazul litigiilor de fond funciar în baza Legii nr. 247/2005 unde sunt admisibile expertize extrajudiciare care au fost realizate de experți autorizați de Ministerul Justiției.

Nu suntem de acord cu opinia exprimată în doctrină¹⁵³ în sensul că dacă una dintre părți înțelege să își probeze pretențiile pe baza unei expertize

¹⁵¹ **Idem.**

¹⁵² Poate fi admis ca o excepție de la această regulă situația prevăzută de art. 2562 alin. 1 NCC care în privința legii străine (posibil aplicabile în procesul civil român) stabilește că conținutul legii străine se va dovedi prin atestări obținute de la organele statutului care au edictat-o și prin avizul unui expert.

¹⁵³ M. Ursuța, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1017.

extrajudiciare, partea adversă este în drept să o conteste și să solicite efectuarea unei expertize extrajudiciare, iar dacă nu este contestată instanța o va putea considera drept o probă câștigată cauzei. În ceea ce ne privește opinăm că părțile, prin acord tacit sau chiar expres nu pot înlătura principiul nemijlocirii (principiu al procesului civil reglementat de norme de ordine publică) consacrat de art. 16 NCPC și art. 261 NCPC. La fel de greșită, în opinia noastră, ar fi și soluția prin care o parte dintr-un litigiu se prevalează de o expertiză ce a fost efectuată într-un proces anterior în care au figurat aceleași părți (devenind astfel o expertiză judiciară în noul proces).

2.4.5.2. Numirea expertului

După încuviințarea probei sau ordonarea ei din oficiu, completul de judecată va numi, prin încheiere, unul sau trei experți dintre cei recomandați de biroul local pentru domeniul respectiv aleși de părți, sau dacă nu se învoiesc, stabilite de către instanță prin tragere la sorți. Încheierea va stabili și obiectivele expertizei, adică întrebările la care expertul trebuie să răspundă, data depunerii raportului și onorariul provizoriu al expertului și, dacă este cazul, avansul pentru cheltuielile de deplasare. În acest scop, instanța poate fixa o audiere în sala de consiliu sau să solicite în scris, în termen scurt, expertului să estimeze costul lucrării și termenul necesar efectuării expertizei. Ascultând și poziția părților, instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și condițiile de plată, onorariul putând fi majorat după depunerea raportului, a răspunsului la eventuale obiecțiuni sau raportului suplimentar, după caz. Dovada plății onorariului trebuie depusă la instanță în termen de 5 zile de la numirea expertului sau în termenul fixat de instanță (art. 331 și art. 339). Dacă expertiza se face la o altă instanță, prin comisia rogatorie, numirea experților și stabilirea sumelor convenite sunt lăsate în sarcina acestei instanțe (art. 340).

Când este necesar, instanța poate solicita efectuarea expertizei unui laborator sau unui institut de specialitate, cu mențiunea că în domeniile strict specializate, în care nu există experți autorizați, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți, judecătorul poate solicita punctul de vedere al uneia sau mai multor personalități ori specialiști din domeniul respectiv (art. 330 alin. 2-4 NCPC).

La efectuarea expertizei pot participa experți aleși de părți și încuviințați de instanță, având calitatea de consilieri ai părților, dacă prin lege nu se dispune altfel. În acest caz, ei pot să dea relații, să formuleze întrebări și observații și, dacă este cazul, să întocmească un raport separat cu privire la obiectivele expertizei.

Încuviințarea expertizei se face prin încheiere *preparatorie* (art. 2558 NCPC coroborat cu art. 259 NCPC) care trebuie să cuprindă: tipul expertizei încuviințată, obiectivele expertizei, termenul în care să se efectueze, fixarea unui onorariu provizoriu de expert, avans pentru cheltuielile de deplasare. În acest scop, instanța poate fixa o audiere în camera de consiliu, în cadrul căreia va solicita expertului să estimeze costul lucrării ce urmează a fi efectuată, cât și termenul necesar

efectuării expertizei. Tot astfel, instanța poate fixa un termen scurt pentru când va solicita expertului să estimeze în scris costul lucrării ce urmează a fi efectuată, precum și termenul necesar efectuării expertizei. Poziția părților va fi consemnată în încheiere. În funcție de poziția expertului și a părților, instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și condițiile de plată a costurilor necesare efectuării expertizei.

Expertul poate fi recuzat pentru aceleași motive ca și judecătorii, cererea trebuind să fie formulată în 5 zile de la numire sau de la data când s-a ivit motivul de recuzare. Recuzările se judecă în ședință publică, cu citarea părților și a expertului. În cazul în care expertul numit refuză, fără motiv întemeiat, să îndeplinească sarcina care i s-a încredințat va fi sancționat, prin încheiere executorie, cu amendă și obligat la despăgubiri față de partea vătămată (art. 187 și 189). Dispozițiile referitoare la citarea, aducerea cu mandat și sancționarea martorilor care lipsesc se aplică și experților, iar în cazul în care totuși expertul nu se înfățișează, instanța poate dispune înlocuirea lui (art. 333).

2.4.5.3. Administrarea expertizei

În cazul expertizei, deoarece este o probă ce presupune cheltuieli, este aplicabil art. 262 NCPC, sens în care instanța va pune în vedere părții care a cerut-o să depună la grefă, de îndată sau în termenul fixat de instanță, dovada achitării sumei stabilite pentru costurile expertizei. Nedepunerea sumei necesare expertizei în termenul fixat atrage decăderea părții din dreptul de a administra dovada încuviințată în fața acelei instanțe. Prin derogare, depunerea sumei necesară expertizei se va putea însă face și după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata.

În cazurile în care expertiza a fost dispusă din oficiu sau la cererea procurorului în procesul pornit de acesta în condițiile prevăzute la art. 92 alin. (1) NCPC, instanța va stabili, prin încheiere, cheltuielile de administrare a probei și partea care trebuie să le plătească, putându-le pune și în sarcina ambelor părți.

Dacă problema asupra căreia urmează să se pronunțe expertul poate fi lămurită prin simpla părere a expertului, el va fi ascultat în ședință, iar opinia lui se va trece într-un proces-verbal, semnat de președinte, grefier și expert (art. 334).

În situația în care pentru efectuarea expertizei este nevoie de timp, instanța va fixa un termen. Dacă efectuarea expertizei presupune o lucrare ce nu se desfășoară în laborator, ci la fața locului sau este nevoie de explicațiile părților, ea nu poate fi făcută decât după citarea părților prin scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire, ce va fi anexată raportului pe care-l face și în care se arată ziua, ora și locul unde se va face lucrarea. Citația, sub sancțiunea nulității, trebuie comunicată părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de efectuare a lucrării. Părțile sunt obligate să dea expertului orice lămuriri în legătură cu obiectul lucrării (art. 335). Textul legal nu prevede obligația citării experților parte

(consilieri), aceștia urmând a fi înștiințați de partea care i-a propus. Necitarea părților sau citarea nelegală poate fi invocată în condițiile art. 178 alin. 3 lit. b) NCPC, nulitate care va determina refacerea raportului de expertiză (în aplicarea art. 179 alin. 2 NCPC) cu citarea legală a părților.

În cazul în care una dintre părți opune rezistență sau împiedică în orice alt mod efectuarea lucrării, instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute de partea adversă cu privire la împrejurarea de fapt ce face obiectul lucrării, în contextul administrării tuturor celorlalte probe. În mod excepțional, când aflarea adevărului în cauză este indisolubil legată de efectuarea probei cu expertiză tehnică, instanța va autoriza folosirea forței publice în scopul efectuării expertizei, prin încheiere executorie pronunțată în camera de consiliu, după ascultarea părților (art. 335 alin. 5 NCPC).

2.4.5.4. Raportul de expertiză și forța lui probantă

Expertul își concretizează lucrarea printr-un raport în care va arăta obiectivele avute în vedere, metodele folosite, constatările și concluziile motivate la care a ajuns¹⁵⁴. Dacă sunt numiți mai mulți experți și nu au ajuns la aceeași concluzie, fiecare își va motiva poziția sa. În cazurile anume prevăzute de lege, depunerea raportului se va face numai după obținerea avizelor tehnice necesare ce se eliberează numai de organele de specialitate competente. Raportul se depune la instanță, cu cel puțin 10 zile înainte de termenul fixat pentru judecată (termen care se calculează pe zile libere conform art. 181 alin. 1 pct. 2 NCPC). În cazuri urgente, termenul poate fi micșorat (art. 336). Nedepunerea la termen a raportului este sancționată cu amendă, prin încheiere executorie (art. 187 lit. h). Dacă nu se respectă termenul de depunere a raportului de expertiză, oricare din părți poate cere amânarea judecării pentru a lua la cunoștință de conținutul raportului de expertiză, amânare care este obligatorie pentru instanță, sub sancțiunea nulității relative a hotărârii judecătorești, nulitate ce poate fi invocată în condițiile art. 178 alin. 3 lit. b) NCPC raportat la art. 175 alin. 1 NCPC. Dacă este nevoie de lămurirea sau completarea raportului de expertiză ori dacă există contradicții între părerile experților, instanța, din oficiu sau la cererea părților, poate solicita experților, la primul termen după depunerea raportului, să îl lămurească sau să îl completeze. Pentru motive temeinice, instanța poate dispune, la cerere sau din oficiu, efectuarea unei noi expertize de către alt expert. O nouă expertiză va trebui cerută motivat, sub sancțiunea decăderii, la primul termen după depunerea raportului, iar dacă s-au formulat obiecțiuni, la termenul imediat următor depunerii răspunsului la obiecțiuni ori, după caz, a raportului suplimentar (art. 337-378).

Completul de judecată nu este legat de concluziile expertizei, ele constituind numai elemente de convingere, lăsate la libera apreciere a judecătorului, ca toate celelalte probe. Dar, fie că primește sau nu concluziile expertizei, instanța

¹⁵⁴ Cuprinsul raportului de expertiză este prevăzut în art. 21 din OG nr. 2/2000.

trebuie să motiveze poziția sa, iar în cazul în care s-au administrat expertize contradictorii, trebuie să accepte motivat una din ele sau să le înlăture motivat pe amândouă, dar în niciun caz să ia concluzii din amândouă. În cazul expertizelor medico-legale contradictorii s-a decis chiar că instanța este datoare să le supună spre avizare Comisiei superioare medicale, formată din specialiști de înaltă competență, iar nu să-și însușească una din ele fără această avizare. Pe de altă parte, s-a subliniat în practică faptul că o expertiză bazată pe cercetări științifice nu poate fi înlăturată decât printr-o probă de valoare științifică egală. Judecătorii sunt legați de constatările de fapt ale experților, precum data raportului, arătarea cercetărilor făcute în prezența părților și susținerile acestora în fața experților.

2.4.6. *Mijloacele materiale de probă*¹⁵⁵

Noul Cod de procedură civilă reglementează în mod distinct și mijloacele materiale de probă (art. 341-344), care, în principiu, sunt admisibile în orice litigiu civil. Sunt mijloace materiale de probă lucrurile care, prin însușirile lor, prin aspectul lor, ori semnele sau urmele pe care le păstrează, servesc la stabilirea unui fapt care poate duce la soluționarea procesului (art. 341 alin. 1 NCPC¹⁵⁶).

În lumina noului Cod de procedură civilă sunt, de asemenea, mijloace materiale de probă și fotografiile, fotocopiile, filmele, discurile, benzile de înregistrare a sunetului, precum și alte asemenea mijloace tehnice, dacă nu au fost obținute prin încălcarea legii ori a bunelor moravuri (art. 341 alin. 2 NCPC), textul legal oferind o enumerare exemplificativă. Se poate observa că judecătorul cauzei, pentru a încuviința o asemenea probă, este necesar să verifice, pe lângă aspecte de utilitate, concludență, relevanță, în prealabil două condiții: (1) că această probă să nu fi fost obținută prin încălcarea legii și (2) proba să nu fi fost obținută prin încălcarea bunelor moravuri.

Cu privire la prima condiție precizăm faptul că art. 74 NCC (atingeri aduse vieții private) prevede la pct. b, c, d, e că sunt atingeri aduse vieții private interceptarea fără drept a unei convorbiri private, săvârșită prin orice mijloace tehnice, sau utilizarea, în cunoștință de cauză, a unei asemenea interceptări, captarea ori utilizarea imaginii sau a vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără acordul acesteia, difuzarea de imagini care prezintă interioare ale unui spațiu privat, fără acordul celui care îl ocupă în mod legal, ținerea vieții private sub observație, prin orice mijloace, în afară de cazurile prevăzute expres de lege. Acest text legal trebuie interpretat coroborat cu art. 75 NCC (limite) care prevede că nu constituie o încălcare a drepturilor prevăzute în această secțiune (deci inclusiv a cazurilor prevăzute de art. 74 lit. b, c, d, e NCC) atingerile care sunt permise de lege sau de convențiile și pactele internaționale privitoare la drepturile omului la care

¹⁵⁵ A se vedea și A. Rădoi, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1036-1039.

¹⁵⁶ De exemplu, într-un litigiu care poartă asupra calității lucrului vândut, a lucrării executate poate constitui mijloc material de probă chiar lucrul sau lucrarea executată – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 538.

România este parte. Aceste texte legale din Codul civil trebuie interpretate și prin prisma art. 26 din Constituție care prevede că „autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată” și art. 28 din Constituție care precizează că „secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil”.

Cu privire la a doua condiție referitoare la încălcarea bunelor moravuri, legea nu definește ca atare conceptul, context în care îi revine judecătorului de a aprecia de la caz la caz dacă există sau nu o încălcare, având în vedere și sensul semantic al unei asemenea expresii: totalitatea obiceiurilor și deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane, conduită morală, moralitate (bunele moravuri fiind similară expresiei privitoare la decență în comportare)¹⁵⁷.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină că mijlocul material de probă este suportul tehnic pe care se face respectiva înregistrare, iar proba efectivă, în cauză, este conținutul înregistrării¹⁵⁸. Totuși, nu suntem în acord total cu opinia conform căreia o înregistrare audio sau video nu poate fi admisă ca mijloc material de probă deoarece pentru a avea forță probantă declarația de martor ar trebui dată în fața instanței de judecată, deci în mod nemijlocit. Această declarație dată de un martor sau mărturisirea extrajudiciară a unei părți (în format audio sau video) poate fi încuviințată ca mijloc material de probă, fără a se transforma într-o veritabilă declarație de martor. O asemenea probă poate să fie utilă, pentru judecător, cu privire la o eventuală încuviințare a audierii martorului respectiv în fața instanței, cu respectarea principiului nemijlocirii.

Deoarece textul legal nu distinge, s-a tras concluzia că pot fi mijloace materiale de probă atât bunurile mobile, cât și bunurile imobile¹⁵⁹.

Mijloacele materiale de probă puse la dispoziția instanței vor fi păstrate până la soluționarea definitivă a procesului. Dacă totuși aducerea lor în instanță prezintă greutăți datorită numărului, volumului sau altor însușiri ale lor ori ale locului unde se află, acestea vor fi lăsate în custodia deținătorului sau a altei persoane. Dacă ele se află în păstrarea instanței, se aduc în ședința de judecată, iar în caz contrar judecătorul poate ordona, după caz, fie aducerea lor, fie verificarea la fața locului, dispozițiile de la înscrisuri prevăzute de art. 293-300 fiind aplicabile în mod corespunzător (art. 342-343).

În cazul în care se va exercita o cale de atac și, implicit, dosarul se va trimite la instanța de control judiciar, opinăm că nu trebuie înaintate cu această ocazie, în mod obligatoriu, și aceste mijloace materiale de probă află în depozitul instanței care a pronunțat hotărârea atacată¹⁶⁰. Instanța de control judiciar, dacă consideră necesar, va putea solicita transmiterea acestor probe în condițiile art. 343 alin. 2 NCPC.

Instanța poate dispune, după caz, la încheierea procesului, restituirea bunurilor care au servit ca mijloace de probă celui în drept, iar dacă nu le ridică în

¹⁵⁷ <https://dexonline.ro/definitie/moravuri>

¹⁵⁸ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 539.

¹⁵⁹ M. Tăbârcă, *op. cit.*, vol. II, p. 505.

¹⁶⁰ *Idem*, p. 507.

termenul prevăzut de art. 334, instanța, cu procedura prevăzută de acest text¹⁶¹, va dispune prin încheiere trecerea în proprietatea privată a unității administrativ-teritoriale unde își are sediul instanța.

2.4.7. Cercetarea la fața locului¹⁶²

Cercetarea locală, care și ea este reglementată în Codul de procedură civilă (art. 345-347) este admisibilă și poate fi dispusă de instanță ori de câte ori apreciază că este utilă pentru a se lămurii asupra unor împrejurări de fapt, importante în soluționarea cauzei și pe care le va stabili prin încheierea de ședință.

Reglementată de art. 345-347 NCPC, cercetarea la fața locului este considerată ca o probă judiciară directă, dar se apreciază și că nu este un mijloc de probă, ci un act procesual care are ca scop cercetarea în fața instanței a unor probe materiale, imobile și bunuri mobile care nu se pot transporta în instanță. Indiferent de calificare, cercetarea la fața locului se folosește îndeosebi în litigiile locative, în procesele de grănițuire sau privind servituți etc. În doctrină¹⁶³ cercetarea la fața locului a fost definită ca fiind o descindere la fața locului sau o anchetă judecătorească care are ca obiect verificarea anumitor împrejurări de fapt care pot avea importanță pentru soluționarea litigiului. Este adevărat că în cazul cercetării la fața locului judecătorul face constatări privitoare la anumite împrejurări de fapt, pe când în cazul expertizei se cercetează anumite aspecte de fapt pentru a se trage concluzii științifice¹⁶⁴.

Cercetarea se solicită de părți sau se dispune din oficiu de către instanță, dacă se va găsi că este necesară pentru lămurirea procesului. Prin încheiere se vor arăta împrejurările de fapt care trebuie lămurite la fața locului, data, locul unde urmează a se efectua deplasarea și partea care urmează a achita cheltuielile aferente acestei proceduri. Potrivit art. 346, instanța poate hotărî să se deplaseze la cercetare în întregul ei sau să delege un judecător. Cercetarea se face cu citarea părților și în prezența procurorului, dacă legea prevede obligativitatea participării lui la procesul respectiv, putând fi ascultate părțile, precum și martori sau experți. Nu achiesăm la soluția oferită de doctrină¹⁶⁵ în sensul că părțile prezente la termenul la care s-a dispus efectuarea cercetării nu vor mai fi citate, luând termen în cunoștință, iar părțile lipsă, chiar dacă aveau termen în cunoștință, se va dispune citarea acestora. Regimul citării trebuie să fie unic în cazul cercetării la fața locului,

¹⁶¹ În cazul în care instanța a dispus restituirea bunurilor care au servit ca mijloace materiale de probă și cei în drept a le primi nu le ridică în termen de 6 luni de la data când au fost încunoștințați în acest scop, instanța, în camera de consiliu, citând părțile interesate și organul financiar local competent, va da o încheiere prin care aceste lucruri vor fi considerate ca abandonate și trecute în proprietatea privată a unității administrativ-teritoriale unde își are sediul instanța. Încheierea poate fi atacată numai cu apel la instanța ierarhic superioară.

¹⁶² A. Rădoi, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1039-1040.

¹⁶³ I. Leș, *op. cit.*, p. 477.

¹⁶⁴ *Idem*, p. 478.

¹⁶⁵ M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 511.

atât pentru cei prezenți, cât și pentru cei lipsă, atât pentru cei care aveau sau pentru cei care nu aveau termen în cunoștință, atâta timp cât art. 346 NCPC nu face nicio distincție în acest fel, impunând numai obligația citării.

Toate cele constatate și măsurile luate, ca și susținerile ori obiecțiunile părților, dar și părerile experților vor fi consemnate într-un proces-verbal, semnat de cei prezenți. Desenele, planurile, schițele sau fotografiile făcute la fața locului vor fi alăturate procesului-verbal și vor fi semnate de către judecător și de părțile prezente la cercetare (art. 347). De asemenea, desenele, planurile, schițele sau fotografiile făcute la fața locului vor fi alăturate procesului-verbal, fiind semnate tot de către judecător și de părțile prezente la cercetare.

2.4.8. Mărturisirea¹⁶⁶

2.4.8.1. Noțiune. Felurile mărturisirii. Admisibilitate

Mărturisirea este recunoașterea de către o parte a unui fapt pe care partea adversă își întemeiază o pretenție sau o apărare și care este de natură să producă consecințe juridice împotriva autorului ei. Deci, spre deosebire de mărturie care provine de la martor, mărturisirea aparține numai uneia din părți, reclamant sau pârât ori terț intervenit în proces. Noi ne ocupăm numai de mărturisirea judiciară, făcută în cadrul procesului care se judecă, dar ea poate fi și extrajudiciară. Pe de altă parte, mărturisirea judiciară poate fi făcută direct de parte, spontan, dar, de regulă, este provocată prin intermediul interogatoriului, mijlocul procesual reglementat de art. 351-358 NCPC de care ne vom ocupa în continuare.

Mărturisirea (recunoașterea) unei părți, din proprie inițiativă sau în cadrul procedurii interogatoriului, a unui fapt pe care partea adversă își întemeiază pretenția sau, după caz, apărarea, este admisibilă în principiu în toate materiile, dacă este vorba de drepturi de care partea poate să dispună.

Mărturisirea extrajudiciară este un fapt supus aprecierii judecătorului, potrivit regulilor generale de probațiune, iar când este verbală nu poate fi primită ca probă când obiectul convenției nu poate fi dovedit prin proba testimonială (art. 350).

Mărturisirea judiciară face deplină dovadă împotriva aceluia care a făcut-o, fie personal, fie prin mandatar cu procură specială. Ea nu poate fi divizată împotriva autorului decât în cazurile când cuprinde fapte distincte și care nu au legătură între ele. De asemenea, mărturisirea judiciară nu poate fi nici revocată, afară numai dacă se face dovada că a fost urmarea unei erori de fapt scuzabile¹⁶⁷ (deci eroarea de drept nu poate sta la baza revocării mărturisirii judiciare). Mărturisirea judiciară nu poate produce efecte dacă a fost făcută de o

¹⁶⁶ A se vedea și M. Ursuța, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1041-1061.

¹⁶⁷ Art. 1208 NCC prevede că eroarea este nescuzabilă dacă faptul asupra căruia a purtat eroare poate fi, după împrejurări, cunoscut cu diligențe rezonabile.

persoană lipsită de discernământ sau dacă duce la pierderea unui drept de care cel care face recunoașterea nu poate dispune (art. 349). În fine, reținem faptul că mărturisirea judiciară este un act juridic unilateral, în consecință va produce efecte juridice fără să fie necesar să fie acceptată de către cealaltă parte. În mod excepțional, art. 51 alin. 3 NCPC interzice interogatoriul pentru dovedirea motivelor de recuzare.

2.4.8.2. Interogatoriul

Dacă s-a încuviințat această probă, partea chemată la interogatoriu va fi citată cu mențiunea „personal la interogatoriu”. În cazul în care partea este împiedicată să se prezinte în fața instanței, interogatoriul se poate lua la domiciliul ei, de către un judecător delegat, cu citarea părții adverse sau prin comisie rogatorie, dacă partea locuiește în circumscripția altei instanțe (art. 357). Dacă prin tratate sau convenții internaționale la care România este parte ori prin acte normative speciale nu se prevede altfel, partea care are domiciliul în străinătate va putea fi interogată prin cel care o reprezintă în judecată, în care scop interogatoriul va fi comunicat în scris mandatarului, care va depune răspunsul părții dat în cuprinsul unei procuri speciale și autentice. Dacă mandatarul este avocat, procura specială certificată de acesta este suficientă. În acest context trebuie reținut și art. 17 din Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială care prevede că prin comisie rogatorie se poate solicita administrarea unor probe precum: audierea de martori, interogatoriul unei părți, obținerea de documente sau informații, efectuarea de expertize, realizarea unor anchete sociale, necesare pentru soluționarea unui caz determinat. Tot în scris se comunică interogatoriul și tot astfel se dau răspunsurile în cazul statului, al celorlalte persoane juridice de drept public și al persoanelor juridice de drept privat, cu excepția societăților de persoane (societatea în nume colectiv și societatea în comandită simplă), ai căror asociați cu drept de reprezentare vor fi citați personal la interogator (art. 355). Reprezentantul legal al unei persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cel care asistă persoane cu capacitate de exercițiu restrânsă pot fi chemați personal la interogator pentru actele încheiate și faptele săvârșite de ei în această calitate (art. 353).

Partea care a solicitat proba înscrie pe o foaie întrebările pe care dorește să le adreseze adversarului și dacă interogatoriul se ia în ședință, o predă președintelui numai în momentul în care se administrează proba. Cel chemat la interogatoriu va fi întrebat de către președinte asupra fiecărui fapt în parte, răspunsurile fiind trecute pe aceeași foaie cu întrebările.

Cu încuviințarea președintelui, fiecare dintre judecători, procurorul (dacă participă la judecată) și partea adversă pot pune direct întrebări celui chemat la interogatoriu. Partea va răspunde fără să poată citi un proiect de răspuns scris în prealabil, dar, cu încuviințarea președintelui, se poate folosi de însemnări cu privire la cifre sau denumiri. Dacă partea declară că pentru a răspunde trebuie să

cerceteze înscrisuri, registre sau dosare, se va putea fixa un nou termen pentru interogatoriu. În cazul în care ambele părți sunt de față la luarea interogatoriului, ele pot fi confruntate. Interogatoriul va fi semnat pe fiecare pagină de președinte, grefier, de cel care l-a propus, precum și de partea care a răspuns, după ce a luat cunoștință de cuprins (art. 352 și 354).

După luarea interogatoriului sunt posibile următoarele situații: a) partea recunoaște fără rezerve sau adaosuri faptul asupra căruia este interogată, adică suntem în prezența unei mărturisiri simple și judecătorul se poate baza pe ea în pronunțarea hotărârii; b) partea recunoaște faptul, dar adaugă anumite elemente sau împrejurări în legătură directă cu acel fapt și concomitent cu el, care îi schimbă consecințele juridice, ducând de fapt la un răspuns negativ (de ex., la întrebarea pusă de reclamant: recunoști că ai primit 100.000 lei cu titlu de împrumut?, pârâtul răspunde: da, am primit 100.000 lei, dar nu ca împrumut, ci ca preț al unui autoturism pe care l-am vândut reclamantului). Este o mărturisire numită calificată, care este indivizibilă și deci pentru soluționarea litigiului sunt necesare alte probe; c) partea recunoaște faptul, dar adaugă un alt fapt, legat de cel principal și ulterior acestuia, care tinde să restrângă sau să anihileze efectele mărturisirii primului fapt, mărturisire numită complexă (de ex., la întrebarea de mai sus, pârâtul răspunde: da, am primit 100.000 lei, dar i-am restituit). Deși art. 349 alin. 2 consacră regula indivizibilității mărturisirii și deci ea nu s-ar putea despărți în contra celui care a făcut-o, totuși textul permite divizarea, în cazurile în care cuprinde fapte distincte și care nu au legătură între ele (de ex., am primit, dar a operat compensația sau am primit, dar reclamantul m-a iertat de datorie), debitorul fiind obligat să dovedească liberațiunea sa; d) dacă partea dă răspunsuri negative la toate întrebările, se vor administra alte probe, fără ca atitudinea negativă a părții interogate să constituie vreo probă în favoarea sau împotriva vreuneia din părți. Probe în completare sunt necesare și în cazul răspunsurilor echivoce, pentru a întări unele elemente ale mărturisirii.

Dacă partea, deși regulat citată, fără motive temeinice, nu se prezintă la interogatoriu sau, deși prezentă fiind, refuză să răspundă, art. 358 NCPC prevede că instanța poate socoti aceste împrejurări ca o mărturisire deplină sau ca un început de dovadă în folosul aceluia care a propus interogatoriul. În practică se obișnuiește să se califice aceste împrejurări ca început de dovadă, care, așa cum prevede textul, poate fi completat cu martori și prezumții și numai dacă nu este posibilă administrarea altor probe, ca o mărturisire deplină.

În ceea ce privește puterea doveditoare a mărturisirii, trebuie reținut faptul unanim acceptat că acest mijloc de probă se află pe același plan cu celelalte probe, putând fi combătută prin dovada contrară.

2.4.9. Administrarea probelor de către avocați/consilieri juridici

Dispozițiile relative la administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici au existat și sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă, fiind

introduse în legislația noastră prin OUG nr. 138/2000¹⁶⁸. Această procedură s-a dorit un instrument util pentru degrevarea instanțelor de o parte din sarcinile administrării probelor, aspect ce ar putea concura la creșterea celerității de soluționare a proceselor. Totuși, până în prezent, procedura nu s-a bucurat de o aplicare în practică, fiind mai curând ignorată de avocați și judecători. Noul Cod de procedură civilă încearcă dinamizarea acestei proceduri prin obligația ce incumbă instanței ca la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate, să le întrebe, în măsura în care sunt prezente sau reprezentate, dacă sunt de acord ca probele să fie administrate de către avocați sau consilieri juridici. În acest moment există un argument în plus pentru utilizarea acestei proceduri deoarece O.U.G. nr. 80/2013 a menținut posibilitatea de restituire a unei jumătăți din suma achitată cu titlu de taxă judiciară de timbru, în cazul în care probele au fost administrate de avocat sau consilier juridic (art. 45 alin. 1 lit. h și alin. 2 teza a doua).

Procedura administrării probelor de către avocați sau consilieri juridici este aplicabilă tuturor litigiilor, cu excepția celor ce privesc starea civilă și capacitatea persoanelor, relațiile de familie, precum și orice alte drepturi asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție.

Procedura este facultativă și consensuală. Pentru a se proceda la administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici, trebuie întrunite următoarele condiții:

- toate părțile să fie reprezentate sau asistate de avocați sau consilieri juridici;
- să existe consimțământul expres al tuturor părților pentru a se urma această procedură. Consimțământul se dă de către părți, personal sau prin mandatar cu împuternicire specială, în fața instanței, luându-se act despre aceasta în încheiere, sau prin înscris întocmit în fața avocatului, care este obligat să certifice consimțământul și semnătura părții pe care o asistă ori o reprezintă. Acordarea consimțământului pentru parcurgerea procedurii reprezintă un act irevocabil;
- pentru parcurgerea procedurii, fiecare parte își alege domiciliul la avocatul care o reprezintă;
- litigiul să nu fie exclus din sfera de aplicabilitate a procedurii.

După luarea consimțământului părților în vederea parcurgerii procedurii de administrare a probelor de către avocați, instanța rezolvă problemele ce intră în sfera cercetării procesului, prevăzute la art. 237 alin. 1 NCPC, mai puțin administrarea probelor.

Pentru administrarea probelor de către avocați instanța va stabili un termen de până la 6 luni, ținând seama de volumul și complexitatea acestora. Termenul poate fi prelungit dacă în cursul administrării probelor:

¹⁶⁸ Pentru detalierea aspectelor legate de aplicarea acestei proceduri, valabile și în prezent, a se vedea V. M. Ciobanu, Fl. Baias, *Cercetarea procesului în cazul administrării probelor de către avocați*, în R. D. C. nr. 2/2001, p. 28-48; M. Fodor, *Cercetarea procesului în cazul administrării probelor de către avocați*, în C. J. nr. 9/2005, p. 122-130; a se vedea și M. Ursuța, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 838-858.

– se invocă o excepție sau un incident procedural asupra căruia, potrivit legii, instanța trebuie să se pronunțe; în acest caz, termenul se prelungește cu timpul necesar soluționării excepției sau incidentului;

– a încetat, din orice cauză, contractul de asistență juridică dintre una din părți și avocatul său; în acest caz, termenul se prelungește cu cel mult o lună, pentru angajarea altui avocat;

– una dintre părți a decedat; în acest caz, termenul se prelungește cu timpul în care procesul este suspendat sau cu termenul acordat părții interesate pentru introducerea în proces a moștenitorilor;

– în orice alte cazuri în care legea prevede suspendarea procesului, termenul se prelungește cu perioada suspendării.

Instanța este cea care încuviințează probele. În termen de 5 zile de la acest moment avocații părților vor prezenta instanței programul de administrare a acestora, purtând semnătura avocaților, în care se vor arăta locul și data administrării fiecărei probe. Programul se încuviințează de instanță, în camera de consiliu, și este obligatoriu pentru părți și avocații lor. Data convenită pentru administrarea probelor poate fi modificată, cu acordul tuturor părților. Nerespectarea nejustificată a programului atrage decăderea părții din dreptul de a mai administra proba respectivă.

Probele pot fi administrate în cabinetul unuia dintre avocați sau în orice alt loc convenit, dacă natura probei impune aceasta. În cadrul acestei proceduri, părțile, prin avocați sunt obligate să își comunice înscrisurile și orice alte acte, prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau în mod direct, sub luare de semnătură.

Administrarea probelor de către avocați sau consilieri juridici comportă unele particularități:

– ascultarea martorilor se face fără prestare de jurământ, punându-li-se însă în vedere că dacă nu vor spune adevărul, săvârșesc infracțiunea de mărturie mincinoasă;

– atunci când martorii sunt copii cu vârsta sub 14 ani sau persoane lipsite de discernământ la momentul depoziției, audierea se face numai de instanță;

– mărturia se va consemna întocmai de către o persoană convenită de părți și se va semna, pe fiecare pagină și la sfârșitul ei, de către avocații părților, de cel care a consemnat-o și de martor, după ce acesta a luat cunoștință de cuprinsul consemnării. Părțile pot conveni ca declarațiile martorilor să fie consemnate și autentificate de un notar public;

– în cazul în care este încuviințată o expertiză, în programul administrării probelor părțile vor trece numele expertului pe care îl vor alege prin învoiala lor, precum și numele consilierilor fiecăreia dintre ele. Dacă părțile nu se înțeleg asupra persoanei expertului, acesta va fi desemnat de instanță. Expertul este obligat să efectueze expertiza și să o predea avocaților părților, sub semnătură de primire, cu cel puțin 30 de zile înainte de termenul fixat de instanță pentru finalizarea administrării probelor. Expertul are obligația să dea explicații avocaților și părților. După fixarea termenului de judecată, sunt aplicabile dispozițiile

legate de lămurirea, completarea sau efectuarea unei noi expertize, prevăzute la art. 337-339 NCPC;

- cercetarea la fața locului, dacă s-a încuviințat, se va face numai de către instanță. Procesul-verbal întocmit cu ocazia administrării acestei probe se va întocmi în atâtea exemplare câte părți sunt și va fi înmănat avocaților acestora în cel mult 5 zile de la efectuarea cercetării;

- interogatoriul, dacă a fost încuviințat ca probă, se va administra de către instanță. În acest scop, instanța va cita părțile, la termenul stabilit, în camera de consiliu. Copii de pe interogatoriul astfel luat, precum și de pe cel luat în scris, vor fi înmânate de îndată avocaților părților.

Chiar dacă probele se administrează de către avocați, instanța păstrează un rol important în derularea procedurii deoarece acesteia îi revin următoarele atribuții:

- rezolvă incidentele apărute în cursul administrării probelor – o excepție, inadmisibilitatea vreunei probe sau orice alt incident privind administrarea probelor (înlocuirea martorilor, ascultarea din nou sau confruntarea acestora, admiterea de noi martori etc.). Partea interesată va sesiza instanța care, cu citarea celeilalte părți, prin încheiere dată în camera de consiliu, se va pronunța de îndată, iar când este necesar, în cel mult 15 zile de la data la care a fost sesizată. Încheierea poate fi atacată numai odată cu fondul procesului;

- în cazul în care s-a încuviințat înfățișarea unui înscris deținut de o autoritate sau de o altă persoană, instanța dispune solicitarea înscrisului și, îndată ce acesta este depus la instanță, îl comunică, în copie, fiecărui avocat;

- procedura verificării de scripte, care intervine când una dintre părți nu recunoaște scrisul sau semnătura dintr-un înscris, revine instanței.

După administrarea tuturor probelor încuviințate de instanță, reclamantul, prin avocatul său, va redacta concluziile scrise privind susținerea pretențiilor sale, pe care le va trimite, prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire, sau le va înmâna în mod direct, sub luare de semnătură, celorlalte părți din proces și, când este cazul, Ministerului Public. După primirea concluziilor scrise ale reclamantului, fiecare parte, prin avocatul său, va redacta propriile concluzii scrise, pe care le va comunica reclamantului, celorlalte părți, precum și, când este cazul, Ministerului Public.

Avocații părților alcătuiesc pentru fiecare parte câte un dosar și unul pentru instanță, în care vor depune câte un exemplar al tuturor înscrisurilor prin care, potrivit legii, se constată administrarea fiecărei probe. La expirarea termenului acordat în vederea administrării probelor, avocații prezintă împreună instanței dosarul cauzei. După depunerea acestuia, instanța fixează termenul de judecată, dat în cunoștință părților. Termenul nu poate fi mai lung de 15 zile de la data primirii dosarului. La acest termen, instanța poate hotărî, pentru motive temeinice și după ascultarea părților, să se administreze noi probe sau să se administreze nemijlocit în fața sa unele dintre probe administrate de avocați. Dacă apreciază că nu este necesară administrarea de noi probe sau a unora dintre cele administrate de avocați, instanța va proceda

la judecarea în fond a procesului, acordând părților cuvântul pentru a pune concluzii prin avocat.

2.5. Dezbaterile în fond a procesului¹⁶⁹

Etapa dezbaterilor poartă asupra împrejurărilor de fapt și temeiurilor de drept, invocate de părți în cererile lor sau, după caz, ridicate de instanță din oficiu. Înainte de a se trece la dezbateri, instanța, din oficiu sau la solicitarea părților, pune în discuția acestora cererile, excepțiile procesuale și apărările care nu au fost soluționate în cursul cercetării procesului, precum și cele care, potrivit legii, pot fi invocate în orice stare a procesului. Instanța poate proceda la completarea ori refacerea unor probe, în cazul în care, din dezbateri, rezultă necesitatea acestei amânări (art. 389-391).

Dacă părțile declară că nu mai au cereri de formulat și nu mai sunt alte incidente de soluționat, președintele deschide dezbaterile asupra fondului cererii, dând cuvântul părților, pentru ca fiecare să își susțină cererile și apărările formulate în proces. Dezbaterile vor continua la același termen până la închiderea lor, cu excepția cazului în care, pentru motive temeinice, sunt lăsate în continuare pentru o altă zi, chiar în afara orelor fixate pentru judecarea pricinilor. Când consideră că au fost lămurite toate împrejurările de fapt și temeiurile de drept ale cauzei, președintele închide dezbaterile. Instanța poate cere sau părțile pot depune din inițiativa lor completări la notele întocmite la sfârșitul etapei cercetării procesului, dar după închiderea dezbaterilor părțile nu mai pot depune niciun înscris la dosarul cauzei, sub sancțiunea de a nu fi luat în seamă (art. 392-394).

2.6. Alte incidente procedurale ce pot apărea în cursul judecății¹⁷⁰

2.6.1. Suspendarea procesului

2.6.1.1. Noțiune și feluri

Prin suspendare, cursul judecății se oprește, iar procesul rămâne în nelucrare, fie datorită unor împrejurări voite de părți, care nu mai stăruie în soluționarea procesului, fie datorită unor împrejurări independente de voința lor. Așa fiind, suspendarea este voluntară sau legală. În cazul suspendării legale, ea intervine datorită unor împrejurări ce țin nu de voința părților, ci de imposibilitatea fizică sau juridică de a se prezenta la judecată ori de necesitatea bunei administrări a

¹⁶⁹ A se vedea și I. Gilcă, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1087-1091.

¹⁷⁰ Pentru dezvoltări, a se vedea și C. C. Dinu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1120-1141.

justiției. Ea se produce de drept sau este lăsată la aprecierea instanței (facultativă). Acest incident implică oprirea cursului judecății, în sensul că nu mai pot fi efectuate acte de procedură în respectiva cauză.

În doctrină s-a reținut că indiferent de felul suspendării (voluntară, de drept, facultativă), măsura se dispune, în toate cazurile, numai de către instanță, în condițiile expres și limitativ prevăzute de lege¹⁷¹.

Sediul materiei cu privire la suspendare este reprezentat de dispozițiile art. 411-415 NCPC, dar sunt și cazuri prevăzute în alte texte din Codul de procedură civilă, cum ar fi: suspendarea judecării cererii de chemare în garanție până la soluționarea cererii principale, în cazul disjungerii [art. 74 alin. (4) NCPC], suspendarea judecării procesului în cazul strămutării (art. 143 NCPC), suspendarea în cazul conflictului de competență (art. 134 NCPC), suspendarea după amânarea judecării procesului prin învoiala părților [art. 221 alin. (2) NCPC] ori suspendarea procesului civil pe parcursul derulării procedurii de înscriere în fals (art. 307 NCPC). De asemenea, există cazuri de suspendare prevăzute prin legi speciale, precum Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență sau în Codul de procedură penală.

2.6.1.2. Suspendarea voluntară

Reglementat de art. 411 NCPC, acest gen de suspendare a judecății intervine când amândouă părțile o cer sau dacă niciuna din părți, deși legal citate, nu se prezintă la termenul de judecată și niciuna din ele nu a solicitat judecarea în lipsă. Textul legal dă expresie principiului contradictorialității, în sensul că procesul civil nu poate continua dacă părțile nu manifestă interes în soluționarea cauzei. În primul caz manifestarea de voință a părților este expresă, iar în cel de-al doilea caz ea este dedusă din atitudinea lor. Cererea de judecare în lipsă produce efecte numai la instanța în fața căreia a fost formulată.

În consecință, dacă se prezintă numai una dintre părți (reclamantul sau pârâtul), instanța va trece la judecată, pronunțându-se în baza dovezilor administrate, având, desigur, în vedere și excepțiile și apărările părții care lipsește. Însă, dacă una dintre părți nu este legal citată, nu se va dispune suspendarea judecării procesului, ci se va amâna judecarea cererii în conformitate cu art. 14 NCPC raportat la art. 153 NCPC.

Cu privire la cererea de judecată în lipsă, achiesăm la soluția oferită de doctrină¹⁷² în sensul că această cerere poate fi formulată pentru a se evita suspendarea judecății, pe lângă reclamant și pârât, și de către intervenientul principal (el având poziție de reclamant și independență procesuală). Soluția nu poate fi primită în cazul intervenientului accesoriu, deoarece acesta are o poziție subordonată părții pentru care a intervenit, iar dacă această parte nu a făcut o cerere de judecare în lipsă, cererea intervenientului accesoriu nu poate evita suspendarea judecării procesului.

¹⁷¹ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 559.

¹⁷² M. Tăbărcă, G. Buta, *op. cit.*, 2007, p. 678.

De asemenea, suspendarea în baza art. 411 NCPC are prioritate și față de netimbrarea cererii de chemare în judecată, în sensul că dacă actul de sesizare al instanței nu este timbrat, potrivit dispozițiilor legale, iar părțile, deși legal citate, nu se prezintă și nici nu au cerut judecarea în lipsă, nu se va anula cererea ca netimbrată, ci se va dispune suspendarea judecării. În același sens, suspendarea va avea prioritate față de eventuale excepții procesuale: necompetența instanței, autoritatea de lucru judecat etc.

Menționăm că art. 411 NCPC are caracter imperativ („judecătorul va suspenda judecata”) iar, pe cale de consecință, dacă niciuna dintre părțile legal citate nu se prezintă la strigarea pricinii și nici nu a cerut judecarea în lipsă, suspendarea pronunțată de judecător este obligatorie, nu facultativă. Măsura suspendării se impune chiar dacă cererea nu este legal timbrată sau nu este de competența instanței respective¹⁷³. Cu toate acestea, s-a arătat că instanța ar putea să nu dispună suspendarea atunci când este vorba de interesele minorilor sau celor puși sub interdicție, iar suspendarea voluntară se face de către reprezentanții acestora în contra intereselor celor protejați¹⁷⁴.

Reluarea judecării trebuie solicitată de partea interesată în cel mult șase luni, deoarece altfel intervine perimarea. Cererea de redeschidere se timbrează cu 50 % din taxa judiciară de timbru plătită pentru cererea a cărei judecată s-a suspendat (art. 9 lit. g din O.U.G. nr. 80/2013).¹⁷⁵

Sunt și cazuri în care legea prevede altfel. Spre exemplu, potrivit Legii nr. 192/2006 (legea medierii), judecata se poate suspenda la cererea părților, dar pentru repunerea pe rol este scutită de plata taxelor judiciare de timbru, iar cursul perimării este suspendat pe durata desfășurării procedurii de mediere, însă nu mai mult de trei luni de la data semnării contractului de mediere. Potrivit O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, suspendarea voluntară nu este aplicabilă în materia plângerilor contravenționale, explicația fiind aceea că anterior reglementării au existat multe cazuri în care absența reclamantului de la proces se făcea în rațiunea obținerii unei suspendări care să prelungească efectul suspensiv de executare a procesului-verbal de contravenție.

2.6.1.3. Suspendarea de drept

2.6.1.3.1. CAZURI PREVĂZUTE DE ART. 412

Potrivit art. 412 alin. 1 NCPC, judecata proceselor se suspendă de drept: 1) prin decesul uneia din părți, până la introducerea în cauză a moștenitorilor, afară

¹⁷³ V.M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 218.

¹⁷⁴ De exemplu, într-o cerere de stabilire a paternității, la care mama nu poate renunța, nu se prezintă părțile legal citate și nu cer judecarea în lipsă, ceea ce va conduce la perimare (V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 218).

¹⁷⁵ Atunci când cererea de chemare în judecată este scutită de taxa judiciară de timbru, nu se va datora taxa nici pentru repunerea pe rol, chiar și atunci când scutirea a fost prevăzută în rațiunea persoanei reclamantului, cu atât mai mult atunci când a operat în considerarea obiectului.

de cazul când partea interesată cere termen pentru introducerea în proces a acestora; 2) prin interdicția judecătorească, sau punerea sub curatelă a unei părți, până la numirea tutorelui sau a curatorului (ceea ce implică o hotărâre definitivă de punere sub interdicție); 3) prin decesul reprezentantului sau al mandatarului uneia din părți, survenit cu mai puțin de 15 zile înainte de ziua înfățișării, până la numirea unui nou reprezentant sau mandatar (din interpretarea acestui text de lege rezultă că, dacă mandatarul sau reprezentantul decedează cu mai mult de 15 zile înainte de ziua înfățișării, judecata nu se suspendă de drept); 4) prin încetarea funcției tutorelui sau a curatorului, până la numirea unui nou tutor sau curator; 5) când persoana juridică este dizolvată, până la desemnarea lichidatorului; 6) prin deschiderea procedurii insolvenței, în temeiul unei hotărâri judecătorești definitive, dacă debitorul trebuie reprezentat, până la numirea administratorului ori a lichidatorului judiciar;¹⁷⁶ 7) în cazul în care instanța formulează o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene, potrivit prevederilor tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană; 8) în alte cazuri prevăzute de lege.

Textul precizează în alin. 2 că aceste fapte nu împiedică pronunțarea hotărârii dacă ele au apărut după închiderea dezbaterilor. Este o soluție firească, deoarece în toate ipotezele se urmărește asigurarea contradictorialității și a dreptului de apărare, iar acestea sunt necesare în etapa judecătii și nu la deliberare, care se face numai în prezența judecătorilor.

Deși legea vorbește de suspendarea de drept, efectul nu este întotdeauna chiar atât de energic. Chiar art. 412 pct. 1 permite să se evite suspendarea pentru moartea părții, dacă este suficientă amânarea pentru un alt termen. În legătură cu aceeași ipoteză, art. 155 pct. 15 NCPC mai oferă o soluție și anume citarea moștenitorilor, până la intervenirea lor în proces, printr-un curator special numit de instanță. Desigur, pentru a se suspenda judecata, trebuie ca decesul părții să intervină pe parcursul procesului, după sesizarea instanței. Dacă o persoană decedează înainte de sesizarea instanței, aceasta nu mai are capacitate procesuală de folosință și, pe cale de consecință, nu ar putea figura ca reclamant într-o acțiune în justiție, după cum nu s-ar putea introduce o cerere împotriva acesteia, sub sancțiunea nulității absolute [art. 56 alin. (3) NCPC]. Dacă decesul intervine după pronunțarea hotărârii, ar putea fi incidente dispozițiile art. 469 NCPC sau art. 485 NCPC. Noi credem că și în alte cazuri, dacă se asigură contradictorialitatea și dreptul de apărare, se poate evita suspendarea prin acordarea unui termen.

Judecata va reîncepe prin cererea de redeschidere făcută cu arătarea, după caz, a moștenitorilor, tutorelui, a părții reprezentate de mandatarul defunct, a noului mandatar sau, după caz, a părții interesate, a lichidatorului, a administratorului judiciar ori a lichidatorului judiciar, în cazurile prevăzute în art. 412 pct. 1-6, iar în cazurile de la pct. 7, după pronunțarea hotărârii de către C.J.U.E. (art. 415). Dacă

¹⁷⁶ Spre deosebire de cazul de suspendare prevăzut la art 75 din Legea nr. 85/2014, acesta operează indiferent de obiectul litigiului și indiferent de poziția de reclamant sau pârât a debitorului intrat în insolvență.

împrejurările prevăzute de art. 412 au apărut în ultimele 3 luni ale termenului de perimare, cursul perimării se suspendă timp de o lună de la data când acele împrejurări care au determinat suspendarea judecării s-au petrecut (art. 418 alin. 2 NCPC).

2.6.1.3.2. ALTE CAZURI DE SUSPENDARE DE DREPT

Există și alte cazuri în care legea prevede că suspendarea se produce de drept: art. 49 alin. 1 stabilește că până la soluționarea cererii de abținere nu se va face niciun act de procedură în cauză, ceea ce echivalează cu o suspendare; art. 64 alin. 1 din materia intervenției principale, aplicabil și la chemarea în judecată a altei persoane, chemarea în garanție și arătarea titularului dreptului, prevede că judecarea cererii principale se suspendă până la soluționarea căii de atac exercitate împotriva încheierii prin care s-a respins ca inadmisibilă cererea de intervenție; art. 74 alin. 4 stabilește că, dacă s-a dispus disjungerea cererii de chemare în garanție, judecata ei va fi suspendată până la soluționarea cererii principale; instanța în fața căreia s-a ivit conflictul de competență suspendă din oficiu judecata și înaintează dosarul instanței competente să soluționeze conflictul (art. 134 NCPC); dacă după o amânare, acordată la cererea ambelor părți, ele nu stăruie în judecată, ea se suspendă și nu va fi redeschisă decât după plata unei taxe de timbru de 50 % din taxa inițială (art. 221 alin. 2 NCPC, art. 9 lit. g din O.U.G. nr. 80/2013); art. 520 alin. 2 stabilește că judecata va fi suspendată până la pronunțarea hotărârii prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept; art. 27 alin. 7 C.P.P. consacră regula „penalul ține în loc civilul”¹⁷⁷. Un alt caz de suspendare de drept îl constituie cel prevăzut la art. 138 alin. 5 NCPC, atunci când există identitate de părți, obiect și cauză între două procese, iar unul dintre acestea se judecă în recurs în timp ce celălalt se află încă în fața instanțelor de fond. În acest caz, nu se poate invoca nici litispendența și nici autoritatea de lucru judecat, dar instanța de fond este obligată să suspende judecata până la soluționarea procesului aflat în fața instanței de recurs. De asemenea, art. 75 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență reglementează suspendarea de drept a judecării de la data deschiderii procedurii insolvenței pentru toate acțiunile judiciare, extrajudiciare și executările silite pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Art. 27 alin. 7 CPP prevede că judecata în fața instanței civile se suspendă după punerea în mișcare a acțiunii penale și până la rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, dar nu mai mult de un an. Apreciem că limita de un an vizează situația în care nu s-a pronunțat instanța penală în primă instanță. Dacă există deja o soluție de primă instanță, efectul suspensiv se prorogă până la definitivarea acesteia. Chiar și în cazul în care în decurs de un an instanța penală nu soluționează cauza în primă instanță și încetează suspendarea de drept, putem vorbi de o posibilă suspendare facultativă (art. 43).

¹⁷⁸ Suspendarea prevăzută de art. 75 din Legea nr. 85/2014 durează până la data rămânării definitive a hotărârii de deschidere a procedurii insolvenței. La data definitivării acesteia, atât acțiunile judiciare și extrajudiciare, cât și executările silite suspendate încetează. Legea prevede și cazuri care sunt exceptate de la măsura suspendării. Pentru amănunte, a se vedea N. Țândăreanu, *Codul insolvenței adnotat*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 154-156.

2.6.1.4. Suspendarea facultativă

2.6.1.4.1. CAZURI PREVĂZUTE DE ART. 413

Instanța poate, potrivit art. 413 NCPC, suspenda judecata: 1) când soluționarea procesului depinde, în tot sau în parte, de existența sau inexistența unui drept ce formează obiectul altei judecăți¹⁷⁹ (de exemplu, procesul de partaj succesoral se suspendă până la rezolvarea unei cereri prin care se revendică un imobil care este inclus în succesiune); inexistența sau existența dreptului trebuie rezolvată de instanța competentă (prin aceasta înțelegându-se instanța judecătorească sau alt organ jurisdicțional) în mod definitiv, urmând a fi invocată cu autoritate de lucru judecat în orice alt proces; 2) când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar avea o înrăurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se pronunțe, dacă legea nu prevede altfel, (de ex., se poate suspenda procesul dacă un înscris folosit de una din părți a fost atacat ca fals). Spre deosebire de cazul prevăzut de art. 27 alin. 7 C.P.P., care atrage o suspendare de drept și care presupune ca instanța penală să fi fost sesizată anterior instanței civile sau cel puțin ca acțiunea penală să fi fost pusă în mișcare, acest caz presupune doar ca urmărirea penală să fi început¹⁸⁰; 3) în alte cazuri prevăzute de lege – în acest sens putem aminti: suspendarea judecării procesului în cauza în care s-a formulat cerere de strămutare [art. 143 alin. (1) NCPC]; dacă instanța constată că desfășurarea normală a procesului este împiedicată din vina reclamantului, prin neîndeplinirea obligațiilor stabilite în cursul judecării, judecătorul poate suspenda judecata [art. 242 alin. (1) NCPC]; suspendarea procesului civil pe parcursul derulării procedurii de înscriere în fals (art. 307 NCPC), suspendarea judecării de către instanța română când o cerere identică este pendinte în fața unei instanțe străine și este previzibil că hotărârea

¹⁷⁹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 221, cu exemplele menționate, care sunt valabile și în contextul legislativ actual: judecata cererii de stabilire a paternității din afara căsătoriei față de un copil născut de o femeie căsătorită urmează a fi suspendată până la rezolvarea cererii de tăgăduire a paternității introdusă de soțul mamei; judecata cererii de partaj succesoral se va suspenda până la rezolvarea cererii de anulare a căsătoriei introduse de rudele soției defuncte împotriva soțului supraviețuitor etc. În sens contrar, s-a prevăzut că nu se poate dispune suspendarea ordonanței președințiale până la soluționarea procesului asupra fondului; acțiunea posesorie nu poate fi suspendată până la rezolvarea acțiunii în revendicare etc. (M. Tăbărcă, Gh. Buta, *op. cit.*, 2007, p. 691).

¹⁸⁰ Acest text legal implică respectarea următoarelor condiții: suspendarea se dispune atunci când a început urmărirea penală (deci nu este îndeplinită condiția atunci când se efectuează cercetări pentru soluționarea plângerii penale), iar infracțiunea pentru care s-a început urmărirea penală trebuie să aibă o influență hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează a se da în procesul civil și legea să nu prevadă o altă soluție. Acest caz nu se confundă cu suspendarea obligatorie în cazul regulii „penalul ține în loc civilul”, care presupune că instanța penală a fost sesizată sau cel puțin a fost pusă în mișcare acțiunea penală. Există și dispoziții speciale care circumstanțiază aplicarea acestui caz de suspendare: instanța de contencios administrativ nu poate suspenda judecarea pricinii când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune săvârșită în legătură cu actul administrativ atacat, dacă reclamantul (persoana vătămată prin actul administrativ) stăruie în continuarea judecării pricinii (art. 28 alin. 2 din Legea nr. 554/2004).

străină va fi susceptibilă de recunoaștere sau de executare în România (art. 1.076 NCPC)¹⁸¹.

Cu privire la primul motiv de suspendare facultativă, s-a reținut că în practica judiciară nu s-a suspendat judecata pe motiv că nu s-a terminat dezbaterrea succesorală în fața notarului public, procedura derulată în fața comisiilor de fond funciar reglementate de Legea nr. 18/1991, că nu s-a finalizat divorțul în cazul partajului bunurilor dobândite în timpul căsătoriei etc.¹⁸²

În ceea ce privește cel de-al doilea caz de suspendare facultativă, prin raportare la dispozițiile noului Cod de procedură penală, considerăm că este suficientă începerea urmăririi penale cu privire la faptă (*in rem*), în condițiile art. 305 alin. 1 NCPP.

Suspendarea durează până când hotărârea pronunțată în procesul care a motivat suspendarea a devenit definitivă. Pe toată această perioadă și cursul urmăririi este suspendat (art. 418 alin. 1 NCPC). Cu toate acestea, instanța poate reveni motivat asupra suspendării, dacă se constată că partea care a cerut-o nu are un comportament diligent în cadrul procesului care a determinat suspendarea, tergiversând soluționarea acestuia, ori dacă urmărirea penală care a determinat suspendarea durează mai mult de un an de la data la care a intervenit suspendarea, fără a se dispune o soluție în acea cauză.

2.6.1.4.2. ALTE CAZURI DE SUSPENDARE FACULTATIVĂ

Și această formă de suspendare mai poate interveni și în alte cazuri: art. 143 NCPC, permite suspendarea procesului până la soluționarea cererii de strămutare; art. 242 NCPC dispune că judecătorul poate suspenda judecata atunci când constată că desfășurarea normală a procesului este împiedicată din vina reclamantului, prin neîndeplinirea obligațiilor stabilite în cursul judecății¹⁸³; art. 307 NCPC prevede posibilitatea suspendării judecății dacă o parte s-a înscris în fals în legătură cu un înscris și este indicat autorul falsului sau complicele acestuia; art. 520 alin. 4 stabilește posibilitatea suspendării în cauze similare celei care a dus la sesizarea ÎCCJ pentru dezlegarea unei chestiuni de drept; în cazul în care, în timpul unui proces, instanța ori tribunalul arbitral din oficiu sau una din părți invocă excepția de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe de care depinde soluționarea acelui proces, instanța sau tribunalul arbitral sesizează Curtea Constituțională, iar până la rezolvarea excepției poate suspenda judecata procesului, în temeiul art. 413 pct. 1. Regula aceasta nu este expres prevăzută de lege, dar noi considerăm că este posibilă, deoarece nu poți obliga un judecător/arbitru să judece în continuare, deși are îndoieli cu privire la constituționalitatea dispoziției legale pe care va urma să o aplice. Până în anul 2010,

¹⁸¹ În acest sens G. Boroș, N. Stancu, *op. cit.*, p. 568. Pentru opinia conform căreia este necesar să se fi început urmărirea penală *in personam*, a se vedea C. Negrilă în Noul Cod... (coord. G. Boroș), Ed. Hamangiu, vol. I, ed. a II-a, p. 906-907.

¹⁸² G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 567, V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 306-307.

¹⁸³ Dispozițiile art. 242 nu se aplică în materia plângerilor contravenționale.

legea prevedea că într-o asemenea ipoteză suspendarea se producea de drept, era obligatorie.

2.6.1.5. Procedura și efectele suspendării

Indiferent de felul suspendării, instanța dispune această măsură prin încheiere, ce are, în toate cazurile, caracter interlocutoriu, care poate fi atacată separat cu recurs, fie că s-a admis, fie că s-a respins cererea/exceptia de suspendare, la instanța ierarhic superioară¹⁸⁴. Când suspendarea a fost dispusă de Î.C.C.J., hotărârea este definitivă. Recursul se poate declara cât timp durează suspendarea cursului judecătii, atât împotriva încheierii prin care s-a dispus suspendarea, cât și împotriva încheierii prin care s-a dispus respingerea cererii de repunere pe rol a procesului (art. 414). Dacă însă cererea de suspendare a fost respinsă, termenul de recurs este cel de drept comun, în lipsa unei derogări exprese. Această derogare privește numai termenul de exercitare a recursului. Toate celelalte reguli aplicabile recursului, inclusiv termenul de motivare, sunt cele generale. De asemenea, trebuie avută în vedere și Decizia nr. 2/2017¹⁸⁵ prin care ÎCCJ a admis recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și a stabilit că în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 414 alin. (1) teza I din Codul de procedură civilă, recursul formulat împotriva încheierii prin care a fost suspendată judecata, precum și împotriva încheierii prin care s-a respins cererea de repunere pe rol a cauzei este admisibil, indiferent dacă încheierea de suspendare a fost pronunțată de instanță într-o cauză în care hotărârea ce urmează a se da asupra fondului este sau nu definitivă.

Și atunci când suspendarea intervine ca urmare a sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, încheierea prin care s-a dispus suspendarea, fiind totodată și cea prin care s-a decis sesizarea instanței supreme, nu este suspendată niciunei căi de atac.

Suspendarea produce efecte pentru toate părțile. Suspendarea operează în bloc, cu privire la toate părțile din proces, indiferent de calitatea acestora și raportul procesual în care se află.

¹⁸⁴ Deși în practică se reține adesea că atacarea pe cale separată este posibilă numai în cazul în care instanța a dispus suspendarea, iar nu și atunci când aceasta a respins cererea de suspendare, textul art. 414 alin. 1 NCPC (identic sub acest aspect cu cel al art. 244¹ C. pr. civ. 1865) îndeamnă la o interpretare diferită, deoarece are în vedere încheierea dată „asupra suspendării procesului”, aceasta implicând atât admiterea, cât și respingerea cererii. Denumirea marginală a articolului („hotărârea de suspendare”) nu trebuie să conducă la alte soluții, pentru că ceea ce reprezintă norma este conținutul articolului, iar în acest caz denumirea a fost dată pentru a marca aspectul central al reglementării, care este suspendarea judecătii. În sensul soluției noastre, sub imperiul vechii reglementări, a se vedea Î.C.C.J., sec. I civ., dec. nr. 1480/2 martie 2012, pe juridice.ro, 20 mai 2013. Instanța supremă s-a pronunțat și în sensul că este supusă recursului numai încheierea prin care s-a dispus suspendarea, soluție care, așa cum am arătat, ni se pare greșită – a se vedea Î.C.C.J., sec. cont. adm. și fisc., dec. nr. 1017/2011, publicată pe juridice.ro, 12 septembrie 2012; a se vedea și G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 573.

¹⁸⁵ Publicată în M. Of., Partea I, nr. 175/10.03.2017.

Suspendarea presupune rămânerea în nelucrare a procesului. Pe durata suspendării cauzei nu se pot face acte de procedură, sub sancțiunea nulității relative a acestora. Cu toate acestea, nulitatea este de ordine privată, putând fi invocată numai de partea în favoarea căreia a operat suspendarea.

Reluarea judecării se face la momentele indicate pentru fiecare caz de suspendare în parte, la cererea părții sau, în anumite cazuri, din oficiu (ex: după soluționarea unui conflict de competență; după soluționarea de către Înalta Curte de Casație și Justiție a chestiunii de drept cu care a fost sesizată în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile; după pronunțarea de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene). Cererea de repunere pe rol, atunci când este cazul, trebuie să cuprindă mențiuni relative la încetarea cauzelor care au determinat suspendarea. În cazul suspendării pentru neîndeplinirea de către reclamant a unor obligații stabilite în cursul judecării (art. 242 NCPC), repunerea pe rol este condiționată de dovada îndeplinirii obligațiilor reținute în cuprinsul încheierii de suspendare. În cazurile de suspendare voluntară, cererea de repunere pe rol nu implică mențiuni speciale, dar trebuie însoțită, atunci când legea nu prevede altfel, de dovada achitării taxei judiciare de timbru în cuantum de 50% din cea datorată pentru înregistrarea cererii.

Instanța se va pronunța asupra cererii de repunere pe rol cu citarea părților, deoarece acestea nu mai au termen în cunoștință (art. 229 alin. 2 pct. 1 NCPC).

2.6.2. Perimarea cererii¹⁸⁶

2.6.2.1. Noțiune și natură juridică

Perimarea este o sancțiune procedurală¹⁸⁷ reglementată de art. 416-423 NCPC, care intervine în cazul în care nu se respectă cerința de a exista continuitate între actele de procedură, lansându-se procesul în nelucrare. Astfel, potrivit art. 416 alin. 1 NCPC, orice cerere de chemare în judecată, contestație, apel, recurs, revizuire și orice altă cerere de reformare sau de retractare se perimă de drept, chiar împotriva incapacabililor, dacă a rămas în nelucrare din motive imputabile părții timp de șase luni. Termenul este de asemenea de șase luni în materia executării silite (art. 696 NCPC). Perimarea produce efecte cu privire la întreaga activitate judiciară din litigiul rămas în nelucrare, stingând procesul în faza în care se găsește.¹⁸⁸

În privința naturii juridice a perimării, în doctrină¹⁸⁹ s-a afirmat că aceasta are un caracter mixt, fiind atât o sancțiune procedurală (penalizând nerespectarea

¹⁸⁶ Pentru o analiză amplă a instituției perimării în Noul Cod de procedură civilă, a se vedea P. Pop, *Sanctiuni procedurale în procesul civil*, p. 245-316.

¹⁸⁷ În doctrină și jurisprudență aceasta este analizată, de regulă, și ca o prezumție de sistare – vezi V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 224-225.

¹⁸⁸ Perimarea nu se confundă cu decăderea, deși ambele sunt sancțiuni procedurale. Perimarea desființează atât actele ulterioare împlinirii termenului, cât și pe cele anterioare, în timp ce decăderea afectează numai actele părții care le-a îndeplinit tardiv. Pentru mai multe asemănări și deosebiri, a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 235.

¹⁸⁹ M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. I, 2005, p. 635; V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 225.

termenului prevăzut de lege), cât și o prezumție de desistare (ce rezultă din pasivitatea îndelungată a părții interesate în a mai continua judecata).

Noul Cod de procedură civilă reglementează în art. 423 și instituția perimării instanței, în sensul că orice cerere adresată unei instanțe și care a rămas în nelucrare timp de 10 ani se perimă de drept, chiar în lipsa unor motive imputabile părții.

2.6.2.2. Domeniul de aplicare

Din dispozițiile art. 406 alin. 1 rezultă că perimarea este o sancțiune procedurală de aplicare generală în faza judecării, operând atât în fața primei instanțe, cât și a instanțelor competente să soluționeze căile de atac. Ea privește atât acțiunile prescriptibile, cât și pe cele imprescriptibile. În doctrină s-a reținut că nu sunt susceptibile de perimare: recursul în interesul legii sau sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, cererile formulate de procuror, având în vedere rolul acestuia în procesul civil; cererile care nu implică analiza fondului, precum măsurile asigurătorii ori asigurarea dovezilor.¹⁹⁰

În al doilea rând, rezultă că pentru a interveni perimarea este necesar să se constate că procesul a fost lăsat în nelucrare din motive imputabile părții, ceea ce constituie o chestiune de fapt care trebuie dovedită. Deci, ori de câte ori vina, culpa părții lipsește, perimarea nu va opera¹⁹¹. Dar perimarea operează, chiar dacă ambele părți ar consimți ca procesul să rămână în nelucrare¹⁹². Pentru a veni în sprijinul părții, art. 416 alin. 3 stabilește că nu constituie cauze de perimare cazurile când actul de procedură trebuia îndeplinit din oficiu, precum și cele când, din motive care nu sunt imputabile părții, cererea nu a ajuns la instanța competentă sau nu se poate fixa termen de judecată. De exemplu, dacă taxa judiciară de timbru a fost plătită sau cererea este scutită de taxă, nu-i este imputabilă părții nefixarea termenului de judecată¹⁹³; rămânerea cauzei în nelucrare după ce s-a suspendat judecata ca urmare a ivirii conflictului de competență nu se poate imputa părții, deoarece trimiterea dosarului la instanța competentă se face din oficiu¹⁹⁴; acțiunea civilă în procesul penal nu se perimă, chiar dacă s-a dispus disjungerea ei de acțiunea penală, termenul urmând a se fixa din oficiu; în genere, atunci când după suspendarea judecării, cauza trebuia depusă pe rol din oficiu (judecarea cererii de abținere; după soluționarea conflictului de competență; după pronunțarea de către Înalta Curte de Casație și Justiție a unei hotărâri prealabile în dezlegarea unei probleme de drept, indiferent că vorbim de instanța care a sesizat sau alte instanțe care au cauze similare etc.).

¹⁹⁰ A se vedea G. Boroi, N. Stancu, *op. cit.*, p. 580.

¹⁹¹ Trib. Supr., col. civ., dec. nr. 699/1953, C. D. 1952-1954, vol. I, p. 351.

¹⁹² Cas. III, dec. nr. 1673/1937, *Codul 1944*, p. 120, nr. 24.

¹⁹³ Trib. Supr., col. civ., dec. nr. 136/1952, C. D. 1952-1954, vol. I, p. 349.

¹⁹⁴ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 491.

2.6.2.3. Termenul de perimare

După cum am arătat, termenul de perimare este de 6 luni și, potrivit art. 416 alin. 2, curge de la ultimul act de procedură îndeplinit de părți sau de instanță¹⁹⁵. În doctrină, de multă vreme, acest termen este calificat ca un termen peremptiv „care desființează efectele unor acte în urma cărora părțile n-au făcut diligențele trebuitoare”¹⁹⁶, ce face parte din categoria termenelor imperative, deoarece durata lui este destinată îndeplinirii formelor prescrise de lege.

Termenul se calculează potrivit art. 181 alin. 1 pct. 3, deci se împlinește în ultima zi a celei de-a șasea luni.

Fiind un termen legal, termenul de perimare ar trebui să curgă continuu, dar în această materie legiuitorul stabilește că termenul poate fi întrerupt sau suspendat.

Întreruperea cursului perimării are loc, potrivit art. 417, prin îndeplinirea unui act de procedură făcut în vederea judecării¹⁹⁷ procesului de către partea care justifică un interes (în consecință, trebuie să fie un act valabil făcut, un act lovit de nulitate nefiind apt să producă întreruperea termenului de perimare). În principiu, această parte este reclamantul, apelantul, recurentul etc. deoarece el are interes ca procesul pe care l-a pornit să se finalizeze (nu se poate susține, în niciun caz, că actul îndeplinit de instanță, din oficiu, poate avea efect întrerupător în privința perimării). Dacă suntem în prezența unei coparticipări procesuale active, actul întrerupător de perimare al unuia folosește și celorlalți. Nu este exclus, însă, ca și pârâtul să justifice un interes, mai ales atunci când a formulat o cerere neconvențională. Având în vedere că art. 417 NCPC reglementează un caz de întrerupere a termenului de perimare, dacă după repunerea pe rol pricina rămâne în nelucrare din culpa părții, va începe să curgă un nou termen de perimare, perioada scursă înainte de întreruperea perimării nefiind luată în calcul în cazul noului termen de perimare.

Suspendarea cursului perimării intervine în cazurile prevăzute de art. 418: a) cât timp durează suspendarea facultativă a judecării, pronunțată de instanță în cazurile prevăzute la art. 413 (până la rămânerea definitivă a hotărârii civile în pricina care a determinat suspendarea; până la rămânerea definitivă a hotărârii penale sau definitivarea soluției procurorului de scoatere de sub urmărire penală), precum și în alte cazuri stabilite de lege (nu operează suspendarea termenului de perimare în cazul suspendării întemeiate pe art. 242), dacă suspendarea nu este urmată de lipsa de stăruință a părților în judecată; b) în cazurile de suspendare de drept prevăzute la art. 412, cursul perimării este suspendat timp de o lună de la data când s-au petrecut faptele care au determinat suspendarea judecării, dacă aceste fapte s-au petrecut în cele din urmă 3 luni ale

¹⁹⁵ În cazul suspendării judecării, atunci când este cazul, termenul de perimare începe să curgă de la data pronunțării încheierii, iar nu de la data comunicării acesteia.

¹⁹⁶ E. Herovanu, *Tratat*, p. 203.

¹⁹⁷ O cerere de repunere pe rol urmată de o neprezență a ambelor părți, legal citate, fără a cere judecata în lipsă, nu are efect interruptiv de perimare.

termenului de perimare; c) pe timpul cât partea este împiedicată de a stăruî în judecată din cauza unor motive temeinic justificate, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege (de ex., art. 62 alin. 2 din Legea nr. 192/2006 privind medierea stabilește suspendarea cursului termenului de perimare pe durata desfășurării procedurii de mediere, dar nu mai mult de 3 luni de la data semnării contractului de mediere).

2.6.2.4. *Constatarea perimării*

Deși perimarea operează de drept, ea trebuie constatată de instanța judecătorească¹⁹⁸, deoarece trebuie verificat, cu respectarea principiului contradicționalității, dacă sunt îndeplinite condițiile pentru ca sancțiunea să opereze, și anume: a) cererea să fi rămas în nelucrare șase luni; b) să nu fi intervenit una din cauzele prevăzute în art. 417 și art. 418 NCPC, de întrerupere sau suspendare a termenului de perimare; c) rămânerea în nelucrare să se datoreze culpei părții interesate în desfășurarea procesului. Legea prevede, astfel cum am mai arătat, că partea nu este în culpă dacă actul de procedură trebuia îndeplinit din oficiu ori când, fără vina ei, cererea nu a ajuns la instanța competentă să o judece sau nu se poate fixa termen de judecată; d) în legătură cu speța să nu existe o cauză de stingere a procesului prevăzută de o normă specială, derogatorie, care se aplică cu prioritate (de ex., împăcarea soților în cazul divorțului – art. 925 alin. 1). În vederea constatării perimării, procesul rămas în nelucrare se repune pe rol din oficiu sau la solicitarea părții interesate. În caz de coparticipare procesuală pasivă, cererea de perimare a unuia folosește și celorlalți (art. 419). Instanța poate repune cauza pe rol pentru a certifica îndeplinirea condițiilor perimării, dar perimarea se constată și la cererea părții interesate. Perimarea poate fi invocată și pe cale de excepție în camera de consiliu sau în ședință publică. Excepția perimării este o excepție de procedură (vizează respectarea regulilor privitoare la judecarea procesului), este absolută (fiind reglementată de norme imperative) și este dirimantă (dacă este admisă, va conduce la stingerea procesului în faza în care se găsește). Dacă instanța apreciază că nu a operat perimarea, va pronunța o încheiere, iar în caz contrar, o hotărâre de perimare. Încheierea de respingere poate fi atacată numai odată cu fondul, dar hotărârea de perimare este supusă recursului, la instanța ierarhic superioară, în termen de 5 zile de la pronunțare. Când perimarea se constată de o secție a ICCJ, recursul se judecă de completul de 5 judecători.¹⁹⁹ În sfârșit, deși perimarea este reglementată de norme imperative, teoretic putând fi invocată din oficiu sau la cererea părții interesate ori a procurorului, în orice stare a pricinii, este

¹⁹⁸ Pentru a constata perimarea, instanța, din oficiu sau la cererea părții interesate, va dispune citarea de urgență a părților și întocmirea, în prealabil, a unui referat de către grefier. În concluzie, procedura de constatare a perimării are caracter contencios. Fiind un incident procedural, perimarea (invocată prin cerere sau excepție) va fi soluționată de aceeași instanță care judecă cererea principală și în aceeași compunere.

¹⁹⁹ Rezultă că se poate formula recurs și atunci când hotărârea constată perimarea unui recurs.

de reținut că perimarea cererii de chemare în judecată nu poate fi invocată pentru prima dată în instanța de apel (art. 420 alin. 3 NCPC). În cazul în care perimarea cererii de chemare în judecată nu a fost invocată în fața primei instanțe, partea este decăzută din dreptul de a o mai invoca direct în fața instanței de apel și, cu atât mai mult, în fața instanței de recurs. Desigur, dacă perimarea cererii de chemare în judecată a fost invocată în prima instanță și a fost respinsă, atunci partea poate ataca această respingere, perimarea putând fi repusă în discuția instanței de apel sau de recurs. La fel se întâmplă dacă prima instanță a omis să se pronunțe asupra perimării invocate.

2.6.2.5. Efectele perimării

Perimarea stinge procesul împreună cu actele de procedură, care rămân fără efect în ce privește funcția lor procedurală, părțile fiind repuse în situația anterioară. Dacă nu s-a prescris dreptul de a obține condamnarea pârâtului, o nouă cerere pentru valorificarea aceluiași drept subiectiv este posibilă, iar probele administrate în cursul judecării cererii perimate rămân câștigate, afară de cazul în care instanța dispune altfel (art. 422 NCPC). La fel, sub condiția de a nu se fi prescris dreptul de a obține executarea silită, o nouă cerere de executare este posibilă.

În privința posibilității introducerii unei noi cereri de chemare în judecată după constatarea perimării cererii inițiale, dacă nu s-a prescris dreptul la acțiune, considerăm util a analiza dispozițiile art. 2.539 alin. (2) NCC, care impune noi reguli. Astfel, prescripția nu este întreruptă dacă cel care a făcut cererea de chemare în judecată sau de arbitrare ori de intervenție în procedura insolvenței sau a urmăririi silite a renunțat la ea, nici dacă cererea a fost respinsă, anulată ori s-a perimat printr-o hotărâre rămasă definitivă. Cu toate acestea, dacă reclamantul, în termen de 6 luni de la data când hotărârea de respingere sau de anulare a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată sau de arbitrare precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă.

Dacă însă s-a perimat o cale de atac, aceasta nu mai poate fi exercitată din nou. Pe de altă parte, perimarea apelului are ca efect dobândirea caracterului executoriu de către hotărârea primei instanțe de fond, iar în cazul perimării recursului hotărârea atacată devine definitivă.

În fine, menționăm faptul că perimarea operează în bloc, adică cu privire la toate părțile din proces, așa cum am menționat anterior (indivizibilitatea perimării).

Perimarea afectează actele de procedură în ceea ce privește funcția lor procedurală, dar dacă acestea cuprind manifestări de voință, declarații sau constatări de fapt, ele își vor produce efectele (atât procedurale – recunoaștere extrajudiciară, început de dovadă scrisă, cât și substanțiale – remitere de datorie, compensație etc.).

2.6.3. Actele procesuale de dispoziție ale părților

2.6.3.1. Justificare și enumerare

Cursul normal al procesului poate fi influențat și de actele de dispoziție ale părților, fie că provin de la reclamant (renunțarea), de la pârât (achiesarea) sau de la ambele părți (tranzacția). Datorită acestor acte, procesul nu mai parcurge toate etapele sau hotărârea se pronunță după alte reguli decât cele obișnuite. Actele de dispoziție pot fi făcute de părți personal sau printr-un mandatar cu procură specială și, în măsura în care nu urmăresc fraudarea legii, instanța este obligată să ia act de ele.

Actele de dispoziție procesuală își găsesc temeiul în principiul disponibilității așa cum este reglementat în art. 9 NCPC care prevede în alineatul 3 că, în condițiile legii, partea poate, după caz, renunța la judecarea cererii de chemare în judecată sau la însuși dreptul pretins, poate recunoaște pretențiile părții adverse, se poate învoi cu aceasta pentru a pune capăt, în tot sau în parte, procesului, poate renunța la exercitarea căilor de atac ori la executarea unei hotărâri.

În ceea ce privește valabilitatea actelor procesuale de dispoziție, este firesc ca părțile să aibă capacitate procesuală de exercițiu deplină, iar în cazul în care suntem în ipoteza unei reprezentări urmează a se aplica art. 81 alin.1 NCPC care precizează că actele procesuale de dispoziție nu se pot face de reprezentant decât în baza unui mandat special ori cu încuviințarea prealabilă a instanței sau a autorității administrative competente.

2.6.3.2. Renunțarea

Reclamantul poate renunța fie la judecată, fie la dreptul subiectiv pretins. În doctrină²⁰⁰ aceste două acte procesuale de dispoziție se subsumează conceptului de desistare.

2.6.3.2.1. RENUNȚAREA LA JUDECATĂ

Renunțarea la judecată, în tot sau în parte, poate avea loc, potrivit art. 406 NCPC, oricând în cursul procesului, fie verbal în ședință, fie prin cerere scrisă. Cererea se face, după cum am mai arătat, personal sau prin mandatar cu procură specială. Cererea de renunțare se poate face personal sau prin mandatar cu procură specială. În ceea ce privește renunțarea prin mandatar, art. 406 alin. (2) NCPC impune un „mandat special” pentru reprezentant. Prin raportarea la art. 84 alin. (1) și alin. (3) NCPC, trebuie făcute următoarele precizări: (1) dacă mandatarul nu este avocat, pentru a putea face o renunțare la judecată valabilă, procura acestuia trebuie să fie specială (să prevadă expres puterea mandatarului de a renunța la judecată, în cazul respectiv) și să îmbrace forma înscrisului

²⁰⁰ G. Boroș, M. Stancu, op. cit., p. 591.

autentic și (2) dacă mandatarul este avocat, acesta va putea să formuleze o cerere de renunțare la judecată în baza unei împuterniciri avocațiale speciale (care să-l mandateze pe avocat să introducă o cerere de renunțare la judecată). Dacă renunțarea s-a făcut după comunicarea cererii de chemare în judecată, instanța, la cererea pârâtului, va obliga pe reclamant la cheltuielile de judecată, pe care le-a făcut.²⁰¹ Dacă reclamantul renunță la judecată la primul termen la care părțile sunt legal citate sau ulterior acestui moment, renunțarea nu se poate face decât cu acordul expres sau tacit al pârâtului, cu excepția situațiilor în care legea prevede expres altfel, cum este cazul divorțului (art. 924). În consecință, renunțarea la judecată este un act procesual de dispoziție ce emană de la reclamant (pârât, dacă formulează cerere reconvențională), act care nu este condiționat de o anume motivare²⁰², este unilateral și irevocabil²⁰³. În jurisprudență²⁰⁴ s-a statuat că renunțarea la judecată trebuie să fie expresă și clar formulată.

În ceea ce privește intervenientul principal, întrucât acesta invocă un drept propriu, în contradictoriu cu dreptul invocat de reclamant, regulile renunțării la judecată sunt aplicabile întocmai și acestuia.

O situație specială o are intervenientul accesoriu. Așa cum rezultă din art. 61 NCPC, intervenientul accesoriu va intra în proces din inițiativa sa, iar potrivit art. 65 alin. (1) NCPC, acesta devine parte în proces după admiterea în principiu a cererii de intervenție accesorie. Totodată, art. 67 alin. (2) NCPC impune ca intervenientul accesoriu să poată săvârși numai acte de procedură care nu contravin interesului părții pentru care a intervenit, iar potrivit art. 67 alin. 3, după admiterea în principiu, renunțarea la cererea de intervenție este condiționată de acorul părții în favoarea căreia a intervenit.

Cu privire la întinderea efectelor procesuale ale acestui act de dispoziție, menționăm că renunțarea poate fi totală (se renunță la judecarea întregului proces, fiind vizate toate capetele de cerere cu care a fost investită instanța) sau parțială (dacă vizează numai unele dintre petitele deduse judecății).²⁰⁵ În fine, renun-

²⁰¹ Dacă renunțarea se face anterior comunicării cererii către pârât, se presupune că acesta nu a angajat cheltuieli. S-a reținut că renunțarea la judecată poate interveni și în faza verificării și regularizării cererii de chemare în judecată, caz în care instanța va pronunța o sentință (G. Boroi, N. Stancu, *op. cit.*, p. 592).

²⁰² A se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 591, nota 2.

²⁰³ Efectele renunțării la judecată se produc retroactiv, părțile fiind repuse în situația anterioară declanșării procesului civil. În consecință, dacă dreptul la acțiune nu s-a prescris, reclamantul va putea să introducă o nouă cerere de chemare în judecată, pentru valorificarea aceluiași drept, fără a i se putea opune autoritatea de lucru judecat. În doctrină s-a reținut că reclamantul ar putea reveni asupra cererii de renunțare la judecată, depusă în serviciul registratură, până la data la care instanța a luat act de aceasta prin hotărâre, dar numai dacă prin această retragere nu s-ar aduce atingere drepturilor celor care s-au întemeiat deja pe actul de renunțare, precum și situațiilor juridice create ulterior – M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II., p. 554.

²⁰⁴ Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 659/1986, în CD/1986, p. 186.

²⁰⁵ Apreciem că în cazul în care renunțarea vizează numai anumite capete de cerere sau anumite părți, se va lua act prin încheiere, care se va ataca odată cu fondul, iar dacă hotărârea de fond este definitivă, conform art. 406 alin. 6. În sensul că în aceste situații

țarea la judecată se poate produce în orice fază procesuală (fond, apel, recurs ori în căile de retractare).

Dacă pârâtul nu este prezent la termenul la care reclamantul declară că renunță la judecată, instanța va acorda pârâtului un termen până la care să își exprime poziția față de cererea de renunțare. Lipsa unui răspuns până la termenul acordat se consideră acord tacit la renunțare. Pe de altă parte, trebuie precizat că uneori legea interzice renunțarea la judecată.

Astfel, potrivit art. 437 alin. 2 NCC, cel care introduce o acțiune privitoare la filiație în numele unui copil sau al unei persoane puse sub interdicție judecătorească, precum și copilul minor care a introdus singur, potrivit legii, o astfel de acțiune nu pot renunța la judecarea ei. Cu referire la toate actele procesuale de dispoziție, are prevederi similare, dar mai nuanțate, și NCPC (art. 81 și 93).

Când renunțarea se face în apel sau în căile extraordinare de atac, instanța va lua act de renunțare și va dispune și anularea, în tot sau în parte, a hotărârii sau, după caz, a hotărârilor pronunțate în cauză. Renunțarea la judecată se constată prin hotărâre supusă recursului care va fi judecat de instanța ierarhic superioară celei care a luat act de renunțare.²⁰⁶ Când renunțarea are loc în fața unei secții a Î.C.C.J., hotărârea este definitivă. În cazul căilor de atac este necesar să facem distincția între renunțarea la cererea de chemare în judecată și renunțarea la calea de atac. În cazul renunțării la cererea de chemare în judecată, deoarece este făcută după termenul la care părțile au fost legal citate, este necesar acordul pârâtului. Dacă ne raportăm la renunțarea la calea de atac, această operațiune echivalează cu o achiesare la hotărârea atacată, sens în care nu este necesar acordul intimatului. Termenul de recurs este cel de drept comun.

Renunțarea la judecată a unuia dintre reclamanți nu este opozabilă celorlalți reclamanți. Ea produce efecte numai față de părțile în privința cărora a fost făcută și nu afectează cererile incidentale care au caracter de sine stătător (art. 407). Dacă dreptul de a obține condamnarea pârâtului nu s-a prescris, reclamantul va putea introduce o nouă cerere pentru valorificarea dreptului subiectiv.

2.6.3.2.2. RENUNȚAREA LA DREPTUL SUBIECTIV PRETINS

Renunțarea la dreptul subiectiv pretins, dacă reclamantul poate dispune de acesta, [de ex., în acțiunile privitoare la filiație nu se poate renunța la drept (art. 437 alin. 1 C.C.)], se poate face și ea oricând în cursul judecății, fie verbal în ședință, fie

instanța va da o încheiere, M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II., p. 551. În sensul că instanța va pronunța o hotărâre prin care va lua act de renunțare și va mai pronunța încă o hotărâre prin care va soluționa fondul, a se vedea G. Boroș, N. Stancu, *op. cit.*, p. 593.

²⁰⁶ Apreciem că hotărârea prin care s-a luat act de renunțare este susceptibilă de recurs și în ipoteza în care hotărârea de fond este definitivă, deoarece incidentul renunțării a apărut direct în calea de atac, astfel că nu ar fi un recurs la recurs. Desigur, este regretabil că legiuitorul a derogat de la această regulă în privința instanței supreme. Pentru opinia contrară, conform căreia hotărârea de renunțare este supusă recursului numai dacă hotărârea de fond ar fi fost supusă apelului sau recursului, a se vedea G. Boroș, N. Stancu, *op. cit.*, p. 595.

prin înscris autentic, precizează art. 408 NCPC²⁰⁷. Achiesăm la soluția din doctrină²⁰⁸, validată de practica judiciară, în sensul că sunt opozabile părților și renunțările extrajudiciare, făcute prin înscris sub semnătură privată, recunoscut de către reclamant. În orice etapă a procesului ar avea loc renunțarea la drept, legea nu mai cere consimțământul pârâtului, deoarece în acest caz nu mai există riscul de a fi chemat în judecată pentru valorificarea aceluia drept subiectiv. Ca urmare a renunțării la drept, instanța pronunță o hotărâre, dată fără drept de apel, prin care respinge în fond cererea reclamantului, dispunând și asupra cheltuielilor de judecată.

Renunțarea la drept trebuie să respecte următoarele reguli: (1) să fie expresă, neechivocă; (2) să provină de la o persoană cu capacitate de exercițiu deplină; (3) dreptul la care se renunță trebuie să fie unul dintre drepturile de care reclamantul poate dispune. Renunțarea poate fi făcută personal sau prin mandat [art. 81 alin. (1) NCPC], iar forma mandatului trebuie să fie specială [autentică sau împuternicire avocațială – prin raportare la art. 85 alin. (1) și (3) NCPC].

Dacă renunțarea s-a făcut în instanța de apel, hotărârea primei instanțe va fi anulată în tot sau în parte, în măsura renunțării, dispozițiile art. 408 NCPC aplicându-se în mod corespunzător. Când renunțarea este făcută în căile extraordinare de atac, vor fi anulate hotărârile pronunțate în cauză, dispozițiile art. 408 NCPC aplicându-se în mod corespunzător (art. 409).

Potrivit art. 410 NCPC, hotărârea care se pronunță în cazul renunțării la dreptul pretins este supusă recursului exact în aceleași condiții ca în cazul renunțării la judecată, cu precizarea că în acest caz, dacă renunțarea la drept are loc în fața unei secții a Î.C.C.J., recursul este admisibil și este de competența Completului de 5 judecători.

Dacă s-a renunțat la dreptul subiectiv civil, spre deosebire de renunțarea la judecată, reclamantul nu mai poate introduce o nouă acțiune privitoare la dreptul respectiv. Pe de altă parte, renunțarea la drept nu afectează alte cereri incidente (reconvențională sau de intervenție principală), acestea bucurându-se de independență procesuală.

2.6.3.3. Achiesarea

Și acest act de dispoziție se prezintă sub două forme: achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului și achiesarea părții care a pierdut procesul la hotărârea pronunțată.

2.6.3.3.1. ACHIESAREA PÂRÂTULUI LA PRETENȚIILE RECLAMANTULUI

Achiesarea pârâtului are loc prin recunoașterea pretențiilor reclamantului, fie spontan, fie prin intermediul interogatoriului propus de către reclamant. Fiind vorba de un act unilateral, achiesarea își produce efectele fără a fi necesară acceptarea reclamantului. Potrivit art. 436 alin. 1 NCPC, când pârâtul a recunoscut în tot sau în

²⁰⁷ Art. 408 alin. 3 NCPC prevede că renunțarea se poate face și verbal în ședință, situație în care se consemnează în încheiere.

²⁰⁸ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 240.

parte pretențiile reclamantului, instanța, la cererea acestuia din urmă (nu din oficiu), va da o hotărâre în măsura recunoașterii. Dacă recunoașterea este parțială, judecata va continua cu privire la pretențiile rămase nerecunoscute, instanța urmând a pronunța o nouă hotărâre asupra acestora (alin. 2). Hotărârea²⁰⁹, în caz de recunoaștere, poate fi atacată numai cu recurs la instanța ierarhic superioară. Când recunoașterea a fost făcută înaintea instanței de apel, hotărârea primei instanțe va fi anulată în măsura recunoașterii, dispunându-se administrarea, în mod corespunzător, a cererii.²¹⁰ Și de această dată dispozițiile art. 436 alin. 2 NCPC sunt aplicabile (art. 437).

Cu privire la sursa recunoașterii pretențiilor reclamantului, considerăm că aceasta poate fi atât judiciară, cât și extrajudiciară²¹¹. Sub aspectul formei, achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului poate fi făcută verbal în fața instanței (și consemnată în încheierea de ședință), dar și în scris (înscris autentic sau sub semnătură privată).

Pârâtul care achiesează la pretențiile reclamantului la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate la prima instanță este exonerat de plata cheltuielilor de judecată, dacă nu a fost pus în întârziere înainte de începerea procesului sau nu era de drept în întârziere (art. 454 NCPC).

2.6.3.3.2. ACHIESAREA LA HOTĂRÂREA PRONUNȚATĂ

Achiesarea la hotărârea atacată se caracterizează prin faptul că partea care a pierdut procesul renunță la calea de atac. Ea poate fi expresă sau tacită. Achiesarea expresă presupune renunțarea după pronunțare, în prima instanță, care va menționa acest lucru într-un proces-verbal semnat de președintele completului și de grefier sau ulterior, chiar și după declararea căii de atac, în fața președintelui sau prin înscris autentic, atât timp cât dosarul nu a fost înaintat la instanța competentă (art. 404 NCPC). După înaintarea dosarului la instanța superioară, renunțarea la cota de atac se poate face în fața acesteia, în aceleași forme. Dacă achiesarea este condiționată, ea nu produce efecte decât dacă este acceptată expres de partea adversă (art. 463 alin. 2 NCPC). Achiesarea tacită rezultă din faptul că partea execută de bunăvoie hotărârea, fără nicio rezervă. Codul precizează în art. 464 alin. 3 că achiesarea tacită poate fi dedusă numai din acte sau fapte precise și concordante care exprimă intenția certă a părții de a-și da adeziunea la hotărâre.²¹²

²⁰⁹ În conformitate cu art. 448 alin. 1 pct. 9 NCPC, hotărârea de primă instanță este executorie de drept.

²¹⁰ Pentru opinia conform căreia achiesarea la pretențiile reclamantului poate interveni și în recurs, urmând a se face aplicarea corespunzătoare a art. 437 alin. 1, a se vedea G. Boroi, N. Stancu, *op. cit.*, p. 599. Pentru opinia conform căreia achiesarea la pretențiile reclamantului ar putea fi făcută numai în fața instanțelor de fond deoarece ține de temeinicia cererii, a se vedea M. Tăbărcă, *op. cit.*, vol. II, p. 565.

²¹¹ În același sens, G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 598.

²¹² Reprezintă astfel de fapte/acte executarea de bunăvoie a hotărârii de primă instanță cu toate că nu era executorie, fiind încă în termenul de exercitare a apelului. Nu reprezintă însă acte de achiesare tacită executarea hotărârii în urma deschiderii unui dosar executor, semnificativ gestului părții fiind aceea de a evita cheltuielile de executare. A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 242.

Achiesarea poate fi totală, dacă privește hotărârea în întregul ei, sau, după caz, parțială dacă privește numai o parte din hotărârea respectivă.

2.6.3.4. Tranzacția

Părțile pot stinge litigiul dintre ele printr-o tranzacție, care este reglementată ca un contract special în Codul civil (art. 2267-2278).

Astfel, tranzacția este definită ca fiind contractul prin care părțile previn sau sting un litigiu, inclusiv în faza executării silite, prin concesi sau renunțări reciproce la drepturi ori prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă. Prin tranzacție se pot naște, modifica sau stinge raporturi juridice diferite de cele ce fac obiectul litigiului dintre părți (art. 2267 NCC).

În ceea ce privește întinderea efectelor contractului de tranzacție, acesta nu privește decât cauza cu privire la care a fost încheiat, fie că părțile și-au manifestat intenția prin expresii generale sau speciale, fie că intenția lor rezultă în mod necesar din ceea ce s-a prevăzut în cuprinsul tranzacției (art. 2270 alin. 2 NCC).

În situația în care tranzacția intervine în cursul procesului, din inițiativa părților sau ca urmare a procedurii de mediere, art. 438 NCPC prevede că părțile se pot înfățișa oricând, chiar fără să fi fost citate, pentru a cere să se dea o hotărâre care să consfințească tranzacția lor. Dacă părțile se prezintă la termenul fixat pentru judecată, cererea poate fi primită chiar de un singur judecător. Când părțile se înfățișează într-o altă zi, instanța va da hotărârea în camera de consiliu. Înțelegerea părților se prezintă în scris, iar hotărârea care se pronunță, numită în practică „hotărâre de expedient”, are ca particularitate faptul că dispozitivul va cuprinde tranzacția părților (art. 439). Ea se poate ataca, pentru motive procedurale, numai cu recurs la instanța ierarhic superioară (art. 440). În doctrină²¹³ se admite, ca regulă, că revizuirea este inadmisibilă deoarece hotărârea de expedient nu este rezultatul unor dezbateri contradictorii și nu stabilește o situație de fapt în funcție de probele administrate, însă prin excepție se poate admite calea de atac de retractare a revizuirii pentru motivele de la art. 509 alin. 1 pct. 2 și pct. 7 NCPC.

Sub aspectul naturii juridice, având în vedere faptul că hotărârea de expedient ia act de înțelegerea părților, tranzacția judiciară este un contract judiciar. Tranzacția judiciară fiind, în același timp, și un act de dispoziție, este necesar ca părțile să aibă capacitate de exercițiu deplină, iar în cazul în care tranzacția judiciară este perfectată prin reprezentant, devin aplicabile dispozițiile art. 81 NCPC.

Sub aspectul formei, art. 439 NCPC prevede că tranzacția va fi încheiată în formă scrisă și va alcătui dispozitivul hotărârii, soluție reiterată și în art. 2272 NCC care precizează că pentru a putea fi dovedită, tranzacția trebuie să fie încheiată în scris. Din coroborarea celor două texte legale opinăm că forma scrisă este *ad probationem* și nu *ad validitatem*. Odată respectată forma scrisă, tranzacția

²¹³ V. M. Ciobanu, vol. II, op. cit., p. 245.

judiciară va genera o hotărâre de expedient – înscris autentic (desigur forma scrisă a hotărârii care consfințește înțelegerea părților este o condiție *ad validitatem*) și executoriu, dacă conține dispoziții susceptibile să fie aduse la îndeplinire pe cale de executare silită.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină²¹⁴ că, de regulă, instanța nu va putea cenzura voința părților exprimată în tranzacție, dar are obligația să verifice realitatea voinței exprimate, interesul persoanelor implicate (minori, persoane puse sub interdicție, dispăruți), capacitatea părților de a tranzacționa, dacă nu se încalcă o dispoziție imperativă a legii, dacă tranzacția vizează drepturi de care părților pot să dispună²¹⁵. Dacă aceste cazuri menționate se verifică, soluția va fi de respingere a tranzacției judiciare și de continuare a judecății pe baza probelor administrate sau ce urmează a se administra.

În doctrină²¹⁶ s-a exprimat opinia că hotărârea de expedient este, în realitate, forma pe care o îmbracă convenția dintre părți. Într-un atare context, hotărârea de expedient nu se bucură de autoritate de lucru judecat deoarece nu judecă efectiv cauza, pe fondul ei și în baza unor probe²¹⁷.

În cazul în care tranzacția ar avea ca obiect fraudarea terților, suntem de acord cu opinia exprimată în sensul că se poate obține inopozabilitatea efectelor tranzacției pe calea acțiunii revocatorii sau acțiunii în declararea simulației²¹⁸.

Pe de altă parte, art. 2278 alin. 1 NCC prevede că tranzacția care, punând capăt unui proces început este constatată printr-o hotărâre judecătorească, poate fi desființată prin acțiune în nulitate²¹⁹ sau acțiune în rezoluțiune ori reziliere, precum

²¹⁴ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 551.

²¹⁵ Art. 2268 NCC prevede că nu se poate tranzacționa asupra capacității sau stării civile a persoanelor și nici cu privire la drepturi de care părțile nu pot să dispună potrivit legii; pentru a tranzacționa, părțile trebuie să aibă deplina capacitate de a dispune de drepturile care formează obiectul contractului (art. 2271 NCC).

²¹⁶ A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 268.

²¹⁷ În consecință, dacă un drept cu privire la care părțile au tranzacționat este supus din nou judecății, nu se va invoca autoritatea de lucru judecat a hotărârii de expedient, ci forța obligatorie a acesteia rezultată din faptul că este un act jurisdicțional, în formă autentică care cuprinde un contract – deci s-ar putea invoca *exceptio litis per transactionem finitae*. A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1226.

²¹⁸ *Idem.*, p. 1229.

²¹⁹ De exemplu este nulă tranzacția încheiată pentru executarea unui act juridic lovit de nulitate absolută, în afară de cazul în care părțile au tranzacționat expres asupra nulității (art. 2274 alin. 1 NCC); este nulă tranzacția încheiată pe baza unor înregistrări dovedite ulterior ca fiind false (art. 2275 NCC); tranzacția asupra unui proces este anulabilă la cererea părții care nu a cunoscut că litigiul fusese soluționat printr-o hotărâre judecătorească intrată în puterea lucrului judecat (art. 2277 NCC). Totuși, reținem că tranzacția nu poate fi anulată pentru eroare de drept referitoare la chestiunile ce constituie obiectul neînțelegerii părților și nici pentru leziune (art. 2273 NCC) și descoperirea ulterioară de înregistrări necunoscute părților și care ar fi putut influența conținutul tranzacției nu reprezintă o cauză de nulitate a acesteia, cu excepția cazului în care înregistrările au fost ascunse de către una dintre părți sau, cu știința ei, de către un terț (art. 2276 NCC).

orice alt contract. Ea poate fi, de asemenea, atacată cu acțiune revocatorie sau cu acțiunea în declararea simulației. Hotărârea prin care s-a desființat în aceste cazuri tranzacția face ca hotărârea prin care fusese constatată tranzacția să fie lipsită de orice efect (alin. 2). Se poate observa că textul din codul civil se referă la desființarea tranzacției – în sensul de contract și nu a hotărârii de expedient care este supusă numai căii de atac prevăzute de art. 440 NCPC. De asemenea, cu privire la „lăsarea fără efecte” a hotărârii de expedient prin hotărârea care desființează tranzacția, în cazul în care părțile nu recunosc voluntar acest efect, este posibilă și admisibilă o acțiune în constatare negativă prin care să se constate inexistența unui drept al părâtului în raport cu reclamantul, drept care rezultase din hotărârea de expedient. Tot cu privire la art. 2278 NCC, menționăm faptul că spre deosebire de recursul exercitat în temeiul art. 440 NCPC care poate fi pornit numai de către părțile litigante, desființarea contractului de tranzacție poate fi inițiată și de un terț interesat (de exemplu în cazul nulității absolute) care nu a fost parte la procesul care s-a finalizat prin hotărârea de expedient. În fine, părțile procesului, așa cum am menționat, pot ataca cu recurs hotărârea de expedient, dar numai pentru motive procedurale²²⁰ (adică art. 488 alin. 1 pct. 1-7 NCPC), dar au și deschisă calea unei acțiuni în desființarea contractului de tranzacție, în conformitate cu art. 2278 alin. 1 NCC.

Dacă litigiul a fost soluționat pe calea medierii, instanța va pronunța o hotărâre prin care va lua act de tranzacție. Dispozițiile art. 438-440 se aplică în mod corespunzător. În plus, în acest caz, odată cu pronunțarea hotărârii, instanța va dispune, la cererea părții, restituirea taxei judiciare de timbru, cu unele excepții prevăzute de Legea nr. 192/2006 privind medierea.

Secțiunea 3. Etapa deliberării și pronunțării hotărârii²²¹

3.1. Deliberarea și pronunțarea

După ce dezbaterile s-au închis, judecătorii se retrag pentru deliberare, care se face în secret, în camera de consiliu. În cazul în care instanța nu poate hotărî în aceeași zi, pronunțarea se amână, fără a se putea depăși 15 zile. După expirarea acestui termen, noi amânări de aceeași durată sunt posibile. În orice caz, termenul este relativ și depășirea lui nu afectează valabilitatea hotărârii pronunțate. În orice caz, dacă s-a dispus amânarea pronunțării, hotărârea nu poate fi dată înainte de ziua stabilită. Nerespectarea acestei reguli atrage o nulitate necondiționată de vătămă, potrivit art. 176 pct. 6 NCPC.

²²⁰ Fiind exclus ca, în recurs, să se invoce aspecte privind nevalabilitatea sau ineficacitatea contractului de tranzacție.

²²¹ A se vedea pentru dezvoltări, A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 1091-1120.

La deliberare participă numai judecătorii²²² ce au format completul de judecată²²³, care trebuie, pe bază de probe, să stabilească situația de fapt, iar apoi la aceasta să aplice regula de drept corespunzătoare. Desigur activitatea este mult mai complexă decât rezultă din această schemă sumară, deoarece judecătorul urmează să aleagă între cele două construcții propuse de părți ori să realizeze, pe baza aceluiași probe, o altă construcție juridică, fiind pus de multe ori în situația de a face o operă personală prin aplicarea unor standarde, prin aprecierea pe care legea îl pune să o facă, prin aplicarea analogiei în cazul în care constată o lacună a legii etc²²⁴.

După deliberare, președintele completului adună părerile judecătorilor începând cu cel mai nou în funcție, el pronunțându-se cel din urmă (art. 395 alin. 2 NCPC). Hotărârea se ia cu majoritatea voturilor judecătorilor din completul de judecată. În cazul în care completul este format din doi judecători și aceștia nu cad de acord, se formează un complet de divergență, la judecătorii care au soluționat cauza alăturându-se președintele, vicepreședintele instanței sau președintele secției ori un alt judecător desemnat de președinte²²⁵ (art. 17 din Legea nr. 304/2004 și art. 398 alin. 3 NCPC). Procesul se va judeca din nou în acest complet în aceeași zi sau în cel mult 20 de zile de la ivirea divergenței ori în cel mult 7 zile, în cazuri urgente, dezbaterile fiind reluate asupra punctelor rămase în divergență și care se anunță în ședință. Părțile vor fi citate, deoarece nu mai au termen în cunoștință. Atunci când se apreciază necesar, se pot administra noi probe și instanța poate ordona orice alte măsuri îngăduite de lege. Părțile vor pune din nou concluzii asupra chestiunilor aflate în divergență²²⁶. Când divergența nu

²²² În cazul completelor care judecă cauzele privind conflictele de muncă și asigurări sociale, asistenții judiciari participă la deliberări, având însă un vot consultativ, semnează hotărârea, iar opinia separată a acestora se motivează (art. 55 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară). La Înalta Curte de Casație și Justiție, la deliberare participă și magistrații-asistenți, aceștia având, de asemenea, un rol consultativ.

²²³ Judecătorul care a luat parte la judecată este obligat să pronunțe hotărârea chiar dacă ulterior dezbaterilor nu mai are calitatea de judecător al instanței respective. În cazul în care după închiderea dezbaterilor i-a încetat calitatea de judecător sau este suspendat din funcție, cauza va fi repusă pe rol, părțile fiind citate pentru a pune din nou concluzii în fața unui complet legal constituit (art. 395 alin. 3 NCPC).

²²⁴ A se vedea V. M. Ciobanu, *op. cit.*, RRDP nr. 1/2010, p. 46-51.

²²⁵ Potrivit art. 17 alin. 2 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, completul de divergență se constituie prin includerea în completul de judecată a președintelui sau a vicepreședintelui instanței, a președintelui de secție ori a judecătorului din planificarea de permanență, în timp ce art. 398 alin. 3 NCPC vorbește de „judecătorul desemnat de președinte”. Dispozițiile sunt într-o aparentă contrarietate deoarece potrivit Regulamentului de ordine interioară al instanțelor (art. 110 alin. 6) planificarea de permanență se întocmește de președintele instanței sau, după caz, de președintele secției, cu aprobarea colegiului de conducere.

²²⁶ Din păcate, reglementarea actuală, care prevede că părțile află abia în ședință care sunt chestiunile rămase în divergență, este inferioară celei din vechiul Cod de procedură civilă, conform căruia la instanțele de fond, dacă judecata nu se face în aceeași zi, părerile aflate în divergență trebuie motivate înainte de judecarea divergenței (art. 257 alin. 1 C. pr. civ. 1865). Vechea reglementare oferea părților posibilitatea de a veni pregătite pentru discutarea aspectelor rămase în divergență, în timp ce textul actual pune părțile în situația de a afla în mod intempestiv aceste chestiuni, în chiar ședința în care urmează să se discute cauza, capacitatea acestora de a face o apărare eficientă fiind evident afectată. Probabil, vechea reglementare care îi obliga pe judecători să își facă cunoscute opiniile ce au condus

privește soluția ce trebuie dată întregii cauze, după judecarea chestiunilor aflate în divergență, completul care a judecat înainte de ivirea lui va putea continua judecarea cauzei. Dacă și după judecarea divergenței există mai mult de două păreri, judecătorii ale căror păreri se apropie mai mult sunt datori să dea soluția cu majoritate. Judecătorii care au provocat divergența pot reveni asupra părerii lor inițiale (art. 399 NCPC).

Rezultatul deliberării se consemnează de îndată într-o minută²²⁷, se semnează, sub sancțiunea nulității²²⁸, de judecători²²⁹ iar nu și de grefier. Ulterior, se trece într-un registru special ținut de grea instanței și se pronunță de președinte sau de un alt judecător în ședință publică, chiar în lipsa părților. Dacă este cazul, opinia judecătorului²³⁰ rămas în minoritate se consemnează și ea. Cu ocazia citirii minutei se va indica și calea de atac ce poate fi îndreptată împotriva hotărârii. În cazul în care pronunțarea s-a amânat, președintele, odată cu anunțarea termenului, poate stabili că pronunțarea se va face prin punerea soluției la dispoziția părților prin mijlocirea grefei instanței (art. 396).

După pronunțare niciun judecător nu mai poate reveni asupra soluției. Nulitatea hotărârii poate fi cerută numai prin exercitarea căilor de atac prevăzute de lege, în afară de cazul în care legea prevede expres altfel.

Data hotărârii este cea la care minuta este pronunțată conform legii.

3.2. Hotărârea judecătorească²³¹

3.2.1. Noțiune

Hotărârea judecătorească este actul final al judecării, actul de dispoziție al instanței cu privire la litigiul dintre părți, act cu caracter jurisdicțional. După cum am arătat în chiar prima secțiune, atunci când ne-am ocupat de forma procesului civil, hotărârea reprezintă scopul urmărit prin declanșarea procesului, rațiunea lui de a fi, deoarece tranșează conflictul dintre părți, înlocuiește părerea de regulă

la divergență încă înainte de ședința în care avea loc rejudecarea era stânjenitoare pentru judecători din pricină că părțile ar fi formulat cerere de recuzare. Totuși, o astfel de recuzare nu putea fi primită deoarece judecătorul și-a exprimat opinia în cadrul unei deliberări iar nu în afara acesteia, iar pe de altă parte el își poate schimba opinia după dezbaterile ce au loc în fața completului de divergență.

²²⁷ Potrivit Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești, rezultatul deliberării se consemnează într-o minută, care poate fi redactată și prin utilizarea tehnicii de calcul. În cauzele civile, din minută trebuie să rezulte explicit soluția pentru fiecare capăt de cerere.

²²⁸ Nulitatea decurgând din nesemnarea minutei de către un judecător sau, după caz, asistent judiciar sau magistrat-asistent nu poate fi acoperită prin semnarea ulterioară deoarece nu se poate face proba că aceștia au participat cu adevărat la deliberare.

²²⁹ Minuta se semnează și de asistenții judiciari, precum și de magistrații-asistenți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, care participă la deliberări cu vot consultativ. În același sens, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 615.

²³⁰ În sensul că și opinia separată a asistentului judiciar se consemnează în minută, a se vedea G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 615, opinie cu care suntem de acord.

²³¹ Pentru o cercetare amplă, a se vedea A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 1150-1265.

diferită a părților cu părerea judecătorului, care are însă autoritatea prevăzută de lege și, la nevoie, poate fi impusă silit, cu ajutorul forței de constrângere a statului.

Dacă hotărârea este noțiunea generică a acestui act final al judecății, în legislație, doctrină și jurisprudență se vorbește despre mai multe feluri de hotărâri, astfel încât – în paragraful următor – vom prezenta o clasificare a acestora.

3.2.2. Clasificarea hotărârilor²³²

O primă delimitare între diferitele categorii de hotărâri se poate face în funcție de nivelul judecății care se finalizează prin hotărâre. Astfel, art. 424 NCPC precizează că hotărârea prin care cauza este soluționată de prima instanță sau prin care acesta se dezinvestește fără a soluționa cauza se numește *sentință*. Se numește *sentință* și hotărârea prin care judecătoria soluționează căile de atac împotriva hotărârilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege.

Hotărârea prin care se soluționează apelul, recursul și recursul în interesul legii, precum și hotărârea pronunțată ca urmare a anulării în apel a hotărârii primei instanțe și reținerii cauzei spre judecare ori ca urmare a rejudecării cauzei în fond după casarea cu reținere în recurs se numește *decizie*. Hotărârea prin care instanța se pronunță asupra contestației în anulare sau asupra revizuirii se numește, după caz, *sentință* sau *decizie*, iar toate celelalte hotărâri date de instanță se numesc *încheieri*, dacă legea nu prevede altfel²³³.

După cum există sau nu posibilitatea atacării lor cu apel sau recurs, hotărârile sunt nedefinitive, executorii și definitive. *Hotărârile nedefinitive* sunt acelea care sunt pronunțate în primă instanță și sunt susceptibile de apel. *Hotărârile executorii* sunt: a) hotărârile date în apel, dacă prin lege nu se prevede altfel; b) hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, ori cele în legătură cu care părțile au convenit să exercite direct recursul, potrivit art. 459 alin. 2 (art. 633 NCPC). În sfârșit, potrivit art. 634 C.P.C., sunt *hotărâri definitive*: a) hotărârile care nu sunt supuse apelului și nici recursului; b) hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, neatacate cu recurs; c) hotărârile date în primă instanță care nu au fost atacate cu apel; d) hotărârile date în apel, fără drept de recurs, precum și cele neatacate cu recurs; e) hotărârile date în recurs, chiar dacă prin acestea s-a soluționat fondul pricinii; f) orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu recurs. Aceste hotărâri la care ne-am referit devin definitive la data expirării termenului de exercitare a apelului ori recursului sau, după caz, la data pronunțării. După cum se poate observa, față de vechea reglementare, a dispărut categoria hotărârilor judecătorești irevocabile care nu avea corespondent pe plan european și crea dificultăți în mecanismul înțelegerii executării hotărârilor.

²³² Vezi și V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 251-253.

²³³ Încheierile, la rândul lor, sunt premergătoare, atunci când sunt date pe parcursul judecății sau finalizează o procedură, în cazuri anume prevăzute de lege precum sechestrul asigurător, sechestrul judiciar, soluționarea cererilor în materie necontencioasă.

În funcție de faptul dacă pot sau nu să constituie titluri executorii, hotărârile sunt executorii silit și neexecutorii. *Hotărâri executorii silit* sunt cele pronunțate în cererile în realizarea dreptului, dacă sunt executorii sau definitive ori se bucură de execuție provizorie. *Hotărâri neexecutorii* sunt cele pronunțate în cererile pentru constatarea dreptului, precum și cele de respingere a cererii de chemare în judecată.

Din punct de vedere al conținutului, hotărârile pot fi integrale sau parțiale. *Hotărârile integrale* rezolvă în întregime procesul, dezinvestind instanța de întreg dosarul. *Hotărârile parțiale* pot fi pronunțate, la cererea reclamantului, în situația în care pârâtul recunoaște în fața instanței, în mod expres, o parte din pretențiile reclamantului (art. 436 NCPC). Hotărârea parțială, ca și cea prin care se recunosc în totalitate pretențiile reclamantului, prezintă avantajul că, potrivit art. 448 pct. 9 NCPC, este executorie de drept și deci poate fi pusă imediat în executare. În cazul hotărârii parțiale, pentru restul pretențiilor, nerecunoscute, judecata continuă.

O altă clasificare, după durata acțiunilor, este în *hotărâri propriu-zise*, care rezolvă fondul și au o acțiune, de regulă, nelimitată în timp și *hotărâri provizorii*, care au un caracter temporar și prin care se iau măsuri vremelnice în cursul procesului. Trebuie avut în vedere că există însă chiar situații în care are loc o judecată pe fond și totuși hotărârea are caracter provizoriu, atât timp cât rămâne neschimbată situația de fapt avută în vedere la pronunțarea ei și nu se cere pronunțarea altei hotărâri. De exemplu, dacă prin hotărârea de divorț s-a dispus exercitarea drepturilor părintești cu privire la copil numai de către unul dintre soți deoarece s-a apreciat că acesta este interesul copilului, dacă ulterior s-au schimbat elementele avute în vedere se poate solicita exercitarea autorității părintești în comun sau chiar acordată celuilalt părinte. Aceeași este situația în cazul hotărârilor prin care s-a acordat pensie de întreținere. Ea s-a stabilit în funcție de nevoile creditorului și de posibilitățile materiale ale debitorului. Dacă vreunul din aceste elemente s-a schimbat, fie creditorul, fie debitorul poate cere pronunțarea unei noi hotărâri. În aceste cazuri, deși este vorba de o hotărâre care rezolvă fondul și este definitivă, autoritatea de lucru judecat este numai relativă și deci măsura luată prin hotărâre are natură provizorie.

Altă clasificare are în vedere posibilitatea de exercitare a căilor de atac. Hotărârile sunt *nedefinitive*, atunci când sunt susceptibile de a fi atacate cu apel, sunt *executorii* atunci când sunt susceptibile de a fi atacate cu recurs și sunt *definitive* atunci când nu pot fi atacate cu recurs, dar sunt susceptibile de a fi atacate cu revizuire sau contestație în anulare, dacă sunt întrunite condițiile de admisibilitate prevăzute pentru aceste căi de atac de retractare²³⁴. Noul Cod de procedură prevede și categoria hotărârilor care nu sunt supuse niciunei căi de atac (ex: hotărârea de declinare a competenței,

²³⁴ Această terminologie o înlocuiește pe cea folosită de vechiul Cod de procedură civilă. Acesta din urmă clasifica hotărârile în *nedefinitive*, *definitive* (atunci când erau susceptibile de apel, dar puteau fi executare silit) și *irevocabile* (atunci când nu erau susceptibile de recurs). Pentru amănunte a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 252-253. Prin art. 8 din Legea nr. 76/2012 privind punerea în aplicare a noului Cod de procedură civilă s-a prevăzut că referirile din cuprinsul actelor normative anterioare la hotărârea judecătorească „definitivă și irevocabilă” sau, după caz, „irevocabilă” se vor înțelege ca fiind făcute la hotărârea judecătorească „definitivă”.

încheiere de admitere a cererii de recuzare sau prin care instanța soluționează declarația de abținere etc.). Aceste hotărâri nu se confundă cu cele definitive, care, așa cum am arătat, pot face încă obiectul căilor extraordinare de retractare.

În sfârșit, din punct de vedere al condamnării, *hotărârile* pot fi *cu o singură condamnare* sau *cu condamnare alternativă*. Intră în prima categorie hotărârile prin care pârâtul este obligat la efectuarea unei prestații determinate, cum ar fi plata unei sume de bani, predarea unui bun etc. Hotărârile alternative prevăd o condamnare principală și una secundară, aceasta din urmă executându-se numai în măsura în care nu este posibilă executarea condamnării principale (de ex., se stabilește pentru pârât obligația de a preda un bun determinat sau plata unei sume de bani, care reprezintă contravaloarea bunului respectiv).

3.2.3. Redactarea, semnarea și comunicarea hotărârilor

Hotărârea judecătorească are trei părți: *partea introductivă* (*practicaua*), *considerentele* și *dispozitivul*.

Potrivit art. 425 alin. 1 NCPC, hotărârea cuprinde: a) partea introductivă în care se vor face mențiunile prevăzute la art. 233 alin. 1 și 2²³⁵. Când dezbaterile au fost consemnate într-o încheiere de ședință, partea introductivă a hotărârii va cuprinde numai denumirea instanței, numărul dosarului, data, numele, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, numele și prenumele grefierului, numele și prenumele procurorului, dacă a participat la judecată, precum și mențiunea că celelalte date sunt arătate în încheiere²³⁶; b) considerentele, în care se vor arăta obiectul cererii și susținerile pe scurt ale părților, expunerea situației de fapt reținută de instanță pe baza probelor administrate, motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază soluția, arătându-se atât motivele pentru care s-au admis, cât și cele pentru care s-au înlăturat cererile părților²³⁷; c) dispozitivul, în care se vor arăta numele, prenumele, codul numeric personal și domiciliul sau reședința părților ori, după caz, denumirea,

²³⁵ În concret, *practicaua* hotărârii va cuprinde: denumirea instanței și numărul dosarului; data ședinței de judecată; numele judecătorilor, după caz, asistenților judiciari ori magistraților asistenți și al grefierului, numele sau denumirea părților, celorlalte părți, cu indicarea calității lor, cei care le reprezintă, precum și prezența părților la proces; identificarea procurorului care participă la proces, atunci când este cazul precum și parchetul de care aparține; dacă procedura de citare a fost legal îndeplinită; obiectul procesului; probele care au fost administrate; cererile, declarațiile și prezentarea pe scurt a susținerilor părților, precum și a concluziilor procurorului, dacă acesta a participat la judecată; dacă judecata a avut loc în ședință publică, fără prezența publicului sau în camera de consiliu.

²³⁶ Este vorba de situația în care instanța a dispus amânarea pronunțării hotărârii. În acest caz încheierea de dezbateri face corp comun cu hotărârea. Lipsa încheierii de dezbateri ori nesemnarea acesteia de către judecători și grefier atrage nulitatea hotărârii deoarece nu se poate verifica compunerea instanței, respectarea publicității, prezența și susținerile părților. A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 255.

²³⁷ Lipsa motivării, caracterul insuficient al acesteia sau contrarietatea dintre motivare și dispozitivul hotărârii atrag nulitatea hotărârii. În mod corect s-a reținut, însă, că judecătorii nu sunt obligați să răspundă în mod expres la toate argumentele părților, fiind suficient ca din ansamblul hotărârii să rezulte că instanța le-a avut în vedere, putând chiar ca unele dintre argumente să primească răspuns implicit (ICCJ, s.cont.adm.fisc., dec. nr. 2522 din 29 iunie 2006, în BJ 2006, p. 331-335). Adesea se face distincție între motivele invocate de părți, la care considerentele

sediul, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar, soluția dată tuturor cererilor deduse judecătii și cuantumul cheltuielilor de judecată acordate²³⁸. Prin dispozitiv trebuie rezolvate toate cererile părților, principale, accesorii sau incidentale²³⁹ ori dacă s-a acordat un *termen de grație*. De asemenea, dispozitivul va putea cuprinde și soluțiile asupra excepțiilor, dar numai dacă acestea au fost unite cu fondul. Atunci când este coparticipare procesuală activă sau pasivă, în dispozitiv se va menționa care este partea ce revine fiecărui reclamant sau partea la care este obligat fiecare pârât, dacă drepturile sau obligațiile reținute sunt solidare sau indivizibile. Aceste mențiuni sunt necesare deoarece în absența lor pot apărea neînțelegeri în ceea ce privește executarea hotărârii. Absența lor nu atrage nulitatea hotărârii, aceste aspecte fiind posibil de clarificat pe calea lămuririi dispozitivului hotărârii (art. 443 NCPC) sau a contestației la executare privind întinderea și înțelesul hotărârii ce reprezintă titlu executoriu (art. 712 alin. 2 NCPC).

În partea finală a dispozitivului se vor arăta dacă hotărârea este executorie²⁴⁰, este supusă unei căi de atac ori este definitivă²⁴¹, data pronunțării ei²⁴²,

trebuie să răspundă în parte și diferitele argumente prezentate în susținerea motivelor, acestea din urmă putând fi grupate și primi un singur răspuns în cadrul considerentelor.

²³⁸ Dispozitivul trebuie să corespundă minutei întocmite imediat după deliberare, deoarece judecătorii nu pot schimba soluția pronunțată. Desigur, dispozitivul cuprinde în plus datele de identificare ale părților, dar sub aspectul soluțiilor adoptate el trebuie să reproducă minuta. Apreciem ca fiind actuală soluția conform căreia în caz de contrarietate între dispozitiv și minută nu intervine nulitatea hotărârii, deoarece minuta este cea care cuprinde soluția, iar dispozitivul are menirea numai să o reproducă, astfel că dispozitivul va fi pus în acord cu minuta. A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 256. În același sens, a se vedea și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 625.

²³⁹ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 256.

²⁴⁰ Absența mențiunii privind caracterul executoriu al hotărârii nu este de natură să atragă nulitatea hotărârii, aceasta având un caracter informativ.

²⁴¹ Mențiunea greșită a căii de atac în cuprinsul dispozitivului nu creează și nici nu răpește un drept pentru părți. Calea de atac este dată de lege, potrivit principiului legalității consacrat în art. 457 NCPC. Prin urmare, greșita menționare a căii de atac în cuprinsul dispozitivului nu conduce la nulitatea acesteia din urmă, având un caracter informativ. Această soluție era consacrată și sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă, chiar dacă nu era prevăzută în mod expres. Noul Cod de procedură civilă cu o soluție nouă, inspirată din Codul de procedură civilă al Provinciei Quebec, menită să salvgardeze drepturile părții care s-a încrezut în mențiunea greșită privind calea de atac, cuprinsă în dispozitivul hotărârii judecătorești. Astfel, în cazul în care partea a exercitat calea de atac prevăzută în mod greșit în hotărâre, instanța de control judiciar va respinge această cale de atac ca inadmisibilă, deoarece ea nu este prevăzută de lege, dar de la comunicarea acesteia din urmă hotărârî, va curge pentru partea respectivă termenul pentru exercitarea căii de atac prevăzute de lege. Așa cum corect s-a reținut în doctrină (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 623), instanța de control judiciar poate să recurgă și la recalificarea căii de atac greșit exercitate în considerarea mențiunii din hotărârea judecătorească atacată și să o judece potrivit regulilor prevăzute pentru calea de atac prevăzută de lege. Această soluție, posibilă din punct de vedere legal, trebuie exercitată cu grijă pentru a nu crea părții un prejudiciu, dacă avem în vedere că de exemplu recalificarea din apel în recurs s-ar izbi de problema faptului că cererea ar putea fi motivată pe aspecte de temeinicie în timp ce motivele de recurs vizează numai legalitatea hotărârii. În acest sens, autorii sugerează că în caz de recalificare instanța va acorda un termen pentru motivarea căii de atac corespunzătoare prevederilor legale.

²⁴² Data pronunțării este cea menționată în minută și care corespunde celei la care hotărârea a fost pronunțată potrivit legii (art. 403 NCPC).

mențiunea că s-a pronunțat în ședință publică sau într-o altă modalitate prevăzută de lege, precum și semnăturile membrilor completului de judecată. Când hotărârea este supusă apelului sau recursului, se va arăta și instanța la care se depune cererea pentru exercitarea căii de atac²⁴³.

Hotărârea se redactează în scris în cel mult 30 de zile de la data pronunțării²⁴⁴, de către președintele completului sau de judecătorul desemnat de acesta ori, dacă este cazul, de un asistent judiciar. La Î.C.C.J. și magistrații-asistenți redactează hotărâri. Termenul de 30 zile este relativ și deci în caz de nerespectare nu afectează validitatea hotărârii²⁴⁵. În același termen trebuie redactată, dacă este cazul, și opinia separată ori opinia concordantă, când judecătorul este de acord cu soluția, dar pentru considerente diferite.

Hotărârea se redactează în două exemplare originale, care se păstrează la instanță, unul în dosarul cauzei și celălalt la dosarul de hotărâri al instanței. Exemplarele originale se semnează de către judecători și grefierul de ședință. În caz de împiedicare a unuia din judecători, hotărârea se va semna de președintele completului, iar dacă și acesta se află în imposibilitate, hotărârea se va semna de președintele instanței²⁴⁶. În cazul grefierului, hotărârea se va semna de grefierul șef.

Numerele de hotărâre se dau în ordinea înscrierii lor în condicta de ședință, separat, pe materii (civil, penal etc.). La tribunale și curțile de apel hotărârile pronunțate în primă instanță, în apel și în recurs primesc număr separat.

Comunicarea hotărârii se face către părți din oficiu, în copie, chiar dacă este definitivă. Atunci când este cazul, hotărârea se comunică și unor instituții

²⁴³ Vechiul Cod de procedură civilă nu prevedea această mențiune. Ea s-a impus ca urmare a deciziilor Curții Constituționale care au reținut că sancțiunea nulității cererii privind exercitarea căii de atac pe motiv că nu a fost depusă la instanța care a pronunțat hotărârea este excesivă, comportamentul părții putând să decurgă din necunoașterea prevederilor de ordin procedural (dec. 737 din 24 iunie 2008, publicată în M. Of. nr. 562 din 25 iulie 2008 și dec. nr. 303 din 3 martie 2009, publicată în M. Of. nr. 239 din 10 aprilie 2009). Indicarea în chiar dispozitivul hotărârii că eventuala cale de atac se va depune la instanța a cărei hotărâre se atacă face ca partea interesată să fie informată și să evite sancțiunea nulității căii de atac. Evident, în logica internă a textului, în cazul în care această mențiune lipsește din dispozitivul hotărârii, partea nu poate fi sancționată cu nulitatea căii de atac în cazul depunerii greșite a acesteia.

²⁴⁴ Termenul este unul de drept comun. Există și cazuri în care legea prevede un alt termen (ex: ordonanța președințială se redactează în termen de cel mult 48 de ore de la pronunțare – art. 999 alin. 4 NCPC).

²⁴⁵ Încălcarea acestui termen nu afectează valabilitatea hotărârii. Pe de altă parte calificarea acestui termen ca fiind „de recomandare” nu este tocmai exactă deoarece judecătorii trebuie să își îndeplinească obligația de motivare în termenul legal. Potrivit art. 99 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor ori efectuarea cu întârziere a lucrărilor, din motive imputabile constituie abatere disciplinară. Pentru dezvoltări, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, p. 321.

²⁴⁶ În sensul că în practică se pot ivi și situații în care toți judecătorii ce formează completul sunt în imposibilitate de a semna, caz în care dispoziția este aplicabilă, a se vedea A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1168. Totuși în jurisprudență s-a reținut faptul că președintele nu poate semna pentru toți judecătorii.

sau autorități care țin cărțile funciare sau alte registre publice²⁴⁷, notarilor publici²⁴⁸ etc. (art. 427).

3.2.4. Termenul de grație

Prin termen de grație se înțelege amânarea sau eșalonarea pe care judecătorul o acordă debitorului, pentru executarea hotărârii²⁴⁹. Vechiul Cod Civil, în art. 1101, după ce prevedea că „debitorul nu poate sili pe creditor a primi parte din datorie, fie datoria divizibilă chiar”, în alin. 2 se stabilea că judecătorii, cu toate acestea, pot, în considerarea poziției debitorului, „să acorde mici termene pentru plată și să oprească executarea urmăririlor, lăsând lucrurile în starea în care se găsesc”. Legiuitorul atrăgea atenția că „judecătorii însă nu vor uza de această facultate decât cu mare rezervă”. Soluții exacte, dar spuse cu oarecare simțire. Noul Cod civil stabilește sec în art. 1495 alin. 2 că „instanța poate stabili un termen atunci când natura prestației sau locul unde urmează să se facă plata o impune”.

Noul Cod de procedură civilă folosește, ca vechea reglementare, noțiunea de „termen pentru executarea hotărârii” și art. 397 alin. 3 stabilește că în cazurile în care instanța poate da un asemenea termen, va face aceasta prin chiar hotărârea care dezleagă pricina, arătând și motivele pentru care a acordat termenul. Este important de reținut deci că numai instanțele care judecă fondul, prima instanță și instanța de apel²⁵⁰, pot acorda un asemenea termen și numai prin hotărârea de fond, nu pe cale de ordonanță președințială sau contestație la executare.

Textul precizează că debitorul nu va putea cere termen de plată, dacă debitorului i s-a acordat un termen rezonabil de plată de către creditor și a avut posibilitatea să execute într-un termen rezonabil, calculat de la data comunicării cererii de chemare în judecată, în conformitate cu prevederile art. 1522 NCC și nici dacă la data pronunțării subzistă vreunul dintre motivele prevăzute la art. 675 alin. 1 NCPC: a) debitorul se sustrage de la îndeplinirea obligațiilor ce îi revin potrivit legii în scopul realizării executării silite; b) debitorul risipește averea sa; c) debitorul este în stare de insolvabilitate notorie (îndeobște cunoscută) sau, dacă prin fapta sa, săvârșită cu intenție sau dintr-o culpă gravă, a micșorat garanțiile date creditorului său ori nu le-a dat pe cele promise sau, după caz, încuviințate; d) alți creditori fac executări asupra averii lui.

În situația în care prin hotărâre/titlul executoriu s-a stabilit un termen de plată, art. 674 prevede că executarea nu se poate face mai înainte de împlinirea termenului, afară de cazul în care debitorul este decăzut din beneficiul termenului, în

²⁴⁷ Cu titlu de exemplu, hotărârea de divorț se comunică din oficiu, de către instanța în fața căreia s-a soluționat definitiv cauza, către serviciul public local de evidență a persoanelor unde a fost încheiată căsătoria, registrul național al regimurilor matrimoniale, iar dacă unul dintre soți este profesionist, și către registrul comerțului.

²⁴⁸ Hotărârile definitive prin care s-a dispus anularea, în tot sau în parte, a unui act notarial se comunică din oficiu de îndată notarului public instrumentator, direct sau prin intermediul camerei notarilor publici din circumscripția căreia funcționează.

²⁴⁹ Gr. Porumb, *op. cit.*, vol. I, p. 522.

²⁵⁰ V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 360 (inclusiv nota 2).

cele patru cazuri prevăzute de art. 675 alin. 1, după procedura prevăzută în alin. 2 al acestui text.

În sfârșit, să precizăm că în materia cambiei, biletului la ordin și cecului nu sunt admise termene de grație, nici legale și nici judecătorești (art. 97 și 106 din Legea nr. 58/1934 și art. 78 din Legea nr. 59/1934)²⁵¹.

3.2.5. Cheltuielile de judecată

Astfel cum am mai arătat, procesul civil presupune anumite cheltuieli de judecată. Potrivit art. 451 alin. 1 NCPC, cheltuielile de judecată constau în taxele judiciare de timbru, onorariile avocaților, ale experților și ale specialiștilor numiți în condițiile art. 330 alin. 3, sumele cuvenite martorilor pentru deplasare și pierderile cuvenite de necesitatea prezenței la proces, cheltuielile de transport și, dacă este cazul, de cazare, precum și orice alte cheltuieli necesare pentru buna desfășurare a procesului²⁵². Partea care pretinde cheltuieli de judecată trebuie să facă, în condițiile legii, dovada existenței și întinderii lor²⁵³, cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului cauzei (art. 452).

De taxele de timbru ne-am ocupat pe scurt la cererea de chemare în judecată.

Onorariile avocaților se stabilesc de regulă prin înțelegerea între avocat și client, în raport cu valoarea și complexitatea litigiului²⁵⁴. Aceasta face ca în procese

²⁵¹ Și în fostul Cod de comerț, art. 44 preciza că în obligațiunile comerciale judecătorul nu poate acorda termenul de grație permis de fostul art. 1101 C. civ. 1864.

²⁵² Nu fac parte din categoria cheltuielilor de judecată și nu pot fi imputate adversarului amenzile judiciare sau despăgubirile la care una dintre părți a fost obligată pentru tergiversarea procesului. Apreciem că reprezintă cheltuieli susceptibile de a fi imputate adversarului cele efectuate cu punerea în întârziere a pârâtului sau de parcurgerea unor eventuale proceduri prealabile prevăzute de lege.

²⁵³ În ceea ce privește dovada onorariului de avocat într-o opinie, care exprimă la ora actuală și practica dominantă a instanțelor, pentru acordarea cheltuielilor de judecată este nevoie a se face proba plății onorariului prevăzut în contractul de asistență judiciară, iar nu simpla prezentare a contractului sau a facturii fiscale emise de avocat – A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. M. V. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1257. Într-o altă opinie, foarte apropiată însă de practica europeană, cerința dovedirii existenței și întinderii cheltuielilor de judecată este îndeplinită în cazul în care partea prezintă contractul de asistență din care rezultă obligația de plată a onorariului de avocat (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 632). Depunerea contractului de asistență ar putea ridica probleme de nerespectare a confidențialității clauzelor acestuia, motiv pentru care, în măsură în care se dă curs acestei din urmă opinii, apreciem că depunerea facturii fiscale emise de avocat în baza contractului de asistență este mai adecvată.

²⁵⁴ Între criteriile oferite de Statutul profesiei de avocat în ceea ce privește stabilirea onorariului regăsim unele cu caracter obiectiv, dar și altele cu caracter subiectiv, greu de evaluat în afara raportului client-avocat: a) timpul și volumul de muncă solicitată pentru executarea mandatului primit sau a activității cerute de client; b) natura, noutatea și dificultatea cazului; c) importanța intereselor în cauză; d) împrejurarea că acceptarea mandatului acordat de client îl împiedică pe avocat să accepte un alt mandat din partea unei alte persoane, dacă această împrejurare poate fi constatată de client fără investigații suplimentare; e) notorietatea, titlurile, vechimea în muncă, experiența, reputația și specializarea avocatului; f) conlucrarea cu experți sau alți specialiști, impusă de natura, obiectul, complexitatea și dificultatea cazului; g) avantajele și rezultatele obținute pentru profitul

de același gen onorariile să fie foarte diferite, de la barou la barou și de la avocat la avocat.

Onorariile experților sunt fixate în mod provizoriu de către instanță în momentul în care se încuviințează expertiza, în funcție de obiectivele stabilite și de complexitatea lor, iar după efectuarea ei, în raport și cu devizul întocmit de expert, se pot modifica.

La acestea se adaugă cheltuieli legate de administrarea altor probe, precum cele pentru cercetarea locală sau aducerea martorilor la instanță, deplasarea părților la sediul instanței, procurarea de acte etc.²⁵⁵

Instanța, potrivit art. 451 alin. 2, poate, chiar și din oficiu, să reducă motivat partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaților, atunci când acesta este vădit disproporționat în raport cu valoarea ori complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama și de circumstanțele cauzei. Măsura luată de instanță nu va avea niciun efect asupra raporturilor dintre avocat și clientul său²⁵⁶. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și la plata experților judiciari și a specialiștilor numiți în condițiile art. 330 alin. 3, precum și în faza executării silite (art. 451 alin. 3 și art. 670 alin. 4)²⁵⁷. Nu vor putea fi însă micșorate cheltuielile de judecată având ca obiect plata taxei judiciare de timbru, precum și plata

clientului ca urmare a muncii depuse de avocat; h) situația financiară a clientului; i) constrângerile de timp în care avocatul este obligat de împrejurările cauzei să acționeze pentru a asigura servicii legale performante. S-a reținut într-o decizie de speță că onorariul de succes nu poate fi considerat în sarcina părții care pierde procesul. Instanța a motivat soluția prin faptul că la data judecării acesteia, prin ipoteză, nu reprezenta o cheltuială efectuată, dar și prin aceea că acest onorariu se constituie într-o recompensă suplimentară a muncii avocatului, având un caracter voluntar și voluptoriu al părții promitente (I.C.C.J., s.com., dec. nr. 405 din 4 februarie 2010, în *Buletinul Casației* nr. 9/2010, p. 28-30). Fără a contesta caracterul complementar al acestuia, avem rezerve față de calificarea onorariului de succes ca fiind voluntar deoarece odată stabilit prin contractul de asistență, în cazul îndeplinirii condiției câștigării procesului, plata acestuia este obligatorie.

²⁵⁵ S-a decis că nu constituie cheltuieli de judecată care să fie puse în sarcina părții care a pierdut procesul indemnizația de delegare a consilierului juridic și contravaloarea salariului încasat de acesta în zilele în care s-a deplasat în instanță (ÎCCJ, acț. I civ., dec. nr. 48/20.01.2016, disponibilă pe www.scj.ro).

²⁵⁶ Posibilitatea reducerii cheltuielilor de judecată aferente onorariului avocațial era prevăzută și în vechiul Cod de procedură civilă. Curtea Constituțională s-a pronunțat în sensul că această prerogativă acordată instanței este conformă prevederilor constituționale (dec. nr. 401 din 14 iulie 2005, publicată în M. Of. nr. 848 din 20 septembrie 2005). Textul în forma din noul Cod de procedură civilă este ușor diferit deoarece permite instanței să intervină numai atunci când onorariul este „vădit disproporționat” în raport cu cele trei criterii de apreciere, respectiv valoarea sau complexitatea cauzei ori activitatea desfășurată de avocat. Expresia „vădit disproporționat” este de natură să atragă atenția asupra caracterului excepțional al acestei intervenții a instanței, nefiind vorba de o cuantificare exactă a onorariului stabilit. Oricum, față de dispozițiile art. 33 alin. 1 ind. 2 Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, care introduce conceptul de onorariu minimal, cheltuielile de judecată corespunzătoare onorariului avocațial nu ar putea fi reduse sub acest minim.

²⁵⁷ Problema reducerii cheltuielilor de judecată aferente onorariului avocațial sau al experților judiciari reprezintă o chestiune de temeinicie a hotărârii ce nu poate face obiectul cenzurii de legalitate a instanței de recurs, fiind în apanajul exclusiv al instanțelor de fond, cu rezerva cazului în care instanța de fond nu motivează sau motivează insuficient soluția, caz în care pot deveni aplicabile dispozițiile art. 488 pct. 6 NCPC.

sumelor cuvenite martorilor pentru deplasare și pierderile cauzate de necesitatea prezenței la proces (inclusiv cheltuielile de transport și, dacă este cazul, de cazare).

Toate aceste cheltuieli de judecată sunt suportate de fiecare parte, în raport cu cererile pe care le adresează instanței și cu probele propuse a fi administrate, iar la sfârșitul procesului se pune problema de a stabili cine le suportă. În sistemul procesual român, art. 453 alin. 1 NCPC prevede că partea care a pierdut procesul va suporta cheltuielile de judecată făcute de adversar, dar numai la cererea acestuia. Cererea se poate face până la închiderea dezbaterilor²⁵⁸. În virtutea rolului activ, instanța trebuie să amintească părților că au dreptul de a solicita plata cheltuielilor de judecată. Deci cel care a pierdut procesul va suporta cheltuielile pe care le-a făcut el, precum și cheltuielile făcute de cel care a câștigat, socotindu-se că este în culpă procesuală²⁵⁹, deoarece datorită cererii sau apărării lui nefondate s-au făcut aceste cheltuieli. În legătură cu acest principiu trebuie totuși făcute anumite precizări:

a) părții²⁶⁰ ale cărei pretenții sau apărări au fost admise în întregime i se vor acorda integral cheltuielile făcute, cu excepția cazului prevăzut de art. 454 NCPC. Potrivit acestui text, pârâtul care a recunoscut, la primul termen la care părțile sunt legal citate, pretențiile reclamantului nu va putea fi obligat la plata cheltuielilor de judecată, cu excepția situației în care a fost pus în întârziere înainte de chemarea în judecată sau se afla de drept în întârziere. Pentru a opera acest text este nevoie ca: recunoașterea să se facă în fața primei instanțe și nu în căile de atac sau cu ocazia rejudecării; recunoașterea să aibă loc la primul termen la care părțile sunt legal citate; recunoașterea trebuie să fie efectivă, iar nu dedusă din neprezentarea la interogatoriu; pârâtul să nu fi fost pus în întârziere înainte de sesizarea instanței sau să nu fie de drept în întârziere²⁶¹. Pe de altă parte, din art. 1522 alin. 5 al Noului Cod civil, rezultă că cererea de chemare în judecată formulată de creditor, fără ca anterior debitorul să fi fost pus în întârziere, conferă debitorului dreptul de a executa obligația într-un termen rezonabil, calculat de la data când cererea

²⁵⁸ Cererea de plată a cheltuielilor de judecată, atunci când este formulată în cursul procesului, nu este supusă plății taxei judiciare de timbru.

²⁵⁹ Apreciem că noțiunea de pierdere a procesului nu trebuie interpretată exclusiv în sens literal. Este corectă și actuală jurisprudența dezvoltată sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă potrivit cu care reclamantul nu se află în culpa procesuală, chiar dacă i s-a respins cererea, atunci când pârâtul și-a îndeplinit obligațiile ce formau obiectul litigiului în timpul procesului, cu rezerva dispozițiilor art. 1552 alin. 2 NCC (Trib. Supr., sec. civ., dec. nr. 619/1977, în R.R.D. nr. 10/1977, p. 59).

²⁶⁰ Noțiunea de „parte” îi include și pe intervenienții voluntari sau forțați. În legătură cu intervenientul accesoriu s-a reținut că acesta nu va fi obligat la plata cheltuielilor de judecată efectuate de adversul celui în favoarea căruia a intervenit, decât în măsura în care, prin apărările făcute a determinat pe acesta să efectueze cheltuieli suplimentare. A se vedea, A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1258. De asemenea, s-a reținut că intervenientul accesoriu își va suporta cheltuielile de judecată chiar și atunci când partea în favoarea căreia a intervenit ar câștiga procesul (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 631).

²⁶¹ În practică s-a decis că textul nu își găsește aplicare în cele situații în care recunoașterea nu este primită ca mijloc de probă (în materie de divorț a existat o asemenea prevedere, dar aceasta a fost declarată neconstituțională, nemaifiind preluată în noua reglementare) sau când hotărârea nu se poate pronunța numai pe baza recunoașterii pârâtului (cazul tăgăduirii paternității) – a se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 265.

i-a fost comunicată. Dacă obligația este executată în acest termen, cheltuielile de judecată rămân în sarcina creditorului;

b) dacă pretențiile care formează obiectul cererii au fost admise parțial, instanța va stabili măsura în care fiecare dintre părți poate fi obligată la plata cheltuielilor de judecată și deci va acorda celui care a câștigat procesul numai parte din cheltuielile făcute, corespunzătoare pretențiilor admise. În acest caz ambele părți sunt în culpă procesuală, partea care a câștigat pentru că a cerut mai mult decât i se datora, iar partea care a pierdut pentru că în această limită a provocat procesul (art. 453 alin. 2). Dacă totuși sesizarea instanței de către reclamant s-a datorat relei-credințe sau neglijenței pârâtului, acesta va suporta integral cheltuielile, reclamantul nefiind în culpă procesuală;

c) dacă cererea reclamantului a avut mai multe capete și numai unele au fost admise sau dacă există cereri formulate de ambele părți, admise în total sau în parte, instanța va compensa, după caz, total sau parțial, cheltuielile de judecată²⁶²;

d) în cazul coparticipării procesuale, cheltuielile de judecată vor fi suportate în mod egal, proporțional sau solidar, potrivit cu poziția lor în proces ori cu natura raportului juridic existent între ei (art. 455 NCPC), astfel încât fiecare parte să fie obligată la plata cheltuielilor de judecată pe care le-a făcut²⁶³;

e) sunt cazuri expres prevăzute de lege prin care se determină alte reguli de suportare a cheltuielilor de judecată. Spre exemplu, potrivit art. 447 NCPC în cazul în care cererea de îndreptare, de lămurire sau de completare a hotărârii a fost admisă, cheltuielile făcute de parte în aceste cereri vor fi suportate de stat, din fondul constituit potrivit legii.

În cazul în care s-au solicitat cheltuieli de judecată, dar instanța a omis să le acorde, partea interesată poate cere completarea hotărârii (art. 444 NCPC) sau, dacă hotărârea este definitivă, o poate ataca pe calea revizuirii, pentru *minus petita* (art. 509 pct. 1 NCPC) ori le poate solicita printr-o cerere separată²⁶⁴. Tot prin cerere separată se solicită și în cazul în care nu s-au cerut în procesul în care au fost făcute, timp de 3 ani de la soluționarea definitivă a procesului.²⁶⁵

²⁶² Măsura compensării cheltuielilor de judecată are loc și în partaj, chiar dacă nu există cerere reconvențională, deoarece prin specificul procedurii partajului, soluția profită și pârâtului, care va primi din masa partajabilă valori potrivit cotei sale.

²⁶³ Când o parte provoacă prin apărările sale cheltuieli deosebite, urmează ca aceste cheltuieli să fie suportate numai de respectiva parte, dacă a pierdut procesul – Trib. Supr., sec. civ., dec. nr. 1410/1976, în R.R.D. nr. 1/1977, p. 63 (apud. V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 266).

²⁶⁴ Atunci când cererea este formulată pe cale separată, competența se determină după regulile de drept comun, iar nu prin raportare la competența instanței în legătură cu care s-au născut respectivele cheltuieli de judecată, deoarece această cerere nu mai are caracter accesoriu. De asemenea, cererea este supusă taxei judiciare de timbru proporțional cu suma solicitată, chiar dacă cererile care au format obiectul litigiului din care au provenit aceste cheltuieli au fost scutite de la plata taxei judiciare de timbru (I.C.C.J., dec. în interesul legii nr. 19/2013, publicată în M. Of. nr. 45 din 20 ianuarie 2014).

²⁶⁵ Cheltuielile care nu au fost solicitate la prima instanță sau asupra cărora aceasta nu s-a pronunțat și nu s-a formulat cerere de completare a hotărârii nu pot fi solicitate în apel. În calea de atac vor putea fi solicitate cheltuielile efectuate pentru susținerea sau combaterea acesteia și se va putea critica modul în care prima instanță s-a pronunțat asupra cheltuielilor

De regulă, cheltuielile de judecată efectuate pentru cererile provizorii sau alte incidente procedurale (măsură asigurătorii, asigurarea dovezilor, strămudarea), care nu vizează fondul cauzei, se reglează la soluționarea pe fond, chiar dacă pentru acestea se face un dosar separat.²⁶⁶

3.2.6. Efectele hotărârii judecătorești²⁶⁷

Hotărârea, ca act final al judecății, dezinvestește instanța²⁶⁸ și are forța probantă a unui înscris autentic²⁶⁹. Când este executorie sau definitivă poate fi pusă în executare silită, dacă cel care a pierdut procesul nu-și execută de bunăvoie obligația înscrisă în hotărâre²⁷⁰. Hotărârea judecătorească este obligatorie și produce efecte numai între părți și succesorii acestora²⁷¹. Ea este însă opozabilă oricărei terțe persoane

de judecată. Astfel de critici pot fi formulate și în recurs, cu respectarea condițiilor impuse de art. 488 alin. 2, criticile putând fi încadrate în motivul prevăzut de art. 488 alin. 1 pct. 8.

²⁶⁶ ÎCCJ, sect. I civ., dec. nr. 358/21.02.2017, disponibilă pe www.juridice.ro, la data de 30.10.2017. Pentru cererea de asigurare a dovezilor soluția este prevăzută expres de art. 363 alin. 3 NCPC.

²⁶⁷ A se vedea pentru dezvoltări, A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Ed. Universul Juridic, București, 2008; D. Matei, *Efectele hotărârii judecătorești civile și ale hotărârii arbitrale*, Ed. Universul Juridic, București, 2011; A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1174-1221.

²⁶⁸ Odată ce s-a pronunțat, judecătorul nu mai poate reveni asupra soluției (*iudex desinit esse iudex*). Schimbarea soluției poate veni numai prin exercitarea căilor de atac. Cu toate acestea, dacă a omis să se pronunțe asupra unei cereri sau unui capăt de cerere, judecătorul poate completa hotărârea (art. 444 NCPC). Este o aparentă excepție de la regula enunțată, deoarece cu privire la cererea omisă judecătorul nu s-a pronunțat astfel că nici nu se poate aprecia că ar reveni asupra părerii sale, în sensul art. 429 NCPC.

²⁶⁹ Prin urmare, constatările făcute de judecător cu privire la cele petrecute în ședința de judecată și pe care judecătorul le-a constatat prin propriile simțuri fac dovadă până la înscrisarea în fals atât față de părți, cât și față de terți, potrivit art. 270 NCPC (ex: prezența părților, faptul că o parte a făcut o anume declarație etc.). Conținutul declarațiilor părților în instanță fac dovadă până la proba contrară atât față de părți, cât și față de terți.

²⁷⁰ Noul Cod de procedură civilă prevede faptul că termenul de apel și exercitarea apelului sunt suspensive de executare. Cu toate acestea sunt cazuri în care hotărârea de primă instanță este executorie de drept, după cum este posibil ca instanța să stabilească în condițiile legii că hotărârea primei instanțe este executorie provizoriu. În general însă, hotărârea judecătorească este executorie după expirarea termenului de apel sau soluționarea apelului. Atunci când este deschisă calea recursului, acesta nu suspendă de drept executarea (instanța de recurs poate dispune, însă, suspendarea executării) hotărârea fiind executorie chiar dacă nu este încă definitivă. Totuși, noul Cod de procedură civilă prevede că în acest caz, executarea silită se face pe riscul creditorului, în sensul că dacă hotărârea este ulterior desființată ca urmare a admiterii recursului, creditorul este ținut să îl repună pe debitor în drepturile sale, în tot sau în parte, după caz (art. 637 NCPC). Sunt și hotărâri nesusceptibile de executare silită, precum cele pronunțate în cazul cererilor în constatare, în ceea ce privește capătul principal al cererii.

²⁷¹ Obligatorietatea hotărârii este supusă regulii relativității, producând efecte numai între părți și succesorii acestora. Noțiunea de succesori include nu numai succesorii universali și cu titlu universal, dar și pe succesori cu titlu particular care au dobândit bunuri în legătură s-a pronunțat o hotărâre judecătorească. De altfel, dispozițiile art. 39 NCPC reglementează tocmai situația dobânditorului cu titlu particular al unui bun ce face obiectul procesului, statuând că hotărârea își va produce efecte și față de acesta, cu excepția cazului în care a dobândit dreptul cu bună-credință și nu poate evins potrivit legii. Sunt asimilați succesori și creditorii chirografari, ei suportând fluctuațiile patrimoniului debitorului lor.

atât timp cât aceasta nu face, în condițiile legii, dovada contrară (art. 429, 433-435)²⁷². Dar, cel mai important efect al hotărârii rămâne autoritatea de lucru judecat.

Autoritatea de lucru judecat este reglementată în mod expres ca efect al hotărârii judecătorești, spre deosebire de reglementarea anterioară²⁷³, în art. 430 NCCP precizându-se că hotărârea judecătorească ce soluționează, în tot sau în parte, fondul procesului sau statuează asupra unei excepții procesuale ori asupra oricărui alt incident²⁷⁴ are, de la pronunțare²⁷⁵, autoritate de lucru judecat cu privire la chestiunea tranșată.

²⁷² Opozabilitatea se distinge de obligativitate, aceasta din urmă fiind în corelare cu puterea executorie a hotărârii. Opozabilitatea însă, reprezintă obligația fiecărui terț, neparticipant la proces, de a respecta situația juridică rezultată în urma hotărârii, în sensul de a se abține de la împiedicarea exercitării drepturilor sau îndeplinirea obligațiilor recunoscute părților prin respectiva hotărâre. De exemplu, într-o acțiune în stabilirea paternității, reclamantul care a câștigat procesul poate opune hotărârea nu numai pârâtului, ci și terților, nefiind obligat să se judece cu fiecare pentru a fi recunoscut noul său statut civil (art. 99 alin. 3 NCC reprezintă o aplicare în material acțiunilor privind starea persoanelor). Spre deosebire de părți, față de care hotărârea are autoritate de lucru judecat, terții pot face proba contrară celor reținute în hotărârea judecătorească, dar în absența unor astfel de dovezi, simpla afirmare a faptului că nu au participat la proces nu face să fie înlăturate efectele hotărârii. Astfel, dacă într-o acțiune în revendicare, reclamantul se prevalează de o hotărâre de constatare a dobândirii dreptului de proprietate pe cale de uzucapiune pronunțată în contradictoriu cu altă persoană, pârâtul poate face dovada că este proprietar în baza unui titlu, iar față de el posesia nu a fost utilă, dar în absența unor astfel de dovezi reclamantul va avea câștig de cauză [A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1217].

²⁷³ Sub imperiul vechii reglementări autoritatea de lucru judecat, denumită și putere de lucru judecat, era reglementată ca o prezumție legală absolută și irefragabilă (art. 1201 C. civ. 1864) și ca o excepție de fond, peremptorie și absolută (art. 166 C. proc. civ. 1865). Noțiunea de putere de lucru judecat nu mai există, fiind de domeniul trecutului. Singurul termen legal acceptabil este „autoritatea de lucru judecat”. Noul Cod de procedură civilă așază autoritatea de lucru judecat pe fundamente mai puțin idealiste, dar mai trainice, în sensul că a trecut de la temeiul prezumției absolute de adevăr la unul mai obiectiv – necesitatea stabilității raporturilor juridice și a ordinii sociale prin stingerea diferendelor de o manieră care să nu permită perpetuarea lor. Din această perspectivă, autoritatea de lucru judecat este de esența funcției jurisdicționale, fiind fundamentată, așa cum am văzut, pe nevoia de imutabilitate a litigiului. De aici și natura de ordine publică a acesteia.

²⁷⁴ Noul Cod de procedură a tranșat și o mai veche dispută cu privire la existența sau inexistența autorității de lucru judecat în cazul hotărârilor care nu soluționează fondul dreptului dedus judecății. Autoritatea de lucru judecat se întinde și asupra acelor hotărâri prin care procesul a fost judecat în baza unei excepții procesuale, dar evident, ea poartă numai asupra modului în care a fost soluționată respectiva excepție. Astfel, dacă o cerere a fost respinsă ca fiind prescris dreptul material la acțiune, ea nu ar putea fi reluată, după cum respingerea unei cereri pentru lipsa calității procesuale active nu mai permite reluarea aceleiași cereri de către aceeași persoană (reclamantul) în aceeași calitate. Desigur, în acest ultim exemplu cererea poate fi introdusă, fără a se putea invoca autoritatea de lucru judecat, de către o altă persoană, care ar justifica calitatea procesuală activă sau de către aceleași reclamant, dar în baza altui temei al dreptului. Există autoritate de lucru judecat și în ceea ce privește constatarea ca inadmisibilă a unei cereri în constatare pentru nerespectarea regulii subsidiarității, dar numai sub acest aspect (ÎCCJ, sec. a II-a civ., dec. nr. 2093/15.10.2015, disponibilă pe www.scj.ro). Pe bună dreptate s-a reținut că nu există autoritate de lucru judecat atunci când cererea a fost respinsă pe baza unui aspect formal precum neplata taxei judiciare de timbru, nesemnarea cererii, neîndeplinirea unei proceduri prealabile etc. [A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1181].

²⁷⁵ Hotărârea judecătorească dobândește de la pronunțare o autoritate de lucru judecat provizorie. Până ce hotărârea nu devine definitivă autoritatea de lucru judecat nu poate fi opusă cu caracter peremptoriu în alt proces. Cu toate acestea, ea va fi protejată prin invocarea excepției de litispendență, iar în cazul în care una dintre pricini nu se mai află

Autoritatea de lucru judecat privește dispozitivul, precum și considerentele pe care acesta se sprijină, inclusiv cele prin care s-a rezolvat o chestiune litigioasă²⁷⁶.

Hotărârea judecătorească prin care se ia o măsură provizorie nu are autoritate de lucru judecat asupra fondului²⁷⁷.

Când hotărârea este supusă apelului sau recursului, autoritatea de lucru judecat este provizorie. Hotărârea atacată cu contestație în anulare sau revizuire își păstrează autoritatea în lucru judecat până ce va fi înlocuită cu o altă hotărâre.

Efectele lucrului judecat au în vedere faptul că nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect. Oricare dintre părți poate opune lucrul anterior judecat într-un alt litigiu, dacă are legătură cu soluționarea acestuia din urmă (art. 431).

Pentru partea care a câștigat procesul, autoritatea de lucru judecat are un aspect *pozitiv*, în sensul că se poate prevala de dreptul recunoscut prin hotărârea definitivă într-o nouă judecată, care nu mai poate lua în discuție existența dreptului, iar pentru partea care a pierdut procesul are un aspect *negativ*, deoarece nu mai poate repune în discuție dreptul, într-un alt litigiu. Având în vedere că autoritatea de lucru judecat vizează și chestiunile litigioase rezolvate, noțiunea de câștigare a procesului trebuie adaptată și la situația în care uneia dintre părți obținut câștig de cauză în tranșarea unei astfel de chestiuni²⁷⁸.

Efectul *negativ* se valorifică prin invocarea *excepției autorității de lucru judecat*. Noul cod reglementează și excepția autorității lucrului judecat, precizând în

în fața instanțelor de fond, intervine suspendarea legală de drept a procesului până la soluționarea recursului și definitivarea primei hotărâri (art. 138 NCPC).

²⁷⁶ Noul Cod de procedură a tranșat problema controversată a părții din hotărâre asupra căreia poartă autoritatea de lucru judecat. În mod tradițional, autoritatea de lucru judecat era atașată numai dispozitivului hotărârii. În prezent, validându-se o doctrină și jurisprudență dezvoltată chiar sub imperiul vechiului Cod, noul Cod a consacrat în mod expres faptul că autoritatea de lucru judecat privește atât dispozitivul, precum și acele considerente pe care acesta se sprijină. Prin urmare, nu toate considerentele au autoritate de lucru judecat. În doctrină, considerentele au fost clasificate ca: **decisive** (cele care susțin în mod necesar soluția din dispozitiv și care fac corp comun cu acesta, deoarece în absența lor soluția nu ar putea fi înțeleasă), **decizorii** (cele care conțin rezolvarea unor chestiuni litigioase care determină soluția finală, cum ar fi soluționarea excepției de nulitate a actului juridic pe care reclamantul își întemeiază pretențiile, conform art. 1247 NCC) și **indiferente** sau **supraabundente** (cele care argumente suplimentare, dar fără a fi necesare justificării soluției; *a fortiori* tot aici sunt și considerentele care sunt străine de cauză, precum cele prin care, după ce s-a anulat cererea ca netimbrată, se arată că nici pe fond cererea nu ar fi putut fi primită). Dintre acestea, numai primele două categorii sunt purtătoare ale autorității de lucru judecat [A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1184-1187].

²⁷⁷ Hotărârea dată asupra unei cereri posesorii nu poate avea autoritate de lucru judecat asupra cererii în revendicare, după cum cea dată pe cale de ordonanță președințială nu poate fi opusă acțiunii de fond. Cu toate acestea, hotărârile provizorii se bucură de autoritate de lucru judecat față de alte cereri cu caracter provizoriu, dacă împrejurările care au determinat adoptarea măsurii provizorii nu s-au schimbat. Este vorba de o autoritate de lucru judecat cu caracter relativ.

²⁷⁸ A se vedea A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1194. După cum am arătat anterior, de regulă în al doilea proces se pune în discuție numai o „chestiune rezolvată” și nu implică o identitate de acțiuni, ci numai de chestiuni litigioase puse în discuție.

art. 432 că ea poate fi invocată de instanță sau de părți în orice stare a procesului, chiar înaintea instanței de recurs. Prin urmare, este o excepție de fond, absolută și peremptorie. Ca efect al admiterii excepției, părții i se poate crea în propria cale de atac o situație mai rea decât aceea din hotărârea atacată. Deci, se prevede în mod expres o excepție de la principiul *non reformatio in peius*.

Efectul *pozitiv* al autorității de lucru judecat nu împiedică desfășurarea celui de-al doilea proces, ci dimpotrivă, așa cum s-a arătat în doctrină, el ușurează sarcina probei, întrucât ce s-a rezolvat anterior de către o instanță se va impune în noul proces dintre părți, fără posibilitatea de a fi contrazis.

Atât efectul, cât și excepția reprezintă instrumente juridice care au rolul de a servi instituția autorității lucrului de judecat care are la bază două reguli fundamentale: o cerere nu poate fi judecată în mod definitiv decât o singură dată; soluția cuprinsă în hotărâre nu trebuie să fie contrazisă de altă hotărâre²⁷⁹.

Verificarea existenței sau inexistenței autorității de lucru judecat se face prin observarea triplei identități de elemente la care se referă art. 431 NCP: părți, obiect și cauză.

În legătură cu primul element – *părțile* – se subliniază constant în literatură că se are în vedere nu prezența fizică a părților, ci, cea juridică, adică participarea lor în proces în nume propriu sau în calitate de reprezentant. De asemenea, în categoria părților sunt incluși și succesorii universali, cu titlu universali ai părților, succesorii cu titlu particular (ex. cumpărătorul, donatarul, dobânditorul unui drept de ipotecă asupra bunului litigios suportă efectele hotărârii pronunțate, cu rezerva cazului în care aceasta este supusă unor reguli de publicitate), creditorii chirografari. Astfel, dacă în ambele procese participă aceleași persoane, ca titulare ale drepturilor ce formează obiectul litigiului, există identitate de părți chiar dacă într-un proces o parte a figurat ca reclamantă și cealaltă ca pârâtă, iar în al doilea proces aceste calități sunt inversate. Mai mult, s-a decis că reclamantului din prima cerere i se poate opune cu succes autoritatea lucrului judecat de pârâtul din a doua cerere, altul decât cel din primul proces, dacă are aceeași situație cu primul pârât, deoarece reclamantul a avut la dispoziție toate garanțiile dreptului de apărare în cadrul unor dezbateri contradictorii²⁸⁰.

²⁷⁹ Este adevărat că anterior, în doctrină se făcea diferența între „autoritate de lucru judecat” și „putere de lucru judecat”. Cu toate acestea, s-a arătat pe bună dreptate că diferența terminologică nu se justifică deoarece ne aflăm în fața unei singure realități juridice – autoritatea de lucru judecat – care poate fi opusă pe cale de excepție sau valorificată în cadrul unui nou proces în sensul că o chestiune dezlegată să nu mai fie pusă în discuție [(A. Nicolae, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1183]. De altfel, în art. 14 alin. 2 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Noului Cod de procedură civilă se prevede în mod expres înlocuirea sintagmei „puterea de lucru judecat” cu „autoritate de lucru judecat” în toate actele normative în vigoare. Noul Cod de procedură folosește o singură noțiune – „autoritatea de lucru judecat”.

²⁸⁰ O aplicație particulară a acestei reguli o găsim în art. 1455 alin. 2 NCC: „Hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea unuia dintre codebitorii solidari profită și celorlalți, cu excepția cazului în care s-a întemeiat pe o cauză ce putea fi invocată numai de acel codebitor”. Într-o cauză s-a decis că, în situația în care printr-o hotărâre judecătorească în contradictoriu cu același expropriator s-a stabilit o valoare a terenului, expropriatorul nu poate pretinde în raport

În privința *obiectului*, care include nu numai obiectul material, ci și dreptul subiectiv care poartă asupra lui (de ex., dreptul de proprietate asupra bunului revendicat), s-a decis că există identitate, chiar dacă el este diferit formulat în cele două cereri, când rezultă că scopul final urmărit de reclamant este același și chiar dacă prima oară a fost invocat pe cale principală, iar a doua oară pe cale incidentală.

În legătură cu *cauza*, trebuie avut în vedere temeiul juridic al dreptului valorificat prin cerere, care nu se confundă nici cu cauza acțiunii (*cauza petendi*) nici cu dreptul subiectiv și nici cu mijloace de dovadă a temeiului juridic. De exemplu, într-o cerere în revendicare obiectul cererii îl constituie bunul revendicat și dreptul de proprietate asupra lui, cauza o reprezintă vânzarea-cumpărarea (*negotium*), iar mijlocul de dovadă al acesteia, înscrisul constatator al vânzării (*instrumentum*). Numai în acest fel, în cazul respingerii cererii, reclamantul ar putea introduce o nouă cerere, bazată pe alt temei juridic – de ex., succesiunea, donația, uzucapiunea etc.

Cu privire la raportul dintre hotărârea penală și hotărârea civilă, art. 1365 NCC stabilește că instanța civilă nu este legată de dispozițiile legii penale și nici de hotărârea de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește existența prejudiciului ori a vinovăției autorului faptei ilicite. Pe de altă parte, art. 28 din Codul de Procedură penală dispune că hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă cu privire la *existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o*, în timp ce hotărârea definitivă a instanței civile prin care a fost soluționată acțiunea civilă nu are autoritate de lucru judecat în fața organelor judiciare penale, cu privire la *existența faptei penale, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia*.

3.2.7. Executarea provizorie a hotărârii de primă instanță

De regulă, numai hotărârea executorie sau definitivă poate fi pusă în executare silită. Prin excepție, se pot pune în executare și hotărâri de fond de primă instanță, nedefinitive dacă se bucură de executare provizorie, de drept sau judecătorească.

Executarea provizorie de drept intervine în temeiul legii, în cazurile pe care le prevede expres. Astfel, art. 448 alin. 1 stabilește că hotărârile primei instanțe sunt executorii de drept când au ca obiect: 1. stabilirea modului de exercitare a autorității părintești, stabilirea locuinței minorului, precum și modul de exercitare a dreptului de a avea legături personale cu minorul; 2. plata salariilor sau a altor drepturi izvorâte din raporturile juridice de muncă, precum și a sumelor cuvenite, potrivit legii, șomerilor; 3. despăgubiri pentru accidente de muncă;

cu un alt proprietar, având un teren vecin și cu aceleași caracteristici, că valoarea ar fi mai mică, deoarece expropriatorul, fiind parte în procesul anterior, statusurile jurisdicționale i se opun cu valoarea lucrului judecat (ÎCCJ, secț. I civ., dec. nr. 450/15.03.2017, disponibilă pe www.scj.ro).

4. rente ori sume datorate cu titlu de obligație de întreținere sau alocație pentru copii²⁸¹, precum și pensii acordate în cadrul asigurărilor sociale; 5. despăgubiri în caz de moarte sau vătămare a integrității corporale ori sănătății, dacă despăgubirile s-au acordat sub formă de prestații bănești periodice; 6. reparații grabnice; 7. punerea sau ridicarea sigiliului ori facerea inventarului; 8. cereri privitoare la posesie, numai în ceea ce privește posesia; 9. hotărârile pronunțate în temeiul recunoașterii de către pârât, în tot sau în parte, a pretențiilor reclamantului, pronunțate în condițiile art. 436 NCPC; 10. în orice alte cazuri în care legea prevede că hotărârea este executorie (de ex., încheierea prin care se stabilesc drepturile bănești ale martorului sau expertului – art. 326 alin. 2 și art. 339 alin. 2; încheierea de încuviințare a sechestrului asigurător sau a popririi asigurătorii – art. 954 alin. 2 și art. 971 alin. 1; ordonanța președințială – art. 997 alin. 2, ordonanța de plată – art. 1025 alin. 1).

Executarea acestor hotărâri are caracter provizoriu. De altfel, soluția se corelează și cu prevederile art. 430 alin. 4, potrivit cărora atunci când hotărârea este supusă apelului sau recursului, autoritatea de lucru judecat este provizorie.

Executarea provizorie judecătorească se încuviințează, potrivit art. 449, de către instanță dacă este vorba de hotărâri privitoare la bunuri²⁸² ori de câte ori va considera că măsura este necesară în raport cu temeinicia vădită a dreptului ori cu starea de insolvabilitate a debitorului, precum și atunci când ar aprecia că neluarea de îndată a acestei măsuri este vădit prejudiciabilă pentru creditor²⁸³. În aceste cazuri, instanța îl va putea obliga pe creditor la plata unei cauțiuni, în condițiile art. 719 alin. 2 și 3. Executarea judecătorească trebuie solicitată de creditor.

²⁸¹ S-a stabilit, totuși, că hotărârea prin care s-a stabilit paternitatea și a fost obligat părintele la plata pensiei de întreținere (în prezent, contribuția la creșterea copilului), nu este executorie nici în partea privitoare la pensia de întreținere, dar instanța poate încuviința execuția provizorie (Plen. Trib. Supr., dec. de îndr. nr. 19/1965, apud. V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 280).

²⁸² Prin hotărâri privitoare la bunuri trebuie înțeles hotărâri în legătură cu cereri al căror obiect este patrimonial. În acest context, trebuie amintit că, potrivit unei decizii date în interesul legii și încă aplicabilă, instanța supremă a reținut în considerente că „*ca atare, se poate afirma că dreptul subiectiv ce se cere a fi protejat în justiție «transferă» caracterul său patrimonial sau nepatrimonial litigiului însuși și, astfel, procesul va putea fi evaluabil în bani, ori de câte ori în structura raportului juridic de drept substanțial, dedus judecății, intră un drept patrimonial, real sau de creanță*” și că „*un drept are caracter personal, fără conținut economic și, prin urmare, neevaluabil în bani, atunci când este strâns legat de persoană, servind la individualizarea acesteia în cadrul societății sau al familiei: dreptul la viață, la sănătate și integritate fizică și morală, la libertate, la onoare, cinste, reputație, dreptul la nume și la domiciliu etc.*” (I.C.C.J. dec. în interesul legii nr. 32/2008, publicată în M. Of. nr. 830 din 10 decembrie 2008).

²⁸³ Condițiile pentru acordarea executării provizorii de către instanță exprimă în esență vedere două criterii de apreciere și, totodată, condiții esențiale în acordarea oricăror măsuri cu caracter provizoriu în practica mai multor state din spațiul european – *periculum in mora* (gradul în care întârzierea în adoptarea măsurii ar putea să afecteze drepturile creditorului) și analiza *prima facie* sau *fumus boni iuris* (aparența de drept în favoarea celui care solicită aplicarea măsurii provizorii) – C. Mandrioli, A. Carratta, *Corso di diritto processuale civile*, G. Giappichelli Editore, Torino, 2013, vol. III, p. 207; C. Chainais, *La protection juridictionnelle provisoire dans le procès civil en droits français et italien*, Dalloz, 2007, p. 220.

Cererea de executare provizorie se va putea face în scris, precum și verbal în instanță până la închiderea dezbaterilor. Dacă cererea a fost respinsă de prima instanță, ea poate fi făcută din nou în apel. Prin urmare, cererea nu poate fi formulată pentru întâia dată direct în apel²⁸⁴.

Totuși, nici dacă hotărârea este privitoare la bunuri, executarea provizorie nu se poate încuviința: 1. în materie de strămutare de hotare, desființare de construcții, plantații sau a oricăror lucrări având o așezare fixă; 2. când prin hotărâre se dispune intabularea unui drept sau radierea lui din cartea funciară (art. 449 alin. 2).

Instanța de apel, la cererea părții interesate, adică a debitorului, poate suspenda executarea provizorie, fie că este de drept, fie că este judecătorească, în condițiile art. 450.

Suspendarea executării provizorii va putea fi solicitată fie prin cererea de apel, fie distinct în tot cursul judecății în apel. Cererea se va depune la prima instanță sau, după caz, la instanța de apel. În această din urmă situație, la cerere se va alătura o copie legalizată a dispozitivului hotărârii. Cererea de suspendare se va judeca de către instanța de apel. Dispozițiile articolului 719 alin. 6 sunt aplicabile, adică părțile vor fi citate și, după dezbateri, instanța se va pronunța prin încheiere, care este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea atacată²⁸⁵.

Suspendarea va putea fi încuviințată numai cu plata unei cauțiuni al cărei cuantum va fi stabilit de instanță în condițiile art. 719 alin. 2 și 3. Din trimiterea la dispozițiile aplicabile în materia executării silite rezultă că plata cauțiunii trebuie făcută în prealabil adoptării măsurii suspendării.

Până la soluționarea cererii de suspendare, aceasta va putea fi încuviințată provizoriu prin ordonanță președințială, chiar înainte de sosirea dosarului, cu respectarea cerinței de plată a cauțiunii²⁸⁶.

²⁸⁴ Nu este nevoie ca partea care reiterează această cerere să formuleze apel.

²⁸⁵ Textul art. 450 NCPC a fost modificat prin Legea nr. 138/2014, care a și dat actuala formulare – „*acelorași căi de atac ca și hotărârea atacată*”. Într-o logică corectă, corespunzătoare principiului *accessorium sequitur principale*, credem că legiuitorul a dorit să spună că încheierea prin care s-a dispus asupra cererii de suspendare este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea ce urmează a se da asupra cererii de apel. Din păcate, formularea nefericită a textului cu greu poate susține o astfel de interpretare. Astfel că, de principiu, încheierea va fi supusă apelului, aceasta fiind cel mai adesea calea de atac împotriva hotărârii de primă instanță. În cazul în care încheierea asupra suspendării este dată de curtea de apel, calea de atac va fi recursul deoarece Înalta Curte de Casație și Justiție nu are în competența sa funcțională judecarea ca instanță de apel în materie civilă. Această soluție corespunde, de altfel, și art. 719 alin. 6 la care art. 450 face trimitere (pentru opinia potrivit căreia din coroborarea textelor nu rezultă că ar fi putea fi exercitat recursul la instanța supremă, fiind de preferat o revenire la textul art. 450 anterior Legii nr. 138/2014, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, ed. 4, p. 647). Termenul este de 5 zile, așa cum prevede art. 719 alin. 6 și curge de la pronunțare pentru partea prezentă și de la comunicare pentru cea lipsă.

²⁸⁶ Instanța Supremă a decis că „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 450 alin. (5) raportat la art. 997 și următoarele și art. 719 alin. (7) din Codul de procedură civilă:

- cererea de suspendare provizorie se judecă de un complet format din doi judecători;
- instanța se pronunță asupra cererii prin încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac” (I.C.C.J. dec. în interesul legii nr. 8/2015, publicată în M. Of. nr. 539 din 20 iulie 2015).

3.2.8. Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii

Potrivit art. 442 alin. 1 NCPC, erorile sau omisiunile cu privire la nume, calitatea și susținerile părților sau cele de calcul, precum și orice alte erori materiale²⁸⁷ cuprinse în hotărâri sau încheieri **pot fi îndreptate** din oficiu ori la cerere. Greșelile se pot regăsi în dispozitiv, în considerente ori chiar în practica hotărârii sau încheierii. Acestea nu influențează soluția și nu pun cu nimic în discuție sensul sau întinderea hotărârii sau încheierii²⁸⁸.

Îndreptarea erorii materiale poate fi făcută oricând, chiar și după trecerea termenului de prescripție a executării silite a hotărârii, deoarece chiar lipsită de forță executorie hotărârea are calitatea unui înscris autentic, putând fi folosită ca probă în alt proces²⁸⁹.

Competență este instanța care a pronunțat hotărârea sau încheierea supusă îndreptării. Judecata se face în compunerea prevăzută pentru hotărârea supusă îndreptării.

Citarea părților nu este obligatorie, dar este posibilă, când instanța găsește de cuviință pentru a da lămuriri. Instanța se pronunță printr-o încheiere. În caz de admitere a cererii, îndreptarea se face în amândouă exemplarele originale ale hotărârii.

În cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea dispozitivului hotărârii ori dacă acesta cuprinde dispoziții contradictorii, părțile pot cere instanței care a pronunțat hotărârea să lămurească **dispozitivul sau să înlăture dispozițiile potrivnice**²⁹⁰. Cererea se judecă în compunerea

²⁸⁷ S-a stabilit că eroarea materială nu trebuie să aparțină instanței. Ea poate veni și de la una dintre părți, care a oferit informații eronate, preluate de instanță [ICC], s. I civ., încheiere pronunțată în dosarul nr. 337/115/2010, apud. A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1233]. Instanța a apreciat că eroarea a fost generată de petentă, care și-a trecut greșit numele în cerere, dar îndreptarea erorii este independent de culpa celui care a generat greșeala.

²⁸⁸ Nu reprezintă eroare materială în sensul textului legal, anularea unei cereri ca netimbrată cu toate că la dosar se afla dovada plății taxei judiciare de timbru deoarece în acest caz se tinde la modificarea soluției consemnate în dispozitiv [I.C.C.J., s. I civ., încheiere pronunțată în dosarul nr. 3627/1/2012, apud. A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1234]. S-a decis că nu se poate completa pe această cale dispozitivul unei hotărâri de partaj prin completarea masei partajabile cu un bun ce a fost omis (C.A. Galați, dec. civ. nr. 1035/1994, apud. V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 281). Într-o altă speță Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că greșelile materiale vizate de textul legal sunt de ordin formal, strict procedural, astfel că ele nu pot fi folosite pentru modificarea soluției pronunțate de instanță. Pe cale de consecință, remedierea unei eventuale omisiuni, în sensul includerii în dispozitivul hotărârii și a mențiunii privind restituirea cotei de 1/2 din teren, nu poate fi realizată prin intermediul procedurii prevăzute de art. 281 alin. (1) vechiul Cod de procedură civilă [art. 442 alin. (1) noul Cod de procedură civilă] – I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 544 din 11 martie 2016, disponibilă pe www.scj.ro.

²⁸⁹ În acest sens, V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 282.

²⁹⁰ Spre deosebire de îndreptarea erorilor materiale, lămurirea hotărârii se referă numai la dispozitivul acesteia iar nu și la considerente sau partea introductivă. De asemenea, nu se poate folosi acest mijloc procedural pentru a înlătura contradicțiile dintre dispozitiv și considerente. În jurisprudență s-a stabilit că această procedură poate fi folosită pentru

prevăzută pentru hotărârea a cărei lămurire se solicită. Instanța va rezolva cererea de urgență prin încheiere dată în camera de consiliu, cu citarea părților²⁹¹. Această încheiere se va atașa la hotărâre, atât în dosarul cauzei, cât și în dosarul de hotărâri al instanței (art. 443).

Nici în acest caz, nu este prevăzut un termen pentru formularea cererii, aceasta putând fi formulată oricând²⁹².

Dacă partea interesată nu a utilizat procedura prevăzută la art. 443²⁹³, interpretarea hotărârii se poate obține pe calea contestației la titlu, care urmărește lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea și aplicarea titlului executoriu, pentru a se obține executarea întocmai a acestuia (art. 712 alin. 2 NCPC). Contestația la titlu este de competența instanței care a pronunțat hotărârea respectivă, astfel încât în cazul unei hotărâri străine, în lipsa unei prevederi contrare într-un regulament sau tratat de asistență juridică, interpretarea poate fi făcută numai de către instanța străină care a pronunțat-o.

Când contestația la titlu vizează un titlu executoriu ce nu emană de la un organ de jurisdicție, competența de soluționare aparține instanței de executare (art. 714 alin. 3). Contestația la titlu se poate introduce oricând înăuntrul termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită (art. 715 alin. 3). Judecata se face cu citarea părților, de urgență și cu precădere față de alte cauze. Potrivit art. 718 alin. 2 NCPC, hotărârile pronunțate în contestațiile la titlu sunt supuse principiului *accessorium sequitur principale*, astfel încât hotărârea prin care se soluționează contestația este supusă aceluiași căi de atac, ca și hotărârea a cărei interpretare s-a cerut. Dacă prin contestație s-a cerut lămurirea unui titlu care nu constituie hotărâre a unui organ de jurisdicție, hotărârea prin care s-a soluționat contestația la titlu poate fi atacată numai cu apel (art. 718).

individualizarea obiectului dreptului recunoscut; eliminarea caracterului echivoc al dispozitivului prin care s-a admis atât cererea reclamanților cât și a intervenientului principal care invocă drepturi indentice, fiind obligați părții să restituie imobilul și unora și altora; explicitarea faptului că procentul de 0,15% este „pe zi de întârziere”. S-a considerat însă că sunt inadmisibile potrivit acestei proceduri cererile prin care s-a solicitat adăugarea unui nou debitor; reactualizarea sumei de bani din dispozitivul hotărârii; stabilirea că în cererea de rezoluțiune a unui contract de vânzare, prin sintagma „repunerea părților în situația anterioară” se înțelege restituirea proprietății de către reclamantul-cumpărător (citată de A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1236-1240).

²⁹¹ Cu toate că procedura de soluționare a cererii are în vedere contradictorialitatea, nu înseamnă că pe această cale s-ar permite reluarea dezbaterilor asupra lucrurilor deja decise. Dimpotrivă, nu este permis ca sub pretextul lămuririi aspectelor neclare să se modifice hotărârea sau să se adauge la aceasta.

²⁹² Se pune în discuție dacă mai există un interes în lămurirea dispozitivului după împlinirea termenului de prescripție a executării silite sau după executarea hotărârii fără a se fi formulat o contestație la titlu, conform art. 712 alin. 2 NCPC [a se vedea A. Nicolae, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1236 și nota coordonatorului, V.M.C.]. Apreciem că, în concret, în unele cazuri s-ar putea justifica un interes în lămurirea dispozitivului sau înlăturarea dispozițiilor contradictorii deoarece chiar dacă hotărârea și-a pierdut forța executorie sau a fost executată, ea prezintă relevanță din perspectiva autorității de lucru judecat, care nu se pierde odată cu forța executorie și nici nu se epuizează prin executarea hotărârii.

²⁹³ S-a arătat, pe bună dreptate, că și reciproca este valabilă (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 652).

Dacă prin hotărârea dată instanța a omis să se pronunțe asupra unui capăt de cerere principal sau accesoriu ori asupra unei cereri conexe sau incidentale²⁹⁴, se poate cere **completarea hotărârii** în același termen, în care se poate declara, după caz, apel sau recurs împotriva acelei hotărâri, iar în cazul hotărârilor date în fond după casarea cu reținere, în termen de 15 zile de la pronunțare²⁹⁵.

Competență este instanța care a pronunțat hotărârea supusă completării. Judecata se face în compunerea prevăzută pentru hotărârea supusă completării.

Această cerere se soluționează de urgență, cu citarea părților, prin hotărâre separată, care se atașează la hotărârile originale.

Această procedură se aplică și în cazul în care instanța a omis să se pronunțe asupra cererilor martorilor, experților, traducătorilor, interpreților sau apărătorilor, cu privire la drepturile lor (art. 444).

Partea are la dispoziție și varianta de a formula o cerere separată deoarece nu i s-ar putea opune autoritatea de lucru judecat din moment ce instanța nu s-a pronunțat pe respectiva cerere²⁹⁶.

Îndreptarea, lămurirea, înlăturarea dispozițiilor contradictorii ori completarea hotărârii nu poate fi cerută pe calea apelului sau recursului²⁹⁷ și deci trebuie să se recurgă la aceste proceduri²⁹⁸.

Încheierile pronunțate în caz de îndreptare și lămurire și hotărârea de completare sunt supuse acelorași căi de atac ca și hotărârile în legătură cu care s-a solicitat, după caz, îndreptarea, lămurirea, înlăturarea dispozițiilor contradictorii ori completarea. Dacă cererea a fost admisă, cheltuielile vor fi suportate de stat, iar dacă a fost respinsă, de către parte potrivit dreptului comun (art. 445-447).

*

Întrebări

1. Există deosebiri de sancțiuni între diferitele proceduri prealabile?
2. Care sunt elementele esențiale ale cererii de chemare în judecată și de ce sunt denumite astfel?

²⁹⁴ Această procedură nu se poate folosi atunci când se invocă faptul că instanța a omis să se pronunțe asupra unei excepții, chiar dacă a fost unită cu fondul, ori că instanța de apel a omis să se pronunțe asupra unei critici formulate de apelant sau asupra unei probe solicitate de parte. Nu trebuie confundat *minus petita* cu admiterea în parte a cererii deoarece în acest ultim caz instanța a analizat întreaga cerere, dar a decis să nu o admită în totalitate.

²⁹⁵ Pentru identitate de rațiune, apreciem că același termen trebuie aplicat și în cazul hotărârilor date în apel, definitive (nesusceptibile de recurs).

²⁹⁶ Apreciam că nici efectul interruptiv de prescripție extintivă nu se șterge din moment ce instanța nu a respins cererea și nici nu a intervenit alt caz de anulare sau desistare prevăzut la art. 2539 alin. 2 NCC.

²⁹⁷ În schimb, nepronunțarea asupra unui lucru cerut (*minus petita*) poate fi invocată pe calea revizuirii, partea având dreptul de a alege între aceasta și procedura completării.

²⁹⁸ S-a decis în mod corect că, în cazul în care pârâta a invocat excepția prescripției achizitive, ca apărare, iar instanța a omis să se pronunțe asupra ei, nu se poate urma procedura completării, ci trebuie exercitată calea de atac – C. Ap. Cluj, dec. civ. nr. 69 din 13 iunie 2012, pe www.juridice.ro, 18 iunie 2013.

3. În ce condiții se face regularizarea cererii de chemare în judecată?
4. Nulitatea care intervine în cazul neîndeplinirii obligațiilor de regularizare este supusă dreptului comun?
5. Dacă judecătorul a fixat termen, fără a face procedura regularizării, mai pot fi invocate lipsurile cererii?
6. Ce noutăți a adus NCC în privința întreruperii prescripției prin introducerea cererii de chemare în judecată?
7. În ce cazuri cererea nu se socotește modificată și declarațiile reclamantului se trec în încheiere?
8. Identificați cazurile în care întâmpinarea nu este obligatorie.
9. Care este sancțiunea în cazul unei cereri reconvenționale tardive? Există vreo deosebire față de vechea reglementare?
10. Care este regimul cauțiunii în cazul măsurilor asigurătorii?
11. Ce deosebiri există între sechestrul asigurător și cel judiciar?
12. Ce atribuții ale sechestrului judiciar sunt supuse autorizării instanței judecătorești?
13. Care sunt principiile (regulile) care guvernează citarea?
14. Când se socotește procedura de citare/comunicare îndeplinită?
15. În ce condiții judecata se poate desfășura în lipsa uneia sau a ambelor părți?
16. Ce semnificație practică are primul termen la care părțile sunt legal citate?
17. Care sunt criteriile după care judecătorul fixează termenul optim și previzibil?
18. Dați 3 exemple de excepții peremptorii care încep prin a avea caracter dilatoriu.
19. Când excepția poate fi unită cu fondul?
20. Care este ordinea de soluționare a excepțiilor în cazul în care se invocă mai multe excepții concomitent?
21. În ce cazuri legea trebuie dovedită?
22. Când sarcina probei este răsturnată și ce importanță are acest lucru?
23. Ce caracter are încheierea prin care se încuviințează probele?
24. Ce deosebire există între asigurarea probelor și constatarea unei fapte?
25. Cum reglementează NCPC și Legea nr. 36/1995 forța probantă a înscrisului autentic?
26. În ce cazuri s-a stabilit în doctrină și jurisprudență că nu este necesară „pluralitatea de exemplare”? Dar formula „bun și aprobat”?
27. Verificarea înscrisurilor se poate face numai pe cale incidentală sau și pe cale principală?
28. Dați 3 exemple în care partea să fi fost în imposibilitate morală de a preconstitui un înscris.
29. Ce condiții trebuie îndeplinite pentru existența unui început de dovadă scrisă?
30. În ce condiții judecătorul poate folosi prezumții judiciare?
31. Arătați trei categorii de cauze în care expertiza este obligatorie, potrivit legii.
32. Care este forța probantă a raportului de expertiză?
33. Este divizibilă mărturisirea?
34. Cum califică legea refuzul nemotivat de a răspunde la interogatoriu?
35. Ce corelație există între suspendarea prevăzută de art. 19 C. proc. pen. și art. 413 pct. 2 NCPC?
36. Care este regimul încheierii prin care instanța se pronunță asupra suspendării?
37. Cum operează perimarea și cum se constată?
38. Ce deosebire există între perimarea cererii și perimarea instanței?

39. Care sunt asemănările și deosebirile între renunțarea la judecată și renunțarea la drept?
40. În ce condiții se poate aprecia că partea a achiesat tacit la hotărâre?
41. Hotărârea de expedient poate fi desființată? Prin ce mijloace?
42. Care este diferența dintre opinia separată și opinia concordantă?
43. Ce caracter au termenele care prevăd amânarea pronunțării și redactarea hotărârii?
44. Când nu se poate acorda termen de grație?
45. Cum se reflectă reducerea onorariului avocatului sau expertului în cheltuielile de judecată?
46. Este posibil ca reclamantul să cadă în pretenții și totuși să nu fie obligat la plata cheltuielilor de judecată?
47. Ce reguli are la bază autoritatea de lucru judecat?
48. Ce posibilitate are reclamantul dacă prima instanță a respins cererea sa de executare provizorie?
49. Prima instanță poate acorda suspendarea executării provizorii?
50. Dacă instanța a omis să se pronunțe asupra unei apărări formulate de pârât, acesta poate introduce cerere de completare a hotărârii?

Grile și spețe

1. Etapa cercetării procesului se va realiza:
 - a) în camera de consiliu pentru judecata în căile de atac;
 - b) în fața judecătorului, în camera de consiliu, fără citarea părților, pentru judecata în primă instanță;
 - c) în fața judecătorului, în camera de consiliu, cu citarea părților, pentru judecata în primă instanță, pentru procesele începute cu data de 1 ianuarie 2016;
 - d) în fața judecătorului, în camera de consiliu, cu citarea părților, pentru judecata în fața instanțelor de apel.
2. În ceea ce privește estimarea duratei cercetării procesului:
 - a) aceasta se va realiza de către judecător, cu acordul părților, la primul termen de judecată;
 - b) aceasta se face prin încheiere interlocutorie;
 - c) această estimare va putea fi reconsiderată pentru motive temeinice, după ascultarea părților;
 - d) nerespectarea acestei estimări atrage sancțiunea închiderii dosarului.
3. Excepția poate fi unită cu administrarea probelor sau cu fondul cauzei:
 - a) dacă este o excepție de procedură de natură să ducă la respingerea sau anularea cererii;
 - b) când rezolvarea excepției necesită administrare de probe;
 - c) dacă este o excepție peremptorie;
 - d) când excepția este strâns legată de fondul pricinii.
4. Pârâtul poate face cerere reconvențională atunci când:
 - a) urmărește numai respingerea cererii reclamantului;
 - b) are pretenții în legătură cu cererea reclamantului, pretenții derivând din același raport juridic dedus judecătii sau strâns legate de acesta;

- c) dorește să-și facă apărările în raport cu cererea reclamantului;
 - d) are pretenții în legătură cu cererea sau cu mijloacele de apărare ale reclamantului.
5. Elementele esențiale ale cererii de chemare în judecată, elemente care sunt prevăzute sub sancțiunea nulității exprese, sunt:
- a) numele părților, obiectul și probele;
 - b) numele părților, motivarea în fapt și în drept, semnătura;
 - c) numele părților, obiectul, motivele de fapt și semnătura;
 - d) numele, obiectul și motivarea în fapt și în drept.
6. Întâmpinarea:
- a) nu este obligatorie;
 - b) este obligatorie în cazul apelului și recursului;
 - c) este obligatorie numai în fața primei instanțe;
 - d) nu este supusă taxei judiciare de timbru.
7. În cazul în care cererea reconvențională nu este formulată în termenul prevăzut de lege, instanța:
- a) respinge cererea ca inadmisibilă;
 - b) dispune judecarea separată a cererii;
 - c) respinge cererea ca tardivă;
 - d) nu există o sancțiune procedurală pentru această ipoteză.
8. Cererea reclamantului nu se socotește modificată și nu se va da termen atunci când el declară verbal că:
- a) își modifică obiectul cererii;
 - b) îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii;
 - c) solicită să fie introdusă în proces și o altă persoană care pretinde aceleași drepturi ca și el;
 - d) înlocuiește cererea în constatare printr-o cerere pentru realizarea dreptului.
9. În materia sechestrului asigurator:
- a) cautiunea este întotdeauna obligatorie;
 - b) cererea se judecă de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - c) nedepunerea cautiunii în termenul fixat de instanță atrage desființarea de drept a sechestrului;
 - d) cererea se rezolvă prin încheiere executorie.
10. Sechestrul asigurator se poate înființa:
- a) dacă partea dovedește că a intentat acțiune;
 - b) dacă creanța creditorului este exigibilă și constată prin act scris, în toate cazurile;
 - c) asupra bunurilor mobile și imobile;
 - d) dacă creditorul plătește o cautiune de 1/3 din valoarea creanței.
11. În cazul măsurilor asiguratorii:
- a) cautiunea este obligatorie în toate cazurile;
 - b) cautiunea se datorează întotdeauna în cazul sechestrului asigurator și a popririi asiguratorii;

- c) cauțiunea este facultativă în toate cazurile;
 - d) cauțiunea se datorează întotdeauna în cazul sechestrului judiciar.
12. În cazul sechestrului judiciar:
- a) cererea se judecă în toate cazurile în camera de consiliu;
 - b) dacă se admite cererea, cauțiunea este obligatorie;
 - c) judecata se face de urgență, fără citarea părților;
 - d) administratorul-sechestrului poate să plătească orice datorii cu privire la bunul sechestrat.
13. Vătămarea se prezumă în cazul în care procesul-verbal încheiat de agentul însărcinat cu înmânarea actului de procedură nu cuprinde:
- a) anul, luna, ziua și ora când a fost încheiat;
 - b) numele celui care l-a încheiat;
 - c) arătarea înscrisurilor comunicate;
 - d) arătarea instanței de la care pornește actul de procedură și numărul dosarului.
14. Nu va fi citată în tot cursul judecății, fiind prezumată a cunoaște termenele ulterioare:
- a) partea care a fost prezentă ea însăși la o înfățișare;
 - b) partea care a depus cererea prin mandatar și a luat termen în cunoștință;
 - c) partea care a fost prezentă la o înfățișare prin mandatar judiciar convențional;
 - d) partea care a depus cererea personal și a luat termen în cunoștință.
15. În ceea ce privește dezbaterile fondului la judecata în primă instanță, pentru procesele începute cu data de 1 ianuarie 2016:
- a) aceasta se realizează, de regulă, în ședință publică;
 - b) aceasta se realizează în camera de consiliu, dacă părțile consimt acest aspect;
 - c) cererea de judecată în lipsă presupune că partea care a formulat-o a fost de acord ca dezbaterile să se realizeze în camera de consiliu, în afară de cazul în care partea a solicitat în mod expres ca dezbaterile să aibă loc în ședință publică;
 - d) în orice situație, aceasta se realizează în ședință publică.
16. În ceea ce privește înscrisul autentic:
- a) dacă este întocmit fără respectarea formelor legale nu poate avea, în niciun caz, valoare de înscris sub semnătură privată;
 - b) dacă este întocmit de o persoană incompatibilă, atunci este lovit de nulitate absolută, fiind lipsit de orice valoare probatorie;
 - c) face deplină dovadă, față de orice persoană, până la declararea ca fals cu privire la constatările personale ale celui care l-a autenticat;
 - d) nul absolut ca urmare a nerespectării formelor legale, are valoare probatorie de înscris sub semnătură privată, dacă este semnat de părți.
17. În privința înscrisurilor pe suport informatic:
- a) instrumentul probator al actului îl constituie documentul care reproduce datele pe suport informatic;
 - b) legea instituie o prezumție relativă de valabilitate și autenticitate a înscrisurilor făcute pe suport informatic, dacă această înscriere este făcută în mod sistematic, fără lacune și prezintă garanții contra alterărilor și contrafacerilor;

- c) dacă legea nu prevede altfel, va face dovada deplină între părți până la proba contrară;
- d) dacă acesta nu prezintă garanții suficiente de integritate, poate avea valoare de început de dovadă scrisă.

18. Copiile de pe înscrisuri făcute pe suporturi informatice:

- a) în privința înscrisurilor autentice, au aceeași valoare probatorie ca și înscrisul original, dacă sunt realizate cu respectarea dispozițiilor legale;
- b) în privința înscrisurilor sub semnătură privată, au aceeași putere doveditoare ca și înscrisul original, dacă sunt întocmite cu respectarea dispozițiilor legale;
- c) atât în cazul înscrisurilor autentice, cât și în cazul înscrisurilor sub semnătură privată, au valoare de probatorie de început de dovadă scrisă, dacă sunt realizate cu respectarea dispozițiilor legale;
- d) nu sunt admisibile ca probe în procesul civil.

19. În cazul procesului civil:

- a) mijloacele materiale de probă nu sunt admisibile;
- b) mijloacele materiale de probă pot servi la probațiune dacă prin însușirile și aspectele lor permit stabilirea unui fapt care poate duce la soluționarea procesului;
- c) fotografiile nu sunt admisibile ca mijloace de probă;
- d) înregistrările video pot fi mijloace de probă numai dacă partea adversă își dă acordul.

20. Renunțarea la judecarea cauzei:

- a) nu afectează cererile incidentale care au caracter de sine-stătător;
- b) nu afectează cererea adițională cererii principale;
- c) este constatată printr-o hotărâre care este supusă întotdeauna recursului;
- d) este constatată printr-o hotărâre definitivă, dacă renunțarea are loc în fața unei secții a ÎCCJ.

21. Autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri judecătorești:

- a) apare numai în cazul unei hotărâri prin care s-a soluționat, în tot sau în parte, fondul procesului;
- b) nu poate privi considerentele hotărârii;
- c) este provizorie în cazul în care hotărârea este supusă apelului sau recursului;
- d) este suspendată dacă respectiva hotărâre este atacată cu contestație în anulare sau revizuire.

22. Excepția privind lipsa procedurii prealabile:

- a) poate fi invocată de părți sau instanță în orice stare a pricinii;
- b) poate fi invocată de reclamant sau de pârât cel mai târziu la primul termen la care părțile sunt legal citate;
- c) ca regulă, poate fi invocată doar de către pârât prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii;
- d) este o excepție peremptorie.

23. În cadrul procedurii de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată:

- a) instanța poate dispune anularea cererii de chemare în judecată în cazul în care reclamanții nu și-au desemnat un reprezentant comun;

- b) instanța, în condițiile legii, poate anula cererea de chemare în judecată, pronunțând în acest sens o încheiere;
 - c) încheierea de anulare a cererii de chemare în judecată se dă în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - d) împotriva încheierii de anulare, reclamantul va putea face cerere de reexaminare în termen de 15 zile de la pronunțarea încheierii.
24. Primul termen de judecată, în primă instanță:
- a) se fixează la depunerea cererii de chemare în judecată, după distribuirea aleatorie a acestuia către un complet;
 - b) se va fixa, prin rezoluție, în maximum 30 de zile de la înregistrarea cererii de chemare în judecată;
 - c) se va fixa de către judecător, prin încheiere;
 - d) se va fixa de către judecător, prin rezoluție, în termen de 3 zile de la data depunerii răspunsului la întâmpinare.
25. Reclamantul poate să își modifice cererea de chemare în judecată:
- a) numai până la primul termen la care acesta este legal citat, sub sancțiunea decăderii;
 - b) numai până la primul termen la care acesta este legal citat, sub sancțiunea judecării separate a cererii modificate;
 - c) până la închiderea dezbaterilor, în fața primei instanțe;
 - d) până la momentul fixării primului termen de judecată, sub sancțiunea decăderii.
26. Nedepunerea întâmpinării în termenul legal:
- a) atrage decăderea pârâtului din dreptul de a propune probe;
 - b) atrage decăderea pârâtului din dreptul de a invoca orice excepții procesuale;
 - c) nu atrage nicio sancțiune, probele și excepțiile putând fi invocate la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate;
 - d) nu atrage sancțiunea decăderii din dreptul de a invoca excepții de ordine publică.
27. În ceea ce privește cererea reconvențională:
- a) aceasta poate fi formulată de către pârât numai dacă acesta are pretenții derivând din același raport juridic dedus judecării de către reclamant;
 - b) aceasta trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute pentru cererea de chemare în judecată;
 - c) se depune, sub sancțiunea judecării separate, odată cu întâmpinarea sau, dacă pârâtul nu este obligat la întâmpinare, cel mai târziu la primul termen de judecată;
 - d) cererea reconvențională se judecă odată cu cererea principală, neputând fi disjunctă.
28. Dacă titularul dreptului de proprietate intelectuală face dovada credibilă că dreptul său face obiectul unei acțiuni ilicite:
- a) poate cere instanței, în toate cazurile, luarea unor măsuri provizorii;
 - b) poate cere instanței încetarea provizorie a acțiunii ilicite, dacă această acțiune riscă să îi producă un prejudiciu greu de reparat;

- c) poate cere instanței încetarea provizorie a acțiunii ilicite, dacă această acțiune riscă să îi producă un prejudiciu greu de reparat și dacă face dovada că a intentat acțiune pe fondul cauzei;
- d) niciuna dintre variantele menționate nu este corectă.

29. Citațiile și actele de procedură pot fi comunicate prin:

- a) agenții procedurale ai instanței sau prin orice alt salariat al acesteia;
- b) poștă, cu scrisoare recomandată, cu conținut declarat și confirmare de primire, în plic închis, la care se atașează dovada de primire/procesul-verbal și înștiințarea;
- c) executori judecătorești, la cererea părții interesate și pe cheltuiela sa;
- d) telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia, dacă partea a indicat instanței datele corespunzătoare în acest scop.

30. Procedura de citare presupune:

- a) că dacă partea prezintă în instanță, personal sau prin reprezentant, nu a primit citația, procesul se amână, la cererea părții interesate;
- b) că întotdeauna orice neregularitate cu privire la citare nu va mai fi luată în considerare în cazul în care partea lipsă la termenul la care s-a produs neregularitatea nu a invocat-o la termenul următor producerii ei;
- c) în lipsa părții nelegal citate, neregularitatea privind procedura de citare a acesteia poate fi invocată oricând și de celelalte părți ori din oficiu;
- d) obligativitatea prezentării părții în instanță, la judecata în fond.

31. În privința invocării excepțiilor procesuale:

- a) excepțiile de ordine publică pot fi invocate, fără nicio restricție, în orice stare a procesului;
- b) excepțiile relative pot fi invocate de partea care justifică un interes, cel mai târziu la primul termen de judecată după săvârșirea neregularității procedurale, în etapa cercetării procesului și înainte de a se pune concluzii în fond;
- c) toate excepțiile procesuale de ordine publică pot fi invocate de instanță din oficiu, în orice stare a procesului;
- d) acestea pot fi invocate numai de către partea interesată.

32. Citarea prin publicitate:

- a) poate fi încuviințată de instanța de judecată dacă reclamantul face dovadă că nu are cunoștință de domiciliul reclamantului;
- b) se face ori pe ușa instanței, ori pe portalul instanței de judecată competente;
- c) determină numirea, de către instanță, a unui curator dintre avocații baroului;
- d) reprezintă regula în procedura punerii sub interdicție.

33. În ceea ce privește procedura de comunicare a citației:

- a) dacă destinatarul refuză să primească citația, agentul va depune în cutia poștală o înștiințare care va cuprinde mențiunea că destinatarul se poate prezenta în termen de 7 zile de la data înștiințării la sediul instanței de judecată pentru a i se comunica citația;
- b) dacă destinatarul nu este găsit la domiciliu, agentul va înmâna citația în mod obligatoriu unei rude a destinatarului până la gradul IV inclusiv;

- c) dacă destinatarul locuiește într-o clădire compusă din mai multe apartamente și nu este găsit la această locuință, agentul va afișa citația pe ușa acestei locuințe;
 - d) este reglementată de norme de ordine privată.
34. În cazul în care, după primirea cererii de chemare în judecată, judecătorul, ținând cont de numărul mare al părților, a dispus reprezentarea acestora prin mandatar:
- a) dovada mandatului se va depune de către părți odată cu întâmpinarea;
 - b) dacă părții nu se înțeleg asupra persoanei mandatarului, instanța va putea dispune suspendarea judecării;
 - c) îndeplinirea procedurii de comunicare a actelor procesuale se va face numai pe numele mandatarului, la domiciliul sau sediul acestuia;
 - d) dacă părții nu aleg un mandatar, instanța va dispune citarea acestora prin publicitate.
35. Preschimbarea termenului luat în cunoștință:
- a) se poate face fără citarea părților, numai dacă intervine înainte de primul termen de judecată;
 - b) se judecă în camera de consiliu;
 - c) se stabilește de președintele instanței, dacă se referă la primul termen de judecată;
 - d) se poate face numai la cererea uneia dintre părți și numai dacă aceasta face dovada unor motive temeinice.
36. În ceea ce privește verificarea și regularizarea cererii de chemare în judecată:
- a) această procedură nu se aplică și cererii reconvenționale;
 - b) implică verificarea de către instanță și a corectei repartizări la secția corespunzătoare competență, completul specializat competent, precum și a competenței generale a instanțelor judecătorești;
 - c) nu se poate anula în niciun caz cererea de chemare în judecată atunci când reclamantul, care nu a achitat taxa judiciară de timbru, a solicitat ajutor public judiciar, iar cererea sa încă nu a fost soluționată;
 - d) se va admite cererea de reexaminare în cazul în care instanța a anulat cererea de chemare în judecată, deoarece reclamantul nu s-a conformat cererii de a face dovada îndeplinirii unei proceduri prealabile prevăzute de lege.
37. Termenul de 25 de zile pentru depunerea întâmpinării:
- a) este legal, imperativ, iar nerespectarea lui atrage decăderea din dreptul de a mai propune probe și a invoca excepții relative, decăderea operând de drept;
 - b) fiind stabilit prin lege, nu poate fi modificat de instanța de judecată;
 - c) este respectat atunci când pârâtul trimite întâmpinarea în ultima zi prin scrisoare cu confirmare de primire, chiar dacă aceasta se va înregistra la registratura instanței după trecerea termenului, dovada depunerii fiind recipisa oficiului poștal;
 - d) începe să curgă de la data comunicării cererii de chemare în judecată, precum și de la data la care pârâtul a primit sub semnătură o copie de pe cererea de chemare în judecată.
38. Cererea reconvențională:
- a) se va judeca chiar dacă reclamantul a renunțat la cererea de chemare în judecată înainte de primul termen de judecată;
 - b) nu este admisibilă în cererile privind evacuarea din imobilele ocupate fără drept;

- c) dacă este depusă peste termenul prevăzut de lege, se va respinge la tardivă, pârâțul putând formula pretențiile pe cale separată, dar fără posibilitatea legală de a solicita și obține conexarea cererilor;
- d) este admisibilă atunci când este făcută de reclamant împotriva intervenientului principal, dacă pretențiile prezintă strânsă legătură, termenul de depunere fiind în 25 de zile de la comunicarea cererii de intervenție.

39. În cazul sechestrului judiciar:

- a) spre deosebire de sechestrul asigurător, cererea se judecă cu citarea părților, iar termenul de apel împotriva încheierii curge de la pronunțare;
- b) spre deosebire de sechestrul asigurător, nu se poate obține ridicarea măsurii în schimbul unei garanții îndestulătoare;
- c) administratorul-sechestr, cu autorizarea prealabilă a instanței, va putea sta în judecată în numele părților litigante cu privire la bunul pus sub sechestr, dar nu va putea pune concluzii asupra fondului decât prin avocat;
- d) administratorul-sechestr poate fi chiar deținătorul bunului.

40. În ceea ce privește locul citării:

- a) moștenitorii, până la intervenirea lor în proces, la domiciliul curatorului special numit de instanță;
- b) persoanele care se află în străinătate sunt înștiințate prin citație că au obligația de a-și alege un domiciliu în România unde urmează să li se facă toate comunicările, iar în caz de neconformare, vor fi citate prin publicitate;
- c) partea care își schimbă domiciliul unde a fost citată, dar nu aduce la cunoștință instanței și părții adverse, citarea se va face prin publicitate;
- d) dacă schimbarea de domiciliu a intervenit după pronunțarea hotărârii de primă instanță, partea nu este obligată să aducă la cunoștință noul domiciliu unde va fi citată în apel.

41. Perimarea judecății:

- a) cererii de apel se constată printr-o hotărâre care este supusă recursului chiar dacă sentința ce a constituit obiectul apelului era susceptibilă doar de calea de atac a apelului;
- b) operează chiar dacă, după împlinirea termenului de perimare, reclamantul formulează cerere de renunțare la judecata cererii de chemare în judecată și există acordul pârâțului în acest sens;
- c) cererii de apel poate fi atacată pe calea recursului, în termen de 5 zile de la comunicarea hotărârii prin care instanța a constatat perimarea cererii de apel;
- d) cererii de recurs se constată prin hotărâre definitivă.

42. În caz de suspendare a judecății:

- a) pentru motivul că a început urmărirea penală pentru o infracțiune ce ar avea o înrăurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se pronunțe, aceasta (suspendarea) încetează de drept dacă urmărirea penală durează mai mult de un an de la data suspendării;
- b) cererii de chemare în garanție, atunci când s-a dispus disjungerea acesteia de cererea principală, suntem în prezența unui caz de suspendare legală facultativă;
- c) pentru formularea unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresate Curții de Justiție a Uniunii Europene, repunerea pe rol se face din oficiu, astfel că,

în cazul în care de la pronunțarea hotărârii de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene a trecut o perioadă mai mare de 6 luni fără a se face acte de procedură în cauză, nu intervine perimarea;

- d) instanța se pronunță prin încheiere care poate fi atacată cu recurs, în mod separat, la completul de 5 judecători de la ÎCCJ atunci când se suspendă o cauză aflată pe rolul unei secții a ÎCCJ.

43. Autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri judecătorești:

- a) prin care s-a respins cererea de revendicare formulată de unul dintre coproprietarii unui imobil poate fi opusă de pârât și celorlalți coproprietari, care nu au participat la proces, în cazul în care aceștia vor formula o nouă cerere de revendicare împotriva sa;
- b) pronunțate împotriva debitorului, nu se poate opune creditorilor chirografari ai acestuia, dacă aceștia nu au figurat în respectivul proces, chiar dacă aceștia nu înțeleg să invoce fraudă și să uzeze de calea acțiunii revocatorii;
- c) există în privința nulității unui contract, atunci când, într-o cerere privind executarea prestațiilor din respectivul contract, pârâtul a invocat nulitatea contractului prin intermediul întâmpinării, fără să formuleze cerere reconvențională;
- d) există și în cazul în care instanța s-a pronunțat asupra unui incident.

44. Cheltuielile de judecată avansate de o parte într-un proces:

- a) nu mai pot fi cerute printr-o cerere separată ulterioară adresată instanței, pentru că art. 452 NCPC impune ca partea să le ceară cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului în chiar procesul în care au fost avansate;
- b) dacă instanța nu s-a pronunțat asupra lor, nu pot fi cerute pe calea unei cereri de îndreptare a hotărârii, dar pot fi cerute pe calea revizuirii;
- c) trebuie cerute expres până la data închiderii dezbaterilor asupra fondului cauzei, partea putând atașa chitanța atestând onorariul de avocat la notele completatoare ce i-au fost cerute de instanță în temeiul art. 394 alin. 2 NCPC;
- d) constând în plata expertilor judiciari nu pot fi reduce, din oficiu, de către instanța de judecată.

45. Achiesarea la hotărârea pronunțată:

- a) poate interveni numai înainte ca partea să exercite calea de atac;
- b) poate fi și condiționată, dar în acest caz efectele se produc doar dacă aceasta este acceptată expres de partea adversă;
- c) poate fi tacită atunci când intervine ca urmare a trecerii termenului pentru exercitarea căii de atac;
- d) se poate face numai prin înscris autentic.

46. În cazul în care trebuie să analizați viciile unei hotărâri judecătorești, veți avea în vedere următoarele:

- a) absența concordanței dintre dispozitivul hotărârii și considerentele acesteia nu echivalează cu o nemotivare a soluției și nu poate fi îndreptată prin recurs potrivit art. 488 alin. 1 pct. 6 NCPC, dacă legea ar prevedea această cale de atac;
- b) dacă în dispozitivul hotărârii nu apar menționați toți pârâții chemați în judecată, aceștia fiind omiși din eroare, ei participând totuși la judecată, dezbaterile în cauză purtându-se în contradictoriu cu aceștia, se poate recurge la procedura îndreptării hotărârii;

- c) dacă în dispozitivul hotărârii nu apar menționați toți părții chemați în judecată datorită necitării părților pe parcursul judecății, remedierea acestui viciu este posibilă numai prin intermediul căilor de atac exercitate de părțile interesate, în condițiile legii;
- d) adăugirile, schimbările sau corecturile din cuprinsul hotărârii vor trebui semnate de judecători și de grefier sub sancțiunea neluării în seamă.

47. În cazul în care instanța încuviințează proba cu expertiza:

- a) părerea expertului nu trebuie obligatoriu cuprinsă într-un raport de expertiză scris;
- b) poate fi ascultat oral, părerea acestuia fiind consemnată de către grefier, după dictarea președintelui, într-o declarație care se semnează de președintele completului, grefier și expert, pe fiecare pagină, cu bararea cu linii a locurilor rămase nescrise;
- c) poate fi ascultat și oral, părerea acestuia urmând a fi consemnată în procesul-verbal întocmit de grefier cu ocazia ascultării și urmând a fi cuprinsă în încheierea de ședință ce se va întocmi;
- d) expertul va cita obligatoriu părțile dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile privitoare la necesitatea efectuării unei lucrări la fața locului și la existența unor explicații ale părților.

48. Prezumția legală:

- a) nu poate fi combătută prin proba contrară, în afară de cazul în care legea permite expres;
- b) presupune ca partea împotriva căreia operează să dovedească faptul cunoscut, vecin și conex pe care se întemeiază, afară de cazul în care partea adversă recunoaște în fața instanței acest fapt cunoscut, vecin și conex;
- c) poate fi înlăturată prin proba contrară, în toate cazurile;
- d) scutește de orice dovadă pe partea în folosul căreia este stabilită.

49. Proba cu martori:

- a) este admisibilă și în cazul unor acte al căror obiect are o valoare mai mare de 250 lei, dacă în lipsa originalului înscrisului sub semnătură privată, se prezintă o copie legalizată a acestuia;
- b) este admisibilă și în cazul unor acte al căror obiect are o valoare mai mare de 250 lei, dacă există mijloace materiale de probă care fac credibil faptul pretins;
- c) nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris;
- d) este admisibilă dacă partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz de forță majoră, nu și din caz fortuit.

50. Când pentru lămurirea unor împrejurări de fapt instanța consideră necesar să cunoască părerea unor specialiști:

- a) va putea convoca o audiere în camera de consiliu, în cadrul căreia va solicita expertului să se pronunțe cu privire la costul estimativ al lucrării ce urmează a fi efectuată, stabilindu-i acestuia și o durată de timp în care va trebui să termine efectuarea expertizei, după numirea din oficiu sau la cererea părților a unuia sau a trei experți;
- b) poziția părților, respectiv a părții care a solicitat proba va fi consemnată într-o hotărâre intermediară, prin care instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și cuantumul cheltuielilor necesare efectuării expertizei;

- c) poziția părților, respectiv a părții care a solicitat proba va fi consemnată într-o încheiere interlocutorie, prin care instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și condițiile de plată a cheltuielilor necesare efectuării expertizei;
- d) va numi la cererea părților sau din oficiu unul sau trei experți, dacă părțile nu se înțeleg altfel.

51. Dacă asigurarea probelor s-a făcut pe cale principală, în caz de admitere:

- a) încheierea poate fi atacată cu apel în 5 zile de la comunicare dacă judecata s-a făcut fără citarea părților și de la pronunțare, dacă s-a făcut cu citarea părților;
- b) încheierea nu este supusă niciunei căi de atac;
- c) încheierea poate fi atacată cu recurs în 5 zile de la comunicare dacă judecata s-a făcut fără citarea părților și de la pronunțare, dacă s-a făcut cu citarea părților;
- d) administrarea probelor asigurate se constată prin încheiere care este supusă numai apelului.

52. În cazul chemării părții pentru a răspunde la interogatoriu:

- a) dacă partea declară că pentru a răspunde trebuie să cerceteze înscrisuri, registre sau dosare, instanța va putea fixa un nou termen pentru interogatoriu;
- b) propus în dovedirea deținerii unui înscris, dacă partea refuză să răspundă, instanța va considera această atitudine o achiesare la pretențiile reclamantului;
- c) mărturisirea făcută cu acest prilej nu poate fi revocată pentru niciun motiv;
- d) dacă această probă este administrată la primul termen și pârâul recunoaște fără rezerve faptul pretins, va putea fi exonerat de plata cheltuielilor de judecată, dacă anterior, nu a fost pus în întârziere ori nu se afla de drept în întârziere.

53. În ceea ce privește excepțiile procesuale:

- a) părțile sunt obligate să le invoce de îndată ce le sunt cunoscute, indiferent de natura normelor încălcate (de ordine privată sau de ordine publică);
- b) de ordine publică pot fi ridicate înaintea instanței de recurs numai dacă pentru soluționarea lor nu este necesară administrarea altor probe în afară de înscrisuri noi;
- c) excepția prescripției dreptului la acțiune se analizează înaintea celei privind autoritatea de lucru judecat;
- d) reprezintă excepții care încep printr-un efect dilatoriu care se transformă într-unul premptoriu – excepția netimbrării cererii, a lipsei dovezii calității de reprezentant, a lipsei capacității de exercițiu și a lipsei semnăturii cererii de chemare în judecată, a cererii de apel sau de recurs.

54. Suspendarea judecării:

- a) intervine atunci când la proces nu se prezintă niciuna dintre celelalte părți, deși au fost legal citate sau au avut termen în cunoștință, iar intervenientul accesoriu în favoarea pârâtului a solicitat judecarea în lipsă;
- b) pe motiv că s-a pus în mișcare acțiunea penală în legătură cu fapta din care decurge prejudiciul ce formează obiectul pretențiilor în procesul civil, încetează dacă în cauza penală nu s-a pronunțat o hotărâre de primă instanță în termen de un an de la suspendare, dar instanța poate să dispună suspendarea legală facultativă;
- c) la curtea de apel, într-o cauză în care hotărârea nu este supusă recursului, se dispune printr-o încheiere care este definitivă;

- d) în cazul în care, în cursul procesului, una dintre părți se înscrie în fals împotriva unui înscris folosit de cealaltă parte, intervine numai dacă s-a început urmărirea penală în legătură cu acea faptă.
55. Intervenind suspendarea cauzei prin acordul părților și dacă au trecut mai mult de 6 luni fără ca vreuna dintre părți să efectueze un act de procedură în scopul judecării:
- a) instanța va repune cauza pe rol din oficiu, în vederea constatării perimării, citând părțile;
 - b) oricare dintre părți va putea cere repunerea pe rol a cauzei în vederea discutării perimării, iar nu și instanța, din oficiu;
 - c) repunerea pe rol se poate face numai cu plata taxei judiciare de timbru în cuantum de 50% din plata datorată pentru introducerea cererii, aceasta urmând a fi plătită de către cel care solicită repunerea pe rol, chiar dacă acesta este pârâtul;
 - d) nu intervine perimarea dacă oricând în cursul termenului de 6 luni a intervenit decesul uneia dintre părți.
56. Președintele completului are următoarele drepturi:
- a) să limiteze intervenția fiecărei părți, dar în acest caz, trebuie să pună în vedere anterior timpul pe care aceasta îl are la dispoziție;
 - b) să identifice pe cel care a săvârșit o infracțiune în cursul ședinței de judecată, să facă proces-verbal și să îl trimită procurorului;
 - c) să semneze hotărârea în locul celui alt judecător din complet, în cazul în care acesta din urmă este împiedicat să o semneze;
 - d) să desemneze pe unul dintre judecătorii care compun completul colegial să redacteze hotărârea.
57. Hotărârea privind plata obligației de întreținere datorată de părinte copilului:
- a) este executorie provizoriu numai dacă instanța stabilește acest caracter, la cererea părții sau din oficiu;
 - b) este susceptibilă de a fi atacată numai cu apel;
 - c) dacă este accesorie unei cereri de stabilire a paternității nu se bucură de executare provizorie, dar partea interesată poate cere încuviințarea unei executări provizorii judecătorești în privința ambelor capete de cerere până la închiderea dezbaterilor în fața primei instanțe;
 - d) este executorie provizoriu de drept, dar instanța poate acorda un termen de grație.
58. Cheltuielile de judecată:
- a) efectuate în legătură cu o cerere de lămurire a întinderii și înțelesului unei hotărâri judecătorești sunt suportate de către stat;
 - b) rămân în sarcina reclamantului în cazul în care acesta a formulat cererea de chemare în judecată fără a pune mai întâi în întârziere, iar pârâtul recunoaște pretențiile și execută obligația asumată în cadrul activității sale profesionale într-un termen rezonabil de la comunicarea cererii de chemare în judecată;
 - c) constând în onorariul expertului desemnat de instanță, nu pot fi reduse;
 - d) solicitate sau în legătură cu care instanța a omis să se pronunțe, pot fi solicitate pe calea revizurii hotărârii, dar numai dacă aceasta evocă fondul.

59. În ceea ce privește excepțiile procesuale:

- a) părțile sunt obligate să invoce le invoce de îndată ce le sunt cunoscute, indiferent de natura normelor încălcate (de ordine privată sau de ordine publică) sub sancțiunea decăderii;
- b) de ordine publică pot fi ridicate înaintea instanței de recurs numai dacă pentru soluționarea lor nu este necesară administrarea altor probe în afară de înscrisuri noi;
- c) acestea fie se soluționează la termenul la care au fost invocate, fie se unesc cu administrarea probelor sau cu fondul;
- d) în cazul în care sunt invocate simultan, excepția de litispendență se soluționează înainte de cea a competenței materiale a instanței.

60. În ceea ce privește autoritatea de lucru judecat:

- a) aceasta nu se aplică și încheierii prin care instanța a respins excepția prescripției dreptului la acțiune invocată de pârât;
- b) aceasta se aplică și atunci când între două procese există identitate de părți, obiect și cauză, chiar dacă în al doilea proces reclamantul din primul proces are calitatea de pârât;
- c) aceasta nu încetează odată cu pierderea caracterului executoriu al hotărârii, prin împlinirea termenului de prescripție al dreptului de a obține executarea silită;
- d) se poate reține efectul pozitiv al acesteia atunci când în primul proces s-a respins acțiunea prin care s-a solicitat restituirea unui creanțe pentru inexistența titlului, iar în al doilea proces s-a solicitat, între aceleași părți, dobânzi decurgând din aceeași creanță.

61. În cazul în care instanța constată perimată cererea de apel:

- a) va dispune și anularea hotărârii primei instanțe;
- b) hotărârea astfel pronunțată este supusă recursului, chiar dacă sentința ce a constituit obiectul apelului putea fi atacată numai cu apel;
- c) această soluție nu afectează soluția primei instanțe;
- d) hotărârea atacată devine executorie.

62. În legătură cu hotărârea de expedient:

- a) revizuirea prin care se solicită anularea unei hotărâri contrare acesteia, prezentând tripla identitate de părți, obiect și cauză, este inadmisibilă;
- b) se poate pronunța și în cazul unei cereri în legătură cu care sunt îndeplinite condițiile de primare;
- c) atunci când intervine în apel sau recurs, poate încălca principiul *non reformatio in peius*;
- d) aceasta este executorie.

63. În ceea ce privește procedura falsului:

- a) ea poate privi numai acte autentice;
- b) se poate folosi și împotriva celor reținute de expertul desemnat de instanță să efectueze un raport de expertiză, în legătură cu consemnarea de către acesta a cercetărilor efectuate în prezența părților, precum și cu privire la susținerile părților;
- c) instanța va respinge cererea de înscriere în fals dacă nu este indicat autorul sau complicele falsului;

- d) poate fi declanșată chiar și în fața instanței de recurs, în cazul unor înscrisuri noi depuse în fața acestei instanțe, iar în cazul în care ca urmare a acestui incident instanța va suspenda judecata, partea interesată va putea ataca încheierea în mod separat, cu recurs, la instanța ierarhic superioară.
64. În procesele în care întâmpinarea nu este obligatorie, citația comunicată pârâtului va cuprinde următoarele mențiuni specifice, prevăzute sub sancțiunea nulității exprese:
- a) data emiterii citației;
 - b) obligația pârâtului de a-ți pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele de care înțelege să se folosească, sub sancțiunea decăderii;
 - c) calitatea celui citat;
 - d) mențiunea că prin înmânarea citației, sub semnătură de primire, personal sau prin reprezentant legal, pentru un termen de judecată, cel citat este considerat că are în cunoștință și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost înmănată.
65. În cazul sechestrului asigurător, cauțiunea:
- a) atunci când este lăsată la aprecierea instanței, nu poate depăși 20% din valoarea reclamată;
 - b) este obligatorie, dacă creanța nu este constatată în scris, cuantumul acesteia (cauțiunii) urmând a fi stabilit de instanță;
 - c) se depune, în toate cazurile, înainte de pronunțarea încheierii prin care se soluționează cererea de sechestr, fiind o condiție prealabilă a admisibilității acestei cereri;
 - d) este obligatorie în cazul în care creanța nu este încă exigibilă, dar este pericol ca debitorul să-și risipească averea, cuantumul acesteia (cauțiunii) urmând a fi stabilit de instanță.
66. Reclamantul poate să își modifice cererea de chemare în judecată:
- a) numai până la primul termen la care ambele părți sunt legal citate, sub sancțiunea decăderii;
 - b) numai până la primul termen de judecată, la care reclamantul este legal citat în afara cazurilor prevăzute de lege;
 - c) oricând, în fața primei instanțe, însă numai cu acordul expres sau tacit al celorlalte părți;
 - d) chiar și după casarea cu trimitere spre rejudecare, dacă aceasta s-a întemeiat pe faptul că prima instanță în mod greșit a soluționat cauza admitând excepția prescripției.
67. În ceea ce privește procedura de comunicare a citației:
- a) partea poate alege ca toate actele de procedură să îi fie comunicate la căsuța poștală;
 - b) dacă destinatarul nu este găsit la domiciliu, agentul va înmâna citația în mod obligatoriu unei rude a destinatarului până la gradul IV inclusiv;
 - c) dacă destinatarul locuiește într-o clădire compusă din mai multe apartamente și nu este găsit la această locuință, agentul va afișa citația pe ușa acestei locuințe;
 - d) dacă partea interesată este prezentă la termenul pentru care s-a făcut citația, neregularitatea va putea fi invocată numai de aceasta.

68. În cazul sechestrului asigurător, cauțiunea:
- a) este obligatorie în cazul creditorului a cărui creanță nu este constatată în scris, cuantumul acesteia (cauțiunii) fiind stabilit de instanță;
 - b) este obligatorie în toate cazurile;
 - c) se depune, în toate cazurile, înainte de pronunțarea încheierii prin care se soluționează cererea de sechestr, fiind o condiție prealabilă a admisibilității acestei cereri;
 - d) este obligatorie în cazul în care creanța nu este încă exigibilă, dar este pericol ca debitorul să-și risipească averea, cuantumul acesteia (cauțiunii) fiind stabilit de instanță.
69. În ceea ce privește cererea de strămutare:
- a) cererea se judecă de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părților;
 - b) dacă prin hotărârea de admitere nu s-a dispus nimic cu privire la actele îndeplinite de instanță înainte de strămutare, trebuie refăcute numai actele de procedură și probele îndeplinite sau administrate după formularea cererii de strămutare;
 - c) pentru bănuială legitimă, aceasta se poate cere de către partea interesată în orice fază a procesului;
 - d) hotărârea se dă fără motivare și este definitivă.
70. În cazul în care, prin încheiere:
- a) s-a admis în principiu cererea de chemare în garanție formulată de pârât, iar reclamantul formulează apel împotriva acesteia, instanța va înainta instanței superioare numai cererea de apel împreună cu o copie a încheierii atacate, certificate de grefă;
 - b) s-a dispus amânarea pronunțării pentru 15 zile, instanța va putea pronunța hotărârea oricând în interiorul acestui termen;
 - c) s-a dispus respingerea excepției necompetenței, instanța nu va putea reveni asupra acestei soluții, în aceeași fază procesuală;
 - d) instanța a estimat durata cercetării procesului, caracterul acesteia este unul interlocutoriu.
71. Excepția se unește cu cercetarea procesului în cazul în care:
- a) soluționarea acesteia implică administrarea de probe;
 - b) este vorba de o excepție de fond;
 - c) pentru soluționarea excepției este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului;
 - d) legea prevede că procesul trebuie judecat de urgență, iar pronunțarea mai întâi asupra excepției ar conduce la nerespectarea acestei reguli.
72. Cererea de asigurare a dovezilor:
- a) formulată pe cale principală, este în toate cazurile de competența judecătoreiei;
 - b) se judecă, de principiu, cu citarea părților, în camera de consiliu, întâmpinarea nefiind însă obligatorie;
 - c) formulată pe cale incidentală, în cursul unei judecăți, se poate respinge printr-o încheiere care este supusă aceleiași căi de atac pe care legea o prevede și pentru judecata pe fond, dar care poate fi formulată în mod separat;
 - d) formulată pe cale principală sau incidentală, în cazul în care este admisă, se pronunță o încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac.

- 73.** Autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri judecătorești:
- a) dacă se invocă pe cale de excepție, se analizează înaintea excepției prescripției extinctive;
 - b) penale de achitare sau încetare a procesului penal nu se întinde asupra instanței civile în privința vinovăției autorului faptei ilicite;
 - c) se aplică și atunci când părțile nu figurează în cele două procese în aceeași calitate (reclamant/pârât);
 - d) se manifestă, în privința problemei tranșate și în cazul în care soluția a fost pronunțată prin admiterea unei excepții peremptorii.
- 74.** Dacă în cursul cercetării procesului se invocă concomitent excepțiile lipsei calității procesuale active, nulitatea cererii de chemare în judecată, necompetenței materiale și conexității, acestea se vor soluționa în următoarea ordine:
- a) necompetență, nulitate, conexitate, lipsă calitate procesuală civilă;
 - b) nulitate, conexitate, necompetență, lipsă calitate procesuală activă;
 - c) nulitate, necompetență, lipsă calitate procesuală activă, conexitate;
 - d) conexitate, necompetență, nulitate, lipsă calitate procesuală activă.
- 75.** În cazul înscrisurilor sub semnătură privată:
- a) regula multiplului exemplar nu se aplică în raporturile dintre profesioniști și nici atunci când convenția s-a încheiat prin corespondență;
 - b) regula bun și aprobat nu se aplică în cazul chitanțelor liberatorii;
 - c) nu este posibilă procedura falsului, aceasta fiind destinată numai înscrisurilor autentice;
 - d) acestea dobândesc data certă din ziua în care cuprinsul lor este reprodus în înscrisuri autentice, chiar dacă reproducerea este făcută pe scurt.
- 76.** Executarea provizorie judecătorească:
- a) se poate solicita, în scris sau verbal în instanță până la închiderea dezbaterilor;
 - b) se poate acorda numai în cauzele privitoare la bunuri;
 - c) poate fi suspendată de către instanța de apel prin încheiere definitivă;
 - d) dacă este formulată direct în apel, reprezintă o cerere nouă și este inadmisibilă.
- 77.** Procedura de completare a hotărârii:
- a) se aplică și când instanța a omis să se pronunțe asupra cererilor martorilor;
 - b) presupune citarea obligatorie a părților;
 - c) se finalizează prin pronunțarea unei hotărâri separate;
 - d) se soluționează de urgență.

Răspuns grile:

1 c, 2 c, 3 -, 4 b, 5 c, 6 bd, 7 c, 8 bd, 9 cd, 10 ac, 11 -, 12 -, 13 ad, 14 abcd, 15 abc, 16 cd, 17 abcd, 18 ab, 19 b, 20 ad, 21 c, 22 cd, 23 b, 24 d, 25 a, 26 ad, 27 b, 28 b, 29 abcd, 30 a, 31 b, 32 c, 33 -, 34 ac, 35 b, 36 ad, 37 cd, 38 acd, 39 ad, 40 ad, 41 ab, 42 c, 43 cd, 44 b, 45 b, 46 bc, 47 ab, 48 -, 49 a, 50 a, 51 b, 52 a, 53 abd, 54 ab, 55 ac, 56 abcd, 57 b, 58 c, 59 b, 60 bcd, 61 bcd, 62 acd, 63 b, 64 -, 65 ad, 66 b, 67 ad, 68 d, 69 acd, 70 c, 71 c, 72 abd, 73 abcd, 74 a, 75 abd, 76 abd, 77 abcd

1. M.N. a solicitat în contradictoriu cu P.T. instituirea unui sechestr judiciar asupra mai multor bunuri mobile, opere de artă, aflate în stăpânirea pârâtei.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că bunurile în legătură cu care a solicitat aplicarea sechestrului fac parte din masa succesorală rămasă de pe urma defunctului său tată și că acestea se află la pârâtă, soție supraviețuitoare, care încearcă să le înstrăineze, făcând în acest fel imposibilă aducerea lor la masa partajabilă. Reclamantul a solicitat instanței ca măsura sechestrului judiciar să fie aplicată pe calea ordonanței președințiale, singura care asigură celeritatea necesară pentru a nu se prejudicia dreptul său prin dispariția sau înstrăinarea bunurilor mobile.

Reclamantul a atașat cererii de sechestr dovada intentării acțiunii de partaj succesoral.

Ce va decide instanța investită cu cererea de sechestr judiciar?

2. A.E. a chemat în judecată pe A.T. pentru a se desface căsătoria dintre părți.

La primul termen de judecată s-a constatat că agentul procedural însărcinat cu citarea pârâtului, A.T., a făcut mențiune că acesta nu locuiește la adresa indicată de reclamantă. Instanța a dispus amânarea judecării și a pus în vedere reclamantei să indice domiciliul pârâtului.

La termenul următor, reclamanta a arătat că a luat legătura cu mama pârâtului și că aceasta a confirmat că A.T. nu mai locuiește împreună cu ea, că pârâtul ar fi plecat în străinătate pentru a lucra, dar nu știe în ce țară anume și nici nu cunoaște o adresă unde să poată fi citat. Reclamanta a solicitat citarea pârâtului prin publicitate.

Ce va dispune instanța?

3. Prin cererea înregistrată la data de 20.04.2013 la Judecătoria Sectorului 2 București, T.S., în numele minorului T.R., a chemat în judecată pe B.G., pe C.N. și Inspectoratul Școlar al Municipiului București, pentru ca aceștia să fie obligați să plătească suma de 100.000 lei cu titlul de daune materiale și 20.000 lei cu titlul de daune morale pentru prejudiciul provocat prin fapta delictuală.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că la data de 21.03.2013, aflându-se la școală, în timpul orelor, fiul său, T.R., în vârstă de 10 ani (la acea dată), a fost rănit de către un coleg de clasă, B.F. Reclamantul a arătat că acesta din urmă a aruncat un obiect ascuțit în direcția lui T.R. În urma loviturii primite, T.R. a fost nevoit să sufere o intervenție chirurgicală la ochiul drept.

La termenul de administrare a probei cu martori, încuviințată în cauză, C.N. s-a opus la audierea în calitate de martor a lui H.G. (coleg de clasă cu B.F. și T.R.), pe motivul că acesta este minor și nu are discernământul necesar pentru a depune mărturie.

Instanța a respins cererea lui C.N. și a audiat martorul.

Analizați legalitatea măsurii adoptate de instanță cu privire la audierea martorului.

4. A.Gh. a chemat în judecată pe M.N.

La termenul din 12.11.2013, părțile, deși legal citate, nu s-au prezentat, iar instanța a suspendat cauza conform art. 411 alin. (1) pct. 2 NCPC.

La data de 23.01.2014, M.N. a formulat o cerere de repunere pe rol a cauzei. S-a acordat termen la data de 15.02.2014. La acest termen M.N. a declarat că nu înțelege să plătească taxa

judiciară de timbru prevăzută pentru repunerea pe rol a cauzei, iar instanța a anulat cererea de repunere pe rol.

La data de 20.11.2013, A.S., în calitate de unic moștenitor al lui A.Gh., a solicitat repunerea pe rol a cauzei. În cerere s-a arătat că la data de 29.05.2014 a intervenit decesul lui A.Gh., așa cum rezultă din certificatul de deces depus de către A.S.

La termenul acordat, M.N. a invocat perimarea cererii de chemare în judecată.

Ce va decide instanța?

5. P.I. a solicitat pe calea contestației la executare acordarea unui termen de grație în sensul eşalonării plății la care a fost obligat față de R.L. prin sentința pronunțată de Judecătoria Sectorului 1 București, rămasă definitivă.

În motivarea cererii, P.I. a arătat că nu dispune de suma de 10.000 lei, la care a fost obligat prin sentință, dar că o poate achita în mai multe rate. P.I. a arătat că R.L. a început urmărirea silită asupra locuinței sale și că stabilirea de către instanță a unor tranșe de plată a sumei ar da posibilitatea achitării datoriei și evitării executării silite.

Ce soluție va pronunța instanța?

6. Prin sentința civilă nr. 1022 din 27.02.2013, Judecătoria Sectorului 1 București a admis acțiunea formulată de reclamantii A.I. și A.M., soți, și a constatat că între aceștia, în calitate de cumpărători, și V.A., V.N., în calitate de vânzători, a intervenit contractul de vânzare a unui imobil.

La 15.10.2013, reclamantii au solicitat rectificarea dispozitivului sentinței, în sensul de a trece numele de familie corect Amarghioali, în loc de Amarghiolei, cum eronat s-a menționat, anexând copii ale cărților de identitate.

Cererea de îndreptare a erorii materiale a fost respinsă de Judecătoria Sectorului 1 București. Instanța a reținut că menționarea altui nume decât cel real este imputabilă reclamantilor, redactorii ai acțiunii și, ca urmare, nu există eroare materială săvârșită de instanță care să fie posibil de remediat după 5 ani de la pronunțarea hotărârii.

Comentați soluția pronunțată sub aspectul legalității acesteia.

7. La data 17 iunie 2013, A.A. a introdus o cerere de chemare în judecată în contradicțoriu cu pârâul B.B. prin care a solicitat instanței de judecată să lase în deplină proprietate și pașnică folosință imobilul situat la adresa X. În susținerea cererii, reclamantul a solicitat încuviințarea probei cu înscrisuri, expertiză judiciară și doi martori, neindicând numele/prenumele acestora și adresa de domiciliu.

În cadrul procedurii de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată, instanța i-a pus în vedere reclamantului, prin adresă, ca în termen de 10 zile de la primirea acesteia, să indice numele și adresa celor doi martori propuși, sub sancțiunea anulării cererii conform art. 200 NCPC.

Reclamantul nu s-a conformat acestei obligații impuse de instanță, în termenul de 10 zile, situație în care instanța, în temeiul art. 200 alin. 3 NCPC, a anulat cererea de chemare în judecată prin încheiere.

Reclamantul, în termen legal, a formulat cerere de reexaminare împotriva încheierii de anulare, iar până la termenul fixat pentru judecarea acesteia, prin memoriu, a indicat și numele celor doi martori și adresa acestora.

Ce va decide instanța competentă să judece cererea de reexaminare și cu ce motivare?

8. P.P. a formulat apel împotriva hotărârii prin care prima instanță a anulat cererea de chemare în judecată a lui I.M. ca fiind introdusă de o persoană fără calitate de reprezentant.

Apelantul a arătat că cererea de chemare în judecată a fost formulată în numele său de O.L., care avea un mandat general de administrare a bunurilor sale. În cursul procesului în fața primei instanțe s-a invocat excepția lipsei calității de reprezentant a lui O.L.

Cu toate că la termenul următor O.L. a depus o procură sub semnătură legalizată din care rezulta că reclamantul, P.P., confirmă promovarea și susținerea de către mandatar a acțiunii în justiție, instanța a anulat cererea de chemare în judecată deoarece procura fusese dată după data înregistrării cererii.

Ce va decide instanța de apel?

9. Prin cererea înregistrată la Tribunalul București la data de 20.05.2013, F.L. a solicitat obligarea pârâtei, Primăria Sectorului 2 București, să elibereze autorizația de construire necesară edificării unei clădiri pe terenul proprietatea sa.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că a depus întreaga documentație necesară eliberării autorizației de construire încă din data de 7.08.2012 și că nu a primit până în prezent niciun răspuns din partea autorității publice.

La primul termen de judecată, pârâta a invocat excepția inadmisibilității acțiunii. În motivarea excepției, pârâta a arătat că, înainte de a se adresa instanței de contencios administrativ, persoana care se consideră vătămată într-un drept al său trebuie să introducă o plângere prealabilă la autoritatea publică. Pârâta apreciază că, în lipsa îndeplinirii acestei proceduri prealabile, acțiunea este inadmisibilă.

În replică, reclamantul a invocat decăderea pârâtei din dreptul de a mai invoca excepția inadmisibilității deoarece nu a formulat întâmpinare. Totodată, reclamantul a arătat că excepția invocată de pârâtă conduce la încălcarea dreptului de acces liber la justiție consacrat în art. 21 din Constituția României.

Ce va decide instanța? Motivați.

10. Prin cererea introdusă în numele și pentru minora, A.L., mama acesteia, A.J., a solicitat obligarea lui T.O. la plata pensiei de întreținere față de minoră.

În motivarea acțiunii, reclamanta a arătat că pârâtul este tatăl minorei, A.L., calitate în care este obligat să suporte cheltuielile pentru întreținerea acesteia.

Pârâtul a formulat în termen cerere reconvențională prin care a solicitat instanței să decidă stabilirea domiciliului minorei la el.

Instanța a respins prin încheiere cererea reconvențională ca inadmisibilă și a dispus continuarea judecății în cererea principală.

Analizați legalitatea soluției adoptate de instanță.

11. O.N. a chemat în judecată pe T.G., solicitând obligarea pârâtului să îi permită trecerea pe drumul de servitute care face legătura între proprietatea sa și drumul public.

La primul termen de judecată s-a prezentat reclamantul. Grefierul a adus la cunoștința instanței că procedura de citare a pârâtului a fost restituită în întregime de către agentul procedural cu mențiunea „refuză primirea”. Reclamantul a solicitat să se procedeze la judecata cauzei deoarece nu este îngăduit ca pârâtul, prin atitudinea sa, să determine amânarea judecății. Instanța a dispus amânarea judecății și citarea din nou a pârâtului, T.G.

Analizați legalitatea măsurii dispuse de instanță.

12. A.B. a chemat în judecată pe B.C., solicitând anularea contractului de vânzare-cumpărare încheiat între el și pârât, având ca obiect un imobil.

La primul termen de judecată niciuna din părți nu s-a prezentat, instanța dispunând suspendarea cauzei potrivit art. 411 alin. 1 pct. 2 NCPC.

La repunerea pe rol a cauzei, pârâtul, B.C., a invocat următoarele:

- între aceleași părți se desfășoară un proces având același obiect și aceeași cauză;
- între aceleași părți s-a mai pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă cu privire la cererea de anulare a aceluiași contract de vânzare-cumpărare;
- de la data suspendării cauzei a curs o perioadă mai lungă de un an, ceea ce presupune că a intervenit perimarea cererii de chemare în judecată.

Care va fi ordinea în care instanța va soluționa excepțiile invocate de B.C.?

13. Judecătoria Sectorului 5 a respins ca nefondată acțiunea prin care reclamantul I.L. contestă recunoașterea de paternitate făcută de pârâtul R.I.

În motivarea soluției, instanța a reținut că I.L. nu a putut dovedi că recunoașterea de paternitate făcută de pârât prin act autentic nu corespunde adevărului, sarcina probei revenindu-i în calitate de reclamant.

Analizați legalitatea hotărârii pronunțate.

Capitolul VIII. Căile de atac

Secțiunea 1. Considerații generale

1.1. Importanța și rolul căilor de atac

Din cele mai vechi timpuri s-a văzut necesar ca o hotărâre pronunțată în urma unei judecăți să fie controlată de o altă instanță, superioară, prin căile de atac de reformare (apelul și recursul), pentru a se permite îndreptarea erorilor săvârșite de judecătorii instanțelor de fond. Pe de altă parte, în cazurile anume prevăzute de lege, chiar instanța care a pronunțat hotărârea are posibilitatea ca prin intermediul căilor extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea) să-și retragă hotărârea pronunțată și să pronunțe o altă hotărâre.

Prin reglementarea căilor de atac s-a înlăturat și posibilitatea de a ataca hotărârea pe calea acțiunii în anulare, de a o pune în discuție la fel ca un contract, ceea ce nu se putea accepta deoarece s-ar fi afectat, pe de o parte, securitatea circuitului civil, iar pe de altă parte măreția și prestigiul justiției¹.

Pe de altă parte, așa cum este cunoscut, căile de atac sunt incluse în acțiunea civilă, alături de celelalte mijloace procesuale ce tind la protecția dreptului subiectiv civil și a altor interese care se pot realiza numai pe calea justiției. Deși legiuitorul a reglementat acele mijloace procesuale care să permită desfășurarea judecății în primă instanță în bune condiții și să conducă la pronunțarea unei hotărâri corecte, legale și temeinice, pentru a asigura garanțiile respectării acesteia a fost nevoit să prevadă și mijloacele necesare, care sunt căile de atac².

Existența căilor de atac oferă, astfel cum am mai arătat, posibilitatea de a se îndepărta greșelile cuprinse într-o hotărâre, greșeli datorate fie părților, care prin denaturările și reticențele lor nu au informat corect pe judecători ori nu s-au

¹ E. Herovanu, *Curs de procedură civilă*, București, 1929-1930, p. 673-674. Faptul că uneori (de ex. hotărârea care consfințește tranzacția) poate fi atacată cu acțiune în anulare nu schimbă situația, deoarece tranzacția este un contract judiciar.

² V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 321-322.

apărat complet, fie chiar judecătorilor care nu și-au îndeplinit pe deplin misiunea, nu au apreciat corect probele și astfel nu au stabilit corect situația de fapt, ori au aplicat sau interpretat greșit legea³.

În ce privește părțile, faptul că hotărârea ce se va pronunța poate fi desființată prin intermediul căilor de atac stimulează pe fiecare dintre ele să aibă o poziție activă în cadrul procesului, să se apere cât mai complet, să invoce orice neregularitate în cursul judecății etc.

În același timp, existența căilor de atac constituie și o garanție a dreptului de apărare, le dă speranța îndreptării greșelilor săvârșite de primii judecători de către alți judecători, constituie o pavază împotriva unui posibil arbitrar al judecătorului.

Pentru procuror, exercitarea căilor de atac, în cazurile în care legea îi îngăduie, constituie mijlocul practic prin care își aduce la îndeplinire misiunea de a veghea la respectarea legalității în activitatea instanțelor, astfel încât să nu fie afectate interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor.

Cât privește instanțele, existența căilor de atac ar trebui să le oblige să aibă un rol activ, să respecte dispozițiile legale pe întreg parcursul judecății, într-un cuvânt să se preocupe de pronunțarea unor hotărâri legale și temeinice.

1.2. Clasificarea căilor de atac

În art. 456 NCPC se enumeră căile de atac reglementate de cod pentru faza judecății, dar în același timp le și clasifică, în funcție de condițiile de exercitare, în căi ordinare de atac (apelul) și căi extraordinare de atac (recursul, contestația în anulare și revizuirea).

În acest fel, în primul rând, se precizează fără echivoc că recursul în interesul legii nu este o cale de atac, deoarece soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din procesele în care au fost pronunțate acele hotărâri. Deși la un moment dat recursul în interesul legii a fost reglementat de cod ca o cale extraordinară de atac, încă prin O.U.G. nr. 58/2003 a fost trecut într-un titlu distinct de cel care reglementa căile de atac și aceasta este și soluția noului cod.

În al doilea rând, textul distinge căile de atac reglementate de cod de alte căi de atac prevăzute, de regulă, de legi speciale, fie că ele se numesc plângeri, întâmpinări, contestații, cereri de reexaminare sau opoziții.

Singura cale de atac ordinară reglementată de cod este apelul. Este calificată astfel deoarece vizează hotărâri de primă instanță și se poate exercita de partea nemulțumită de hotărâre fără ca legea să limiteze motivele de exercitare, cu singura condiție ca legea să nu interzică în mod expres exercitarea acestei căi de atac.

³ E. Herovanu, Curs, p. 671.

Căile extraordinare de atac sunt recursul, contestația în anulare și revizuirea. Ele poartă această denumire generică deoarece pot fi exercitate numai în condițiile și pentru motivele expres și limitativ prevăzute de lege, vizând, după caz, hotărâri executorii sau hotărâri definitive.

Chiar și între ele pot fi făcute distincții. Astfel, în funcție de instanța competentă să soluționeze calea de atac, recursul (ca și apelul) este o cale de atac de reformare, prin care se realizează controlul judiciar⁴, deoarece este de competența unei instanțe superioare celui care a pronunțat hotărârea atacată, în timp ce contestația în anulare și revizuirea sunt căi de atac de retractare, deoarece sunt de competența chiar a instanței care a pronunțat hotărârea atacată.

În doctrină⁵ se mai fac și alte clasificări, cum ar fi:

- în funcție de faptul dacă provoacă sau nu o nouă judecată de fond, căile de atac sunt devolutive și nedevolutive. Intră în prima categorie apelul, calea ordinară de atac care, prin faptul că declanșează o nouă judecată asupra fondului, asigură principiul dublului grad de jurisdicție. Dimpotrivă, au caracter nedevelopativ recursul, contestația în anulare și revizuirea, deoarece ele nu au drept consecință o rejudicare a fondului. De aceea este și greșit să se vorbească în cazul recursului de un al treilea grad de jurisdicție, cum o fac politicienii, dar, din păcate, și unii juriști⁶. Principiul dublului grad de jurisdicție, cunoscut în sistemul nostru procesual, înseamnă judecata de două ori a fondului și el se asigură numai prin apel. Nu trebuie însă omis că principiul dublului grad de jurisdicție nu este, nici la noi și nici la alții, un principiu constituțional și nu este consacrat nici de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, astfel că legiuitorul poate deroga de la el, suprimând uneori dreptul de apel. Vom reveni asupra acestui aspect atunci când vom examina apelul;

- în funcție de faptul dacă părțile au sau nu acces direct la exercitarea căilor de atac, ele se clasifică în căi de atac comune și căi de atac speciale. În prezent, toate căile de atac reglementate de cod sunt comune;

- în funcție de faptul dacă exercitarea căii de atac suspendă de drept sau nu executarea hotărârii atacate, căile de atac sunt suspensive de executare și nesuspensive de executare. Apelul este suspensiv de executare, în timp ce contestația în anulare și revizuirea nu suspendă de drept executarea, dar instanța, la cerere, poate suspenda executarea (art. 507 și 512 NCPC). În ceea ce privește recursul trebuie făcută o distincție: în cazurile expres prevăzute de art. 484. alin. 1, care constituie o excepție, recursul suspendă de drept executarea hotărârii; în toate celelalte cazuri, exercitarea recursului nu suspendă executarea, dar ea poate fi acordată la cerere (art. 484 alin. 2-6).

⁴ Controlul care se realizează în legătură cu hotărâri ale altor organe de jurisdicție sau cu acte administrative obișnuite se cheamă control judecătoresc – vezi V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 323-325.

⁵ A se vedea I. Leș, *Noul cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, Ed. C. H. Beck, București, 2013, p. 609-611.

⁶ A se vedea pentru critici și explicații, de ex., V. M. Ciobanu, *Cu bună-credință, premierului: trei probleme juridice ce trebuie lămurite*, disponibil pe www.juridice.ro, 8 aprilie 2013.

1.3. Reguli generale și comune privind căile de atac⁷

Noul Cod de procedură civilă a prevăzut în titlul referitor la căile de atac un capitol introductiv cuprinzând dispoziții generale.

În primul rând, art. 456 enumeră căile de atac, prevăzând că apelul este calea ordinară de atac, iar căile extraordinare sunt recursul, contestația în anulare și revizuirea.

Cu privire la subiectele căilor de atac, art. 458 precizează că acestea pot fi exercitate numai de părțile aflate în proces care justifică un interes, în afară de cazul în care, potrivit legii, îl au și alte organe sau persoane (de exemplu, procurorul – art. 92 alin. 4). Prin noțiunea de parte înțelegem și succesorii în drepturi ai părților inițiale precum și cei care au intervenit sau au fost introduși forțat în cauză. Reamintim faptul că în ceea ce privește pe intervenientul accesoriu, calea de atac promovată de acesta este socotită neavenită dacă partea pentru care a intervenit nu a formulat, la rândul ei, calea de atac ori a renunțat la aceasta, a fost anulată sau s-a perimat. De asemenea, pot formula calea de atac dobânditorii cu titlu particular al unui drept ce formează obiectul, dacă transmisiunea a avut loc între momentul pronunțării hotărârii și cel al expirării termenului pentru calea de atac, precum și creditorii chirografari ai părților inițiale, pe calea acțiunii oblice⁸. Existența interesului în exercitarea căii de atac decurge din faptul că acesta reprezintă o condiție de exercițiu a acțiunii civile. Cum exercitarea căii de atac reprezintă o manifestare a acțiunii civile, interesul trebuie să existe nu numai la data introducerii cererii de chemare în judecată, ci și în fiecare moment al procesului.

Codul consacră și anumite reguli comune:

– legalitatea căii de atac, în sensul că hotărârea judecătorească este supusă numai căilor de atac prevăzute de lege, în condițiile și termenele stabilite de aceasta, indiferent de mențiunile din dispozitivul ei. Altfel spus, mențiunea inexactă din cuprinsul hotărârii cu privire la calea de atac deschisă contra acesteia nu are niciun efect asupra dreptului de a exercita calea de atac prevăzută de lege. Este o soluție constantă a doctrinei și jurisprudenței⁹, dar acum este consacrată în mod expres. Totuși, NCPC a înscris în art. 457 alin. 3 un corectiv, pentru ca partea ce a avut încredere în dispoziția din hotărâre să nu fie prejudiciată dacă judecătorul a greșit, stabilind că dacă partea a dat curs mențiunii inexacte și calea de atac a fost respinsă ca inadmisibilă deoarece nu era prevăzută de lege, această hotărâre va fi comunicată, din oficiu, tuturor părților care au figurat în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată și, de la această dată, începe să curgă, dacă este cazul, termenul pentru exercitarea căii de atac¹⁰. Această măsură vine să concilieze

⁷ Pentru dezvoltări, a se vedea V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1267-1286.

⁸ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 338-339.

⁹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 321; Cas. I, 22 noiembrie 1896 și Cas. II, 14 octombrie 1908, în *Codul 1944*, p. 147, nr. 2 și 3; Trib. Supr., dec. nr. 928/1976, C.D. 1976, p. 251.

¹⁰ S-a arătat că legiuitorul nu a înlăturat posibilitatea judecătorului să pună în discuție re calificarea căii de atac și să ia măsura ce se impune, venind în sprijinul părții, atunci când

două principii: *nemo censetur ignorare legem* și *iura novit curia*. Se aplică atunci când: instanța a fost sesizată cu un apel sau recurs, deoarece textul nu are în vedere căile de atac de retractare; greșeala părții este determinată de greșeala existentă în dispozitivul hotărârii (dacă partea formulează o cale de atac inexistentă, cu toate că în dispozitivul hotărârii este indicată calea de atac prevăzută de lege, textul nu este aplicabil); greșeala instanței vizează calea de atac, iar nu și atunci când a fost indicat greșit termenul sau momentul de la care curge acesta¹¹; în cazuri să fie deschisă, potrivit legii, o cale de atac.

– cu privire la ordinea exercitării căilor de atac, art. 459 alin. 1 precizează că nu pot fi folosite căile extraordinare de atac atât timp cât este deschisă calea de atac a apelului. În principiu, recursul nu poate fi exercitat *omisso medio*, sărind peste apel, dar totuși art. 459 alin. 2 prevede că o hotărâre susceptibilă de apel și de recurs poate fi atacată, înăuntrul termenului de apel, direct cu recurs, dacă părțile consimt expres, prin înscris autentic sau prin declarație verbală dată în fața instanței a cărei hotărâre se atacă și consemnată într-un proces-verbal. Dar, în acest caz, recursul poate fi exercitat numai pentru încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material (art. 488 pct. 8). În sfârșit, art. 459 alin. 3 dispune că pot fi exercitate și concomitent căile extraordinare de atac, în condițiile legii, dar recursul se judecă cu prioritate¹²;

– unicitatea căii de atac este prevăzută de art. 460 alin. 1 și deci o cale de atac poate fi exercitată împotriva unei hotărâri o singură dată, dacă legea prevede același termen de exercitare pentru toate motivele existente la data declarării acelei căi de atac. Textul cuprinde în alin. 2-5 și alte dispoziții de aplicare a acestei reguli în ipotezele în care se atacă numai soluțiile date cererilor accesorii sau dacă au fost soluționate mai multe cereri principale ori incidente. Concepția legiuitorului este aceea că hotărârea judecătorească reprezintă un act unitar, supus unei singure căi de atac. Se consacră, mai întâi, regula potrivit căreia atunci când sunt mai multe cereri sau capete de cerere din care unele sunt principale iar altele accesorii, hotărârea este supusă în întregul ei căii de atac prevăzute de lege pentru

greșeala părții se întemeiază mențiunea incorectă din dispozitivul hotărârii. În acest caz, de la data pronunțării încheierii prin care s-a stabilit recalificarea, pentru părțile prezente sau de la data comunicării acesteia, pentru părțile lipsă, va curge termenul pentru exercitarea căii de atac prevăzute de lege (457 alin. 4 NCP). În opinia noastră, acest text este conceput numai în condițiile aplicării alin. 3 al aceleiași articol. În rest, recalificarea este posibilă în temeiul art. 152 NCP, dar fără avantajele repunerii în termenul de exercitare a căii prevăzute de lege [V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1270; a se vedea pentru unele nuanțări și G. Boroi, M. Stanu, *op. cit.*, p. 665].

¹¹ Deși *edem ratio* s-ar impune, soluția art. 457 NCP este neaplicabilă deoarece ar impune respingerea căii de atac ca inadmisibilă. Cu toate acestea, în cazul în care partea a formulat calea de atac în afara termenului prevăzut de lege, în considerarea mențiunii greșite a termenului, cuprinsă în dispozitivul hotărârii, ar trebui să i se recunoască dreptul de a fi repusă în termen. Pentru aceasta este necesară însă o cerere deoarece instanța nu poate dispune din oficiu. În acest sens, G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 665.

¹² S-a arătat că soluția este firească deoarece recursul se judecă de către instanța ierarhic superioară. Instanța investită cu calea de atac de retractare va suspenda cauza și va trimite dosarul instanței de recurs, așteptând pronunțarea acesteia [V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1278].

cererea principală, ceea ce reprezintă o aplicație a principiului *accessorium sequitur principale*. În schimb, în cazul în care prin aceeași cerere au fost soluționate mai multe cereri din care unele principale sau incidentale, dintre care unele sunt supuse apelului iar altele recursului, hotărârea în întregul ei va fi supusă apelului, aceasta fiind calea mai generoasă pentru părți, dat fiind caracterul devolutiv. Hotărârea pronunțată în apel va fi supusă recursului. Dacă s-au formulat mai multe cereri, iar cu privire la cererea principală sau incidentală legea nu prevede nicio cale de atac de reformare, soluția cu privire la celelalte cereri este supusă căilor de atac prevăzute de lege. Pentru toate aceste ipoteze, termenul de apel sau de recurs este cel de drept comun, chiar dacă pentru vreuna dintre cereri, prin legi speciale, s-a prevăzut alt termen;

- calea de atac se îndreaptă împotriva soluției cuprinse în *dispozitivul hotărârii*¹³. Totuși, în cazul în care calea de atac vizează numai considerentele hotărârii prin care s-au dat dezlegări unor probleme de drept care nu au legătură cu judecata acelui proces sau care sunt greșite ori cuprind constatări de fapt ce prejudiciază partea, instanța, admitând calea de atac, va înlătura acele considerente și le va înlocui cu propriile considerente, menținând soluția cuprinsă în dispozitivul hotărârii atacate (art. 461)¹⁴;

- înțelegerea părților este posibilă în orice cale de atac și ele pot cere instanței să ia act de înțelegerea lor cu privire la soluționarea litigiului, dispozițiile art. 438-441 fiind aplicabile (art. 462);

- legea recunoaște posibilitatea achiesării la hotărâre, expres sau tacit, total sau parțial, și deci partea interesată poate renunța la calea de atac pe care o putea folosi ori pe care a exercitat-o deja împotriva tuturor sau a anumitor soluții din respectiva hotărâre (art. 463-464);

- măsurile de administrare judiciară nu pot face obiectul niciunei căi de atac (art. 465)¹⁵.

¹³ În mod tradițional, jurisprudența și doctrina au reținut faptul că partea din hotărârea împotriva căreia se îndreaptă calea de atac este dispozitivul. Nu s-a recunoscut un interes de a ataca considerentele în măsura în care nu se critica soluția reținută în dispozitiv, apreciindu-se că partea nu este vătămată (I. Stoenescu, Gh. Păduraru, G. V. Protopopescu, *Accelerarea judecăților*, ed. 2, Ed. Tiparul Românesc, București, 1947, p. 224, nr. 34). Uneori, față de situațiile concrete ivite în practică, atunci când considerente erau greșite, dar soluția corectă, s-a procedat la respingerea căii de atac și substituirea considerentelor greșite cu altele corecte. A se vedea și V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1281.

¹⁴ Această soluție se aplică tuturor căilor de atac, indiferent de soluțiile pe care noul Cod de procedură civilă le prevede pentru fiecare dintre acestea. Așadar, dacă este o hotărâre susceptibilă de recurs, soluția nu va fi de casare cu trimitere, potrivit textelor aplicabile în mod obișnuit recursului, ci cea indicată de art. 461, care reprezintă un text special [V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1282].

¹⁵ Textul este inspirat din Codul de procedură francez (art. 537), dar exprimă o practică existentă încă și la noi sub imperiul reglementării anterioare. Este vorba de acte care nu se încadrează nici în procedura contencioasă, nici în cea necontencioasă cum ar fi repartizarea judecătorilor pe secții, repartizarea dosarelor pe complete, dacă nu se invocă nerespectarea principiului distribuirii aleatorii, fixarea unui termen de judecată etc. [V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1286].

Secțiunea a 2-a. Apelul

2.1. Caracterizare. Sediul materiei

Apelul este o cale de atac ordinară, de reformare, care permite judecarea procesului în fața unei instanțe superioare, în al doilea grad de jurisdicție, comună, devolutivă și suspensivă de executare. Apelul a mai existat în legislația procesual civilă din România, dispozițiile care îl reglementau fiind abrogate în iunie 1952. A fost reintrodus în cod prin Legea nr. 59/1993, iar în prezent sediul materiei este reprezentat de art. 466-482 NCPC¹⁶.

2.2. Obiectul apelului

Obiectul apelului principal îl constituie, potrivit art. 466 alin. 1 NCPC, hotărârile date în primă instanță.

Există și unele situații în care hotărârile de primă instanță nu pot fi atacate cu apel, dar în reglementarea actuală ele sunt mult mai puțin numeroase și sunt expres prevăzute de lege, aceasta fie declarându-le fără drept de apel, fie prevăzând că hotărârea este supusă direct recursului ori că este definitivă, fie că judecata are loc în primă și ultimă instanță. Cu titlu de exemplu ne referim la: hotărârea de strămutare (art. 144 alin. 2); hotărârea de renunțare la judecată sau la dreptul pretins (art. 406 alin. 6 și art. 410); hotărârea de perimare (art. 421 alin. 2); hotărârea dată în baza recunoașterii pretențiilor (art. 437); hotărârea prin care se încuviințează învoiala părților (art. 440). Soluția se explică prin dorința de a simplifica procedura, evitând părților cheltuieli prea mari sau, uneori, prin necesitatea de a soluționa cât mai repede procesul.

Vorbind de obiectul apelului principal, trebuie avut în vedere și regimul încheierilor judecătorești:

- încheierile premergătoare, preparatorii sau interlocutorii, nu pot fi atacate cu apel decât odată cu fondul, afară de cazul când legea dispune altfel (art. 466 alin. 4);

- unele încheieri premergătoare nu pot fi atacate niciodată cu apel (de ex., încheierea prin care s-a încuviințat sau respins abținerea ori s-a admis recuzarea – art. 53 alin. 2);

- alte încheieri premergătoare pot fi atacate separat cu apel, înainte de pronunțarea hotărârii (de ex., încheierea prin care s-a respins ca inadmisibilă cererea de intervenție voluntară – art. 64 alin. 4);

- încheieri premergătoare pentru care legiuitorul a înlocuit apelul cu recursul (de ex., încheierea de suspendare – art. 414) sau cu reexaminare ori plângere (de ex., art. 191 alin. 1 și art. 524 alin. 5);

¹⁶ A se vedea pentru dezvoltări pe baza legislației actuale, V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1286-1339, iar pentru cercetări monografice, cu adaptările corespunzătoare, L. N. Pîrvu, *Apelul în procesul civil*, Ed. Lumina Lex, București, 2004; A. Ciucă, *Apelul*, Ed. Universul Juridic, București, 2008; A. Speriusi-Vlad, *Apelul în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2015.

– încheieri care pot fi atacate cu apel sau recurs, în funcție de instanța care le-a pronunțat (de ex., încheierea prin care s-a soluționat, pe cale incidentală, cererea de sechestrul asigurător – art. 954 alin. 3 și art. 959);

– încheieri care nu au caracter premergător și au regim propriu: sunt definitive în caz de admitere și supuse numai apelului în caz de respingere (de ex., asigurarea probelor pe cale principală – art. 361); încheierea în materia procedurii necontencioase judiciare este supusă numai apelului, cu excepția celor de la ÎCCJ, care sunt definitive – art. 534 și 537; încheieri care sunt supuse aceluiași căi de atac, ca și hotărârea în legătură cu care s-au dat (de ex., încheierea de îndreptare a erorilor materiale – art. 446).

2.3. Felurile apelului

În afară de apelul principal, legea reglementează și apelul incident și apelul provocat¹⁷.

Apelul incident, care a fost reglementat la noi încă din anul 1929, abrogat în anul 1952 și reglementat din nou prin O.U.G. nr. 138/2000, sub denumirea de „aderare la apel”, este introdus de intimat, împotriva părții potrivnice, în cadrul procesului în care se judecă apelul principal, printr-o cerere proprie care să urmărească schimbarea hotărârii primei instanțe. Este posibil ca, inițial, pârâtul să achieseze la hotărârea primei instanțe, deși a pierdut în parte, în speranța că nici reclamantul nu va face apel. Dacă totuși acesta declară apel, legea îi permite intimatului să exercite un apel incident, în care intimat va fi adversarul său, adică apelantul din apelul principal, urmărind să schimbe hotărârea primei instanțe.

Apelul provocat se exercită tot de către intimat, dar împotriva altui intimat din apelul principal sau a unei persoane care a figurat în prima instanță și care nu este parte în apelul principal, dacă acest din urmă apel ar fi de natură să producă consecințe asupra situației sale juridice în proces. În prima ipoteză, intimatul introduce apel provocat împotriva altui intimat. De exemplu, dacă reclamantul a introdus o cerere în pretenții împotriva a doi pârâți, iar prima instanță admite cererea față de un pârât și o respinge față de celălalt, pârâtul care a căzut în pretenții este singurul care are interes să facă apel principal atât împotriva reclamantului, cât și a celui alt pârât, susținând că nu el a săvârșit fapta ilicită, ci celălalt pârât sau că au săvârșit-o împreună. Intimatul-reclamant are interes să introducă apel provocat împotriva intimatului-pârât, pentru ca acesta din urmă să-i plătească suma pretinsă, singur sau împreună cu apelantul pârât, în eventualitatea admiterii apelului principal. *Ipoteza a doua* are în vedere exercitarea apelului provocat împotriva unei persoane care a figurat în primă instanță, dar nu este parte în apelul principal. De ex., dacă la judecata în primă instanță pârâtul a chemat în garanție un terț, dar prima instanță a respins atât cererea reclamantului, cât și chemarea în garanție, iar reclamantul face apel principal împotriva pârâtului, intimatul pârât

¹⁷ Pentru dezvoltări, a se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 330-334.

are interes să introducă apel provocat împotriva chematului în garanție, pentru a se repune în discuție cererea, dacă apelul principal ar urma să fie admis.

Ambele apeluri se introduc după împlinirea termenului de exercitare a apelului, iar în cazul în care apelantul principal își retrage apelul sau dacă acesta este respins ca tardiv, ca inadmisibil ori pentru alte motive care nu implică cererea fondului, apelul incident și apelul provocat rămân fără efect (art. 472-473).

Dacă se exercită apelul în termenul prevăzut pentru apelul principal, chiar dacă partea l-a denumit „incident” sau „provocat”, el va fi considerat apel principal, vom avea două apeluri principale, care se vor judeca împreună, dar fără consecințele de dependență expuse anterior. Cererea se face în scris, în forma prevăzută pentru apelul principal și este supusă unei taxe judiciare de timbru la fel ca și apelul principal.

Potrivit art. 474 alin. 1, apelul incident și apelul provocat se depun de către intimat odată cu întâmpinarea la apelul principal. Apelantul principal, totodată și intimat în apelul incident sau provocat, este obligat să facă întâmpinare în termen de 10 zile de la comunicarea apelului incident sau provocat. Intimatul va lua cunoștință de întâmpinare de la dosarul cauzei. În plus, apelul provocat se comunică și intimatului din acest apel, care nu este parte în apelul principal. Acesta este obligat să depună întâmpinare în termen de 10 zile de la comunicare, de care se va lua cunoștință de la dosarul cauzei (nu se comunică din oficiu). Nu se mai prevede și obligația de a se depune și un răspuns la întâmpinare. Această dispoziție se aplică, potrivit art. XIII din Legea nr. 2/2013, cu modificările ulterioare, numai de la 1 ianuarie 2019. Până atunci sunt aplicabile prevederile art. XVI din aceeași lege, care sub aspectul acestor termene au un conținut identic¹⁸. Deosebirea constă în aceea că, potrivit noului Cod de procedură civilă, ambele apeluri, incident și provocat, se depun la instanța care a pronunțat hotărârea ce se atacă, în timp ce, potrivit dispozițiilor cu caracter limitat în timp, acestea se depun la instanța care urmează să judece apelul principal.

2.4. Subiectele apelului

Noul Cod stabilește în art. 458, în primul rând, regula pentru toate căile de atac, deci inclusiv pentru apelul principal, în sensul că exercitarea căilor de atac poate fi făcută numai de părțile aflate în proces. Este firesc să fie așa deoarece cadrul procesual s-a stabilit în fața primei instanțe, iar în căile de atac participă, în principiu, aceleași părți. Este vorba de părțile inițiale și de succesorii lor în

¹⁸ Art. XVI din Legea nr. 2/2013: „(1) Apelul incident și apelul provocat se depun de către intimat odată cu întâmpinarea la apelul principal, fiind aplicabile prevederile art. XV alin. (4). (2) Apelul provocat se comunică și intimatului din acest apel, prevăzut la art. 473 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată, acesta fiind dator să depună întâmpinare în termenul prevăzut la art. XV alin. (4), care se aplică în mod corespunzător. Cel care a exercitat apelul provocat va lua cunoștință de întâmpinare de la dosarul cauzei.” Art. XV alin. 4: „întâmpinarea depusă se comunică apelantului de îndată, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar răspunsul la întâmpinare în termen de cel mult 10 zile de la data comunicării. Intimatul va lua cunoștință de răspunsul la întâmpinare din dosarul cauzei.”

drepturi, dar și de terții care au intervenit voluntar în proces sau au fost introduși, în condițiile legii, forțat în proces și astfel au dovedit calitatea de parte. O precizare trebuie făcută în legătură cu intervenientul accesoriu, deoarece art. 67 alin. 4 NCPC dispune că, calea de atac exercitată de intervenientul accesoriu se socotește neavenită dacă partea care a intervenit nu a exercitat calea de atac, a renunțat la calea de atac exercitată, ori aceasta a fost anulată, perimată sau respinsă fără a fi cercetată în fond. Și apelul incident sau apelul provocat poate fi exercitat numai de o persoană care a avut calitatea de parte în fața primei instanțe, dar numai dacă în fața instanței de apel are calitatea de intimat.

În caz de coparticipare procesuală, oricare dintre participanți poate declara apel, dar – față de principiul independenței procesuale înscris în art. 60 alin. 1 – numai pentru apărarea intereselor proprii în proces, cu excepția situației în care lucrează ca mandatar al celorlalți. Totuși, în cazul în care este vorba de o obligație solidară și indivizibilă, de apelul făcut de unul din coparticipanți va profita și cei care nu au făcut apel sau al căror apel a fost respins fără a fi cercetat în fond¹⁹.

Ca și în fața instanței de fond, partea nu este obligată, ca regulă, să exercite apelul personal, ci o poate face printr-un reprezentant convențional. Dacă partea a fost reprezentată sau asistată de avocat la judecarea procesului, acesta poate face, chiar fără mandat, orice acte pentru păstrarea drepturilor supuse unui termen și care s-ar pierde prin neexercitarea lor la timp și poate, de asemenea, să exercite orice cale de atac împotriva hotărârii pronunțate (art. 87 alin. 2 teza întâi). Dacă însă apelul este introdus de o persoană care nu-și justifică calitatea de reprezentant, chiar avocat, dacă nu a asistat partea și a fost angajat de o altă persoană, apelul este valabil declarat numai dacă cel îndreptățit să-l exercite și-l însușește, chiar după expirarea termenului de apel, ratificând astfel actul făcut de o persoană care nu are calitatea de reprezentant²⁰.

Pentru exercitarea apelului nu este însă suficientă calitatea de parte, deoarece art. 458 pretinde în mod expres că partea trebuie să aibă și interes, adică să urmărească un folos practic prin exercitarea căii de atac. Soluția este în concordanță cu prevederea art. 32 alin. 1 care stabilește condițiile de exercitare ale acțiunii civile și dispune, între altele, că orice cerere poate fi formulată și susținută numai dacă autorul acesteia justifică un interes. Altfel spus, interesul nu este suficient să existe la declanșarea acțiunii civile prin introducerea cererii de chemare în judecată, ci trebuie să persiste în legătură cu orice mijloc procesual ce intră în conținutul acțiunii și la care partea recurge, deci inclusiv în legătură cu exercitarea căilor de atac.

Se prevede în mod expres că nu poate exercita apelul partea care a achiesat la hotărârea primei instanțe, printr-o renunțare expresă la apel (art. 467 alin. 1). De asemenea, partea care a achiesat tacit, prin executarea parțială a hotărârii de primă instanță, cu toate că aceasta nu era susceptibilă de executare provizorie, nu mai poate formula apel cu privire la dispozițiile executate (art. 467 alin. 2). Aceasta

¹⁹ C.S.J., sec. civ., dec. nr. 209/1992, C.D. 1990-1992, p. 298.

²⁰ Pentru argumentarea soluției, vezi V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 341-342.

din urmă reprezintă o aplicație a art. 464 alin. 3, potrivit căruia *achiesarea tacită poate fi dedusă numai din acte sau fapte precise și concordante care exprimă intenția certă a părții de a-și da adeziune la hotărârea respectivă*. Aceste dispoziții se aplică numai apelului principal, iar nu și celui incident sau provocat, acest aspect reieșind din interpretarea *a contrario* a textului art. 467 NCPC.

În mod excepțional, uneori se poate exercita calea de atac și de către o persoană care nu a figurat în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată. În doctrină²¹ se precizează două situații de acest gen:

- dobânditorul cu titlu particular al unui drept sau bun ce formează obiectul litigiului, dacă transmisiunea a avut loc după pronunțarea primei hotărâri de fond și înainte de expirarea termenului de apel, poate uza de calea apelului; în mod corespunzător se pune problema și pentru recurs sau altă cale extraordinară de atac. Dispozițiile noi ale art. 39 nu se pot opune unei asemenea soluții;

- creditorul a cărei creanță este certă și exigibilă poate să exercite drepturile și acțiunile debitorului, cu excepția celor care sunt strâns legate de persoana acestuia, atunci când debitorul, în prejudiciul creditorului, refuză sau neglijează să le exercite (art. 1560 alin. 1 și 2 NCC). S-a căzut de acord că pe calea acțiunii oblice, subrogatorii, creditorul poate exercita, dacă sunt îndeplinite cerințele legii civile, și căile de atac.

În sfârșit, chiar art. 458 stabilește posibilitatea ca legea să recunoască dreptul de a exercita căile de atac, deci și apelul, în afara părților aflate în proces, și altor organe sau persoane.

Astfel, potrivit art. 92 alin. 4, procurorul poate să exercite căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate în cazurile prevăzute la alin. 1 – în acțiunile privind apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege –, chiar dacă nu a pornit acțiunea civilă, precum și atunci când a participat la judecată, în condițiile legii. Este de observat că prin noul Cod s-a restrâns dreptul procurorului de a exercita căile de atac față de vechea reglementare, când fostul art. 45 alin. 5 teza întâi stabilea că procurorul poate, în condițiile legii, să exercite căile de atac împotriva oricăror hotărâri. Această restrângere nu ar putea fi totuși socotită neconstituțională, deoarece art. 129 din Constituție stabilește că „împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii”. Or, legea a stabilit că în procesul civil, fiind un proces al intereselor private, în general, nu trebuie extinsă peste măsură posibilitatea procurorului de a exercita căile de atac.

Pe de altă parte, în materia procedurii necontencioase judiciare, art. 534 alin. 4 dispune că apelul poate fi făcut de orice persoană interesată, chiar dacă nu a fost citată la soluționarea cererii.

Partea care exercită apelul principal se numește apelant, iar adversarul intimat. După cum am arătat, intimatul poate exercita apelul incident sau apelul provocat. El va avea în acest caz și calitatea de apelant, iar intimat va fi, în cazul

²¹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, pp. 338-339.

apelului incident, partea potrivnică, iar în cazul apelului provocat un alt intimat din apelul principal sau o persoană care a figurat în primă instanță și nu este parte în apelul principal (art. 472 și art. 473).

2.5. Sesizarea instanței de apel

2.5.1. Instanța competentă

Instanța competentă să soluționeze apelul este instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea de fond, deci tribunalul, în cazul hotărârilor judecătoreștilor și curtea de apel, în cazul hotărârilor tribunalelor. Potrivit legii, Înalta Curte de Casație și Justiție nu soluționează apeluri.

2.5.2. Termenul de apel

Termenul de apel este, potrivit art. 468 alin. 1 NCPC, de 30 de zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel.

În unele cazuri, expres prevăzute de lege, comunicarea hotărârii în vederea exercitării apelului este înlocuită de alte momente, care fac să curgă termenul de apel (*cazuri de echipolență sau echivalență*): partea a primit sub semnătură copia hotărârii; cererea prin care se solicită comunicarea hotărârii adversarului (art. 184 alin. 2 NCPC); comunicarea făcută odată cu încheierea de încuviințare a executării silite (art. 468 alin. 2 NCPC)²²; depunerea cererii de apel înainte de comunicarea hotărârii (art. 468 alin. 3 NCPC). Cazurile de echipolență sunt de strictă interpretare și nu pot fi extinse pe cale de analogie²³.

Pe de altă parte, de la termenul de apel de drept comun legea stabilește anumite derogări, care pot viza fie durata, fie punctul de plecare, ori atât durata, cât și punctul de plecare (de ex., ordonanța președințială și încheierea de asigurare a probelor sunt supuse numai apelului în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților și de la comunicare, dacă s-a dat fără citarea lor – art. 1000 alin. 1 și art. 361 alin. 2).

²² Încheierea de încuviințare a executării se comunică împreună cu titlu executoriu, care este chiar hotărârea judecătorească și, dacă legea nu prevede altfel, o somație prin care debitorului i se pune în vedere să execute obligația (art. 667). Cazul de echipolență se aplică numai atunci când comunicarea hotărârii are loc odată cu încheierea de încuviințare a executării dată de instanța de judecată, comunicare care se face prin executorul judecătoresc investit cu executarea silită. În privința apelului, cazul de echipolență își găsește aplicarea în situația hotărârilor date cu executare provizorie, deoarece în restul cazurilor termenul de apel este suspensiv de executare, astfel încât o încheiere de încuviințare a executării anterioară epuizării acestuia ar fi nulă.

²³ Pe bună dreptate se arată că nu sunt cazuri de echipolență introducerea unei cereri de îndreptare a erorii materiale din cuprinsul unei hotărâri care nu a fost comunicată; introducerea unei contestații în anulare sau a unei revizuirii împotriva hotărârii necomunicate; comunicarea făcută de cealaltă parte, cu rezerva aplicării art. 154 alin. 5 NCPC (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 685).

Pentru Ministerul Public, termenul de apel curge de la comunicare sau de la pronunțare după cum a participat sau nu la judecată. Dacă a participat la judecată, este parte în proces și hotărârea i se comunică, iar dacă nu a participat, comunicarea hotărârii nu se face, apelul poate fi exercitat, în temeiul legii, dar termenul curge de la pronunțare.

Termenul de apel poate fi întrerupt prin moartea părții care are interes să facă apel și prin moartea mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea, un nou termen începând să curgă după o nouă comunicare colectivă făcută moștenitorilor, la cel din urmă domiciliu al părții, pe numele moștenirii, fără să se arate numele și calitatea fiecărui moștenitor²⁴, respectiv titularului dreptului (art. 184 și art. 469 NCPC). Se observă că, deși art. 469 se referă numai la situația în care hotărârea a fost comunicată mandatarului, ceea ce presupune că se aplică numai termenelor care curg de la comunicarea hotărârii, există și o prevedere generală, la art. 184 alin. 4 pct. 2, care prevede întreruperea termenului prin moartea mandatarului, fără a reține condiția ca acestuia din urmă să i se fi comunicat hotărârea²⁵.

Este de reținut că termenul nu începe să curgă sau dacă a început să curgă mai înainte, se întrerupe față de cel lipsit de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, cât timp nu a fost desemnată o persoană care să îl reprezinte sau să îl asiste, după caz. Un nou termen va curge după desemnarea reprezentantului sau celui care îl asistă.

Un caz special de întrerupere a termenului de apel (aplicabil deopotrivă tuturor căilor de atac) este prevăzut în O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă (art. 13 alin. 3 și 4). Prin introducerea cererii pentru acordarea ajutorului public judiciar, termenul pentru exercitarea căii de atac se întrerupe o singură dată, dacă solicitantul depune în termen de cel mult 10 zile înscrisurile doveditoare ale condițiilor de acordare a ajutorului. De la data comunicării încheierii prin care s-a soluționat cererea de ajutor public judiciar ori, după caz, cererea de reexaminare, în sensul admiterii, respectiv al respingerii, începe să curgă un nou termen pentru exercitarea căii de atac. În cazul admiterii cererii de ajutor public judiciar în forma asistenței prin avocat, instanța comunică de îndată încheierea solicitantului și baroului de avocați, acesta fiind obligat să desemneze în 48 de ore un avocat cu drept de a pleda în fața instanței de apel (sau, după caz, de recurs). De la data desemnării avocatului începe să curgă un nou termen pentru exercitarea căii de atac.

Termenul de apel, ca și cererea introdusă în termen, sunt suspensive de executare (art. 462 alin. 5).

În cazul în care partea a fost împiedicată să exercite apelul în termen datorită unor motive temeinice justificate, cererea de apel va fi făcută în termenul pentru executarea căii de atac, care curge de la încetarea împiedicării, cerând totodată repunerea în termen. Această cerere va fi rezolvată de instanța competentă să soluționeze apelul (art. 186).

²⁴ Apelul nu constituie prin el însuși un act de acceptare a moștenirii (art. 469 alin. 3).

²⁵ În acest sens, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 687.

Apelul declarat peste termen va fi respins ca tardiv, iar hotărârea de primă instanță devine definitivă deoarece recursul, așa cum am văzut, nu poate fi exercitat *omisso medio*, or între a nu declara recurs și a-l exercita peste termen nu există nicio deosebire. Altfel, ar însemna să se permită eludarea regulii *omisso medio*, deoarece partea ar putea introduce oricând un apel tardiv, care să-i deschidă dreptul la recurs. Mai exact, într-un eventual recurs ar putea ataca numai respingerea greșită ca tardivă a apelului.

2.5.3. Cererea de apel

2.5.3.1. Cuprinsul cererii de apel. Timbrarea apelului

Cererea de apel, potrivit art. 470, trebuie să cuprindă:

a) numele și prenumele, codul numeric personal, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și, după caz, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar. Dacă apelantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul²⁶;

b) indicarea hotărârii atacate²⁷;

c) motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază apelul²⁸;

d) probele invocate în susținerea apelului²⁹;

e) semnătura³⁰.

²⁶ S-a reținut că dacă în cererea de apel apelantul și-a indicat numai domiciliul real, iar nu și domiciliul ales la judecata în primă instanță, înseamnă că a renunțat la beneficiul ales, motiv pentru care acesta va fi citat corect numai la domiciliul real (C.Ap.București, s.a IV a civ., dec. 260/1993, apud. V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1301.

²⁷ Pentru a atrage nulitatea, neindicarea hotărârii ce se atacă trebuie să fie efectivă, în sensul neindicării niciunei hotărâri, iar nu indicarea greșită, completată cu alte elemente de identificare ale cauzei (părți, obiect, număr de dosar etc.). Dacă pe baza celorlalte elemente precizate hotărârea poate fi identificată, vătămarea prezumată este înlăturată (C.Ap. București, s.a IX-a civ. prop. int. dec. nr. 402/A/2005, în C. Negrilă, *Apelul în procesul civil. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 28).

²⁸ S-a reținut că simpla mențiune în declarația de apel că hotărârea atacată este nelegală și netemeinică nu constituie o motivare în fapt și în drept a apelului (CSJ, s. com., dec. nr. 3259/1998, în BJ 1999, p. 346).

²⁹ Atunci când probele propuse sunt martori sau înscrisuri nearătate la prima instanță, se vor aplica dispozițiile de la cererea de chemare în judecată (art. 194 lit. e). S-a reținut că partea care nu individualizează probele, arătând în ce constau, nu satisface cerințele legii și este decăzută din dreptul de a mai cere acea probațiune. [Cas. I, dec. 231/1935 V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1302]. Este de reținut că părțile pot solicita și refacerea probelor administrate la prima instanță, caz în care acest lucru va trebui indicat în cererea de apel. Apelantul poate folosi aceleași probe ca și la prima instanță, caz în care nu este dator să indice acest lucru. În fine, instanța de apel poate admite și probe a căror necesitate rezultă din dezbateri (art. 478 alin. 2 teza II).

³⁰ Semnătura poate fi a părții sau a reprezentantului acesteia. Dacă reprezentarea nu a existat la prima instanță sau dacă este vorba de un alt reprezentant, va trebui atașată și dovada reprezentării (procură/împuternicire), conform art. 151 NCP.

La cererea de apel se va atașa dovada achitării taxelor de timbru (alin. 2). Nerespectarea obligației de timbrare atrage nulitatea necondiționată de vătămare.

Cerința referitoare la identificarea părților nu este prevăzută sub sancțiunea expresă a nulității, dar aceasta înseamnă că nerespectarea ei atrage nulitatea virtuală, condiționată de dovada vătămării din partea celui care o invocă. Cerințele referitoare la hotărârea care se atacă, semnătură sunt prevăzute de art. 470 alin. 3 NCPC sub sancțiunea nulității, ceea ce înseamnă că vătămarea se prezumă, iar cele privind motivele³¹ și dovezile, sub sancțiunea decăderii. Lipsa semnăturii poate fi împlinită în tot cursul judecății, în condițiile art. 196 alin. 2, iar lipsa dovezii achitării taxei de timbru poate fi complinită până la primul termen de judecată la care partea a fost legal citată în apel.

În legătură cu termenul de motivare a apelului trebuie făcută o distincție: motivarea se face înăuntrul termenului de exercitare și deci avem un singur termen, în cazul în care termenul de apel curge de la comunicarea hotărârii, în cazul în care comunicarea s-a făcut odată cu încheierea de încuviințare a executării silite și în cazul în care partea a primit sub semnătură copie de pe hotărâre ori a cerut comunicarea hotărârii unei alte părți. Dimpotrivă, în cazul în care termenul pentru exercitarea apelului curge de la un alt moment decât comunicarea hotărârii, motivarea apelului se va face într-un termen de aceeași durată, care curge, însă, de la data comunicării hotărârii. În aceste cazuri există deci două termene: un termen pentru exercitarea apelului, după care se comunică hotărârea; un termen pentru motivarea apelului, care curge de la comunicare (art. 470 alin. 5). Tot două termene există și în cazul în care partea interesată a declarat apel înainte de a i se comunica hotărârea de primă instanță.³²

Cererea de apel principal, incident sau provocat, se timbrează cu 50% din taxa care s-ar plăti pentru cererea sau acțiunea neevaluabilă în bani, soluționată în primă instanță, dar nu mai puțin de 20 lei, iar în cazul cererilor și acțiunilor evaluabile în bani, numai în raport de suma contestată, dar nu mai puțin de 20 lei (art. 23 alin. 1 din O.U.G. nr. 80/2013). Sunt și apeluri (recursuri) care se timbrează cu o taxă fixă (vezi art. 25 alin. 1 din O.U.G. nr. 80/2013).

³¹ Totuși, în urma decăderii din dreptul de a mai indica motivele de apel, nu va interveni nulitatea acestuia deoarece fiind o cale devolutivă de atac, instanța de apel se va pronunța, în fond, numai pe baza celor invocate la prima instanță (art. 476 alin. 3). Deși pare că sancțiunea decăderii din dreptul de a indica motivele de apel nu produce consecințe severe, cel puțin nu dirimante, trebuie conștientizat faptul că în acest caz, apelantul nu va putea critica anumite măsuri adoptate de prima instanță. Spre exemplu, dacă prima instanță a respins excepția prescripției extinctive invocată de pârât și a admis cererea de chemare în judecată, apelul pârâtului, dacă nu este motivat, provoacă o reanalizare a motivelor pentru care prima instanță a admis cererea pe fond, dar nu și o reanalizare a modului în care a fost respinsă excepția prescripției. Mai mult, aceasta nu va putea fi invocată nici într-un eventual recurs, deoarece putea fi invocată în apel.

³² ICCJ, secț. a II-a civ., dec. nr. 867/16.05.2017, SJ nr. 37/2017.

2.5.3.2. Efectele cererii de apel

Cererea de apel, după depunere, produce anumite efecte³³:

a) *înveștește instanța de apel* cu soluționarea apelului, în cazul căilor de atac neexistând nicio situație de excepție în care instanța să se sesizeze din oficiu cu privire la controlul unei hotărâri;

b) dacă a fost formulată în termen *preia efectul suspensiv de executare* și deci hotărârea de primă instanță nu va putea fi pusă în executare silită, cu excepția celor care se bucură de executare provizorie de drept sau judecătoarească (art. 448 și art. 449). După cum am arătat deja, și în acest caz se poate, la cererea debitorului, dispune suspendarea executării provizorii în condițiile stabilite de art. 450;

c) *efectul devolutiv*, reglementat expres în cod, împreună cu limitele sale, de art. 476-478.

Apelul provoacă, dacă este exercitat în termen, o nouă judecată asupra fondului, deci instanța de apel asigură – când este cazul – dublul grad de jurisdicție, deoarece statuează atât în fapt, cât și în drept. Important de reținut însă în legătură cu această dispoziție de principiu, înscrisă în art. 476 alin. 1, care consacră în mod expres efectul devolutiv este că instanța de apel este obligată să se pronunțe în fond, deci să facă o nouă judecată în fapt și în drept, chiar și atunci când apelul nu se motivează ori motivarea apelului sau întâmpinarea nu cuprinde motive, mijloace de apărare sau dovezi noi, situații în care, potrivit art. 476 alin. 2, judecata în apel se va face numai pe baza celor invocate la prima instanță. Deci nu numai că un asemenea apel nu poate fi respins sau anulat ca nemotivat ori pentru că nu se invocă mijloace de apărare sau dovezi noi, ci din hotărârea instanței de apel trebuie să rezulte că a avut în vedere toate aspectele invocate la prima instanță, că a reapreciat probele administrate de acea instanță, că eventual a readministrat unele din acele probe și că astfel a pronunțat o hotărâre de fond proprie.

Totuși, uneori apelul nu are efect devolutiv deoarece apelantul nu solicită judecata în fond sau rejudecarea fondului, ci anularea hotărârii de primă instanță și respingerea sau anularea cererii de chemare în judecată ca urmare a invocării unei excepții – prescripție, autoritate de lucru judecat, lipsă de interes, netimbrare etc. –, sau trimiterea dosarului la instanța competentă, atunci când apelantul a invocat în termen necompetența primei instanțe, dar aceasta a respins nejustificat excepția care a omis să se pronunțe cu privire la ea. Soluția exprimată mai întâi în doctrină³⁴ a fost prevăzută expres de noul Cod în art. 476 alin. 3.

Revenind la efectul devolutiv, este de precizat că și în etapa căilor de atac procesul civil este guvernat de principiul disponibilității, astfel că instanța de apel nu poate proceda la această nouă judecată de fond decât în limitele stabilite de apelant, ceea ce se exprimă foarte plastic prin adagiul *tantum devolutum quantum appellatum*. Așa cum rezultă din alin. 1 al art. 477 instanța va proceda la rejudecarea fondului numai în limitele stabilite, expres sau implicit, de către apelant, precum și

³³ V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, Curs selectiv, 2011, p. 352-354.

³⁴ A se vedea G. Boroș, D. Rădescu, op. cit., 1995, p. 420.

cu privire la soluțiile care sunt dependente de partea din hotărâre care a fost atacată. Este prima limită a efectului devolutiv. Altfel spus, hotărârea primei instanțe poate fi atacată integral sau numai cu privire la soluțiile date unor capete de cerere ori numai referitor la anumite părți din proces. Dacă hotărârea a fost atacată numai parțial, ceea ce nu a fost supus apelului trece în autoritatea de lucru judecat, iar instanța de apel nu poate modifica acele aspecte sau afecta părțile ce nu au făcut apel. Trebuie totuși avut în vedere că după exercitarea apelului principal, intimatul poate declara apel incident sau apel provocat și deci efectul devolutiv va avea în vedere toate apelurile. Pe de altă parte, este de reținut precizarea din finalul alin. 1, în sensul că efectul devolutiv se întinde și asupra soluțiilor care sunt dependente de partea din hotărâre atacată. În sfârșit, nu trebuie uitat nici faptul că deși de regulă efectele apelului se produc numai asupra celor care au exercitat calea de atac, în mod excepțional, așa cum am arătat deja, se extind și asupra celor care au făcut apel sau al căror apel a fost respins sau anulat fără a fi cercetat în fond, cum se întâmplă în cazul coparticipării procesuale, dacă între coparticipanți există raporturi obligaționale de solidaritate sau indivizibilitate³⁵.

Pentru a nu exista niciun dubiu, art. 477 alin. 2 precizează că devoluțiunea va opera cu privire la întreaga cauză, și deci aceasta va fi rejudecată sub toate aspectele și cu privire la toate părțile, atunci când apelul nu este limitat la anumite soluții din dispozitiv ori atunci când se tinde la anularea hotărârii primei instanțe sau, în sfârșit, dacă obiectul litigiului este indivizibil.

Apelul, chiar dacă provoacă o nouă judecată în fond, rămâne o cale de atac de reformare prin care o instanță superioară celei care a pronunțat hotărârea în primă instanță verifică legalitatea și temeinicia acesteia. Așa fiind, este firesc ca acest control să se refere la ceea ce s-a judecat, ceea ce înseamnă că prin apel nu se poate schimba cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe, idee exprimată foarte sugestiv prin adagiul *tantum devolutum quantum iudicatum*. Aceasta reprezintă a doua limită a efectului devolutiv.

În aplicarea regulii prevăzute de art. 478 alin. 1, legea stabilește că în fața instanței de apel părțile nu se pot folosi de alte motive, mijloace de apărare și dovezi decât cele invocate în fața primei instanțe sau arătate în cererea de apel, respectiv în motivarea acestuia ori în întâmpinare. Dar și motivele sau mijloacele de apărare invocate prin cerere sau întâmpinare nu pot viza desigur decât aspecte ce țin de judecata în primă instanță și de hotărârea prin care s-a finalizat aceasta. Trebuie avut în vedere și faptul că unele cereri nu pot fi formulate pentru prima oară în apel, cum ar fi perimarea cererii de chemare în judecată (art. 420 alin. 3).

La fel și probele care se propun în plus față de prima instanță trebuie să urmărească dovedirea unor fapte avute în vedere în acea instanță. Legea îngăduie însă în teza finală a alin. 2 ca instanța de apel să încuviințeze și administrarea probelor, a căror necesitate rezultă din dezbateri, dar desigur în legătură cu aspectele ce pot fi dezbătute în instanța de apel.

³⁵ De aceea există autori care apreciază că uneori se poate vorbi și de efectul extensiv al apelului – vezi Al. Țiclea, V. Lozneanu, *Efectul extensiv al apelului și recursului în unele situații speciale*, în *Dreptul* nr. 9/2000, p. 64-66.

Instanța de apel fiind chemată să controleze și să judece numai ceea ce a judecat prima instanță, înseamnă că în apel nu este posibil nici să se modifice elementele stabilite la prima instanță și nici să se formuleze cereri noi. Ideea este foarte exact prevăzută de alin. 3, care stabilește că în apel nu se poate schimba calitatea părților³⁶, cauza³⁷ sau obiectul cererii de chemare în judecată³⁸ și nici nu se pot formula pretenții noi³⁹. Deci în apel sunt interzise nu numai cererile care apar ca noi prin modificarea calității părților, obiectului sau cauzei, ci orice *cerere*

³⁶ De exemplu s-a decis că dacă în fața primei instanțe reclamanta a acționat ca legatar cu titlu universal, nu se poate prevala în apel de calitatea de legatar universal – C. Ap. Ploiești, dec. nr. 240/1998, în *Culegere 1998*, sem. I, p. 264, nr. 69. Se observă că textul are în vedere calitatea pe care părțile o au în raportul de drept material (substanțial), care le determină și calitatea procesuală (în acest sens, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 696). De asemenea, s-a arătat că dacă cererea a fost introdusă de părinte în nume propriu, nu se poate face apel de către acesta în numele minorului pe care îl reprezintă legal.

³⁷ S-a considerat, de exemplu, că a fost modificată cauza, și deci nu se poate cere în apel anularea convenției pentru că prețul a fost derizoriu dacă în fața primei instanțe s-a invocat alt motiv de nulitate – C. Ap. București, s. a III-a civ., dec. nr. 3207/1999, în *Culegere 1999*, p. 232, nr. 37; la prima instanță s-a solicitat plata unei sume de bani cu titlu de depozit, iar în apel se solicită cu titlu de împrumut nerestituit; o acțiune posesorie a fost transformată în apel în negatorie; în primă instanță reclamantul își întemeiază cererea pe contractul de vânzare încheiat direct cu părțile, iar în apel susține că este îndreptățit a i se constata dreptul de proprietate în temeiul unui contract de vânzare încheiat de el cu altă persoană; cererea la prima instanță a fost întemeiată pe viciile de formă ale contractului, în timp ce în apel s-a solicitat anularea pentru vicii de consimțământ prin dol; s-a formulat o acțiune întemeiată pe o cambie, iar în apel s-a invocat dreptul decurgând din raportul ce a generat emiterea cambiei, arătând că folosește cambia numai ca element probator etc. În schimb, instanțele trebuie să fie atente deoarece schimbarea terminologiei nu atrage în toate cazurile schimbarea cauzei – în speță, s-a solicitat în primă instanță plata unei sume de bani cu titlu de „navlu”, iar în apel s-a utilizat termenul de „chirie”, dar în contractul de transport maritim navlul reprezintă tocmai chiria. (a se vedea A. Cuică, *Apelul*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 443-446).

³⁸ De exemplu, s-a considerat că este schimbare de obiect dacă la prima instanță s-a cerut plata prețului, iar în apel nulitatea vânzării ori dacă la prima instanță s-a revendicat un imobil, iar în apel s-a cerut respectarea folosinței – M. G. Constantinescu, *Cereri noi în apel*, în lucrarea *Considerațiuni privitoare la unele probleme de procedură civilă*, Imprimeriile Frăția Românească, București, 1942, p. 33-35; Cas. I, dec. nr. 750/1134, în *Codul 1944*, p. 153, nr. 15; dacă la prima instanță s-a pretins contravaloarea produselor și dobândă bancară, în apel nu se pot cere și penalități de întârziere – C.S.J., s. com., dec. nr. 619/1914, în *Dreptul* nr. 6/1995, p. 87. De asemenea s-a reținut ca fiind schimbare de obiect atunci când: la prima instanță s-a solicitat rezilierea contractului de închiriere, iar în apel s-a solicitat revendicarea imobilului; inițial s-a solicitat revendicarea, iar în apel s-a solicitat fixarea liniei de hotar; în primă instanță s-a solicitat executarea contractului, în timp ce în apel s-a solicitat rezilierea respectivului contract etc. (A. Cuică, *Apelul*, p. 443-446).

³⁹ S-a decis că nu se poate solicita pentru prima dată în apel nulitatea relativă a unei convenții (T. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1937/1996, în *Culegere 1993-1997*, p. 290, nr. 20), plata cheltuielilor de înmormântare într-un proces de partaj (C. Ap. Cluj, dec. nr. 435/1998, în *Culegere 1998*, p. 151) ori daune-interese (C. Ap. București, s. com., dec. nr. 943/2000, în *Culegere 2000-2001*, p. 32, nr. 12). Nu se poate cere în apel: plata contravalorii fructelor culese dacă la prima instanță s-a solicitat numai revendicarea imobilului; reducțiunea testamentară, deși în primă instanță s-a solicitat raportul donațiilor; constatarea inopozabilității, deși inițial s-a solicitat anularea actului; cerere de despăgubiri, deși inițial s-a solicitat restituirea în natură; formularea unei cereri reconvenționale etc.

nouă, distinctă de cele care s-ar fi formulat în primă instanță, cum ar fi chemarea în judecată a altei persoane, chemarea în garanție sau arătarea titularului dreptului⁴⁰. O discuție se face în legătură cu posibilitatea micșorării sau majorării câtimii pretențiilor direct în apel. Problema nu este nouă. În mod tradițional, s-a acceptat că micșorarea câtimii pretențiilor este posibilă, fiind expresia principiului disponibilității. În schimb nu s-a acceptat majorarea câtimii pretențiilor în apel deoarece ar reprezenta o cerere nouă. În principiu, soluțiile își păstrează actualitatea⁴¹.

Totuși, art. 478 alin. 4 îngăduie părților să expliciteze în apel pretențiile care au fost cuprinse implicit în cererile sau apărările adresate primei instanțe. De aceea instanțele de apel sunt datoare să examineze cu atenție cererile și apărările părților formulate în apel și să determine exact sensul lor pentru a nu decide eronat că este vorba de cereri noi. Așa cum s-a arătat în cadrul unui studiu dedicat aplicării acestei dispoziții⁴², textul a fost preluat parțial din legislația franceză, care în art. 566 din C. proc. civ., are în vedere două ipoteze: părțile pot, de asemenea, să expliciteze pretențiile care erau virtual cuprinse în cererile și apărările supuse primului judecător și să formuleze cereri care sunt accesorii, consecințe sau complementul cererilor/apărărilor de la prima instanță. Comisia de cod a reținut numai prima ipoteză, pentru că a doua era mai riguros formulată în art. 478 alin. (5), iar față de reglementarea franceză erau și alte deosebiri (de ex. la noi nu s-a reținut nici soluția din art. 567 C. fr. care consideră admisibilă cererea reconvențională și în apel). În realitate, unele soluții anterioare ale instanțelor noastre exprimau exact ideile cuprinse în acest text, soluția jurisprudenței fiind întărită de noua lege procesuală⁴³. Sunt și cazuri în care jurisprudența anterioară a stabilit că s-ar încălca

⁴⁰ A se vedea pentru dezvoltări, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, pp. 356-359.

⁴¹ A se vedea A. Cuică, *Apelul*, p. 448; G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 698.

⁴² V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, M. Stancu, Gh. L. Zidaru, *Unele considerații referitoare la efectul devolutiv al apelului, cu privire specială asupra noțiunii de „explicitare a pretențiilor”, cuprinsă în art. 478 alin. (4) NCPC și asupra invocării necompetenței în această cale de atac*, disponibil pe www.juridice.ro (la data de 23 iulie 2015).

⁴³ S-a apreciat și anterior că nu se încalcă regula *tantum devolutum quantum iudicatum*: atunci când este vorba de consecințe care decurg din anularea unui act, cererea făcută în apel, de către pârât de a i se restitui ceea ce dânsul a dat la facerea actului și este reținut de adversar fără cauză, fiind în directă și imediată legătură cu obiectul principal al litigiului și tinzând să micșoreze efectele și pierderile la care pârâtul se vede expus prin declararea de nul a actului său, în atare caz, o asemenea cerere nu trebuie privită ca o cerere nouă pentru ca să fie necesară formularea ei la prima instanță, ci ca un mijloc de apărare care poate fi propus pentru prima oară în apel. (Cas. I, dec. 690 din 9 Aprilie 1935; Jur. Gen. 1936, sp. 36; Pand. Rom. 1936, III, p. 78); solicitarea de a se acorda în apel coeficientul de inflație pentru sumele datorate reclamantei cu titlu de daune materiale și morale nu reprezintă o cerere nouă (CSJ, s. civ., dec. nr. 3809/1999, în B.J./1999); dacă reclamantul cere în primă instanță marfa trimisă sau valoarea ei, iar în apel cere numai valoarea ei, deoarece marfa s-a uzat, și instanța îi acordă această valoare, iar nu alternativa cerută la primii judecători, nu poate fi vorba de schimbarea obiectului cererii și, prin urmare, art. 327 C. proc. civ. (art. 294, în actuala reglementare n.a.) nu este încălcat (Cas. III, 30 septembrie 1909, Em. Dan, *Codul adnotat*, p. 497, nr. 44); se poate schimba în apel modalitatea plății unor despăgubiri, căci prin aceasta nu se schimbă obiectul cererii, ci numai forma sub care urmează a se plăti despăgubirile, obiectul rămânând același, iar această modalitate a plății constituie o chestiune de fapt lăsată în aprecierea instanței de fond (Cas. I, 21 ianuarie 1911, Em. Dan, *Codul*

regula *tantum devolutum quantum iudicatum* și care ar trebui reevaluate în raport cu noua reglementare⁴⁴. În legătură cu acest text, Înalta Curte de Casație și Justiție în mod corect a reținut că explicitarea pretențiilor în apel nu are semnificația modificării cadrului procesual sub aspectul obiectului judecății și ale dispozițiilor de la alin. 1 și 3 ale art. 478, dar presupune corecta lămurire a limitelor judecății în prima instanță⁴⁵.

Pe de altă parte, uneori chiar legea, prin derogare de la art. 478 alin. 3, prevede în mod expres posibilitatea formulării unei cereri noi. Astfel, art. 62 alin. 3 stabilește că, dacă există acordul expres al părților, intervenția principală se poate face și în instanța de apel, iar art. 63 alin. 2 dispune că intervenția accesorie poate fi făcută până la închiderea dezbaterilor, în tot cursul judecății, chiar și în căile extraordinare de atac, astfel că evident este admisibilă și în apel. În cazul procedurii divorțului, în situația în care motivele s-au ivit după începerea dezbaterilor asupra fondului la prima instanță și în timp ce judecata cererii de chemare în judecată se află în apel, cererea reconvențională a pârâtului va putea fi făcută direct la instanța investită cu judecarea apelului (art. 917 alin. 3). Subliniem însă din nou că aceste derogări trebuie să fie expres prevăzute de lege. Părțile nu pot ele, nici chiar cu autorizarea instanței, să stabilească alte cazuri deoarece dispoziția din art. 478 alin. 3 este de ordine publică, cum de altfel era considerată și în vechea reglementare după reintroducerea apelului în cod.

Legiuitorul stabilește în alin. 5 ce fel de cereri nu sunt considerate noi și deci pot fi formulate și pentru prima oară în apel. Astfel, se vor putea cere dobânzi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri ivite după

adnotat, p. 505, nr. 133); nu constituie o cerere nouă făcută în instanța de apel când această cerere o formulase deja reclamantul înaintea primei instanțe în mod subsidiar (Cas. II, 22 septembrie 1890, Em. Dan, *Codul adnotat*, p. 502, nr. 105); în condițiile în care prima instanță a admis acțiunea astfel cum a fost formulată, dar în dispozitivul sentinței, împotriva căreia reclamanta nu a declarat apel, a omis să precizeze care sunt prestațiile la restituirea cărora sunt ținute părțile, ca efect al anulării (probabil eroare în redactarea deciziei, deoarece este clar că se referă la rezoluțiune – n.n.) contractului, cererea apelantului pârât, de înlăturare a acestei omisiuni prin obligarea întintatei-reclamante la restituirea prețului, nu poate fi considerată ca o „cerere nouă în apel” (ÎCCJ, s. civ și de propr. int., dec. nr. 1223/2004, în B.J.-Bază de date).

⁴⁴ Reprezintă astfel de cazuri: Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că repunerea în situația anterioară a părților contractante, ca efect al dispunerii rezoluțiunii judiciare, reprezintă o cerere distinctă, de sine stătătoare, cu care trebuie sesizată instanța de judecată, în lipsa căreia instanța nu poate aplica principiul *restitutio in integrum*. Înalta Curte a precizat că, în ipoteza în care, în urma admiterii cererii de rezoluțiune judiciară, instanța de judecată ar pronunța repunerea în situația anterioară a părților contractante, în lipsa unei solicitări exprese a reclamantului, s-ar înfrânge atât principiul disponibilității, cât și principiul contradictorialității și al dreptului de apărare al părții adverse, care ar fi în imposibilitatea de a-și face apărări pe alte cereri decât cele care figurează în petitul cererii de chemare în judecată. (Decizia nr. 224 din 28 ianuarie 2015 pronunțată în recurs de Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect rezoluțiune antecontract de vânzare-cumpărare); potrivit art. 294 alin. (2) C. proc. civ., în apel se pot cere numai dobânzi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri ivite după darea hotărârii primei instanțe, iar nu și actualizarea prețului unui imobil, ce trebuie restituit, în urma rezoluțiunii promisiunii de vânzare-cumpărare discutate de părți (ÎCCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 3216/2005, în Jurisprudența Secției civile pe anul 2005, p. 529).

⁴⁵ I.C.C.J., completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, dec. 28/2015, publicată în M. Of., Partea I, nr. 772 din 16 octombrie 2015.

pronunțarea hotărârii primei instanțe. De asemenea, va putea fi invocată compensația legală, deci, față de redactarea categorică a legiuitorului, nu și cea judiciară.

Este cazul să semnalăm și o nuanță importantă față de vechea reglementare. Potrivit fostului art. 294 alin. 1 teza a doua „excepțiile de procedură și alte asemenea mijloace de apărare” nu erau considerate cereri noi și deci puteau fi invocate în apel. Actualul cod nu a reținut această dispoziție, rezolvând problema mai exact și mai corect prin alte norme:

- art. 247 alin. 1 prevede că excepțiile absolute, deci cele prin care se invocă încălcarea unor norme de ordine publică, pot fi invocate de parte sau de instanță din oficiu în orice stare a procesului, dacă prin lege nu se prevede altfel. Deci, în principiu, excepțiile absolute pot fi invocate direct în apel⁴⁶;

- excepțiile relative care privesc neregularități săvârșite la prima instanță nu pot fi invocate decât la acea instanță în condițiile stabilite în art. 247 alin. 2, iar în apel numai ca motive/apărări dacă au fost invocate în termen acolo și partea nu este mulțumită de modul de soluționare. La fel, potrivit art. 2513 și art. 2550 alin. 1 NCC, prescripția dreptului la acțiune și decăderea de drept civil pot fi opuse numai în primă instanță, prin întâmpinare sau, în lipsa invocării, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate. Pe de altă parte, art. 82 alin. 2 NCPC stabilește că excepția lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac; la fel, perimarea cererii de chemare în judecată nu poate fi invocată direct în apel (art. 420 alin. 3).

- alte mijloace de apărare, care nu au fost invocate la prima instanță, pot fi invocate în apel numai dacă au fost propuse prin cererea de apel sau prin întâmpinare (art. 478 alin. 2). Cât privește mijloacele de apărare, ele sunt admisibile fie că sunt de drept material sau de drept procesual. S-a decis că pot fi invocate pentru prima oară în apel termenul de grație, dreptul de retenție, dreptul de servitute de trecere, aplicarea unei legi sau cererea de a stabili despăgubirile ce i se cuvin pentru îmbunătățirile aduse imobilului supus partajului⁴⁷;

- potrivit art. 178 alin. 5, sub sancțiunea decăderii, toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată;

- în sfârșit, este important să reamintim că potrivit art. 247 alin. 3, chiar dacă legea stabilește momente diferite de invocare părțile sunt obligate să invoce toate mijloacele de apărare și toate excepțiile de îndată ce le sunt cunoscute, deoarece în caz contrar vor răspunde pentru pagubele pricinuite părții adverse, găsindu-și aplicare dispozițiile art. 189-191.

⁴⁶ Trebuie făcută o distincție între invocarea unei excepții absolute direct în apel și cazul în care excepția respectivă a fost invocată la prima instanță și a fost respinsă. În acest ultim caz, în apel nu se poate relua excepția, ci va trebui ca partea nemulțumită să formuleze apel împotriva modului în care aceasta a fost soluționată de prima instanță. Instanța de apel va analiza această problemă ca un motiv de apel, iar nu ca o excepție procesuală.

⁴⁷ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 360 și jurisprudența citată acolo.

2.5.3.3. Depunerea cererii de apel și pregătirea dosarului de apel

Depunerea apelului și, când este cazul, a motivelor de apel, se face, sub sancțiunea nulității, la instanța a cărei hotărâre se atacă⁴⁸, unde se și pregătește în vederea soluționării apelului, potrivit art. 471 NCPC. Astfel, în cazul în care cererea de apel nu îndeplinește condițiile prevăzute de lege, președintele instanței sau persoana desemnată de acesta care primește cererea de apel va stabili lipsurile și îi va cere apelantului să completeze sau să modifice cererea de îndată, dacă este prezent și este posibil, ori în scris, dacă apelul a fost trimis prin poștă, fax, poștă electronică sau curier. Completarea sau modificarea se va face înăuntrul termenului de apel. Dacă președintele apreciază că intervalul rămas până la expirarea termenului de apel nu este suficient, va acorda un termen scurt, de cel mult 5 zile de la expirarea termenului de apel în care să depună completarea sau modificarea cererii.

Sancțiunea pentru neîndeplinirea obligațiilor de regularizare a cererii de apel se va aplica de către instanța competentă să judece apelul.

După primirea cererii de apel, respectiv a motivelor de apel, președintele instanței care a pronunțat instanța atacată va dispune comunicarea lor intimatului, împreună cu copiile certificate de pe înscrisurile alăturate și care nu au fost depuse la prima instanță, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar întâmpinare în termen de cel mult 15 zile de la data comunicării.

Instanța la care s-a depus întâmpinarea o comunică de îndată apelantului, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar răspunsul la întâmpinare în termen de cel mult 10 zile de la data comunicării. Intimatul va lua cunoștință de

⁴⁸ Soluția legislativă de a se depune apelul la instanța a cărei hotărâre se atacă a existat și în vechiul Cod de procedură civilă și a fost explicată prin faptul că în acest fel se înlătură dificultățile practice generate de sistemul depunerii apelurilor deopotrivă la instanța care a pronunțat hotărârea și la instanța superioară, care conducea la amânări pentru reunirea apelurilor, conexarea apelurilor sau chiar judecarea unor apeluri fără a se ști de celelalte. Sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă însă, Curtea Constituțională a declarat neconstituționalitatea dispozițiilor care stabileau sancțiunea nulității exprese pentru nedepunerea apelului la instanța a cărei hotărâre se atacă (dec. nr. 303 din 3 martie 2009). Motivarea instanței de control constituțional se referea la faptul că sancțiunea este prea drastică față de împrejurarea că depunerea greșită a apelului are la bază nu numai necunoașterea părții ci și fapta funcționarului instanței care a primit cererea, deși avea posibilitatea să îndrume partea pentru o corectă depunere. Prin declararea ca neconstituțională a sintagmei „sub sancțiunea nulității” nu s-a înlăturat regula depunerii cererii de apel la instanța care a pronunțat hotărârea și nici măcar sancțiunii nulității, atât numai că aceasta a devenit din „virtuală”, cu consecințele probatorii deja cunoscute. Pentru critica soluției Curții Constituționale, a se vedea V. M. Ciobanu, *Curtea Constituțională, garant al supremației Constituției, putere legiuitoare sau expert parlamentar?*, în RRDP nr. 3/2009, p. 81-83. Noul Cod de procedură civilă a prevăzut sancțiunea nulității exprese, dar pentru a da curs rațiunilor deciziei Curții, a prevăzut în art. 425 alin. 3 teza II că în partea finală a dispozitivului hotărârii se arată, atunci când este cazul, instanța la care se depune cererea pentru exercitarea căii de atac de reformare (apel sau recurs). Nu se poate aplica sancțiunea nulității atunci când instanța nu a respectat obligația de a indica în dispozitiv instanța la care se depune calea de atac (C.A. București, secț. a IV-a civ., dec. nr. 733/18.10.2016, în A. I. Andrei, D. L. Băldean, G. Cr. Frențiu, Gh. L. Zidaru, *Apelul*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 95-103).

acest răspuns din dosarul cauzei. Apelul incident și apelul provocat se depun de către intimat odată cu întâmpinarea la apelul principal. Apelul provocat se comunică și intimatului din acest apel, acesta fiind dator să depună la întâmpinare (art. 474).

Președintele instanței a cărei hotărâre se atacă sau înlocuitorul acestuia, după împlinirea termenului de apel pentru toate părțile, precum și a termenelor de depunere a întâmpinării și a răspunsului la întâmpinare, va înainta instanței de apel dosarul, împreună cu apelurile făcute, întâmpinarea, răspunsul la întâmpinare și dovezile de comunicare a acestor acte (art. 471).

Dacă împotriva hotărârii s-au formulat cereri de îndreptare, completare sau lămurire, dosarul va fi trimis numai după soluționarea acestora și trecerea termenului de apel pentru încheierea/sentința pronunțată în legătură cu acestea.

Prin Legea nr. 2/2013 s-a stabilit însă că dispozițiile NCPC privitoare la pregătirea dosarului de apel de către instanța a cărei hotărâre se atacă se aplică numai proceselor pornite începând cu data de 1 ianuarie 2019, iar pentru procesele pornite în perioada 15 februarie 2013 – 31 decembrie 2018 se aplică prevederile art. XIV-XVI din această lege, respectiv:

- apelul și, când este cazul, motivele de apel se depun la instanța a cărei hotărâre se atacă, în numărul de exemplare prevăzut de art. 195;

- președintele instanței sau înlocuitorul va înainta dosarul instanței de apel, împreună cu apelurile făcute, după împlinirea termenului de apel pentru toate părțile; dacă s-au formulat și cereri potrivit art. 442-444 NCPC, dosarul nu va fi primit decât după împlinirea termenului de apel privind hotărârile date asupra cererilor de îndreptare, lămurire sau completare;

- președintele instanței de apel sau înlocuitorul, îndată ce primește dosarul, va lua, prin rezoluție, măsuri în vederea repartizării aleatorii la un complet de judecată. La același complet se repartizează toate apelurile principale, incidente și provocate;

- dacă cererea de apel nu îndeplinește cerințele legii, completul va stabili lipsurile cererii, le va comunica în scris apelantului și îi va cere ca, în cel mult 10 zile de la comunicare, să completeze sau să modifice cererea;

- după primirea dosarului sau, când este cazul, după regularizarea cererii, completul va dispune comunicarea apelului/motivelor de apel și a anexelor, intimatului punându-i-se în vedere ca în 15 zile de la comunicare să depună întâmpinare, care este obligatorie. Odată cu întâmpinarea, dacă este cazul, trebuie să depună și apelul incident sau apelul provocat;

- întâmpinarea se comunică de îndată apelantului, care în cel mult 10 zile de la data comunicării trebuie să depună răspunsurile la întâmpinare. Intimatul va lua cunoștință de răspuns din dosarul cauzei;

- în termen de 3 zile de la data depunerii răspunsului la întâmpinare, judecătorul fixează prin rezoluție primul termen, care va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției, dispunând citarea părților; dacă nu s-a depus întâmpinare sau răspuns la întâmpinare, termenul rezoluției se pune la expirarea termenului corespunzător. Termenul poate fi mai lung sau mai scurt, în funcție de dispozițiile art. 201 alin. 5 și 6 NCPC.

2.6. Procedura prealabilă la instanța de apel

Procedura prealabilă la instanța de apel vizează în primul rând fixarea termenului de judecată și asigurarea contradictorialității și a dreptului de apărare în această etapă a procesului. Îndată ce primește dosarul de la prima instanță, președintele instanței de apel va lua, potrivit art. 475 NCPC, prin rezoluție, măsuri pentru stabilirea aleatorie a completului de judecată și a termenului de judecată, după care se va face citarea părților. Primul termen de judecată va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției, dispozițiile stabilite de art. 201 alin. 5-6, de la judecata în primă instanță, fiind aplicabile.

Apelurile principale, incidente și provocate făcute împotriva aceleiași hotărâri vor fi repartizate la același complet de judecată. Dacă totuși au fost repartizate la complete diferite, ultimul complet investit va dispune pe cale administrativă trimiterea apelului la completul cel dintâi investit (art. 475 alin. 3).

2.7. Judecarea apelului

Judecarea apelului se face, astfel cum prevede art. 482 NCPC, după regulile de la judecata în fond și ținând seama de dispozițiile speciale din materia apelului.

Judecata apelului are loc în ședință publică dacă legea nu prevede altfel, dispozițiile legale referitoare la cercetarea procesului în camera de consiliu (oricum, amânate până la 1 ianuarie 2019) fiind aplicabile numai la prima instanță.

În primul rând, trebuie observat că în art. 479 se stabilesc unele reguli speciale privind judecata:

- instanța de apel va verifica, în limitele cererii de apel, stabilirea situației de fapt și aplicarea legii de citare prin instanță;
- motivele de ordine publică pot fi invocate și din oficiu;
- instanța de apel va putea dispune refacerea sau completarea probelor administrate la prima instanță, în cazul în care consideră că sunt necesare pentru soluționarea cauzei;
- se pot administra orice probe noi, dacă au fost propuse prin cererea de apel sau întâmpinare ori dacă necesitatea lor a rezultat din dezbateri (art. 478 alin. 2)⁴⁹.

⁴⁹ S-a exprimat opinia conform căreia dacă una dintre părți a fost decăzută în primă instanță din dreptul de a mai administra o probă, nu o va mai putea solicita în apel, decăderea operând în tot cursul procesului. În consecință, în apel ar putea fi admise numai acele probe ce nu puteau fi propuse în judecata la primă instanță, precum și probele invocate în fața primei instanțe și respinse de aceasta, nu însă și probele cu privire la care a operat decăderea părții la judecata în primă instanță (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 710). În ceea ce ne privește, apreciem că prin decăderea din dreptul de a administra o probă la prima instanță nu pierde și dreptul de a solicita și administra acea probă în apel. Aceasta nu înseamnă că decăderea din dreptul de a administra proba ar fi înlăturată, ci că în apel se naște un alt drept în virtutea art. 478 alin. 2 și art. 479 alin. 2. Această opinie este susținută de natura căii de atac a apelului care este mai înainte de toate o judecată în fond, o a doua și ultimă șansă pentru părți de a dovedi faptele pe care se așază calificarea în drept. Desigur, apelul reprezintă pe de altă parte și un mijloc de control judiciar, dar aceasta nu exclude posibilitatea părții care nu a solicitat o probă la prima instanță,

În al doilea rând, așa cum am arătat deja, potrivit principiului *tantum devolutum quantum iudicatum*, prin apel nu se poate lărgi cadrul procesului, stabilit în fața primei instanțe, instanța superioară fiind chemată să judece, să controleze numai ceea ce a judecat prima instanță. Părțile nu se vor putea folosi înaintea instanței de apel de alte motive, mijloace de apărare și dovezi decât cele invocate la prima instanță sau arătate în motivarea apelului ori în întâmpinare (art. 478 alin. 2). În art. 478 alin. 3 NCPC se prevede că în apel nu se pot schimba calitatea părților, cauza sau obiectul cererii de chemare în judecată și nici nu se pot formula pretenții noi. Părțile însă pot să expliciteze pretențiile care au fost cuprinse implicit în cererile sau apărările adresate primei instanțe, iar alin. 5 dispune că se vor putea cere direct în apel dobânzi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri ivite după darea hotărârii primei instanțe, precum și că se va invoca compensația legală.

2.8. Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de apel

În ce privește soluțiile ce se pot pronunța în apel, art. 480 NCPC prevede în alin. 1 că instanța poate păstra hotărârea atacată, situație în care, după caz, va respinge, va anula apelul ori va constata perimarea lui.

În caz de admitere a apelului, instanța poate anula ori, după caz, schimba în tot sau în parte hotărârea atacată (alin. 2).

În cazul în care se constată că în mod greșit, prima instanță a rezolvat procesul, pe baza unei excepții, fără a intra în cercetarea fondului, ori judecata s-a făcut în lipsa părții, care nu a fost legal citată, instanța de apel va anula hotărârea atacată și va judeca procesul, evocând fondul⁵⁰. Cu toate acestea, instanța de

intervenind decăderea pentru acea etapă, să aprecieze că față de soluția pronunțată și silogismul ce stă la baza hotărârii primei instanțe, se impune o reevaluare a dimensiunilor probatoriului și completarea acestuia în apel. Pentru acesta ni se pare firesc ca partea să nu fie obligată să demonstreze că nu a putut solicita proba respectivă la prima instanță. Pentru aceste motive ni se pare de menținut jurisprudența anterioară noului Cod, apreciind că nu s-a produs nicio schimbare în natura apelului. În acest sens, se reține că efectul devolutiv al apelului se întinde și asupra probei cu martori, pe care o parte a pierdut dreptul de a o administra înaintea primei instanțe, chiar în cazul în care i-a fost admisă, dar a pierdut termenul de depunere a listei martorilor deoarece toate procedurile dovuitoare făcute în prima instanță se vor putea face din nou în apel, putându-se încuviința și orice alte măsuri sau probe noi [C.Ap. București, s. a IV-a com., dec. 31 ianuarie 1923, apud. V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1330]. În aceeași logică s-a decis că apelul fiind devolutiv de instanță, partea care a renunțat la proba testimonială înaintea primei instanțe poate să propună din nou această probă înaintea instanței de apel (Cas. I, dec. din 12 noiembrie 1901, în Em. Dan, *Codul de procedură civilă adnotat*, ed. a III-a, Ed. Librăriei Socec, 1921, p. 511, nr. 18). Pentru opinia exprimată de noi, a se vedea și C. A. Cluj, secț. a II-a civ., dec. nr. 634/28.06.2016, în A. I. Andrei, D. L. Băldean, G. Cr. Frențiu, Gh. L. Zidaru, *Apelul*, p. 116-120.

⁵⁰ În acest sens s-a decis că atunci când la prima instanță cererea a fost respinsă ca prescrisă, pentru lipsa calității procesuale active sau pasive ori atunci când prima instanță trebuia să introducă în cauză din oficiu (art. 78 alin. 1) o anumită persoană (C. A. Cluj, secț. I civ., dec. nr. 45/12.01.2016; C.A. București, secț. a IV-a civ., dec. nr. 476/21.10.2015;

apel va anula hotărârea atacată și va trimite cauza spre rejudecare primei instanțe sau altei instanțe egale în grad cu aceasta din aceeași circumscriptie, în cazul în care părțile au solicitat în mod expres luarea acestei măsuri prin cererea de apel ori prin întâmpinare; trimiterea spre rejudecare poate fi depusă o singură dată în cursul procesului⁵¹. Hotărârea de trimitere spre rejudecare este supusă recursului, dacă legea nu prevede altfel. Dezlegarea dată problemelor de drept de către instanța de apel, precum și necesitatea administrării unor probe sunt obligatorii pentru judecătorii fondului (art. 480 alin. 3).

În cazul în care instanța de apel stabilește că prima instanță a fost necompetentă, iar necompetența a fost invocată în condițiile legii, va anula hotărârea atacată și va trimite cauza spre judecare instanței competente sau altui organ cu activitate jurisdicțională competentă, sau, după caz, va respinge cererea ca inadmisibilă, dacă cererea este de competența unui organ al statului fără activitate jurisdicțională sau va respinge cererea ca nefiind de competența instanțelor române (a se vedea și art. 132 alin. 4). Dacă însă instanța de apel constată că ea era competentă să judece în primă instanță, va anula hotărârea atacată și va judeca în fond, pronunțând o hotărâre susceptibilă, după caz, de apel sau recurs (alin. 4 și 5).

Când instanța de apel constată că există un alt motiv de nulitate, decât necompetența, iar prima instanță a judecat în fond, anulând în tot sau în parte procedura urmată în fața primei instanțe și hotărârea alocată, ea va reține procesul spre judecare⁵², pronunțând o hotărâre susceptibilă de recurs, dacă este cazul (alin. 6)⁵³.

2.9. Principiul *non reformatio in peius*

Este important de menționat că la soluționarea apelului își găsește aplicare principiul *non reformatio in peius*. Astfel, potrivit art. 481, apelantului nu i se poate crea în propria cale de atac o situație mai rea decât aceea din hotărârea atacată, în afară de cazul în care el ar avea interes să consimtă expres la aceasta (fiind vorba de ocrotirea unui interes de ordin privat) sau în cazurile anume prevăzute de lege (de exemplu, art. 432, ca efect al admiterii excepției autorității lucrului judecat).

Tr. Bistrița-Năsăud, secț. I civ., dec. nr. 130/8.06.2016, în A. I. Andrei, D. L. Băldean, G. Cr. Frențiu, Gh. L. Zidaru, **Apelul**, p. 150-160; 176-178).

⁵¹ Pentru evoluția legislativă a acestei soluții, a se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, **Curs selectiv**, 2011, p. 363-364.

⁵² Cu titlu exemplificativ, reprezintă cazuri de nulitate ce pot fi încadrate în art. 480 alin. 6 încălcarea unor principii fundamentale ale procesului (altele decât încălcarea dreptului de a fi citat), incompatibilitatea, nesemnarea minutei, lipsa încheierii de dezbateri (A. Câmpăan, **Apelul în procesul civil**, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 283).

⁵³ ICCJ, în Secții Unite, a decis că „recursul declarat împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele de apel, prin care s-a anulat, în tot sau în parte, procedura urmată, precum și hotărârea apelată, cu reținerea cauzei spre rejudecare [...] este inadmisibil. Aceste hotărâri pot fi atacate cu recurs numai odată cu deciziile pronunțate asupra fondului, după judecarea cauzelor în apel” (dec. nr. XXXIII/2007, dată în recurs în interesul legii, publicată în M. Of., nr. 772 din 14 noiembrie 2007).

Principiul *non reformatio in peius* se aplică și în caz de rejudecare a cauzei după anularea sentinței, deoarece și acest efect se produce tot la inițiativa apelantului și care nu poate suporta o situație mai grea decât cea rezultată din hotărârea atacată⁵⁴. Principiul nu se aplică atunci când situația părții apelante s-ar înrăutăți ca urmare a apelului principal sau incident formulat de partea adversă.

Secțiunea a 3-a. Recursul

3.1. Sediul materiei. Caracterizare. Instanța competentă

Rekursul este reglementat de art. 483-502 NCPC, ca o cale extraordinară de atac de reformare, nesuspensivă, în principiu, de executare⁵⁵. Recursul urmărește să supună Î.C.C.J. examinarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile. Este deci o cale de atac care se poate exercita numai în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege și care vizează numai legalitatea hotărârii atacate. În cazurile prevăzute de lege, recursul nu se soluționează de Î.C.C.J., ci de instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea, dar și în aceste cazuri are același scop (art. 483 alin. 3 și 4).

Î.C.C.J. este instanța cu plenitudine de competență în ceea ce privește judecarea recursurilor. Acest lucru rezultă cu evidență din chiar definirea legală a scopului recursului – „*recursul urmărește să supună Î.C.C.J. examinarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile (art. 483 alin. 3)*” – care asimilează ideea de recurs cu judecata instanței supreme. Această regulă are o puternică susținere în logica elaborării noului Cod de procedură civilă care, în tezele prelabile proiectului⁵⁶, anunța că o direcție importantă de

⁵⁴ Apreciem și noi că atunci când instanța de apel anulează hotărârea primei instanțe pe motiv că soluția se bazează pe greșita admitere a unei excepții preemptorii (nu a analizat fondul), principiul *non reformatio in peius* nu împiedică ca cererea să fie respinsă ca nefondată deoarece nu se poate afirma că reclamantul ar avea o situație mai grea întrucât nu a obținut nicio soluție în fond (a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 715). Totuși atunci când hotărârea este anulată pentru că procesul s-a judecat fără citarea uneia dintre părți (prin ipoteză a părții care face apel), principiul *non reformatio in peius* se aplică în măsura în care chiar și în astfel de judecată partea respectivă a câștigat o parte din pretenții.

⁵⁵ A se vedea pentru dezvoltări pe baza reglementării actuale, V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), p. 1340-1387, iar pentru cercetări monografice S. Spinei, *Rekursul în procesul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2008; M. Lohănel, *Rekursul în procesul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2011.

⁵⁶ Hotărârea nr. 1527/2007 pentru aprobarea Tezelor prelabile ale proiectului Codului de procedură civilă Redefinirea competenței materiale, publicată în M. Of., Partea I, nr. 889 din 27 decembrie 2007. Potrivit acestora, „*proiectul propune reșezarea competenței materiale, astfel încât:*

- *judecătorii să judece cauzele de valoare mică și/sau de complexitate redusă, dar de o mare frecvență în practică (în acest scop vor fi introduse prevederi care să asigure o modalitate unitară de a evalua obiectul cererii, astfel încât stabilirea competenței după valoare să capete o soluționare rațională și unitară);*

- *tribunalele să devină instanțe cu plenitudine de competență pentru judecata în primă instanță;*

acțiune o reprezintă *unificarea jurisprudenței*. Or, judecata recursurilor de către instanța supremă este parte a mecanismului constituțional de asigurare a unității de interpretare și aplicare a legii. Procedura recursului în interesul legii și cea a pronunțării hotărârii prealabile asupra unor chestiuni de drept sunt complementare. Rolul constituțional al instanței supreme (art. 126 din Constituția României) se realizează, în principal, prin judecarea recursurilor.

Legea a exceptat de la această regulă în general, hotărârile care nu implică o analiză a fondului litigiului (ex. hotărârea de primare, hotărârea prin care se ia act de renunțarea la drept sau de renunțarea la judecată, hotărârea de expedient etc.), o reglementare diferită fiind rezervată, în mod neinspirat, cauzelor de contencios administrativ.

Prin urmare, atunci când judecata apelului a avut loc la tribunal, iar legea nu prevede în mod expres că în materia din care face parte procesul competența judecării recursului revine instanței ierarhic superioare, pentru judecarea acestuia este competentă instanța supremă.

3.2. Obiectul recursului. Felurile recursului

Obiectul recursului îl constituie hotărârile date în apel, cele date, potrivit legii, fără drept de apel, precum și alte hotărâri în cazurile expres prevăzute de lege (art. 483 alin. 1 NCPD).

Hotărârile date în apel sunt, de regulă, susceptibile de recurs, dacă legea nu prevede expres altfel. Și am arătat că uneori legea stabilește expres că hotărârea este supusă numai apelului. Nu este vorba numai de cazuri din Cod, la care ne-am referit deja cu titlu de exemplu, ci și de legi speciale cum ar fi în materie de cambie, bilet la ordin și cec – art. 62 din Legea nr. 58/1934 și art. 54 din Legea nr. 59/1934; în materie de invenție – art. 49 și 77 din Legea nr. 64/1991; în materie de adopție – art. 88 din Legea nr. 273/2004, în materia insolvenței (art. 8 și art. 43 din Le-

– curțile de apel să judece în principal apelurile;

– Înalta Curte de Casație și Justiție să devină instanță de recurs de drept comun și să își îndeplinească rolul constituțional de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii la nivel național.” Aceleași rațiuni sunt reluate și în Expunerea de motive a proiectului noului Cod de procedură civilă (disponibil pe www.c.dep.ro - B; D. 2.3.), ceea ce arată că intenția din tezele prealabile a fost menținută și materializată în textele proiectului, devenit ulterior lege: „reșezarea competenței materiale, astfel încât să conducă atât la apropierea justiției de cetățean, cât și la o justiție previzibilă prin unitatea soluțiilor jurisprudențiale...” și „Modificări de substanță sunt propuse în materia recursului, pentru ca acesta să fie, într-adevăr, o cale extraordinară de atac, exercitată esențialmente doar în cazurile excepționale în care legalitatea a fost înfrântă; – potrivit noii reglementări, recursul urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție examinarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile în concret, aceasta fiind una dintre modalitățile prin care se asigură o practică judiciară unitară la nivelul întregii țări; – competența de soluționare a recursului va reveni, ca regulă, Înaltei Curți de Casație și Justiție, fiind prevăzute expres hotărârile care pot fi atacate cu recurs, hotărârile sustrase recursului, precum și un număr limitat de cazuri în care recursul se va judeca de instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea recurată (în situația unor hotărâri simple, cum ar fi cele care constată perimarea, dispun suspendarea etc.).”

gea nr. 85/2014). Atunci când însă, prin dispoziții anterioare noului Cod de procedură civilă s-a prevăzut că o hotărâre este supusă numai recursului sau că este definitivă, în noua reglementare este supusă numai apelului (ex. hotărârea prin care se dispune ordinul de protecție este supusă – art. 30 din Legea nr. 217/2003 prevede că „este supusă numai recursului”). Aceasta pentru că potrivit art. 7 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a noului Cod s-a prevăzut că ori de câte ori printr-o lege specială se prevede că hotărârea judecătorească de primă instanță este „definitivă” precum și în cazul în care printr-o lege specială se prevede că hotărârea judecătorească de primă instanță este „supusă recursului” sau că „poate fi atacată cu recurs” ori, după caz, legea specială folosește o altă expresie similară, aceasta va fi supusă numai apelului la instanța ierarhic superioară. Desigur, sunt exceptate de la această regulă acele situații în care legea de punere în aplicare a noului Cod a menționat expres contrariul, așa cum se întâmplă în cazul cererilor care se judecă de instanțele de contencios administrativ, unde recursul a rămas singura cale de atac de reformare.

Sunt susceptibile de recurs și hotărârile date fără drept de apel, dacă legea nu prevede expres altfel, adică să le califice definitive (de ex., hotărârea de strămutare – art. 144 alin. 2), cum ar fi: hotărârea prin care se respinge cererea ca urmare a renunțării la dreptul subiectiv – art. 410; hotărârea de perimare – art. 421; hotărârea de expedient – art. 440; hotărârea prin care instanța consfințește acordul de mediere (art. 59 din Legea nr. 196/2006), nu însă și cea prin care instanța respinge cererea de a se lua act de acordul de mediere; hotărârea în materie de contencios administrativ (art. 10 din Legea nr. 554/2004).

În sfârșit, pot exista legi speciale care să prevadă că hotărârile unor organisme sunt supuse recursului, cum ar fi cazul hotărârilor secțiilor CSM în materie disciplinară (art. 51 din Legea nr. 317/2004).

După cum am precizat deja, recursul nu poate fi exercitat, de regulă, *omisso medio*, trecând peste apel, dar am analizat la regulile generale dispoziția art. 459 alin. 2, care prevede o excepție.

Prin excepție de la regula înscrisă în art. 483 alin. 1, nu pot fi atacate cu recurs hotărârile pronunțate în cererile prevăzute la art. 94 pct. 1 lit. a)-i), deci practic toate hotărârile pronunțate de judecătoria, în cele privind navigația civilă și activitatea în porturi, conflictele de muncă și de asigurări sociale, în materie de expropriere, în cererile privind repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare, precum și în alte cereri evaluabile în bani de până la 500.000 lei inclusiv. De asemenea, nu sunt supuse recursului hotărârile date de instanțele de apel în cazurile în care legea prevede că hotărârile de primă instanță sunt supuse numai apelului (art. 483 alin. 2). Dar, potrivit art. XVIII din Legea nr. 2/2013, dispozițiile art. 483 alin. 2 se aplică numai proceselor pornite după 1 ianuarie 2016. În procesele pornite în perioada 15 februarie 2013-31 decembrie 2015, sfera excepțiilor este mai largă deoarece textul are în vedere orice cereri evaluabile în bani în valoare de până la, pe de o parte, 1.000.000 lei inclusiv⁵⁷, iar pe de altă parte, prin art. III-X din

⁵⁷

Curtea Constituțională a României care prin decizia nr. 369 din 30 mai 2017 a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că sintagma „precum și în alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 1.000.000 lei inclusiv” cuprinsă în art. XVIII alin. (2) din Legea

aceeași lege se modifică diferite acte normative din materia contenciosului administrativ și fiscal, care modifică competența de judecată de asemenea manieră încât recursurile să nu mai ajungă la Înalta Curte de Casație și Justiție. Excepțiile sunt, după părerea noastră, prea numeroase, dar ele au fost reținute la presiunea Î.C.C.J. pentru a evita – se spune – supraaglomerarea instanței supreme. Ni se pare însă nepotrivit ca în materii întregi, cum ar fi nulitatea, anularea și desfacerea căsătoriei, filiația, cererile posesorii, cererile de împărțeală judiciară, indiferent de valoare etc. să nu se ajungă prin intermediul recursului la instanța supremă.

Încheierile premergătoare pronunțate de instanța a cărei hotărâre se poate ataca cu recurs vor fi suspendate recursului odată cu fondul, cu excepția încheierilor prin care s-a suspendat cursul judecătii, care pot fi atacate separat (art. 414). Alte încheieri premergătoare nu pot fi atacate niciodată ori pot fi supuse numai apelului. Ne-am referit la ele cu titlu de exemplu, când ne-am ocupat de obiectul apelului.

Ca și în cazul apelului, în afara recursului principal este posibil să existe și un recurs incident sau un recurs provocat, care se pot exercita în aceleași ipoteze și condiții ca la apel (art. 491).

3.3. Subiectele recursului

Ca și în cazul apelului, recursul poate fi exercitat, în principiu, numai de către părțile care au figurat în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată. Precizările și soluțiile oferite acolo sunt valabile, cu adaptările ce țin de denumirea căii

nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă este neconstituțională (dec. nr. 369/2017, publicată în M. Of., partea I, nr. 582 din 20 iulie 2017). Nici pragul de 500.000 lei din art. 483 alin. (2) NCPC nu a mai rămas, față de considerentele decisive din par. 34 al deciziei Curții. Așa cum am arătat într-un recent studiu în care am analizat sub aspect atât critic cât și apreciativ decizia [Tr. C. Briciu (coord.), C. C. Dinu, M. Stancu, Gh. L. Zidaru, *Analiza deciziei Curții Constituționale nr. 369/2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a sintagmei „precum și în alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 1.000.000 lei inclusiv”*. Sfârșitul epocii „pragului valoric” și speranțele într-o Curte de Casație unificatoare a jurisprudenței, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 24 iulie 2017), în urma acesteia putem reține următoarele: criteriul „pragului valoric” ca limitare a exercitării recursului este înlăturat, indiferent de quantumul acestuia. Aceasta pentru că instanța de control constituțional nu a făcut un simplu „test de proporționalitate” a quantumului pragului valoric de 1.000.000 lei, ci a repudiat însuși sistemul de a condiționa accesul la recursul în fața Curții de Casație de un prag valoric; deciziile date în apel în legătură cu care recursul era limitat în temeiul criteriului valoric sunt recurabile; în opinia noastră, decizia Curții ar trebui să se aplice numai proceselor începute după publicarea acesteia, precum și, în mod excepțional, celor care au invocat excepția de neconstituționalitate admisă precum și celor aflați în situație juridică identică (numai Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, Gh. L. Zidaru; a se vedea opinia diferită G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 719); în absența unei intervenții a legiuitorului, care să prevadă altceva, recursurile împotriva hotărârilor date de instanțele de apel în acele cauze care sunt vizate de hotărârea Curții Constituționale vor reveni în competența Înaltei Curți de Casație și Justiție, indiferent de instanța care a pronunțat hotărârea supusă recursului; Curtea a analizat și situația art. 483 alin. (2) NCPC (par. 34) și a conchis că și acesta este neconstituțional în ceea ce privește pragul valoric de 500.000 lei, legiuitorul urmând să modifice și art. 483 alin. (2) NCPC, în mod corespunzător deciziei Curții.

de atac, și în cazul recursului, dacă legea nu prevede în mod expres altfel (de ex., art. 534 alin. 2 prevede că încheierea pronunțată în materia procedurii necontențioase judiciare este supusă numai apelului și deci soluția în sensul că apelul poate fi făcut de orice persoană interesată nu poate fi valabilă și în cazul recursului).

Părțile se numesc în această etapă recurent și intimat. În cazul recursului incident și al celui provocat, calitatea de recurent o poate avea numai intimatul din recursul principal, iar calitatea de intimat partea potrivnică în cazul apelului incident și un alt intimat sau o terță persoană care a figurat în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată, dar nu este parte în recursul principal, în cazul recursului provocat.

3.4. Termenul de recurs

Recursul poate fi exercitat de partea nemulțumită, în termen de 30 de zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel, precum și de Ministerul Public, în condițiile arătate la apel. De altfel, și celelalte aspecte examinate la termenul de apel sunt valabile și în cazul termenului de recurs (art. 485 alin. 1 și art. 494 NCPC). Potrivit art. 485 alin. 2 NCPC, dacă intimatul nu a invocat prin întâmpinare sau din dosar nu reiese că recursul a fost depus peste termen, el se va socoti făcut în termen. Spre deosebire de apel, termenul de recurs, și cererea de recurs de altfel, nu sunt suspensive de executare. Numai în mod excepțional, recursul suspendă executarea și ne vom ocupa de aceste cazuri în paragraful următor.

3.5. Cererea de recurs și efectele ei. Motivarea recursului

Cererea de recurs va cuprinde, potrivit art. 486 alin. 1 următoarele mențiuni:

a) numele și prenumele, domiciliul sau reședința părții în favoarea căreia se exercită recursul, numele, prenumele și domiciliul profesional al avocatului care formulează cererea ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și numele și prenumele consilierului juridic care întocmește cererea. Prezențele dispoziții se aplică și în cazul în care recurentul locuiește în străinătate;

b) numele și prenumele, domiciliul sau reședința, după caz, denumirea și sediul intimatului;

c) indicarea hotărârii care se atacă;

d) motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul și dezvoltarea lor sau, după caz, mențiunea că motivele vor fi depuse printr-un memoriu separat;

e) semnătura părții sau a mandatarului părții.

În legătură cu cererea de recurs sunt necesare unele explicații:

– în afară de numele/denumirea și domiciliul/sediul părții (recurentului) trebuie să se precizeze în cererea de recurs și numele/domiciliul profesional al avocatului/consilierului juridic care întocmește cererea. Avocatul sau, după caz,

consilierul juridic vor ataşa la cerere împuternicirea avocaţială, respectiv împuternicirea de reprezentare în judecată (delegaţia, cum spune, impropriu, art. 486 alin. 2).

- motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul, fie că sunt indicate în cerere sau într-un memoriu separat, trebuie să se integreze în motivele de casare prevăzute limitativ de art. 488. Spre deosebire de apel, recursul nemotivat sau nemotivat în termen este nul, cu excepţia cazului de la art. 488 alin. 3;

- cererea, dacă este cazul, trebuie să facă referire şi la eventualele probe chiar dacă art. 486 nu prevede în mod expres, deoarece art. 492 îngăduie înscrierile noi şi recurentul, sub sancţiunea decăderii, trebuie să le depună, ca regulă, odată cu cererea de recurs;

- cererea de recurs se semnează, după caz, numai de parte, sau mandatarul ei.

La cerere, în afară de dovada privind calităţile cerute de art. 13 alin. 2 ori de dovada de reprezentant al avocatului sau consilierului juridic, trebuie ataşate, aşa cum am arătat, înscrierile noi, dacă este cazul, şi dovada achitării taxei de timbru (art. 496 alin. 2). Cererea de recurs se taxează cu 100 lei, dacă se invocă unul sau mai multe dintre motivele prevăzute la art. 488 alin. 1, pct. 1-7, iar dacă se invocă încălcarea sau aplicarea greşită a normelor de drept material, pentru cazuri şi acţiuni pentru cereri şi acţiuni evaluabile în bani, recursul se taxează cu 50% din taxa ce s-a plătit pentru cererea de chemare în judecată, dar numai în raport cu suma contestată pentru care s-a introdus calea de atac, dar nu mai puţin de 100 lei. Cu aceeaşi sumă (100 lei) se taxează, pentru acest ultim motiv, recursul în cazul cererilor neevaluabile în bani (art. 24 din O.U.G. nr. 80/1013). În unele cazuri legea stabileşte o taxă fixă (art. 25 din O.U.G. nr. 80/1013).

Menţiunile prevăzute de art. 486 alin. 1 lit. a) şi c)-e), precum şi cerinţele prevăzute la alin. 2 sunt prevăzute sub acţiunea nulităţii şi, la nevoie, nu trebuie dovedită vătămarea.

Sub vechea reglementare, Curtea Constituţională prin decizia nr. 176/2005 a decis că art. 302¹ alin. 1 lit. a) este neconstituţional în ceea ce priveşte sancţionarea cu nulitate absolută a omisiunii de a preciza în cuprinsul cererii de recurs numele/denumirea, domiciliul/studiul părţilor etc.⁵⁸ După cum am arătat cu un alt prilej⁵⁹, înlăturarea sancţiunii exprese a nulităţii – textul nu spunea că este absolută, considerentele hotărârii Curţii cuprinzând o asociere nefericită între nulitatea *expresă* şi cea *absolută* – nu avea efect decât pe planul probei vătămării, deoarece ea nu se mai prezuma, ci trebuia dovedită, fiind tot în prezenţa unei nulităţi, dar virtuale. Dacă noul cod a prevăzut sancţiunea nulităţii în mod expres, este pentru că în actuala reglementare cererea de recurs era gândită ca fiind formulată întotdeauna de un specialist, licenţiat în drept, fie că este parte, mandatarul ei soţ sau rudă, avocat ori consilier juridic şi este de neadmis ca cererea să nu fie formulată cu toate elementele necesare.

⁵⁸ Vezi în M. Of., p. I, nr. 356 din 27 aprilie 2005.

⁵⁹ A se vedea pentru critica deciziei V. M. Ciobanu, Curtea Constituţională – garant al supremaţiei Constituţiei, putere legiuitoare sau expert parlamentar?, în R.R.D.P. nr. 3/2009, p. 78-79.

În art. 487 alin. 3 teza a doua se precizează că dispozițiile art. 82 alin. 1, art. 83 alin. 3 și ale art. 87 alin. 2 rămân aplicabile. În consecință:

- dacă lipsește dovada calității de reprezentant, instanța nu va anula automat cererea de recurs, ci va acorda un termen scurt pentru acoperirea lipsei și numai dacă aceasta nu se acoperă va anula cererea;

- avocatul care a reprezentat sau asistat partea la judecata procesului poate face, chiar fără mandat, actele prevăzute de art. 87 alin. 2.

Deși în cazul recursului nu se mai face trimitere la art. 196 alin. 2, cum se întâmplă în legătură cu cererea de apel, socotim că și la recurs lipsa semnăturii celor prevăzuți de art. 486 alin. 1 lit. e) poate fi împlinită în condițiile stabilite pentru cererea de chemare în judecată de art. 156 alin. 2, din moment ce și în sistemul noului cod sancțiunea nulității a rămas o sancțiune extremă. Într-adevăr, art. 177 alin. 1 stabilește că ori de câte ori este posibilă înlăturarea vătămării fără anularea actului, judecătorul va dispune îndreptarea neregularităților actului de procedură. Aceeași soluție rezultă și din art. 490 alin. 2, care face trimitere la art. 471, text ce în alin. 3 reglementează regularizarea cererii de apel.

Inițial, noul Cod de procedură civilă prevedea că cererea de recurs/motivele de recurs, exercitarea și susținerea recursului se poate face în cazul persoanelor fizice numai prin avocat, afară de cazurile prevăzute de art. 13 alin. 2. Curtea Constituțională a declarat neconstituțională această prevedere⁶⁰, apreciind în mod greșit că ea ar contraveni accesului liber la justiție⁶¹.

Cererea de recurs produce următoarele efecte:

- a) *investirea instanței*. Ca și în cazul apelului pentru declanșarea controlului judiciar este nevoie de sesizarea instanței, care se realizează tocmai prin cererea de recurs;

- b) *suspendarea executării hotărârii atacate, dar numai în cazurile expres prevăzute de lege*.

Spre deosebire de apel, recursul nu este, de regulă, suspensiv de executare, adică nu suspendă de drept executarea. Totuși, în unele cazuri, anume prevăzute de lege, acest efect se produce. Noul Cod a preluat în art. 484 alin. 1 soluția din vechiul art. 300 alin. 1 și deci recursul suspendă de drept executarea hotărârii în cazurile privitoare la strămutarea de hotare, desființarea de construcții, plantații sau a oricăror lucrări având o așezare fixă, precum și în cazurile anume prevăzute de lege, cum ar fi, de exemplu, în materia contenciosului administrativ, art. 20 alin. 2 din Legea nr. 554/2004 și art. 51 alin. 4 din Legea nr. 317/2004, care prevede

⁶⁰ Dec. nr. 462/2014 publicată în M. Of., Partea I, nr. 775 din 24 octombrie 2014 și dec. 485/2015, publicată în M. Of., Partea I, nr. 539 din 20 iulie 2015.

⁶¹ Hotărârea a fost criticată în doctrină, fiind apreciată drept contrară practicii europene și chiar contrară dreptului de a avea un acces la justiție efectiv, iar nu unul ilizoriu. V. M. Ciobanu, G. Boroi, Fl. A. Baias, Tr. C. Briciu, Cl. C. Dinu, Gh. L. Zidaru, *Considerații privind constituționalitatea dispozițiilor din noul Cod de procedură civilă care stabilesc asistența avocațială obligatorie în recurs*, în RRDP nr. 3/2014, p. 134-147, disponibil și pe www.juridice.ro (la data de 27 iunie 2014); I. Leș, *Revolta Curții Constituționale împotriva Codului de procedură civilă*, în *Studii de drept judiciar privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 111-128. C. Bîrsan, M. Livescu, *Efectivitatea dreptului de acces la Justiție în materie civilă, în Avocatura în România*, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 73-111.

că recursul suspendă executarea hotărârii secției CSM de aplicare a sancțiunii disciplinare pentru judecători, procurori și magistrați-asistenți; art. 1064 alin. 3 NCPC prevede că recursul este suspensiv de executare, în cazul în care se atacă încheierea prin care s-a dispus restituirea cauțiunii.

Ca și în reglementarea precedentă, în alte cazuri decât cele menționate mai sus instanța de recurs poate, la cererea recurentului, dispune, motivat, suspendarea hotărârii atacate cu recurs, dacă legea nu interzice expres luarea acestei măsuri. De exemplu, art. 39 alin. 6 din Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate prevede că nici exercitarea apelului și nici exercitarea recursului nu suspendă executarea hotărârii instanței.

Cererea de suspendare, se depune direct la instanța de recurs având atașată o copie certificată de pe cererea de recurs și dovada depunerii cauțiunii prevăzute la art. 719 și care se calculează de către recurent, precum și o copie legalizată de pe dispozitivul hotărârii atacate cu recurs, dar această cerință numai dacă cererea de suspendare se face înainte de a ajunge dosarul la instanța de recurs.

Judecata cererii are loc în camera de consiliu, cu citarea părților în modalitățile prevăzute la alin. 3, într-o compunere diferită, în funcție de momentul la care s-a depus cererea de suspendare: dacă s-a depus înainte de ajungerea dosarului la instanța de recurs, de un complet format din 3 judecători, anume constituit, în condițiile legii; dacă s-a fixat deja completul de filtru la Înalta Curte de Casație și Justiție, de către acest complet; în cazul în care s-a fixat termen în ședință publică, de completul care judecă recursul pe fond.

Termenul de judecată, pentru care se face și citare, se stabilește de către președintele completului în așa fel încât de la primirea cererii de suspendare să nu treacă mai mult de 10 zile, fiind deci o cerere care trebuie soluționată de urgență. În același scop, pronunțarea trebuie să se facă în cel mult 48 de ore de la judecată. Instanța se pronunță printr-o încheiere care, fie că se admite cererea, fie că se respinge, trebuie motivată. Această încheiere este definitivă.

Această procedură pe care am evocat-o se aplică în mod corespunzător și în cazul în care, pentru motive temeinice, se solicită instanței de recurs să revină asupra măsurii suspendării.

Cât privește motivarea recursului, ca și în cazul apelului trebuie să facem o distincție:

- dacă termenul de recurs curge de la comunicarea hotărârii, vom avea un singur termen, atât pentru exercitare, cât și pentru motivare, iar motivarea se face prin însăși cererea de recurs. Această soluție este valabilă și pentru ipoteza în care comunicarea hotărârii s-a făcut odată cu încheierea de încuviințare a executării silite și pentru ipoteza în care partea a primit, sub semnătură, copie de pe hotărâre ori a cerut comunicarea hotărârii părții adverse (art. 470 alin. 5, art. 468 alin. 2 și art. 148 alin. 2);

- există două termene de aceeași durată, unul pentru exercitarea recursului și al doilea pentru motivarea recursului, care curge numai de la comunicarea hotărârii, în cazul în care termenul de recurs curge de la pronunțare și în cazul în care partea interesată a declarat recurs înainte de a i se comunica hotărârea (art. 470 alin. 5 și art. 468 alin. 3).

Dacă procurorul a participat la judecata procesului în care s-a pronunțat hotărârea atacată cu recurs, se va depune o copie de pe motivele de casare și pentru procuror.

Dacă motivarea nu s-a făcut în termenul legal sau dacă motivele invocate de recurent nu se încadrează în motivele de casare prevăzute de art. 488⁶², recursul este nul. Dacă legea nu dispune altfel, motivele de casare care sunt de ordine publică pot fi ridicate din oficiu de instanță, chiar după împlinirea termenului de motivare a recursului, fie în procedura de filtrare, fie în ședință publică. Deși textul vorbește de motive, în realitate sunt avute în vedere excepții de ordine publică, deoarece motivele se invocă prin cererea de recurs, iar în cursul judecării mijlocul procesual de invocare este excepția.

Instanța de recurs poate invoca un motiv de ordine publică numai în măsura în care recursul a fost formulat în termen.

Trebuie reținut că neinvocarea de către instanța de recurs a unui motiv de ordine publică nu deschide calea unei contestații în anulare speciale, întemeiată pe art. 509 alin. 2 pct. 3, deoarece pentru aceasta instanța ar fi trebuit să fi omis să se pronunțe asupra unui motiv de recurs invocat de parte, în termenul legal.

3.6. Depunerea recursului și pregătirea dosarului de recurs

Depunerea recursului se face, sub sancțiunea nulității, la instanța a cărei hotărâre se atacă, unde se procedează ca și în cazul apelului, dar termenul prevăzut de art. 471 alin. 5 se dublează. Astfel, întâmpinarea trebuie depusă în 30 de zile de la comunicare, iar răspunsul la întâmpinare în termen de 20 de zile de la comunicarea întâmpinării. Prin aceste acte de procedură se va menționa dacă recurentul, respectiv intimatul este de acord ca recursul, atunci când este admisibil în principiu, să fie soluționat de către completul de filtru prevăzut la art. 493.

Președintele instanței a cărei hotărâre se atacă, după împlinirea termenului de recurs pentru toate părțile, precum și a termenelor de depunere a întâmpinării și a răspunsului la întâmpinare, va înainta instanței de recurs întreg dosarul.

Ca și în cazul apelului, art. XIII din Legea nr. 2/2013 stabilește că dispozițiile privind pregătirea dosarului de recurs de către instanța a cărei hotărâre se atacă (art. 490 și art. 471) se vor aplica numai proceselor începând cu data de 1 ianuarie 2019, până atunci aplicându-se, în mod corespunzător, prevederile referitoare la apel din art. XIV alin. 2-4, art. XV alin. 2-5, art. XVI, precum și art. XVII care are în vedere recursul:

- recursul/motivele de casare se depun la instanța a cărei hotărâre se atacă;
- dacă recursul este de competența ÎCCJ, președintele instanței/secției sau înlocuitorul, primind dosarul a cărei hotărâre se atacă, va lua, prin rezoluție,

⁶² Potrivit vechiului Cod de procedură civilă, dacă dezvoltarea motivelor făcea posibilă încadrarea în unul din motivele de recurs, indicarea greșită a lor nu atrăgea nulitatea recursului. Reglementarea din noul Cod este mai drastică și nu mai reține acest mijloc de salvagardare a recursului, fiind mult mai drastic sub acest aspect.

măsuri pentru stabilirea aleatorie a unui complet format din 3 judecători, care va pregăti dosarul de recurs și va decide asupra *admisibilității în principiu* a recursului;

– toate recursurile împotriva aceleiași hotărâri se repartizează la același complet;

– termenul prevăzut de art. XV alin. 3, de 15 zile, pentru depunerea în-
tâmpinării și cel de 10 zile, pentru depunerea răspunsului la întâmpinare se
dublează.

3.7. Motivele de casare

Motivele de casare, în număr de 8, sunt prevăzute în art. 488 NCPC. Casarea unei hotărâri se poate cere, numai pentru următoarele motive de nelegalitate⁶³:

1) când instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale, deci judecata nu s-a făcut cu numărul de judecători cerut de lege sau la judecată a participat un judecător care nu putea face parte din complet ori care a fost recuzat și instanța în mod greșit a respins cererea de recuzare. Prin acest motiv se poate invoca lipsa procurorului când concluziile Ministerului Public sunt, potrivit legii, obligatorii;

2) când judecătorul nu a fost stabilit aleatoriu pentru soluționarea cauzei sau, deși a fost ales aleatoriu, a fost schimbat, cu încălcarea normelor aplicabile, pe parcursul judecării ori dacă hotărârea a fost pronunțată de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterile în fond a procesului. Pe parcursul procesului judecătorii nu se pot schimba decât în mod excepțional, pentru motive temeinice, iar hotărârea trebuie pronunțată de același complet în fața căruia părțile au pus concluzii. Acest motiv se verifică prin analizarea încheierilor de ședință, a încheierii de dezbateri sau, după caz, a părții introductive a hotărârii judecătorești;

3) când hotărârea s-a dat cu încălcarea competenței de ordine publică a altei instanțe. Se poate invoca atât încălcarea competenței generale, cât și a celei materiale și a celei teritoriale exclusive dacă neкомпetența a fost invocată în condițiile prevăzute expres de art. 130 NCPC. Nu se poate invoca încălcarea normelor de competență teritorială de drept comun sau alternativă, chiar și atunci când excepția de neкомпetență a fost invocată în termen legal, la prima instanță, dar a fost respinsă, instanța de apel menținând soluția;

4) când instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești, intrând în domeniul puterii legislative sau a puterii executive. Este vorba de ceea ce doctrina clasică denumea *exces de putere (caracterizat)*⁶⁴ – adică atunci când hotărârea judecătorească săvârșește un act pe care numai puterea legiuitoare sau cea executivă l-ar putea face potrivit ordinii constituționale, precum a da valoare legală unor texte abrogate sau neagă orice valoare unui text încă în vigoare ori critică pe legiuitor, ceea ce presupune violarea principiului separației puterilor. Acest motiv nu

⁶³ A se vedea, cu adaptările corespunzătoare, I. Bălan, *Motivele de recurs*, Ed. Wolters Kluwer România, București, 2010.

⁶⁴ A se vedea, C. Hamangiu, R. Hutschneker, G. Iuliu, *Recursul în casație și contenciosul administrativ*, Ed. S. Ciornei, București, 1930, p. 299-301.

trebuie confundat cu cel de la pct. 3 care separă competența instanțelor judecătorești de alte organe cu sau fără activitate jurisdicțională, plasate în afara sferei puterii judecătorești. Discutând despre acest motiv de casare trebuie analizat faptul că evoluția rolului judecătorului în aplicarea normelor. Astfel, așa cum am arătat și cu altă ocazie⁶⁵, judecătorul are dreptul să verifice în mod direct dacă legea română este în concordanță cu tratatele internaționale privind drepturi fundamentale ale omului la care România este parte, în caz contrar urmând a prevala acestea din urmă. Dacă însă se invocă neconstituționalitatea prevederilor unui tratat sau altor acorduri internaționale, numai Curtea Constituțională este competentă să se pronunțe, conform art. 146 pct. b) din Constituție. Judecătorul are dreptul să verifice în mod direct concordanța dintre legea română și o reglementare europeană care se impune cu precădere⁶⁶. De asemenea, în cadrul controlului exercitat asupra actelor administrative, instanțele judecătorești pot dispune suspendarea actului administrativ pe durata judecății și anularea acestuia. Fără a se considera că își depășesc sfera de exercițiu a puterii judecătorești, instanțele pot obliga organele administrației publice să efectueze un anumit act administrativ și să aplice daune împotriva reprezentantului organului administrativ care nu se conformează⁶⁷. Atunci când instanțele obligă administrația la emiterea unui anumit act nu se poate aprecia că și-au depășit limitele puterii judecătorești⁶⁸;

5) când, prin hotărârea dată, instanța a încălcat regulile de procedură a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității. Nulitatea absolută poate fi invocată direct în fața instanței de recurs, dacă legea nu prevede altfel⁶⁹, în timp ce nulitatea

⁶⁵ Tr. C. Briciu, în *Instituții judiciare*, ed. 2, p. 29-42.

⁶⁶ Pentru analiza limitelor pe care le are judecătorul în analizarea compatibilității normelor interne cu cele internaționale și explicarea ierarhiei acestora, a se vedea I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, vol. I, București, 2013, p. 157-199.

⁶⁷ Instanțele pot dispune obligarea la emiterea unei autorizații de construire atunci când constată că refuzul primarului nu este justificat. În acest caz nu se poate afirma că instanța s-a substituit organului administrativ, deoarece nu a emis ea actul ci numai a obligat autoritatea să respecte legea și să emită actul administrativ pe care, în mod abuziv, îl refuză.

⁶⁸ Destul de contestat de administrație, acest drept al instanțelor este indispensabil pentru realizarea unui control complet împotriva eventualelor abuzuri ale administrației, care s-ar putea prevala de dreptul de a aprecia asupra oportunității adoptării unor măsuri pentru a ascunde abuzul. Înalta Curte de Casație și Justiție a arătat că instanța se substituie organului administrativ și depășește limitele puterii judecătorești numai atunci când emite chiar ea actul administrativ sau pronunță o hotărâre care să țină loc de act administrativ. Potrivit argumentului *a contrario*, obligarea administrației să se conformeze legii și să elibereze un anumit act administrativ nu reprezintă o depășire a limitelor puterii judecătorești – C.S.J., Secția contencios administrativ, decizia nr. 692/1994, în Dreptul nr. 12/1995, p. 68 și urm.

⁶⁹ Nulitatea absolută poate fi dedusă pe calea motivelor de casare sau ca excepție, direct în fața instanței de recurs, dar numai dacă pentru soluționarea ei nu este necesară administrarea altor probe în afara înscrisurilor noi (art. 247 alin. 1 teza I). Dacă însă excepția nulității a fost invocată la prima instanță și a fost respinsă sau instanța a omis a se pronunța asupra ei, iar în apel nu a fost criticată soluția în această privință, nu se poate invoca în recurs deoarece se opun dispozițiile art. 488 alin. 2. De asemenea, nulitatea absolută nu ar putea fi invocată direct în recurs dacă prin aceasta s-ar încălca regula prevăzută de art. 178 alin. 5, conform căreia toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată, sub sancțiunea din dreptul de a le mai invoca, regula care, așa cum am arătat, se aplică și nulităților absolute.

relativă poate constitui motiv de recurs numai dacă s-a invocat în termen în fața primei instanțe și în apel⁷⁰;

6) când hotărârea nu cuprinde motivele pe care se întemeiază sau cuprinde motive contradictorii ori numai motive străine de natura cauzei. Practic, în toate cele trei ipoteze (*motivare inexistentă, inexactă sau insuficientă*) suntem în prezența nemotivării hotărârii, ori motivarea constituie pentru părți o garanție puternică împotriva arbitrariului judecătorilor, iar pentru instanțele superioare un element necesar în exercitarea controlului declanșat prin căile de atac. S-a reținut însă că judecătorul este obligat să motiveze soluția pe fiecare capăt de cerere, dar nu este obligat să răspundă separat la fiecare argument al părților⁷¹, admițându-se chiar și motivarea implicită;

7) când s-a încălcat autoritatea de lucru judecat. Acest efect al hotărârii judecătorești este socotit de ordine publică și nu se poate pronunța o hotărâre ne-socotindu-se autoritatea de lucru judecat rezultând dintr-o hotărâre anterioară. Prin derogare de la art. 488 alin. 2, autoritatea de lucru judecat poate fi invocată direct în recurs. Întrucât legea nu distinge, apreciem că este vorba de invocarea autorității de lucru judecat sub ambele efecte, *negativ* (pe calea excepției) și *pozitiv* (ca mijloc de apărare);

8) când hotărârea a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material⁷². Această ipoteză se referă la situațiile în care instanța recurge la textele de lege de drept material aplicabile speței, dar fie le încalcă, în litera sau spiritul lor, fie le aplică greșit, interpretarea pe care le-o dă fiind prea întinsă sau prea restrânsă ori cu totul eronată.

Potrivit art. 488 alin. 2, motivele de casare la care ne-am referit nu pot fi primite decât dacă ele nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să

⁷⁰ Nulitatea relativă la acte care au avut loc după închiderea debaterilor ori cu privire la hotărârea judecătorească poate fi invocată ca motiv de casare deoarece nu a existat posibilitatea invocării ei în fața instanței de fond.

⁷¹ C. Hamangiu, R. Hutschneker, G. Iuliu, *op. cit.*, p. 242-256.

⁷² Acest motiv de recurs corespunde art. 304 pct. 9 C. pr. civ. 1865, dar spre deosebire de el, se referă numai la încălcarea normelor de drept material. Tocmai din acest motiv, suntem datori să interpretăm mai permisiv întinderea art. 488 alin. 1 pct. 5 NCPC, noțiunea de nulitate denumind generic finalitatea oricărei încălcări a regulilor de procedură, în afara celor de la pct. 1-4 și 6 și 7. Prin urmare, se încadrează în motivul de casare de la pct. 5 și încălcarea unor termene de decădere, întrucât actul efectuat cu încălcarea lor este lovit de nulitate, încălcarea regulilor aplicabile perimării, deoarece actele efectuate după intervenția acestora sunt lovite de nulitate; aplicarea greșită a regulilor suspendării judecării, dar și soluționarea greșită a regulilor privind condițiile de admisibilitate ale acțiunii în constatare sau cele referitoare la existența unei proceduri prealabile a cărei nerespectare conduce la inadmisibilitatea cererii de chemare în judecată. În ceea ce privește calitatea procesuală, actualitatea dreptului sau interesului, apreciem că cel mai adesea greșita lor soluționare se încadrează la art. 488 alin. 1 pct. 8 deoarece, chiar dacă sunt definite de normele procesuale condiții de exercițiu ale acțiunii civile, dezlegarea lor se face prin aplicarea unor reguli de drept material, respectiv cele care guvernează raportul juridic dedus judecării. Tot la pct. 8 se încadrează și criticile privind cheltuielile de judecată, în măsura în care se invocă aspecte de aplicare și interpretare a normelor legale care le guvernează, deoarece în pofida faptului că se regăsesc în codul de procedură civilă, sunt norme de drept material care reglementează un caz special de răspundere delictuală.

se pronunțe asupra lor. Această regulă reprezintă o transpunere a lui *omisso medio* la nivelul motivelor pentru care se poate exercita recursul. S-a dorit și în acest fel să se sublinieze caracterul excepțional al recursului. Această regulă se aplică deopotrivă motivelor de ordine privată cât și celor de ordine publică. Ea este aplicabilă atât părților cât și instanței de recurs, deoarece aceasta din urmă, chiar dacă nu este, nu poate invoca motive pe care nu le-ar putea invoca nici părțile. Ea însă nu se aplică atunci când se invocă necompetența generală a instanțelor judecătorești sau necompetența internațională (art. 130 alin. 1 și art. 171 alin. 2), precum și autoritatea de lucru judecat (art. 432), acestea putând fi invocate direct și în recurs.

3.8. Procedura de filtrare a recursurilor la Înalta Curte de Casație și Justiție

Când recursul este de competența Î.C.C.J., art. 493 instituie o procedură de filtrare a recursurilor:

- președintele instanței, secției ori o persoană desemnată de aceștia, primind dosarul de la instanța a cărei hotărâre se atacă, va lua, prin rezoluție, măsuri pentru stabilirea aleatorie a unui complet de 3 judecători, care va decide asupra admisibilității în principiu a recursului. Aici se concentrează toate recursurile împotriva aceleiași hotărâri (art. 475 alin. 3);

- pe baza recursului, întâmpinării, răspunsului la întâmpinare și a înscrisurilor noi care, potrivit art. 492, sunt admisibile, președintele completului/un alt membru/magistratul asistent va întocmi, în termen de cel mult 30 de zile de la repartizarea dosarului, un raport asupra admisibilității în principiu a recursului. Raportorul nu devine incompatibil;

- raportorul va verifica dacă recursul îndeplinește cerințele de formă prevăzute sub sancțiunea nulității, dacă motivele invocate se încadrează în cele prevăzute de art. 488, dacă există motive de ordine publică ce se pot invoca din oficiu ori dacă este vădit nefondat. De asemenea, va arăta, dacă este cazul, jurisprudența Curții Constituționale, a Î.C.C.J., a C.E.D.O. și a C.J.U.E., precum și poziția doctrinei în problemele de drept vizând dezlegarea dată prin hotărârea atacată;

- după analiza raportului în completul de filtru, acesta se comunică de îndată părților, care pot formula în scris un punct de vedere asupra raportului în termen de 10 zile de la comunicare. În lipsa dovezii de comunicare și înainte de expirarea unui termen de 30 de zile de la comunicare, completul nu va putea trece la examinarea recursului, potrivit alin. 5 și 6;

- în cazul în care completul este în unanimitate de acord că recursul nu îndeplinește cerințele de formă, că motivele de casare invocate și dezvoltarea lor nu se încadrează în cele prevăzute de art. 488, anulează sau, după caz, respinge recursul printr-o decizie motivată, pronunțată fără citarea părților, care nu este supusă niciunei căi de atac⁷³. Decizia se comunică părților (alin. 5);

⁷³ Curtea Constituțională a declarat neconstituțională sintagma „sau că recursul este vădit nefondat” prin raportare la dreptul fundamental al liberului acces la justiție și dreptul

– dacă raportul apreciază că recursul este admisibil și toți membrii sunt de acord, iar problema de drept care se pune în recurs nu este controversată sau face obiectul unei jurisprudențe constante a Î.C.C.J., și, potrivit art. 490 alin. 2 teza finală NCPC, părțile sunt de acord ca recursul să fie soluționat de către completul de filtru, acesta se poate pronunța asupra fondului recursului, fără citarea părților, printr-o decizie definitivă, care se comunică părților. În soluționarea recursului, instanța va ține seama de punctele de vedere ale părților formulate potrivit alin. 4 (alin. 6);

– în cazul în care recursul nu poate fi soluționat potrivit alin. 5 sau 6, completul va pronunța, fără citarea părților, o încheiere de admitere în principiu a recursului și va fixa termenul de judecată pe fond a recursului, cu citarea părților (alin. 7). Recursul în ședință publică va fi judecat de același complet.

3.9. Judecarea recursului

Pregătirea judecății recursului se face aplicându-se prin asemănare dispozițiile art. 475, din materia apelului, dacă recursul este de competența instanței ierarhic superioare.

Judecarea recursului se face, potrivit art. 494 NCPC, după regulile privind judecata de apel, aplicabile în măsura în care nu contravin normelor care reglementează recursul. Și deosebiri există, desigur, deoarece recursul nu are caracter devolutiv și nu provoacă o nouă judecată în fond, ci numai un control al hotărârii atacate, în limita motivelor expres prevăzute de lege și fără a se administra probe noi. Fac excepție înscrisurile noi (art. 492 NCPC)⁷⁴. Înscrisurile noi pot fi depuse,

la apărare (dec. nr. 839 din 8 decembrie 2015, publicată în M. Of., 69 din 1 februarie 2016. Pentru critica soluției Curții, a se vedea I. Leș, „Revolta” Curții Constituționale împotriva Codului de procedură civilă, p. 116-122. De asemenea, soluția Curții a fost apreciată ca excesivă, apreciindu-se că „actualii judecători ai CCR au uitat că Legea nr. 47/1992 a debutat cu soluția de a se putea respinge excepția de neconstituționalitate ca vădit nefondată fără citarea părților. În cazul prevăzut de art. 493 contradictorialitatea și dreptul la apărare se respectau, deoarece prin procedură scrisă se comunica raportul și punctul de vedere al părților. Chiar și în jurisprudența CEDO se acceptă procedura scrisă la nivelul instanței supreme. Pe de altă parte, recomand actualilor judecători să adâncească problema tipurilor de decizii ce pot fi pronunțate și prin care se poate evita declararea necondiționată de neconstituționalitate și evita vidul legislativ – fără aroganță, dar și fără falsă modestie, recomand studiul meu, *Considerații referitoare la deciziile ce se pot pronunța ca urmare a exercitării controlului de constituționalitate*, în Dreptul nr. 5-6/1994 și mai ales doctrina citată acolo” (V. M. Ciobanu, în *O întrebare retorică: cine răspunde în cazul declarării ca neconstituțională a unei dispoziții legale modificată cu încălcarea unei decizii a Curții Constituționale*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 15 ianuarie 2016).

⁷⁴ Noțiunea de înscris se referă la instrumentul probator. Nu sunt înscrisuri alte probe, chiar dacă ele sunt consemnate pe un înscris (ex. depoziția unui martor consemnată de notar sau dată în alt dosar; o expertiză extrajudiciară; un început de dovadă scrisă, deoarece el trebuie completat cu alte probe; o anchetă socială etc.). Sunt asimilabile însă, înscrisurile constând în relații scrise pe care instanța de recurs le-ar putea solicita de la autorități. Prin noțiunea de înscris „nou” se înțelege acela care nu a fost folosit în fața instanțelor de fond. Nu interesează dacă acesta a existat sau nu în timpul judecății în fond și nici dacă nefolosirea lui se datorează culpei părții care îl depune în recurs (Trib. Suprem., col. civ., dec. nr. 179/1955, în CD 1955, p. 234). Recent s-a exprimat opinia

sub sancțiunea decăderii, odată cu cererea de recurs, respectiv odată cu întâmpinarea. Dacă recursul urmează să fie soluționat în ședință publică, pot fi depuse și alte înscrisuri noi până la primul termen de judecată. Prin faptul că textul circumstanțiază posibilitatea judecării în ședință publică, rezultă că această din urmă regulă se aplică atunci când competența revine I.C.C.J.

Președintele va da cuvântul mai întâi recurentului, iar apoi intimatului. Procurorul vorbește cel din urmă, în afară de cazul când este recurent. Dacă procurorul a pornit acțiunea civilă în care s-a pronunțat hotărârea atacată cu recurs, procurorului i se va da cuvântul după recurent (art. 495).

3.10. Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de recurs

Cu privire la soluțiile pe care le poate pronunța instanța de recurs, art. 496 alin. 1 stabilește că, în cazul în care recursul a fost declarat admisibil în principiu, instanța, verificând toate motivele invocate și judecând recursul, îl poate admite, îl poate respinge sau anula ori poate constata perimarea lui. Admiterea recursului poate interveni atunci când unul din motivele de recurs ar fi întemeiat. În acest caz, instanța nu mai este datoră să examineze și celelalte motive, deoarece la rejudecarea pe fond se va ține seama și de acestea (art. 501 alin. 3). În caz de admitere a recursului, hotărârea atacată poate fi casată, în tot sau în parte (alin. 2), această distincție fiind esențială pentru cunoașterea limitelor rejudecării în fond după casare. Deși art. 496 alin. 1 se referă la ipoteza în care recursul a fost declarat admisibil în principiu, ceea ce se întâmplă numai la ÎCCJ, este fără îndoială că soluțiile sunt aceleași și pentru celelalte instanțe de recurs.

Î.C.C.J., care este instanța de drept comun în soluționarea recursurilor, în caz de casare, trimite cauza spre o nouă judecată instanței de apel care a pronunțat hotărârea casată ori, atunci când este cazul și sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 480 alin. 3, primei instanțe, a cărei hotărâre este, de asemenea, casată. Când interesele bunei administrări a justiției o cer, cauza va putea fi trimisă oricărei alte instanțe de același grad, cu excepția cazului casării pentru lipsă de competență,

conform căreia dacă înscrisul a existat la momentul judecării în fond și există culpa părții în nefolosirea înscrisului, atunci acesta nu va putea fi primit în recurs. Opinia se întemeiază pe argumentul că decăderea din dreptul de a mai folosi înscrisul operează pentru întreg procesul (G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 758). În ceea ce ne privește, apreciem că nu sunt motive a se reveni asupra jurisprudenței anterioare, deoarece fără a nega faptul că decăderea operează pentru întregul proces, credem că în etapa recursului se naște un drept diferit la administrarea unei anumite probe, respectiv proba prin înscrisuri noi. Totuși, problema are o mică însemnătate practică deoarece și în opinia prezentată, autorii se referă numai la acele înscrisuri care nu vizează susținerea sau combaterea motivelor de recurs (care, prin ipoteză, chiar de ar fi fost cunoscute, nu se putea anticipa că vor fi utile sub acest aspect, deoarece nu se pronunțase încă hotărârea ce este atacată – *n.n.*), ci în principal, acele înscrisuri care vizează pretenția în fond. Or, aceste înscrisuri oricum nu ar fi utile analizei în recurs, care nu judecă pe fond, ci eventual în caz de rejudecare în fond după casare. Cum, în principal, recursurile se judecă de către I.C.C.J., ipoteza cea mai întâlnită este cea a casării cu trimitere, iar în rejudecare se vor putea administra și înscrisurile care vizează fondul pretențiilor.

când cauza va fi trimisă instanței competente sau altui organ cu activitate jurisdicțională competent, potrivit legii. În cazul în care casarea s-a făcut pentru că instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești sau când s-a încălcat autoritatea de lucru judecat, cererea se respinge ca inadmisibilă (art. 497).

În cazul în care competența de soluționare a recursului aparține tribunalului sau curții de apel și s-a casat hotărârea atacată, rejudecarea procesului în fond se face de către instanța de recurs, fie la termenul la care a avut loc admiterea recursului, situație în care se pronunță o singură decizie, fie la un alt termen stabilit în acest scop. Prin excepție, aceste instanțe vor casa cu trimitere, o singură dată în cursul procesului, în cazul în care instanța a cărei hotărâre este atacată cu recurs a soluționat procesul fără a intra în cercetarea fondului sau judecata părții s-a făcut în lipsa părții care a fost nelegal citată atât la administrarea probelor, cât și la dezbaterile fondului. În vederea rejudecării, cauza se trimite la instanța care a pronunțat hotărârea casată ori la altă instanță de același grad cu aceasta, din aceeași circumstanță. În caz de necompetență, de depășire a atribuțiilor puterii judecătorești și de încălcare a autorității lucrului judecat, tribunalele și curțile de apel procedează la fel ca Î.C.C.J. (art. 498).

Trebuie amintit că în materia contenciosului administrativ se aplică alte reguli (art. 20 alin. 3 din Legea nr. 554/2004). Indiferent de instanța care este competentă să judece recursul (curtea de apel sau I.C.C.J.), în cazul admiterii recursului, aceasta, casând sentința, va rejudeca litigiul în fond. Cauza se va trimite o singură dată spre rejudecare în două situații: când hotărârea primei instanțe a fost pronunțată fără a se judeca fondul ori dacă judecata s-a făcut în lipsa părții care a fost nelegal citată atât la administrarea probelor, cât și la dezbaterile fondului. În cazul în care judecata în primă instanță s-a făcut în lipsa părții care a fost nelegal citată la administrarea probelor, dar a fost legal citată la dezbaterile fondului, instanța de recurs, casând sentința, va rejudeca litigiul în fond.

Toate instanțele de recurs, dacă constată necompetența instanței care a pronunțat hotărârea atacată și stabilesc că cererea era de competența unui organ al statului fără activitate jurisdicțională sau a unor instanțe din altă țară, chiar membră a U.E., admitând recursul, vor respinge cererea ca inadmisibilă, respectiv ca nefiind de competența instanțelor române.

În legătură cu motivarea hotărârii instanței de recurs, art. 499 precizează că, prin derogare de la dispozițiile art. 425 alin. 1 lit. b, decizia va cuprinde în considerente numai motivele de casare invocate și analiza acestora, arătându-se de ce s-au admis ori, după caz, s-au respins. În cazul în care recursul se respinge fără a fi cercetat în fond ori se anulează sau se constată perimarea lui, hotărârea de recurs va cuprinde numai motivarea soluției, fără a se evoca și analiza motivelor de casare.

3.11. Efectele casării și judecata în fond după casare.

Aplicarea principiului *non reformatio in peius*

Potrivit art. 500 NCPC, hotărârea casată nu are nicio putere, iar actele de executare sau de asigurare făcute în temeiul unei asemenea hotărâri sunt des-

ființate de drept, dacă instanța de recurs nu dispune altfel. Instanța va constata aceasta, din oficiu, prin dispozitivul hotărârii de casare. Faptul că se pronunță din oficiu reprezintă noutatea față de vechea reglementare (art. 311). Practic, părțile vor fi repuse în situația anterioară prin efectul hotărârii de casare, nemaifiind necesar să se formuleze o cerere în acest sens⁷⁵. După casare, instanța de fond va judeca din nou, în limitele casării și ținând seama de toate motivele invocate înaintea instanței a cărei hotărâre a fost casată. În cazul rejudecării după casare, cu reținere sau trimitere, sunt admisibile orice probe prevăzute de lege. Când hotărârea a fost casată pentru nerespectarea formelor procedurale, judecata va reîncepe de la actul anulat.

În cazul casării cu reținere, judecata în fond se poate face cu aceiași judecători care au admis recursul, în timp ce în cazul casării cu trimitere, judecătorii care au judecat în fond sunt incompatibili.

Hotărârea instanței de recurs este obligatorie pentru judecătorii care rejudecă în urma casării în ceea ce privește problemele de drept rezolvate de instanța de recurs (art. 501 NCPC)⁷⁶. În ceea ce privește starea de fapt, aceasta urmează a fi stabilită de instanța de fond. Noul Cod nu a mai reținut obligativitatea hotărârii instanței de recurs asupra necesității administrării unor probe de către instanța de fond. În cazul casării, indiferent de felul acesteia, cu reținere sau cu trimitere, sunt admisibile orice probe prevăzute de lege.

Principiul *non reformatio in peius* se aplică și în recurs și cu ocazia rejudecării în fond, după casare, dispozițiile art. 481, de la apel, fiind aplicabile în mod corespunzător (art. 502).

Secțiunea a 4-a. Contestația în anulare⁷⁷

4.1. Sediul materiei. Caracterizare. Feluri

Contestația în anulare a fost o creație a practicii judiciare, introdusă în Cod în anul 1948, ca o cale de atac extraordinară, de retractare comună, nedevolutivă și nesuspensivă de executare, și menținută, cu unele modificări, în Noul Cod. Ea

⁷⁵ Aceasta este soluția avansată în doctrină și anterior, sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă. A se vedea, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 540. Totuși la acel moment, poziția majoritară a literaturii și practicii judiciare era în sensul că desființarea de drept a actelor de executare nu echivalează cu restabilirea situației anterioare, ceea ce înseamnă că partea interesată trebuie să formuleze o cerere de întoarcere a executării. Din păcate, față de forma actuală a textului art. 500 alin. 2, care aduce diferențe față de art. 311 C. pr. civ. 1865 numai în ceea ce privește constatarea din oficiu, dar nu clarifică dacă desființarea de plin drept a actelor de executare presupune și întoarcerea executării, controversa în jurul acestei probleme continuă.

⁷⁶ S-a arătat că, dacă în urma rejudecării în fond după casare, cererea nu este rezolvată în fond, ci de exemplu s-a perimat, decizia instanței de recurs nu mai este obligatorie într-o pricină ulterioară (Trib. Supr., col. civ., dec. nr. 199/1960, CD 1960, p. 373-377).

⁷⁷ A se vedea Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu și M. Nicolae), vol. I, pp. 1387-1406.

se poate exercita numai împotriva hotărârilor definitive, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege. Sediul materiei îl constituie art. 503-508 NCPC. În literatură se vorbește de două feluri de contestație în anulare, una obișnuită (de drept comun), reglementată de art. 503 alin. 1 și alta specială, reglementată de art. 503 alin. 2.

O hotărâre împotriva căreia s-a exercitat contestația în anulare nu mai poate fi atacată de aceeași parte cu o nouă contestație în anulare, chiar dacă se invocă alte motive (art. 504 alin. 3).

4.2. Contestația în anulare obișnuită

Contestația în anulare obișnuită se poate exercita împotriva oricărei hotărâri definitive⁷⁸, indiferent de instanța de la care provine și indiferent dacă prin hotărâre s-a rezolvat sau nu fondul, atunci când contestatorul nu a fost legal citat și nici nu a fost prezent la termenul când a avut loc judecata, dar numai dacă aceste motive nu au putut fi invocate pe căile de atac, de reformare, adică apel sau recurs (art. 503 alin. 1 și art. 504 alin. 1). Este vorba fie de o necitare, fie de una care, însă, nu respectă regulile relative la corecta citare. Este necesar ca viciul nelegalei citări să fi intervenit la termenul la care a avut loc judecata cauzei.

Rezultă deci că partea nu are opțiune între căile de atac de reformare și contestația în anulare, deoarece ori de câte ori partea avea la dispoziție apelul sau recursul și nu le-a folosit, contestația în anulare este inadmisibilă. În ipoteza în care a fost neregulat îndeplinită atât procedura de citare pentru termenul când a avut loc judecata, cât și procedura de comunicare a hotărârii, ori când termenul de apel sau de recurs curge de la pronunțare (procedura de citare îndeplinește atunci și funcția de comunicare), contestația este inadmisibilă, deoarece este deschisă, după caz, calea apelului sau a recursului. La fel și în cazul în care comunicarea s-a făcut legal ori dacă se invocă numai comunicarea nelegală a hotărârii⁷⁹. În art. 504 alin. 2 se introduce însă o atenuare a acestei condiții severe, prevăzându-se că totuși contestația este admisibilă atunci când motivul a fost invocat, prin cererea de recurs, dar instanța l-a respins pentru că avea nevoie de verificări de fapt – in-

⁷⁸ Nu fac obiectul contestației în anulare hotărârile judecătorești pentru care legea interzice în mod expres contestația în anulare sau prevede în mod expres că nu se poate exercita nicio cale de atac [de ex.: în materia alegerilor parlamentare se prevede că împotriva hotărârilor definitive, pronunțate de instanțele judecătorești potrivit titlului din lege ce reglementează desfășurarea acestor alegeri, nu există cale de atac (art. 70 din Legea nr. 35/2008), de asemenea, în materia alegerilor prezidențiale, împotriva hotărârilor definitive și irevocabile (definitive – n.n., Tr.C.B.) pronunțate de instanțele judecătorești potrivit legii ce guvernează această materie nu există cale de atac (art. 68 din Legea nr. 370/2004); hotărârea prin care s-a desfăcut căsătoria, în ce privește divorțul, dacă unul dintre soți s-a recăsătorit – art. 927 NCPC]. Nu pot face obiectul contestației în anulare hotărârile arbitrale, precum și încheierile pronunțate în cursul procesului arbitral deoarece desființarea acestora se poate obține numai prin exercitarea acțiunii în anulare, în condițiile art. 608 NCPC sau, după caz, art. 594 NCPC.

⁷⁹ A se vedea, V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, Curs selectiv, 2011, p. 367-368.

compatibile cu recursul⁸⁰ –, sau dacă recursul, fără vina părții, a fost respins fără a fi fost judecat în fond⁸¹.

Există și o altă condiție de admisibilitate – *imposibilitatea formulării de către aceeași parte a unei noi contestații în anulare, chiar și pentru alte motive*. Aceasta are o aplicabilitate generală, indiferent de motivul pe care se întemeiază contestația în anulare. Ea are rolul de a contribui la siguranța circuitului judiciar și la scurtarea perioadei de contestabilitate a unei hotărâri judecătorești definitive, prin reducerea posibilității ca una dintre părți să abuzeze de exercițiul acestei căi extraordinare de atac. Cel care formulează o contestație în anulare trebuie să indice toate motivele care justifică cercetarea și admiterea căii de atac extraordinare. Soluția este în concordanță și cu regula unicității căii de atac prevăzute în art. 460 alin. (1) NCPC. Toate motivele de contestație în anulare există încă de la momentul pronunțării hotărârii, astfel că precizarea că este voreba de motive existente la data primei contestații, existentă în vechea legislație, nu este necesară.

4.3. Contestația în anulare specială

Contestația în anulare specială se poate exercita numai împotriva hotărârilor definitive ale instanțelor de recurs, pentru încă patru motive:

1) Hotărârea dată în recurs a fost pronunțată de o instanță incompetentă absolut sau cu încălcarea normelor referitoare la alcătuirea instanței și, deși se invocase excepția corespunzătoare, instanța de recurs a omis să se pronunțe asupra ei.

Motivul cuprinde *două ipoteze*.

Prima ipoteză a motivului de contestație în anulare prevăzut la art. 503 alin. (2) pct. 1 NCPC are în vedere că *hotărârea dată în recurs a fost pronunțată de o instanță incompetentă absolut*. Pentru a ne afla în limitele acestui motiv de contestație în anulare, este necesar ca în fața instanței de recurs să se fi invocat excep-

⁸⁰ În legătură cu prima ipoteză (*recursul a fost respins pentru că avea nevoie de verificări de fapt incompatibile cu această cale de atac*) s-a arătat că este aplicabilă numai atunci când „verificările de fapt” impuneau probe noi inadmisibile în recurs, iar nu și atunci când efectuarea lor este posibilă în baza actelor de la dosar sau în baza unor înscrisuri noi, care pot fi folosite în recurs (A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 371).

⁸¹ În legătură cu a doua ipoteză (*dacă recursul, fără vina părții, a fost respins fără a fi cercetat în fond*), se observă o modificare față de vechiul Cod de procedură civilă [art. 317 alin. (2)], care prevedea numai ca recursul să fi fost respins fără a fi cercetat în fond, fără condiționarea ca acest lucru să nu fie din vina părții. Sub vechiul Cod, ipoteza aceasta se aplica și atunci când recursul era anulat ca netimbrat sau se constata perimarea acestuia, mai puțin atunci când recursul era respins ca tardiv, situație în care se aprecia că, din punct de vedere al legii, este socotit a nu fi fost introdus. Față de noua reglementare, doctrina și jurisprudența trebuie să reconsidere aceste soluții. Este evident că, dând curs caracterului excepțional al căilor de atac de retractare, legiuitorul a dorit să restrângă sfera aplicabilității acesteia, renunțând la protecția oferită – în vechiul regim juridic – recurentului aflat în culpă cu privire la anularea, respingerea sau perimarea recursului.

ția de necompetență, iar instanța să fi omis să se pronunțe asupra acesteia. Sunt posibile următoarele situații:

- încălcarea normelor de competență generală sau a celor care reglementează competența instanțelor române în raport cu instanțele altor state, ce poate fi invocată direct în recurs, pe calea excepției;

- încălcarea normelor de competență referitoare numai la judecata căii de atac a recursului, fără a se pune în discuție competența de judecată a primei instanțe și a instanței de apel. Adică partea nu contestă competența primei instanțe, dar invocă, *pe calea excepției*, direct în recurs, faptul că, în cauza respectivă, competența de judecată a recursului revine *exempli gratia* curții de apel, iar nu Înaltei Curți de Casație și Justiție (de ex., este vorba de o hotărâre care, potrivit legii, este susceptibilă de recurs la instanța superioară, iar nu la Înalta Curte de Casație și Justiție). În acest caz, motivul prevăzut de art. 503 alin. (2) pct. 1 NCPC este aplicabil;

- încălcarea normelor de competență materială și a celor de competență teritorială exclusivă a primei instanțe nu poate fi invocată, *pe calea excepției*, direct în recurs, dispozițiile art. 130 alin. (2) NCPC fiind clare sub acest aspect. Eventuala excepție de necompetență trebuie invocată în fața primei instanțe până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate. Modul în care prima instanță a soluționat excepția de necompetență poate fi criticat prin intermediul apelului și recursului [art. 488 alin. (1) pct. 3 NCPC], dar în acest caz nu suntem în ipoteza unei excepții de necompetență invocate în fața instanței de recurs, ci în cazul unui motiv de recurs constând în greșita soluționare de către instanțele de fond a excepției necompetenței materiale sau teritoriale exclusive invocate în termenul legal. Această situație se încadrează în alt motiv de contestație în anulare, respectiv cel prevăzut la art. 503 alin. (2) pct. 3 NCPC. Cu atât mai mult, nu poate fi invocată pe calea contestației în anulare nici încălcarea normelor privind greșita repartizare pe secții specializate sau complete specializate.

A doua ipoteză a motivului de contestație în anulare prevăzut la art. 503 alin. (2) pct. 1 NCPC este complet nouă pentru această cale de atac de retractare și are în vedere situația în care *hotărârea de recurs a fost pronunțată cu încălcarea normelor referitoare la alcătuirea instanței*⁸², dar numai dacă partea a invocat excepția corespunzătoare, iar instanța de recurs a omis să se pronunțe asupra ei. Reprezintă încălcări ale normelor referitoare la alcătuirea instanței:

- participarea la judecarea cauzei a unui judecător incompatibil⁸³;

⁸² Sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă, încălcarea normelor de organizare judecătorească, cum sunt cele relative la alcătuirea instanței, nu constituia motiv de contestație în anulare. Asupra acestei probleme, a se vedea V. M. Ciobanu, *Interesul practic al clasificării legilor de procedură în funcție de obiectul lor de reglementare*, în RRD nr. 4/1983, pp. 34-36.

⁸³ În situația în care se invocă încălcarea normelor referitoare la alcătuirea instanței determinată de existența unui caz de incompatibilitate, contestația în anulare este inadmisibilă dacă partea interesată nu a invocat acest aspect în apel, condiția de admisibilitate

– judecarea cererii de către un complet format dintr-un număr de judecători necorespunzător celui prevăzut de lege pentru cauza respectivă;

– neparticiparea procurorului, în acele cazuri în care legea prevede obligativitatea participării acestuia [art. 92 alin. (3) NCPC];

– judecarea recursului de către un alt complet de judecată decât cel stabilit în mod aleatoriu pentru soluționarea acestuia ori a cărui compunere a fost schimbată, cu încălcarea legii (adică fără a exista *motive temeinice* – art. 19 NCPC). Ar trebui acceptată contestația în anulare și dacă hotărârea a fost pronunțată de alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a procesului, deoarece reprezintă o problemă de greșită alcătuire a instanței care a pronunțat hotărârea, chiar dacă în acest caz nu este întrunită condiția ca partea să fi invocat în fața instanței de recurs excepția corespunzătoare. Prin ipoteză, în cazul pronunțării hotărârii de către alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a procesului, partea nu are deschisă calea invocării unei excepții corespunzătoare prin care să solicite sancționarea viciului procedural, deoarece la acel moment dezbaterile sunt deja închise. Prin urmare, pentru această situație nu se impune condiția invocării excepției corespunzătoare în fața instanței de recurs⁸⁴.

2) când dezlegarea dată recursului este rezultatul unei *erori materiale*⁸⁵, de ex., s-a respins recursul ca tardiv, deși din plicul aflat la dosar rezultă că a fost depus în termen prin scrisoarea recomandată ori s-a anulat recursul ca netimbrat, deși la dosar exista chitanța de plată a taxei de timbru. Nu este vorba de greșeli de

neputând fi înlăturată de susținerea că nu a fost cunoscută compunerea completului de judecată anterior pronunțării hotărârii. (CA. Constanța, dec. 188/CM/13.05.2014, publicată pe portal.just.ro, URL: <http://portal.just.ro/36/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=830>).

⁸⁴ Tr. C. Briciu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1391-1392.

⁸⁵ Pentru dezvoltarea motivului de contestație în anulare întemeiat pe greșeala materială, aspectele reținute fiind aplicabile și în prezent, a se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, pp. 373-375. S-a reținut că motivul are în vedere erori materiale evidente, în legătură cu aspectele formale ale judecării recursului, precum: respingerea greșită a unui recurs ca tardiv, anularea greșită a ca netimbrat sau ca făcut de un mandatar fără calitate și altele asemănătoare, pentru verificarea cărora nu este necesară reexaminarea fondului sau reaprecierea probelor. Noțiunea de „greșeală materială” trebuie interpretată în mod restrictiv, prin aceasta neputând fi în dreptate greșeli de judecată, de apreciere a probelor, de interpretare a faptelor ori a unor dispoziții legale sau de rezolvare a unui incident procedural. Astfel, într-o speță în care contestatoarea a invocat faptul că instanța de recurs a omis, dintr-o „eroare materială”, să analizeze și un contract de depozit încheiat între cele două părți, Înalta Curte a apreciat că, criticile formulate nu se încadrează motivelor contestației în anulare speciale, contestatorii criticând, în realitate, administrarea și interpretarea probelor, precum și soluția instanței de recurs. (ÎCCJ, sec. I civ., dec. nr. 96 din 16 ianuarie 2014). Într-o altă cauză s-a decis, însă, că o contradicție totală dintre considerentele și dispozitivul unei decizii irevocabile pronunțate în recurs poate fi asimilată noțiunii de „greșeală materială” în accepțiunea art. 318 C. pr. civ. (actual art. 503 NCPC), ce atrage admiterea unei contestații în anulare, pentru a respecta dreptul părților la un proces echitabil. (C. Ap. Galați, s. cont. adm. fisc., dec. nr. 4055 din 24 octombrie 2011, pe www.legalis.ro). Soluția este greșită. Nu este permis ca pe calea contestației în anulare să se remedieze deficiențe ale hotărârii judecătorești ce exced motivelor prevăzute de lege.

judecată pe fond și nici de erori materiale care să poată fi rectificate prin procedura prevăzută de art. 442 NCPC, la care ne-am referit⁸⁶;

3) când instanța de recurs, respingând recursul sau admitându-l în parte a omis să cerceteze vreunul din motivele de casare invocate de recurent în termen. În cazul în care, urmare a admiterii recursului, casarea a fost totală, partea nu are deschisă calea contestației în anulare, deoarece cu prilejul rejudecării în fond va putea invoca motivele omise.

Partea trebuie să fi formulat în termen motivul de recurs în legătură cu care pretinde că instanța nu s-a pronunțat.

Calea de atac a contestației nu este admisibilă nici în cazul în care se pretinde că nu au fost examinate motive de ordine publică pe care instanța de recurs putea să le invoce din oficiu sau atunci când instanța de recurs nu se pronunță asupra unui motiv de recurs invocat tardiv. S-a arătat că nu este admisibilă contestația în anulare dacă se invocă nepronunțarea instanței asupra unei excepții privitoare la recurs, precum tardivitatea, inadmisibilitatea, perimarea etc. și nici a modului în care instanța a rezolvat problema tardivității depunerii motivelor de casare, deoarece în aceste cazuri este vorba de omisiunea de a analiza incidente referitoare la recurs, iar nu motivele de casare⁸⁷.

Pe de altă parte, trebuie reținut că legea se referă la motive de casare, nu la argumente în dezvoltarea motivelor, care pot fi grupate pentru a se răspunde printr-un considerent comun;

4) instanța de recurs nu s-a pronunțat asupra unuia dintre recursurile declarate în cauză.

Admiterea contestației pentru acest motiv ar putea antrena în mod logic repunerea în discuție și a soluțiilor date de instanța de recurs și cu privire la celelalte recursuri, în măsura în care între acestea există legături indisolubile. Omisiunea de a soluționa un recurs nu poate fi încadrată în procedura de completare a hotărârii, deoarece, atunci când sunt mai multe recursuri împotriva aceleiași hotărâri, acestea trebuie judecate împreună, soluția dintr-un recurs influențând de multe ori soluția din celelalte recursuri, ca urmare a caracterului unitar al hotărârii ce face obiectul căii de atac. Completarea hotărârii este de urmat numai în acele cazuri în care, după admiterea recursului, rejudecând cauza după casare, instanța a omis să se pronunțe asupra unei cereri, dar nu și atunci când instanța a omis să se pronunțe asupra unei cereri de recurs.

Motivele 1, 2 și 4 pot fi totuși invocate și în legătură cu hotărârile instanțelor de apel care, potrivit legii, nu pot fi atacate cu recurs (art. 503 alin. 3). Această extindere nu operează în cazul motivului relativ la omisiunea cercetării unui motiv de casare, explicația fiind dată de particularitatea ce decurge din caracterul ordinar și devolutiv al acestei căi de atac.

⁸⁶ Totuși uneori în practică instanțele nu se raportează numai la actele pe care judecătorul le avea la dispoziție în momentul pronunțării, luând în considerare și actele depuse în termen, dar care au ajuns la instanță sau la dosar după judecată – de ex., Trib. Supr., col. civ., dec. nr. 1330/1968, C.D. 1968, p. 209 și sec. civ, dec. nr. 404/1970, în RRD nr. 9/1970, p. 165.

⁸⁷ A se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 785.

4.4. Sesizarea instanței competente

Contestația în anulare este de competența instanței care a pronunțat hotărârea atacată. În cazul în care se invocă motive care atrag competențe diferite, nu operează prorogarea competenței (art. 505 NCPC)⁸⁸. Ea poate fi exercitată de oricare din părțile care justifică interes și de Ministerul Public, în condițiile art. 92 alin. 4. Constația introdusă de părți se timbrează cu o taxă fixă de 100 lei (art. 26 alin. 1 din O.U.G. nr. 80/2013). Părțile se numesc în această etapă contestator și intimat.

În privința termenului de exercitare, art. 506 alin. 1 stabilește că, contestația poate fi introdusă în termen de 15 zile de la data comunicării hotărârii, dar nu mai târziu de un an de la data când hotărârea a rămas definitivă⁸⁹. Ea se motivează în același termen de 15 zile, sub sancțiunea nulității contestației (art. 506 alin. 2).

4.5. Reguli privind judecata

Judecata contestației se face de urgență și cu precădere, potrivit dispozițiilor procedurale aplicabile judecării finalizate cu hotărârea atacată, deci după regulile de la prima instanță, iar dacă este vorba de o decizie a instanței de apel sau de recurs, potrivit regulilor aplicabile în fața acestor instanțe⁹⁰. Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înaintea primului termen de judecată. Contestatorul va lua cunoștință de conținutul acesteia de la dosarul cauzei. În cazul hotărârilor susceptibile de executare, instanța sesizată poate acorda, la cerere și cu dare de cauțiune, suspendarea executării hotărârii atacate, dispozițiile art. 484, de la recurs, aplicându-se în mod corespunzător (art. 507).

Dacă motivul de contestație este întemeiat, instanța va pronunța o singură hotărâre prin care va anula hotărârea atacată și va soluționa cauza. Dacă soluționarea cauzei la același termen nu este posibilă, instanța va pronunța o hotărâre de anulare a hotărârii atacate și va fixa termen în vederea soluționării cauzei printr-o

⁸⁸ Situația poate să apară atunci când, spre exemplu, contestatorul invocă faptul că la judecata în apel nu a fost legal citat, a invocat acest viciu prin cererea de recurs, dar acesta a fost respins fără a fi cercetat, neexistând culpa sa. Totodată, se invocă faptul că soluția din recurs este rezultatul unei erori materiale. În această situație, contestația în anulare relativă la nelegala citare este de competența instanței de apel, deoarece în fața acesteia s-a produs viciul procedural și ea trebuie să retracteze hotărârea judecătorească afectată, în timp ce contestația întemeiată pe eroare materială revine instanței de recurs.

⁸⁹ Deci termenul de decădere este cel de 15 zile. Dacă comunicarea hotărârii se va realiza mai devreme de un an, termenul de 15 zile va începe să curgă de la acest moment, iar nerespectarea acestuia va fi sancționată cu decăderea, chiar dacă contestația se formulează în limita unui an de la rămânerea definitivă a hotărârii.

⁹⁰ În ceea ce privește deciziile instanțelor de recurs, din moment ce obiectul contestației îl formează numai hotărârile pronunțate asupra unor recursuri declarate admisibile după parcurgerea procedurii în fața completului de filtru, este exclusă reluarea acestei proceduri în cadrul judecării contestației în anulare formulată împotriva hotărârii prin care s-a finalizat judecata în recurs.

nouă hotărâre. În acest ultim caz, hotărârea de anulare nu poate fi atacată separat (art. 508 alin. 3)⁹¹.

Potrivit art. 508 alin. 4 NCPC hotărârea dată în contestație este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea atacată⁹².

Secțiunea a 5-a. Revizuirea⁹³

5.1. Caracterizare. Sediul materiei. Obiect

Revizuirea este o cale de atac extraordinară, de retractare, care se poate exercita în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege (art. 509-513 NCPC).

Potrivit art. 509 alin. 1 NCPC, pot fi atacate pe calea revizuirii hotărâri definitive pronunțate asupra fondului sau care evocă fondul, fără să intereseze instanța de la care provin. Intră în această categorie hotărârile pronunțate în primă instanță, mai puțin cele prin care instanța a anulat sau a respins cererea în baza unei excepții peremptorii, fără a o analiza în fond, hotărârile instanțelor de apel prin care s-a respins apelul ca nefondat sau prin care s-a admis apelul și s-a schimbat în tot sau în parte soluția, hotărârile instanțelor de apel prin care s-a evocat fondul după anularea hotărârii de prima instanță, hotărârile instanței de recurs date ca urmare a rejudecării fondului după casarea cu reținere. Rezultă că, în principiu, nu pot face obiectul revizuirii hotărârile date în primă instanță și apel, prin care nu se analizează sau evocă fondul⁹⁴, precum și hotărârile date de instanța de recurs prin

⁹¹ Noul Cod recunoaște expres posibilitatea ca instanța, admitând contestația, să pronunțe o hotărâre intermediară de anulare a hotărârii atacate și să fixeze termen în vederea judecării cauzei printr-o nouă hotărâre. Această soluție se adoptă atunci când soluționarea cauzei la același termen nu este posibilă. Textul nu indică exact, dar se înțelege că cel mai adesea imposibilitatea judecării la același termen decurge din necesitatea administrării și a altor probe decât cele necesare soluționării contestației. În cazul acesta, hotărârea intermediară de anulare nu poate fi atacată separat.

⁹² Alineatul final confirmă o regulă tradițională în materia căilor de atac de retractare: hotărârea pronunțată este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea atacată. În afara motivului prevăzut de alin. (1) al art. 503 NCPC, a cărui ipoteză permite atacarea unor hotărâri date în apel sau recurs, contestația în anulare are ca obiect hotărâri ale instanțelor de recurs sau apel, atunci când, potrivit legii, nu există recurs. Practic, hotărârea dată în contestația în anulare va putea fi atacată cu *recurs* numai atunci când s-a întemeiat pe motivul relativ la nelegala citare a părții la judecata cererii în apel, iar recursul a fost respins pentru că avea nevoie de verificări de fapt incompatibile cu această cale de atac sau dacă, fără vina părții, a fost respins fără a fi cercetat în fond. În celelalte cazuri, hotărârile date în contestație în anulare nu sunt susceptibile de recurs. Poate fi exercitată o contestație în anulare sau o revizuire.

⁹³ A se vedea Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu și M. Nicolae), vol. I, pp. 1407-1451.

⁹⁴ Și sub imperiul vechiului Cod, chiar dacă condiția antamării fondului nu era cerută în mod expres decât pentru hotărârile date în recurs, instanțele au respins ca inadmisibile cererile de revizuire îndreptate împotriva unor hotărâri de primă instanță care nu evocau fondul în cazuri precum: ordonanțele președințiale (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 699/1970, în CD 1970, p. 249; C. Ap. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1277/2006, *apud* M. M. Pivniceru,

care se anulează, se respinge ca tardiv, se constată perimarea, se respinge recursul ca nefondat⁹⁵ ori hotărârile intermediare, prin care instanța de recurs admite recursul și casează hotărârea atacată trimițând cauza spre rejudecare⁹⁶.

Pe de altă parte, în stabilirea obiectului revizuirii trebuie avute în vedere și prevederile art. 509 alin. 2, potrivit cărora sunt supuse revizuirii orice hotărâri definitive, chiar dacă nu evocă fondul, dar numai pentru motivele 3 (în cazul condamnării judecătorului), 4 și 7-10⁹⁷. Ulterior, în privința motivului de la pct. 11, Curtea Constituțională a stabilit că este aplicabil inclusiv hotărârilor care nu antamează fondul⁹⁸.

G. Protea, *Revizuirea în procesul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2010, p. 27); hotărârile de expedient (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 750/1981, în RRD nr. 2/1982, p. 62); hotărâri prin care s-a constatat perimarea cererii de chemare în judecată (C. Ap. Brașov, dec. civ. nr. 143/2005, *apud* M. M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 30).

⁹⁵ Respingând recursul ca nefondat, instanța de recurs nu evocă fondul. Analiza acestei instanțe se rezumă la motivele de recurs. Prin urmare, revizuirea împotriva unei astfel de decizii este inadmisibilă, în afara cazurilor exceptate de lege. În acest sens, a se vedea: C. Ap. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 2503/2002; C. Ap. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 724/199; C. Ap. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1687; CSJ, s. civ., dec. nr. 2623/2001, *apud* G. Boroș, O. Spineanu-Matei, *op. cit.*, 2011, p. 646. Sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă, s-a reținut, în mod corect, faptul că nu reprezintă o evocare a fondului situația în care instanța de recurs admite recursul și modifică soluția atacată, însă fără a schimba situația de fapt reținută de instanțele de fond (ÎCCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 7903/2006, *apud* G. Boroș, O. Spineanu-Matei, *op. cit.*, 2011, p. 645). Această regulă și-a pierdut din însemnătate sub imperiul Noului Cod, deoarece acesta din urmă reține că Înalta Curte de Casație și Justiție, admitând recursul, va casa cu trimitere în toate cazurile (art. 497 NCPC), astfel încât nu mai există nicio discuție în ce privește calificarea hotărârii acesteia drept una care nu evocă fondul. Soluția enunțată rămâne valabilă pentru cazurile în care, în mod excepțional, competența de soluționare a recursurilor nu revine Înaltei Curți de Casație și Justiție (art. 498 NCPC). O situație particulară o prezintă hotărârile pronunțate în recurs în materia contenciosului administrativ. Dispozițiile speciale cuprinse în Legea nr. 554/2004 au supraviețuit intrării în vigoare a Codului de procedură civilă. În această materie, instanța de recurs, curte de apel sau Înalta Curte de Casație și Justiție, admitând recursul, va casa sentința și va rejudeca litigiul în fond, afară de cazurile de excepție prevăzute în art. 20 alin. (3) teza a doua și a treia din Legea nr. 554/2004. În aceste cazuri, își păstrează valabilitatea teza conform căreia nu reprezintă o evocare a fondului situația în care instanța de recurs, admitând recursul, va rejudeca cauza pronunțând o hotărâre diferită de cea dată în primă instanță, dar fără a schimba situația de fapt reținută în cauză.

⁹⁶ A se vedea CSJ, s. civ., dec. nr. 1800/1992, în *Dreptul* nr. 8/1993, pp. 86-87.

⁹⁷ Prin art. 21 alin. 2 teza întâi din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 s-a prevăzut că, constituie motiv de revizuire, care se adaugă la cele din cod, pronunțarea hotărârilor rămase definitive prin încălcarea principiului priorității dreptului comunitar, reglementat de art. 148 alin. 2 din Constituție. Prin Legea nr. 289/2011 dispoziția a fost abrogată, dar Curtea Constituțională prin decizia nr. 1039/2012 (M. Of., p. I, nr. 61 din 29 ianuarie 2013) a declarat neconstituțională abrogarea și a decis că dispozițiile art. 21 alin. 2 teza întâi sunt neconstituționale în măsura în care se interpretează în sensul că nu pot face obiectul revizuirii hotărârile definitive pronunțate de instanțele de recurs, cu încadrarea principiului priorității dreptului Uniunii Europene, atunci când nu evocă fondul cauzei. În consecință, art. 21 alin. 2 teza întâi și a treia își produce efectele, în timp ce teza a doua a fost declarată neconstituțională prin decizia nr. 1069/2010.

⁹⁸ Curtea Constituțională a constatat că sintagma „pronunțate asupra fondului sau care evocă fondul” din cuprinsul dispozițiilor art. 509 alin. (1) din Codul de procedură civilă este neconstituțională cu referire la motivul de revizuire prevăzut la pct. 11 din cuprinsul acestora, fiind încălcate dispozițiile art. 16, art. 21 și art. 147 alin. (4) din Constituție. (dec. nr. 866/2015, publicată în M. Of., Partea I, nr. 69 din 1 februarie 2016).

Este de reținut că revizuirea poate fi exercitată chiar dacă partea nu a exercitat calea de atac a apelului. Nu există condiția restrictivă de la contestația în anulare [art. 504 alin. (1) NCPC] și de la recurs [art. 459 alin. (2) NCPC], care nu pot fi folosite *omisso medio*.

Nu este interzisă formularea revizuirii concomitent cu recursul, dar în acest caz soluționarea recursului are prioritate, conform art. 459 alin. (3) NCPC.

Sunt situații în care revizuirea nu este permisă ca urmare a unei dispoziții exprese a legii. În materie de divorț, dacă unul dintre soți s-a recăsătorit, împotriva hotărârii definitive prin care s-a dispus desfacerea căsătoriei nu se poate face revizuire în partea ce privește divorțul [art. 927 alin. (3) NCPC]. Interdicția privește numai partea din hotărâre referitoare la desfacerea căsătoriei, iar nu și capete de cerere accesorii. De asemenea, nu este posibilă revizuirea nici în materie electorală, așa cum am arătat atunci când am tratat contestația în anulare. Nu este admisibilă revizuirea unei hotărâri arbitrale, întrucât aceasta poate fi desființată numai prin acțiune în anulare și numai pentru unul din motivele prevăzute pentru exercițiul acestei căi speciale⁹⁹.

5.2. Motivele de revizuire

Motivele pentru care se poate exercita revizuirea, în număr de 11, sunt expres și limitativ prevăzute de art. 509 NCPC:

1) dacă instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut, sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut, ori s-a dat mai mult decât s-a cerut. Acest motiv vizează încălcarea principiului disponibilității, instanța pronunțându-se, după caz, *extra petita*¹⁰⁰, *minus petita* sau *ultra (plus) petita*¹⁰¹. Această cale nu este singurul mijloc procedural pe care partea îl are la dispoziție: pentru *minus petita* există calea completării hotărârii (art. 444 NCPC).¹⁰²

⁹⁹ ÎCCJ, s. com., dec. nr. 3465 din 21 octombrie 2010, în Buletinul Casației nr. 6-7/2011, pe www.legalis.ro.

¹⁰⁰ În jurisprudență s-a reținut că prin noțiunea de „lucruri” trebuie să se înțeleagă numai cererile care au fixat cadrul procesului, au determinat limitele acestuia și au stabilit obiectul pricinii supuse judecării. S-a reținut, de asemenea, că aceste cereri se caracterizează prin faptul că instanța se pronunță asupra lor prin dispozitivul hotărârii (ÎCCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 485/2007, *apud* M. M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 64). Nu reprezintă *extra petita* judecarea greșită a unei cereri formulate de parte cu încălcarea dispozițiilor relative la termenul de exercitare, schimbarea cauzei ori punerea în discuție a unor temeii noi, invocarea unei excepții din oficiu (chiar dacă norma încălcată este de ordine privată), primirea unei cereri noi direct în apel, primirea direct în recurs a unui motiv care nu a fost invocat în fața instanțelor de fond. Acestea, în funcție de circumstanțe, pot constitui greșeli de judecată, dar nu pot fi calificate drept *extra petita*.

¹⁰¹ Situația este deosebită față de *extra petita*, când instanța acordă altceva decât s-a cerut. În caz de *plus petita*, instanța se pronunță asupra cererii formulate de parte, dar îi acordă mai mult. În jurisprudență s-a reținut că *plus petita* se referă la obiectul cererii, adică la pretențiile deduse judecării, iar nu la motivele de recurs, pentru care există cale extraordinară separată (ÎCCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 6498/2008, *apud* M. M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 77).

¹⁰² Legea nu impune o prioritate în privința exercitării celor două proceduri, partea urmând a face această alegere. Totuși, dacă a fost exercitată una dintre căi și instanța s-a pronunțat

2) dacă obiectul pricinii nu se află în ființă. Motivul poate fi folosit în cazul hotărârilor cu o singură condamnare, dacă bunul cert și determinat la a cărui predare a fost obligat debitorul a pierit până la executarea hotărârii, pentru a se obține obligarea debitorului la plata echivalentului¹⁰³. Nici în acest caz, revizuirea nu este singurul mijloc procedural pe care îl are la dispoziție creditorul obligației de predare. Potrivit art. 891 NCPC, în cazul în care executorul judecătoresc constată prin încheiere imposibilitatea executării obligației de predare din cauza distrugerii, ascunderii, deteriorării bunului sau a altor împrejurări asemănătoare, instanța de executare, la cererea creditorului, stabilește suma ce urmează a fi plătită ca echivalent al valorii respectivului bun;

3) dacă un judecător, martor sau expert, care a luat parte la judecată, a fost condamnat definitiv pentru o infracțiune privitoare la pricină¹⁰⁴ sau dacă hotărârea s-a dat în temeiul unui înscris declarat fals în cursul sau în urma judecății, când aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză. În cazul în care constatarea infracțiunii nu se mai poate face printr-o hotărâre penală, instanța de revizuire se va pronunța mai întâi, pe cale incidentală, asupra existenței sau inexistenței infracțiunii invocate.

În mod constant, în doctrină s-a arătat că revizuirea este justificată în egală măsură nu numai de înscrisul reținut ca fals odată cu stabilirea săvârșirii unei infracțiuni, ci și de acela al cărui conținut nu corespunde realității, chiar și atunci când prin operațiunea de alterare a realității nu s-a comis o infracțiune¹⁰⁵ (de ex., a lipsit latura subiectivă ori a intervenit prescripția). Instanța de revizuire urmează să stabilească ea însăși dacă înscrisul în temeiul căruia s-a dat hotărârea are sau nu un conținut real¹⁰⁶. Soluția s-a întemeiat pe argumentul că în litigiul civil nu are importanță latura punitivă, ci dacă fapta judecătorului, a martorului sau a expertului

în fond asupra acesteia, partea nu mai are deschisă cealaltă cale procedurală, deoarece ambele vizează rezolvarea aceleiași probleme. [Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu și M. Nicolae), vol. I, p. 1410].

¹⁰³ Instanțele au interpretat strict textul și nu au permis extinderea prevederilor acestuia pe cale de analogie. A fost respinsă ca inadmisibilă cererea de revizuire întemeiată pe acest motiv, în cazul imposibilității de executare datorată ocupării terenului de construcția unui bloc, fiind vorba de o schimbare a situației obiectului pricinii (CSJ, s. civ., dec. nr. 4967/2000, în PR nr. 3/2001, pp. 40-41).

¹⁰⁴ Și această primă ipoteză are în vedere că numai o condamnare penală pentru împrejurări care au influențat hotărârea constituie motiv de revizuire. Ea corespunde tendinței exprimate în doctrină și jurisprudența vechiului Cod prin care s-a subliniat că revizuirea nu va fi admisă decât dacă infracțiunea săvârșită de judecător, martor sau expert a fost determinantă pentru soluția la care s-a oprit instanța a cărei hotărâre se atacă cu revizuire (S. Zilberstein, *Aspecte ale revizuirii în procesul civil român*, în JN nr. 2/1962, p. 31).

¹⁰⁵ A se vedea, Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 185/1980, în RRD nr. 7/1980, p. 53.

¹⁰⁶ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 393. S-a arătat însă cu deplin temei că nu sunt avute în vedere situațiile în care înscrisul este simulat sau clauzele acestuia nu corespund voinței reale a părților, chiar dacă în aceste situații înscrisul nu corespunde realității, dar nu este vorba de săvârșirea unei fapte penale. În schimb, Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat faptul că, în ipoteza motivului de revizuire privind o hotărâre dată în temeiul unui înscris declarat fals, actele subsecvente falsului nu se exclud (ICCJ, sec. II civ., dec. nr. 2119 din 14 decembrie 2016, disponibilă pe www.juridice.ro).

a influențat judecata ori dacă înscrisul este sau nu real, astfel că orice motiv care împiedică răspunderea penală, dar nu conduce la concluzia că fapta nu există, nu poate opri cercetarea falsului în civil. Partea trebuie să facă dovada impedimentului legal de punere în mișcare sau exercitare a acțiunii penale, constatat de către organele penale¹⁰⁷. În acest ultim caz, la judecarea cererii va fi citat și cel învinuit de săvârșirea infracțiunii¹⁰⁸;

4) dacă un judecător a fost sancționat disciplinar definitiv pentru exercitarea funcției cu *rea-credință* sau *gravă neglijență*, când aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză¹⁰⁹. Pentru acest motiv, legiuitorul nu a mai prevăzut posibilitatea instanței de revizuire de a se pronunța pe cale incidentală, atunci când există impedimente în privința punerii în mișcare a acțiunii disciplinare împotriva judecătorului;

5) dacă, după darea hotărârii, s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi prezentate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților. Motivul presupune îndeplinirea cumulativă a mai multor condiții: înscrisul să nu fi fost folosit în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată¹¹⁰, dar el să fi existat la data pronunțării acesteia¹¹¹; înscrisul să nu fi putut

¹⁰⁷ A se vedea, ÎCCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 6154/2005, pe www.scj.ro.

¹⁰⁸ Această normă este edictată pentru protecția celui învinuit, chiar și pe cale incidentală, de săvârșirea unei fapte penale. În multe cazuri, acesta nu are calitatea de parte în proces și, în lipsa unei prevederi exprese, nu ar fi citat în cauză, cu toate că se pun în discuție fapte pretins a fi săvârșite de el, iar hotărârea ar putea produce efecte asupra sa, în sfera dreptului civil [Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu și M. Nicolae), vol. I, p. 1415].

¹⁰⁹ Art. 99¹ din Legea nr. 303/2004, introdus prin Legea nr. 24/2012, definește *reaua-credință* în următorii termeni: „atunci când judecătorul sau procurorul încalcă cu știință normele de drept material ori procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane”, iar *grava neglijență*: „atunci când judecătorul sau procurorul nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic și nescuzabil, normele de drept material ori procesual”.

¹¹⁰ Nu reprezintă înscrisuri: *declarațiile martorilor consemnate în fața notarului sau în fața altei instanțe, mărturisirea dată în fața notarului public sau în fața unui alt organ cu sau fără natură jurisdicțională, expertize judiciare (administrare în alte cauze) sau extrajudiciare, începutul de dovadă scrisă, care presupune completarea cu alte mijloace de probă, schimbarea legii. O hotărâre judecătorească este înscrisă și poate fundamenta o cerere de revizuire pe acest motiv în cazul în care constată drepturi sau inexistența unor drepturi incidente în cauză. În legătură cu hotărârea judecătorească ca înscris nou, apt să fundamenteze o cerere de revizuire pe acest motiv, a existat o bogată doctrină și jurisprudență. În esență, s-a reținut că hotărârea judecătorească reprezintă un înscris. Mai mult, în cazul acestei jurisprudențe, instanța supremă a derogat de la regula potrivit căreia înscrisul trebuie să fie preexistent hotărârii supuse revizuirii, solicitând doar condiția ca acțiunea finalizată prin hotărârea judecătorească opusă ca înscris nou să fi fost declanșată anterior pronunțării hotărârii a cărei revizuire se cere. Soluția este motivată de faptul că partea nu poate determina durata unei proceduri și nu i se poate imputa faptul că procesul în care a obținut hotărârea de care intenționează să se folosească ca înscris nou a durat mai mult decât cel finalizat prin hotărârea a cărei revizuire o solicită. A se vedea: Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1716/1974, în Repertoriu II, p. 396; dec. nr. 793/1985, în CD 1985, p. 219 și dec. nr. 1592/1988, în RRD nr. 3/1989, p. 74 apud V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 395.*

¹¹¹ Această cerință este esențială, deoarece, altfel, un proces definitiv câștigat ar putea fi supus revizuirii pe bază de acte și dovezi posterior confecționate și autoritatea de lucru judecat ar deveni iluzorie. Cu toate acestea, în unele spețe, instanța supremă a dat o interpretare mai largă, apreciind că această cerință este îndeplinită chiar dacă înscrisul

fi prezentat în acel proces fie pentru că a fost reținut de partea potrivnică, fie din împrejurări mai presus de voința părții; înscrisul să fie determinant, în sensul că, dacă ar fi fost cunoscut de instanță cu ocazia judecării pricinii, soluția ar fi putut fi alta decât cea pronunțată; înscrisul nou trebuie prezentat de partea care exercită revizuirea și nu poate pretinde instanței să-l administreze din oficiu;

6) dacă s-a casat, s-a anulat ori s-a schimbat hotărârea unei instanțe, nu neapărat judecătorești, pe care s-a întemeiat hotărârea a cărei revizuire se cere. Motivul presupune dispariția suportului probator al hotărârii atacate, prin desființarea, pe orice cale procedurală, a hotărârii pe care s-a bazat hotărârea ce formează obiectul revizurii. Hotărârea casată, anulată ori schimbată poate fi civilă, administrativă sau penală, inclusiv hotărârile date de alte organe cu activitate jurisdicțională decât instanțele judecătorești, textul necuprinzând limitări în acest sens¹¹²;

7) dacă statul ori alte persoane juridice de drept public, minorii și cei supuși sub interdicția judecătorească ori cei puși sub curatelă nu au fost apărați de loc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să-i apere. Prima ipoteză are în vedere lipsa totală de apărare, chiar și în cazul lipsei nejustificate, deci nu și apărarea incompletă sau greșită. Dacă partea a beneficiat de apărare numai în formă scrisă, prin depunerea unui memoriu, a unei întâmpinări sau a altui act în care sunt formulate puncte de vedere, nu se poate reține că suntem în fața unei absențe totale a apărării. Ar fi vorba de o apărare incompletă, greșită ori deficitară¹¹³. În ipoteza

poartă o dată ulterioară pronunțării hotărârii a cărei revizuire se solicită, cu condiția însă să se refere la situații atestate de alte înscrisuri preexistente (CSJ, s. civ., dec. nr. 470/1990, în Dreptul nr. 1/1991, p. 67). Practica este periculoasă din perspectiva siguranței circuitului juridic civil și al respectării art. 6§1 CEDO. Spre exemplu, în cauza *S.C. Britanic World S.R.L. împotriva României*, Curtea de la Strasbourg a apreciat ca fiind încălcată Convenția atunci când reclamanta, parte a unui litigiu civil, a obținut o hotărâre definitivă prin care s-a admis acțiunea sa având ca obiect anularea unor contracte, invocând faptul că acele contracte erau nule, întrucât persoana care a semnat contractele în numele societății nu avea mandat pentru încheierea unor tranzacții imobiliare. Ulterior pronunțării acestei hotărâri, la cererea părților, a fost admisă o cerere de revizuire și modificată soluția în sensul respingerii acțiunii în anulare, pe motiv că au apărut elemente de probă noi, respectiv o rezoluție a parchetului de neîncepere a urmăririi penale pentru fals, într-un dosar în care societatea reclamantă formulase plângere penală împotriva celui care semname contractele respective. Curtea a constatat că motivul invocat pentru revizuire nu putea conduce la o astfel de soluție, cât timp instanțele care au pronunțat decizia definitivă au avut cunoștință despre existența dosarului penal, însă au considerat că acesta nu este relevant în cauză. (www.echr.coe.int).

¹¹² Până la modificarea Codului prin O.U.G. nr. 138/2000, textul se referea numai la „revizuirea hotărârii unei instanțe penale sau administrative” pe care hotărârea atacată s-a întemeiat și a fost nevoie ca doctrina și jurisprudența să determine ce se înțelege prin „revizuire” sau „hotărâri ale instanțelor administrative”. Pe de altă parte, textul nu acoperea situații care puteau fi mult mai frecvente, și anume: când hotărârea civilă a cărei revizuire se solicită se baza pe o hotărâre civilă care a fost, la rândul ei, „revizuită” (a se vedea, pentru analiza textului în redactarea anterioară, V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, pp. 444-445).

¹¹³ Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 2093/1956, în CD 1956, vol. II, p. 310 și Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2564/1973, cu notă G. Vasu, în RRD nr. 7/1975, p. 52; Trib. București, s. a III-a civ., dec. nr. 645/1997, în Culegere 1993-1997, p. 415, nr. 132.

a doua se cere ca manoperele dolosive să provină de la cei însărcinați să apere partea și să fi determinat pierderea procesului;

8) dacă există hotărâri definitive potrivnice date de instanțe de același grad sau de grade deosebite, care încalcă autoritatea de lucru judecat a primei hotărâri. Admiterea acestui motiv presupune îndeplinirea mai multor condiții: să fie vorba de hotărâri definitive contradictorii, chiar dacă prin ele nu s-a rezolvat fondul cauzei¹¹⁴; să fie vorba de hotărâri pronunțate în același litigiu, adică să fi existat tripla identitate de elemente: părți, obiect și cauză; hotărârile să fi fost pronunțate în procese (dosare) diferite¹¹⁵; în al doilea proces să nu se fi invocat autoritatea de lucru judecat, sau, chiar dacă s-a ridicat, să nu se fi discutat¹¹⁶; să se ceară anularea celei de-a doua hotărâri (în tot sau în parte, atunci când contrarietatea vizează numai anumite capete de cerere), care s-a pronunțat cu încălcarea autorității lucrului judecat¹¹⁷;

¹¹⁴ În jurisprudență s-a reținut însă că motivul de revizuire nu este aplicabil în cazul hotărârilor pronunțate pe cale de ordonanță președințială, deoarece acestea nu se bucură de autoritate de lucru judecat (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 699/1970, în CD 1970, p. 249). Motivul nu este aplicabil în ipoteza în care pretinsa contrarietate se invocă în privința unor hotărâri pronunțate în procedura necontencioasă deoarece acestea nu au autoritate de lucru judecat (I.C.C.J., sec. I civ., dec. nr. 1010 din 11 mai 2016, SJ nr. 10/2017, p. 8). Dacă prima hotărâre este dată ca urmare a admiterii unei excepții de procedură, nu există niciun impediment pentru introducerea unei noi cereri, astfel că revizuirea nu este operantă (a se vedea și M. Tăbârcă, *op. cit.*, vol. III, p. 347). Totuși, dacă prima hotărâre este dată în temeiul admiterii excepției prescripției, o nouă cerere admisă în fond, dacă întrunește tripla identitate de părți, obiect, cauză, este susceptibilă de revizuire. Pe de altă parte, s-a statuat că în cazul în care hotărârile pretins a fi contradictorii au fost pronunțate în litigii care vizează executări silite efectuate în dosare diferite, dar care se referă la același titlu executoriu, atunci este îndeplinită condiția privind existența contrarietății de hotărâri din perspectiva identității de obiect dintre cele două cauze (ICCJ, sec. II civ., dec. nr. 539 din 10 martie 2016, disponibilă pe www.juridice.ro).

¹¹⁵ Revizuirea nu este admisibilă dacă contrarietatea există între o încheiere și hotărârea pronunțată în același dosar. Nu este admisibilă revizuirea nici în cazul în care contrarietatea apare între hotărâri care au fost pronunțate în cicluri procesuale diferite, în cadrul aceleiași cauze.

¹¹⁶ În situația în care, în al doilea proces, prima hotărâre a fost invocată și instanța a respins apărarea formulată, partea nu mai poate reitera aceeași excepție pe calea revizuirii, deoarece, de data aceasta, se opune puterea de lucru judecat asupra acestei probleme, rezultând din hotărârea prin care s-a examinat, în cadrul celui de al doilea proces, excepția puterii lucrului judecat (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1782/1957 cu *notă* C. Ciocoiu, V. Nistor, în LP nr. 12/1958, p. 104).

¹¹⁷ Prin urmare, instanța nu urmează să facă o analiză a celor două hotărâri, ci va aplica strict autoritatea de lucru judecat, înlăturând numai hotărârea care încalcă acest principiu. În literatura mai veche, se arată că, pentru a opera acest motiv de revizuire, este necesar ca contrarietatea să rezulte din confruntarea dispozitivelor celor două hotărâri. Soluția este valabilă și astăzi deoarece dacă am extinde cazul de revizuire și la considerentele hotărârilor, soluția ar trebui să fie de rejudecare a celui de-al doilea proces; ceea ce este contrar legii. Pentru opinia contrară, conform căreia revizuirea este permisă chiar dacă autoritatea de lucru judecat este contrazisă numai la nivelul considerentelor hotărârilor judecătorești, a se vedea A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea...*, cit. *supra*, pp. 305-310. Pentru dezvoltarea acestei probleme, a se vedea Tr. C. Briciu, *Aspecte ale revizuirii în procesul civil, determinate de noul Cod de procedură civilă*, în RRDP nr. 1/2013, p. 66.

9) dacă partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa¹¹⁸. Pentru a se obține revizuirea, cele două condiții puse de text trebuie îndeplinite cumulativ;¹¹⁹

10) dacă C.E.D.O. a constatat o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale datorată unei hotărâri judecătorești, iar consecințele grave ale acestei judecări continuă să se producă. Cele două condiții sunt cumulative¹²⁰. Acest motiv a fost introdus în cod în anul 2003 ca urmare a abrogării dispozițiilor referitoare la recursul în anulare, care putea fi exercitat pentru un asemenea motiv. Rezultă din redactarea motivului că ar fi necesar ca acele consecințe grave să nu poată fi remediate prin alte mijloace decât revizuirea hotărârii atacate;

11) dacă, după ce hotărârea a devenit definitivă, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra excepției de neconstituționalitate invocate în orice cauză, declarând neconstituțională prevederea care a făcut obiectul acelei excepții și pe care s-a bazat hotărârea atacată cu revizuire. Introducerea acestui motiv a fost necesară după ce din legea Curții Constituționale a fost abrogată dispoziția care prevedea suspendarea de drept a judecării în fața instanței de judecată sau a arbitrajului comercial la care s-a invocat excepția de neconstituționalitate, până la soluționarea acesteia de către Curtea Constituțională.

Pentru a se reține acest motiv, trebuie întrunite următoarele condiții cumulative:

- a) hotărârea să fie definitivă;
- b) în timpul judecării (indiferent de etapa procesuală), partea care a solicitat revizuirea să fi invocat excepția de neconstituționalitate cu privire la o prevedere dintr-o lege sau o ordonanță;

¹¹⁸ Instanța supremă a decis că perioada după internarea în spital în care părții i s-a recomandat tratament n-ar putea fi considerată în niciun caz o împrejurare mai presus de voința sa (CSJ, s. civ., dec. nr. 660/1990, în Dreptul nr. 2-3/1991, p. 70). Soluția nu este însă unanim acceptată în practică, deoarece altă instanță a decis în sens contrar, ținând seama de particularitățile cauzei și de caracteristicile bolii psihice de care suferea partea (C. Ap. Timișoara, dec. civ. nr. 1207/1995, în Dreptul nr. 6/1996, p. 108). Într-o altă speță, s-a decis că nu există forță majoră și revizuirea nu este admisibilă chiar dacă autovehiculul cu care se deplasa partea spre sediul instanței a avut accident, din moment ce ea nu a fost rănită și putea să se deplaseze cu un alt mijloc ori să înștiințeze instanța prin telefon sau telegramă (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1632/1962, în JN nr. 12/1963, p. 171); Trib. jud. Hunedoara, dec. civ. nr. 291/1984, în RRD nr. 7/1984, p. 58. Nu este caz de revizuire atunci când neprezentarea a fost cauzată de imposibilitatea de prezentare a avocatului din motive de boală (C. Ap. București, s. a III-a civ., dec. nr. 3041/2000, în Culegere 2000, p. 482, nr. 151).

¹¹⁹ ÎCCJ, secț. I civ., dec. nr. 1187/14.07.2017, SJ nr. 40/2017, p. 8.

¹²⁰ Sunt situații în care instanța europeană constată încălcarea unor drepturi, dar consecințele acestora nu pun în discuție în mod necesar corectitudinea soluției în cauza respectivă (de ex., sancționarea nerespectării dreptului la un proces echitabil prin faptul existenței unei jurisprudențe neunitare în legătură cu același gen de cauze, aspect care, în sine, nu atrage concluzia că hotărârea din speța respectivă este cea greșită, problema încălcării dreptului fiind una de sistem) – a se vedea C. Ap. Timișoara, dec. civ. nr. 292/2008, *apud* M. M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 227. De asemenea, sunt situații în care se constată încălcări ale drepturilor fundamentale ale omului și care au produs consecințe grave, dar revizuirea nu este de natură a le înlătura deoarece aceste consecințe grave nu mai sunt actuale (de ex., în caz de constatare a încălcării dreptului la un proces desfășurat într-un termen rezonabil, revizuirea nu ar ajuta la nimic, deoarece procesul s-a încheiat, iar instanța europeană nu a pus în discuție încălcarea vreunui drept prin soluția adoptată în cauză).

c) instanța în fața căreia s-a ridicat excepția de neconstituționalitate a apreciat că prevederile ce fac obiectul chestiunii prejudiciabile au legătură cu *judicata în fond a cauzei* și a decis sesizarea Curții Constituționale (art. 29 din Legea nr. 47/1992);

d) Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea în legătură cu care partea care formulează cerere de revizuire a invocat excepția de neconstituționalitate;

e) decizia Curții Constituționale a fost pronunțată după ce hotărârea a cărei revizuire se solicită a devenit definitivă. Având în vedere că hotărârile Curții Constituționale devin obligatorii de la data publicării în Monitorul Oficial, apreciem că aceasta este data care interesează a fi ulterioară rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, iar nu data pronunțării.

La aceste motive de revizuire prevăzute în Noul Cod de procedură civilă se adaugă și unul special, reținut de Legea contenciosului administrativ: *pronunțarea hotărârilor rămase definitive și irevocabile*¹²¹ *prin încălcarea principiului priorității dreptului comunitar, reglementat de art. 148 alin. (2), coroborat cu art. 20 alin. (2) din Constituția României, republicată*¹²². Este de reținut că acest motiv de revizuire poate fi invocat și în cazul în care hotărârile judecătorești pronunțate în recurs nu evocă fondul¹²³.

Revizuirea se motivează prin însăși cererea de declarare a căii de atac sau înăuntrul termenului de exercitare a acesteia, sub sancțiunea nulității. Dacă prin aceeași cerere se invocă motive diferite de revizuire, regula privind motivarea se aplică în mod corespunzător pentru fiecare motiv în parte (art. 511 alin. 4 și 5).

5.3. Sesizarea instanței competente

Revizuirea poate fi exercitată de părțile care au figurat în procesul în care s-a pronunțat hotărârea atacată sau de Ministerul Public, în condițiile prevăzute de art. 92 alin. 4. În această etapă părțile se numesc revizuent și intimat. Cererea

¹²¹ În regimul Noului Cod de procedură civilă, terminologia de „hotărâre irevocabilă” este înlocuită cu cea de „hotărâre definitivă”.

¹²² Dispozițiile din art. 21 alin. (2) teza întâi din Legea nr. 554/2004 sunt în vigoare ca urmare a Deciziei Curții Constituționale nr. 1039 din 5 decembrie 2012, referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor Legii nr. 299/2011 pentru abrogarea alin. (2) al art. 21 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 și ale art. 21 alin. (2) teza întâi din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, publicată în M. Of. nr. 61 din 29 ianuarie 2013. Pentru analiza acestui motiv special de revizuire, a se vedea I. Rîciu, *Procedura contenciosului administrativ*, Ed. Hamangiu, București, 2012, pp. 387-403.

¹²³ A se vedea CC, dec. nr. 1039 din 5 decembrie 2012, referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor Legii nr. 299/2011 pentru abrogarea alin. (2) al art. 21 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 și ale art. 21 alin. (2) teza întâi din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, publicată în M. Of. nr. 61 din 29 ianuarie 2013. Curtea a reținut că prevederile art. 21 alin. (2) teza întâi din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ sunt neconstituționale în măsura în care se interpretează în sensul că nu pot face obiectul revizuirii hotărârile definitive și irevocabile pronunțate de instanțele de recurs, cu încălcarea principiului priorității dreptului Uniunii Europene, atunci când nu evocă fondul cauzei.

de revizuire se timbrează, la fel ca și contestația în anulare, cu o taxă fixă de 100 lei, dar pentru fiecare motiv de revizuire invocat (art. 26 alin. 2 din O.U.G. nr. 80/2013).

Competența de a soluționa revizuirea aparține, potrivit art. 510 alin. 1 NCPC, instanței care a pronunțat hotărârea atacată¹²⁴, cu excepția situației în care se invocă contrarietatea de hotărâri (art. 509 pct. 8), când este competentă instanța mai mare în grad față de instanța care a dat prima hotărâre. În sfârșit, în cazul hotărârilor contradictorii pronunțate de instanțe de recurs, dacă una din ele este Î.C.C.J., cererea se soluționează de către această instanță (art. 510 alin. 2). În cazul în care se invocă motive care atrag competențe diferite, nu va opera, potrivit art. 510 alin. 3, prorogarea competenței. Instanța sesizată va disjunge și va declina competența pentru acele motive în legătură cu care nu este competentă.

Termenul de exercitare al revizuirii este, în principiu, de o lună și curge de la momentele stabilite de art. 511 NCPC pentru fiecare motiv de revizuire. În ceea ce privește modalitatea de curgere a termenului de o lună, sunt stabilite următoarele reguli:

- în cazul *motivului întemeiat pe extra petita, minus petita sau plus petita*, termenul curge de la comunicarea hotărârii;

- în cazul în care *obiectul la a cărui predare a fost obligat pârâtul nu se mai află în ființă*, termenul curge de la cel din urmă act de executare, care ar trebui să fie procesul-verbal prin care executorul judecătoresc constată, în conformitate cu art. 890 NCPC, imposibilitatea predării silite a bunului, dispunând, prin încheiere, încetarea executării silite;

- în cazul *condamnării unui judecător, martor sau expert, precum și al declarării ca fals a unui înscris determinant în cauză*, termenul curge din ziua în care partea a luat cunoștință de hotărârea instanței penale de condamnare ori de declarare a falsului, dar nu mai târziu de un an de la data rămânerii definitive a hotărârii penale. Termenul de decădere este cel de o lună, în timp ce termenul de un an reprezintă limita în interiorul căreia partea interesată are posibilitatea să afle de hotărârea penală de condamnare sau declarare ca fals a înscrisului. Numai termenul de decădere este susceptibil de întrerupere, iar nu și cel de un an. În cazul în care există impedimente pentru constatarea infracțiunii prin hotărâre penală (de ex., moartea autorului, prescripția etc.), care însă nu exclud existența faptei, termenul pentru sesizarea instanței cu cererea de revizuire și cercetare incidentală a infracțiunii curge de la data la care partea interesată a luat cunoștință de aceste împrejurări, dar nu mai târziu de 3 ani de la producerea acestora¹²⁵. Luarea la cunoștință reprezintă o chestiune de fapt, a cărei dovadă se poate face prin orice mijloace de probă;

- în cazul *sanționării disciplinare a judecătorului pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență*, termenul curge de la data la care partea a

¹²⁴ Pentru corelarea problemei competenței cu cea a identificării corecte a hotărârii ce face obiectul revizuirii, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1436-1437.

¹²⁵ Textul vorbește de data la care au intervenit împrejurările care împiedică pronunțarea unei hotărâri penale. Prin urmare, perioada de 3 ani, lăsată la dispoziția părții interesate spre a afla de aceste împrejurări, curge de la producerea lor, iar nu de la data la care au fost constatate printr-o hotărâre sau printr-un act al organelor penale.

luat cunoștință de hotărârea prin care judecătorul a fost sancționat definitiv, dar nu mai târziu de un an de la data rămânerii definitive a hotărârii de sancționare disciplinară;

– în cazul *motivului întemeiat pe înscrisuri noi*, termenul curge din ziua în care au fost descoperite înscrisurile pe care partea le invocă;

– în cazul *casării, anulării sau schimbării hotărârii judecătorești pe care se întemeia hotărârea supusă revizuirii*, termenul curge de la luarea la cunoștință a hotărârii de casare, anulare sau schimbare, dar nu mai târziu de un an de la rămânerea definitivă a acesteia;

– în cazul lipsei totale de apărare sau al apărării cu viclenie a statului ori a altei persoane de drept public, termenul începe să curgă de la data la care aceste persoane au luat cunoștință de hotărâre, dar nu mai târziu de un an de la rămânerea definitivă a acesteia. Termenul de un an nu este de decădere. El reprezintă limita de timp în interiorul căreia persoanele juridice menționate pot lua cunoștință de hotărâre. În măsura în care nu au luat cunoștință de aceasta în termen de un an de la rămânerea definitivă, după trecerea acestui interval, termenul de decădere începe să curgă. Dacă însă există dovada că persoanele juridice vizate de textul în cauză au luat cunoștință de hotărâre mai repede de un an, termenul de o lună începe să curgă de la acea dată. Dovada luării la cunoștință se face prin orice mijloc de probă;

– în cazul încălcării autorității de lucru judecat prin pronunțarea unor hotărâri contrare, termenul curge de la data rămânerii definitive a ultimei hotărâri. În acest caz, legiuitorul nu a mai stabilit, cum a făcut în mod obișnuit, curgerea termenului de la data comunicării hotărârii, preferând ca dată pe cea a rămânerii definitive a hotărârii. Partea interesată va trebui să fie atentă, deoarece, în cazul în care ultima hotărâre a parcurs și etapa recursului, termenul de revizuire curge de la pronunțarea hotărârii de către instanța de recurs, iar nu de la comunicarea acesteia [art. 634 alin. (2) NCPC].¹²⁶

Potrivit art. 511 alin. 1 pct. 7, în cazul minorilor, persoanelor puse sub interdicție judecătorească sau sub curatelă, termenul de revizuire este de 6 luni de la data când cel interesat a luat cunoștință de hotărâre, dar nu mai târziu de un an de la dobândirea capacității depline de exercițiu sau, după caz, de la înlocuirea tutorelui persoanei puse sub interdicție, de la încetarea curatelei sau înlocuirea curatorului.

În cazul motivului prevăzut de art. 511 pct. 9, termenul este de 15 zile și curge de la încetarea împiedicării, iar pentru motivele prevăzute de art. 511 pct. 10 și 11, termenul este de 3 luni de la data publicării hotărârii C.E.D.O., respectiv a deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României, partea I.

Nu există o dispoziție derogatorie în privința termenului pentru procuror, așa încât acesta trebuie să se încadreze în termenul stabilit pentru părți, chiar și atunci când nu a participat la judecată și, deci, hotărârea nu i se comunică¹²⁷.

¹²⁶ A se vedea ÎCCJ, secț. a II-a civ., dec. nr. 988/26.05.2016, disponibilă pe www.scj.ro.

¹²⁷ A se vedea: V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 408; CSJ, s. civ., dec. nr. 2747/2001 cu *notă* de B. Dumitrache, în PR nr. 3/2002, p. 83.

În cazul revizuirii nu există o prevedere asemănătoare cu cea de la contestația în anulare, prin care să se interzică exercițiul ulterior al aceleiași căi de atac, întemeiat însă pe alte motive. Explicația vine din faptul că, în cazul contestației în anulare, toate motivele susceptibile de a fi invocate existau la data formulării primei contestații, în timp ce, în cazul revizuirii, natura motivelor indică faptul că ele ar putea să apară și ulterior exercitării unei prime revizuirii.

5.4. Reguli privind judecata

Judecata revizuirii se face, potrivit art. 513 alin. 1 NCPC, după dispozițiile procedurale aplicabile judecății finalizate cu hotărârea atacată¹²⁸. Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înaintea primului termen de judecată. Revizuentul va lua cunoștință de conținutul întâmpinării de la dosarul cauzei.

În ceea ce privește admisibilitatea formulării unei cereri de intervenție voluntară principală în cadrul revizuirii¹²⁹, am mai arătat¹³⁰ că problema admisibilității cererii intervenientului principal în etapa revizuirii se pune numai dacă are loc o rejudecare a fondului, ca urmare a admiterii cererii de revizuire (este însă posibil să nu existe o rejudecare a fondului, deși cererea de revizuire s-a admis, spre exemplu: în cazul motivului relativ la contrarietatea de hotărâri; într-o asemenea situație, terțul are deschisă numai calea unei cereri principale). În cazul în care s-a atacat o hotărâre de primă instanță (rămasă definitivă prin neapelare), iar cererea de revizuire a fost admisă în principiu, terțul poate formula cerere de intervenție principală până la închiderea dezbaterilor. Dacă s-a admis în principiu cererea de revizuire a unei hotărâri pronunțate în apel, cererea terțului poate fi primită pentru a fi judecată numai dacă părțile convin în acest sens. Soluția se menține și în prezent, față de prevederile art. 62 și ale art. 513 alin. (1) NCPC. În situația când s-a cerut revizuirea unei hotărâri pronunțate de o instanță de recurs, intervenția voluntară principală este inadmisibilă¹³¹. Terțul are posibilitatea să formuleze o cerere de intervenție accesorie, pentru a apăra pe una din părți, întrucât judecata revizuirii are loc potrivit regulilor de la judecata în primă instanță, în apel sau în recurs, după cum s-a atacat o sentință, o decizie dată în apel sau o decizie pronunțată în recurs¹³². Dispozițiile art. 63 alin. (2) NCPC clarifică în

¹²⁸ Când cererea de revizuire are ca obiect o hotărâre pronunțată de instanța de recurs, trebuie reținut că nu se aplică regulile speciale privind procedura de filtru, chiar dacă competența de soluționare a revizuirii ar reveni Înaltei Curți de Casație și Justiție.

¹²⁹ Instanța supremă a decis că în cadrul revizuirii nu este admisibilă intervenția voluntară, fără să distingă între intervenția principală și cea accesorie (CSJ, s. civ., dec. nr. 424/1999, în Dreptul nr. 2/2000, p. 173, dec. nr. 424/1999, în BJ/1999, p. 142). Alte instanțe au circumstanțiat, prevăzând că este interzisă numai cererea de intervenție voluntară principală (C. Ap. București, s. a III-a civ., dec. nr. 3204/2001, în Practică judiciară civilă pe anii 2001-2002, p. 547).

¹³⁰ Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. I, p. 1447.

¹³¹ V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 68.

¹³² *Idem*, p. 77.

prezent acest aspect, prevăzând admisibilitatea cererii de intervenție accesorie în căile extraordinare de atac, fără a distinge după cum acestea sunt de reformare sau de retractare.

Dezbaterile sunt limitate la admisibilitatea revizuirii și la faptele pe care se întemeiază. Este însă posibil, ca o particularitate a revizuirii, să se parcurgă două etape la judecată, admiterea în principiu și apoi judecata propriu-zisă¹³³.

La cererea revizuentului, instanța poate suspenda executarea hotărârii atacate, sub condiția ca acesta să depună o cauțiune, în cuantumul fixat de judecător, dispozițiile art. 484 de la recurs aplicându-se în mod corespunzător (art. 512 NCPC). Dacă cererea de revizuire se admite, instanța va schimba, în tot sau în parte, hotărârea atacată, iar în cazul hotărârilor potrivnice va anula în mod automat ultima hotărâre. Pe originalele hotărârii revizuite se va face mențiune despre hotărârea dată în revizuire (art. 513 NCPC).

În privința soluțiilor pe care le poate pronunța instanța atunci când admite cererea de revizuire în doctrină au fost avansate unele precizări cu privire la soluțiile pe care le pronunță instanța, în raport cu fiecare motiv de revizuire¹³⁴:

- în cazul *primului motiv*, dacă s-a invocat *extra petita* sau *plus petita*, instanța va pronunța o singură hotărâre, prin care va schimba dispozitivul în limitele obiectului stabilit de reclamant. Dacă însă s-a invocat *minus petita*, instanța va soluționa în fond capătul de cerere omis și va pronunța o nouă hotărâre, care o va completa pe cea dintâi;

- în cazul *celui de-al doilea motiv*, după dezbateri contradictorii cu privire la pierrea lucrului și stabilirea despăgubirii, instanța va schimba hotărârea atacată, în sensul că va obliga pârâtul la plata echivalentului;

- în cazul *celui de-al treilea motiv*, dacă există deja o hotărâre de condamnare sau de declarare a falsului, instanța va da mai întâi o hotărâre prin care se va desființa hotărârea atacată, iar după rejudecarea procesului se va pronunța o nouă hotărâre; dacă nu există o hotărâre penală, iar cercetarea infracțiunilor se face pe cale incidentală, instanța va da mai întâi o încheiere interlocutorie, constatând că cererea de revizuire este în principiu admisibilă, fiind întrunite cerințele legii, iar apoi va administra probe noi, în completarea sau în combaterea celor vechi. În raport de noua situație de fapt, după dezbateri, va menține vechea soluție, caz în care va respinge cererea de revizuire, sau va da o altă soluție, situație în care va admite cererea de revizuire, consemnând în dispozitiv această nouă soluție;

- în cazul *celui de-al patrulea motiv*, relativ la sancționarea disciplinară a magistratului pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, se va da mai întâi o hotărâre prin care se va desființa hotărârea atacată, iar după rejudecarea procesului se va pronunța o nouă hotărâre;

- în cazul *celui de-al cincilea motiv*, dacă se invocă înscrisuri noi și instanța nu este în măsură să rezolve deodată fondul, se va da mai întâi o încheiere de admitere

¹³³ A se vedea V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 409-411.

¹³⁴ I. Stoenescu, *op. cit.*, în AUB, 1967, pp. 51-54; a se vedea și Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1077/1964, în CD 1964, p. 263; V. M. Ciobanu, G. Boroș, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, pp. 409-412.

în principiu, dacă sunt îndeplinite cerințele textului, iar apoi, după administrarea probelor și concluziile părților, va da o singură hotărâre prin care admite cererea de revizuire și soluționează litigiul, dacă ajunge la concluzia că hotărârea atacată era greșită, ori o respinge, atunci când stabilește că soluția era legală și temeinică;

– *în cazul celui de-al șaselea motiv*, relativ la casarea, anularea sau schimbarea hotărârii pe care s-a bazat hotărârea atacată, judecarea se face deodată, când nu mai sunt probe noi de administrat, ori se va da o încheiere de admitere în principiu și, după administrarea probelor devenite necesare, se va da o singură hotărâre de admitere sau respingere a cererii de revizuire;

– *în cazul celui de-al șaptelea motiv*, dacă se constată lipsa de apărare sau apărarea cu viclenie prin hotărâre, se va desființa hotărârea atacată, iar după rejudecare se va pronunța o nouă hotărâre de fond;

– *în cazul celui de-al optulea motiv*, instanța de revizuire va pronunța o singură hotărâre, prin care va anula a doua hotărâre ca fiind pronunțată cu încălcarea autorității lucrului judecat. Instanța de revizuire nu este îndreptățită să verifice care dintre cele două hotărâri este legală și temeinică, ci, în mod automat, dacă sunt îndeplinite condițiile pe care le-am arătat, va anula a doua hotărâre¹³⁵. Dacă respectiva cauză a fost judecată și în recurs, iar cererea de revizuire este găsită întemeiată, se dispune atât anularea hotărârii de fond, cât și cea a instanței de recurs, chiar în ipoteza în care instanța de recurs a confirmat doar sentința instanței de fond;

– *în cazul celui de-al nouălea motiv*, dacă acesta este întemeiat, instanța dă o hotărâre prin care retractează hotărârea atacată și trece apoi la rejudecarea în fond a procesului, pronunțând o nouă hotărâre. În situația în care însă revizuentul nu solicită probe, este posibil să se dea o singură hotărâre, în care mai întâi să se admită cererea de revizuire, iar apoi să se arate soluția de fond, care poate fi aceeași ca și în hotărârea atacată;

– *în cazul celui de-al zecelea motiv*, instanța de revizuire va retracta hotărârea care a condus la constatarea de către CEDO a încălcării drepturilor și libertăților fundamentale și va pronunța o nouă hotărâre care să înlăture consecințele grave ale încălcării constatate. În ipoteza în care nu mai sunt probe noi de administrat, este posibil să se pronunțe o singură hotărâre, prin care instanța de revizuire să retracteze hotărârea atacată și să se pronunțe pe fond;

– *în cazul celui de-al unsprezecelea motiv*, instanța de revizuire va verifica mai întâi dacă hotărârea Curții Constituționale privește o excepție de neconstituționalitate invocată în cauza respectivă, dacă textul declarat neconstituțional a făcut obiectul acestei excepții și dacă el are legătură cu judecarea în fond a cauzei, iar dacă aceste condiții sunt întrunite, va retracta hotărârea și va da o nouă hotărâre, care nu se va mai întemeia pe textul declarat neconstituțional. În ipoteza în

¹³⁵ Există o propunere *de lege ferenda*, în sensul că instanța de revizuire să aibă dreptul să retracteze ambele hotărâri și să judece cauza în fond (a se vedea Gh. I. Chivulescu, I.V. Sococ, *op. cit.*, p. 258). Această propunere nu putea fi reținută, deoarece revizuirea întemeiată pe acest motiv are un rol limitat, respectiv acela de a elimina din circuitul juridic hotărârea care încalcă autoritatea de lucru judecat, nu de a relua judecata și a crea o nouă autoritate de lucru judecat.

care nu mai sunt probe noi de administrat, este posibil să se pronunțe o singură hotărâre, prin care instanța de revizuire să retracteze hotărârea atacată și să se pronunțe pe fond.

Hotărârea asupra revizuirii este supusă căilor de atac prevăzute de lege pentru hotărârea revizuită. În cazul în care însă s-a cerut revizuirea pentru hotărâri potrivnice, calea de atac este recursul și deci este exclus apelul. În doctrina și jurisprudența ce s-a dezvoltat sub imperiul dispozițiilor vechiului Cod s-au pronunțat în sensul că și în cazul contrarietății de hotărâri recursul este admisibil numai dacă a doua hotărâre ce a fost atacată cu revizuire era susceptibilă de apel sau de recurs¹³⁶, soluțiile fiind pe deplin aplicabile și acum. Dacă revizuirea a fost soluționată de una dintre secțiile Î.C.C.J., recursul este de competența Completului de 5 judecători.

*

Întrebări

1. Pot fi invocate dispozițiile art. 457 alin. 3 NCPC în cazul în care judecătorul a indicat greșit termenul de exercitare a căii de atac?
2. Care sunt regulile în cazul în care prin hotărâre s-au rezolvat mai multe cereri principale ori incidente și cereri accesorii?
3. Formularea unei cereri adiționale influențează condițiile de exercitare a căilor de atac?
4. Ce asemănări și deosebiri există între apelul incident și apelul provocat?
5. Care sunt limitele efectului devolutiv al apelului?
6. Când poate evoca instanța de apel fondul?
7. Cu privire la ce aspecte este obligatorie la rejudecare decizia instanței de apel?
8. În ce condiții se pot exercita și susține recursul, contestația în anulare și revizuirea?
9. Ce limitări a stabilit NCPC cu privire la motivele de casare?
10. Care este scopul procedurii filtrului la ÎCCJ?
11. ÎCCJ, în caz de admitere a recursului, poate pronunța și o altă soluție decât casarea cu trimitere?
12. Ce asemănări și deosebiri există între soluțiile de la apel și soluțiile din recursul de competența tribunalului/curții de apel?
13. În ce cazuri se poate înlătura aplicarea principiului *non reformatio in peius*?
14. În ce condiții se poate exercita contestația în anulare obișnuită? Dar cea specială?
15. Pentru ce motive se pot ataca cu revizuire orice fel de hotărâri?
16. Poate fi exercitată revizuirea dacă hotărârea civilă s-a bazat pe hotărârea altui organ de jurisdicție, care ulterior a fost anulată?
17. Se poate exercita revizuirea dacă minorul a fost apărut numai prin concluzii scrise, parțial incomplete și parțial greșite?
18. Care este termenul de exercitare al contestației în anulare? Dar cel de drept comun la revizuire?
19. Contestația în anulare și revizuirea pot fi exercitate concomitent?
20. Operează prorogarea de competență în cazul căilor extraordinare de retractare?

Grile și spețe

1. În materia căilor de atac, părțile prin convenție:
 - a) nu pot suprima o cale de atac deoarece legea reglementează în mod imperativ căile de atac ordinare sau extraordinare;
 - b) pot să declare o hotărâre definitivă, deși conform legii ar fi supusă apelului;
 - c) pot să introducă o cale de atac pe care legea nu o prevede;
 - d) pot suprima apelul atunci când hotărârea este susceptibilă de apel și recurs, dacă convenția îmbracă forma autentică și este dată în fața instanței a cărei hotărâre se atacă.
2. Următoarele hotărâri nu sunt supuse recursului:
 - a) în procesele privitoare la repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare;
 - b) în cererile de evacuare;
 - c) în cererile posesorii;
 - d) în cererile privitoare la partajul judiciar, dacă valoarea masei partajabile este mai mare de 1.000.000 lei.
3. Sunt motive de nelegalitate care atrag casarea unei hotărâri:
 - a) numai dacă hotărârea a fost dată de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterile în fond a pricinii, principiul continuității fiind obligatoriu numai la momentul dezbaterii în fond și la cel al pronunțării;
 - b) când hotărârea a fost dată cu încălcarea competenței altei instanțe, invocate în condițiile legii;
 - c) când instanța a dat mai mult decât s-a cerut ori ceea ce nu s-a cerut;
 - d) când instanța a apreciat eronat probele din apel.
4. Procedura de filtrare a recursului:
 - a) este aplicabilă ori de câte ori legea prevede că o hotărâre judecătorească este supusă recursului;
 - b) este aplicabilă când recursul este de competența curților de apel sau ÎCCJ;
 - c) este aplicabilă numai atunci când recursul este de competența ÎCCJ;
 - d) presupune și ipoteza de respingere a recursului ca vădit nefondat, respingere care se va realiza fără citarea părților, prin decizie motivată care nu este supusă niciunei căi de atac.
5. Contestăția privind tergiversarea procesului:
 - a) se depune la instanța superioară instanței investite cu judecarea procesului în legătură cu care se invocă tergiversarea procesului;
 - b) se soluționează printr-o încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac;
 - c) se poate introduce numai la instanța investită cu soluționarea procesului;
 - d) poate determina în sarcina contestatorului plata unei amenzi judiciare, dacă contestația a fost făcută cu rea-credință.
6. Nu constituie, potrivit jurisprudenței, greșală materială în sensul art. 503 NCPC și deci contestația în anulare nu este admisibilă dacă instanța de recurs:
 - a) anulează recursul ca netimbrat, deși la dosar se găsea recipisa de plată a taxelor de timbru;
 - b) apreciază eronat probele;

- c) stabilește eronat situația de fapt;
 - d) dă o interpretare eronată anumitor dispoziții legale.
7. Revizuirea pe bază de înscrisuri noi se poate cere dacă:
- a) înscrisul a existat la data judecării și a pronunțării hotărârii atacate;
 - b) înscrisul nu a putut fi produs datorită unei împrejurări mai presus de voința părții;
 - c) înscrisul a apărut după pronunțarea hotărârii atacate;
 - d) înscrisul nu a putut fi produs deoarece era reținut de partea potrivnică.
8. Dacă o hotărâre judecătorească cuprinde în dispozitiv o mențiune inexactă cu privire la calea de atac, iar partea exercită calea de atac menționată în aceasta:
- a) instanța va recalifica din oficiu calea de atac și va judeca potrivit regulilor aplicabile căii de atac prevăzute de lege;
 - b) calea de atac exercitată de parte va fi respinsă ca neîntemeiată;
 - c) instanța va respinge calea de atac exercitată de parte ca inadmisibilă, partea fiind decăzută din dreptul de a exercita calea de atac prevăzută de lege;
 - d) instanța va respinge calea de atac exercitată de parte ca inadmisibilă, hotărârea astfel pronunțată urmând a fi comunicată, din oficiu, tuturor părților care au luat parte la judecată în care s-a pronunțat hotărârea atacată.
9. În ceea ce privește unicitatea căii de atac:
- a) o cale de atac poate fi exercitată împotriva unei hotărâri, numai o singură dată;
 - b) în cazul în care prin aceeași hotărâre au fost soluționate mai multe capete de cerere principale sau incidentale, dintre care unele sunt supuse apelului, iar altele recursului, hotărârea în întregul ei este supusă recursului;
 - c) dacă prin hotărâre sunt soluționate și cereri accesorii, hotărârea în ansamblul ei este supusă căii de atac prevăzute de lege pentru cererea principală;
 - d) aceasta este reglementată expres în Codul de procedură civilă.
10. După pronunțarea unei hotărâri:
- a) partea poate achiesă la hotărârea pronunțată prin renunțarea la calea de atac pe care o putea folosi;
 - b) partea poate achiesă la hotărârea pronunțată prin renunțarea la calea de atac pe care partea a exercitat-o deja;
 - c) poate achiesă condiționat la hotărârea pronunțată, dar în acest caz efectele achiesării se produc doar dacă aceasta este acceptată expres de partea adversă;
 - d) achiesarea va produce efecte, în toate cazurile, cu acordul expres al părții adverse.
11. În privința termenului de apel:
- a) acesta curge întotdeauna de la comunicarea hotărârii;
 - b) pentru procuror, acesta curge în toate cazurile de la pronunțarea hotărârii;
 - c) este un termen legal relativ;
 - d) acesta suspendă în toate cazurile executarea hotărârii de primă instanță.
12. Nulitatea expresă a cererii de apel este prevăzută pentru lipsa următoarelor cerințe:
- a) indicarea hotărârii atacate;
 - b) semnătura;

- c) motivarea de fapt și de drept;
 - d) probele invocate în susținerea apelului.
13. Apelul incident poate fi exercitat:
- a) de către apelantul principal, după împlinirea termenului de apel;
 - b) de către intimat, în cazul în care la prima instanță au intervenit terțe persoane, după împlinirea termenului de apel, împotriva apelantului principal;
 - c) de către intimat, obligatoriu în termenul de apel, printr-o cerere proprie care să tindă la schimbarea hotărârii primei instanțe;
 - d) de către procuror, dacă a participat la judecarea pricinii, în primă instanță.
14. Nu sunt supuse recursului:
- a) hotărârile privind navigația civilă și activitatea în porturi;
 - b) hotărârile privind conflictele de muncă și de asigurări sociale;
 - c) hotărârile pronunțate în materie de expropriere;
 - d) hotărârile privind repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare.
15. În ceea ce privește soluționarea recursului:
- a) de regulă, acesta va fi soluționat de instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea atacată;
 - b) de regulă, acesta va fi soluționat de curțile de apel;
 - c) acesta va fi soluționat de instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea atacată, în cazurile anume prevăzute de lege;
 - d) de regulă, acesta va fi soluționat de ICCJ.
16. Suspendarea executării hotărârii recurate:
- a) intervine, în toate cazurile, numai la cererea recurentului;
 - b) se dispune, la cererea recurentului, de instanța a cărei hotărâre a fost atacată;
 - c) se poate dispune de instanța sesizată cu judecarea recursului în cauzele privind strămutarea de hotare;
 - d) atunci când nu este prevăzută de drept, se judecă în camera de consiliu, cu citirea părților.
17. Lipsa următoarelor mențiuni din cererea de recurs este sancționată cu nulitatea expresă:
- a) indicarea hotărârii care se atacă și numele/prenumele intimatului;
 - b) semnătura recurentului și domiciliul intimatului;
 - c) motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul și probele în susținerea recursului;
 - d) numele/prenumele și sediul profesional al avocatului care formulează cererea de recurs.
18. În cazul în care cererea de recurs nu este motivată:
- a) instanța va judeca recursul având în vedere susținerile și dovezile de la instanța de fond, respectiv de apel;
 - b) instanța de recurs va anula întotdeauna recursul ca nemotivat;
 - c) recursul este nul, dacă motivele invocate nu se încadrează în motivele de casare prevăzute de lege;
 - d) aceasta poate fi motivată până la primul termen, în instanța de recurs, la care recurentul este legal citat.

19. Invocarea pentru prima oară în apel:
- a) a cererii de încuviințare a executiei vremelnice a hotărârii pronunțate de prima instanță este inadmisibilă;
 - b) a compensației judiciare este posibilă;
 - c) a excepției lipsei calității procesuale active, reprezintă o cerere nouă, inadmisibilă în apel față de principiul *tantum devolutum quantum iudicatum*;
 - d) a unui mijloc de probă care nu a fost solicitat în fața primei instanțe, este admisibilă numai dacă partea nu putea să întrevadă utilitatea probei la prima instanță.
20. Hotărârea prin care instanța a respins ca nefondat apelul declarat împotriva sentinței prin care s-a respins ca neîntemeiată o cerere de chemare în judecată:
- a) poate face obiectul unei revizui, chiar dacă nu a fost atacată cu recurs;
 - b) nu este susceptibilă de revizuire, această cale de atac urmând a fi îndreptată numai împotriva hotărârii de primă instanță, confirmată de instanța de apel;
 - c) și a omis să se pronunțe asupra cheltuielilor de judecată solicitate de intimat, poate fi atacată cu revizuire;
 - d) pronunțată în condițiile în care apelantul nu a fost legal citat la termenul de administrare a probelor, va fi casată cu trimitere spre rejudecare, în cazul în care instanța de recurs ar fi curtea de apel.
21. Cererea de revizuire:
- a) are ca obiect numai hotărâri definitive;
 - b) pentru contrarietate de hotărâri, poate avea ca obiect și hotărâri care nu sunt date asupra fondului;
 - c) pentru motivul descoperirii unor înscrisuri noi, poate fi exercitată în termen de 15 zile din ziua în care s-au descoperit înscrisurile ce se invocă;
 - d) se judecă în mod obligatoriu de alți judecători decât cei care au pronunțat hotărârea a cărei revizuire se solicită, această regulă fiind de ordine publică.
22. În cazul sancționării disciplinare definitive a unui judecător pentru o abatere disciplinară:
- a) cererea de revizuire poate fi formulată și în cazul în care hotărârea pronunțată nu antamează fondul;
 - b) cererea de revizuire poate fi formulată în termen de o lună de la data la care partea a luat cunoștință de hotărârea disciplinară;
 - c) există motiv de revizuire numai dacă sancționarea s-a făcut pentru rea-credință sau gravă neglijență și numai dacă judecătorul sancționat a făcut parte din completul ce a pronunțat hotărârea a cărei revizuire se solicită;
 - d) revizuirea nu poate fi formulată dacă în cauza respectivă nu s-a formulat anterior calea de atac apelului.
23. Regula *tantum devolutum quantum appellatum* reprezintă o limitare a efectului devolutiv al apelului:
- a) care nu operează atunci când obiectul litigiului este indivizibil;
 - b) care presupune că în apel nu pot fi formulate cereri noi;
 - c) nu operează atunci când apelul vizează numai una dintre părțile participante la proces în fața primei instanțe, fiind aplicabilă numai în cazul obiectului cererii de apel;
 - d) implică faptul că nu se poate invoca direct în motivele de apel problema lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe.

24. În cazul în care instanța de apel constată că este întemeiat motivul de apel conform căruia minuta nu a fost semnată de judecătorul primei instanțe:
- a) va anula sentința și va trimite cauza spre rejudecare, indiferent de poziția părților;
 - b) dacă prin motivele de apel, formulat de reclamant, s-a arătat în mod expres că apelul este formulat numai în privința unora dintre pârâți, sentința se va anula numai în ce privește intimații indicați în apel, pentru restul hotărârea primei instanțe rămânând valabilă;
 - c) va anula hotărârea atacată și va reține cauza spre rejudecare, dacă prima instanță a judecat cauza în fond;
 - d) va anula sentința și va trimite cauza spre rejudecare dacă apelantul a solicitat în mod expres luarea acestei măsuri prin cererea de apel.
25. Contestația în anulare:
- a) obișnuită se poate formula indiferent dacă hotărârea atacată a rezolvat sau nu fondul;
 - b) specială nu este admisibilă în cazul în care se invocă faptul că instanța de recurs nu a analizat, din oficiu, un motiv de recurs de ordine publică (autoritatea de lucru judecat), neinvocat de recurent;
 - c) trebuie motivată, sub sancțiunea nulității;
 - d) este admisibilă dacă instanța de recurs a omis să se pronunțe asupra excepției necompetenței generale a instanțelor, invocată în recurs, chiar dacă aceasta nu a făcut obiectul analizei în fața instanțelor de fond.
26. În ceea ce privește recursul:
- a) dacă este vădit nefondat, se poate respinge în cadrul procedurii de filtrare, prin decizie definitivă;
 - b) dacă se admite, ICCJ dispune în toate cazurile casarea cu trimitere;
 - c) hotărârea instanței va cuprinde în considerente numai motivele de casare invocate și analiza acestora, cu arătarea motivelor pentru care acestea s-au admis ori s-au respins;
 - d) în caz de admitere, actele de executare efectuate în baza hotărârii casate sunt desființate de drept, dacă instanța de recurs nu dispune altfel, instanța putând constata aceasta din oficiu.
27. Contestația în anulare pentru motivul că nu a fost legal citat contestatorul și nici nu a fost prezent la termenul când a avut loc judecata:
- a) poate fi exercitată și împotriva sentințelor nesusceptibile de apel, atacate cu recurs, prin care a fost invocat acest motiv și care a fost respins deoarece avea nevoie de verificări de fapt sau, fără vina părții, recursul a fost respins fără a fi cercetat în fond;
 - b) poate fi exercitată împotriva hotărârilor susceptibile de executare silită, în termenul de exercitare a contestației la executare;
 - c) se soluționează de instanța a cărei hotărâre se atacă, potrivit dispozițiilor procedurale aplicabile judecății finalizate cu hotărârea atacată;
 - d) se soluționează printr-o hotărâre definitivă.
28. În cazul revizuirii pentru hotărâri potrivnice:
- a) cererea se judecă de instanța mai mare în grad față de instanța care a dat a doua hotărâre;
 - b) aceasta nu poate fi cerută și în cazul în care hotărârile potrivnice au fost date de aceeași instanță, în dosare diferite;

- c) se va proceda la anularea sau modificarea hotărârii care încalcă autoritatea de lucru judecat;
- d) este obligatoriu ca hotărârile potrivnice să fi evocat fondul cauzei.

29. Contestația în anulare:

- a) obișnuită se poate formula numai dacă hotărârea atacată a rezolvat fondul;
- b) specială este admisibilă în cazul în care se invocă faptul că instanța a omis să analizeze un motiv de apel, dacă hotărârea nu este susceptibilă de recurs;
- c) este admisibilă dacă instanța de recurs a omis să se pronunțe asupra excepției necompetenței generale a instanțelor, invocată direct în recurs, chiar dacă aceasta nu a făcut obiectul analizei în fața instanțelor de fond;
- d) este admisibilă dacă dezlegarea dată recursului este rezultatul unei erori materiale constând în neluarea în seamă a unei probe încuviințate și administrate la dosarul cauzei.

30. În cazul recursului reglementat de Codul de procedură civilă:

- a) casarea cu trimitere constituie regula în cazul Înaltei Curți de Casație și Justiție și a curților de apel;
- b) tribunalele și curțile de apel casează cu trimitere când instanța a cărei hotărâre a fost recurată nu a soluționat toate excepțiile invocate în fața acesteia;
- c) curțile de apel vor casa cu reținere când judecata s-a făcut în lipsa părții care nu a fost legal citată atât la administrarea probelor, cât și la dezbaterile fondului;
- d) în fața instanței de recurs nu pot fi administrate înscrisuri noi decât în susținerea sau combaterea motivelor de recurs nu și cu privire la fondul cauzei.

31. În cazul judecării în fond după casare:

- a) ca regulă, recurentului nu i se poate agrava situația în propria cale de atac cu excepția situației în care recursul este declarat de către procuror;
- b) în cazul în care s-a dispus casarea cu trimitere, hotărârea pronunțată ca urmare a rejudecării fondului după casare este susceptibilă de exercițiul recursului;
- c) poate fi admisibilă o cerere de intervenție voluntară principală dacă s-a dispus o casare cu trimitere la instanța de apel;
- d) este inadmisibilă orice cerere nouă principală, accesorie sau incidentală deoarece s-ar încălca limitele rejudecării, astfel cum au fost stabilite de instanța de recurs.

Răspunsurile:

1 d, 2 abcd, 3 -, 4 cd, 5 cd, 6 bcd, 7 abd, 8 d, 9 acd, 10 abc, 11 -, 12 ab, 13 -, 14 abcd, 15 cd, 16 d, 17 d, 18 c, 19 a, 20 ac, 21 ad, 22 a, 23 a, 24 c, 25 acd, 26 abcd, 27 ac, 28-, 29 c, 30 d, 31 bc

1. A.B., A.C. și A.S. au chemat în judecată pe D.C. pentru a fi obligat să lase în deplină proprietate și posesie imobilul situat în București, sectorul 1.

Prima instanță a respins acțiunea ca neîntemeiată. Împotriva sentinței a declarat apel reclamantul, A.B.

În fața instanței de apel intimatul-pârât, D.C., a invocat inadmisibilitatea apelului exercitat numai de către unul dintre coparticipanți. D.C. a arătat că apelul trebuia exercitat de toți coproprietarii, deoarece apelul declarat în cauză de unul dintre reclamânți nu poate profita și

nici păgubi pe ceilalți, fapt ce presupune că, în eventualitatea admiterii lui, dreptul de proprietate asupra imobilului va fi recunoscut numai în favoarea unuia dintre coproprietari.

Instanța a respins excepția invocată de D.C.

Analizați legalitatea soluției adoptate de instanță asupra excepției invocate de D.C.

2. A.O. a chemat în judecată pe R.E. și P.K. pentru a fi obligați la plata sumei de 200.000 lei.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că a împrumutat lui R.E. suma de 200.000 lei, iar P.K. a garantat în calitate de fidejutor restituirea sumei împrumutate. Reclamantul a mai arătat că R.E. nu a restituit la scadență suma împrumutată.

Instanța a admis acțiunea și a obligat pe pârâții R.E. și P.K, primul în calitate de debitor și al doilea în calitate de fidejutor, la plata către reclamant a sumei de 200.000 lei.

Împotriva hotărârii a declarat apel P.K.

În motivarea apelului P.K. a solicitat instanței să ia act de faptul că invocă beneficiul de discuțiune. P.K. a solicitat ca în temeiul beneficiului de discuțiune instanța de apel să dispună obligarea la plată numai a pârâtului R.E.

Intimatul A.O. a solicitat instanței de apel să respingă ca inadmisibilă cererea de a se aplica beneficiul de discuțiune în favoarea fidejursorului, deoarece reprezintă o cerere nouă ce nu poate fi invocată direct în apel.

Ce va decide instanța de apel cu privire la solicitarea intimatului A.O.?

3. U.I. a declarat apel împotriva sentinței pronunțate de Judecătoria Sectorului 2 București.

La primul termen la care părțile au fost legal citate în fața instanței de apel, intimatul F.G. a invocat nulitatea apelului deoarece acesta a fost înregistrat direct la tribunal, iar nu la instanța care a pronunțat hotărârea atacată.

Apelantul, U.I., a cerut respingerea excepției, argumentând că depunerea cererii de apel direct la tribunal nu a produs nicio vătămare părții adverse, deoarece tribunalul a solicitat, pe calea unei adrese către Judecătoria Sectorului 2 București, trimiterea dosarului, iar intimatului i-a fost comunicată o copie a cererii de apel pentru a putea pregăti apărarea.

Ce va decide instanța de apel cu privire la excepția de nulitate a apelului?

4. A.S. a chemat în judecată pe U.T., solicitând obligarea pârâtului să îi predea imobilul situat în București, str. M.

În motivarea cererii, reclamantul a arătat că imobilul în cauză a fost cumpărat în timpul minorității pârâtului, U.T., de către tutorele acestuia, U.O., pentru pârât. A.S. a mai arătat că, în realitate, la încheierea contractului de vânzare a imobilului, tutorele lui U.T. a acționat pentru el (reclamant) în baza unui mandat *prêt nom* astfel încât el, reclamantul, este adevăratul cumpărător al imobilului.

Instanța a respins acțiunea ca fiind introdusă împotriva unei persoane care nu are calitate procesuală pasivă. În motivarea sentinței s-a arătat că U.T. nu poate răspunde pentru faptele săvârșite în numele lui de către tutorele său în perioada minorității sale.

Împotriva sentinței a formulat apel A.S.

Apelantul a susținut că U.T. are și calitatea de succesor al lui U.O., tutorele său, iar în această calitate îi este opozabil înscrisul sub semnătură privată prin care U.O. a recunoscut că a cumpărat imobilul pentru reclamant.

Ce va decide instanța de apel?

5. Prin sentința civilă pronunțată de Judecătoria Sectorului 1 București a fost respinsă ca prescrisă acțiunea formulată de S.K. prin care se solicita, în contradictoriu cu R.T., constatarea dreptului reclamantului de a cere părâtului să încheie un contract de vânzare asupra imobilului situat în București, str. O., sector 2.

În motivarea sentinței s-a reținut că de la încheierea între părți a promisiunii bilaterale de vânzare prin care părâtul se obligă să vândă reclamantului imobilul în cauză a trecut o perioadă mai mare de 6 luni, iar în speță, fiind vorba de un drept de creanță, operează prescripția extinctivă.

Împotriva sentinței a declarat apel reclamantul, S.K., care a criticat soluția primei instanțe pe motiv că nu a avut în vedere faptul că prescripția extinctivă nu curge cât timp părâtul a predat posesia imobilului la data încheierii antecontractului de vânzare-cumpărare și nu a întreprins fapte care să tulbure folosința reclamantului în tot timpul până la introducerea acțiunii. Totodată, apelantul a solicitat instanței de apel ca, admitând apelul, să oblige pe părât să încheie contractul de vânzare. Prin întâmpinare, intimatul a solicitat instanței de apel să nu ia act de cererea apelantului de obligare la încheierea contractului de vânzare deoarece constituie o modificare a cererii formulate la prima instanță.

Instanța a admis apelul formulat de S.K., a schimbat în tot sentința în sensul admiterii acțiunii reclamantului astfel cum a fost precizată și a obligării părâtului R.T. la încheierea contractului de vânzare-cumpărare a imobilului situat în București, str. M., sector 1, în condițiile stipulate în promisiunea bilaterală de vânzare încheiat între părți.

Instanța a înlăturat cererea lui R.T. pe motiv că, potrivit art. 204 alin. 2 pct. 4 NCPC, cererea nu se socotește modificată când se înlocuiește cererea în constatare cu o cerere în realizarea dreptului, iar dispozițiile care privesc judecata în primă instanță sunt aplicabile și în apel.

Analizați legalitatea deciziei instanței de apel.

6. Prin cererea de chemare în judecată, G.P. și G.M. au solicitat, în contradictoriu cu F.I., constatarea nulității contractului de întreținere încheiat de părât cu G.G., în prezent decedat, precum și constatarea nulității testamentului lăsat de defunctul G.G., prin care părâtul este instituit succesor universal.

Reclamanții au arătat că sunt fiii defunctului G.G.

În motivarea cererii reclamanții au invocat vicierea consimțământului autorului lor prin dol și lipsa discernământului la încheierea actului juridic.

Instanța a respins acțiunea ca neîntemeiată.

În apelul formulat de către G.P. și G.M., aceștia au invocat că semnătura de pe contractul de vânzare-cumpărare și testament nu aparține autorului lor.

Intimatul, F.I., a solicitat instanței de apel să nu țină seama de motivul de apel indicat de G.P. și G.M., deoarece problema nesemnării contractului și a testamentului de către G.G. nu a

fost invocată la prima instanță. În replică, apelanții au arătat că problema dedusă instanței de apel nu reprezintă o modificare a cererii de chemare în judecată, ci numai un motiv suplimentar de nulitate a celor două acte. Apelanții au arătat că nu au schimbat obiectul acțiunii, iar motivele noi pot fi invocate și în apel, având în vedere caracterul devolutiv al acestei căi de atac.

Ce va decide instanța de apel în legătură cu cererea intimatului F.I.?

7. Prin sentința civilă nr. 1/1.04.2013, Judecătoria Sectorului 3 București a admis acțiunea formulată de reclamantul A.O. în contradictoriu cu pârâta, A.S., a declarat desfăcută căsătoria părților din vina pârâtei și a dispus că aceasta să poarte în viitor numele avut anterior căsătoriei.

Împotriva hotărârii primei instanțe nu a fost declarat apel.

La data de 10 iulie 2013, pârâta A.S. a formulat contestație în anulare și a solicitat anularea hotărârii, susținând că nu a fost legal citată pentru ziua în care s-a judecat pricina. Situația prezentată de pârâta este reală.

A.S. a menționat că a luat cunoștință de hotărârea pronunțată la data de 1.04.2013.

Ce soluție va pronunța instanța asupra contestației în anulare?

8. Prin contestația în anulare formulată împotriva deciziei pronunțate de instanța de apel, D.N. a invocat faptul că nu a fost legal citat la soluționarea cauzei în fața acestei instanțe.

Prin întâmpinare, intimatul, J.L., a solicitat respingerea contestației în anulare ca inadmisibilă deoarece contestatorul trebuia să invoce nelegala sa citare în fața instanței de recurs.

În replică, DN. a arătat că a formulat recurs împotriva deciziei pronunțate de instanța de apel, însă acesta a fost respins ca tardiv introdus, astfel că motivul de contestație nu a mai putut fi susținut și rezolvat pe calea recursului.

Instanța a respins contestația în anulare ca inadmisibilă.

Analizați legalitatea soluției adoptate de instanță.

9. Judecătoria Ploiești a admis acțiunea formulată de reclamantul F.A. și l-a obligat pe pârâțul B.P. să-i restituie suma de 200.000 lei, împrumutată.

Tribunalul Prahova a anulat ca netimbrat apelul declarat de pârâțul B.P. împotriva sentinței primei instanțe.

În termen, pârâțul B.P. a formulat contestație în anulare și a solicitat anularea hotărârii instanței de apel, susținând că în mod greșit a fost anulat ca netimbrat apelul, deși la dosar se afla foaia de vărsământ privind plata taxei judiciare de timbru. Susținerile lui B.P. relative la existența foii de vărsământ sunt reale.

Ce soluție va pronunța instanța asupra contestației în anulare?

10. Prin contestația în anulare întemeiată pe dispozițiile art. 503 alin. 2 pct. 2 NCPC, R.P. a invocat faptul că instanța de recurs a reținut greșit existența clauzei contractuale prin care cumpărătorul a exonerat pe vânzător de evicțiune.

R.P. a arătat că instanța de recurs a reținut că, în calitate de cumpărător, a fost de rea-credință atunci când a încheiat contractul de vânzare al apartamentului în care locuiește. Instanța a reținut că, dacă ar fi depus minime diligențe pentru aflarea situației juridice a imobilului, ar fi cunoscut faptul că dreptul de proprietate al vânzătorului era contestat. Instanța a mai reținut că atitudinea cumpărătorului poate fi dedusă și din faptul că acesta a acceptat introducerea în contract a unei clauze contractuale prin care îl exonera pe vânzător de evicțiune.

R.P. arată că instanța nu a observat că la dosar a fost depus un act adițional la contractul de vânzare conform căruia părțile reveneau asupra exonerării vânzătorului de clauza de evicțiune, convenind să se aplice dispozițiile privitoare la evicțiune cuprinse în Codul civil.

Ce va decide instanța?

11. Judecătoria Sectorului 1 București a respins excepția autorității de lucru judecat cu motivarea că, prin hotărârea definitivă invocată, acțiunea în revendicare nu a fost respinsă pe fond, ci reținând că instanțele judecătorești nu sunt competente general să soluționeze cauza. Aceeași judecătoria a admis acțiunea și a obligat Municipiul București, reprezentat prin primar, să lase în deplină proprietate și liniștită posesie reclamantului imobilul compus din teren și construcție, naționalizat fără titlu valabil.

În termen legal, Municipiul București a solicitat revizuirea sentinței și a arătat că aceasta este contrară unei hotărâri judecătorești anterioare prin care acțiunea în revendicare formulată de reclamant cu privire la același imobil a fost respinsă.

Ce soluție va pronunța instanța asupra cererii de revizuire?

12. R.M. a solicitat în contradictoriu cu T.U. revizuirea sentinței pronunțate de Judecătoria Sectorului 2 București prin care această instanță a dispus pe calea ordonanței președințiale sistarea unor lucrări de construcție la imobilul situat în str. R., sector 2, București.

Revizuentul a arătat că această hotărâre este contrară unei alte hotărâri anterioare pronunțate de aceeași instanță prin care se respingea ca neîntemeiată cererea prin care T.U. solicita pe calea ordonanței președințiale sistarea lucrărilor de construcție la același imobil. În considerentele acestei hotărâri, instanța a reținut că sistarea lucrărilor nu este o măsură de natură să înlăture o pagubă ce nu s-ar putea repara, astfel încât emiterea unei ordonanțe președințiale de sistare a lucrărilor de construcție efectuate de R.M. nu este justificată.

Revizuentul a solicitat anularea celei de-a doua hotărâri.

Care este instanța competentă să judece cererea?

Ce soluție va pronunța instanța învestită cu cererea de revizuire?

13. Prin cererea înregistrată la Judecătoria sectorului 1 București, A.S. a solicitat stabilirea unei servituți de trecere în favoarea terenului aflat în proprietatea sa asupra terenului vecin, aflat în proprietatea lui S.M.

Pe cale de cerere reconvențională, M.S. a solicitat ca, în cazul în care se va admite cererea principală, să fie despăgubit de către A.S. cu suma de 1.200.000 lei reprezentând scăderea valorii terenului proprietatea sa ca urmare a instituirii servituții de trecere.

Instanța a admis proba cu efectuarea unui raport de expertiză care să stabilească configurarea drumului de servitute și calcularea prejudiciului produs lui M.S. prin instituirea servitutei. Raportul a fost depus la dosar și comunicat părților care nu au formulat obiecțiuni.

La unul dintre termene, I.L. a formulat o cerere de intervenție accesorie în interesul reclamantului A.S. El a motivat că este cel de la care A.S. a dobândit terenul și dorește să prevină un eventual regres al lui A.S. în cazul în care acestuia nu i s-ar recunoaște dreptul de servitute. Instanța a pus în discuția părților cererea de intervenție și a admis în principiu. Împotriva încheierii de admitere în principiu a formulat apel M.S. și solicitat trimiterea cererii sale de apel la tribunal. Instanța nu a trimis cererea de apel la tribunal motivând că în cazul admiterii în principiu, încheierea se atacă numai odată cu fondul.

Prin sentință instanța a admis cererea lui A.S., a admis cererea de intervenție accesorie și a respins cererea reconvențională.

Împotriva hotărârii a declarat apel M.S., care a criticat faptul că raportul de expertiză a fost efectuat fără legala citare a părților, aspect care este de ordine publică și a solicitat admiterea apelului, anularea hotărârii și trimiterea cauzei spre rejudecare.

Instanța de apel a respins apelul ca nefondat.

Împotriva soluției M.S. a formulat recurs.

Instanța de recurs a respins recursul ca inadmisibil deoarece cauzele privind drumul de trecere sau alte servituți sunt de competența judecătoriei și sunt susceptibile numai de apel.

A procedat corect instanța în privința cererii lui M.S. de a trimite la tribunal cererea de apel împotriva încheierii de admitere în principiu a cererii de intervenție accesorie? Motivați.

Este corectă soluția instanței de apel? Motivați.

Dacă ar admite apelul pe motivul invocat de M.S., ce ar dispune instanța de apel?

Este corectă soluția instanței de recurs? Motivați.

Secțiunea 4. Recursul în interesul legii

4.1. Caracterizare și soluționare

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul IX. Dispoziții privind asigurarea unei practici judiciare unitare

Secțiunea 1. Considerații preliminare

Potrivit art. 126 alin. 3 din Constituție, Î.C.C.J. asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale. Această atribuție nu se poate realiza numai prin soluționarea recursurilor de către instanța supremă, pentru că, așa cum am arătat deja, pe de o parte, există categorii largi de hotărâri care nu pot ajunge în recurs la Î.C.C.J., deoarece nu sunt susceptibile de recurs, iar pe de altă parte, există situații în care recursul se soluționează de instanța ierarhic superioară celei care a pronunțat hotărârea atacată. De aceea Noul Cod de procedură civilă reglementează, distinct de căile de atac, două mijloace procesuale care să asigure o practică judiciară unitară: recursul în interesul legii și sesizarea Î.C.C.J. în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept. Ne vom ocupa de ele, pe scurt, în continuare¹.

Secțiunea a 2-a. Recursul în interesul legii

2.1. Caracterizare și rolul său

Reglementat în perioada interbelică în Legea Curții de Casație, ca un recurs special, și apoi în Codul de procedură civilă în perioada 1948-1949 și din nou, după 1993 în cadrul căilor de atac, recursul în interesul legii nu a fost și nu este o veritabilă cale de atac, deoarece nu afectează hotărârile atacate și nici nu are efecte utile pentru părți. El urmărește, astfel cum prevede art. 514 NCPC, asigurarea interpretării și aplicării unitare a legii de către toate instanțele judecătorești, prin

¹ A se vedea pentru dezvoltări V. Belegante, în Noul cod... (coord. V. M. Ciobanu și M. Nicolae), vol. I, pp. 1453-1465.

pronunțarea Î.C.C.J. asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești.

2.2. Caracteristicile recursului în interesul legii

În raport cu reglementarea actuală (art. 514-518), recursul în interesul legii prezintă următoarele caracteristici:

- calitatea procesuală pentru exercitare au: procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J., din oficiu sau la cererea ministrului justiției; colegiul de conducere al Î.C.C.J.; colegiile de conducere ale curților de apel; Avocatul Poporului (art. 514). Calitatea nu poate fi delegată altei persoane, cum ar fi prim adjunctul sau adjunctul procurorului general și al Avocatului Poporului, în lipsă de prevedere legală expresă. Pe de altă parte, în lipsă de prevedere contrară, recursul în interesul legii se poate exercita oricând;

- este admisibil numai dacă se face dovada că problemele de drept care formează obiectul judecății au fost soluționate în mod diferit prin hotărâri judecătorești definitive, care se anexează cererii (art. 515);

- judecata o face un complet format din președintele, sau, în lipsă, de vicepreședintele Î.C.C.J., care și conduce completul, președinții de secție din cadrul acesteia, în număr de 4, precum și 20 judecători, dintre care 14 judecători din secția în a cărei competență intră problema de drept care a fost soluționată diferit de instanțele judecătorești și câte 2 judecători din cadrul celorlalte secții. Legea se ocupă în art. 516 alin. 2 și 3 și de ipotezele în care problema de drept prezintă interes pentru două sau mai multe secții ori nu intră în competența niciunei secții. Președintele/vicepreședintele va lua măsuri pentru stabilirea aleatorie a judecătorilor și va desemna apoi 3 judecători pentru a întocmi un raport asupra recursului în interesul legii. În același scop, președintele completului poate solicita unor specialiști recunoscuți opinia scrisă asupra problemelor de drept soluționate diferit. Raportorii nu sunt incompatibili;

- raportul va cuprinde soluțiile diferite date problemei de drept și argumentele pe care se fundamentează, jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a C.E.D.O. sau a C.J.U.E., dacă este cazul, doctrina în materie, precum și opinia specialiștilor consultanți. În afară de raport, judecătorii raportori vor întocmi și motiva proiectul soluției ce se propune a fi dată;

- ședința completului se convoacă de președinte, cu cel puțin 20 de zile înainte de desfășurarea acesteia, fiecare membru primind o copie a raportului și a proiectului deciziei. La ședință participă toți judecătorii, iar dacă există motive obiective, vor fi înlocuiți după aceeași procedură;

- recursul se susține în fața completului, după caz, de procurorul general sau de procurorul desemnat de acesta, de judecătorul desemnat de colegiul de conducere care a formulat cererea ori de Avocatul Poporului sau de un reprezentant al acestuia. Judecata se face în cel mult 3 luni de la sesizare, iar soluția se adoptă cu cel puțin două treimi din numărul judecătorilor. Nu se admit abțineri de la vot;

– asupra cererii, completul se pronunță prin decizie, care se pronunță în interesul legii și nu are efecte asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese. Ea se motivează în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare și se publică în cel mult 15 zile de la motivare, în Monitorul Oficial al României, partea I. Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe de la data publicării în Monitor;

– decizia își încetează aplicabilitatea la data modificării, abrogării sau constatării neconstituționalității dispoziției legale care a făcut obiectul interpretării (art. 518).

Secțiunea a 3-a.

Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept

3.1. Situații în care se poate face

Inspirându-se și din alte legislații, Noul Cod de procedură civilă a reglementat în art. 519-521 acest mijloc procesual care este de natură să asigure o practică judiciară unitară.

Potrivit art. 519, dacă, în cursul judecății, un complet de judecată al Î.C.C.J., al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că o chestiune de drept, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a cauzei respective,² este nouă și asupra acesteia Î.C.C.J. nu a statuat și nici nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare va putea sesiza Î.C.C.J. să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvarea de principiu chestiunii de drept care a fost sesizată. Deci, calitatea procesuală activă aparține exclusiv completului de judecată de la instanțele judecătorești menționate. Faptul că în art. 520 alin. 9 se vorbește de împrejurarea că o chestiune de drept nu a fost dezlegată unitar în practica instanțelor nu schimbă condițiile de sesizare stabilite de art. 519, referirea interesând exclusiv formarea completului de judecată.

² Noțiunea de soluționare pe fond a cauzei trebuie privită mai larg. Nu înseamnă că aspectele de drept procesual nu pot face obiectul sesizării. Acestea sunt admise atunci când interpretarea dată lor determină chiar și indirect soluția asupra fondului. Au făcut obiectul sesizărilor apreciate drept admisibile: reprezentarea convențională a persoanei juridice în fața instanței (Dec. nr. 9/2016); termenul în care poate fi formulată excepția de nelegalitate a actului administrativ (Dec. nr. 36/2016); admisibilitatea unei acțiuni în constatare (dec. nr. 31/2017); suportarea cheltuielilor de judecată (Dec. nr. 59/2017); calculul termenului pentru depunerea unei cereri atunci când este transmisă prin fax sau poștă electronică (dec. nr. 34/2017) etc.

3.2. Particularitățile procedurii

Procedura prezintă următoarele particularități:

- sesizarea Î.C.C.J. o face completul de judecată după debateri contradictorii, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 519, prin încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac. Încheierea, în cazul în care se depune sesizarea, va cuprinde motivele care susțin admisibilitatea sesizării, punctul de vedere al completului și al părților. Prin aceeași încheiere, cauza va fi suspendată până la pronunțarea hotărârii prealabile de către Î.C.C.J. Încheierea, după înregistrarea la Înalta Curte, se publică pe pagina de internet a acestei instanțe, iar cauzele similare, aflate pe rolul instanțelor judecătorești, pot fi și ele suspendate;

- repartizarea sesizării este făcută de președintele/vicepreședintele Î.C.C.J. sau de o persoană desemnată de aceștia și se judecă de un complet format din președintele secției corespunzătoare a Î.C.C.J., care este președintele completului, și 12 judecători din cadrul secției respective, desemnați aleatoriu. Aceste dispoziții prevăzute de art. 520 alin. 6 se aplică însă, potrivit art. XIX din Legea nr. 2/2013, numai sesizărilor formulate în procesele pornite începând cu data de 1 ianuarie 2019. Până atunci, completul va fi format din președintele secției/un judecător care este Președinte, desemnat de președinte, și 8 judecători din cadrul secției desemnați aleatoriu. Președintele va desemna după aceea un raportor, care nu devine incompatibil. Dacă problema prezintă interes pentru mai multe secții sau nu există o secție anume pentru problema de drept respectivă, completul se stabilește potrivit dispozițiilor art. 520 alin. 8 și 9;

- raportul va fi comunicat părților, care, în termen de cel mult 15 zile de la comunicare, pot depune, în scris, prin avocat/consilier juridic, punctele lor de vedere privind chestiunea de drept supusă judecării;

- dispozițiile art. 516 alin. 6-9, de la recursul în interesul legii, privind întocmirea raportului și ședința, se aplică în mod corespunzător;

- sesizarea se judecă fără citarea părților în cel mult 3 luni de la data învestirii, iar soluția se adoptă cu cel puțin două treimi din numărul judecătorilor completului. Nu se admit abțineri de la vot;

- această procedură este scutită de taxă judiciară și de timbru judiciar;

- asupra sesizării, completul se pronunță prin decizie, numai cu privire la chestiunea de drept supusă dezlegării. Ea se motivează și se publică la fel ca și decizia dată în recursul în interesul legii (art. 517 alin. 3). Dezlegarea dată chestiunilor de drept este obligatorie pentru instanța care a făcut sesizarea de la data pronunțării deciziei, iar pentru celelalte instanțe, de la data publicării deciziilor în Monitorul Oficial al României, partea I;

- decizia pronunțată în aceste condiții își încetează aplicabilitatea la fel ca în cazul recursului în interesul legii (art. 521 alin. 4 și art. 518).

Întrebări

1. Au legitimare procesuală activă pentru exercitarea recursului în interesul legii adjunctii procurorului general sau ai Avocatului Poporului?
2. Care este rolul recursului în interesul legii, în comparație cu sesizarea Î.C.C.J., pentru dezlegarea unor chestiuni de drept?
3. În formularea sesizării Î.C.C.J. pentru dezlegarea unei chestiuni de drept este necesar să se constate că acea chestiune nu a fost dezlegată unitar în practica instanțelor?
4. Ce dispoziții se aplică la ambele mijloace de asigurare a unei practici judiciare unitare?
5. Când își încetează aplicabilitatea deciziile pronunțate de Î.C.C.J. în cele două proceduri?
6. Care sunt condițiile de admisibilitate ale unui recurs în interesul legii?
7. Care este compunerea completului de judecată în cazul recursului în interesul legii?
8. Care sunt efectele deciziei pronunțate într-un recurs în interesul legii?
9. Care sunt efectele hotărârii pronunțate de Î.C.C.J. în cazul în care a fost sesizată cu pronunțarea unei hotărâri prealabile?

Grile

1. Calitate procesuală în promovarea unui recurs în interesul legii o are:
 - a) procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție;
 - b) ministrul justiției;
 - c) colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și colegiile de conducere ale curților de apel;
 - d) Avocatul Poporului.
2. Recursul în interesul legii se judecă:
 - a) de plenul Înaltei Curți de Casație și Justiție;
 - b) de plenul secției Înaltei Curți de Casație și Justiție corespunzătoare problemei de drept ridicate de acest recurs;
 - c) de un complet format prin președinții de secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție;
 - d) de un complet de 10 judecători anume desemnați de la nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție.
3. În ceea ce privește decizia pronunțată în recursul în interesul legii:
 - a) aceasta are efecte și cu privire la hotărârile judecătorești care au fost examinate în acest recurs;
 - b) se motivează în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare;
 - c) se publică în Monitorul Oficial în termen de cel mult 15 zile de la motivare;
 - d) este obligatorie, pentru instanțele de judecată, în privința dezlegării problemelor de drept judecate, de la data pronunțării.
4. Înalta Curte de Casație și Justiție poate fi sesizată în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile:
 - a) de un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție;
 - b) de un complet al curții de apel;
 - c) de un complet al tribunalului;
 - d) de un complet al judecătoriei.

5. Sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile se face:
- a) în urma unor dezbateri contradictorii;
 - b) prin încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac;
 - c) prin încheiere care va cuprinde motivele care susțin admisibilitatea sesizării;
 - d) prin încheiere care va cuprinde punctul de vedere al completului de judecată și al părților.

Răspuns grile:

1 acd, 2 -, 3 bc, 4 abc, 5 abcd

Capitolul X. Proceduri speciale¹

Secțiunea 1. Considerații preliminare

Am examinat până în prezent regulile după care are loc judecata unui proces civil, fie în fața primei instanțe, fie în cadrul căilor de atac. Acestea constituie ceea ce se cheamă procedura de drept comun. Există însă și anumite categorii de procese civile care se soluționează după unele reguli speciale, derogatorii de la dreptul comun. Aceste reguli speciale nu cuprind o reglementare completă a procesului civil în materia respectivă, ci introduc elemente derogatorii în ce privește competența, judecata sau căile de atac, ceea ce face ca ele să se completeze cu regulile generale de drept comun.

În România, aceste proceduri particulare, numite proceduri speciale, sunt reglementate de regulă de Codul de procedură civilă fie distinct (cartea a III-a – Procedura necontencioasă judiciară și cartea a IV-a – Despre Arbitraj), fie grupate în cartea a VI-a intitulată „Proceduri speciale”: procedura divorțului (art. 915-935); procedura punerii sub interdicție judecătorească (art. 936-943); procedura de declarare a morții (art. 944-951); măsurile asigurătorii (art. 952-977) și măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală (art. 978-979)²; procedura partajului judiciar (art. 980-996); procedura ordonanței președințiale (art. 997-1002); cererile posesorii (art. 1003-1005); procedura ofertei de plată și a consemnațiunii (art. 1005-1012); procedura ordonanței de plată (art. 1014-1025); procedura cu privire la cererile de valoare redusă (art. 1026-1033); evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept (art. 1034-1049); procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii (art. 1050-1053); procedura refacerii înscrisurilor și hotărârilor dispărute (art. 1054-1056); cauțiunea judiciară (art. 1057-1064).

¹ A se vedea pentru o cercetare monografică, C. C. Dinu, **Proceduri speciale în noul Cod de procedură civilă**, Ed. Universul Juridic, București, 2013.

² De măsurile asigurătorii și provizorii ne-am ocupat la judecata în primă instanță.

Secțiunea a 2-a. Procedura necontencioasă judiciară

2.1. Sediul materiei și domeniul de aplicare

Această procedură, numită și voluntară sau grațioasă, este reglementată de art. 527- 540 NCPC și se completează cu dispozițiile de procedură contencioasă a cererii. Ea constituie, la rândul ei, dreptul comun pentru materiile necontencioase cu privire la care legea prevede o procedură specială (de ex., încuviințarea adopției, sechestrul asigurator)³.

Potrivit art. 527, procedura necontencioasă se aplică cererilor pentru soluționarea cărora este nevoie de intervenția instanței, fără însă să se urmărească stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană, precum sunt cele privitoare la darea autorizațiilor judecătorești sau la luarea unor măsuri legale de supraveghere, ocrotire ori asigurare. De asemenea, această procedură se aplică, potrivit art. 537 alin. 1 NCPC, și în cazurile în care legea dă în competența președintelui instanței luarea unor măsuri cu caracter necontencios. Este de menționat că atribuțiile instanțelor judecătorești în această materie au scăzut considerabil după anul 1950, când o serie de proceduri fără caracter contencios au fost trecute în competența notarului (de ex., autentificarea înscrisurilor, legalizarea semnăturilor pe înscrisuri sau a unor copii de pe înscrisurile notariale, certificarea datei, constatarea anumitor fapte având consecințe juridice). Remarcăm, însă, că după decembrie 1989 instanțele au dobândit noi competențe în această materie, cum ar fi înregistrarea partidelor politice, încuviințarea adopției sau în materia înființării societăților.

În cadrul acestor proceduri necontencioase intervenția instanței este necesară pentru a exercita în principiu un control⁴ cu privire la obiectul acestor solicitări cu privire la darea autorizațiilor judecătorești sau la luarea unor măsuri legale de supraveghere, ocrotire ori asigurare (art. 527 NCPC).

2.2. Reguli privind soluționarea cererii

Sesizarea instanței se face printr-o cerere, care trebuie să cuprindă numele, prenumele și domiciliul sau, după caz, denumirea și sediul celui care o face și ale persoanelor pe care acesta cere să fie chemate în fața instanței, precum și arătarea pe scurt a obiectului, motivarea și semnătura. Ea va fi însoțită, dacă este cazul, de înscrisurile pe care se sprijină (art. 530). Cererea în materie necontencioasă este

³ A se vedea, cu numeroase aplicații în materia societăților, C. Leaua, *Societăți comerciale. Proceduri speciale*, Ed. C. H. Beck, București, 2008 (cu adaptările corespunzătoare).

⁴ V. Belegante, *Noul Cod...*, vol. II, p. 527; acest control este impus datorită faptului că verificarea actului și omologarea acestuia de către judecător este necesară pentru ca el să producă efectele dorite de părți – I. Leș, *Comentariu*, 2013, p. 786.

supusă procedurii de regularizare prevăzută de art. 200 NCPC, această procedură nefiind incompatibilă cu procedura necontencioasă⁵.

Cererile care sunt în legătură cu un proces în curs la o instanță sau pe care aceasta l-a soluționat, ori dacă are ca obiect eliberarea unor înscrisuri, titluri sau valori aflate în depozitul unei instanțe, se vor introduce la acea instanță. În celelalte cazuri, competența instanței (generală, materială și teritorială) și soluționarea incidentelor privind competența sunt supuse regulilor prevăzute pentru cererile contencioase (excepția de necompetență, conflictele de competență, litispendența, conexitatea, strămutarea proceselor și delegarea instanței). Dacă competența teritorială nu poate fi stabilită conform regulilor aplicabile în materie contencioasă, cererile necontencioase se vor îndrepta la instanța în a cărei circumscripție petentul își are, după caz, domiciliul, reședința, sediul ori reprezentanța, iar, dacă niciuna dintre acestea nu se află pe teritoriul României, cererile se vor îndrepta, urmând regulile de competență materială, la Judecătoria Sectorului 1 al municipiului București sau, după caz, la Tribunalul București – competență subsidiară (art. 528 alin. 3 NCPC). Instanța este obligată să-și verifice din oficiu competența, chiar dacă este de ordine privată, putând cere părții lămuririle necesare⁶. Dacă apreciază că este necompetentă, va trimite dosarul instanței competente (art. 528-529). În cazul în care instanța constată că a fost sesizată cu o cerere contencioasă (prin însuși cuprinsul ei ori prin obiecțiile ridicate de persoanele citate sau care intervin), o va respinge ca inadmisibilă având în vedere dispozițiile art. 531 NCPC.

Instanța soluționează cererea în camera de consiliu, cu citarea petentului și a persoanelor arătate în cerere, dacă legea o impune. În caz contrar, judecata se face cu sau fără citare, la aprecierea instanței. Instanța poate dispune, chiar din oficiu, orice măsuri utile cauzei. Ea are dreptul să asculte orice persoană care poate aduce lămuriri în cauză, precum și pe acelea ale căror interese ar putea fi afectate de hotărâre. Instanța se pronunță printr-o încheiere, în raport cu toate împrejurările de fapt și de drept ale cauzei, chiar dacă nu au fost invocate în cerere sau pe parcursul procedurii, care este executorie și, spre deosebire de hotărârile pronunțate în materie contencioasă, nu are autoritate de lucru judecat. Dacă este vorba de o măsură dată în competența președintelui, încheierea trebuie pronunțată în termen de cel mult 5 zile de la primirea cererii. Achiesăm la opinia exprimată în doctrină⁷ în sensul că această încheiere, în materie necontencioasă, este, de regulă, constitutivă de drepturi, instanța, prin aplicarea legii la situația de fapt, creând o situație juridică nouă pentru viitor.

Încheierea poate fi atacată numai cu apel, cu excepția celei pronunțate de un complet al Înaltei Curți de Casație și Justiție, care este definitivă. Termenul de apel este cel de drept comun (30 zile), dar el curge de la pronunțare, pentru cei care au fost prezenți la ultima ședință de judecată, și de la comunicare, pentru cei

⁵ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 851.

⁶ Soluția derogatorie față de dreptul comun este firească având în vedere că în cadrul acestei proceduri nu există un pârât ca să invoce această necompetență de ordine privată.

⁷ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 852.

care au lipsit. Spre deosebire de procesul obișnuit, apelul poate fi declarat de orice persoană interesată, chiar dacă nu a fost citată la soluționarea cererii, termenul de apel curgând de la data la care a luat cunoștință de încheiere, dar nu mai târziu de un an de la data pronunțării. Apelul se judecă în camera de consiliu.

Dacă este însă vorba de o măsură luată de președintele instanței, art. 537 alin. 3 NCPC stabilește parțial o altă regulă, prevăzând că apelul împotriva încheierii date de președintele judecătorei se soluționează de tribunal, iar cel care vizează încheierile date de președintele tribunalului sau al curții de apel se judecă de un complet al instanței respective. Încheierile date de președinții secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție sunt definitive.

În privința cailor de atac de retractare – contestația în anulare și revizuirea – s-a opinat că acestea sunt în principiu admisibile dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege, respectiv art. 503 – 508 NCPC sau art. 509 și urm. NCPC.

Noul Cod de procedură civilă a introdus și unele dispoziții speciale referitoare la eliberarea de copii de pe hotărâri și de pe alte înscrisuri (art. 538), la încheierile pentru eliberarea unor bunuri (art. 539) și la inventarierea bunurilor minorului pus sub tutelă (art. 540).

Secțiunea a 3-a. Procedura divorțului

3.1. Condițiile în care se poate cere desfacerea căsătoriei prin divorț. Sediul materiei

Potrivit art. 373 NCC, divorțul poate avea loc: a) prin acordul soților, la cererea ambilor soți sau a unuia dintre soți acceptată de celălalt soț; b) atunci când, din cauza unor motive temeinice, raporturile dintre soți sunt grav vătămate și continuarea căsătoriei nu mai este posibilă; c) la cererea unuia dintre soți, după o separare în fapt care a durat cel puțin 2 ani; d) la cererea aceluia dintre soți a cărui stare de sănătate face imposibilă continuarea căsătoriei.

Divorțul prin acordul soților poate avea loc pe cale judiciară, indiferent de durata căsătoriei și indiferent dacă există sau nu copii minori rezultați din căsătorie, cu condiția ca ambii soți să aibă capacitate deplină de exercițiu (art. 374) sau pe cale administrativă și prin procedura notarială, dacă soții nu au copii minori, născuți din căsătorie, din afara căsătoriei sau adoptați (art. 375-377 NCC). Trebuie totuși observat că, potrivit art. 375 alin. 2, divorțul poate fi constatat de notarul public și când există copii minori, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de text. Pe de altă parte, se impune să precizăm că este vorba de copii ai celor doi soți, care să fie minori, indiferent dacă sunt din afara căsătoriei, din căsătorie sau adoptați.

Dacă ofițerul de stare civilă, după caz, notarul public respinge cererea de divorț, pentru că nu au fost îndeplinite condițiile art. 375, soții nu au cale de atac, dar se pot adresa cu cererea de divorț instanței de judecată (art. 378).

În cazul prevăzut la art. 373 lit. b), divorțul se poate pronunța dacă instanța stabilește culpa unuia dintre soți în destrămarea căsătoriei. Dacă din probele administrate rezultă însă culpa ambilor soți, instanța poate pronunța divorțul din culpa lor comună, chiar dacă numai unul dintre ei a făcut cerere de divorț. În cazul în care culpa aparține în totalitate reclamantului, soțul nevinovat, care suferă un prejudiciu prin desfacerea căsătoriei poate cere soțului vinovat să-l despăgubească. Dacă în timpul procesului soțul reclamant decedează, moștenitorii săi pot continua acțiunea, dar ea va fi admisă numai dacă instanța constată culpa exclusivă a soțului pârât (art. 379 alin. 1 și art. 380 NCC).

În ipoteza prevăzută de art. 373 lit. c), divorțul se pronunță din culpa exclusivă a soțului reclamant, cu excepția situației în care pârâtul se declară de acord cu divorțul, când acesta se pronunță fără a se face mențiune despre culpa soților.

În sfârșit, în cazul prevăzut la art. 373 lit. d), desfacerea căsătoriei se pronunță fără a se face mențiune despre culpa soților.

Dispozițiile comune privind procedura divorțului sunt reglementate de art. 915-928 NCPC, iar în art. 929-935 găsim unele reguli particulare.

3.2. Sesizarea instanței de divorț. Cererea reconvențională. Cereri accesorii

Desfacerea căsătoriei prin divorț poate fi cerută numai de soți. Cu toate acestea, soțul pus sub interdicție judecătorească poate cere divorțul prin reprezentant legal sau personal în cazul în care face dovada că are capacitatea de discernământ neafectată (art. 918).

În acest context, cererea de divorț are un caracter strict personal și nu ar putea fi introdusă de către creditorii unuia dintre soți, pe calea unei eventuale acțiuni oblice și nici procurorul nu ar avea calitatea procesuală activă cu privire la cererea de desfacere a căsătoriei. Desigur, procurorul poate să pună concluzii în orice proces de divorț, în oricare fază a acestuia, dacă apreciază că este necesar pentru apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor părților (art. 94 alin. 2 NCPC) cum ar fi în cazul protejării intereselor minorilor rezultați din căsătorie.

În același sens, cei care au vocație succesorală cu privire la unul dintre soți nu pot introduce cerere de divorț, însă, conform art. 926 NCPC, pot continua acțiunea de divorț a autorului lor, după decesul acestuia pe parcursul procesului de divorț, aspecte care le vom analiza în continuare.

O problemă specială în privința calității procesuale active apare în cazul modificării măsurilor luate cu privire la copii în urma procesului de divorț. Dacă măsurile cu privire la drepturile și obligațiile părinților divorțați se iau în cadrul procesului propriu-zis de divorț, modificarea acestor măsuri poate fi dispusă de către instanța de judecată, la cerere, dacă se schimbă împrejurările avute în vedere inițial, calitate procesuală activă având o sferă mai largă de persoane: părinții divorțați, alt membru al familiei, copilul, instituția de ocrotire, instituția publică specializată în protecția copilului și procurorul (art. 403 NCC).

Cererea de divorț va cuprinde, în afară de elementele oricărei cereri de chemare în judecată, numele copiilor minori ai celor doi soți ori adoptați de aceștia, iar dacă nu sunt copii minori, se va face mențiune despre aceasta, cât și toate celelalte elemente prevăzute pentru cererea de chemare în judecată, potrivit dreptului comun (respectiv art. 194 NCPC), referitoare la elementele de identificare ale părților, eventualilor mandatar, obiectul cererii, motivarea în fapt și în drept, mijloacele de probă și semnătura. În cazul înscrisurilor anexate la cerere, în această procedură specială sunt menționate expres copiile certificatelor de naștere a copiilor minori și copia certificatului de căsătorie. Totodată, dacă părțile au ajuns la o înțelegere, prin procedura medierii, cu privire la desfacerea căsătoriei și a capetelor accesorii divorțului, această înțelegere va fi anexată la cererea introductivă de divorț. La cerere, se anexează o copie a certificatului de căsătorie și, dacă este cazul, câte o copie a certificatelor de naștere ale copiilor minori. Se poate alătura, după caz, și înțelegerea soților rezultată din mediere cu privire la desfacerea căsătoriei și cu privire la rezolvarea aspectelor accesorii divorțului (art. 916). Introducerea cererii de divorț creează și un efect special cu privire la actele juridice cu titlu oneros prin care unul dintre soți a dispus de bunurile mobile comune și la actele juridice încheiate de unul dintre soți. Aceste acte încheiate de unul dintre soți după data introducerii cererii de divorț sunt anulabile (art. 386 alin. 1 NCC).

Cererea de divorț este de competența judecătorei în circumscripția căreia se află cea din urmă locuință⁸ comună a soților. Dacă soții nu au avut locuință comună sau dacă niciunul dintre soți nu mai locuiește în circumscripția judecătorei în care se află cea din urmă locuință comună, judecătoria competentă este aceea în circumscripția căreia își are locuința pârâtul, iar când pârâtul nu are locuința în țară și instanțele române sunt competente internațional, este competentă judecătoria în circumscripția căreia își are locuința reclamantul. Dacă nici reclamantul și nici pârâtul nu au locuința în țară, părțile pot conveni să introducă cererea de divorț la orice judecătoria din România, iar în lipsa unui asemenea acord⁹, competența aparține Judecătorei Sectorului 5 București (art. 915)¹⁰. Părțile pot să încheie un asemenea acord de alegere a competenței înainte de declanșarea litigiului, iar după sesizarea instanței, înțelegerea trebuie să fie parafată cel mai târziu la

⁸ În materia stabilirii competenței teritoriale în caz de divorț, noțiunea de „locuință” trebuie înțeleasă ca element de identificare a persoanei fizice, interesând așadar nu atât locuința statornică și principală a pârâtului, cât adresa unde locuiește efectiv... dec. nr. 2421/29 octombrie 2015, sect. I civ., ÎCCJ, publ. pe www.scj.ro

⁹ Decizia nr. 20/2016 privind examinarea recursului în interesul legii publicat în M. Of. al României, Partea I, nr. 1049 din 27 decembrie 2016: „în interpretarea și aplicarea art. 915 alin. (2) din Codul de procedură civilă, stabilește că acordul părților cu privire la alegerea instanței care urmează să soluționeze acțiunea de divorț trebuie să fie exprimat expres”.

¹⁰ A se vedea și dec. nr. 1250/2016 – ÎCCJ, publ. pe www.scj.ro prin care s-a statuat că „dacă nici reclamantul și nici pârâtul nu au locuința în țară, părțile pot conveni să introducă cererea de divorț la orice judecătoria din România. În lipsa unui asemenea acord, cererea de divorț este de competența judecătorei sector 5 București... nu se poate interpreta că absența invocării excepției necompetenței teritoriale de către pârât echivalează cu manifestarea tacită de voință, în sensul alegerii instanței competente teritorial”.

primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, în fața primei instanțe, termen până la care părțile sau instanța din oficiu pot invoca excepția de necompetență teritorială exclusivă (art. 130 alin. 2 NCPC).

În privința competenței reglementate de art. 915 NCPC, prin raportare la art. 265 NCC (care face trimitere la instanța de tutelă), s-a concluzionat că divorțul judiciar, indiferent de modalitățile sale, este de competența judecătoriei ca instanță de tutelă¹¹.

Menționăm că în ipoteza art. 915 alin. 1 NCPC competența teritorială este exclusivă, părțile neputând deroga de la aceasta. Soluția trebuie nuanțată în cazul art. 915 alin. 2 NCPC care dă întâietate voinței părților care pot stabili expres, de comun acord, competența teritorială, iar în lipsa convenției se revine la competența teritorială exclusivă a Judecătoriei sector 5 București.

În stabilirea competenței conform art. 915 alin. 1 NCPC trebuie avută în vedere locuința comună a soților de la data sesizării instanței de judecată, neavând efect schimbarea, ulterioară introducerii cererii, a acestei locuințe comune. Prin folosirea termenului de „locuință” în locul celui de „domiciliu” s-a accentuat mai mult faptul că, la stabilirea competenței teritoriale, nu este important dacă soții au avut această locuință comună¹² inserată în actul de identitate sau menționată în bazele de date oficiale de evidență a populației.

De asemenea trebuie subliniat faptul că art. 915 NCPC nu instituie o competență alternativă, în care reclamantul să poată alege între mai multe instanțe deopotrivă competente, fiind obligatorie respectarea ordinii impuse de textul legal.

Soțul pârât poate să facă și el cerere de divorț, adică o cerere reconvențională, cel mai târziu până la primul termen de judecată la care a fost citat în mod legal, pentru faptele petrecute înainte de această dată, iar pentru cele ulterioare, până la începerea dezbaterilor asupra fondului în cererea reclamantului. Cererea pârâtului se va face la aceeași instanță și se va judeca împreună cu cererea reclamantului, nefiind posibilă disjungerea¹³. În cazul în care motivele divorțului s-au ivit după începerea dezbaterilor asupra fondului la prima instanță și în timp ce judecata primei cereri se găsea în apel, cererea pârâtului va putea fi făcută direct la instanța investită cu judecarea apelului¹⁴. Dacă pârâtul nu a respectat aceste termene, este decăzut din dreptul de a mai cere divorțul, cu excepția situației în care cererea reclamantului a fost respinsă, și motivele de divorț s-au ivit ulterior

¹¹ Fl. A. Baias, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1103.

¹² A se vedea Tribunalul Hunedoara, decizia civilă nr. 550/1979 în R.R.D. nr. 11/1979.

¹³ A se vedea dec. nr. 99 din 21 ianuarie 2016, secț. I ÎCCJ prin care s-a stabilit că „renunțarea reclamantului la cererea de divorț nu afectează competența de soluționare a cererii neconvenționale formulate de pârât, prin care s-a solicitat desfacerea căsătoriei, care este tot de competența instanței să judece cererea principală, așa cum rezultă din interpretarea art. 915 alin. 2 C. pr. civ.”, publicată pe www.csj.ro.

¹⁴ S-a menționat că în apel, cererea reconvențională ar putea fi depusă până la începerea dezbaterilor asupra fondului apelului – Fl. A. Baias, *Noul Cod...*, vol. II, p. 1124. În ceea ce ne privește, cel puțin sub aspect terminologic, opinăm că această cerere poate fi formulată până la deschiderea dezbaterilor asupra fondului având în vedere și dispozițiile art. 392 NCPC raportat la art. 390 NCPC.

(art. 917 NCPC). Decăderea este însă „atenuată” deoarece privește pierderea dreptului pârâtului de a formula cerere reconvențională numai în dosarul ce se află pe rol, deci pârâtul nu mai poate cere divorțul din culpa exclusivă a soțului reclamant, în respectivul dosar. Această decădere nu mai acționează și în cazul unei noi cereri de desfacere a căsătoriei.

Pârâtul nu este obligat, dacă dorește desfacerea căsătoriei din vina reclamantului, să formuleze această cerere reconvențională. Pârâtul poate introduce o cerere separată care în urma unei conexări (firești, de altfel) se va judeca tot împreună cu cererea inițială de divorț.¹⁵ Acest caracter facultativ este întărit și de faptul că instanța judecătorească va putea pronunța desfacerea căsătoriei, chiar dacă pârâtul nu a formulat cerere reconvențională, dar numai în condițiile art. 933 alin. 2 și 3 NCPC.

În sfârșit, prin cererea de divorț se pot formula și unele cereri accesorii, precum: a) exercitarea autorității părintești, contribuția părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, locuința copilului și dreptul părintelui de a avea legături personale cu acesta; b) numele soților după divorț; c) locuința familiei; d) despăgubirea pretinsă pentru prejudiciile materiale sau morale suferite ca urmare a desfacerii căsătoriei; e) obligația de întreținere sau prestația compensatorie între foștii soți; f) încetarea regimului matrimonial și, după caz, lichidarea comunității de bunuri și partajul acestora (art. 919 alin. 1)¹⁶. Potrivit art. 400 și 402 NCC, dar și a art. 919 alin. 2 NCPC, instanța este obligată să se pronunțe din oficiu, chiar dacă părțile nu au cerut, asupra stabilirii locuinței copilului, contribuției fiecărui părinte la cheltuielile de creștere, educare, învățătură, pregătire profesională a copiilor. De asemenea, instanța se va pronunța din oficiu și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț, potrivit prevederilor Codului civil (art. 919 alin. 3).

Noul Cod civil prevede două cazuri, în această materie, care reprezintă capete de cerere care pot fi formulate numai pe cale accesorie, la cererea de divorț. Astfel, în conformitate cu art. 388 NCC soțul nevinovat de desfacerea căsătoriei poate obține de la soțul culpabil exclusiv în destrămarea căsătoriei plata unei despăgubiri. Cererea de despăgubiri se va soluționa „*prin hotărârea de divorț*” (de unde rezultă caracterul accesoriu obligatoriu al unei astfel de cereri). Aceeași situație o întâlnim și în cazul plății compensatorii reglementate de art. 390 NCC, plată care va fi plătită de soțul culpabil exclusiv în desfacerea căsătoriei în favoarea soțului nevinovat, dacă durata căsătoriei a fost de minimum 20 de ani. În privința formulării unui astfel de capăt de cerere, art. 391 alin. 1 NCC prevede că acordarea plății compensatorii se pronunță de către instanță doar „*o dată cu desfacerea căsătoriei*”. Acest caracter accesoriu obligatoriu nu mai este valabil în cazul modificării plății compensatorii (mărire sau micșorare) când un astfel de capăt de cerere poate fi formulat pe cale principală atunci când ulterior pronunțării divorțului au scăzut mijloacele debitorului ori s-au mărit resursele creditorului (art. 394 NCC).

¹⁵ A se vedea în legătură cu aceeași soluție și Curtea A. Brașov, decizia civilă nr. 346/R/1995, în Culegere pe 1995, pp. 23-24.

¹⁶ A se vedea, cu adaptările corespunzătoare, R. M. Trif, *Desfacerea căsătoriei prin divorț și partajul bunurilor comune ale soților*, Ed. Hamangiu, București, 2007.

3.3. Dispoziții comune privind procedura divorțului

Prin derogare de la regula înscrisă în art. 80 alin. 1 NCPC, potrivit căreia părțile pot să exercite drepturile procedurale personal sau prin reprezentant, art. 921 NCPC stabilește că în materie de divorț, în fața instanțelor de fond, soții trebuie să se prezinte personal, neputând fi reprezentați. În mod excepțional, textul admite totuși înfățișarea prin avocat, mandatar sau, după caz, tutore sau curator, în cazurile în care unul dintre soți execută o pedeapsă privativă de libertate, este împiedicat de o boală gravă, este pus sub interdicție judecătorească, are reședința în străinătate sau se află într-o altă asemenea situație, care îl împiedică să se prezinte personal. Această prezență personală este justificată și de dispozițiile art. 921 alin. 2 NCPC care instituie pentru instanță obligația de a încerca împăcarea părților la fiecare înfățișare.

Tot ca o soluție diferită de procesul obișnuit, art. 922 NCPC dispune că dacă la termenul de judecată, în primă instanță, reclamantul lipsește nejustificat și se înfățișează numai pârâtul, cererea va fi respinsă ca nesusținută¹⁷. Pârâtul nu se poate opune la această respingere ca nesusținută a cererii de divorț¹⁸, printr-o eventuală cerere de judecare în lipsă. În cazul în care în cursul judecății, în primă instanță, lipsesc ambele părți, procesul se va suspenda conform art. 411 alin. 1 pct. 2 NCPC, dacă pârâtul nu a solicitat judecarea în lipsă¹⁹. Instanța va încerca la fiecare înfățișare împăcarea soților. În toate cazurile, instanța este obligată să îl asculte pe copilul minor, potrivit prevederilor Codului civil (art. 264).

Hotărârea prin care se pronunță divorțul nu se va motiva, dacă ambele părți solicită instanței aceasta (art. 927). Deoarece art. 927 NCPC prevede că „*hotărârea prin care se pronunță divorțul*” nu se va motiva opinăm că, în această ipoteză, nu se va motiva întreaga hotărâre, inclusiv aspectele privitoare la eventualele capete accesorii de cerere.

În cazul în care în timpul procesului de divorț unul dintre soți decedează, instanța va lua act de încetarea căsătoriei și va dispune, prin hotărâre definitivă, închiderea dosarului. Această regulă a fost consacrată și sub imperiul vechii legislații²⁰ și doctrina în materie²¹. Totuși, când cererea de divorț se întemeiază pe culpa pârâtului și reclamantul decedează în cursul procesului, lăsând moștenitori – fiind introduși în proces în condițiile art. 412 alin. 1 pct. 1 –, aceștia vor putea continua

¹⁷ Această soluție de respingere ca nesusținută, existentă și în vechea reglementare, a fost atacată la C.C.R., prin intermediul excepției de neconstituționalitate, însă a fost respinsă prin decizia C.C.R. nr. 115/2002, publicată în Monitorul Oficial nr. 396 din 10.06.2002.

¹⁸ A se vedea în acest sens și decizia civilă nr. 360/1993 a Tribunalului București, secția a III-a civilă, în Culegere pe anii 1993-1997, p. 197.

¹⁹ În același sens a se vedea și Tribunalul Gorj, secția civilă, decizia civilă nr. 411/2009 publicată în Indaco Lege 4.4.

²⁰ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, pp. 513-514 – în cazul decedului unuia dintre părțile cererii de divorț, pe parcursul procesului, moștenitorii nu vor putea continua acțiunea, deoarece căsătoria încetează prin deces, iar dosarul de divorț urmează să se închidă.

²¹ I. P. Filipescu, A. I. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Ediția a VIII-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006 p. 252.

acțiunea, pe care instanța o va admite numai dacă va constata culpa exclusivă a soțului pârât²². În această ultimă ipoteză, căsătoria se socotește desfăcută la data introducerii cererii de divorț (art. 927), text legal care trebuie coroborat cu art. 970 NCC care prevede că soțul supraviețuitor îl moștenește pe soțul decedat dacă, la data deschiderii moștenirii, nu există o hotărâre de divorț definitivă. De asemenea, considerăm că textul nu este aplicabil în cazul legatarului cu titlu particular, deoarece acesta nu are interes în continuarea acțiunii de divorț deoarece vocația lui se întinde cu privire la un bun pentru care a fost desemnat ca atare, faptul că soțul supraviețuitor este sau nu înlăturat de la succesiune neavând niciun efect.

Achiesăm la opinia exprimată în doctrină în sensul că art. 926 NCPC, printr-o interpretare extensivă, devine aplicabil, în mod corespunzător, și în instanța de apel²³.

Hotărârea de divorț, ca regulă, poate fi atacată numai cu apel în termenul de drept comun (30 de zile de la comunicarea hotărârii). Apelul reclamantului împotriva hotărârii prin care s-a respins cererea de divorț va fi respins ca nesusținut, dacă la judecată se prezintă numai pârâtul, în timp ce apelul pârâtului va fi judecat chiar dacă se înfățișează numai reclamantul. Căsătoria este desfăcută, potrivit art. 382 alin. 1 NCC, din ziua când hotărârea prin care s-a pronunțat divorțul a rămas definitivă. Dacă unul dintre soți s-a recăsătorit, hotărârea definitivă prin care s-a desfăcut căsătoria nu este supusă contestației în anulare și revizuirii în ce privește divorțul. Deci, interdicția nu vizează soluțiile care s-au dat capetelor de cerere accesorii. Instanța la care hotărârea de divorț a rămas definitivă o va trimite, din oficiu, serviciului de stare civilă unde a fost încheiată căsătoria, Registrului național al regimurilor matrimoniale, prevăzut de Codul civil, și dacă unul dintre soți a fost profesionist, registrului comerțului (art. 928).

Instanța poate lua, pe tot timpul procesului, prin ordonanță președințială, măsuri provizorii cu privire la stabilirea locuinței copiilor minori, la obligația de întreținere, la încasarea alocației de stat pentru copii și la folosirea locuinței familiei (art. 920 NCPC). Aceste măsuri provizorii luate prin intermediul procedurii speciale a ordonanței președințiale pot fi instituite „pe tot timpul procesului” de divorț (fond și căile de atac). Așa cum s-a susținut în doctrină²⁴, măsurile indicate ca atare, în art. 920 NCPC, pot fi luate și înainte de declanșarea procesului de divorț, conform dreptului comun (avem în vedere ordonanța președințială), însă cu dovedirea tuturor condițiilor de admisibilitate: urgența, caracterul vremelnic,

²² A se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, op. cit., în RRDP nr. 1/2012, p. 115-117; V. M. Ciobanu, Implicații ale intrării separate în vigoare a Noului Cod civil și a Noului Cod de procedură civilă. Este nevoie ca acesta din urmă să intre în vigoare?, în RRDP nr. 2/2012, p. 19-21. Nu putem fi de acord cu interpretarea dată în doctrină [Fl. A. Baiaș, în Noul Cod civil. Comentarii pe articole (coordonatori Fl. A. Baiaș, F. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei), Ed. C. H. Beck, București, 2012, p. 411] în sensul că acțiunea ar putea fi continuată și de comuna, orașul sau municipiul pe a cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii succesiunii, dacă nu ar fi moștenitori. Dimpotrivă, și din art. 380 NCC și din art. 926 NCPC rezultă că se are în vedere numai ipoteza în care reclamantul a lăsat moștenitori.

²³ Fl. A. Baiaș, Noul Cod... (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, pp. 1167-1168.

²⁴ V. M. Ciobanu, Tratat, vol. II, p. 524.

neprejudicarea fondului și aparența în drept. În cazul în care măsurile provizorii se iau pe perioada derulării procesului de divorț, în cadrul art. 920 NCPC, partea care solicită o asemenea măsură nu va mai fi nevoită să probeze urgența, deoarece ea este presupusă, prin inserarea cazurilor în care se poate lua, în textul legal.

În sfârșit, unele particularități există și în legătură cu actele de dispoziție prin care părțile pot stinge procesul. Astfel, reclamantul poate renunța la judecata cererii de divorț în tot cursul judecății, chiar dacă pârâtul se împotrivesc, iar procesul de divorț se stinge prin împăcarea soților, în orice moment ar interveni ea, chiar în instanța de apel sau recurs și chiar dacă aceste căi de atac nu sunt timbrate conform legii și ar trebui în mod obișnuit să se dispună anularea lor. În acest caz, instanța va lua act de împăcare și va dispune, prin hotărâre definitivă, închiderea dosarului, precum și restituirea taxelor de timbru, dacă au fost achitate. Dar oricare dintre soți va putea formula o nouă cerere, în caz de împăcare, pentru fapte petrecute după aceea, însă cu posibilitatea de a se folosi și faptele vechi. Pe de altă parte, renunțarea reclamantului nu afectează cererea de divorț făcută de pârât, care va continua să fie judecată (art. 924-925 NCPC).

3.4. Particularități în cazul unor categorii de divorțuri

După ce am examinat dispozițiile comune privind procedura divorțului, vom semna unele particularități pentru divorțul mediu, prin acordul soților și din motive de sănătate (art. 929-933) și divorțul din culpa soților, inclusiv pentru separarea în fapt îndelungată (art. 934 - 935).

În cazul divorțului prin acordul soților, pe cale judiciară, cererea de divorț va fi semnată de ambii soți sau de către un mandatar comun, cu procură specială autentică. Dacă mandatarul este avocat, el va certifica semnătura soților, potrivit legii. Atunci când este cazul, în cerere, soții vor stabili și modalitățile în care au convenit să fie soluționate cererile accesorii divorțului. Primind cererea, instanța va verifica existența consimțământului soților și va fixa termen de judecată în camera de consiliu. La acest termen, instanța verifică dacă soții stăruie în desfacerea căsătoriei pe baza acordului lor și, în caz afirmativ, va pronunța divorțul, fără a face mențiune despre culpa soților. Prin aceeași hotărâre, instanța va lua act de învoiala soților cu privire la cererile accesorii. Hotărârea este definitivă. Dacă soții nu se învoiesc asupra cererilor accesorii, instanța va administra probe în privința lor și, la cererea părților, va pronunța o hotărâre definitivă cu privire la divorț și cu privire la cererile accesorii, în legătură cu care instanța trebuie să se pronunțe din oficiu, iar în privința celorlalte cereri accesorii va continua judecata, pronunțând o hotărâre supusă căilor de atac prevăzute de lege (art. 930-931).

Se observă că divorțul prin consimțământul părților impune, pe de o parte, un acord de voință, liber și valabil exprimat, iar pe de altă parte niciunul dintre soți nu trebuie să fie pus sub interdicție (art. 373 alin. 2 NCC). Ce se întâmplă în situația în care după pronunțarea unei hotărâri definitive de desfacere a căsătoriei, unul dintre soți constată că acordul a fost viciat (eroare, dol, violență), ori a

fost dat într-o perioadă de lipsă de discernământ, ori unul dintre soți era pus sub interdicție? Achiesăm, în parte, opiniei din doctrină²⁵ în sensul că orice persoană interesată poate promova o acțiune în constatarea nulității absolute a acordului de divorț²⁶ (în cazul în care unul dintre soți era pus sub interdicție) ori soțul interesat poate introduce o acțiune în anularea acordului de divorț (pentru vicierea consimțământului). Menționăm că respectivele acțiuni au ca obiect acordul de divorț și nu hotărârea de divorț. Cu privire la hotărârea de divorț inițială trebuie avute în vedere dispozițiile art. 99 alin. 4 NCC: „dacă printr-o hotărâre judecătorească s-a stabilit o anumită stare civilă a unei persoane, iar printr-o hotărâre judecătorească ulterioară este admisă o acțiune prin care s-a contestat starea civilă astfel stabilită, prima hotărâre își pierde efectele la data rămânerii definitive a celei de a doua hotărâri”.

Când cererea de divorț este întemeiată pe culpa soțului pârât, iar acesta recunoaște faptele care au dus la destrămarea vieții conjugale, instanța, dacă reclamantul este de acord, va pronunța divorțul fără a cerceta temeinicia motivelor de divorț și fără a face mențiuni despre culpa pentru desfacerea căsătoriei, aplicându-se și dispozițiile art. 931 alin. 2-4. Dacă reclamantul nu este de acord cu pronunțarea divorțului în aceste condiții, cererea va fi soluționată potrivit art. 934 (art. 932). În cazul în care divorțul se cere pentru culpă, instanța va pronunța divorțul din culpa soțului pârât atunci când, din cauza unor motive temeinice, imputabile acestuia, raporturile dintre soți sunt grav vătămate și continuarea căsătoriei nu mai este posibilă. Dar așa cum am mai arătat, instanța poate să pronunțe divorțul din culpa ambilor soți, chiar atunci când numai unul dintre ei a făcut cerere, dacă din dovezile administrate reiese că amândoi sunt vinovați de destrămarea căsătoriei. Dacă pârâtul nu a făcut cerere reconvențională, iar din dovezile administrate rezultă că numai reclamantul este culpabil de destrămarea căsătoriei, potrivit art. 934 NCC, cererea acestuia va fi respinsă ca neîntemeiată, cu excepția cazului în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 935 privind pronunțarea divorțului din culpa exclusivă a reclamantului. Soluția este în contradicție cu cea din Codul civil, de unde rezultă că se va admite totuși cererea, dar reclamantul poate fi obligat, la cerere, la despăgubiri, potrivit art. 388 C. civ.²⁷

Dacă divorțul este cerut pentru că starea sănătății unuia dintre soți face imposibilă continuarea căsătoriei, instanța, potrivit art. 933 NCC, va administra probe

²⁵ Fl. A. Baias, *op. cit.*, p. 302.

²⁶ În privința soluției privitoare la nulitatea absolută pentru cazul în care unul dintre soți era pus sub interdicție, opinăm că nu este incidentă o asemenea cauză, ci ar fi vorba de o cauză de nulitate relativă dacă avem în vedere art. 172 NCC care prevede că „actele juridice încheiate de persoana pusă sub interdicție judecătorească, altele decât cele prevăzute la art. 43 alin. (3), sunt anulabile, chiar dacă la data încheierii lor aceasta ar fi avut discernământ.” Prin folosirea termenului „anulabile” considerăm că sancțiunea nu poate fi decât nulitatea relativă. În acest context terțul nu poate formula o cerere de anulare a acordului de voință pe aspectul punerii sub interdicție a soților. De altfel, ar fi greu de conceput și interesul cu privire la o asemenea cerere, interes care trebuie să grăveze în jurul desfacerii sau anulării căsătoriei soților.

²⁷ Vezi V. M. Ciobanu, *op. cit.*, RRDJ nr. 2/2012, p. 20-21; V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, C. C. Dinu, *op. cit.*, în RRDP nr. 1/2012, p. 112-114.

privind existența bolii și starea sănătății soțului bolnav și va pronunța divorțul, fără a face mențiune despre culpa pentru desfacerea căsătoriei. Cererea de divorț va fi motivată numai pe aspectul stării de sănătate a unuia dintre soți, stare care ar face imposibilă continuarea căsătoriei. Corelativ, întreg probatoriul aferent cererii de divorț se va limita la dovedirea existenței bolii și a stării de sănătate a soțului bolnav care face imposibilă derularea în continuare a căsătoriei. În ceea ce privește calitatea procesuală activă, avem în vedere faptul că art. 933 NCPD se completează cu art. 373 lit. d) NCC, sens în care opinăm că cererea de divorț poate fi introdusă numai de către soțul a cărui stare de sănătate face imposibilă continuarea căsătoriei.

Dacă soții sunt separați în fapt de cel puțin 2 ani, oricare dintre ei va putea cere divorțul, asumându-și responsabilitatea pentru eșecul căsătoriei. În acest caz, instanța va verifica existența și durata despărțirii în fapt și va pronunța divorțul din culpa exclusivă a reclamantului. Însă în cazul în care soțul pârât se declară de acord cu divorțul, se vor aplica în mod corespunzător dispozițiile art. 930, pe care le-am examinat mai devreme (art. 934).

3.5. Divorțul prin acordul soților pe cale administrativă sau prin procedură notarială

În lumina noului Cod civil, modalitățile de desfacere a căsătoriei au fost diversificate, oferindu-se posibilitatea soților ca, în anumite condiții, să poată obține divorțul, pe cale administrativă, extrajudiciară. Și această modalitate de divorț pe cale administrativă/notarială este tot o modalitate legală, art. 259 alin. 6 NCC trădând un principiu clar: căsătoria se desface prin divorț, în condițiile legii.

Analizând această modalitate de desfacere a căsătoriei, se poate concluziona că, în realitate, ne aflăm în prezența unui divorț, prin acordul soților, modalitate arătată expres în art. 373 lit. a) NCC.

În ceea ce privește această modalitate de desfacere a căsătoriei, sediul materiei se regăsește în dispozițiile art. 375-378 NCC.

Acest tip de divorț implică pe de o parte ofițerul de stare civilă (divorț pe cale administrativă), respectiv notarul public (divorț prin procedură notarială).

Condițiile unui asemenea divorț sunt prevăzute în art. 375 alin. 1 NCC:

- soții sunt de acord cu divorțul (o modalitate extrajudiciară a divorțului prin acord);
- nu au copii minori din căsătorie, din afara acesteia sau adoptați.

În ceea ce privește cea de-a doua condiție (inexistența copiilor minori) aceasta este absolută în cazul divorțului în fața ofițerului de stare civilă, respectiv relativă în cazul divorțului în fața notarului public. Astfel, art. 375 alin. 2 NCC permite notarului public să pronunțe divorțul, chiar dacă există copii minori, cu condiția ca soții să se înțeleagă asupra tuturor aspectelor referitoare la: numele de familie după divorț, exercitarea autorității părintești de către ambii părinți, locuința copiilor după divorț, legăturile personale ale părinților cu copii, contribuția

părinților la cheltuielile de creștere, educare, învățătură cu privire la copii. Orice neînțelegere cu privire la aceste aspecte atrage imposibilitatea pronunțării divorțului de către notarul public. În acest sens, art. 376 alin. 5 NCC prevede că notarul public emite o dispoziție de respingere a cererii de divorț și îndrumă soții să se adreseze instanței judecătorești. Conform art. 277 din Regulament, notarul va emite, în concret, o încheiere de respingere a cererii de divorț. Această încheiere de respingere a notarului public mai poate fi dată pentru următoarele ipoteze: notarul nu are competență teritorială; unul dintre soți este pus sub interdicție; nu există un consimțământ liber și neviciat al soților; nu sunt prezenți ambii soți; soții refuză să semneze sau să dea declarațiile cerute de lege; nu se înțeleg cu privire la nume; nu prezintă actul original de căsătorie; lipsa de stăruință a soților; căsătoria a fost desfăcută de o altă autoritate competentă; soții nu se înțeleg cu privire la capetele accesorii în cazul existenței copiilor minori; unul din soți a decedat.

Pe lângă cele două condiții consacrate de art. 375 NCC, mai există o condiție generală pentru divorțul prin acord, aplicabilă și prezentului tip de divorț: divorțul prin acord nu este admis dacă unul din soți este pus sub interdicție (art. 374 alin. 2 NCC).

Neîndeplinirea condițiilor de divorț pe cale administrativă atrage respingerea acesteia (art. 378 alin. 1 NCC). Împotriva acestei respingeri nu există nicio cale de atac, soții putându-se adresa instanței de judecată pentru a pronunța divorțul. În mod separat, potrivit art. 378 alin. 3 NCC, pentru un eventual prejudiciu produs părților de către notarul public, prin refuzul desfacerii căsătoriei, partea interesată se poate adresa instanței de judecată competente. Desigur, această răspundere patrimonială a notarului public se completează cu regulile în materie de răspundere civilă.

Relativ la competența teritorială a ofițerului de stare civilă ori a notarului public, în art. 375 alin. 1 NCC se instituie criteriul locului căsătoriei, respectiv locul ultimei locuințe comune a soților. Se poate observa că cele două criterii din redactarea textului ar fi aplicabile atât notarului public, cât și ofițerului de stare civilă. În completare, art. 377 NCC prevede expres că cererea se depune la ofițerul de stare civilă de la primăria unde s-a încheiat căsătoria (alin. 1) sau de la primăria unde soții au avut ultima locuință comună (2). În privința notarului public, având în vedere dispozițiile art. 267 alin. 1 din Regulamentul privind activitatea notarială, competent teritorial este notarul public cu sediul biroului în circumscripția judecătoreiei sau a Tribunalului București în a cărui rază teritorială s-a încheiat căsătoria sau se află ultima locuință a soților. Tot în art. 268 din acest Regulament se prevede că prin locuință comună se înțelege ultima locuință în care au conviețuit soții, dovada făcându-se cu actele de identitate ori declarație autentică pe propria răspundere.

Procedura de divorț pe cale administrativă ori notarială este simplificată:

- cererea de divorț se depune de soți împreună (regula fiind depunerea personală). Aceasta poate fi depusă, numai la notarul public, prin mandatar, cu procură autentică. Se poate observa că textul (art. 376 alin. 2 NCC) nu distinge între mandatar avocat sau neavocat, sens în care se va aplica pentru ambele categorii;
- după depunerea cererii se va acorda un termen de reflecție de 30 de zile;
- după expirarea acestui termen, se va verifica stăruința soților în desfacerea căsătoriei, consimțământul trebuind să fie liber și neviciat;

– dacă soții stăruie în desfacerea căsătoriei, se va elibera de către ofițerul de stare civilă sau de către notar certificatul de divorț, fără a face mențiune cu privire la culpa soților.

În ceea ce privește activitatea notarului public în această procedură, art. 270 din Regulament dispune că:

- cererea se face în scris, se semnează în fața notarului public;
- cererea va cuprinde declarația soților privitoare la existența/inexistența copiilor minori;

- se anexează originalul certificatului de căsătorie;
- la dosarul cauzei, dacă este cazul, se depune raportul de anchetă socială, în cazul existenței copiilor minori, iar soții se înțeleg pe capetele accesorii divorțului mai sus-menționate (art. 375 alin. 2 NCC raportat la art. 272 din Regulament). Menționăm faptul că potrivit legii este titlu executoriu acordul parental încheiat prin înscris autenticat cu ocazia divorțului sau ulterior acestui moment, în care, exercitând împreună autoritatea părintească, părinții se înțeleg cu privire la aspecte cum sunt: stabilirea locuinței copilului, modalitatea de păstrare a legăturilor personale cu minorul ale părintelui cu care acesta nu locuiește, precum și alte măsuri asupra cărora părinții pot să dispună în condițiile art. 375 alin. (2) din Codul civil (art. 100 alin. 2 din legea nr. 36/1995);

- notarul public acordă soților un termen de reflecție de 30 de zile și îi informează despre aceasta la momentul înregistrării cererii. La expirarea acestui termen, în caz de neprezentare a soților și în lipsa unei cereri de amânare a acestora, notarul public respinge cererea de divorț prin încheiere. De asemenea, notarul public respinge cererea de divorț dacă soții nu se înțeleg cu privire la exercitarea drepturilor părintești sau la purtarea numelui de familie după divorț;

- notarul public emite o încheiere de respingere a cererii de divorț în următoarele cazuri în care nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru desfacerea căsătoriei prin acordul părților: a) nu are competența să soluționeze cererea de divorț; b) unul dintre soți este pus sub interdicție; c) unul dintre soți nu își poate exprima consimțământul liber și neviciat; d) la depunerea cererii de divorț nu sunt prezenți ambii soți personal sau prin mandatar; e) unul dintre soți sau mandatarul refuză să semneze cererea personal, în fața notarului public; f) soții refuză să dea declarațiile prevăzute de prezentul regulament; g) soții nu se înțeleg cu privire la numele de familie care urmează a fi purtat după divorț de către fiecare dintre ei; h) soții nu prezintă, la depunerea cererii de divorț, actul de căsătorie în original; i) unul dintre soți se prezintă în fața notarului public la termenul de 30 de zile acordat și declară că nu mai stăruie în cererea de divorț; j) unul dintre soți nu mai stăruie în cererea de divorț, întrucât nu s-a prezentat în fața notarului public la termenul stabilit pentru a declara că stăruie în cererea de divorț; k) cererea a rămas fără obiect, întrucât căsătoria dintre soți a fost desfăcută de către o altă autoritate competentă; l) soții se împacă; m) soții își retrag cererea de divorț; n) soții nu se înțeleg cu privire la obligațiile pe care le au în legătură cu copiii minori sau cu privire la numele ce urmează să îl poarte după divorț;

o) înainte de finalizarea procedurii de divorț, unul dintre soți a decedat, căsătoria încetând în acest mod.

După pronunțarea divorțului pe cale administrativă, se va face mențiune în actul de căsătorie, după caz, de ofițerul de stare civilă, respectiv de notarul public (art. 377 NCC):

- ofițerul de stare civilă de la primăria unde s-a încheiat căsătoria;
- ofițerul de stare civilă de la primăria unde a fost ultima locuință comună;
- notarul public competent care a desfăcut căsătoria.

Secțiunea a 4-a. Procedura punerii sub interdicție judecătorească

4.1. Sediul materiei. Persoanele care pot fi puse sub interdicție. Legitimare activă

Ocotirea interzisului judecătoresc este reglementată de art. 164-177 NCC, iar procedura punerii sub interdicție judecătorească este prevăzută în art. 936-943 NCPD. După aceeași procedură, care se aplică în mod corespunzător, are loc și ridicarea interdicției.

În doctrină²⁸ prin interdicție judecătorească se înțelege o măsură de ocrotire, în materie civilă, „care se ia de către instanță față de persoana fizică lipsită de discernământul necesar²⁹ pentru a se îngriji de interesele sale datorită alienației mintale”.

Persoana care nu are discernământul necesar pentru a se îngriji de interesele sale, din cauza alienației ori a debilității mintale, va fi pusă sub interdicție judecătorească. Pot fi puși sub interdicție judecătorească și minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă (art. 164 NCC).

Interdicția poate fi cerută de persoanele prevăzute la art. 111, care se aplică în mod corespunzător, și anume: a) persoanele apropiate, precum și administratorii și locatarii casei în care locuiește persoana în cauză; b) serviciul de stare civilă sau notarul public; c) instanțele judecătorești; d) organele administrației publice locale, instituțiile de ocrotire, precum și orice altă persoană (art. 165 NCC).

4.2. Instanța competentă și sesizarea ei. Măsurile prealabile

Potrivit art. 936 NCPD, cererea de punere sub interdicție judecătorească se soluționează de instanța de tutelă în a cărei circumscripție persoana își are

²⁸ T. Bodoașcă, S. O. Nour, I. Maței, **Drept civil. Parte generală**, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 235.

²⁹ Această măsură se aplică persoanelor fizice care sunt lipsite de discernământ datorită alienației mintale.

domiciliul³⁰. În concluzie este reglementată expres, la nivelul acestei proceduri, numai competența teritorială. În privința competenței materiale urmează a se aplica regulile de drept comun referitoare la competență, respectiv art. 94 alin. 1 pct. 1 lit. a) NCPC care face trimitere la cererile date în competența instanței de tutelă (cererea de punere sub interdicție fiind în competența expresă a judecătoreiei, ca instanță de tutelă). În această materie suntem în prezența unei competențe exclusive, părțile neputând deroga prin convenție³¹.

Cererea va cuprinde, pe lângă elementele prevăzute la art. 194 pentru cererea de chemare în judecată, faptele din care rezultă alienația mintală sau debilitatea mintală a acesteia, precum și dovezile propuse (art. 937).

Cererea de punere sub interdicție³² trebuie să respecte și condițiile de fond cu privire la interdicția judecătorească, impuse de art. 164 NCC:

- persoana ce urmează a fi pusă sub interdicție să fie lipsită de discernământ, adică de puterea omului de a-și reprezenta corect consecințele civile ale manifestărilor sale de voință;
- această lipsă de discernământ, fiind o stare de fapt, va putea fi probată prin orice mijloc de probă.
- această lipsă a discernământului să pună persoana în imposibilitatea de a se îngriji de interesele sale;
- lipsa de discernământ să fie datorată alienației sau debilității mintale. Pentru conturarea juridică a acestor noțiuni putem face trimitere la art. 211 din legea

³⁰ Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că pentru soluționarea cererii având ca obiect punerea sub interdicție a unei persoane, care se află internată pe o durată nedeterminată într-o unitate spitalicească este competentă teritorial instanța în raza căreia se află domiciliul său, respectiv adresa menționată în cuprinsul actului de identitate, loc în care, în speță, aceasta a și locuit efectiv până la internare. Înalta Curte a precizat că adresa spitalului nu poate fi asimilată noțiunii de domiciliu la care face referire art. 936 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, câtă vreme nu a fost probată intenția acestuia de a-și stabili domiciliul la unitatea spitalicească unde este internat, conform art. 89 C. civ. În consecință, Înalta Curte a statuat că nu orice adresă la care o persoană se regăsește pentru o perioadă mai lungă de timp sau chiar pe perioadă nedeterminată, din cauza unor împrejurări independente de voința și consimțământul său, poate fi considerată adresa de domiciliu, cu atât mai mult cu cât, în speță, internarea persoanei în centrul special din cauza bolii psihice reprezintă o măsură de protecție care poate înceta. (Decizia nr. 1980 din 30 septembrie 2015 pronunțată de Secția I civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect conflict negativ de competență) – www.juridice.ro.

³¹ A se vedea în același sens A. Ștefănescu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1209.

³² Înalta Curte a reținut că fapta ilicită a constat în exercitarea unui demers procesual în mod abuziv, cu rea-credință, prin formularea cererii de punere sub interdicție a unor persoane, urmărindu-se nu ocrotirea acestora, ci împiedicarea de a-și exercita, la rândul lor, dreptul de liber acces la justiție, deci prin denaturarea scopului legitim pentru care punerea sub interdicție a fost reglementată de legiuitor. În consecință, în mod corect au fost acordate daune morale, ca o compensație pentru prejudiciul creat prin afectarea onoarei, demnității și a imaginii publice a acestora, ca urmare a afirmațiilor legate de sănătatea mentală a reclamantilor, situație amplificată prin caracterul public al procesului civil având ca obiect punerea sub interdicție. (Decizia nr. 2891 din 28 octombrie 2014 pronunțată în recurs de Secția I civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect obligarea la daune morale) – www.juridice.ro.

de punere în aplicare a codului civil care prevede că „prin alienație mintală sau debilitate mintală se înțelege o boală psihică ori un handicap psihic ce determină incompetență psihică a persoanei de a acționa critic și predictiv privind consecințele social-juridice care pot decurge din exercitarea drepturilor și obligațiilor civile”.

După primirea cererii, președintele instanței va dispune să se comunice celui în cauză copii de pe cerere și de pe înscrisurile anexate, acestea fiind comunicate și procurorului, atunci când cererea nu a fost introdusă de acesta. Procurorul, direct sau prin organele poliției, va efectua cercetările necesare, va lua avizul unei comisii de medici specialiști, iar dacă cel în cauză este internat într-o unitate sanitară, va lua și avizul acesteia. Dacă este cazul, președintele dispune și numirea unui curator în condițiile prevăzute de Codul civil. Numirea curatorului este obligatorie în vederea reprezentării în instanță a celui în cauză, dacă starea sănătății lui împiedică prezentarea sa personală. În cazul în care comisia de medici specialiști sau, când este cazul, și unitatea sanitară la care este internat cel în cauză apreciază că este necesară observarea mai îndelungată a stării mintale a celui în cauză și observarea nu se poate face în alt mod, instanța, solicitând și concluziile procurorului, va putea dispune internarea provizorie, pe cel mult 6 săptămâni, într-o unitate sanitară de specialitate (art. 938-939). Având în vedere că legiuitorul a „partajat” această procedură specială în două etape (una referitoare la stabilirea unor măsuri prealabile, iar alta cu privire la judecata efectivă a cererii, în doctrină s-a opinat că procedura parcurge două faze: una necontradictorie și una contradictorie.

Cu privire la procedura regularizării cererii de punere sub interdicție opinăm că aceasta nu este aplicabilă în prezenta procedură specială. Astfel, potrivit art. 12¹ din Legea nr. 76/2012 prevede că dispozițiile art. 200 NCPC nu se aplică în procedurile speciale care nu sunt compatibile cu aceste dispoziții, dacă prin lege nu se prevede altfel. Totodată, în procedura punerii sub interdicție art. 938-940 NCPC reglementează deja o procedură prealabilă și obligatorie judecării cererii care înlătură aplicarea art. 200-201 NCPC³³.

4.3. Reguli privind judecata

După primirea rezultatelor cercetării și avizelor medicale, se va fixa termen pentru judecarea cererii, dispunându-se citarea părților. Participarea procurorului este obligatorie.

La termenul de judecată, instanța este obligată să îl asculte pe cel în cauză, punându-i și întrebări pentru a constata starea sa mintală. Dacă cel în cauză nu este în stare să se înfățișeze în instanță, el va fi ascultat la locul unde se găsește (art. 940). Faptul că instanța de judecată trebuie să-l „asculte” pe cel ce urmează a

³³ A se vedea în același sens V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, *Câteva reflecții cu privire la soluțiile din doctrină și jurisprudență privind unele probleme ivite în aplicarea NCPC*, publicat pe www.juridice.ro; A. Ștefănescu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1213.

fi pus sub interdicție, nu are semnificația, în opinia noastră, așa cum s-a subliniat în doctrină³⁴, luării unui interogatoriu. Această ascultare a persoanei în cauză este o particularitate a judecării cererii de punere sub interdicție, iar scopul acestei „ascultări” așa cum prevede și textul legal este constatarea stării mintale a persoanei ce urmează a fi pusă sub interdicție. Prezența persoanei ce urmează a fi pusă sub interdicție este obligatorie, neputând fi doar reprezentată de către avocat. Ascultarea vizează exclusiv persoana pârâtului pentru a se putea constata starea sa mintală ce ar impune luarea unei asemenea măsuri.

De asemenea, la pronunțarea hotărârii, instanța va ține cont obligatoriu, pe lângă ascultarea pârâtului, și de celelalte mijloace de probe încuviințate și administrate în cursul judecării procesului (înscrișuri, avizele medicale, expertiza medicală etc.)

Dispozitivul, în copie legalizată, a hotărârii de punere sub interdicție judecătorească, după ce a rămas definitivă, se comunică organelor și autorităților prevăzute de art. 941 alin. 1 lit. a-d, fie de către prima instanță, fie de către instanțele investite cu judecarea căilor de atac prevăzute de lege.

Dacă hotărârea de punere sub interdicție judecătorească a rămas definitivă, instanța de tutelă numește de îndată un tutore pentru ocrotirea celui pus sub interdicție judecătorească, în condițiile prevăzute de Codul civil (art. 942).

În cazul în care cererea de punere sub interdicție judecătorească a fost respinsă, curatela instituită pe durata procesului încetează de drept (art. 941 alin. 3).

În ceea ce privește calea de atac împotriva hotărârii de primă instanță pronunțată în procedura specială a punerii sub interdicție, având în vedere că art. 456 NCPC prevede că apelul este calea de atac ordinară, iar conform art. 460 alin. 1 NCPC, o hotărâre de primă instanță este supusă apelului, dacă legea nu prevede altfel, opinăm, în conformitate și cu art. 483 alin. 2 NCPC raportat la art. 94 lit. a) NCPC, coroborat cu art. 107 alin. 1 NCC că, în această procedură a punerii sub interdicție, hotărârea de primă instanță va fi supusă numai apelului (recursul fiind suprimat) în termen de 30 de zile de la comunicare.

Hotărârea definitivă de punere sub interdicție produce două efecte specifice:

- lipsirea persoanei puse sub interdicție de capacitate civilă de exercițiu. De la data definitivării hotărârii, cel pus sub interdicție va fi prezumat, cu caracter de continuitate, că nu are discernământ;

- instituirea tutelei față de persoana pusă sub interdicție (prin această hotărâre, conform art. 170 NCC, instanța va numi un tutore). Această numire a tutorelui are caracter urgent, din moment ce textul legal prevede că se face „de îndată”;

- față de părți, interdicția își va produce efecte de la data când hotărârea definitivă a rămas definitivă, iar față de terți, lipsa de capacitate civilă de exercițiu a celui interzis numai de la data îndeplinirii formalităților impuse de art. 940 alin. 1 lit. a-e NCPC, afară de cazul în care terțul a cunoscut punerea sub interdicție pe altă cale (art. 169 NCC);

- potrivit art. 902 alin. 2 pct. 1 NCC este supusă notării în cartea funciară punerea sub interdicție, respectiv ridicarea acestei măsuri. Prin această notare

³⁴ T. Bodoașcă, S. O. Nour, I. Maftai, op. cit., p. 237.

se va asigura informarea terților asupra unor fapte sau situații juridice care au legătură cu drepturile tabulare³⁵. Din momentul notării, terții nu mai pot invoca necunoașterea situațiilor juridice care au legătură cu imobilele înscrise în cartea funciară, nemaiputându-se prevala de buna-credință în apărarea drepturilor dobândite de ei³⁶;

- apărarea incapabilului pe cale de excepție potrivit art. 44 alin. 2 NCC. Astfel, anulabilitatea actului pentru incapacitate rezultată și din punerea sub interdicție poate fi invocată și pe cale de excepție, apărarea care poate fi invocată și de reprezentant, dar și „personal” de incapabil. Invocarea nulității relative, pe cale de excepție, este potrivit art. 149 alin. 2 NCC, imprescriptibilă;

- domiciliul persoanei puse sub interdicție va fi la reprezentantul său legal, respectiv la tutore sau, în cazurile prevăzute de art. 167 NCC, la curatorul special;

- prin efectul hotărârii definitive de punere sub interdicție, art. 113 alin. 1 lit. a) NCC prevede că nu poate fi tutore, printre altele, persoana pusă sub interdicție judecătorească;

- persoana pusă sub interdicție judecătorească poate încheia singură acte de conservare, precum și actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la momentul încheierii lor (așa cum prevede art. 43 alin. 3 NCC). Dacă actele încheiate de interzisul judecătorească exced acestei sfere, atunci art. 172 NCC prevede sancțiunea nulității relative, chiar dacă la data încheierii lor, ar fi existat discernământ (nulitate relativă care poate fi invocată și personal de interzisul judecătorească – art. 44 NCC)³⁷;

- persoanele puse sub interdicție nu răspund, conform art. 1366 alin. 1 NCC, pentru prejudiciile pe care le produc, decât dacă se demonstrează că au acționat într-un moment de luciditate, deci având discernământ. În consecință, răspunderea are caracter excepțional, prezumția lipsei de discernământ fiind relativă³⁸;

- punerea sub interdicție a unei persoane fizice va conduce și la pierderea calității de asociat (art. 1925 NCC), cu efectul ieșirii acestuia din societate. În doctrină³⁹ această ieșire din societate este considerată a fi cauză accidentală, alături de moarte, faliment etc.

Codul de procedură civilă reglementează și ridicarea interdicției care se va face cu respectarea corespunzătoare a prezentei proceduri (în concluzie, această ridicare a interdicției are caracter judiciar). Cererea de ridicare poate fi admisă numai dacă au încetat cauzele care au provocat interdicția (instanța va trebui să cerceteze dacă alienația sau debilitatea mintală au încetat, redobândindu-se discernământul necesar pentru a se putea ocupa personal de interesele celui care fusese pus sub interdicție). Cu privire la calitatea procesuală activă, cererea poate

³⁵ M. Nicolae, *Tratat de publicitate mobilă*, Ed. Universul Juridic, București 2011, vol. II, p. 555.

³⁶ A. Trăilescu, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole.*, Ed. C. H. Beck, București, 2012, p. 930.

³⁷ A se vedea și A. Tudorică, *op. cit.*, p. 161.

³⁸ L. R. Boilă, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C. H. Beck, București 2012, p. 1428.

³⁹ G. Piperea, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C. H. Beck, București 2012, p. 1950.

fi formulată de cel pus sub interdicție, de tutore sau de entitățile prevăzute la art. 111 NCC (art. 177 alin. 2 NCC).

În ceea ce privește efectele hotărârii prin care se ridică interdicția judecătorească:

- aceasta va produce efecte de la data când a rămas definitivă, cu excepția dreptului de reprezentare al tutorelui care nu va putea fi opusă terților decât după parcurgerea formalităților de publicitate impuse de prezenta procedură (art. 177 alin. 3-4 NCC);

- cel pus sub interdicție redobândește capacitate de exercițiu deplină;
- dacă interzisul este major, ridicarea interdicției are ca efect încetarea tutelei;
- dacă interzisul este minor, tutela va continua până la dobândirea de către acesta a capacității depline de exercițiu;

- actul juridic încheiat de către tutore, în intervalul de timp cuprins între ridicarea interdicției și efectuarea mențiunii despre aceasta, cu un terț de bunăcredință, în numele și pe seama celui pus sub interdicție, este valabil și, în consecință, va produce efectele specifice între părțile contractante.

Secțiunea a 5-a. Procedura de declarare a morții

5.1. Sediul materiei. Cazul general și cazuri speciale. Calitate procesuală activă

Declararea judecătorească a morții este reglementată de art. 49-57 NCC, iar soluționarea cererii de declarare a morții se face potrivit Noului Cod de procedură civilă (art. 944-951).

Declararea judecătorească a morții este pe de o parte o instituție juridică care cuprinde toate normele de drept substanțial și procesual aferente și, pe de altă parte, este un mijloc juridic prin care se poate obține încetarea capacității de folosință a persoanei fizice atunci când nu se poate constata, în mod direct, moartea fizică⁴⁰.

Potrivit art. 49 NCC, în cazul în care o persoană este dispărută și există indicii⁴¹ că a încetat din viață, aceasta poate fi declarată moartă prin hotărâre judecătorească, la cererea oricărei persoane interesate, dacă au trecut cel puțin 2 ani de la data primirii ultimelor informații sau indicii din care rezultă că era în viață. Dacă

⁴⁰ Gh. Beleiu, *Drept civil român. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a revăzută și adăugită (M. Nicolae, P. Trușcă), Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 334.

⁴¹ Prin termenul de „indicii”, legiuitorul a avut în vedere date referitoare la producerea unor evenimente, altele decât cele de forță majoră prevăzute de art. 50 Cod civil (împrejurări deosebite, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare), care, prin natura lor, au pus sau ar fi putut pune în pericol viața celui dispărut, respectiv, referitoare la implicarea dispărutului în astfel de evenimente, creându-se așadar o stare de incertitudine cu privire la existența în viață a acestuia – sentința civilă nr. 2076/2014 ședința publică din 8.10.2014 – Tribunalul Alba, publicată pe www.rolii.ro.

această dată nu se poate stabili cu exactitate, termenul de 2 ani se socotește de la sfârșitul lunii în care s-au primit ultimele informații sau indicii, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, de la sfârșitul anului calendaristic. În jurisprudență s-a statuat că simpla constatare a dispariției unei persoane nu poate atrage automat și nejustificat, declararea morții sale, cât timp nu există indicii serioase și concrete că ar fi încetat din viață⁴². De asemenea, s-a decis respingerea unei asemenea cereri motivat de faptul că nu se poate pronunța o astfel de hotărâre pe baza unei simple prezumții de deces în lipsa unor indicii certe cu privire la încetarea din viață a respectivelor persoane⁴³. În fine, s-a stabilit că pentru declararea judecătorească a morții nu este suficientă dovada că persoana a cărei declarare judecătorească a morții se solicită să lipsească un timp îndelungat, ci este necesară și existența unor indicii care să facă plauzibilă încetarea sa din viață⁴⁴.

Cel dispărut în împrejurări deosebite, cum sunt inundațiile, cutremurul, catastrofa de cale ferată ori aeriană, naufragiul, în cursul unor fapte de război sau într-o altă împrejurare asemănătoare, ce îndreptățește a se presupune decesul, poate fi declarat mort, dacă au trecut cel puțin 6 luni de la data împrejurării în care a avut loc dispariția. Dacă ziua în care a intervenit împrejurarea când a avut loc dispariția nu poate fi stabilită, se aplică în mod corespunzător, dispozițiile art. 49 alin. 2 NCC. În sfârșit, atunci când este sigur că decesul s-a produs, deși cadavrul nu poate fi găsit sau identificat, moartea poate fi declarată prin hotărâre judecătorească, fără a se aștepta împlinirea vreunui termen de la dispariție (art. 50).

Potrivit art. 53 NCC, cel dispărut este socotit a fi în viață, dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă.

5.2. Sesizarea instanței competente. Măsuri aplicabile

Cererea de declarare a morții unei persoane se introduce la instanța competentă în a cărei circumscripție acea persoană a avut ultimul domiciliu cunoscut. În cazul persoanei a cărei încetare din viață este sigură, dar cadavrul nu poate fi găsit ori identificat, se poate introduce și la instanța în a cărei circumscripție a decedat acea persoană (art. 944 și art. 948 alin. 1).

Competența materială revine judecătoriei în conformitate cu art. 94 lit. i NCPC. Semnalăm faptul că această cerere nu este o cerere de competență instanței de tutelă deoarece aceste măsuri de ocrotire a persoanei fizice sunt

⁴² Sent. Civ. nr. 1854 din 31.05.2012, Dosar nr. 986 /291/2012 – Judecătoria Roman, publicată pe www.rolii.ro.

⁴³ Dacă nu există dovezi ale înregistrării nașterii persoanei și a dobândirii capacității de folosință și dovezi privind ultimul domiciliu cunoscut, persoana a cărei moarte se cere a fi declarată nu poate fi identificată și astfel nu pot fi obținute informațiile pe baza cărora instanța să poată pronunța o hotărâre.

Mențiunile din cartea funciară nu fac dovada dobândirii capacității de folosință a persoanelor și nici dovada ultimului domiciliu – dec. civ. nr. 1259/A/2016 – Trib. Timiș, publicată pe www.rolii.ro

⁴⁴ Sentința civilă nr. 292/D/2015, ședința publică de la 23 februarie 2015 – Tribunalul Bacău, publicată pe www.rolii.ro.

reglementate în Titlul III al Codului civil, respectiv art. 104-186 NCC, iar instituția declarării judecătorești a morții este prevăzută la art. 49 – 57 NCC, texte legale inserate în Titlul II – „Persoana fizică”, capitolul I – „capacitatea civilă a persoanei fizice”, secțiunea a 3-a.

După sesizarea instanței, președintele⁴⁵ va cere primăriei și organelor poliției, în a căror rază teritorială a avut ultimul domiciliu cunoscut cel dispărut, să culeagă informații cu privire la acesta. Totodată, președintele va dispune să se facă afișarea cererii la ultimul domiciliu cunoscut, la sediul primăriei și la sediul instanței, precum și publicarea într-un ziar de largă circulație a unui anunț despre deschiderea procedurii de declarare a morții, cu invitația ca orice persoană să comunice datele pe care le cunoaște în legătură cu cel dispărut. Președintele va sesiza instanța de tutelă de la ultimul domiciliu cunoscut, spre a numi, dacă este cazul, un curator, în condițiile prevăzute de Codul civil, iar dacă în patrimoniul persoanei există bunuri imobile, președintele va cere, din oficiu, notarea cererii în cartea funciară, precum și înregistrarea acesteia în registrul comerțului, dacă este profesionist (art. 945).

Dispozițiile art. 945 alin. 1 și 2, referitoare la sesizarea primăriei și organelor de poliție, ca și cele privind afișarea nu se aplică în cazul în care încetarea din viață este sigură, dar cadavrul nu poate fi găsit ori identificat. În acest caz, cererea se poate introduce de îndată ce s-a cunoscut faptul morții, pe baza cercetărilor făcute de organele competente. Instanța va putea dispune și administrarea altor probe (art. 948 alin. 2).

5.3. Reguli privind judecata

După trecerea acestor două luni⁴⁶ de la data efectuării publicațiilor și după primirea rezultatelor cercetărilor, se va fixa, potrivit art. 946 alin. 1, termen de judecată. În cazul situației speciale, când încetarea din viață este sigură, dar cadavrul nu poate fi găsit ori identificat, este firesc ca această dispoziție să nu se aplice, așa cum am arătat mai devreme (art. 948 alin. 2). Având în vedere specificul acestei proceduri speciale și succesiunea etapelor impuse de textele legale, opinăm că procedura regularizării nu este aplicabilă în acest caz.

Persoana în cauză se citează la ultimul domiciliu cunoscut; citația se publică într-un ziar de largă circulație. Dacă persoana în cauză a avut un mandatar, va fi citat și acesta, pentru a da lămuriri instanței. Va fi citat, dacă a fost numit, și curatorul. Participarea procurorului este obligatorie.

Prin grija instanței care a judecat cererea, dispozitivul hotărârii de declarare a morții rămas definitivă se va afișa timp de două luni la sediul instanței și al primăriei în a cărei rază teritorială a avut ultimul domiciliu cunoscut cel declarat mort, precum și la acest domiciliu. Totodată, dispozitivul va fi comunicat instanței de tutelă de la ultimul domiciliu, dacă va fi cazul, numirea unui curator, serviciului

⁴⁵ Trebuie avut în vedere președintele completului de judecată și nu președintele instanței de judecată, având în vedere dispozițiile art. 12³ din Legea nr. 76/2012.

⁴⁶ Termenul de 2 luni este un termen prohibitiv – a se vedea I. Leș, *Comentariu*, 2013, p. 1217.

de stare civilă de la ultimul domiciliu cunoscut și, când e cazul, va fi notat în cartea funciară și înregistrat în registrul comerțului și în alte registre publice.

În privința căii de atac, coroborând art. 94 pct. 1 lit. i) NCPC cu art. 466 NCPC și art. 483 alin. 2 NCPC, se ajunge la concluzia că hotărârea de primă instanță în prezenta procedură specială poate fi atacată numai cu apel, nefiind supusă recursului.

Data morții, în cazul prezentei proceduri speciale, este stabilită conform art. 52 NCC:

- cel declarat mort se va considera că a decedat de la data stabilită în hotărârea judecătorească definitivă declarativă de moarte. În cazul în care hotărârea definitivă declarativă de moarte nu prevede și ora morții, cel vizat este declarat mort în ultima oră a zilei stabilite ca fiind cea a morții;

- dacă în cadrul procedurii de stabilire a morții nu au fost relevate indicii suficiente cu privire la data morții, cel declarat mort se consideră a fi decedat în ultima oră a celei din urmă zile a termenului stabilit de art. 49 și 50 NCC (acest termen fiind sfârșitul lunii sau anului în care s-au primit ultimele informații sau indicii sau data împrejurărilor excepționale în care a dispărut respectiva persoană). Soluția oferită este în conformitatea și practica judiciară anterioară care a statuat în același sens cu privire la lipsa unor „indicii îndestulătoare asupra împrejurărilor decesului”, situație în care se stabilea ca dată a morții ultima zi a termenului după care se poate cere declararea judecătorească a morții⁴⁷;

- potrivit art. 259 alin. 5 NCC căsătoria valabil încheiată va înceta prin declararea judecătorească a morții unuia dintre soți;

- dacă data stabilită ca zi a morții, în hotărârea declarativă de moarte, ar fi cea în raport cu care moștenitorii au obligația să-și exprime opțiunea succesorală, s-ar ajunge la o situație de natură „să împiedice exercitarea reală a acestui drept datorită imposibilității de a prevedea această dată ce se stabilește numai pe cale judecătorească, la data pronunțării hotărârii.” În consecință dreptul de opțiune succesorală va curge de la data pronunțării hotărârii și nu de la data morții stabilită prin hotărâre judecătorească⁴⁸;

- potrivit art. 1103 alin. 2 NCC, termenul de opțiune succesorală de 1 an se calculează, printre altele, în cazul declarării judecătorești a morții celui care lasă moștenirea, de la data înregistrării morții în registrul de stare civilă (nu de la data rămânerii definitive a hotărârii), dacă înregistrarea se face în temeiul unei hotărâri judecătorești de declarare a morții celui care lasă moștenirea, și numai în mod excepțional, dacă moștenitorul a cunoscut faptul morții sau hotărârea de declarare a morții la o dată anterioară, termenul curge de la această dată⁴⁹.

⁴⁷ Curtea Supremă de Justiție, secția civilă, decizia nr. 976/1999 publicată în Indaco Lege 4.4.

⁴⁸ Curtea de Apel Pitești, secția civilă, decizia 1222/2009 publicată în Indaco lege 4.4 – data morții prevăzută în hotărârea judecătorească nu putea fi prevăzută de către moștenitori decât în urma administrării probelor; în același sens a se vedea Tribunalul Suprem, colegiul civil, decizia 807/1959, publicată în Indaco lege 4.4 – termenul pentru acceptarea succesiunii „urmează a fi calculat de la data rămânerii definitive a hotărârii de declarare a morții prezumate, iar nu de la data stabilită în această hotărâre, ca fiind cea a decesului.”

⁴⁹ C. Macovei, M. C. Dobrilă, *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C. H. Beck, București 2012, p. 1145.

5.4. Nulitatea hotărârii și rectificarea datei morții

Cererea de constatare a nulității hotărârii declarative de moarte în cazul în care persoana este în viață se face la instanța care a pronunțat hotărârea. Tot astfel se va proceda când se prezintă certificatul de stare civilă prin care se constată decesul celui declarat mort. Judecarea cererii se face cu citarea persoanelor care au fost părți în procesul de declarare a morții și cu participarea procurorului. Dispozitivul hotărârii, cu mențiunea că a rămas definitivă, se comunică serviciului de stare civilă pentru anularea înregistrării (art. 949).

Cererea de anulare a hotărârii declarative de moarte se poate face oricând, deci practic este imprescriptibilă (art. 54 alin. 1 NCC și art. 55 NCC).

Urmând procedura de mai sus, la cererea oricărei persoane interesate, instanța va rectifica data morții stabilită prin hotărâre, dacă se va dovedi că nu a fost cu puțință ca moartea să se fi produs la acea dată (art. 950).

Când se cere constatarea nulității sau rectificarea hotărârii declarative de moarte și în patrimoniul persoanei în cauză există bunuri imobile, instanța, din oficiu, va dispune notarea cererii în cartea funciară (art. 951).

Dacă cel declarat mort este în viață și hotărârea declarativă de moarte a fost anulată pe acest motiv, efectele acestei hotărâri vizează raporturi nepatrimoniale și raporturi patrimoniale. Astfel, cel care a fost declarat mort va putea solicita înapoierea bunurilor sale în natură (dacă este posibil) sau prin echivalent (art. 54 alin. 2 NCC), iar dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să restituie bunurile dobândite, decât dacă „sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară, se va face dovada că la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață” (art. 54 alin. 2 NCC).

În privința efectelor nepatrimoniale ale hotărârii de anulare a hotărârii declarative a morții, menționăm:

- înlăturarea cu efect retroactiv a încetării capacității de folosință a persoanei fizice⁵⁰;

- conform art. 293 alin. 2 NCC, dacă soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit, iar ulterior este anulată hotărârea declarativă de moarte, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință (în acest caz prima căsătorie se consideră desfăcută pe data încheierii noii căsătorii).

Secțiunea a 6-a. Procedura partajului judiciar

6.1. Sediul materiei. Cazurile în care se recurge la partajul judiciar

Partajul judiciar este reglementat ca o procedură specială de art. 980-996 NCCPC, dar vor trebui avute în vedere și dispozițiile din Codul civil (art. 357, 358,

⁵⁰ A se vedea E. Chelaru, Noul Cod civil, 2012, p. 59.

669-686 și 1143-1145). Normele din Codul de procedură civilă se aplică indiferent dacă partajul privește un bun determinat sau o universalitate de bunuri, o proprietate pe cote-părți, când fiecare coproprietar este titularul exclusiv al unei cote-părți din dreptul de proprietate, sau o proprietate în devălmășie, când dreptul de proprietate aparține concomitent mai multor persoane fără ca vreuna dintre acestea să fie titularul unei cote-părți determinate din dreptul de proprietate asupra bunului sau bunurilor comune, adică suntem în ipoteza unei proprietăți comune în indiviziune, coproprietate sau proprietate devălmășă⁵¹.

Proprietatea comună poate înceta prin partaj judiciar (art. 669 NCC), cu excepția proprietății comune forțate care nu poate înceta prin partaj judiciar (art. 632 alin. 2 NCC)⁵². De asemenea, pot face obiectul partajului judiciar și bunurile aflate în indiviziune succesorală (art. 1143 alin. 1 NCC), cu excepția bunurilor aflate în indiviziune care sunt amintiri de familie, acestea putând fi partajate numai prin partaj voluntar, iar dacă acesta nu este posibil, ele vor rămâne în indiviziune (art. 1142 NCC)⁵³. Totodată noul Cod civil reglementează alt caz în care partajul judiciar este inadmisibil, respectiv în cazul proprietății periodice când partajul este posibil numai prin bună învoială (art. 671 alin. 3 NCC). În mod sugestiv, în practica judecătorească s-a stabilit că „*operațiunea de partaj judiciar presupune cu necesitate existența unei stări de coproprietate pe care reclamanții sunt obligați să o invoce ca temei al cererii de partaj și, respectiv, să o dovedească prin probele administrate în cauză*”⁵⁴.

În principiu, cei interesați pot recurge la un partaj voluntar, prin bună învoială și numai în măsura în care nu se înțeleg se vor adresa instanței judecătorești. Partajul judiciar poate fi și obligatoriu, în sensul că partajul voluntar nu este posibil, fără intervenția instanței de judecată. În acest sens, art. 674 NCC prevede că dacă un coproprietar este lipsit de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, „partajul va putea fi făcut prin bună învoială numai cu autorizarea instanței de tutelă, precum și dacă este cazul, a ocrotitorului legal”.

Însă, chiar însă dacă a fost sesizată instanța, aceasta are datoria, în tot cursul procesului, să stăruie ca părțile să împartă bunurile prin bună învoială. Dacă părțile ajung la o înțelegere, instanța va hotărî potrivit înțelegerii lor. Împărțea se poate face prin bună învoială și dacă printre cei interesați se află minori, persoane puse sub interdicție judecătorească ori dispăruți, însă numai cu încuviințarea prealabilă a instanței de tutelă, precum și, dacă este cazul, a reprezentantului sau a ocrotitorului legal. Dacă înțelegerea privește numai partajul anumitor bunuri, instanța va lua act de această învoială și va pronunța o hotărâre parțială, dispozițiile art. 436-437 fiind aplicabile, iar pentru celelalte bunuri procesul va continua (art. 983 NCPC).

⁵¹ A se vedea, pentru o abordare similară și V. M. Ciobanu, G. Boroi, M. Nicolae, *Modificările aduse Codului de procedură civilă prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000, (II)*, în *Dreptul* nr. 2/2001.

⁵² În cazul în care s-ar introduce o cerere de partaj cu privire la bunurile comune aflate în proprietate forțată, opinăm că ar trebui respinsă ca inadmisibilă.

⁵³ Și în acest caz o eventuală cerere de partaj judiciar urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

⁵⁴ Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, decizia nr. 195/2005 publicată în *Pandectele Române* nr. 3/2006.

Partajul judiciar se poate realiza fie pe cale principală, fie pe cale accesorie (de ex., în procesul de divorț) sau incidentală, în cadrul contestației la executare (art. 712 alin. 4 NCPC).

6.2. Sesizarea instanței competente

Partajul poate fi cerut de oricare dintre proprietari, de succesorii lor în drepturi și de creditorii personali ai coproprietarilor. Acest gen de proces se caracterizează prin aceea că reprezintă un „*iudicium duplex*”, fiecare parte fiind în același timp și reclamant, și pârât⁵⁵. În concluzie, calitatea procesuală activă aparține oricăruia dintre coindivizari, codevălmași, coproprietari, însă în mod excepțional calitatea procesuală activă mai este recunoscută și altor persoane: în cazul în care un creditor personal urmărește pe unul dintre soți, acest creditor poate cere partajul bunurilor comune ale soților, însă numai în măsura necesară acoperirii creanței sale (art. 353 alin. 2 NCC); creditorii personali ai moștenitorilor și orice persoană care justifică un interes legitim „*pot să ceară partajul în numele debitorului lor*” (art. 1156 alin. 2 NCC).

Sub aspectul calității procesual pasive menționăm că pârâți vor fi toți ceilalți coproprietari sau coindivizari deoarece partajul „*făcut fără participarea tuturor coproprietarilor este lovit de nulitate absolută*” (art. 684 alin. 2 NCC)⁵⁶. Această participare procesuală „obligatorie” este necesară numai în ceea ce privește părțile între care urmează a se partaja și nu are în vedere și bunurile ce urmează a fi partajate. În cazul în care cererea de partaj nu cuprinde toate bunurile comune, partajul parțial este valabil, iar pentru bunurile omise se poate face oricând un partaj suplimentar (art. 684 alin. 3 NCC)⁵⁷.

Tot cu privire la calitatea procesuală activă menționăm opinia din doctrină⁵⁸ privitoare la posibilitatea procurorului de a introduce o cerere de partaj, dar numai cu respectarea art. 94 alin. 1 NCPC, deci numai „*pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților*”. Totodată, acțiunea de partaj poate fi pornită, în afară de titularii dreptului de proprietate comună, și de către succesorii acestora.

⁵⁵ Hotărârea pronunțată în partaj va profita tuturor părților, deci instanța va putea compensa în tot sau în parte cheltuielile de judecată dovedite de părți. Mai mult decât atât, practica judecătorească a stabilit că din moment ce fiecare parte în procesul de partaj este și reclamant și pârât, dându-se naștere la o judecată dublă, „pârâtul poate obține obligarea reclamantului inițial, chiar dacă nu a formulat o acțiune reconvențională” – Curtea de Apel Oradea, secția civilă, decizia nr. 1961/2011, publicată în Indaco Lege 4.4; Curtea de Apel Cluj, secția civilă, decizia nr. 187/2000 în Buletinul Jurisprudenței pe anul 2000, vol. I, p. 278.

⁵⁶ Curtea de Apel Pitești, secția civilă, decizia civilă nr. 1472/2009, publicată în Indaco Lege 4.4 – s-a stabilit că această nulitate absolută face partajul nu numai anulabil, ci și inexistent. În continuare s-a motivat că excepția de nulitate a partajului este o excepție absolută, ce poate fi invocată în orice stare a pricinii, de oricare din părți sau de instanță din oficiu.

⁵⁷ Soluția era consacrată și sub auspiciile vechii reglementări – a se vedea Dreptul nr. 6/2002, p. 210.

⁵⁸ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 550; coproprietarul care nu a participat la partajul judiciar poate invoca, după caz, inopozabilitatea hotărârii de partaj sau poate opune excepția de nulitate – a se vedea și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 815-816.

În fine, dacă sunt respectate condițiile legale, sunt admisibile cereri de intervenție la cererea terților sau a părților, putând fi uzitată inclusiv intervenția forțată din oficiu reglementată de art. 78 NCPC⁵⁹.

În cerere, pe lângă mențiunile prevăzute la art. 194, pe care trebuie să le cuprindă orice cerere de chemare în judecată, reclamantul este obligat să arate persoanele între care urmează a avea loc partajul, titlul pe baza căruia acesta este cerut, toate bunurile supuse partajului, valoarea lor, locul unde acestea se află, precum și persoana care le deține sau le administrează (art. 981).

Cu privire la indicarea locului unde se află bunurile și persoana care le deține, în doctrină⁶⁰ s-a analizat dacă aceste două elemente sunt „obligatorii” și trebuie indicate ca atare, sub sancțiunea nulității cererii. Astfel se concluzionează că aceste elemente sunt necesare „dacă, odată cu partajul, s-a solicitat și aplicarea unui sechestrului judiciar sau sechestrului asigurător”. În ceea ce ne privește considerăm că locul și persoana care deține bunurile sunt esențiale pentru instituirea unor măsuri asigurătorii, însă indicarea lor este obligatorie și în lumina următoarelor argumente de text: (1) art. 981 NCPC prevede expres că reclamantul „este obligat” să indice elementele enumerate în acest text legal, ceea ce imprimă normei legale caracter imperativ; (2) indicarea locului și persoanei care le deține mai este necesară atât în planul măsurilor asigurătorii, cât și pentru administrarea unei eventuale expertize judiciare sau cercetare la fața locului dacă procedura partajului ar impune acest lucru ori pentru o eventuală predare a bunurilor în urma partajului, după împărțirea acestora. Având în vedere aceste aspecte, opinăm că este obligatorie indicarea celor două elemente specifice impuse de art. 981 NCPC sub sancțiunea nulității cererii pronunțată în condițiile dreptului comun.

Neindicarea elementelor prevăzute la art. 981 NCPC coroborat cu art. 194 NCPC poate atrage sancțiunea nulității cererii de partaj, sancțiunea pronunțată în temeiul art. 200 alin. 4 NCPC, procedura regularizării fiind pe deplin aplicabilă⁶¹.

Cererea de partaj este o cerere care se timbrează în conformitate cu art. 5⁶² din OUG nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru.

Potrivit art. 982, la primul termen de judecată, dacă părțile sunt prezente, instanța le va lua declarație cu privire la fiecare dintre bunurile supuse partajului și va lua act, când este cazul, de recunoașterile și acordul lor cu privire la existența bunurilor, locul unde se află și valoarea acestora. Pornind de la acest text

⁵⁹ În același sens – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 896.

⁶⁰ M. Tăbârcă, G. Buta, *op. cit.*, p. 1488.

⁶¹ Pentru aceeași soluție, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 899.

⁶² (1) Cererile în materia partajului judiciar se taxează astfel: a) stabilirea bunurilor supuse împărțelii – 3% din valoarea acestora; b) stabilirea calității de coproprietar și stabilirea cotei-părți ce se cuvine fiecărui coproprietar – 50 lei pentru fiecare coproprietar; c) creanțe pe care coproprietarii le au unii față de alții, născute din starea de proprietate comună – 3% din valoarea creanțelor a căror recunoaștere se solicită; d) cererea de raport – 3% din valoarea bunurilor a căror raportare se solicită; e) cererea de reducere a liberalităților excesive – 3% din valoarea părții de rezervă supusă reîntregirii prin reducere a liberalităților; f) cererea de partaj propriu-zis, indiferent de modalitatea de realizare a acestuia – 3% din valoarea masei partajabile. (2) Dacă cererile în materia partajului judiciar prevăzute de alin. (1) se formulează în cadrul aceleiași acțiuni, aceasta se taxează cu o singură taxă de 5% din valoarea masei partajabile.

legal se impune a fi analizată posibilitatea formulării unei cereri reconvenționale în procedura partajului judiciar, respectiv în ce condiții procedurale poate fi formulată o asemenea cerere. În tranșarea unei asemenea probleme trebuie plecat de la faptul că procedura civilă specială a partajului se completează cu procedura contencioasă de drept comun. Având în vedere că la nivelul prezentei materii nu avem dispoziții speciale (cu excepția uneia singure pe care o vom detalia) cu privire la cererea reconvențională, urmează a se aplica în mod corespunzător dispozițiile art. 209-210 NCPC. Pornind de la faptul că legiuitorul nu a reglementat o interdicție în acest sens, cererea reconvențională este admisibilă în această materie dacă este respectat art. 209 NCPC⁶³. Forma cererii reconvenționale trebuie să îndeplinească condițiile privitoare la cererea de chemare în judecată (art. 209 alin. 3 NCPC) și desigur cele impuse de art. 981 NCPC. Totodată, sunt aplicabile corespunzător dispozițiile art. 209 alin. 5-7 NCPC.

Cu privire la termenul de formulare a cererii reconvenționale, opinăm că nu este aplicabil art. 209 alin. 4 NCPC (cu excepția sancțiunii decăderii), ci urmează a se aplica textul special de la art. 982 NCPC. Astfel, potrivit dreptului comun (art. 209 alin. 4 NCPC) cererea reconvențională se poate formula, sub sancțiunea decăderii, odată cu întâmpinarea. În materia partajului, având în vedere că potrivit art. 982 NCPC instanța, la primul termen de judecată, va lua poziția părților cu privire la fiecare bun supus partajului, locul unde se află, valoarea acestora (moment la care pârâtul/pârâții pot avea și ei pretenții proprii împotriva reclamantului/reclamantilor cum ar fi faptul că un bun trebuie scos din masa partajabilă fiind bun propriu sau că alte bunuri trebuie incluse în masa partajabilă etc.), opinăm că cererea reconvențională, în procedura partajului, poate fi formulată cel mai târziu, nu o dată cu întâmpinarea, ci până la primul termen de judecată la care părțile sunt prezente⁶⁴. În cazul în care acest termen nu este respectat, urmează a se aplica sancțiunea decăderii prevăzută de art. 209 alin. 4 NCPC⁶⁵.

În fine, având în vedere faptul că partajul trebuie realizat în mod unitar, cu privire la toți coproprietarii și bunurile indicate a fi partajate, nu este aplicabil art. 210 NCPC care permite disjungerea cererii reconvenționale⁶⁶.

Potrivit art. 669 NCC, încetarea coproprietății prin partaj poate fi cerută oricând, afară de cazul în care partajul a fost suspendat prin lege, act juridic ori hotărâre judecătorească. Convențiile asupra suspendării partajului nu pot fi încheiate pentru o perioadă mai mare de 5 ani (art. 672 NCC), iar instanța sesizată

⁶³ Adică dacă pârâtul are în legătură cu cererea reclamantului pretenții derivând din același raport juridic sau strâns legat de acesta.

⁶⁴ Prezența părților trebuie înțeleasă în sens procedural, ceea ce implică o prezență personală sau prin reprezentant, potrivit NCPC.

⁶⁵ Desigur, această sancțiune a decăderii ar putea fi „atenuată” dacă pârâtul formulează o cerere separată de partaj judiciar și solicită conexarea cu cererea reclamantului conform art. 139 NCPC, conexare care se impune datorită necesității respectării caracterului unitar al partajului.

⁶⁶ De altfel, această imposibilitate de disjungere este consacrată și de art. 210 alin. 2 teza finală NCPC care prevede: „disjungerea nu este dispusă... dacă judecarea ambelor cereri se impune pentru soluționarea unitară a procesului.” În același sens – G. Boroi, M. Stancu, op. cit., p. 896.

cu cererea de partaj poate suspenda pronunțarea partajului, adică suspendarea judecății, pentru cel mult un an, pentru a nu se aduce prejudicii grave intereselor celorlalți coproprietari. Dacă pericolul acestor prejudicii este înlăturat înainte de împlinirea termenului, instanța, la cererea părții interesate, va reveni asupra măsurii (art. 673 NCC).

Deci, în principiu, cererea de partaj judiciar este imprescriptibilă și în afara de suspendare, împotriva ei se poate opune numai existența unui partaj prin buna învoială și uzucapiune, în condițiile legii⁶⁷.

În cazul lichidării comunității de bunuri a soților după desfacerea căsătoriei, temeiul juridic al cererii este art. 357 NCC și deci se schimbă față de partajul cerut în timpul căsătoriei, al regimului comunității de bunuri (art. 358 NCC), iar ea este imprescriptibilă. Trebuie însă observat că unele cereri accesorii sau incidentale care se valorifică în cadrul procesului de partaj, cum ar fi cererea pentru reducțiunea liberalităților (art. 1095 NCC), sunt supuse prescripției extinctive, dar în noua reglementare prescripția poate fi invocată numai de către partea interesată, nu și de instanța din oficiu (art. 2512 NCC).

Instanța competentă din punct de vedere material este întotdeauna judecătoria, indiferent de valoarea obiectului litigiului prin raportare la art. 94 pct. 1 lit. j) NCPC care prevede că judecătoria judecă în primă instanță cererile de împărțeață judiciară, indiferent de valoare. Soluția rămâne aceeași chiar dacă art. 985 alin. 2 NCPC, prin formularea sa, ar putea să inducă o altă soluție. Astfel, se are în vedere ipoteza că în cadrul unui proces de partaj se formulează și alte cereri în legătură cu partajul (reducțiunea liberalităților excesive, raportul donațiilor etc.) „și de a căror funcționare depinde efectuarea acestuia”. Desigur aceste cereri, evaluabile în bani, pot fi formulate în cadrul unui proces de partaj, însă acest fapt nu transformă petitul referitor la partaj într-unul accesoriu care ar determina aplicarea art. 123 NCPC și, implicit, o stabilire a competenței materiale, partajate între judecătoria și tribunal, în funcție de criteriul valoric. Cererile de reducere a liberalităților excesive, de raport a donațiilor sau altele asemenea, fără a deveni cereri principale, trebuie soluționate în prealabil partajului propriu-zis pentru a se stabili masa bunurilor partajabile, fiind în realitate cereri în legătură cu partajul și nu cereri la care partajul se subordonează.

În ce privește competența teritorială, trebuie distins după cum partajul privește bunuri succesoriale, bunuri comune ale soților sau alte bunuri. Pentru primul caz competența aparține instanței de la ultimul domiciliu al defunctului (art. 118 NCPC)⁶⁸, chiar dacă în masa succesorală s-ar afla un bun imobil situat în

⁶⁷ În conformitate cu art. 675 NCC, partajul judiciar poate fi folosit și în cazul în care unul dintre coproprietari a folosit exclusiv bunul, „afară de cazul când acesta l-a uzucapat, în condițiile legii”. Astfel, în cazul proprietății comune, încetarea acesteia prin partaj „poate fi cerută oricând” (art. 669 NCC). În același sens, în materie de indiviziune, „nimeni nu poate fi obligat a rămâne în indiviziune”, moștenitorul putând cere oricând ieșirea din această stare (art. 1143 NCC).

⁶⁸ Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că, din interpretarea dispozițiilor art. 118 C. proc. civ., rezultă că sunt de competența exclusivă a instanței celui din urmă domiciliu al defunctului, cererile de sistare a indiviziunii succesoriale și orice alte cereri prin care moștenitorii valorifică pretențiile pe care le-ar avea unul împotriva altuia, însă numai în

circumscripția altei instanțe, iar în cazul bunurilor comune soluția diferă după calea procesuală aleasă de reclamant: dacă partajul se cere în timpul căsătoriei ori după desfacerea acesteia prin divorț, pe cale principală este competentă instanța de la domiciliul pârâtului când masa partajabilă cuprinde numai bunuri mobile (art. 107 NCPC), iar dacă printre bunuri se află și un imobil, competența aparține instanței în circumscripția căreia se află imobilul (art. 117 NCPC); în situația în care partajul se solicită pe cale accesorie sau incidentală, competența se stabilește, potrivit art. 123 NCPC, în favoarea instanței care soluționează cererea principală, chiar dacă în masa bunurilor de împărțit s-ar afla și un imobil situat în circumscripția altei instanțe. În sfârșit, în celelalte cazuri, competența se stabilește potrivit art. 107 sau art. 117 NCPC, în raport de împrejurarea dacă în masa partajabilă sunt sau nu bunuri imobile⁶⁹.

6.3. Procedura propriu-zisă

Dacă părțile nu ajung la o înțelegere în timpul procesului sau nu au încheiat o tranzacție, instanța va stabili bunurile supuse împărțelii, calitatea de coproprietar, cota-parte ce se cuvine fiecăruia și creanțele născute din starea de proprietate comună pe care coproprietarii le au unii față de alții. Dacă se împarte o moștenire, instanța va mai stabili datoriile transmise prin moștenire, datoriile și creanțele comoștenitorilor față de defunct, precum și sarcinile moștenirii (art. 984 NCPC).

Se poate observa că procesul de partaj ar parcurge două etape: admiterea în principiu și partajul propriu-zis. Totuși, admiterea în principiu nu este obligatorie deoarece din art. 984 alin. 1 NCPC rezultă că această etapă trebuie parcursă

legătură cu moștenirea. În acest context, Înalta Curte a reținut că, în speță, chiar dacă titlul de proprietate în baza Legii nr. 18/1991 a fost emis direct pe numele moștenitorilor, câtă vreme imobilele au aparținut autorului comun și se solicită partajarea acestora, este evident că este atrasă competența relativă la ultimul domiciliu al defunctului, și nu cea de la locul imobilului. (Decizia nr. 237 din 2 februarie 2016 pronunțată de Secția I civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect conflict negativ de competență) – publicată pe [http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery\[0\].Key=id&customQuery\[0\].Value=128260](http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery[0].Key=id&customQuery[0].Value=128260); Înalta Curte a mai precizat că, în cazul în care s-au formulat cereri de chemare în judecată, care privesc mai multe moșteniri deschise succesiv, competența va aparține instanței de la ultimul domiciliu al oricăruia dintre defuncți, reclamantul fiind cel care are, potrivit art. 116 NCPC, opțiunea de a alege între instanțele deopotrivă competente (Decizia nr. 1195 din 8 aprilie 2014 pronunțată de Secția I civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect conflict negativ de competență – publicată pe www.juridice.ro).

⁶⁹ Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că, în cazul în care, inițial, reclamanta prin cererea de chemare în judecată a solicitat partajarea atât a unor bunuri mobile, cât și a unui bun imobil, care, în temeiul art. 13 alin. (1) C. proc. civ. (art. 117 NCPC), atrăgea competența judecătorească în circumscripția căreia se afla imobilul, iar, ulterior, la primul termen de judecată, reclamanta își modifică cererea, în sensul renunțării la capătul de cerere privind partajarea bunului imobil, nu mai există niciun temei legal pentru ca instanța în circumscripția căreia se afla imobilul să rămână investită cu soluționarea acțiunii, impunându-se trimiterea cauzei spre soluționare la instanța domiciliului pârâtei (Decizia nr. 381 din 5 februarie 2014 pronunțată de Secția I civilă Înaltei Curți de Casație și Justiție având ca obiect conflict negativ de competență – publicată pe www.juridice.ro).

numai dacă nu se poate partaja doar pe elementele probatorii aflate deja la dosarul cauzei care să conducă la o soluție de partaj în natură.

Potrivit art. 676 alin. 1 NCC, partajul bunurilor comune se va face în natură, proporțional cu cota-parte a fiecărui coproprietar. Dacă este vorba de bunuri aflate în devălmășie, se va stabili mai întâi cota ce se cuvine fiecărui coproprietar, în funcție de contribuția sa la dobândirea bunurilor și de îndeplinirea obligațiilor comune.

Revenind la dispozițiile Codului de procedură civilă, art. 984 alin. 2 prevede că instanța procedează la formarea loturilor și la atribuirea lor, iar în cazul în care loturile nu sunt egale în valoare, se vor întregi printr-o sumă în bani, numită sultă.

Dacă pentru formarea loturilor sunt necesare operații de măsurătoare, evaluare și altele asemenea, pentru care instanța nu are date suficiente, ea va da o încheiere de admitere în principiu, prin care va stabili elementele prevăzute la art. 984, întocmind în mod corespunzător minuta. Dacă este cazul, prin aceeași încheiere, instanța se va pronunța și asupra altor cereri în legătură cu partajul, cum ar fi cererea de reducere a liberalităților excesive, cererea de raport al donațiilor etc. În sfârșit, prin încheiere instanța va dispune efectuarea unei expertize pentru formarea loturilor. Raportul va arăta valoarea bunurilor și criteriile avute în vedere la stabilirea valorii, va indica dacă bunurile sunt comod partajabile în natură și în ce mod, propunând, la solicitarea instanței, loturile ce urmează a fi atribuite.

Încheierea de admitere în principiu are caracter interlocutoriu și deci leagă instanța, aceasta nemaiputând reveni asupra ceea ce s-a stabilit prin încheiere. Este posibilă însă completarea ei printr-o încheiere suplimentară, atunci când este cazul, în condițiile art. 986. Fiind o încheiere premergătoare, ea nu poate fi atacată cu apel decât odată cu hotărârea finală asupra partajului, pentru a nu se scinda procesul și tergiversa judecata. Același regim are și încheierea suplimentară (art. 987 NCPC). Dacă după pronunțarea ei instanța își declină competența ori dacă hotărârea de partaj este desființată pentru necompetență și dosarul trimis instanței competente, aceasta este obligată să pronunțe o nouă încheiere deoarece, potrivit art. 176 NCPC, actele de procedură îndeplinite de o instanță necompetentă sunt nule. De asemenea, dacă după pronunțarea încheierii procesul a rămas în nelucrare și s-a perimat, într-o cerere nouă de partaj trebuie dată o altă încheiere de admitere în principiu. Pronunțarea unei noi încheieri nu este însă necesară în cazul în care hotărârea de partaj a fost casată numai parțial, fără a fi afectată această încheiere.

La formarea și atribuirea loturilor, instanța, potrivit art. 988, va ține seama, după caz, și de acordul părților, mărimea cotei-părți ce se cuvine fiecăreia din masa bunurilor de împărțit, natura bunurilor, domiciliul și ocupația părților, faptul că unii dintre coproprietari, înainte de a se cere împărțeala, au făcut construcții sau îmbunătățiri cu acordul celorlalți coproprietari sau altele asemenea. Aceste criterii de partajare au caracter exemplificativ, deci instanța de judecată le poate completa, în raport cu circumstanțele cauzei. În acest sens, practica judiciară⁷⁰ a mai reținut și următoarele criterii: asigurarea sau păstrarea pentru viitor a unei

⁷⁰ Curtea de Apel Suceava, decizia civilă nr. 646/2011 publicată pe portal.just.ro

stabilități domiciliare pentru părintele copărtaş căruia i-a fost încredințat spre creștere și educare copilul minor, alternativele de care părțile dispun în ce privește spațiul de locuit, posibilitățile financiare sau disponibilitatea de a achita sula, imposibilitatea copărtaşului de a-și procura altă locuință, utilitatea mai mare pentru unul dintre copărtași, evitarea împărțirii excesive a bunului. De asemenea, aceste criterii nu sunt stabilite într-o ordine de preferință în cadrul textului legal, în consecință trebuie aplicate coroborat pentru a se respecta drepturile tuturor copărtaşilor și a se face o împărțeală echitabilă.

În conformitate cu art. 984 alin. 2 NCPC, art. 989-990 NCPC, art. 991 NCPC și art. 994 alin. 3 NCPC instanța de judecată are patru posibilități de soluționare a cererii de partaj: partajul în natură, atribuirea bunului unui singur copărtaş, vânzarea bunurilor și închiderea dosarului de partaj.

În același sens, art. 676 NCC consacră aceste modalități de partajare a bunurilor comune. Regula rămâne partajul în natură (proporțional cu cota parte a fiecărui coproprietar), iar dacă această soluție nu este posibilă (în cazul în care bunul nu este divizibil sau nu este comun partajabil în natură) se va trece la atribuirea bunului ori vânzarea acestuia în condițiile legii și distribuirea prețului către coproprietari.

Pentru ipoteza în care partajul în natură a unui bun nu este posibil sau ar cauza o scădere importantă a valorii acestuia ori i-ar modifica în mod păgubitor destinația economică, legea reglementează, la cererea unuia sau mai multor coproprietari, atribuirea bunului, în condițiile art. 989-990 NCPC, ceilalți coproprietari primind sume de bani corespunzătoare cotelor ce li se cuvin⁷¹. Dacă însă niciunul din proprietari nu cere atribuirea bunului ori această modalitate nu se finalizează, instanța va dispune vânzarea bunului, prin bună învoială ori de către executorul judecătoresc⁷², prin licitație, sumele atribuite din vânzare fiind împărțite de instanță fiecărui coproprietar (art. 991-992 NCPC)⁷³.

⁷¹ Condițiile în care se poate recurge la această formă de partajare sunt indicate în art. 988-989 NCPC: atribuire provizorie și atribuire definitivă. Astfel atribuirea se va putea face dacă: partajul în natură a unui bun nu este posibil sau ar cauza o scădere importantă a valorii acestuia ori i-ar modifica în mod păgubitor destinația economică, este necesară cererea unuia dintre coproprietari, în acest sens. Dacă mai mulți coproprietari cer această atribuire a bunului, instanța va atribui bunul unuia dintre ei, cu luarea în considerare a criteriilor impuse de art. 987 NCPC, atribuirea bunului se va face prin încheiere judecătorească prin care se va stabili și termenul în care coproprietarul căruia i s-a atribuit provizoriu bunul este obligat să consemneze sumele ce corespund cotelor-părți convenite celorlalți coproprietari. Dacă coproprietarul căruia i s-a atribuit provizoriu bunul consemnează, în termenul stabilit, sumele convenite celorlalți coproprietari, instanța, prin hotărârea asupra fondului procesului, îi va atribui acestuia bunul. În cazul în care coproprietarul nu consemnează în termen sumele convenite celorlalți coproprietari, instanța va putea atribui bunul altui coproprietar, după procedura enunțată.

⁷² Cele două modalități de vânzare (prin bună învoială sau prin executor judecătoresc) nu sunt succesive în sensul că nu este obligatoriu ca mai întâi să încerce vânzarea prin bună învoială și numai în măsura în care aceasta nu se realizează, să se treacă la vânzarea prin intermediul organului de executare.

⁷³ În cazul în care partajul se face prin vânzarea bunului supus împărțelii (vânzarea făcându-se prin bună învoială), instanța va stabili un termen pentru această vânzare, termen care nu poate fi mai mare de trei luni, afară de cazul când părțile sunt de acord

În cazul în care partajul nu se poate realiza în niciuna dintre modalitățile prevăzute de lege, instanța va hotărî închiderea dosarului (art. 994 alin. 3 NCPC).

6.4. Hotărârea de partaj

În toate cazurile, asupra cererii de partaj instanța se va pronunța prin hotărâre. Dacă partajul nu se poate realiza în niciuna dintre modalitățile prevăzute de lege, instanța va hotărî închiderea dosarului. Dacă se introduce o nouă cerere de partaj, încheierile de admitere în principiu nu au autoritate de lucru judecat (art. 994).

Cu privire la cererea de partaj, noul Cod civil instituie și o ipoteză specială de respingere a acestei cereri. Astfel, în cazul în care creditorul personal al moștenitorului introduce o cerere de partaj, în numele debitorului lui, cu privire la bunurile aflate în indiviziune, ceilalți moștenitori, parte în procesul de partaj, „pot obține respingerea acțiunii de partaj introdusă de către creditor, plătind datoria în numele și pe seama moștenitorului debitor” (art. 1156 alin. 2 NCC).

Hotărârea de partaj are efect constitutiv, atât în ceea ce privește drepturile reale ce revin fiecărui coproprietar, cât și cu privire la eventualele sulțe/sume ce ar reveni celorlați coproprietari, dacă se va partaja prin atribuirea bunului unuia dintre ei sau prin vânzare și împărțirea banilor obținuți⁷⁴. Odată rămasă definitivă, hotărârea de partaj constituie titlu executoriu și poate fi pusă în executare chiar dacă nu s-a cerut predarea efectivă a bunului ori instanța nu a dispus în mod expres această predare. Efectul constitutiv al hotărârii de partaj, în cazul imobilelor, este condiționat de noul Cod civil. Astfel, dacă printre bunurile partajate sunt și imobile, efectul constitutiv al hotărârii de partaj se produce numai dacă hotărârea judecătorească rămasă definitivă „a fost înscrisă în cartea funciară” (art. 680 alin. 2 NCC)⁷⁵.

cu majorarea lui (art. 991 alin. 2 NCPC). Dacă părțile nu sunt de acord cu vânzarea bunului ori dacă nu este respectat termenul prevăzut de art. 991 alin. 2 NCPC, instanța va dispune ca vânzarea să se realizeze prin executor judecătoresc, sens în care se va pronunța o încheiere dată cu citarea părților (art. 991 alin. 3 NCPC). Atât încheierea prin care se dispune vânzarea prin acordul părților cât și încheierea prin care se ordonă vânzarea prin intermediul executorului judecătoresc, pot fi atacate în mod separat numai cu apel, în termen de 15 zile de la pronunțare (art. 991 alin. 4 NCPC). După rămânerea definitivă a încheierii prin care s-a dispus vânzarea bunului de către un executor judecătoresc, acesta va proceda la efectuarea vânzării la licitație publică. Executorul va fixa termenul de licitație, care nu va putea depăși 30 de zile pentru bunurile mobile și 60 de zile pentru bunurile imobile, socotite de la data primirii încheierii, și va înștiința coproprietarii despre data, ora și locul vânzării. Pentru termenul de licitație a bunurilor mobile, executorul va întocmi și afișa publicația de vânzare, cu cel puțin 5 zile înainte de acel termen. În cazul vânzării unui bun imobil, executorul va întocmi și afișa publicația de vânzare cu cel puțin 30 de zile înainte de termenul de licitație. Procedura de vânzare la licitație din materia partajului judiciar se completează cu dispozițiile prezentului cod privitoare la vânzarea la licitație a bunurilor mobile și imobile prevăzute în materia executării silite (art. 992 alin. 6 NCPC). A se vedea G. Boroi. M. Stancu, *op. cit.*, p. 914.

(1) Dispozițiile Codului civil privitoare la dobândirea drepturilor reale imobiliare prin efectul înscrierii acestora în cartea funciară se aplică numai după finalizarea lucrărilor de cadastru pentru fiecare unitate administrativ-teritorială și deschiderea, la cerere sau

Hotărârea este supusă numai apelului, în 30 de zile de la comunicare. Cu toate acestea, dacă partajul s-a cerut pe cale incidentală, hotărârea este supusă acelorași căi de atac ca și hotărârea dată asupra cererii principale. Același este și termenul pentru exercitarea căii de atac, chiar dacă se atacă numai soluția dată asupra partajului. Aplicarea criteriilor prevăzute la art. 988 nu poate fi censurată pe calea recursului.

Executarea cu privire la bunurile împărțite poate fi cerută în termenul prevăzut la art. 706 NCPC, după cum hotărârea de partaj se referă la bunuri mobile sau imobile. În cazul în care părțile declară în mod expres că nu solicită predarea bunurilor, hotărârea de partaj nu este susceptibilă de executare silită. Pentru a intra în posesia bunurilor atribuite și a căror predare i-a fost refuzată de ceilalți coproprietari, partea interesată va trebui să exercite acțiunea în revendicare (art. 996 NCPC).

Secțiunea a 7-a. Procedura ordonanței președințiale

7.1. Sediul materiei. Condiții de admisibilitate

Noul Cod de procedură civilă român reglementează în art. 997-1002 o procedură prin care se poate obține, după o judecată sumară, o hotărâre care nu rezolvă fondul cauzei, ce poartă denumirea de ordonanță președințială, hotărâre care se pronunță în urma derulării unei proceduri contencioase ce presupune părți litigante⁷⁶.

Potrivit art. 997 alin. 1 NCPC instanța, stabilind că în favoarea reclamantului există aparența de drept, va putea să ordone măsuri provizorii, în cazuri urgente, pentru păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere, pentru prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara, precum și pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări. Rezultă că pentru a se putea obține o astfel de hotărâre este necesar în primul rând să se justifice urgența, iar măsura care se solicită să fie provizorie, să nu rezolve în fond litigiul dintre părți. Pe această cale nu se pot lua nici măsuri a căror executare nu vor mai face posibilă restabilirea situației de fapt. Pentru ca totuși soluția să nu fie arbitrară, instanța este datoare să cerceteze aparența dreptului, să „pipăie” fondul. Cererea se poate face chiar și atunci când există judecată asupra fondului.

din oficiu, a cărților funciare pentru imobilele respective, în conformitate cu dispozițiile Legii cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare. (2) Până la data prevăzută la alin. (1), înscrierea în cartea funciară a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale, pe baza actelor prin care s-au transmis, constituit ori modificat în mod valabil, se face numai în scop de opozabilitate față de terți – art. 56 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil.

⁷⁶ A se vedea, în același sens, și G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 916.

În cazul acestei proceduri speciale trebuie îndeplinite atât condițiile generale de exercitare a acțiunii civile, cât și condițiile speciale de admisibilitate – așa cum sunt reglementate în art. 997 alin. 1 NCPC – urgență, caracterul vremelnic, neprejudicarea fondului și aparența de drept⁷⁷. Aceste condiții trebuie respectate cumulativ, iar în cazul neîndeplinirii uneia dintre ele, cererea de ordonanță președințială urmează a fi respinsă ca inadmisibilă⁷⁸.

Cu privire la condițiile generale de exercitare a acțiunii civile trebuie precizat că cerința afirmării unui drept trebuie nuanțată în acest caz deoarece nu se poate susține că partea care formulează o cerere de ordonanță președințială afirmă un drept deoarece, într-o asemenea procedură specială, nu se antamează fondul, ci se judecă numai „aparența în drept”⁷⁹.

Condiția specială privind „aparența de drept” este prevăzută expres de noul Cod de procedură civilă. Astfel, instanța de judecată, înainte de a emite ordonanță președințială, trebuie să verifice dacă „în favoarea reclamanților există aparență de drept” (art. 997 alin. 1 NCPC)⁸⁰. În doctrină s-a susținut că pentru a se evita o soluție arbitrală instanța era „datoare să cerceteze aparența dreptului, să pipăie fondul.”⁸¹. În același sens, și jurisprudența⁸² a consacrat, existența acestei cerințe,

⁷⁷ Cu privire la condițiile speciale de admisibilitate a ordonanței președințiale, în doctrină a fost exprimată și opinia că în realitate ar fi în număr de trei: urgența, caracterul provizoriu, neprejudicarea fondului, iar în strânsă legătură cu această ultimă condiție ar fi plasată cerința aparenței de drept – D. A. Ghinoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1390; în același sens G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 916; Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că, pe lângă condițiile generale ce trebuie îndeplinite de orice cerere de chemare în judecată, pentru admiterea unei cereri de ordonanță președințială, trebuie îndeplinite, cumulativ, trei condiții. Două condiții sunt prevăzute expres de textul art. 581 alin. (1) C. proc. civ. (art. 996 NCPC): urgența și caracterul vremelnic al măsurii, iar a treia rezultă din caracterul provizoriu al măsurii și anume neprejudicarea fondului în analiza aparenței de drept pe care instanța o realizează în procedură de urgență pentru soluționarea unei astfel de cereri – Decizia civilă nr. 3512 din 11 noiembrie 2014 pronunțată în recurs de Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție publicată pe <http://www.scj.ro>

⁷⁸ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 917 – autorii menționează că uneori, sub auspiciile practicii judiciare, cererea de ordonanță președințială a fost respinsă ca neîntemeiată, și nu ca inadmisibilă; în ceea ce ne privește opinăm că se impune respingerea ca inadmisibilă, fiind condiții speciale de admisibilitate.

⁷⁹ A se vedea și V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. II, p. 495.

⁸⁰ Cu privire la aparența dreptului, când soluționează o cerere de ordonanță președințială, instanța nu poate cerceta fondul dreptului discutat între părți, dar, pentru ca soluția să nu fie arbitrară, este obligată să cerceteze aparența acestui drept în favoarea reclamantului. Instanța face un examen sumar al cauzei, legea dându-i dreptul să „pipăie fondul”, pentru a vedea de partea cui este aparența dreptului. Împrejurarea că dreptul subiectiv este litigios nu împiedică pronunțarea ordonanței președințiale, întrucât aparența de drept este suficientă pentru ca instanța să ordone o măsură urgentă și vremelnică, urmând ca problema existenței sau inexistenței dreptului subiectiv să se rezolve pe calea procedurii de drept comun, în cadrul unei judecăți care vizează fondul – Tr. Galați, sec. contencios administrativ și fiscal, dec. civ. nr. 219/2016 – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/589b6fd1e49009dc3a0003ce>

⁸¹ A se vedea în acest sens I. Stoescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil. Căile de atac și procedurile speciale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1981, p. 117.

⁸² Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 773/1971; Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 217/1995, apud. I. Leș, *op. cit.*, p. 65.

chiar dacă nu era consacrată legal în vechea reglementare. Considerăm că această soluție legislativă este binevenită dacă avem în vedere că prin instituirea expresă a acestui control de „aparență a dreptului” va conduce la înlăturarea unor soluții arbitrale.

Așa cum rezultă din formularea textului legal (art. 997 alin. 1 NCPC) rezultă că această condiție privitoare la aparența dreptului are caracter prioritar în analiza pe care trebuie să o facă instanța de judecată, aceasta putând dispune măsuri specifice numai după ce „stabilește” că „în favoarea reclamantului există aparență de drept”.

În aplicarea acestei condiții speciale judecătorul va cerceta atât susținerile reclamantului, dar și apărările pârâtului, sens în care poate analiza și înscrisurile depuse de părți, însă această analiză nu poate să treacă de pragul examinării sumare, fără a se pronunța asupra valabilității actelor⁸³ ori asupra unor eventuale cauze de anulare ori interpretare privitoare la aceste acte⁸⁴.

Condiția neprejudicării fondului rezultă din însuși textul legal fiindcă nu pot fi dispuse măsuri care să soluționeze cauza pe fond și nici măsuri a căror executare nu ar mai face posibilă restabilirea situației de fapt (art. 997 alin. 5 NCPC). Această nejudicare a fondului este strâns legată și determinată și de faptul că măsurile dispuse pe cale de ordonanță președințială sunt provizorii (vremelnice). Această condiție este unanim acceptată și în doctrină⁸⁵ dar și în jurisprudență⁸⁶, abordarea fiind diferită de la caz la caz.

Condiția urgenței este de esență procedurii ordonanței președințiale, fiind dedusă din textul art. 997 alin. 1 NCPC („cazuri grabnice”, „păgubi prin întârziere⁸⁷”, „pagube iminente”).

Astfel, instanța de judecată va aprecia de la caz la caz, în concret, condiția urgenței, prin raportare la împrejurările concrete ale cauzei⁸⁸. Noțiunea de urgență folosită de textul legal este o noțiune esențialmente relativă, al cărei conținut

⁸³ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *op. cit.*, p. 117.

⁸⁴ Pe cale de ordonanță președințială nu se poate dispune rezilierea unui contract (Tribunalul Suprem, col. civilă, decizia nr. 792/1956, în C.D. din 1956, vol. II, pag. 29), ori revocarea unui administrator al unei societăți comerciale (Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 59/1996 în B.J. din 1996, pag. 316). În același sens, nu se va putea dispune lichidarea unei creanțe, simulatia unui act juridic, intervenția prescripției; în același sens, de exemplu, caracterul abuziv al excluderii dintr-o asociație nu poate fi antamat într-o procedură de ordonanță sumară care presupune o cercetare a aparenței în drept – Tribunalul Covasna, decizia nr. 451R/2011 publicată pe portal.just.ro.

⁸⁵ I. Stoenescu, S. Zilbersteien, *op. cit.*, p. 117; G. Porumb, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. II, Ed. Științifică, București 1962, p. 370; V. M. Ciobanu, *Tratat*, p. 493.

⁸⁶ Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 59/1996, Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr. 555/1970, Tribunalul Suprem, col. civilă, decizia nr. 38/1957, Tribunalul Suprem, col. civilă, decizia nr. 2031/1967, apud. I. Leș, *op. cit.*, p. 70.

⁸⁷ Prin păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere trebuie avute în vedere atât măsuri de natură conservatoare, cât și ipoteze când dreptul ar putea fi păgubit prin tergiversarea procesului – I. Deleanu, *Tratat*, vol. II, 2013, p. 649.

⁸⁸ A se vedea și I. Leș, *op. cit.*, p. 66.

poate să se schimbe în funcție de materia litigiului și circumstanțele cauzei⁸⁹. Totuși, dacă instanța constată că există urgență, fiind vorba de o situație de fapt, ea trebuie motivată. Astfel, în practica judiciară⁹⁰ s-a decis că urgența nu a fost probată dacă sesizarea instanței s-a făcut după trecerea unei anumite perioade de timp „de la săvârșirea presupuselor acte de concurență neloială”⁹¹. În același sens s-a menționat⁹² că există urgență ori de câte ori dreptul părții ce introduce o cerere de ordonanță președințială se poate pierde dacă această parte ar recurge la procedura obișnuită de judecată sau cel puțin ar suferi un prejudiciu atât de grav încât să fie foarte greu de reparat. Astfel, urgența va trebui să rezulte din fapte concrete⁹³ și nu din perspectiva unei probabilități. În acest sens, menționăm că practica judecătorească⁹⁴ a stabilit că este îndeplinită condiția urgenței măsurii solicitate pe cale de ordonanță președințială, dacă îngrădirea abuzivă a exercitării unui drept are consecințe în ceea ce privește punerea celui ce solicită emiterea ordonanței președințiale „în imposibilitatea de a-și realiza obligațiile contractuale, precum și în ceea ce privește posibilitatea degradării bunurilor și echipamentelor proprietatea sa.”

Urgența trebuie analizată numai în ipoteza în care legiuitorul nu a prezumat această condiție, prevăzând expres că se poate pronunța o ordonanță președințială, în anumite cazuri. Astfel, se poate dispune pe cale de ordonanță președințială suspendarea executării provizorii (art. 450 alin. 4 NCPC), stabilirea locuinței copiilor minori, obligarea la plata obligației de întreținere, stabilirea dreptului la

⁸⁹ Tribunalul Vaslui, secția civilă, decizia nr. 1609/2009 publicată în Indaco Lege 4.4.

⁹⁰ Curtea de Apel Iași, secția comercială, decizia nr. 1111/2009 publicată în Indaco Lege 4.4. În aceeași decizie s-a decis că ordonanța președințială nu era admisibilă deoarece se solicitase a se lua măsuri definitive, ce impuneau o judecată în fond și nu în aparență, respectiv scoaterea din obiectul de activitate al societății comerciale a activităților care coincid cu cele desfășurate de reclamantă. De asemenea, în cadrul ordonanței președințiale instanța nu poate să cerceteze în fond valabilitatea titlului în baza căruia s-a dispus poprirea – Curtea de Apel Ploiești, decizia nr. 1607/2011 publicată pe portal.just.ro

⁹¹ În același sens s-a statuat că dacă reclamanta a fost alungată din locuința proprietate exclusivă a pârâtului cu 7 luni înainte de formularea cererii de reintegrare pe calea ordonanței președințiale, a trecut un interval de timp suficient de mare pentru a nu justifica urgența în luarea măsurii reintegrării – Curtea de Apel Brașov, secția a IV-a civilă, decizia nr. 1242/1999 în Revista Juridica nr. 3/2000; cu privire la admisibilitatea ordonanței președințiale în materia concurenței neloiale menționăm faptul că Tribunalul București – Secția a VI-a civilă a admis, în temeiul prevederilor art. 7 alin. (3) din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale, o cerere de emitere a unei ordonanțe președințiale prin care a dispus, cu titlu provizoriu, încetarea actelor de deturnare a clientelei prin utilizarea de secrete comerciale și a interzis desfășurarea de anumite activități până la soluționarea cererii principale – <https://www.juridice.ro/481480/tribunalul-bucuresti-emite-prima-ordonanta-presedintiala-de-incetare-si-interzicere-provizorie-a-actelor-de-concurenta-neloiala-de-deturnare-a-clientelei-prin-utilizarea-de-secrete-comerciale.html>

⁹² E. Petit, C. G. C. Zotta, *Ordonanțele prezidențiale de referență*, Ed. Adevărul, București, 1935, p. 30.

⁹³ Curtea de Apel București, secția comercială, decizia nr. 90/2002 publicată în Practică judiciară comercială pe anul 2002.

⁹⁴ Curtea de Apel București, secția a IV-a comercială, decizia nr. 1641/R/2005 în Pandectele Române nr. 4/2006.

încasarea alocației și folosirea locuinței comune, în cadrul procedurii de divorț (art. 920 NCPC), încetarea abuzului de folosință (art. 1046 alin. 1 NCPC), efectuarea reparațiilor necesare (art. 1047 NCPC). De asemenea, în cazul anulării actelor emise de persoanele juridice (hotărâri sau decizii), odată cu intentarea acțiunii, reclamantul poate cere instanței de judecată ca, pe cale de ordonanță președințială, să suspende executarea actelor atacate (art. 217 NCC)⁹⁵.

⁹⁵ Pot fi menționate cu titlu de exemplu și alte ipoteze prevăzute de NCC: în cazul în care proprietarul, prin exercitarea dreptului său, provoacă inconveniente mai mari decât cele normale, în relațiile de vecinătate, iar paguba este iminentă sau foarte probabilă, instanța poate să ordone măsuri pentru prevenirea pagubei, pe cale de ordonanță președințială (art. 630 alin. 3 NCC). În același sens, în cazul pactului de opțiune, dacă părțile nu au stabilit un termen pentru acceptare, acest termen va putea fi stabilit de instanță, prin ordonanță președințială (art. 1278 alin. 2 NCC). În toate aceste cazuri expres prevăzute de lege, urgența se prezumă, reclamantul nemaifiind obligat să facă dovadă acestei condiții. Pentru a fi într-un caz de prezumare a urgenței este foarte importantă formularea folosită de legiuitor. De exemplu, în următoarele cazuri opinăm că urgența nu este prezumată, ci urmează a dovedită potrivit regulilor de drept comun: în cazul drepturilor nepatrimoniale, se pot lua măsuri provizorii, însă cererea se va judeca potrivit dispozițiilor privitoare la ordonanță președințială (art. 255 alin. 4 NCC); reducerea termenului de opțiune se realizează cu aplicarea procedurii prevăzute de lege pentru ordonanță președințială (art. 1113 alin. 1 NCC); în ipoteza contractului de transport, constatarea stării unei mărfi transportate se soluționează cu procedura prevăzută de lege pentru ordonanță președințială (art. 1979 alin. 4 NCC). În aceste cazuri se poate observa că legiuitorul face trimitere la aplicarea regulilor procedurale privitoare la ordonanță președințială, și nu că se iau măsuri pe cale de ordonanță președințială. În aceste cazuri și în altele similare, urgența nu se prezumă ci trebuie probată de cel care cere această măsură. Situația este similară și în cazul pactului de opțiune, în cazul în care părțile nu prevăd un termen de acceptare. În acest caz, termenul de acceptare va fi stabilit de instanță, prin ordonanță președințială, cu citarea părților (art. 1278 alin. 2 NCC). Trimiteri în noul Cod civil cu privire la ordonanță președințială avem și în materia gestiunii de afaceri, respectiv în cazul obligațiilor geratului, art. 1337 alin. 4 menționând că în vederea garantării cheltuielilor necesare, gerantul are dreptul de a cere instanței, în urma unei expertize dispuse de aceasta cu procedura prevăzută de lege pentru ordonanță președințială, înscrierea în cartea funciară a unei ipoteci legale, în condițiile legii. În acest caz se poate observa că dispunerea expertizei se va face după regulile aplicabile ordonanței președințiale, urgența nefiind prezumată. De asemenea, și în materia stabilirii judiciare a termenului, instanța judecătorească, în cazul prevăzut de lege, va judeca cererea pentru stabilirea termenului „potrivit regulilor aplicabile ordonanței președințiale” (art. 1415 alin. 3 NCC). Reglementarea este similară și în cazul împrumutului de consumație, în cazul în care termenul de restituire este stabilit de instanță „potrivit procedurii prevăzute de lege pentru ordonanță președințială” (art. 2162 alin. 3 NCC). Situația este cu totul alta în cazul art. 1592 NCC, text legal referitor la acțiunea deținătorului unui titlu la purtător depozitat în mod nelegitim. Astfel, având în vedere efectele unui titlu la purtător cu privire la plată, „cel care a fost depozitat în mod nelegitim de un titlu la purtător nu îl poate împiedica pe debitor să plătească creanța celui care îi prezintă titlul decât prin comunicarea unei hotărâri judecătorești”. Pentru această situație, instanța se va pronunța „pe cale de ordonanță președințială”, ceea ce implică prezumarea urgenței. Uneori legiuitorul deși face trimitere la ordonanță președințială, măsura dispusă de instanță nu are caracter provizoriu. Este ipoteza prevăzută de art. 2181 alin. 2 NCC prin care creditorul poate „solicita instanței să dispună, pe cale de ordonanță președințială, încheierea înainte de termen a contului curent, pentru executarea sau oprirea soldului rezultat în favoarea curentistului debitor”. Aceeași soluție care implică o măsură permanentă și nu provizorie este luată pe cale de ordonanță președințială în conformitate cu art. 2198 alin. 1 NCC care prevede că „la împlinirea termenului prevăzut în contract, după expirarea unei perioade de 3 luni de la notificarea adresată clientului,

Din punct de vedere practic este necesar a se analiza condiția urgenței în cazul în care ar trebui pronunțată o ordonanță președințială pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări silită. În acest caz urgența nu mai trebuie dovedită de reclamant, ci este prezumată. Această soluție rezultă, în primul rând, din textul legal (art. 997 alin. 1 NCPC prevede că instanța va putea dispune „măsurii provizorii în cazuri grabnice pentru... precum și pentru înlăturarea piedicilor...”). Pentru partea referitoare la executare silită, legiuitorul a prevăzut un caz separat care nu mai este condiționat de „cazuri grabnice”. În al doilea rând, este firesc ca urgența, în cazul executării silită, să fie prezumată, dacă avem în vedere scopul executării silită, respectiv recunoașterea în fapt a dreptului și restabilirea circuitului juridic firesc, soluție adoptată și în doctrină⁹⁶ și în practică⁹⁷.

Având în vedere faptul că textul legal nu definește noțiunea de „piedici” la executare, practica judiciară⁹⁸ a încercat o delimitare a noțiunii, în sensul că prin „piedici la executare” trebuie înțeles în mod obișnuit „*ceea ce oprește realizarea unui țel, un obstacol, o dificultate, ceea ce opune unei executări... și, nu în ultimul rând, evitarea unor întârzieri și cheltuieli din partea creditorului*”.

Urgența trebuie să existe pe tot parcursul judecății, cât și în calea de atac (dacă este cazul), fiind analizată ca atare de instanța de judecată. În cazul în care a existat urgența în faza judecății în prima instanță, dar aceasta dispăre în calea de atac împotriva ordonanței de primă instanță, urmează a se desființa măsura provizorie dispusă de prima instanță.

În privința condiției vremelnice, legiuitorul a păstrat regula potrivit cu care pe cale de ordonanță președințială, ne judecându-se fondul, se pot lua numai măsuri provizorii, nedefinitive. Această condiție se află în strânsă legătură cu scopul acestei proceduri, respectiv de a se lua măsuri rapide și temporare. Condiția se analizează și în funcție de obiectul cererii de ordonanță președințială. Astfel, s-a stabilit⁹⁹ că în cazul unei obligații de a face, pentru a se conserva caracterul provizoriu al măsurilor ordonate, obligația de a face trebuie să nu fie ireversibilă.

Caracterul vremelnic (provizoriu) al măsurii dispuse pe cale de ordonanță președințială va rezulta din însăși natura măsurii luate¹⁰⁰ ori din cuprinsul ordonanței care va menționa expres durata în timp a măsurii dispuse. Totuși, în practică¹⁰¹ s-a statuat că este admisibilă cererea proprietarului de a fi evacuată pe calea ordonanței președințiale persoana care îi ocupă locuința fără titlu, pe baza unei toleranțe vremelnice. În sens contrar, s-a prevăzut¹⁰² că măsura evacuării pe cale

prestatorul poate cere instanței de judecată, pe cale de ordonanță președințială, autorizarea de a deschide caseta de valori”.

⁹⁶ I. Leș, *op. cit.*, p. 68.

⁹⁷ Tribunalul Suprem, col. civilă, decizia nr. 444/1966, în C.D. din 1966; Tribunalul Suprem, col. civilă, decizia nr. 785/1960, C.D. din 1960.

⁹⁸ Tribunalul București, secția a III-a civilă, decizia nr. 1111/R/2003 publicată în *Culegere de practică judiciară în materie civilă pe anii 2000-2003*.

⁹⁹ Tribunalul Vaslui, *idem*.

¹⁰⁰ A se vedea și Curtea de Apel București, secția a III-a civilă, decizia nr. 1226/2001 în *Practică judiciară civilă pe anii 2001-2002*.

¹⁰¹ Înalta Curte de Casație și Justiție, secția civilă, decizia nr. 2426/2004 în *Dreptul* nr. 3/2005.

¹⁰² Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 147/1996 în *Dreptul* nr. 6/1997.

de ordonanță președințială nu este posibilă în cazul în care între părți ar exista susțineri contradictorii asupra dreptului de proprietate cu privire la imobilul în litigiu (pentru că implică o tranșare pe fond a litigiului). Pe de altă parte, în mod corect s-a stabilit¹⁰³ că nu sunt îndeplinite cerințele vremelnice și de neprejudicare a fondului, deci ordonanța nu este admisibilă în cazul în care reclamantul cere pârâtului să predea întreaga cantitate de material lemnos aflată la sediul său, întrucât se tinde către o judecată definitivă a litigiului dintre părți. În același sens, pe cale de ordonanță președințială nu se poate revoca calitatea de administrator deoarece presupune o măsură care vizează fondul cauzei¹⁰⁴.

Ordonanța președințială este executorie, iar dacă în cuprinsul acesteia nu există nicio mențiune cu privire la durata acesteia, aceste măsuri își vor produce efectele până la soluționarea definitivă a litigiului asupra fondului (art. 997 alin. 2 NCPC).

În conformitate cu art. 998 alin. 2 NCPC durata în timp a ordonanței este limitată la momentul definitivării soluției privitoare la fondul pretenției. În concluzie, pot fi două ipoteze: 1. dacă s-a introdus o cerere de ordonanță președințială, este obligatorie și formularea unei acțiuni pe fondul cauzei?; 2. dacă nu se introduce o acțiune pe fondul cauzei, care va fi momentul la care măsura dispusă își încetează efectele? Considerăm că introducerea unei ordonanțe președințiale și admiterea acesteia nu obligă pe reclamant să introducă o cerere pe fondul cauzei (textul legal nu obligă la o asemenea acțiune). Pe de altă parte, s-a susținut în doctrină¹⁰⁵ că dacă „reclamantul a avut câștig de cauză în cadrul ordonanței președințiale, el nu mai are interesul de a exercita ulterior o acțiune de drept comun”. În cazul în care după admiterea ordonanței reclamantul nu mai introduce o cerere pe fondul cauzei, pârâtul ori poate sesiza el instanța cu o cerere privitoare la fondul cauzei, ori va putea introduce o cerere de ordonanță președințială prin care să ceară restabilirea situației anterioare.

7.2. Reguli privind judecata și hotărârea pronunțată

Cererea se introduce la instanța competentă să se pronunțe în primă instanță asupra fondului dreptului¹⁰⁶ și datorită urgenței, se poate soluționa chiar fără citarea părților¹⁰⁷. Cu privire la această regulă specială de competență, în

¹⁰³ Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 4030/2002 în Revista Română de Drept al Afacerilor nr. 9/2003.

¹⁰⁴ Curtea Supremă de Justiție, secția comercială, decizia nr. 59/1996 în Dreptul nr. 8/1996.

¹⁰⁵ I. Leș, *op. cit.*, p. 73.

¹⁰⁶ Cererea de ordonanță președințială urmărind înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări silite revine instanței de executare – D. A. Ginoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1421.

¹⁰⁷ Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că este neîntemeiat motivul de recurs potrivit căruia prin soluționarea ordonanței președințiale fără citarea părților a fost încălcat principiul egalității armelor și principiul contradictorialității, întrucât legea permite ca ordonanța președințială să fie soluționată în cazuri urgente fără ca părțile să fie citate. Înalta Curte a mai statuat că pe calea ordonanței președințiale, instanța nu are de cercetat fondul dreptului disputat între părți, ci va cerceta aparența acestui drept, măsurile dispuse fiind limitate în timp, până la rezolvarea în fond a litigiului – Decizia nr. 250 din 26 ianuarie

practică¹⁰⁸ s-a analizat situația în care există deja o cerere cu privire la fondul cauzei, cerere care ar pune probleme privitoare la competență. În acest caz s-a opinat că până la o eventuală soluție judecătorească care să stabilească, în dosarul de fond, o altă competență, ea nu poate rezulta decât din cererea înregistrată pe rolul său, nefiind în „*căderea instanței competente să judece cererea de ordonanță președințială, ca cerere incidentală, să stabilească instanța competentă să se pronunțe asupra fondului și, implicit, a instanței competente să judece cererea de ordonanță președințială.*”

Achiesăm la opinia exprimată în practică și doctrină, pentru ipoteza în care cererea cu privire la fond a fost strămutată la o altă instanță, în sensul că cererea de ordonanță președințială se va introduce la instanța la care s-a făcut strămutarea, aceasta fiind după strămutare instanța competentă¹⁰⁹.

Prin raportare la art. 12¹ din Legea nr. 76/2012 opinăm că procedura regularizării prevăzută de art. 200 NCPC ar trebui exclusă, cel puțin în principiu, în cazul ordonanței președințiale prin raportare la urgența și celeritatea procedurii speciale¹¹⁰.

În caz de urgență deosebită, ordonanța va putea fi dată chiar în aceeași zi, instanța pronunțându-se asupra măsurii solicitate pe baza cererii și actelor depuse, fără concluziile părților. Practica judiciară a delimitat și precizat această opțiune de soluționare fără citare și prin raportare la materia în care se solicită pronunțarea unei ordonanțe președințiale¹¹¹.

În doctrină¹¹² s-a afirmat, în mod corect, că în ipoteza în care s-a dispus judecarea cererii de ordonanță președințială fără citarea părților „*completul de judecată*

2012 pronunțată în recurs de Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție – publicată pe <https://www.juridice.ro/213533/icj-natura-juridica-a-ordonantei-presedintiale.html>

¹⁰⁸ Curtea de Apel Alba Iulia, secția comercială, decizia nr. 705/2009 publicată în Indaco Lege 4.4

¹⁰⁹ D. A. Ghinoiu și doctrina citată, **Noul Cod...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1423; ÎCCJ, sec. I civ., dec. civ. 2816/2013 publicată pe www.juridice.ro – Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că, în cazul în care judecata dosarului ce vizează fondul dreptului a fost strămutată la o altă instanță, nu este corectă susținerea că și cererea de ordonanță președințială trebuie să fie soluționată de această instanță, întrucât strămutarea reprezintă o formă de prorogare judecătorească de competență teritorială, care operează numai cu privire la cauza a cărei strămutare a fost cerută, orice alte procese urmând să fie soluționate potrivit regulilor generale de competență teritorială prevăzute de art. 107 NCPC.

¹¹⁰ În același sens, D. A. Ghinoiu, **Noul Cod...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1427-1428.

¹¹¹ În materie locativă „*instanțele vor dispune de regulă citarea părților; înlăturarea acestei garanții procesuale fiind admisibilă numai în cazuri cu totul excepționale, de extremă urgență*” – Tribunalul Suprem, Plen. Decizia De îndrumare nr. 5/1975, în S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, **Drept procesual civil. Îndreptar de practică judiciară**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980, p. 189. În același sens, s-a subliniat că soluționarea ordonanței președințiale fără citarea părților este o abatere de la regulă care trebuie dispusă „*în cazuri deosebit de urgente, când termenul se poate fixa chiar în ziua primirii cererii*”. – Curtea de Apel Suceava, secția civilă, decizia nr. 78/2010 publicată în Indaco Lege 4.4. Neluarea în considerare a caracterului excepțional al judecării fără citare și pronunțarea unei hotărâri judecătorești va conduce la încălcarea principiului contradictorialității și a dreptului la apărare – garanții ale asigurării unui proces echitabil în lumina art. 6 pct. 1 din C.E.D.O.

¹¹² M. Tăbărcă, G. Buta, **op. cit.**, p. 1510.

nu poate să administreze probe la propunerea reclamantului și nici nu poate să asculte concluziile acestuia, pentru că s-ar încălca principiul egalității părților în justiție."

Judecata se face de urgență și cu precădere, nefiind admisibile probe a căror administrare necesită un timp îndelungat¹¹³. Nu este obligatorie nici întâmpinarea, iar dispozițiile privind cercetarea procesului nu sunt aplicabile¹¹⁴. Pronunțarea se poate amâna cu cel mult 24 de ore, iar motivarea ordonanței se face în cel mult 48 de ore de la pronunțare (art. 999).

Litispendența și conexitatea trebuie analizate prin raportare la procedura specială specifică acestei materii. În consecință, excepție de litispendență nu poate fi invocată în cazul sesizării instanței de judecată cu o cerere de ordonanță președințială și a altui organ cu activitate jurisdicțională cu o cerere de drept comun (pe fondul cauzei)¹¹⁵. De asemenea, excepția de conexitate poate fi admisă dacă se pune problema conexării a două cereri de ordonanță președințială și nu este posibilă în ipoteza unei cereri de drept comun și a unei ordonanțe președințiale.

Ca regulă, cererea reconvențională este admisibilă. Însă, admisibilitatea acesteia trebuie raportată la specificul acestei proceduri, respectiv neprejudicarea fondului cauzei. Așadar, cererea reconvențională ar fi admisibilă numai în cazul în care s-ar urmări luarea unei măsuri vremelnice¹¹⁶. Dacă prin cererea reconvențională, pârâtul ar urmări valorificarea unui drept propriu, atunci această cerere incidentală ar fi inadmisibilă. Această soluție de inadmisibilitate a fost consacrată și de practica judiciară¹¹⁷ motivându-se că instanța, în cadrul acestei proceduri speciale, nu judecă fondul dreptului, ci analizează numai aparența de drept invocată de reclamant.

Participarea terților în procesul civil trebuie analizată în contextul în care în cadrul ordonanței președințiale nu se judecă fondul cauzei, ci numai de o

¹¹³ Într-o procedură de ordonanță președințială ar trebui administrate doar acele dovezi care nu ar antama fondul cauzei, pentru „a nu se epuiza însuși fondul litigiului”. Pornind de la aceste considerații nu se poate trage concluzia că, de exemplu, proba cu martori este exclusă în materia ordonanței președințiale.

¹¹⁴ Această derogare nu este totală, ea urmând a fi interpretată în raport cu specificul procedurii ordonanței președințiale: excepțiile invocate urmează a fi soluționate potrivit regulilor aplicabile în această materie; în privința cererilor de intervenție, în măsura admisibilității, vor putea fi luate în discuție și soluționate în consecință, se va lua act de eventualele recunoașteri sau achiesări; în privința estimării duratei procesului considerăm că aceasta nu mai trebuie făcută și consemnată, în consecință în încheiere, din moment ce cererea de ordonanță președințială se judecă de urgență și cu precădere; alegerea procedurii de administrare a probelor nu este aplicabilă în această procedură specială având în vedere caracterul urgent și celeritatea procedurii; Cererea de ordonanță președințială urmează a se soluționa în ședință publică în baza art. 17 NCPC care consacră regula derulării în ședință publică, excepția fiind camera de consiliu (art. 240 NCPC). Opinăm că art. 240 NCPC raportat la art. 244 NCPC au fost excluse de la aplicare prin art. 999 alin. 3 NCPC.

¹¹⁵ Cele două cereri nu pot fi unite dacă avem în vedere că în cadrul ordonanței președințiale se discută „aparența în drept”, iar în cererea de drept comun, cauza este soluționată pe fondul ei.

¹¹⁶ I. Deleanu, *op. cit.*, vol. II, p. 310.

¹¹⁷ Curtea de Apel Brașov, secția comercială, decizia nr. 524/2001 în Revista de Drept Comercial nr. 12/2003.

aparență în drept. În acest sens, așa cum s-a susținut în doctrină¹¹⁸, opinăm că nu sunt admisibile formele de intervenție forțată (chemarea în judecată a altor persoane, chemarea în garanție, arătarea titularului dreptului) deoarece acestea pun în discuție valorificarea unui drept subiectiv care este incompatibilă cu procedura ordonanței președințiale. Intervenția accesorie, având natura unei simple apărări, este admisibilă în procedura ordonanței președințiale, dar terțul va trebui să sprijine una dintre părți, să justifice un interes propriu și să limiteze activitatea sa procesuală numai la necesitatea luării măsurii vremelnice.

Cu privire la intervenția voluntară principală, în doctrină s-au lansat soluții diferite. Astfel, s-a susținut¹¹⁹ că intervenția principală este admisibilă în procedura ordonanței președințiale întrucât textul legal nu interzice această intervenție. De asemenea, s-a precizat¹²⁰ că intervenția principală este admisibilă în această materie, dar are o aplicabilitate restrânsă, terțul fiind nevoit să solicite numai luarea unor măsuri vremelnice. În ceea ce ne privește opinăm că cererea de intervenție voluntară este inadmisibilă¹²¹.

Înlăturarea contradictorialității este însă numai provizorie, deoarece în apel, singura cale de atac de reformare care se poate exercita împotriva ordonanței, dacă prin legi speciale nu se prevede altfel, citarea este obligatorie, deși și el trebuie judecat cu urgență și cu precădere. Datorită urgenței, termenul de apel este de numai 5 zile și curge de la pronunțare ori de la comunicare, după cum părțile au fost sau nu citate. Pronunțarea și motivarea sunt supuse termenelor de la prima instanță (art. 1000). Cu privire la contestația în anulare sau revizuire împotriva unei ordonanțe președințiale, prin raportare la practica și doctrina în materie, opinăm că aceste căi de atac de retractare sunt admisibile dacă sunt respectate condițiile speciale impuse de textele legale ce reglementează aceste căi de atac¹²².

Ordonanța pronunțată este provizorie și executorie de drept, deci înainte de a rămâne definitivă, iar instanța poate hotărî ca executarea să se facă fără somarea pârâtului sau fără a-i lăsa vreun termen. Dacă hotărârea nu cuprinde nicio mențiune privind durata sa și nu s-au modificat împrejurările de fapt avute în vedere, măsurile dispuse vor produce efecte până la soluționarea litigiului asupra fondului. Împotriva executării ordonanței președințiale se poate face contestație la executare.

¹¹⁸ I. Leș, *op. cit.*, p. 83-84.

¹¹⁹ D. L. Cotrutz, *Participarea terților în procesul civil*, Ploiești, 1943, p. 46.

¹²⁰ I. Leș, *op. cit.*, p. 84.

¹²¹ Art. 61 alin. 2 NCPC care prevede că „intervenția este principală, când intervenientul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, dreptul dedus judecății sau un drept strâns legat de acesta.” Deci intervenția principală presupune valorificarea, de către terț, a dreptului dedus judecății sau a unui drept strâns legat de acesta. Întrucât intervenientul va trebui să pretindă obligatoriu un drept, procedura ordonanței președințiale nu este compatibilă cu această ipoteză. Dacă intervenientul va pretinde o măsură vremelnică, această cerere nu poate fi considerată o intervenție voluntară principală, ci eventual o altă cerere de ordonanță președințială care urmează a fi soluționată, prin conexare, cu prima cerere inițială.

¹²² A se vedea D. A. Ghinoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1448-1449, cu citările aferente.

La solicitarea reclamantului, până la închiderea dezbaterilor la primă instanță, cererea de ordonanță poate fi transformată într-o cerere de drept comun, situație în care pârâtul va fi încunoștințat și citat în mod expres cu această mențiune (art. 1001). Această „transformare” a ordonanței președințiale într-o acțiune de drept comun este, în realitate, o modificare a cererii inițiale. Însă, spre deosebire de art. 204 NCPC, art. 1001 permite un termen mai mare în care să opereze această modificare, respectiv închiderea dezbaterilor în primă instanță. Considerăm că derogarea este punctuală, numai pentru termenul în care se poate formula valabil cererea de transformare/modificare, urmând ca ulterior acestui act de procedură să redevină aplicabile dispozițiile procedurale privitoare la: comunicarea cererii pârâtului, întâmpinare, cercetarea procesului¹²³.

Măsura luată poate fi revocată sau modificată printr-o altă ordonanță, dacă s-a schimbat situația de fapt avută în vedere la pronunțarea primei ordonanțe¹²⁴. Așa fiind, ordonanța are autoritate de lucru judecat față de o altă cerere de ordonanță, numai dacă nu s-au modificat împrejurările de fapt care au justificat-o¹²⁵. Dacă însă s-a rezolvat fondul dreptului, ordonanța nu poate fi opusă acesteia, deoarece prin ea s-au luat numai măsuri provizorii. Deci ordonanța nu are autoritate de lucru judecat față de hotărârea de fond, dar hotărârea dată asupra fondului are autoritate de lucru judecat asupra unei cereri ulterioare de ordonanță (art. 1002).

¹²³ În același sens a se vedea D. A. Ghinoiu, **Noul Cod...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1454-1455.

¹²⁴ Potrivit art. 1002 alin 1 NCPC, ordonanța președințială are autoritate de lucru judecat față de o altă cerere de ordonanță președințială, numai dacă nu s-au modificat împrejurările de fapt care au justificat-o. Dat fiind specificul ordonanței președințiale, soluția pronunțată într-o primă cerere poate fi revocată sau schimbată printr-o a doua cerere de ordonanță președințială, numai dacă împrejurările care au determinat pronunțarea celei dintâi s-au modificat. Prin urmare, numai în cazul în care situația rămâne neschimbată, se poate invoca cu succes excepția autorității de lucru judecat a primei hotărâri față de noua cerere de ordonanță președințială prin care se solicită luarea aceluiași măsuri. În speță, împrejurările cauzei nu s-au schimbat de la data pronunțării sentinței civile sus menționate și până la data promovării prezentei cereri, acest aspect rezultând cu evidență din motivele invocate de reclamantă și actele depuse la dosarul cauzei – dec. nr. 109/2016, C. Ap. Iași – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/589505e1e490092824000e4e>

¹²⁵ În practica judiciară o încălcare a acestei autorități de lucru judecat a fost sancționată cu inadmisibilitatea – „astfel, potrivit art. 1002 alin. (1) Cod procedură civilă, ordonanța președințială are autoritate de lucru judecat față de o altă cerere de ordonanță președințială, numai dacă nu s-au modificat împrejurările de fapt care au justificat-o, iar potrivit art. 431 alin. (1) nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect. Or, aceeași solicitare, prin prisma triplei identități de părți, obiect și cauză, justificată prin prezentarea aceluiași împrejurări de fapt, s-a regăsit în cererea de ordonanță președințială promovată de reclamant și soluționată pe fond, conform sentinței civile nr. 481/2016, în sensul respingerii ei ca neîntemeiată, în dosarul Judecătoriei Dej nr. X Or, potrivit art. 430 alin. (1) Cod procedură civilă, hotărârea judecătorească ce soluționează, în tot sau în parte, fondul procesului sau statuează asupra unei excepții procesuale ori asupra oricărui alt incident are, de la pronunțare, autoritate de lucru judecat cu privire la chestiunea tranșată, iar potrivit art. 432 teza I din același cod, excepția autorității de lucru judecat poate fi invocată de instanță” – Judecătoria Dej, sent. civ. nr. 547/2016 – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/589c5e99e490096419001835>

7.3. Aplicații ale procedurii

Această procedură se întâlnește îndeosebi în materia raporturilor de familie – de ex., în procesele de divorț pentru luarea măsurilor provizorii cu privire la încredințarea copiilor, pensia de întreținere, folosirea locuinței etc. –, în materia raporturilor de vecinătate și de proprietate – de ex., pentru oprirea unor lucrări care pun în pericol imobilul vecin sau închid accesul la el, pentru a obține încetarea funcționării mașinilor sau aparatelor care prin zgomotul produs fac imposibilă folosința normală a locuinței etc., în materia raporturilor locative – de ex., pentru efectuarea unor reparații necesare și urgente, pentru reprimarea unor abuzuri de folosință etc. – și în materia executării silite, pentru înlăturarea piedicilor ivite cu prilejul executării.

În materia contenciosului administrativ, în principiu, ordonanța președințială este inadmisibilă, prin raportare la reglementarea specială¹²⁶, însă practica judiciară a nuanțat în sensul că a stabilit că există două situații privitoare la ordonanța președințială: 1. în ceea ce privește suspendarea executării unui act administrativ, ordonanța președințială este considerată inadmisibilă, în cauză fiind aplicabilă procedura specială prevăzută de art. 14 și 15 din Legea nr. 554/2004; 2. totuși, această inadmisibilitate nu se referă și la obligația de a face în sarcina unei autorități publice, iar dacă această acțiune ar întruni caracterele de urgență, neprejudicare și vremelnicie, ordonanța președințială ar fi admisibilă și în materia contenciosului¹²⁷.

¹²⁶ Or, pentru suspendarea executării actului administrativ a fost reglementată o procedură specială în art. 14, art. 15 din Legea nr. 554/2004, care condiționează astfel de cereri sub dublu aspect: existența cazului bine justificat, privind aspectele legate de legalitatea autorizației de construire ce pot fi sesizate de instanță la o cercetare sumară, respectiv paguba iminentă, adică prejudiciul material determinat prin punerea în executare a acestei autorizații de către beneficiar. Cererea trebuie formulată în contradictoriu cu emitentul și cu beneficiarul autorizației. Reclamantul nu a solicitat sistarea/oprirea temporară a lucrărilor de construire potrivit art. 14 și art. 15 din Legea contenciosului administrativ, ci pe cale de ordonanță președințială, în baza Codului de procedură civilă, cererea sa fiind din acest motiv inadmisibilă. Dacă s-ar admite posibilitatea ca persoana care se consideră vătămată printr-un act administrativ să poată obține suspendarea efectelor acestuia și prin utilizarea prevederilor Codului de procedură civilă care reglementează emiterea ordonanței președințiale, ar însemna să i se dea posibilitatea de a eluda dispozițiile Legii nr. 554/2004, adică de a obține suspendarea executării unui act administrativ fără îndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 14, și art. 15 din lege – sent. civ. nr. 1389/2016, Tr. București – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/587e8eafe490096c270034ac>

¹²⁷ C. Ap. Cluj, sec. cont. admin-fisc, dec. civ. nr. 12/2016 – potrivit practicii Înaltei Curți de Casație și Justiție, în materia contenciosului administrativ este inadmisibilă cererea de ordonanță președințială având ca obiect suspendarea executării actului administrativ, întrucât în acest domeniu există reglementări speciale, cu caracter derogatoriu (art. 14 și 15 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004), ceea ce obligă la urmarea procedurii speciale reglementate prin acest act normativ și nu a celei de drept comun, prevăzută în Codul de procedură civilă. Această inadmisibilitate nu se referă însă și la obligația de a face în sarcina unei autorități publice, în această ipoteză cererea de ordonanță președințială nefiind inadmisibilă *de plano*, ci instanța investită cu soluționarea ei are obligația de a verifica condițiile prevăzute de lege pentru admisibilitatea unei astfel de cereri, astfel cum sunt prevăzute de art. 996 alin. 1 C. pr. civ. (în acest sens fiind și

Secțiunea a 8-a. Cererile posesorii

8.1. Sediul materiei. Justificarea lor

Acțiunile posesorii se soluționează după o procedură specială reglementată de art. 1003-1005 NCPC, dar dispoziții referitoare la posesie și acțiunile posesorii se găsesc și în Codul civil (art. 916-952). De altfel, art. 1003 NCPC prevede că cererile posesorii sunt admisibile numai în cazurile și condițiile prevăzute de Codul civil¹²⁸.

Acțiunea posesorie este acea acțiune în justiție prin care se apără posesia ca stare de fapt împotriva oricărei tulburări, pentru a menține această stare sau pentru a redobândi posesia atunci când aceasta a fost pierdută, fiind reglementate două tipuri de acțiuni posesorii: acțiunea posesorie generală (în complângere) și acțiunea posesorie specială (în reîntegrare)¹²⁹.

Scopul lor este de a apăra posesiunea bunurilor imobile, dar în noua reglementare și a bunurilor mobile, ca situație de fapt¹³⁰ de care legea leagă însă o serie de consecințe juridice, astfel încât se poate spune că urmăresc apărarea situației juridice născute din faptul posesiei. Nu interesează dacă posesorul este și titularul dreptului de proprietate. Prin acțiunea pe care o introduce, reclamantul va putea obține pe calea unei judecăți rapide obligarea pârâtului de a înceta orice act de tulburare. În aceste condiții, acțiunea posesorie apare ca o garanție împotriva încălcării drepturilor posesorului unui bun mobil sau imobil, precum și împotriva încercării unei persoane de a-și face singură dreptate prin căi de fapt, ceea ce legea interzice de multă vreme.

Marele avantaj al acțiunilor posesorii constă în faptul că reclamantul nu trebuie să facă proba grea – *probatio diabolica*, cum o numea Cicero – a dreptului de

practica ICCJ, decizia nr. 2462 din 17.05.2012) – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/58965712e490094c2b00246b>: Înalta Curte de Casație și Justiție a hotărât că este admisibilă de principiu cererea de ordonanță președințială formulată în fața instanței de contencios administrativ, atunci când aceasta nu are ca obiect suspendarea unui act administrativ, ci dispunerea unor măsuri provizorii, cum ar fi impunerea unei obligații vremelnice în sarcina unei părți, până la dezlegarea fondului cauzei; a se vedea și Curtea de apel București secția a VIII-a contencios administrativ și fiscal sentința civilă nr. 2865/2016 prin care s-a statuat că în cuprinsul Legii nr. 554/2004 nu se regăsesc dispoziții care să interzică aplicarea procedurii ordonanței președințiale în litigiile de contencios administrativ, de unde rezultă că este posibilă aplicarea dispozițiilor cuprinse în Codul de procedură civilă și la care trimite art. 28 alin. 1 din Legea 554/2004, în situațiile în care sunt întrunite condițiile reglementate de art. 996 din Codul de procedură civilă – <https://www.juridice.ro/480625/cab-obligatia-autoritatilor-de-a-asigura-gratuit-medicamente-contr-hepatitei-c-ordonanta-presedintiala-admisa.html>

¹²⁸ A se vedea pentru posesie și acțiunile posesorii, V. Stoica, **Drept civil. Drepturile reale principale**, ediția a II-a, Ed. C. H. Beck, București, 2013, p. 53-90.

¹²⁹ Tribunalul ARGEȘ, secția civilă, decizie nr. 4146/2016, publicată pe <http://www.rolii.ro>

¹³⁰ Prin acțiunea posesorie se protejează doar starea de fapt numită posesie, fără a se pune în discuție starea de drept, existența unui drept de proprietate sau a altui drept real cu privire la lucrul în legătură cu care s-a creat acea stare de fapt. Acțiunea posesorie nu are, așadar, un caracter petitoriu – Tribunalul Dâmbovița, secția I civilă, decizia civilă nr. 701/2016 – publicată pe www.rolii.ro

proprietate, ci numai dovada că posedă în condițiile cerute de lege pentru exercițiul acestor acțiuni.

În lumina noii reglementări, acțiunea posesorie este o acțiune în realizare, patrimonială, reală și, după caz, mobilă sau imobilă¹³¹.

8.2. Legitimare procesuală activă și pasivă

Reclamant în acțiunea posesorie poate fi persoana care a posedat un bun cel puțin un an și care poate solicita instanței prevenirea ori înlăturarea oricărei tulburări a posesiei sale sau, după caz, restituirea bunului. De asemenea, posesorul este îndreptățit să pretindă despăgubiri pentru prejudiciile cauzate. Exercițiul acțiunilor posesorii este recunoscut și detentorului precar (art. 949 NCC). Rezultă din Codul civil (art. 916) că acțiunea poate fi folosită pentru apărarea altor drepturi reale decât dreptul de proprietate, cu excepția drepturilor reale de garanție.

În cazul coproprietății, fiecare coproprietar poate sta singur în justiție, indiferent de calitatea procesuală, în orice acțiune privitoare la coproprietate (art. 643 NCC)¹³².

Cât privește legitimarea procesuală pasivă, art. 950 din NCC prevede că acțiunile posesorii pot fi introduse și împotriva proprietarului, dar acțiunea nu poate fi însă introdusă împotriva persoanei față de care există obligația de restituire a bunului.

8.3. Condiții pentru exercitarea acțiunilor posesorii. Termenul de exercitare și reguli privind judecata

În cazul acțiunii posesorii de drept comun (acțiunea în complângere), când tulburarea nu s-a făcut prin violență, trebuie îndeplinite cumulativ trei condiții: posesia să fie utilă, adică să nu fie discontinuă, tulburată sau clandestină. Până la proba contrară, posesia este prezumată a fi utilă (art. 922-927 NCC); poseso-

¹³¹ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 936.

¹³² În dreptul românesc s-a statuat, atât în doctrină cât și în practică, faptul că stăpânirea exercitată de un coproprietar asupra bunului comun nu reprezintă o posesie utilă ci una viciată de echivoc, incapabilă prin urmare de a atrage efectele prevăzute de lege. În acest sens s-a statuat că un coproprietar în indiviziune, care nu a posedat exclusiv și cu titlu de proprietar, nu poate promova o acțiune posesorie. Singura cale de rezolvare a neînțelegerilor dintre coproprietari cu privire la posesia bunului indiviz este sistarea stării de indiviziune (Trib. jud. Hunedoara, dec. civ. nr. 866/1978, în R.R.D. nr. 12/1978, p. 57). 4. Moștenitorul nu poate să exercite împotriva altui moștenitor acțiunea posesorie cu privire la un bun aflat în stare de indiviziune, deoarece posesia pe care o exercită nu îndeplinește condițiile prevăzute de art. 1847 C. civ., ea fiind exercitată atât pentru sine, cât și pentru ceilalți moștenitori (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 327/1977, în I.G.M., Repertoriu 1969-1975, nr. 97, p. 106). Moștenitorii sunt presupuși că posedă unii pentru alții cu titlu precar între ei și deci nu întrunesc unii față de alții cerințele art. 1846 și art. 1847 C. civ. cu privire la exercițiul acțiunii posesorii, și anume a posesiei exclusive cu titlu de proprietar (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 524/1954, în I.G.M., Al. Lesviodax, Repertoriu 1952-1969, nr. 117, p. 149-150) – Tribunalul Harghita, secția civilă, decizia civilă nr. 1209/2016 / publicată pe www.rolii.ro

rul să fi posedat bunul cel puțin un an (art. 949 NCC)¹³³; acțiunea să fie introdusă în termenul de prescripție prevăzut de lege (art. 951 NCC). Dacă tulburarea sau depozedarea s-a făcut cu violență, se vorbește de o acțiune posesorie specială (acțiunea în reintegrare), și ea poate fi introdusă și de cel care exercită o posesie viciată, indiferent de durata posesiei sale (art. 951 alin. 2 NCC).

În caz de tulburare sau depozedare, pașnică sau violentă, acțiunea se introduce în termenul de prescripție de un an de la data tulburării sau depozedării (art. 951 alin. 1 NCC).

Tulburarea poate fi, de fapt, atunci când rezultă dintr-un fapt material săvârșit cu intenția de a contesta, în forme materiale, perceptibile posesia titularului (de ex., mutarea semnului dintre două proprietăți) sau de drept, atunci când rezultă dintr-un act juridic ce încalcă posesiunea sau folosința pașnică a titularului (de ex., o notificare făcută locatarului de către o persoană care, pretinzând că este proprietar, cere ca plata chiriei să-i fie făcută ei, iar nu celui cu care s-a încheiat contractul).

Acțiunile posesorii sunt de competența judecătoreiei (art. 94 lit. g NCPC) în circumscripția căreia se află imobilul cu privire la care s-a săvârșit tulburarea sau depozedarea (art. 117 alin. 3 NCPC), iar dacă acțiunea posesorie vizează un bun mobil se aplică norma de drept comun înscrisă în art. 107 NCPC (instanța de la domiciliul pârâtului). Dacă reclamantul solicită și despăgubiri pentru prejudiciul suferit, cererea, având caracter accesoriu, se soluționează de aceeași instanță (art. 123 NCPC).

Judecata acțiunilor posesorii se face de urgență și cu precădere față de celelalte procese. Sunt inadmisibile cererea reconvențională și orice alte cereri prin care se solicită protecția unui drept în legătură cu bunul în litigiu. Hotărârea dată asupra cererii posesorii este supusă numai apelului, în termenul de drept comun (art. 1004 NCPC). În conformitate cu art. 448 alin. 1 pct. 8 NCPC hotărârile primei instanțe sunt executorii de drept când au ca obiect cereri privitoare la posesie, numai în ceea ce privește posesia.

Hotărârea judecătorească prin care s-a soluționat o cerere posesorie are autoritate de lucru judecat într-o cerere posesorie ulterioară purtată între aceleași părți și întemeiată pe aceleași fapte. Ea nu are însă o astfel de autoritate într-o cerere ulterioară privitoare la fondul dreptului. În schimb, hotărârea judecătorească prin care s-a soluționat o acțiune privitoare la fondul dreptului are autoritate de lucru judecat într-o cerere posesorie ulterioară în legătură cu același bun (art. 1005 NCPC).

8.4. Măsurile pentru conservarea bunului posedat

Dacă există motive temeinice să se considere că bunul posedat poate fi distrus ori deteriorat de un lucru aflat în posesia unei alte persoane sau ca urmare a unor lucrări, precum ridicarea unei construcții, tăierea unor arbori ori efectuarea

¹³³ Durata se va calcula de la data când s-a produs tulburarea sau depozedarea; în acest sens, s-a precizat că reclamantul trebuie să facă dovada elementului material al posesiei deoarece în ceea ce privește elementul psihologic al posesiei, se va aplica prezumția prevăzută de art. 919 alin. 1 NCC (până la proba contrară, acela care stăpânește bunul este prezumat posesor) – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 938.

unor săpături pe fondul învecinat, posesorul poate să ceară luarea măsurilor necesare pentru evitarea pericolului sau, dacă este cazul, încetarea lucrărilor¹³⁴. Până la soluționarea cererii, posesorul ori, după caz, cealaltă persoană poate fi obligată la plata unei cauțiuni, lăsate la aprecierea instanței, numai în următoarele situații: a) dacă instanța dispune, în mod provizoriu, deplasarea lucrului ori încetarea lucrărilor, cauțiunea se stabilește în sarcina posesorului, astfel încât să se poată repara prejudiciul ce s-ar cauza pârâtului prin această măsură; b) dacă instanța încuviințează menținerea lucrului în starea sa actuală ori continuarea lucrărilor, cauțiunea se stabilește în sarcina pârâtului astfel încât să se asigure sumele posesorului pentru restabilirea situației anterioare (art. 952 NCC).

Secțiunea a 9-a. Procedura ofertei de plată și consemnațiuni

9.1. Sediul materiei. Noțiune. Condiții de valabilitate

Această procedură este reglementată de art. 1006-1013 NCPC și de art. 1510-1515 NCC, în scopul de a da posibilitatea eliberării debitorului de bună-credință de obligația sa față de creditor¹³⁵, în situațiile în care acesta ar încerca să împiedice acest lucru pentru a continua luarea dobânzilor, a păstra bunul primit în gaj, a găsi motiv pentru desființarea convenției din vina debitorului etc. Potrivit art. 1510 NCC, creditorul poate fi pus în întârziere atunci când refuză, în mod nejustificat, plata oferită în mod corespunzător¹³⁶ sau când refuză să îndeplinească

¹³⁴ Această cerere nu ar putea fi totuși calificată ca o acțiune reală posesorie, mobilară sau imobiliară, cu caracter preventiv, cum s-a susținut în doctrină (I. O. Călinescu, în *Noul Cod civil*, cit. supra, p. 994-995). Deși textul nu arată care ar fi calea procesuală, situațiile avute în vedere duc cu gândul la ipoteza ordonanței președințiale, care ar putea fi folosită în astfel de cazuri.

¹³⁵ Pentru a da posibilitatea liberării debitorului de bună-credință de obligația sa față de creditor în situația în care acesta din urmă ar refuza primirea datoriei, legiuitorul a instituit procedura ofertei de plată și consemnațiuni (art. 1006 – 1013 C. proc. civ., care a preluat reglementarea din vechiul Cod de procedură civilă art. 586-590 ind. 3); Astfel, fiind o modalitate de stingere a obligațiilor, care produce aceleași efecte ca actul juridic al plății, oferta de plată se aplică tuturor obligațiilor care au ca obiect remiterea unei sume de bani sau, după caz, executarea unei prestații care constituie obiectul însuși al obligației; Din întreaga reglementare actuală rezultă cu claritate că efectele juridice ale ofertei reale de plată urmată de consemnațiune de a libera pe debitor și de a ține loc de plată nu se produc în cazul în care oferta este nulă pentru vicii de fond și de formă. Pentru a produce efectul liberatoriu este necesar ca oferta de plată să îndeplinească condițiile formale și să fie reală, iar din punct de vedere procedural să fie respectate etapele procedurii de consemnare – Tribunalul Mehedinți, secția I civilă, decizie nr. 164/A/2017 – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/58daa5e9e490090c6e000030>

¹³⁶ Caracterul real al ofertei se stabilește prin evaluarea condițiilor de valabilitate a plății, așa cum au fost acestea stabilite în convenția părților și în completare așa cum sunt reglementate de disp. art. 1480 și urm. cod civil. Astfel, plata oferită de către debitor trebuie să fie integrală, să fie oferită la scadență și cu respectarea condițiilor privind data

actele pregătitoare fără de care debitorul nu își poate executa obligația¹³⁷. Creditorul pus în întârziere preia riscul imposibilității de executare a obligației, iar debitorul nu este ținut să restituie fructele culese după punerea în întârziere¹³⁸. Pe de altă parte, creditorul este ținut la repararea prejudiciilor cauzate prin întârziere și la acoperirea cheltuielilor de conservare a bunului datorat. Debitorul poate consemna bunul pe cheltuiala și riscurile creditorului, liberându-se astfel de obligația sa (art. 1511-1512 NCC)¹³⁹. Din art. 1006 NCPC, rezultă că oferta de plată trebuie să fie reală¹⁴⁰, în sensul că nu este suficient să fie făcută verbal, ci trebuie consemnată suma, dacă creditorul refuză să primească plata. Aceste dispoziții se aplică și în cazul în care este vorba de predarea unui bun cert datorat.

În practica judiciară s-a statuat că oferta este reală dacă se referă la întreaga sumă exigibilă, inclusiv dobânzi datorate, rendite, cheltuieli lichidate¹⁴¹. În cazul în care oferta vizează numai debitul principal, fără a menționa și dobânzile aferente, în practică¹⁴² s-a decis că oferta este nulă, cu consecința faptului că creditorul nu se liberează de obligația plății.

9.2. Procedura ofertei de plată și efectele ei

Potrivit art. 1007 NCPC, procedura începe printr-o somație adresată creditorului, în care se vor arăta ziua, ora și locul, când și unde, suma sau bunul oferit are să-i fie predat, somație ce se comunică de către executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel în care se află domiciliul/sediul creditorului sau domiciliul ales al acestuia. În literatura și practica mai veche s-a decis însă, în mod justificat ni se pare că oferta poate fi făcută și în fața instanței, „la bară”¹⁴³, iar în Noul Cod de procedură civilă această soluție a fost prevăzută în mod expres în

și locul plății – Tribunalul Iași, secția I civilă, decizia civilă nr. 329/2017 – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/59448f12e49009100e000040>

¹³⁷ Oferta de plată nu se aplică obligațiilor de a nu face – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 944.

¹³⁸ Efectuarea plății de către debitor reprezintă atât o obligație, dar în același timp este și un drept – ceea ce justifică existența acestei proceduri civile speciale – C. Stătescu, C. Bârsan, **Drept civil. Teoria generală a obligațiilor**, Ed. Hamangiu, București 2009, p. 318.

¹³⁹ Era preferabilă vechea reglementare, deoarece sintetiza într-un singur text (art. 1115 C. civ. 1864) condițiile de validitate ale ofertei de plată.

¹⁴⁰ Pentru a se putea recurge la oferta reală se cer a fi îndeplinite cumulativ două condiții – debitorul să intenționeze să facă plata, indiferent de obiectul acesteia și creditorul să refuze să primească această plată. În acest context, pentru a fi incidente dispozițiile art. 1006 N.c.p.c., în primul rând, debitorul trebuie să datoreze creditorului o plată, ori, în speța de față, intimata pârâtă nu a fost obligată, prin intermediul unui titlu executoriu, să achite vreo sumă de bani apelantei reclamante, sumă care să reprezinte prețul vânzării locuinței în litigiu – Tribunalul Dolj, secția I civilă, decizia civilă nr. 821/2016 – publicată pe <http://www.rolii.ro/hotarari/58949f7ce490093421002352>

¹⁴¹ Curtea de Apel Brașov, secția comercială, decizia nr. 448/2001 publicată în *Indaco Lege 4.4* – în speță s-a motivat în sensul că suma ce face obiectul ofertei reale, dacă este cazul, trebuie să cuprindă și suma aferentă T.V.A ce reprezintă, în realitate, un impozit indirect ce ia naștere la data transferului proprietății bunurilor.

¹⁴² Cas. I, 18 noiembrie 1911 citată în G. Boroi, O. S. Matei, **Codul de procedură civilă adnotat**, ediția a III-a, p. 866.

¹⁴³ P. Vasilescu, **Tratat**, vol. IV, p. 227; a se vedea și V. M. Ciobanu, **Tratat**, vol. II, p. 507, nota 90.

art. 1011, potrivit căruia oferta de plată poate fi făcută și în timpul procesului, în fața oricărei instanțe, în orice stadiu al judecării¹⁴⁴. În acest caz, prin încheiere, creditorul este pus în întârziere să primească suma sau, după caz, bunul. Dacă creditorul este prezent și primește prestația datorată, liberarea debitorului se va constata prin încheiere. În cazul în care creditorul lipsește sau refuză primirea prestației, debitorul va proceda la consemnare, iar recipisa va fi pusă la dispoziția instanței, care, prin încheiere, va constata liberarea debitorului. Ambele încheieri la care se referă textul se atacă numai odată cu fondul, cu excepția celor date în recurs, care sunt definitive.

În doctrină s-a afirmat că pentru valabilitatea ofertei de plată trebuie îndeplinite, în același timp, condițiile procedurale impuse de Codul de procedură civilă (natura și conținutul actului procedural, competența) și condițiile de fond prevăzute de Codul civil (caracterul real al ofertei)¹⁴⁵.

Revenind la oferta făcută prin executor judecătoresc, art. 1008 NCPC dispune că dacă creditorul se prezintă și primește oferta, se încheie proces-verbal prin care constată plata, semnat și de creditor, iar debitorul este liberat de obligația sa. În cazul în care creditorul nu se prezintă sau refuză oferta, se încheie de asemenea proces-verbal de constatare, iar debitorul, după anunțarea creditorului asupra zilei, orei, și locului unde suma oferită urmează să fie depusă, poate consemna suma sau bunul oferit la CEC Bank – S.A. sau la orice altă instituție de credit ori, după caz, la o unitate specializată, această unitate fiind obligată a face consemnarea, ce nu poate fi condiționată de existența acordului creditorului. În ipoteza în care creditorul a refuzat să primească, la termenul prevăzut în convenție, plata oferită de bunăvoie, debitorul are facultatea și nu obligația de a iniția procedura ofertei reale urmată de consemnațiune. În conformitate cu art. 1006 NCPC debitorul „este în drept” să facă oferta reală. Această procedură nu este condiționată de un anumit termen, respectiv la scadența obligației sau în perioada imediat următoare, textul legal neavând niciun fel de condiționalitate în acest sens¹⁴⁶.

Consemnarea bunurilor se face în condițiile prevăzute de lege. După consemnare recipisa se depune la executorul judecătoresc, iar acesta va constata, printr-o încheiere dată fără citarea părților, efectuarea plății și liberarea debitorului. Încheierea se comunică creditorului în termen de 5 zile de la întocmirea acesteia, iar în termen de 15 zile de la comunicarea ei, creditorul va putea cere anularea acesteia pentru nerespectarea condițiilor de validitate, de fond și de formă ale ofertei de plată și consemnațiunii, la judecătoria în circumscripția căreia s-a făcut consemnarea¹⁴⁷. Hotărârea poate fi atacată numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare. Debitorul este considerat liberat la data

¹⁴⁴ Oferta de plată este și un mijloc de apărare care poate fi făcut inclusiv în apel sau recurs – V. M. Ciobanu, *Tratat* 1997, vol. II, p. 507.

¹⁴⁵ C. Irimia, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1477.

¹⁴⁶ Și jurisprudența veche a consacrat o asemenea soluție – Curtea de Apel București, secția civilă, decizia nr. 16/1932 – oferta reală urmată de consemnațiune are ca scop liberațiunea debitorului și nu constatarea refuzului creditorului la ziua termenului.

¹⁴⁷ În art. 1515 NCC se vorbește de validarea consemnării de către instanță, or NCPC, care, potrivit art. 1513 NCC, reglementează procedura ofertei de plată, nu folosește denumirea și nu reglementează o asemenea procedură. Poate doar dacă am socoti că soluția instanței

consemnării plății, în afară de cazul în care se anulează oferta de plată și consemnațiunea (art. 1009-1010). Creditorul are un termen de 15 zile de la comunicarea încheierii pentru a introduce acțiunea în anularea acesteia (pentru condiții de validitate, fond și formă a ofertei de plată și consemnațiunii). Acțiunea în anulare este de competența judecătorei în circumscripția căreia s-a făcut consemnarea (competență materială și teritorială). Judecarea cererii în anulare se va face cu citarea părților, întrucât textul legal nu derogă sub acest aspect. Hotărârea pronunțată poate fi atacată numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare. Debitorul se va considera liberat de plată de la momentul consemnării plății, afară de cazul în care, ca urmare a admiterii acțiunii în anulare, se va anula oferta reală și consemnațiunea.

În baza procesului-verbal întocmit în condițiile art. 1008 și, după caz, a încheierii pronunțate în temeiul art. 1009 sau 1011, cel interesat va putea cere radierea din cartea funciară sau din alte registre publice a drepturilor de ipotecă constituite în vederea garantării creanței stinse¹⁴⁸.

Din analiza textelor legale rezultă că această procedură se poate derula în etape, respectiv în prima fază se va face oferta reală¹⁴⁹, iar dacă aceasta este acceptată urmează a se face aplicarea art. 1008 NCPC, iar în a doua fază, dacă oferta nu este acceptată, debitorul va consemna suma sau obiectul în condițiile art. 1009 NCPC.

Secțiunea a 10-a. Procedura ordonanței de plată¹⁵⁰

10.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Somarea debitorului

Această procedură specială este reglementată de art. 1014-1025 și se aplică creanțelor certe, lichide și exigibile constând în obligații de plată a unor sume de bani care rezultă dintr-un contract civil, inclusiv din cele încheiate între un profesionist și o autoritate contractantă, constatat printr-un înscris ori determinate potrivit unui statut, regulament sau altui înscris, însoțit de părți prin semnătură ori în alt mod admis de lege. Sunt exceptate creanțele înscrise la masa credală în cadrul unei proceduri de insolvență. Prin raportare la natura și specificul

de a respinge cererea de anulare a încheierii reprezintă validare – V. M. Ciobanu, *op. cit.*, RRDJ nr. 2/2012, p. 18-19.

¹⁴⁸ Dispozițiile din NCPC se completează cu prevederile art. 1515 NCC în privința retragerii bunului consemnat (chiar sumă de bani) și a vânzării publice reglementată de art. 1514 NCC, dacă natura bunului face imposibilă consemnarea și dacă bunul este perisabil sau dacă depozitarea lui necesită costuri de întreținere ori cheltuieli considerabile, deoarece el nu se ocupă de aceste aspecte.

¹⁴⁹ Fază care este caracterizată de o procedură necontencioasă și nejurisdicțională – C. Irimia, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1477.

¹⁵⁰ A se vedea și C. C. Dinu, *Procedura ordonanței de plată*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.

procedural al ordonanței de plată rezultă că procedura are caracter litigios deoarece se tinde la stabilirea unui drept potrivit față de un debitor, dacă obiectul cererii vizează o sumă de bani și dacă sunt îndeplinite condițiile speciale de admisibilitate¹⁵¹.

Din cuprinsul art. 1014 alin. 1 NCPC rezultă condițiile speciale de admisibilitate a ordonanței de plată.

Astfel, ordonanța de plată este aplicabilă numai pentru valorificarea creanțelor ce constau în obligația debitorului de a plăti o sumă de bani¹⁵². Suplimentar, textul legal impune condiția ca aceste creanțe constând în sume de bani să rezulte dintr-un contract civil¹⁵³ constatat printr-un înscris, dintr-un statut, regulament sau dintr-un alt înscris însoțit de părți (prin semnătură sau alt mod admis de lege).

În ceea ce privește noțiunea de „contract” trebuie plecat de la definiția legală dată de art. 1.166 NCC care prevede că prin contract trebuie înțeles „*acordul de voințe dintre două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic*.”

Contractele care pot sta la baza promovării unei cereri de ordonanță de plată, având în vedere că textul legal nu distinge, pot fi atât sinalagmatice, cât și unilaterale, ambele prevăzute de art. 1.171 NCC – obligații „*reciproce și interdependente*”, ori obligații asumate de o singură parte.

Această creanță bănească care poate face obiectul procedurii ordonanței de plată trebuie să fie certă (când existența ei neîndoielnică rezultă din însuși titlul executoriu), lichidă (când obiectul ei este determinat sau conține elemente care permit stabilirea lui) și exigibilă (când obligația debitorului este ajunsă la scadență sau dacă acesta este decăzut din beneficiul termenului de plată)¹⁵⁴.

În fine, creanța ce face obiectul ordonanței de plată trebuie să fie constatată prin înscris¹⁵⁵ așa cum este definit de art. 265 NCPC¹⁵⁶.

Pentru a nu exista dubii, art. 1014 alin. 3 stabilește că prin autoritate contractantă se înțelege: a) orice autoritate publică a statului român sau a unui stat membru al Uniunii Europene, care acționează la nivel central, regional sau local; b) orice organism de drept public, altul decât cele prevăzute la lit. a), cu

¹⁵¹ În același sens G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 951.

¹⁵² „contractul de depozit invocat în cererea introductivă nu vizează asumarea unei obligații de plată a unei sume de bani (...) iar în atare situație (...) se impune ca pretențiile creditoarei pot fi valorificate numai pe calea acțiunii de drept comun.” – T. Timișoara, dec. nr. 233/2002, publicată în Indaco Lege 4.4.

¹⁵³ Deoarece textul legal nu distinge procedura ordonanței de plată care se aplică raporturilor juridice între persoanele fizice, dintre persoanele fizice și persoanele juridice, dintre persoanele juridice, dintre un profesionist și o autoritate contractantă – a se vedea și A. Rădoi, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1494.

¹⁵⁴ Sensul termenilor de cert, lichid și exigibil este dat prin raportare la art. 663 alin. 2-4 NCPC – text legal în materia executării silit.

¹⁵⁵ Care desigur nu trebuie să fie titlu executoriu deoarece, într-o asemenea ipoteză, un demers judiciar ar fi lipsit de interes.

¹⁵⁶ Scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei material ori de modalitatea de conservare și stocare.

personalitate juridică, care a fost înființat pentru a satisface nevoi de interes general, fără scop lucrativ, și care se află în cel puțin una dintre următoarele situații: (i) este finanțat, în majoritate, de către o autoritate contractantă, astfel cum este definită la lit. a); (ii) se află în subordinea sau este supus controlului unei autorități contractante, astfel cum este definită la lit. a); (iii) în componența consiliului de administrație ori, după caz, a consiliului de supraveghere și directoratului, mai mult de jumătate din numărul membrilor sunt numiți de către o autoritate contractantă, astfel cum este definită la lit. a); c) orice asociere formată de una sau mai multe autorități contractante, dintre cele prevăzute la lit. a) sau b).

Potrivit art. 1015 alin. 1 NCPC, creditorul îi va comunica debitorului, prin intermediul executorului judecătoresc sau prin scrisoare recomandată, cu conținut declarat și confirmare de primire, o somație, prin care îi va pune în vedere să plătească suma datorată în termen de 15 zile de la primirea acesteia. Această somație întrerupe prescripția extinctivă potrivit dispozițiilor art. 2.540 din Codul civil, care se aplică în mod corespunzător (alin. 2). În doctrină¹⁵⁷, această obligație de comunicare a somației debitorului este tratată ca fiind o condiție de admisibilitate specifică acestei proceduri, neîndeplinirea acesteia ducând la respingerea ca inadmisibilă a ordonanței de plată.

În ceea ce ne privește, opinăm că art. 1015 alin. 1 NCPC reglementează o procedură prealabilă obligatorie¹⁵⁸, sens în care devine aplicabil art. 193 NCPC ceea ce impune ca excepția inadmisibilității ordonanței de plată (ca urmare a ne-parcurgerii procedurii prealabil obligatorii) să poată fi invocată numai de pârât, prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii. În cazul neîndeplinirii procedurii prealabile legiuitorul a prevăzut expres sancțiunea inadmisibilității (art. 1017 alin. 2 teza finală NCPC).

De asemenea, opinăm că somația prevăzută de art. 1.015 NCPC are efectul punerii în întârziere a debitorului¹⁵⁹ prin raportare la dispozițiile art. 1522 alin. 1-3 NCC.

10.2. Instanța competentă și sesizarea ei

Dacă debitorul nu plătește în termenul prevăzut la art. 1015 alin. (1), creditorul poate introduce cererea privind ordonanța de plată la instanța competentă pentru judecarea fondului cauzei în primă instanță.

Cererea privind ordonanța de plată trebuie să cuprindă, în principiu, elementele oricărei cereri de chemare în judecată, dar totuși art. 1017 alin. 1 se referă în mod expres la conținutul ei. La cerere se anexează înscrisurile ce atestă cuantumul sumei datorate și orice alte înscrisuri doveditoare ale acesteia, precum și dovada comunicării somației. Cererea și actele anexate se depun în copie în atâtea exemplare câte părți sunt, plus unul pentru instanță.

¹⁵⁷ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 954.

¹⁵⁸ În același sens, A. Rădoi, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1496.

¹⁵⁹ Desigur, dacă acesta nu se află de drept în întârziere, conform art. 1.523 NCC.

Prin cerere se indică nu numai ce reprezintă obiectul creanței, ci și suma ce reprezintă dobânzile¹⁶⁰ aferente sau alte despăgubiri, ce se cuvin creditorului, potrivit legii. Modul de determinare a dobânzii este amplu reglementat de art. 1018 NCP.

Având în vedere faptul că în această procedură specială nu există norme derogatorii, apreciem că este aplicabilă procedura verificării cererii de emitere a ordonanței de plată și de regularizare a acesteia, în conformitate cu regulile impuse de art. 200 NCP¹⁶¹.

10.3. Reguli privind judecata. Durata procedurii

Pentru soluționarea cererii, judecătorul dispune citarea părților, potrivit dispozițiilor referitoare la pricinile urgente, pentru explicații și lămuriri, precum și pentru a stăruie în efectuarea plății sumei datorate de debitor ori pentru a se ajunge la o înțelegere a părților asupra modalităților de plată. Citația va fi înmănată părții cu 10 zile înaintea termenului de judecată¹⁶², la citația debitorului anexându-se, în copie, cererea creditorului și actele depuse în vederea pretențiilor. Se va preciza că debitorul este obligat să depună întâmpinare cu cel puțin 3 zile înaintea termenului de judecată, făcându-se mențiune că, în cazul nedepunerii întâmpinării, instanța, față de împrejurările cauzei, poate considera aceasta ca o recunoaștere a pretențiilor creditorului (presumpție de recunoaștere tacită)¹⁶³. Întâmpinarea nu se comunică reclamantului, care va lua cunoștință de cuprinsul acesteia de la dosarul cauzei (art. 1018 NCP).

Potrivit art. 1020 alin. 1, în cazul în care creditorul declară că a primit plata sumei datorate, instanța ia act de această împrejurare printr-o încheiere definitivă, prin care se dispune închiderea dosarului. În schimb, dacă creditorul și debitorul ajung la o înțelegere asupra plății, instanța ia act de aceasta, pronunțând o hotărâre de expedient, potrivit art. 438. Această hotărâre este definitivă și constituie titlu executoriu.

Dacă debitorul contestă creanța, instanța verifică dacă contestația este întemeiată, în baza înscrisurilor aflate la dosar și a explicațiilor și lămuririlor părților și dacă apărarea debitorului este întemeiată, instanța va respinge cererea creditorului prin încheiere. La fel va proceda instanța și dacă apărările de fond formulate de debitor presupun administrarea altor probe, iar acestea ar fi admisibile, potrivit

¹⁶⁰ Astfel, dacă părțile nu au stabilit nivelul dobânzii pentru plata cu întârziere, se va aplica dobânda legală penalizatoare, calculată potrivit dispozițiilor legale în vigoare. Rata de referință a dobânzii legale în vigoare în prima zi calendaristică a semestrului se aplică pe întregul semestru; dobânda legală penalizatoare se va calcula conform OG nr. 13/2011 – publicată în M. Of. nr. 607 din 29.08.2011.

¹⁶¹ În același sens, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 957.

¹⁶² Această citare cu 10 zile înainte este aplicabilă numai pentru primul termen de judecată, pentru următoarele urmând a se aplica art. 159 teza a 2-a NCP – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 958 cu citările aferente.

¹⁶³ Având în vedere că această procedură specială se completează cu dreptul comun, nedepunerea întâmpinării în condițiile art. 1.019 alin. (3) NCP va atrage și decăderea părâtului din dreptul de a mai propune probe și de a invoca excepții, în afara celor de ordine publică [art. 208 alin. (2) NCP].

legii, în procedura de drept comun. În aceste cazuri, creditorul poate introduce cerere de chemare în judecată potrivit dreptului comun (art. 1021).

În cazul în care instanța, ca urmare a verificării cererii pe baza înscrisurilor depuse, precum și a declarațiilor părților, constată că pretențiile sunt întemeiate, va emite o ordonanță de plată, în care se precizează suma și termenul de plată.

Dacă cererea este numai în parte întemeiată, se va admite în consecință, iar pentru rest creditorul poate formula cerere de chemare în judecată potrivit dreptului comun. Termenul de plată stabilit de instanță nu va fi mai mic de 10 zile și nici nu va depăși 30 de zile de la data comunicării ordonanței, afară de cazul în care părțile se înțeleg altfel. Ordonanța se va înmâna părții prezente sau se va comunica fiecărei părți de îndată, potrivit legii (art. 1022 NCPC).

În cazul în care debitorul nu contestă creanța prin întâmpinare, ordonanța de plată va fi emisă în termen de cel mult 45 de zile de la introducerea cererii. Nu intră în calculul acestui termen perioada necesară pentru comunicarea actelor de procedură și întârzierea cauzată de creditor, inclusiv ca urmare a modificării sau completării cererii (art. 1023 NCPC).

10.4. Cererea în anulare. Titlu executoriu

Împotriva ordonanței de plată debitorul poate formula cerere în anulare¹⁶⁴ în termen de 10 zile de la data înmânării sau comunicării acesteia. În același termen poate introduce cerere în anulare și creditorul împotriva încheierilor prin care i s-a respins cererea sau a ordonanței de plată prin care cererea i s-a admis numai în parte.

Prin cererea în anulare se poate invoca numai nerespectarea cerințelor specifice procedurii, precum și, dacă este cazul, cauze de stingere a obligației ulterioare emiterii ordonanței de plată¹⁶⁵. Dispozițiile art. 1021 privind contestarea creanței se aplică în mod corespunzător.

Cererea în anulare se soluționează de către instanța care a pronunțat ordonanța de plată, în complet de 2 judecători. Ea nu suspendă de drept executarea, dar instanța, la cererea debitorului, o poate dispune, cautiunea, al cărei quantum îl stabilește instanța, fiind obligatorie.

Dacă instanța investită admite, în tot sau în parte, cererea în anulare, aceasta va anula în mod corespunzător ordonanța sau, dacă a fost sesizată de creditor, va

¹⁶⁴ S-a susținut că cererea în anulare are natura unei căi de atac de reformare, iar nu de retractare deoarece prin intermediul ei se realizează un control judiciar al ordonanței atacate – G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 963.

¹⁶⁵ Deci aceste motive sunt limitate de art. 1.024 alin. (3) NCPC la: nerespectarea condițiilor de emisie a ordonanței de plată (caracterul cert, lichid și exigibil, izvorul creanței, îndeplinirea procedurii prealabile etc.), cât și necesitatea administrării altor probe decât cele admisibile în urma contestării pe fond a creanței (art. 1.021 NCPC); totuși considerăm că referirea la condițiile emiterii ordonanței de plată prevăzute în prezentul titlu nu se limitează la aspectele speciale (caracterul cert, lichid, exigibil, contract civil), ci vizează și aspectele generale de introducere și admitere a cererii de ordonanță de plată (aspecte privitoare la timbraj, condiții de formă etc.).

emite ordonanța de plată, pronunțând în oricare din situații o hotărâre definitivă. Și hotărârea prin care a fost respinsă cererea în anulare este definitivă (art. 1024).

Ordonanța de plată este, potrivit art. 1025 alin. 1, executorie, chiar dacă este atacată cu cerere în anulare și are autoritate de lucru judecat provizorie până la soluționarea cererii în anulare. Ea devine definitivă ca urmare a neintroducerii sau respingerii cererii în anulare.

Împotriva executării silite a ordonanței de plată partea interesată poate face contestație la executare, potrivit dreptului comun. În cadrul acesteia nu se pot invoca decât neregularități privind procedura de executare, precum și cauze de stingere a obligației ivite ulterior rămânerii definitive a ordonanței de plată (art. 1025 alin. 2).

Secțiunea a 11-a. Procedura cu privire la cererile de valoare redusă

11.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Caracterul alternativ

Această procedură, inspirată de Regulamentul (CE) nr. 861/2007 privind procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă, este reglementată de art. 1026-1033 NCPC și se referă atunci când valoarea cererii, fără a se lua în considerare dobânzile, cheltuielile de judecată și alte venituri accesorii, nu depășește suma de 10.000 lei la data sesizării instanței¹⁶⁶.

Prin art. 1026 alin. 2 și 3, se exceptează de la această procedură specială cererile în materie fiscală, vamală sau administrativă, cererile care privesc răspunderea statului pentru acte sau omisiuni în cadrul exercitării autorității publice, precum și cele referitoare la: *a)* starea civilă sau capacitatea persoanelor fizice; *b)* drepturile patrimoniale născute din raporturile de familie; *c)* moștenire; *d)* insolvență, concordatul preventiv, procedurile privind lichidarea societăților insolvabile și a altor persoane juridice sau alte proceduri asemănătoare; *e)* asigurări sociale; *f)* dreptul muncii; *g)* închirierea unor bunuri imobile, cu excepția acțiunilor privind creanțele având ca obiect plata unei sume de bani; *h)* arbitraj; *i)* atingeri aduse dreptului la viață privată sau altor drepturi care privesc personalitatea.

Procedura specială nu este însă obligatorie, ci reclamantul, potrivit art. 1027 NCPC, are alegerea între ea și procedura de drept comun. Dacă el a sesizat instanța cu o cerere de chemare în judecată redactată potrivit art. 194, aceasta va fi soluționată potrivit procedurii de drept comun, cu excepția cazului în care reclamantul, cel mai târziu la primul termen de judecată, solicită în mod expres aplicarea procedurii speciale. Dar, atunci când cererea nu poate fi soluționată potrivit acestei

¹⁶⁶ Deci pot fi valorificate orice drepturi evaluabile în bani cu o valoare de până la 10.000 de lei la data sesizării instanței, nu numai obligații constând în plata unei sume de bani – V. Dănilă, în *Noul Cod...* (coord. G. Boroi), vol. II, ed. a 2-a, p. 920.

proceduri, instanța îl informează pe reclamant în acest sens, iar dacă reclamantul nu își retrage cererea, aceasta va fi judecată potrivit dreptului comun.

11.2. Instanța competentă și declanșarea procedurii

Competența materială de a soluționa cererea în primă instanță aparține judecătoriei. Competența teritorială se stabilește potrivit dreptului comun (art. 1028).

Reclamantul declanșează procedura prin completarea formularului de cerere¹⁶⁷ și depunerea sau trimiterea acestuia la instanța competentă, prin poștă sau prin orice alte mijloace care asigură transmiterea formularului și confirmarea primirii acestuia. Formularul, aprobat prin ordin al ministrului justiției, cuprinde rubrici care permit identificarea părților, valoarea pretenției, indicarea probelor și alte elemente necesare soluționării cauzei. Odată cu formularul de cerere se depun/trimit și copii de pe înscrisurile de care reclamantul înțelege să se folosească.

În cazul în care informațiile furnizate de reclamant nu sunt suficient de clare sau sunt inadecvate ori formularul de cerere nu a fost completat corect, instanța îi va acorda reclamantului posibilitatea să completeze sau să rectifice formularul ori să furnizeze informații sau înscrisuri suplimentare. În acest caz, instanța va folosi un formular-tip, care va fi aprobat prin ordin al ministrului justiției. În cazul în care reclamantul nu completează sau nu rectifică formularul în termenul stabilit de instanță, cererea se va anula (art. 1029). Opinăm că acest text legal reglementează o procedură specială de regularizare, sens în care nu mai este aplicabil art. 200 NCPC alin. 1-4 NCPC¹⁶⁸.

11.3. Desfășurarea procedurii

Procedura este scrisă și se desfășoară în întregul ei în camera de consiliu, fiind o procedură contencioasă. Totuși, instanța poate dispune înfățișarea părților, dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar sau la solicitarea uneia dintre părți. Dar, instanța poate să refuze o astfel de solicitare în cazul în care consideră că, ținând cont de împrejurările cauzei, nu sunt necesare dezbateri orale. Refuzul se motivează în scris și nu poate fi atacat separat.

După primirea formularului completat corect, instanța va trimite de îndată părâtului un formular de răspuns, însoțit de o copie a formularului de cerere și de copii de pe înscrisurile depuse de reclamant. În termen de 30 de zile de la comunicarea acestor acte, părâtul va depune sau va trimite formularul de răspuns completat corespunzător, precum și copii de pe înscrisurile de care înțelege să se folosească. Părâtul poate să răspundă prin orice alt mijloc adecvat, fără să utilizeze formularul de răspuns.

¹⁶⁷ A se vedea Ordinul ministrului justiției nr. 359/C/2013 pentru aprobarea formularelor utilizate în procedura prevăzută de art. 1.026-1.033 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă (M. Of. nr. 69 din 1 februarie 2013).

¹⁶⁸ În doctrină se menționează că art. 1029 NCPC se completează cu art. 200 NCPC – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 968; în ceea ce ne privește considerăm că această completare se face nu cu întreg art. 200 NCPC, ci cu art. 200 alin. 5-7 NCPC – aspecte referitoare la cererea de reexaminare.

Instanța va comunica de îndată reclamantului copii de pe răspunsul pârâtului, cererea reconvențională, dacă este cazul, precum și de pe înscrisurile depuse de pârât.

Dacă pârâtul a formulat cerere reconvențională, reclamantul, în termen de 30 de zile de la comunicarea acesteia, va depune/trimitte formularul de răspuns ori va răspunde prin orice alt mijloc. Cererea reconvențională care nu poate fi soluționată potrivit acestei proceduri va fi disjunsă și judecată potrivit dreptului comun.

Instanța poate solicita părților informații suplimentare în termenul pe care îl va stabili în acest scop și care nu poate depăși 30 de zile de la primirea răspunsului pârâtului sau, după caz, al reclamantului. Ea poate încuviința și alte probe în afara înscrisurilor depuse de părți, dar nu probe a căror administrare necesită cheltuieli disproporționate față de valoarea cererii. Desigur, dacă instanța a fixat un termen pentru înfățișarea părților, acestea trebuie citate. Pe de altă parte, ori de câte ori instanța stabilește un termen în vederea îndeplinirii unui act de procedură, va înștiința partea interesată de consecințele nerespectării acestuia.

11.4. Soluționarea cererii. Căile de atac

Potrivit art. 1031 alin. 1, instanța va pronunța și redacta hotărârea în termen de 30 de zile de la primirea tuturor informațiilor necesare sau, după caz, de la dezbaterile orale. În cazul în care nu se primește niciun răspuns de la partea interesată în termenul la care ne-am referit la pct. 3, instanța se va pronunța cu privire la cererea principală sau la cererea reconvențională pe baza actelor aflate la dosar. Partea care pierde va fi obligată, la cererea celeilalte părți, la plata cheltuielilor de judecată, dar instanța nu va acorda acele cheltuieli care nu au fost necesare sau care au avut o valoare disproporționată în raport cu valoarea cererii.

Hotărârea primei instanțe este executorie de drept. Ea este supusă numai apelului la tribunal, în termen de 30 de zile de la comunicare. Pentru motive temeinice, instanța de apel poate suspenda executarea silită, la cererea debitorului, însă numai dacă se consemnează o cauțiune de 10% din valoarea contestată. Hotărârea instanței de apel este definitivă și se comunică părților.

Secțiunea a 12-a. Evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept

12.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare. Caracterul facultativ

Sediul materiei privitor la această procedură civilă specială se regăsește în dispozițiile art. 1034-1049 NCPC.

Această procedură specială are un caracter de noutate, fiind impusă de necesitatea soluționării cu celeritatea unor litigii care privesc evacuarea din

imobile folosite sau ocupate fără drept de foștii locatari sau alte persoane (art. 1034 alin. 1 NCPC)¹⁶⁹. Caracterul de noutate derivă din modul de reglementare, în sensul configurării unei proceduri civile speciale, inserate ca atare, în noul cod de procedură civilă. Evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept se putea realiza și sub imperiul vechii reglementări, potrivit normelor de drept comun și nu în cadrul unei proceduri civile speciale. La modul general, la nivelul practicii judiciare¹⁷⁰, s-a statuat că acțiunea în evacuare este un mijloc juridic pus la dispoziția proprietarului unui imobil – sau titularul unui alt drept real sau de creanță, care îi conferă folosința imobilului – prin care acesta solicită instanței, după dovedirea dreptului său, să constate lipsa oricărui drept al pârâtului în baza căruia acesta să poată folosi bunul și să îl oblige pe pârât să înceteze această folosință abuzivă prin părăsirea imobilului, definiție care poate fi reținută și în cazul prezentei proceduri civile speciale.

Acest ansamblu de norme privitoare la litigiile civile în materie de evacuare, din prisma legiuitorului, s-a dorit a fi o procedură civilă specială derogatorie de la dreptul comun¹⁷¹. Deși această procedură este reglementată în Noul Cod de procedură civilă, textele legale inserate în codul de procedură civilă de către legiuitor sunt atât norme de procedură civilă, cât și norme de drept substanțial. Din punctul nostru de vedere, poate ar fi fost mai indicat ca aceste texte legale din materia dreptului substanțial să se fi regăsit în Noul Cod de procedură civilă, pentru a se „facilita” aplicarea acestei proceduri speciale. Această procedură specială vine în completarea art. 1831 alin. 1 NCC, care prevede că „dacă prin lege nu se prevede altfel, evacuarea chiriașului se face în baza unei hotărâri judecătorești”¹⁷². Soluția de principiu este justificată de protecția ce trebuie acordată chiriașului, prin garantarea stabilității dreptului său de folosință.

¹⁶⁹ Art. 1034 alin. 1 NCPC: „(1) Dispozițiile prezentului titlu se aplică în litigiile privind evacuarea din imobilele folosite sau, după caz, ocupate fără drept de către foștii locatari sau alte persoane”.

¹⁷⁰ Tribunalul Prahova, secția I civilă, decizia civilă nr. 529/2017 – publicată pe www.rolii.ro

¹⁷¹ Acțiunea în evacuare este un instrument juridic aflat la dispoziția proprietarului sau posesorului unui imobil, pentru apărarea folosinței bunului, ca dezmembrământ al dreptului de proprietate. În cadrul acestei acțiuni nu se pune în discuție însuși dreptul de proprietate asupra imobilului, ci doar folosința acestuia. În speță, pârâții ocupau fără titlu imobilul în litigiu, iar reclamanta, în calitate de proprietar, nu a solicitat obligarea pârâților să îi recunoască dreptul de proprietate asupra imobilului în cadrul unei acțiuni în revendicare, ci doar evacuarea acestora și predarea bunului în materialitatea sa. Sub acest aspect, Înalta Curte a reținut că, în mod eronat, instanțele inferioare au apreciat că acțiunea în evacuare constituie un mijloc procedural specific exclusiv raporturilor de locațiune între părți, considerând că neopunerea unui titlu de către pârâți nu poate fi analizată decât în cadrul unei acțiuni în revendicare. În dezacord cu o astfel de abordare restrictivă, Înalta Curte a menționat că dispozițiile art. 480 C. civ. constituie temei de drept inclusiv pentru acțiunea în evacuare, ca mijloc procedural de valorificare a posesiei și folosinței asupra bunurilor – Decizia nr. 169 din 18 ianuarie 2011 pronunțată în recurs de Secția comercială a Înaltei Curți de Casație și Justiție – publicată pe <https://www.juridice.ro/195320/iccj-actiune-in-evacuare-vs-actiune-in-revendicare.html>

¹⁷² Această regulă exista și sub auspiciile vechii reglementări, respectiv art. 25 alin. 1 din Legea locuinței nr. 114/1996 publicată în Monitorul Oficial nr. 393 din 31.12.1997, care prevedea că evacuarea chiriașului se putea face numai pe baza unei hotărâri judecătorești irevocabile.

Încă din debutul acestei proceduri, legiuitorul a „simțit nevoia” să definească o serie de termeni, prin art. 1034 alin. 2 NCPC¹⁷³, pentru a se trasa mai exact sfera de aplicare a acestei proceduri civile speciale.

Astfel, așa cum am menționat, această procedură se aplică pentru cererile de evacuare în două ipoteze:

- evacuarea din imobile folosite fără drept, respectiv evacuarea foștilor locatari. Expresia „foști locatari” este firească pentru că numai după încetarea raportului de locațiune se poate pune problema unei cereri în evacuare;

- evacuarea din imobile ocupate fără drept de terți (adică acele persoane, altele decât proprietarul ori locatarul, care ocupă în fapt imobilul cu sau fără permisiunea sau îngăduința proprietarului – conform art. 1034 alin. 2 lit. e NCPC.

Din analiza art. 1034 NCPC rezultă și calitatea procesuală activă sau pasivă, în prezenta procedură specială¹⁷⁴. În acest sens, poate avea calitate procesuală activă (de reclamant) proprietarul (care în această procedură poate fi atât titularul dreptului de proprietate asupra imobilului, cât și locatarul – art. 1034 alin. 2 lit. f NCPC), locatorul principal, sublocatorul, cesionarul ori dobânditorul imobilului – art. 1034 alin. 2 lit. c NCPC. Calitatea procesuală pasivă (de pârât) poate reveni ori fostului locatar (în sensul dat de art. 1034 alin. 2 lit. b NCPC – adică de locatar principal, chiriaș sau arendaș, sublocatorul sau un cesionar al locatarului sau terțului – ocupant fără drept al imobilului).

De asemenea, sub aspectul domeniului de aplicare, deși art. 1034 alin. 2 lit. a NCPC definește termenul de „locațiune” ca orice locațiune scrisă sau verbală, incluzând și sublocațiunea (accepțiune largă), totuși prezenta procedură specială este incidentă și în cazul contractelor de închiriere sau de arendă (art. 1034 alin. 2 lit. b NCPC). Această accepțiune a termenului de locațiune este extinsă prin raportare la definirea acesteia în art. 1777 NCC: „*locațiunea este contractul prin care o parte, numită locator, se obligă să asigure celeilalte părți, numite locatar, folosința unui bun pentru o anumită perioadă, în schimbul unui preț, denumit chirie*”.

Prezenta procedură are caracter facultativ, reclamantul putând alege între aceasta și procedura de drept comun (art. 1035 NCPC).

Derularea și finalizarea prezentei proceduri nu va aduce „nicio atingere drepturilor locatorului sau proprietarului la plata chiriei sau arenzii, la plata de

¹⁷³ Art. 1034 alin. 2 NCPC: „În sensul prezentului titlu, termenii de mai jos au următorul înțeles: a) *locațiune* – orice locațiune scrisă sau verbală, incluzând și sublocațiunea; b) *locatar* – locatarul principal, chiriaș sau arendaș, sublocatorul sau un cesionar al locatarului, indiferent dacă persoana care solicită evacuarea este locatorul sau sublocatorul ori dobânditorul imobilului; c) *locator* – locatorul principal, sublocatorul, cesionarul și dobânditorul imobilului; d) *imobil* – construcția, terenul cu sau fără construcții, împreună cu accesoriile acestora; e) *ocupantul* – oricare persoană, alta decât proprietarul sau locatarul, care ocupă în fapt imobilul cu sau fără permisiunea ori îngăduința proprietarului; f) *proprietar* – titularul dreptului de proprietate asupra imobilului, inclusiv locatarul”.

¹⁷⁴ Pe calea acestei proceduri speciale, s-ar putea dispune evacuarea atât a celui care deține imobilul pe temeiul unui raport juridic prin care s-a transmis folosința acestuia, care însă a încetat (cazul fostului locatar, chiriaș, arendaș, sublocator, cesionar al locatarului), cât și a oricărei persoane care ocupă imobilul fără a avea vreun titlu, indiferent dacă a existat sau nu permisiunea ori îngăduința proprietarului (toleratul și cel care ocupă abuziv un imobil) – Tribunalul Brașov, decizia civilă nr. 780/A/2017 – publicată pe www.rolii.ro

despăgubiri și nici altor drepturi născute în temeiul contractului sau al legii” așa cum rezultă din art. 1035 alin. 2 NCPC. Este firească soluția legiuitorului, hotărârea pronunțată neproducând efecte retroactive, ci numai de la pronunțarea acesteia, pentru viitor. Desigur, este avută în vedere ipoteza în care este chemat în judecată fostul locatar, locațiunea pe perioada de valabilitate juridică producând efectele specifice, inclusiv în privința chiriei, arenzii, despăgubirilor sau altor drepturi recunoscute de lege. Obligațiile născute în baza contractului de locațiune sau prevăzute de legislația în vigoare în materie locativă, în cazul în care nu sunt executate de bunăvoie, vor putea fi solicitate, reclamantul având la dispoziție patru variante:

- reclamantul solicită plata chiriei sau arenzii exigibile ca un capăt de cerere accesoriu cererii de evacuare, cerere care urmează a fi soluționată conform art. 1035 alin. 4 NCPC;
- plata chiriei sau arenzii exigibile poate fi obținută, pe cale separată prin procedura ordonanței de plată (art. 1014-1025 NCPC);
- plata chiriei sau arenzii exigibile poate fi obținută pe calea procedurii cererilor cu valoare redusă (art. 1026-1033 NCPC);
- plata chiriei sau arenzii exigibile poate fi recuperată în condițiile dreptului comun¹⁷⁵.

12.2. Reguli privind competența și citarea

Sub aspectul competenței, cererile formulate în conformitate cu prezenta procedură specială vor fi soluționate, în primă instanță, de judecătoria de la locul situării imobilului ocupat fără drept, închiriat sau arendat (art. 1036 NCPC). Suntem în prezența unei competențe teritoriale exclusive. Aceasta instanță rămâne competentă și în cazul soluționării capătului accesoriu de cerere privitor la plata chiriei sau arenzii exigibile (art. 1042 alin. 4 NCPC), operând o prorogare legală de competență în conformitate cu art. 123 alin. 1 NCPC.

Regulile privind citarea în această materie derogă de la dreptul comun, sub două aspecte (art. 1037 NCPC):

- locatarul și ocupantul imobilului (deci părâții în prezenta procedură) au domiciliu obligatoriu (stabilit astfel prin textul legal) la imobilul ocupat fără drept, unde, pe cale de consecință, urmează a fi citați. Poate formularea de „domiciliu obligatoriu” nu este cea mai fericită, dacă ținem cont de faptul că legiuitorul putea opta pentru alte formule, în sensul că locatorul/ocupantul urmează a fi citați la adresa imobilului etc. Întrucât acest text legal este unul special, opinăm că acesta nu se completează cu art. 155 NCPC care prevede regula de drept comun în

¹⁷⁵ Art. 1035 alin. 3 NCPC: „În cazul arătat la alin. 2, pentru realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor izvorând din contract, precum și a celor prevăzute de dispozițiile legale aplicabile în materie, partea interesată, sub rezerva aplicării dispozițiilor art. 1.042 alin. 4, va putea proceda, după caz, potrivit dispozițiilor referitoare la ordonanța de plată sau celor privind soluționarea cererilor cu valoare redusă ori la sesizarea instanței competente, în condițiile dreptului comun”.

materie de loc al citării. Poate acesta este sensul procedural pe care trebuie să-l dăm expresiei de „domiciliu obligatoriu”;

– dacă respectivul imobil este închis, citarea și comunicarea tuturor actelor de procedură se vor face prin afișare pe ușa imobilului.

Soluția citării la „domiciliu obligatoriu” poate să genereze, în practică, probleme în aplicarea efectivă a procedurii de citare. Când afirmăm aceasta avem în vedere că, așa cum rezultă din art. 1035 alin. 2 lit. d NCPC, prin imobil se înțelege „construcția, terenul cu sau fără construcții, împreună cu accesoriile acestora”. Așadar, în cazul în care evacuarea presupune ca imobil un teren fără construcții, ne întrebăm cum se va putea realiza faptic procedura de citare la acest „domiciliu obligatoriu”, mai ales în cazul în care destinatarul nu se va afla la această adresă, urmând ca citarea să se facă prin afișare? În opinia noastră, art. 1036 NCPC urmează a se aplica ca atare în cazul în care s-a solicitat evacuarea dintr-un imobil, în sensul de construcție, cu sau fără teren. În cazul în care obiectul evacuării este un teren fără construcții, citarea pârâtului ar urma să se facă potrivit dispozițiilor de drept comun, în materie, respectiv art. 153-173 NCPC.

12.3. Notificarea locatarului și ocupantului. Evacuarea voluntară

În derularea prezentei proceduri, legiuitorul a înțeles să consacre în art. 1038 și 1039 NCPC o etapă prealabilă obligatorie pentru locator sau proprietar înainte de a sesiza instanța de judecată. Astfel, proprietarul sau locatorul va fi nevoit să notifice pe locatar sau pe ocupantul imobilului, punându-i în vedere să elibereze și să predea liber imobilul, în funcție de circumstanțele impuse de art. 1038 și art. 1039.

Menționăm că legiuitorul a înțeles să reglementeze două cazuri de notificare prealabilă distincte, unul pentru „locatar” și unul pentru „ocupant”.

Astfel, în prima ipoteză, dacă dreptul locatorului de a folosi un imobil s-a stins printr-una din cauzele prevăzute de lege (expirarea termenului locațiunii, acțiunea locatorului, neplata chiriei sau arenzii sau alte mijloace asemănătoare), locatorul: va notifica locatarul în scris în vederea eliberării și predării imobilului; va înainta notificarea prin intermediul executorului judecătoresc; va insera în notificare ca locatarul să elibereze și să predea imobilul în termen de 30 de zile de la data comunicării notificării.

Referitor la forma și termenul notificării, art. 1038 alin. 2-4 NCPC aduce unele clarificări. În cazul în care locațiunea este pe perioadă nedeterminată¹⁷⁶, din punct de vedere formal, notificarea prealabilă este asimilată cu denunțarea cerută de lege pentru încetarea contractului de locațiune. În cazul în care locațiunea a fost cu termen, notificarea prealabilă trebuie făcută cu cel puțin 30 de zile înainte de expirarea termenului. Considerăm că acest termen de cel puțin 30 de zile

¹⁷⁶ Cu privire la această locațiune pe perioadă nedeterminată trebuie avut în vedere și art. 1783 NCC, care prevede că „locațiunile nu se pot încheia pentru o perioadă mai mare de 49 de ani. Dacă părțile stipulează un termen mai lung, acesta se reduce de drept la 49 de ani”.

Înainte de expirarea termenului trebuie respectat dacă se dorește ca denunțarea contractului să se „suprapună” cu notificarea prealabilă. Însă nimic nu interzice ca locatorul să denunțe în termen legal locațiunea, iar dacă la expirarea termenului de locațiune, imobilul nu este eliberat și predat locatarului, aceasta poate apela la prezenta procedură, desigur cu notificarea prealabilă prevăzută de 1038 alin. 1 NCPC. Locatarul poate renunța la notificare prin act scris cuprinzând recunoașterea dreptului locatorului de a recurge imediat la procedura specială, dacă locațiunea încetează din orice motive, iar dreptul locatarului este socotit stins. Într-un asemenea caz, reclamantul nu va mai fi obligat să parcurgă procedura prealabilă, putând introduce direct acțiune la instanța de judecată competentă.

În a doua ipoteză, atunci când se urmărește evacuarea unui „occupant” fără drept, după ce dreptul de a ocupa imobilul a încetat, proprietarul: va notifica în scris ocupantul în vederea eliberării imobilului pe care îl ocupă fără drept. Este de observat că, în acest caz, notificarea trebuie să îmbrace numai forma scrisă, nemaifiind obligatorie transmiterea prin executor judecătoresc (art. 1039 NCPC); va pune în vedere ocupantului să elibereze imobilul în termen de 5 zile de la data comunicării notificării.

Așa cum am menționat, cele două proceduri de notificare au natura juridică a unor proceduri prealabile obligatorii¹⁷⁷. În consecință, nerealizarea notificării prealabile (respectiv neîndeplinirea procedurii prealabile) va putea fi invocată, pe cale de excepție, în condițiile art. 193 NCPC, respectiv de pârât, prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii, efectul admiterii acestei excepții fiind respingerea acțiunii introductive ca inadmisibile. Fiind o procedură specială, obligativitatea notificării prealabile există numai dacă reclamantul înțelege să folosească această procedură rapidă de evacuare. În cazul în care se optează pentru procedura de drept comun, nu mai trebuie îndeplinită procedura prealabilă.

În fine, în privința celor două proceduri de notificare a locatarului sau ocupantului fără drept, se mai poate pune o problemă referitoare la adresa unde urmează a se face cele două notificări. Mai întâi de toate trebuie avut în vedere faptul că cele două notificări (somații) au caracter extrajudiciar, neimplicând instanța de judecată. În acest context apare firească întrebarea dacă notificările trebuie făcute la adresa celui „*domiciliu obligatoriu*” impus de art. 1037 NCPC sau urmează a fi înaintate la locuința în fapt a persoanei ce urmează a fi evacuată. La o primă privire se poate lesne observa că art. 1037 are denumirea marginală „*citarea și comunicarea actelor procedurale*”, deci ar fi aplicabil numai în cazul citării și comunicării operate de către instanța de judecată, în această procedură specială, nefiind aplicabil pentru notificările extrajudiciare. Totuși, opinăm că art. 1037 nu trebuie interpretat și aplicat în raport cu denumirea marginală, ci prin raportare la textul legal efectiv. Astfel, art. 1037 alin. 2 face referire, pe lângă citații, la acte de procedură și la „*notificări*”. Așa fiind, considerăm că și notificările prealabile

¹⁷⁷ În doctrină s-a afirmat că în cadrul acestei proceduri speciale, pentru admisibilitatea cererii de evacuare, trebuie îndeplinită și o condiție specială, și anume notificarea prealabilă a fostului locatar sau a ocupantului în fapt al imobilului – G. Boroi, M. Stancu, op. cit., p. 973.

extrajudiciare trebuie făcute tot la „*domiciliul obligatoriu*” stabilit de art. 1037 NCPC, în acest fel respectându-se și voința legiuitorului care a dorit ca în această procedură specială, pentru asigurarea celerității, citarea și comunicarea să se facă la o adresă predefinită de textul legal¹⁷⁸.

Dacă cel notificat (locatar sau ocupant) va da curs acestei solicitări de evacuare voluntară a imobilului, pe cale de consecință, locatorul sau proprietarul va intra de drept, fără nicio altă formalitate, în posesia imobilului. Legiuitorul menționează că această intrare în posesia imobilului se poate realiza dacă locatarul sau ocupantul a „*părăsit imobilul*”¹⁷⁹. Sensul juridic al expresiei de imobil părăsit, în contextul prezentei proceduri, este dat de art. 1040 alin. 2 NCPC, prin instituirea unei prezumții legale: „*se prezumă că imobilul este părăsit în caz de încetare a activității economice ori de încetare a folosirii imobilului de către locatar sau ocupant ori de către persoanele aflate sub controlul lor, precum și în cazul returnării cheilor imobilului, ridicării echipamentelor, mărfurilor sau altor bunuri mobile din imobil*”.

Dacă procedura extrajudiciară a notificării rămâne fără rezultat, deși art. 1821 alin. 1 NCC prevede că „*la încetarea locațiunii, locatarul este obligat să restituie bunul luat în locațiune...*”, locatorul ori proprietarul are posibilitatea de a se adresa instanței de judecată. Conform acestei proceduri, cererea de chemare în judecată a reclamantului va avea obiect „*evacuarea imediată a locatarului sau ocupantului din imobil, pentru lipsă de titlu*” (art. 1041 NCPC):

12.4. Reguli privind procedura de evacuare judiciară

Dacă se ajunge în etapa judiciară a procedurii de evacuare (în cazul în care locatarul sau ocupantul refuză să evacueze imobilul ori dacă locatarul a renunțat la dreptul său de a fi notificat și a pierdut, din orice motive, dreptul de a folosi imobilul), regulile de judecată ale unei asemenea cereri vizează următoarele (art. 1041-art. 1043 NCPC):

– prin cererea de chemare în judecată locatorul sau proprietarul imobilului va solicita instanței să dispună evacuarea imediată pentru lipsă de titlu;

¹⁷⁸ Prevederile art. 1039 NCPC nu prevăd locul realizării, notificării însă, potrivit art. 1037 NCPC, în cadrul procedurii speciale a evacuării, ocupantul este socotit ca având domiciliul lui obligatoriu la imobilul pe care îl ocupă fără niciun drept, astfel încât, excepția fiind una relativă, notificarea trebuia comunicată la imobilul din care se solicită evacuarea în procedură specială. Legiuitorul instituie premisa veridicității celor susținute de reclamant prin cererea de evacuare, înlăturând chiar posibilitatea ca locatarul sau ocupantul imobilului să aibă domiciliul la o altă adresă. Prin considerarea obligatorie a domiciliului la adresa imobilului ocupat, legiuitorul prezumă prezența locatarului sau a ocupantului la respectiva adresă – Tribunalul Brașov, decizia civilă nr. 780/A/2017 – publicată pe www.rolii.ro

¹⁷⁹ În mod greșit prima instanță a reținut faptul că pârâțul nu ocupă imobilul din a cărui evacuare se solicită. Faptul plecării sale temporare în străinătate, chiar dacă pe o perioadă mai mare, nu justifică o asemenea concluzie, atâta timp cât acesta se întoarce în țară la această locuință, singura pe care o deține și asupra căreia reclamă drepturi proprii decurgând din contribuția adusă la ridicarea ei – Tribunalul Neamț, secția I civilă, decizia civilă nr. 746 /2017 – publicată pe www.rolii.ro

– judecata se face, de regulă, cu citarea părților. Prin excepție, citarea lipsește dacă se solicită evacuarea pentru neplata chiriei sau arenzii, în baza unui contract care are caracter de titlu executoriu, potrivit legii;

– cererea se judecă de urgență, în camera se consiliu, cu dezbateri sumare (desigur dacă s-a dispus citarea părților)¹⁸⁰;

– în această materie, întâmpinarea are caracter facultativ; având în vedere faptul că întâmpinarea nu este obligatorie, devine aplicabil art. 157 alin. 2 NCPC sens în care, în citație, se va menționa obligația pârâtului de a-și pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele pe care înțelege să le folosească, sub sancțiunea prevăzută de lege, care va fi indicată expres.

– dacă s-a solicitat și plata chiriei ori a arenzii exigibile, instanța, cu citarea părților, va putea dispune odată cu evacuarea și obligarea pârâtului la plata acestora, inclusiv a sumelor devenite exigibile în cursul judecății. Astfel, s-ar putea lua în discuție două ipoteze: (a) reclamantul solicită evacuarea și în subsidiar plata chiriei ori arenzii exigibile, raportul juridic dedus judecății fiind un contract care nu este titlu executoriu potrivit legii în privința plății acestor sume și (b) reclamantul solicită evacuarea, raportul juridic dedus judecății fiind un contract care constituie titlu executoriu potrivit legii, în privința plății chiriei sau arenzii. În primul caz, judecata se va face cu citarea părților conform art. 1042 alin. 1, iar pe cale de consecință și capătul accesoriu se va soluționa inerent tot cu citarea părților. În

¹⁸⁰ Procedând astfel, tribunalul reține și analizează cu prioritate motivul de recurs privind incompatibilitatea măsurii suspendării aplicate în temeiul art. 413 al. 1 NCPC: Evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept, reglementată în titlul XI al Cărtii a V-a din NCPC, este o procedură cu caracter special și alternativ. Ansamblul normelor ce construiesc instituția conturează necesitatea unei judecăți urgente incompatibile cu suspendarea care are implică un efect dilatoriu asupra respectivei proceduri. În sensul caracterului reținut, dispozițiile art. 1042 NCPC împiedică formularea unor cereri cu caracter incidental care ar putea temporiza judecata. Astfel, expres este interzisă formularea unei cereri reconvenționale, de chemare în judecată a unei alte persoane sau în garanție. Edictarea respectivă este justificată numai prin caracterul urgent și mai ales sumar al dezbaterilor care se limitează exclusiv la condițiile în care pârâtul ocupă imobilul și la cele ale obligației acestuia de părăsire a imobilului. În susținerea aceleiași concluzii se încadrează în alte texte care reglementează condițiile de citare, caracterul executoriu al hotărârii de primă instanță, termenul în care poate fi formulată calea de atac, lipsa efectului suspensiv de executare al apelului în ipoteza declarării. Întreaga construcție a procedurii speciale a cererii de evacuare impune concluzionarea incompatibilității acesteia cu suspendarea motivată de dependența soluției în evacuare de existența sau nu a unui drept ce urmează să fie tranșat într-o altă cauză aflată în curs pe rolul instanțelor. Un argument în plus este domeniul limitat asupra căruia se face cercetarea judecătorească într-o astfel de pricină ce denotă o analiză sumară pe câteva aspecte: existența sau nu a unui drept al pârâtului în temeiul căruia poate să exercite folosința asupra imobilului. Cererea de evacuare formulată pe calea procedurii speciale reglementată de art. 1033-1048 NCPC se înscrie în mijloacele puse la dispoziție pentru apărarea unor drepturi reale asupra imobilelor. Existența unor eventuale drepturi asupra imobilului invocate de ambele părți este analizată din perspectiva aparenței dreptului și nu impune o cercetare de fond cu caracter petitoriu. În consecință față de caracterul de urgență și sumar al procedurii, ce nu presupune o analiză ce pune în discuție petitoriul, se constată incompatibilitatea suspendării în temeiul art. 413 al. 1 NCPC, cu procedura de evacuare reglementată de art. 1033-1048 NCPC – Tribunalul Dolj, secția I civilă, decizie nr. 141/2017 – publicată pe www.rolii.ro

al doilea caz, așa cum rezultă din același text, judecarea cererii de evacuare se va face fără citarea părților;

– hotărârea pronunțată este executorie și este supusă numai apelului¹⁸¹ în termen de 5 zile¹⁸² de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților, sau de la comunicare, când s-a dat fără citarea lor¹⁸³;

– în cadrul acestei proceduri cererea reconvențională, cererea de chemare în judecată a altei persoane sau cererea de chemare în garanție sunt inadmisibile (art. 1043 alin. 2 NCPC), dar numai în raport cu pârâtul. Desigur, în cazul cererii reconvenționale soluția este firească, dar în privința chemării în judecată a altor persoane sau chemării în garanție, întrucât acestea pot fi formulate și de către reclamant (art. 68 și art. 72-74 NCPC), opinăm că acestea sunt admisibile dacă sunt formulate de către reclamant (argumentul *per a contrario*). În privința pârâtului, pretențiile ce ar fi putut fi invocate prin aceste cereri incidentale vor putea fi valorificate numai pe cale separată;

– apărările de fond ale pârâtului pot viza temeinicia motivelor de fapt și de drept ale cererii, inclusiv lipsa de titlu a reclamantului; de asemenea, pârâtul poate invoca excepții de procedură absolute sau relative. În privința invocării dreptului de retenție, de către pârât, în cadrul acestei proceduri, trebuie avut în vedere art. 2495 alin. 1 NCC care prevede că cel care este dator să rețină sau să restituie un bun *poate să îl rețină* cât timp creditorul nu își execută obligația sa izvorâtă din același raport de drept sau, după caz, atât timp cât creditorul nu îl despăgubește pentru cheltuielile necesare și utile pe care le-a făcut pentru acel bun ori pentru prejudiciile pe care bunul i le-a cauzat. În consecință, așa cum este configurat legal, dreptul de retenție, sub aspect procesual, este un mijloc de apărare prin care pârâtul poate „paraliza” o acțiune în evacuare. Având în vedere că potrivit

¹⁸¹ Trebuie precizat că nu sunt supuse recursului deciziile instanțelor de apel date în procesele în care legea prevede că hotărârile pronunțate în primă instanță sunt supuse numai apelului, potrivit art. XVIII, alin. 2, teza finală din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, modificată și completată. Rezultă că, în privința unor astfel de cereri de evacuare, legea nu a prevăzut calea de atac a recursului, ci doar posibilitatea declarării apelului – Curtea de apel Oradea, decizia civilă nr. 117/2017-R, publicată pe www.rolii.ro

¹⁸² Potrivit art. 1042 alin. 5 Cod procedură civilă, hotărârea de evacuare este executorie și poate fi atacată numai cu apel în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților, sau de la comunicare, când s-a dat fără citarea lor. Atunci când prin hotărâre instanța dispune obligarea pârâtului la plata chiriei, hotărârea pronunțată rămâne supusă în întregul său apelului, deoarece cererea având ca obiect pretențiile pecuniare menționate are caracter accesoriu față de cererea de evacuare. În această ipoteză, în conformitate cu art. 460 alin. 5 Cod procedură civilă, termenul de exercitare a apelului va fi cel de drept comun, de 30 de zile, iar nu cel special prevăzut de art. 1042 alin. 5 Cod procedură civilă – Tribunalul Iași, decizie nr. 24/2017 – publicată pe www.rolii.ro

¹⁸³ În acest sens, a se vedea și situația tranzitorie impusă de Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, care în art. XVIII prevede că „în procesele pornite începând cu data intrării în vigoare a prezentei legi și până la data de 31 decembrie 2015, nu sunt supuse recursului hotărârile pronunțate în cererile prevăzute la art. 94 pct. 1 lit a)-i) din Legea 134/2010 privind Codul de procedură civilă...”.

art. 1043 alin. 2 NCPC pârătul poate invoca apărări de fond privind *temeinicia motivelor* de fapt și de drept ale cererii, inclusiv *lipsa titlului* reclamantului, opinăm că dreptul de retenție nu poate fi invocat, în cadrul prezentei proceduri speciale¹⁸⁴, nici prin întâmpinare, nici eventual prin intermediul cererii reconvenționale¹⁸⁵.

Procedura specială a evacuării trebuie analizată și în contextul art. 1798 și art. 1845 NCC. Aceste două texte legale prevăd caracterul de titlu executoriu al contractelor de locațiune și de arendă, dacă sunt respectate anumite formalități impuse de lege. Astfel, locațiunea care a fost încheiată prin înscris sub semnătură privată înregistrat la organul fiscal, precum și cea încheiată prin înscris autentic este titlu executoriu pentru plata chiriei, nu și pentru evacuare (art. 1798). În același sens, contractul de arendă încheiat în formă autentică sau prin înscris sub semnătură privată înregistrat la consiliul local este titlu executoriu pentru plata arendei, nu și pentru evacuare (art. 1845). Aceste două texte legale devin incidente în cazul art. 1042 alin. 1 NCPC, în ipoteza în care cererea de evacuare se judecă fără citarea părților, locațiunea ori arenda fiind titluri executorii, dar numai în ceea ce privește plata chiriei sau arenzii și nu pentru evacuare.

De asemenea, menționăm faptul că obiectul cererii în evacuare este obținerea rapidă a unui titlu executoriu prin care să se pună în aplicare, dacă este nevoie pe cale de executare silită, obligația de restituire a bunului dat în locațiune. Declanșarea prezentei proceduri speciale se impune numai în cazul în care obligația de restituire a bunului nu este inserată într-un titlu executoriu, recunoscut ca atare de lege. Astfel, art. 1809 alin. 2 NCC prevede că, *„în privința obligației de restituire*

¹⁸⁴ Singurele apărări admisibile, în lumina prevederilor art. 1.042 alin. 2 NCPC, sunt cele referitoare la temeinicia motivelor de fapt și de drept ale cererii introductive, precum și cele privind lipsa titlului în virtutea căruia reclamantul solicită evacuarea. Întrucât este permisă exclusiv apărarea cu privire la „lipsa titlului reclamantului”, rezultă cu îndestulătoare evidență că nu valabilitatea acestuia va fi supusă dezbaterii, ci doar existența sau absența sa. Altfel, procedura ar tinde către specificul acțiunii în revendicare, implicând o analiză aprofundată a dreptului de proprietate – Tribunalul Brașov, decizia civilă nr. 780/A/2017 – publicată pe www.rolii.ro

¹⁸⁵ Cu privire la o acțiune de drept comun în evacuare și o cerere reconvențională ce viza un drept de retenție, instanța supremă a stabilit că textul art. 120 alin. (2) C. proc. civ. instituie o excepție de la principiul soluționării simultane a cererii principale și a cererii reconvenționale având ca finalitate și eliminarea oricăror încercări de tergiversare a judecății unei cauze. În speță, Înalta Curte a statuat că este excesivă măsura de judecare a cererii de evacuare doar împreună cu cererea reconvențională prin care s-a solicitat constatarea unui drept de retenție până la plata de către reclamantă a contravalorii îmbunătățirilor aduse imobilului în litigiu. În acest sens, Înalta Curte a subliniat că, deși între cele două cereri există o strânsă legătură, totuși, din punct de vedere procedural, nimic nu se opune ca dreptul de retenție ce formează obiectul cererii reconvenționale să fie invocat și pe calea contestației la executarea unei hotărâri privind evacuarea, întrucât dreptul de retenție este un drept real de garanție, imperfect în virtutea căruia cel care deține un bun mobil sau imobil al acestuia, pe care trebuie să îl restituie, are dreptul să rețină bunul respectiv – să refuze deci restituirea – până ce creditorul titular al bunului îi va plăti sumele pe care le-a cheltuit cu conservarea, întreținerea sau îmbunătățirea acelui bun – Decizia nr. 1706 din 27 martie 2012 pronunțată în recurs de Secția a II-a civilă a Înaltei Curți de Casație și Justiție – publicată pe <https://www.juridice.ro/224594/icj-excepție-de-la-principiul-soluționării-simultane-a-cererii-principale-si-a-cererii-reconvenționale.html>

a bunului dat în locațiune, contractul încheiat pe durată determinată și constatat prin înscris autentic constituie, în condițiile legii, titlu executoriu la expirarea termenului". Aceeași calitate de titlu executoriu pentru obligația de restituire o are și contractul de locațiune pe perioadă determinată prin înscris sub semnătură privată și înregistrat la organul fiscal competent (obligația de restituire poate fi pusă în executare silită numai după denunțarea contractului conform art. 1816 alin. 3 NCC, dacă locațiunea a fost făcută fără determinarea duratei). În aceste două ipoteze, locatorul nu se va adresa instanței de judecată pentru a obține hotărârea executorie, ci poate declanșa executarea silită în condițiile legii (o acțiune judiciară fiind lipsită de interes).

În privința efectelor hotărârii judecătorești pronunțate în această materie specială menționăm că, potrivit art. 1832 alin. 2 NCC, acestea se extind la o sferă mai mare de persoane. Astfel, hotărârea de evacuare a chiriașului este de drept opozabilă și se execută împotriva tuturor persoanelor care locuiesc, cu titlu sau fără titlu, împreună cu chiriașul. Efectele sunt opozabile acestor „terți” în contextul în care ei nu sunt parte în procedura specială de evacuare. Dar, persoanelor care locuiesc împreună cu chiriașul în baza unui drept locativ propriu, opozabil locatorului și care subzistă hotărârii judecătorești de evacuare pronunțate împotriva fostului chiriaș nu le este opozabilă hotărârea de evacuare pronunțată anterior. De altfel, în realitate, aceste persoane nu sunt „persoane care locuiesc împreună cu chiriașul” și cărora le-ar fi aplicabil art. 1832 NCC, ci sunt veritabili chiriași.

Împotriva executării hotărârii pronunțate în această materie, debitorul poate face contestație la executare, potrivit dreptului comun:

- dacă evacuarea s-a făcut în temeiul unei hotărâri judecătorești, în contestația la executare, debitorul va putea invoca numai aspectele formale, referitoare la executarea propriu-zisă, neputând fi antamate apărări de fond;

- ca regulă, executarea hotărârii de evacuare nu va putea fi suspendată. Cu titlu excepțional se poate dispune suspendarea, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: se solicită evacuarea pentru neplata chiriei sau arenzii; cererea de suspendare este făcută în cadrul contestației la executare sau în cadrul apelului împotriva hotărârii de evacuare; pârâtul să consemneze, în numerar, la dispoziția creditorului, chiria sau arenda la care era obligat până la data formulării cererii de suspendare, suma stabilită pentru asigurarea ratelor de chirie sau arendă datorate până la data cererii de suspendare, precum și cea aferentă ratelor de chirie sau arendă ce ar deveni exigibile în cursul judecării procesului. Suspendarea încetează de drept dacă, la expirarea termenului pentru care chiria sau arenda a fost astfel acoperită, debitorul nu cere și nu depune suma ce se va fixa de instanța de executare pentru acoperirea unor noi rate.

În ceea ce privește executarea efectivă a hotărârii judecătorești de evacuare menționăm faptul că nicio evacuare din imobilele cu destinație de locuință nu poate fi făcută de la data de 1 decembrie și până la data de 1 martie a anului următor, decât dacă creditorul face dovada că, în sensul dispozițiilor legislației locative, el și familia sa nu au la dispoziție o locuință corespunzătoare ori că debitorul

și familia sa au o altă locuință corespunzătoare în care s-ar putea muta de îndată (art. 896 alin. 1 NCPC). Totuși, această „limitare” a executării silită nu se aplică, conform art. 896 alin. 2, în cazul evacuării persoanelor care ocupă abuziv, pe căi de fapt, fără niciun titlu, o locuință și nici celor care au fost evacuați pentru că pun în pericol relațiile de conviețuire sau tulbură în mod grav liniștea publică. Orice încălcare a acestor norme din materia executării silită poate face obiectul unei contestații la executare.

De asemenea, în declanșarea executării silită, organul de executare competente va proceda conform art. 878 NCPC¹⁸⁶.

O dispoziție deosebit de utilă a fost inserată de legiuitor în art. 902 NCPC care prevede că dacă debitorul se reinstalează sau ocupă în mod abuziv, fără niciun titlu, imobilul din care a fost evacuat sau pe care a fost obligat să îl lase creditorului, el va putea fi evacuat din nou, la cererea creditorului sau a altei persoane interesate. Se poate observa că noua executare silită va fi făcută în baza aceluiași titlu executoriu, fără somație și fără nicio altă formalitate prealabilă. Această prevedere legală vine indubitabil în sprijinul creditorului obligației de restituire.

12.5. Dispoziții speciale privind evacuarea

Având în vedere drepturile și obligațiile care decurg din contractul de locațiune, legiuitorul a înțeles să consacre mai multe cazuri, în care, pe cale de ordonanță președințială, dată numai cu citarea părților, partea interesată să poată obține respectarea acestor drepturi sau obligații¹⁸⁷.

Astfel, procedura ordonanței președințiale poate fi folosită, în condițiile art. 1046-1049, în următoarele cazuri, în care urgența se prezumă la lege:

- încetarea întrebuintării imobilului în alt scop decât cel prevăzut în contract, modificării structurii stabilite prin construcție, stricăciunilor provocate ori a altor abuzuri de folosință; în acest caz, calitate procesuală pasivă va avea, așa cum prevede art. 1046 alin. 1 NCPC, locatarul;

- încetarea abuzurilor proprietarului care prejudiciază folosința normală a părților sau instalațiilor comune (din imobile cu mai multe etaje sau apartamente) ori tulbură buna conviețuire dintr-un asemenea imobil; în cazul art. 1028 alin. 2 NCPC calitate procesuală pasivă va aparține proprietarului;

¹⁸⁶ Art. 878 NCPC: „În cazul în care obligația debitorului prevăzută în titlul executoriu constă în lăsarea posesiei unui bun, în predarea unui bun sau a folosinței acestuia ori în evacuarea debitorului dintr-o locuință sau dintr-o altă incintă, în desființarea unei construcții, plantații sau a altei lucrări ori în îndeplinirea oricărei alte activități stabilite pentru realizarea drepturilor creditorului, iar debitorul nu execută de bunăvoie obligația sa în termenul prevăzut în somație, executorul sau, după caz, creditorul, în raport cu împrejurările cauzei și natura obligației ce se execută, va proceda fie la executarea silită, fie va sesiza instanța de executare în vederea aplicării unei penalități”.

¹⁸⁷ În mod corect s-a susținut în doctrină că aceste ipoteze reglementate în art. 1046-1049 NCPC nu au ca scop evacuarea dintr-un imobil – G. Boroș, M. Stancu, op. cit., p. 972.

– efectuarea reparațiilor necesare care incumbă locatarului, restrângerea folosinței spațiului ori chiar evacuarea, în măsura în care se justifică aceste restrângeri pentru realizarea reparațiilor impuse de lege locatorului, obligarea de a permite examinarea imobilului deținut în locațiune; calitatea procesuală pasivă este conferită de art. 1033 locatarului sau, după caz, sublocatarului;

– când asociația de proprietari introduce o cerere împotriva proprietarilor pentru a fi obligați la efectuarea reparațiilor care incumbă proprietarilor, conform legii, atât cele privitoare la imobilul proprietate exclusivă, cât și la părțile sau instalațiile comune, reparații impuse de folosința normală a părților comune sau a altor spații locative din imobil (art. 1049 NCPC).

Ordonanța președințială pronunțată în această materie este executorie de drept (art. 997 alin. 2).

Secțiunea a 13-a. Procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii

13.1. Sediul materiei. Domeniul de aplicare

Această procedură specială are un caracter de noutate, urmărind să optimizeze și să eficientizeze dobândirea drepturilor reale prin uzucapiune și, corelativ, să clarifice aspectele procesuale privitoare la înscrierea acestora în cartea funciară. Sediul materiei îl constituie art. 1050-1053 NCPC. Cu privire la aplicarea acestei proceduri speciale amintim Decizia ÎCCJ nr. 19/2015¹⁸⁸ privind examinarea recursului în interesul legii prin care s-a stabilit că în interpretarea și aplicarea prevederilor art. 1.050-1.053 din Codul de procedură civilă și art. 56, art. 76 și art. 82 din Legea nr. 71/2011 stabilește că procedura specială reglementată de prevederile art. 1.050-1.053 din Codul de procedură civilă nu este aplicabilă în privința posesiilor începute anterior intrării în vigoare a Codului civil.

Este unanim acceptat faptul că proprietatea, ca regulă, nu se stinge prin neuz și că proprietarul nu își pierde dreptul său numai prin faptul că nu și-l exercită. Oricât ar dura pasivitatea proprietarului, el nu va fi decăzut din dreptul de a revendica bunul, chiar dacă a lăsat un timp îndelungat să treacă fără să exercite dreptul de proprietate. Însă, dacă proprietarul nu pierde dreptul de revendicare prin prescripție extinctivă, dar poate pierde proprietatea dacă un terț a dobândit-o prin uzucapiune, care este un mod de dobândire al proprietății sau altor drepturi reale caracterizată de posedarea neîntreruptă a unui imobil în timpul și în condițiile prevăzute de lege.

Uzucapiunea este analizată pe două paliere: pe de o parte, este văzută ca un mod original de dobândire a proprietății, prin care se constituie dreptul de

¹⁸⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 11 din 7 ianuarie 2016.

proprietate în patrimoniul posesorului unui lucru¹⁸⁹, ca urmare a unui fapt juridic complex, constând în exercitarea posesiei asupra lucrului în condițiile legii, iar pe de altă parte, este o sancțiune instituită de lege împotriva proprietarului care, dând dovadă de lipsă de diligență, a lăsat o perioadă îndelungată bunul său altei persoane, reprezentând în același timp un beneficiu acordat de lege posesorului ce a stăpânit bunul o perioadă de timp stabilită de lege, ca un adevărat proprietar.

Uzucapiunea ca mijloc de transformare a unei stări de fapt într-o stare de drept (dobândirea unui drept real ca urmare a posedării lucrului în timp determinat) este justificată din nevoia de stabili raporturile juridice și de a recunoaște efectele juridice unei aparențe îndelungate de proprietate.

Având în vedere aceste aspecte cu privire la definirea și natura juridică a uzucapiunii, luând în considerare finalitatea acestei instituții, reglementarea distinctă a acestei proceduri civile speciale în codul de procedură civilă este pe deplin justificată pentru clarificarea și simplificarea demersurilor judiciare ce fructifică dobândirea unui drept real prin acest mijloc original. Prezenta soluție legislativă vine să ofere și o procedură viabilă și simplificată pentru valorificarea procesuală a uzucapiunii, delimitând în mod clar cadrul procesual aferent acestei proceduri. Această procedură a fost concepută pentru înscrierea în cartea funciară a drepturilor reale imobiliare dobândite ca urmare a uzucapiunii. În privința sferei de aplicare, art. 1050 NCPC prevede că această procedură specială este aplicabilă pentru oricare cerere de înscriere în cartea funciară a drepturilor reale imobiliare. Desigur, aceste drepturi trebuie dobândite prin uzucapiune. Aparent, s-ar putea interpreta că este o procedură exclusivă de înscriere a unor drepturi reale. Însă, art. 1051 alin. 1 NCPC face trimitere la „cererea de uzucapiune”, iar alin. 2 al aceluiași articol vorbește de „cererea de înscriere”. În realitate, analizând întreaga procedură specială, putem conchide că art. 1050-1053 NCPC acoperă atât aspectele privitoare la dobândirea drepturilor reale imobiliare prin uzucapiune, cât și cele privitoare la înscrierea acestor drepturi în cartea funciară, după ce în prealabil au fost dobândite, în condițiile legii, prin posesia de lungă durată. De asemenea, această reglementare trebuie văzută și din perspectiva schimbării de abordare cu privire la efectele înscrierii dreptului de proprietate în cartea funciară. Dacă sub auspiciile vechii reglementări, înscrierea avea un efect de opozabilitate față de terți¹⁹⁰, actual această

¹⁸⁹ Deși se vorbește uneori de dobândirea bunurilor prin uzucapiune, în realitate uzucapiunea este un mod de dobândire a drepturilor reale principale. Potrivit dispozițiilor art. 551 NCC: „Sunt drepturi reale: 1. dreptul de proprietate; 2. dreptul de superficie; 3. dreptul de uzufruct; 4. dreptul de uz; 5. dreptul de abitație; 6. dreptul de servitute; 7. dreptul de administrare; 8. dreptul de concesiune; 9. dreptul de folosință; 10. drepturile reale de garanție; 11. alte drepturi cărora legea le recunoaște acest caracter” – a se vedea V. Stoica, *op. cit.*, p. 363-366.

¹⁹⁰ A se vedea art. 56 din Legea nr. 71/2011: „(1) Dispozițiile Codului civil privitoare la dobândirea drepturilor reale imobiliare prin efectul înscrierii acestora în cartea funciară se aplică numai după finalizarea lucrărilor de cadastru pentru fiecare unitate administrativ-teritorială și deschiderea, la cerere sau din oficiu, a cărților funciare pentru imobilele respective, în conformitate cu dispozițiile Legii cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare. (2) Până la data prevăzută la alin. 1, înscrierea în cartea funciară a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale, pe baza actelor prin care s-au transmis, constituit ori modificat în mod valabil, se face numai în scop de opozabilitate față de terți”.

înscrisoare are efect constitutiv așa cum prevede art. 557 alin. 4 NCC: „*cu excepția cazurilor anume prevăzute de lege, în cazul bunurilor imobile dreptul de proprietate se dobândește prin înscriere în cartea funciară, cu respectarea dispozițiilor prevăzute la art. 888*” precum și art. 885 NCC: „*Sub rezerva unor dispoziții legale contrare, drepturile reale asupra imobilelor cuprinse în cartea funciară se dobândesc, atât între părți, cât și față de terți, numai prin înscrierea lor în cartea funciară, pe baza actului sau faptului care a justificat înscrierea*”. Prezenta procedură este o transpunere în plan procesual a unuia dintre modurile de dobândirea a proprietății, în sensul art. 557 alin. 1 NCC care prevede că „*dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin...uzucapiune...*”. Este cunoscut faptul că dreptul de proprietate nu se stinge prin neuz, aspect menționat și de art. 562 NCC, însă, așa cum am arătat deja, „*poate fi dobândit de altul prin uzucapiune*”.

Prin intermediul acestei proceduri speciale pot fi dobândite și alte drepturi reale imobiliare decât dreptul de proprietate: dreptul de suprafață (art. 693 alin. 2 NCC), dreptul de uzufruct (art. 704 alin. 1 NCC) ori dreptul de servitute (art. 756 NCC raportat la art. 763 NCC). În privința servituților, menționăm faptul că prin uzucapiune tabulară poate fi dobândită orice servitute, iar prin uzucapiune extratabulară pot fi dobândite numai servituțiile pozitive (adică acelea prin care proprietarul fondului dominant exercită o parte din prerogativele dreptului de proprietate asupra fondului aservit – art. 762 alin. 2 NCC). Procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii nu poate fi aplicată în cazul bunurilor care, înainte sau după intrarea în posesie, au fost declarate, prin textul legii, inalienabile (art. 929 NCC), cum este cazul bunurilor proprietate publică, sens în care art. 861 alin. 2 NCC prevede că „*proprietatea asupra acestor bunuri nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândită de terți prin uzucapiune sau, după caz, prin posesia de bună-credință asupra bunurilor mobile*”.

13.2. Sesizarea instanței competente

Textul legal (art. 1051 alin. 1) stabilește atât competența materială în primă instanță a unei asemenea cereri de înscriere (judecătoria), cât și competența teritorială (instanța în circumscripția căreia este situat imobilul). Și în această procedură ne aflăm în prezența unui caz de competență teritorială exclusivă.

Cererea de înscriere a dreptului real imobiliar, prin prisma cuprinsului acesteia, a fost adaptată la specificul acestei proceduri, sens în care va cuprinde: data posesiei imobilului, temeiul uzucapiunii, dacă imobilul este înscris sau nu în cartea funciară, numele sau denumirea vechiului proprietar sau succesor al acestuia, dacă îl cunoaște (art. 1051 alin. 2). Aceste elemente impuse de specificitatea prezentei proceduri se completează cu art. 194 NCPC, care constituie dreptul comun în materie de cuprins al cererii de chemare în judecată.

Toate elementele speciale cerute în cazul cererii formulate în cadrul prezentei proceduri sunt relevante sub aspectul îndeplinirii condițiilor specifice uzucapiunii.

Astfel, data posesiei imobilului este relevantă pentru dovedirea termenului minim de posesie pentru a opera uzucapiunea (art. 930 alin. 1 NCC – care consacră un termen de 10 ani ori art. 931 alin. 1 NCC cu privire la termenul de 5 ani). De asemenea, data intrării în posesie prezintă importanță prin prisma verificării condiției speciale de la uzucapiunea extratabulară, respectiv art. 930 alin. 2 NCC – *„uzucapantul poate dobândi dreptul numai dacă și-a înregistrat cererea de înscriere în cartea funciară înainte ca o terță persoană să își fi înregistrat propria cerere de înscriere a dreptului în folosul său, pe baza unei cauze legitime, în cursul sau chiar după împlinirea termenului de uzucapiune”*.

Indicarea temeiului uzucapiunii este importantă dacă avem în vedere că dobândirea dreptului real imobiliar prin uzucapiune se poate face ori în condițiile art. 930 NCC (uzucapiunea extratabulară), ori în condițiile art. 931 NCC (uzucapiunea tabulară). În aceleași sens, este utilă și mențiunea privitoare la faptul dacă imobilul este sau nu înscris în cartea funciară. Cererea formulată în această procedură specială trebuie adaptată, având în vedere următoarele:

- în cazul uzucapiunii extratabulare: dobândirea dreptului real sau a dezmembrămintelor acestuia se face cu privire la un imobil, prin posedarea neîntreruptă, utilă, în termenul legal a acestui imobil; această uzucapiune operează în favoarea unei persoane care nu este înscrisă în cartea funciară; efectele acestei uzucapiuni sunt cel achizitiv, produs persoana posesorului care dobândește un drept real și efectul extinctiv, produs în persoana proprietarului care nu și-a întărit dreptul său în cartea funciară;

- în cazul uzucapiunii tabulare: confirmarea unei cauze ilegite (inițial) în baza căreia a fost înscris un drept real în cartea funciară; această uzucapiune operează în privința persoanei care este înscrisă în cartea funciară; înscrierea în cartea funciară a fost făcută în absența unei cauze legitime; efectul acestei uzucapiuni este validarea tocmai a acestei cauze ilegite; dobândirea dreptului real principal se va produce la momentul înregistrării cererii de înscriere în cartea funciară.

Având în vedere aceste două tipuri de uzucapiune reglementate la nivel legal, concluzionăm că prezenta procedură civilă specială este aplicabilă numai în cazul uzucapiunii imobiliare extratabulare deoarece în cazul uzucapiunii tabulare există deja o înscriere, în cartea funciară, supusă validării dacă sunt respectate condițiile legii¹⁹¹.

Menționarea numelui ori denumirea vechiului proprietar sau a succesorului acestuia are efecte atât în planul dreptului substanțial (de exemplu, cu privire la condițiile necesare îndeplinirii uzucapiunii – art. 930 alin. 1 lit. a NCC) cât și în plan procesual, cu privire la citarea acestor persoane, conform art. 1052 alin. 1 NCPC.

La cerere, se vor anexa o serie de certificate și documentații care să stabilească situația de fapt și de drept a imobilului ce face obiectul unei cereri formulate în baza prezentei proceduri. Aceste înscrisuri „speciale” vor fi anexate la cererea de înscriere numai în ipoteza în care situația de fapt impune acest lucru. Astfel:

¹⁹¹ A. Rădoi, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1602; sub aspect procedural, invocarea uzucapiunii se poate face pe cale de acțiune (în cazul uzucapiunii extratabulare) și pe cale de excepție (în cazul uzucapiunii tabulare) – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 985.

– certificatul prin care se atestă că titularul dreptului înscris în cartea funciară a decedat sau, în cazul persoanei juridice certificatul prin care se atestă încetarea existenței vor fi anexate în perspectiva verificării îndeplinirii condiției impuse de art. 931 alin. 1 lit. a NCC;

– certificatul eliberat de camera notarilor publici care să ateste dezbateră succesiunii titularului dreptului înscris este necesar numai în cazul persoanelor fizice și numai dacă titularul a decedat;

– certificatul emis de către primăria în a cărei rază teritorială este situat imobilul, din care să rezulte că acesta nu face parte din domeniul public al statului sau al unității administrativ-teritoriale. Acest înscris este necesar dacă avem în vedere că proprietatea publică asupra unor bunuri imobile *„nu se stinge prin neuz și nu poate fi dobândită de terți prin uzucapiunea”* în conformitate cu art. 861 alin. 2 NCC;

– în cazul certificatului de rol fiscal este posibil ca reclamantul să nu poată îndeplini, în realitate, această obligație deoarece, fiind un simplu posesor, la data sesizării instanței, nu are cum să deschidă un rol fiscal, în acest sens. În acest caz, se va anexa, numai dacă este cazul certificatul de rol fiscal;

– în privința documentației cadastrale a imobilului este discutabil dacă există posibilitatea reală a reclamantului de a anexa această documentație, din moment ce reclamantul are numai calitatea de posesor și nu este titularul niciunui drept real imobiliar, pe de o parte, iar pe de altă parte întocmirea acestei documentații cadastrale implică și obținerea unei serii de înscrisuri de la autorități (plan de situație, vecinătăți, rol fiscal etc.);

– extrasul de carte funciară pentru informare cu arătarea titularului înscris în cartea funciară ori a înscrierii declarației de renunțare la proprietate, precum și a faptului dacă imobilul este sau nu grevat de sarcini, eliberat de biroul teritorial de cadastru și publicitate imobiliară; în cazul în care imobilul nu este înscris în cartea funciară în folosul altei persoane și nici grevat de sarcini, un certificat emis de același birou, care atestă acest fapt, inclusiv faptul că nu a fost alocat un număr cadastral pentru înscrierea imobilului. Acest extras sau certificat va face dovada îndeplinirii condițiilor atât în cazul uzucapiunii extratabulare, cât și în cazul celei tabulare.

În această materie devine „obligatorie” și proba cu doi martori, din moment ce art. 1051 alin. 3 lit. h NCPC prevede că reclamantul va indica „numele, prenumele și domiciliul a cel puțin 2 martori”. Soluția dovedirii posesiei de lungă durată cu martori este firească atâta timp cât trebuie probată o situație de fapt (posesia), această soluție fiind acceptată și în vechea reglementare. Astfel, în jurisprudență se admitea că *„numai dobândirea proprietății prin unele moduri originale, cum sunt ocupațiunea și uzucapiunea... se poate dovedi prin martori, prezumții sau cercetări locale.”*

13.3. Reguli privind judecata și căile de atac

Fiind o procedură specială, aceasta derogă de la dreptul comun și sub aspectul regulilor de judecată și al căilor de atac ce pot fi exercitate. Astfel, pentru

soluționarea cererii de înscriere, procedura a fost concepută în două etape, conform art. 1052 NCPC.

După depunerea cererii de înscriere, instanța prin încheiere va dispune citarea titularului dreptului înscris în cartea funciară sau a succesorilor acestuia, dacă este cazul. În paralel cu această citare, instanța va emite o somație și va dispune publicarea acesteia la imobilul în litigiu, la sediul instanței, biroul de cadastru și publicitate competent, la sediul primăriei unde se află imobilul și în două ziare de largă răspândire. Afișele și publicația vor cuprinde elementele menționate la art. 1052 alin. 2 lit. a-e NCPC¹⁹². Îndeplinirea formalităților cu privire la afișarea somației și publicare se va constata printr-un proces-verbal redactat de grefier, toate cheltuielile necesare în acest sens fiind în sarcina reclamantului (art. 1052 alin. 3 și 4 NCPC). Se poate observa că, prin derogare de la dreptul comun, instanța va dispune citarea prin încheiere judecătorească, și nu prin rezoluție. Soluția este firească dacă avem în vedere că prin același act de procedură judecătorească va hotărî și cu privire la emiterea somației, în forma prevăzută de lege. În urma îndeplinirii acestor formalități prealabile, procedura va continua, având în vedere următoarele:

În ipoteza în care nu se face opoziție în termen de 6 luni de la emiterea publicației, dacă cel înscris în cartea funciară este decedat sau și-a încetat existența juridică ori a renunțat la proprietate, se va trece la următoarea fază procesuală în care instanța va asculta pe reclamant și pe eventualii martori, va verifica respectarea condițiilor impuse de lege pentru dobândirea dreptului real prin uzucapiune și, pe cale de consecință, se va pronunța, în camera de consiliu, prin încheiere (art. 1052 alin. 5 din noul Cod de procedură civilă).

Dacă s-a formulat opoziție la cererea de uzucapiune, aceasta se va comunica reclamantului pentru formularea întâmpinării, conform dreptului comun. Având în vedere faptul că întâmpinarea este actul specific pârâtului, iar reclamantul face întâmpinare numai în ipoteza în care pârâtul formulează cerere reconvențională, pe cale de consecință ar trebui asimilată opoziția cu formularea unei cereri reconvenționale. Ulterior, va continua procedura contencioasă, de data asta, după primirea întâmpinării fixându-se termen pentru soluționarea cererii de înscriere, sens în care se va cita reclamantul și oponentii cărora li se va comunica și o copie de pe cererea de înscriere și întâmpinare, soluția instanței urmând a fi dată în cadrul unei hotărâri (art. 1052 alin. 6).

Atât încheierea (dată conform art. 1052 alin. 5), cât și hotărârea (pronunțată conform art. 1052 alin. 6) sunt supuse numai apelului. Având în vedere acest aspect, se poate conchide că atât încheierea, cât și hotărârea de primă instanță sunt nedefinitive. Numai după definitivarea acestora (în urma expirării termenului de

¹⁹² Art. 1052 alin. 2 NCPC: „Afișele și publicația vor cuprinde: a) denumirea instanței care a emis somația, numărul și data încheierii prin care s-a dispus emiterea; b) numele, prenumele sau denumirea posesorului și domiciliul sau, după caz, sediul acestuia; c) precizarea că acesta invocă dobândirea proprietății sau a unui alt drept real prin uzucapiune; d) indicarea precisă a imobilului, cu adresa poștală și, dacă este cazul, cu număr cadastral sau topografic și a numărului de carte funciară, iar în lipsa acestora, cu precizarea vecinătăților; e) somația către toți cei interesați să facă opoziție, cu precizarea că, în caz contrar, în termen de 6 luni de la emiterea celei din urmă publicații se va trece la judecarea cererii”.

apel, a neexercitării acestuia sau respingerii apelului), acestea vor putea fi puse în executare silită în temeiul art. 633 NCP. Hotărârea dată în apel este executorie potrivit art. 635 pct. 1 NCP.

13.4. Înscrierea în cartea funciară a dreptului uzucapat

Deși în cuprinsul acestei proceduri civile speciale se face trimitere la cererea de înscriere, totuși înscrierea efectivă a dreptului real dobândit prin uzucapiune se realizează conform art. 1053 NCP. Astfel, înscrierea efectivă a dreptului real uzucapat a fost concepută în două etape:

- înscriere provizorie: reclamantul poate face această înscriere în baza încheierii pronunțate conform art. 1052 alin. 5) ori în baza hotărârii nedefinitive, de primă instanță, prin care s-a admis cererea de înscriere (art. 1053 alin. 1). Această înscriere provizorie nu este posibilă în condițiile art. 1053 alin. 2: registratorul de carte funciară nu va putea dispune înscrierea dreptului, în temeiul uzucapiunii, dacă acesta a fost intabulat sau înscris provizoriu în folosul unei alte persoane, chiar după împlinirea termenului de uzucapiune; în cazul în care s-a făcut numai o notare, se va putea dispune înscrierea dreptului, fără ca înscrierea să fie opozabilă celui care a cerut notarea;

- înscriere definitivă: de la data rămânerii definitive a încheierii sau a hotărârii de admitere a cererii de înscriere. În acest sens, reclamantul va fi proprietar de la data înscrierii în cartea funciară (art. 1053 alin. 3).

După cum se poate observa, această înscriere fie provizorie, fie definitivă se realizează în baza unei încheieri sau hotărâri judecătorești, textul venind în completarea art. 589 NCC care prevede că „*ori de câte ori dobândirea dreptului de proprietate, exclusivă sau pe cote-părți, este condiționată, potrivit reglementărilor din prezenta secțiune, de înscrierea în cartea funciară, înscrierea se face în temeiul convenției părților, încheiată în formă autentică, sau, după caz, al hotărârii judecătorești*”¹⁹³.

Secțiunea a 14-a. Procedura refacerii înscrisurilor și hotărârilor dispărute

14.1. Sediul materiei. Distincții

Refacerea înscrisurilor și hotărârilor dispărute, păstrează în noul Cod, în linii mari, regulile de procedură consacrate de vechiul cod, însă sunt aduse și unele îmbunătățiri.

¹⁹³ Cu privire la efectul constitutiv al înscrierii în cartea funciară trebuie avute în vedere dispozițiile art. 82 alin. 2 din Legea nr. 71/2011 care prevăd că în cazul posesiilor începute după intrarea în vigoare a Codului civil, dacă erau deschise cărți funciare, până la îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 56 alin. (1), uzucapiunea extratabulară prevăzută în art. 930 din Codul civil își produce efectele de la data introducerii cererii de chemare în judecată prin care s-a solicitat constatarea îndeplinirii cerințelor legale ale acestui mod de dobândire, dacă acțiunea a fost admisă, respectiv de la data invocării excepției uzucapiunii, dacă această excepție a fost admisă.

Această procedură este deosebit de utilă, pentru cazurile excepționale în care se impune refacerea dosarelor, a înscrisurilor din acestea sau a hotărârilor dispărute, pentru a se putea derula, în continuare procedura judiciară, în materie civilă.

Refacerea înscrisurilor și hotărârilor definitive dispărute este incidentă dacă aceste documente au dispărut „în orice mod”, așa cum rezultă din art. 1054 NCPC. În concluzie, sunt avute în vedere orice cauze de dispariție (sustragere, forță majoră, neglijență) a dosarelor (în întregime) ori a înscrisurilor aflate într-o cauză aflată pe rol sau a hotărârii judecătorești. În consecință, în această procedură specială nu contează motivul pentru care au dispărut aceste înscrisuri sau acte de procedură, refacerea vizând, în sens larg, toate componentele unui dosar care sunt necesare pentru finalizarea judecării.

Această procedură specială este reglementată în art. 1054-1055 NCPC¹⁹⁴.

14.2. Refacerea dosarelor sau înscrisurilor în cauzele în curs de soluționare

În conformitate cu art. 1054 se pot reface dosarele pe rolul unei instanțe sau înscrisurile dintr-o cauză pendinte. Acest text legal implică și o problemă de delimitare a „înscrisurilor” care pot fi refăcute prin această procedură, din moment ce textul nu are criterii exprese, în acest sens. În opinia noastră textul legal are în vedere atât înscrisurile probatorii din dosar, cât și actele de procedură (cereri, încheieri, adrese etc.).

În privința competenței în această procedură specială, art. 1054 NCPC este clar în sensul că înscrisurile se vor reface de „însăși instanța investită cu judecarea cauzei”.

Procedura poate fi declanșată de partea interesată sau de instanță de oficiu. Odată formulată această cerere, instanța va fixa un termen de judecată și va dispune citarea părților. Pentru soluționarea cererii, art. 1054 alin. 2 NCPC prevede că „după caz” vor fi citați și martorii sau experții. Această citare nu este obligatorie în cazul în care se urmărește refacerea unor înscrisuri sau acte de procedură care nu implică prezența acestor participanți la procesul civil. De asemenea, instanța va putea cere copii de pe înscrisurile ce i-au fost trimise de autorități și de care părțile s-au folosit sau de pe înscrisurile depuse de părți, dispunând totodată să se scoată din registrele instanței toate datele privitoare la înscrisurile ce se refac. În același sens, instanța va putea avea în vedere și copiile legalizate de pe înscrisurile dispărute ce se află în posesia părților ori a altor persoane sau a autorităților. Având în vedere aceste aspecte probatorii, practic este posibil ca procedura de refacere să se deruleze pe parcursul mai multor termene de judecată acordate special în acest sens, cu respectarea întocmai a dispozițiilor art. 1054.

¹⁹⁴ În conformitate cu art. 155 din Legea nr. 36/1995 prezenta procedură se aplică și actelor notariale dispărute, în sensul că: actele care au dispărut fără a mai fi rămas un exemplar original se reconstituie la cerere, prin încheiere, pe baza acordului părților sau, după caz, a succesorilor acestora; în lipsa acordului părților, reconstituirea actelor dispărute se va face de judecătoria în circumscripția căreia își are sediul biroul notarial care a întocmit actul, în conformitate cu dispozițiile din Codul de procedură civilă.

Cu privire la procedura refacerii dosarelor sau înscrisurilor dispărute, se pune problema actului prin care se va pronunța instanța. Astfel, instanța se va pronunța prin încheierea judecătorească, cu caracter interlocutoriu, încheiere care poate fi atacată numai o dată cu fondul cauzei (art. 1054 alin. 4). Înscrisurile refăcute țin locul originalelor, până la găsirea acestora (art. 1054 alin. 5).

14.3. Refacerea hotărârilor dispărute

Legiuitorul a prevăzut distinct procedura de refacere a hotărârilor dispărute în art. 1055 și art. 1056, art. 1054 făcând vorbire doar de dosare sau înscrisuri (desigur, altele decât hotărârea judecătorească).

Astfel, în cazul refacerii hotărârilor dispărute, această procedură se aplică pentru orice hotărâre pronunțată de instanță, indiferent de nivelul instanței (art. 1055), renunțându-se la soluția oferită de vechiul Cod de procedură civilă care limita această procedură numai în cazul hotărârii de primă instanță și împotriva căreia se făcuse apel.

A fost avută în vedere în art. 1055 alin. 5 și situația în care procesul se află în recurs, iar dosarul sau hotărârile pronunțate în primă instanță sau apel nu pot fi refăcute conform art. 1055 alin. 3. În acest caz, instanța de recurs va trimite cauza instanței de apel pentru a se judeca pricina, din nou, în fond, cu respectarea regulilor impuse de art. 1055 alin. 4. Așadar, situațiile avute în vedere de noul cod de procedură civilă sunt următoarele:

- hotărârea pronunțată în fond de prima instanță a dispărut în orice mod;
- cauza se află în apel, iar hotărârea de la prima instanță a dispărut;
- cauza se află în recurs, iar hotărârile de la prima instanță sau de la apel au dispărut.

Indiferent de stadiul în care se află pricina, hotărârea va fi refăcută, de regulă, potrivit regulilor de la art. 1055 alin. 1-3 (reguli de drept comun). Dacă această refacere nu este posibilă, după regulile de drept comun, atunci legiuitorul propune două soluții de excepție:

- în situația în care dosarul, inclusiv hotărârea, nu se pot reface nici potrivit art. 1055 alin. 1-3, iar cauza se află în apel, instanța de apel va judeca din nou pricina în fond;
- când procesul se află în recurs, iar dosarul, inclusiv hotărârile date în primă instanță sau apel, nu pot fi refăcute nici potrivit art. 1055 alin. 1-3, instanța de recurs va trimite cauza instanței de apel pentru a judeca din nou pricina în fond.

Mijloacele de probă ce pot fi folosite în această procedură sunt prevăzute expres de art. 1055:

- hotărârea se va reface de către instanța care a pronunțat-o, după cel de-al doilea exemplar al hotărârii păstrat la mapa de hotărâri a instanței (este regula care trebuie aplicată în mod prioritar);
- în subsidiar, dacă și exemplarul de la mapa de hotărâri a instanței ar fi dispărut, vor putea servi la refacere copiile legalizate de pe hotărâre, ce s-au

încredințat părților sau altor persoane. Pentru această variantă de refacere subsidiară, instanța va putea să dispună, din oficiu, să se facă publicații într-un ziar de largă răspândire, cu invitația ca orice posesor al unei copii de pe hotărâre să o depună la grefa instanței care a ordonat publicația;

– dacă nu se poate reface hotărârea prin intermediul exemplarului de la mapa instanței și nici cu ajutorul copiilor legalizate de pe hotărâre, hotărârea dispărută se va reface de către instanța care a pronunțat-o, prin procedura de la art. 1054. Se poate pune în discuție dacă, în această situație, instanța, în urma „repunerii cauzei pe rol”, are posibilitatea să pronunțe o altă soluție sau este obligatorie păstrarea primei soluții. Indubitabil, soluția trebuie să fie aceeași, prezenta procedură având ca obiect nu rejudecarea cauzei, ci refacerea hotărârii dispărute. De altfel, în această procedură de refacere, instanța, și prin prisma art. 1054, va consulta registrele instanței ținute în formă scrisă sau online, respectiv minuta de la dosarul cauzei;

– dacă hotărârea nu se poate reface conform celor mai sus-menționate, iar cauza se află în apel, atunci instanța de apel va judeca din nou cauza în fond. Pentru judecata din nou a cauzei, părțile sunt obligate să facă dovada că între ele a existat litigiul ce face obiectul rejudecării și că acesta a fost soluționat prin hotărâre judecătorească. Dovada se va face cu orice înscrisuri sau extrase din registrele ori din alte evidențe ale instanței judecătorești sau ale altor autorități. Când procesul se află în recurs, iar dosarul, inclusiv hotărârile date în primă instanță sau apel, nu pot fi refăcute în condițiile menționate mai sus, instanța de recurs va trimite cauza instanței de apel pentru a o judeca din nou în fond.

Procedura de refacere a hotărârilor judecătorești, reglementată de art. 1055 în coroborare cu art. 1054, este aplicabilă în mod corespunzător și în cazul hotărârilor definitive (art. 1056).

Secțiunea a 15-a. Cauțiunea judiciară

15.1. Stabilirea cauțiunii și depunerea ei

Potrivit art. 1057 NCPC, când legea prevede darea unei cauțiuni, suma datorată de parte cu acest titlu se stabilește de către instanță în condițiile legii și se depune la Trezoreria Statului, la CEC Bank – S.A. sau la orice altă instituție de credit care efectuează astfel de operațiuni, pe numele părții respective, la dispoziția instanței sau, după caz, a executorului judecătoresc. Dacă legea nu prevede altfel, cauțiunea nu va reprezenta mai mult de 20% din valoarea obiectului cererii, iar în cazul cererilor al căror obiect nu este evaluabil în bani, nu va putea depăși suma de 10.000 lei.

Cât privește felurile cauțiunii, art. 1058 alin. 1 stabilește că, de regulă, cauțiunea se depune în numerar. Însă există și excepții.

În primul rând, la cererea debitorului cauțiunii și dacă partea în favoarea căreia se depune declară în mod expres că este de acord, cauțiunea va putea consta

și în instrumente financiare care pot servi ca instrumente de plată, valoarea fiind aceea arătată în cuprinsul lor. Acordul nu este necesar în cazul titlurilor emise de stat sau de unitățile administrativ-teritoriale (art. 1058 alin. 2 și 3). Cauțiunea depusă în numerar sau în instrumente financiare nu poate fi urmărită de creditori decât în măsura în care urmează să-i fie restituită acestuia și nici de creditorii depozitarului (art. 1061).

În al doilea rând, sub rezerva acceptării exprese de către beneficiar, se poate oferi cauțiune și un drept de ipotecă imobiliară sau mobilă ori o creanță ipotecară, dacă valoarea acesteia este cel puțin egală cu valoarea cauțiunii stabilite de instanță. Când s-a acceptat un drept de ipotecă, instanța va dispune, din oficiu, intabularea acestuia sau, după caz, înregistrarea la Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare. În cazul creanței ipotecare, cauțiunea produce efecte din momentul înscrierii sau notării rangului, dispusă de către instanța din oficiu, fie în cartea funciară, fie în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare. Când cauțiunea nu mai este necesară, instanța, din oficiu, va ordona radierea înscrierilor făcute (art. 1059).

În sfârșit, art. 1060 prevede că, la cererea debitorului cauțiunii, instanța poate încuviința, de asemenea cu acordul expres al beneficiarului cauțiunii, ca în locul bunurilor arătate la art. 1057-1059 să fie adus un garant. Instanța va stabili un termen la care garantul să fie înfățișat, fiind citate și părțile. Dacă garantul este încuviințat, el va da în fața acesteia ori prin înscris autentic, depus la dosar, o declarație că este de acord să garanteze până la nivelul sumei stabilite de instanță.

Cel care a depus cauțiunea în numerar va putea cere ulterior ca, în condițiile examinate, suma în numerar să fie înlocuită cu alte bunuri ori prin aducerea unui garant (art. 1063).

15.2. Procedura de stabilire a cauțiunii. Restituirea acesteia

Dacă prin lege nu se prevede altfel, instanța va cita părțile în termen scurt, în camera de consiliu, și va stabili de urgență cauțiunea. Se pronunță o încheiere care poate fi atacată odată cu hotărârea prin care s-a dispus asupra cauțiunii.

Când există urgență, instanța va putea stabili cauțiunea și fără citarea părților, dar în acest caz cauțiunea se poate depune numai în numerar, într-un termen stabilit de instanță. Debitorului cauțiunii îi va fi comunicată încheierea și de la acest moment începe să curgă termenul pentru plata cauțiunii. Nedepunerea cauțiunii în acest termen atrage desființarea de drept a măsurilor în legătură cu care s-a dispus stabilirea cauțiunii (art. 1062).

Potrivit art. 1064, cauțiunea depusă se va restitui, la cerere, după soluționarea prin hotărâre definitivă a procesului în legătură cu care s-a stabilit cauțiunea, respectiv după încetarea efectelor măsurii pentru care aceasta s-a depus. Cauțiunea se restituie celui care a depus-o în măsura în care asupra acesteia cel îndreptățit nu a formulat cerere pentru plata despăgubirii convenite până la

împlinirea unui termen de 30 de zile de la data rămânării definitive a hotărârii sau, după caz, de la data încetării efectelor măsurii. Cu toate acestea, cautiunea se restituie imediat dacă partea interesată declară în mod expres că nu urmărește obligarea celui care a depus-o la despăgubiri pentru prejudiciile cauzate prin încuviințarea măsurii pentru care aceasta s-a depus. Instanța se pronunță asupra cererii de restituire a cautiunii cu citarea părților, printr-o încheiere supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară. Recursul este suspensiv de executare. Dacă încheierea a fost pronunțată de o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție, hotărârea este definitivă.

Dacă cererea pentru care s-a depus cautiunea a fost respinsă, instanța va dispune din oficiu și restituirea cautiunii.

*

Întrebări

1. Ce particularități există în cazul procedurii necontencioase judiciare?
2. În ce condiții se poate formula cererea neconvențională la divorț și care sunt particularitățile față de dreptul comun?
3. Care este regimul căilor de atac în materia divorțului?
4. În ce moduri poate avea loc divorțul prin acordul soților?
5. În ce condiții se poate cere declararea judecătorească a morții?
6. Ce probe sunt obligatorii în cazul cererii de punere sub interdicție?
7. În ce cazuri este obligatorie, la partaj, încheierea de admitere în principiu?
8. Ce efect are hotărârea de partaj judiciar?
9. Care sunt condițiile de admisibilitate ale ordonanței președințiale?
10. Are ordonanța președințială autoritate de lucru judecat?
11. De câte feluri sunt acțiunile posesorii și ce condiții trebuie îndeplinite pentru exercitarea lor?
12. Ce înseamnă „oferta la bară” și în ce condiții se poate face?
13. În ce condiții se face somație în cazul ordonanței de plată și ce efect are?
14. În ce condiții se poate recurge la procedura specială în cazul cererilor cu valoare redusă?
15. Ce particularități prezintă procedura în soluționarea cererilor cu valoare redusă?
16. Care este sfera de aplicare a procedurii de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept?
17. Care este specificul procedurii de citare în procedura de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept?
18. Care sunt regulile specifice în privința procedurii de judecată a cererii de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept?
19. Care sunt caracteristicile hotărârii pronunțate în procedura de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept?
20. Care sunt elementele specifice ale cererii de uzucapiune?
21. Care este calea de atac împotriva hotărârii pronunțate în procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii?
22. Care sunt regulile de judecată cu privire la refacerea unei hotărâri dispărute?

23. Prin ce act se stabilește cauțiunea judiciară și ce regim are?
24. Care este taxa judiciară de timbru în cazul divorțului, partajului, ordonanței președințiale, ordonanței de plată, evacuării și cererilor cu valoare redusă?

Grile și spețe

1. Pentru a se pronunța un divorț pentru separație în fapt îndelungată trebuie îndeplinite următoarele condiții:
 - a) soții să fi fost, anterior introducerii cererii, separați în fapt cel puțin 2 ani;
 - b) separația în fapt a soților să fie urmarea culpei pârâtului;
 - c) cererea să fie întemeiată pe culpa comună a soților;
 - d) reclamantul să-și asume responsabilitatea pentru eșecul căsătoriei.
2. În cadrul procesului de divorț, dacă reclamantul decedează pe parcursul soluționării cauzei:
 - a) în toate cazurile, instanța va lua act de încetarea căsătoriei și va dispune prin hotărâre definitivă închiderea dosarului;
 - b) procesul de divorț va continua în mod obligatoriu cu moștenitorii reclamantului;
 - c) moștenitorii reclamantului pot continua acțiunea de divorț dacă cererea de divorț se întemeiază pe culpa pârâtului;
 - d) se anulează hotărârea de divorț ca introdusă de o persoană fără capacitate procesuală de folosință.
3. Ridicarea interdicției judecătorești:
 - a) se face de către instanța competentă care a judecat cererea de punere sub interdicție;
 - b) cererea se va judeca cu citarea părților;
 - c) cererea se va judeca cu participarea obligatorie a procurorului;
 - d) se va dispune printr-o hotărâre judecătorească nesupusă niciunei căi de atac.
4. Judecata cererii de declare a morții se caracterizează prin:
 - a) este de competența instanței în a cărei circumscripție își are domiciliu reclamantul;
 - b) persoana a cărei moarte se cere a fi declarată se citează la ultimul domiciliu cunoscut;
 - c) dacă a fost numit, se citează și curatorul;
 - d) participarea procurorului este obligatorie.
5. În ceea ce privește hotărârea de partaj:
 - a) are caracter declarativ;
 - b) constituie titlu executoriu din momentul pronunțării în primă instanță;
 - c) este supusă numai recursului, dacă partajul a fost formulat pe cale principală;
 - d) este susceptibilă de executare silită în toate cazurile.
6. În cazul judecării cererii de ordonanță președințială:
 - a) aceasta se face de urgență și cu precădere;
 - b) aceasta se face, de regulă, fără citarea părților;
 - c) nu sunt admisibile probe a căror administrare necesită un timp îndelungat;
 - d) pronunțarea se poate amâna cu cel mult 48 de ore.

7. Hotărârea judecătorească prin care emite ordonanța președințială:
 - a) este supusă numai apelului în termen de 10 zile de la pronunțare dacă s-a dat cu citarea părților;
 - b) este executorie din primă instanță;
 - c) se va suspenda de drept prin introducerea apelului împotriva acesteia;
 - d) se bucură de autoritate de lucru judecat, după rămânerea definitivă, față de o cerere privind fondul dreptului.
8. În cadrul judecării unei cereri posesorii:
 - a) este admisibilă o cerere de intervenție voluntară;
 - b) este admisibilă o cerere de arătare a titularului dreptului;
 - c) este admisibilă o cerere reconvențională;
 - d) se emite o hotărâre judecătorească care este supusă numai apelului.
9. Anularea ofertei reale urmată de consemnațiune:
 - a) se va putea cere de creditor sau de debitor, în funcție de interesul fiecăruia;
 - b) trebuie introdusă în termen de 15 zile de la comunicarea încheierii emise de executorul judecătoresc prin care constată efectuarea plății și liberarea debitorului;
 - c) este de competența judecătoriei în circumscripția căreia s-a făcut consemnarea;
 - d) se realizează printr-o hotărâre care poate fi atacată cu apel în termen de 10 zile de la comunicare.
10. În ceea ce privește judecarea cererii de ordonanță de plată:
 - a) aceasta se face cu citarea părților potrivit dispozițiilor referitoare la pricinile urgente;
 - b) întâmpinarea este facultativă;
 - c) întâmpinarea nu se comunică reclamantului, acesta urmând a lua cunoștință de aceasta de la dosarul cauzei;
 - d) aceasta este de competența materială a tribunalului, indiferent de valoarea creanței.
11. Cererea în anularea ordonanței de plată:
 - a) poate fi introdusă numai de către debitor în cazul în care s-a admis cererea de ordonanță de plată;
 - b) presupune numai invocarea nerespectării cerințelor prevăzute pentru emiterea ordonanței de plată, neputând fi invocate cauze de stingere a obligației ulterioare emiterii ordonanței;
 - c) se soluționează de instanța superioară instanței care a pronunțat ordonanța de plată care va judeca în complet de 2 judecători;
 - d) suspendă de drept executarea ordonanței de plată.
12. Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă presupune:
 - a) derularea acesteia în scris, în camera de consiliu;
 - b) prezența obligatorie a părților pentru a da lămuririle necesare;
 - c) posibilitatea formulării unei cereri reconvenționale;
 - d) emiterea unei hotărâri judecătorești în termen de maximum 90 de zile de la primirea cererii sub sancțiunea închiderii dosarului.

13. În cadrul procedurii cu privire la cererile cu valoare redusă:
- a) regimul cheltuielilor de judecată urmează dreptul comun din procedura contencioasă;
 - b) părțile nu pot fi obligate la plata cheltuielilor de judecată;
 - c) cheltuielile de judecată nu pot fi cenzurate de către instanța de judecată;
 - d) instanța va putea să nu acorde cheltuielile de judecată care nu au fost necesare sau care au o valoare disproporționată în raport cu valoarea cererii.
14. În procedura cu privire la evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept:
- a) citarea pârâtului se va realiza potrivit normelor de drept comun;
 - b) cererea de evacuare se judecă, ca regulă, cu citarea părților;
 - c) judecarea cererii de evacuare se face de urgență, în camera de consiliu;
 - d) întâmpinarea este obligatorie.
15. În procedura cu privire la evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept, pârâtul:
- a) nu poate formula cerere reconvențională;
 - b) nu poate formula cerere de chemare în judecată a altei persoane;
 - c) nu poate formula cerere de chemare în garanție;
 - d) poate invoca apărări de fond privind temeinicia de fapt sau de drept a cererii, inclusiv lipsa titlului reclamantului.
16. Cererea în procedura privind înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzuca-piunii:
- a) este de competența judecătoriei în circumscripția căreia se află imobilul;
 - b) presupune anexarea unei liste cuprinzând numele, prenumele și domiciliul a cel puțin 2 martori;
 - c) poate fi formulată numai împotriva titularului înscris în cartea funciară;
 - d) se soluționează, în toate cazurile, după regulile procedurii necontencioase.
17. Cauțiunea judiciară:
- a) poate fi depusă numai în numerar;
 - b) constând în instrumente financiare, indiferent de natura acestora, presupune acordul părții în favoarea căreia se depune cauțiunea;
 - c) poate consta într-un drept de ipotecă imobiliară, sub unica condiție de a accepta expres beneficiarul;
 - d) se datorează dacă legea prevede expres darea unei cauțiuni.
18. Cauțiunea depusă se va restitui:
- a) la cererea celui interesat;
 - b) în cazul în care s-a soluționat definitiv procesul în legătură cu care s-a stabilit cauțiunea, fără nicio altă condiție;
 - c) după derularea unei proceduri care implică citarea părților;
 - d) din oficiu, dacă cererea pentru care s-a depus cauțiunea a fost respinsă.
19. Nu poate fi admisă ordonanța președințială care are ca obiect:
- a) desființarea unor lucrări efectuate fără autorizație;
 - b) cererea unui proprietar, de a obliga pe celălalt coproprietar să îi permită accesul în locuința pe care acesta o folosește în exclusivitate, chiar dacă reclamantul-pro-prietar are locuința asigurată în alt imobil;

- c) instituirea unui sechestrul judiciar, atunci când există pericolul iminent ca bunul ce se dorește a fi sechestrat să fie înstrăinat sau distrus;
 - d) solicitarea de a se constata de urgență o anumită stare de fapt ce ar putea să înceteze ori să se schimbe până la ajungerea procesului de fond în faza administrării probelor.
20. În procesele de divorț este competentă teritorial:
- a) judecătoria de la ultimul domiciliu comun al soților;
 - b) judecătoria de la domiciliul pârâtului, dacă soții nu au avut domiciliu comun;
 - c) judecătoria de la domiciliul pârâtului, dacă niciunul din soți nu mai locuiește în circumscripția judecătoriei de la ultimul domiciliu comun;
 - d) judecătoria de la domiciliul reclamantului, dacă pârâtul nu are locuința în țară și instanțele române sunt competente internațional.

Răspunsurile grile:

1 ad, 2 c, 3 abc, 4 bcd, 5 -, 6 ac, 7 b, 8 d, 9 bcd, 10 ac, 11 -, 12 ac, 13 d, 14 bc, 15 abcd, 16 ab, 17 d, 18 acd, 19 abcd, 20 abcd

1. S.C. „TT” S.A. a chemat în judecată pe B.A. și B.D. pentru ca, pe cale de ordonanță președințială, să se dispună sistarea lucrării de supraetajare și renovare a imobilului proprietatea lor care se învecinează cu clădirea aflată în administrarea reclamantei și având zid comun cu cea a pârâților.

Reclamanta a mai cerut obligarea pârâților la plata sumei de 150.000 lei, reprezentând contravaloarea expertizelor efectuate și a lucrărilor necesare pentru refacerea structurii de rezistență a acestui imobil ce a fost afectat ca urmare a construcțiilor realizate în folosul lor și la cheltuieli de judecată.

La rândul lor, D.V. și V.L., chiriași ai imobilului administrat de către reclamantă, au formulat cerere de intervenție principală, solicitând să fie despăgubiți cu o sumă de bani pentru prejudiciul cauzat ca urmare a lucrărilor efectuate în folosul clădirii pârâților, fără autorizație: deteriorarea unor bunuri, diminuarea gradului de confort al locuinței pe care o ocupă, mergând până la pierderea totală a folosinței uneia dintre camere, pe durata consolidării imobilului.

Ce a decis instanța cu privire la fiecare capăt de cerere cu care a fost investită?

2. Prin cererea formulată la Judecătoria Sectorului 4 București, A.B. a chemat în judecată pe A.L. solicitând instanței să dispună desfacerea căsătoriei soților din culpa exclusivă a lui A.B. și partajarea bunurilor comune.

La prima zi de înfățișare, pârâtul A.L. a formulat cerere reconvențională solicitând ca pentru aceleași fapte prezentate de reclamantă în cererea de chemare în judecată instanța să dispună desfacerea căsătoriei din culpa ambilor soți.

Reclamanta a invocat excepția de tardivitate a cererii reconvenționale, arătând că aceasta trebuia făcută odată cu întâmpinarea, sub sancțiunea decăderii.

În cauză s-a formulat o cerere de intervenție principală de către S.H. Intervenientul a solicitat să fie scos din masa bunurilor de împărțit autoturismul care îi fusese vândut printr-un act sub semnătură privată de către A.L.

Reclamanta s-a opus la admiterea în principiu a cererii de intervenție motivând că pricina are un caracter personal.

Răspundeți la excepția de tardivitate a depunerii cererii reconvenționale, invocată de A.B. Care este efectul neformulării unei cereri reconvenționale de către A.L.?

Considerați că cererea de intervenție este admisibilă? Motivați.

3. Prin cererea de chemare în judecată din 1.03.2013, reclamantul E.T. a solicitat obligarea pârâtului O.P., pe calea ordonanței președințiale, să ridice materialele depozitate în anul 2010 pe terenul coproprietatea acestora.

Ce soluție va pronunța instanța?

4. Prin cererea de chemare în judecată, A.D. a solicitat pe calea ordonanței președințiale desființarea unor lucrări de împrejmuire și a unor lucrări de construcție efectuate de O.L.

Reclamantul a motivat cererea prin faptul că împrejmuirea și lucrările afectează terenul proprietatea sa.

Pârâtul O.L. a arătat că, în legătură cu terenul în cauză, între părți există un litigiu privind grănițuirea, că a efectuat împrejmuirea și lucrările la data la care nu cunoștea pretențiile lui A.D. cu privire la teren și că, din momentul în care A.D. a formulat acțiune în grănițuire, nu a mai continuat lucrările.

Ce va decide instanța cu privire la cererea formulată de A.D.?

5. F.L. a solicitat în contradictoriu cu G.P. obligarea pârâtului să permită accesul către spațiile destinate folosinței comune ale imobilului situat în București sector 6, în care locuiesc ambele părți. Reclamantul și-a întemeiat cererea pe dispozițiile art. 996 și urm. NCPC.

În motivarea cererii reclamantul a arătat că, în mod abuziv, pârâtul refuză să permită accesul către podul imobilului și uscătorie. Reclamantul a arătat că pârâtul a schimbat încuietorile ușilor de acces către podul imobilului și uscătorie, fapt ce face imposibil accesul celorlalți proprietari de apartamente din imobilul respectiv.

Pârâtul nu a contestat faptele prezentate de reclamant și nici împrejurarea că podul imobilului și uscătoria nu ar fi spații comune ale imobilului, dar a solicitat respingerea cererii deoarece cererea reclamantului nu are un caracter vremelnic.

Ce va decide instanța?

6. Prin sentința civilă nr. XXX/22.04.2013, Judecătoria Slatina a respins ca nesusținută acțiunea de divorț formulată de reclamantul D.M. împotriva pârâtei D.C.

Pentru a pronunța această soluție, instanța a reținut că la termenul din 22.04.2013 ambele părți au lipsit în mod nejustificat.

Împotriva sentinței, reclamantul a declarat apel.

Ce va decide instanța de apel?

7. Fiind investită cu cererea de împărțeală judiciară formulată de reclamantul C.R. în contradictoriu cu ceilalți doi coproprietari ai unui imobil, instanța a pronunțat o încheiere de admitere în principiu, stabilind calitatea de coproprietari a părților și drepturile ce revin fiecăruia și a acordat termen pentru administrarea probelor pentru stabilirea valorii bunului de împărțit și a loturilor.

Printr-o petiție depusă la dosar, reclamantul C.R. a arătat că alături de cei trei coproprietari mai are un drept de proprietate și D.V., solicitând introducerea acestuia în cauză și stabilirea cotei ce îi revine.

Instanța a respins cererea considerând că, după pronunțarea încheierii de admitere, în principiu nicio cerere care să tindă la schimbarea cadrului procesual nu mai este posibilă.

Expertul desemnat de instanță a stabilit valoarea masei partajabile de 50.000 lei. Instanța a constatat din oficiu că C.R. nu a fost citat cu ocazia efectuării expertizei și, după ce a pus în discuția părților acest fapt, a dispus refacerea raportului de expertiză de către alt expert. Al doilea expert a stabilit valoarea bunului supus partajului de 150.000 lei. Instanța a luat în considerare în pronunțarea hotărârii o valoare a imobilului de 100.000 lei, motivând că aceasta reprezintă media celor două valori diferite determinate de cei doi experți desemnați în cauză.

Deoarece niciuna din părți nu s-a declarat de acord să plătească sulta și imobilul nu era partajabil în natură, instanța a dispus scoaterea la vânzare a bunului, stabilind un termen de 6 luni pentru finalizarea operațiunilor de vânzare.

Comentați legalitatea măsurilor luate de instanță.

Care este calea de atac ce poate fi exercitată împotriva încheierii de admitere în principiu, împotriva încheierii prin care s-a dispus scoaterea la vânzare a bunului supus partajului?

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul XI. Drept execuțional civil

Secțiunea 1. Considerații generale privind executarea silită¹

1.1. Definirea executării silite. Sediul materiei

Acțiunea civilă cuprinde printre mijloacele procesuale organizate de lege pentru protecția dreptului subiectiv civil și executarea silită, iar dreptul la acțiune, adică posibilitatea de a recurge la forța de constrângere a statului, implică și dreptul de a obține executarea silită, deoarece altfel ar fi incomplet și lipsit de eficiență. Cu alte cuvinte, judecata și executarea silită nu reprezintă decât două faze ale aceleiași instituții – acțiunea civilă –, astfel încât trecând de la o fază la cealaltă nu ieșim din câmpul dreptului la acțiune. Totuși există o particularitate, în sensul că în faza judecătii primează aspectul de protecție, iar în faza executării silite, ceea ce domină este aspectul de constrângere². *Așa fiind, executarea silită poate fi definită ca fiind procedura prin mijlocirea căreia titularul unui drept subiectiv civil recunoscut printr-un titlu executoriu constrânge, cu ajutorul organelor competente, pe cel care îi încălcase dreptul de a executa prestația specificată în titlu, asigurându-se în felul acesta respectarea dreptului și restabilirea ordinii de drept încălcate.*

Executarea silită nu reprezintă o fază obligatorie a procesului deoarece ea intervine, totuși, numai în măsura în care debitorul nu execută voluntar obligația înscrisă în titlul executoriu. Această idee este redată foarte clar în Noul Cod de

¹ A se vedea pentru reglementarea veche S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Tratat de executare silită*, Ed. Lumina Lex, București, 2001; E. Oprina, *Executarea silită în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2011. Pentru reglementarea din NCPC, a se vedea pentru dezvoltări E. Oprina, I. Gârbuleț, *Tratat teoretic și practic de executare silită*, vol. I și II, Ed. Universul Juridic, București, 2013; E. Oprina, C. C. Dinu, M. Stancu, Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 289-1095; H. Țiț, *Executarea silită. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2016; G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1001-1357.

² A se vedea E. Herovanu, *Teoria execuțiunii silite*, Ed. Cioflec, București, 1942, p. 20 și 34-42; M. Eliescu, *Unele probleme privitoare la prescripția extinctivă, în cadrul unei viitoare reglementări legale*, în SCJ nr. 1/1956, p. 236-237; V. M. Ciobanu, G. Boroi, Tr. C. Briciu, *Curs selectiv*, 2011, p. 474-479.

procedură civilă. Astfel, art. 622 prevede că obligația stabilită prin titlu executoriu se aduce la îndeplinire de bunăvoie, iar în caz contrar aceasta se aduce la îndeplinire prin executare silită, care începe odată cu sesizarea organului de executare. Totuși, executarea unor obligații de a face, precum înscrierea sau radierea unui drept, act sau fapt dintr-un registru public, emiterea unei autorizații, eliberarea unui certificat sau predarea unui înscris și altele asemenea, se poate obține la simpla cerere a persoanei îndreptățite, făcută în temeiul unui titlu executoriu, fără a fi necesară intervenția executorului judecătoresc, dacă prin lege nu se dispune altfel. În caz de neconformare, creditorul poate recurge la executarea silită. În sfârșit, vânzarea de către creditor a bunurilor mobile ipotecate în condițiile art. 2.445 din Codul civil se face cu încuviințarea instanței, fără intervenția executorului judecătoresc.

Pe de altă parte, art. 628 alin. 1 din NCPC prevede că pot fi executate silit obligațiile al căror obiect constă în plata unei sume de bani, predarea unui bun ori a folosinței acestuia, desființarea unei construcții, a unei plantații ori a altei lucrări, încredințarea minorului, stabilirea locuinței și vizitarea acestuia sau în luarea unei alte măsuri stabilite prin titlul executoriu. În cazul în care prin titlul executoriu au fost acordate dobânzi, penalități sau alte sume, fără să fi fost stabilit cuantumul acestora, ele vor fi calculate de executorul judecătoresc, în principal, potrivit criteriului stabilit în titlu, iar în cazul în care titlul executoriu nu cuprinde un criteriu, în funcție de rata inflației. În astfel de situații, executorul, la cererea creditorului, poate și actualiza valoarea obligației principale stabilite în bani³, indiferent de izvorul ei (art. 628 alin. 2 și 3). În cazul în care titlul executoriu nu cuprinde dobânzi, penalități sau alte sume, dar acestea sunt datorate în virtutea legii, acestea vor fi stabilite de instanța de executare la cererea creditorului. Instanța se va pronunța prin încheiere odată cu citarea părților.

Executarea silită este reglementată de art. 622-914, care constituie cartea a V-a din Noul Cod de procedură civilă⁴. În afară de aceste dispoziții care constituie dreptul comun în materia executării silite, există și unele acte normative speciale, cum ar fi, de exemplu, Codul de procedură fiscală, adoptat prin Legea nr. 207/2015⁵, cu modificările ulterioare, ce reglementează drepturile și obligațiile părților din raporturile juridice fiscale privind administrarea impozitelor și taxelor datorate bugetului de stat și bugetelor locale, prevăzute de Codul fiscal, a drepturilor vamale și a creanțelor provenind din contribuții, amenzi și ale sume ce constituie venituri ale bugetului general consolidat, în măsura în care prin lege nu se dispune altfel⁶.

³ Cheltuielile de judecată se circumscriu noțiunii de obligație principală în titlul executoriu reprezentat de o hotărâre judecătorească și pot fi supuse actualizării în cadrul executării silite (ICCJ, completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, dec. nr. 34/2015, publicată în M. Of., Partea I, nr. 945 din 21 decembrie 2015).

⁴ A se vedea și M. Dinu, R. Stanciu, *Executarea silită în noul Cod de procedură civilă*, Ed. Hamangiu, București, 2015.

⁵ Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală, publicată în M. Of., Partea I, nr. 547 din 23 iulie 2015, intrată în vigoare la data de 1 ianuarie 2016.

⁶ A se vedea pentru dezvoltări D. Dascălu, *Contenciosul fiscal*, Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2013.

În cele ce urmează noi ne vom ocupa numai de reglementarea de drept comun, care constituie reglementarea generală (art. 631 NCPC).

1.2. Participanții la executarea silită

Ca și în cazul judecătii, executarea silită reprezintă o activitate complexă, la a cărei realizare își aduc contribuția părțile, instanța, organele de executare, procurorul și, eventual, alți participanți. Noul Cod face chiar o enumerare a lor. Astfel, în alin. 1 al art. 643 se arată că participanții la executarea silită sunt: 1. părțile; 2. terții garanți; 3. creditorii intervenienți; 4. instanța de executare; 5. executorul judecătoresc; 6. Ministerul Public; 7. agenții forței publice; 8. martorii asistenți, experții, interpreții și alți participanți, în condițiile anume prevăzute de lege. Prin alin. 2 se precizează că participanților de la pct. 4-8 li se aplică în mod corespunzător dispozițiile art. 41 și următoarele referitoare la incompatibilitate.

Părțile, care se numesc în această fază creditor și debitor, au aceleași drepturi și obligații ca și în faza judecătii, dar și unele specifice. Astfel, creditorul are dreptul de a porni sau nu executarea silită ori de a renunța la executarea începută și de a alege forma de executare sau debitorul pe care-l urmărește, în cazul obligațiilor solidare, dar și obligația de a acorda executorului judecătoresc, la cererea acestuia, sprijinul efectiv și să avanseze cheltuielile necesare îndeplinirii actelor de executare. Debitorul are dreptul de a cere executorului să aplice compensația legală, dacă are și el o creanță constatată prin titlu executoriu, împotriva creditorului, dar și obligația de a acorda executorului judecătoresc acces liber la bunurile sale, de a nu se opune executării, de a nu înstrăina bunurile în fraudă creditorilor, de a suporta cheltuielile de executare. Dacă bunurile sale au fost sechestrate și de un alt executor, debitorul are obligația să informeze asupra acestui aspect. Calitatea de creditor sau debitor se poate transmite oricând în cursul executării silită, în condițiile legii (art. 644-646).

De asemenea, specific acestei faze este faptul că poate exista numai o coparticipare procesuală activă, adică mai mulți creditori, deoarece executarea are caracter unipatrimonial și formele de executare trebuie îndeplinite față de fiecare debitor separat⁷. Creditorul, în condițiile legii, poate urmări, în limita creanței și a accesoriilor acesteia, concomitent sau, după caz, separat, și bunurile terților care au garantat plata datoriilor debitorului, drepturile și obligațiile acestuia aplicându-se în mod corespunzător și terților garanți, dacă legea nu dispune altfel. Dacă se urmărește numai terțul fidejutor ori garant ipotecar, toate actele de executare vor fi comunicate și debitorului principal, care va fi introdus din oficiu în procedura de urmărire silită (art. 647).

La urmărirea pornită de un creditor, *orice creditor al debitorului poate, în condițiile art. 689 și urm. NCPC, interveni în procedura de executare silită aflată în*

⁷ Excepțional, poate fi vorba de o coparticipare pasivă atunci când un creditor comun urmărește bunuri ale coproprietarilor, cel mai probabil în cazurile proprietății aflate în devălmășie. În acest caz, executarea prezintă o particularitate, și anume aceea că se urmărește un patrimoniu comun.

curs până la data fixării de către executor a termenului pentru valorificarea bunurilor urmăribile, iar după depunerea sau consemnarea sumelor realizate din urmărire, poate să participe la distribuirea acestora, potrivit dispozițiilor art. 863 și urm. NCPC (art. 648). Intervenția în executarea silită începută de alt creditor este o creație a noului Cod de procedură civilă⁸. Ea estompează diferențele dintre creditorul urmăritor și ceilalți creditori, care din diverse motive nu au început executarea silită. Se aplică urmăririi silite mobiliare, imobiliare și popririi, iar nu și executării silite directe ori obligațiilor de a face sau a nu face.

Pot interveni în executarea silită: creditorii care au deja un titlu executoriu contra debitorului; creditorii care au luat măsuri asigurătorii asupra bunurilor acestuia; creditorii care au un drept real de garanție sau, după caz, un drept de preferință asupra bunului urmărit, conservat în condițiile prevăzute de lege; creditorii chirografari titulari ai unor creanțe bănești rezultate din înregistrări cu dată certă ori din registre ținute cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

Spre deosebire de creditorii urmăritori, creditorii intervenienți nu trebuie să aibă în mod necesar un titlu executoriu.

În ceea ce privește termenul în care se face cererea de intervenție, trebuie făcută o distincție între:

- Creditorii chirografari – în cazul lor cererea poate fi formulată până la termenul stabilit de către executor pentru valorificarea; sancțiunea nedepunerii cererii de intervenție în termen este aceea că acestor creditori le rămâne doar dreptul să participe la distribuirea părții din suma rămasă după îndeplinirea drepturilor creditorilor urmăritori, a creditorilor garantați sau privilegiați și a celor care au intervenit în timp util;

- creditorii care au un drept real de garanție asupra bunurilor urmărite și care este conservat în condițiile prevăzute de lege, creditorii care au creanțe având ca obiect venituri datorate bugetului general consolidat sau bugetului Uniunii Europene, precum și alți creditori privilegiați – aceștia au dreptul să participe la distribuire după rangul conferit de dreptul lor de preferință, chiar dacă cererea de intervenție a fost făcută după expirarea termenului stabilit de lege, dacă și-au depus titlurile de creanță în termenul prevăzut pentru depunerea titlurilor de creanță (art. 869 alin. 2), în vederea întocmirii proiectului de distribuire a sumei rezultate din urmărire.

Cererea de intervenție se depune la executorul judecătoresc, acesta fiind obligat să o înainteze instanței de executare. Aceasta se pronunță prin încheiere dată în camera de consiliu, fără citarea părților. Totuși, dacă creditorii intervenienți nu au titlu executoriu, instanța va convoca în camera de consiliu, de urgență și în termen scurt, debitorul și creditorii care nu au titlu executoriu, pentru recunoașterea de către debitor a creanțelor. Dacă debitorul nu se înfățișează, se consideră că recunoaște toate creanțele reclamate prin cererile de intervenție. Dimpotrivă, dacă debitorul contestă, în tot sau în parte, creanțele reclamate, creditorii intervenienți ale căror creanțe au fost contestate au dreptul să solicite instanței, cu plata

⁸ Pentru analiza instituției a se vedea, C. C. Dinu, *Aspecte procesuale cu privire la intervenția creditorilor în cursul executării silite pornite de alt creditor*, în RRES nr. 3/2012.

prealabilă a cauțiunii prevăzute la art. 719 alin. (2), să dispună executorului judecătoresc ca sumele reclamate să fie puse deoparte, dacă, în termen de 5 zile de la data când a avut loc convocarea în camera de consiliu, aceștia fac dovada că au introdus acțiune în justiție în scopul obținerii titlului executoriu. În interiorul termenului de 5 zile orice eliberare sau distribuire a sumelor rezultate din urmărire se suspendă de drept, iar după trecerea acestora, instanța va decide asupra suspendării până la soluționarea litigiului printr-o hotărâre definitivă. Dacă instanța dispune suspendarea, aceste sume vor fi consemnate până la soluționarea litigiului printr-o hotărâre definitivă, cu excepția situației în care ar fi pretinse de alți creditori în rang util.

În ceea ce privește *efectele admiterii cererii de intervenție*, trebuie distins între:

- cele față de *creditorii intervenienți* – creditorii intervenienți și cei ale căror creanțe au fost recunoscute de către debitor pot să participe la distribuirea sumei rezultate din urmărire, în limita sumelor reclamate sau, după caz, recunoscute; dacă au titluri executorii, ei pot să participe, în condițiile legii, și la urmărirea bunurilor debitorului și să solicite efectuarea unor acte de executare silită; creditorii intervenienți ale căror creanțe au fost contestate, în tot sau în parte, de către debitor și care au cerut instanței ca sumele reclamate să fie puse deoparte pot participa numai la distribuirea sumelor consemnate, în afară de cazul în care ar fi pretinse de alți creditori în rang util;

- cele față de *creditorii urmăritori* – ei nu se pot opune cererilor de intervenție făcute de alți creditori, în afară de cazul în care ei fac dovada că aceștia au acționat în fraudă drepturilor lor; ei pot însă, contesta, repartizarea creanțelor potrivit proiectului de distribuire a sumelor rezultate din urmărire întocmit de către executor; au dreptul de a le indica creditorilor intervenienți chirografari, existența și a altor bunuri ale debitorului, care pot fi urmărite în mod util, invitându-i să ceară extinderea urmăririi și asupra acestor bunuri, dacă au titlu executoriu, și să avanseze, în toate cazurile, cheltuielile necesare pentru extindere, iar dacă aceștia nu dau curs notificării, creditorul urmăritor are dreptul de a fi preferat acestora la distribuirea sumei rezultate din urmărire.

Instanța judecătorească participă și ea în această fază, deoarece art. 651 alin. 1 NCPC stabilește că instanța de executare este judecătoria în a cărei circumscripție se află, la data sesizării organului de executare, domiciliul sau, după caz, sediul debitorului⁹, în afara cazurilor în care legea dispune altfel¹⁰. Schimbarea domiciliului/sediului după începerea executării nu afectează competența executorului. Instanța de executare soluționează cererile de încuviințare a executării silit, contestațiile la

⁹ Inițial, instanța de executare era cea de la sediul executorului judecătoresc care face executarea, dar dispoziția legală a fost declarată neconstituțională (CCR, dec. nr. 348/2014, publicată în M. Of., Partea I, nr. 529 din 16 iulie 2014). Pentru critica acestei hotărâri, a se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, Gh. L. Zidaru, *Consecințele declarării neconstituționalității art. 650 alin. 1 din NCPC*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 25 iulie 2014.

¹⁰ Dacă domiciliul sau, după caz, sediul debitorului nu se află în țară, este competentă judecătoria în a cărei circumscripție se află, la data sesizării organului de executare, domiciliul sau, după caz, sediul creditorului, iar dacă acesta nu se află în țară, judecătoria în a cărei circumscripție se află sediul biroului executorului judecătoresc investit de creditor.

executare, precum și orice alte incidente apărute în cursul executării silită, cu excepția celor date de lege în competența altor instanțe sau organe. Dacă prin lege nu se dispune altfel, instanța de executare se pronunță prin încheieri care sunt executorii și pot fi atacate numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare (alin. 4)¹¹.

În această fază intervin și *organele de executare*. Potrivit art. 623 NCPC, executarea silită a oricărui titlu executoriu, cu excepția celor care au ca obiect venituri datorate bugetului de stat consolidat sau bugetului Uniunii Europene și bugetului Comunității Europene a Energiei Atomice, se realizează numai de către executorul judecătoresc, chiar dacă prin legi speciale se dispune altfel. Au fost desființate în acest fel corpurile de executori proprii care funcționau pe lângă bănci, instituții financiare nebankare sau alte organisme ori autorități, rămânând alături de executorii judecătorești doar executorii fiscali.

Dacă prin lege nu se dispune altfel, hotărârile judecătorești și celelalte titluri executorii se execută de către executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel, după distincțiile pe care le face art. 652. Când, privitor la aceleași bunuri, se efectuează mai multe executări silită de către executori judecătorești diferiți, se poate dispune conexarea executorilor în condițiile art. 654¹². Aceeași soluție este posibilă și în cazul în care unele executări pornite de executorul judecătoresc, la cererea unui creditor, iar altele direct de către alți creditori (ex. în temeiul art. 2435-2477 NCC), în cazurile anume prevăzute de art. 655¹³. În îndeplinirea atribuțiilor și îndatoririlor sale, executorul judecătoresc va întocmi încheieri¹⁴, procese-verbale și alte acte de procedură cu formele și în termenele prevăzute de lege (art. 656-657 NCPC).

¹¹ Forma actuală a art. 651 alin. 4 a fost stabilită recent, prin Legea nr. 17/2017. Anterior, conform modificării intervenite prin Legea nr. 138/2014, alin. 4 avea următorul cuprins: „în toate cazurile instanța de executare se pronunță prin încheiere executorie care poate fi atacată numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare, dacă prin lege nu se prevede altfel”. Sub imperiul modificării aduse prin Legea nr. 138/2014, în doctrină s-a reținut că se remarcă o modificare de concepție a legiuitorului, în sensul că toate hotărârile instanței de executare, inclusiv în ceea ce privește contestațiile la executare se numesc încheieri, iar termenul pentru exercitarea apelului este redus la 10 zile [E. Oprina, în *Noul Cod...* (V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 410]. Soluția era corectă. Totuși, de ce s-a modificat art. 651 alin. 4 prin Legea nr. 17/2017 mutându-se înaintea expresia „dacă prin lege nu se prevede altfel” și renunțându-se la „în toate cazurile” („Dacă prin lege nu se dispune altfel, instanța de executare se pronunță prin încheieri care sunt executorii și pot fi atacate numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare”). Desigur, ar putea fi numai eliminarea unei contradicții între „în toate cazurile” și „dacă prin lege nu se prevede altfel”.

¹² Conexarea se dispune de instanța de executare în circumscripția căreia a început prima executare. Cererea se poate face de către oricare dintre executorii judecătorești sau de către persoana interesată. Instanța se pronunță prin încheiere, executorie, dată cu citirea părților. Conexarea va opera în favoarea executorului judecătoresc care a îndeplinit actul de executare cel mai avansat; dacă executările sunt în același stadiu, conexarea se face în favoarea celui care a început prima executare.

¹³ Reunirea dosarelor se face în favoarea executorului judecătoresc, dacă legea specială nu prevede contrariul. O normă contrară o constituie cea de la art. 220 alin. 13 C. pr. fisc., potrivit căreia în caz de concurs între executarea silită începută pe baza unor creanțe fiscale și executarea silită pornită potrivit dreptului comun, conexarea operează în favoarea organelor de executare fiscale.

¹⁴ Dacă prin lege nu se prevede altfel, încheierile se dau fără citirea părților, se comunică acestora, sunt executorii de drept și pot fi atacate numai cu contestație la executare.

În tot cursul executării, executorul judecătoresc este obligat să aibă rol activ, stăruind, prin toate mijloacele admise de lege, pentru realizarea integrală și cu celeritate a obligației prevăzute în titlul executoriu, cu respectarea dispozițiilor legii, a drepturilor părților și ale altor persoane interesate (art. 627).

Ministerul Public sprijină, în condițiile legii, executarea hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii, iar în cazurile anume prevăzute de lege, este obligat să ceară punerea în executare a hotărârilor judecătorești (art. 658). Potrivit art. 92 alin. 5 NCPC, procurorul poate să ceară punerea în executare a oricărui titluri executorii emise în favoarea persoanelor prevăzute la art. 92 alin. 1, adică minori, persoanele puse sub interdicție și dispăruți.

În cazurile prevăzute de lege, precum și atunci când executorul judecătoresc consideră necesar, *organele de poliție, jandarmerie sau alți agenți ai forței publice*, după caz, sunt obligați să sprijine îndeplinirea promptă și efectivă a tuturor actelor de executare silită, fără a condiționa îndeplinirea acestei obligații de plata unor sume de bani sau de efectuarea unei alte contraprestații. Executorul se va adresa autorității competente pentru a asigura concursul forței publice, care va trebui să ia măsuri de urgență pentru a se evita tergiversarea sau împiedicarea executării (art. 659). Acest rol reprezintă una din modalitățile prin care statul își îndeplinește obligația înscrisă în art. 626, de a asigura, prin agenții săi, executarea în mod prompt și efectiv hotărârile judecătorești și alte titluri executorii, deoarece în caz de refuz, cei vătămați au dreptul la repararea integrală a prejudiciului suferit.

La cererea executorului judecătoresc, *terții* – fie că sunt persoane care datorează sume de bani debitorului urmărit ori dețin bunuri urmăribile ale acestuia, fie că sunt organe fiscale, instituțiile publice, instituțiile de credit sau orice alte persoane – sunt obligați să comunice datele și informațiile necesare realizării executării silite, chiar dacă prin legi speciale se dispune altfel. Instanța de executare, la cererea executorului sau a părții interesate, poate lua măsurile prevăzute la art. 187 alin. 1 pct. 2 lit. f și la art. 189 (amenda judiciară și despăgubiri). Potrivit dispozițiilor noului Cod, în cazul în care cei sesizați nu dispun de informații sau refuză să le dea, executorul poate sesiza Ministerul Public pentru a întreprinde măsurile necesare aflării informațiilor¹⁵. El are de asemenea acces liber la cartea funciară, la registrul comerțului și la alte registre publice care conțin date despre bunurile debitorului ori poate solicita instanței de executare datele și informațiile la care se referă art. 154 alin. 8 (art. 660).

Martorii asistenți participă, în cazurile și condițiile prevăzute de lege, la pătrunderea executorului judecătoresc într-o locuință, în localuri, depozite sau alte încăperi, în vederea sechestrării și ridicării bunurilor debitorului. Ei pot fi invitați și în alte cazuri, dacă apreciază executorul judecătoresc, sau la cererea părților. Dacă prin lege nu se dispune altfel, numărul martorilor asistenți trebuie să fie de cel puțin doi (art. 661-662).

¹⁵ Curtea Constituțională a decis că textul care permitea Ministerului Public să interfereze cu executarea silită prin obținerea de informații necesare realizării creanțelor este neconstituțional (dec. 473/2013, publicată în M. Of., Partea I, nr. 30 din 15 ianuarie 2014).

1.3. Sintează privind organizarea și exercitarea profesiei de executor judecătoresc¹⁶

1.3.1. Rolul executorilor judecătorești.

Condiții necesare pentru a fi executor.

Biroul executorului judecătoresc

Potrivit art. 1 alin. 1 din Legea nr. 188/2000, republicată în anul 2011, executarea silită a dispozițiilor cu caracter civil din titlurile executorii se efectuează de către executorii judecătorești, dacă legea nu prevede altfel. Executorii judecătorești sunt învestiți să îndeplinească un serviciu de interes public (art. 2 alin. 1), dar ei exercită o profesie liberală. Pentru că totuși ei îndeplinesc un serviciu de interes public și actele îndeplinite de ei sunt acte de autoritate publică, cu forța probantă prevăzută de lege, coordonarea și controlul activității executorilor judecătorești se exercită de către Ministerul Justiției (art. 2 alin. 2 și art. 4). Rolul executorilor judecătorești a sporit considerabil după intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură civilă, deoarece, așa cum am arătat deja, prin art. 614 s-a prevăzut că executarea silită a oricărui titlu executoriu, cu excepția celor care au ca obiect venituri datorate bugetului general consolidat sau bugetului Uniunii Europene și bugetului Comunității Europene a Energiei Atomice, se realizează numai de către executorul judecătoresc, chiar dacă prin legi speciale se dispune altfel. În alte cuvinte, cu excepția executorilor fiscali, nu mai există categoriile de executori proprii ai diferitelor organisme care existau potrivit unor legi speciale.

Legea nr. 188/200 stabilește în art. 15 condițiile necesare pentru a fi executor judecătoresc: a) are cetățenia română și domiciliul în România; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) este licențiată în drept; d) nu are antecedente penale și se bucură de o bună reputație; e) cunoaște limba română; f) este aptă din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției; g) a îndeplinit timp de 2 ani funcția de executor judecătoresc stagiar și a promovat examenul de definitivat sau, după caz, a exercitat timp de 3 ani o funcție de specialitate juridică și a promovat concursul sau examenele de admitere în profesie. Sunt scutite de examen persoanele care au exercitat timp de 5 ani funcția de judecător, procuror sau avocat, cu condiția să fi promovat examenul de definitivat în profesia din care provin. Executorul judecătoresc este numit de ministrul justiției, în baza cererii celui interesat și după verificarea îndeplinirii condițiilor prevăzute de art. 15. Tabloul executorilor judecătorești se întocmește și se actualizează anual de Consiliul Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești (U. N. E. J.), se publică în Monitorul Oficial al României, partea I și se transmite instanțelor judecătorești (art. 16).

¹⁶ Pentru analiza organizării profesiei de executor judecătoresc și a activității acestuia, dar și pentru reperele istorice ale acestei profesii, a se vedea P. Pop, în *Instituții judiciare*, p. 500-582; A. Stoica, *Executorii judecătorești. Evoluție istorică – Norme și valori contemporane*, Ed. Universul Juridic, București, 2013; I. Gârbuleț, *Organizarea și exercitarea profesiei de executor judecătoresc*, Ed. Hamangiu, București, 2007.

Urmare a desființării corpurilor de executori proprii, prin Legea nr. 287 din 14 decembrie 2011, s-a dispus ca aceștia, la cerere, să fie numiți, după caz, executori judecătorești sau executori judecătorești stagiaari dacă îndeplinesc condițiile generale prevăzute de art. 15 lit. a-f, fără concurs sau examen de admitere în profesie.

Activitatea executorilor judecătorești se desfășoară în cadrul unui birou în care pot funcționa unul sau mai mulți executori asociați, cu personal auxiliar corespunzător. Prin asocierea în cadrul unei societăți profesionale, executorul judecătoresc nu își pierde dreptul la biroul individual. Executorul judecătoresc sau executorii asociați titulari ai unui birou pot angaja executori judecătorești stagiaari, alt personal de specialitate, precum și personal auxiliar corespunzător, necesar pentru desfășurarea activității biroului. Numărul executorilor judecătorești se stabilește și se actualizează anual de ministrul justiției, cu consultarea Consiliului U.N.E.J., în funcție de cerințele locale determinate de întinderea teritoriului, de volumul de activitate și de numărul locuitorilor, în așa fel încât la 15.000 de locuitori să revină cel puțin un executor judecătoresc. În circumscripția unei judecătării pot funcționa unul sau mai mulți executori judecătorești, a căror competență teritorială se întinde pe tot cuprinsul curții de apel în a cărei rază teritorială se află judecătoria (art. 12-14).

1.3.2. Competența executorilor judecătorești. Conexarea executărilor

Competența materială a executorilor judecătorești este stabilită de art. 7 din Legea nr. 188/2000, care prevede că are următoarele atribuții: a) punerea în executare a dispozițiilor cu caracter civil din titlurile executorii; b) notificarea actelor judiciare și extrajudiciare; c) comunicarea actelor de procedură; d) recuperarea pe cale amiabilă a oricărei creanțe; e) aplicarea măsurilor asigurătorii depuse de către instanțele judecătorești; f) constatarea unor stări de fapt în condițiile stabilite prin Codul de procedură civilă; g) întocmirea proceselor-verbale de constatare, în cazul ofertei reale urmate de consemnarea sumei de către debitor, potrivit dispozițiilor Codului de procedură civilă; h) întocmirea, potrivit legii, a protestului de neplată a cambiilor, biletelor la ordin și a cecurilor, după caz; i) orice alte acte sau operațiuni date de lege în competența lui.

În îndeplinirea atribuțiilor și îndatoririlor sale legate de punerea în executare a titlurilor executorii, executorul judecătoresc va întocmi încheieri, procese-verbale și alte acte de procedură cu formele și în termenele prevăzute de lege (art. 53 alin. 1 din Legea nr. 188/2000 și art. 656 NCPC).

Cât privește competența teritorială, executorii judecătorești își îndeplinesc atribuțiile în circumscripția curții de apel în raza căreia se află judecătoria pe lângă care funcționează dacă prin lege nu se dispune altfel (art. 8). Legea stabilește și anumite reguli speciale în funcție de specificul atribuțiilor prevăzute în art. 7. Astfel: în cazul prevăzut la art. 7 lit. a, este competent executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială urmează să se

facă executarea, în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă (art. 652 NCPC); în cazul prevăzut la art. 7 lit. f, este competent executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială se va face constatarea; în celelalte cazuri prevăzute la art. 7, este competent orice executor judecătoresc investit de partea interesată în condițiile legii.

Dacă se ivește un conflict de competență între mai multe birouri de executori judecătorești, el se rezolvă în condițiile stabilite de art. 11 din Legea nr. 188/2000¹⁷.

Când, privitor la aceleași bunuri, se efectuează mai multe executări silite de către executori judecătorești diferiți, instanța de executare (care, așa cum am arătat, potrivit art. 651 NCPC, este judecătoria în circumscripția căreia se află, la data sesizării organului de executare, domiciliul/sediul debitorului în afara cazurilor în care legea dispune altfel) în circumscripția căreia a început prima executare, la cererea persoanei interesate sau a oricăruia dintre executori, le va conexa, dispunând să se facă o singură executare de către executorul judecătoresc care a îndeplinit actul de executare cel mai înaintat, iar dacă executările sunt în același stadiu, de către executorul care a început cel dintâi executarea. Conexarea se dispune în favoarea executorului judecătoresc și, în cazul în care au fost pornite executări silite de către un executor judecătoresc, și direct de către un alt creditor, în cazurile prevăzute de lege, dacă executarea vizează aceleași bunuri (art. 654-655 NCPC).

1.3.3. Recuzarea executorilor

Executorii judecătorești pot fi recuzați în cazurile și în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă. Partea interesată poate cere instanței de executare recuzarea imediat ce a aflat despre un caz de recuzare, dar numai până la încetarea executării silite. Executorul judecătoresc pentru care este cerută recuzarea poate declara că se abține. Motivele de recuzare sunt cele prevăzute la art. 42 NCPC (cazurile de incompatibilitate relativă). Încheierea prin care s-a încuviințat sau s-a respins abținerea, ca și cea prin care s-a admis recuzarea nu sunt supuse niciunei căi de atac. În cuprinsul ei se va arăta în ce măsură actele îndeplinite de executorul judecătoresc recuzat vor fi păstrate. Încheierea prin care s-a respins recuzarea poate fi atacată numai cu apel în termen de 5 zile de la comunicare (art. 10 din Legea nr. 188/2000). Cererea de recuzare nu suspendă de drept executarea, dar ea se poate cere separat instanței de executare în condițiile stabilite de art. 653 NCPC.

¹⁷ Conflicttele de competență între birourile executorilor judecătorești situate în aceeași circumscripție a unei curți de apel se soluționează de acea curte de apel, la sesizarea părții interesate, iar între birourile executorilor judecătorești situate în circumscripții diferite, competența aparține curții de apel în a cărei circumscripție se află biroul executorului judecătoresc cel dintâi sesizat. Conflicttele de competență se soluționează de urgență și cu precădere. Instanța se pronunță în toate cazurile, motivat, prin încheiere definitivă.

1.3.4. Încetarea calității de executor. *Suspendarea exercitării funcției*

Legea nr. 188/2000 stabilește și cazurile în care calitatea de executor judecătoresc încetează sau exercitiul funcției se suspendă.

Astfel, potrivit art. 23, *calitatea de executor încetează*: a) la cerere; b) prin pensionare sau în cazul constatării incapacității de muncă, în condițiile legii; c) prin desființarea biroului executorului, urmată de neexercitarea fără justificare de către titularul acesteia a profesiei; în condițiile legii, într-un alt birou, în termen de 6 luni; d) prin excluderea din profesie, dispusă ca sancțiune disciplinară în condițiile legii; e) în cazul condamnării definitive pentru săvârșirea cu intenție a unei infracțiuni care aduce atingere prestigiului profesiei¹⁸; f) în cazul constatării văditei sale incapacități profesionale, în condițiile stabilite de lege; g) în cazul în care executarea nu mai îndeplinește condițiile prevăzute la art. 15 lit. a, b, d, e și f; h) prin deces. Încetarea calității de executor judecătoresc se constată sau se dispune, după caz, de ministrul justiției, la solicitarea Consiliului U. N. E. J. sau din oficiu.

Exercitiul funcției de executor judecătoresc se suspendă: a) ca sancțiune disciplinară (art. 49 lit. d) sau în cazul în care împotriva executorului s-a luat măsura arestării preventive sau în cazul în care s-a pronunțat o hotărâre judecătorească de condamnare la o pedeapsă privativă de libertate, în primă instanță (art. 50 alin. 1); b) în cazurile de incompatibilitate (art. 42) și în cazul interdicțiilor prevăzute de lege; c) în caz de neplată a contribuțiilor bănești profesionale, timp de 3 luni de la scadența acestora, până la achitarea lor integrală; d) în caz de incapacitate de muncă; e) la cererea executorului, pentru motive întemeiate (art. 24). Suspendarea se dispune de ministrul justiției sau la cererea Consiliului U. N. E. J., după distincțiile pe care le face art. 25 din Legea nr. 188/2000.

1.3.5. Drepturile și îndatoririle executorilor¹⁹

Drepturile executorilor judecătorești sunt prevăzute de art. 36-41 din lege și ele ar putea fi sintetizate astfel: a) se bucură de stabilitate în funcție, neputând fi transferați în altă localitate, fără acordul lor, cu excepția cazurilor prevăzute de lege; b) activitatea executorului judecătoresc, care îndeplinește condițiile prevăzute la art. 15 lit. c, este considerată vechime în funcție juridică în specialitate; d) în exercitarea profesiei executorii sunt ocrotiți de lege, astfel că lovirea sau alte acte de violență săvârșite împotriva lor în timpul exercitării profesiei și în legătură cu aceasta se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani; e) are dreptul pentru serviciul prestat la onorarii minimale și maximale stabilite de ministrul justiției cu

¹⁸ Executorul judecătoresc poate fi menținut în activitate în cazul în care, pentru o infracțiune săvârșită din culpă, s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei, s-a aplicat pedeapsa amenzii ori acesta a beneficiat de amnistie sau grațiere înainte de începerea executării pedepsei și se apreciază că fapta săvârșită nu a adus atingere prestigiului profesiei (art. 23 alin. 1 ind. 1).

¹⁹ A se vedea, P. Pop. în *Instituții judiciare*, p. 555-561.

consultarea Consiliului U.N.E.J.; f) are dreptul la concediu de odihnă, în condițiile stabilite prin statut; g) beneficiază de drepturi de asigurări sociale, pe baza contribuțiilor la sistemele de asigurări sociale, în condițiile legii.

Executorii judecătorești au și anumite îndatoriri: a) să păstreze secretul profesional cu privire la actele și faptele despre care au luat cunoștință în cadrul activității lor, chiar și după încetarea funcției, cu excepția cazurilor în care legea sau părțile interesate îl eliberează de această obligație; b) să participe, cel puțin o dată la 3 ani, la programe de formare profesională continuă; c) să se asigure pentru răspundere profesională, d) să nu dobândească nici direct, nici prin persoane interpușe, pentru ei sau pentru alții, bunurile ce au făcut obiectul activității de executare silită (art. 43-46).

Executorii judecătorești sunt ținuti de o serie de incompatibilități și interdicții. Exercițarea funcției de executor judecătoresc este incompatibilă cu: a) activitatea salarizată în cadrul altor profesii, exceptând activitatea didactică universitară, activitatea artistică, literară și publicistică; b) calitatea de deputat sau de senator ori de consilier în consiliile județene sau locale, pe durata mandatului; c) desfășurarea unor activități comerciale, direct sau prin persoane interpușe; d) calitatea de asociat într-o societate în nume colectiv, asociat comanditat în societățile în comandită simplă sau pe acțiuni, administrator al unei societăți cu răspundere limitată, președinte al unui consiliu de administrație, membru al consiliului de conducere, director general sau director al unei societăți pe acțiuni, administrator al unei societăți profesionale. Sunt interdicții: a) să dobândească direct sau prin persoane interpușe, pentru ei sau pentru alții, bunurile ce au făcut obiectul activității de executare silită; b) să își facă reclamă.

1.3.6. Reguli privind răspunderea disciplinară

Răspunderea disciplinară a executorului judecătoresc intervine pentru următoarele abateri: a) nerespectarea secretului profesional; b) încălcarea incompatibilității și interdicțiilor prevăzute de lege; c) săvârșirea unor fapte care aduc atingere onoarei, probității profesionale ori bunelor moravuri; d) neîndeplinirea obligațiilor privind formarea profesională a executorilor stagiați, angajați pe bază de contract; e) întârzierea sistematică și neglijența în efectuarea lucrărilor; f) absența nejustificată de la birou (art. 47).

Acțiunea disciplinară se exercită de ministrul justiției sau de Colegiul director al Camerei executorilor judecătorești și se judecă de Consiliul de disciplină al acesteia, în condițiile stabilite de art. 48 din Legea nr. 188/2000. Audierea celui în cauză este obligatorie, părțile sunt citate și se pronunță o hotărâre motivată, împotriva căreia se poate face contestație, în termen la 15 zile de la comunicare, la Comisia superioară de disciplină a U.N.E.J. Hotărârea acestei comisii este definitivă și poate fi atacată cu contestație la curtea de apel în a cărei rază teritorială se află sediul profesional (art. 48)²⁰.

²⁰ Pentru amănunte privind procedura atragerii răspunderii disciplinare, a se vedea I. Gârbuleț, *Răspunderea disciplinară a executorului judecătoresc*, în RRES nr. 1/2009, p. 31-39; P. Pop. în *Instituții judiciare*, p. 578-582.

Sancțiunile disciplinare se aplică în raport cu gravitatea faptelor și constau, potrivit art. 49, în: a) mustrare; b) avertisment; c) amendă de la 500 lei la 3.000 lei, care se face venit la bugetul Camerei executorilor judecătorești în a cărei rază teritorială este situat biroul executorului respectiv; d) suspendarea din funcție pe o durată de la o lună la 6 luni; e) excluderea din profesie.

1.3.7. Structurile organizatorice și de conducere ale profesiei

Legea nr. 188/2000 reglementează și structurile organizatorice și de conducere ale profesiei de executor judecătoresc, respectiv Camera Executorilor Judecătorești (C.E.J.) și Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești (U.N.E.J.). Potrivit art. 26 alin. 1 din Statutul profesiei, organele de conducere ale C.E.J. sunt adunarea generală, Colegiul Director și președintele, iar în conformitate cu art. 29 alin. 2 din lege, organele de conducere ale U.N.E.J. sunt congresul, consiliul și președintele.

Camera executorilor judecătorești, care are personalitate juridică, funcționează în circumscripția fiecărei curți de apel. Din ea fac parte toți executorii judecătorești din circumscripția curții de apel respective.

Adunarea generală a C.E.J., la care prezența este obligatorie, este legal constituită în prezența majorității membrilor săi și poate adopta hotărâri cu votul majorității celor prezenți. Ea se întrunește semestrial în ședința ordinară și ori de câte ori este nevoie în ședință extraordinară și are, în principal, următoarele atribuții: a) alege pentru un mandat de 3 ani Colegiul director și stabilește indemnizația membrilor; b) alege și revocă membrii Colegiului și reprezentantul Comisiei în Consiliul Uniunii; c) alege comisia de cenzori; d) aprobă bugetul anual și raportul comisiei de cenzori; e) propune cotele de contribuție ale executorilor la Uniune și aprobă cotele de contribuție ale acestora la Cameră; f) informează Uniunea în legătură cu activitatea birourilor executorilor judecătorești asupra numărului necesar de executori judecătorești și de executori stagiați; g) aprobă propunerile Colegiului director cu privire la structura organizatorică a personalului angajat și la salarizarea acestuia (art. 29 din Statut).

Colegiul director este format dintr-un președinte, un vicepreședinte și 3-7 membri și are următoarele atribuții principale: a) rezolvă plângerile părților împotriva executorilor, luând măsurile corespunzătoare, pe care le aduce la cunoștința U. N. E. J.; b) deleagă, în cazuri excepționale și în condițiile stabilite de lege, pentru o perioadă determinată de cel mult 6 luni, un executor judecătoresc, pentru a asigura funcționarea unui alt birou; c) informează U. N. E. J. în legătură cu activitatea birourilor executorilor judecătorești și asupra necesarului de executori; d) întrunește documentarea juridică și asigură consultarea și informarea curentă a executorilor judecătorești; e) ține evidența veniturilor și cheltuielilor Camerei și a contribuției membrilor săi; f) procură datele și lucrările necesare pentru Buletinul executorilor judecătorești și asigură difuzarea acestuia (art. 27 și 28 din Legea nr. 188/2000).

Președintele Colegiului director reprezintă C.E.J. în raporturile acesteia cu terți și, potrivit art. 36 din Statut, mai îndeplinește următoarele atribuții: a) aduce la îndeplinire hotărârile Colegiului și rezolvă lucrările curente; b) angajează procesele de specialitate și administrativ al secretariatului camerei; c) convoacă și conduce ședințele adunării generale și ale colegiului director, prezentând periodic rapoarte de activitate și propuneri pentru îmbunătățirea activității; d) ordonează cheltuielile bugetare ale Camerei; e) participă de drept la ședințele Consiliului Uniunii.

Executorii judecătorești din România se constituie în *U.N.E.J.*, organizație profesională cu personalitate juridică, formată din toți executorii judecătorești numiți potrivit legii.

Organul suprem al *U.N.E.J.* este *Congresul*, constituit din delegați ai fiecărei camere, potrivit normei de reprezentare stabilite prin statut, președinții C.E.J. și ceilalți membri ai Consiliului *U.N.E.J.* El se întrunește anual și este legal constituit în prezența a 2/3 din numărul membrilor și adoptă hotărâri cu votul majorității membrilor prezenți. Congresul are, în principal, următoarele atribuții: a) adoptă statutul *U.N.E.J.* și pe cel al Casei de Asigurări; b) alege președintele și vicepreședintele Consiliului *U.N.E.J.*, precum și alte organe stabilite prin statut; c) alege comisia de cenzori și consiliul de conducere al Casei de Asigurări; d) alege și revocă membrii Comisiei superioare de disciplină; e) analizează și aprobă raportul anual al Consiliului *U.N.E.J.*; f) aprobă bugetul *U.N.E.J.* și al Casei de asigurări. Hotărârile Congresului sunt obligatorii pentru toți membrii Uniunii (art. 29, 30 și 32 din Legea nr. 188/2000).

Consiliul U.N.E.J. este constituit din reprezentanți ai fiecărei C.E.J., dintre care sunt aleși de către Congres președintele și doi vicepreședinți. Potrivit art. 34 din lege, Consiliul îndeplinește următoarele atribuții: a) solicită ministrului justiției suspendarea, revocarea ori încetarea funcției de executor judecătoresc; b) aprobă cotele de contribuție ale birourilor executorilor la C.E.J., precum și cele ale Camerelor la *U.N.E.J.*; c) propune ministrului justiției condițiile de desfășurare a concursului sau examenului de admitere în profesie și a examenului de definitivat; d) îndeplinește alte atribuții prevăzute de lege, de regulamentul de punere în aplicare a acestuia sau de statut (art. 19).

Consiliul are un organ de conducere operativă, Biroul executiv, reglementat numai în statut (art. 21).

Președintele U.N.E.J. exercită, potrivit art. 22 din statut, următoarele atribuții: a) reprezintă Uniunea în raport cu autoritățile publice din România, cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, cu cele profesionale și cu alte persoane juridice, iar în plan extern, cu organizațiile internaționale ale executorilor judecătorești; b) angajează personalul de specialitate și administrativ al Uniunii și stabilește prin negocieri salariile acestora; c) convoacă și conduce Consiliul Uniunii și ale Biroului executiv; d) ordonancează cheltuielile bugetare ale Uniunii; e) comunică executorilor, prin intermediul Camerelor, actele cu caracter normativ adoptate de Consiliu și Biroul executiv al acestuia; f) stabilește atribuțiile vicepreședinților Consiliului; g) exercită orice alte atribuții prevăzute de lege, de regulament sau de statut.

1.4. Modalitățile de executare și obiectul executării

Codul de procedură civilă reglementează două mari modalități de executare silită: executarea directă și executarea indirectă.

Potrivit art. 624 NCPC, executarea silită se efectuează prin: 1. urmărirea bunurilor mobile și imobile ale debitorului sau aparținând terților ținută să răspundă, în condițiile legii, pentru obligațiile debitorului, în scopul îndeplinirii creditorilor; 2. predarea către creditor a bunurilor, prevăzute în titlul executoriu, ce sunt deținute fără drept de debitor; 3. alte măsuri prevăzute de lege.

Executarea silită este directă atunci când creditorul tinde să obțină realizarea în natură a prestației care formează obiectul obligației debitorului înscrisă în titlul executoriu, obligație de a face. În acest caz obiectul executării silite îl reprezintă bunul determinat, mobil sau imobil, pe care debitorul trebuie să-l predea creditorului sau altă obligație de a face sau a nu face, înscrisă în titlul executoriu. Tocmai de aceea se disting trei *forme de executare directă*: predarea silită a bunurilor mobile, predarea silită a bunurilor imobile și executarea silită a altor obligații de a face și a obligațiilor de a nu face (inclusiv executarea hotărârilor judecătorești referitoare la minori).

Executarea silită este indirectă în situația în care creditorul, ce are de realizat o creanță bănească recunoscută prin titlul executoriu, urmărește să-și îndeplinească creanța din sumele obținute prin valorificarea bunurilor debitorului ori prin prinderea sumelor pe care debitorul le are de primit de la terțe persoane. În acest caz, prin *obiect al executării silite* se înțeleg bunurile care sunt urmăribile. În abordarea problemei trebuie pornit de la funcția patrimoniului de a constitui dreptul de gaj general al creditorilor chirografari. Potrivit art. 2324 alin. 1 NCC, cel care este obligat personal răspunde cu toate bunurile sale mobile și imobile, prezente și viitoare. Ele servesc drept garanție comună a creditorilor săi. Nu pot face obiectul garanției bunurile insesizabile (alin. 2). Pe de altă parte, creditorii ale căror creanțe s-au născut în legătură cu o anumită diviziune a patrimoniului, autorizată de lege, trebuie să urmărească mai întâi bunurile care fac obiectul acelei mase patrimoniale. Dacă acestea nu sunt suficiente pentru satisfacerea creanțelor, pot fi urmărite și celelalte bunuri ale debitorului. Bunurile care fac obiectul unei diviziuni a patrimoniului afectate exercițiului unei profesii autorizate de lege pot fi urmărite numai de creditorii ale căror creanțe s-au născut în legătură cu profesia respectivă, iar ei nu vor putea urmări celelalte bunuri ale debitorului (art. 2324 alin. 3 și 4). În sfârșit, să reținem că art. 2325 NCC stabilește că creditorul și debitorul pot conveni să limiteze dreptul creditorului de a urmări bunurile care nu îi sunt ipotecate.

Pe de altă parte, în Noul Cod de procedură civilă, art. 629 dispune că veniturile și bunurile debitorului pot fi supuse executării silite dacă, potrivit legii, sunt urmăribile și numai în măsura necesară pentru realizarea drepturilor creditorilor. Bunurile supuse unui regim special de circulație pot fi urmărite numai cu respectarea condițiilor prevăzute de lege. Sunt de asemenea stabilite bunuri care nu se pot urmări, total sau parțial ori numai în anumite condiții, fie că sunt bunuri

mobile ori venituri (art. 727, art. 728, art. 729, art. 781 alin. 5 NCPC), fie că sunt bunuri imobile (art. 813 alin. 4 și 5, art. 814 – 818 NCPC).

Sunt astfel bunuri care nu pot fi urmărite datorită faptului că nu pot fi înstrăinate (de ex., dreptul de uz și dreptul de abitație – art. 752 NCC) sau pentru că sunt destinate să asigure nevoile minime ale debitorului și familiei sale ori exercitării profesiei acestuia. În această ultimă categorie sunt bunuri care nu pot fi urmărite deloc (art. 727 NCPC)²¹ și bunuri care pot fi urmărite numai în lipsa altor bunuri și numai pentru creanțe din întreținere sau alte creanțe privilegiate asupra mobililor (art. 728 NCPC)²². Și în privința veniturilor în bani (salarii, pensii, drepturi de autor și inventator etc.), legea face o distincție, stabilind regula că ele pot fi urmărite până la jumătate (art. 729 alin. 1-3 NCPC)²³, dar prevăzând și venituri care pot fi urmărite, în aceeași limită, numai pentru creanțe de întreținere și despăgubiri pentru repararea daunelor cauzate prin moarte sau vătămări corporale (art. 728 alin. 4-5 NCPC)²⁴, precum și venituri care nu pot fi urmărite deloc (art. 729 alin. 7

²¹ Sunt neurmăribile, fiind afectate de o insesizabilitate absolută (indiferent de creanță) și necondiționată (indiferent dacă debitorul mai are ori nu alte bunuri): *a*) bunurile de uz personal sau casnic indispensabile traiului debitorului și familiei sale și obiectele de cult, dacă nu sunt mai multe de același fel; *b*) obiectele indispensabile persoanelor cu handicap și cele destinate îngrijirii bolnavilor; *c*) alimentele necesare debitorului și familiei sale pe timp de 3 luni, iar dacă debitorul se ocupă exclusiv cu agricultura, alimentele necesare până la noua recoltă, animalele destinate obținerii mijloacelor de subzistență și furajele necesare pentru aceste animale până la noua recoltă; *d*) combustibilul necesar debitorului și familiei sale socotit pentru 3 luni de iarnă; *e*) scrisorile, fotografiile și tablourile personale sau de familie și altele asemenea; *f*) bunurile declarate neurmăribile în cazurile și în condițiile prevăzute de lege. La acestea se mai adaugă bunurile prevăzute în Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor și drepturile conexe – utilajele, schițele, machetele, manuscritele și orice alte bunuri care servesc direct la realizarea unei opere ce dă naștere unui drept de autor – care nu pot face obiectul unei urmăriri silite (art. 150 alin. 1 din lege).

²² Bunurile mobile care fac obiectul unei diviziuni a patrimoniului afectate exercițiului unei profesii autorizate nu pot fi urmărite decât de către creditorii ale căror creanțe s-au născut în legătură cu exercitarea profesiei respective. Dacă bunurile nu sunt afectate unui patrimoniu profesional individual, însă servesc la exercitarea ocupației sau profesiei debitorului persoană fizică, pot fi supuse urmăririi silite numai dacă nu există alte bunuri urmăribile și numai pentru obligații de întreținere sau alte creanțe privilegiate asupra mobililor. Dacă debitorul se ocupă cu agricultura, nu pot fi urmărite, în măsura necesară continuării lucrărilor în agricultură, inventarul agricol, inclusiv animalele de muncă, furajele pentru aceste animale și semințele pentru cultura pământului, în afară de cazul în care asupra acestor bunuri există un drept real de garanție sau un privilegiu pentru garantarea creanței.

²³ Salariile și alte venituri periodice, pensiile acordate în cadrul asigurărilor sociale, precum și alte sume ce se plătesc periodic debitorului și sunt destinate asigurării mijloacelor de existență ale acestuia pot fi urmărite: *a*) până la jumătate din venitul lunar net, pentru sumele datorate cu titlu de obligație de întreținere sau alocație pentru copii; *b*) până la o treime din venitul lunar net, pentru orice alte datorii. Dacă sunt mai multe urmăriri asupra aceleiași sume, urmărirea nu poate depăși jumătate din venitul lunar net al debitorului, indiferent de natura creanțelor, în afară de cazul în care legea prevede altfel. În cazul în care veniturile sunt mai mici decât cuantumul salariului minim net pe economie, pot fi urmărite numai asupra părții ce depășește jumătate din acest cuantum.

²⁴ Sunt supuse unei insesizabilități relative și parțiale ajutoarele pentru incapacitate temporară de muncă, compensația acordată salariaților în caz de desfacere a contractului individual de muncă pe baza oricăror dispoziții legale, precum și sumele cuvenite

NCPC)²⁵. Atunci când legea impune anumite insesizabilități cu privire la bunuri sau venituri în bani, urmărirea acestora este lovită de nulitate absolută. Debitorul nu poate renunța la beneficiul acestor dispoziții, ele având caracter de ordine publică.

În cazul executării silită indirecte, codul reglementează mai multe *forme de executare indirectă*: urmărirea silită mobilă, poprirea, urmărirea fructelor și a veniturilor imobilelor și urmărirea imobiliară. Creditorul alege forma concretă de executare sau poate folosi simultan și succesiv mai multe forme de executare, până la realizarea dreptului recunoscut prin titlu executoriu, achitarea dobânzilor, penalităților sau a altor sume acordate potrivit legii pentru titlu, precum și a cheltuielilor de executare (art. 622 alin. 3 NCPC)²⁶.

În tot cursul executării silită, sub supravegherea executorului judecătoresc, creditorul și debitorul pot conveni ca aceasta să se efectueze, în total sau în parte, numai asupra veniturilor bănești sau altor bunuri ale debitorului, ca vânzarea bunurilor să se facă prin bună învoială sau ca plata obligației să se facă în alt mod admis de lege (art. 630 NCPC).

Executarea silită directă poate fi transformată în executare indirectă, atunci când executarea în natură a prestației prevăzută în titlu executoriu nu mai este posibilă. Dacă hotărârea este cu o singură condamnare, creditorul trebuie să obțină un nou titlu executoriu prin care debitorul să fie obligat la plata echivalentului, urmând ca apoi să se treacă la executarea indirectă. Se pune la dispoziția creditorului un mijloc procesual mai suplu decât pornirea unui nou proces – obținerea despăgubirilor se va putea realiza pe calea incidentală a unei cereri formulate în fața instanței de executare, care se va pronunța cu citarea părților, prin hotărâre executorie, supusă numai apelului. Mijlocul procesual prin care se poate obține o nouă hotărâre poate fi și revizuirea, pentru motivul prevăzut la art. 509 pct. 2 NCPC (când obiectul procesului nu se află în ființă). Dimpotrivă, dacă hotărârea este cu condamnare alternativă și executorul judecătoresc constată că nu este posibil să se execute în natură condamnarea principală, pe baza aceleiași hotărâri judecătorești se trece la executarea condamnării secundare, valoarea bunului care nu mai poate fi predat în natură.

somerilor, potrivit legii. Acestea nu pot fi urmărite decât pentru sume datorate cu titlu de obligație de întreținere și despăgubiri pentru repararea daunelor cauzate prin moarte sau prin vătămări corporale, dacă legea nu dispune altfel. Urmărirea se poate face în limita unei jumătăți din cuantumul acestora.

²⁵ Sunt supuse unei insesizabilități totale și absolute alocațiile de stat și indemnizațiile pentru copii, ajutoarele pentru îngrijirea copilului bolnav, ajutoarele de maternitate, cele acordate în caz de deces, bursele de studii acordate de stat, diurnele, precum și orice alte asemenea indemnizații cu destinație specială, stabilite potrivit legii, acestea neputând fi urmărite pentru niciun fel de datorii.

²⁶ În unele cazuri, legea obligă la o anumită ordine în abordarea formei de executare silită (ex: în cazul titlurilor executorii privitoare la creanțe a căror valoare nu depășește 10.000 lei, vânzarea bunurilor imobile ale debitorului poate fi făcută numai dacă acesta nu are alte bunuri urmăribile sau dacă are bunuri urmăribile, dar nu pot fi valorificate – art. 813 NCPC; Imobilul unui minor sau al unei persoane puse sub interdicție judecătorească nu poate fi urmărit silit înaintea urmăririi mobilelor sale – art. 815 alin. 1 NCPC).

1.5. Pornirea și încetarea executării silită.

Incidente în cursul executării

Pentru ca un creditor să poată declanșa executarea silită este necesar să fie îndeplinite mai multe *condiții*: să aibă un titlu executoriu; creanța să fie certă, lichidă și exigibilă; să formuleze cererea de executare în termenul de prescripție a dreptului de a obține executarea silită; instanța de executare să încuviințeze executarea silită; să se facă o înștiințare prealabilă a debitorului; să nu existe impedimente la efectuarea executării.

Titlurile executorii sunt actele întocmite potrivit legii de organele competente și care pot servi la pornirea executării silită și la realizarea, pe această cale, a drepturilor recunoscute prin acele acte.

Potrivit art. 632 alin. 1 NCPC, executarea silită se poate efectua numai în temeiul unui titlu executoriu, iar alin. 2 dispune că sunt titluri executorii hotărârile executorii, hotărârile definitive, precum și orice alte hotărâri sau înscrisuri care, potrivit legii²⁷, pot fi puse în executare.

Sunt *hotărâri executorii* hotărârile date în apel, dacă prin lege nu se prevede altfel, și hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, ori cele în legătură cu care părțile au convenit să exercite direct recursul, potrivit art. 459 alin. 2 (art. 633 NCPC). Există și categoria hotărârilor date în primă instanță care se bucură de execuție provizorie de drept sau judecătorească.

Dimpotrivă, sunt *hotărâri definitive* potrivit art. 634: 1. hotărârile care nu sunt supuse apelului și nici recursului; 2. hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, neatacate cu recurs; 3. hotărârile date în primă instanță, care nu au fost atacate cu apel; 4. hotărârile date în apel, fără drept de recurs, precum și cele neatacate cu recurs; 5. hotărârile date în recurs, chiar dacă prin acestea s-a soluționat fondul pricinii; 6. orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu recurs. Această categorie, cum am mai arătat, înlocuiește hotărârile irevocabile din vechea reglementare, categorie care nu se mai regăsește în noul cod.

Punerea în executare a unei hotărâri judecătorești care constituie titlu executoriu se poate face numai pe riscul creditorului, dacă hotărârea poate fi atacată cu apel sau recurs; dacă titlul este ulterior modificat ori desființat, creditorul va fi ținut, în condițiile legii, să îl repună pe debitor în drepturile sale. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător în cazul unei hotărâri arbitrale (art. 637).

Constituie titluri executorii și hotărârile arbitrale, chiar dacă sunt atacate cu acțiunea în anulare și alte hotărâri ale organelor cu atribuții jurisdicționale rămase definitive, ca urmare a neatacării lor în fața instanței judecătorești competente (art. 635), precum și titlurile executorii europene cu privire la care dreptul Uniunii Europene nu cere recunoașterea prealabilă în statul membru în care se va face executarea, încheierile și procesele-verbale întocmite de executorii judecătorești,

²⁷ Părțile nu pot, prin convenții particulare, să atribuie calitatea de titlu executoriu unui înscris. Orice clauză de acest fel este considerată nescrisă.

înscrierile autentice notariale care constată o creanță certă, lichidă și exigibilă, titlurile de credit (cambia, cecul, biletul la ordin) sau alte înscrieri cărora legea le recunoaște putere executorie²⁸. În legătură cu înscrierile sub semnătură private care constituie, potrivit legii, titluri executorii, Legea nr. 17/2017 a prevăzut o condiție suplimentară, respectiv aceea de a fi *înregistrate în registrele publice*. Legea nu a detaliat la care anume registre publice se referă, astfel încât apreciem că ne aflăm în fața unui text cu caracter general, care se aplică în concret numai atunci când dispoziția specială care prevede caracterul de titlu executoriu al unui înscris sub semnătură privată prevede deopotrivă și obligativitatea ca acesta să fie înregistrat într-un registru public, indicând acel registru²⁹.

Dacă se refuză eliberarea titlului executoriu de către alte organe competente potrivit legii și dacă legea specială nu prevede altfel, creditorul poate face plângere la judecătoria în circumscripția căreia se află organul care trebuia să emită titlul executoriu, în termen de 15 zile de la data când a luat cunoștință de refuz (art. 642).

Noutatea pe care o aduce Codul de procedură civilă se referă la faptul că nu mai este necesară pentru constituirea titlului executoriu procedura separată și prealabilă a investirii cu formulă executorie.

Dacă s-a desființat titlul executoriu, art. 643 prevede că toate actele de executare efectuate în baza acestuia sunt desființate de drept, dacă prin lege nu se prevede altfel. În acest caz, sunt aplicabile dispozițiile privitoare la întoarcerea executării prevăzute de art. 723-726 NCPC.

Potrivit art. 663 NCPC, executarea silită nu se poate face decât dacă creanța este certă, lichidă și exigibilă. *Creanța este certă* când existența ei neîndoielnică rezultă din însuși titlul executoriu și este *lichidă* atunci când obiectul ei este determinat sau când titlul executoriu conține elementele care permit stabilirea lui. În sfârșit, creanța este *exigibilă* dacă obligația debitorului este ajunsă la scadență sau acesta este decăzut din beneficiul termenului de plată. În alin. 5 se precizează că nu pot fi puse în executare creanțele cu termen și cele condiționale, dar ele pot

²⁸ Sunt, de asemenea, titluri executorii în baza unor dispoziții exprese ale legii: contractele de credit bancar, inclusiv contractele de garanție reală sau personală încheiate cu o instituție de credit, contractele de leasing, contractul de ipotecă, contractul de locațiune, pentru plata chiriei (art. 1789 NCC), contractul de asistență juridică (art. 31 din Legea nr. 51/1995), titlurile executorii privind creanțele fiscale etc.

²⁹ R. Stanciu, *Contractele de credit bancar și contractele de asistență juridică sunt titluri executorii*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 27 martie 2017; M. Avram, *Legea nr. 17/2017: o falsă alarmă în mediul bancar*, disponibil pe www.juridice.ro; E. Oprina, V. Bozeșan, *Caracterul executoriu al contractelor de credit și al contractelor de asistență juridică: reafirmarea evidenței prin negarea atribuirii apocrife*, disponibil pe www.juridice.ro. Pentru opinia potrivit căreia condiția înregistrării în registre publice este aplicabilă fără a fi nevoie ca legea specială care stabilește caracterul de titlu executoriu al unui înscris să prevadă obligativitatea înregistrării într-un anumit registru public, a se vedea G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1097. Este drept, autorii arată și faptul că în absența unui registru public destinat înregistrării înscrisurilor sub semnătură privată cărora legea le recunoaște caracterul de titlu executoriu, înregistrarea în orice registru public (carte funciară, registrul comerțului, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare etc.) îndeplinește cerința legală. De asemenea, din momentul funcționării, aceleași efecte se pot obține prin înscrierea actului în Registrul electronic al actelor întocmite de avocați (art. 3 alin. 3 Legea nr. 51/1995).

participa, în condițiile legii, la distribuirea sumelor rezultate din urmărirea silită a bunurilor aparținând debitorului.

Ca și în cazul judecății, executarea silită nu se declanșează, de regulă, din oficiu, ci este necesară sesizarea celui interesat. Creditorul trebuie să se adreseze personal sau prin reprezentant legal ori convențional³⁰, la biroul executorului judecătoresc competent ori se transmite acestuia prin poștă, curier, telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului și confirmarea primirii cererii de executare cu toate documentele justificative. *Cererea de executare*, în afara mențiunilor prevăzute la art. 148 pentru cererile adresate în justiție, va cuprinde: numele, prenumele/denumirea și domiciliul/sediul creditorului și debitorului; bunul sau, după caz, felul prestației datorate; modalitățile de executare solicitate de creditor. La cerere se vor atașa titlul executoriu în original sau în copie legalizată, după caz, și dovada achitării taxelor judiciare de timbru, precum și, dacă este cazul, înscrisurile anume prevăzute de lege (art. 664).

De îndată ce primește cererea de executare, executorul judecătoresc, prin încheiere, va dispune înregistrarea cererii și deschiderea dosarului de executare sau, după caz, va refuza motivat deschiderea procedurii de executare. Încheierea se comunică de îndată creditorului și, dacă s-a refuzat deschiderea procedurii de executare, acesta se poate plânde în termen de 15 zile de la data comunicării încheierii, la instanța de executare.

Cererea de executare silită *trebuie formulată înăuntrul termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită*, care este de 3 ani dacă legea nu prevede altfel. În cazul titlurilor emise în materia drepturilor reale, termenul de prescripție este de 10 ani (art. 706 alin. 1). Potrivit art. 706 alin. 2, termenul de prescripție începe să curgă de la data când se naște dreptul de a obține executarea silită, dar în cazul hotărârilor judecătorești și arbitrale, numai de la data rămânerii lor definitive. Prescripția nu operează deplin drept, ci numai la cererea persoanei interesate³¹. Prin urmare, nu împiedică înregistrarea cererii de executare și nici măcar încuviințarea executării silită. Ea, dacă a operat, stinge dreptul de a obține executarea silită și orice titlu executoriu își pierde puterea executorie. În cazul

³⁰ În opinia noastră, în cazul persoanelor juridice, reprezentantul convențional poate fi numai un avocat angajat de cei care reprezintă persoana juridică sau consilierul juridic al acesteia. Soluția se impune ca urmare a aplicării art. 84 alin. 1 NCPC. Deși acesta se referă la faza judecății, în absența unei prevederi exprese diferite, se va aplica și în faza executării, cu atât mai mult cu cât executarea silită este parte integrantă procesului civil. În legătură cu interpretarea art. 84 alin. 1 NCPC, ICCJ a decis că reprezentarea juridică a persoanei juridice în fața instanțelor de judecată nu se poate face prin mandatar persoană juridică, nici prin consilierul juridic sau avocatul acesteia din urmă (completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, dec. nr. 9/2016, publicată în M. Of., Partea I, nr. 400 din 26 mai 2016).

³¹ Așa cum se arată în doctrină, de regulă, prescripția dreptului de a obține executare se invocă pe calea contestației la executare, formulate de debitor. Dacă executarea nu a început, debitorul, dacă justifică un interes, poate formula o acțiune în constatare în sensul că a intervenit prescripția dreptului de a obține executarea silită a unei anumite obligații. În mod excepțional, prescripția ar putea fi opusă și pe cale de întâmpinare atunci când se formulează o contestație la executare chiar de către creditor împotriva refuzului executorului de a efectua un act de executare silită, desigur dacă debitorul mai este în termen să invoce prescripția.

hotărârilor judecătorești sau arbitrale, nu se pierde însă autoritatea de lucru judecat. Creditorul, dacă se mai află în termenul de prescripție extinctivă a dreptului la acțiune, va putea solicita eliberarea unui nou titlu executoriu, pe calea unui nou proces, folosind efectul pozitiv al autorității de lucru judecat și fără teama de a se opune efectul negativ al acesteia (art. 707). Cursul prescripției se suspendă și se întrerupe în cazurile și cu condițiile prevăzute de lege (art. 708 și 709)³².

După împlinirea termenului de prescripție, creditorul poate să ceară repunerea în termen dacă a fost împiedicat să ceară executarea datorită unor motive temeinice. Cererea se depune la instanța de executare competentă, în termen de 15 zile de la încetarea împiedicării și judecata se face cu citarea părților. Hotărârea este supusă numai apelului, potrivit dreptului comun. Dacă cererea de repunere în termen a fost admisă, creditorul poate formula cerere de executare silită în termen de 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii (art. 710).

În termen de maximum 3 zile de la înregistrarea cererii, *executorul judecătoresc va solicita să se dispună încuviințarea executării* de către instanța de executare, căreia îi va înainta, în copie certificată de executor, cererea creditorului, titlul executoriu, încheierea prin care s-a dispus înregistrarea cererii de executare și dovada taxei judiciare de timbru. Cererea se soluționează de instanță în termen de maximum 7 zile de la înregistrarea acesteia la judecătorie, prin încheiere dată în camera de consiliu, fără citarea părților. Pronunțarea se poate amâna cu cel mult 48 de ore, iar motivarea încheierii se face în cel mult 7 zile de la pronunțare. Încheierea va cuprinde, pe lângă mențiunile obișnuite prevăzute de art. 233 alin. 1, și arătarea titlului executoriu, cu toate accesoriile pentru care s-a încuviințat urmărirea, când s-a încuviințat urmărirea silită a bunurilor debitorului, modalitatea concretă de executare silită, atunci când s-a solicitat expres aceasta, și autorizarea creditorului să treacă la executarea silită a obligației cuprinse în titlul executoriu. În partea finală a încheierii de încuviințare a executării silite va fi adăugată

³²

În ceea ce privește suspendarea, cazurile sunt următoarele: 1. În cazurile stabilite de lege pentru suspendarea termenului de prescripție a dreptului de a obține obligarea pârâtului; 2. Pe timpul cât suspendarea executării silite este prevăzută de lege ori a fost stabilită de instanța judecătorească sau de alt organ jurisdicțional competent (prescripția nu se suspendă pe timpul cât executarea silită este suspendată la cererea creditorului urmăritor); 3. Cât timp debitorul nu are bunuri urmăribile sau care nu au putut fi valorificate ori își sustrage veniturile și bunurile de la urmărire; 4. În alte cazuri prevăzute de lege. Efectul suspendării este acela de oprire a cursului prescripției pe durata existenței cazului prevăzut de lege. După încetarea suspendării, prescripția își reia cursul, socotindu-se și timpul scurs înainte de suspendare. În ceea ce privește întreruperea, aceasta intervine: 1. Pe data îndeplinirii de către debitor, înainte de începerea executării silite sau în cursul acesteia, a unui act voluntar de executare a obligației prevăzute în titlul executoriu ori a recunoașterii, în orice alt mod, a datoriei; 2. Pe data depunerii cererii de executare, însoțită de titlul executoriu, chiar dacă a fost adresată unui organ de executare incompetent (efectul întreruptiv este sub condiție deoarece el nu se produce dacă executarea silită a fost respinsă, anulată sau dacă s-a perimat ori dacă cel care a făcut-o a renunțat la ea); 3. Pe data depunerii cererii de intervenție în cadrul urmăririi silite pornite de alți creditori; 4. Pe data îndeplinirii în cursul executării silite a unui act de executare; 5. Pe data depunerii cererii de reluare a executării; 6. În alte cazuri prevăzute de lege. Sub aspectul efectului, existența unui caz de întrerupere face să înceapă să curgă un nou termen de prescripție.

formula executorie prevăzută de art. 666 alin. 8, prin care Președintele României dă împuternicire și ordonă executorilor judecătorești să pună în executare titlul pentru care s-a încuviințat executarea și, totodată, ordonă agenților forței publice să sprijine îndeplinirea promptă și efectivă a tuturor actelor de executare silită, iar procurorilor să stăruie pentru ducerea la îndeplinire a titlului executoriu, în condițiile legii³³. Încuviințarea executării silite permite creditorului să ceară executorului judecătoresc să recurgă, simultan ori succesiv, la toate modalitățile de executare în vederea realizării drepturilor sale, inclusiv a cheltuielilor de executare. Încuviințarea produce efecte pe întreg teritoriul țării și se extinde și asupra titlurilor executorii care se vor emite de executor în cadrul procedurii de executare silită încuviințate. Această încheiere, dacă s-a admis cererea de încuviințare, nu este supusă niciunei căi de atac (debitorul va putea cere însă nulitatea ei pe calea contestației la executare), iar dacă s-a respins (pentru cazurile prevăzute de art. 666 alin. 5 pct. 1-7)³⁴ poate fi atacată exclusiv cu apel numai de creditor, în termen de 15 zile de la comunicare. Dacă cererea de executare a fost încuviințată, executorul va comunica debitorului o copie de pe încheiere, împreună cu o copie, certificată de el, a titlului executoriu și, dacă legea nu prevede altfel, o somație. Comunicarea titlului și a somației, cu excepția cazurilor în care legea prevede că executarea se face fără somație ori fără comunicarea titlului executoriu către debitor, este prevăzută sub sancțiunea nulității executării. Nulitatea are caracter relativ. Debitorul o poate invoca pe calea contestației la executare.

Prin *somație* debitorului³⁵ i se pune în vedere să-și execute de bunăvoie obligația, arătându-se totodată că, dacă nu o execută de îndată sau în intervalul ce i se lasă la dispoziție de lege, care diferă după forma de executare, se va trece la

³³ Anterior, investirea cu formula executorie se făcea printr-un act separat, anterior încuviințării executării silite. Pentru operativitate, legiuitorul a decis ca investirea cu formula executorie să fie aplicată chiar în cadrul procedurii de încuviințare a executării silite. Această regulă se aplică chiar și atunci când prin legi special anterioare noului Cod s-a prevăzut că investirea cu formula executorie precede încuviințarea executării. Astfel, ICCJ a decis că investirea cu formula executorie a cambiei și biletului la ordin se face în cadrul procedurii de încuviințare a executării silite, iar nu a unei etape anterioare, așa cum rezultă din dispozițiile speciale ale Legii nr. 58/194 privind cambia și biletul la ordin (completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, dec. 7/2017, publicată în M. Of., Partea I, nr. 220 din 30 martie 2017).

³⁴ Instanța poate respinge cererea de încuviințare a executării silite numai dacă: 1. Cererea de executare silită este de competența altui organ de executare decât cel sesizat; 2. Hotărârea sau, după caz, înscrisul nu constituie, potrivit legii, titlu executoriu; 3. Înscrisul, altul decât o hotărâre judecătorească, nu întrunește toate condițiile de formă cerute de lege sau alte cerințe în cazurile anume prevăzute de lege; 4. Creanța nu este certă, lichidă și exigibilă; 5. Debitorul se bucură de imunitate de executare; 6. Titlul cuprinde dispoziții care nu se pot aduce la îndeplinire prin executare silită; 7. Există alte impedimente prevăzute de lege.

³⁵ Atunci când creditorul urmărește un terț fideiusor al debitorului ori un garant ipotecar al acestuia, somația împreună cu titlu executoriu și încheierea de încuviințare va fi trimisă celui urmărit, dar și debitorului principal, care va fi introdus din oficiu în procedură. La fel, dacă se urmărește un bun ipotecat care a ajuns în mâinile unui terț, încheierea de încuviințare, împreună cu titlul executoriu în copie certificată și cu somația va fi comunicată acestuia din urmă, dar și debitorului (art. 820).

executarea silită³⁶. Somația este un act care se face în formă scrisă, dacă legea nu prevede altfel (ex: art. 898). Comunicarea titlului executoriu și a somației nu este necesară în cazul în care debitorul a fost decăzut din termenul de plată, precum și în cazul ordonanțelor și încheierilor pronunțate de instanță și declarate de lege executorii (ex: sechestrul asigurător; poprirea asiguratorie) – art. 668-669. Sunt cazuri în care legea prevede în mod expres că anumite modalități de executare silită nu presupun somație (ex: poprirea)³⁷. Sunt prevăzute și cazuri în care instanța poate dispune executarea silită fără somație (ex: în materia ordonanței președințiale, la cerere, instanța poate hotărî ca executarea să aibă loc fără somație; în cazul executării silite directe, instanța de executare poate încuviința executarea fără somație dacă există pericolul ca debitorul să ascundă sau să distrugă bunurile ori săvârșește alte fapte din cele de la art. 889 NCPC).

În sfârșit, este necesar să nu existe împrejurări care să împiedice efectuarea executării silite. Dacă a intervenit prescripția, s-a acordat un termen de plată (art. 674-675 NCPC) sau creditorul nu a dat cautiunea în cazul hotărârilor de execuție provizorie (art. 678 NCPC), executarea nu poate fi pornită. Sau în cazul în care debitorul a decedat înainte de începerea executării, nicio executare silită nu poate fi pornită, iar dacă moare după ce aceasta a fost pornită, ea nu poate fi continuată cât timp moștenirea nu a fost acceptată de către cei chemați la moștenire sau, în lipsă, cât timp nu a fost numit, în condițiile legii, un curator al succesiunii ori, după caz, un curator special pentru executare, în condițiile art. 58 (art. 687-688). Dacă la moartea debitorului executarea era începută, ea se suspendă și nu va fi reluată împotriva succesibililor acceptanți decât după 10 zile de la data când aceștia au fost încunoștințați despre continuarea executării silite, dispozițiile art. 688 aplicându-se în mod corespunzător (art. 689).

Pe de altă parte, există situații în care executarea a fost pornită, dar cursul ei firesc este influențat de *împrejurări care temporizează sau chiar o sting* înainte ca debitorul să-și satisfacă obligația: *existența proprietății comune asupra bunului urmărit; beneficiul de discuțiune și beneficiul de diviziune; amânarea executării; suspendarea executării silite; primirea executării silite*.

Primul incident se referă la situația în care nu este cunoscută partea ce se cuvine debitorului, pentru că este vorba de proprietatea codevălmașă a soților asupra bunurilor comune. Creditorul personal al unuia dintre soți nu poate urmări bunurile comune, dar după urmărirea bunurilor proprii ale soțului debitor,

³⁶ În mod constant s-a reținut că somația este primul act de executare. De la acest moment se poate formula contestație la executare de către debitor sau altă persoană interesată.

³⁷ Somația prevăzută de art. 61 alin. (5) din Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin este în continuare obligatorie, și în cazurile în care noul Cod de procedură civilă a prevăzut că executarea silită poate fi făcută fără somație, după cum ea nu se confundă cu somația de la art. 667-668 NCPC, ci dimpotrivă, reprezintă un act distinct anterior primului act de executare care este reprezentat de somația de la art. 667-668. Pentru dezvoltarea problemelor, a se vedea Tr. C. Briciu, *Trei probleme privind executarea cambiei sau a biletului la ordin*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 28 septembrie 2015 și Tr. C. Briciu, *Aspecte practice privind executarea cambiei sau a biletului la ordin, în Executarea silită. Dificultăți și soluții practice* (coord. E. Oprina, V. Bozeșan), Ed. Universul Juridic, București, 2016.

poate cere partajul bunurilor comune, în măsura necesară pentru acoperirea creanței sale și numai după aceea poate urmări partea care aparține debitorului său (art. 353 NCC). Până la soluționarea definitivă a partajului, executarea silită a bunurilor comune este suspendată. Totuși, creditorii personali pot urmări cota-parte determinată a debitorului lor, fără a mai solicita partajul. Pentru aceasta, cota-parte trebuie să fie neîndoielnic stabilită și lămurită, fiind înscrisă în cartea funciară prin indicarea unei fracțiuni. În cazul în care creditorul solicită vânzarea numai a unei cote-părți din bunul imobil, coproprietarii (alții decât debitorul urmărit) au dreptul de a solicita scoaterea în vânzare a întregului bun imobil (art. 823), în acest fel evitând să devină coproprietari cu un posibil adjudecator pe care nu îl cunosc.

Beneficiul de discuțiune și de diviziune constituie posibilități pe care legea le conferă în anumite situații persoanei urmărite în bunurile sale de a cere creditorului să urmărească bunurile altei persoane ori alte bunuri sau să-și dividă urmărirea. De exemplu, fidejusalul convențional sau legal poate opune creditorului beneficiul de discuțiune, cerându-i să urmărească bunurile debitorului principal, dacă nu a renunțat la acest beneficiu în mod expres, și numai după aceea, dacă nu va fi îndeștulat, să-l urmărească pe el (art. 2294 NCC)³⁸. Dacă există mai mulți fidejutori, care garantează față de același creditor, fidejusalul urmărit poate opune beneficiul de diviziune, cerând creditorului ca urmărirea să se dividă pe ceilalți fidejutori, dacă nu a renunțat în mod expres la acest beneficiu (art. 2297 NCC)³⁹.

În afara altor cazuri prevăzute de lege, executorul judecătoresc nu poate amâna executarea decât dacă procedura de citare sau de întocmire a anunțurilor și publicațiilor de vânzare nu a fost îndeplinită sau dacă, la termenul stabilit, executarea nu poate fi efectuată datorită neîndeplinirii de către creditor a obligațiilor de a avansa cheltuieli necesare executării (art. 700).

Executarea silită pornită de creditor poate fi suspendată, potrivit art. 701, în temeiul legii (ex., exercitarea apelului, acesta fiind suspensiv de executare) sau din dispoziția instanței (ex., în caz de exercitare a contestației la executare – art. 719 NCPC) ori datorită voinței creditorului. Noul Cod se ocupă de efectele pe care le produce suspendarea executării silită, înlăturând neclaritățile ce domneau anterior.

³⁸ Beneficiul de discuțiune trebuie invocat pe calea contestației la executare *in limine litis*, adică imediat după ce s-a comunicat somația de executare.

³⁹ În alte cazuri, legea stabilește un beneficiu de discuțiune în rațiunea protejării patrimoniului unor anumite categorii de persoane. Imobilul unui minor sau al unei persoane puse sub interdicție judecătorească nu poate fi urmărit silit înaintea urmăririi mobilelor sale (art. 817), dar poate fi urmărit un imobil aflat în proprietatea comună a acestuia și a unei alte persoane cu capacitatea de exercițiu deplină, dacă obligația este comună. În alt caz îl reprezintă beneficiul de discuțiune al dobânditorului unui bun ipotecat, care nu este personal obligat pentru creanța ipotecară. Acesta poate să se opună vânzării imobilului ipotecat, dacă au rămas alte imobile ipotecate în posesia debitorului principal, și să ceară instanței de executare urmărirea prealabilă a acestora din urmă, după regulile prevăzute de Codul civil în materie de fidejusiune. Pe durata urmăririi acestor bunuri, urmărirea imobilului aparținând terțului dobânditor este suspendată. Un alt caz de beneficiu de discuțiune îl reprezintă cel potrivit căruia creditorul ipotecar nu poate cere scoaterea la vânzare silită a bunurilor neipotecate ale debitorului său decât în cazul în care urmărirea silită a bunurilor imobile ipotecate nu a condus la îndeștularea creditorului ipotecar în limita sumelor totale datorate (art. 817 alin. 4).

Astfel, actele de executare efectuate anterior suspendării, măsurile de executare dispuse de instanța de executare sau de executor, inclusiv cele de indisponibilizare a bunurilor, veniturilor și conturilor bancare, rămân în ființă, în afară de cazul în care prin lege sau prin hotărâre judecătorească se dispune altfel⁴⁰. După încetarea suspendării, la cererea părții interesate, executorul continuă procedura de executare, în măsura în care aceasta nu a fost desființată de instanță. Dacă au fost desființate numai anumite acte de executare, executarea va fi reluată de la ultimul act valabil.

Perimarea⁴¹ stinge executarea silită pornită de creditor, care, din culpa sa, a lăsat să treacă 6 luni fără să îndeplinească un act sau un demers necesar⁴² executării silite, cerut în scris de către executor.

Termenul de 6 luni începe să curgă de la comunicarea cererii scrise a executorului judecătoresc. În caz de suspendare a executării, termenul de perimare curge de la încetarea suspendării. Termenul de perimare nu se suspendă pe timpul cât executarea silită este suspendată la cererea creditorului.

Perimarea, care operează de drept, se constată la cererea executorului judecătoresc sau a părții interesate, de către instanța de executare, prin încheiere dată cu citarea în termen scurt a părților⁴³.

Perimarea atrage desființarea tuturor actelor de executare, cu excepția celor care au dus la realizarea, în parte, a creanței din titlul și a accesoriilor. Dacă nu s-a prescris dreptul de a obține executarea silită, creditorul va putea porni din nou

⁴⁰ Actele de executare efectuate în ziua soluționării cererii având ca obiect suspendarea executării silite sunt desființate de drept prin simplul efect al admiterii cererii de suspendare și a contestației la executare (art. 701 alin. 4). Pentru amănunte legate de această prevedere, introdusă prin noul Cod, a se vedea, E. Oprina, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 552-554.

⁴¹ Pentru o analiză detaliată a instituției perimării, astfel cum a fost reglementată în noul Cod de procedură civilă, a se vedea P. Pop, *Câteva aspecte teoretice și practice ale perimării executării silite*, în RRES nr. 1/2015.

⁴² S-a arătat că neindicarea de către creditori a bunurilor și veniturilor asupra cărora urmează să se efectueze executarea silită nu poate conduce la perimare deoarece potrivit noului Cod acestea nu sunt în sarcina creditorilor, ci a executorului judecătoresc, care poate să solicite informații conform art. 660 [E. Oprina, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 542]. Dimpotrivă, reprezintă un demers necesar executării avansarea de către creditor a cheltuielilor pentru urmărirea unui bun imobil al debitorului.

⁴³ În ceea ce privește modalitatea în care poate fi sesizată instanța de executare reținem următoarele: *executorul judecătoresc* poate solicita constatarea perimării pe calea unei cereri (i); *debitorul* poate solicita constatarea perimării pe baza unei cereri distincte până la momentul la care executorul judecătoresc, ignorând intervenirea perimării ar îndeplini un act de executare; de la acest moment, debitorul are varianta formulării unei contestații la executare în care va invoca nulitatea actului respectiv ca fiind efectuat după apariția perimării solicitând totodată și încetarea întregii executări (ii); *creditorul* poate supune instanței de executare problema neintervenirii perimării fie pe cale de apărare în cazurile anterioare, fie pe calea unei contestații la executare împotriva refuzului executorului judecătoresc de a continua executarea, motivat de o pretinsă intervenire a perimării (iii). Faptul că perimarea intervine de drept justifică poziția potrivit căreia instanța poate constata intervenită perimarea chiar și din oficiu, atunci când este sesizată, în cursul executării silite, cu o cerere de către debitor – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1136 (ex., debitorul contestă actul de executare, dar pentru alte motive, instanța observând însă, că acesta era efectuat după intervenirea perimării).

executarea, fiind necesară încheierea instanței și o nouă somație, care însă nu mai trebuie însoțită de titlul executoriu (art. 697-699 NCPC).

Perimarea nu operează în cazul executării silite a creanțelor fiscale (art. 226 C. pr. fisc.) și nici în cazul măsurilor asigurătorii⁴⁴, deoarece acestea din urmă nu intervin în faza executării silite, nefiind încă un titlul executoriu.

Pe de altă parte, potrivit art. 702 alin. 1 NCPC, când creditorul urmărește în același timp mai multe bunuri mobile sau imobile a căror valoare este vădit excesivă în raport cu creanța ce urmează a fi satisfăcută, instanța de executare, la cererea debitorului și după citarea creditorului, poate să restrângă executarea la anumite bunuri în condițiile stabilite la alin. 2-4.

În sfârșit, art. 703 arată că *executarea silită încetează* dacă: 1. s-a realizat integral obligația prevăzută în titlul executoriu, s-au achitat cheltuielile de executare, precum și alte sume datorate potrivit legii; 2. nu mai poate fi efectuată ori continuată din cauza lipsei de bunuri urmăribile sau a imposibilității de valorificare a unor astfel de bunuri; 3. creditorul a renunțat la executare; 4. a fost desființat titlul executoriu; 5. a fost anulată executarea. În cazurile prevăzute la art. 703 pct. 2 se poate cere reluarea executării silite, înăuntrul termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită (art. 705).

1.6. Contestația la executare⁴⁵

Potrivit art. 712 alin. 1 NCPC, împotriva executării silite, a încheierilor date de executorul judecătoresc, precum și împotriva oricărui act de executare se poate face contestație de către cei interesați sau vătămați prin executare. De asemenea, se poate face contestație la executare și în cazul în care executorul judecătoresc refuză să efectueze o executare silită sau să îndeplinească un act de executare silită în condițiile legii. Dacă nu s-a utilizat procedura prevăzută la art. 443, se poate face contestație și în cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea titlului executoriu (alin. 2). În sfârșit, după începerea executării silite, cei interesați sau vătămați pot cere, pe calea contestației, și anularea încheierii prin care s-a admis cererea de încuviințare a executării silite, dacă a fost dată fără îndeplinirea condițiilor legale (alin. 3).

Rezultă deci că obiectul contestației la executare poate viza înțelesul, întinderea și aplicarea titlului executoriu (*contestația la titlu*), urmărirea însăși (*contestația la executare propriu-zisă* sau *contestația la urmărire*) și refuzul executorului de a efectua urmărirea (*contestația privind refuzul executorului*).

Contestația la titlu urmărește interpretarea sau clarificarea titlului executoriu pentru a se obține executarea întocmai a acestuia și este de competența instanței

⁴⁴ Pentru amănunte, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1285.

⁴⁵ A se vedea pentru o cercetare monografică, cu adaptările corespunzătoare, A. M. Ungureanu, *Contestația la executare în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012.

care a pronunțat hotărârea ce s-a pus în executare⁴⁶. Trebuie însă observat că această contestație, în cazul hotărârilor judecătorești, se poate exercita numai dacă partea interesată nu a introdus cererea de lămurire a hotărârii, potrivit art. 443 NCPC. Pe de altă parte, este de reținut că dacă contestația la titlu vizează un titlu executoriu ce nu emană de la un organ de jurisdicție, competența de soluționare aparține instanței de executare, care, potrivit art. 651, este judecătoria în circumscripția căreia se află domiciliul/sediul debitorului, în afara cazurilor în care legea dispune altfel.

Contestația la executare propriu-zisă sau la urmărire poate privi constituirea titlului executoriu, prescripția dreptului de a obține executarea silită, ordinea de urmărire a bunurilor, urmărirea unor bunuri exceptate de la urmărire sau care nu aparțin debitorului, perimarea executării silite, nelegalitatea încheierii de încuviințare a executării silite, inopozabilitatea titlului executoriu, modul în care se desfășoară executarea, reducerea cheltuielilor de executare etc. Tot în cadrul contestației propriu-zise se poate solicita și împărțirea bunurilor proprietate comună pe cote-părți sau în devălmășie. Această contestație este de competența instanței de executare⁴⁷. În cazul urmăririi silite a imobilelor, al urmăririi silite a fructelor și a veniturilor generale ale imobilelor, precum și în cazul predării silite a bunurilor imobile, dacă imobilul se află în circumscripția altei curți de apel decât cea în care se află instanța de executare, contestația se poate introduce și la judecătoria de la locul situării imobilului (art. 714 alin. 2).

Sub aspectul persoanelor care pot formula contestația la executare propriu-zisă, textul legal este foarte generos, indicând, cei interesați sau vătămați prin executare. Cu toate acestea, sunt interesați debitorul, creditorul, dar și terții care pretind drepturi reale asupra bunurilor urmărite. Dacă această contestație este introdusă de creditor sau debitor, are natura unei căi de atac specifice fazei executării silite, iar dacă se exercită de terți ce pretind că bunurile urmărite sunt ale lor, suntem în prezența unei adevărate acțiuni în revendicare. O particularitate o prezintă contestația prin care se solicită împărțirea bunurilor aflate în proprietate comună. Indiferent de forma contestației la executare, procurorul are calitate procesuală activă, în condițiile art. 92 NCPC.

Contestația privind refuzul de executare se apropie de contestația propriu-zisă, dar totuși legiuitorul se referă distinct la ea și se poate exercita ori de câte ori executorul judecătoresc refuză să efectueze executarea silită sau să îndeplinească un anumit act de executare. Competența de soluționare este aceeași ca și la contestația la executare propriu-zisă. Această contestație prezintă particularitatea că se judecă în contradictoriu și cu executorul judecătoresc. În celelalte forme ale contestației la executare acesta nu are, de regulă, calitate procesuală pasivă⁴⁸.

⁴⁶ Norma de competență are caracter imperativ deoarece rațiunile ce stau la baza ei țin de interesul general, respectiv faptul că numai instanța de la care provine hotărârea este în măsură să explice dispozitivul acesteia și să clarifice eventualele neînțelegeri din cuprinsul acesteia.

⁴⁷ În general, regula de competență în ceea ce privește contestația la executare este considerată imperativă atât sub aspect material, cât și sub aspect teritorial.

⁴⁸ I.C.C.J. a apreciat, este drept în materia validării popririi, dar este a fortiori aplicabil și în contestația la executare că executorul judecătoresc nu are calitatea de „parte” în procedura execuțională (ICCJ, compl. Recurs în intersul legii, dec. 8/2016, publicată în M. Of. Partea I,

Contestațiile vor cuprinde mențiunile obișnuite unei cereri de chemare în judecată, arătându-se pe larg motivele plângerii și vor fi însoțite, dacă este cazul, de actele doveditoare.

Contestația la executare, indiferent de felul acesteia, este supusă unor *condiții de admisibilitate*.

Mai întâi, pe această cale nu se poate modifica sau anula hotărârea pusă în executare și nici nu se vor putea invoca motive de fapt sau de drept pe care le-ar fi putut opune la prima instanță sau într-o cale de atac ce i-a fost deschisă, singurele apărări de fond ce pot fi invocate fiind cele care vizează cauze de stingere a obligației, intervenite după rămânerea definitivă a hotărârii. În contestația la executare nu se poate repune în discuție nimic din ce ar afecta autoritatea de lucru judecat a hotărârii ce constituie titlu executoriu. Legea nu distinge după cum problemele de fond s-au discutat sau nu în procedura de constituire a titlului, așa încât chiar dacă partea nu le-a invocat cu acea ocazie, nu le poate invoca în contestația la executare⁴⁹.

Dacă, însă, titlul executoriu nu este rezultatul unei activități jurisdicționale, iar debitorul nu are deschisă o cale specifică pentru desființarea lui⁵⁰, va putea să invoce pe calea contestației toate apărărilor de fond referitoare la existența, întinderea și valabilitatea creanței.

În al doilea rând, nu se poate face o nouă contestație de către aceeași parte pentru motive care au existat la data primei contestații. Înăuntrul termenului de contestație la executare, contestatorul își poate modifica cererea inițială

nr. 480/20.06.2016). Aceeași teză reiese și dintr-o soluție a Curții Constituționale pronunțată sub imperiul vechiului Cod de procedură civilă (dec. 225/2003, publicată în M. Of., Partea I, nr. 459 din 27 iunie 2003). În doctrină se arată că executorul ar avea calitate procesuală pasivă numai în contestația la executare (propriu-zisă) formulată de creditor împotriva încheierii prin care s-au stabilit cheltuielile de executare [E. Oprina, în *Noul Cod...* (V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 650].

⁴⁹ Nu s-ar putea invoca pe calea contestației la executare stingerea creanței constatate prin titlul executoriu, prin plată, compensație sau în alt mod, mai puțin în cazul în care aceasta a intervenit după pronunțarea hotărârii de fond (Trib. Supr. col. civ., dec. nr. 1205/1961, apud. S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Tratat de executare silită*, Lumina Lex, București, 2001, p. 161). În altă speță, s-a decis că pe calea contestației la executare propriu-zisă, nu se poate statua asupra caracterului solidar al obligației reținute în titlul executoriu reprezentat de o hotărâre judecătorească [Trib. București, s. a IV a civ., dec. nr. 1329/2009, cu notă critică N. Axinti, în RRES nr. 3/2009, p. 271-279]. Totuși, ar fi deschisă calea contestației la titlu în cazul în care din considerentele hotărârii nu rezultă nimic referitor la natura solidară sau divizibilă a obligației, deoarece clarificarea acestei probleme ar putea intra în noțiunea de „întindere a obligației”. Cu toate acestea, dacă s-a stabilit caracterul divizibil prin chiar hotărârea ce constituie titlu, nu este admisibilă nici contestația la titlu deoarece s-ar repune în discuție o chestiune deja dezlegată.

⁵⁰ Sunt astfel de căi: acțiunea în anularea ordonanței de plată (art. 1024 NCPC); plângerea administrativă împotriva actelor fiscale, urmată de o eventuală acțiune în fața instanțelor de contencios administrativ și fiscal, în cazul titlurilor executorii fiscale; contestația la executare (denumită anterior „oposiție”) în materie cambială, prevăzută de art. 62 din Legea nr. 58/1934 privind cambiala și biletul la ordin. Nu reprezintă căi specifice acțiunea în anulare a unui act juridic fie și în situația în care motivele de nulitate sau anumite particularități privind judecata sunt prevăzute în legi speciale, cum ar fi Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori.

adăugând motive noi. Este vorba, evident, de motive ce au apărut după formularea contestației la executare. Prin urmare, nu este suficient să se respecte regula potrivit căreia modificarea cererii se face cel mai târziu la prima zi de judecată la care reclamantul este legal citat (art. 204 alin. 1). Pe lângă aceasta, el trebuie să respecte și termenul de exercitare a contestației la executare pentru motivul ce face obiectul modificării/completării.

În ce privește *termenul de exercitare al contestației la executare*, art. 715 alin. 1 prevede că ea se poate face, dacă prin lege nu se prevede altfel, în termen de 15 zile de la data când:

1. contestatorul a luat cunoștință de actul de executare pe care îl contestă;
2. cel interesat a primit comunicarea ori, după caz, înștiințarea privind înființarea popririi. Dacă poprirea este înființată asupra unor venituri periodice, termenul de contestație pentru debitor începe cel mai târziu la data efectuării primei rețineri din aceste venituri de către terțul poprit;
3. debitorul care contestă executarea însăși a primit încheierea de încuviințare a executării sau somația. Dacă nu a primit nici încuviințarea executării și nici somația sau executarea se face fără somație, termenul curge de la data la care a luat cunoștință de primul act de executare.

Dacă prin lege nu se prevede altfel, contestația prin care o terță persoană pretinde că are un drept de proprietate sau un alt drept real asupra bunului urmărit poate fi introdusă în tot cursul executării silite, dar nu mai târziu de 15 zile de la efectuarea vânzării ori de la data predării silite a bunului. Totuși, dacă terțul nu introduce contestație în termen, poate să își realizeze dreptul pe calea unei cereri separate, în condițiile legii, sub rezerva drepturilor definitiv dobândite de către terții adjudecatari în cadrul vânzării silite a bunurilor urmărite (alin. 4 și 5).

Contestația privind lămurirea înțeleșului, întinderii sau aplicării titlului executoriu se poate face oricând înăuntrul termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită.

Contestația împotriva încheierilor executorului judecătoresc, în cazurile în care acestea nu sunt, potrivit legii, definitive, se poate face în termen de 15 zile de la comunicare (alin. 2 și 3).

Judecata contestației la executare se face după regulile de drept comun aplicabile judecării în primă instanță. Contestatorul datorează taxa judeciară de timbru în cuantumul stabilit prin lege⁵¹. Acestor procese nu le este aplicabilă procedura regularizării, prevăzută de art. 200 NCPC. Întampinarea este obligatorie.

⁵¹ Potrivit art. 10 din O. U. G. nr. 80/2013: „(1) În materia executării silite, următoarele cereri se taxează astfel:

a) cereri pentru încuviințarea executării silite, pentru fiecare titlu executoriu – 20 lei;

b) cereri de suspendare a executării silite, voluntar a executării provizorii – 50 lei.

(2) În cazul contestației la executarea silită, taxa se calculează la valoarea bunurilor a căror urmărire se contestă sau la valoarea debitului urmărit, când acest debit este mai mic decât valoarea bunurilor urmărite. Taxa aferentă acestei contestații nu poate depăși suma de 1.000 lei, indiferent de valoarea contestată. În cazul în care obiectul executării silite nu este evaluabil în bani, contestația la executare se taxează cu 100 lei.

(3) În cazul în care prin contestația la executare silită se invocă, în condițiile art. 712 alin. (2) din Codul de procedură civilă, și motive de fapt sau de drept privitoare la fondul dreptului, taxa

Procedura se desfășoară de urgență și cu precădere față de alte procese. Părțile vor fi citate în termen scurt⁵².

În vederea soluționării contestației, instanța va solicita executorului să îi transmită, în termenul fixat, copii certificate de acesta de pe actele dosarului de executare contestate.

În ceea ce privește probele, nu se impun limite, dar ele trebuie să nu depășească limitele impuse de condiția de admisibilitate de a nu se repune în discuție aspecte de fond ale titlului executoriu, cu excepția cazului în care se permite acest lucru. Atunci când contestația la executare îmbracă formele unei veritabile cereri de revendicare sau împărțeală este de presupus că probatoriul este cel specific acestor acțiuni⁵³.

Hotărârea dată poate fi atacată numai cu apel. Asupra termenului de apel nu există un punct de vedere unitar. Practica judiciară este majoritară în sensul că termenul este de 10 zile de la comunicare. Totuși, apreciem ca mai aproape de voința legiuitorului ca termenul să fie de 30 de zile de la comunicare. Este drept că art. 651 alin. 4 prevede un termen de 10 zile de la comunicare, dar același articol începe prin a spune că „dacă prin lege nu se dispune altfel, instanța de executare se pronunță prin încheiere”. Acelei încheieri i se aplică termenul de 10 zile. Or, în art. 718, dar nu numai, se vorbește de o „hotărâre” prin care se soluționează contestația la executare. Desigur că încheierea este tot o hotărâre, dar în general, când legiuitorul a dorit ca actul final al unei proceduri să fie o încheiere, a desemnat-o ca atare, termenul de hotărâre ducând mai mult spre ideea unei „sentințe”. Din aceste motive apreciem că, mai ales după modificarea art. 651 NCPD prin Legea nr. 17/2017, contestația la executare este una dintre excepțiile prevăzute la începutul alin. 4⁵⁴.

Fac excepție hotărârilor prin care, în cadrul contestației, s-au împărțit bunurile proprietate comună, cote-părți sau în devălmășie, și a hotărârilor prin care s-au

de timbru se stabilește potrivit art. 3 alin. (1) [în cotă procentuală, prin raportare la valoarea obiectului cererii – nn. Tr. C. B].“

⁵² S-a decis că atunci când în cursul soluționării contestației la executare s-a procedat la adjudecarea bunului urmărit, adjudecatorul trebuie citat în cauză întrucât susținerile formulate de contestator produc efecte și asupra acestuia [Trib. Neamț, s. com. cont. adm., dec. nr. 97/2009, *apud*. R. Stanciu, *Contestația la executare. Practică judiciară*, ed. a 2-a, Ed. Hmangiu, București, 2011, p. 277-280].

⁵³ Sub aspect probator sunt stabilite norme speciale privind dovada proprietății bunurilor urmărite. Prin art. 752 NCPD se limitează probatoriul în sensul că terțul care contestă urmărirea nu va putea dovedi cu martori dreptul său de proprietate asupra bunurilor mobile sechestrate în locuința sau întreprinderea debitorului urmărit, în afară de cazul când, față de profesia sau comerțul contestatorului ori debitorului, o asemenea dovadă devine admisibilă. O altă limitare probatorie îl vizează pe soțul debitorului urmărit. Acesta, dacă nu locuiește cu debitorul și nici nu exercită o profesie ori exploatează o întreprindere, nu va putea dovedi dreptul său de proprietate asupra bunurilor mobile sechestrate decât cu convenția matrimonială sau cu alte înscrisuri cu dată certă, din care să rezulte că acestea i-au aparținut și înainte de căsătorie ori că le-a dobândit ulterior prin donație sau moștenire ori, dacă la data dobândirii avea bunuri proprii, că le-a dobândit prin cumpărare ori în alt mod. Aceste reguli nu se aplică însă în privința bunurilor care, în mod vădit sau prin destinația lor, aparțin soțului debitorului urmărit.

⁵⁴ A se vedea opinia contrară, dar emisă anterior ultimei modificări a art. 651 prin Legea nr. 17/2017, E. Oprina, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 679-681.

rezolvat contestațiile introduse de terți, care pot fi atacate în condițiile dreptului comun. De asemenea, prin legi speciale se poate deroga de la regula generală⁵⁵.

În cazul contestației la titlu, hotărârea este supusă acelorași căi de atac ca și hotărârea ce se execută, în aplicarea principiului *accessorium sequitur principale*. Dacă prin contestație s-a cerut lămurirea unui titlu care nu constituie hotărâre a unui organ de jurisdicție, hotărârea prin care s-a soluționat contestația va putea fi atacată numai cu apel (art. 717-718).

Până la soluționarea contestației la solicitarea părții interesate și numai pentru motive temeinice, instanța competentă poate suspenda executarea, cu dare de cauciune în cuantumul prevăzut de art. 719 alin. 2 și 3⁵⁶.

Cererea de suspendare se poate face odată cu contestația la executare sau separat de aceasta. Competența de soluționare revine instanței care judecă contestația la executare, fiind o cerere accesorie acesteia. Mai mult, completul de judecată este în aceeași compune în care se va judeca contestația la executare, deoarece soluționând cererea de suspendare pe baza unei analize la *prima facie* judecătorul nu devine incompatibil.

Cererea de suspendare se judecă de urgență (se fixează un termen înainte de acela acordat în vederea judecării contestației la executare), cu citarea părților. Instanța se pronunță printr-o încheiere, care se poate ataca separat, fiind supusă numai apelului în termen de 5 zile de la pronunțare pentru partea prezentă, respectiv de la comunicare pentru cea lipsă. Dacă se judecă la curtea de apel (ex., o contestație la titlu), calea de atac este recursul.

Potrivit legii, efectul admiterii cererii de suspendare a executării se produce până la soluționarea contestației la executare. Se pune problema dacă în cazul respingerii contestației la executare, efectul suspensiv mai dănuie până la definitivarea hotărârii sau nu. În ceea ce ne privește, apreciem că încheierea de suspendare a executării își produce efect până la soluționarea contestației la executare

⁵⁵ Contestația la executare în materie cambială, reglementată de art. 62 din Legea nr. 58/1934 privind cambia și biletul la ordin se soluționează printr-o hotărâre care este supusă numai apelului în 15 zile de la pronunțare. Pentru natura juridică a acestei contestații la executare, care se numea anterior „opozitie”, a se vedea Tr. C. Briciu, *Aspecte practice privind executarea cambiei sau a biletului la ordin*, cit. supra.

⁵⁶ Pe bună dreptate s-a arătat că în privința cauciunii nu poate interveni scutirea în baza ajutorului public judiciar. Este adevărat că pot exista persoane care să nu aibă mijloacele materiale necesare suportării plății cauciunii, dar a fi scutite de plata acesteia în baza unor rațiuni de ordin social înseamnă deopotrivă a-l lipsi pe creditor de o garanție, adică a face politică socială prin diminuarea drepturilor concurenților. În cazul taxelor judiciare de timbru, ajutorul public judiciar operează fără a leza partea adversă beneficiarului, căci numai statul este păgubit, iar el a decis să accepte această pagubă din rațiuni ce țin de asigurarea accesului la justiție. Ar fi de acceptat ca ajutorul public judiciar să fie completat cu sumele necesare plății cauciunii, care să fie garantate de către stat dintr-un fond special, caz în care s-ar concilia situația de nevoie în care se află beneficiarul și dreptul creditorului de a fi garantat contra abuzului. Desigur, această soluție este *de lege ferenda* și presupune un efort bugetar pe care statul trebuie să și-l asume. În același sens, a se vedea E. Oprina, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 687; B. Dumitrache, *notă la încheierea din data de 2 martie 2009, Jud. Slatina*, în RRDJ nr. 6/2009, p. 134; C. Drăgușin, *Obligația de plată a cauciunii și dreptul de acces la justiție*, în RRES nr. 2/2014, p. 22-39.

în primă instanță. Suspendarea este o măsură provizorie, adoptată în cursul judecății în fața unei anumite instanțe. Atunci când respectiva instanță se pronunță chiar asupra cererii principale cu care a fost investită, toate măsurile provizorii încetează, fiind înlocuite cu măsura finală, de principiu, purtătoare a unei autorități de lucru judecat provizorii⁵⁷.

Legea prevede în alin. 4 și cazuri în care suspendarea este obligatorie, iar cauțiunea nu este necesară⁵⁸.

Suplimentar de suspendarea executării până la judecata contestației la executare, se prevede și o procedură mai suplă, aptă să conducă la o suspendare provizorie cu efecte mai limitate în timp. Dacă există urgență, instanța poate dispune, prin încheiere și fără citarea părților, suspendarea provizorie a executării până la soluționarea cererii de suspendare. Încheierea nu este supusă niciunei căi de atac. Cauțiunea în quantumul stabilit de art. 719 alin. 2,3, cu excepțiile de la alin. 4, este obligatorie și în acest caz. Cauțiunea utilizată în această cerere este deductibilă din cauțiunea finală stabilită de instanță pentru judecarea cererii de suspendare a executării.

În toate cazurile încheierea de suspendare se comunică, din oficiu, și executorului judecătoresc.

În cazul în care contestația a fost respinsă, se reia urmărirea dacă a fost suspendată, iar contestatorul va fi obligat la despăgubiri pentru pagubele aduse prin întârzierea executării și, dacă se constată că a făcut contestația cu vădită rea-credință, va fi amendat. Respingerea contestației la executare, atunci când s-a cerut suspendarea și s-a depus cauțiunea, are ca efect și continuarea indisponibilizării acesteia pentru acoperirea creanțelor decurgând din întârzierea executării sau a celor din titlul executoriu.

Dacă contestația a fost admisă, efectele hotărârii diferă după scopul urmărit: se procedează la executare potrivit interpretării date dispozitivului hotărârii; se anulează executarea, în tot sau în parte, se scot de sub urmărire bunurile exceptate sau cele care aparțin terțului, se anulează titlul etc. (art. 721). Dacă prin contestație s-a cerut împărțirea bunurilor proprietate comună, instanța va hotărî și asupra împărțelii acestora, potrivit legii. Dacă contestația a avut ca obiect refuzul executorului de a primi ori de a înregistra cererea de executare sau refuzul de a efectua un act de executare, admitând contestația, instanța va putea obliga pe executor la plata unei amezi judiciare, iar partea interesată va putea obține plata

⁵⁷ În același sens, a se vedea, O. Popescu, C. Dobre, **Suspendarea executării silite în condițiile art. 718 C. pr. civ.**, în RRES nr. 1/2014, p. 105-106. În sens contrar, respectiv că încheierea de admitere a suspendării executării silite își produce efectele până la soluționarea definitivă a contestației la executare, a se vedea E. Oprina, în **Noul Cod...** (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicoale), vol. II, p. 689.

⁵⁸ Suspendarea executării este obligatorie și cauțiunea nu este necesară dacă:

1. hotărârea sau înscrisul care se execută nu este, potrivit legii, executoriu;
2. înscrisul care se execută a fost declarat fals printr-o hotărâre judecătorească dată în primă instanță;
3. debitorul face dovada cu înscris autentică că a obținut de la creditor o amânare ori, după caz, beneficiază de un termen de plată.

de despăgubiri. Admiterea contestației la executare, dacă hotărârea rămâne definitivă, reprezintă un caz special de restituire a taxei judiciare de timbru avansate de contestator (art. 45 alin. 1 lit. f din O. U. G. nr. 80/2013).

1.7. Depunerea cu afectatiune specială

Depunerea cu afectatiune specială este o procedură pusă la dispoziția debitorului sau a terțului garant, prin care aceștia pot obține desființarea măsurilor asigurătorii (sechestrul asigurător sau poprirea asiguratorie, nu și sechestrul judiciar, atunci când acesta din urmă are în vedere proprietatea unui bun individual determinat) sau de executare silită, consemnând la dispoziția executorului judecătoresc întreaga valoare a creanței, accesoriile și cheltuielile de executare.

Asupra cererii formulate de debitor sau terț garant se pronunță chiar executorul judecătoresc, prin încheiere, dată cu citarea părților. Încheierea se comunică părților. În cazul în care se admite cererea de depunere cu afectatiune specială, legea prevede două ipoteze:

- dacă debitorul sau terțul garant nu se opune, odată cu desființarea măsurilor, va dispune și eliberarea sumelor creditorului;

- dacă debitorul sau terțul garant dovedește că a formulat contestație în termen și se opune la eliberarea sumelor, intervine suspendarea de drept a eliberării acestora, executorul urmând a se pronunța asupra eliberării după soluționarea contestației.

Efectele depunerii cu afectatiune specială sunt de natură să protejeze pe creditor, acesta nefiind nevoit să suporte concursul unor eventuali creditori ulteriori. Suma consemnată va servi exclusiv la plata creditorului pe seama căruia s-a făcut consemnare, precum și pentru acoperirea cheltuielilor de executare. Desigur că, în situația în care la data consemnării sunt mai mulți creditori urmăritori sau intervenienți, se va proceda la distribuire potrivit regulilor prevăzute la art. 864 și urm. NCP.

1.8. Întoarcerea executării

Întoarcerea executării vizează situația în care, după realizarea executării silită, intervine desființarea titlului executoriu sau a executării înseși. La această situație se poate ajunge din cauza faptului că, de regulă, hotărârea judecătorească poate fi pusă în executare înainte de soluționarea unui eventual recurs sau pentru că debitorul care a formulat o contestație la executare nu a solicitat sau i-a fost respinsă cererea de suspendare a executării. În acest cazuri se ajunge la situația în care, ulterior executării, acesta să rămână fără suport legal, punându-se în discuție modalitatea în care cel care a fost executat silit poate fi repus în situație anterioară.

Principiul îl reprezintă restituirea către cel îndreptățit a bunurilor ce au făcut obiectul executării, cu respectarea însă a drepturilor definitive dobândite de terții de bună-credință.

În cazul urmăririi silite mobiliare, restituirea în natură a bunurilor vândute în cadrul procedurii nu poate avea loc decât dacă adjudecatar a fost chiar creditorul sau dacă se dovedește că a existat o *fraudă* din partea terțului adjudecatar⁵⁹. Altfel, întoarcerea executării presupune restituirea de către creditor a sumei obținute din vânzare, actualizată cu rata inflației.

În materie imobiliară, restituirea bunurilor este posibilă, dar fără afectarea drepturilor definitive dobândite de terții de bună-credință, ținând seama și de efectele pe care le produce regimul de publicitate imobiliară⁶⁰.

Cererea de întoarcere a executării se poate face incidental sau pe cale separată⁶¹.

În ce privește competența de soluționare a cererii de întoarcere a executării, soluțiile diferă în funcție de momentul în care se formulează această cerere:

- instanța care a desființat titlul executoriu sau executarea silită, la cererea celui interesat, prin aceeași hotărâre, dispune și asupra întoarcerii executării silite. În cazul bunurilor imobile, instanța va dispune și asupra rectificării cărții funciare, fără a aduce însă atingere drepturilor dobândite de terții de bună-credință, potrivit regulilor de carte funciară;

- dacă instanța care a desființat titlul, a dispus rejudecarea în fond a procesului, fără a lua și măsura repunerii în situația anterioară, această măsură se va putea dispune de instanța care rejudecă fondul, la cererea celui interesat;

- dacă nu s-a cerut întoarcerea executării în formele indicate mai sus, cererea poate fi formulată pe cale separată, la instanța de executare. Judecata se face, cu citarea părților, de urgență și cu precădere, hotărârea fiind supusă numai apelului.

⁵⁹ Dispozițiile art. 777 NCPC reprezintă o aplicație particulară a regulii potrivit căreia în materie mobilă posesorul de bună credință este protejat – art. 937 NCC. Cu toate acestea, protecția asigurată de art. 777 NCPC este mai accentuată deoarece în acest caz particular, pentru a fi afectat terțul dobânditor trebuie să fi săvârșit o fraudă. Prin urmare, simplul fapt că a cunoscut viciile vânzării, fără să fi contribuit cu ceva la acestea, cu toate că îi afectează buna credință, nu îi afectează și drepturile, fraudă acestuia trebuind probată. În plus, spre deosebire de art. 937 NCC care, pentru a oferi protecție terțului dobânditor, pune condiția ca acesta să fi intrat efectiv în posesia bunului, art. 777 NCPC cere numai ca adjudecatarul să fi plătit prețul. A se vedea, S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Tratat*, p. 357.

⁶⁰ Art. 1648 NCC prevede că acțiunea în restituire poate fi exercitată și împotriva terțului dobânditor, sub rezerva regulilor de carte funciară. În acest sens, art. 901 NCC prevede că sub rezerva unor dispoziții contrare, oricine a dobândit cu bună-credință vreun drept real înscris în cartea funciară, în temeiul unui act juridic cu titlu oneros, va fi socotit titularul dreptului înscris în folosul său, chiar dacă, la cererea adversarului titular, dreptul autorului său este radiat din cartea funciară. A se vedea și dispozițiile tranzitorii ale art. 97 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a NCC. Chiar anterior noului Cod civil și noului Cod de procedură civilă, s-a decis că în ipoteza în care procedura executării silite a fost finalizată prin vânzarea bunului imobil la licitație publică, actul de adjudecare fiind nedesființat, simpla anulare a contractului de împrumut cu garanție imobiliară, ce a reprezentat titlul executoriu, nu poate fundamenta întoarcerea executării silite prin restituirea imobilului (Trib. București, secț. a V-a civ., dec. nr. 1494/2006, apud. C. Nica, *Executarea silită. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, 2008, p. 488).

⁶¹ Cererile de întoarcere a executării se taxează, în toate cazurile, cu 50 de lei, dacă valoarea cererii nu depășește 5000 lei, și cu 300 lei, pentru cererile a căror valoare depășește 5000 lei (art. 10 alin. 4 O. U. G. nr. 80/2013).

Aceeași este soluția și atunci când titlul executoriu provine de la un alt organ decât o instanță judecătorească și acel organ sau alt organ din afara sistemului instanțelor judecătorești a dispus desființarea titlului, iar modalitatea de repunere în situația anterioară nu este prevăzută sau, deși prevăzută, nu a fost dispusă de acel organ.

În cazurile în care cererea de întoarcere a executării este soluționată în primă instanță, față de caracterul evident al drepturilor celui îndreptățit, legea prevede că instanța poate uza de instituția executării provizorii.

Secțiunea a 2-a. Executarea silită directă⁶²

2.1. Noțiune. Dispoziții generale

Această modalitate de executare intervine, astfel cum am mai precizat, în situația în care creditorul tinde să obțină realizarea în natură a prestației obligației înscrisă în titlu executoriu. Codul de procedură civilă o reglementează sub forma predării silite a bunurilor mobile și imobile și a executării silite a altor obligații de a face sau a nu face, inclusiv a executării hotărârilor judecătorești referitoare la minori.

Noul Cod de procedură civilă cuprinde în art. 888-892 *dispoziții generale privind executarea silită directă*.

Astfel, în art. 888 alin. 1 se precizează că în cazul în care obligația debitorului prevăzută în titlul executoriu constă în lăsarea posesiei unui bun, în predarea unui bun sau a folosinței acestuia ori în evacuarea debitorului dintr-o locuință sau dintr-o altă incintă, în desființarea unei construcții, plantații sau a altei lucrări ori în îndeplinirea oricărei alte activități stabilite pentru realizarea drepturilor creditorului, iar debitorul nu execută de bunăvoie obligația sa în termenul prevăzut în somație, creditorul va solicita executarea silită, putând, în raport cu împrejurările cauzei și natura obligației ce se execută, să sesizeze instanța de executare, în vederea aplicării unei penalități. Atribuirea prin hotărâre judecătorească a unui imobil sau obligația de a-l preda, a-l lăsa în posesie ori în folosință, după caz, cuprinde și obligația de evacuare a imobilului, dacă legea nu prevede în mod expres altfel (alin. 2).

La cererea creditorului, dacă se justifică o nevoie urgentă sau există pericol ca debitorul să se sustragă de la urmărire, să ascundă, să distrugă ori să deterioreze bunurile ce trebuie predate, instanța va putea să dispună, prin încheierea de încuviințare a executării silite sau pe cale separată, ca executarea silită să se facă de îndată și fără somație (art. 889).

Despre îndeplinirea executării obligațiilor, executorul va încheia un proces-verbal în condițiile art. 679 NCPC, stabilind totodată cheltuielile de executare pe care le va suporta debitorul. Procesul-verbal, care constituie titlu executoriu în privința cheltuielilor, va fi comunicat părților și un exemplar va fi păstrat la dosarul de executare (art. 890).

⁶² Pentru o analiză monografică a executării silite directe, a se vedea I. Gârbuleț, *Executarea silită directă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.

În cazul în care executorul constată că predarea silită a bunului a devenit imposibilă din cauza distrugerii, ascunderii sau deteriorării acestuia ori a altor asemenea împrejurări, va consemna în proces-verbal și va dispune, prin încheiere, încetarea executării silite (art. 891)⁶³. Dacă în titlul executoriu nu s-a stabilit ce sumă urmează a fi plătită ca echivalent al valorii lucrului în cazul imposibilității predării acestuia, instanța de executare, la cererea creditorului, va stabili această sumă prin hotărâre dată cu citarea părților. În toate cazurile, dacă creditorul solicită, instanța va avea în vedere și prejudiciile ocazionate prin neexecutarea de bunăvoie a obligației, înainte ca aceasta să devină imposibil de executat. Hotărârea este executorie și este supusă numai apelului, iar suspendarea executării nu se va putea obține decât cu consemnarea sumei stabilite⁶⁴. Creditorul va putea înființa și măsuri asigurătorii (art. 892).

2.2. Predarea silită a bunurilor mobile

Predarea silită a bunurilor mobile⁶⁵ este reglementată de art. 893-895 NCPC. În cazul în care partea obligată să predea un bun mobil, determinat prin calitate și cantitate, nu își îndeplinește obligația în termen de 24 de ore de la comunicarea încheierii de încuviințare a executării, predarea lui se va face prin executare silită.

Pentru această formă de executare silită directă sunt incidente și etapele specifice unei executări silite cu privire la înregistrarea cererii de executare silită și deschiderea dosarului execuțional, încuviințarea executării silite, competența instanței de executare⁶⁶.

Se poate observa că art. 893 NCPC instituie obligația legală ca, anterior declanșării executării silite propriu-zise, debitorul să fie „înștiințat” că poate executa de bunăvoie predarea bunului mobil. În acest context se pune întrebarea dacă în această procedură de executare silită este suficientă înștiințarea prevăzută de art. 893 NCPC sau este necesar a se face și înștiințarea de la art. 893 NCPC și somația de la art. 667-668 NCPC. În ceea ce ne privește opinăm că, pentru legalitatea executării silite, trebuie transmise debitorului atât somația, cât și înștiințarea. În susținerea acestei concluzii trebuie avute în vedere următoarele argumente: 1. art. 893 NCPC prevede obligativitatea înștiințării, fără să excludă pe cea a somației; 2. art. 888 NCPC (text legal general care se aplică atât predării silite mobiliare, cât și celei imobiliare) prevede că în cazul în care predarea bunului nu se face de bunăvoie *în termenul prevăzut în somație*, atunci se poate declanșa predarea silită;

⁶³ În doctrină se apreciază că reglementarea își găsește aplicarea nu numai atunci când imposibilitatea de executare în natură își are cauze materiale, ci și în ipoteza în care executarea în natură a obligației de predare nu mai este de folos creditorului. De asemenea nu are importanță dacă imposibilitatea de executare a intervenit anterior sau ulterior pronunțării hotărârii ce constituie titlul executoriu [D. A. Ghinoiu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 998].

⁶⁴ În ceea ce ne privește, este vorba de o sentință, iar apelul se exercită în termen de 30 de zile de la comunicare.

⁶⁵ Sunt avute în vedere bunuri corporale, individual determinate sau de gen.

⁶⁶ D. A. Ghinoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1007.

cazurile de predare silită, fără somație, sunt expres prevăzute la art. 889 NCPC⁶⁷, urmând procedura instituită în acest text legal; în fine, nu ne aflăm în cazurile prevăzute de art. 669 NCPC⁶⁸ care instituie excepții de la comunicarea somației. Totuși, art. 668 NCPC trebuie coroborat cu art. 893 NCPC cu privire la termen în sensul că atât somația, cât și înștiințarea trebuie să prevadă termenul de 24 de ore⁶⁹. Sub aspect practic, executorul judecătoresc poate să facă două acte distincte (somație, înștiințare) sau cele două pot fi incluse în același act cu indicarea corespunzătoare și diferită a temeiurilor de drept aplicabile⁷⁰.

Executorul judecătoresc va ridica bunul urmărit de la debitor sau de la persoana la care se află și-l va preda creditorului, încheind despre toate acestea un proces-verbal⁷¹, în care va stabili și cheltuielile de executare (art. 893-894). Cu privire la competența executorului judecătoresc, în această procedură execuțională, urmează a se aplica art. 652 lit. b NCPC⁷². Totodată, trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 652 alin. 3 NCPC care prevede că executorul judecătoresc rămâne competent să continue executarea silită chiar dacă după începerea executării debitorul și-a schimbat domiciliul sau, după caz, sediul. După cum se poate observa, legiuitorul a instituit un caz de prorogare de competență (de fapt o menținere de competență) în situația în care debitorul, pe parcursul executării silite, își schimbă, după caz, domiciliul sau sediul și nu s-a prevăzut ce se întâmplă dacă, după declanșarea executării silite, bunurile mobile ce fac obiectul predării silite mobiliare au fost mutate în altă circumscripție a unei curții de apel decât cea inițială, iar competența executorului a fost stabilită după locul aflării bunurilor. În acest caz,

⁶⁷ La cererea creditorului, dacă se justifică o nevoie urgentă sau există pericol ca debitorul să se sustragă de la urmărire, să ascundă, să distrugă ori să deterioreze bunurile ce trebuie predate, instanța va putea să dispună, prin încheierea de încuviințare a executării silite, ca executarea silită să se facă de îndată și fără somație.

⁶⁸ Nu este necesară comunicarea titlului executoriu și a somației: 1. în cazurile prevăzute la art. 675; 2. în cazul ordonanțelor și încheierilor pronunțate de instanță și declarate de lege executorii.

⁶⁹ Termenul de 24 de ore este un termen prohibitiv, fiind calculat în conformitate cu art. 181 alin. 1 pct. 1 NCPC (termen pe ore).

⁷⁰ Trebuie avut în vedere că la somație, potrivit art. 667 NCPC trebuie anexate înscrisurile prevăzute în acest text legal (1) Dacă cererea de executare a fost încuviințată, executorul judecătoresc va comunica debitorului o copie de pe încheierea dată în condițiile art. 666, împreună cu o copie, certificată de executor pentru conformitate cu originalul, a titlului executoriu și, dacă legea nu prevede altfel, o somație. (2) Comunicarea titlului executoriu și a somației, cu excepția cazurilor în care legea prevede că executarea se face fără somație ori fără comunicarea titlului executoriu către debitor, este prevăzută sub sancțiunea nulității executării, iar în cazul înștiințării trebuie anexată încheierea de încuviințare a executării silite (art. 893 NCPC). Lipsa somației ori a înștiințării urmează a fi sancționată cu nulitatea executării silite, nulitate necondiționată de existența unei vătămări, în conformitate cu art. 176 pct. 6 NCPC (chiar dacă art. 667 alin. 2 NCPC instituie o nulitate expresă, în opinia noastră, nu schimbă caracterul de nulitate necondiționată).

⁷¹ Procesul-verbal va avea conținutul stabilit în art. 679 NCPC.

⁷² În cazul urmăririi silite a bunurilor mobile și al executării silite directe mobiliare, executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel unde se află domiciliul ori, după caz, sediul debitorului, sau din circumscripția curții de apel unde se află bunurile; în cazul în care domiciliul sau, după caz, sediul debitorului se află în străinătate, este competent oricare executor judecătoresc.

în opinia noastră, neexistând o reglementare expresă în acest sens, urmează a se aplica, prin analogie, regula de la art. 652 alin. 3 NCPC, adică va rămâne competent executorul judecătoresc de la momentul declanșării executării silite⁷³, nefiind relevantă schimbarea ulterioară a locului unde se află bunurile mobile⁷⁴.

Cu privire la procesul-verbal ce trebuie întocmit de către executorul judecătoresc, pot exista mai multe situații. Astfel, dacă ridicarea bunului, respectiv predarea acestuia se va face simultan, urmează ca executorul judecătoresc să încheie un singur proces-verbal despre îndeplinirea executării silite prin care este ridicat bunul de la debitor și predat creditorului sau mandatarului acestuia. În cazul în care creditorul nu este prezent la momentul ridicării, existând o convenție în acest sens cu executorul judecătoresc, urmează a se întocmi două procese-verbale – unul de ridicare de la debitor și unul de predare ulterioară către creditor. O situație aparte poate apărea atunci când creditorul sau mandatarul acestuia nici nu se prezintă la locul ridicării, nici nu a indicat unde să fie predat bunul ulterior. În acest caz opinăm că executarea silită nu poate avea loc din culpa creditorului deoarece conform art. 647 alin. 1 NCPC creditorul este obligat să acorde executorului judecătoresc, la cererea acestuia, sprijin efectiv pentru aducerea la îndeplinire, în bune condiții, a executării silite. În acest caz considerăm că se impune emiterea de către executorul judecătoresc a unei încheieri de amânare a executării, fiind în ipoteza prevăzută de art. 700 alin. 1 teza finală –, „în afara altor cazuri prevăzute de lege, executorul judecătoresc nu poate amâna executarea decât dacă, la termenul stabilit, executarea nu poate fi efectuată datorită neîndeplinirii de către creditor a obligațiilor prevăzute la art. 647 alin. (1)”.

În cazul în care există dificultăți la executare, executorul judecătoresc poate apela la forța publică în condițiile art. 659 NCPC⁷⁵. În vederea predării silite a bunului mobil, executorul judecătoresc poate avea acces la bunurile debitorului, desigur în condițiile art. 680 NCPC⁷⁶.

Dacă, în termen de 30 de zile de la data deplasării executorului judecătoresc la locul de unde urma să fie ridicat bunul mobil, nu s-a efectuat predarea silită

⁷³ În același sens G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1337.

⁷⁴ A accepta o interpretare contrară, în sensul că o dată cu schimbarea locului unde se află bunurile devine competent un alt executor judecătoresc, ar însemna să se lase la latitudinea debitorului stabilirea competenței (prin simplul fapt al schimbării locului bunului mobil), ceea ce ar putea conduce la tergiversarea sau blocarea procedurii de predare silită mobilă.

⁷⁵ În cazurile prevăzute de lege, precum și când executorul judecătoresc consideră necesar, organele de poliție, jandarmerie sau alți agenți ai forței publice, după caz, sunt obligați să sprijine îndeplinirea promptă și efectivă a tuturor actelor de executare silită, fără a condiționa îndeplinirea acestei obligații de plata unor sume de bani sau de efectuarea unei alte contraprestații.

⁷⁶ (1) În vederea executării unei hotărâri judecătorești, executorul judecătoresc poate intra în încăperile ce reprezintă domiciliul, reședința sau sediul unei persoane, precum și în orice alte locuri, cu consimțământul acesteia, iar în caz de refuz, cu concursul forței publice. (2) În cazul altor titluri executorii decât hotărârile judecătorești, la cererea creditorului sau a executorului judecătoresc, depusă odată cu cererea de încuviințare a executării silite ori pe cale separată, instanța competentă va autoriza intrarea în locurile menționate la alin. (1). Instanța se pronunță, de urgență, în camera de consiliu, cu citarea terțului care deține bunul, prin încheiere executorie care nu este supusă niciunei căi de atac.

către creditor, executorul, la cererea creditorului, va întocmi o încheiere prin care să constate imposibilitatea de predare⁷⁷, dispozițiile generale înscrise în art. 891-892 aplicându-se în mod corespunzător⁷⁸, chiar și atunci când debitorul, ulterior îndeplinirii termenului de 30 de zile, oferă predarea bunului către creditor (art. 895⁷⁹). Deci, dacă creditorul refuză primirea bunului după termenul de 30 de zile, acest refuz este unul justificat din punct de vedere legal. Dacă totuși, creditorul va accepta bunul după termenul de 30 de zile va opera predarea bunului este valabilă, creditorul putând solicita numai despăgubiri pentru executarea cu întârziere a obligației de predare.

2.3. Predarea silită a bunurilor imobile

Predarea silită a bunurilor imobile este reglementată de art. 896-902 NCPC. În primul rând, art. 896 alin. 1 stabilește că nicio evacuare din imobilele cu destinație de locuință nu poate fi făcută de la data de 1 decembrie și până la data de 1 martie a anului următor, decât dacă creditorul face dovada că, în sensul dispozițiilor legislației locative, el și familia sa nu au la dispoziție o locuință corespunzătoare ori că debitorul și familia sa au o altă locuință corespunzătoare în care s-ar putea muta de îndată⁸⁰. Aceste dispoziții nu se aplică în cazul evacuării persoanelor care ocupă abuziv, pe căi de fapt, fără niciun titlu, o locuință și nici celor care au fost evacuați pentru că pun în pericol relațiile de conviețuire sau tulbură în mod grav liniștea publică (alin. 2). Încălcarea acestei interdicții va fi sancționată cu nulitatea relativă⁸¹ a actului de executare silită, nulitatea putând fi invocată de cel interesat, în condițiile art. 185 alin. 2 NCPC⁸².

Pe de altă parte, de această dată se lasă debitorului, după comunicarea încheierii de încuviințare a executării de 8 zile ca să-și execute în mod voluntar obligația, iar dacă nu se conformează titlului executoriu, va fi evacuat forțat și imobilul se predă creditorului. Termenul de 8 zile este unul prohibitiv, urmând a fi calculat potrivit art. 181 alin. 1 pct. 2 NCPC (termen pe zile).

⁷⁷ Cu această ocazie se va emite și o încheiere prin care se va dispune și încetarea executării silite – art. 891 teza finală NCPC.

⁷⁸ Dacă în titlul executoriu nu s-a stabilit ce sumă urmează a fi plătită ca echivalent al valorii bunului în cazul imposibilității predării acestuia sau, după caz, echivalentul despăgubirilor datorate în cazul neexecutării obligației de a face ce implică faptul personal al debitorului, instanța de executare, la cererea creditorului, va stabili această sumă prin hotărâre dată cu citarea părților, în termen scurt. În toate cazurile, la cererea creditorului, instanța va avea în vedere și prejudiciile ocazionate prin neexecutarea de bunăvoie a obligației, înainte ca aceasta să devină imposibil de executat.

⁷⁹ În doctrină s-a afirmat că în acest caz poate interveni o intervertire a executării silite directe într-o urmărire silită prin echivalent – D. A. Ghinoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1014.

⁸⁰ Nu se pot efectua acte propriu-zise de executare, dar opinăm că se poate formula cerere de executare silită, se poate solicita încuviințarea executării silite etc.

⁸¹ În același sens, D. A. Ghinoiu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1022.

⁸² În cazul în care legea oprește îndeplinirea unui act de procedură înăuntrul unui termen, actul făcut înaintea împlinirii termenului poate fi anulat la cererea celui interesat.

Obligația debitorului în cadrul acestei forme de executare silită constă în lăsaarea posesiei unui bun imobil, în predarea unui bun imobil, în predarea folosinței unui bun imobil sau în evacuarea dintr-un bun imobil (art. 888 NCPC). De asemenea, trebuie precizat faptul că atribuirea prin hotărâre judecătorească a unui imobil sau obligația de a-l preda, a-l lăsa în posesie ori în folosință, după caz, cuprinde și obligația de evacuare a imobilului, dacă legea nu prevede în mod expres altfel (art. 888 alin. 2 NCPC). Cu titlu de exemplu amintim dispoziția legală din materia partajului judiciar prin care se prevede că în cazul în care părțile declară în mod expres că nu solicită predarea bunurilor, hotărârea de partaj nu este susceptibilă de executare silită, ipoteză în care pentru a intra în posesia bunurilor atribuite și a căror predare i-a fost refuzată de ceilalți coproprietari, partea interesată va trebui să exercite acțiunea în revendicare (art. 996 NCPC).

Din analiza art. 888 alin. 2 NCPC rezultă că acest text legal este aplicabil „hotărârilor judecătorești”, context în care se ridică întrebarea dacă în sfera de aplicare intră și hotărârile arbitrale. În opinia noastră art. 888 alin. 2 NCPC este aplicabil și hotărârilor arbitrale, existând pe de o parte o identitate de rațiune, iar pe de altă parte textele legale în materia arbitrajului și executării silite conduc la o asemenea soluție: art. 606 NCPC – hotărârea arbitrală comunicată părților este definitivă și obligatorie; art. 615 NCPC – hotărârea arbitrală constituie titlu executoriu și se execută silit întocmai ca o hotărâre judecătorească și art. 635 NCPC – pot fi puse în executare hotărârile arbitrale, chiar dacă sunt atacate cu acțiunea în anulare, precum și alte hotărâri ale organelor cu atribuții jurisdicționale rămase definitive, ca urmare a neatacării lor în fața instanței judecătorești competente.

Această formă de executare silită se declanșează la cererea creditorului, în condițiile art. 664-665 NCPC, iar competența executorului judecătoresc este dată de art. 652 alin. 1 lit. a) NCPC⁸³.

Predarea silită urmează să se facă de către executorul judecătoresc, care se va deplasa la locul situării imobilului și îl va soma verbal pe debitor să părăsească de îndată imobilul, iar dacă refuză, va proceda apoi, cu sau fără ajutorul forței publice, la evacuarea debitorului împreună cu toate persoanele care ocupă imobilul în fapt și fără niciun titlu opozabil creditorului⁸⁴, și la punerea în posesie a creditorului. Dacă debitorul nu este acasă sau nu deschide ușile, executorul trebuie să fie însoțit de agenți ai forței publice, de reprezentanți ai jandarmeriei, după caz. După deschiderea ușilor imobilului, prezența lor va putea fi suplinită de 2 martori asistenți. Executarea începută va putea continua chiar după ora 20:00, precum și în zilele următoare, inclusiv în cele nelucrătoare, dacă nu s-a finalizat din cauza unei opuneri la executare din partea debitorului ori a altei persoane sau dacă operațiunile ce trebuie efectuate pentru finalizarea executării silite nu s-au putut realiza până la ora 20:00. În oricare din ipoteze, bunurile mobile ale debitorului, dacă

⁸³ În cazul urmăririi silite a bunurilor imobile, al urmăririi silite a fructelor prinse de rădăcini și al executării silite directe imobiliare, executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel unde se află imobilul.

⁸⁴ Terțul care pretinde un drept real asupra bunului imobil va putea formula contestație la executare în condițiile art. 713 alin. 5 NCPC.

nu sunt urmărite pentru datorii și pe care debitorul nu le ridică singur ori sunt sechestrate într-o altă urmărire, vor fi scoase din imobil, iar dacă debitorul nu este prezent și nici reprezentat, se va numi un custode pentru ele, care va fi plătit de debitor. Toate operațiunile care au avut loc se consemnează într-un proces-verbal, semnat de toți cei prezenți la executare. Un exemplar se depune la dosarul de executare, iar câte o copie se înmânează debitorului și creditorului. Dacă debitorul refuză primirea sau nu este prezent, procesul-verbal se afișează pe imobil (art. 900).

Dacă debitorul nu ridică bunurile în termen de cel mult o lună și acestea au valoare de piață, ele vor fi scoase la vânzare, inclusiv cele care sunt insesizabile prin natura lor, potrivit regulilor din materia bunurilor imobile urmăribile și în condițiile art. 901 alin. 2. Bunurile care nu au valoare de piață și cele care nu au fost revendicate în termen de 4 luni de la data procesului-verbal sunt declarate abandonate. Vor fi înștiințați debitorul și organul financiar local pentru a prelua bunurile abandonate.

Dacă, după încheierea procesului-verbal de predare silită, debitorul sau orice altă persoană, în lipsa consimțământului expres prealabil ori a unei hotărâri judecătorești, pătrunde sau se reinstalează în imobil, la cererea creditorului ori a altei persoane interesate, se va putea face o nouă executare silită în baza aceleiași titlu executoriu, fără somație și fără nicio altă formalitate prealabilă (art. 902).

2.4. Executarea silită a altor obligații de a face sau de a nu face. Dispoziții comune

Executarea silită a altor obligații de a face sau a obligațiilor de a nu face este reglementată, sub aspectul dispozițiilor comune, de art. 903-909 NCPC.

Aceste dispoziții sunt aplicabile în cazul executării silită în natură, a obligațiilor de a face⁸⁵ sau a nu face în temeiul unui titlu executoriu. Dacă prin titlu executoriu creditorul a fost autorizat ca, pe cheltuiala debitorului, să execute el însuși ori să facă să fie executată obligația de a face sau, după caz, să înlăture ori să ridice ceea ce debitorul a făcut cu încălcarea obligației de a nu face, nu mai este necesară obținerea unui nou titlu executoriu prin care să se stabilească despăgubirile datorate de debitor sau, după caz, contravaloarea lucrărilor necesare restabilirii situației anterioare încălcării obligației de a nu face. În aceste cazuri, sumele respective se determină pe bază de expertiză sau de alte documente justificative de către executorul judecătoresc⁸⁶, potrivit dispozițiilor art. 628 NCPC.

Cu privire la executarea obligațiilor de a face și de a nu face, noul Cod civil prevede că în cazul neexecutării unei obligații de a face, creditorul poate, pe cheltuiala debitorului, să execute el însuși ori să facă să fie executată obligația (art. 1528 NCC), iar în cazul neexecutării obligației de a nu face, creditorul poate cere instanței încuviințarea să înlăture ori să ridice ceea ce debitorul a făcut cu

⁸⁵ Sunt avute în vedere alte obligații de a face decât cele referitoare la predarea bunurilor mobile sau imobile.

⁸⁶ S-a afirmat că legea permite creditorului să obțină pe cale extrajudiciară un titlu executoriu constând în dreptul său la despăgubiri sau la contravaloarea lucrărilor necesare – D. A. Ghinoiu, Noul Cod..., op. cit., p. 1044.

încălcarea obligației, pe cheltuiala debitorului, în limita stabilită prin hotărâre judecătorească (art. 1529 NCC). Aceste texte legale sunt pe deplin compatibile cu reglementarea din noul Cod de procedură civilă.

Dacă debitorul refuză să îndeplinească o obligație de a face cuprinsă într-un titlu executoriu, în termen de 10 zile⁸⁷ de la comunicarea încheierii de încuviințare a executării silită, creditorul poate fi autorizat de instanța de executare, prin încheiere executorie, dată cu citarea părților, să o îndeplinească el însuși sau prin alte persoane, pe cheltuiala debitorului⁸⁸. În mod corespunzător, dispozițiile se aplică și în cazul în care titlul executoriu cuprinde o obligație de a nu face, iar creditorul, în aceleași condiții, poate cere să desființeze lucrările făcute de acesta împotriva obligației de a nu face⁸⁹. În cazul în care debitorul s-ar opune la executarea de către creditor, executorul, la cerere, va obține concursul organelor abilitate (art. 903-905, 908).

În cazul în care este vorba de obligația de a face sau a nu face, care nu poate fi îndeplinită prin altă persoană decât debitorul, iar dacă în termen de 10 zile de la comunicarea încheierii de încuviințare a executării debitorul nu își execută obligația, acesta poate fi constrâns la îndeplinirea ei, prin aplicarea unor penalități, stabilite în condițiile art. 906 alin. 2 și 3⁹⁰, de către instanța de executare. Dacă în termen de 3 luni de la data comunicării încheierii de aplicare a penalității debitorul nu execută obligația, instanța, la cererea creditorului, va fixa suma definitivă ce i se datorează cu acest titlu, prin încheiere definitivă și executorie, dată cu citarea părților. Penalitatea va putea fi înlăturată ori redusă, pe calea contestației la executare, dacă debitorul execută obligația și dovedește existența unor motive temeinice care au justificat întârzierea executării. În orice caz, art. 907 prevede în mod expres că pentru neexecutarea obligațiilor de a face sau de a nu face nu se pot acorda daune cominatorii⁹¹. În fine, acordarea de penalități nu exclude obligația debitorului la plata de despăgubiri, la cererea creditorului, în condițiile art. 892 sau ale dreptului comun (art. 906 alin. 7 NCPC)⁹².

⁸⁷ Fiind un termen prohibitiv, pe zile, acesta se va calcula potrivit art. 181 alin. 1 pct. 2 NCPC, termen care se va calcula de la data comunicării încheierii de încuviințare a executării silită.

⁸⁸ Nu intră în sfera de aplicare aducerea la îndeplinire, prin executare silită, a obligațiilor de a face *intuitu personae*, pentru acestea urmând a se aplica art. 906 NCPC.

⁸⁹ În doctrină s-a afirmat că în acest caz este vorba de continuarea aceleiași executări silită începute împotriva debitorului, deci nu se mai impune încuviințarea executării acestei încheieri, respectiv înștiințarea debitorului – G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1348.

⁹⁰ (2) Când obligația nu este evaluabilă în bani, instanța sesizată de creditor îl poate obliga pe debitor, prin încheiere definitivă dată cu citarea părților, să plătească în favoarea creditorului o penalitate de la 100 lei la 1.000 lei, stabilită pe zi de întârziere, până la executarea obligației prevăzute în titlul executoriu.

(3) Atunci când obligația are un obiect evaluabil în bani, penalitatea prevăzută la alin. (2) poate fi stabilită de instanță între 0,1% și 1% pe zi de întârziere, procentaj calculat din valoarea obiectului obligației.

⁹¹ În consecință, spre deosebire de vechiul Cod de procedură civilă, noul Cod a optat pentru penalități stabilite pe zi de întârziere, în cuantum legal, în favoarea creditorului, renunțându-se la amenzile civile cominatorii în favoarea statutului.

⁹² Aplicarea penalităților și acordarea despăgubirii pot fi cumulate deoarece, din punct de vedere juridic, scopul acestora este diferit – în același sens G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1351.

Dacă titlul executoriu dispune efectuarea unei înscrieri în cartea funciară sau în alt registru public, creditorul, direct sau prin executor, poate solicita să se dispună înscrierea în condițiile art. 909.

2.5. Executarea hotărârilor referitoare la minori sau la măsuri privitoare la minori

Pentru prima oară în sistemul românesc, Noul Cod de procedură civilă reglementează expres executarea hotărârilor judecătorești referitoare la minori sau la măsuri privitoare la minori înscrise într-un titlu executoriu⁹³, cum sunt stabilirea locuinței minorului, darea în plasament, înapoierea minorului de către persoana care îl ține fără drept, exercitarea dreptului de a avea legături personale cu minorul etc. (art. 910-914)⁹⁴.

În privința organului de executare, competența este dată de art. 652 alin. 1 lit. c NCPC, respectiv executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel unde urmează să se facă executarea.

În asemenea cazuri, executorul judecătoresc va trimite părintelui sau persoanei la care se află minorul încheierea de încuviințare a executării împreună cu o somație în care îi va comunica acesteia data⁹⁵ la care să se prezinte împreună cu minorul la sediul său ori în alt loc stabilit de executor, în vederea preluării acestuia de către creditor, sau, după caz, îi va pune în vedere să permită celui alt părinte să aibă legături personale cu minorul, potrivit programului stabilit în titlul executoriu. Dacă debitorul nu se conformează somației, executorul, la cererea creditorului, va sesiza instanța de executare pentru a aplica prevederile art. 906 referitoare la penalități⁹⁶. În cazul în care, în termen de o lună de la comunicarea încheierii

⁹³ Cum ar fi acordul parental încheiat în formă autentică prin care părinții, exercitând în comun autoritatea părintească, se înțeleg cu privire la stabilirea locuinței copilului, păstrarea legăturilor personale cu minorul etc. – art. 100 alin. 2 din Legea nr. 36/1995 prevede că „constituie, de asemenea, titlu executoriu acordul parental încheiat prin înscris autenticat cu ocazia divorțului sau ulterior acestui moment, în care, exercitând împreună autoritatea părintească, părinții se înțeleg cu privire la aspecte cum sunt: stabilirea locuinței copilului, modalitatea de păstrare a legăturilor personale cu minorul ale părintelui cu care acesta nu locuiește, precum și alte măsuri asupra cărora părinții pot să dispună în condițiile art. 375 alin. (2) din Codul civil, republicat, cu modificările ulterioare”; de asemenea, pentru valabilitatea acordului parental încheiat în procedura divorțului sau în orice alte situații, notarul public, cu ocazia autentificării, este obligat să obțină raportul de anchetă psihosocială și să procedeze la ascultarea minorului în condițiile art. 264 din Codul civil, republicat, cu modificările ulterioare – art. 100¹ din Legea nr. 36/1995.

⁹⁴ În derularea acestei forme de executare silită trebuie avut în vedere art. 263 alin. 1 NCC care prevede că orice măsură privitoare la copil, indiferent de autorul ei, trebuie să fie luată cu respectarea interesului superior al copilului (principiul interesului superior al copilului).

⁹⁵ Termenul va fi stabilit de către executorul judecătoresc, de la caz la caz, prin raportare la situația concretă.

⁹⁶ În concret urmează a se aplica art. 906 alin. 2 NCPC care prevede că atunci când obligația nu este evaluabilă în bani, instanța sesizată de creditor îl poate obliga pe debitor, prin încheiere definitivă dată cu citarea părților, să plătească în favoarea creditorului o

prin care s-a aplicat penalitatea, debitorul nu execută obligația sa, executorul va proceda la executarea silită, care se va efectua în prezența unui reprezentant al direcției generale de asistență socială și protecția copilului și, eventual, dacă consideră necesar, a unui psiholog desemnat de aceasta. În cazul în care această formă de executare silită se realizează fără a fi în prezența unui reprezentant al direcției generale de asistență socială și protecția copilului devine incidentă, potrivit doctrinei, o cauză de nulitate virtuală și condiționată de vătămare a executării⁹⁷. În ceea ce ne privește avem rezerve cu privire la caracterul de nulitate condiționată de existența unei vătămări, fiind de fapt în ipoteza unei nulități necondiționate de vătămare conform art. 176 alin. 1 pct. 6 NCPC (alte cerințe legale extrinseci actului de procedură).

La nevoie, la solicitarea executorului judecătoresc, sunt obligați să-și dea concursul agenții forței publice. În orice caz, nu este permis niciunei persoane să bruscheze minorul sau să exercite presiuni asupra lui pentru a se realiza executarea (art. 910 alin. 2-3 și art. 911).

Dacă debitorul nu își îndeplinește obligația, penalitatea stabilită de instanță va curge până la momentul executării, dar nu mai mult de 3 luni de la comunicarea încheierii prin care s-a stabilit. În acest caz, precum și atunci când este de rea-credință și ascunde minorul, executorul judecătoresc va consemna acest fapt și va sesiza de îndată parchetul de pe lângă instanța de executare în vederea începerii urmăririi penale, pentru săvârșirea infracțiunii de nerespectare a hotărârii judecătorești (art. 912).

În cazul în care executorul constată că însuși minorul refuză în mod categoric să îl părăsească pe debitor sau manifestă aversiune față de creditor, va întocmi un proces-verbal în care va consemna constatările sale și pe care îl va comunica părților și reprezentantului direcției generale de asistență socială și protecția copilului, care va sesiza instanța competentă⁹⁸ de la locul unde se află minorul. Cererea se soluționează de urgență în camera de consiliu, prin încheiere nesupusă niciunei căi de atac, pronunțată cu citarea părinților și, după caz, a persoanei la care se află copilul și cu ascultarea copilului, care a împlinit 10 ani⁹⁹. În funcție de vârsta copilului, instanța va dispune un program de consiliere psihologică a copilului pentru o perioadă ce nu poate depăși 3 luni. La finalizarea programului psihologic va întocmi un raport, iar apoi executorul va relua procedura executării silită. Dacă și de această dată minorul refuză executarea, creditorul poate sesiza instanța în vederea aplicării unei penalități în condițiile art. 906 alin. 2 și 4-6 (art. 913).

penalitate de la 100 lei la 1.000 lei, stabilită pe zi de întârziere, până la executarea obligației prevăzute în titlul executoriu.

⁹⁷ I. Gârbuleț, *Executarea silită directă*, p. 280.

⁹⁸ Nu va fi competentă instanța de executare, ci instanța stabilită potrivit art. 94 pct. 1 lit. a) NCPC – în același sens G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1356.

⁹⁹ În procedurile administrative sau judiciare care îl privesc, ascultarea copilului care a împlinit vârsta de 10 ani este obligatorie. Cu toate acestea, poate fi ascultat și copilul care nu a împlinit vârsta de 10 ani, dacă autoritatea competentă consideră că acest lucru este necesar pentru soluționarea cauzei – art. 264 alin. 1 NCC.

Secțiunea a 3-a. Executarea silită indirectă

3.1. Urmărirea silită mobilă

3.1.1. Sediul materiei. Noțiune

Această formă de executare indirectă, reglementată de art. 727-780 NCPC, intervine în situația în care creditorul tinde să-și realizeze creanța bănească înscrisă în titlul executoriu prin vânzarea la licitație a bunurilor mobile ale debitorului, aflate la acesta sau la alte persoane. Executorul judecătoresc va face somație, însoțită de încheierea de încuviințare a executării, debitorului și, dacă în termen de o zi acesta nu plătește creditorului, suma se va trece la executare silită. Procedura de executare cunoaște trei faze: identificarea și sechestrarea bunurilor; valorificarea bunurilor; remiterea sumei către creditor sau distribuirea ei, dacă sunt mai mulți creditori.

3.1.2. Identificarea și sechestrarea bunurilor

Executorul judecătoresc va proceda la sechestrarea bunurilor mobile urmăribile ale debitorului, în limita realizării drepturilor creditorului, chiar dacă acestea sunt deținute de un tert¹⁰⁰ (art. 732-733). Prezența unui agent de poliție, a unui jandarm sau a altor agenți ai forței publice va fi necesară, sub sancțiunea nulității, în cazurile prevăzute de art. 734 alin. 1, iar după deschiderea ușilor sau a mobilelor, prezența lor va putea fi suplinită prin 2 martori asistenți. Dacă apreciază necesar, executorul poate recurge și la serviciile unor specialiști, pentru deschiderea localului, încăperilor, caselor de fier și a oricăror alte mobile în care se află bunurile ce urmează a fi sechestrate, pentru identificarea acestora ori pentru a asigura transportul lor, după caz. Încăperile și mobilele se vor deschide treptat, pe măsură ce bunurile sechestrate se vor trece în procesul-verbal de sechestr, în care se vor identifica bunurile sechestrate printr-un semn distinctiv, putându-se și fotografia sau filma bunurile sechestrate. Legea conține dispoziții cu privire la sechestrul asupra bunurilor aflate în casele închiriate, a unor bunuri deja identificate, a autovehiculelor¹⁰¹, a bunurilor afectate unor garanții reale ori asupra unor bunuri anterior sechestrate (art. 735-743).

¹⁰⁰ În cazul în care terțul nu recunoaște că bunurile aparțin debitorului, la cererea creditorului, dacă acesta face proba că bunurile sunt ale debitorului, instanța de executare va putea, prin încheiere definitivă dată cu citarea în termen scurt a părților, să îl autorizeze pe executor să continue aplicarea sechestrului.

¹⁰¹ Noul Cod de procedură civilă a prevăzut norme speciale privind sechestrarea autovehiculelor, având în vedere particularitățile pe care le prezintă aceste bunuri mobile (Fl. Vlad, Dificultăți inerente în procedura urmăririi silite mobiliare prevăzute de art. 740 alin. 4 NCPC – aplicarea sechestrului asupra unui autovehicul în baza datelor obținute de la Serviciul Comunitar Regim Permise de Conducere și Înmatriculare a Vehiculelor, în RRES nr. 2/2015, p. 89-102).

Despre aplicarea sechestrului, se va face, potrivit art. 742, mențiune la cererea executorului, în registrul comerțului, în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare, în registrul succesoral ținut de camera notarilor publici sau în alte registre de publicitate, după caz. Din momentul înscrierii, sechestrul devine opozabil tuturor acelorora care vor dobândi vreun drept asupra bunului respectiv. Din momentul sechestrării bunurilor, debitorul nu mai poate dispune de ele pe timpul cât durează executarea, sub sancțiunea prevăzută la art. 745. Bunurile sechestrate se lasă, cu acordul creditorului, în custodia debitorului sau al terțului deținător ori pot fi luate în custodie de creditor sau pot fi sigilate și ridicate de executor și ele nu pot fi mutate decât cu consimțământul executorului (art. 746-747). Debitorul va putea împiedica aplicarea sechestrului sau, după caz, va putea obține ridicarea lui în situațiile prevăzute de art. 751, în esență, dacă plătește creanța și accesoriile sau dacă face *depunerea cu afectarea specială*. În orice alte situații, debitorul sau o altă persoană interesată nu poate opri vânzarea bunurilor sechestrate, dar poate contesta executarea, iar în cadrul contestației poate solicita suspendarea executării în condițiile art. 719 (art. 752).

3.1.3. Valorificarea bunurilor

Dacă în termen de 15 zile de la aplicarea sechestrului nu au fost plătite suma datorată, toate accesoriile și cheltuielile de executare, executorul va proceda la valorificarea bunurilor sechestrate prin vânzare la licitație publică, vânzare directă sau prin alte modalități prevăzute de lege. Totuși, vânzarea se poate face de îndată ce bunurile au fost sechestrate, dacă acestea sunt supuse pieirii, degradării, alterării sau deprecierii ori dacă păstrarea lor ar prilejui cheltuieli prea mari (art. 753).

Cu acordul creditorului sau al ambelor părți, executorul poate să încuviințeze vânzarea amiabilă, de către debitor sau vânzarea directă cumpărătorului care oferă cel puțin prețul stabilit potrivit art. 758, iar dacă nu, executorul va proceda la vânzarea silită prin licitație publică (art. 754-756). Pentru titlurile de credit ori ale unor bunuri cu regim de circulație special, art. 757 prevede reguli speciale de valorificare.

Dacă s-a ajuns la vânzarea prin licitație, prețul va fi stabilit de executor singur sau de un expert, în condițiile art. 758. Executorul va stabili, prin încheiere, ziua, precum și locul licitației, astfel încât să nu fie, de regulă, mai puțin de 2 săptămâni, nici mai mult de 4 săptămâni de la expirarea termenului prevăzut de art. 759, dar termenul se poate scurta sau prelungi la cererea părților. Vânzarea se face la locul unde se află bunurile sechestrate sau, pentru motive temeinice, în alt loc. Executorul va anunța creditorul, debitorul, terțul deținător și pe orice persoană care are un drept în legătură cu bunurile, cu cel puțin 48 de ore înainte de termenul fixat pentru vânzare și va afișa anunțuri și publicații de vânzare cu cel puțin 5 zile înainte, în locurile și în condițiile prevăzute de lege. Dacă se urmăresc bunurile unui minor sau ale unei persoane puse sub interdicție, un exemplar din

publicația de vânzare se comunică și parchetului de pe lângă instanța de executare (art. 761-762). Dacă din orice motive vânzarea se amână, se va face o nouă înștiințare, iar noul termen nu va putea fi nici mai scurt de o săptămână și nici mai lung de două săptămâni. Poate participa la licitație orice persoană care are capacitate deplină de exercițiu, precum și capacitatea de a dobândi bunurile scoase la licitație, cu excepția debitorului care nu poate participa nici personal, nici prin persoană interpusă. Creditorii nu pot adjuca, nici personal, nici prin interpuși, bunurile la un preț mai mic de 75% din prețul de pornire. Participanții la licitație, cu excepția creditorilor, trebuie să consemneze o garanție de cel puțin 10% din acest preț. Creditorii urmăritori sau intervenienți, care au rang util de preferință, au obligația de a depune garanție numai în limita diferenței dintre garanție și propria creanță, dacă este cazul (art. 767-768). Vânzarea la licitație se va face în mod public de către executor, care va oferi bunurile spre vânzare prin 3 strigări succesive. Bunul se adjudecă celui care, după 3 strigări succesive, făcute la intervale de timp care să permită opțiuni și supralicitări, oferă prețul cel mai mare, iar atunci când există un singur concurent, acesta a oferit prețul de începere a licitației. Dacă nu se obține acest preț, bunul va fi din nou scos la vânzare în condițiile prevăzute la art. 769 alin. 8-9¹⁰²: *la al doilea termen*, prețul de pornire va fi de 75% din cel inițial și se va adjudeca de cel care va da cel mai bun preț, dar nu sub cel de la care a pornit licitația la acest termen; *la al treilea termen*, prețul de pornire este de 50% din cel inițial, iar dacă nu se va obține nici acesta, bunurile vor fi vândute la cel mai mare preț oferit, chiar și atunci când există un singur ofertant.

Executorul va ține o listă cu bunurile vândute și cu prețul cu care s-au vândut. După adjudecare, adjudecatarul este obligat să depună de îndată întregul preț sau, dacă creditorul acceptă, în cel mult 5 zile de la data licitației. În caz contrar, se va relua licitația, iar primul adjudecatar va fi răspunzător atât de scăderea prețului obținut la a doua vânzare, cât și de cheltuielile ocazionate de aceasta. Licitația se va închide de îndată ce din sumele obținute se pot acoperi toate creanțele ce se urmăresc, precum și toate cheltuielile de executare. Executorul judecătoresc va întocmi procesul-verbal, iar fiecărui adjudecatar îi va elibera un *certificat de adjudecare*, care constituie dovada dreptului de proprietate asupra bunurilor vândute (art. 769-774).

Prin adjudecare, cumpărătorul devine, de la data predării, proprietarul bunului adjudecat, liber de orice sarcini, care se strămută, de regulă, de drept asupra prețului plătit. În cazul vânzării silite la licitație publică nu există garanție contra viciilor ascunse ale bunului vândut. Pe de altă parte, nu este admisibilă nicio cerere de desființare a vânzării împotriva terțului adjudecatar care a plătit prețul, în afară de cazul în care a existat fraudă din partea acestuia. Dacă însă adjudecatar a fost creditorul, vânzarea va putea fi desființată dacă există temei de nulitate, potrivit dreptului comun. Locațiunile și celelalte acte juridice privitoare la bunul adjudecat rămân în ființă sau, după caz, încetează potrivit legii (art. 775-778).

¹⁰² Aceste reguli nu se aplică în cazul bunurilor perisabile. Vânzarea lor se va face la primul termen, indiferent de numărul ofertanților și de prețul oferit de aceștia (art. 769 alin. 11).

În cazul în care bunul sechestrat nu s-a putut vinde, orice creditor care, potrivit legii, putea cere executarea silită, îl poate prelua în contul creanței sale la prețul stabilit în publicațiile sau anunțurile de vânzare pentru ultimul termen de licitație. Dacă sunt mai mulți doritori, bunul va fi atribuit potrivit ordinii de preferință stabilite la art. 865 și 867 (art. 779).

Bunurile sechestrate care nu au putut fi valorificate rămân indisponibilizate cel mult un an de la data aplicării sechestrului, timp în care executorul poate încerca din nou valorificarea acestor bunuri. Dacă nici după expirarea termenului bunurile nu pot fi valorificate, iar creditorul refuză să le preia în contul creanței, ele se restituie din oficiu debitorului (art. 780).

3.1.4. Remiterea sau distribuirea sumei

Dacă există un singur creditor urmăritor, după reținerea cheltuielilor de executare, suma realizată prin urmărire se eliberează acestuia până la acoperirea integrală a drepturilor sale, iar suma rămasă disponibilă se predă debitorului (art. 864).

În cazul în care urmărirea silită a fost pornită de mai mulți creditori sau când, până la eliberarea sau distribuirea sumei rezultate din executare, au depus și alți creditori titlurile lor, executorul procedează la distribuirea sumei potrivit ordinii de preferință și în condițiile stabilite de art. 865-887. În vederea distribuirii sumei obținute din executare, executorul va avea în vedere rangul creanțelor, conform ordinii de preferință prevăzută la art. 865 NCP. Dobânzile, penalitățile sau alte accesorii ale creanței principale vor urma ordinea de preferință a acestei creanțe (art. 868). În cazul creanțelor care au aceeași ordine de preferință, dacă legea nu prevede altfel, suma realizată se repartizează între creditori proporțional cu creanța fiecăruia. Dacă există creditori care, asupra bunului vândut, au drepturi de gaj, ipotecă sau alte drepturi de preferință conservate în condițiile legii, la distribuirea sumei rezultate din vânzarea bunului, creanțele lor vor fi plătite înaintea creanțelor prevăzute la art. 865 alin. 1 lit. c (art. 867).

După depunerea sau consemnarea sumei rezultate din executare silită, executorul va stabili de urgență un termen de 10 zile pentru depunerea titlurilor de creanță. Anunțul privind acest termen se afișează la sediul organului de executare și la cel al instanței de executare cu cel puțin 5 zile înainte de termenul fixat pentru depunerea creanțelor. Nedepunerea creanțelor în acest termen are ca efect pierderea dreptului creditorului de a mai participa la distribuirea sumei obținute din urmărire. Împlinirea termenului prevăzut pentru depunerea creanțelor are ca efect și încetarea curgerii dobânzilor pentru creanțele creditorilor urmăritori trecute în proiectul de distribuie. Acești creditori vor culege dobânzile plătite de instituția de credit la care sunt consemnate sumele. Regimul sumelor consemnate exclude posibilitatea popririi acestora de către creditorii debitorului sau ai adjudecatarului. Poprirea va putea purta numai asupra sumelor ce se atribuie creditorilor sau debitorului prin procesul-verbal de distribuie (art. 869, 870, 872, 873).

În ce privește creanțele statului, în termen de 15 zile de la începerea executării silite, orice creditor poate cere statului sau unităților administrativ-teritoriale să declare creanțele lor privilegiate. În termen de 30 de zile de la notificare, statul sau unitatea administrativ-teritorială trebuie să declare și să înscrie valoarea creanței sale, nerespectarea acestei obligații având ca efect pierderea preferinței în raport cu creditorii care au solicitat declarația (art. 870).

În termen de 5 zile de la expirarea termenului prevăzut pentru depunerea titlurilor de creanță, executorul judecătoresc întocmește un proiect de distribuire a sumei rezultate din executare, prin acesta stabilind ordinea de preferință a creanțelor. Proiectul de distribuire se comunică debitorului și creditorilor care și-au depus titlurile de creanță, aceștia putând face obiecțiuni în termen de 5 zile de la comunicare. În absența unor obiecțiuni, proiectul devine definitiv, iar executorul poate proceda la repartizarea sumelor. În cazul în care se formulează obiecțiuni, executorul convoacă, în scris, debitorul și toți creditorii, în vederea unei concilieri. Aceasta va avea loc la sediul executorului în termen de cel mult 15 zile de la primirea ultimei contestații. Absența de la conciliere este asimilată renunțării la obiecțiuni și are ca efect implicit pierderea dreptului la contestație împotriva proiectului de distribuire (art. 876 alin. 4). Dacă, în urma concilierii, se ajunge la un consens, fie prin renunțarea la obiecțiuni, fie prin existența unui acord privind modul de distribuire, executorul judecătoresc, luând act de aceasta, va proceda la repartizarea sumelor potrivit înțelegerii părților. Dacă nu se ajunge la un acord, executorul încheie un proces-verbal în care consemnează obiecțiunile celor prezenți, iar cei nemulțumiți pot formula contestație în termen de 5 zile de la data întocmirii procesului-verbal. Contestația are efectul suspendării de drept a plății creanței sau părții din creanța contestată, cel puțin până la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate, când instanța se pronunță asupra menținerii sau înlăturării suspendării. Asupra acestui aspect instanța de executare se pronunță prin încheiere, supusă numai apelului, în termen de 5 zile de la pronunțare. Apelul nu este suspensiv de executare în acest caz. Asupra contestației, instanța de executare se pronunță, de urgență și cu precădere, cu citarea în termen scurt a părților, printr-o hotărâre care poate fi atacată numai cu apel, în termen de 5 zile de la comunicare. Dacă împotriva aceluiași proiect de distribuire s-au formulat mai multe contestații, acesta se soluționează printr-o singură hotărâre. În caz de respingere a contestației, pe lângă cheltuielile de judecată, contestatorul răspunde față de ceilalți creditori pentru dobânzile care curg după expirarea termenului de depunere a creanțelor și care nu sunt acoperite de instituția de credit la care sunt consemnate sumele, precum și pentru orice alte prejudicii determinate de întârzierea plății sumelor cuvenite.

Erorile de calcul, greșelile materiale se pot îndrepta și de executor, din oficiu ori la cerere, făcându-se mențiune în încheierea prin care se dispune eliberarea sau distribuirea sumelor (art. 878).

3.2. Poprirea

3.2.1. Sediul materiei. Noțiune. Subiectele popririi

Prin această formă de executare indirectă, reglementată de art. 781-794 NCPC, creditorul urmărește sumele de bani, titlurile de valoare¹⁰³ sau alte bunuri mobile corporale urmăribile datorate debitorului ori deținute în numele său de o a treia persoană, denumită terț poprit, sau pe care aceasta din urmă i le va datora în viitor, în temeiul unor raporturi juridice existente și constă în indisponibilitatea acestora în mâinile terțului și în obligația de a plăti direct creditorului urmăritor ceea ce datorează creditorului său, adică debitorul urmărit. În condițiile art. 733 alin. 1, pot fi poprite și bunurile mobile corporale ale debitorului deținute de un terț în numele său. Dacă se popresc sumele de bani din conturile bancare, pot face obiectul urmăririi atât soldul creditor al acestor conturi, cât și încasările viitoare, cu respectarea limitelor prevăzute la art. 729, dacă este cazul. Pot face obiectul popririi și creanțele sub termen și sub condiție, dar pentru a respecta specificul creanței care face obiectul popririi, executarea popririi nu poate avea loc decât după ajungerea la termen ori de la data îndeplinirii condiției. Nu sunt supuse executării silit prin poprire sumele destinate unei afecțiuni speciale prevăzute de lege¹⁰⁴, sumele reprezentând credite nerambursabile ori finanțări primite de la instituții sau organizații naționale și internaționale pentru derularea unor programe ori proiecte¹⁰⁵, sumele aferente

¹⁰³ Apreciem că nu poprirea reprezintă modalitatea de executare specifică pentru părțile sociale și, respectiv, pentru acțiuni, ci urmărirea silită mobilă. De altfel, art. 757 NCPC, care este consacrat vânzării titlurilor de valoare și a unor bunuri cu regim de circulație special este încadrat într-o secțiune dedicată procedurii urmăririi mobiliare, respectiv „Valorificarea bunurilor sechestrate”.

¹⁰⁴ O exemplificare a acestei situații o reprezintă dispozițiile art. 873 NCPC, potrivit căruia sumele rezultate din valorificarea bunurilor urmărite și consemnate la dispoziția executorului nu pot fi poprite de către creditorii debitorului sau ai adjudecatarului. De asemenea, s-a arătat că nu este posibilă poprirea executorie asupra cautiunilor depuse în cadrul unui proces (S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Tratat*, p. 386). Sunt considerate ca fiind supuse unei *afecțiuni speciale* instituite prin lege, respectiv cea prevăzută de art. 49 alin. (4) din Legea nr. 275/2006 și, veniturile realizate ca urmare a muncii prestate de persoanele aflate în executarea unor pedepse privative de libertate. Acestea pot fi poprite numai pentru executarea creanțelor stabilite prin hotărârea de condamnare (ICC), decizia nr. 3/2016, privind examinarea recursului în interesul legii privind „interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 62 din Legea nr. 275/2006, actual art. 87 din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal în ceea ce privește posibilitatea înființării popririi asupra veniturilor realizate ca urmare a muncii prestate de persoanele aflate în executarea unor pedepse privative de libertate pentru executarea unor creanțe fiscale, altele decât despăgubirile civile, la care au fost obligate prin hotărârile de condamnare, publicată în M. Of. al României, Partea I nr. 405 din 30 mai 2016).

¹⁰⁵ Cu titlu de exemplu, apreciem că nu sunt supuse popririi sumele plătite în cadrul schemelor de plăți, ca mecanisme de susținere și de garantare a producătorilor agricoli și a operatorilor economici, conform O. U. G. nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăți care se aplică în agricultură în perioada 2015-2020 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură.

plății drepturilor salariale viitoare, pe o perioadă de 3 luni de la data înființării popririi¹⁰⁶ (art. 781). Aceste situații nu sunt singurele cazuri de excepție de la măsura popririi. Trebuie avut în vedere și art. 729 NCPC care este consacrat limitelor urmării veniturilor bănești.

În această formă de executare intervin deci trei subiecte, denumite creditor poprit, debitor poprit și terț poprit și există trei raporturi: între creditorul poprit și debitorul poprit; între debitorul poprit și terțul poprit; între terțul poprit și creditorul poprit. Dacă primele două raporturi preced înființarea popririi, cel de-al treilea se naște ca urmare a popririi. Aceste raporturi sunt de esență popririi și nu numărul subiectelor, deoarece sunt cunoscute și popriri cu două subiecte, așa-zisele popriri în mâinile creditorului, în care creditorul este în același timp și terț poprit¹⁰⁷.

3.2.2. Înființarea popririi. Obligațiile terțului poprit

Poprirea se înființează la cererea creditorului de către un executor judecătoresc al cărui birou se află în circumscripția curții de apel unde își are domiciliul sau sediul debitorul (art. 782).

Poprirea se înființează fără somație, în baza încheierii de încuviințare a executării, prin adresă în care se va preciza și titlul executoriu în temeiul căruia s-a înființat poprirea, ce va fi comunicată terțului poprit împreună cu încheierea de încuviințare a executării sau un certificat privind soluția pronunțată în dosar.

Va fi înștiințat și debitorul, căruia i se va comunica, în copie, adresa de înființare a popririi, la care se vor atașa și copii certificate de pe încheierea de încuviințare

¹⁰⁶ În ceea ce privește domeniul de aplicare al interdicției, apreciem că aceasta vizează nu numai salariile obținute în baza unui contract de muncă, ci și alte venituri asimilate acestora. În acest sens, sunt cuprinse în această categorie, în primul rând, salariul, dar și alte sume de natură salarială, adică plătite din fondul de salarii, precum indemnizațiile de concediu, bonusurile, primele etc. Același tratament îl primesc și alte categorii de venituri care, deși nu au la bază un contract de muncă, au o cauză identică – reprezintă contraprestația activității de muncă – și au un tratament fiscal de natură salarială. Se pot reține în această categorie o serie de venituri întemeiate pe alte raporturi de muncă decât cele rezultând din *contractul de muncă*, în principiu, din cauza faptului că legea prevede incompatibilitatea funcției sau calității deținute de o anumită persoană cu „*contractul de muncă*”: indemnizațiile unor categorii de funcționari publici, care nu încheie contract de muncă deoarece sunt aleși sau numiți în respectivele funcții, indemnizațiile judecătorilor și procurorilor, soldele militarilor, dar și indemnizațiile plătite administratorilor societăților supuse Legii nr. 31/1990. Aceștia din urmă nu pot încheia contract de muncă, această posibilitate fiindu-le interzisă de art. 137¹ alin. (3) teza întâi din Lege („Pe durata îndeplinirii mandatului, administratorii nu pot încheia cu societatea un contract de muncă”). Remunerația se face în baza unui contract de administrație sau/și a unui contract de management.

¹⁰⁷ Poprirea în propriile mâini presupune numai două subiecte: creditorul și debitorul. Aceștia sunt în mod reciproc creditor și debitor, dar creanțele lor nu îndeplinesc condițiile pentru a opera compensația legală, nefiind amândouă lichide și exigibile. Dacă una dintre părți are interesul să-și asigure realizarea în viitor a creanței sale față de propriul său debitor, care are în același timp și calitatea de creditor, aceasta va recurge la poprirea în propriile mâini, întrunind în același timp calitățile de creditor poprit și de terț poprit, atenuând în acest fel riscul insolabilității debitorului.

sau de pe certificatul privind soluția și titlul executoriu, dacă acestea din urmă nu i-au fost anterior comunicate¹⁰⁸.

În adresa de poprire i se va pune în vedere terțului poprit interdicția de a plăti debitorului sumele de bani sau bunurile mobile pe care i le datorează ori pe care i le va datora, declarându-le poprite în măsura necesară pentru realizarea creanței. Deci, la data comunicării către terțul poprit sunt indisponibilizate toate sumele și bunurile poprite. De la indisponibilizare și până la achitarea integrală a obligațiilor prevăzute în titlul executoriu, inclusiv pe perioada suspendării urmăririi silite prin poprire¹⁰⁹, terțul poprit nu va face nicio altă plată sau altă operațiune care ar putea diminua bunurile indisponibilizate, dacă legea nu prevede altfel. Indisponibilizarea se întinde nu numai asupra sumelor ajunse la scadență, ci și asupra celor exigibile în viitor, asupra fructelor civile ale creanței poprite și asupra oricăror alte accesorii născute chiar după înființarea popririi. Prin efectul indisponibilizării, plata sau cesiunea creanței poprite nu va fi opozabilă creditorului poprit¹¹⁰, iar poprirea întrerupe prescripția cu privire la creanța poprită și cu privire la creanța pentru acoperirea căreia ea a fost înființată (art. 784).

În termen de 5 zile de la comunicarea popririi, iar în cazul sumelor de bani datorate în viitor, de la scadența acestora, terțul poprit este obligat să consemneze suma de bani, dacă creanța poprită este exigibilă, sau, după caz, să indisponibilizeze bunurile mobile corporale poprite și să trimită dovada executorului. În cazul sumelor de bani datorate cu titlu de obligație de întreținere sau de alocație pentru copii, precum și în cazul sumelor datorate cu titlu de despăgubiri pentru repararea pagubelor cauzate prin moarte, vătămarea integrității corporale sau a sănătății, terțul poprit în același termen este obligat să plătească direct creditorului suma reținută și cuvenită acestuia. Pentru celelalte sume executorul va proceda la eliberarea sau distribuirea sumei de bani consemnate în condițiile art. 864 și următoarele (art. 787-789).

¹⁰⁸ În ceea ce privește ordinea comunicărilor, cu altă ocazie am arătat că în logica noului Cod de procedură civilă debitorul nu trebuie să știe, nici printr-o somație, nici printr-o înștiințare sau printr-un act de comunicare echivalent, de înființarea efectivă a popririi până ce adresa de înființare a popririi nu a fost comunicată mai întâi terțului poprit. Prin urmare, înștiințarea debitorului va fi ulterioară, comunicării adresei de înființare a popririi către terțul poprit. [Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicoale), vol. II, p. 816].

¹⁰⁹ Dacă intervine măsura suspendării executării silite, sumele care au fost deja indisponibilizate, chiar și fără a fi consemnate la dispoziția executorului, rămân ca atare indisponibilizate pe perioada suspendării executării silite, însă, dacă este vorba de sume care intră în conturile al căror sold a fost indisponibilizat în cuantumul în care se afla el la data comunicării adresei de înființare a popririi, aceste sume viitoare sau, după caz, creanțe care au devenit între timp scadente după data la care s-a suspendat executarea sunt disponibile [Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicoale), vol. II, p. 821].

¹¹⁰ S-a arătat că, compensarea nu poate stinge o creanță poprită atunci când cauza compensației este posterioară înființării popririi (D. Negulescu, *Teoria popririi*, ed. a 4-a, București, 1912, p. 172); în sensul că terțul poprit nu poate opune creditorului poprit compensația care ar interveni între el și debitor ulterior înființării popririi, adică la un moment în care terțul poprit era deja în imposibilitate de a face plata în mod valabil, a se vedea, D. Alexandrescu, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. VI, Tipografia Națională, Iași, 1905, pp. 780-781.

3.2.3 Validarea popririi

Dacă terțul poprit nu își îndeplinește obligațiile ce îi revin pentru efectuarea popririi, inclusiv în cazul în care, în loc să consemneze suma urmăribilă, a liberat-o debitorului poprit, creditorul, debitorul sau executorul judecătoresc¹¹¹, în termen de cel mult o lună de la data când terțul poprit trebuia să consemneze sau să plătească suma urmăribilă¹¹², poate sesiza instanța de executare, în vederea validării popririi.

Cererea de validare a popririi îmbracă forma unei cereri de chemare în judecată. Ea nu este supusă procedurii de regularizare, aceasta fiind incompatibilă cu natura de incident în cadrul procedurii de executare silită (art. 12¹ din Legea nr. 76/2012). Cererea de validare a popririi este supusă unei taxe judiciare de timbru în sumă fixă iar nu calculată procentual, în raport cu valoarea creanței urmărite ori a creanței pe care debitorul poprit o are asupra terțului poprit¹¹³.

Judecata se va face cu citarea tuturor părților în condițiile stabilite de art. 790¹¹⁴. În cadrul procesului de validare a popririi, terțul poprit va putea opune toate excepțiile și apărările pe care le putea opune debitorului, dar numai dacă acestea au o cauză anterioară comunicării cererii de înființare a popririi. Terțul poprit ar putea să facă apărări de fond, în care să invoce excepția de neexecutare față de debitor sau alte cauze care să conducă la concluzia că nu datorează nimic debitorului ori că suma datorată este alta decât cea pretinsă în cererea de validare a popririi. În plus, terțul poprit se poate apăra invocând și aspecte legate de caracterul neurmăribil al bunurilor/sumelor de bani datorate debitorului sau de viciile de formă ale adresei de înființare a popririi. Aceste apărări sunt posibile deoarece terțul poprit nu poate formula contestație la executare, dar poate invoca

¹¹¹ Deși se recunoaște posibilitatea executorului judecătoresc de a formula cererea de validare a popririi, acesta acționează ca un veritabil reprezentant al creditorului. Prin urmare, executorul nu va fi citat și nu va sta în proces, fiind însă citat creditorul. Acesta va putea renunța la cererea formulată de executorul judecătoresc. De altfel, eventualele cheltuieli de judecată, în caz de respingere a cererii de validare a popririi, vor fi puse tot în sarcina creditorului urmăritor, deoarece acesta a declanșat procedura de executare. În același sens, I. C. C. J., recurs în interesul legii, dec. Nr. 8/2016, publicată în M. Of., Partea I, nr. 480 din 28 iunie 2016.

¹¹² Termenul nu este unul prohibitiv. Este un termen legal imperativ a cărui nerespectare conduce la respingerea ca tardivă a cererii de validare a popririi (ÎCCJ, dec. Nr. 7 din 15 aprilie 2013, publicată în M. Of. Nr. 263 din 10 mai 2013).

¹¹³ În acest sens, a se vedea Tr. C. Briciu, Unele aspecte de noutate în materia taxelor judiciare de timbru pentru cererile introduse la instanțele judecătorești, în RRDP nr. 4/2013, p. 68. Pentru opinia conform căreia cererea de validare a popririi ar trebui să fie supusă unei taxe judiciare de timbru calculate în cotă procentuală, a se vedea R. Dan, M. Ivanciuc, Probleme ivite în practica instanțelor de judecată în legătură cu aplicarea noului Cod de procedură civilă și a legilor conexe, în RRDA nr. 8/2013, p. 2 și urm., dar și G. Boroi, M. Stancu, op. cit., p. 1236.

¹¹⁴ În cererile de validare a popririi, se stabilește un litisconsorțiu obligatoriu (necesar) în care se regăsesc creditorul, intervenienții, debitorul și terțul poprit. Art. 790 alin. 2 reglementează un caz special de coparticipare procesuală sau de conexare, după caz, atunci când asupra aceleiași sume datorate de terțul poprit există mai multe popriri, care nu au fost executate de către acesta. În acest caz, validarea lor se va putea judeca printr-o singură hotărâre.

aspectele legate de nelegalitatea actelor de executare în cadrul procedurii de validare a popririi. Într-o opinie recent exprimată, terțul poprit nu va putea invoca aspecte privitoare la competența executorului judecătoresc ori legalitatea încheierii de încuviințare a executării, întrucât acestea pot fi invocate numai de către debitor, terțul neavând dreptul de a formula contestație la executare¹¹⁵. Apreciem că aspectul pentru care legiuitorul a reglementat interdicția terțului poprit de a formula contestație la executare este legat de evitarea unui paralelism al căilor procedurale prin care terțul poprit și-ar putea formula apărările, neputând să-i atribuim semnificația unei restrângeri a limitelor aspectelor pe care acesta le-ar putea opune creditorului¹¹⁶. Mai curând trebuie văzut în ce măsură terțul poprit ar justifica un interes legitim în legătură cu unele dintre ele¹¹⁷. În ceea ce îl privește pe debitor, pe bună dreptate, se afirmă că acesta nu poate formula apărări privind legalitatea procedurii execuționale, deoarece a avut posibilitatea de a formula contestație la executare¹¹⁸.

Hotărârea este supusă numai apelului, în termen de 5 zile de la comunicare. Hotărârea de validare rămasă definitivă are efectul unei cesiuni de creanță și constituie titlu executoriu împotriva terțului poprit, până la concurența sumelor pentru care s-a făcut validarea¹¹⁹. Creditorul va putea recurge la executarea terțului poprit prin toate formele de executare prevăzute de lege, dar va fi nevoit să suporte concursul creditorilor terțului poprit.

Efectul translativ de drepturi al hotărârii de validare a popririi nu stinge dreptul de creanță pe care creditorul îl are asupra debitorului, deoarece nu ne

¹¹⁵ A se vedea, pe larg, G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1238.

¹¹⁶ În sensul că terțul poprit ar putea să formuleze în procedura validării popririi toate apărările pe care ar putea să le invoce în contestația la poprire (contestația la executare), a se vedea S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Tratat*, p. 396. Această teză este susținută în prezent și de reglementarea existentă în materia executării creanțelor fiscale. Procedura de menținere a popririi, declanșată de organul de executare, care, fără a se identifica cu procedura validării popririi, servește unor scopuri similare acesteia, se pune în mișcare și în cazul în care terțul poprit invocă alte neregularități privind înființarea popririi, iar nu numai atunci când acesta (terțul poprit) ridică probleme legate de inexistența unui raport obligațional față de debitorul poprit. Deși caracterul special al normelor privind executarea creanțelor fiscale îndeamnă la o prudență în extragerea unor argumente valabile pentru procedura validării popririi în dreptul comun, nu poate fi totuși ignorată opțiunea clară a legiuitorului de a permite terțului poprit ingerințe critice în legătură cu nelegalitatea actelor de executare, independent de contestarea acestora de către debitor, aspect ce se înscrie în linia de gândire tradițională a doctrinei noastre, identitatea de rațiune pledând pentru o interpretare similară în ceea ce privește poziția terțului poprit și dreptul comun.

¹¹⁷ În acest sens, a se vedea și E. Oprina, I. Gârboș, *Tratat*, vol. I, p. 754.

¹¹⁸ Cu toate acestea, a fost exprimată și opinia conform căreia debitorul ar putea să invoce în procedura de validare a popririi nulitățile absolute în legătură cu actele de executare sau cu executarea silită – I. Rebeca, *Poprirea în Noul Cod de procedură civilă*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 162. Credem că această opinie este tributară sistemului în care validarea popririi era regula, ceea ce presupunea că, pentru invocarea nulităților privind executarea sau anumite acte de executare, debitorul putea alege între a formula contestație la executare și a se apăra în cererea de validare a popririi.

¹¹⁹ Hotărârea de validare a popririi reprezintă o cerere în constituire de drepturi (G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1240).

aflăm în fața unei novații cu schimbare de debitor¹²⁰ și nici în fața unei dări în plată (*datio in solutum*). Prin urmare, efectul hotărârii de validare nu este înlocuirea creanței pe care creditorul o are asupra debitorului poprit cu cea pe care acesta din urmă o are asupra terțului poprit, ci dobândirea de către creditorul popritor a unui nou debitor direct în persoana terțului poprit, în limitele sumei pe care acesta trebuie să o consemneze sau să o plătească. În cazul în care creditorul nu reușește să își satisfacă creanța prin executarea hotărârii de validare asupra terțului poprit, el se va putea întoarce cu alte urmăriri împotriva debitorului poprit.

Dacă poprirea a fost înființată asupra unor titluri de valoare sau asupra altor bunuri mobile incorporale, executorul va proceda la valorificarea lor potrivit dispozițiilor prevăzute pentru urmărirea mobilă.

3.2.4. Desființarea popririi

Dacă după înființarea popririi cauza în temeiul căreia s-a înființat aceasta a încetat să mai existe, executorul din oficiu sau la cererea debitorului poprit va dispune desființarea popririi printr-o adresă către terțul poprit. Dacă poprirea a fost validată, desființarea se face de către instanța de executare prin încheiere executorie, dată cu citarea părților (art. 794).

3.3. Urmărirea fructelor neculese și a fructelor prinse de rădăcini

3.3.1. Sediul materiei. Condiții

Această formă de executare indirectă este reglementată de art. 795-799 NCPC.

Creditorul care are titlu executoriu și a ales această formă de executare poate urmări fructele neculese și recoltele prinse de rădăcini ce aparțin debitorului, dar numai în maximum 6 săptămâni înainte de coacerea lor și va fi precedată de o somație cu două zile înainte urmării. Dacă creditorul nu are încă titlu executoriu, ele pot fi supuse unui sechestrul asigurător, în condițiile art. 952 și urm. NCPC. Urmărirea va fi precedată de o somație de plată cu două zile înainte. Dacă debitorul nu plătește voluntar, executorul judecătoresc va proceda la sechestrul bunurilor și numirea unui administrator-sechestrul, încheindu-se proces-verbal care se va preda părților, administratorului-sechestrul și primăriei în raza căreia se află bunurile sechestrate. El va fi notat și în cartea funciară. Administratorul-sechestrul are îndatorirea de a păstra, de a culege și de a depozita fructele sau recoltele, cheltuielile necesare fiind avansate de creditor.

3.3.2. Vânzarea bunurilor

Executorul va hotărî, după caz, vânzarea fructelor sau a recoltelor așa cum sunt prinse de rădăcini sau după ce vor fi culese. Vânzarea se va anunța, cu cel puțin 5 zile înainte de termen, la primărie, la domiciliul debitorului și locul unde se face vânzarea, precum și în alte locuri publice, și se va face, în ziua și la ora stabilite de executor, cu preferință în zilele nelucrătoare și în zilele de târg sau bâlci, fie la fața locului, fie în târg sau bâlci. Vânzarea se face de executor, prin licitație publică și, de preferință, pe bani gata, în prezența unui agent al poliției sau a unui reprezentant al jandarmeriei ori, în lipsă, a primarului sau a unui delegat al primăriei și a debitorului sau chiar în lipsa acestuia, dacă a fost legal citat. Cu acordul creditorului, prețul se va putea depune și ulterior, în cel mult 5 zile de la data licitației. În toate cazurile, intrarea în posesia bunurilor adjudecate se va face numai după plata integrală a prețului. Executorul poate încuviința ca vânzarea să se facă de către administratorul-sechestru, chiar prin bună învoială, pe prețul curent, fără ca acesta să mai fie ținut de depozitare, în cazurile prevăzute de art. 799 alin. 5. Sumele rezultate din vânzarea făcută de administratorul-sechestru vor fi consemnate la entitatea specializată prevăzută de lege, în 24 de ore de la încasare, iar recipisa va fi depusă de îndată la executor.

3.4. Urmărirea veniturilor generale ale imobilelor

3.4.1. Sediul materiei. Noțiune

Reglementată de art. 800-812 NCPC, această formă de executare se folosește atunci când creditorul urmărește veniturile prezente și viitoare ale imobilelor ce sunt proprietatea debitorului sau asupra cărora el are un drept de uzufruct. De asemenea, se pot urmări și veniturile debitorului arendaș sau chiriaș provenite din exploatarea imobilelor arendate sau închiriate. Totuși, urmărirea veniturilor unui imobil nu va putea fi efectuată dacă există o urmărire imobiliară asupra aceluiași imobil (art. 800).

3.4.2. Reguli privind cererea de urmărire și încuviințare a executării

Cererea de urmărire, însoțită de titlul executoriu și de dovada achitării taxelor de timbru, se va îndrepta la executorul din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială se află imobilul ale cărui venituri se urmăresc. După încuviințarea executării, executorul, la cererea creditorului și din oficiu, atunci când apreciază necesar, va numi, prin încheiere, dată cu citarea în termen scurt a părților, un administrator-sechestru, pentru administrarea veniturilor imobilului. Poate fi numit administrator-sechestru creditorul, debitorul sau o altă persoană fizică ori persoană juridică, caz în care i se va fixa și o remunerație. Drepturile și obligațiile

administratorului-sechestrului sunt prevăzute de lege (art. 801-803). Încheierea de încuviințare va fi afișată la sediul organului de executare, la instanța de executare și la sediul primăriei în raza căreia se află imobilul, dar va fi publicată și într-un ziar local, dacă există (art. 805).

3.4.3. Predarea bunurilor administratorului-sechestrului.

Atribuțiile acestuia

După încuviințarea executării, executorul se va deplasa la fața locului, însoțit de administratorul-sechestrului, cărui îi va preda, pe bază de inventar, bunurile ale căror venituri sunt urmărite. Dacă este cazul, executorul va recurge la concursul forței publice. Îi va înștiința și pe chiriași, pe arendași sau pe cei care au alte contracte de exploatare a imobilului că toate veniturile acestuia sunt sechestrate și că sunt obligați ca în viitor să plătească chiriile, arenzile sau alte venituri rezultate din contractele de exploatare a imobilului direct administratorului-sechestrului ori să le consemneze la unitatea prevăzută de lege, depunând recipisele la administrator. Executorul va încheia un proces-verbal prin care va constata aducerea la îndeplinire a dispozițiilor legale. De la data notării urmăririi în cartea funciară, aceasta va fi opozabilă tuturor dobânditorilor de drepturi asupra imobilului, iar cesiunile de venituri, contractele de închiriere, de arendare sau de exploatare a imobilului, inclusiv cesiunile de drepturi nu vor fi opozabile creditorului urmăritor (art. 806-807).

În cazul în care debitorul ocupă el însuși imobilul ale cărui venituri sunt urmărite, la cererea creditorului, instanța de executare, ținând seama de împrejurări, va putea să ordone evacuarea, în tot sau în parte, a imobilului fie de îndată, fie într-un anumit termen, în scopul asigurării unei mai bune exploatare a acestuia. Dacă debitorul nu are alte mijloace de subzistență, la cererea sa, executorul va dispune ca o parte din venituri să servească pentru întreținerea rezonabilă a lui și a familiei sale, pe toată durata urmăririi (art. 808-809).

La sfârșitul fiecărei perioade de 6 luni, socotite de la data predării imobilului sau de la data fixată de executor, precum și la sfârșitul gestiunii, administratorul-sechestrului este dator să prezinte o dăre de seamă, în fața executorului și a părților interesate, cu privire la veniturile încasate și cheltuielile efectuate, pe bază de documente justificative. Executorul va verifica socotelile și, dacă acestea sunt corecte, va da descărcare administratorului-sechestrului, prin încheiere, dată fără citarea părților. Sumele rezultate din urmărire vor fi eliberate sau, după caz, distribuite, după fiecare depunere de socoteli (art. 810-811).

3.4.4. Încetarea urmăririi

Urmărirea veniturilor încetează prin renunțare la urmărire, prin plata creanțelor creditorilor, prin depunerea, cu afectațiune specială, a sumelor pentru care s-a făcut urmărirea, prin adjudecarea silită a imobilului sau prin trecerea unui termen de 5 ani de la înființarea ei (art. 812).

3.5. Urmărirea silită imobiliară¹²¹

3.5.1. Sediul materiei. Noțiune

Această formă de executare indirectă, reglementată de art. 812-862 NCPC, intervine în situația în care creditorul dorește să-și realizeze creanța din prețul obținut ca urmare a vânzării la licitație a bunului imobil al debitorului. După ce în art. 813-818 se fac precizări în legătură cu bunurile imobile ce pot fi urmărite (inclusiv cu privire la imobilele înscrise în cartea funciară, imobilele ipotecate și imobilele proprietate comună); codul reglementează încuviințarea urmăririi imobilelor, efectele urmăririi, vânzarea la licitație publică și efectele adjudecării.

3.5.2. Cererea de urmărire și încuviințarea acesteia

Potrivit art. 819, cererea de urmărire, însoțită de titlul executoriu și de dovada achitării taxelor de timbru, se va îndrepta la executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială se află imobilul aparținând debitorului urmărit sau unei alte persoane, dacă se urmărește un imobil ipotecat. Dacă se urmărește un imobil care se întinde în diferite circumscripții, cererea se va putea face la oricare dintre executorii competenți, după alegerea creditorului. Cererea de urmărire va cuprinde mențiunile prevăzute la art. 664 NCPC. După înregistrare, executorul va solicita în termen de 3 zile instanței de executare încuviințarea executării silite¹²². Încheierea de încuviințare a executării se va comunica, în copie certificată de executor, debitorului și, dacă este cazul, terțului dobânditor, însoțită de titlul executoriu și de somație, punându-li-se în vedere ca în termen de 15 zile de la primirea acesteia să plătească întreaga datorie, inclusiv dobânzile și cheltuielile de executare. Totodată, executorul va solicita biroului teritorial de cadastru și publicitate imobiliară să dispună, în baza acesteia, notarea urmăririi imobilului în cartea funciară, cu arătarea creditorului urmărit și a sumei pentru care se face urmărirea. Textul reglementează și ipotezele în care se urmăresc mai multe imobile, când dreptul de proprietate este înscris numai provizoriu în favoarea debitorului sau când cererea de notare nu poate fi admisă (art. 822).

După primirea încheierii de încuviințare, coproprietarii imobilului urmărit pentru o parte indiviză vor putea exercita dreptul de a cere scoaterea la vânzare a

¹²¹ A se vedea, cu adaptările corespunzătoare, M. Stancu, *Urmărirea și predarea silită a bunurilor imobile*, Ed. Universul Juridic, București, 2009.

¹²² A fost înlocuită formula clasică a instanței de la locul unde este situat imobilul cu cea a locului unde își are domiciliul/sediul debitorul – art. 651 NCPC. Soluția a fost impusă de necesitatea punerii în acord a legii cu decizia Curții Constituționale privind instanța de executare (CCR, dec. nr. 348/2014, publicată în M. Of., Partea I, nr. 529 din 16 iulie 2014). Pentru critica acestei hotărâri, a se vedea V. M. Ciobanu, Tr. C. Briciu, Gh. L. Zidaru, *Consecințele declarării neconstituționalității art. 650 alin. 1 din NCPC*, disponibil pe www.juridice.ro, la data de 25 iulie 2014. În concret, în materialul urmăririi imobiliare, diferența dintre instanța de executare și cea de la locul biroului executorului este de natură să mărească cheltuielile de executare.

întregului imobil aflat în indiviziune în condițiile art. 823, iar debitorul poate cere instanței de executare, în termen de 10 zile de la comunicare, să îi încuviințeze ca plata integrală a datoriei să se facă din veniturile nete ale imobilelor sale, chiar neurmărite, sau din alte venituri ale sale, timp de 6 luni (art. 824).

Drepturile reale înscrise după notarea urmăririi imobilului în cartea funciară nu vor putea fi opuse creditorului urmăritor și adjudecatarului, în afară de cazurile expres prevăzute de lege ori de cazul în care aceștia s-au declarat de acord cu acel drept ori debitorul sau terțul dobânditor a consemnat sumele necesare acoperirii creanțelor ce se urmăresc și accesoriilor. Închirierile sau arendările, precum și cesiunile de venituri făcute de debitor sau de terțul dobânditor după data notării urmăririi nu vor fi opozabile creditorului urmăritor și adjudecatarului (art. 827-828).

3.5.3. Valorificarea bunurilor

Imobilele urmărite sînt se valorifică prin modalitățile de vânzare prevăzute la art. 754-756 de la vânzarea bunurilor mobile, care se aplică în mod corespunzător, adică prin vânzare amiabilă, vânzare directă și vânzare silită (art. 826). În acest capitol, codul cuprinde dispoziții specifice numai cu privire la vânzarea la licitație publică.

După comunicarea încheierii de încuviințare a executării și notarea în cartea funciară, executorul, în vederea identificării imobilului urmărit și a prețurii lui, va încheia un proces-verbal de situație, care va cuprinde, între altele, elemente privind descrierea imobilului, obligațiile fiscale cu privire la imobil și sumele datorate cu titlu de cotă de contribuție la cheltuielile asociației de proprietari. În cazul în care debitorul nu furnizează aceste elemente, executorul va face demersurile prevăzute la art. 660 spre a obține înscrisurile și relațiile care fac posibile identificarea imobilului urmărit și evaluarea sa. Executorul are însă dreptul să se deplaseze la locul situării imobilului. Dacă debitorul sau terțul dobânditor ocupă el însuși imobilul urmărit, la cererea creditorului sau a executorului, instanța de executare va putea dispune evacuarea din imobil. În orice caz, debitorul sau terțul dobânditor este, pe data comunicării încheierii, decăzut din dreptul de a efectua acte de administrare asupra imobilului, iar executorul va numi un administrator-sechestrul (art. 829-834).

Dacă în termen de 15 zile de la comunicarea încheierii, debitorul nu plătește datoriă, executorul va începe procedura de vânzare. Va stabili de îndată, prin încheiere, valoarea de circulație a imobilului, raportată la prețul mediu de piață din localitatea respectivă, și o va comunica părților. Dacă este necesar, executorul va numi un expert care să stabilească o altă valoare sau părțile pot conveni altă valoare. Totodată, executorul va cere biroului de cadastru să îi comunice drepturile reale și alte sarcini care grevează imobilul urmărit, precum și eventualele drepturi de preferință, titularii acestor drepturi fiind înștiințați despre executare (art. 836).

Executorul va fixa prețul imobilului, care va fi prețul de pornire a licitației, prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților. În termen de 5 zile de la

stabilirea prețului, executorul va fixa, prin încheiere definitivă, termenul pentru vânzarea imobilului, ce va fi adus la cunoștința publică prin publicații de vânzare, termen ce nu poate fi mai scurt de 20 de zile și nici mai lung de 40 de zile de la afișarea publicației de vânzare la locul unde va avea loc licitația. Câte un exemplar din publicația de vânzare se afișează la locurile prevăzute de lege și se comunică creditorului, debitorului sau terțului dobânditor, coproprietarilor, dacă este cazul, creditorilor ipotecari, organelor fiscale locale și parchetului, dacă se urmărește imobilul unui minor sau al unei persoane puse sub interdicție (art. 837-841).

Vânzarea se face la sediul organului de executare sau al instanței de executare ori la locul unde este situat imobilul sau în orice alt loc, socotit mai potrivit, precum și la sediul primăriei în raza căreia este situat imobilul. Poate participa la licitație orice persoană care are capacitate deplină de exercițiu, precum și capacitatea să dobândească bunul ce se vinde, fiind exceptați debitorul și creditorii, dacă nu oferă cel puțin 75% din prețul de pornire. Participanții la licitație trebuie să depună o garanție de 10% din prețul de pornire, fiind exceptați creditorii urmăritori sau intervenienți (în măsura în care creanța lor acoperă garanția), precum și coproprietarii bunului urmărit (în măsura în care cota-parte pe care o au acoperă garanția) sau cei care au drept de preemțiune în legătură cu bunul imobil (art. 842-844).

Vânzarea la licitație se face în mod public și începe prin citirea publicației de vânzare și a ofertelor primite până la acea dată. Ea se ține separat pentru fiecare imobil, prin 3 strigări succesive, pornind de la prețul la care s-a făcut evaluare, dacă nu s-a oferit un preț mai mare. Dacă nu s-a obținut nici prețul de evaluare, vânzarea se va amâna la un alt termen, de cel mult 30 de zile, când licitația va începe de la prețul de 75% din prețul de pornire al primei licitații. La acest termen, imobilul nu se va putea vinde sub prețul de pornire, dacă se prezintă un singur ofertant. Dacă se prezintă cel puțin 2 ofertanți, bunul va fi vândut la cel mai mare preț, dar nu sub 30% din prețul de pornire al primei licitații. Dacă nu reușește vânzarea, se va putea stabili o nouă licitație, care va începe de la prețul de 50 % din prețul de pornire a primei licitații. La acest termen, dacă există cel puțin 2 ofertanți, bunul se va putea vinde la cel mai mare preț oferit, chiar dacă el nu acoperă creanța. Dacă se prezintă o singură persoană, vânzarea se poate face la prețul de pornire la acest termen. În toate cazurile, la preț egal este preferat titularul dreptului de preemțiune. Titularul unui drept de preemțiune care nu a participat la licitație nu va mai putea să își exercite dreptul după adjudecarea imobilului (art. 848). Executorul va întocmi un proces-verbal despre desfășurarea și rezultatul fiecărei licitații (art. 846-847).

Adjudecatarul imobilului va depune prețul la dispoziția executorului, în termen de cel mult 30 de zile de la data vânzării, ținându-se seama de garanția depusă în contul prețului. Creditorul poate depune creanța sa în contul prețului și, dacă este cazul, și diferența de preț. Dacă adjudecatarul nu își îndeplinește obligația, imobilul va fi scos din nou în vânzare în contul acestuia, la prețul de începere a licitației la care bunul a fost adjudecat, el fiind obligat să plătească

cheltuielile și eventuala diferență de preț. Cu toate acestea, adjudecatorul va putea să achite până la termenul de licitație, inclusiv, prețul inițial oferit, caz în care ar fi obligat numai la plata cheltuielilor generate de noua licitație. La cererea adjudecatorului, executorul, cu acordul creditorului, poate stabili plata prețului în rate. Garanțiile se restituie, la cerere, participanților care nu au adjudecat bunul (art. 849-852).

Procesul-verbal de licitație poate fi contestat de creditor, debitor sau altă persoană interesată potrivit mențiunilor de carte funciară, în termen de o lună de la notarea lui în cartea funciară. Legea nu mai prevede posibilitatea atacării actului de adjudecare, ci numai a procesului-verbal de licitație. Desigur, admiterea contestației împotriva acestuia din urmă va produce consecințe și asupra actului de adjudecare deoarece acesta va fi radiat din cartea funciară și executarea se va relua de la actul desființat.

3.5.4. Actul de adjudecare

După plata integrală a prețului sau a avansului, în cazul plății în rate, executorul, pe baza procesului-verbal de licitație, va întocmi actul de adjudecare ce are cuprinsul prevăzut la art. 853 și va preda un exemplar adjudecatorului pentru a-i servi ca titlu de proprietate, iar un exemplar va comunica biroului de cadastru pentru înscrierea dreptului de proprietate al adjudecatorului. Contestația împotriva procesului-verbal de licitație nu împiedică eliberarea actului de adjudecare și nici înscrierea acestuia în cartea funciară.

Actul de adjudecare are următoarele efecte:

- servește ca probă a dreptului de proprietate, deoarece prin adjudecarea imobilului adjudecatorul devine proprietar și are dreptul la fructe și venituri, dar suportă și toate sarcinile imobilului;

- de la intabulare se dobândește dreptul de a dispune de imobilul cumpărat, potrivit regulilor de carte funciară; totuși, dacă imobilul a fost adjudecat cu plata prețului în rate, nu va putea fi înstrăinat sau grevat, fără încuviințarea creditorilor urmăritori și a debitorului, dacă este cazul, înainte de plata integrală a prețului;

- de la data intabulării, imobilul rămâne liber de orice ipotecă sau alte sarcini privind garantarea drepturilor de creanță, creditorii putându-și realiza aceste drepturi numai din prețul obținut; dacă prețul de adjudecare se plătește în rate, sarcinile se sting la plata ultimei rate;

- actul de adjudecare reprezintă titlu executoriu împotriva debitorului sau, după caz, a terțului dobânditor, ca și împotriva oricărei persoane care posedă ori deține imobilul adjudecat, fără a putea invoca un drept opozabil în condițiile legii; aceștia vor putea fi evacuați în baza actului de adjudecare, fără a mai fi necesară o procedură judiciară;

- actul de adjudecare constituie pentru creditor sau debitor, după caz, titlu executoriu împotriva adjudecatorului care nu plătește diferența de preț, în cazul în care vânzarea s-a făcut cu plata prețului în rate.

3.5.5. Particularitățile vânzării

În cazul acestei vânzări nu există garanție contra viciilor ascunse și vânzarea nu poate fi atacată nici pentru leziune. Locațiunea și celelalte acte juridice privitoare la imobilul adjudecat rămân în ființă sau, după caz, încetează, potrivit dispozițiilor art. 828 alin. 1 și 2. Orice cerere de evicțiune, totală sau parțială, este definitiv stinsă, dar în cazul imobilelor înscrise pentru prima dată în cartea funciară, în condițiile art. 829 alin. 2, cererea de evicțiune este permisă și se prescrie în termen de 3 ani de la data înscrierii actului de adjudecare în cartea funciară.

În caz de evicțiune, adjudecatarul se poate îndrepta împotriva debitorului urmărit, solicitând despăgubiri. Acesta din urmă s-ar putea apăra invocând *exceptio mali processus* în condițiile în care nu a fost chemat în procesul de evicțiune, conform dispozițiilor din noul Cod civil. Dacă nu se poate îndestula de la debitor, adjudecatarul se poate îndrepta împotriva creditorului care a încasat prețul de adjudecare, dar numai în limita sumei încasate. Împotriva acestuia din urmă, termenul de prescripție este de un an și curge de la data la care executarea silită împotriva debitorului a încetat pentru inexistența bunurilor urmăribile sau pentru imposibilitatea de valorificare a acestora.

3.5.6. Remiterea sau distribuirea sumei

Dacă există un singur creditor urmăritor, suma realizată din urmărirea imobiliară, după ce s-au reținut cheltuielile de executare, se eliberează acestuia până la acoperirea integrală a drepturilor sale, iar suma rămasă disponibilă se restituie debitorului. În cazul mai multor creditori, executorul va proceda la distribuirea sumei rezultate din urmărirea imobiliară (art. 864-887). Pentru amănunte facem trimitere la urmărirea silită mobilă, unde s-a examinat aceeași problemă.

*

Întrebări

1. Este posibil ca executarea să se desfășoare și fără intervenția executorului judecătoresc?
2. Ce particularitate există în legătură cu coparticiparea procesuală în faza executării silit?
3. Care este instanța de executare și care sunt principalele ei atribuții?
4. Care sunt organele de executare?
5. Enumerați modalitățile și formele de executare.
6. Ce bunuri nu sunt supuse urmăririi silit?
7. În ce condiții pot fi urmărite bunurile destinate exercitării ocupației sau profesiei debitorului?
8. În ce limite pot fi urmărite salariile și pensiile?

9. Ce venituri pot fi urmărite numai pentru sume datorate cu titlu de obligație de întreținere?
10. Ce venituri nu pot fi urmărite pentru niciun fel de datorie?
11. Care sunt condițiile creanței pentru a putea fi pusă în executare silită?
12. Ce hotărâri sunt executorii? Dar definitive?
13. Ce se stinge prin prescripție și care este consecința?
14. În ce constă formula executorie și ce act o cuprinde?
15. Care sunt împrejurările care împiedică, temporizează sau sting executarea silită?
16. De câte feluri este contestația la executare și ce natură juridică are?
17. Cum se face întoarcerea executării?
18. Când poate începe predarea silită a bunurilor mobile și imobile?
19. Ce distincție trebuie făcută în cazul executării altor obligații de a face sau de a nu face?
20. Cum are loc executarea hotărârilor referitoare la minori?
21. Care sunt modalitățile de valorificare a bunurilor mobile și imobile în cazul executării indirecte?
22. Ce creanțe se află pe primul loc în cazul creanțelor cu preferință generală?
23. Ce obligație au creditorii interesați să participe la distribuire și în ce termen?
24. În ce condiții pot fi urmărite prin poprire sumele rezultate din valorificarea bunurilor urmărite?
25. Ce obligații are terțul poprit?
26. Ce particularități prezintă vânzarea în cazul urmăririi fructelor neculese sau prinse în rădăcini?
27. Ce atribuții are administratorul-sechestrului în cazul urmăririi veniturilor generale ale imobilelor?
28. Prin ce act se finalizează urmărirea silită imobiliară? Ce efecte are?
29. Care sunt particularitățile vânzării în cazul urmăririi silită imobiliare?

Grile și spețe

1. În materia executării silite, perimarea:
 - a) este condiționată de culpa creditorului;
 - b) nu intervine pe durata în care executarea este suspendată la cererea creditorului;
 - c) atrage desființarea tuturor actelor de executare efectuate în respectul dosar;
 - d) nu operează în cazul executării silite a creanțelor bugetare.
2. În îndeplinirea atribuțiilor legate de punerea în executare a titlurilor executorii, executorul judecătoresc va dispune prin încheiere:
 - a) în cazul amânării executării silite;
 - b) în cazul suspendării sau încetării executării silite;
 - c) în cazul eliberării sau distribuirii sumelor obținute din executare;
 - d) de îndată ce primește cererea de executare silită formulată de creditor.
3. În ceea ce privește instanța de executare:
 - a) aceasta este tribunalul în circumscripția căreia se află biroul executorului judecătoresc care face executarea;

- b) aceasta soluționează, printre altele, cererile de încuviințare a executării silite și contestațiile la executare;
- c) hotărârea pronunțată este executorie după epuizarea căilor de atac prevăzute de lege;
- d) încheierea pronunțată, de regulă, poate fi atacată numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare.

4. Cererea de încuviințare a executării silite:

- a) se poate introduce, la instanța competentă, de către creditor sau de către executorul judecătoresc competent;
- b) se soluționează de instanța de executare în termen de maximum 7 zile de la înregistrarea acesteia;
- c) se soluționează în ședință publică, prin încheiere dată în camera de consiliu, fără citarea părților;
- d) încheierea prin care se soluționează este supusă în toate cazurile apelului, în termen de 5 zile de la comunicare.

5. Pe calea contestației la executare:

- a) se pot administra probe pentru a combate situația de fapt, soluționată cu ocazia procesului pe fond;
- b) nu se pot invoca motive de fond care să repună în discuție o hotărâre judecătorească definitivă;
- c) nu se pot invoca motive de fond care să repună în discuție cuantumul despăgubirilor civile stabilite printr-o hotărâre penală definitivă;
- d) este posibil să se soluționeze cereri formulate de părți, dar care, din omisiune, nu au fost rezolvate de instanța de fond.

6. În cadrul contestației la executare se pot invoca:

- a) prescripția dreptului de a cere executarea silită;
- b) perimarea unor acte de executare;
- c) vicii de formă ale titlului executoriu;
- d) motive de nulitate a executării silite.

7. Dacă prin titlu executoriu nu au fost acordate dobânzi, penalități sau alte asemenea sume:

- a) executorul judecătoresc, din oficiu sau la cerere, poate actualiza valoarea obligației principale stabilite în bani;
- b) executorul judecătoresc poate, la cererea creditorului, actualiza suma prevăzută în titlu executoriu în funcție de rata dobânzii de referință a BNR, dacă titlul executoriu nu conține un asemenea criteriu;
- c) executorul judecătoresc poate, la cererea debitorului, actualiza suma prevăzută în titlu executoriu, în funcție de rata inflației, dacă titlul executoriu nu conține un asemenea criteriu;
- d) suma de bani reprezentând obligația principală nu poate fi actualizată de către executorul judecătoresc.

8. Sunt hotărâri executorii:

- a) hotărârile date în apel dacă prin lege nu se prevede altfel;
- b) hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, dacă prin lege nu se prevede altfel;

- c) hotărârile în legătură cu care părțile au convenit să exercite direct recursul, prin suprimarea apelului;
- d) hotărârile pronunțate în acțiunile în constatare cu privire la capătul principal de cerere.
9. Sunt titluri executorii și pot fi puse în executare silită:
- a) încheierea executorului judecătoresc prin care a fost stabilit onorariul pentru desfășurarea executării silite;
 - b) înscrisurile autentice care conțin o creanță certă, lichidă și exigibilă;
 - c) titlurile de credit;
 - d) înscrisurile cărora legea le recunoaște puterea executorie.
10. În faza executării silite, părțile au următoarele drepturi:
- a) dreptul de a asista la efectuarea tuturor actelor de executare silită;
 - b) dreptul de a lua cunoștință de actele dosarului de executare;
 - c) dreptul de a solicita instanței de executare încuviințarea executării silite;
 - d) dreptul de a contesta actele de executare sau executarea silită însăși, în condițiile prevăzute de lege.
11. În privința instanței de executare:
- a) aceasta este tribunalul în circumscripția căruia se află biroul executorului judecătoresc care face executarea;
 - b) aceasta soluționează, printre altele, cererile de încuviințare a executării silite și contestația la executare;
 - c) ca regulă, aceasta pronunță o încheiere executorie;
 - d) aceasta este curtea de apel în circumscripția căreia se află biroul executorului judecătoresc care face executarea.
12. În cazul formulării unei cereri de recuzare a executorului judecătoresc:
- a) această cerere suspendă de drept executarea;
 - b) instanța de executare poate dispune motivat suspendarea executării până la soluționarea cererii de recuzare;
 - c) suspendarea executării silite se poate dispune nefiind necesară plata unei cauțiuni;
 - d) suspendarea executării silite se poate dispune numai cu plata unei cauțiuni care va avea un cuantum, în toate cazurile de 1.000 de lei.
13. Sancțiunea nulității exprese a încheierii pronunțată de executorul judecătoresc este prevăzută pentru lipsa:
- a) denumirii și sediului organului de executare;
 - b) datei și locului întocmirii încheierii;
 - c) căii și termenului de atac al încheierii;
 - d) ștampilei executorului judecătoresc.
14. Sunt cheltuieli de executare:
- a) taxele de timbru necesare declanșării executării silite;
 - b) onorariul executorului judecătoresc, stabilit potrivit legii;
 - c) onorariul avocatului pentru faza judecării cauzei;
 - d) cheltuielile efectuate cu ocazia publicității procedurii de executare silită.

15. În privința perioadei în care executarea silită se poate desfășura:
- a) aceasta trebuie să se desfășoare înțotdeauna între orele 6. 00 și 20. 00;
 - b) aceasta nu se poate derula în nicio situație în zilele nelucrătoare;
 - c) codul de procedură civilă nu prevede un interval orar de derularea a acesteia, executorul judecătoresc fiind liber să decidă intervalul orar;
 - d) cu titlu de excepție, executarea începută va putea continua în aceeași zi, dar nu mai târziu de ora 22. 00.
16. Pot interveni în executarea silită:
- a) creditorii care au deja titlu executoriu contra debitorului;
 - b) creditorii care au luat măsuri asigurătorii asupra bunurilor debitorului;
 - c) creditorii care au un drept real de garanție asupra bunului urmărit, conservat în condițiile legii;
 - d) orice creditor chirografar.
17. Cursul prescripției dreptului de a cere executare silită se prescrie:
- a) pe data îndeplinirii, de către debitor, a unui act voluntar de executare, numai dacă acest act a intervenit după începerea executării silită;
 - b) pe data depunerii cererii de executare, însoțită de titlu executoriu;
 - c) pe data depunerii cererii de intervenție în cazul urmăririi silită pornite de alți creditori;
 - d) pe data depunerii cererii de reluare a executării.
18. Sunt supuse unei insesizabilități totale și necondiționate:
- a) bunurile care servesc la exercitarea ocupației debitorului, care nu sunt afectate unui patrimoniu profesional individual;
 - b) sumele cuvenite șomerilor;
 - c) ajutoarele de maternitate;
 - d) tablourile personale.
19. Terța persoană pretinde că are un drept de proprietate sau un alt drept real asupra bunului urmărit:
- a) poate formula contestație la executare în termen de 15 zile de la data efectuării vânzării bunului urmărit;
 - b) poate formula contestație la executare numai în termen de 15 zile de la data efectuării actului pe care îl contestă;
 - c) dacă nu formulează contestație la executare, pierde dreptul de a formula cererea de revendicare a bunului urmărit pe cale separată;
 - d) poate obține suspendarea executării fără plata vreunei cauțiuni.
20. Validarea popririi:
- a) poate fi solicitată numai de creditor;
 - b) se poate formula în termen de o lună de la data înființării popririi;
 - c) are ca efect că terțul poprit devine debitor direct al creditorului urmăritor, hotărârea de validare fiind titlu executoriu împotriva lui, în privința sumelor pentru care s-a făcut validarea;
 - d) poate interveni și atunci când creanța pe care debitorul o are asupra terțului poprit este cu termen sau sub condiție.

21. Contestația la executare:

- a) formulată de către un terț care invocă un drept real asupra bunurilor urmărite, poate fi formulată în termen de 15 zile de la luarea la cunoștință de primul act de executare;
- b) prin care se solicită lămurirea întinderii și înțelesului titlului executoriu se poate formula oricând, dar în limitele termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită;
- c) este admisibilă atunci când debitorul invocă compensarea legală intervenită după rămânerea definitivă a hotărârii care reprezintă titlul executoriu;
- d) nu este supusă procedurii de regularizare prevăzută de art. 200 NCPC.

Răspuns grile:

1 ad, 2 abcd, 3 bd, 4 b, 5 bc, 6 abcd, 7 c, 8 abc, 9 abcd, 10 abd, 11 bc, 12 b, 13 abd, 14 abcd, 15 d, 16 abc, 17 bcd, 18 cd, 19 a, 20 cd, 21 bcd

1. Prin contestația la titlu înregistrată la Curtea de Apel Cluj, contestatoarea E. G. a solicitat ca, în contradictoriu cu intimata D. E., să fie lămurit înțelesul dispozitivului deciziei civile pronunțată de această instanță.

În motivarea cererii, s-a arătat că, din eroare, s-a dispus, prin decizia mai sus arătată, desființarea ușii de intrare la apartamentul nr. 1, în condițiile în care reclamanta nu a cerut, prin acțiunea sa, desființarea ușii de intrare la apartamentul nr. 1, ci a celei de comunicare între apartamentele nr. 1 și 2.

Ce a decis instanța asupra contestației la titlu?

2. S. I. a chemat în judecată pe S. L. și S. A. pentru a se dispune ieșirea din indiviziune asupra averii rămase de pe urma defunctului S. V., tatăl tuturor părților.

Prima instanță a respins acțiunea ca prescrisă, reținând că reclamantii nu au cerut executarea certificatului de moștenitor în termen de 3 ani.

Împotriva sentinței a declarat apel reclamantul.

Ce va decide instanța de apel?

3. P. T. a formulat contestație la executare împotriva procesului-verbal de evacuare întocmit de executorul judecătoresc, cerând anularea acestui act de executare silită. Contestatorul a susținut că este grav prejudiciat prin evacuare, deoarece nu are unde locui și depozita bunurile sale, spre deosebire de fosta soție, care a cerut evacuarea, deși poate locui cu mama sa.

Instanța a admis contestația, a anulat toate formele de executare și a suspendat executarea până la împărțirea bunurilor comune dintre părți, cu motivarea că evacuarea din locuință se face împreună cu bunurile, or, în speță, bunurile contestatorului nefiind individualizate, hotărârea de evacuare nu poate fi pusă în executare.

Împotriva acestei sentințe a declarat apel intimata.

Ce va decide, în speță, instanța și cum va motiva soluția?

4. Prin sentința civilă pronunțată de Judecătoria Sectorului 2 București s-a respins acțiunea în revendicare a reclamantului G. P., care a fost obligat să plătească pârâtului cheltuieli de judecată.

Sentința a rămas definitivă și a fost pusă în executare în privința sumei reprezentând cheltuieli de judecată.

Debitorul urmărit a făcut contestație, cerând să se admită eșalonarea plății, deoarece este în imposibilitate de a plăti, dintr-odată, întreaga sumă pentru care este urmărit.

Instanța a admis contestația la executare, fixând plata sumei în trei rate lunare, neplata unei singure rate la termen atrăgând decăderea din beneficiul termenelor acordate.

Este legală soluția instanței?

Capitolul XII. Arbitrajul¹

Secțiunea 1. Considerații generale privind arbitrajul

1.1. Sediul materiei

Arbitrajul este reglementat de art. 541-621, ce formează Cartea a IV-a a Noului Cod de procedură civilă. Instituția era reglementată încă în vechiul Cod din anul 1865, dar în perioada 1948-1990 ea nu și-a găsit aplicare în litigiile interne, ci numai în litigiile de comerț exterior, îndeosebi după anul 1953, când s-a înființat arbitrajul instituțional pentru comerț exterior sub forma Comisiei de arbitraj de pe lângă Camera de Comerț și Industrie, cu sediul la București². În acest fel însă spiritul dreptului comercial și al arbitrajului privat nu s-a stins, iar România a participat, ca și înainte de ultimul război (de exemplu, Protocolul relativ la clauzele de arbitraj, încheiat la Geneva la 24 martie 1923 și Convenția pentru executarea hotărârilor arbitrale străine, încheiată la Geneva la 26 septembrie 1927), la importante convenții multilaterale internaționale în domeniul arbitrajului (de ex., Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York la 10 iunie 1958; Convenția europeană de arbitraj comercial internațional, încheiată la Geneva la 21 aprilie 1961; Convenția pentru reglementarea diferendelor

¹ A se vedea pentru dezvoltări și cercetări cu caracter monografic, cu adaptările corespunzătoare atunci când este cazul, V. Roș, **Arbitrajul comercial internațional**, Ed. Monitorul Oficial, București, 2000; G. Dănăilă, **Procedura arbitrală în litigiile comerciale interne**, Ed. Universul Juridic, București, 2006; I. Deleanu, S. Deleanu, **Arbitrajul intern și internațional**, Ed. Rosetti, București, 2005; M. Ionaș Sălăgean, **Arbitrajul comercial**, Ed. All Beck, București, 2001; T. Prescure, R. Crișan, **Arbitrajul comercial. Modalitate alternativă de soluționare a litigiilor patrimoniale**, Ed. Universul Juridic, București, 2010; G. Homotescu, **Litigiile patrimoniale. Soluționarea pe calea arbitrajului**, Ed. Lumina Lex, București, fără an; S. Dinescu, **Soluționarea litigiilor patrimoniale pe calea arbitrajului**, Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Drept, 2013; R. Bobei, **Arbitrajul intern și internațional**, Ed. C. H. Beck, București, 2013.

² A se vedea și M. Popa, V. M. Ciobanu, **Aspecte privind arbitrajul ad-hoc**, în RDC nr. 1/1991, p. 25-28.

relative la investiții între state și persoane ale altor state, încheiată la Washington la 18 martie 1965). Revoluția din decembrie 1989, în condițiile în care s-a exprimat fără echivoc voința de a merge pe calea democrației, a statului de drept și a economiei de piață, a readus foarte curând în actualitate și problema arbitrajului. Astfel, înainte chiar de primele alegeri, prin Decretul-Lege nr. 139/1990 privind Camerele de Comerț și Industrie din România s-a conferit noilor camere atribuția de a organiza, la cerere, arbitrajul ad-hoc (art. 5 lit. j și art. 11), iar apoi Parlamentul rezultat din alegerile libere de la 20 mai 1990 a prevăzut posibilitatea recurgerii la arbitraj prin Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale (art. 51). În condițiile noi a apărut însă și necesitatea modificării reglementării existente, astfel că prin Legea nr. 59/1993 de modificare a Codului de procedură civilă a fost schimbată în mod esențial, fiind în prezent comparabilă cu reglementarea din țările occidentale. Aceasta și pentru că la elaborarea textelor au fost avute în vedere, în afară de tradiția legislativă de la noi, doctrina românească a arbitrajului, experiența bogată acumulată la comisia de arbitraj la care ne-am referit și convențiile internaționale în materie, reglementările mai noi din țările occidentale, regulamentele unor instituții de prestigiu, Legea tip asupra arbitrajului comercial internațional din 21 iunie 1985 și Regulamentul de arbitraj UNCITRAL din 28 aprilie 1976, actualizat.

1.2. Domeniul de aplicare

Dispozițiile cărții a IV-a din cod constituie dreptul comun al oricărei forme de arbitraj privat. Acestea reglementează arbitrajul voluntar sub diversele lui forme: arbitraj intern și arbitraj internațional; arbitraj ad-hoc și arbitraj instituționalizat³; arbitraj în drept și arbitraj în echitate, dar nu se ocupă de arbitrajul obligatoriu, el rămânând supus legii sau acordului internațional care îl instituie. În art. 541 se stabilește că arbitrajul este o jurisdicție alternativă, cu caracter privat, în administrarea căreia părțile litigante și tribunalul arbitral competent pot stabili reguli derogatorii de la dreptul comun, cu condiția ca regulile respective să nu fie contrare ordinii publice și dispozițiilor imperative ale legii. Potrivit art. 542 alin. 1, persoanele care au capacitatea deplină de exercițiu pot conveni să soluționeze

³ Arbitrajul instituționalizat este organizat, de regulă, pe lângă camerele de comerț și industrie. Recent însă, fără a se face nicio mențiune expresă în textul ce reglementează competența notarilor publici (art. 12), art. 47 din Legea nr. 36/1995, republicată în anul 2013, prevede că pe lângă Camerele Notarilor Publici se pot constitui și pot funcționa Curți de arbitraj, care își desfășoară activitatea potrivit NCPC referitoare la arbitrajul instituționalizat și a reglementărilor ce se vor adopta de către Consiliul Uniunii Notarilor Publici din România. Este adevărat că alin. 7 stabilește competența Curților de arbitraj numai pentru litigiile izvorâte din actele și procedurile notariale. Nu este clar dacă și notarul poate fi arbitru, dar se pare că da, din moment ce nu se prevede în sens contrar la incompatibilități. În orice caz în asemenea situații nu se va mai putea vorbi de notar ca un „judecător al procedurilor necontencioase”, din moment ce legea stabilește clar că este vorba de litigii izvorâte din actele și procedurile notariale, care numai ele rămân necontencioase.

pe calea arbitrajului litigiile dintre ele, în afară de acelea care privesc starea civilă, capacitatea persoanelor, dezbaterea succesorală, relațiile de familie, precum și drepturile asupra cărora părțile nu pot să dispună. Statul și autoritățile publice au facultatea de a încheia convenții arbitrale numai dacă sunt autorizate prin lege sau prin convenții internaționale la care România este parte. Persoanele juridice de drept public care au în obiectul lor de activitate și activități economice au facultatea de a încheia convenții arbitrale, în afară de cazul în care legea și actul lor de înființare și de organizare prevede altfel (alin. 2 și 3).

Astfel, s-a susținut în doctrină⁴ că art. 542 NCPC reglementează atât arbitrabilitatea obiectivă – atunci când criteriul de apreciere îl reprezintă natura litigiului (*ratione materiae*), cât și arbitrabilitatea subiectivă – atunci când se raportează la persoanele care urmează a fi implicate în litigiu (*ratione personae*).

În ceea ce privește non-arbitrabilitatea unui litigiu, achiesăm la opinia deja exprimată, în sensul că aceasta produce următoarele efecte: afectarea valabilității convenției arbitrale, obligația tribunalului arbitral de a invoca din oficiu necompetența, anularea hotărârii arbitrale (nulitate absolută) pronunțată într-un domeniu inaccesibil arbitrajului prin intermediul acțiunii în anulare – art. 608 alin. 1 lit. a NCPC⁵.

În completarea prevederilor art. 542 NCPC reținem și faptul că nu vor fi supuse arbitrajului acele litigii pentru care legea prevede expres competența instanțelor statale, cum ar fi: procedura ordonanței de plată, procedura cu privire la cererile cu valoare redusă, procedura evacuării din imobilele folosite sau ocupate fără drept, procedura privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii, contestațiile la executare etc.

1.3. Caracteristici

Din actuala reglementare se pot desprinde câteva caracteristici⁶: a) urmărind să facă din arbitraj un mecanism eficient, care să asigure soluționarea cu celeritate a litigiilor, fără manevrele obstrucționiste sau dilatorii ale unei părți și fără sistemul greoi al căilor de atac din dreptul comun, ea a stabilit în mod complet, am putea spune exhaustiv, modul de desfășurare a arbitrajului; b) reglementarea este dominată de principiul libertății de voință a părților, legiuitorul concretizându-l de la inițiere și apoi în toate fazele arbitrajului. Libertatea părților este îngrădită numai de necesitatea respectării ordinii publice sau bunelor moravuri, precum și a dispozițiilor imperative ale legii (art. 544 NCPC); c) în mod logic, urmează că majoritatea prevederilor au caracter dispozitiv și deci părțile au posibilitatea să deroge de la ele, excepția fiind normele cu caracter imperativ (de ex., cele ale art. 542 referitoare la capacitatea de a încheia o convenție arbitrală și sfera litigiilor susceptibile de a fi

⁴ Tr. C. Briciu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 65.

⁵ *Ibidem*.

⁶ A se vedea I. Băcanu, *Noua reglementare a arbitrajului în Codul de procedură civilă român, în Dreptul nr. 1/1994, p. 13-25.*

soluționate prin arbitraj sau ale art. 575, care stabilesc principiile fundamentale ale procedurii arbitrale); d) în aceste condiții, în mod necesar, procedura reglementată de cod are un caracter subsidiar, deoarece ea se aplică numai în tăcerea convenției arbitrale sau când părțile nu au prevăzut altfel; e) ea consacră în mai largă măsură autonomizarea arbitrajului față de instanțele judecătorești, înlăturând unele imixțiuni ale acestora, de natură să transforme arbitrajul într-o anexă care trebuie sever controlată. Toate aceste caracteristici vor fi dezvoltate în cele ce urmează. Înainte însă de aceasta, dorim să mai facem o ultimă subliniere. Prezentat ca o excepție de la principiul potrivit căruia înfăptuirea justiției constituie monopol de stat, arbitrajul prezintă neîndoielnic, prin caracteristicile la care ne-am referit și prin alte dispoziții care îl reglementează, unele avantaje⁷. Chiar dacă avantajele menționate uneori – o judecată mai rapidă, mai puțin formală, mai suplă și mai ieftină – nu pot fi primite fără rezerve, există altele care îl fac indispensabil, mai ales în litigiile dintre profesioniști: principiul confidențialității (art. 565 lit. c NCPC); posibilitatea de a soluționa litigiul în echitate (art. 601 alin. 2 NCPC). Chiar dacă nu este fără risc, această modalitate prezintă un interes deosebit când părțile preferă o soluție de compromis, decât una strict juridică, pentru a menaja raporturile comerciale de lungă durată; calitatea actului de justiție, asigurată de numirea unor arbitri care au cunoștințe aprofundate în domeniul respectiv, încrederea mai mare pe care o inspiră un „judecător” pe care l-ai ales.

În deplină concordanță cu aceste caracteristici ale arbitrajului, în doctrină⁸ s-a subliniat faptul că acesta are natură privată, natură hibridă – convențională și jurisdicțională, fiind un mijloc alternativ de soluționare a disputelor.

Secțiunea a 2-a. Convenția arbitrală⁹

2.1. Forma scrisă. Felurile convenției

Potrivit art. 544 alin. 1 NCPC, arbitrajul se organizează și se desfășoară potrivit convenției arbitrale. În doctrină¹⁰ s-a afirmat că reglementarea din noul Cod de procedură civilă privitoare la convenția arbitrală nu este completă, fiind prevăzute numai aspecte particulare referitoare la capacitatea părților, obiectul, tipul arbitrajului, condiții speciale de valabilitate și eficacitate, reglementare care se completează firesc cu regulile de drept comun, aplicabile oricărui contract (art. 1167 NCC).

Convenția arbitrală prezintă următoarele trăsături specifice: act juridic bilateral (contract de drept civil), contract procesual prin care părțile renunță la

⁷ V. M. Ciobanu, *Tratat*, vol. I, p. 44-45.

⁸ Tr. C. Briciu, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 60.

⁹ A se vedea pentru o cercetare monografică, C. Florescu, *Arbitrajul comercial. Convenția arbitrală și tribunalul arbitral*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.

¹⁰ M. Nicolae, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 87.

jurisdicția statală, prin acceptarea unei justiții private, contract care oferă tribunalului arbitral puterea de a judeca un litigiu¹¹.

Ea se încheie, sub sancțiunea nulității, în scris¹², fie sub forma unei clauze compromisorii înscrise în contractul principal, fie sub forma unei înțelegeri de sine stătătoare, denumită compromis. Condiția formei scrise se consideră îndeplinită atunci când recurgerea la arbitraj a fost convenită prin schimb de corespondență, indiferent de forma acesteia, sau schimb de acte procedurale¹³. În cazul în care convenția arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau constituirea altui drept real asupra unui imobil, convenția trebuie încheiată în formă autentică notarială, sub sancțiunea nulității absolute. Existența convenției arbitrale poate rezulta și din înțelegerea scrisă a părților făcută în fața tribunalului arbitral (art. 548-549)¹⁴.

În art. 544 alin. 2 NCPC se precizează că, sub rezerva respectării ordinii publice și a bunelor moravuri, precum și a dispozițiilor imperative ale legii, părțile pot stabili prin convenția arbitrală sau prin act scris încheiat ulterior, cel mai târziu odată cu constituirea tribunalului arbitral, fie direct, fie prin referire la o anumită reglementare având ca obiect arbitrajul, normele privind constituirea tribunalului arbitral, numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor, termenul și locul arbitrajului, normele de procedură pe care tribunalul arbitral trebuie să le urmeze în judecarea litigiului, inclusiv producerea unei eventuale concilieri prealabile, repartizarea între părți a cheltuielilor arbitrale și, în general, orice alte norme privind buna desfășurare a arbitrajului. Dacă părțile nu au stabilit asemenea norme, tribunalul arbitral va putea reglementa procedura de urmat așa cum va socoti mai potrivit, iar dacă nici acesta nu a stabilit aceste norme, se vor aplica dispozițiile din Cartea a IV-a a Codului de procedură civilă (art. 544 alin. 3 și 4 NCPC). Părțile pot conveni ca arbitrajul să fie organizat de către o instituție permanentă de arbitraj sau de o altă entitate ori de o persoană fizică (art. 545).

2.2. Clauza compromisorie

În aplicarea dispoziției generale, înscrise în art. 544 alin. 2, art. 550 stabilește că prin clauza compromisorie – a cărei validitate este independentă de validitatea contractului în care a fost înscrisă – părțile convin ca litigiile ce se vor naște din contractul în care este inserată sau în legătură cu acesta să fie soluționate pe calea arbitrajului, arătându-se, sub sancțiunea nulității, numele arbitrilor sau modalitatea de numire a lor. În cazul arbitrajului instituționalizat, este suficientă referirea la regulile de procedură ale instituției care organizează arbitrajul. În caz de îndoială, decizia

¹¹ M. Nicolae, *idem*, p. 89-90.

¹² Forma scrisă este cerută *ad validitatem*; prin formă scrisă trebuie înțeles înscrisul sub semnătură privată, excepție făcând forma autentică.

¹³ Convenția arbitrală tacită nu poate fi concepută fiind incompatibilă cu regula potrivit cu care renunțarea la un drept nu se presupune (art. 13 NCC).

¹⁴ Convenția arbitrală trebuie să respecte pe lângă condițiile prevăzute de NCPC (art. 542-545, 548-551) și dispozițiile de drept comun – art. 1178 NCC.

compromisorie se interpretează în sensul că se aplică tuturor neînțelegerilor care derivă din contractul sau din raportul juridic la care se referă. În orice caz, încheierea procedurii arbitrale, cu sau fără pronunțarea unei hotărâri pe fond, nu aduce atingere clauzei compromisorii, care rămâne valabilă și va servi drept temei pentru orice nouă procedură arbitrală ce va fi declanșată în temeiul acesteia pentru soluționarea oricăror litigii apărute între părți derivând din contractul principal (art. 552).

2.3. Compromisul

În art. 551 se prevede că prin compromis părțile convin ca un litigiu ivit între ele să fie soluționat pe calea arbitrajului, arătându-se, sub sancțiunea nulității, obiectul litigiului și numele arbitrilor sau modalitatea de numire a lor. Compromisul se poate încheia chiar dacă litigiul este deja pe rolul unei alte instanțe. În cazul arbitrajului instituționalizat, dacă părțile nu au ales arbitrii și nici nu au stabilit modalitatea de desemnare a acestora, aceasta se va face potrivit regulilor de procedură ale respectivei instituții arbitrale.

2.4. Efectele convenției

Efectul principal al convenției arbitrale îl constituie excluderea competenței instanțelor judecătorești pentru litigiul care face obiectul convenției (art. 553 NCPC)¹⁵, aceasta având putere de lege între părțile contractante¹⁶. Tribunalul în circumscripția căruia are loc arbitrajul¹⁷ este însă îndreptățit, la sesizarea părții interesate, să soluționeze cererile pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi în organizarea și desfășurarea arbitrajului pentru măsuri pe care arbitrii nu le pot adopta deoarece lipsește dreptul de a apela la forța de coerciție a statului¹⁸. Asemenea cereri¹⁹ vor fi soluționate de urgență și cu precădere, cu procedura ordonanței președințiale, hotărârea nefiind supusă niciunei căi de atac (art. 547).

¹⁵ În doctrină se menționează că există, în realitate, două efecte: efectul pozitiv (soluționarea litigiului de către tribunalul arbitral) și efectul negativ (înlăturarea competenței instanței statale) – M. Nicolae, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 113.

¹⁶ A se vedea art. 1270 NCC.

¹⁷ tribunal care va judeca în compunerea completului prevăzută de lege pentru judecata în primă instanță

¹⁸ I. Băcanu, *Atribuțiile instanțelor judecătorești în domeniul privat*, în *Dreptul* nr. 9/1997, p. 9-26.

¹⁹ De exemplu: în caz de neînțelegere între părți cu privire la numirea arbitrului unic sau dacă o parte nu numește arbitrul ori dacă cei 2 arbitri nu cad de acord asupra persoanei supraarbitrului (art. 561 NCPC), soluționarea cererii de recuzare a unui arbitru (art. 563 NCPC), recurgerea la mijloace de constrângere și aplicarea de sancțiuni martorilor sau experților (art. 589 NCPC), aplicarea măsurilor prevăzute de art. 298 NCPC dacă autoritatea publică refuză transmiterea informațiilor (art. 590 alin. 2 NCPC), examinarea temeiniciei măsurilor dispuse de tribunalul cu privire la cuantumul onorariilor arbitrilor și al celorlalte cheltuieli arbitrale, precum și modalitățile de consemnare, de avansare sau de plată (art. 598 NCPC).

Tribunalul arbitral își verifică propria competență de a soluționa un litigiu și hotărăște în această privință printr-o încheiere care poate fi desființată numai prin acțiunea în anulare introdusă împotriva hotărârii arbitrale, conform art. 608 NCPC. Dacă tribunalul arbitral hotărăște că nu este competent să soluționeze litigiul cu care a fost sesizat, își declină competența printr-o hotărâre împotriva căreia nu se poate formula acțiunea în anulare prevăzută de art. 608 (art. 579).

Și instanța judecătorească își verifică propria competență, în cazul în care părțile în proces au încheiat o convenție arbitrală, pe care una dintre ele o invocă în fața acesteia²⁰. Procesul va fi reținut spre soluționare de către instanța judecătorească, dacă: a) pârâțul și-a formulat apărările în fond fără nicio rezervă întemeiată pe convenția arbitrală; b) convenția arbitrală este lovită de nulitate ori este inoperantă; c) tribunalul arbitral nu poate fi constituit din cauze vădit imputabile pârâțului în arbitraj. În celelalte cazuri, instanța judecătorească, la cererea uneia dintre părți și dacă va constata că există convenție arbitrală, se va declara incompetentă. În acest caz, instanța își va declina competența în favoarea organizației sau a instituției pe lângă care funcționează arbitrajul instituționalizat, care, în temeiul hotărârii de declinare, va lua măsurile necesare în vederea constituirii tribunalului arbitral. În cazul arbitrajului ad-hoc, instanța va respinge cererea ca nefiind de competența instanțelor judecătorești. Dacă ar apărea un conflict de competență între tribunalul arbitral și o instanță judecătorească, acesta se rezolvă de către instanța judecătorească ierarhic superioară instanței aflate în conflict (art. 554).

Fiind în ipoteza unei convenții, aceasta este obligatorie pentru părțile contractante nu și față de persoanele care nu au semnat o asemenea înțelegere, față de codebitorii solidari, fideiusori, terții beneficiari ai unei stipulații contractuale.

Secțiunea a 3-a. Arbitrii. Constituirea tribunalului arbitral

3.1. Cine poate fi arbitru. Numărul arbitrilor

Arbitru poate fi, potrivit art. 555 NCPC, orice persoană fizică care are capacitatea deplină de exercițiu²¹. Părțile pot stabili prin convenția arbitrală și anumite condiții de calificare sau alte condiții referitoare la arbitri, după cum instituția de arbitraj permanentă poate stabili anumite criterii de selectare a arbitrilor pe care îi înscrie pe lista sa de arbitri.

Părțile stabilesc²² dacă litigiul se judecă de un arbitru unic sau de mai mulți arbitri, iar în cazul în care nu au stabilit numărul acestora, completul se formează

²⁰ Călea procedurală de invocare este excepția de incompetență generală, excepție care are, în acest caz, caracter relativ.

²¹ Se poate observa că legea nu impune ca arbitrul să aibă studii juridice sau să dețină o anumită calificare.

²² Arbitrul nu devine un mandatar al părților (este un judecător privat, independent și imparțial), desemnarea sa fiind un aspect diferit de exercițiul funcțiilor sale – Fl. A. Baiaș, Gh. L. Zidaru, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 153.

din trei arbitri²³, câte unul numit de fiecare parte sau de fiecare grup de părți cu interese comune și al treilea – supraarbitrul –, desemnat de cei doi arbitri (art. 556 CPC). În art. 557 se precizează că este nulă²⁴ clauza din convenția arbitrală care conferă uneia dintre părți un privilegiu cu privire la desemnarea arbitrilor ori care prevede dreptul uneia dintre părți de a numi arbitrul în locul celeilalte părți sau de a avea mai mulți arbitri decât cealaltă parte. Se poate observa că legiuitorul a avut în vedere ca nulitatea să nu privească convenția arbitrală în integralitatea sa, ci numai clauza nelegală referitoare la desemnarea arbitrilor.

3.2. Numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor.

Recuzarea

Arbitrii sunt numiți, revocați sau înlocuiți conform convenției arbitrale, astfel cum am mai arătat. Dacă totuși numirea lor nu s-a făcut prin convenție și nici nu s-a prevăzut modalitatea de numire, partea care dorește să recurgă la arbitraj invită cealaltă parte, în scris, să procedeze la numirea lor, menționând numele, domiciliul și, pe cât posibil, datele personale și profesionale ale arbitrului unic propus sau ale arbitrului desemnat de ea, enunțarea succintă a pretențiilor și temeiul lor. Partea căreia i s-a făcut comunicarea trebuie să transmită, în termen de 10 zile de la primirea acesteia, răspunsul la propunerea de numire a arbitrului unic sau, după caz, datele privind arbitrul desemnat de ea. Părțile vor propune și câte un supleant. Arbitrii desemnați trebuie să răspundă în scris părților dacă acceptă însărcinarea în termen de 5 zile de la data primirii propunerii de numire, iar în termen de 10 zile de la ultima acceptare cei doi arbitri vor proceda la numirea supraarbitrului și a unui supleant, care este și el obligat să răspundă în termen de 5 zile de la data primirii propunerii. Tribunalul arbitral se consideră constituit, potrivit art. 566 NCPC, pe data ultimei acceptări a însărcinării de arbitru, de supraarbitru sau, după caz, de arbitru unic, data acceptării fiind aceea a expedierii prin poștă a comunicării cerute de lege. Dacă părțile nu se înțeleg cu privire la numirea arbitrului unic sau o parte nu numește arbitrul ori cei doi arbitri nu cad de acord asupra persoanei supraarbitrului, partea care dorește să recurgă la arbitraj poate cere instanței judecătorești să procedeze, după caz, la numirea arbitrului sau a supraarbitrului. Instanța trebuie să se pronunțe în termen de 10 zile de la sesizare, cu citarea părților, iar încheierea de numire nu este supusă căilor de atac (art. 558-561 NCPC).

Potrivit art. 562 alin. 1, în afară de cazurile de incompatibilitate prevăzute pentru judecători, arbitrul poate fi recuzat și pentru următoarele motive, care pun la îndoială independența și imparțialitatea sa: a) neîndeplinirea condițiilor de calificare sau a altor condiții privitoare la arbitru, prevăzute în convenția arbitrală; b) când o persoană juridică al cărei asociat este sau în ale cărei organe de conducere se află arbitrul are un interes în cauză; c) dacă arbitrul are raporturi de

²³ Regula numărului impar de arbitri are caracter imperativ.

²⁴ Opinem că ne aflăm în ipoteza unei nulități absolute.

muncă sau de serviciu, după caz, sau legături comerciale cu una dintre părți, cu o societate controlată de una din părți sau aflată sub un control comun cu aceasta; d) dacă arbitrul a prestat consultanță uneia dintre părți, a asistat sau a reprezentat una dintre părți ori a depus mărturie în una dintre fazele precedente ale litigiului. În orice caz, o parte nu poate recuza arbitrul numit de ea decât pentru cauze survenite după numire. Persoana care știe că în privința sa există o cauză de recuzare este obligată să înștiințeze părțile și pe ceilalți arbitri înainte de a fi acceptat însărcinarea de arbitru, iar în situația în care cauzele au survenit după acceptare, de îndată ce le-a cunoscut. O asemenea persoană nu poate participa la judecarea litigiului decât dacă părțile, în cunoștință de cauză, comunică în scris că înțeleg să nu ceară recuzarea. Chiar și în acest caz, ea are dreptul să se abțină de la judecarea litigiului, fără ca abținerea să echivaleze cu o recunoaștere a cauzei de recuzare. Abținerea produce efecte pe data formulării ei, fără nicio altă formalitate. Dacă una dintre părți dorește recuzarea unui arbitru, cererea trebuie făcută, sub sancțiunea decăderii, în termen de 10 zile de la data când a luat cunoștință de numirea arbitrului sau, după caz, de la survenirea cauzei de recuzare. Soluționarea cererii se face de către tribunalul în circumscripția căruia are loc arbitrajul, cu citarea părților și a arbitrului recuzat, în termen de 10 zile de la sesizare, printr-o încheiere care nu este supusă căilor de atac (art. 562 alin. 2-5, art. 563). Atribuțiile instanței judecătorești în legătură cu nominarea și recuzarea arbitrilor revin instituției permanente de arbitraj, dacă arbitrajul este organizat de o astfel de instituție, conform regulamentului său, afară numai dacă acel regulament prevede altfel.

În caz de vacanță pentru orice cauză – recuzare, revocare, abținere, renunțare, împiedicare, deces – și dacă nu s-a numit un supleant ori acesta este împiedicat să-și exercite însărcinarea, se va proceda la înlocuirea arbitrului, potrivit dispozițiilor stabilite pentru numirea lui (art. 564 NCPC).

3.3. Răspunderea arbitrilor

Arbitrii sunt răspunzători²⁵ pentru prejudiciul cauzat, în condițiile legii, dacă: a) după acceptare renunță în mod nejustificat la însărcinarea lor; b) fără motiv justificat nu participă la judecarea litigiului ori nu pronunță hotărârea în termenul stabilit de convenția arbitrală sau de lege; c) nu respectă caracterul confidențial al arbitrajului, publicând sau divulgând date de care iau cunoștință în calitate de arbitri, fără a avea autorizația părților; d) încalcă cu rea-credință sau gravă neglijență alte îndatoriri ce-i revin (art. 565).

Prin raportare la cazurile în care poate fi activată răspunderea patrimonială, s-a conchis că această răspundere nu poate fi angajată pentru soluția pronunțată în sensul că hotărârea arbitrală ar fi netemeinică sau nelegală²⁶.

²⁵ În acest caz operează o răspundere contractuală, cu nuanțe particulare raportate la activitatea jurisdicțională ce revine arbitrilor.

²⁶ Totuși pentru pronunțarea unei soluții eronate răspunderea patrimonială poate fi angajată, dar numai pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență – Fl. A. Baiaș, Gh. L. Zidaru, *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 171.

Secțiunea a 4-a. Sesizarea tribunalului arbitral.

Acte de procedură. Locul arbitrajului

4.1. Cererea de arbitrare

Tribunalul arbitral este sesizat de reclamant printr-o cerere de arbitrare, formulată în scris și care, potrivit art. 571 alin. 1 NCPC, trebuie să cuprindă: a) numele și prenumele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și codul numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar atât ale reclamantului, cât și ale pârâtului, dacă sunt cunoscute de reclamant. Dacă reclamantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul; b) numele și calitatea celui care angajează sau reprezintă partea în litigiu, anexându-se dovada calității; c) menționarea convenției arbitrale, anexându-se o copie de pe contractul în care este cuprinsă, iar dacă s-a încheiat compromis, copie de pe acesta; d) obiectul și valoarea cererii, precum și calculul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori; e) motivele de fapt și de drept, precum și probele pe care se întemeiază cererea; f) numele, prenumele și domiciliul membrilor tribunalului arbitral; g) semnătura părții. În alin. 2 al art. 571 se precizează că cererea se poate face și printr-un proces-verbal încheiat în fața tribunalului arbitral și semnat de părți sau numai de reclamant, precum și de arbitri. Cererea de arbitrare și înscrisurile anexate vor fi comunicate în copie pârâtului, precum și fiecărui arbitru (art. 572 NCPC).

4.2. Întâmpinarea și cererea reconvențională

La cererea de arbitrare, în termen de 30 de zile de la primirea copiei de pe aceasta, pârâtul răspunde prin întâmpinare, care va cuprinde excepțiile privind cererea reclamantului, răspunsul în fapt și în drept la această cerere, probele propuse în apărare, precum și, în mod corespunzător, celelalte mențiuni prevăzute de lege pentru cererea de arbitrare. Copia de pe întâmpinare și înscrisurile anexate se comunică, de către pârât, reclamantului și fiecărui arbitru. Dacă, datorită nedepunerii întâmpinării, judecata litigiului se amână, pârâtul va putea fi obligat la plata cheltuielilor de arbitrare cauzate de acest motiv. Legea prevede însă și faptul că excepțiile și alte mijloace de apărare care nu au fost arătate prin întâmpinare trebuie ridicate, dacă nu se prevede altfel, sub sancțiunea decăderii, cel mai târziu la primul termen de judecată la care partea a fost legal citată (art. 573).

Pârâtul care are pretenții împotriva reclamantului poate formula o cerere reconvențională, dacă pretențiile pârâtului derivă din același raport juridic (*ex pari causa*). Ea poate fi introdusă în cadrul termenului pentru depunerea

întâmpinării sau cel mai târziu până la primul termen de judecată la care pârâ-
tul a fost legal citat și trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și cererea de
arbitrare.

4.3. Comunicarea actelor de procedură

Potrivit art. 577 NCPC, comunicarea între părți sau către părți a înscrisurilor
litigiului, a citațiilor, a încheierilor de ședință și a hotărârilor arbitrale se face prin
scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire. Înștiințarea
părților cu privire la alte măsuri luate de tribunalul arbitral poate fi făcută și prin
telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului
actului și confirmarea primirii acestuia, iar înscrisurile pot fi înmânate și personal
părții, sub semnătură. Dovezile de comunicare se depun la dosar.

4.4. Locul arbitrajului

În ceea ce privește locul arbitrajului, acesta este stabilit de părți sau de către
tribunalul arbitral, în măsura în care părțile nu au înscris o asemenea prevedere în
convenția arbitrală (art. 569 NCPC).

Secțiunea a 5-a. Procedura arbitrală

5.1. Fixarea termenului și regulile după care se face judecata

După expirarea termenului pentru depunerea întâmpinării, tribunalul ar-
bitral verifică stadiul pregătirii litigiului pentru dezbateri și, dacă este necesar, va
dispune măsurile corespunzătoare pentru completarea dosarului, iar apoi va fixa
termen de judecată și va ordona citarea părților. Termenul trebuie stabilit astfel
încât între data primirii citației și data fixată pentru dezbateri să existe un interval
de cel puțin 15 zile (art. 578 și 580 NCPC).

Judecata se face potrivit regulilor de procedură stabilite de părți prin con-
venție sau, în lipsă, de arbitrii ori potrivit regulilor din Cartea a IV-a, cu excepția
arbitrajului instituționalizat, când se aplică regulile proprii. De asemenea, jude-
cata se desfășoară cu respectarea principiilor care guvernează procesul civil ce se
desfășoară în fața instanțelor judecătorești, art. 575 alin. 2 NCPC făcând mențiune
expresă la art. 5 (obligația de judeca), art. 8-10 (egalitate, disponibilitate, obligații-
le părților), art. 12-16 (buna-credință, dreptul la apărare, contradictorialitate, orali-
tate, nemijlocire), art. 19-21 (continuitatea, respectarea principiilor fundamentale,
încercarea de împăcare a părților), art. 22 alin. 1, 2, 4, 5 și 6 (rolul în aflarea adevă-
rului) și art. 23 (respectul cuvenit tribunalului). Pe de altă parte, există și derogări

de la dreptul comun, deoarece în cazul arbitrajului principiul publicității este înlocuit de cel al confidențialității.

Participarea terților prezintă o particularitate care decurge din natura convențională a procedurii arbitrale. Terții pot participa la proces în condițiile prevăzute de dreptul comun (art. 61-77)²⁷, dar numai dacă există acordul lor, precum și al tuturor părților inițiale. Nu este necesar acordul în cazul intervenției accesorii, deoarece aceasta nu presupune pretenții noi, fiind o simplă apărare.

5.2. Limba în care se desfășoară litigiul

Dezbaterea litigiului se face în limba stabilită prin convenția arbitrală sau, dacă nu s-a prevăzut nimic ori nu a intervenit o înțelegere ulterioară, în limba contractului din care s-a născut litigiul ori, dacă părțile nu se înțeleg, într-o limbă de circulație internațională stabilită de tribunalul arbitral. Dacă o parte nu cunoaște limba în care se face dezbaterea, la cererea și pe cheltuiala acesteia, tribunalul îi asigură serviciile unui traducător. Părțile pot participa însă cu traducătorul lor (art. 570).

5.3. Reprezentarea și asistarea

Părțile pot participa la dezbaterea litigiului personal sau prin reprezentanți și pot fi asistate și de alți specialiști, după cum pot solicita și judecata în lipsă, pe baza actelor de la dosar. Litigiul se poate soluționa și numai în prezența uneia din părți, dacă cealaltă parte a fost legal citată și nu a cerut, cel mai târziu cu trei zile înainte de data dezbaterei, amânarea litigiului pentru motive temeinice, încunoștiințând în același termen și cealaltă parte, precum și arbitrii. Aprecierea temeiniciei motivelor absenței și a amânării este de competența exclusivă a tribunalului, hotărârea nefiind supusă niciunei căi de atac.

În cazul în care ambele părți, deși legal citate, nu se prezintă și nu s-a cerut amânarea pentru motive temeinice, spre deosebire de procedura de drept comun, tribunalul arbitral poate soluționa litigiul sau, dacă apreciază că prezența părților la dezbatere este necesară, va amâna judecata, citând din nou părțile, sau va acorda un termen pentru ca părțile să își poată formula concluziile în scris (art. 582-584).

5.4. Probele în litigiile arbitrale

Fiecare dintre părți are sarcina să dovedească faptele pe care își întemeiază în litigiu pretenția sau apărarea, iar tribunalul, în vederea soluționării litigiului, poate cere explicații scrise părților cu privire la obiectul cererii și la faptele litigiului, după cum poate dispune și administrarea oricăror probe prevăzute de

²⁷ Deși textul nu are în vedere și art. 78-79 (introducerea forțată, din oficiu, a unor persoane), apreciem că și în cazul acestora este nevoie de acordul terților și al părților, deoarece legea prevede numai obligația/necesitatea participării terților la proces, dar acesta nu implică și renunțarea de către aceștia la justiția statală.

lege. Probele care nu au fost cerute prin cererea de arbitrare sau prin întâmpinare nu vor mai putea fi invocate în cursul arbitrajului, afară de cazurile prevăzute la art. 254 alin. 2. Tribunalul arbitral are competența exclusivă de a decide asupra utilității, pertinentei și concludenței probelor propuse de părți. Cu consultarea părților, tribunalul poate fixa termene-limită pentru administrarea probelor încuviințate, după expirarea cărora administrarea nu mai poate avea loc decât dacă tribunalul apreciază că aceasta este esențială pentru soluționarea corectă a litigiului. Administrarea probelor se face în ședință, dar tribunalul arbitral poate dispune ca ea să se facă în fața supraarbitrului sau, cu acordul părților, a unui arbitru din componerea sa. Ascultarea martorilor și a experților se face fără prestare de jurământ, iar împotriva lor tribunalul arbitral nu poate recurge la mijloace de constrângere și sancțiuni, însă părțile se pot adresa pentru luarea acestor măsuri instanței judecătorești competente. Tribunalul arbitral poate solicita informații scrise autorităților publice în legătură cu actele și acțiunile acestora, care sunt necesare pentru soluționarea cauzei, iar în caz de refuz, părțile sau arbitrii pot sesiza tribunalul în baza căruia este organizat arbitrajul pentru a lua măsurile prevăzute de art. 298 alin. 1. Probele administrate vor fi apreciate de arbitri potrivit intimei lor convingeri (art. 586-591).

5.5. Excepții

Cel mai târziu la primul termen de judecată la care partea a fost legal citată, dacă nu s-a stabilit un termen mai scurt, trebuie ridicată, sub sancțiunea decăderii, orice excepție privind existența și validitatea convenției arbitrale, constituirea tribunalului arbitral, limitele însărcinării arbitrilor și desfășurarea procedurii până la acest prim termen. Orice cereri și orice înscrisuri vor fi depuse cel mai târziu până la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate. Neregularitatea actelor de procedură se acoperă dacă nu a fost invocată de cel interesat la termenul la care s-a produs ori, dacă a lipsit la acel termen, la primul termen de judecată la care a fost prezent ori legal citat după producerea neregularității și înainte de a pune concluzii în fond.

5.6. Măsuri asigurătorii și provizorii

Înainte sau în cursul arbitrajului, oricare dintre părți poate cere tribunalului în raza căruia este organizat arbitrajul să încuviințeze măsuri asigurătorii și măsuri provizorii cu privire la obiectul litigiului sau să constate anumite împrejurări de fapt, anexând la cerere, în copie, cererea de arbitrare sau, în lipsă, dovada comunicării prin care s-a cerut adversarului numirea arbitrului, precum și convenția arbitrală. Dacă instanța a încuviințat aceste măsuri, partea care le-a cerut le va aduce la cunoștința tribunalului arbitral. Este de reținut că, potrivit art. 585 NCP, în cursul arbitrajului aceste măsuri pot fi încuviințate și de tribunalul arbitral, dar în caz de împotrivire, executarea lor se dispune de către instanța judecătorească.

5.7. Încheierile de ședință

Dezbaterile arbitrale, ca și orice dispoziție a tribunalului arbitral, se consemnează în încheierea de ședință, cu precizarea că art. 593 alin. 2 NCPC pretinde ca dispozițiile tribunalului să fie motivate. De altfel, cerința este reluată și în alin. 3 al aceluiași articol, care prevede și alte mențiuni pe care trebuie să le cuprindă încheierea. Părțile au dreptul să ia cunoștință de conținutul încheierilor și de actele dosarului, comunicându-li-se, la cerere, și copii de pe încheieri. La cererea lor sau din oficiu, tribunalul arbitral poate îndrepta sau completa încheierea de ședință printr-o altă încheiere. Noul Cod de procedură civilă conține o dispoziție benefică ce permite ca anumite încheieri să poată fi atacate separat cu acțiunea în anulare prevăzută de art. 608: a) încheierea prin care a fost suspendat cursul arbitrajului, potrivit art. 412 și 413; b) încheierea prin care s-au luat măsuri asigurătorii sau provizorii, potrivit art. 585; c) încheierea prin care tribunalul arbitral a respins, ca inadmisibilă, cererea de sesizare a Curții Constituționale privind constituționalitatea unei dispoziții legale.

În afara motivelor prevăzute de art. 608, în acțiunea în anulare se poate invoca și lipsa condițiilor prevăzute de lege pentru luarea măsurilor dispuse prin încheiere. Acțiunea poate fi introdusă în termen de 5 zile de la comunicare, cu excepția cazului de la lit. a, când poate fi formulată cât timp durează suspendarea. În cazurile de la lit. b și c, acțiunea în anulare nu suspendă cursul arbitrajului. Soluționând acțiunea în anulare, curtea de apel poate, după caz, să mențină, să modifice sau să desființeze măsurile dispuse prin încheiere, printr-o hotărâre care este definitivă (art. 594).

Secțiunea a 6-a. Termenul arbitrajului.

Hotărârea arbitrală

6.1. Termenul arbitrajului

Dacă părțile nu au prevăzut altfel, tribunalul arbitral trebuie să pronunțe hotărârea în termen de cel mult 6 luni de la data constituirii sale. Acest termen se suspendă pe timpul judecării unei cereri de recuzare sau a oricărei alte cereri incidente adresate instanței competente. Pe de altă parte, art. 567 NCPC stabilește că părțile pot consimți în scris la prelungirea termenului arbitrajului; pentru motive temeinice, o prelungire de cel mult trei luni poate fi dispusă de tribunalul arbitral, iar prelungirea se produce de drept cu trei luni în cazul decesului uneia din părți. La primul termen de judecată la care au fost legal citate, părțile sunt obligate să declare în scris, sub sancțiunea decăderii, dacă înțeleg să invoce caducitatea arbitrajului. Când cel puțin una din părți a formulat această declarație, tribunalul arbitral, la expirarea termenului arbitrajului, va constata că arbitrajul a devenit caduc, cu excepția situației în care părțile declară în mod

expres că renunță la caducitate, caz în care va continua judecata. Probele administrate într-un arbitraj caduc vor putea fi utilizate, dacă este cazul, într-un nou arbitraj, în măsura în care se socotește că nu este necesară refacerea lor (art. 567).

Față de sancțiunea caducității, se pune problema operabilității perimării în procesul arbitral. Apreciem că perimarea este posibilă și nu trebuie exclusă din procedura arbitrală deoarece sunt situații în care părțile nu invocă caducitatea, în timp ce perimarea poate fi invocată și din oficiu²⁸.

6.2. Deliberarea

După închiderea dezbaterilor, arbitrii deliberază în secret. Dacă pronunțarea nu se poate face la termenul când a avut loc judecata, se poate amâna cu cel mult 21 de zile, sub condiția încadrării în termenul arbitrajului (art. 602 NCPC).

În principiu, tribunalul arbitral soluționează litigiul în temeiul contractului principal și al normelor de drept aplicabile, potrivit dispozițiilor art. 5, ținând seama când este cazul și de uzanțe sau reguli profesionale, dar, pe baza acordului expres al părților, el poate soluționa litigiul și în echitate (art. 601 NCPC).

Dacă tribunalul este compus dintr-un număr fără soț de arbitri, hotărârea se ia cu majoritatea de voturi, iar arbitrul care a avut o altă părere își va redacta și semna opinia separată, arătând și considerentele pe care se sprijină. Această regulă se aplică în mod corespunzător și în cazul în care există o opinie concurentă (art. 602 alin. 3 și 4, art. 603 alin. 2).

6.3. Hotărârea arbitrală și comunicarea ei

Hotărârea arbitrală se redactează în scris și cuprinde elementele stabilite de art. 603 alin. 1 NCPC: a) componența nominală a tribunalului arbitral, locul și data pronunțării hotărârii; b) numele și prenumele părților, domiciliul și reședința lor sau, după caz, denumirea și sediul, numele și prenumele reprezentanților părților, precum și al celorlalte persoane care au participat la dezbaterile litigiului; c) menționarea convenției arbitrale în temeiul căreia s-a procedat la arbitraj; d) obiectul litigiului și susținerile pe scurt ale părților; e) motivele de fapt și de drept ale hotărârii, iar în cazul arbitrajului în echitate, motivele care, sub acest aspect, întemeiază soluția; f) dispozitivul; g) semnăturile arbitrilor și, dacă este cazul, semnătura asistentului arbitral. Hotărârea arbitrală se comunică părților în termen de cel mult o lună de la data pronunțării ei, iar odată comunicată este definitivă și obligatorie (art. 605-606).

²⁸

A se vedea P. Pop, **Sanctiuni procedurale în procesul civil**, p. 257. Este drept că autorul invocă un articol din Regulile de arbitrare ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie, care prevede în mod expres sancțiunea perimării, dar și în cazul arbitrajului ad-hoc se pot aplica în completare regulile procedurii de drept comun.

Prin Legea nr. 206/2012, de aprobare și completare a O. U. G nr. 44/2012, la art. 603 NCPC²⁹ s-a introdus un alineat nou, (3), potrivit căruia, în cazul în care hotărârea arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau de constituire a unui drept real asupra unui bun imobil, hotărârea arbitrală se va prezenta instanței judecătorești ori notarului public pentru a obține o hotărâre judecătorească sau, după caz, un act autentic notarial. După verificarea de către instanță ori de către notarul public a respectării condițiilor și după îndeplinirea procedurilor prevăzute de lege și achitarea de către părți a impozitului privind transferul dreptului de proprietate, se va proceda la înregistrarea în cartea funciară și se va realiza transferul dreptului de proprietate și/sau constituirea unui drept real asupra bunului imobil în cauză³⁰. Dacă hotărârea se execută silit, verificările sunt făcute de instanța de executare, în cadrul procedurii de încuviințare a executării silite.

Hotărârea arbitrală nu este numai definitivă, ci, după cum am arătat, și obligatorie. Ea se aduce la îndeplinire de bunăvoie de către partea împotriva căreia s-a pronunțat, de îndată sau în termenul arătat în hotărâre. Dacă totuși ea nu este executată de bunăvoie, hotărârea arbitrală constituie titlu executoriu și se execută silit întocmai ca o hotărâre judecătorească (art. 614-615).

6.4. Cheltuielile arbitrale

Prin hotărârea de arbitraj se rezolvă în mod definitiv și problema cheltuielilor arbitrale, ținând seama și de măsurile adoptate anterior. Potrivit art. 595 NCPC, cheltuielile pentru organizarea și desfășurarea arbitrajului, precum și onorariile arbitrilor, cheltuielile de administrare a probelor, cheltuielile de deplasare a părților, arbitrilor, experților și martorilor, se suportă potrivit înțelegerii dintre părți, iar în lipsa unei asemenea înțelegeri, de către partea care a pierdut litigiul, fie integral, dacă cererea de arbitrare este admisă în totalitate, fie proporțional cu ceea ce s-a acordat, dacă cererea este admisă în parte.

Tribunalul arbitral poate evalua, în mod provizoriu, cuantumul onorariilor arbitrilor și poate obliga părțile să consemneze suma respectivă prin contribuție egală ori acestea pot fi obligate solidar. Dacă părâtul nu-și îndeplinește obligația în termenul stabilit de tribunal, reclamantul va consemna întreaga sumă, urmând ca prin hotărârea arbitrală să se stabilească onorariile convenite arbitrilor și modul de suportare de către părți. De asemenea, tribunalul poate obliga părțile sau pe fiecare dintre ele la avansarea altor cheltuieli arbitrale, iar dacă sumele stabilite nu sunt consemnate, avansate sau plătite, acesta poate să nu dea curs arbitrajului. Partea interesată se poate adresa instanței judecătorești competente, care va examina temeinicia măsurilor dispuse de tribunalul arbitral și va stabili cuantumul onorariilor arbitrilor și pe cel al celorlalte cheltuieli arbitrale, precum și

²⁹ Textul a fost ulterior modificat prin art. I pct. 1 din O. U. G. nr. 1/2016.

³⁰ Pentru analiza detaliată a acestor prevederi, a se vedea Fl. A. Baias, Cr. Leaua, Unele probleme privind înregistrarea în cartea funciară a hotărârilor arbitrale pronunțate în materie imobiliară, în RRDP nr. 6/2012, p. 30-51.

modalitățile de consemnare, avansare sau de plată (art. 596-598). În cazul în care arbitrajul este organizat de o instituție permanentă, taxele pentru organizarea arbitrajului, onorariile arbitrilor, precum și celelalte cheltuieli arbitrale se stabilesc și se plătesc conform regulamentului acelei instituții (art. 620).

În art. 599 NCPC se stabilește că plata onorariilor arbitrilor se va face după comunicarea către părți a hotărârii arbitrale, iar dacă arbitrajul se întrerupe, fără a se pronunța hotărâre, onorariile arbitrilor pentru activitatea depusă se reduc în mod corespunzător. În orice caz, diferențele în plus sau în minus de cheltuieli arbitrale se regularizează cel mai târziu prin hotărârea arbitrală și se plătesc până la comunicarea ei de către părți sau până la depunerea hotărârii la instanța judecătorească, astfel încât neplata diferenței atrage suspendarea comunicării hotărârii (art. 600).

6.5. Lămurirea, completarea și îndreptarea hotărârii arbitrale

În cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea dispozitivului hotărârilor ori acesta cuprinde dispoziții potrivnice, ori care din părți poate cere tribunalului arbitral să lămurească dispozitivul sau să înlăture dispozițiile potrivnice. Cererea se face în termen de 10 zile de la data primirii hotărârii și se soluționează, prin hotărâre separată, cu citarea părților. Dacă prin hotărârea pronunțată tribunalul arbitral a omis să se pronunțe asupra unui capăt de cerere, asupra unei cereri conexe sau incidentale, oricare dintre părți poate solicita, în termen de 10 zile de la primirea hotărârii, completarea acesteia, hotărârea de completare urmând să fie dată cu citarea părților. Dacă este vorba de greșeli materiale sau de alte greșeli evidente care nu schimbă fondul soluției, precum și de greșeli de calcul, tribunalul le poate rectifica, la cererea oricăreia dintre părți, formulată în termenul prevăzut pentru cererea de lămurire ori de completare sau din oficiu, printr-o încheiere de îndreptare. Părțile vor fi citate numai dacă tribunalul arbitral apreciază că este necesar. Hotărârea de lămurire și de completare sau încheierea de îndreptare fac parte integrantă din hotărârea arbitrală, iar pentru cheltuielile legate de pronunțarea lor nu pot fi obligate părțile (art. 604 NCPC).

6.6. Păstrarea dosarului

Potrivit art. 607 NCPC, în termen de 30 de zile de la comunicarea hotărârii sau de la data lămuririi, completării ori îndreptării ei, tribunalul arbitral va depune dosarul litigiului la instanța judecătorească competentă, având atașate și dovezile de comunicare ale hotărârii arbitrale, cu excepția situațiilor în care arbitrajul a fost organizat de o instituție permanentă, deoarece în aceste cazuri dosarul se păstrează la acea instituție (art. 619 alin. 5).

Secțiunea a 7-a. Desființarea hotărârii arbitrale³¹

7.1. Acțiunea în anulare. Motive

În art. 608 NCPC se precizează că hotărârea arbitrală poate fi desființată numai prin acțiune în anulare³² pentru unul dintre următoarele motive³³: a) litigiul nu era susceptibil de soluționare pe calea arbitrajului; b) tribunalul arbitral a soluționat litigiul fără să existe o convenție arbitrală sau în temeiul unei convenții nule sau inoperante; c) tribunalul arbitral nu a fost constituit în conformitate cu convenția arbitrală; d) partea a lipsit la termenul când au avut loc dezbaterile și procedura de citare nu a fost legal îndeplinită; e) hotărârea a fost pronunțată după expirarea termenului arbitrajului prevăzut la art. 567, deși cel puțin una dintre părți a declarat că înțelege să invoce caducitatea, iar părțile nu au fost de acord cu continuarea judecării, potrivit art. 568 alin. 1 și 2; f) tribunalul arbitral s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut ori a dat mai mult decât s-a cerut; g) hotărârea arbitrală nu cuprinde dispozitivul și motivele, nu arată data și locul pronunțării sau nu este semnată de arbitri; h) hotărârea arbitrală încalcă ordinea publică, bunele moravuri ori dispoziții imperative ale legii; i) dacă, după pronunțarea hotărârii arbitrale, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra excepției invocate în acea cauză, declarând neconstituțională legea, ordonanța ori o dispoziție dintr-o lege sau dintr-o ordonanță care a făcut obiectul acelei excepții ori alte dispoziții din actul atacat, care, în mod necesar și evident, nu pot fi disociate de prevederile menționate în sesizare³⁴. Fiind vorba de singurul mijloc prin care se poate desființa hotărârea arbitrală, nu este surprinzător ca unele motive să fie asemănătoare cu cele stabilite în dreptul comun pentru recurs sau revizuire. În orice caz, se poate observa că motivele vin doar să sancționeze încălcarea unor principii de bază, cum ar fi contradictorialitatea sau disponibilitatea, ori a unor reguli imperative.

Potrivit art. 609 NCPC, părțile nu pot renunța prin convenția arbitrală la dreptul de a introduce acțiunea în anulare, dar după pronunțarea hotărârii arbitrale o atare renunțare este posibilă.

³¹ A se vedea și I. Băcanu, *Controlul judecătoresc asupra hotărârilor arbitrale*, Ed. Lumina Lex, București, 2005.

³² Asupra naturii juridice a acțiunii în anulare au existat în doctrină opinii diferite, iar în jurisprudență soluții contradictorii – vezi pentru amănunte, V. M. Ciobanu, *Din nou despre natura juridică a acțiunii în anulare a hotărârii arbitrale*, în *Dreptul* nr. 1/2002, p. 76-83.

³³ Pentru analiza motivelor acțiunii în anularea hotărârii arbitrale, a se vedea V. M. Ciobanu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 237-265.

³⁴ Semnalăm ca o premieră faptul că o instanță arbitrală internațională (Curtea Internațională de Arbitraj de pe lângă Camera Internațională de Comerț Paris), care judeca potrivit legii române, a invocat o excepție de neconstituționalitate a legii române, iar Curtea Constituțională în mod justificat a apreciat că a fost corect sesizată – vezi Decizia nr. 123 din 5 martie 2013 și comentariul Șt. Deaconu, pe www.juridice.ro, 17 aprilie 2013.

7.2. Termen de exercitare și competență de soluționare

Acțiunea în anulare se poate introduce în termen de o lună de la data comunicării hotărârii arbitrale, iar dacă s-a formulat o cerere de lămurire, completare ori îndreptare, termenul curge de la data comunicării hotărârii/încheierii prin care s-a soluționat cererea. Pentru motivul de la lit. i, termenul este de 3 luni de la publicarea deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României, partea I.

Competența de soluționare a acțiunii în anulare aparține curții de apel în circumscripția căreia a avut loc arbitrajul, de către un singur judecător. Întâmpinarea este obligatorie. Instanța judecătorească va putea suspenda, cu dare de cauțiune, executarea hotărârii arbitrale atacate cu acțiune în anulare, dispozițiile art. 484 alin. 2-5 și 7 aplicându-se în mod corespunzător. În cazul în care instanța admite acțiunea, va anula hotărârea arbitrală și: a) în cazurile prevăzute la art. 608 alin. 1 lit. a, și e, va trimite cauza instanței competente să o soluționeze potrivit legii; b) în celelalte cazuri prevăzute la art. 608, va trimite cauza spre rejudecare tribunalului arbitral, dacă cel puțin una dintre părți solicită în mod expres acest lucru. În caz contrar, dacă litigiul este în stare de judecată, curtea de apel se va pronunța în fond, în limitele convenției arbitrale. Dacă însă, pentru a hotărî în fond, este nevoie de noi probe, curtea se va pronunța în fond după administrarea lor. În acest din urmă caz, curtea va pronunța mai întâi hotărârea de anulare și, după administrarea probelor, hotărârea asupra fondului, iar – dacă părțile au convenit expres ca litigiul să fie soluționat de către tribunalul arbitral în echitate – curtea de apel va soluționa cauza în echitate. În toate cazurile, hotărârile curții de apel sunt supuse recursului (art. 613).

Secțiunea a 8-a. Reguli generale privind arbitrajul instituționalizat³⁵

Cartea a IV-a din Noul Cod de procedură civilă cuprinde și un titlu referitor la arbitrajul instituționalizat, adică acea formă de jurisdicție arbitrală care se constituie și funcționează permanent pe lângă o organizație sau o instituție internă ori internațională sau ca organizație neguvernamentală de interes public de sine stătătoare, în condițiile legii, pe baza unui regulament propriu aplicabil în cazul tuturor litigiilor supuse ei spre soluționare potrivit unei convenții arbitrale. Activitatea arbitrajului instituționalizat nu are caracter economic și nu urmărește obținerea de profit, iar arbitrajul instituționalizat este autonom în raport cu instituția care l-a înființat (art. 616).

Părțile, prin convenția arbitrală, pot supune soluționarea litigiilor dintre ele unei anumite instanțe arbitrale aparținând arbitrajului instituționalizat, iar dacă există contradicție între convenție și regulamentul arbitrajului instituționalizat, va prevala convenția arbitrală (art. 617).

³⁵ Pentru comentariul articolelor din noul Cod de procedură civilă privind arbitrajul instituționalizat, a se vedea Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 278-287.

Arbitrajul instituționalizat poate întocmi liste cu persoane care pot fi arbitri sau supraarbitri, dar ele nu au caracter obligatoriu. Dacă părțile nu se înțeleg asupra arbitrului unic sau o parte nu-și desemnează arbitrul ori când cei doi arbitri nu cad de acord asupra supraarbitrului, autoritatea de desemnare este președintele arbitrajului instituționalizat, afară de cazul când regulile de procedură sau părțile dispun altfel (art. 618).

Prin desemnarea unui anumit arbitraj instituționalizat, părțile optează automat pentru aplicarea regulilor sale de procedură, afară de cazul în care conducerea arbitrajului instituționalizat decide că pot fi aplicate și regulile alese de părți, stabilind dacă aplicarea acestora din urmă este efectivă sau prin analogie³⁶. Regulile sunt adoptate de către conducerea arbitrajului instituționalizat potrivit normelor sale de funcționare, stabilite prin actul de înființare. Dacă părțile nu convin altfel, se aplică regulile în vigoare la momentul sesizării arbitrajului instituționalizat. Dreptul la apărare și contradictorialitate sunt garantate (art. 619).

Dacă organizația sau instituția refuză să organizeze arbitrajul, convenția arbitrală rămâne valabilă, iar litigiul dintre părți va fi soluționat potrivit prevederilor Cărtii a IV-a (art. 621).

Secțiunea a 9-a. Arbitrajul internațional³⁷

9.1. Când arbitrajul este internațional. Dispoziții aplicabile

Potrivit art. 1111 alin. 1 NCPC, un litigiu arbitral care se desfășoară în România este socotit internațional dacă s-a născut dintr-un raport de drept

³⁶ Am indicat existența unei potențiale contradicții între dispoziția legală de la art. 619 alin. 2 și prevederile art. 617 alin. (2) NCPC, care consacră principiul preeminenței convenției părților asupra regulamentului arbitrajului instituționalizat la care au înțeles să recurgă. Legiuitorul, pe de o parte, stabilește că prevalează convenția părților asupra regulilor de procedură arbitrală stabilite de arbitrajul instituționalizat, iar, pe de altă parte, prevede că orice derogare de la regula conform căreia alegerea unui arbitraj instituționalizat reprezintă acceptarea automată și a regulilor de procedură proprii acestuia este nulă (termenul este incorect, deoarece din conținutul textului rezultă o nulitate relativă), cu excepția unei acceptări din partea conducerii arbitrajului instituționalizat. Interpretăm totuși că textul art. 619 alin. (2) teza a doua NCPC nu este incident în cazul în care părțile, prin convenția arbitrală, convin unele derogări de la regulile de procedură proprii arbitrajului instituționalizat pe care înțeleg să îl aleagă. Textul trebuie privit ca incident numai în situația în care părțile, adresându-se unui arbitraj instituționalizat, convin să recurgă la aplicarea în integralitate a regulilor de procedură ale unei alte instituții de arbitraj ori atunci când convin să înlăture în totalitate regulile de procedură proprii arbitrajului instituționalizat ales pentru a le înlocui cu propriile reguli de arbitraj [Tr. C. Briciu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 284].

³⁷ Pentru comentariul articolelor din *Noul Cod de procedură civilă* privind arbitrajul internațional, a se vedea, Ș. Al. Stănescu, în *Noul Cod...* (coord. V. M. Ciobanu, M. Nicolae), vol. II, p. 1746-1781.

privat cu element de extraneitate. Dispozițiile privind arbitrajul internațional cuprinse în capitolul I din titlul IV al Cărtii a VII-a (art. 1111-1123) se aplică oricărei arbitraj internațional dacă sediul instanței arbitrale se află în România și cel puțin una dintre părți nu avea la data încheierii convenției arbitrale domiciliul/sediul în România, dacă părțile nu au exclus prin convenția arbitrală sau ulterior încheierii acesteia, dar numai prin înscris, aplicarea acestora. Sediul instanței arbitrale se stabilește de părțile în cauză sau de instanța de arbitraj desemnată de părți, iar în lipsă, de către arbitri. Orice cauză de natură patrimonială poate face obiectul arbitrajului dacă ea privește drepturi asupra cărora părțile pot dispune liber, iar legea statului de sediu al instanței arbitrale nu rezervă competența exclusivă instanțelor judecătorești. Dacă una dintre părțile convenției este un stat, o întreprindere de stat sau o organizație controlată de stat, această parte nu poate invoca propriul său drept pentru a contesta arbitrabilitatea litigiului sau capacitatea de a fi parte în procesul arbitral (art. 1111 alin. 2-3 și art. 1112).

Cât privește dreptul aplicabil, art. 1120 stabilește că tribunalul arbitral aplică litigiului legea stabilită de părți, iar dacă părțile nu au desemnat dreptul aplicabil, legea pe care o consideră adecvată, în toate situațiile ținând seama de uzanțe și de reguli profesionale. Tribunalul arbitral poate statua în echitate numai cu autorizarea expresă a părților.

9.2. Reguli privind convenția arbitrală și arbitrii.

Dreptul aplicabil

Potrivit art. 1113, convenția arbitrală se încheie valabil în forma scrisă, prin înscris, telegramă, telex, telecopiator, poștă electronică sau orice alt mijloc de comunicare permițând a-i stabili proba printr-un text. Cât privește cerințele de fond, convenția este valabilă dacă îndeplinește condițiile impuse de legea stabilită de părți sau de legea care generează obiectul litigiului ori de legea aplicabilă contractului ce conține clauza compromisorie sau de legea română. Valabilitatea convenției nu poate fi contestată pe motivul nevalabilității contractului principal sau pentru că ar viza un litigiu care nu există încă.

Numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor se realizează conform convenției arbitrale sau celor stabilite de părți ulterior acesteia, iar în lipsă, partea interesată poate solicita tribunalului de la sediul arbitrajului să facă acest lucru. Arbitrul poate fi recuzat: a) când nu are calificarea stabilită de părți; b) când există o cauză de recuzare dintre cele prevăzute de regulile de procedură adaptate de părți sau, în lipsă, de arbitri; c) când împrejurările induc o îndoială legitimă cu privire la independența și imparțialitatea sa. O parte nu poate recuza un arbitru pe care l-a desemnat sau la a cărui numire a contribuit decât pentru o cauză de care a luat cunoștință după această numire. Tribunalul arbitral și cealaltă parte trebuie înștiințate fără întârziere despre motivul de recuzare. Dacă părțile nu au stabilit procedura de recuzare,

tribunalul de la sediul arbitrajului se pronunță asupra recuzării prin hotărâre definitivă (art. 1114).

9.3. Particularități privind procedura

Cât privește procedura, părțile o pot stabili direct sau prin referire la regulamentul unei instituții de arbitraj ori o pot supune unei legi procedurale la alegerea lor, iar în lipsă ea este stabilită de tribunalul arbitral. Oricare ar fi procedura stabilită, tribunalul arbitral trebuie să garanteze egalitatea părților și dreptul lor de a fi ascultate în procedură contradictorie. Cu privire la procedură trebuie reținute și următoarele aspecte: a) termenele stabilite în Cartea a IV-a pentru arbitrajul intern se dublează în cazul arbitrajului internațional; b) dezbaterea litigiului în fața tribunalului arbitral se face în limba stabilită prin convenția arbitrală sau, dacă nu s-a prevăzut nimic în legătură cu acest aspect, ori nu a intervenit o înțelegere ulterioară, în limba contractului din care s-a născut litigiul ori într-o limbă de circulație internațională, stabilită de tribunalul arbitral. Dacă o parte nu cunoaște limba în care se desfășoară dezbaterea la cererea și pe cheltuiala ei, tribunalul arbitral îi asigură serviciile unui traducător. Părțile însă pot participa la dezbateri cu traducătorul lor; c) tribunalul arbitral poate dispune măsuri provizorii sau conservatorii dacă nu interzice convenția arbitrală, iar la nevoie se poate cere concursul tribunalului competent. Arbitrul sau judecătorul pot solicita plata unei cauțiuni; d) administrarea probelor se face de către tribunalul arbitral, dar dacă este necesar se poate cere și concursul tribunalului de la sediul arbitrajului; e) cu excepția situației în care părțile convin altfel onorariile arbitrilor și cheltuielile de deplasare ale acestora se suportă de partea care i-a numit, iar în cazul arbitrului unic sau al supraarbitrului, aceste cheltuieli se suportă de părți în cote egale (art. 1115-1118 și 1122).

Tribunalul arbitral decide asupra propriei competențe fără a lua în considerare o cerere având același obiect, deja pendinte între aceleași părți în fața unui tribunal statal sau arbitral, afară dacă motive temeinice impun suspendarea procedurii. Excepția de necompetență trebuie ridicată prealabil oricărei apărări pe fond (art. 1119).

Hotărârea arbitrală este dată cu procedura stabilită de părți și în lipsa unor mențiuni în convenția arbitrală, cu votul majorității arbitrilor, iar în caz de paritate a voturilor prevalează soluția care se realizează votului supraarbitrului. Hotărârea – scrisă, motivată, datată și semnată de toți arbitrii – este executorie și obligatorie de la comunicarea sa părților și poate fi atacată numai cu acțiuni în anulare pentru motivele și în regimul stabilite pentru arbitrajul intern în Cartea a IV-a, care se aplică corespunzător. În lipsă de stipulație contrară în convenția arbitrală, tribunalul arbitral poate pronunța și hotărâri parțiale (art. 1121).

Secțiunea a 10-a. Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine³⁸

10.1. Sediul materiei

Capitolul II al titlului IV din Cartea a VII-a (art. 1124-1133) reglementează efectele hotărârilor arbitrale străine, adică orice sentințe arbitrale de arbitraj intern și internațional pronunțate într-un stat străin și care nu sunt considerate hotărâri naționale în România. Potrivit art. 1125 orice astfel de hotărâre este recunoscută și poate fi executată în România dacă diferendul formând obiectul acesteia poate fi soluționat pe cale arbitrală în România și dacă hotărârea nu cuprinde dispoziții contrare ordinii publice de drept internațional privat român.

10.2. Solicitarea recunoașterii și executării. Suspendarea cererii

Solicitarea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine se prezintă printr-o cerere adresată tribunalului în circumscripția căreia se află domiciliul/sediul celui căruia i se opune respective hotărâre. Dacă nu s-a stabilit acest tribunal, competența aparține tribunalului București. Cel care se prevalează de o hotărâre arbitrală străină poate solicita numai recunoașterea acesteia pentru a invoca autoritatea de lucru judecat sau, când nu este adusă la îndeplinire în mod voluntar, încuviințarea executării silit pe teritoriul României. Recunoașterea poate fi cerută și pe cale incidentală. În orice caz cererea de recunoaștere a hotărârii străine întrerupe prescripția dreptului de a obține executarea silită. Cererea de recunoaștere sau de executare trebuie însoțită de hotărârea arbitrală și de convenția de arbitraj, în original sau în copie, care sunt supuse supralegalizării în condițiile prevăzute de art. 1093 NCPC, iar dacă aceste documente nu sunt redactate în limba română, solicitantul trebuie să prezinte și traducerea acestora în limba română, certificată de conformitate (art. 1126-1128).

Tribunalul sesizat poate suspenda judecarea cererii de recunoaștere și executării hotărârii arbitrale străine dacă anularea ori suspendarea acesteia este solicitată autorității competente din statul unde a fost pronunțată sau din statul după legea căruia a fost pronunțată. În acest caz, la cererea reclamantului, tribunalul poate obliga cealaltă parte la depunerea unei cauțiuni (art. 1130).

³⁸ A se vedea, mai ales cu privire la convențiile internaționale, și V. M. Ciobanu, *Executarea sentințelor arbitrale străine în România*, în P. R., *În onorem Ion Deleanu*, Supliment, 2004.

10.3. Cazuri în care se poate respinge cererea de recunoaștere și executare

Recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale străine este respinsă de tribunal dacă partea contra căreia este invocată probează existența uneia dintre împrejurările prevăzute de art. 1129: a) părțile nu aveau capacitate de a încheia convenția arbitrală conform legii aplicabile fiecăreia, stabilită potrivit legii statului unde hotărârea a fost pronunțată; b) convenția arbitrală nu era valabilă potrivit legii căreia părțile au supus-o sau, în lipsă de stabilire a acesteia, conform legii statului în care hotărârea arbitrală a fost pronunțată; c) partea contra căreia hotărârea este invocată n-a fost cuvenit informată cu privire la desemnarea arbitrilor sau cu privire la procedura arbitrală ori a fost în imposibilitate de a-și valorifica propria apărare în procesul arbitral; d) constituirea tribunalului arbitral sau procedura arbitrală n-a fost conformă convenției părților ori, în lipsa unei acord al acesteia, legii locului unde a avut loc arbitrajul; e) hotărârea privește un diferend neprevăzut în convenția arbitrală sau în afara limitelor fixate de acesta ori cuprinde dispoziții care excedează termenilor convenției arbitrale. Totuși, dacă dispozițiile din hotărâre care privesc aspecte supuse arbitrajului pot fi separate de cele privind chestiuni nesupuse arbitrajului, cele dintâi pot fi recunoscute și declarate executorii; f) hotărârea arbitrală n-a devenit încă obligatorie pentru părți sau a fost anulată ori suspendată de o autoritate competentă din statul în care sau după legea căruia a fost pronunțată.

10.4. Particularități privind judecata

Cererea de recunoaștere sau executare se soluționează cu citarea părților, printr-o hotărâre care poate fi atacată numai cu apel. Dacă însă din hotărâre rezultă că pârâțul a fost de acord cu admiterea acțiunii, cererea poate fi soluționată și fără citarea părților. În orice caz, tribunalul nu poate examina hotărârea arbitrală pe fondul diferendului. Dacă hotărârea arbitrală străină este pronunțată de un tribunal competent, ea beneficiază în România de forța probantă cu privire la situațiile de fapt pe care le constată (art. 1131-1133).

*

Întrebări

1. Dați trei exemple de litigii care nu pot fi supuse procedurii arbitrale.
2. Care sunt mențiunile obligatorii în cazul clauzei compromisorii? Dar în cazul compromisului?
3. Dați trei exemple în care instanța statală este competentă să ia anumite măsuri în legătură cu procesul, chiar dacă există o convenție arbitrală valabilă.
4. În ce condiții instanța investită cu o cauză în legătură cu care există o clauză arbitrală va reține spre judecată respectivul litigiu?
5. Indicați trei motive de recuzare specifice numai arbitrilor.
6. Care sunt cazurile în care încheierea arbitrală poate fi atacată separat?

7. Indicați cinci motive de anulare a hotărârii arbitrale.
8. În ce termen poate fi formulată acțiunea în anularea hotărârii arbitrale și care este instanța competentă să o soluționeze?
9. Indicați condițiile în care, admitând acțiunea în anulare, instanța reține cauza spre judecare.
10. Indicați trei particularități privind procedura de judecată, în cazul arbitrajului internațional.

Grile și spețe

1. În privința reprezentării părților în litigiile arbitrale:
 - a) reprezentarea prin avocat sau consilier juridic este obligatorie;
 - b) împuternicirea dată avocaților valorează, printre altele, și alegere de domiciliu/se-diu procesual la avocat;
 - c) părțile pot formula cereri numai personal;
 - d) părțile pot să exercite drepturi procesuale numai personal.
2. În ceea ce privește convenția arbitrală:
 - a) se încheie în scris, sub sancțiunea nulității;
 - b) forma scrisă a acesteia se consideră îndeplinită atunci când alegerea arbitrajului a fost convenită prin schimb de corespondență;
 - c) poate îmbrăca forma unei clauze compromisorii inserată în contract sau poate fi stabilită printr-o convenție separată;
 - d) va putea rezulta și din înțelegerea scrisă a părților făcută în fața tribunalului arbitral.
3. Instanța judecătorească sesizată cu o cauză cu privire la care s-a încheiat o convenție arbitrală reține spre soluționare procesul dacă:
 - a) pârâțul și-a formulat apărări de fond, fără nicio rezervă întemeiată pe convenția arbitrală;
 - b) convenția arbitrală este lovită de nulitate;
 - c) tribunalul arbitral nu poate fi constituit din cauze vădit imputabile reclamantului ori pârâțului în arbitraj;
 - d) consideră că este în interesul părților această soluționare a litigiului de către instanța statală.
4. Arbitrul poate fi recuzat pentru următoarele motive:
 - a) neîndeplinirea condițiilor de calificare privitoare la arbitri;
 - b) dacă arbitrul are raporturi de muncă cu una din părți;
 - c) dacă arbitrul a prestat consultanță uneia dintre părți;
 - d) dacă arbitrul are legături comerciale directe cu una dintre părți.
5. Arbitrii răspund, în condițiile legii, pentru prejudiciul cauzat, dacă:
 - a) după numire, renunță în mod nejustificat la însărcinarea lor;
 - b) nu participă la judecarea litigiului fără motiv justificat;
 - c) nu respectă caracterul confidențial al arbitrajului;
 - d) dacă încalcă, indiferent de gradul culpei, îndatoririle ce le revin.
6. În materia arbitrajului:
 - a) cererea reconvențională este inadmisibilă;

- b) pârâtul poate să formuleze cerere reconvențională dacă pretențiile lui derivă din același raport juridic dedus judecății sau din alt raport juridic dacă pretențiile invocate sunt strâns legate de cele ale reclamantului;
- c) cererea reconvențională poate fi depusă până la terminarea cercetării judecătorești;
- d) cererea reconvențională trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și cererea principală.

7. În privința măsurilor asigurătorii:

- a) dacă sunt îndeplinite condițiile legale, acestea pot fi încuviințate numai de către tribunalul arbitral;
- b) dacă sunt îndeplinite condițiile legale, acestea pot fi încuviințate de către tribunalul statal în circumscripția căruia are loc arbitrajul;
- c) punerea lor în executare se va realiza, în concret, de tribunalul arbitral;
- d) acestea nu pot fi încuviințate în litigiul arbitral.

8. Cheltuielile arbitrale:

- a) constau numai în onorariile arbitrilor și în cheltuielile de administrare a probelor;
- b) întotdeauna sunt suportate de partea care a pierdut procesul;
- c) se suportă potrivit înțelegerii dintre părți, dacă există o asemenea convenție;
- d) sunt suportate, conform legii, de fiecare parte, în mod egal.

9. Atunci când pronunță hotărârea arbitrală, arbitrii au în vedere:

- a) numai contractul principal;
- b) numai normele de drept substanțial și procesual aplicabile în cauză, în toate cazurile;
- c) numai echitatea;
- d) echitatea, dacă există acordul expres al părților în acest sens.

10. Acțiunea în anulare împotriva hotărârii arbitrale poate fi exercitată pentru următoarele motive:

- a) litigiul nu era susceptibil de soluționare pe cale arbitrală;
- b) tribunalul arbitral nu a fost constituit potrivit convenției arbitrale;
- c) hotărârea arbitrală încalcă ordinea publică;
- d) în toate cazurile în care arbitrii au apreciat eronate probele administrate.

Răspuns grile:

1 b, 2 abcd, 3 ab, 4 abcd, 5 bc, 6 d, 7 b, 8 c, 9 d, 10 abc

1. Prin cererea înregistrată la Tribunalul Brașov sub nr. x la data de 04.03.2013, contestația SC V. P. SRL a formulat acțiune în anulare a Hotărârii Arbitrale nr. y/25.02.2011 pronunțată de Tribunalul Arbitral din cadrul Curții de Arbitraj Comercial de pe lângă Camera de Comerț și Industrie Brașov, în dosarul nr. z/2013.

La termenul de judecată din data de 13.04.2013 instanța, din oficiu, a invocat excepția necompetenței materiale, având în vedere prevederile art. 610 NCPC și văzând valoarea litigiului, 380.901,6 lei, data la care a fost sesizat Tribunalului Arbitral.

Ce va decide instanța și cu ce motivare?

2. Prin sentința arbitrală nr. 25 din 20 februarie 2013, pronunțată de Curtea de Arbitraj Comercial Internațional, s-a respins, ca neîntemeiată, acțiunea formulată de reclamantul XX împotriva pârâtei SC YY SRL, reclamantul fiind obligat la 34.714 lei, reprezentând cheltuieli de judecată.

Prin cererea înregistrată pe rolul Curții de Apel București, secția a V-a comercială, sub nr. 3277/2/2013 din 8 martie 2013, XX a formulat, în contradictoriu cu intimata SC YY SRL, acțiune în anularea sentinței arbitrale invocând nelegalitatea și temeinicia acesteia, în conformitate cu art. 608 lit. h NCPC din perspectiva modului cum au fost interpretate clauzele contractului, instanța arbitrală nesocotind voința părților potrivit căreia prin art. 4 s-a convenit obligația pârâtei de a suporta o plată minimă garantată care se referă la sumele din încasările nete lunare pe care aceasta le realizează din activitatea desfășurată conform asocierii, independent de activitatea desfășurată pe terenurile puse la dispoziție de proprietar.

A mai arătat că prin expertiza efectuată nu s-a calculat corect suma datorată ținându-se cont de varianta propusă de pârâtă deși, conform contractului de asociere, suma de 2.000 dolari S.U.A. stabilită la cursul valutar de la data semnării contractului „va fi indexată pentru luna în care SC YY SRL deschide restaurantul”, cu indicele din luna respectivă, luna deschiderii fiecărei locații.

Expertiza efectuată nu a indexat însă aceste sume și a pornit cu sume calculate la data încheierii contractului, fără a le indexa.

Așa fiind, a conchis că hotărârea arbitrală este netemeinică și nelegală, impunându-se modificarea acesteia în sensul admiterii acțiunii în anulare, anularea hotărârii arbitrale, iar pe fond admiterea cererii și obligarea pârâtei la plata sumei de 953.263,9 lei, reprezentând suma minimă garantată aferentă perioadei 26 martie 2007-15 mai 2009 și dobânzi calculate ce curg în continuare până la plata efectivă a debitului principal.

Ce va decide instanța cu privire la acțiunea în anulare și cu ce motivare?

3. Prin hotărârea arbitrală nr. 1 din 21 februarie 2013 pronunțată în dosarul nr. 7/A/2013 Curtea de Arbitraj Comercial de pe lângă Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Arad a admis în parte acțiunea formulată de reclamanta S.C.X. Arad, societate în insolvență, împotriva pârâtei S.C.Y. S.R.L. București, obligând-o pe aceasta din urmă la plata sumei de 11.717,05 lei, reprezentând diferență la factura nr. 92/08.06.2012, emisă de reclamantă pentru lucrări executate în baza contractului nr. 105/18.07.2012, cu penalități de 0,065% pe zi de întârziere de la data de 9 iulie 2012 și până la data plății efective, precum și la plata sumei de 342.776,168 lei, reprezentând garanții de bună execuție, scadente până în prezent. De asemenea, tribunalul arbitral a anulat, pentru neplata taxei arbitrale, cererea reconvențională prin care pârâta a solicitat obligarea reclamantei la plata sumei de 416.212 lei cu titlu de penalități de întârziere, pârâta fiind obligată și la plata sumei de 6.125,20 lei, reprezentând cheltuieli de judecată parțiale.

Împotriva acestei hotărâri a formulat acțiune în anulare reclamanta S.C.Y S.R.L. București, solicitând anularea ei, cu motivarea că clauza compromisorie prevăzută la art. 12 pct. 3 din contractul de execuție nr. 00105/18.07.2012 este nulă absolut, în temeiul art. 551 NCPC, deoarece nu specifică numele arbitrilor sau modalitatea de numire a lor și nu prevede nici ca arbitrajul să fie organizat de o instituție permanentă de arbitraj, nenominalizând niciun astfel de organism. Prin așa-zisa „clauză compromisorie” se specifică doar că, în cazul în care într-un

termen rezonabil nu se ajunge la o înțelegere, toate litigiile ce se vor naște din prezentul contract, și în special în ce privește validitatea, interpretarea și executarea acestuia, se vor soluționa pe cale de arbitraj. În niciun fel, prin clauza compromisorie, nu a fost stabilită competența de soluționare în favoarea Curții de Arbitraj Comercial de pe lângă Camera de Comerț, Industrie și Agricultură a Județului Arad, astfel că părțile nu au acceptat regulamentul de arbitraj al respectivei instituții, acesta nefiindu-le opozabil. Competența tribunalului arbitral fiind dată de clauza compromisorie, iar în cazul de față, având în vedere că nu a fost stabilită instanța arbitrală, că nu a fost arătat numele arbitrilor și nici măcar modul de numire al acestora, reclamanta consideră că respectivul tribunal de arbitraj nu era competent să soluționeze litigiul, el trebuind să se desesizeze și să trimită cauza spre soluționare instanțelor jurisdicționale competente.

Ce va decide instanța și cu ce motivare?

Capitolul XIII. Drept notarial

Secțiunea 1. Considerații generale privind instituția notariatului

1.1. Justificarea activității notariale

În doctrină¹ notariatul este definit, în general, ca un organ menit să autentifice acte juridice în scopul de a le conferi incontestabilitatea, să ateste fapte care au însemnătate juridică, precum și să îndeplinească alte atribuții juridice prevăzute de lege.

În activitatea lor curentă persoanele fizice și persoanele juridice săvârșesc numeroase acte juridice de însemnătate variabilă, fără de care nu ar fi posibilă desfășurarea normală a activității social-economice².

Nevoile circuitului civil, care reclamă un schimb rapid de bunuri, prestații și servicii, ca și principiul libertății actelor juridice civile au impus principiul consensualismului, potrivit căruia actul juridic, în principiu, este valabil fără să îmbrace o anumită formă, fiind necesară și suficientă simpla manifestare de voință. Acest principiu a fost păstrat și de Noul Cod civil (art. 1178). Totuși, uneori, și în orice caz mai frecvent sub imperiul Noului Cod civil, manifestarea de voință, pentru a fi producătoare de efecte juridice, trebuie să îmbrace o formă specială, în alte cazuri se cere forma scrisă pentru proba actului, iar în alte situații legea prevede anumite formalități pentru a face actul opozabil față de terți³. Chiar dacă legea nu impune forma *ad validitatem* sau *ad probationem* ori pentru opozabilitate față de terți, persoanele fizice și persoanele juridice întocmesc, de regulă, înregistrări constatatoare ale actelor juridice și doresc să dea tărie acestor înregistrări printr-o certificare oficială.

¹ A. Hilsenrad, D. Rizeanu, C. Zirra, *Notariatul de stat*, Ed. Șt., București, 1964, p. 10.

² Vezi pentru funcția practică a actului juridic civil, D. Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, Ed. Șt., București, 1969, p. 20-22.

³ Pentru dezvoltări, vezi G. Boroi, C. A. Angheliescu, *Curs de Drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 164-172.

Activitatea notarială nu se reduce însă numai la autentificarea actelor juridice, deoarece desfășurarea vieții juridice impune uneori legalizarea semnăturilor pe înscrisuri sau a unor copii de pe înscrisuri originale, certificarea datei, constatarea anumitor fapte având consecințe juridice etc. Toate aceste proceduri destinate să înlesnească constatarea raporturilor juridice de drept civil – *lato sensu* –, poartă denumirea generică de acte notariale și constituie, în ansamblul lor, obiectul activității notariale⁴.

Notarii publici îndeplinesc numeroase acte juridice, dar, de regulă, ei nu rezolvă probleme litigioase⁵. Astfel, notarul poate face orice împărțeală succesorală sau a altor bunuri indivize, dacă părțile sunt de acord, dar dacă moștenitorii sau coproprietarii nu se înțeleg, ei trebuie să se adreseze instanței, care va face o împărțeală obligatorie pentru toți pe cale de hotărâre judecătorească. Tot astfel, când părțile nu sunt mulțumite de actul îndeplinit de notar, ele se pot adresa instanței, cerând anularea lui. Legea republicată în anul 2013 permite însă înființarea unor curți de arbitraj pe lângă Camerele Notarilor Publici care vor fi competente să soluționeze litigii născute în legătură cu actele și procedurile notariale. Vom reveni.

Aceste idei sunt sintetic reflectate în Legea nr. 36/1995, legea notarilor publici și a activității notariale. Astfel, în art. 1 se precizează că activitatea notarială asigură persoanelor fizice și juridice constatarea raporturilor juridice civile nelitigioase, precum și exercițiul drepturilor și ocrotirea intereselor în conformitate cu legea. Ea se realizează de notarii publici prin acte notariale și consultații juridice notariale, în condițiile legii. Potrivit art. 8, actele notariale pot fi efectuate și de misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României, precum și de alte instituții, în condițiile și limitele prevăzute de lege.

Notarul public este investit să îndeplinească un serviciu de interes public și are statutul unei funcții autonome, liberale, astfel că actul îndeplinit de el, purtând sigiliul și semnătura acestuia, este de autoritate publică și are forța probantă, și după caz, forța executorie prevăzută de lege⁶ (art. 3 și 7).

Notarii publici și celelalte instituții care desfășoară activitate notarială au obligația să verifice ca actele pe care le instrumentează să nu cuprindă clauze contrare legii și bunelor moravuri, să ceară și să dea lămuriri părților asupra conținutului acestor acte spre a se convinge că le-au înțeles sensul și le-au acceptat efectele, în scopul prevenirii litigiilor. În cazul în care actul solicitat este contrar legii și bunelor moravuri, notarul public va refuza întocmirea lui (art. 9 din lege).

Potrivit art. 10 din lege, activitatea notarială se îndeplinește în mod egal pentru toate persoanele fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

⁴ A. Hilsenrad, D. Rizeanu, C. Zirra, *op. cit.*, p. 10-11.

⁵ P. Belle, C. Zirra, *Despre natura juridică a Notariatului de stat*, R.R.D. nr. 4/1968, p. 66.

⁶ Vezi și M. Mihail, *Unele considerații privind natura juridică a activității notariale*, în Buletinul notarilor publici nr. 1/1996, p. 14-20.

1.2. Nașterea și evoluția instituției notariatului. Sediul materiei.

Denumirea de „notar” și „act notarial” a apărut odată cu nașterea instituției notariatului în forma sa cea mai primitivă, în orânduirea sclavagistă. Nu întâmplător se spune deci că este o instituție milenară⁷.

Astfel, în Roma antică, patricienii bogați se îndeletniceau cu numeroase afaceri și tranzacții comerciale și foloseau pentru fixarea în scris a celor convenite pe unii dintre sclavii lor, cu știință de carte, punându-i să noteze elementele esențiale ale discuțiilor ce se purtau cu ocazia încheierii convențiilor. „Nota” scrisă de sclav și aprobată de părți constituia baza convenției și totodată un început de dovadă în cazul unui proces izvorât din neexecutarea convenției. Cu timpul, acești sclavi s-au specializat, iar redactarea notelor a devenit oarecum uniformă, sclavii care se ocupau cu această activitate fiind denumiți „notari”, adică cei care iau notițe. Spre sfârșitul regimului republican, la Roma, s-a născut instituția „tabelionilor”, socotită străbuna notariatului.

După destrămarea Imperiului roman și creșterea puterii bisericii, notariatul se dezvoltă în cadrul ierarhiei bisericești, folosind pentru actele lor juridice clerici sau uneori laici cărora li se dădea denumirea de notari.

La sfârșitul orânduirii feudale, odată cu creșterea puterii monarhice, notariatul devine un organ de stat, cu dreptul exclusiv de a redacta și autentifica actele juridice pe teritoriul unde funcționează, în schimbul unor taxe din care o parte era vărsată la vistieria țării.

În secolul al XVII-lea s-au pus bazele procedurii întocmirii actelor notariale, acestea primind prin sigiliul și semnătura notarului o forță probantă deosebită, putând fi puse în executare fără proces și numai în baza unui ordin de plată emis de instanță în temeiul actului notarial.

În Principatele Române, în orânduirea feudală, justiția și administrația de stat constituiau un atribut personal al domnului, astfel că legalizarea oricărui înscrisuri se putea face numai la cancelaria domnească, condusă de un logofăt și nu a existat o activitate notarială mai temeinic organizată, până la crearea statului unitar român. Față de creșterea și accelerarea circuitului civil, la 1 septembrie 1886 a fost promulgată legea autentificării actelor, prin care această sarcină a fost dată în competența instanțelor judecătorești. Instanțele judecătorești se ocupau numai cu autentificarea actelor, nu și de redactarea înscrisurilor, care a fost preluată de avocați. Atribuții notariale erau date prin lege și comisarilor de poliție și primarilor.

În urma Primului Război Mondial, după Marea Unire din 1918, au continuat să funcționeze, în Transilvania și Bucovina, notarii publici, în baza Legii ungare

⁷ A se vedea P. Vasilescu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, 1939, Iași, Institutul de Arte Grafice „Al. A. Țerek” p. 361 și vol. III, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1943, p. 443-448; A. Hilsenrad, D. Rizeanu, C. Zirra, *op. cit.*, p. 13-15; J. Rioufol, F. Rico, *Le notariat français*, P.U.F., Paris, 1979, p. 11-26.

nr. 35/1874, menținută în vigoare și prin Legea de extindere a legislației din 1943, respectiv a Legii austriece nr. 75/1871, menținută în vigoare prin Decretul-Lege nr. 4885/1919⁸. Notarii publici funcționau numai în localități anume determinate și în birouri limitate numeric.

Prin Legea nr. 358 din 3 iulie 1944, pentru autentificarea și legalizarea înscrisurilor, pentru învestirea cu dată certă și legalizarea copiilor după înscrisuri, lege care în parte a rămas în vigoare până la punerea în aplicare a noii legislații notariale din 20 octombrie 1960, s-au unificat dispozițiile din diferite acte normative privitoare la activitatea notarială, s-a îmbunătățit procedura de autentificare și învestire cu titlu executor a înscrisurilor autentice, s-au menținut atribuțiile notarilor publici și s-a prevăzut dreptul pentru reprezentanții diplomatici și consulari români din străinătate de a autentifica, legaliza și investi cu dată certă înscrisurile prezentate de cetățenii români care se aflau în țările în care aceștia erau acreditați.

Decretul nr. 79/1950 a înființat Notariatul de stat, care a funcționat experimental în București, iar apoi, în cursul anului 1952, a fost extins în întreaga țară.

Până în anul 1995, activitatea notarială a fost reglementată, în principal, prin Decretul nr. 377/1960 și H.C.M. nr. 1518/1960, precum și prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 96/C/1973. Aceștia li se adăugau și acte normative speciale, care reglementau numai o anumită procedură notarială, cum ar fi Decretul nr. 387/1952 privind urmărirea unor datorii pe cale notarială și Decretul nr. 40/1953 privitor la procedura succesorală notarială.

În prezent, activitatea notarială este reglementată de Legea nr. 36/1995. Dispozițiile sale se completează cu prevederile Codului civil și cu cele ale Codului de procedură civilă. Ca acte specifice, la legea organică mai trebuie adăugate Regulamentul de punere în aplicare a Legii nr. 36/1995 (aprobat prin Ordinul ministrului justiției nr. 2333/c/24.07.2013, publicat în M. Of., p I, nr. 479/1.08.2013) și Statutul Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România⁹.

1.3. Organele care îndeplinesc activitatea notarială și competența lor

Pe teritoriul României funcția de notar public se organizează și se exercită numai în condițiile Legii nr. 36/1995, republicate, în cadrul Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România (Uniunea sau UNNPR) și al Camerelor Notarilor Publici (Camere), alte forme de organizare a acestei profesii fiind interzise, iar eventualele acte de constituire și înregistrare nule de drept.

⁸ Vezi și R. Coliban, *Tradiție și actualitate în activitatea notarială din România*, în Buletinul... nr. 1/1996, p. 7.

⁹ Publicat în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 155 din 22 iulie 1996. Statutul a fost actualizat la Congresul VIII al Notarilor Publici, prin Hotărârea nr. 12 din 21.11.2008, dar și el trebuie pus de acord cu ultima formă a legii.

Notarul public, protejat de lege în exercitarea profesiei și în legătură cu aceasta, își exercită funcția într-un birou notarial, fie un birou individual, fie societate profesională. În cadrul societății, care se constituie din doi sau mai mulți notari publici asociați, fiecare notar își exercită personal funcția și răspunde individual pentru activitatea sa. Un notar nu poate fi, în același timp, în mai multe forme de exercitare a profesiei (art. 4 din lege), dar este liber să opteze și să își schimbe în orice moment opțiunea pentru una dintre forme (art. 6). Legea determină și modul în care formele de exercitare a profesiei se individualizează prin denumire (art. 5).

După cum am precizat deja, art. 8 din Legea nr. 36/1995 se referă nu numai la notarii publici, ci și la alte instituții care au atribuții în domeniul activității notariale, competența fiind stabilită de art. 12-18.

1.3.1. Competența notarului public

Notarul public îndeplinește, potrivit art. 12, următoarele acte și proceduri notariale:

- a) redactarea înscrisurilor cu conținut juridic la solicitarea părților;
- b) autentificarea înscrisurilor;
- c) procedura succesoră notarială;
- d) certificarea unor fapte în cazurile prevăzute de lege;
- e) legalizarea semnăturilor de pe înscrisuri, a specimenelor de semnătură, precum și a sigiliilor;
- f) darea de dată certă înscrisurilor prezentate de părți;
- g) primirea în depozit a înscrisurilor și documentelor prezentate de părți, precum și a sumelor de bani, a altor bunuri, înscrisuri sau documente găsite cu ocazia inventarului succesor, în limita spațiului și utilităților de care dispune biroul notarial;
- h) actele de protest al cambiilor, al biletelor la ordin și al cecurilor;
- i) legalizarea copiilor de pe înscrisuri;
- j) efectuarea și legalizarea traducerilor;
- k) eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit;
- l) activități financiare, în condițiile legii;
- m) numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a curatorului special;
- n) înregistrarea și păstrarea, în condițiile legii, a amprentelor dispozitivelor speciale de marcat;
- o) certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor și/sau ale rezultatelor acestora;
- p) procedura divorțului, în condițiile legii;
- p¹) emiterea certificatului european de moștenitor;
- q) lichidarea pasivului succesor, cu acordul tuturor moștenitorilor;
- q¹) emiterea titlurilor executorii notariale;
- r) orice alte operațiuni prevăzute de lege.

Notarii publici dau însă și consultații juridice în materie notarială, altele decât cele referitoare la conținutul actelor pe care le îndeplinesc și participă, în calitate de specialiști desemnați de părți, la pregătirea și întocmirea unor acte juridice cu caracter notarial.

În condițiile legii, notarul public poate desfășura și activități de agent al Arhivei Electronice de Garanții Reale Mobiliare, precum și alte activități decât cele prevăzute în Legea nr. 36/1995, date în competența sa, de exemplu poate deveni mediator autorizat.

În îndeplinirea atribuțiilor ce-i revin, notarul public are *competență generală*, cu excepțiile prevăzute în situațiile următoare stabilite de art. 15 din lege:

a) procedura succesoră notarială este de competența notarului public din biroul notarial situat în circumscripția teritorială a judecătorei în care defunctul a avut ultimul domiciliu. În cazul în care bunurile moștenirii se află în circumscripții judecătorești diferite, notarul public sesizat va solicita efectuarea inventarului prin comisie rogatorie (art. 104 alin. 3 din lege);

b) în cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege competența oricăruia dintre notarii publici care își desfășoară activitatea într-un birou notarial individual sau într-o societate profesională din circumscripția teritorială a judecătorei în care și-a avut ultimul domiciliu acela dintre autori care a decedat cel din urmă;

c) actele de protest al cambiilor, biletelor la ordin și cecurilor se fac de notarul public din circumscripția teritorială la judecătoria în care urmează a se face plata;

d) eliberarea duplicatelor de pe actele notariale, îndreptarea erorilor materiale sau completarea omisiunilor vădite se face de notarul public în a cărui arhivă se află originalul acestora;

e) procedura divorțului este de competența notarului public cu sediul în circumscripția judecătorei în a cărei rază teritorială se află locul încheierii căsătoriei sau ultima locuință comună a soților;

f) procedura eliberării încheierii cu privire la rezultatul verificărilor efectuate în registrul de evidență a procedurilor succesorale a Camerelor și în registrele notariale ale Uniunii se îndeplinește de notarul public competent, în condițiile legii, să efectueze procedura succesoră;

g) orice alte situații prevăzute de lege.

În circumscripția unei judecătorei pot funcționa unul sau mai multe birouri notariale, *competența teritorială* a notarului public întinzându-se în întreaga circumscripție a judecătorei în care își are sediul biroul său, chiar dacă în acea circumscripție funcționează mai multe birouri de notari publici, cu excepțiile prevăzute de art. 15 și art. 103 alin. 3 din lege. Pentru municipiul București, competența teritorială a birourilor de notari publici se întinde pe tot cuprinsul circumscripției Tribunalului București (art. 11 alin. 2 din lege).

Conflictele de competență între birourile notarilor publici din circumscripția aceleiași curți de apel se soluționează de către Colegiul director al Camerei, la sesizarea notarului public sau a părții interesate. Dacă birourile se află

în circumscripțiile unor curți de apel diferite, conflictele se soluționează de către Biroul executiv al Consiliului Uniunii. Decizia Colegiului director sau, după caz, a Biroului executiv poate fi contestată, în termen de 15 zile de la comunicare, la judecătoria în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea notarul public cel din urmă sesizat. Hotărârea judecătoriei este definitivă (art. 16 din Legea nr. 36/1995).

1.3.2. Competența altor instituții

1) *Secretarii consiliilor locale* ale comunelor și orașelor unde nu funcționează birouri ale notarilor publici vor îndeplini, la cererea părților, legalizarea copiilor de pe înscrisuri, cu excepția înscrisurilor sub semnătură privată. Se constată că actuala formă a legii a diminuat și mai substanțial atribuțiile secretarilor consiliilor locale.

2) *Activitatea notarială a misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale României* se desfășoară pe baza legii române și a înțelegerilor internaționale la care România este parte, precum și potrivit uzanțelor internaționale. La cererea persoanelor fizice având cetățenia română, precum și a persoanelor juridice române, misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României îndeplinesc, potrivit art. 18 alin. 2, următoarele acte notariale:

a) redactarea de înscrisuri, la solicitarea părților, în vederea îndeplinirii uneia dintre procedurile notariale prevăzute de lege în competența lor;

b) autentificarea înscrisurilor, cu excepția actelor juridice între vii cu efect constitutiv sau translativ de proprietate și a actelor privind alegerea, modificarea și lichidarea regimului matrimonial;

c) legalizarea sigiliilor și a semnăturilor;

d) darea de dată certă înscrisurilor prezentate de părți;

e) certificarea unor fapte;

f) legalizarea de copii de pe înscrisuri;

g) efectuarea și legalizarea traducerilor;

h) primirea în depozit a înscrisurilor și documentelor prezentate de părți;

i) eliberarea de duplicate de pe actele notariale întocmite de misiunile diplomatice sau oficiile consulare.

Activitățile notariale prevăzute de art. 18 alin. 2, care produc efecte juridice în România, pot fi îndeplinite, de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României, și la cererea persoanelor fizice sau juridice străine, în măsura în care legile și reglementările statului de reședință nu se opun.

Actele notariale se îndeplinesc la sediile misiunilor diplomatice sau oficiilor consulare, precum și la bordul navelor și aeronavelor sub pavilion românesc care se află staționate în raza de activitate a acestor organe, precum și la domiciliul cetățeanului român ori în alt loc, dacă acest lucru este prevăzut în convențiile internaționale la care România și statul de reședință sunt părți sau legea locală nu se opune.

Secțiunea a 2-a. Organizarea activității notarilor publici

2.1. Organizarea și funcționarea birourilor notarilor publici și a societății profesionale notariale.

Arhiva și evidența activității

Potrivit art. 19 din lege, activitatea notarilor publici se desfășoară în cadrul unui birou, în care pot funcționa unul sau mai mulți notari publici asociați în partidă simplă sau comună, după caz, conform avizului Colegiului director al Camerei, angajați cu studii superioare și personal auxiliar. Prin asociere, notarul public nu-și pierde dreptul la birou notarial individual.

Asocierea și încetarea asocierii notarilor publici se dispun prin decizia Colegiului director sau, după caz, prin ordin al ministrului Justiției, după cum sediul birourilor se află în circumscripția aceleiași judecătories, respectiv în circumscripțiile unor judecătories diferite. Asocierea ca și încetarea ei își produc efectele de la data înregistrării în Registrul notarial de evidență a notarilor publici (RNENP), ținut de uniune, Ministerului Justiției comunicându-i-se de îndată certificatul de înregistrare.

Notarul public își poate schimba sediul biroului notarial dintr-o localitate în alta prin concurs, ce constă într-o probă practică scrisă¹⁰, organizat de Institutul Notarial Român (INR), la nivel național, pe posturile destinate schimbărilor de sedii, în condițiile stabilite de art. 20 din lege și de Regulament. Schimbarea sediului biroului se dispune prin ordin al ministrului Justiției.

În circumscripția unei judecătories pot funcționa, astfel cum am arătat deja, unul sau mai multe birouri de notari publici. Numărul notarilor publici se actualizează, de regulă anual, de către ministrul Justiției, la propunerea Consiliului Uniunii, în funcție de propunerile Camerelor, numărul notarilor publici în funcție, numărul notarilor stagiați care urmează să susțină examenul de definitivat, cererile judecătorilor de la ÎCCJ care urmează să fie numiți notari, cu scutire de examen, cerințele locale rezultate din întinderea teritoriului și numărul locuitorilor, volumul și tipul procedurilor notariale solicitate de public, media anuală a onorariilor încasate de birourile notariale pe localități.

Pentru desfășurarea acestei operațiuni este necesar ca ministrul Justiției să procedeze, în primul trimestru al fiecărui an, pe baza propunerilor Consiliului Uniunii, la emiterea a 4 ordine de actualizare: posturile destinate judecătorilor de la ÎCCJ; posturi destinate notarilor stagiați care vor promova examenul de definitivat; posturi destinate persoanelor care au cel puțin 6 ani vechime în funcții de specialitate juridică și care vor promova concursul de dobândire a calității de notar public; posturi destinate schimbărilor de sedii ale birourilor notariale (art. 1 din lege).

¹⁰ Concursul de schimbări de sedii constă într-o probă practică scrisă. Nota minimă de promovare este 7,00 – art. 20 alin. 2 din Legea nr. 36/1995.

Dezvoltări în legătură cu aceste aspecte se aduc și prin art. 31-35 din Regulament.

Birourile notariale își pot organiza, potrivit art. 172 din lege, sedii secundare în localitățile din aceeași circumscripție teritorială în care nu au luat ființă birouri de notari publici, dar ele își vor înceta activitatea dacă în acea localitate își stabilește sediul principal un birou notarial. Sediile secundare se înregistrează ca și birourile, în condițiile prevăzute de art. 39 alin. 1 din lege¹¹.

Biroul de notar public va avea arhivă și registratură proprie, iar notarul public este obligat să țină o evidență financiar-contabilă. Secretariatul va efectua operațiuni privind primirea, înregistrarea și expedierea corespondenței, înregistrarea și îndosărierea actelor, păstrarea registrelor, precum și alte lucrări cu caracter auxiliar necesare bunei desfășurări a activității. Deși pare un aspect minor, în realitate această activitate este foarte importantă, deoarece, potrivit art. 160 din lege, arhiva activității notariale este proprietatea statului și se păstrează, se conservă și se predă în condițiile legii.

Cât privește evidențele de specialitate, art. 102 din Regulament stabilește că la biroul notarului public se țin următoarele registre pe suport de hârtie: a) registrul general notarial; b) opisul registrului general; c) registrul de succesiuni; d) opisul registrului de succesiuni; e) registrul de termene succesoriale; f) registrul de depozite; g) registrul de proteste; h) registrul de consultații juridice notariale; i) registrul de traduceri, care se ține de către birourile care au interpreți și traducători autorizați angajați; j) registrul de divorțuri; k) opisul registrului de divorțuri; l) registrul de corespondență; m) registrul de evidență a specimenelor de semnătură și a parafelor interpreților și traducătorilor autorizați, depuse la biroul notarial; n) registrul unic de control; o) registrele financiar-contabile prevăzute de legislația în materie; p) registrele pentru evidența activității arhivistice. Evidențele se țin separat în cazul organizării unui sediu secundar al biroului notarial, cu excepția registrelor privind evidența financiar-contabilă, care este comună cu cea a sediului principal (art. 103 din Regulament).

Actele întocmite și consultațiile juridice notariale vor fi evidențiate în aceste registre, menționându-se totodată și onorariul stabilit.

Notarul public răspunde de depozitarea și conservarea arhivei biroului notarial în condițiile și termenele stabilite de dispozițiile legale elaborate de Uniune și Camere și avizate favorabil de Arhivele Naționale. Arhiva se află în păstrarea unui secretar sau, după caz, a arhivarului angajat de notarul public. Actele notariale, înregistrările și evidențele biroului notarial se întocmesc prin manuscrisere sau la mașina de scris, putând fi redate și arhivele pe suporturi accesibile echipamentelor de prelucrare automată a datelor (art. 120 din Regulament). Modul de organizare a mapelor și dosarelor în vederea arhivării este amănunțit reglementat de art. 121-136.

¹¹ În legătură cu schimbarea sediului biroului notarial, a se vedea și art. 48-51, iar în ce privește înregistrarea sediului, eliberarea și retragerea licenței de funcționare, art. 53-67 din Regulament.

2.2. Numirea ca notar. Încetarea calității. Suspendarea din exercițiul funcției

2.2.1. Numirea ca notar public. Incompatibilități

Notar public poate fi, potrivit art. 22 din lege, cel care îndeplinește următoarele condiții: a) este cetățean român, cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene, cetățean al unui stat aparținând Spațiului Economic European sau cetățean al Confederației Elvețiene și are domiciliul sau reședința în România; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) este licențiat în drept; d) nu are antecedente penale rezultate ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul ori a săvârșirii cu intenție a unei alte infracțiuni; e) se bucură de o bună reputație, constatată în condițiile stabilite prin statut; f) cunoaște limba română; g) este apt din punct de vedere medical și psihologic pentru exercitarea funcției¹²; h) a deținut timp de 2 ani calitatea de notar stagiar, a absolvit Institutul Notarial Român și a promovat examenul de definitivat sau a exercitat timp de cel puțin 6 ani o funcție de specialitate juridică și a promovat concursul de admitere în funcția de notar public. În legătură cu dobândirea calității de notar public, atât Legea nr. 36/1995, cât și Regulamentul fac distincție între examen sau concurs pentru notarul stagiar (art. 23-26, respectiv art. 5-19), concurs pentru persoanele care au cel puțin 6 ani vechime într-o funcție de specialitate juridică (art. 27-31, respectiv art. 20-25) și dobândirea la cerere, fără examen, a calității de notar public de către judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție, în termen de cel mult un an de la data expirării mandatului sau eliberării din funcție, din motive neimputabile (art. 33-35, respectiv art. 26-30). Desigur, în toate cazurile, persoanele care doresc să obțină calitatea de notar trebuie să îndeplinească și condițiile generale prevăzute de art. 22 din lege și pe care le-am enumerat mai sus. În fine, pot dobândi, la cerere, fără examen, calitatea de notar public și judecătorii de la Înalta Curte de Casație și Justiție, în temeiul dispozițiilor art. 102 alin. (2) din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Potrivit art. 68 din lege, exercitarea profesiei de notar public este incompatibilă cu:

a) desfășurarea unei activități salarizate, cu excepția: activității și funcției didactice universitare de învățământ superior și de cercetare științifică; activității literare, artistice și publicistice; activității de creație tehnico-științifică; calității de deputat sau senator, ori a celei de consilier în consiliile județene sau locale, pe durata mandatului; calității de membru în organele de conducere/organisme ale Uniunii/Camerelor/altor organizații interne și internaționale la care Uniunea sau Camerele sunt afiliate ori cu care colaborează; calității

¹² Dovada îndeplinirii condițiilor se face în baza unui certificat medical și a unui aviz psihologic emise de către unități sanitare și cabinete psihologice acreditate potrivit legii și cu care Uniunea sau Camerele au încheiat protocoale de colaborare.

de membru într-un consiliu de administrație sau în cadrul unei asociații sau fundații;

b) exercitarea unei funcții publice sau de demnitate publică, alta decât deputat, senator, consilier în Consiliile județene sau locale;

c) exercitarea unei funcții de judecător, procuror, magistrat-asistent sau grefier;

d) exercitarea profesiei de avocat, consilier juridic, executor judecătoresc sau practician în insolvență;

e) desfășurarea directă de activități de producție, comerț sau alte activități de prestări de servicii;

f) calitatea de administrator sau de președinte al unui consiliu de administrație, al unei societăți reglementate de legea nr. 31/1990.

Notarul public este numit, potrivit art. 35 alin. 1 din lege, de ministrul Justiției la propunerea Biroului executiv, în baza cererii celui interesat și după ce face dovada îndeplinirii cerințelor prevăzute de art. 22 și anume: cererea de numire; declarația pe proprie răspundere a candidatului că are cetățenia cerută de lege; dovada domiciliului în România; copie legalizată de pe diploma de studii; cazierul judiciar; referatul notarului public îndrumător și notele/calificativele obținute pe perioada de stagiul pentru notarul stagiar; recomandare de la ultimul loc de muncă privind reputația profesională și socială pentru candidații cu vechime în alte funcții juridice; adeverința medicală eliberată de o instituție medicală desemnată de Biroul executiv al UNNPR, care să ateste că este apt din punct de vedere medical; dovada promovării examenului sau concursului de notar public; pentru cei care au susținut concurs în condițiile art. 20 din Regulament, dovada privind exercitarea timp de 6 ani a uneia dintre funcțiile juridice prevăzute de lege.

În ordinul de numire în funcție se menționează, potrivit art. 36 alin. 2 din lege, circumscripția judecătorei și localitatea în care este numit notarul public.

Și în Regulament sunt cuprinse norme privind numirea în funcția de notar public (art. 36-41) și în legătură cu asocierea/încetarea asocierii notarilor publici (art. 42-48).

După emiterea ordinului de numire, notarul public va depune jurământul în fața ministrului Justiției și a președintelui Uniunii sau a reprezentanților acestora. Jurământul are următorul conținut: „Jur să respect Constituția și legile țării, să-mi îndeplinesc cu onoare și credibilitate publică, cu conștiință și fără părtinire, atribuțiile ce-mi revin și să păstrez secretul profesional. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”. Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinței religioase a notarului public. Notarul public fără confesiune va depune jurământul fără formulă religioasă, pe conștiință și onoare (art. 38 din lege).

Potrivit art. 39 din lege, după numire, în raport cu forma de exercitare a funcției de notar public, birou individual sau societate profesională, notarul public este obligat, în termen de 3 luni de la emiterea ordinului de numire în funcție, să își înregistreze sediul biroului individual în RNENP. Pentru înregistrarea sediului biroului individual notarial, notarul public va prezenta ordinul de numire în funcție, sigiliul și specimenul de semnătură, dovada depunerii jurământului,

precum și licența de funcționare. În ambele cazuri este nevoie de ordinul de numire și, eventual, ordinul de asociere sau, după distincția pe care am făcut-o mai devreme, de decizia Colegiului director al Camerei, sigiliul și specimenul de semnătură, dovada depunerii jurământului, precum și licența de funcționare, care constă în atestarea îndeplinirii formalităților pentru începerea și desfășurarea activităților, prevăzute prin Regulament.

Certificatul de înregistrare în RNENP conferă notarului public dreptul de a-și desfășura efectiv activitatea. Neîndeplinirea obligației de înregistrare în RNENP, unde se înregistrează și modificările intervenite în desfășurarea activității, atrage suspendarea de drept a calității de notar public (art. 39 alin. 4, 7, 8 și 11). La fel atrage suspendarea de drept și retragerea licenței de funcționare (alin. 13 și 14).

2.2.2. Notarul stagiar

Potrivit art. 23 din lege, poate fi notar stagiar cel care: a) îndeplinește condițiile prevăzute la art. 22 lit. a-g; b) a promovat examenul sau concursul de dobândire a calității de notar stagiar, organizat de Institutul Notarial Român. Dispozițiile sunt dezvoltate de art. 5 din Regulament. La cererea de înscriere se atașează și dovada plății taxelor stabilite pentru înscriere.

Institutul Notarial Român organizează, pe posturile aprobate de Consiliul Uniunii, într-o zi lucrătoare, la o dată stabilită de președintele Uniunii, examenul sau concursul de dobândire a calității de notar stagiar. (3) Examenul sau concursul de admitere ca notar stagiar constă într-o probă scrisă, cu caracter teoretic, din tematica aprobată de Consiliul Uniunii. Nota minimă de promovare este 7,00. Candidații declarați admiși vor ocupa locurile în limita posturilor aprobate de Consiliul Uniunii pentru Camera la care și-au depus cererea de înscriere la examen sau concurs. Un candidat poate depune cererea de înscriere la examen sau concurs la o singură Cameră. (art. 23 alin. 2 și 3 din lege). Organizarea examenului/concursului, stabilirea și validarea rezultatelor se fac după regulile prevăzute de Regulament (art. 6-8).

După promovarea examenului/concursului, notarul stagiar va încheia contractul de pregătire cu INR, care are o durată de 2 ani și vizează pregătirea teoretică și practică și presupune suportarea de către notarul stagiar a unor cheltuieli de pregătire. Nefrecventarea cursurilor sau neplata cheltuielilor atrag încetarea calității de notar stagiar (art. 24 din lege). Regulamentul stabilește că absentarea nejustificată la 15% din totalul orelor atrage încetarea calității de notar, dar mai prevede și alte cazuri de încetare: prin refuzul încheierii contractului de pregătire; respingerea sau lipsa nejustificată la două examene de definitivat; respingerea la un examen de definitivat și lipsa nejustificată la alt examen de definitivat. Încetarea se dispune din oficiu sau la sesizarea INR, a Colegiului director sau a notarului coordonator (art. 9). În Regulament se stabilesc și regulile după care se desfășoară stagiul și condițiile de desfășurare a examenului de definitivat, după finalizarea celor 2 ani de stagiul, care nu pot fi reduși (art. 10-19).

2.2.3. Încetarea și suspendarea calității de notar public

Calitatea de notar public încetează, potrivit art. 40 din lege: a) prin renunțarea scrisă la calitatea de notar public; b) în cazul constatării incapacității de muncă, în condițiile legii; c) în caz de neexercitare a funcției, fără justificare, o perioadă neîntreruptă de cel puțin 6 luni; d) prin excluderea din profesie, dispusă ca sancțiune disciplinară, în condițiile legii; e) în cazul văditei incapacități profesionale constatate în urma controlului exercitat în condițiile legii; f) în cazul condamnării definitive pentru săvârșirea unei infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul ori pentru săvârșirea cu intenție a unei alte infracțiuni; g) în cazul în care notarul public nu mai îndeplinește condițiile prevăzute de art. 22 lit. a-g; h) în cazul constatării, în condițiile art. 41 alin. 3, a unei boli psihice ireversibile; i) prin deces.

Potrivit art. 40 alin. 4 din lege și a art. 68 din Regulament, încetarea se constată sau se dispune, după caz, de ministrul justiției, la propunerea Biroului executiv al Consiliului Uniunii, la cererea notarului public sau din oficiu, în condițiile și după discuțiile făcute de art. 69-77 din Regulament.

La încetarea calității de notar public, Camera are obligația de a ridica de îndată sigiliile, registrele și arhiva, cele două din urmă fiind preluate, în următoarea ordine, de către: a) notarul public asociat; b) de un alt notar public din circumscripția aceleiași judecătorii sau, în lipsă, a aceleiași Camere, în cazul în care notarul își desfășura activitatea într-un birou individual; c) Cameră, în cazul în care arhiva nu poate fi preluată de un notar (art. 40 alin. 5 din lege).

Exercițiul funcției de notar public se suspendă în cazurile prevăzute de art. 41 din lege și anume: a) în caz de incompatibilitate; b) pe perioada interdicției de a-și exercita funcția, dispusă în condițiile legii sau ca măsură disciplinară; c) în caz de nedepunere a situației statistice lunare la termenul stabilit prin hotărârea Consiliului Uniunii, timp de 2 luni consecutiv; d) pentru neachitarea integrală, în termen de 2 luni de la scadență, a obligațiilor bănești profesionale¹³; e) în caz de incapacitate temporară de muncă; f) în cazul concediului pentru creșterea și îngrijirea copilului, în condițiile legii; g) în cazul arestării preventive a notarului public, până la încetarea măsurii; h) la cererea formulată în scris; i) când suferă de o boală psihică, ce îl împiedică să-și exercite funcția în mod corespunzător, în condițiile stabilite de Regulament; j) în cazul în care notarul nu a îndeplinit obligația prevăzută la art. 39 alin. 7 privind înregistrarea în RNENP, atrage suspendarea de drept, începând cu data expirării termenului de înregistrare. În caz de suspendare, notarului îi revine obligația predării de îndată Camerei a sigiliilor, a registrelor și, după caz, a arhivei, în vederea păstrării pe perioada suspendării. Termenul de suspendare începe să curgă de la data încheierii procesului-verbal de predare/preluare. Suspendarea încetează dacă au dispărut împrejurările care au determinat-o.

¹³ În cazurile de la lit. c și d, suspendarea durează până la depunerea situațiilor statistice și/sau achitarea debitului și a penalităților aferente acestuia.

Și suspendarea și încetarea acesteia se dispun prin ordin al ministrului justiției, la propunerea Biroului executiv al Consiliului Uniunii, la cererea notarului public sau din oficiu.

Regulamentul, prin art. 78-84, aduce și el precizări în legătură cu suspendarea exercițiului funcției de notar public.

2.3. Organele reprezentative ale notarilor publici

Potrivit legii și Regulamentului organele reprezentative ale notarilor publici sunt Uniunea Națională a Notarilor Publici, iar în plan teritorial Camera notarilor publici. Aceste organe funcționează în baza unui statut propriu.

2.3.1. Camera Notarilor Publici

În art. 46 din Legea nr. 36/1995 se prevede că în circumscripția fiecărei curți de apel funcționează câte o Cameră, cu personalitate juridică, al cărei sediu este prevăzut în anexa la lege. La nivelul fiecărui județ din circumscripția Camerei funcționează cel puțin un sediu secundar al acesteia. Camera are ștampilă proprie, care cuprinde cel puțin denumirea Camerei și stema României, iar în cazul sediilor secundare se menționează și denumirea județului în care funcționează sediul secundar.

Din Cameră fac parte toți notarii publici care funcționează în circumscripția acesteia, iar organele de conducere ale Camerei sunt: adunarea generală a Camerei; colegiul director al Camerei; președintele Colegiului director al Camerei. Dispoziția o regăsim și în art. 30 din Statut.

Adunarea generală se întrunește trimestrial în ședință ordinară și, ori de câte ori este nevoie, în ședință extraordinară, la convocarea președintelui Colegiului director sau la cererea a cel puțin o treime din numărul membrilor săi, ori la solicitarea Consiliului Uniunii în condițiile prevăzute în statut. Convocarea se face cu cel puțin 15 zile înainte de data stabilită pentru ținerea ei, iar ședința extraordinară cu cel puțin 7 zile înainte, prin înștiințarea membrilor săi, precum și prin publicații de presă, cu menționarea datei, a locului desfășurării și ordinii de zi. Ea este legal constituită în prezența majorității membrilor săi, cu excepția adunării de revocare, constituită legal din 2/3 din numărul total al notarilor publici ai Camerei. În cazul când numărul legal nu este întrunit, prezidiul Adunării generale, de față cu cei prezenți, stabilește o nouă adunare generală în termen de cel mult 7 zile. Adunarea generală convocată în aceste condiții este legal constituită în prezența a cel puțin 1/3 din numărul membrilor săi. Ea adoptă hotărâri cu votul majorității celor prezenți (art. 31-32).

Adunarea generală a Camerei are, în conformitate cu art. 50 din lege, următoarele atribuții: a) alege și revocă Colegiul director al Camerei și Comisia de cenzori, în condițiile stabilite prin statut; b) alege și revocă reprezentantul sau reprezentanții Camerei, după caz, și supleantul acestora în Consiliul Uniunii, în

condițiile stabilite prin statut, cu respectarea normei de reprezentare prevăzute de prezenta lege; c) alege și revocă reprezentantul Camerei în Consiliul de disciplină, în condițiile stabilite prin statut; d) alege și propune membrul în Consiliul de administrație al Casei de Asigurări; e) aprobă anual raportul de activitate și descărcarea de gestiune ale președintelui și Colegiului director al Camerei; f) aprobă bugetul de venituri și cheltuieli al Camerei și execuția bugetară; g) aprobă strategia de dezvoltare și politica de investiții a Camerei; h) stabilește indemnizațiile membrilor organelor alese; i) aprobă regulamentele interne ale Camerei; j) alege membrii comisiilor de organizare a alegerilor organelor de conducere la nivelul Camerelor și al Uniunii, în condițiile regulamentelor proprii; k) alege reprezentanții Camerei conform normei de reprezentare la Congres; f) acordă și retrage, la propunerea Colegiului director al Camerei, titlul onorific de președinte de onoare notarilor publici care au deținut calitatea de președinte al Colegiului director al Camerei; m) aprobă actualizarea numărului de notari publici și a numărului de posturi destinate schimbărilor de sedii, pe care o înaintează Consiliului Uniunii; n) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege, regulament, statut și de actele normative cu caracter intern.

Colegiul director al Camerei este format dintr-un președinte, care este și președintele Camerei, un vicepreședinte și 3-7 membri, ales de către adunarea generală prin statut și are, potrivit art. 49 din lege, următoarele atribuții: a) sprijină INR în organizarea examenului pentru dobândirea calității de notar stagiar; b) stabilește birourile notariale în care se va efectua pregătirea practică a notarilor stagiați; c) urmărește pregătirea teoretică și practică a notarilor stagiați; d) înlocuiește, la cerere sau din oficiu, biroul notarial în care se efectuează pregătirea practică; e) propune Adunării generale a Camerei actualizarea numărului de notari publici și a numărului de posturi destinate schimbărilor de sedii; f) propune Consiliului Uniunii numărul de locuri destinate dobândirii calității de notar stagiar; g) întocmește documentarea juridică și asigură consultarea și informarea curentă a notarilor publici; h) ține evidența veniturilor și cheltuielilor Camerei și a contribuției membrilor săi; i) stabilește comisia de inventariere și lichidare a birourilor notariale, în caz de suspendare sau încetare; j) poate acorda sprijin și ajutor material notarilor publici, în cazuri justificate; k) desemnează un membru al Colegiului director al Camerei sau un alt notar public din cadrul Camerei ce urmează să efectueze mențiunile privind revocarea, anularea, rectificarea actelor notariale aflate în arhiva Camerei; l) aprobă, la propunerea președintelui, organigrama și statutul de funcții ale personalului de specialitate și administrativ al Camerei; m) organizează, la cererea notarului public, vânzarea la licitație a bunurilor în vederea lichidării de către notar a pasivului succesoral, în condițiile stabilite prin regulamentul aprobat de Consiliul Uniunii; n) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege, regulament, statut și actele normative cu caracter intern.

Președintele Colegiului director al Camerei are, potrivit art. 48 din lege, următoarele atribuții: a) reprezintă Camera în raporturile cu terții; b) desemnează notarul public care va elibera, în condițiile legii, certificatul european de

moștenitor, în situația în care arhiva succesorală a notarului public care a emis actul se află în administrarea Camerei; c) desemnează, la cerere sau din oficiu, în cazuri excepționale, un notar public care să asigure funcționarea unui alt birou de notar public; d) angajează personalul de specialitate și auxiliar, în numărul și structura stabilite de Colegiul director al Camerei; e) coordonează și conduce compartimentele prevăzute în structura organizatorică a Camerei; f) convoacă și conduce ședințele Colegiului director al Camerei și ale Adunării generale a Camerei; h) aprobă, la cererea părților, transferul dosarului succesoral; i) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege, regulament, statut și de actele normative cu caracter intern.

În perioada în care Uniunea este autorizată ca operator al Arhivei Electronice de Garanții Reale Mobiliare, Camerele dobândesc de drept calitatea de agent al Arhivei Electronice de Garanții Reale Mobiliare. În vederea exercitării acestei calități, Camerele pot depune o cerere în acest sens la Ministerul Justiției, pentru a obține acordul de a opera în arhivă.

Pe lângă Camere se pot constitui și pot funcționa curți de arbitraj, instituții permanente de arbitraj, neguvernamentale, fără personalitate juridică, independente în exercitarea atribuțiilor ce le revin, care funcționează pe lângă Camera Notarilor Publici și care își desfășoară activitatea în condițiile legii. Regulamentul de organizare și funcționare a Curții de arbitraj, precum și organele de conducere ale acesteia se aprobă de Camere, pe baza regulamentului-cadru aprobat de Consiliul Uniunii. Activitatea curților de arbitraj de pe lângă Camere se desfășoară conform prevederilor Codului de procedură civilă, Regulamentului de organizare și funcționare și Regulilor de procedură arbitrală stabilite de către Camere în baza regulamentului-cadru aprobat de Consiliul Uniunii. Normele cu privire la onorariile arbitrilor și la taxele arbitrale se aprobă de către Colegiul director al Camerei. Taxele arbitrale vor fi folosite în scopul susținerii cheltuielilor legate de soluționarea litigiilor, plata cheltuielilor de secretariat, onorariile arbitrilor și documentarea acestora, precum și orice cheltuială necesară funcționării Curții de Arbitraj. Curtea de arbitraj poate soluționa numai litigii izvorâte din actele și procedurile notariale. Dispozițiile acestea, cuprinse în art. 47 alin. 2-7 din Legea nr. 36/1995, se completează cu dispozițiile referitoare la arbitrajul instituționalizat din Codul de procedură civilă.

La nivelul fiecărei Camere a Notarilor Publici sau la sediile secundare ale acestora, se țin evidențele Camerei, adică, potrivit art. 108 din Regulament, registrul de evidență a procedurilor succesorale și opisul alfabetic al acestuia, administrat de către compartimentul care are atribuția ținerii evidențelor cauzelor succesorale de competența notarilor publici care își desfășoară activitatea în circumscripția sa. În acest registru se înregistrează toate cererile de deschidere a procedurilor succesorale care se soluționează de către notarii publici care își desfășoară activitatea în cadrul Camerei, fiind evidențiate mențiunile prevăzute de art. 110 din Regulament.

La nivelul fiecărei Camere se țin în format electronic sau pe suport de hârtie și următoarele registre și evidențe: a) registrul general de corespondență și

mapele cuprinzând documentele înregistrate în acesta, în care se înregistrează toate documentele care nu se regăsesc în celelalte registre; b) registrul de evidență a hotărârilor adunării generale; c) registrul de evidență a deciziilor colegiului director; d) registrul de evidență a dispozițiilor președintelui colegiului director; e) registrul de evidență a stenogramelor sau a proceselor-verbale ale ședințelor organelor de conducere; f) registrul de evidență notari publici și birouri notariale, precum și mapele cuprinzând documentele înregistrate în acestea, în care se înregistrează documentele privind evidența notarilor publici; g) registrul de evidență a arhivelor create de notarii publici, ale cărui informații se vor posta pe paginile de internet ale Camerelor și Uniunii; h) registrele apostilă și supralegalizare și mapele aferente; i) registrul de evidență a hotărârilor de anulare a actelor sau procedurilor notariale, a încheierilor de îndreptare a erorilor materiale și de completare a omisiunilor vădite, a reconstituirilor și duplicatelor eliberate de pe actele întocmite în mai multe exemplare originale și aflate în arhiva Camerei; j) registrul de evidență a copiilor simple sau certificate de pe actele originale aflate în arhiva Camerei; k) registrul de audiențe; l) registrul de evidență a contractelor încheiate de Cameră și a facturilor emise de Cameră și furnizori; m) registrele pentru evidența activității financiar-contabile prevăzute de lege și mapele aferente; n) registrele pentru evidența activității arhivistice prevăzute de lege (art. 112).

În situația în care Camera are mai multe sedii secundare, la nivelul fiecărui sediu se vor ține, în funcție de activitatea desfășurată, și următoarele registre și evidențe: a) registrul de corespondență și mapele cuprinzând documentele înregistrate în acesta, în care se înregistrează toate documentele care nu se înscriu în celelalte registre; b) registrul de control, în care se înregistrează controalele efectuate la sediul secundar și mapele cuprinzând actele de control aferente; c) registrul de evidență a hotărârilor de anulare a actelor sau procedurilor notariale, încheierile de îndreptare a erorilor materiale și de completare a omisiunilor vădite, reconstituirile și duplicatele eliberate de pe actele întocmite în mai multe exemplare originale și aflate în arhiva Camerei; d) registrul de evidență a copiilor simple sau certificate de pe actele originale aflate în arhiva Camerei; e) registrele apostilă și supralegalizare și mapele aferente; f) registrul de evidență a contractelor încheiate de Cameră și a facturilor emise de Cameră și furnizori; g) registrele pentru evidența activității financiar-contabile stabilite de Cameră; h) registrele pentru evidența activității arhivistice prevăzute de lege (art. 113).

2.3.2. Uniunea Națională a Notarilor Publici

Uniunea este constituită, potrivit art. 52 din lege, la nivel național, ca unica organizație profesională înființată prin lege, cu personalitate juridică, de interes public, cu patrimoniu și buget propriu, cuprinzând toți notarii publici din România. Uniunea are sediul în municipiul București și are ștampilă proprie, care cuprinde cel puțin denumirea Uniunii și stema României. Pentru realizarea obiectivelor din domeniile sale de activitate, Uniunea are următoarele funcții: a) de strategie,

prin transmiterea de propuneri la elaborarea de către Ministerul Justiției a strategiilor în domeniul notarial; b) de reglementare a activității, prin reglementări terțiare specifice, prin care se asigură, în conformitate cu strategia adoptată, punerea în aplicare a legislației în domeniul notarial și realizarea cadrului juridic subsidiar specific; c) de reprezentare pe plan intern și internațional a notarilor publici; d) de îndrumare, sprijin și control al notarilor publici, în aplicarea corectă a prevederilor legale în domeniul notarial; e) de administrare a patrimoniului propriu.

În exercitarea funcțiilor care îi revin, Uniunea poate colabora cu autoritățile și instituțiile publice, cu alte persoane juridice de drept public sau privat, române ori străine, pentru realizarea unor obiective de interes comun, corespunzătoare domeniului său de activitate.

Statutul aprobat de Congresul de constituire al Uniunii este actul constitutiv al acesteia. Modificarea și completarea Statutului Uniunii între congrese se face de către Consiliul Uniunii, după consultarea Adunărilor generale ale Camerelor. Organele de conducere ale Uniunii sunt: a) Congresul; b) Consiliul Uniunii; c) Biroul executiv al Consiliului Uniunii; d) președintele Uniunii. În organele de conducere ale Uniunii pot fi aleși notarii publici în funcție, cu o vechime efectivă în profesie de cel puțin 8 ani de la data alegerii. Membrii Colegiului director al Camerei nu pot fi membri ai Consiliului Uniunii. Fac excepție președintele Camerei, care, potrivit art. 53, face parte de drept din Consiliul Uniunii, și vicepreședintele Camerei sau un alt membru desemnat în acest sens, numai în situația în care îl reprezintă pe președinte. Mandatul organelor alese ale Uniunii începe la data de 1 ianuarie a anului calendaristic următor celui în care s-au organizat alegerile, la fel ca și în cazul Camerelor.

Congresul este constituit din reprezentanții notarilor publici, aleși de Adunarea generală a fiecărei Camere, potrivit normei de un reprezentant la 10 notari publici în funcție, la care se adaugă membrii Consiliul Uniunii, precum și vicepreședinții colegiilor directoare ale Camerelor. În situația în care nu sunt aleși ca reprezentanți ai Camerei la Congres, membrii Consiliului de disciplină, ai Comisiei de cenzori și ai Consiliului de administrație al Casei de Asigurări participă fără drept de vot la lucrările Congresului. Congresul se întrunește în sesiuni ordinare și extraordinare. Congresul se întrunește în sesiune ordinară, de regulă, anual și în sesiune extraordinară, la cererea Consiliului Uniunii sau a Camerelor, dacă aceasta reprezintă cel puțin o treime din numărul notarilor publici. Convocarea Congresului se face de către Biroul executiv al Consiliului Uniunii cu cel puțin 60 de zile înainte de data stabilită, prin înștiințarea în scris a Camerelor și prin publicarea într-un ziar central a datei, locului și ordinii de zi. Colegiile directoare ale Camerelor sunt obligate să comunice data, locul de desfășurare a Congresului și ordinea de zi a acestuia tuturor notarilor publici în funcție din Cameră. Camerele sunt obligate să comunice Uniunii lista nominală cu delegații la Congres, de regulă, cu cel puțin 15 zile înainte de Congres. Congresul este legal constituit în prezența a două treimi din numărul delegaților săi și adoptă hotărâri cu majoritatea simplă a delegaților prezenți. Delegații la congres au libertatea să își exprime votul ținând cont de strategia și interesele profesiei (art. 53 alin. 1-8 din lege).

Congresul notarilor publici are, după caz, potrivit art. 53 alin. 9 din lege, următoarele atribuții: a) adoptă, prin hotărâre, completarea sau modificarea Statutului Uniunii și a Statutului Casei de Asigurări a Notarilor Publici, cu excepția modificărilor adoptate între congrese de către Consiliul Uniunii, în condițiile art. 52 alin. 6; b) adoptă Codul deontologic al notarilor publici, completările și modificările care i se aduc în condițiile stabilite prin statut; c) validează, prin hotărâre, alegerea reprezentanților Camerelor și a supleanților acestora în Consiliul Uniunii, în condițiile stabilite prin statut; d) validează, prin hotărâre, alegerea, dintre membrii Consiliului Uniunii, a președintelui și vicepreședinților, în condițiile stabilite prin statut; e) validează, prin hotărâre, alegerea membrilor Consiliului de disciplină, în condițiile stabilite prin statut; f) dezbate probleme profesionale de interes general și adoptă, cu majoritate simplă, rezoluții cu privire la problemele dezbătute; g) aprobă raportul Consiliului Uniunii și al Comisiei de Cenzori, execuția bugetară și descărcarea de gestiune; h) îndeplinește orice alte atribuții date în competența sa prin lege, regulament sau statut. Hotărârile și rezoluțiile cu caracter normativ intern, administrativ-organizatoric, sunt obligatorii pentru notarii publici. Congresul poate delega unele dintre atribuțiile sale Consiliului Uniunii, în condițiile stabilite prin statut.

În cadrul Uniunii se constituie și funcționează, potrivit art. 54 din lege: a) Institutul Notarial Român; b) Casa de Asigurări a Notarilor Publici; c) Casa de Pensii a Notarilor Publici; d) Centrul Național de Administrare a registrelor Naționale Notariale; e) Comisia de cenzori; f) Consiliul de disciplină; g) Corpul de control; h) redacția Buletinului Notarilor Publici; i) comisiile de specialitate ale Consiliului Uniunii; j) aparatul de specialitate și administrativ; k) Registrul național de evidență a notarilor publici, în care se înregistrează notarii publici și formele în care aceștia își exercită profesia. La nivelul Uniunii se pot înființa și alte organisme, potrivit legii, statutului profesiei sau actelor normative cu caracter intern.

Consiliul Uniunii este constituit din reprezentanții fiecărei Camere, aleși potrivit următoarei norme de reprezentare: a) un reprezentant, pentru Camerele cu până la 200 de notari publici în funcție; b) 2 reprezentanți, pentru Camerele care au între 201 și 400 de notari publici în funcție; c) 3 reprezentanți, pentru Camerele care au peste 400 de notari publici în funcție. Odată cu alegerea reprezentanților, Camerele aleg și supleanții acestora. Supleanții înlocuiesc de drept reprezentanții Camerelor în Consiliul Uniunii, ori de câte ori aceștia nu își pot exercita mandatul. Președinții Camerelor fac parte de drept din Consiliul Uniunii, cu drept de vot. Dintre membrii Consiliului Uniunii se aleg președintele și 3 vicepreședinți, în condițiile stabilite prin statut. După alegerea președintelui și a celor 3 vicepreședinți, supleanții acestora devin membri ai Consiliului Uniunii. Funcțiile de președinte, de prim-vicepreședinte și de vicepreședinte sunt incompatibile cu funcțiile de președinte al Camerei sau reprezentant în Consiliul Uniunii. Dintre cei 3 vicepreședinți, Consiliul Uniunii alege un prim-vicepreședinte, în condițiile stabilite prin statut. Durata mandatului membrilor Consiliului Uniunii, al președintelui, prim-vicepreședintelui și al vicepreședinților este de 4 ani. Reprezentanții Camerelor în Consiliul Uniunii, precum și președintele, prim-vicepreședintele și

vicepreședinții Consiliului beneficiază de indemnizație și de alte drepturi stabilite prin acte normative interne. Consiliul Uniunii se convoacă, de regulă, trimestrial în ședințe ordinare ori de câte ori este nevoie, în ședințe extraordinare, de către președinte. Consiliul Uniunii este legal constituit în prezența a două treimi din numărul membrilor săi și adoptă hotărâri cu votul majorității simple a membrilor prezenți. În caz de egalitate de voturi, votul președintelui este decisiv în adoptarea hotărârii (art. 55 din lege).

Consiliul Uniunii are, în principal, potrivit art. 56 alin. 1 din lege, următoarele atribuții: a) propune ministrului justiției actualizarea numărului de posturi de notar public și posturile destinate concursului de schimbări de sedii; a') aprobă numărul de locuri destinate dobândirii calității de notar stagiar, cu consultarea Colegiilor directoare; b) propune ministrului justiției aprobarea regulamentului privind condițiile de desfășurare a examenelor de dobândire a calității de notar public; c) propune ministrului justiției onorariile minimale pentru actele și procedurile notariale îndeplinite în exercitarea funcției de către notarii publici, având în vedere următoarele criterii: 1. timpul și volumul de muncă solicitată pentru îndeplinirea actului sau procedurii; 2. natura, noutatea și dificultatea actului sau procedurii; 3. obținerea de date și informații suplimentare sau conlucrarea cu experți ori cu alți specialiști impusă de natura, obiectul, complexitatea și dificultatea actului; 4. constrângerile de timp în care notarul este obligat de împrejurările actului sau procedurii să acționeze pentru a asigura servicii legale performante; 5. termenele de arhivare a actelor și procedurilor notariale; 6. locul îndeplinirii actului sau procedurii; 7. răspunderea notarului public, prin raportare și la valoarea actului sau procedurii; d) stabilește cotele de contribuție ale birourilor notarilor publici la Cameră, precum și cele ale Camerelor la Uniune, potrivit statutului acesteia; e) reprezintă Uniunea, prin președintele Consiliului Uniunii, în raporturile cu terții, pe plan intern și internațional; f) adoptă modificările sau completările la Statutul Casei de Asigurări a Notarilor Publici și al Casei de Pensii a Notarilor Publici; g) aprobă modificările și completările Statutului Uniunii între congrese, după consultarea adunărilor generale ale Camerelor; h) soluționează contestațiile împotriva hotărârilor Consiliului de disciplină; i) adoptă, modifică și completează Regulamentul Consiliului de disciplină; j) adoptă, modifică și completează Regulamentul de organizare și funcționare al INR; k) organizează, la nivel național, programe care vizează alinierea practicilor notariale la exigențele internaționale; l) adoptă uzanțele profesionale potrivit Codului civil, republicat, cu modificările ulterioare; m) aprobă bugetul de venituri și cheltuieli, execuția bugetară și descărcarea anuală de gestiune a președintelui; n) stabilește, prin hotărâre, indemnizațiile reprezentanților Camerelor în Consiliul Uniunii, a președintelui, prim-vicepreședintelui și vicepreședinților Consiliului Uniunii, precum și ale membrilor Comisiei de cenzori, Consiliului de disciplină, Consiliului de administrație al Casei de Asigurări a Notarilor Publici, organelor de conducere ale INR și indemnizațiile membrilor altor organisme constituite la nivelul Uniunii; o) acordă ordine, medalii și titluri, în condițiile stabilite prin statut; p) aprobă sponsorizările și mecenatele; q) acordă ajutoare notarilor publici, în limita sumelor aprobate

în acest scop prin bugetul de venituri și cheltuieli; r) îndeplinește alte atribuții prevăzute de legislația în vigoare, statutul profesiei sau de actele normative cu caracter intern.

Consiliul Uniunii poate să delege Biroului executiv unele atribuții ale sale, în condițiile prevăzute de statut.

Biroul executiv este, potrivit art. 57 din lege, organul executiv al Consiliului Uniunii, cu activitate permanentă și de legătură cu Camerele, și se compune din 9 membri: președintele, prim-vicepreședintele, vicepreședinții și 5 membri, aleși de Consiliul Uniunii dintre membrii săi. Președintele Uniunii este și președintele Consiliului Uniunii și al Biroului executiv al Consiliului Uniunii. El se întrunește lunar în ședință ordinară și ori de câte ori este nevoie, în ședințe extraordinare, la convocarea președintelui. În îndeplinirea atribuțiilor sale, Biroul executiv al Consiliului Uniunii emite decizii executorii. El funcționează legal în prezența majorității membrilor săi și adoptă decizii cu majoritatea simplă a voturilor celor prezenți (art. 57 alin. 1-5 din lege). Potrivit art. 57 alin. 6 din lege, Biroul executiv al Consiliului Uniunii are următoarele atribuții principale: a) asigură activitatea permanentă a Consiliului Uniunii; b) propune ministrului Justiției numirea în funcție a notarului public, schimbarea sediului biroului notarial, asocierea și încetarea asocierii, suspendarea și încetarea suspendării din funcția de notar public, revocarea ori încetarea calității de notar public; c) pregătește proiectele de documente care vor fi prezentate spre dezbatere și aprobare Consiliului Uniunii; d) elaborează proiectul raportului anual al activității Uniunii; e) elaborează proiectul de buget anual al Uniunii, asigură gestionarea curentă a patrimoniului, urmărește întocmirea bilanțului financiar-contabil și executarea bugetului; f) asigură execuția bugetară și urmărește realizarea resurselor bugetului Uniunii; g) organizează serviciile proprii ale Uniunii și aprobă organigrama și statul de funcții ale personalului de specialitate și administrativ al Uniunii; h) aprobă organigrama, statul de funcții și coordonează activitatea tuturor entităților înființate în cadrul Uniunii; i) aprobă proiectul de buget anual, execuția bugetară și descărcarea de gestiune a entităților înființate în cadrul Uniunii; j) acordă, suspendă și retrage birourilor notariale, la cerere sau din oficiu, licența de funcționare; k) analizează raportul Consiliului de disciplină al Uniunii și propune măsurile ce se impun; l) analizează sinteza controlului profesional administrativ întocmită de corpul de control al Uniunii și propune măsurile ce se impun; m) rezolvă conflictele de competență dintre notarii publici din Camere diferite; n) coordonează activitatea de creare și funcționare a sistemului și rețelelor de informatizare între Uniune și Camere, precum și la nivelul birourilor notariale, potrivit programelor proprii și celor derulate în cooperare cu notariatele europene; o) coordonează atât activitatea Centrului Național de Administrare a Registrelor Naționale Notariale, denumit în continuare **CNARNN**, cât și registrele naționale notariale privind evidența actelor și procedurilor notariale și adoptă actele normative necesare funcționării acestora; p) soluționează, la solicitarea președintelui Uniunii, sesizările formulate împotriva notarilor publici sau împotriva Camerelor; q) acceptă donațiile și legatele făcute Uniunii; r) asigură ducerea la îndeplinire a hotărârilor Congresului și ale Consiliului Uniunii și supraveghează

executarea acestei hotărâri de către Camere și notarii publici, adoptând decizii corespunzătoare; s) îndeplinește alte atribuții prevăzute de lege, regulament, statut și de actele normative cu caracter intern.

Președintele Uniunii este și președintele Consiliului Uniunii și are, potrivit art. 58 alin. 2 din lege, următoarele atribuții: a) reprezintă Uniunea pe plan intern în raporturile cu autoritățile publice din România, cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, cu cele profesionale, iar în plan extern, cu organizațiile naționale și internaționale ale notarilor publici și oriunde va fi invitat oficial în calitate de președinte; b) ordonânțează cheltuielile bugetare ale Uniunii; președintele poate delega această atribuție prim-vicepreședintelui; c) convoacă și conduce ședințele Congresului, Consiliului Uniunii și ale Biroului executiv al Consiliului Uniunii; d) angajează personalul de specialitate și administrativ al Uniunii, cu respectarea organigramei și statutului de funcții, aprobate de către Biroul executiv al Consiliului Uniunii; e) exercită, în condițiile legii, acțiunea disciplinară împotriva notarilor publici; f) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege, regulament, statut și alte acte normative. În absență, președintele este înlocuit de prim-vicepreședinte, iar dacă acesta din urmă lipsește, de unul dintre vicepreședinții delegați în acest sens de președinte. Prim-vicepreședintele și vicepreședinții reprezintă Uniunea, în limitele mandatului acordat de președinte.

În cadrul Uniunii funcționează Casa de Asigurări a Notarilor Publici, cu personalitate juridică, în condițiile stabilite prin statutul acesteia, aprobat de Consiliul Uniunii. Asigurarea de răspundere civilă a notarilor publici este obligatorie și se realizează prin casa de asigurări constituită în acest scop. Notarii publici au obligația să încheie contractul de asigurare înainte de începerea activității. Limita minimă a valorii de asigurare și nivelul primei de asigurare se stabilesc anual de către Consiliul Uniunii (art. 59 din lege).

În cadrul Uniunii se înființează, se organizează și funcționează de asemenea, potrivit art. 60, INR, entitate de interes public, cu personalitate juridică, în condițiile stabilite prin statutul propriu, aprobat de Consiliul Uniunii. INR asigură perfecționarea activității notariale, pregătirea profesională inițială și, după caz, continuă a notarilor publici și a notarilor stagiați, a altor specialiști, a personalului de specialitate al birourilor notariale, al Camerelor și al Uniunii, având dreptul de a elibera diplome sau certificate de absolvire recunoscute de instituțiile publice și private abilitate. INR are sediul în municipiul București, are ștampilă care cuprinde denumirea sa și stema României și siglă proprie. INR se înființează, se organizează și funcționează în baza prezentei legi, fără îndeplinirea altor formalități. Statutul INR, Regulamentul de organizare și funcționare a acestuia, precum și modalitățile de formare profesională inițială sau, după caz, continuă a notarilor publici și a notarilor stagiați, a personalului de specialitate al birourilor notariale, al Camerelor și al Uniunii se aprobă prin hotărâre a Consiliului Uniunii. INR organizează, la solicitarea Consiliului Uniunii, examenul sau, după caz, concursul de dobândire a calității de notar stagiar, în condițiile legii și ale regulamentului de organizare și desfășurare a acestuia, aprobat de ministrul justiției, la propunerea Consiliului Uniunii. INR organizează, la solicitarea Consiliului Uniunii,

examenul de definitivat, concursul de admitere în funcția de notar public pentru persoanele care au cel puțin 6 ani vechime într-o funcție de specialitate juridică, în condițiile legii și ale regulamentului de organizare și desfășurare a acestora, aprobat de ministrul Justiției, la propunerea Consiliului Uniunii. INR organizează, la solicitarea Consiliului Uniunii, și concursul de schimbare de sediu, în condițiile legii și ale regulamentului de organizare și desfășurare a concursului, aprobat de către Consiliul Uniunii.

Pe de altă parte, în vederea administrării registrelor prevăzute la art. 163, art. 61 prevede că, în cadrul și sub autoritatea Uniunii se înființează, se organizează și funcționează CNARNN, ca entitate cu personalitate juridică, în condițiile stabilite prin regulamentul propriu, aprobat de Biroul executiv al Consiliului Uniunii. CNARNN asigură administrarea, organizarea și funcționarea registrelor naționale notariale, precum și a altor activități stabilite prin regulamentul propriu aprobat de Biroul executiv al Consiliului Uniunii. Are sediul în municipiul București. CNARNN are sigiliu propriu, care cuprinde denumirea sa și stema României, și siglă proprie și se înființează, se organizează și funcționează, fără îndeplinirea altor formalități, în baza prevederilor legii. Costurile privind verificările și înscrierile în registrele prevăzute la art. 163 vor fi suportate de părțile interesate, iar tarifele privind înscrierea și verificarea în registre se vor stabili de către Biroul executiv al Consiliului Uniunii. În cazul în care înscrierile și verificările în registrele prevăzute la art. 163 se solicită de către instituțiile publice, acestea se vor efectua cu scutire de tarif. Tarifele pentru înscriere sau verificare în registre se vor putea încasa de către notarii publici de la părți și se vor vira CNARNN în baza facturilor emise de către acesta.

În sfârșit, în scopul stabilirii și acordării pensiilor private, altele decât cele din sistemul public de pensii, sau, după caz, a ajutoarelor financiare notarilor publici, urmașilor acestora cu drepturi proprii la pensie privată și altor persoane din sistemul notarial care aderă la acest sistem de pensii, se înființează, sub autoritatea Uniunii, Casa de Pensii a Notarilor Publici, denumită în continuare **Casa de pensii**, instituție autonomă, de interes public, cu personalitate juridică, buget și organe de conducere proprii, în condițiile stabilite prin statutul acesteia, aprobat de Consiliul Uniunii.

La nivelul Uniunii Notariale a Notarilor Publici se țin, potrivit art. 115 din Regulament, în format electronic sau pe suport de hârtie, următoarele registre și evidențe: a) registrul general de corespondență și mapele cuprinzând documentele înregistrate în acesta, în care se înregistrează toate documentele care nu se regăsesc în celelalte registre; b) registrul național de evidență a notarilor publici, denumit RNENP, în care se înregistrează toate documentele cu privire la evidența notarilor publici și licența de funcționare, precum și mapele cuprinzând documentele înregistrate în acestea; c) registrul de evidență a hotărârilor și rezoluțiilor Congresului Notarilor Publici; d) registrul de evidență a hotărârilor Consiliului Uniunii; e) registrul de evidență a deciziilor Biroului executiv; f) registrul de evidență a dispozițiilor președintelui Uniunii; g) registrul de evidență a stenogramelor ședințelor organelor de conducere; h) registrul de evidență a

specimenelor de semnătură pentru persoanele care aplică apostila și supralegalizarea la nivelul Camerelor; i) registrul de audiențe; j) registrul de evidență a contractelor încheiate de Uniune și a facturilor emise de Uniune și de furnizori; k) registrele pentru evidența activității financiar-contabile și de personal prevăzute de lege și mapele aferente acestora; l) registrele pentru evidența activității arhivistice prevăzute de lege; m) registrul de evidență a sigiliilor și siglelor Camerelor și Uniunii.

La nivelul Uniunii se țin, potrivit art. 163 din lege și art. 117 alin. 1 din Regulament, în format electronic, și următoarele registre și evidențe, administrate de către CNARNN:

a) Registrul național notarial de evidență a succesiunilor (RNNEOS), în care se înregistrează cauzele succesoriale privind cetățenii români, străini sau apatrizi cu ultimul domiciliu în străinătate, de pe urma cărora au rămas bunuri în România; b) Registrul național notarial de evidență a liberalităților (RNNEL), în care se înregistrează toate actele de donație, dispozițiile testamentare, revocarea lor, precum și retractarea revocării acestora; c) Registrul național notarial de evidență a opțiunilor succesoriale (RNNEOS), în care se înregistrează toate actele notariale referitoare la acceptarea, respectiv, renunțarea la moștenire; d) Registrul național notarial de evidență a procurilor și revocărilor acestora (RNNEPR), în care se înregistrează procurile/mandatele date în scopul încheierii de acte și îndeplinirii de proceduri notariale, precum și actele de revocare a acestora; e) Registrul național notarial de evidență al regimurilor matrimoniale (RNNRM), în care se înscrie, pentru opozabilitate față de terți, regimul matrimonial ales de soți; f) Registrul național notarial de evidență a creditorilor persoanelor fizice și a opozițiilor la efectuarea partajului succesoral (RNNEC), în care se înscriu, pentru opozabilitate față de terți, cererile creditorilor cu privire la creanțele pe care le au față de o persoană fizică; g) Registrul național de publicitate a măseilor patrimoniale afectate exercitării în mod individual a profesiei (RNPM), în care se înscriu în condițiile art. 33 din Codul civil actele de constituire a maselor patrimoniale.

2.4. Statutul notarilor publici

2.4.1. Poziția notarului public

Vorbind de partenerii și auxiliarii justiției, notarul, alături de procuror, avocat, consilier juridic și executor judecătoresc, reprezintă un partener al justiției. Nici nu s-ar putea altfel, chiar dacă notarul nu participă personal ca avocatul sau consilierul juridic la ședința de judecată, din moment ce, pe de o parte, actele întocmite de el sunt de foarte multe ori avute în vedere de judecători pentru soluționarea litigiilor, iar pe de altă parte notarul rezolvă, la solicitarea celor interesați, o gamă largă de cereri de natură necontencioasă. Față de regulile după care își îndeplinește atribuțiile, la care ne vom referi în secțiunea următoare, se poate aprecia

într-adevăr că notarul este „magistrat” în materie necontencioasă¹⁴. După cum se precizează în art. 6 din Codul deontologic al notarilor, caracterul necontencios al activității notariale o separă esențial de activitatea pe care o îndeplinesc organele de justiție. Condiția ca activitatea nelitigioasă să nu se transforme în contencios constă în pregătirea, integritatea, imparțialitatea și înțelepciunea notarului de a nu încălca acele valori care să declanșeze litigiul, dar și în arta de a le armoniza, pentru obținerea rezultatului urmărit de părți și ocrotit de lege. După cum am arătat însă, mai nou, notarul a dobândit și atribuții contencioase în cadrul arbitrajului care poate funcționa pe lângă Camere, deci specificul de „magistrat” în materie necontencioasă a fost serios atenuat.

Deși partener al justiției la fel ca și procurorul, avocatul și consilierul juridic, notarul se deosebește, în afară de rolul diferit avut, și pe planul poziției sale, atât de procuror, care este un reprezentant al puterii executive, cu o poziție specială, independent în raport cu alte autorități, cât și de avocat, care exercită o profesie liberală, dar și de consilierul juridic, care se află în raporturi de muncă cu persoana juridică pe care o reprezintă. Potrivit art. 3 alin. 1 din Legea nr. 36/1995, notarul public este investit să îndeplinească un serviciu de interes public și are statutul unei funcții autonome, iar art. 7 stabilește că actul îndeplinit de notarul public, purtând sigiliul și semnătura acestuia, este de autoritate publică și are forța probantă și, după caz, executorie, prevăzută de lege. Din aceste texte, ca și din art. 30 al legii, rezultă deci deosebirea față de avocat, deoarece notarul, însărcinat de lege cu apărarea unor interese private, exercită autonom o profesie liberală, dar este totuși titularul unui serviciu public, iar actele sale sunt de autoritate publică¹⁵.

După cum se subliniază și în doctrina franceză¹⁶, statutul notarului constituie principala originalitate a unei instituții care se situează la mijlocul drumului între funcția publică și profesia liberală: notarul este un ofițer (funcționar) public, fără a fi nevoie pentru aceasta să fie funcționar; el este titularul unei profesii libere, fără a fi eliberat pentru aceasta de tutela statului. Ruptura de stat nu poate fi totală, ca și în cazul avocatului, deoarece notarul este titularul unei delegații din partea puterii publice de a da forță deosebită actelor sale, la fel ca cele care provin de la un funcționar public. Așa se poate înțelege mai bine de ce notarul public este numit de ministrul justiției, este supus controlului statului și ținut de obligații proprii serviciilor publice. Pe de altă parte, el nu este funcționar public, ci titularul unei profesii libere, deoarece există libertatea publicului de a-și alege notarul; biroul notarial, cu toate mijloacele sale nu constituie un bun public dat în exploatare sau concesionat notarului, ci este rezultatul eforturilor proprii ale notarului; prestează servicii de natură necomercială, fiind supus regimului fiscal pentru profesiile libere, exercitată individual sau în cadrul unei societăți profesionale.

¹⁴ P. Tănase, *Instituția notarului public – mijloc de ocrotire a drepturilor și intereselor constituționale ale persoanelor*, comunicare la reuniunea științifică cu tema „Constituția României – retrospectivă și perspectivă”, organizată de către Curtea Constituțională cu ocazia Zilei Constituției României, 8 decembrie 1996.

¹⁵ Vezi mai pe larg M. Mihail, *loc. cit.*, p. 15-20.

¹⁶ J. Rioufol, F. Rico, *op. cit.*, p. 101-109.

În sfârșit, în aceeași manieră a fost definit notarul și prin rezoluția adoptată în unanimitate de notariatele membre ale Uniunii Europene în martie 1990 la Madrid: „Notarul este un *ofțier public* având primită o *delegație de autoritate din partea statului* pentru a conferi caracter de *autenticitate* actelor al căror *autor* este, garantând *conservarea, forța probantă și forța executorie* a anumitor acte”¹⁷.

Putem spune, față de aceste precizări, că poziția notarului public este mai apropiată de cea a executorului judecătoresc. Și acesta exerce o profesie liberă, dar potrivit art. 2 alin. 1 din Legea nr. 188/2000, executorii judecătorești sunt învestiți să îndeplinească un serviciu de interes public, iar în alin. 2 se prevede că actul îndeplinit de executor, în limitele competențelor legale, purtând ștampila și semnătura acestuia, precum și numărul de înregistrare și data, este un act de autoritate publică și are forța probantă prevăzută de lege. Tocmai de aceea și executorul judecătoresc este numit, suspendat sau revocat de către ministrul justiției.

2.4.2. Drepturile notarilor publici

Drepturile notarilor sunt prevăzute de art. 63-67 din lege. Astfel:

a) notarii publici își exercită personal profesiunea și se bucură de stabilitate în funcție, neputând fi mutați în altă localitate fără acordul lor¹⁸;

b) notele și lucrările cu caracter profesional aflate asupra notarului public sau în biroul său, pentru asigurarea secretului profesional, sunt inviolabile, acestea putând fi verificate sau ridicate numai în condițiile legii și în conformitate cu prevederile C. proc. pen.;

c) contactul profesional dintre notarul public și clientul său nu poate fi restrâns¹⁹;

d) să primească onorariu pentru fiecare act sau procedură notarială îndeplinită, în condițiile legii. Notarii publici au dreptul la onorariu pentru fiecare act sau procedură notarială îndeplinită, în conformitate cu art. 56 alin. 1 lit c, pe care le-am examinat mai devreme, dar, prin excepție, la propunerea Consiliului Uniunii, ministrul Justiției poate stabili acte și proceduri notariale pentru care onorariul se stabilește liber, între notarul public și solicitant (art. 66);

e) să aleagă și să fie ales în organele de conducere ale Uniunii și ale Camerelor, în condițiile prevăzute în statut;

f) să se adreseze organelor Uniunii și ale Camerelor și să primească informațiile solicitate în condițiile stabilite prin statut sau actele normative interne;

g) să poarte însemnele Uniunii și ale Camerelor;

h) să beneficieze de concediu de odihnă, anual, în condițiile stabilite prin statut. Potrivit art. 68, notarul are dreptul la concediu de odihnă de 30 de zile lucrătoare, în condițiile stabilite prin statut și cu înștiințarea Camerei asupra perioadei;

¹⁷ A se vedea *Code européen de déontologie notariale*, în VIP (Vie professionnelle – notaires, revue du Conseil Supérieur du Notariat), 1995/5 – nr. 175, p. 27.

¹⁸ Pentru condițiile în care notarul își poate schimba sediul biroului notarial, vezi art. 49-52 din regulament.

¹⁹ Pentru situațiile în care clientul se află în stare de arest sau detenție, vezi art. 65 din lege.

- i) să beneficieze de drepturile de asigurări sociale pe baza contribuției la sistemul asigurărilor sociale de stat și/sau la sistemul privat, în condițiile legii;
- j) să aibă acces la toate datele care privesc organizarea administrativă a activității notariale, atât la nivelul Camerelor, cât și al Uniunii;
- k) să adere individual la Uniunea Internațională a Notariatului;
- l) să participe, la cerere, la ședințele organelor Camerelor și ale Uniunii, atunci când are un interes propriu, în vederea susținerii acestuia;
- m) să beneficieze de sprijin financiar în caz de întrerupere a activității biroului din cauza incapacității temporare de muncă;
- n) să beneficieze, la cerere, de asistență juridică din partea Uniunii, prin personalul de specialitate, în cauzele care au legătură cu activitatea profesională;
- o) să participe la manifestări profesionale organizate în țară și în străinătate;
- p) să beneficieze de orice alte drepturi prevăzute de lege și statut;
- r) notarul public își poate face cunoscute datele profesionale atât cu privire la persoana sa, cât și cu privire la locul unde își exercită funcția, în condițiile stabilite prin statutul profesiei.

2.4.3. Îndatoririle notarilor publici. Răspunderea civilă. Reguli deontologice

Obligațiile notarilor sunt stabilite prin statut, dar, există prevederi și în lege. Astfel, potrivit art. 69, notarii publici și personalul birourilor notariale au obligația să păstreze secretul profesional cu privire la actele și faptele despre care au luat cunoștință în cadrul activității lor, chiar și după încetarea funcției, cu excepția cazurilor în care legea sau părțile interesate îi eliberează de această obligație. Notarul public chemat ca martor în fața unei instanțe judecătorești sau a unui organ de urmărire penală poate fi scutit de păstrarea secretului profesional numai de cei interesați în apărarea secretului, potrivit legii (art. 317 alin. 1 și 2 NCP, art. 79 C. proc. pen., respectiv art. 116 din C. proc. pen.). În condițiile legii, înscrisurile originale aflate în arhiva biroului notarului public pot fi cercetate, cu citarea părților, de un judecător, delegat în acest scop sau, dacă înscrisul se găsește în altă localitate, prin comisie rogatorie. Instanța poate cere și copii certificate ale acestora, dar dacă procedura verificării înscrisurilor o impune, ea va putea ordona prezentarea înscrisurilor originale (inclusiv testamente originale) pentru efectuarea expertizei grafoscopice în laboratoarele de specialitate dacă expertiza actului nu se poate efectua la sediul arhivei (art. 299 NCP).

Tot ca o îndatorire, art. 70 prevede că notarul public nu poate absenta mai mult de 5 zile consecutiv, fără a asigura funcționalitatea biroului său, în condițiile legii.

În sfârșit, art. 71 din lege prevede că notarul public are următoarele obligații:

- a) să respecte dispozițiile legii, ale regulamentelor, ale Statutului Uniunii, Statutului Casei de Asigurări a Notarilor Publici și ale Codului deontologic al notarilor publici;

b) să respecte hotărârile organelor alese ale Uniunii, ale Camerelor, precum și ale comisiilor de specialitate sau ale altor entități create la nivelul Uniunii, să îndeplinească sarcinile ce i-au fost încredințate și să acționeze pentru realizarea scopului Uniunii;

c) să participe la ședințele organelor de conducere din care face parte;

d) să participe la ședințele adunărilor generale ale Camerelor;

e) să participe la manifestări profesionale organizate de uniune, de Camere și de alte organizații interne și internaționale având scopuri și principii similare;

f) să păstreze față de terți confidențialitatea dezbaterilor, opiniilor și voturilor exprimate în cadrul organelor de conducere;

g) să aibă un comportament demn în exercitarea funcției;

h) să își perfecționeze continuu pregătirea profesională, participând la programe de pregătire profesională organizate de INR, potrivit regulamentului de organizare și funcționare aprobat de consiliul Uniunii. Această obligativitate există și pentru personalul de specialitate al birourilor notariale;

i) să asigure pregătirea profesională a notarilor stagieri repartizați de către Colegiul director al Camerei, precum și a personalului angajat;

j) în termenele prevăzute în statut, să achite contribuțiile profesionale, să comunice Camerei din care face parte și Uniunii situația statistică lunară prevăzută în statut;

k) să își declare domiciliul fiscal în România.

Cheltuielile profesionale efectuate în condițiile alin. 1 sunt deductibile, în condițiile legii.

Pentru încălcarea obligațiilor sale profesionale, răspunderea civilă a notarului public poate fi angajată în condițiile legii civile, pentru încălcarea obligațiilor sale profesionale, atunci când acesta a cauzat cu vinovăție sub forma relei-credințe un prejudiciu, stabilite prin hotărâre judecătorească definitivă potrivit art. 72 din lege. Sediul materiei cu privire la răspunderea patrimonială îl constituie art. 1258 C. civ. care stipulează că în cazul anulării sau constatării nulității contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea prejudiciilor suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie. Acest text legal instituie o răspundere civilă specială a notarului public pentru fapta proprie, răspundere care este circumstanțiată, din punct de vedere legal, în funcție de natura activității notariale și scopul urmărit prin instituirea acestei răspunderi²⁰. Nu întâmplător se spune în doctrină că profesia de notar este o profesie responsabilă²¹. De aceea este nevoie de o asigurare de răspundere profesională, care se realizează prin Casa de asigurări constituită în acest scop. În art. 71 alin. 1 lit. a, se înscrie pentru membrii Uniunii obligația de a respecta și Codul deontologic al notarilor publici. El a fost adoptat în anul 2001, dar desigur va fi reactualizat. În doctrina noastră²² au apărut de mult preocupări

²⁰ Pentru detalieri a se vedea C. C. Dinu, *Instituții judiciare*, Tr. C. Briciu, P. Pop, Ed. C. H. Beck, 2016, p. 495-497.

²¹ J. Rioufol, F. Rico, *op. cit.*, p. 107-108.

²² A se vedea N. Bucur, *Considerații referitoare la instituția notarilor publici și deontologia profesională*, în *Buletinul...* nr. 4/1995, p. 60-61.

În acest sens, în alte țări s-au elaborat lucrări speciale²³, iar la nivelul Uniunii Europene un Cod al deontologiei a fost adoptat de Conferința notariatelor Uniunii Europene, în februarie 1995, la Napoli²⁴.

Fără a intra în detalii, din aceste documente, ca și din Codul deontologic al notarilor publici din România, se pot desprinde câteva reguli care sunt aplicabile: notarii publici au obligația de loialitate și integritate față de clienți, de stat și de confrăți; notarii sunt datori să acorde consultații și să instrumenteze în condiții de totală echidistanță, imparțialitate și independență; notarii trebuie să respecte confidențialitatea și secretul profesional; notarii sunt datori să se ocupe de actualizarea propriilor lor cunoștințe profesionale, să vegheze și să încurajeze perfecționarea colaboratorilor; notarii au obligația de a nu face acte de concurență ilicită și de a asigura publicitatea biroului lor numai în condițiile legii; în întreaga lor activitate, notarii trebuie să respecte principiul adevărului, echității și bunei-credințe, principiul legalității actului și procedurilor notariale, principiul libertății contractuale, circumscris doar ordinii pozitive de drept și bunelor moravuri. În art. 13 din Codul deontologic se pretinde notarului să respecte următoarele zece precepte: 1) să onoreze funcția pe care o îndeplinește; 2) dacă are cea mai mică îndoială cu privire la ceea ce face, să se abțină; 3) să așeze adevărul mai presus de orice; 4) să lucreze cu prudență; 5) să studieze cu pasiune; 6) să consilieze cu bună-credință; 7) să se inspire din principiul echității; 7) să se conducă după lege; 9) să exercite profesia cu demnitate; 10) să-și amintească faptul că misiunea notarului este aceea de a evita litigiile dintre oameni.

În general, aceste cerințe, ca și toate îndatoririle notarului, capătă valențe noi dacă ne gândim că într-o perspectivă, pe care o dorim cât mai apropiată, familia românească va avea, alături de avocat și medic, și notarul său, al cărui rol a fost surprins atât de bine în doctrina franceză²⁵ pentru economia de piață; creator și conservator al titlurilor de proprietate, notarul poate garanta proprietatea contra tulburărilor de evicțiune; sfătuitoare și redactor imparțial, el poate să facă cunoscute fiecăruia drepturile sale și să dea forță juridică voințelor individuale; confident al familiei, artizan al transmisiunii patrimoniului acesteia, el este garantul liniștii familiei. Paleta sa de activitate se poate întinde așadar de la consultații juridice la negocieri, apoi redactarea actelor și îndeplinirea unor formalități administrative, până la executarea actelor (gestiune, conservare).

2.4.4. Răspunderea disciplinară a notarilor publici

Răspunderea disciplinară a notarului public intervine pentru abaterile prevăzute de art. 73 din lege, respectiv:

a) încălcarea competenței generale, materiale și teritoriale stabilite prin lege;

²³ Vezi Consiglio Nazionale del Notariato, *Deontologia notariale*, Roma, 1994 (extrase din Buletinul... nr. 2/1996, p. 13-16).

²⁴ Code européen..., loc. cit., p. 26-28.

²⁵ R. Rioufol, F. Rico, op. cit., p. 21.

b) nerespectarea dispozițiilor, deciziilor și hotărârilor organelor de conducere ale Uniunii și ale Camerelor, emise în condițiile legii;

c) nerespectarea normelor și instrucțiunilor privind metodologia de lucru cu registrele naționale notariale administrate de CNARNN;

d) îndeplinirea, în mod repetat, a actelor și procedurilor notariale, cu nerespectarea dispozițiilor legale prevăzute pentru valabilitatea actului sau procedurii notariale în cauză, ori îndeplinirea acestora cu încălcarea dispozițiilor art. 9, text pe care l-am avut în chiar primul paragraf al acestui capitol;

e) întârzierea nejustificată sau neglijența în efectuarea lucrărilor;

f) lipsa nejustificată de la birou, în mod repetat;

g) comportament și atitudine necorespunzătoare în exercitarea activității profesionale;

h) orice manifestare de natură a aduce atingere prestigiului profesiei săvârșită în exercițiul funcției ori în legătură cu aceasta sau în afara exercițiului funcției;

i) neachitarea integrală și la scadență a contribuțiilor profesionale, precum și a primei de asigurare, conform contractului de asigurare;

j) sustragerea sau refuzul de a se supune controlului profesional administrativ;

k) încălcarea obligațiilor legale cu privire la păstrarea secretului profesional;

l) folosirea ori acceptarea, în orice mod, direct sau indirect, a mijloacelor neloiale de atragere a clientelei, așa cum sunt definite în Codul deontologic al notarilor publici;

m) desfășurarea unor activități incompatibile cu calitatea de notar public, potrivit legii;

n) refuzul nejustificat sau neglijența în efectuarea și comunicarea operațiunilor prevăzute de lege pentru funcționarea sistemului informatizat al Camerei și al Uniunii;

o) nerespectarea dispozițiilor legale cu privire la stabilirea, încasarea și, după caz, virarea impozitelor, tarifelor și onorariilor;

p) nedepunerea la termen a situației statistice și a altor date solicitate de Cameră sau de Uniune;

q) refuzul nejustificat de a întocmi un act notarial în afara sediului biroului notarial, iar în cazuri temeinic justificate, și în afara programului normal de lucru;

r) neîndeplinirea obligației de a participa la formele de pregătire profesională continuă organizate prin INR, la intervalele de timp stabilite prin regulament;

s) neîndeplinirea obligației de a participa la formele de pregătire profesională, dispusă în condițiile art. 71 alin. 2, în cazul aplicării sancțiunilor disciplinare pentru abaterile de la lit. a, d, e, k, n și r;

ș) nerespectarea dispozițiilor Codului deontologic al notarilor publici;

t) absențe nejustificate de la adunările generale ale Camerelor și de la acțiunile organizate de Colegiul director al Camerei sau organele de conducere ale Uniunii;

ț) nerespectarea dispozițiilor art. 41 alin. 3 și/sau continuarea activității după aplicarea sancțiunii suspendării din exercițiul funcției;

u) refuzul nejustificat de a îndeplini actele și procedurile repartizate de președintele Camerei din care face parte.

Acțiunea disciplinară se exercită de ministrul justiției, de președintele Uniunii sau de Colegiul director al Camerei și se judecă de Consiliul de disciplină din cadrul Uniunii. Ea poate fi exercitată în termen de 6 luni de la data luării la cunoștință a săvârșirii abaterii, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârșirii acesteia. Curgerea termenului de prescripție pentru promovarea acțiunii disciplinare se suspendă dacă împotriva notarului public s-a înregistrat o plângere penală având ca obiect săvârșirea aceleiași fapte, până la soluționarea procesului penal. Dacă după introducerea acțiunii disciplinare a fost înregistrată o plângere penală având ca obiect săvârșirea aceleiași fapte, acțiunea disciplinară se suspendă până la soluționarea procesului penal. Acțiunea se exercită numai după efectuarea cercetării prealabile de către inspectori din cadrul Ministerului Justiției sau, după caz, din cadrul Uniunii ori de către Colegiul director al Camerei. În cadrul cercetării prealabile, citarea celui în cauză este obligatorie, acesta fiind îndreptățit să ia cunoștință de conținutul dosarului de cercetare disciplinară și să își formuleze apărarea. Neprezentarea sau refuzul celui cercetat de a formula apărări nu împiedică finalizarea cercetării (art. 74 alin. 1-3 și 13-14).

Consiliul de disciplină funcționează ca organ de jurisdicție la nivel național, în baza regulamentului aprobat de Consiliul Uniunii. Consiliul de disciplină este compus din câte un reprezentant al fiecărei Camere, ales de Adunarea generală a Camerei. Mandatul membrilor Consiliului de disciplină este de 4 ani și începe de la data de 1 ianuarie a anului calendaristic următor validării acestora de către Congres. Membrii Consiliului de disciplină pot fi numai notari publici cu o vechime de minimum 10 ani într-o funcție de specialitate juridică, dar nu mai puțin de 5 ani în funcția de notar public. Ministrul justiției sau, după caz, președintele Uniunii ori Colegiul director al Camerei, pe baza rezultatului cercetării prealabile, formulează acțiunea disciplinară pe care o înaintează Consiliului de disciplină în termen de 60 de zile de la data primirii rezultatului cercetării prealabile. Acesta citează părțile și, în cazul în care constată că sunt necesare verificări suplimentare, poate solicita ministrului Justiției sau, după caz, președintelui Uniunii ori Colegiului director al Camerei completarea cercetării disciplinare. Completarea cercetării prealabile se face în termen de 60 de zile de la primirea solicitării de completare. Acțiunea disciplinară se soluționează printr-o hotărâre motivată, care se comunică părților și Camerei în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea cel cercetat, în termen de 10 zile de la pronunțare. Hotărârea prin care se soluționează acțiunea disciplinară cuprinde, în principal, următoarele: a) descrierea faptei care constituie abatere disciplinară și încadrarea juridică a acesteia; b) temeiul de drept al aplicării sancțiunii; motivele pentru care au fost înlăturate apărărilor formulate de notarul public; d) sancțiunea aplicată și motivele care au stat la baza aplicării acesteia; e) calea de atac și termenul în care hotărârea poate fi atacată; f) instanța competentă să judece calea de atac. Aceste prevederi se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă privind cuprinsul hotărârii (art. 74 alin. 4-9).

Împotriva hotărârii Consiliului de disciplină notarul public, respectiv titularii acțiunii disciplinare prevăzuți la alin. 1 pot face contestație în termen de 15 zile de la comunicare, la Consiliul Uniunii. Ea se soluționează de Consiliul Uniunii prin hotărâre. În cazul în care acțiunea disciplinară a fost exercitată de președintele Uniunii sau de Colegiul director al Camerei, președintele Uniunii sau, după caz, reprezentanții Camerei respective în Consiliul Uniunii nu vor participa la soluționarea contestației. Hotărârea Consiliului de disciplină poate fi atacată cu contestație la Consiliul Uniunii în termen de 15 zile de la comunicare. Împotriva hotărârii Consiliului Uniunii se poate formula contestație la secția de contencios administrativ a Curții de Apel București, în termen de 15 zile de la comunicare.

Hotărârea prin care notarul public a fost sancționat disciplinar, rămasă definitivă, se comunică, de îndată, de către Uniune sau, după caz, de către instanța de judecată compartimentului de specialitate din Ministerul Justiției și Camerei în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea notarul public (art. 74 alin. 10-12).

Sancțiunile disciplinare se aplică în raport cu gravitatea abaterii disciplinare săvârșite și, potrivit art. 76, sunt următoarele: a) avertisment scris; b) amendă de la 5.000 lei la 40.000 lei, care se face venit la bugetul Uniunii; c) suspendarea notarului public din exercițiul funcției pe o durată de cel mult 6 luni; d) excluderea notarului public din profesie. În cazul abaterilor prevăzute la art. 73 lit. a), d), e), k), n), r) și s), Consiliul de disciplină poate dispune și obligarea notarului public sancționat să urmeze, în termen de 3 luni de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care acesta a fost sancționat, una dintre formele de pregătire profesională în cadrul INR. Hotărârea definitivă constituie titlu executoriu.

Dispoziții referitoare la răspunderea disciplinară sunt prevăzute și în Regulament (art. 196-210).

2.4.5. Procedura medierii și arbitrajului pentru soluționarea litigiilor interprofesionale

Litigiile dintre notarii publici cu privire la exercitarea profesiei, relațiile profesionale, cele dintre asociați sau care privesc conlucrarea dintre diferitele forme de exercițiu a profesiei sunt supuse, anterior oricărei alte proceduri judiciare, medierii sau, după caz, arbitrajului efectuate de către Colegiul director al Camerei în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea notarii publici, iar litigiile dintre notarii publici din Camere diferite, cele dintre notarii publici și Camere, cele dintre Camere, cele dintre Camere, notarii publici și Uniune, precum și cele dintre Camere și Uniune sunt supuse, anterior oricărei alte proceduri judiciare, medierii sau, după caz, arbitrajului efectuate de către Consiliul Uniunii.

Petentul va sesiza președintele Colegiului director al Camerei sau, după caz, președintele Consiliul Uniunii printr-o cerere în care va expune obiectul litigiului și procedura aleasă. Ea va fi comunicată părții reclamate, care va fi invitată

să își precizeze, în scris, punctul de vedere. Procedura de desfășurare a arbitrajului sau medierii este stabilită prin regulamentul de aplicare a legii. După unele dispoziții comune (art. 289-290), se reglementează distinct procedura medierii (art. 291-292) și procedura arbitrajului (art. 293-294).

Secțiunea a 3-a. Procedura actelor notariale²⁶

3.1. Reguli comune tuturor actelor notariale

3.1.1. *Constatarea identității, domiciliului și capacității părților*

Potrivit art. 77 alin. 5 din lege, în cadrul lucrărilor de îndeplinire a actelor, notarul stabilește identitatea, domiciliul și capacitatea părților. De la această regulă fac excepție numai procedurile notariale privitoare la certificările de dată certă, legalizările de copii și acordarea de consultații juridice notariale.

Stabilirea identității părților rezidă în constatarea cu exactitate a numelui și prenumelui acestora, respectiv a denumirii în cazul persoanelor juridice, domiciliul sau sediul lor, dacă este cazul, a tuturor elementelor care disting o persoană de celelalte. În cazul persoanelor juridice se va face mențiune expresă cu privire la data dobândirii capacității juridice și calitatea reprezentantului îndreptățit să încheie actul în numele ei²⁷.

Părțile participante la act pot fi identificate de notarul public prin mențiunea în încheiere că ele sunt cunoscute personal de acesta. În situația în care notarul public are suspiciuni cu privire la identitatea părților, iar actul de identitate este eliberat de autoritățile române, va verifica actul de identitate prezentat. În vederea verificării, notarul public are acces la registrul Național de Evidență a Persoanelor. Elementele obligatorii de identificare a persoanelor sunt: a) pentru persoana fizică română sau rezidentă în România: numele, prenumele, codul numeric personal, domiciliul sau reședința obișnuită; b) pentru străini persoane fizice, nerezidenți în România: numele, prenumele, cetățenia și reședința obișnuită declarată, dacă nu reiese din actul în baza căruia s-a stabilit identitatea; c) pentru persoana juridică de naționalitate română: denumirea, sediul social și codul unic de identificare sau numărul de înregistrare în registrele speciale pentru asociații și fundații, după caz; d) pentru persoana juridică străină: denumirea, sediul social, naționalitatea și numărul de înregistrare emis de autoritatea competentă din țara de origine; e) pentru persoana fizică autorizată: numele, prenumele, codul unic de înregistrare fiscală, domiciliul sau reședința profesională cu specificarea activității desfășurate.

²⁶ De procedura divorțului pe cale notarială, potrivit dispozițiilor din Legea nr. 36/1995 și din Regulament, ne-am ocupat în Capitolul X referitor la procedurile speciale.

²⁷ Pentru identificarea persoanelor aflate în detenție, vezi art. 215 din Regulament.

Notarul este ținut să verifice și calitatea și capacitatea părților la actul notarial. Termenul de calitate trebuie privit ca aptitudine a unei persoane, de a participa la încheierea unui anumit act juridic, așa după cum capacitatea nu este decât aptitudinea acelei persoane, la întocmirea, în general, a oricărui act juridic. Această verificare este necesară la actele cu caracter patrimonial (vânzări-cumpărări, donații etc.) și la actele privind schimbarea statutului civil al persoanelor (declarația de consimțământ la adopție).

Calitatea părților se va stabili, de regulă, în baza titlurilor care justifică participarea lor la întocmirea actului respectiv. Verificarea calității va consta deci, în mod obișnuit, din cercetarea faptului dacă persoana prezentă este titulara dreptului ce stă la baza raportului juridic cuprins în actul proiectat. Astfel, calitatea de parte într-un act de împărțire se va stabili pe baza titlurilor de comoștenitori sau coproprietari. Notarul este obligat să refuze efectuarea actului juridic respectiv, în condițiile în care constată lipsa de calitate, în afară de faptul în care părțile convin, pe riscul lor, ca actul să fie întocmit fără verificarea calității, inserând voința lor într-o mențiune expresă în cuprinsul actului. Notarul nu va putea însă să dea curs unei atare învoieli, de fiecare dată când modul de stabilire a calității este determinat special și printr-o dispoziție expresă a legii.

La întocmirea actelor juridice notariale, notarul este obligat să verifice atât capacitatea de folosință, cât și capacitatea de exercițiu a părților, astfel că, după caz, trebuie stabilit dacă este vorba reprezentare legală, încuviințare prealabilă a ocrotitorului legal și, eventual, autorizare. Dacă nu sunt îndeplinite condițiile referitoare la capacitate, notarul va îndruma părțile să remedieze lipsurile și în caz contrar va refuza întocmirea actului notarial ori va respinge cererea.

3.1.2. Redactarea înscrisurilor și îndeplinirea actelor notariale

Toate actele notariale se îndeplinesc la cerere. Cererile se înregistrează în ordinea primirii. Pentru îndeplinirea actului notarial se plătesc onorarii, taxe de timbru și timbru judecător, în condițiile stabilite prin lege.

Înscrisurile redactate de părți sau, după caz, de reprezentanții lor legali sau convenționali ori, după caz, acordurile de mediere²⁸ vor fi verificate, potrivit art. 78 din lege, cu privire la îndeplinirea condițiilor de fond și formă, notarul public putându-le aduce modificările și completările corespunzătoare, cu acordul părților.

Înscrisurile referitoare la actele notariale se redactează potrivit voinței părților și în condițiile prevăzute de lege. Ele vor fi redactate citeț, îngrijit și fără prescurtări. Mențiunile în cifre se vor înscrie și în litere, iar locurile goale se vor completa prin tragere de linii. Potrivit art. 222 din regulament, actele și procedurile notariale, cu excepția actelor autentice, se vor redacta în atâtea exemplare

²⁸

Pentru autentificarea acestora părțile din acord se pot pronunța personal sau prin reprezentant legal ori prin reprezentant convențional în baza unei procuri autentice, în vederea semnării în fața notarului și a verificării condițiilor de fond și de formă.

originale cerute de părți, plus unul pentru arhiva notarului public și, după caz, unul pentru efectuarea lucrărilor de publicitate. În cazul în care este necesară prezentarea unei documentații, aceasta se anexează la înscris, care rămâne în arhiva notarului. Notarul public va viza toate anexele, menționând în cuprinsul actului că acestea fac parte integrantă din înscris. Înscrisul alcătuit din mai multe file va fi cusut, capsat sau broșat, aplicându-se sigiliul și semnătura notarului public pe marginile alăturate a două file (art. 223).

Înscrisurile pentru care legea prevede forma autentică *ad validitatem* vor fi redactate numai de notari publici. Consultațiile date de notarul public în domeniul juridic notarial sunt scrise sau verbale și se dau persoanelor fizice sau juridice, la solicitare sau pe bază de contract cu durată determinată (art. 78 din lege).

Notarul public are, potrivit art. 79 din lege, obligația să deslușească raporturile reale dintre părți cu privire la actul pe care vor să-l încheie, să verifice dacă scopul pe care îl urmăresc este în conformitate cu legea și să le dea îndrumările necesare asupra efectelor lui juridice. De asemenea, el trebuie să ceară părților, ori de câte ori este cazul, documentele justificative și autorizațiile necesare pentru încheierea actului sau, la cererea acestora, va putea obține el însuși documentația necesară, având acces liber la orice registru public.

Actele din care rezultă drepturi ce urmează a fi supuse publicității în cazurile și în condițiile prevăzute de lege se vor comunica de îndată la locul unde se ține această evidență de notarul public, care va face și demersurile necesare în numele titularilor pentru aducerea la îndeplinire a tuturor lucrărilor de publicitate. În vederea îndeplinirii obligațiilor ce-i revin, notarul va avea acces liber la birourile de publicitate imobiliară, precum și la alte instituții, va putea solicita și obține de la organul fiscal competent certificatul final emis pe suport de hârtie sau în format electronic. În cazul persoanelor vârstnice, notarul are obligația să le pună în vedere drepturile prevăzute la art. 30 din Legea nr. 17/2000 privind asistența lor socială, respectiv obligația autorității tutelare sau a consilierilor juridici ai consiliilor locale în a căror rază teritorială domiciliază de a le acorda, la solicitare, consiliere gratuită în vederea încheierii actelor de vânzare-cumpărare, donație sau împrumuturi cu garanții imobiliare care au ca obiect bunurile lor mobile sau imobile. Persoana vârstnică, astfel cum este definită de art. 1 din lege, va fi asistată, la cerere sau din oficiu, după caz, în vederea încheierii unui act juridic de înstrăinare, cu titlu oneros ori gratuit, a bunurilor ce îi aparțin, în scopul întreținerii și îngrijirii sale, de un reprezentant al organismelor menționate mai sus.

Notarul public nu poate refuza îndeplinirea actului notarial solicitat decât în condițiile arătate la art. 9 alin. 2 din lege, adică dacă actul solicitat este contrar legii și bunelor moravuri.

Notarul nu poate însă îndeplini acte notariale, sub sancțiunea nulității dacă: a) în cauză sunt părți sau interesați în orice calitate, el, soțul, ascendenții și descendenții lor; b) este reprezentantul legal ori împuternicitul unei părți care participă la procedura notarială (art. 88 din lege).

Organele de ordine publică vor acorda sprijin notarilor publici în cazul în care aceștia sunt împiedicați să-și exercite atribuțiile. De asemenea, autoritățile

administrației publice locale au obligația ca în cadrul atribuțiilor lor să dea notariilor publici concursul solicitat pentru îndeplinirea actelor notariale (art. 80).

Actele solicitate de părți și orice acte de procedură notarială se întocmesc în limba română. Cetățenilor aparținând minorităților naționale sau persoanelor care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română li se acordă posibilitatea de a lua cunoștință de cuprinsul actului printr-un traducător sau interpret. Funcția de interpret poate fi îndeplinită, în afară de notarul public, și de interpreții sau traducătorii autorizați.

Actele redactate de părți și prezentate pentru efectuarea operațiunilor notariale vor fi în limba română. La cererea justificată a părților, notarul public poate îndeplini acte în legătură cu înscrisurile întocmite de părți într-o altă limbă decât cea română numai dacă notarul instrumentator cunoaște limba în care sunt întocmite actele sau după ce a luat cunoștință de cuprinsul acestora prin interpret, caz în care un exemplar tradus în limba română și semnat de cel ce a efectuat traducerea va fi atașat la dosar.

Înscrisurile destinate a fi traduse într-o limbă străină se vor redacta fie pe două coloane, cuprinzând în prima coloană textul în limba română, iar în cea de-a doua, textul în limba străină, fie în mod succesiv, mai întâi textul în limba română, continuându-se cu textul în limba străină (art. 81).

Actele se îndeplinesc la sediul biroului notarului public în timpul programului de serviciu cu publicul, afișat în mod corespunzător. Un act notarial se poate îndeplini în afara sediului biroului în limitele circumscripției sale teritoriale, la cererea părții interesate. În cazul în care întocmirea unui act nu suferă amânare din motive obiective, acesta va putea fi îndeplinit și în afara programului de lucru, la cererea părții interesate (art. 82).

Dacă apreciază ca fiind necesar, notarul public întocmește o rezoluție de încuviințare a efectuării actului, rezoluție care se pune pe cerere și cuprinde, pe scurt, datele esențiale necesare încheierii (art. 216 alin. 1 din Regulament).

3.1.3. Încheierea de constatare a actului notarial sau de respingere. Îndreptarea și completarea lui

Potrivit art. 83 din lege, îndeplinirea actelor notariale, în afară de redactarea înscrisurilor și consultațiile juridice notariale, se constată prin încheiere, care va cuprinde: a) sediul biroului notarial; b) denumirea încheierii și numărul acesteia; c) data îndeplinirii actului notarial; d) numele și prenumele notarului public; e) locul unde s-a îndeplinit actul notarial, în cazul îndeplinirii în afara sediului biroului notarial, precizându-se împrejurarea care justifică întocmirea înscrisului în acel loc; f) numele sau denumirea părților (fără prescurtări), domiciliul sau sediul acestora și mențiunea faptului prezentării lor în persoană, reprezentate ori asistate, precum și modul în care li s-a constatat identitatea, cu excepția încheierilor prin care se dă dată certă înscrisurilor sau se legalizează copii de pe înscrisuri; g) arătarea îndeplinirii condițiilor de fond și de formă ale actului notarial întocmit

în raport cu natura acelui act; h) constatarea îndeplinirii actului notarial și a citirii acestuia de către părți; i) mențiunea perceperii taxelor de timbru, a onorariului și cuantumului acestora; j) semnătura notarului public; k) sigiliul biroului notarului public. Încheierea se tehnoredactează în continuarea actului notarial, astfel încât să nu poată fi detașată în mod separat de cuprinsul actului (art. 224 alin. 3 din Regulament). Ea poartă număr și dată din registrul corespunzător.

Încălcarea cerințelor prevăzute la art. 83 se sancționează cu anularea, dacă nu pot fi îndreptate și au produs părții o vătămare care nu poate fi înlăturată în alt mod decât prin desființarea actului (art. 86 alin. 1 din lege).

În cazul actelor notariale impuse publicității, dacă legea prevede în mod expres, notarul este obligat să întreprindă, de îndată, demersurile necesare pentru efectuarea publicității, în numele și pe cheltuiala titularilor care rezultă din act, direct ori prin angajații săi, la registrele prevăzute de lege și să înmâneze părților dovezile corespunzătoare (art. 217 din Regulament).

În situația în care se refuză îndeplinirea actului notarial, încheierea de respingere se va da numai dacă părțile stăruie în cerere după ce li s-a atras atenția că actul solicitat este contrar legii sau bunelor moravuri. Încheierea va cuprinde și motivarea refuzului, calea de atac la judecătorie și termenul de exercitare²⁹. Îndeplinirea actului poate fi respinsă și pentru următoarele motive: a) neprezentarea documentației necesare sau prezentarea ei incompletă; b) neplata tarifelor, a impozitului și a onorariului stabilit; d) imposibilitatea identificării părții sau lipsa de discernământ a acesteia, dacă această stare rezultă din comportamentul părții.

Actele notariale care prezintă erori materiale sau omisiuni vădite pot fi îndreptate sau completate prin încheiere de către notarul public, la cerere sau din oficiu, cu acordul părților, dacă lucrările cuprind date care fac posibilă îndreptarea greșelilor sau completarea omisiunilor. Acordul părților se prezumă dacă, fiind legal citate, nu-și manifestă opunerea. Îndreptarea/completarea se pot face numai dacă acestea rezultă din lucrările actului, precum și din registrele notariale sau din alte evidențe ale biroului. Despre îndreptarea sau completarea efectuată se face mențiune pe toate exemplarele actului (art. 86 alin. 2 și art. 87 din lege).

3.2. Autentificarea actelor

3.2.1. *Precizări privind actele autentice notariale*

Potrivit art. 269 NCPC, înscrisul autentic este, astfel cum am mai arătat, înscrisul întocmit sau, după caz, primit și autentificat de o autoritate publică, de notarul public sau de către o altă persoană învestită de stat cu autoritate publică, în

²⁹ Sub imperiul vechii reglementări (Decretul nr. 377/1960) era de asemenea reglementată plângerea împotriva refuzului notarului de a efectua un act notarial, astfel că în mod greșit s-a decis că partea interesată trebuie să urmeze calea contenciosului administrativ – Trib. jud. Brăila, dec. civ. nr. 394/1991 cu nota critică C. Bonea și nota aprobativă C. Turianu, Dreptul nr. 3/1992, p. 57-60.

forma și condițiile stabilite de lege. Autenticitatea înscrisului se referă la stabilirea identității părților, exprimarea consimțământului acestora cu privire la conținut, semnătura acestora și data înscrisului. Este, de asemenea, autentic orice alt înscris emis de către o autoritate publică și căruia legea îi conferă acest caracter.

În sens mai restrâns, înscrisul autentic este înscrisul notarial, adică acel act juridic întocmit sau, după caz, primit și autentificat de către notarul public ori de către personalul misiunilor diplomatice și al oficiilor consulare, în forma și în condițiile prevăzute de Legea nr. 36/1995. Autentificarea se face cu respectarea următoarei proceduri: a) stabilirea identității părților în condițiile art. 85 din lege, pe care le-am examinat mai devreme; b) exprimarea consimțământului acestora cu privire la conținutul actului; c) semnătura acestora și data înscrisului. Atunci când am examinat proba prin înscrisuri, am arătat care sunt avantajele înscrisurilor autentice, astfel că ne vom ocupa numai de procedura de autentificare, prevăzută de art. 81-101 din lege și de art. 225-232 din regulament.

Potrivit art. 226 din regulament, în cazul în care se autentifică procuri pentru încheierea unor acte de vânzare-cumpărare, iar cumpărătorul sau soțul acestuia are el însuși calitatea de mandatar al vânzătorului, notarul public va pretinde părților să înscrie în cuprinsul procurii toate clauzele contractului, inclusiv prețul. După autentificarea procurilor, notarul va proceda la înscrierea acestora în RNNEPR, în care se vor înscrie de îndată și actele autentice de revocare a oricărui mandat încheiat în formă autentică. Procurile folosite la autentificare vor fi verificate în acest registru, în ziua autentificării actului notarial, cu privire la existența, autentificarea și nerevocarea lor. Aceste procuri rămân la dosar în original sau în copie legalizată. La autentificarea înscrisurilor cu caracter patrimonial încheiate de o persoană aflată în detenție, notarul public va verifica dacă nu s-au luat măsuri de indisponibilizare cu privire la bunurile acelei persoane, ori dacă prin hotărârea definitivă de condamnare nu i s-a restrâns capacitatea de exercițiu. În actele constitutive sau translativ de drepturi reale imobiliare, notarul public va verifica situația juridică a bunului imobil, sarcinile bunului și, după caz, regimul matrimonial al părților. În acest scop notarul public va pretinde prezentarea titlurilor de proprietate ale înstrăinătorului, și, după caz, extrasul de carte funciară sau certificatul de sarcini, certificatul de atestare fiscală, certificat/adeverință de la RNNRM, documentația cerută de legi speciale. Ele pot fi obținute și de notar în numele și pe cheltuiala părții. În cazul terenurilor, atestarea că acestea se află în intravilan sau extravilan se va face prin dovezi eliberate de autoritățile administrative competente (art. 227 și 228 din regulament).

3.2.2. Identificarea părților și luarea consimțământului

Pentru autentificarea unui înscris, notarul public verifică și stabilește, în prealabil, identitatea părților, în condițiile pe care le-am examinat. Părțile pot fi reprezentate la autentificare printr-un mandat cu procură specială autentică, cu excepțiile prevăzute de lege. În această situație, notarul este obligat să verifice în

Registrul național notarial de evidență a procurilor și revocărilor acestora, iar în cazul constatării revocării acesteia va respinge cererea de autentificare (art. 90 din lege).

Pentru a lua consimțământul părților, după citirea actului, notarul public le va întreba dacă au înțeles conținutul acestuia și dacă cele cuprinse în act exprimă voința lor. Exteriorizarea consimțământului se materializează prin semnătură. Pentru motive temeinice, notarul public poate lua separat, dar în aceeași zi, consimțământul părților care figurează în act. În acest caz, în încheierea de încuviințare a autentificării se vor menționa ora și locul luării consimțământului fiecărei părți (art. 91).

3.2.3. Autentificarea testamentelor

Autentificarea testamentelor se face cu respectarea următoarelor dispoziții: testatorul își dictează dispozițiile în fața notarului. Acesta se îngrijește de scrierea testamentului, pe care apoi îl citește testatorului sau, după caz, îl dă să îl citească, făcând mențiune expresă despre îndeplinirea acestor formalități. Dacă dispunătorul își redactase deja actul de ultimă voință, testamentul autentic îi va fi citit de către notarul public; după citire, dispunătorul trebuie să declare că actul exprimă ultima sa voință, testamentul fiind apoi semnat de către testator, iar încheierea de autentificare, de către notarul public; testatorul știutor de carte va solicita, printr-o cerere scrisă, autentificarea testamentului, iar cererea trebuie să cuprindă, după caz: a) faptul că testamentul pe care îl anexează la cerere a fost redactat de el însuși, situație în care îl va prezenta notarului public pentru tehnoredactare; b) faptul că testatorul nu are un testament deja scris și solicită să dicteze conținutul testamentului notarului public. În cerere testatorul va preciza că i s-au pus în vedere prevederile art. 1.043 alin. 2 NCC, potrivit cărora poate să fie asistat în cadrul procedurii de către unul sau 2 martori. De asemenea, va face și mențiunea potrivit căreia conținutul testamentului deja redactat sau ce va fi dictat notarului public, după caz, reprezintă ultima sa voință; în cazul în care testatorul prezintă un testament deja redactat, notarul va da îndrumările necesare privind legalitatea, eficacitatea și consecințele actului de ultimă voință, după care va proceda la tehnoredactarea testamentului; în cazul în care testatorul nu prezintă un testament redactat, acesta îl va dicta notarului. Notarul public va tehnoredacta testamentul după dictarea testatorului. În cuprinsul testamentului se va face mențiune expresă că actul reprezintă ultima voință a testatorului și că acesta a fost redactat cu respectarea condițiilor prevăzute la art. 1.044 NCC. După tehnoredactarea testamentului, acesta va fi citit de către notarul public și, la cererea testatorului, i se va da spre citire și acestuia, iar testatorul va confirma că testamentul reprezintă ultima sa voință și îl va semna; în cazul în care testatorul a fost asistat de către unul sau 2 martori, aceștia vor semna testamentul. După semnarea testamentului, notarul public va semna încheierea de autentificare a acestuia, în care se va menționa ora și minutul la care a autentificat actul. Cererea testatorului și testamentul prezentat

de acesta, dacă este cazul, se vor reține la dosarul autentificării (art. 93 din lege, art. 229 din regulament)³⁰.

În cazul în care testatorul, din cauza unei infirmități, a bolii sau a altor cauze, nu poate semna actul, va dicta notarului public conținutul testamentului, va preciza că este actul său de ultimă voință, notarul urmând să redacteze și să editeze testamentul. La îndeplinirea acestei proceduri vor fi obligatoriu prezenți 2 martori. Dacă testatorul declară că nu știe să semneze sau nu poate să semneze, notarul public va face în încheierea de autentificare mențiunea expresă a declarației sale, precum și cauza care l-a împiedicat să semneze. Mențiunea făcută de notar și citirea acesteia testatorului împreună cu semnăturile martorilor suplinesc semnătura testatorului³¹. Testamentul va fi semnat și de către martori. Ori de câte ori testatorul nu va putea semna, la întocmirea și autentificarea testamentului vor fi prezenți 2 martori-asistenți, știutori de carte. Martorii vor semna înscrisul alături de testator și vor fi identificați în încheierea de autentificare, cu mențiunea justificării prezenței lor și a faptului că sunt martori-asistenți. Martorii trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute de NCPC și de Legea nr. 36/1995. În situațiile speciale, când notarul public ia declarația de voință surdului, mutului sau surdomutului în imposibilitate de a scrie, aceasta se face prin interpret, dar tot în prezența a 2 martori. În cazul persoanei nevăzătoare, notarul public îi va citi actul înainte de a-i lua consimțământul. După dictare, notarul public se îngrijește de redactarea testamentului utilizând terminologia juridică corespunzătoare (art. 96 din lege).

Declarația de voință a surdului, mutului sau surdomutului, știutori de carte, se va da în scris în fața notarului public, prin înscrierea de către o parte, înaintea semnăturii, a mențiunii „consimt la prezentul act, pe care l-am citit”. Dacă surdul, mutul sau surdomutul se găsesc din orice motiv în imposibilitate de a scrie, declarația de voință se va lua prin interpret. Pentru a lua consimțământul unui nevăzător, notarul public va întreba dacă a auzit bine când i s-a citit înscrisul și dacă cele auzite reprezintă voința sa, consemnând acestea în încheierea de autentificare.

În cazul aceluia care, din pricina infirmității, a bolii sau din orice alte acuze, nu pot semna, notarul public, îndeplinind actul, va lua consimțământul numai în prezența a 2 martori-asistenți, această formalitate suplinind absența semnăturii părții. Ei vor fi identificați și vor semna actul, iar în încheierea de autentificare se va face mențiunea că aceștia au fost prezenți la citirea actului de către părți sau,

³⁰ În cazul în care prin testament sau prin alt înscris se recunoaște un copil din afara căsătoriei, în cel mult 10 zile de la autentificare, notarul este obligat să comunice oficiului de stare civilă de la locul nașterii copilului un extras din testament, referitor la recunoaștere, sau, după caz, un exemplar al înscrisului (art. 229 alin. 2 din regulament). După autentificarea testamentelor, dar și a contractelor de donație și a revocării acestora, notarul are obligația de a proceda, de îndată, la înscrierea actelor în RNNEL, iar în cazul autentificării convențiilor matrimoniale se înscriu în RNNRM și se comunică la Registrul de stare civilă (art. 230-231).

³¹ Lipsa acestei mențiuni atrage nulitatea actului – vezi cu privire la un testament, Trib. Supr., sec. civ., dec. nr. 2255/1988, Dreptul nr. 8/1990, p. 85.

după caz, de către notarul public și la luarea consimțământului. Nu poate fi martor-asistent persoana care: a) nu a împlinit 18 ani; b) figurează în act ca parte sau beneficiar; c) din cauza unei deficiențe psihice sau fizice, nu este aptă; d) este neștiutoare de carte sau, din orice motiv, nu poate semna.

3.2.4. *Întocmirea actului autentic și efectele sale*

Spre deosebire de reglementarea anterioară, în prezent, potrivit art. 97 din lege, actele autentice notariale se întocmesc într-un singur exemplar original, care se păstrează în arhiva notarului public. Exemplarul original al înscrisului autentificat, împreună cu anexele – orice înscris atașat înscrisului principal, care detaliază sau completează conținutul acestuia din urmă și a fost declarat ca atare de către părți – care fac parte integrantă din acest înscris, se semnează în fața notarului public de către părți sau de către reprezentanții lor și, după caz, de cei chemați a încuviința actele pe care părțile le întocmesc, de martorii-asistenți, atunci când este cerută prezența lor, și, dacă este cazul, de cel care a redactat înscrisul, în condițiile prezentei legi. Înscrisurile care constituie documentația necesară autentificării se rețin la dosarul actului și nu se consideră anexe. Părțile vor primi un duplicat de pe actul original. Duplicatul actului notarial are forța probantă prevăzută de lege ca și originalul actului.

Încheierea care constată autentificarea unui înscris va cuprinde, sub sancțiunea anulării, pe lângă datele prevăzute la art. 83, pe care le-am menționat, și următoarele mențiuni: a) constatarea că s-a luat consimțământul părților; b) constatarea că înscrisul a fost semnat în fața notarului de toți cei ținuți să îl semneze. Mențiunea notarului public că una dintre părți nu a putut semna ține loc de semnătură pentru aceasta; c) dispoziția de investire cu formă autentică, care se exprimă prin cuvintele: „Se declară autentic prezentul înscris” (art. 98). Înscrisul autentificat de notarul public care constată o creanță certă și lichidă are putere de titlu executoriu la data exigibilității acesteia. Constituie, de asemenea, titlu executoriu acordul parental încheiat prin înscris autentificat cu ocazia divorțului sau ulterior acestui moment, în care, exercitând împreună autoritatea părintească, părinții se înțeleg cu privire la aspecte cum sunt: stabilirea locuinței copilului, modalitatea de păstrare a legăturilor personale cu minorul ale părintelui cu care acesta nu locuiește, precum și alte măsuri asupra cărora părinții pot să dispună în condițiile art. 375 alin. (2) din Codul civil.³² În lipsa înscrisului original, poate constitui titlu executoriu duplicatul sau copia legalizată de pe exemplarul din arhiva notarului public (art. 100). Înscrisul autentic notarial face, potrivit art. 99 alin. 1, deplină dovadă, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii. Reprezintă constatări personale ale notarului cele făcute prin propriile

³² Pentru valabilitatea acordului parental încheiat în procedura divorțului sau în orice alte situații, notarul public, cu ocazia autentificării, este obligat să obțină raportul de anchetă psihosocială și să procedeze la ascultarea minorului în condițiile art. 264 din Codul civil.

simțuri: a) faptul prezentării părților și a tuturor persoanelor participante la procedura de autentificare, precum și identificarea acestora; b) locul și data încheierii actului; c) exteriorizarea consimțământului.

Declarațiile părților cuprinse în înscrisul autentic notarial fac dovada, până la proba contrară, atât între părți, cât și față de oricare alte persoane (alin. 2 și 3).

Revenind la duplicat, este important de reținut că, potrivit regulamentului, duplicatul eliberat la autentificarea actului reprezintă redarea fidelă a conținutului actului notarial și a încheierii de autentificare originale, cu excepția semnăturii părților și a notarului public. În locul semnăturilor originale ale acestora se menționează doar numele și prenumele fiecărui semnatar. Pe prima pagină a duplicatului se va aplica o parafă cu mențiunea „DUPLICAT”, iar la finalul duplicatului, după încheierea de autentificare, se introduce formula de duplicat cu următorul cuprins „Prezentul duplicat s-a întocmit în..... exemplare, de....., notar public, astăzi, data autentificării actului, și are aceeași forță probantă ca originalul”. Sub această formulă, notarul public semnează și aplică sigiliul. În cazul înscrisurilor autentificate de notarul public care constată o creanță certă și lichidă, avute în vedere de art. 101 din lege, formula duplicatului va conține în finalul ei și mențiunea „și constituie titlu executoriu în condițiile legii”. Un exemplar al duplicatului se arhivează împreună cu originalul actului păstrat în arhiva notarului public. Duplicatelor, inclusiv cele care se eliberează părților sau se comunică registrelor de publicitate, au numărul actului autentic încheiat într-un singur exemplar original (art. 225 alin. 6-8 din regulament).

Deși nici legea și nici regulamentul nu prevăd explicit, și pe duplicat se va aplica timbrul sec. De discutat este dacă duplicatul trebuie să reproducă și o cerință neprevăzută de lege, dar solicitată în practică de unii notari, și anume ca pe fiecare pagină a înscrisului autentic părțile să-și scrie numele și să semneze. Apreciem că în duplicat nu trebuie să se reflecte această practică, fiind suficientă menționarea numelui și prenumelui semnatarilor și al notarului public, iar sub formula de duplicat semnătura notarului și ștampila.

3.3. Procedura succesorală³³

3.3.1. Deschiderea procedurii. Competența. *Efectuarea inventarului*

Procedura succesorală notarială se deschide la cererea oricărei persoane interesate – oricare dintre succesibili, creditorii succesiunii sau ai succesibililor, alte persoane ce justifică un interes legitim –, precum și a secretarului consiliului local al localității în raza căreia se aflau bunurile defunctului la data deschiderii moștenirii. Notarul sesizat are obligația de a-și verifica în prealabil competența teritorială, iar în cazul în care constată că succesiunea este de competența altui notar public, se

³³ Pentru dezvoltări a se vedea art. 233-264 din Regulament.

desesizează, fără a mai cita părțile, informându-l pe solicitant cu privire la notarul competent să îndeplinească procedura succesorală. În cazul în care în circumscripția unei judecătoriai sunt mai mulți notari publici, competența de îndeplinire a procedurii succesorală aparține primului notar public sesizat. Notarul public va verifica dacă procedura succesorală nu s-a deschis la un alt notar public din circumscripția aceleiași judecătoriai, cercetând în acest scop registrul de evidență a succesiunilor, potrivit regulamentului. Dacă ultimul domiciliu al defunctului nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul României, competența aparține notarului public celui dintâi sesizat, cu condiția ca în circumscripția sa să existe cel puțin un bun imobil. În cazul în care ultimul domiciliu al defunctului nu este în România, iar în patrimoniul succesoral nu se regăsesc bunuri imobile pe teritoriul României, competent este notarul public cel dintâi sesizat, cu condiția ca în circumscripția sa să existe bunuri mobile. În sfârșit, dacă ultimul domiciliu al defunctului nu este în România, iar în patrimoniul succesoral nu se regăsesc bunuri pe teritoriul României, competent este notarul public cel dintâi sesizat. Regulile acestea se aplică în mod corespunzător și în cazul persoanelor decedate al căror ultim domiciliu nu este cunoscut, precum și în cazul în care în certificatul de deces se precizează doar statul pe al cărui teritoriu defunctul a avut ultimul domiciliu (art. 101 din lege).

În cererea de deschidere a procedurii succesorală vor fi menționate datele de stare civilă ale defunctului, numele, prenumele și domiciliul moștenitorilor prezumtivi, bunurile defunctului, cu menționarea valorii acestora, precum și a pasivului succesoral. Cererea va fi înscrisă în registrul succesoral al notaului public, după înregistrarea în evidențele succesorală ținute la nivelul Camerelor (art. 102 alin. 1 și 2).

La cererea persoanelor interesate, se va proceda, potrivit art. 103, la inventarierea bunurilor succesorală, în condițiile prevăzute de lege. Dacă nu există cerere anterioară pentru deschiderea procedurii succesorală, cererea de inventariere ține loc și de cerere de deschidere a acestei proceduri. Inventarul poate fi făcut și de către o altă persoană desemnată de notarul public în baza unei împuterniciri date în acest sens. În situația în care bunurile moștenirii se află în circumscripții judecătorești diferite, notarul public sesizat va solicita efectuarea inventarului prin comisie rogatorie. Cererea de inventariere poate fi făcută de orice succesibil, de executorul testamentar, de creditorii defunctului sau ai moștenitorilor ori de altă persoană care justifică un interes. La întocmirea inventarului pot participa succesibilii sau, după caz, executorul testamentar, creditorii și 2 martori. În cazul în care succesibilii, executorul testamentar sau creditorii refuză să semneze procesul-verbal, semnătura martorilor este suficientă pentru îndeplinirea procedurii. La primirea cererii de efectuare a inventarului, notarul va anunța succesibilii despre efectuarea inventarului. În cazul în care unul dintre succesibili sau altă persoană care are în posesie bunuri din patrimoniul defunctului se opune la efectuarea inventarului, notarul va întocmi un proces-verbal în care va face mențiune despre opunere și va indica persoanelor care insistă la inventariere să solicite instanței competente să dispună efectuarea inventarului. Dacă instanța a dispus efectuarea inventarului, notarul îl va efectua, fără să mai țină seama de vreo opoziție; iar

în procesul-verbal de inventariere va menționa că inventarierea se face în baza hotărârii judecătorești.

3.3.2. Înregistrarea cauzei succesorale și citarea părților

După ce constată că este legal sesizat, notarul public înregistrează cauza și dispune citarea celor care au vocație la moștenire, iar dacă există testament, citează și pe legatari și executorul testament instituit. Citația trebuie să cuprindă, sub sancțiunea nulității acesteia, pe lângă elementele prevăzute de NCPC, și precizarea că, dacă succesibilul nu își exercită dreptul de a accepta în termenul prevăzut la art. 1.103 NCC, va fi prezumat că renunță la moștenire. În cazul în care, astfel cum rezultă din informațiile existente la dosar, domiciliul actual al succesibilului nu este cunoscut, se poate proceda la citarea sa, în mod cumulativ, prin afișare la ultimul domiciliu al defunctului, afișare la ultimul domiciliu cunoscut al succesibilului, publicare într-un ziar cu răspândire națională. Dacă printr-un testament autentic s-a instituit un legatar universal, se citează, în lipsă de moștenitori rezervatari, numai legatarul; dacă testamentul este olograf sau mistic, se citează și moștenitorii legali. În ambele cazuri se va cita și executorul testamentar, dacă a fost desemnat prin testament.

În succesiunea ce urmează a fi declarată vacantă, notarul public citează autoritatea administrației publice competentă a prelua bunurile. În cazul moștenitorului incapabil, se citează reprezentantul său legal și autoritatea tutelară.

3.3.3. Atribuțiile notarului

În cadrul procedurii succesorale, notarul public stabilește calitatea moștenitorilor și legatarilor, întinderea drepturilor acestora, precum și compunerea masei succesorale. În cazul existenței unui testament olograf, mistic sau privilegiat prezentat notarului public sau găsit la inventar, acesta procedează la deschiderea și vizarea lui spre neschimbare. La termenul fixat pentru dezbatere se constată starea lui materială, întocmindu-se un proces-verbal, urmat de procedura validării. Procesul-verbal de validare a testamentului se întocmește de către notarul public în prezența succesibililor legali înălțurați prin testament sau ale căror drepturi sunt afectate prin acesta și care vor fi citați în acest scop. Notarul public va dispune efectuarea unei expertize grafoscopice atunci când: a) succesibilii înălțurați de la moștenire, deși citați, nu se prezintă; b) succesibilii declară că nu cunosc scriitura defunctului; c) succesibilii contestă scriitura defunctului, aducând probe în acest sens; d) defunctul nu are moștenitori legali.

În cazul în care în expertiza grafoscopică se constată că scriitura nu aparține testatorului, notarul public va continua procedura succesorale. Pe bază de declarație sau probe administrate în cauză se va stabili dacă succesorii au acceptat succesiunea în termenul legal. Declarațiile de opțiune succesorale se înscriu în registrul special (RNNEOS) prevăzut la art. 162 din lege. Declarația dată peste

termenul de opțiune prin care un succesibil declară că nu și-a însușit calitatea sau titlul de moștenitor în termenul prevăzut la art. 1.1013 NCC și înțelege să renunțe la succesiune se înscrie în același registru.

Calitatea de succesibili și/sau, după caz, titlul de legatar, precum și numărul acestora se stabilesc prin acte de stare civilă, prin testament și cu martori. Bunurile ce compun masa succesorală se dovedesc prin înregistrări sau prin orice alt mijloc de probă admis de lege. În succesiunile care privesc bunurile comune ale autorului succesiunii și ale soțului supraviețuitor, cotele de contribuție ale acestora la dobândirea bunurilor și asumarea obligațiilor se stabilesc prin acordul moștenitorilor consemnat în încheierea finală sau, după caz, în actul de lichidare încheiat în formă autentică (art. 105 și 106).

3.3.4. Suspendarea procedurii succesorale notariale

Procedura succesorală se poate suspenda în următoarele cazuri: a) a trecut un an de la deschiderea moștenirii și, deși au fost legal citați, succesibilii nu s-au prezentat ori au abandonat procedura succesorală, fără a cere eliberarea certificatului de moștenitor și există dovada că cel puțin unul dintre ei a acceptat moștenirea; b) succesibilii își contestă unii altora calitatea sau nu se înțeleg cu privire la compunerea masei succesorale și la întinderea drepturilor care li se cuvin; c) moștenitorii sau alte persoane interesate prezintă dovada că s-au adresat instanței de judecată pentru stabilirea drepturilor lor; d) în orice alte cazuri prevăzute în NCPC. În încheierea de suspendare se consemnează elementele care au rezultat din dezbateri, până la momentul suspendării, cu privire la identitatea celor prezenți, opțiunea succesorală a acestora și compunerea masei succesorale.

Dacă între succesibili există neînțelegeri, notarul public stabilește prin încheiere masa succesorală, cu precizarea bunurilor sau a drepturilor care se contestă, întinderea drepturilor moștenitorilor și motivele neînțelegerii, îndrumând părțile să soluționeze neînțelegerile dintre ele pe cale judecătorească. La cererea părților, notarul public va putea repune pe rol dosarul succesoral oricând, dacă se constată încetarea cauzelor care au determinat suspendarea lui.

Succesibilul sau altă persoană interesată poate sesiza direct instanța judecătorească în vederea dezbaterii unei succesiuni. Dar, așa cum am mai arătat, potrivit art. 193 alin. 3 NCPC, reclamantul este obligat ca la sesizarea instanței să depună o încheiere emisă de notar cu privire la verificarea evidențelor succesorale. Lipsa poate fi invocată de pârât, dar și din oficiu de către instanță (a se vedea și art. 330-331 din Regulament).

3.3.5. Încheierile întocmite de notar

În cadrul dezbaterilor succesorale, la fiecare termen notarul public întocmește o încheiere motivată, care va cuprinde mențiunile referitoare la îndeplinirea procedurii, declarațiile părților, prezența martorilor și măsurile dispuse în

vederea soluționării cauzei. Dacă notarul public constată că în masa succesorală nu există bunuri, dispune prin încheiere închiderea procedurii succesorale și clasează cauza ca fără obiect (art. 109-110). În succesiunea în care există bunuri, s-a realizat acordul între moștenitori și s-au administrat probe îndestulătoare, notarul public întocmește încheierea finală a procedurii succesorale.

Încheierea finală are forța probantă a înscrisului autentic și va cuprinde, potrivit art. 111, următoarele elemente: a) antetul biroului notarial; b) numărul dosarului succesoral sau al dosarelor care se dezbat împreună; c) numele și prenumele notarului instrumentator; d) data încheierii; e) datele de identificare ale defunctului: numele, prenumele, codul numeric personal, ultimul domiciliu, data decesului; f) numele, prenumele, domiciliul, codul numeric personal, calitatea celor prezenți față de defunct și modalitatea de identificare a acestora; g) menționarea persoanelor lipsă; h) mențiuni privind îndeplinirea procedurii; i) declarația celor prezenți cu privire la numărul și calitatea moștenitorilor, coroborată cu depoziția martorilor; j) mențiuni cu privire la existența testamentului, forma acestuia și a modului în care s-a constatat valabilitatea acestuia; k) mențiuni despre efectuarea inventarului; l) mențiuni cu privire la regimul matrimonial al defunctului și modalitatea de lichidare a acestui regim; m) masa succesorală declarată: bunuri mobile, bunuri imobile și pasivul succesiunii; n) semnăturile moștenitorilor prin care se atestă veridicitatea celor consemnate în încheiere, acceptarea moștenirii, solicitări privind raportarea donațiilor, reducțiunea liberalităților excesive, acordul realizării acestora, precum și eliberarea certificatului de moștenitor; o) în baza declarațiilor moștenitorilor și a tuturor probelor administrate în cauză, notarul public va constata compunerea masei succesorale, valoarea activului sau, după caz, valoarea masei de calcul, valoarea pasivului și a activului net; p) indicarea temeiului legal al devoluțiunii succesorale legale și/sau, după caz, testamentare; q) indicarea numelui, prenumelui, domiciliului și a codului numeric personal al fiecărui moștenitor; r) calitatea sau titlul în baza căruia moștenesc; s) întinderea drepturilor succesorale; ș) mențiuni privind modalitatea de stabilire a întinderii dreptului fiecărui moștenitor, după caz; t) modul de calcul al taxelor succesorale; ț) taxele stabilite; u) dispoziția cu privire la eliberarea certificatului, menționând felul acestuia. Dacă moștenitorii și-au împărțit bunurile prin bună-învoială, în încheiere se va arăta modul de împărțeală și bunurile succesorale atribuite fiecăruia. Actul de împărțeală va putea fi cuprins în încheierea finală sau se va putea întocmi separat, în una dintre formele prescrise de lege.

Dacă prin lege nu se prevede altfel, la cererea moștenitorilor legali sau testamentari, notarul public poate proceda la lichidarea pasivului succesoral, înstrăinarea activului sau partajarea și atribuirea bunurilor potrivit acordului moștenitorilor.

Încheierea procedurii succesorale se poate face și înainte de expirarea termenului de acceptare a succesiunii, dacă este neîndoielnic că nu mai sunt și alte persoane îndreptățite la succesiune. De asemenea, procedura succesorală se poate încheia de îndată, în temeiul unui testament, dacă acesta îndeplinește condițiile legale de formă, nu conține dispoziții contrare legii și nu aduce atingere drepturilor moștenitorilor rezervatari sau există acordul acestora. În aceleași condiții, notarul public va putea stabili drepturile legatarului particular asupra bunurilor

determinate prin testament. Notarul public, având acordul tuturor moștenitorilor, va putea proceda la reducerea liberalităților, până la limitele prevăzute de lege (art. 113).

3.3.6. *CertIFICATELE ELIBERATE DE NOTAR*

A. Pe baza încheierii finale se redactează *certificatul de moștenitor sau de legatar*, care va avea aceeași dată cu încheierea finală și număr din registrul de termene succesoriale și va cuprinde constatările din încheiere referitoare la masa succesorală, numărul și calitatea moștenitorilor și cotele ce le revin din patrimoniul defunctului. Certificatul va putea cuprinde mențiuni cu privire la modalitatea prin care a fost stabilită întinderea drepturilor succesorilor, precum și orice mențiune care justifică eliberarea acestuia. El face dovada calității de moștenitor, legal sau testamentar, precum și dovada dreptului de proprietate al moștenitorilor acceptanți asupra bunurilor din masa succesorală, în cota care se cuvine fiecăruia. Câte un exemplar al certificatului de moștenitor se eliberează fiecăruia dintre moștenitori sau legatari, după caz, după achitarea taxelor succesoriale și a onorariilor. În cazul în care s-a instituit un executor testamentar, se va elibera, în condițiile de mai sus, un certificat de executor testamentar.

După suspendarea procedurii succesoriale în cazurile prevăzute la art. 108 alin. 1 lit. b) și c), certificatul de moștenitor se eliberează în baza hotărârii judecătorești rămase definitivă (art. 114).

După emiterea certificatului de moștenitor, un alt certificat poate fi eliberat numai în situațiile prevăzute de lege. Cu acordul tuturor moștenitorilor, notarul public poate relua procedura succesorală, în vederea completării încheierii finale cu bunurile omise din masa succesorală, eliberând un certificat de moștenitor suplimentar. În această situație se prezumă acordul pentru eliberarea unui certificat suplimentar de moștenitor al moștenitorului care, legal citat, nu-și manifestă opunerea. Citația va cuprinde enumerarea bunurilor pentru care s-a solicitat suplimentarea masei succesoriale și dreptul moștenitorului de a se opune la eliberarea certificatului de moștenitor suplimentar. Opoziția va fi motivată și se va depune până la termenul fixat pentru dezbaterea cauzei (art. 117). Cei care se consideră vătămați în drepturile lor prin emiterea certificatului de moștenitor pot cere instanței judecătorești anularea acestuia și stabilirea drepturilor lor, conform legii. Până la anularea sa prin hotărâre judecătorească, certificatul de moștenitor face dovada calității de moștenitor, legal sau testamentar, precum și dovada dreptului de proprietate al moștenitorilor acceptanți asupra bunurilor din masa succesorală, în cota care se cuvine fiecăruia. Cei vătămați se pot adresa și notarului public în scopul încheierii unui act autentic care să ateste soluționarea pe cale amiabilă a diferendului. În această situație se eliberează un nou certificat. Această procedură nu se aplică cu privire la certificatul de vacanță succesorală.

Până la soluționarea diferendului pe cale amiabilă prin încheierea actului notarial sau până la anularea certificatului de moștenitor prin hotărâre judecătorească,

rească, aceasta face dovada calității de moștenitor, legal sau testamentar, precum și dovada dreptului de proprietate al moștenitorilor acceptanți asupra bunurilor din masa succesorală, în cota care se cuvine fiecăruia. În cazul anulării certificatului de moștenitor total sau parțial, notarul public va elibera un nou certificat pe baza hotărârii judecătorești definitive. În acest scop, instanțele judecătorești au obligația să trimită la biroul notarului public competent în soluționarea cauzei o copie de pe hotărârea rămasă definitivă, împreună cu dosarul notarial, dacă acesta a fost cerut în timpul judecății (art. 118 din lege).

B. La cererea moștenitorilor, notarul public poate elibera *certificat de calitate de moștenitor*, care atestă numărul, calitatea și întinderea drepturilor tuturor moștenitorilor legali, cu respectarea procedurii prevăzute pentru eliberarea certificatului de moștenitor, exceptând dispozițiile privind masa succesorală. Acesta se eliberează cu respectarea procedurii prevăzute de lege pentru eliberarea certificatului de moștenitor, stabilindu-se și cotele successorale. Dispozițiile acestea au aplicabilitate și în situația în care s-a eliberat anterior certificat de moștenitor (art. 115).

C. În lipsa moștenitorilor legali sau testamentari, când în masa succesorală există bunuri, notarul public, sesizat în condițiile art. 101, constată că succesiunea este vacantă și eliberează *certificat de vacanță succesorală*, în condițiile legii. Dacă masa succesorală este formată numai dintr-un drept de succesiune sau folosință asupra unui loc de veci/înhumare, fără construcții funerare, notarul va constata prin încheiere stingerea acestuia, fără să emită certificat de vacanță succesorală. Un exemplar al încheierii se va comunica concendentului (art. 116).

3.3.7. Procedura lichidării pasivului succesoral

După cum am arătat deja, în cadrul procedurii successorale notariale, notarul public va putea proceda la lichidarea pasivului succesoral, cu acordul tuturor moștenitorilor. Această procedură de lichidare constă în: a) recuperarea tuturor creanțelor defunctului; b) plata tuturor datoriilor aferente succesiunii, respectiv a pasivului succesoral, indiferent dacă acestea sunt datorii ale defunctului sau datorii generate pentru dezbaterăa procedurii successorale; c) executarea legatelor particulare; d) valorificarea bunurilor mobile/imobile ale defunctului, în vederea acoperirii stingerii pasivului succesoral, în cazul în care în activul succesoral nu există lichidități care să acopere pasivul succesiunii sau în cazul în care moștenitorii nu înțeleg să încheie cu creditorii succesiunii o convenție prin care să se stabilească modalitatea de stingere amiabilă a pasivului (art. 119-120).

Lichidarea se face de către notarul public investit cu dezbaterăa procedurii successorale sau sub supravegherea acestuia, ori de câte ori în masa succesorală este dovedit un pasiv exigibil. Pentru stabilirea pasivului, notarul public va întocmi inventarul și va solicita moștenitorilor declarații autentice sau orice alte probe despre existența pasivului și caracterul cert, lichid și exigibil al acestuia, va verifica Registrul național notarial de evidență a creditorilor persoanelor fizice și a opozițiilor la efectuarea partajului succesoral (RNNEC), prevăzut la art. 163, și va primi

cereri de la creditorii defunctului în vederea recuperării creanțelor acestora, întocmind tabloul creditorilor. Tabloul creditorilor se definitivează în 3 luni de la deschiderea procedurii succesorale notariale, prioritate având creanțele bugetare.

Notarul public investit cu soluționarea cauzei succesorale va elibera în faza premergătoare obligatorie un certificat succesoral de lichidare, care cuprinde, pe lângă masa succesoră compusă din activ și pasiv, moștenitorii și cotele ce revin acestora și acordul lor cu privire la modul de lichidare a pasivului succesoral, numirea lichidatorului și termenul de finalizare a procedurii. El se va îngriji de publicitatea certificatului succesoral de lichidare în registrele publice.

Lichidarea pasivului succesoral va fi făcută de către unul sau mai mulți lichidatori care vor acționa separat ori împreună, după caz. În cazul decesului lichidatorului sau în cazul în care acesta nu mai dorește ori este împiedicat să-și mai exercite funcția, acesta va putea fi înlocuit, respectându-se aceeași procedură ca în cazul numirii acestuia. Până la numirea noului lichidator, toate operațiunile demarate în cadrul procedurii de lichidare a patrimoniului succesoral de către lichidatorul care nu-și mai poate îndeplini atribuțiile vor fi suspendate (art. 123).

Lichidatorul care își îndeplinește atribuțiile sub supravegherea notarului public poate fi desemnat, potrivit art. 124 din lege: a) de către defunct, prin testament sau prin înscris autentic, fie ca executor testamentar, fie ca lichidator; b) de către moștenitorii defunctului, fie dintre aceștia, fie un terț; c) de către instanța de judecată, în cazul în care apar neînțelegeri între moștenitori cu privire la desemnarea lichidatorului sau în cazul imposibilității desemnării ori înlocuirii lui de către aceștia. El are dreptul la remunerație stabilită de către moștenitori la momentul desemnării sale și la rambursarea cheltuielilor efectuate în cadrul procedurii de lichidare. În limita remunerației stabilite și a cheltuielilor efectuate, creanța lichidatorului este privilegiată față de toate celelalte creanțe.

În exercitarea atribuțiilor sale, lichidatorul îndeplinește, în conformitate cu art. 126, următoarele proceduri: a) realizează creanțele succesiunii; b) plătește datoriile succesiunii, utilizând în acest scop sumele existente în activul succesoral, precum și pe cele provenite din realizarea creanțelor; c) valorifică bunurile mobile/imobile ale defunctului. Valorificarea acestor bunuri va putea fi făcută fie prin vânzarea bunurilor la licitație publică, fie prin încheierea unor acte de dare în plată cu creditorii succesiunii, în condițiile legii. Modalitatea de valorificare a bunurilor va fi propusă de către lichidator moștenitorilor defunctului, care vor aproba propunerea lichidatorului printr-un înscris autentic. Acesta are valoarea unui mandat special. În cazul în care lichidatorul succesiunii este notarul public numit cu acordul tuturor moștenitorilor, iar moștenitorii sunt de acord cu vânzarea bunurilor prin licitație publică, notarul public va proceda la valorificarea acestor bunuri. Durata procedurii de lichidare a pasivului succesoral nu poate depăși un an calendaristic; aceasta poate fi prelungită prin acordul tuturor moștenitorilor. Notarul public poate cere instanței de judecată înlocuirea lichidatorului care se află în imposibilitate de a-și exercita sarcina, o neglijează sau nu o respectă.

La finalizarea procedurii de lichidare a pasivului succesoral, lichidatorul va prezenta notarului public instrumentator o dare de seamă în care se vor detalia

toate operațiunile îndeplinite în vederea recuperării creanțelor și modalitatea de stingere a pasivului succesoral. În cazul în care lichidatorul este chiar notarul public, darea de seamă va fi cuprinsă în încheiere. După finalizarea procedurii de lichidare, notarul public va elibera certificatul de moștenitor, în masa succesorală urmând a fi evidențiat produsul net al lichidării, iar partajul succesoral între moștenitori se poate face numai după emiterea certificatului de moștenitor eliberat după lichidare (art. 127-130).

3.4. Procedura apostilei și supralegalizării actelor notariale

În cazul în care, pentru valabilitatea în străinătate a actului notarial, este necesară supralegalizarea semnăturii și a sigiliului notarului public sau apostilarea actelor notariale, aceste proceduri se îndeplinesc de către Cameră, la sediul principal ori la sediile județene ale acesteia, în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea notarul public care a instrumentat actul, în condițiile stabilite prin regulament. Pentru finalizarea procedurii de supralegalizare, actul notarial supralegalizat de către Cameră urmează să fie supralegalizat de către Ministerul Afacerilor Externe și misiunea diplomatică sau oficiul consular din România al statului în care actul urmează să fie folosit. Notarul public va pune în vedere părții obligația îndeplinirii acestei cerințe.

Birourile notariale nu pot lua în considerare actele care emană de la autoritățile altui stat decât dacă semnăturile și sigiliile acelor autorități sunt supralegalizate de către misiunea diplomatică sau oficiul consular al României din acest stat ori de către Ministerul Afacerilor Externe al României.

3.5. Legalizarea semnăturilor și a sigiliilor

Notarul public poate legaliza, potrivit art. 146 din lege, semnătura părților numai pe înscrisurile pentru care legea nu cere formă autentică drept o condiție de valabilitate a actului, cu respectarea dispozițiilor din lege. Pentru legalizarea semnăturii, părțile vor prezenta exemplarele înscrisului nesemnate. Notarul va identifica părțile, se va convinge că acestea cunosc conținutul înscrisului, după care le va cere să subscrie în fața sa toate exemplarele înscrisului. În încheiere se va arăta că s-au îndeplinit condițiile esențiale ale legalizării de semnătură, în sensul art. 83 lit. g, prin următoarele mențiuni: a) data (anul, luna, ziua); b) numele părții și faptul prezentării ei în persoană; c) constatarea subscrierii în fața notarului public a tuturor exemplarelor înscrisului.

La cererea părții, notarul public poate legaliza specimenul de semnătură al persoanei care se va prezenta personal la sediul biroului notarial și care va semna în fața notarului public care, după verificare, va întocmi încheierea de legalizare³⁴.

³⁴ A se vedea și art. 297-299 din Regulament.

3.6. Dare de dată certă înscrisurilor

Înscrisul căruia urmează să i se dea dată certă se întocmește în numărul de exemplare cerut de parte. După cum am arătat deja, data certă prezintă interes deosebit în cazul înscrisurilor sub semnătură privată.

Potrivit art. 147 din lege, în încheiere se va arăta că s-au îndeplinit condițiile esențiale pentru dare de dată certă, în sensul art. 83 lit. g, prin următoarele mențiuni: a) data (anul, luna, ziua), iar la cererea părții, și ora; b) starea în care se află înscrisul și particularitățile acestuia; c) denumirea înscrisului așa cum apare în acesta sau, în lipsă, o denumire corespunzătoare raportului juridic constatat de acel înscris. Regulamentul precizează (art. 300) că notarul nu este răspunzător de conținutul înscrisului, el verificând doar ca acesta să nu fie contrar legii sau bunelor moravuri.

3.7. Certificarea unor fapte

Notarul public poate certifica, în conformitate cu art. 148, următoarele fapte pe care le constată personal: a) faptul că o persoană se află în viață; b) faptul că o persoană se află într-un anumit loc; c) faptul că persoana din fotografie este aceeași cu persoana care cere certificarea; d) faptul că o persoană, ca urmare a unei somatăii sau notificări, s-a prezentat ori nu într-o anumită zi și la o anumită oră într-un anumit loc, precum și declarația acesteia; e) rezultatele tombolelor, tragerilor la sorți, concursurilor, loteriilor publicitare, organizate de entități autorizate în conformitate cu acte normative speciale, dacă nu sunt date, prin lege, în competența altor organe; f) certificarea site-urilor, programelor informatice sau a altor produse, dacă nu sunt date, prin lege, în competența altor organe; g) certificarea altor fapte care nu sunt date în competența exclusivă a altor organe.

În încheiere se va menționa și ora constatării, precum și fapta care se certifică.

Notarul public certifică, la cerere, și procesele-verbale sau hotărârile organelor colegiale ale oricăror forme asociative, într-o încheiere în care se vor menționa data și locul întrunirii, precum și faptul semnării procesului-verbal sau al hotărârii de către unul ori mai mulți dintre participanți. În vederea certificării acestora, notarul stabilește calitatea și identitatea semnatarilor acestora (art. 149)³⁵.

3.8. Legalizarea copiilor după înscrisuri

Notarul public eliberează copii legalizate numai de pe înscrisurile legalizate originale prezentate de părți, astfel cum au fost emise în starea lor inițială, după confruntarea copiei cu originalul. Se pot legaliza copii atât de pe un înscris original în întregime, cât și de pe părți determinate ale acestuia, cu condiția să nu se

³⁵ A se vedea și art. 301-310 din Regulament.

denatureze înțelesul integral al înscrisului. Pe copie, înainte de a se reda conținutul actului, se va menționa „EXTRAS”, iar în încheierea de legalizare a acesteia se va face mențiunea corespunzătoare.

În cazul legalizării copiei de pe acte de identitate sau titluri de călătorie, în încheierea de legalizare se va menționa scopul în care urmează a fi folosită copia.

În cererea pentru legalizarea copiei se va identifica înscrisul, precizându-se numărul de exemplare cerut de parte. Un exemplar al copiei legalizate se va reține la dosar.

Copiile certificate/legalizate eliberate din arhivele notariale sunt valabile 6 luni.

În încheiere se va arăta că s-au îndeplinit condițiile esențiale ale legalizării copiei, în sensul art. 83 lit. g, prin următoarele mențiuni: a) atestarea conformității copiei cu înscrisul prezentat; b) starea în care se află înscrisul; c) semnătura secretarului care a făcut colaționarea; d) denumirea înscrisului așa cum apare în acesta sau, în lipsă, o denumire corespunzătoare raportului juridic constatat de acel înscris.

Dacă se legalizează un înscris sub semnătură privată sau din arhiva biroului notarial, în încheiere se va face mențiune expresă în acest sens.

În cazul în care confruntarea copiei cu originalul înscrisului cere o pregătire de specialitate, copia se va elibera numai pe baza confruntării efectuate de către un expert desemnat de notar, potrivit legii. În acest caz, încheierea este semnată și de expert.

Copii legalizate din arhiva biroului notarial de pe actele emise de notarul public se eliberează numai părților, succesorilor și reprezentanților acestora, precum și celor care justifică un drept sau un interes legitim. Fotocopierea se face de pe originalul din arhivă, cu toate mențiunile și modificările aduse originalului până la data eliberării copiei legalizate.

În vederea legalizării copiei unui înscris original întocmit într-o altă limbă decât cea română, acel înscris va fi tradus în limba română de un traducător și interpret autorizat. Copia legalizată de pe înscrisul original, însoțită de traducerea în limba română, va fi eliberată părții în numărul de exemplare solicitat. Un exemplar din acestea se păstrează în arhiva notarului³⁶.

3.9. Alte proceduri

A. Efectuarea și legalizarea traducerilor

Pentru efectuarea traducerii, dacă aceasta nu este făcută de notarul public autorizat în acest scop, traducătorul atestat potrivit legii, care a întocmit traducerea, va semna formula de certificare a acesteia, iar notarul va legaliza semnătura traducătorului. Legalizarea semnăturii traducătorului se poate face și după specimenul de semnătură depus la biroul notarului public. Dacă înscrisul se traduce din limba română într-o limbă străină sau dintr-o limbă străină în altă limbă străină, atât

³⁶ A se vedea și art. 311-317 din Regulament.

certificarea traducerii, cât și legalizarea semnăturii traducătorului de către notarul public se vor face și în limba străină în care se face traducerea (art. 151)³⁷.

B. Primirea în depozit de înscrisuri și documente

La primirea în depozit a bunurilor, înscrisurilor și a documentelor prezentate de părți, precum și a sumelor de bani, a altor bunuri, înscrisuri sau documente găsite cu ocazia inventarului succesoral, notarul public va menționa, în încheiere, că s-au îndeplinit condițiile esențiale ale primirii în depozit, în sensul art. 84 lit. g, prin următoarele mențiuni: a) data depunerii (anul, luna, ziua), iar la cererea părții, și ora; b) identificarea înscrisurilor sau a bunurilor predate, arătându-se toate datele necesare în acest scop; c) numele deponentului și al persoanei căreia trebuie să i se elibereze înscrisurile sau bunurile; d) termenul de păstrare.

Notarul public poate apela la o societate specializată în scopul îndeplinirii acestei proceduri. Dacă notarul public va considera că nu poate asigura condițiile optime pentru îndeplinirea respectivei proceduri, poate refuza îndeplinirea acesteia (art. 152)³⁸.

C. Acte de protest al cambiilor, cecurilor și al altor titluri la ordin

Întocmirea actelor de protest al cambiilor, cecurilor și al altor titluri la ordin se face în condițiile stabilite prin legile speciale (Legea nr. 58/1934 și Legea nr. 59/1934).

D. Eliberarea de duplicate ale înscrisurilor notariale

La cererea părții, notarul public poate elibera un duplicat al unui act original aflat în arhiva sa. În textul duplicatului se reproduc cuvânt cu cuvânt atât cuprinsul înscrisului, cât și cel al încheierii prin care s-au încuviințat întocmirea înscrisului original. În locul semnăturii originale se menționează numele de familie și prenumele fiecărui semnatar. Duplicatul are aceeași forță probantă ca și înscrisul original. Competența eliberării duplicatelor de pe actele emise de notariatele de stat sau de alte organe cu activitate notarială aparține instituției care a preluat arhiva acestora (art. 154).

E. Reconstituirea actelor originale

Actele care au dispărut fără a mai fi rămas un exemplar original se reconstituie la cerere, prin încheiere, pe baza acordului părților sau, după caz, a succesorilor acestora.

³⁷ Pentru dezvoltări, vezi art. 318-324 din Regulament.

³⁸ Regulamentul se ocupă de această procedură în art. 325-326.

Reconstituirea se face de către notarul public la care s-a întocmit actul sau, dacă acestuia i-a încetat calitatea, de către notarul public care a preluat arhiva sau de către cel desemnat în acest scop de către președintele Colegiului director al Camerei. Reconstituirea se face cu citarea tuturor părților sau a succesorilor acestora. În lipsa acordului părților, reconstituirea actelor dispărute se va face de judecătoria în circumscripția căreia își are sediul biroul notarial care a întocmit actul, în conformitate cu dispozițiile NCPC.

În cazul în care actul dispărut a fost întocmit de alte organe cu activitate notarială, reconstituirea se face de judecătoria în circumscripția căreia își are sediul organul care a întocmit actul sau se află domiciliul ori sediul uneia dintre părți, după caz (art. 155).

3.10. Respingerea unui act sau a unei proceduri notariale

Încheierea de respingere reprezintă procedura prin care notarul public refuză motivat îndeplinirea unui act notarial. Se pot respinge atât cererea de îndeplinire a unei proceduri, cât și actul solicitat de o parte.

Cererea se înregistrează în registrul general la data depunerii, iar încheierea de respingere va purta numărul cererii și data la care se emite. Încheierea de respingere se redactează în cel mult 5 zile de la înregistrarea cererii sau, după caz, de la data îndeplinirii procedurii de citare și trebuie motivată în drept și în fapt, cu precizarea termenului în care poate fi atacată și a instanței competente (art. 138-143).

Împotriva încheierii de respingere partea nemulțumită poate face plângere, în termen de 10 zile de la comunicare, la judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își desfășoară activitatea notarul public. Ea se depune la biroul notarului public care a refuzat cererea, iar acesta o va înainta de îndată instanței, împreună cu dosarul cauzei. Judecarea plângerii se face cu citarea tuturor părților interesate în cauză. În soluționarea plângerii, notarul public nu are calitate procesuală. Dacă instanța admite plângerea, notarul public este obligat să se conformeze hotărârii judecătorești rămasă definitivă și va face mențiune despre aceasta la redactarea actului. Actul se va îndeplini numai după plata onorariului și a celorlalte taxe și tarife (art. 142-143).

3.11. Controlul activității notariale

Legea distinge între controlul judecătoresc și controlul profesional administrativ³⁹.

Actele notariale sunt supuse controlului judecătoresc și pot fi atacate de părți sau de orice persoană interesată prin acțiuni în anulare la instanța judecătorească, în conformitate cu prevederile NCPC.

³⁹ A se vedea și art. 332-334 din Regulament cu privire la controlul judecătoresc.

Totodată, partea nemulțumită poate introduce plângere împotriva încheierii de respingere a cererii de îndeplinire a unui act notarial, în termen de 10 zile de la data când a luat cunoștință, la judecătoria în circumscripția căreia își are sediul biroul notarial care a refuzat îndeplinirea actului. Plângerea se depune la biroul notarului public care a refuzat cererea, iar acesta o va înainta de îndată instanței, împreună cu dosarul cauzei. Judecarea plângerii se face cu citarea tuturor părților interesate în cauză. În cazul admiterii plângerii, instanța indică în hotărâre modul în care trebuie întocmit actul. Notarul public este obligat să se conformeze hotărârii judecătorești rămasă definitivă (art. 156-157).

Controlul profesional administrativ se exercită de către Uniunea Națională a Notarilor Publici prin consiliul său de conducere și va avea în vedere: a) organizarea Camerelor Notarilor Publici și a birourilor notarilor publici; b) calitatea actelor și lucrărilor încheiate de notarii publici; c) respectarea obligațiilor profesionale legale, statutare și deontologice.

Consiliul Uniunii poate delega Colegiului director al camerei exercitarea controlului prevăzut la alin. 1 lit. b, în circumscripția sa, iar ministrul Justiției poate ordona controlul activității notarilor publici prin inspectori generali de specialitate.

*

Întrebări

1. Notarii pot soluționa numai proceduri necontencioase sau pot rezolva și probleme litigioase?
2. Ce statut are notarul în raport cu avocatul și executorul judecătoresc?
3. Enumerați cel puțin 10 atribuții ale notarului public.
4. Ce acte notariale pot îndeplini misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României?
5. Cum se schimbă sediul biroului notarial?
6. Enumerați 5 registre care sunt ținute de notarul public.
7. Este compatibilă exercitarea profesiei de notar public cu calitatea de mediator? Dar cu cea de arbitru?
8. În ce moment dobândește notarul public dreptul de a-și desfășura efectiv activitatea?
9. În ce condiții notarul stagiar își pierde calitatea?
10. Enumerați 3 cazuri în care calitatea de notar public încetează și 3 cazuri în care exercițiul funcției se suspendă.
11. Enumerați cel puțin 5 atribuții ale Colegiului director al Camerei.
12. Ce funcții are Uniunea Națională a Notarilor Publici?
13. Ce instituții se constituie și funcționează în cadrul Uniunii?
14. Ce criterii se au în vedere la propunerea de către Consiliul Uniunii a onorariilor minimale?
15. Enumerați cel puțin 5 atribuții ale Biroului executiv al Consiliului Uniunii.
16. Care sunt cele 10 precepte pretinse notarului public de Codul deontologic?
17. Enumerați 10 abateri care atrag răspunderea disciplinară.
18. Care sunt sancțiunile disciplinare și cine le aplică?
19. Cum se identifică părțile de către notarul public?

20. Ce reguli prevăd legea și regulamentul pentru redactarea actelor notariale?
21. Cine poate redacta actele pentru care legea prevede forma autentică *ad probationem*? Dar *ad validitatem*?
22. Ce noutăți aduce Legea nr. 36/1995, publicată în anul 2013, cu privire la actele autentice?
23. Ce obligație are notarul după autentificarea unui testament?
24. În ce cazuri se suspendă procedura succesorală notarială?
25. Ce valoare are încheierea finală în procedura succesorală și ce mențiuni cuprinde?
26. Ce certificate poate elibera notarul public în procedura succesorală?
27. Ce fapte poate certifica notarul public?
28. Când poate refuza notarul primirea în depozit a unor înscrisuri sau documente?
29. Ce se întâmplă dacă nu sunt de acord toate părțile cu reconstituirea actului original?
30. În ce condiții reglementează legea și regulamentul controlul judecătoresc al activității notariale?

Grile și spețe

1. În ceea ce privește procedura actelor notariale:
 - a) actele notariale pot fi întocmite la cerere sau din oficiu;
 - b) înscrisurile redactate de părți vor fi verificate cu privire la îndeplinirea condițiilor de fond și formă, notarul public putându-le aduce modificările și completările corespunzătoare, chiar fără acordul părților;
 - c) în cadrul lucrărilor de îndeplinire a actelor notariale, în toate cazurile, notarul public stabilește identitatea, domiciliul și capacitatea părților;
 - d) pentru autentificarea unui acord de mediere, părțile din acord se pot prezenta numai personal în vederea semnării în fața notarului public și îndeplinirii tuturor condițiilor de fond și de formă prevăzute de lege.
2. În activitatea desfășurată, notarul public:
 - a) are obligația să deslușească raporturile juridice dintre părți cu privire la actul pe care vor să-l încheie, să verifice dacă scopul pe care îl urmăresc este în conformitate cu legea și să le dea îndrumările necesare asupra efectelor lui juridice;
 - b) va avea acces liber la birourile de publicitate imobiliară, precum și la alte instituții în vederea obținerii actelor și informațiilor necesare îndeplinirii procedurilor notariale;
 - c) va putea solicita și obține de la organul fiscal competent al autorității administrației publice locale certificatul fiscal emis pe suport hârtie sau în format electronic;
 - d) poate să dea consultații în domeniul juridic notarial, în formă scrisă sau verbală persoanelor fizice sau juridice, la solicitare sau pe bază de contract cu durată determinată.
3. Îndeplinirea actului notarial poate fi respinsă pentru următoarele motive:
 - a) neprezentarea documentației necesare sau prezentarea incompletă a acesteia;
 - b) neplata tarifelor, a impozitului și a onorariului stabilit;
 - c) imposibilitatea identificării părții sau lipsa de discernământ a acesteia, dacă această stare rezultă din comportamentul părții;
 - d) gradul de încărcare ridicat cu privire la lucrările notariale programate pentru o anumită dată.

4. Autentificarea înscrisului se face cu respectarea următoarei proceduri:
 - a) stabilirea identității părților;
 - b) analiza oportunității autentificării actului;
 - c) exprimarea consimțământului părților cu privire la conținutul actului;
 - d) semnătura părților și data înscrisului.
5. Atunci când un înscris este autentificat, reprezintă constatări personale ale notariului cele făcute prin propriile simțuri:
 - a) faptul prezentării părților și a tuturor persoanelor participante la procedura de autentificare, precum și identificarea acestora;
 - b) locul și data încheierii actului;
 - c) exteriorizarea consimțământului;
 - d) valabilitatea consimțământului.
6. În cadrul procedurii succesoriale, notarul public va dispune efectuarea unei expertize grafoscopice atunci când:
 - a) succesibilii înlăturați de la moștenire, deși citați, nu se prezintă;
 - b) succesibilii declară că nu cunosc scriitura defunctului;
 - c) succesibilii contestă scriitura defunctului, aducând probe în acest sens;
 - d) defunctul nu are moștenitori legali.
7. Procedura succesorală se poate suspenda în următoarele cazuri:
 - a) a trecut un an de la deschiderea moștenirii și, deși au fost legal citați, succesibilii nu s-au prezentat ori au abandonat procedura succesorală, fără a cere eliberarea certificatului de moștenitor și există dovada că cel puțin unul dintre ei a acceptat moștenirea;
 - b) succesibilii își contestă unii altora calitatea sau nu se înțeleg cu privire la compunerea masei succesoriale și la întinderea drepturilor care li se cuvin;
 - c) moștenitorii sau alte persoane interesate prezintă dovada că s-au adresat instanței de judecată pentru stabilirea drepturilor lor;
 - d) la cererea oricăruia dintre succesibili.
8. În cadrul procedurii notariale de divorț, notarul public pronunță una dintre următoarele soluții:
 - a) admiterea cererii de divorț, notarul public emitând încheierea de admitere a cererii de divorț și certificatul de divorț;
 - b) respingerea cererii de divorț, notarul public emitând încheierea de respingere a cererii de divorț;
 - c) suspendarea procedurii de divorț dacă unul dintre soți decedează înainte de pronunțarea divorțului;
 - d) respingerea cererii de divorț ca nesustenută dacă nu se prezintă unul dintre soți.
9. În cazul în care notarul public refuză îndeplinirea unui act notarial:
 - a) acest refuz trebuie să fie motivat în fapt și drept;
 - b) încheierea de respingere trebuie să cuprindă termenul în care poate fi atacată și instanța competentă;
 - c) împotriva încheierii de respingere partea nemulțumită poate face plângere, în termen de 10 zile de la comunicare, la judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își desfășoară activitatea notarul public;
 - d) judecarea plângerii împotriva încheierii de respingere se face cu citarea tuturor părților interesate în cauză, notarul public neavând calitate procesuală.

10. Notarul public poate certifica următoarele fapte pe care le constată personal:
- a) faptul că o persoană se află în viață;
 - b) faptul că o persoană se află într-un anumit loc;
 - c) faptul că persoana din fotografie este aceeași cu persoana care cere certificarea;
 - d) faptul că o persoană, ca urmare a unei somații sau notificări, s-a prezentat ori nu într-o anumită zi și la o anumită oră într-un anumit loc, precum și declarația acesteia.

Răspuns grile:

1 –, 2 abcd, 3 abc, 4 acd, 5 abc, 6 abcd, 7 abc, 8 ab, 9 abcd, 10 abcd

1. La data de 29 martie 2013, soții A.A. și B.B. s-au prezentat la Biroul Notarial X din București solicitând desfacerea căsătoriei lor, prin acord, căsătorie din care nu au rezultat copii minori. Soțul A.A. a învederat notarului public că la data de 21 februarie 2013 a depus cerere de divorț la Judecătoria Sector 1 București, în contradictoriu cu soțul B.B. La primul termen de judecată, respectiv la data de 26 martie 2013, niciuna dintre părți nu s-a prezentat în fața instanței, sens în care instanța a decis suspendarea procesului în baza art. 411 alin. 1 pct. 2 NCPC.

Ce va decide notarul public cu privire la cererea de divorț cu care a fost sesizat?

2. La data de 23 aprilie 2013, X.X. se prezintă la Biroul Notarial Z. din București solicitând notarului public competent eliberarea unei încheieri cu privire la verificarea evidențelor succesoriale în privința moștenirii după defunctul D. X.X. a precizat că dorește să sesizeze instanța cu un proces de dezbatere succesorală cu privire la moștenirea defunctului D., că are calitatea de moștenitor și că nu se înțelege cu ceilalți doi prețiși moștenitori ai lui D., respectiv Y.Y. și Z.Z.

Notarul public, prin încheiere motivată, respinge cererea lui X.X., specificând faptul că această încheiere se poate da numai cu citarea lui Y.Y. și a lui Z.Z., iar X.X. nu a precizat adresa acestora pentru a fi citați.

A procedat legal notarul în cauză? Motivați.

Ce obligații are notarul cu privire la soluționarea cererii lui X.X.?

ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ

privind taxele judiciare de timbru

Emitent GUVERNUL ROMÂNIEI

Având în vedere modificarea cadrului legal de desfășurare a procesului civil prin adoptarea Codului de procedură civilă, precum și punerea în aplicare a noilor instituții adoptate prin Codul civil,

ținând seama de faptul că evoluția în plan legislativ menționată nu s-a reflectat într-un mod adecvat și la nivelul cadrului normativ privind taxele judiciare de timbru, care au rămas în principal la nivelul stabilit în anul 1997, actualizat în anul 2010 prin aplicarea indicelui de inflație,

pentru ca sistemul de taxare să reflecte noua structură și dinamică a procesului civil, noile garanții procedurale acordate părților pentru asigurarea unui proces echitabil, precum și acoperirea costurilor suplimentare pentru dezvoltarea infrastructurii și pentru asigurarea logisticii necesare punerii în aplicare a noilor prevederi legale,

ținând cont, astfel, de necesitatea asigurării, pe de o parte, a unui echilibru corespunzător între eforturile bugetare de asigurare a unui serviciu public calitativ și obligația cetățeanului care folosește acest serviciu de a contribui la susținerea costurilor, dar și, pe de altă parte, a transparenței aplicării normelor în materie implicând o evidență clară asupra tuturor operațiunilor pe care le implică sistemul de taxare,

luând în considerare faptul că neadoptarea în regim de urgență a prezentului act normativ ar conduce la conservarea unui sistem de taxare neadecvat față de liniile trasate prin regândirea sistemului juridic românesc odată cu adoptarea noului Cod civil și a noului Cod de procedură civilă, cu consecințe negative pe planul situației justițiabililor și al nevoilor acute ale sistemului judiciar, dar și al transparenței și disciplinei financiare impuse de exercițiul colectării la buget a sumelor derivând din plata taxelor judiciare de timbru,

având în vedere că aspectele mai sus menționate vizează un interes public și constituie o situație extraordinară, a cărei reglementare nu poate fi amânată, impunând adoptarea de măsuri imediate pe calea ordonanței de urgență,

în temeiul art. 115 alin. (4) din Constituția României, republicată,
Guvernul României adoptă prezenta ordonanță de urgență.

Articolul 1

(1) Acțiunile și cererile introduse la instanțele judecătorești, precum și cererile adresate Ministerului Justiției și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sunt supuse taxelor judiciare de timbru prevăzute în prezenta ordonanță de urgență.

(2) Taxele judiciare de timbru sunt datorate, în condițiile prezentei ordonanțe de urgență, de către toate persoanele fizice și juridice și reprezintă plata serviciilor prestate de către instanțele judecătorești, precum și de către Ministerul Justiției și Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

(3) În cazurile anume prevăzute de lege, acțiunile și cererile introduse la instanțele judecătorești, precum și cererile adresate Ministerului Justiției și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sunt scutite de la plata taxelor judiciare de timbru.

Articolul 2

Taxele judiciare de timbru se stabilesc în mod diferențiat, după cum obiectul acestora este sau nu evaluabil în bani, cu excepțiile prevăzute de lege.

Articolul 3

(1) Acțiunile și cererile evaluabile în bani, introduse la instanțele judecătorești, se taxează astfel:

- a) până la valoarea de 500 lei – 8%, dar nu mai puțin de 20 lei;
- b) între 501 lei și 5.000 lei – 40 lei + 7% pentru ce depășește 500 lei;
- c) între 5.001 lei și 25.000 lei – 355 lei + 5% pentru ce depășește 5.000 lei;
- d) între 25.001 lei și 50.000 lei – 1.355 lei + 3% pentru ce depășește 25.000 lei;
- e) între 50.001 lei și 250.000 lei – 2.105 lei + 2% pentru ce depășește 50.000 lei;
- f) peste 250.000 lei – 6.105 lei + 1% pentru ce depășește 250.000 lei.

(2) Se taxează potrivit alin. (1) și următoarele categorii de acțiuni:

a) în constatarea nulității, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui act juridic patrimonial; cererea privind repunerea părților în situația anterioară este scutită de taxă de timbru dacă este accesorie acestor cereri;

b) privind constatarea existenței sau inexistenței unui drept patrimonial;

c) prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri judecătorești care țină loc de act autentic de înstrăinare a unor bunuri imobile sau de constituire a unor drepturi reale asupra acestora.

Articolul 4

(1) În cazul acțiunilor posesorii taxa judiciară de timbru se calculează la o valoare care se stabilește la 20% din valoarea bunului a cărui posesie se solicită.

(2) Taxa judiciară de timbru pentru acțiunile care au ca obiect un dezmembrământ al dreptului de proprietate se calculează la o valoare stabilită la 20% din valoarea bunului asupra căruia poartă dezmembrământul. În cazul cererilor care au ca obiect servituți taxa judiciară de timbru se calculează prin raportare la 20% din valoarea imobilului asupra căruia se solicită constituirea servituții.

Articolul 5

(1) Cererile în materia partajului judiciar se taxează astfel:

- a) stabilirea bunurilor supuse împărțelii – 3% din valoarea acestora;
- b) stabilirea calității de coproprietar și stabilirea cotei-părți ce se cuvine fiecărui coproprietar – 50 lei pentru fiecare coproprietar;
- c) creanțe pe care coproprietarii le au unui față de alții, născute din starea de proprietate comună – 3% din valoarea creanțelor a căror recunoaștere se solicită;
- d) cererea de raport – 3% din valoarea bunurilor a căror raportare se solicită;
- e) cererea de reducere a liberalităților excesive – 3% din valoarea părții de rezervă supusă reîntregirii prin reducere a liberalităților;
- f) cererea de partaj propriu-zis, indiferent de modalitatea de realizare a acestuia – 3% din valoarea masei partajabile.

(2) Dacă cererile în materia partajului judiciar prevăzute de alin. (1) se formulează în cadrul aceleiași acțiuni, aceasta se taxează cu o singură taxă de 5% din valoarea masei partajabile.

Articolul 6

(1) Cererile de valoare redusă, soluționate potrivit procedurii speciale prevăzute de titlul X al cărții a VI-a din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată, cu modificările și completările ulterioare, denumită în continuare Cod de procedură civilă, se taxează cu 50 lei, dacă valoarea cererii nu depășește 2.000 lei, și cu 200 lei, pentru cererile a căror valoare depășește 2.000 lei.

(2) Cererile privind ordonanța de plată, prevăzută de titlul IX al cărții a VI-a din Codul de procedură civilă, se taxează cu 200 lei.

(3) Cererile de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept, soluționate potrivit procedurii speciale prevăzute de titlul XI al cărții a VI-a din Codul de procedură civilă, se taxează cu 100 lei.

(4) Cererile formulate pe cale de ordonanță președințială, când sunt neevaluabile în bani, se taxează cu 20 lei. Când cererea formulată pe cale de ordonanță președințială este evaluabilă în bani, aceasta se taxează cu 50 lei, dacă valoarea acesteia nu depășește 2.000 lei, și cu 200 lei, dacă valoarea ei depășește 2.000 lei.

Articolul 7

Acțiunile privind stabilirea și acordarea de despăgubiri pentru daunele morale aduse onoarei, demnității sau reputației unei persoane fizice se taxează cu 100 lei.

Articolul 8

(1) Se taxează cu 100 lei următoarele acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești:

- a) cereri pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept nepatrimonial;
- b) cereri în anularea sau în constatarea nulității unui act juridic nepatrimonial;
- c) cereri care privesc dreptul de folosință a bunului închiriat sau arendat, dacă acestea nu privesc și plata anumitor sume de bani;

d) acțiunile în grănițuire; în ipoteza în care prin aceeași cerere se revendică și o porțiune de teren, la taxa judiciară de timbru stabilită pentru acțiunea în grănițuire se adaugă și taxa corespunzătoare valorii suprafeței revendicate.

(2) Cererea privind repunerea părților în situația anterioară, când nu este accesorie acțiunii în constatarea nulității, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui act juridic patrimonial se taxează cu 50 lei, dacă valoarea cererii nu depășește 5.000 lei, și cu 300 lei, pentru cererile a căror valoare depășește 5.000 lei.

Articolul 9

Următoarele cereri formulate în cursul procesului sau în legătură cu un proces se taxează astfel:

a) cereri de recuzare în materie civilă – pentru fiecare participant la proces – pentru care se solicită recuzarea – 100 lei;

b) cereri de strămutare în materie civilă – 100 lei;

c) cereri de repunere în termen – 20 lei;

d) cereri de perimare – 20 lei;

e) cereri de reexaminare împotriva încheierii prin care au fost stabilite amenzile judiciare și despăgubirile potrivit art. 190 din Codul de procedură civilă – 20 lei;

f) cereri de reexaminare împotriva încheierii de anulare a cererii de chemare în judecată, formulate potrivit art. 200 alin. (4) din Codul de procedură civilă – 20 lei;

g) cereri pentru repunerea pe rol, când suspendarea judecării se datorează părților – 50% din taxa judiciară de timbru pentru cererea sau acțiunea a cărei judecare a fost suspendată;

h) cereri pentru refacerea înscrisurilor și a hotărârilor dispărute – 50 lei;

i) cereri pentru eliberarea de copii simple de pe înscrisurile aflate la dosar, atunci când sunt efectuate de către instanță – 0,20 lei/pagină;

j) cereri pentru legalizarea de copii de pe înscrisurile aflate la dosar, pentru fiecare exemplar de copie – 1 leu/pagină;

k) cereri pentru eliberarea oricăror altor certificate prin care se atestă fapte sau situații rezultate din evidențele instanțelor de judecată ori cu privire la dosarele aflate în arhiva acestora – 1 leu/pagină;

l) cereri pentru eliberarea de către instanțele judecătorești de copii de pe hotărârile judecătorești, cu mențiunea că sunt definitive, se taxează cu 5 lei pentru fiecare exemplar de copie.

Articolul 10

(1) În materia executării silite, următoarele cereri se taxează astfel:

a) cereri pentru încuviințarea executării silite, pentru fiecare titlu executoriu – 20 lei;

modificat prin ART V Ordonanță de urgență 1 din 2016-02-03 emis de Guvernul României

modificat prin ART IX Lege 138 din 2014-10-15 emis de Parlamentul României

b) cereri de suspendare a executării silite, inclusiv a executării provizorii – 50 lei.

(2) În cazul contestației la executarea silită, taxa se calculează la valoarea bunurilor a căror urmărire se contestă sau la valoarea debitului urmărit, când acest debit este mai mic decât valoarea bunurilor urmărite. Taxa aferentă acestei contestații nu poate depăși suma de 1.000 lei, indiferent de valoarea contestată. În cazul în care obiectul executării silite nu este evaluabil în bani, contestația la executare se taxează cu 100 lei.

(3) În cazul în care prin contestația la executare silită se invocă, în condițiile art. 712 alin. (2) din Codul de procedură civilă, și motive de fapt sau de drept privitoare la fondul dreptului, taxa de timbru se stabilește potrivit art. 3 alin. (1).

(4) Cererile de întoarcere a executării silite se taxează, în toate cazurile, cu 50 lei, dacă valoarea cererii nu depășește 5.000 lei, și cu 300 lei, pentru cererile a căror valoare depășește 5.000 lei.

Articolul 11

(1) Alte categorii de cereri se taxează după cum urmează:

a) cereri prin care părțile solicită instanței pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților, inclusiv când este rezultată din acordul de mediere – 20 lei; în cazurile în care înțelegerea sau acordul de mediere privește transferul dreptului de proprietate sau al altui drept real asupra unuia ori mai multor bunuri imobile, la această sumă se adaugă 50% din valoarea taxei care s-ar datora pentru acțiunea în revendicare a bunului cu valoarea cea mai mare dintre bunurile care fac obiectul dreptului real transferat. În cazul în care înțelegerea sau acordul de mediere are ca obiect partajul, la taxa fixă se adaugă 50% din valoarea taxei calculate potrivit art. 5;

b) cereri în legătură cu măsurile asigurătorii – 100 lei; când cererile au ca obiect instituirea de măsuri asigurătorii asupra navelor și aeronavelor se taxează cu 1.000 lei;

c) contestația privind tergiversarea procesului și plângerea împotriva încheierii de soluționare a contestației – 20 lei.

Articolul 12

Cererile pentru dobândirea personalității juridice, pentru autorizarea funcționării și pentru înregistrarea unor persoane juridice se taxează după cum urmează:

a) cereri privind înregistrarea partidelor politice sau pentru modificarea statutului acestora – 300 lei;

b) cereri pentru dobândirea personalității juridice de către organizațiile prevăzute în Legea dialogului social nr. 62/2011, republicată, cu modificările ulterioare, precum și pentru modificarea actelor constitutive ale acestora – 200 lei;

c) cereri pentru dobândirea personalității juridice de către asociațiile fără scop lucrativ, fundații, uniuni și federații de persoane juridice fără scop lucrativ, precum și pentru modificarea actelor constitutive ale acestora – 100 lei.

Articolul 13

Acțiunile formulate în domeniul dreptului de proprietate intelectuală se taxează după cum urmează:

a) pentru recunoașterea dreptului de autor și a drepturilor conexe, pentru constatarea încălcării acestora și repararea prejudiciilor, inclusiv plata drepturilor de autor și a sumelor cuvenite pentru opere de artă, precum și pentru luarea oricăror măsuri în scopul prevenirii producerii unor pagube iminente, pentru asigurarea reparării acestora ori pentru restabilirea dreptului atins – 100 lei;

b) pentru recunoașterea calității de inventator, de titular de brevet, a drepturilor născute din brevetul de invenție, din contractele de cesiune și licență, inclusiv drepturile patrimoniale ale inventatorului – 100 lei;

c) cererile neevaluabile în bani privitoare la drepturile conferite de marcă, desene și modele industriale – 300 lei.

Articolul 14

(1) Acțiunile, cererile, obiecțiunile, contestațiile introduse la instanțele judecătorești în temeiul Legii nr. 85/2006 privind procedura insolvenței, cu modificările și completările ulterioare, al Ordonanței Guvernului nr. 10/2004 privind falimentul instituțiilor de credit, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 287/2004, cu modificările și completările ulterioare, și al Legii nr. 503/2004 privind redresarea financiară, falimentul, dizolvarea și lichidarea voluntară în activitatea de asigurări, cu modificările și completările ulterioare, se taxează cu 200 lei.

(2) Cererile de competența instanțelor judecătorești având ca obiect înregistrări în registrul comerțului se taxează cu 100 lei.

Articolul 15

Taxe judiciare de timbru pentru unele acțiuni și cereri referitoare la raporturile de familie sunt următoarele:

a) pentru cererea de divorț întemeiată pe prevederile art. 373 lit. a) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările ulterioare, denumită în continuare Codul civil – 200 lei;

b) pentru cererea de divorț întemeiată pe prevederile art. 373 lit. b) și c) din Codul civil – 100 lei;

c) pentru cererea de divorț întemeiată pe prevederile art. 373 lit. d) din Codul civil – 50 lei;

d) cererea privind acordarea despăgubirilor sau pentru stabilirea prestației compensatorii – 50 lei;

e) pentru cererile care nu sunt accesorii unei cereri de divorț și care au ca obiect stabilirea locuinței copilului, exercitarea autorității părintești, stabilirea contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, dreptul părintelui sau al altor persoane decât părinții de a avea legături personale cu copilul, locuința familiei – 20 lei fiecare cerere;

f) orice altă cerere neevaluabilă în bani – 20 lei, dacă nu sunt scutite, potrivit legii, de taxă de timbru.

Articolul 16

În materia contenciosului administrativ, cererile introduse de cei vătămați în drepturile lor printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al unei autorități administrative de a le rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege se taxează după cum urmează:

a) cererile pentru anularea actului sau, după caz, recunoașterea dreptului pretins, precum și pentru eliberarea unui certificat, a unei adeverințe sau a oricărui altui înscris – 50 lei;

b) cererile cu caracter patrimonial, prin care se solicită și repararea pagubelor suferite printr-un act administrativ – 10% din valoarea pretinsă, dar nu mai mult de 300 lei.

Articolul 17

Cererile formulate potrivit Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, republicată, cu modificările ulterioare, se taxează după cum urmează:

a) contestația împotriva deciziei Colegiului director al Camerei Notarilor Publici sau, după caz, a Biroului executiv al Consiliului Uniunii Notarilor Publici prin care au fost soluționate conflictele de competență dintre notarii publici – 100 lei;

b) plângerile împotriva încheierii de respingere a cererii de îndeplinire a unui act notarial – 20 lei.

Articolul 18

Se taxează cu 20 lei următoarele cereri formulate potrivit Legii nr. 188/2000 privind executorii judecătorești, republicată, cu modificările ulterioare:

a) cereri pentru soluționarea conflictelor de competență între birourile executorilor judecătorești;

b) plângeri împotriva refuzului executorului judecătoresc de a-și îndeplini atribuțiile prevăzute de lege;

c) cereri pentru supralegalizarea semnăturii și a ștampilei executorului judecătoresc.

Articolul 19

În materie contravențională, plângerea împotriva procesului-verbal de constatare și sancționare a contravenției, precum și calea de atac împotriva hotărârii pronunțate se taxează cu 20 lei.

Articolul 20

Acțiunile și cererile în materie de carte funciară, când nu pun în discuție fondul dreptului, se taxează cu 50 lei.

Articolul 21

Cererea privind înregistrarea asociațiilor de proprietari, de locatari sau mixte și apelul împotriva încheierii judecătorului-delegat se taxează cu 20 lei.

Articolul 22

Cererile adresate Ministerului Justiției se taxează după cum urmează:

a) cereri pentru supralegalizarea înscrisurilor sau copiilor de pe înscrisuri, destinate a fi utilizate în străinătate – 10 lei pentru fiecare înscris ori copie;

b) cereri pentru autorizarea traducătorilor și interpreților – 300 lei;

c) cereri în vederea atestării titlului oficial de calificare român de consilier juridic și a experienței dobândite în România, în vederea admiterii și practicării acesteia în celelalte state membre ale Uniunii Europene sau ale Spațiului Economic European; pentru atestarea calificării de traducător și interpret autorizat, în vederea exercitării acesteia în statele membre ale Uniunii Europene sau ale Spațiului Economic European ori în Confederația Elvețiană; pentru atestarea calificării de expert tehnic judiciar în vederea exercitării acesteia în statele membre ale Uniunii Europene sau ale Spațiului Economic European ori în Confederația Elvețiană – 100 lei;

d) cereri adresate Ministerului Justiției în vederea recunoașterii calificării profesionale de traducător și interpret autorizat sau expert tehnic judiciar, în condițiile Legii nr. 200/2004 privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate din România, cu modificările și completările ulterioare – 100 lei.

Articolul 23

(1) Cererile pentru exercitarea apelului împotriva hotărârilor judecătorești se taxează cu 50% din:

a) taxa datorată pentru cererea sau acțiunea neevaluabilă în bani, soluționată de prima instanță, dar nu mai puțin de 20 lei;

b) taxa datorată la suma contestată, în cazul cererilor și acțiunilor evaluabile în bani, dar nu mai puțin de 20 lei.

(2) Apelul incident și apelul provocat se taxează potrivit regulilor prevăzute la alin. (1).

Articolul 24

(1) Recursul împotriva hotărârilor judecătorești se taxează cu 100 lei dacă se invocă unul sau mai multe dintre motivele prevăzute la art. 488 alin. (1) pct. 1-7 din Codul de procedură civilă.

(2) În cazul în care se invocă încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material, pentru cereri și acțiuni evaluabile în bani, recursul se taxează cu 50% din taxa datorată la suma contestată, dar nu mai puțin de 100 lei; în aceeași ipoteză, pentru cererile neevaluabile în bani, cererea de recurs se taxează cu 100 lei.

(3) Recursul incident și recursul provocat se taxează după regulile prevăzute la alin. (1) și (2).

Articolul 25

(1) Se taxează cu 20 lei cererile pentru exercitarea apelului sau, după caz, a recursului împotriva următoarelor hotărâri judecătorești:

- a) încheierea prin care s-a dispus vânzarea bunurilor în acțiunea de partaj;
- b) încheierea de suspendare a judecării cauzei;
- c) hotărârile de anulare a cererii ca netimbrată, nesemnată sau pentru lipsa calității de reprezentant.

(2) Se taxează cu 50 lei cererile pentru exercitarea apelului sau, după caz, recursului împotriva următoarelor hotărâri judecătorești:

- a) hotărârile prin care s-a respins cererea ca prematură, inadmisibilă, scrisă sau pentru autoritate de lucru judecat;
- b) hotărârea prin care s-a luat act de renunțarea la dreptul pretins;
- c) hotărârea prin care s-a luat act de renunțarea la judecată;
- d) hotărârea prin care se încuviințează învoiala părților.

(3) Cererea pentru exercitarea căii de atac care vizează numai considerentele hotărârii se timbrează, în toate situațiile, cu 100 lei.

Articolul 26

(1) Pentru formularea contestației în anulare se datorează taxa de 100 lei.

(2) Cererea de revizuire se taxează cu 100 lei pentru fiecare motiv de revizuire invocat.

(3) Acțiunea în anulare a hotărârii arbitrale se taxează cu 100 lei pentru fiecare motiv invocat. Recursul împotriva hotărârii pronunțate în acțiunea în anulare se timbrează potrivit art. 24, care se aplică în mod corespunzător.

introdus prin ART IX Lege 138 din 2014-10-15 emis de Parlamentul României

Articolul 27

Orice alte acțiuni sau cereri neevaluabile în bani, cu excepția celor scutite de plata taxei judiciare de timbru potrivit legii, se taxează cu 20 lei.

Articolul 28

Dacă legea nu prevede altfel, este scutită de la plata taxei judiciare de timbru orice cerere pentru exercitarea unei căi de atac, ordinare și extraordinare, împotriva hotărârii judecătorești prin care a fost soluționată o acțiune sau cerere scutită, potrivit legii, de taxă judiciară de timbru.

Articolul 29

(1) Sunt scutite de la plata taxei judiciare de timbru acțiunile și cererile, inclusiv cele pentru exercitarea căilor de atac, ordinare și extraordinare, referitoare la:

- a) stabilirea și plata pensiilor, precum și alte drepturi prevăzute prin sistemele de asigurări sociale;
- b) stabilirea și plata ajutorului de șomaj, a ajutorului de integrare profesională și a alocației de sprijin, a ajutorului social, a alocației de stat pentru copii, a drepturilor persoanelor cu dizabilități și a altor forme de protecție socială prevăzute de lege;
- c) obligațiile legale și contractuale de întreținere, inclusiv acțiunile în constatarea nulității, în anularea, rezoluțiunea sau rezilierea contractului de întreținere;

d) stabilirea și acordarea despăgubirilor decurgând din condamnarea sau luarea unei măsuri preventive pe nedrept;

e) adopție, ocrotirea minorilor, tutelă, curatelă, interdicție judecătorească, asistența persoanelor cu tulburări psihice, precum și la exercitarea de către autoritatea tutelară a atribuțiilor ce îi revin;

f) protecția drepturilor consumatorilor, atunci când persoanele fizice și asociațiile pentru protecția consumatorilor au calitatea de reclamant împotriva operatorilor economici care au prejudiciat drepturile și interesele legitime ale consumatorilor;

g) valorificarea drepturilor Societății Naționale de Cruce Roșie;

h) exercitarea drepturilor electorale;

i) cauzele penale, inclusiv despăgubirile civile pentru prejudiciile materiale și morale decurgând din acestea;

dispozițiile art. 29 alin. (1) lit. i) sunt constituționale în măsura în care sunt scutite de la plata taxei judiciare de timbru acțiunile și cererile referitoare la despăgubirile civile pentru prejudiciile materiale și morale decurgând dintr-o cauză penală în condițiile în care fapta cauzatoare de prejudiciu, la momentul săvârșirii acesteia, era prevăzută ca infracțiune – Decizie 387 din 2015-05-27 emis de Curtea Constituțională a României

j) stabilirea și acordarea despăgubirilor civile pentru preținse încălcări ale drepturilor prevăzute la art. 2 și 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată prin Legea nr. 30/1994, cu modificările ulterioare;

k) drepturile și interesele legitime preținse de foștii deținuți și persecutați pentru motive politice în perioada regimului comunist din România;

l) orice alte acțiuni, cereri sau acte de procedură pentru care se prevăd, prin legi speciale, scutiri de taxă judiciară de timbru.

(2) Sunt scutite de taxa judiciară de timbru cererile, acțiunile și căile de atac formulate de către prefect sau primar pentru anularea actelor juridice făcute ori emise cu încălcarea prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

(3) Sunt scutite de taxa judiciară de timbru cererile pentru dizolvarea societăților reglementate de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și a grupurilor de interes economic, formulate de Oficiul Național al Registrului Comerțului.

(4) Acțiunile și cererile privind raporturile de serviciu ale funcționarilor publici și ale funcționarilor publici cu statut special sunt asimilate, sub aspectul taxei judiciare de timbru, conflictelor de muncă.

(5) Pentru eliberarea de copii simple de pe înscrisurile aflate la dosar, dacă realizarea serviciilor de copiere nu se realizează de către instanță, ci de către prestatori privați care funcționează în sediul instanței, nu se percepe taxă judiciară de timbru.

Articolul 30

(1) Sunt scutite de taxa judiciară de timbru acțiunile și cererile, inclusiv căile de atac formulate, potrivit legii, de Senat, Camera Deputaților, Președinția

României, Guvernul României, Curtea Constituțională, Curtea de Conturi, Consiliul Legislativ, Avocatul Poporului, de Ministerul Public și de Ministerul Finanțelor Publice, indiferent de obiectul acestora, precum și cele formulate de alte instituții publice, indiferent de calitatea procesuală a acestora, când au ca obiect venituri publice.

(2) În înțelesul prezentei ordonanțe de urgență, în categoria venituri publice se includ: veniturile bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat, bugetelor locale, bugetelor fondurilor speciale, inclusiv ale bugetului Fondului de asigurări sociale de sănătate, bugetului Trezoreriei Statului, veniturile din rambursări de credite externe și din dobânzi și comisioane derulate prin Trezoreria Statului, precum și veniturile bugetelor instituțiilor publice finanțate integral sau parțial din bugetul de stat, bugetele locale, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele fondurilor speciale, după caz, veniturile bugetului fondurilor provenite din credite externe contractate ori garantate de stat și ale căror rambursare, dobânzi și alte costuri se asigură din fonduri publice, precum și veniturile bugetului fondurilor externe nerambursabile.

Articolul 31

(1) Determinarea cuantumului taxelor judiciare de timbru pentru acțiunile și cererile introduse la instanțele judecătorești se face de către instanța de judecată.

(2) În cazul taxelor calculate în funcție de valoarea obiectului cererii, valoarea la care se calculează taxele judiciare de timbru este cea prevăzută în acțiune sau în cerere. Dacă valoarea este contestată sau apreciată de instanță ca vădit derizorie, evaluarea se face în condițiile art. 98 alin. (3) din Codul de procedură civilă.

(3) În cererile având ca obiect dreptul de proprietate sau un alt drept real asupra unui imobil, taxa de timbru se calculează în funcție de valoarea impozabilă a bunului imobil. Dacă valoarea impozabilă este contestată sau apreciată de instanță ca vădit derizorie, taxarea cererilor se va face prin raportare la grilele notariale cuprinzând valorile orientative ale proprietăților imobiliare.

(4) Când prin cerere se solicită acordarea unor prestații succesive, dacă durata existenței dreptului este nedeterminată, taxa de timbru se calculează la valoare, corespunzător valorii prestației anuale.

Articolul 32

Taxele judiciare de timbru se datorează atât pentru judecata în primă instanță, cât și pentru exercitarea căilor de atac, în condițiile prevăzute de lege.

Articolul 33

(1) Taxele judiciare de timbru se plătesc anticipat, cu excepțiile prevăzute de lege.

(2) Dacă cererea de chemare în judecată este netimbrată sau insuficient timbrată, reclamantului i se pune în vedere, în condițiile art. 200 alin. (2) teza I din Codul de procedură civilă, obligația de a timbra cererea în cuantumul stabilit de instanță și de a transmite instanței dovada achitării taxei judiciare de timbru,

în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării instanței. Prin aceeași comunicare instanța îi pune în vedere reclamantului posibilitatea de a formula, în condițiile legii, cerere de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru, în termen de 5 zile de la primirea comunicării. Dispozițiile art. 200 alin. (2) teza I din Codul de procedură civilă rămân aplicabile în ceea ce privește complinirea celorlalte lipsuri ale cererii de chemare în judecată. Instanța însă nu va proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată în condițiile art. 201 alin. (1) din Codul de procedură civilă, decât după soluționarea cererii de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru.

Articolul 34

(1) Când o acțiune are mai multe capete de cerere, cu finalitate diferită, taxa judiciară de timbru se datorează pentru fiecare capăt de cerere în parte, după natura lui, cu excepția cazurilor în care prin lege se prevede altfel.

(2) Dacă la momentul înregistrării cererii au fost timbrate doar o parte din capetele de cerere, acțiunea va fi anulată în parte, numai pentru acele capete de cerere pentru care nu a fost achitată taxa judiciară de timbru.

(3) Cererile reconvenționale, cererile de intervenție principală, precum cererile de chemare în garanție se taxează după regulile aplicabile obiectului cererii, dacă aceasta ar fi fost exercitată pe cale principală.

Articolul 35

(1) În cazul cererilor sau al acțiunilor introduse în comun de mai multe persoane, dacă obiectul procesului este un drept ori o obligație comună sau dacă drepturile ori obligațiile lor au aceeași cauză sau dacă între ele există o strânsă legătură, taxa judiciară de timbru se datorează în solidar.

(2) Dacă legea nu prevede altfel, cererile depuse în cursul judecății și care nu modifică valoarea taxabilă a cererii sau caracterul cererii inițiale nu se taxează.

Articolul 36

(1) Dacă în momentul înregistrării sale acțiunea sau cererea a fost taxată corespunzător obiectului său inițial, dar în cursul procesului apar elemente care determină o valoare mai mare a obiectului cererii, instanța va pune în vedere reclamantului să achite suma datorată suplimentar până la termenul stabilit de instanță.

(2) Dacă până la termenul prevăzut de lege sau stabilit de instanță reclamantul nu îndeplinește obligația de plată a taxei, acțiunea ori cererea nu va putea fi anulată integral, ci va trebui soluționată în limitele în care taxa judiciară de timbru s-a plătit în mod legal.

Articolul 37

În cazul în care se micșorează valoarea pretențiilor formulate în acțiune sau în cerere, după ce a fost înregistrată, taxa judiciară de timbru se percepe la valoarea inițială, fără a se ține seama de reducerea ulterioară.

Articolul 38

În situația în care instanța judecătorească investită cu soluționarea unei căi de atac ordinare sau extraordinare constată că în fazele procesuale anterioare taxa judiciară de timbru nu a fost plătită în cuantumul legal, va dispune obligarea părții la plata taxelor judiciare de timbru aferente, dispozitivul hotărârii constituind titlu executoriu.

Articolul 39

(1) Împotriva modului de stabilire a taxei judiciare de timbru, reclamantul poate face cerere de reexaminare, la aceeași instanță, în termen de 3 zile de la data comunicării taxei datorate. Cererea de reexaminare este scutită de la plata taxei judiciare de timbru.

(2) Cererea se soluționează în camera de consiliu de un alt complet, fără citarea părților, prin încheiere definitivă. Dispozițiile art. 200 alin. (2) teza I din Codul de procedură civilă rămân aplicabile în ceea ce privește complinirea celorlalte lipsuri ale cererii de chemare în judecată. Instanța va proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 201 alin. (1) din Codul de procedură civilă, numai după soluționarea cererii de reexaminare.

(3) În cazul admiterii integrale sau parțiale a cererii de reexaminare, instanța va dispune restituirea taxei de timbru total ori, după caz, proporțional cu reducerea sumei contestate.

(4) În cazul taxelor datorate pentru cereri adresate Ministerului Justiției și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, soluționarea cererii de reexaminare este de competența Judecătoriei Sectorului 5 București.

Articolul 40

(1) Taxele judiciare de timbru se plătesc de debitorul taxei în numerar, prin virament sau în sistem on-line, într-un cont distinct de venituri al bugetului local „Taxe judiciare de timbru și alte taxe de timbru”, al unității administrativ teritoriale în care persoana fizică are domiciliul sau reședința ori, după caz, în care persoana juridică are sediul social. Costurile operațiunilor de transfer al sumelor datorate ca taxă judiciară de timbru sunt în sarcina debitorului taxei.

(2) Dacă persoana care datorează taxa judiciară de timbru nu are nici domiciliul, nici reședința ori, după caz, sediul în România, taxa judiciară de timbru se plătește în contul bugetului local al unității administrativ teritoriale în care se află sediul instanței la care se introduce acțiunea sau cererea.

(3) La finele fiecărei zile lucrătoare, unitățile teritoriale ale Trezoreriei Statului virează o cotă de 30% din suma colectată în contul de venituri al bugetului local prevăzut la alin. (1) în ziua respectivă în contul distinct de venituri al bugetului de stat „Taxe judiciare de timbru și alte taxe de timbru”, deschis la unitățile Trezoreriei Statului. Ministerul Finanțelor Publice comunică lunar Ministerului Justiției informațiile privind sumele virate în acest cont.

abrogat ART V Lege 177 din 2017-07-18 emis de Parlamentul României

Articolul 41

(1) Executarea creanțelor având ca obiect taxa judiciară de timbru se efectuează prin organele de executare ale unităților administrativ-teritoriale prevăzute la art. 40 alin. (1), potrivit dispozițiilor legale privind executarea creanțelor fiscale și procedurii prevăzute de aceste dispoziții.

(2) În cazul persoanelor fizice sau juridice care nu au domiciliul sau reședința ori, după caz, sediul în România, executarea creanțelor având ca obiect taxa judiciară de timbru se efectuează prin organele de executare ale unităților administrativ-teritoriale prevăzute la art. 40 alin. (2).

(3) În vederea executării creanțelor având ca obiect taxa judiciară de timbru, instanțele judecătorești vor comunica de îndată hotărârea, care constituie titlu executoriu pentru plata taxei judiciare de timbru, către organele prevăzute la alin. (1) și (2).

Articolul 42

(1) Persoanele fizice pot beneficia de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, în condițiile Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 193/2008, cu modificările și completările ulterioare.

(2) Instanța acordă persoanelor juridice, la cerere, facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în următoarele situații:

a) cuantumul taxei reprezintă mai mult de 10% din media venitului net pe ultimele 3 luni de activitate;

b) plata integrală a taxei nu este posibilă deoarece persoana juridică se află în curs de lichidare sau dizolvare ori bunurile acesteia sunt, în condițiile legii, indisponibilizate.

(3) În mod excepțional, instanța poate acorda persoanelor juridice reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, în alte cazuri în care apreciază, față de datele referitoare la situația economico-financiară a persoanei juridice, că plata taxei de timbru, la valoarea datorată, ar fi de natură să afecteze în mod semnificativ activitatea curentă a persoanei juridice.

(4) Reducerea taxei de timbru poate fi acordată separat sau, după caz, împreună cu eșalonarea sau amânarea plății.

Articolul 43

(1) Cererea pentru acordarea facilităților la plata taxei judiciare de timbru se poate formula prin cererea de chemare în judecată sau în condițiile art. 33 alin. (2) ori art. 36.

(2) Pentru soluționarea cererii de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru, instanța poate solicita orice lămuriri și dovezi părții sau informații scrise autorităților competente.

(3) Asupra cererii de acordare a facilităților la plata taxei de timbru instanța se pronunță fără citare, prin încheiere motivată dată în camera de consiliu. Încheierea se comunică solicitantului și părții adverse, dacă este cazul.

(4) Împotriva încheierii, părțile interesate pot formula cerere de reexaminare, în termen de 5 zile de la data comunicării încheierii. Cererea este scutită de la plata taxei judiciare de timbru.

(5) Cererea de reexaminare se soluționează în camera de consiliu de un alt complet, instanța pronunțându-se prin încheiere irevocabilă.

Articolul 44

(1) În cazul încuviințării cererii de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru, prin încheiere se vor stabili, după caz, cota de reducere sau cuantumul redus al taxei, termenul ori termenele de plată și cuantumul ratelor.

(2) Eșalonarea plății taxelor judiciare de timbru se poate face pe parcursul a cel mult 24 de luni și pentru maximum 12 termene.

(3) În cazul eșalonării sau amânării, instanța transmite hotărârea de încuviințare, care constituie titlu executoriu, organelor competente, potrivit art. 41, pentru urmărirea executării obligației de plată ori, după caz, pentru punerea în executare a hotărârii privind plata taxei ori a părții din taxa datorată, la termenele stabilite.

(4) În cazul în care reclamantul a beneficiat de reducerea taxei judiciare de timbru, instanța de judecată va obliga pe pârâul care pierde procesul la plata sumei pentru care s-a acordat reducerea. Dispozitivul hotărârii constituie titlu executoriu. Prevederile art. 41 sunt aplicabile.

Articolul 45

(1) Sumele achitate cu titlu de taxe judiciare de timbru se restituie, după caz, integral, parțial sau proporțional, la cererea petiționarului, în următoarele situații:

- a) când taxa plătită nu era datorată;
- b) când s-a plătit mai mult decât cuantumul legal;
- c) când acțiunea sau cererea rămâne fără obiect în cursul procesului, ca urmare a unor dispoziții legale;

- d) când acțiunea corect timbrată a fost anulată în condițiile art. 200 alin. (3) din Codul de procedură civilă sau când reclamantul a renunțat la judecată până la comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât;

- e) când, în procesul de divorț, părțile au renunțat la judecată ori s-au împăcat;

- f) când contestația la executare a fost admisă, iar hotărârea a rămas definitivă;

- g) în cazul în care instanța de judecată se declară incompetentă, trimițând cauza la un alt organ cu activitate jurisdicțională, precum și în cazul respingerii cererii, ca nefiind de competența instanțelor române;

- h) când probele au fost administrate de către avocați sau consilieri juridici;

- i) în cazul în care participantul la proces care a fost recuzat se abține sau dacă cererea de recuzare ori de strămutare a fost admisă;

- j) în alte cauze expres prevăzute de lege.

(2) În cazul prevăzut la alin. (1) lit. d), e) și i) se restituie jumătate din taxa plătită, iar în cazul prevăzut la alin. (1) lit. f) taxa se restituie proporțional cu admiterea contestației. În cazul prevăzut la alin. (1) lit. h) se restituie jumătate din taxa plătită, indiferent de modalitatea în care a fost soluționat procesul, după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești.

(3) Dreptul de a solicita restituirea poate fi exercitat în termen de un an de la data nașterii sale.

(4) Cererea de restituire se adresează instanței judecătorești la care s-a introdus acțiunea sau cererea. În cazul taxelor plătite pentru cereri formulate Ministerului Justiției sau Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cererea de restituire se adresează acestuia.

(5) Cererea de restituire soluționată de instanța de judecată va fi depusă în vederea restituirii la unitatea administrativ-teritorială la care a fost achitată taxa.

(6) Dacă legea nu prevede altfel, taxele judiciare de timbru plătite pentru cereri și acțiuni anulate ca insuficient timbrate nu se restituie.

(7) Procedura de restituire a sumelor achitate cu titlu de taxe judiciare de timbru se aprobă prin ordin comun al viceprim-ministrului, ministrul finanțelor publice, și al viceprim-ministrului, ministrul dezvoltării regionale și administrației publice.

Articolul 46

Sumele realizate din cheltuielile judiciare avansate de stat din bugetele aprobate Ministerului Justiției și Ministerului Public pentru desfășurarea proceselor penale, care sunt suportate de părți sau de alți participanți la proces, în condițiile prevăzute de Codul de procedură penală, precum și din amenzile judiciare se constituie venit la bugetul de stat și se virează într-un cont distinct de venituri al acestuia. Ministerul Finanțelor Publice comunică lunar Ministerului Justiției informațiile privind sumele virate în acest cont. Executarea silită a hotărârii se va efectua prin organele de executare din subordinea Agenției Naționale de Administrare Fiscală în a căror rază teritorială își are domiciliul fiscal debitorul, potrivit legislației privind executarea silită a creanțelor fiscale.

Articolul 47

Impozitul pe veniturile realizate din activități desfășurate de avocați, notari publici și executori judecătorești se constituie venit la bugetul de stat și se virează într-un cont distinct de venituri al acestuia. Ministerul Finanțelor Publice comunică lunar Ministerului Justiției informațiile privind sumele virate în acest cont.

Articolul 48

(1) Avansarea remunerației curatorului special numit de instanță în condițiile art. 58 și 167 din Codul de procedură civilă este în sarcina persoanei ale cărei interese sunt ocrotite prin numirea curatorului.

(2) Instanța poate stabili, prin încheierea prevăzută de art. 58 alin. (4) din Codul de procedură civilă, ca avansarea remunerației curatorului să se facă de cealaltă parte, când o asemenea măsură este în interesul continuării procesului.

(3) Sumele avansate cu titlu de remunerație a curatorului special se includ în cheltuielile de judecată și vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul.

Articolul 49

(1) În mod excepțional, în cazuri urgente, care nu suferă amânare și dacă nici nu sunt îndeplinite condițiile pentru a proceda potrivit alin. (2), instanța va încuviința avansarea remunerației cuvenite curatorului special din bugetul statului. Sumele avansate din bugetul statului cu titlu de remunerație pentru curatorul special constituie cheltuieli judiciare și vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul.

(2) Obligația de plată a cheltuielilor judiciare către stat constituie creanță fiscală. Dispozitivul hotărârii, cuprinzând obligația de plată către stat a sumelor avansate din bugetul statului, constituie titlu executoriu și se comunică de îndată organelor competente. Articolul 46 este aplicabil.

(3) Dacă partea ocrotită prin numirea curatorului a pierdut procesul și este lipsită de venituri sau face parte dintr-o categorie pentru care legea prevede acordarea asistenței juridice gratuite, sumele avansate din bugetul statului rămân în sarcina acestuia.

Articolul 50

(1) Nivelul taxelor judiciare de timbru prevăzute de prezenta ordonanță de urgență se actualizează anual cu indicele ratei inflației, prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Ministerului Finanțelor Publice și a Ministerului Justiției.

(2) În aplicarea prezentei ordonanțe de urgență, Ministerul Justiției și Ministerul Finanțelor Publice pot elabora norme metodologice.

Articolul 51

Instanțele de judecată vor folosi sistemul informatic de management al dosarului în instanță pentru înregistrarea și gestionarea informațiilor referitoare la taxele de timbru, pe tipuri de acțiuni și cereri, corelate cu temeiul legal specific fiecărui tip. Înregistrările rezultate cu privire la taxele judiciare de timbru se vor efectua și se vor putea utiliza centralizat. Prin regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești se va stabili modalitatea de completare a câmpurilor în sistemul informatic.

Articolul 52

Articolul 592 din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 441 din 22 mai 2006, cu modificările și completările ulterioare, se modifică și va avea următorul cuprins:

Articolul 592

Cererea adresată instanței privind pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților rezultată din acordul de mediere se taxează potrivit legii.

Articolul 53

Articolul 36 din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 410 din 25 iulie 2001, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare, se modifică și va avea următorul cuprins:

Articolul 36

Pentru plângerea împotriva procesului-verbal de constatare și sancționare a contravenției, pentru recursul formulat împotriva hotărârii judecătorești prin care s-a soluționat plângerea, precum și pentru orice alte cereri incidente se percep taxele judiciare de timbru prevăzute de lege.

Articolul 54

În cuprinsul actelor normative aplicabile la data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, toate trimiterile făcute la Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, cu modificările și completările ulterioare, se consideră a fi făcute la prezenta ordonanță de urgență.

Articolul 55

Pentru cererile și acțiunile introduse până la intrarea în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență, timbrul judiciar se aplică, respectiv taxele judiciare de timbru se stabilesc și se plătesc în cuantumul prevăzut de legea în vigoare la data introducerii lor.

Articolul 56

Începând cu data de 1 ianuarie 2014, din sumele încasate în contul bugetelor locale ale unităților administrativ-teritoriale, cota care se virează la bugetul de stat potrivit art. 40 alin. (3) este de 45%.

abrogat ART V Lege 177 din 2017-07-18 emis de Parlamentul României

Articolul 57

(1) În cazul cererilor prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri care ține loc de act autentic de înstrăinare a unor bunuri imobile, instanța de judecată va solicita extras de carte funciară pentru bunurile imobile ce au carte funciară deschisă sau certificat de sarcini pentru imobilele care nu au carte funciară deschisă, certificat fiscal emis de compartimentul de specialitate al autorității administrației publice locale și dovada debitelor la zi ale cotelor de contribuție la cheltuielile asociației de proprietari.

(2) Dispozițiile art. 20 din Legea nr. 230/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea asociațiilor de proprietari, cu modificările ulterioare, se aplică în mod corespunzător.

(3) În cazul acestor cereri, dacă instanța de judecată va dispune efectuarea unei expertize tehnice judiciare, aceasta va fi avizată de oficiul de cadastru și publicitate imobiliară.

Articolul 58

La data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe de urgență se abrogă:

a) Legea nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 173 din 29 iulie 1997, cu modificările și completările ulterioare;

b) Ordonanța Guvernului nr. 32/1995 privind timbrul judiciar, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 201 din 30 august 1995, aprobată cu modificări prin Legea nr. 106/1995, cu modificările și completările ulterioare.

PRIM-MINISTRU
VICTOR-VIOREL PONTA

Contrasemnează:

Viceprim-ministru, ministrul dezvoltării regionale și administrației publice,
Nicolae-Liviu Dragnea

Viceprim-ministru, ministrul finanțelor publice,
Daniel Chițoiu

p. Ministrul delegat pentru buget,
Enache Jiru,
secretar de stat

Ministrul afacerilor interne,
Radu Stroe

Ministrul justiției,
Robert Marius Cazanciuc

București, 26 iunie 2013.
Nr. 80.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elaborarea primei ediții a cursului a avut loc imediat după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă. Am dorit atunci să punem la dispoziția studenților un instrument de lucru util în vederea pregătirii examenelor de an, de licență și pentru primirea în profesiile juridice, chiar dacă jurisprudența și doctrina nu conturaseră încă traseul aplicării noii reglementări.

Acum, după câțiva ani de aplicare a noului Cod de procedură civilă, există o jurisprudență și o doctrină constituită pe această reglementare. [...]

Am apreciat că este momentul să revenim cu o nouă ediție revăzută și adăugită. Am dorit să păstrăm linia specifică unui curs de bază, dar, spre deosebire de prima ediție, am adăugat, în special în notele de subsol, principalele soluții dezvoltate în practica instanțelor și în doctrină cu privire la unele dintre dispozițiile noului Cod. De asemenea, am adăugat grile noi pentru testarea cunoștințelor studenților noștri. [...]

Revizuirea și completările din această ediție sunt realizate de Tr. C. Briciu și C. C. Dinu, după dureroasa trecere în veșnicie a marelui profesor Viorel Mihai Ciobanu, însă multe dintre soluțiile avansate sunt rodul discuțiilor, analizelor sau studiilor elaborate în comun.

ISBN 978-973-659-336-9

9 789736 593369